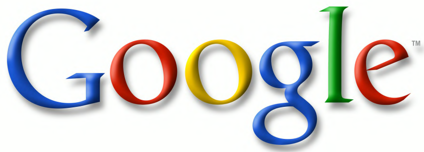
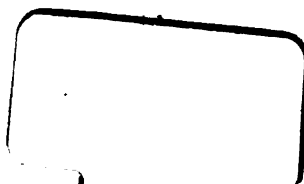

SLOVANSKÝ SBORNÍK

statí

z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literarního i společenského života.

„Poznejme se!“

1885.

(Ročník IV.)

Redaktor:

EDVARD JELÍNEK.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem J. Otty.

1885

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. — 1885 — Číslo 1.

„Kde domov můj?"

»Země česká, domov můj!«

Možno-li se diviti, že píseň temenicí tak slavným, hrdým a láskou roztouženým vyznáním stala se skutečnou hymnou národu, který lne ke své zemi s vroucností a uvědomělostí nepřestiženou? Vždyť ta čtyři slova jedním dechem vyslovují, čím česká srdce bijí po celé životy, vždyť jsou ta slova znakem v korouhvi našeho nedohledného zápasu, planouce k nám velebně jako kdysi plálo s nebes kříže znamení s nápisem: „In hoc signo vinces!" V tom znamení zvítězíme, ano v tom znamení čisté lásky k vlasti, jakou nám hlásá „Kde domov můj?" nyní již po půl století!

Půl století! Co nezměnilo se v Čechách za tu dobu? Doba Jungmannova — doba dnešní! Nic nám jejich rozdíl neukazuje tak výmluvně, jako historie písně „Kde domov můj?". Před padesáti lety zazněla poprvé před nevelkou a skromnou, takořka skrytou společností pražských vlastenců, shromážděnou při chudičkém českém představení v německém divadle, a dnes hlaholí již po celá desítiletí českými vlastmi slavně, okázale... Před padesáti lety byl v Čechách Čech výjimkou, dokonalý Čech zázrakem, dnes jest výjimkou Čech neuvědomělý, výjimkou snad ještě hojnou, ale aspoň rovněž potupnou.

Jak blaží v tomto šťastném srovnávání pohled na ten čas dávno uplynulý! Jak blaží přiblížiti zrakům ony chvíle tichého života českých vlastenců, kdy sémě mocného národního rozvoje, zaseté vlastní jejich nadšenou prací, nepozorovaně klíčilo pod lenivě jihnoucím sněhem zastaralých poměrů!

Jako čarovnou mocí přenesen do této minulosti připadal si pisatel, slyše o památném dni, kdy poprvé Čechům zaznělo „Kde domov můj?", vypravovati ctihodného vlastence, který prodloužil démantové nadšení a neúmornou pracovitosť doby Jungmannovské až na naše časy — Antonína Rybičku:

„Každou neděli bývalo naší péčí, pomoci odpolední české hře k obecenstvu co možná nejhojnějšímu; ale mnohou neděli byl na některá místa takový nával, že jsme my studenti čekávali již dlouho před začátkem. Tak tomu bylo i dne 21. prosince 1834.

Byla oznámena poprvé Tylova fraška ‚Fidlovačka‘. Od tří čtvrtí na jednu, takořka od samého poledne, čekali jsme před divadlem a v divadle do půl čtvrté. ‚Fidlovačka‘ měla za hlavní účel, líčiti co nejživěji pražský život český — život pouliční. Dojmy byly smíšené. V tom vystoupil Strakatý, jako slepý pěvec, veden jsa malým děvčátkem, v dlouhém kabátě, s houslemi v ruce, a zapěl: ‚Kde domov můj?‘. Hned při prvních zvucích v divadle nastalo hrobové ticho, zcela nové naladění zmocnilo se obecenstva, dojem patrně stoupal, a když Strakatý skončil, bylo všechno obecenstvo v nadšení, jež propuklo v bouři v českém divadle neslýchanou. Zpěv, určený osudem za českou národní hymnu, hned prvním rázem nalezl cestu do srdcí českých.“

Píseň Tylova se Škroupovou hudbou vyšla pak ve „Věnci“, hudebním sborníku, řízeném Chmelenským a Škroupem, a šířila se českými domácnostmi, kdekoli zpěv pěstován, až ji druhé politické probuzení r. 1860. spatřilo u veřejnosti jako nadšeně uznanou hymnu českého národa.

Tážete se, jakým to kouzlem nová píseň zajala mysli české?

Domníváte-li se, že šťastně zachyceným umělecky národním rázem? Ó nikoliv! Zásluhy básníka ani skladatele nesnižujeme, odpírajíce takové domněnce. Tylova píseň nemá osobitého rázu českého ani v myšlénkách básnických ani v obrazech ani v samé řeči, a neplynou-li slova z ducha národní poesie české, Škroupova hudba pokud možná ještě méně má opravdu národního do sebe.

Ani sama umělecká hodnota nebyla by stačila, písni zjednat místo tak neobyčejně vynikající. Měli jsme tehdy již od Čelakovského mnoho poesie vyšší umělecké hodnoty a zdařile českého národního ducha, a podobných účinků nedomohla se žádná z jeho básní. Čím „Kde domov můj?“ neseno bylo jako na perutech sokolích, jest veliká myšlénka, myšlénka lásky k vlasti, pronesená s citem nejvroucnějším a slovy tklivými a prostými tak, že porozuměl všechen národ, kterak se tu pěje vyznání jeho nejvznešenějšího citu.

Není naprosto náhodou, že právě Josef Kajetán Tyl jest novým Lumírem, jehož zpěv tak hnul vší vlastí. Koho mohl osud spíše určiti k poslání tomu, než Tyla, který pravou mladickou milostí plál k své vlasti, jehož bytosť takořka všechna se rozplývala v snivých citech národních, který ve svém lidu, ve svém domově takořka vše zbožňoval? Tento milostný zápal, to nadšené zbožňování z Tylovy písně vane snivou idyllou právě vhod duchu doby mladicky skromné a snivé, ani si netroufající vedle citů mysliti také na činy. Tento nedostatek síly a činné rozhodnosti není v té době vadou; jest přirozeným příznakem. Chceme-li snad nespokojiti se tím, že se po půldruhastaleté otupělosti, neuvědomělosti, ba i pusté povrhavosti v lidu našem horečným úsilím budily city tak šlechetné, tak radostné, tak opravdu zlaté? Čili chceme nad tím se zastavovati, když probuzené ty city, netušenou mocí zvedajíce dlouho stísněná prsa, v očarovaných

myslích chtěly rozkvésti do plna, že kdo z pěstitelů jejich nevídaným květem všechen byl zaujat, že se pohřížil v obdiv jeho kráse a stanuv nad ním v zanícení, nemohl ihned odtrhnouti se, aby pomyslil, „jak to bude s ovocem a semenem?“ Ne, nikoliv, ta doba první lásky budiž přána otcům našim, budiž požehnána. Jako vše, co v světě krásného, i ona dospěla konce, rozkvětla, dokvětla. Nepříliš dlouho a čiré horování stalo se anachronismem; a v živé, bojem života pokračující literatuře samo horování Tylovo neubránilo se citelnému úpadku: ale píseň „Kde domov můj?“ nám znamená jeho vrchol a jest jeho slavným památníkem.

Vždyť jest nad to tiše snivý, jen láskou překypující duch její pravou apotheosou oné holubičí mírnosti, která zůstane na vždy nejtklivějším rysem naší národní povahy svou něžností a ušlechtilostí, povahy, které nám nelze ani zapříti a jež národu tomu, podruhé děcku, tak nevinně zářila z očí, pokud mu nový zápas nových vrásek neryl v čelo plné nadějí. Však dosti záhy krutý boj ukončil blažené dětství, brzo potřebí bylo tuhých paží k silným činům a přišel ohnivý Slovák, pohleděl na bezstarostné snění u nás a zahřímal druhým zpěvem, jenž k našemu horoucímu citu přidal vzdornou sílu. Od té doby jest Tylovo „Kde domov můj“ a Tomášikovo „Hej, Slované!“ pevně sloučeno v našich ústech i srdcích, zpěvy ty se šťastně doplňují, jsou pravým zrcadlem našeho nitra. A když úsměšky a závisť všedního zápasu neustávají drzou rukou s mysli české utrhávati čistého, jasného nadšení skvost po skvostu, budiž nám čistý, tichý pramen vlastenécké idealnosti v Tylově písni posilou k novému vždy letu vysoko nad pozemské nížiny a bažiny v jasný éther národních, lidských ideálů. *V. V. Zelený.*

Slovanské právo.

Z řady statí o „Staroslovanských řádech a obyčejích“.

Píše professor Josef Perwolf.

Slovanské právo, pojaté jako jeden celek, zakládá se na obyčejovém právu všech slovanských národů, které zachovalo si do nejnovějších dob mnoho společných stránek původní své jednoty. Jestli na př. u Černohorců ještě nyní sokové, t. j. jistí agenti hledají ukradenou věc, a jestli takoví sokové vyskytují se ještě v XVI. stol. v jihozápadní Rusi a v XII.—XIII. stol. v Čechách, to jest takové zařízení všeslovanské, a jeho počátek ztrácí se v předhistorických dobách. Na takovou jednotu slovanského obyčejového práva ukazuje mnoho jednostejných řádův u rozličných národů slovanských, ukazuje též mnoho jednostejných jmen, na př. právo — křivo, pravda — křivda, zákon, soud, dědina, otčina, obec, svod, líce, vdání — vydačka, vražda, hlava atd. Jestli později slovanští národové přijali druh ode druha některé řády, možno to zpozorovati již podle samých názvů; tak na př. názvy

šljachta, panove rada, starosta a vojevoda (co náměstník), sejm, grod, město, vojt a j. v jihozápadní Rusi ihned ukazují na jich původ z Polska; Rusům nejsou známa zařízení a jména šljachta, panove rada, město, vojt (něm. voigt), a starosta i vojevoda po rusku znamenají ne náměstníka panovníkova, ale náčelníka obce i vojevůdce nebo také hradského tysjackého, snem ne sněm — parlament, ale vůbec schůzku, gorod (horod) nejen zámek (pevnosť pol. grod), ale vůbec město atd.

Obyčejové právo chovalo se dlouho ústně, a teprve později se s části zapisovalo, buď k soukromému užitku, nebo jako sbírka, nebo svod zákonů jistého státu, jeho zákonník, statut — konstituce, zřízení zemské, pravda, právo, ústav, sudebník, uložení. Některé zákony zapisovaly se již za nejstarších dob, jako u jiných národů, na dřevěných deskách, a proto u Čechů sbírka zapsaných soudních nálezů, zákonů, státní archiv, nazývá se ode dávna zemské desky. O starých zákonech u Slovanů připomínají Byzantinci již v VI. stol. a Němci v IX. století. „Zakon otcov, zakon russkij“, zná ruský letopisec, vypravuje o nejstarší historii východních Slovanův, a mnohé takové zákony pojaty jsou do „Pravdy ruské“ XI. století velikého knížete Jaroslava, a do jiných sbírek nebo svodů ruských zákonů XV.—XVII. stol., do práva pskovského, do statutů západoruských (litevských), do moskevských sudebníkův a uložení a j. Vinodolští Chrvati sbírají na konci XIII. stol. „stare i izkušene zakone“ svých otců, dědův a všech předkův, a po stu letech i poljičti Chrvati sbírají své staré zákony i obyčeje. Některé zákony obyčejového práva českého zapsány již na konci XII. stol. v statutě knížete Konrada, a potom v rozličných právních památkách XIV.-XV. století, a konečně v zřízeních zemských českém a moravském. Rozličné části obyčejového práva polskomazovského zapsány pro německé rytíře v Prusích v první polovici XIII. století. V polovici XIV. stol. vydává se polský statut krále Kazimíra později jiné statuty polské a mazovské, a konečně na počátku XVI. stol. zřízení zemské čili statut krále Alexandra. Současně s polským Kazimírem vydává srbský car Štěpán Dušan srbský zákonník; na konci XVIII. a v polovici XIX. stol sestaveno obyčejové právo černohorské ve dvou krátkých zákonnících atd.*) V rozličných těchto slovanských zákonnících a v obyčejovém právě slovanském vyskytují se mnohé společné někdy až překvapující stránky jednoty slovanského práva; některé řády zachovaly se u jednoho slovanského národu déle, nežli u druhého, ba žijí někdy v obyčejovém právě třetího až podnes.

Správcem spravedlnosti byl kníže, který sám nebo svými soudci, ale také za účastenství zástupců národu, poznával na soudě pravdu a křivdu, podle práva ústního nebo psaného. Účastenství národu v soudnictví zachovalo se zvláště v severovýchodní

*) Český čtenář najde ty slovanské zákonníky ve sbírce H. Jirečka: Svod zákonů slovanských (1880.).

Rusi, nejen v obcích novgorodské a pskovské, ale v celé moskevské Rusi, kde ještě v XVI. stol. lid skrze své volené muže měl vliv na soud, a také v některých obcích jihoslovanských, jmenovitě chrvatských; u ostatních slovanských národův účastenství v soudě stalo se privilegiem a právem vyšších tříd, ačkoli zachovaly se i stopy takového účastenství lidu. Účastenství všeho národu jeví se zvláště v soudě porotním (po rotě, t. j. přísaze), skládajícím se z volených soudců, kteří „po . rotě“ (přísaze) vynášejí výrok o vině nebo nevině obviněného. Takový soud porotní byl v Srbsku ode dávna do XV. století, a porotci volení z „družiny“ (t. j. rovných, lat. pares) obviněného, měli většinou hlasův obviněného „opraviti“ — prohlásiti za práva, nevinna, nebo „okřiviti“ — za křiva, vinna, odsouditi. Podobná porota, složená z rovných (compares) obviněného, byla též v XIII. stol. v Čechách.

Ale nejenom lidé účastnili se v soudě; kde nestačilo lidského soudu k rozhodnutí pře, tam bylo potřebí účastenství shůry, božství. Tento názor byl příčinou vzniknutí tak zvaných soudů božích čili očist, které hledaly vinu nebo nevinu obviněného žhavým železem, vařící nebo studenou vodou, nebo bojem, a sice mečem nebo kyjem na poli (starorusky = bojiště i sám souboj). Pravda čili právo železa a vody mizí u Slovanů v XIII.—XIV. století, s části sami sebou, s části i následkem přímého zákazu křesťanské vlády, světské i duchovní; jenom u Srbů zachovaly se ony do nedávna. Ale odvolání k božství mečem a kyjem zachovalo se mnohem déle ba trvá s části dosud v souboji. K božím soudům třeba přičísti i rotu, kletvu, přísahu; kdož se rotil nebo zaklínal, odvolávaje se k božství, musil „přisáhati“, t. j. dotýkati se žhavého železa, lidských kostí, země (jako bohyně) nebo jejího kousku, drnu, hroudy, který kladl na hlavu, a později křesťanského kříže nebo kostí, ostatků svatých, vše za jistých obřadův a formul. Jestli na př. v XV. stol. krakovští Poláci určujíce meze zaklínali se: „ze země jsme pošli a zemí máme býti“, to Srbové ještě nedávno v podobném případě zaklínali se „černou zemí, naší matkou, z níž jsme všichni stvořeni a v niž opět ulehneme“. Obviněný „opravoval“ se přísežnými svědky, porotníky (jihoslov.), kteří mohli jej „očistiti“, býti jeho očistníky (čes.).

Právo na jistou spornou věc dokazovalo se oběma soupeři, původem čili jistcem (čes., pol., rus.) a pohnaným, pozvaným, tak řečeným vdáním, vzdáním (čes.), vydačkou (rus.), penězitou nebo jinou zástavou, která dostala se straně, vyhravší při, a s části soudcovi. V Čechách vdávali se, vzdávali se ve vdání ve XIV. stol., a v jihozápadní Rusi vydávali se na vydačku ještě v XVI. stol. Ukradenou věc hledali (sočili) zvláštní agenti, sokové, v Čechách ve XIII. stol., na Rusi v XVI. stol., a na Černé Hoře hledají ji posud; ovšem dělali to někdy i na újmu nevinných, tak že slova sok a sočiti v nynější češtině znamenají soupeře a klevetati, osočovati. Ukradenou věc hledali též svodem (izvodem, otvodem), při čemž držitel podezřelé věci

„svodil, odvodil“ od sebe podezření v krádeži, ukazuje na předešlého držitele věci; na Rusi XI.—XII. stol. a v Čechách XII.—XIII. stol. dopouštělo se vésti do třetího svodu. ve východní Rusi XVI. stol. i do desátého svodu; svod byl i v Srbsku ve XIV. století, a v jihozápadní Rusi v XVI. stol. i později. Hledati — sočiti, hnáti sled zločinu i zločince v jistém okolí, když rozlehl se křik a úpění utrpěvších: nastojte! (z toho polské: njestety) pomogajte! bylo dlouho povinností obcí, zavázaných ke společné ruce.

Soud obviněného „opravdal, opravil, popravil, napravil, očistil, ocídil“; proto staročesky soud slul cúda, a jistí soudcové sluli v XIV.—XV. stol. v Čechách popravci a v Polsku opravci; soud obviněného okřivil, odsoudil, zvláště když zločin byl zjevný, když tu byl sám předmět zločinu, líce, ličba, dolika, ulika, poličnoje, a zločinec byl dolíčen, oblíčen, ulíčen. Soud „nalezl pravdu“, jak pravili smolenští Rusové v XIII. století, „nalezl za právo, vynesl nález“, jak mluvili Čechové, vynášel „vynalazok, znajdenije“, jak pravili na kopných soudech jihozápadní Rusi; a Chrvati stotožňujíce soud s pravdou, pravili o soudě, že „pravda obnajde“. Nález, výrok, prigovor a j. soudu skončil při nebo rozepři (přa pol., parba, parnja srbskochrvat., rasprja rus.), ve které oba soupeře (také staropol. sąpjeř, slověn. sąprь, rus. sopernik, srb. s'pr'nik) bránili advokáti, řečníci (čes. i pol.) nebo perci (staropol. pjerca, starosrb. pьrьc — parac). Odsouzený utrpěl rozličné tresty, smrť, zmrzačení na těle, bití, pokuty peněžité, plen (zabavení), vyhnanství (rus. potok, s čímž srovn. staročeské potočiti — poslati) atd. Kdož při vyhrál, platil soudu malou část peněžitou, přísud, přísudné (přisąd i přisądne pol., peresud rus.) nebo památné (pamjętne pol.).*)

Účasť stavů českých a cára ruského při volbě polského krále l. 1573—76.

Podává **František Dvorský.**

I.

Z bezčetného pranárodu někdy na vysočinách asiatských přebývajícího odtrhl se veliký kmen, národ slovanský, a z téhož kmene odštěpila se větev Čechů, Poláků, Rusů, hledající po staletém stěhování sídlo, zemi, kdež by trvale se usadili. Stará vypravuje báje o místě (vrch u Hnězdna), kde náčelníci národní družiny Čech, Lech a Rus, jako rodní bratři před rozchodem se loučili. V společné takové báji nazývají se praotcové jmenovaných

*) O jiných stránkách slovanského práva, soukromého i státního, často jednostejných nebo podobných, promluvili jsme v předešlých statích o „Staroslovanských řádech a obyčejích“. (Viz „Slov. sborn.“ 1884.)

národů bratřimi, syny jedné matky, tudíž jeden národ, kterýž teprv změnou krajin, povahou, schopnostmi rozrodil se po staletích v nové ratolesti, jednotlivé národy jazykové různosti. Čechové a Poláci zůstali sobě nejbližšími, poněvadž země jich spolu sousedily (tak že ani v pozdějších dobách nebylo říkaje možné vymeziti mezi nimi jazykové hranice) a se zeměpisnou polohou stýkaly se i pověsti (u Čechů moudrý Krok, u Poláků Krak, u Čechů po Krokovi Libuše, u Poláků po Krakovi Vanda, jako Libuše vzpírala se proti cizím zvykům, takž i Vanda bránila se proti cizincům) a dějiny českého i polského národa. Na prvních hned listech historie české i polské objevuje se sourodnosť Čechův a Poláků. V bitvách, diplomatických vyjednáváních, náboženských, kulturních i jiných socialních stycích po několik století obrací se vždy jeden a týž list sourodnosti bratří Čechů a Poláků. — Čechové zanesli světlo víry křesťanské do krajin polských, česká kněžna Doubravka, manželka polského knížete Měčislava, dala Polákům prvního krále, slavného Boleslava Chrabrého; český biskup sv. Vojtěch šířil učení křesťanské v Polsce a s ním pravdozvěstové slovanští Cyrill a Method a sv. Václav stali se společnými patrony sbratřených národů; Čech, bratr sv. Vojtěcha, Radim byl po založení církve křesťanské v Polsce prvním jich arcibiskupem; s vírou Kristovou zavedeno do Polska písmo české... Bohužel! že sourodné kmeny z krve dvou bratří Čecha i Lecha, mluvící jedním jazykem slovanským, nespolčily se trvalejším, pevnějším svazkem lásky bratrské, žel! že z jednoho kmene slovanského vyrostlé ratolesti nepřivinuly se těsněji k sobě již za Sama, Svatopluka, českých Boleslavů a zvláště za polského Boleslava Chrabrého, že Čechové nezůstali pod mocným jeho ochranným žezlem. Osobní zájmy, politická nevyspělosť a stará hříšná nesvornosť oddělila, rozeštvala rodné bratry, že různými rozešli se cestami. Vichr z hladových krajin německých zpřelámal a ulamuje květy, listy, haluze z oddělených od sebe větví, různými cestami rozešlí bratři podnikati musili nejednou krvavý boj a zápasí dosud za existenci svou proti nenasytným chtíčům sousedů, proti kterýmž nešťastný, slavný král Přemysl Otakar II. prorockým duchem volal Poláky, aby s Čechy spojenou silou ubránili se do budoucnosti proti odvěčným nepřátelům. Poláci, dlouhý čas od Čechův již odděleni, nedovedli oceniti prorockou výstrahu českého krále. Několikráte potom ještě zablyskla se naděje, že Čechové a Poláci jako bratří jednou půjdou cestou, ale neuskutečnilo se. Ačkoliv dynastické zájmy, osobní řevnivosť překazily spojení království Českého a Polského v jeden státní celek, přece sourodní bratři sobě se neodcizili, společnou krev svou nezapřeli. Vedle politických (jakož již dotčeno) byly to také kulturní duševní zájmy, kteréž územím rozdělené bratry k sobě poutaly. — Poláci byli s Rusiny a Litvíny brzy po založení universí pražské jedním ze čtyř národův učení pražského, a když po příkladu vysokého učení pražského také universí krakovská byla částečně 1364. založena a l. 1400. nově obnovena, odebrali se také někteří professoři če-

ského národa jako učitelé do Krakova. Rektor universí pražské Mistr Jan Hus obhajoval Polsku i Litvu proti nářku kacířství, z něhož je obvinil německý jeden doktrinář; přítel Jana Husi, Mistr Jeronym, kázal s nemalým účinkem v Krakově, na Litvě i v krajinách ruských, kdež ukázal se býti příznivcem vyznání pravoslavného, prohlásiv, že Rusové jsou „dobří křesťané"; učení Husovo studenty polskými i litevskými z Prahy domů se vrátivšími roznesené počalo klíčiti v Polsce i na Litvě. Na koncilu kostnickém ozvali se také vedle šlechty české někteří „věrní páni polského království" pro Husa, kterémuž ve vězení posluhoval jistý doktor rodem Polák. A nejen slovy, skutky v náboženských, diplomatických vyjednáváních ale i krví na poli válečném utvrzeno bylo přátelství sourodného kmene Čechův a Poláků, když společné nebezpečenství hrozilo oběma národům zahubením. V bojích proti německým rytířům, zvláště v bitvě pod Dubrovnou (Tannenbergem) pomáhali Polákům a Litvanům Češi a Moravané pod korouhví sv. Jiří, mezi nimiž proslulý později Jan Žižka. S husity Čechy zase bojovali polští i ruští bojovníci pod jedněmi prapory při velikém vítězství nad Němci pod Ústím n. L., a při neméně slavné porážce a útěku spojených vojsk německých u Domažlic byl také při straně Čechů činný Korybut se svým polskolitevským vojskem. Nepřátelé Polákův i Čechů báli se strašných „opravdových" kacířů, spojených Čechův i Poláků velice, „nemohouce prý ani snésti pohledu vojska českého". „Bože, uchovej!" zvolal současný Němec, „aby spojili se v kacířství Čechové s Poláky." A císař Albrecht volal proti Čechům a Polákům na pomoc celou svatou říši, „neboť spojí-li se Poláci a Čechové, nastane veliké nebezpečenství svaté říši a všemu německému národu". Však státní, trvalé spojení, aby český a polský národ pod jedním byli žezlem, nestalo se přes všechny pokusy a několikeré tehdy vyjednávání skutkem, zůstávalo jen myšlénkou... Vladaření knížete litevského Zikmunda Korybutoviče, „krále českého požádaného k obraně a vysvobození zákona božího", nemělo dlouhého trvání, rovněž usilování Táborův a některých šlechticův i měst, aby polského krále Vladislava bratr, kníže Kazimír, zvolen byl českým králem. — Za panování velikého krále českého Jiřího z Poděbrad jevilo se sourodné přátelství mezi Čechy a Poláky způsobem okázalým. Několikeré uzavřeny nové a obnoveny staré smlouvy mezi českým a polským králem, aby v upřímném žili bratrství a přátelství, aby jeden proti druhému nepomáhal, oba pak aby starali se o dobro a česť svěřených jim království. Král Jiří připomínal (1462.) „milému bratru svému", králi Kazimírovi, aby pamětliv jsa na česť, starožitnosť polského i českého národa, pomohl jemu proti papeži a Němcům. Za živobytí ještě a působením Jiřího z Poděbrad jmenován r. 1469. nástupcem českého trůnu králevič polský Vladislav, aby dávno kýžené spojení obou království stalo se skutkem. A po smrti nejslavnějšího, nejnárodnějšího krále zvolen také skutečně na sněmu kutnohorském králevič Vladislav na uprázdněný trůn český. Bohužel! že po moc-

ném panovníku (jenž obětovav svou rodinu vyhledal si nástupce v Polště) byla ruka Jagelovců k udržení žezla českého slabá, mdlá, tak že po žalostném zahynutí krále Ludvíka v bitvě mohačské 1526., když království České osiřelo a polský král Zikmund nabízel se Čechům za krále, nejevily se v Čechách žádné sympathie pro polskou dynastii. Zvolen byl králem českým Ferdinand z rodu Habsburků.

* * *

Po smrti polského krále Zikmunda Augusta († 1572. dne 7. července), posledního z Jagelova rodu, staral se císař Maximilián II., král český a uherský, se vší bedlivostí o to, aby někdo z jeho (Habsburkova) rodu dosednouti mohl na uprázdněný trůn polský. Činil tak nejen z příčin dynastických, aby zvětšil moc rodu, ale i vážné politické ohledy kázaly mu pečovati o zachování, zabezpečení království, zemí, nad kterýmiž vládlo panovnické jeho žezlo. Již Maximilianův otec Ferdinand I. hleděl staré přátelství s rodem Jagajlovským udržeti provdáním dvou dcer svých Alžběty a později Kateřiny králi Zikmundovi II : poněvadž však obě nešťastná manželství zůstala bezdětná a král polský větší přízni byl nakloněn vévodovi Sedmihradskému Janu Zápolskému (synu sestry své Isabelly), kterýž byl vasalem tureckým, obávali se Habsburkové, že po smrti bezdětného krále polského výbojný Turek, jako opanoval velikou část království Uherského, i do Polska vkročí a brannou mocí ji sobě za pomoci Zápolského podmaní a tudíž země rodu Habsburského ještě více obklíčí. Ačkoliv úmrtím vévody Sedmihradského, Jana Zikmunda Zápolského, roku 1571. nebezpečenství takové bylo umenšeno, přece nebylo odstraněno. A za těmi příčinami vyslal císař a král Maximilián II. hned po úmrtí krále Zikmunda II. posly své k předním pánům království Polského a k sestře zemřelého krále, Anně, s oznámením soustrasti nad smutnou událostí, a za těmi v krátkém čase vypravil druhé poselství, kteréž mělo nakloniti, získati stavy polské v příčině volby nového krále pro dům rakouský. Representanty vzácného poselství (kteréhož se súčastnilo přes 50 pánův a rytířů českých s panošskou čeledí) byli slavní čeští pánové Vilém z Rožmberka (kterýž již r. 1553. s králem Maximiliánem byl v Polště) a Vratislav z Pernštejna. Vybrali se na cestu dne 17. srpna.

Tehdy počínala se již zmítati bouře zmatku, anarchie polské šlechty v příčině svobodné volby krále, kteráž o dvě století později veliké někdy Polsko rozervala a kořistí je učinila sousedních mocností. Politické nebo osobní strany šlechty polské počaly se nejprvé hádati o právo, kdo svolati má sněm, dále o způsob volby, o místo a čas, kde a kdy má býti zvolen nový král. Malopolští odbývali sjezd v Krakově, v Loviči, Knyszyně, a Velkopolští zase sněmovali ve Srzodě; konečně po společném dohodnutí uzavřeli, že sněm všech odbýván býti má v měsíci říjnu 1572. u Lublína v poli u Varšavy. Stavové polští sjeli se skutečně u Varšavy, ale odložili sněm až ke dni 6. ledna 1573., kdež měli vedle poslů

jiných mocností také slyšáni býti vyslanci císařští. Však ani na tomto sněmu nebyla předsevzata volba krále, ale odložena k novému sněmu na den 7. dubna 1573. Takové nekonečné odkládání volby krále, časté pojezdy poselství císařského z jednoho místa na druhé (kdy a kde sněm volební odbýván býti měl nebo byl), aby vykonalo své vyřízení, neveliká vlídnosť a nehostinnosť, s jakouž na různých místech bývali přijati, roztrpčilo přirozenou měrou vyslance císařské; však mnohem nepříjemněji dotkly se jich veřejné ohlasy obecného mínění, kteréž ani slyšeti nechtělo o zvolení Němce nebo Habsburka za krále polského. Ve veřejných listech, pamfletech líčeni Němci jako „národ nadutý, nenávistný lidem i Bohu, nadávající všem národům pod sluncem S takovým národem nemohou prý Poláci se srovnati. Jazyku polskému naučí se kterýkoli cizinec kromě Němce; polský bílý orel nehodí se k černému. Zvolení Habsburka zase znamenalo by věčné vojny s Moskvou, Turky a Tatary, v zemi pak utiskování, pronásledování polského jazyka, polských zákonův a obyčejů. Kdo chce poznati pravdu těchto slov, ať prý pohledne na Čechy, dlouho-li zachránila se jich práva za panování...?*) Že za takového obecného rozechvělého mínění, kdy vedle svědectví současníků „národ polský ku podivu nenáviděl Němce a Rakušana", vyslanci císařští Vilém z Rožmberka a Vratislav z Pernštejna nemohli při vší péči a horlivosti zažehnati podezření, nepřízeň proti Habsburkům, není se čemu diviti.**) Za těmi příčinami hleděl císař a král Maximilián získati si pro své politické záměry také souhlas stavů českých, jako zástupců národa s polským sbratřeného, aby tudíž prostřednictvím jich tím spíše dosíci mohl svého cíle. K žádosti Maximiliána II. stavové čeští na sněmu shromáždění pro osvědčení náchylností k oblíbenému svému králi i pro politické a národní příčiny na tom se snesli, aby také ze středu jich, jako s Polskem bratrsky spřízněného národa, poselství do Varšavy na sněm vypraveno bylo. Takž čteme v usnešení sněmu obecního, kterýž držán byl na hradě Pražském při přítomnosti arciknížat Rudolfa, uherského krále a knížete Arnošta, na místě císaře Maximiliána, jakožto krále českého l. 1573. v středu po památce sv. Pavla na víru křesťanskou obrácení: „Také všickni tři stavové tohoto království v svém bedlivém rozjímání to jsou měli a ku paměti sobě přivedli, kterak stavové a obyvatelé království Polského vždycky a po všecky časy s stavy a obyvateli království tohoto v dobrém přátelství, lásce, přízni a bratrství jsou byli a posavad zůstávají, a jsouce dotčení stavové království tohoto obzvláště k tomu náchylni a vždy žádostivi, aby čím dále větší přátelství a láska s dotčeným královstvím zůstávati

*) Zbiór pamiętników II. a III.

**) Císařští vyslanci, aby zaplašili podezření Poláků proti domu rakouskému, ukazovali také mezi jiným k tomu, že „nižádný Němec a cizozemec nesmí, nemůže sobě v Čechách koupiti statku, zastávati úřadu, dokud by přijat nebyl na sněmu za krajana, obyvatele království Českého, atd.

a ta oboje království jednu vrchnosť anebo sobě spříznėnou míti mohla, za dobré jsme uznali a na tomto snėmu obecním z svého vlastního uvážení o to se snesli, aby jisté osoby od království tohoto Českého k snėmu, kterýž v království Polském držán býti má, s listem věřícím a instrukcí pod pečetí zemskou vyslali, a též od země vyslaní vedle takové instrukcí, pokud ta v sobě obsahovati bude, se vší pilností snažně jednali, aby oni páni stavové království Polského J. M. C., jakožto krále českého, pána našeho nejmilostivějšího, aneb některého z dědiců J. M., za pána a krále sobě vzali. K kterémužto poselství a vyslání všickni tři stavové tyto osoby níženpsané jsou volili, z stavu panského: Ladislava staršího z Lobkovic na Chlumci a Jistebnici, nejvyššího hofmistra království Českého; z stavův pánův rytířstva: Albrechta Kapouna z Svojkova a na Hlušicích, purkrabí kraje Hradeckého; z stavu městského: Ondřeje Zutera, měštěnína a primasa Nového města Pražského."

Ladislav z Lobkovic nechtěl sice pro sešlosť věku svého a pro jiné práce takové povinnosti na se přijíti, i císař si přál, aby na místě jeho Jan z Valdštejna, nejvyšší komorník, jako na věku mladší a na zdraví dostatečnější volen byl a pro lepší podstatu takového poselství z jednoho každého stavu nejméně dvě osoby vypraveny byly: však toho všeho při snešení již učiněném zůstaveno. Nejvyšší úředníci zemští zaslali dne 25. února 1573. císaři Maximiliánovi přípisy listů věřícího, fedrovního a o propuštění pasu na cestu pro vyslance české, zdali s tím vším souhlasí, a když takové listy se schválením císařským úředníkům zemským vráceny byly, vypravili se delegáti čeští v měsíci březnu na cestu.

Na volebním snėmu pod Varšavou v poli u Pragy, zahájeném dne 7. dubna 1573., když k vyzvání kancléře Jana Zamojského žádný z domácí šlechty se nehlásil jako kandidát na důstojenství královské (nižší šlechta chtěla, aby někdo z domácích, Piast, posazen byl na trůn královský), připuštěni hned na začátku sněmování vyslanci cizích nápadníků k slyšení. Dne 9. dubna (1573.) přednesl legat císařský, český pán, Vilém z Rožmberka k stavům polským řeč českým jazykem, nakloňuje Poláky k zvolení arciknížete rakouského Arnošta mezi jinými důvody zvláště tím, „ž jmenovanýe zná jazyk český, a že polský i český národ jednoho jest původu, sobě že jsou podobni obyčeji, jazykem a vůbec vším, tak že nižádný národ nerovná se v tom polskému jako český, a ačkoliv byli poddáni rozdílným panovníkům, přece vzájemnou milovali se láskou, nazývali se obapolně bratřími a mají se za jeden národ". Řeč Rožmberkova, ač vedle svědectví účastníků jiných mocností měla přede všemi ostatními tu přednosť, že mluvena byla jazykem českým polskému velmi blízkým, tak že jí každý z Poláků porozuměti mohl, předce nenadchla posluchačů, poněvadž Rožmberk „jako člověk mírný a skromný" nebyl žádným oratorem, mluvil prý příliš zticha. Obšírněji, podobnými důvody, ale mocnějším hlasem řečnil starý pán z Lob-

kovic dne 14. dubna jazykem českým, jehož řeč jako poslance království Českého slovo za slovem sem klademe: „V. M. vysoce důstojní a osvícená knížata, pane, pane arcibiskupe a páni biskupové a V. M. velikomocní páni vejvodové, V. M. páni kastelánové, V. M. páni starostové, V. M. páni, pani, V. M. páni z rytířstva, vzáctné poctivosti páni z měst, páni stavové slavné koruny království Polského, páni bratři a přátelé milostiví a laskavě přízniví.

Jich M. stav panský, stav pánuov, rytířstva a stav městský, všickni tři stavové slavného království Českého, páni a přátelé naši milí, ráčili sou nám poručiti V. M., všem stavuom tohoto slavného království Polského, jakožto svým zvláště milým pánům bratrům a přátelům milostivým a laskavým, služby své vždycky volné s vinšováním dlouhého zdraví a od věčného milostivého pána Boha, jeho božské milosti, hojného požehnání s vinšováním všeho nejlepšího, což byste sobě sami od jeho svaté milosti žádati ráčili, pověditi a při tom listu tohoto věřicího podati, kterýž, když přečísti dáti ráčíte, což jest nám dále V. M. v známosť uvésti poručeno V. M., tejna neučiníme.

Nemálo ale velice stavové slavného království Českého z toho sou zarmouceni, jakž jim o tom zpráva učiněna jest, že nejjasnější a velikomocný kníže a pán, pan Zikmund Augustus, král polský, prostředkem smrti z tohoto světa sešel, rozvažujíc a tomu rozumějíc, že tomuto slavnému království Polskému též V. M. slavný král a pán milostivý odňat jest: ale poněvadž z vůle pána Boha všemohúcího, kteroužto všecky věci v tomto světě se řídí a spravují, tak se stalo, že z tohoto světa prostředkem smrti pojat jest, vedle povinnosti křesťanské nám se poddati a jí místo dáti sluší; nám pak křesťanům a přátelům Vašim jiného v této příčině nic nepozůstává, než jakž obyčejné přísloví jest ‚gaudere cum gaudentibus et dolere cum dolentibus‘. Dále pak dotčení stavové království Českého majíce o tom jistou zprávu, že sněm obecní k volení nového krále k šestému dni měsíce tohoto zde v tomto místě položen a vyhlášen jest, souce na sněmu obecním, kterýž při času obrácení svatého Pavla na víru křesťanskou, nyní minulého, na hradě Pražském držán jest, shromážděni, nemohli sou pro starobylé přátelství, přízeň a lásku, kterouž k slavnému království tomuto Polskému a k stavům v něm mají, pominouti, aby k tomuto slavnému sjezdu Vašich M. sami z prostředku svého s dobrým rozmyslem a uvážením poslův a legatů svých vypraviti neměli; kteroužto věc osobám našim ze tří stavů království Českého voleným k pilnému a bedlivému vyřízení sou poručili.

A poněvadž pak V. M., že ste se k sněmu tomuto a k jednání, uvažování a řízení věcí znamenitých v způsobu dobrého zdraví sjeti ráčili, vidíme, z toho souce velice potěšeni V. M. toho přejeme věrně rádi, při tom všemohúcího pána Boha žádajíc, aby jeho svatá božská milosť V. M. dar ducha moudrosti a opatrnosti dáti ráčil, abyste předně cti, chvály boží, potom zachování mezi křesťany pokoje a obecného slavného království tohoto Pol-

ského dobrého a užitečného vyhledávati a ty všecky věci, pro kteréž sněm tento položen i vyhlášen jest, k dobrému a šťastnému konci a vyřízení přivésti moci ráčili, z čehož by stavové slavného království Českého a jeho obyvatelé spolu s námi, jakožto ti, kteří s V. M. ode dvou bratrů pošli a hned z počátku týmž příbuzenstvím, řečí, jazykem, mravy, právy a společnou dobrotivostí a svorností spřízněni a spolčeni jsme, nemalé potěšení a radosť měli; nebo nic tak znamenitého a šťastného není, čehož by stavové království Českého V. M., jakožto pánům bratřím a přátelům svým milým, z upřímného srdce nežádali a nepřáli. A poněvadž pak tomu dobře rozumíme, že V. M velikými a znamenitými věcmi, též slyšením rozličných poselství velice zaneprázdněni býti ráčíte a že podle obyčeje a způsobu slavného království tohoto Polského jak věci právní a soudné, tak jiné všelijaké a obzvláštní jazykem latinským se řídí a konají, těmi příčinami hnuti souce, abychom V. M. řečmi nezaneprázdňovali, pro ukrácení času artikule poselství našeho v spis latinským jazykem uvésti sme poručili, V. M. přátelsky a snažně žádajíc, že ten při tomto slavném V. M. sněmovním sjití a shromáždění vůbec přečísti poručiti ráčíte."

Ve spisu latinském, kterýž po české úvodní řeči na sněmu čten byl, projevují stavové čeští soustrasť nad úmrtím krále Zikmunda Augusta, poslední větve z rodu Jagelovského, jenž nejen předkům svým se vyrovnal, ale některé i slávou překonal, a přejí Polákům k volbě nového krále pro blaho jich království i spásu křesťanstva štěstí i požehnání, a jako nejbližší jich sousedé připomínají vzájemné přátelství a krevní své příbuzenství. „Kdybychom všechny historie všech národů přehlídli, nikde tak veliké, blízké podobnosti jazyka, původu, zvyků, mravů, zákonů neshledáme, jako mezi slavnou ratolestí polskou a českou z jednoho kmene vyrostlou. Království Polské a České byla dvěma bratřími založena za lepších auspicií nežli říše římská někdy Romulem a Remem." Potom vzpomíná se jednoty Polska a Čech pod králem Václavem II. a bratrské náklonnosti obou národův až do smrti velikého Poděbrada. „A když král Jiří ze života se odebral, stavové království Českého, nedbajíce jeho synů, vyžádali, zvolili si krále z rodného kmene sousedů Poláků. Volba ta dobrodiním božským tou měrou šťastně se vydařila, že Čechy po dlouhé doby před tím nepožívaly takového klidu jako za kralování Vladislava, jemuž nebylo nesnadno v království Českém panovati, poněvadž prvé vychován byl mezi Poláky, národem s Čechy téměř ve všem podobným. Z jeho dcery vnuk dosud jest na živu, císař Maximilian, toho jména Druhý, bratranec nedávno zemřelého krále Zikmunda Augusta, dále pravnuci, Jeho C. M synové, naši páni milostiví, z nichž nejstarší, Rudolf, pro výborné vlastnosti své nedávno jednohlasnou volbou za krále uherského byl zvolen, vyhlášen; jemu nejbližším jest nejjasnější arcivévoda Arnošt, kníže nad věk svůj moudrý, zbožný, vážný, výmluvný a k velikým věcem

určený, kteréhož jestli všichni přeslavní stavové království Polského svobodnými hlasy svými králem zvolí, netoliko království svému ozdoby, důstojnosti ale i pro celé křesťanstvo mír, svornosť získají. Není třeba zmiňovati se o vzácnosti rodu a vzácných vlastnostech arciknížete Arnošta. poněvadž po všem světě známy jsou. Jestli vůbec srdce královo v rukou božích: na císaře, nejmilostivějšího otce, račte pohlednouti, jenž z dobrotivosti boží s takovým štěstím a spolu moudrostí u vesla vlády sedí, že není lidského pamětníka, aby kdy dříve pod žezlem panovníkovým takový klid zavládl jako nyní, kdežto dříve ani možné nebylo od lomozu zbraní válečných si oddechnouti a se zotaviti. Za panování císaře Maximiliana II. všechno po dobré vůli se urovnává, nad válečnými zbraněmi a všelikými různicemi vítězí umírněnosť. obezřelosť a nic není tak nepřátelského, co by se neupokojilo, v mír neobrátilo a spravedlivému úsudku císaře nepodrobilo. Král Maximilián práv, zákonů, svobod a zvyků království Českého největším jest strážcem i obhájcem, úřady, důstojnosti spravedlivě, moudře rozděluje a všecko ve svém pořádku beze změny zanechává... Při častých a nemalých různicích mezi poddanými v příčině náboženství k oběma stranám stejnou zachovává spravedlnosť, tak že všickni k jednotě, svornosti, míru a vzájemné lásce jsou naváděni; spravedlnosti užívá stejně ke každému, nikdo není tak chudým ani opovrženým, aby žádosti jeho císař nevyslyšel, prosebný spis jeho nepřijal a právo, má-li jaké, zjednati mu nekázal. A poněvadž takového ducha a vzácných vlastností otcových syn každodenním jest svědkem, kdož může se domnívati, že kníže z dobrého rodu takové vlastnosti také následovati nebude, že Hospodin jemu méně bude milostiv? Kdož může pochybovati, že poddané své netoliko za času míru moudře říditi ale i za vřavy války statečně hájiti by nemohl? A bude-li toho potřebí, není se čeho obávati, že od četné odjinud přivolané pomoci opuštěn bude, ježto jeho otec, strýcové, děd, bratří a tak celý dům rakouský se všemi celého křesťanstva monarchy, knížaty v krevním jsou příbuzenství... Stavové království Českého uctivě, prosebně vyzývají Milosti Vaše, abyste dopustiti neráčili, aby království Vaše od Uherského, zvláště pak od království Českého bylo odtrženo, což by se státi mohlo, kdyby zvolen byl král odjinud, kterýž by nebyl s národem polským tak spřízněn jako naše knížata: ale aby království Polské v tomto starobylém s námi a s veškerým křesťanstvem spojení setrvalo, zůstalo..."

Po přečtení pán z Lobkovic legací svou ukončil českým jazykem promluviv ještě v tato slova: „Z tohoto předložení spisu, kterýž nyní přečten jest, V. M. snadně stavů království Českého k sobě přívětivosť, společnou a bratrskou lásku jste poznali a jí srozuměti ráčili, kteříž o to největší a obzvláštní péči mají, aby to při V. M. obdržeti mohli, aby, poněvadž od počátku hned skrze dva bratří, potom také jednostejným jazykem, mravy, soudy a obzvláštních věcí podobenstvím jsme spojeni a vůbec jako za jeden lid se pokládáme, k tomu mysl i rady své všecky, aby nijak

mezi námi nebylo rozdělení, přiložiti ráčili. A že k té věci z poručení a vůle stavů království Českého některé cesty V. M. ukazujeme, se vší uctivosti žádáme, když je V. M., jakožto páni a muži od Boha znamenitými dary moudrosti ozdobeni, mnohých národův a historií známosti i také starožitných věci slyšením osvíceni u sebe uvažovati ráčite, dotčených stavů království Českého upřímnosť, lásku a přívětivosť i to všecko, což předloženo jest, jakožto z bratrské a důvěrné lásky pocházející (poněvadž na tom záleží česť a sláva boží, obecné církve křesťanské svornosť a pokoj, J. M. C., dědicům a královstvím a zemím J. M. rozhojnění, tohoto pak slavného království Polského důstojenství a nám také zvláštní, jakožto sousedům a bratřím, potěšení, kteřiž Vaší poctivosti i tohoto království štěstí z té bratrské lásky jako svého vlastního žádáme) upřímně vykládati a laskavě od nás přijíti ráčite; nebo nijakž jináč starožitného mezi sebou spříznění pevněji a dostatečněji utvrzení býti nepoznáváme, než když jednostejné aneb spřízněné (jakož často to předešle bývalo) společně krále a vrchnosti míti budeme. A když dotčení stavové království Českého toto své předložení V. M. vděčné býti poznají, a to, o čemž naději mají, od V. M. k dokonání přijde, všecku svú snažnosť k tomu přičiniti chtějí, aby zase V. M. v podobných i také v jiných všelijakých příčinách svou hotovou službu i všelijakou přátelskou a bratrskou volnosť po všecky časy vedle své nejvyšší možnosti ukazovali, vždycky na to největší pozor majíce, což by tomuto království i V. M. (kterýmž, aby se vždycky ve všem dobře a šťastně vedlo, jakožto svým nejmilejším přátelům a bratřím ustavičně z upřímného srdce přejí) k poctivosti býti mohlo.

A tak již toto všecko krátkými slovy zavírajíc věčného milostivého pána Boha ustavičně žádáme, aby tento slavný sněm V. M., při tom rady, starosti a práce tak spravovány a zavříny býti mohly, abychom i my spolu s Vámi z toho veselého a radostného potěšení všickni dojíti mohli.“ *)

Vedle legata císařského, pána z Rožmberka a vyslance stavů českých, mluvilo též k Polákům na sněmu shromážděným poselství krále španělského a poslové kurfiřštů německých jako ve jménu „svaté říše“ v stejný rozum a prospěch dynastie Habsburské. Však přes všechny pěkné řeči legatů císařských nenáviděli Poláci Němce stejně po držaných oracích jako před tím. „Nenávisť Poláků proti Němcům byla tehdejší doby taková, že když na sjezdě krakovském Jan Myškovský jen vyslovil jméno císařovo, zdvihl se proti němu veliký hluk a málem by řečníka byli vyhnali ze shromáždění. Podobně i na volebním sněmu varšavském, když biskup Plocký chtě Mazovany nakloniti pro volbu arciknížete rakouského, Arnošta, ukázal jim jeho podobiznu, senator Volský proti němu povstal a ostrými slovy vyjížděl na dům rakouský, tak že potom nikdo ani nezmínil se více o Arnoštovi. Ano i k víře

*) Malé desky zemské království Českého kvatern instrukcí a listů poselacích, č. 128, K. 1. *oc*.

nepodobnou pověsť zaznamenali účastníci sněmu, že prý čeští vyslanci císaře Maximiliána i se svým komonstvem seznámivše se blíže při společném hodování s Poláky, varovali je jako bratří před panováním domu rakouského, které prý by bylo nebezpečné jich svobodě a národnosti.*) Polákům zalíbili se čeští poslové, ale nelíbilo se císařské poselství. Zvláště bohatý pán český, Vilém z Rožmberka, byl od některých tak náviděn, že přáli si jej jako přirozeného Čecha, Slovana, míti za krále.

Dne 21. dubna t. r. (1573) dali stavové království Polského a velikého knížectví Litevského psanou odpověď legatům českým latině, kterouž překladem, slovo za slovem, jako důležitý akt historický sem klademe: „Veliké a obzvláštní přívětivosti, též i znamenité a ovšem bratrské lásky zřetedlné znamení dokázali sou páni i jiní všickni slavného království Českého stavové k národu našemu polskému, jak s nimi starožitným příbuzenstvím krve dvou bratří, od nichž obojí národ počátek jest svůj vzal, tak také všelijakým vděčným a milým spřízněním, jakož bývá při blízkých sousedích, že jsou tohoto přesmutného a přetěžkého času siroby naši pro ztracení slavného knížete a krále našeho poselství tak znamenité a slavné skrze osoby Vašich M. sem k stavům království Polského učinili, jenž jest plné lásky, rady užitečné a pomoci, při tom i jako outočiště k upevnění našeho obecného dobrého potřebné. Začež Jich Milostem, jakž nejvýše může býti děkujeme, ovšem té naděje do nich jsouce, že to nepochází nežli z upřímné a k nám zvláštní přívětivosti a náklonnosti; což všecko za veliké potěšení v tak těžké příhodě naší sobě pokládáme a jako za znamenitou obranu ve věcech našich býti soudíme a uznáváme, čehož nám koli stavové slavného království Českého skrze Vaše Milosti podávají a předkládají. My však jistě v takovém zarmoucení našem a roztržitosti a v této sirobě stolice královské nic jiného Jich Milostem dokázati mimo dobrou a upřímnou a k odsluhování hotovou naši volnosť nemůžeme, aniž bychom kdy chtěli v tom všelijaké naší nejvyšší možnosti litovati, v čemž bychom koli co ku poctivosti a rozšíření slávy národa českého dobře a užitečně vynaložiti mohli, též také zase k stavům slavného království Českého jsouce téže víry a naděje podle Vašich M. v této legací oznámení a předešlého spříznění.

Což se pak artikulů poselství Vašich Milostí dotýče, všichni stavové království Polského k tomu dobrovolně a rádi sami od sebe se přiznávají, že jest to vpravdě tak, což ste v témž poselství ozdobně a výmluvně o příbuzenství národa českého s naším polským, a že jsou se vždycky předešle ve všech věcech v službách potřebných k sobě přátelsky chovali a propůjčovali, ano také častokráte jakž z jednoho tak z druhého národa krále sobě

*) Z článku J. Perwolfa (Osvěta 1873.) „Čechové a Poláci v XV. a XVI. století“, jenž uvádí pro takové povědění jako pramen „Zbiór pamiętników“, kteréhož i na jiných ještě místech s vděkem jsme užili. Rovněž také vzali jsme některá data z obšírného, důkladného pojednání V. Tomka: „Snahy domu rakouského o nabytí koruny polské“ v Casopise českého musea 1851.

volili a brali, připomenouti ráčili, což netoliko že jest všecko vpravdě tak, ale také k velikému užitku a k ozdobě obojího království a národa bylo, to stavové království tohoto uznávají a toho i na potomní časy sobě žádají, aby se to (pokudž by se pánu Bohu líbilo) nikda neumenšovalo, nýbrž aby týmž způsobem předešlé a starodávní naše s obou stran spříznění a láska vždy více a více mezi náma rostla a se množiti mohla. Že pak za příčinou smrti nejjasnějšího knížete a pána našeho k takovému spojení nás páni Čechové nabízejí, předkládajíce nám jednoho z synů pána svého Jeho Milosti císařské, jehož mnohými a znamenitými ctnostmi vysoce ozdobeného slyšíme býti, nepohrdáme radou Jich Milostí, nýbrž jakož vždycky knížata a národ náš polský velice sobě vážil slavného domu rakouského, tak že jsou prvotně v mnohá spříznení a nejbližší krevní spojení s nimi vešli a vstoupili, tak taky potomně rádi bychom všelijakými příčinami a jim vděčnými službami našimi s nimi (čehož i žádostivi jsme vždycky byli) ustavičně setrvali a zachováni byli: ale poněvadž volení krále u nás k mnohým lidem a to rozdílného národu, řádu a povolání přináleží, jichžto úmyslu se přezvěděti nemůže, a kterýž sám pán Bůh nakloniti může my, poněvadž o jeho v tom božské vůli ještě nic jistého a stálého nevíme, tolikéž také nic konečného o volení krále našeho, kdo by ten býti měl, Vašim Milostem a slavného království Českého stavům oznámiti a odpovědi jisté dáti nemůžeme; však za to pána Boha všemohoucího nejvyšší a vroucí žádosti prosíme, aby skrze vnuknutí ducha svého svatého z jednostejné vůle všech stavů takového krále nám dáti ráčil, kterýžby předně jeho slávy vyhledával, obci křesťanské užitečný a našeho národa milovník byl, kterýžto, jsa takový, nebude moci nežli příjemný býti jak všemu křesťanskému lidu, tak také předně k nám nakloněnému a příbuznému národu českému, s kterýmžto všelijakou lásku i služby povinné a milé, jakožto s přátely nám od starodávna spojenými rádi bychom vždycky zachovati a zdržeti chtěli, jakož pak té jisté a nepochybné naděje, že se to tak stane, i toho doufání k jeho božské milosti jsme. A jakouž naději ku pánu Bohu v těch věcech máme, tolikéž také Jich Milosti pánův bratří našich Čechů v též žádosti jich potvrditi smíme, že kdožkoli králem našim bude, jestli nám bude příjemný a vzáctný, nebude jim také moci býti nepříjemný a nemilý. O čemž o všem, kdyžby k tomu přišlo, že bychom ho zvolili, nepomineme, jakž nejprv možné bude, Jich Milostem v známosť uvésti. S čímž na ten čas Jich Milostem sami sebe a ustavičné služby naše bratrské, jakž nejvýše může býti, poručené činíme." *)

K takové odpovědi přidali stavové království Polského a velikého knížectví Litevského poslům českým ještě krátký list k stavům království Českého s tím oznámením, že oratorové jich laskavě a žádostivě přijati a s ochotností vyslyšáni byli, načež jim odpověď také dána. „Žádáme pak od Vaších Milostí, abyste to všecko

*) Malé desky zemské království Českého č. 128, K 1. ɔc.

i služby naše povolné k sobě přívětivě a vděčně přijíti a toho se do nás nadíti ráčili, že cožbykoli vděčného a příjemného od nás službami našimi k Vašim Milostem se kdy prokázati mohlo, v tom my rádi (pokudž bychom dle věrnosti k vlasti naší mohli) usilovati chceme, abychom vždycky Vaším Milostem svou povolnou službu a všelijaké přátelství prokazovali... Dán při Varšavě na sněmu obecním k vyvolení nového krále vyhlášeném dne 21. měsíce dubna léta 1573."

Z takové přátelské odpovědi stavů polských poznali vyslanci čeští, že poslání jich v příčině volby arciknížete rakouského Arnošta se nezdaří. Dne 7. května 1573. vyhlášen francouzský vévoda Jindřich z Anjou (jehož agent Jan Monluc, biskup Valenský, jako obratný řečník polské šlechtě všechno byl slíbil, čeho žádali). Poselství české navrátilo se s takovou neveselou zprávou bez prodlení domů, a přednesli na nejblíže příštím sněmu českém l. 1574. přátelské díky Poláků stavům českým za jich poselství, kteréž přijaty od Čechů s nemalou vděčností, a za tou příčinou prosili všichni tři stavové císaře, poněvadž „mezi královstvím Českým a Polským od starodávna dědičné smlouvy učiněny jsou, aby císař jako král český k dotvrzení a zachování takového vždycky těch království sousedství, bratrství, lásky a dobrého srozumění skrze brzké o to jednání takové dědičné smlouvy k obnovení přivésti ráčil". (Dokončení.)

Srbské obchodnictvo.

Napsal Ladislav Alin.

Zemuň 1884.

Čím dále na východ, tím zjevněji vyniká obchodnický duch obyvatelstva. Snad o tom do jisté míry podávají důkazu i Židé, ač u nich i okolnosti (nerovnoprávnosť s jinými náboženskými vyznáními, nepřístupnosť ke všem zaměstnáním) k tomu pomáhaly. I slovanští národové na jihu i na východě přisvojili si pravých obchodnických vlastností a v tom ohledu zápolili o prvenství s Řeky, Armény i jinými národy. Obzvláště Srbové vynikli v obchodě znamenitě. Styky s národy východními a jižními, u nichž obchod byl domovem, jsou toho příčinou. Bystrozrak, talent, vypočítavosť, rozhled ve všem — to jsou vlastnosti dnešních Srbův, obzvláště Srbů na t. zv. balkanském poloostrově. Srbové v Rakousku liší se od svých soukmenovců v Srbsku a Bosně velice zjevně. I Černohorci, jichžto odvěkým zaměstnáním bylo hrdinství a trochu nevydatné orby, baví se obchodem, opovrhujíce řemeslem.

Pohledněme na obchodníky v Srbsku. Jsouť to většinou Srbové, Řekové a tak zvaní cincaři, španělští a němečtí Židé a jiné národnosti. Měl jsem dosti příležitosti v počínání každého nahlednouti. Srb a Řek — tito dva kmenové mají cosi aristokratického, sebevědomého v počínání. Oba hledají ze všeho prospěchu cestou celkem přímou a způsobem ponejvíce poctivým. Cincar

je prohnaná liška, horší polského faktora. Uhnízdí se všude, kde vidí zisk, a lichvařením, neštítě se žádných prostředků, hledí si nahrabat peněz. Je podlízavý, před každým se vydává za chuďasa, žijc až přes míru skrovně, třeba jen o chlebě a cibuli, a střádá peníze, jež v prázdné chvilce a nepozorovaně počítá ve strachu, aby mu jich nikdo nevzal. Jest to pronárod lakomců. Poznají se snadno, jak pronesou dvě, tři slova, neboť mluví nad míru zkaženě srbsky; židovská němčina je u porovnání s touto cincarskou srbštinou ještě zlato. Cestujeme-li po Srbsku, pozdraví nás takový chlapík, cincar, skoro před každou hospodou (meanou). Nemajíce výběru, vkročíme k němu. Po uctivé otázce jeho a blahosklonné odpovědi naší dostane se nám láhve červeného, hodně kalného vína a k tomu sklenice, která vypadá asi tak, jako okno, na němž se po deštivém počasí usadil prach. Zpozoruje-li na nás, že jsme trochu „gospoda“ (páni), tu každý z nás může se připraviti na laciný účet. — Ptáme-li se ho na jídla, napočítá nám jich několik, jakoby se chtěl pochlubiti svou „kuchyní“, než přinese nám, ať jsme si objednali to či ono, všem „porciju paprikaša“, s tím toliko rozdílem, že jeden z nás dostane kostí méně a druhý více; někdy se také stane, že náhodou v té „porciji“ nalezneme kousek masa. Když jsem byl někdy v odvislosti takových lidumilů, spokojil jsem se vždy sýrem, mlékem a chlebem. Zeptal-li jsem se ho, má-li v domě vajec, zavrtěl záporně hlavou na důkaz, že má. Podotknouti sluší, že po tureckém zvyku, jenž i v Srbsku zdomácněl, jest kyvnutí hlavou znamení záporné, zavrtění hlavou znamená „ano“; tedy pravý opak se zvyky západními. Pro známou a vyhlášenou cincarskou čistotu zašel jsem si raději sám k „meandžijovi“ (hostinskému) do kuchyně, vyžádal si pekáček, jejž jsem vlastnoručně umyl a utřel, a obdržev trochu sádla a žádaných vajec zkusil jsem své kuchařské umění. — Přeneste si všechny vlastnosti zde vytčené na cincarského obchodníka a utvoříte si přibližný obraz o něm úplně sami.

Bohu díky, cincaři pomalu zmizejí; posrbšťují se, a tak snad amalgamace smaže na potomcích jejich charakteristické črty, čímž Srbsko bude sice o jeden významný typ chudší, ale škoda ho nebude.

Řekové též mizejí. Příčiny toho jsou: stejná se Srby víra, staromládenectví a ženy Srbky. Před několika lety byly ještě celé řecké církevní obce, vládnoucí značným jměním. Fondy stojí podnes, ale Řeků je na mále, z jejich synů jsou dnes dobří Srbové. Řecké školy a řecká bohoslužba ničeho nezmohly. V oněch bylo žactva čím dále tím méně, ačkoliv i jiných národností děti tam chodily; požívalyť řecké školy věhlasu velikého. Já sám chodil jsem rok do řecké školy v Zemuni. Dnes o té škole není památky, v celém městě ni jednoho dítěte. Před třemi lety měli jsme zde ještě řeckého učitele, jenž nemaje ve škole co dělat, vyučoval franštině.

Řek co do obchodnické stránky neliší se valně od Srba. Jest pilen, žije skrovně, jen na venek dovolí si přepychu. Celkem

je větším parádníkem než Srb, za to se v domácnosti uskrovní na míru nejmenší, kdežto Srb vůbec a srbský obchodník zvláště žije trochu volněji a celkem lépe. V „slabých" chvílích dovolí si nádhery velmi drahé, pozve si třeba celé příbuzenstvo a přátelstvo k sobě „na čast". Rozumí se, že tak učiní jen ve svátek, když obchodu tím nevzejde škody; ve všední den nezajímá ho nic více, než pramen jeho výživy a blahobytu — obchod. Jsouť Srbové i Řekové dobří obchodníci; oba znají rozděliti si práci a odpočinek. V tomto posledním ohledě vyniká nad ně jen španělský Žid, který pracuje od rána do večera, den co den, kromě soboty. Tu ho vidíme vystrojena, v nejlepším jeho oděvě, s holí, po případě s binoklem a cylindrem, a jen se prochází a hraje si při tom kuličkami z jantaru, na šňůře navlečenými; takovému růženci říkají „tispi". Pravověrný španělský Žid v sobotu nevydává peněz a nekouří.

Francouzští čili španělští Židé (Španjoli, španski čivuti) jsou potomci vyhnanců španělských mosaického vyznání. Všichni dosud mluví španělsky a řeč jejich není tak daleka ryzí španělštiny, jako jargon německožidovský němčiny. Grammatické formy a lexikalní stránka jejich řeči shoduje se se španělštinou spisovnou téměř úplně; liší se jen příměsky srbskými, tureckými, francouzskými a německými, avšak toto se tkne jen výrazů většinou takových, o nichž ponětí dostali teprve v nové své vlasti. Na př.: el magacin (místo pravého španělského el almacen), el magaciner (místo pravého špaň. el almacenista), el chemin de fer nebo šmendefr (místo el ferro-carril), ajziban, železnica (totéž), el žurnal (místo el periódico), el plajvâz (m. el lápiz = tužka), el kalderim (srbsky: kaldrma z řeckého kalos dromos = dobrá cesta = dlažba) el orman aneb „el kasn" (almara) atd.

Španělští Židé jsou mnohem solidnější a poctivější než němečtí Židé; proto nejsou od obyvatelstva tak nenáviděni jako tito. Španěl stará se o výdělek usilovnou prací. Slovo španělského starověrce a podání ruky platí víc než směnka německého Žida. Zaměstnáním jsou téměř všichni obchodníci. Většina obchodů směnárnických (sarafských) a mnoho obchodů s obilím, surovinami a plodinami mají ve svých rukou. Řemeslníků mají málo.

Německý Žid je nepotřebná záplata na srbském těle. Snažením a povahou podobal by se cincarovi, kdyby neuměl trochu „dělati pána". Chodíť do společnosti, vytlouká všechny kouty, těží všude a způsobem, jakým právě může. Španělský a německý Žid — nebe a peklo! Jedná se v Srbsku o rovnoprávnosti Židů. Kdyby bylo po mém, uštědřil bych ji jen Židům španělským, neb jsou Srbům neškodni. Jelikož žádné pravidlo není bez výjimky, tedy i všichni němečtí Židé nedají se vtěsnat do stejné rubriky a všichni Španělé též nejsou vzory poctivosti; vlastnosti výše uvedené tknou se celku.

Ze španělských Židů, zvláště starších, málokterý zná se v němčině; mezi sebou mluví španělsky, v Srbsku užívají srbštiny, v Bulharsku bulharštiny v obchodním obcování. I typem rozeznávají se od svých souvěrců německých. Když jsem je kolikráte po-

zoroval, připadali mi vždy jako smíšenci Španělův a Židů. Španělé jsou většinou pěkně rostlí, příjemné, hezké tváři, přisnědlé pleti a černých vlasů; spíše lze mezi nimi nalézti zrzavce než plavovláska.

Srb v Uhrách, Slavonii a Chrvatsku je povahy jiné než Srb v království a na balkanském poloostrově vůbec; přes to vše mnoho firem v Slavonii, Banátě a Bačce náleží Srbům; leč tady už němečtí aneb maďarští Židé a Němci, částečně i Rumuni a Maďaři kladou jim značnou konkurrenci. Jinak sluší uznati, že rakousko-uherský Srb jest obchodníkem modernějším, pokročilejším, kdežto většina obchodníků v Srbsku přese všechnu obchodnickou praktiku pracuje sice dobře ale trochu zastarale. Že i v tom stane se náprava, o tom svědčí už hezká řada obchodů v srbském království, založených na základech moderních — vedou správně knihy, rozumějí úvěru a směnce, a platí v určitý čas.

Starým zvykem v Srbsku je „kumpanija“ (spolek). Málo je starých obchodů, jež by měly jen jednoho majetníka. Bývá jich třeba deset. Rozumí se, že onen, jenž vešel do spolku s největším vkladem, jest jaksi chefem jmín. Myslím, že mimo jiné i neznalosť písma byla příčinou obchodů společenských, neboť mezi několika nalezl se přece jeden, který dovedl aspoň srozumitelně psáti, a ten, rozumí se, měl na starosti korrespondenci a „knihy“. Tak tomu je namnoze dodnes. Přijde-li někdy věřitel žádat směnky, jest mu čekati, až přijde pan korrespondent, neb z pánů společníků přítomných nikdo nedovede firmy podepsati.

Účetnictví vedou také velmi primitivně. Mají celkem dvě, je-li firma spolková, tři knihy. Jedna jest jaksi kniha faktur došlých, druhá faktur vydaných, obě zároveň představují knihu lhůtnou i zásobník zboží. Třetí kniha obsahuje vklady společníkův a co si kdo z nich vybral na penězích.

Když se některá částka vyplatí, potvrdí sám přijimatel v řečené knize faktur došlých přijetí peněz asi takto: Primio sam 11. jula 1884. u zlatu 70 #. Podpis. Nyní vezme pan „účetní“ péro do ruky a učiní nepravidelný kruh kolem vyplacené summy. Tím je procedura hotova.

Za vložené peníze každého společníka nakoupí se zboží nebo obchodnicky řečeno „přibylý kapitál vrazí se do obchodu“. Na konci roku — někdy i za dvě nebo tři léta — dělá se inventura, vyšetří se zisk nebo ztráta a toto se pak rozdělí mezi jednotlivce, rozumí se na papíře, nebo peníze zůstanou v obchodě, avšak každému se vklad buď zvýšil aneb zmenšil, podle zisku nebo prodělku, a dle toho, kolik si každý z nich vybral na své osobní a domácí potřeby. Toto poslední tvoří také jeden díl srbského účetnictví. V kanceláři je připevněna na zdi veliká, černá deska, na které jsou křídou napsána jména všech společníkův a pod každým jménem zaznamenány jsou peníze toho dne vybrané. Na večer se všechny položky sečítají, jednotlivé se smažou a nahoře objeví se jen celková summa. Druhý den koná se totéž, a

tak to chodí až do konce měsíce, kdy se souhrn vybraných peněz zapíše v rubriku k tomu určenou do účtu ze spolku.

Nová generace, pokud nabyla theoretického kupeckého vzdělání, vede si už poněkud jinak, avšak i zde patrně se jeví vliv staré školy.

Lhůty platební srbský obchodník, zvláště starší, valně si nevšímá ani v obchodě s cizinou, neb i jemu platí domácí obchodníci i odběratelé kdy právě mohou. Proto, kdo se Srbskem má obchod, musí se s touto nemilou okolností spřáteliti a ne hned hroziti protestováním směnek, žalobou, exekucí a t. p.; tím svému obchodu v těchto krajích jen ublíží. Každý musí býti přesvědčen. že srbský obchodník, má-li v pokladně nadbytek, platí dříve, jinak buď v určitý čas anebo později. V jednom případě je většina z nich nešetrna; platí-li dříve, srazí si skonto, platí-li později, nehradí ničeho za prodloužení lhůty.

V Srbsku jsou téměř všechny druhy obchodu. — Vývoz týká se hovězího i vepřového dobytka, obilí, vlny, koží a vůbec surovin, též ovoce a zvláště švestek; přivážejí se výrobky továrnické z Rakouska, Německa, Švýcarska, Belgie, Anglie a Francie, jakož i zboží kolonialní z Terstu i z Hamburku.

Dříve, před čtyřmi, pěti lety, dováženo ještě téměř všechno z Rakouska, dnes poměrně málo má Rakousko odbytu, neb si málo dalo záležeti na tomto spojení. Dlužno uznati, že Němci, Belgičané, Švýcaři a j. mnohem solidněji, obchodničtěji si počínají, než Rakušané. Směle můžeme říci, že to byli rakouští Židé, kteří k rakouským výrobkům zmařili všechnu důvěru v tak řečeném orientu. Leč i vláda zde není bez viny. Jen malý příklad: Je dodávka pro srbské vojsko, vůbec pro srbskou vládu. Továrník Prušák přijede do Bělehradu a má už v kapse doporučení od německé vlády. Takové listiny v Německu jen trochu kloudný člověk dostane na požádání, kdežto by si rakouský příslušník darmo nohy uchodil, putuje od Herodesa k Pilátovi. Pruský zástupce (resident) v Bělehradě všímá si více srbského obchodu než věcí politických. Nezřídka vidíme je rozmlouvati se srbskými obchodníky o jejich potřebách, a následky těchto přátelských rozprávek jeví se v jeho úředních referatech, dotýkajících se artikulů, jež by se v Německu pro Srbsko mohly vyráběti. Rakouský resident pan Khevenhüller umí výtečně hráti kavalíra, jezdí s králem na honbu a je jinak pravý sportsman.

Obchodníkům, pracujícím se Srbskem, musí býti povědomo, že obzvláště na slovanském jihu jen přímým a poctivým jednáním lze proraziti. Jeť Srb příliš obezřelým a bystrozrakým obchodníkem, aby nezpozoroval, jak kdo s ním smýšlí, a seznal-li jen jednou i ten nejmenší „knif", jest nesmiřitelný. Všichni všimli si této vlastnosti lépe než Rakušané, než nejbližší sousedé.

Obchodníky Němec mohl by v Srbsku na prstech spočítati, za to jich jest hodně řemeslníků a daří se jim ponejvíce dobře.

Ze Slovanů jest v Srbsku nejvíce Čechů, většinou řemeslníků. V Bělehradě jsou v držení velikých parních mlýnův a obchodů s moukou (Bajloni, Všetečka), a po celém Srbsku je hodně českých sládků.

Dopisy Jana Kollára.

(Z pozůstalosti W. A. Maciejowského.)

1.

V Pešti, 23. května 1838.

Vysoce učený muži,

Velectěný příteli!

Nepochybně již znáte, jak veliké neštěstí rozvodněním Dunaje město Pešť potkalo: jeho předměstí ležejí ve svalinách, v samém pak vnitřním městě málo který dům celý zůstal. V této pohromě ale snad nikdo více netrpěl, jako naše slovenská církev a škola. Údové slovenští bydlili větším dílem v předměstích, kde nyní na zablatěných zbořeninách svých domů spolu i s čeládkou a dítkami s pláčem sedějí. Naše školská bibliotheka, od mnoha roků draze shromažďovaná, dostala se vlnám za kořisť.

Nyní máme předsevzetí nový slovenský chrám a školu stavěti a od Němců se odděliti. Dán nám jest k tomu již i zvláštní plac a grunt. Při tom sjednocení s Němci byly, jak znáte, ustavičné pře a vády. Ale naši zdejší Slováci jsou z větší části nebohatí, anobrž mnozí chudobní lidé: nyní pak skrze potopu Dunaje docela na mizinu a nouzi přišli A přece bez chrámu a školy býti nemůžeme.

Téměř všecky krajiny a národy v Evropě učinili obětě a sbírky ku podpírání Pešťanů vodou oškodněných, a tím se ovšem i mnohým jednotlivým měšťanům pomůže, ale celé společnosti, církve a školy z toho nic nedostanou. Ve jménu tedy našich zdejších Slováků beru sobě tu svobodu Vás, Vysoce ctěný Pane! o to prositi, či by nebylo možné, aby nám v tomto smutném položení i naši národní bratří a Spoluslávové v Polsku pomocnou a dobročinnou ruku podati a ku stavení onoho nového chrámu i školy sbírku nějakovou mezi sebou učiniti nemohli? Kdyby ste sám tu dobrotu měl a prostředníkem i přímluvcem v této věci byl, dozajista naděje máme, žeby Vaše práce bez požehnaného následku nezůstala a Vy by ste sobě pěknou a nesmrtelnou zásluhu získal o zdejších Slovákův a jejich potomků. Nebo jen vlastní chrám a škola ochrání jich i od zněmčení i od zmaďarčení se. Takovýmito skutky lásky a milosrdenství i žádná literaturní vzájemnosť mezi námi nejlépe se rozšíří a upevní. Přítel Šafařík mi psal, že i Čechové sbírku k tomu cíli předsevzali.

Musíme na tom všemožně pracovat, aby se v Pešti Slovanství udrželo, neboť Pešť může býti časem most a středek pro mnohé kmeny a nářečí.

Poněvadž i já skrze tu povodeň značnou ztrátu sem postoupil, tedy prosím Vás, račte mi čím nejskůř po diligenci poslati peníze za moje odprodané knihy u Vás. Nevím či za Zpěvanky a Slávy dcery již všecko Ste zaplatil: račte do svých účtů nahlednouti.

Poslal sem Vám s knihami serbskými od p. Pavloviče i některé spisy pro Vaše dílo: neznám, či Ste to přijali?

Já Vám zde posílám 1 ex. Zprávy čili ohlášení o Předplatku na knihu „Bohyně Sláva". Můžete krátké návěští o tom i v některých polských novinách neb časopisech tisknouti dále. Seberete-li co předplatitelů, pošlete jména Bohyně Sláva mnohem více archů obsahovati bude, nežli ve Zprávě stojí: místo 18 archů bude výše 22—24. Jest tam téměř o celé staroslovanské mythologii řeč.

Rád bych měl Kucharského dílo nejstarších památek pravodavstva slovanského: ale nevím, jak to dostati, kterou cestou? Kucharski mohl by ně-

kolik exx. skrze Lipsko (Wiegandsche Buchhdlg.) na zdejšího knihkupce Stekenasta (švagra Wiegandova) zaslati, asi 4 - 5, to by se jistě prodalo zdejším Srbům, Chorvatům a j. Tou cestou mohli byste mi poslati i Golębiowského spis o Zwyczajach i obycz polsk. ludu, s doložením ceny, kterou sobě z mých peněz odrazte. Já čtu nyní samé polské knihy, Čajkovského Wernyhora a Pověsti, Mickiewicze atd.

Mějte se blaze.

Váš upřímný přítel

Jan Kollár.

(Pokračování.)

Z poesie slovanské.

Básníku.

Od **Jos. Cimpermana**. Ze slovinštiny přel. **Jan Hudec**.

Hle, v sadě tichém strom se pne,
a vzhůru tyčí větve chudé:
jak sen by dumal, hlavou hne:
že zas tu záhy jaro bude.

Dech slunka v rychlý dá se chvat,
a do žil nový život vleje,
a máj když přijde, bujný svat,
že v samý květ jej přioděje.

Až ptačí sbor pak zpěvavý
přiletí v úkryt větve stinné,
i tvůj krok za chvil únavy
si pod zelení odpočine.

Tak Vesna, nebe vábná dceř,
strom něhy kouzlem proměnila,
jak láska hruď, ó srdce, věř,
když plameny své do ní vlila.

A proto nelkej, básníku:
oj, prázdno, pusto srdce bědné!
Žár lásky, mladý slavíku,
ti zjeví krásy nepřehledné.

Strom plodů tolik nezrodí
jak písní rozmach duše tvojí;
z nich každá víc nám lahodí,
než ptačí hlahol v lesní chvoji.

A jako květů v podjaří
jich najednou vzplá z hloubi vřelé:
ať tudíž chmůra nezmaří
tvé duše hořem zatemnělé!

Dej v srdci mladém spočinout
té lásce věkem nehynoucí,
a z dum tvých tryskne písní proud
tak čistých jako slunce žhoucí.

I. VÝBŘEŽÍ ZÁTOKY PUCKÉ.
A II. ETHNOGRAFICKÁ ROZLEHLOST' KAŠUBŮ.
BALTICKÉ MOŘE
ZÁTOKA PUCKÁ
ZATOKA GDAŃSKÁ
I
II.
36°
36°30'
54°30'
54°
35°
37°
Puck
Cejnowa
Jastarnia
Hela
Reda
Oliwa
Gdańsk
Wisła
Kartuzy
Bytów
Kościerzyna
Stargard
Łeba
Lebórg
Radunia
Wierzyca

O Kašubech v zátoce pucké.

Napsal **Stanislav Windakiewicz.**

[S mapkou.]*)

(Výjezd z Gdánska. — „Polské moře". — Zátoka pucká. — Poloostrov Hel. — Města: Gdansk, Puck a Vejrovo. — Kašubství a němectví — V kostele. — Sobot a Oliva.— Vesnice. — Stavení. — Chata v Mechelinkách. — Jizba. — Hospoda. — Kostel v Oksefu. — Farnosť pucká. — Třídy obyvatelstva. — Náboženství, katolictví. — Farnosti pobaltické. — Školy, učitel, germanisace. — Lid, typ, kroj. — Na pobřeží. — Rybářství a rybolov. — Rozmluvy. — Plavba. — Organisace jednoty „Maszoperie". — Zpěv, povaha, ženy, mravnosť. — Jazyk kašubský. — Literatuta. — Národní písně a pohádky. — Bel to jeden král...)

Sedáme na malý parník z „Langbrücke" na „Schäfferei" ve Gdánsku. Jsou tři hodiny odpoledne. Na palubě a v kajutách jest asi padesát osob. Dáno znamení k odjezdu. Parník „Putzig" zvaný jede rychle a salutuje vyhýbaje se lodím stojícím anebo plujícím do přístavu. Pod námi špinavá voda Motłavy, kterou brzy opustíme, abychom na chvíli se kolébali po majestátné hladině Visly a s ní pak vypluli na širé moře. Podivně příjemný pocit vzbudí se v Poláku, jenž ocitne se na moři „polském"! V okolí bydlí totiž Kašubi.

Parník rychle se posunuje mezi sudy a sloupy, kteréž označují dráhu jeho. Moře se pění a vlny své rozbijí o stěny lodní, a loď pohybuje se po nich lhostejně; cítime jen, jak spadá s vlny na vlnu, zdvihá se, rozhrnuje vodu a zůstavuje za sebou dlouhý pruh vln rozdrobených. Na jedné straně v dálce pevná země, a na jiných stranách voda, hučící voda, jejížto hladina na koncích obzoru lehce jest zaokrouhlena, jakoby zapadala. Tam na pravo zjeví se třistěžná loď, jež pluje do Gdánska odněkud ze Švédska, Královce anebo z místa vzdálenějšího. Jaký to zjev krásný! Bělounký na blankytné půdě nebeské a na zelené podloze, jako kdyby někdo bílou křidou na modrém papíře nakreslil jemnou konturu. Nejprve zříme stěžeň, a za čtvrť hodiny celá loď vystoupí na obzor.

A nade hlavou nebe se leskne zapadajícím sluncem, kteréžto svazky paprsků sype na vodu. Za nedlouho nachýlí se tak, že vysýlá je po samém povrchu a na půdě již hnědozelené vede pruhy jasňounké. Nastane soumrak, načež zablesknou mořské svítilny ve Gdánsku, Oksefu a Helu. Ozývá se vřesk racků v povětří se honících a vzlétajících vlaštovek mořských.

* * *

Tu je svět „delami" zabit, praví Kašub žertem, vida někoho, jenž přicestoval zdaleka; „delami", za nimiž jest moře, a tímto mořem, kdo by dlouho se díval, spatřil by pána Boha. A směje se, pohlížeje úkosem, zdali mu věříme.

Amfitheatralní polokruh uzavírá zátoku puckou na 7—8 mil dlouhou a 2—3 míle širokou Jednu větší polovici toho polo-

*) Mapka orientační naznačuje polohu a položení míst. Jména psána jsou pravopisem polským, t. j. původním.

kruhu tvoří pevnina, „kraj", druhou „rybaki" čili poloostrov Hel. Tři ostrovy: oksefský, pucký a svaževský jsou horské výběžky, jež porostlé jsouce křovím, noří se do moře ostrými konci, zvanými háky. Ty jediné přetínají jednotvárnou rovinu bílého písku až k moři se rozprostírajícího (sztrond). Písek ten ustavičně oplakují vlny mořské, široko po něm se rozlévající a vyvrhující trávu mořskou (czédzę), jakož i množství mušlí v době podzimní. Často na něm spatřujeme podivné tvory okrouhlé, rosolovaté. Zeptáme-li se Kašuba, co to jest? odpoví: „Uôda kwitnie, żebi se nie zasmerdzała, boby belo lechwo, a tok je czesta."

Okolo vesnice Revy jest úzká písčina (szperk), delší nežli kilometr, proudy mořskými nanesená. Proudy ty, jak s námi sdělil učitel v Revě, časem ji rozrývají a zaplavují, kdykoli pozbývají rovnováhy. Písčina zniknuvši, ukáže se teprve za několik dní. Stojíme-li na konci, podivný vzbudí se v nás pocit: na všech stranách vlnící se moře, a pouhý proužek země spojuje nás s pevninou. Opravdu, svět zabitý prkny!

Za pískem zvolna vystupují pahorky, a na nich jsou vesnice, role s obilím jako u nás; vystoupivše na ně myslíme, že jsme někde nedaleko, v našich krajinách. Ale obraťme se jen a klam zmizí: ohromná tabule se leskne a zdá se, že neschází mnoho, aby pukla a vrhla se na tebe slanými vlnami. V zátoce pucké jest jenom několik potoků až k Pucku; ostatně je břeh mořský časem prorýván jen žlutými vodami z rašelinišť ohromných a nebezpečných, po nichž také nejčastěji ty potůčky se vinou. Ústí jich jest však jen sporadické, neboť vlnami větrem vzedmutými vyvrhne se vždy ze dna na břeh písek, jenž na několik dní je zasypává.

* * *

Měst není zde mnoho: Gdánsk, Vejrovo, Puck a Hel, jenž jako německý a protestantský nemá pro nás vůbec důležitosti. O Gdánsku málo lze pověděti. Na jednom předměstí za „vysokou branou" pod biskupskou horou shledáváme Kašuby více pohromadě, čemu se vůbec nelze diviti, poněvadž je to strana Gdánska od krajiny Kašubův, od Kartous, hor Szymbarských. Ostatně jsou všude rozloženi, ovšem v malých jen procentech; lze je spatřiti na př. pracující v loděnicích, kam nezřídka zabloudí i vzdálenější Poláci, zvláště dřevorubci a plťaři, nemají-li zač by se vrátili do Sandoměře. Přes to je Gdánsk město ryze německé, hrající leda germanisační úlohu naproti Kašubům, čemuž velmi napomáhají smíšená manželství, ale především to, že každý Kašub výborně mluví německy. Nescházelo by tedy mnoho, abychom ve Gdánsku ani neuzřeli Kašubů; na štěstí přibývá do města dosti značné množství lidu vesnického.

Okolí Gdánska není vůbec tak poněmčilé, jak často slýcháme, a poněvadž v té krajině není židů, podjímají se Kašubi jejich úlohy. Kupují po vesnicích máslo, mléko, vejce atd. a prodávají vše ve Gdánsku. V den před každým trhem vlekou pytel za pytlem cestou

od Kartous, a ještě častěji vleče potící se Kašub mošnu s ostružinami, malinami a hřiby za den v lese nasbíranými. Časem zapřáhne psa a spěchá čtyři, pět i více mil do Gdánska pro nepatrný výdělek. Tak se děje od pevniny; od moře pak časně z rána plují Kašubi s čerstvými rybami na trh, kde je již očekávají větší obchodníci ze sušíren a udíren.

Puck a Vejrovo představují úplně jiný obraz. Puck je staré město kašubské. Rozkládá se malebně na ostrově s malinkým přístavem, založeným pro parník, jenž přibývá sem vždy za dva dni, a pro loďky, jež nepříliš často přistávají ku břehu, pokud se totiž vyplatí zastaviti se v přístavě, kde vybírají clo. Město samo jest malé, s pěkným čtvercovým náměstím. Ale co z toho, když je porostlé travou, z čehož je patrno, že tu lidé ne příliš často vycházejí na světlo denní. Čápi sídlí na střechách anebo komínech. Z veřejných budov uvádíme radnici, v nížto se mluví německy, ale za městem i s purkmistrem lze volně rozpráveti polsky. Nezřídka obyvatelé honí dobytek po náměstí. Vejdeme-li do hôtelu „am Schlossberg“ anebo do kteréhokoli jiného, všude spatříme noviny německé; pochybuji, že bychom, prošedše celý Puck kříž na kříž, shledali mnoho knížek polských. Město nemá skoro ani uliček; za městem na jedné straně jest rozpadlý dům, sídlo kdysi starostva polského, na druhé straně pak sušírna ryb, jakási zahrada německého výmyslu, zvaná „Irrgarten“, a konečně otevřený pohled na moře.

Obyvatelstvo přes to vše jest ryze kašubské, jenom několik míst úřednických zaujímají Němci a... proboštství. Stranou stojí kostelík, od Vejherů zbudovaný z cihel v XVII. století; v jedné z chatrných kapliček lze viděti podobizny zakladatelů. Mluvil jsem o polských knihách; nalezli bychom je v Pucku, ale v kostele. V těch krajinách je totiž obyčejem klásti modlitební knihy na lavice. Podívejme se do nich — všecky jsou polské. Milé nám to, v takové dálce setkati se s jazykem mateřským. Zazvonili, vyšel kněz ku mši, kruh pobožných osob shromáždil se k modlitbě. Bylo ráno; slunko počalo se probírati z oblak a za nedlouho pohlíželo do vnitřku skrze tabulky v oknech kostelních. Ústa šeptala modlitby polské; mše se brzy skončila, a kostel byl prázdný. Zůstal jsem tu na chvíli samoten. Ze sakristie vyšlo asi čtyřicet chlapcův a děvčátek, za nimi kněz vikář. Měla to býti náboženská hodina. Všickni poklekli před oltářem, kněz počal modliti se k Duchu sv. — poslouchám — modlil se polsky, a děti jasně, zvolna opakovaly slova jeho.

Vejrovo vyhlíží opět jinak. Městečko leží dále na pevnině blíže řeky Revy. Panorama na obou stranách jest krásné: hory, v prodloužení oksefské Rępy, porostlé vysokými smrky, po levé straně německé továrny, po pravé slavná „kalvarie vejrovská“, v jejímžto směru jest nejsilnější zalidnění kašubské. Celé město tvoří jedinou ulici, v nížto spatříme dosti Němců, neboť je to sídlo posledního „landrathu“ ve vládním okrese západního Pruska. Odtud pochází také pohodlnější název „Neustadt in Westpreus-

sen*. Město má z té příčiny velký význam pro kašubské obyvatele, poněvadž jediné z měst kašubských má školy gymnasialní. Před lety učilo se tu také jazyku polskému.

Mezi města částečně kašubská počítati třeba též pobřežní Sobot (Zoppot) a Olivu. Sobot má mořské lázně pěkně zbudované; leží v překrásné krajině, z nížto průmysl německý umí dobře těžiti. Kašubů zde není mnoho, zato Gdánšťanů množství, a kromě toho značný počet Poláků a Rusů v letní saisoně.

Oliva půl míle od Sobot vzdálená má neméně pěkné pohledy jednak na zelené moře, jednak na modrošedou krajinu hornatou. Kašubů zde shledáme více než v Sobotu, mimo to pak tolik obyvatelstva německého, že ovládlo dokonce kostelem. A kostel ten je známý, starobylý. Kdysi cisterské opatství, nyní proboštství uprostřed překrásné zahrady císařské připomíná svou okázalostí bývalé časy: ty znamenité varhany neobyčejné velikosti, ten refektář s podobiznami olivetských opatů na stěnách malovanými; tu slavnou kapličku, těch osm podobizen u velkého oltáře, mezi nimižto čtyři podobizny knižat kašubských, na př. kn. Svatopluka, králů polských Přemyslava, Báthoryho atd. ve zvláštních krojích, konečně i podobizna Albrechta Braniborského Uprostřed presbyteria stojí náhrobek knižat kašubských jakož i minulosti kašubské. Kromě toho sál míru olivetského s obrazem na stěně oblouku okenního: ruka polská a švédská, držící ratolesť olivovou. Konečně známá tradice o kamenném chlebě, mramorové tabulky rodiny Konarských atd.

Jak asi vyhlíží vesnice kašubská? Zdejší osady naproti podolským nejsou příliš velké: majíce 60—100 domů se 300 obyvateli leží blízko u sebe. Oliva, Sobot, Kolebki, Gdynia, Oksywie (Oksef), Mechelinki, Rewa, Rucewo, Swarzewie atd. jsou těsně u moře, Redło, Romia, Chylania (anebo Chylowania), Kossakowo, Pierwoszyn. Obłuż, Mosty*) atd. dále na pevnině. Vesnice tyto mají z větší části pěkné panorama kromě moře a břehů ostrovů, kteréž trochu dále na pevnině porostly jsou již stromovím jehličnatým.

V každé z těch osad (vyjímám ovšem Olivu a Sobot) stojí domy podél cesty, průčelím jsouce k ní obráceny. Zřídka jsou dřevěné — takové bývaly dříve vůbec — nejčastěji zděné z cihel bledožlutých, mnohdy tak zvaným pruským způsobem, t. j. mají dřevěnou kostru, vyplněnou ve prázdných místech cihlami. Střecha šindelová (dříve slaměná) je tvarů rozmanitých, někdy složena ze dvou stěn, jindy ze dvou velkých a pobočných dvou stěn malých, skoro nikdy ze čtyř stěn velkých jako v Polsce. Po schůdkách z kamene netesaného, leč lámaného, vchází se do vnitřku, jenž má obyčejně velmi pořádnou síňku se vchody do světnic, ale tak, že stěna naproti vchodu hlavnímu je vždy plná.

*) Německy: Oliva, Zoppot, Koliebken, Gedingen, Oxhöft, Mechlingen, Rewa, Rutzau, Schwazau, — Klein-Katz, Rahmel, Kielau, Kassakau, Pierwoschin, Oblusz, Brück.

Podám popis chaty představeného v Mechelinkách. Vešedše spatříme takovou síňku se dvěma polookny o třech tabulích po obou stranách dveří. Čisťounká bílá stěna, na nížto visí několik věnečků koření, podlaha prkenná, umytá, pískem posypaná. U stolu jest lavice; snadno se domyslíme, že na ní sedávají občané při nedělní rozmluvě odpolední. Na levé straně jest prostranný pokoj (sic), se dvěma okny do vesnice; z jednoho jest vyhlídka přes zahradu na moře. Nade stolem jest velký korunný svícen, a na stole stojí černý kříž. Skříně s potřebami úřadu představenského, dvě lůžka peřinami vysoko postlaná atd., barevné záslony v oknech a květiny na prkně okenním, konečně i několik časopisů: Kreisblatt, pověstný poznaňský, Pielgrzym a j. Odtud jdou dvéře do pokoje vzadu rozděleného zdí na špižírnu a ložnici. Tato jest více selsky zařízena — zeleně malovaná skříně kredenční s několika talíři často americkými aneb anglickými na předním místě, v rohu prostranné lůžko manželské pod záslonami třílichovými. Odtud se jde do síňky s hospodářským nářadím a náčiním, a dále lze vyjíti na dvůr anebo do kuchyně s velkými kamnami, v nichžto se topí rašelinou. Vrátivše se do průčelní síňky vejdeme na druhé straně do malovaného salonku se záslonou, s nábytkem aksamítovým, se skleněnou skříní na vzácnější drobotiny, s lampou (wid) atd. Minulosť zůstavila tu však stopy, bojujíc se zakládajícím se zde komfortem; stěna je dekorována obrazy svatých vedle fotografií četně zavěšených.

Za domem je čistý dvorek, dosti prostranná zahrada s višní, angreštem, malinou, právě (t. j. v srpnu) uzrálou atd.; na druhé straně jest chlév, konírna, kolna s kočárkem. Jel jsem do kostela s polským sedlákem v kočáře.

Každá domácnosť není ovšem taková. Vejdeme-li do chudší chaty, neshledáme snad blahobytu takového, ale uspořádání a rozdělení v menších rozměrech je totéž, a pořádek, ano což podivnějšího, dbalosť o čistotu a pohodlí je táž. Píše-li se tedy všude o chudobě Kašubů, je to věcí pouze relativní a potud pravdivou, pokud nepřirovnáme Kašuby k lidu haličskému anebo k obyvatelům království polského. I to je zajisté pravdou, že blahobyt závisí na okolí, tudíž na Helu jest chudoba patrnější.

Končíce popis vesnice, pohledneme ještě do zájezdného hostince, v němžto shledáme jakýsi druh krámu, poštovní skřínku, čistotu, ježto obchod není obstaráván židem; to také je příčinou, že hostinec v těch krajinách přestává býti shromaždištěm opilců. K lepším budovám vesnickým náleží kromě toho větrný mlýn (wietrznik) a především kostel se školou.

(Dokončení.)

Bratří naši v Dolních Rakousích.

Podává **Jan Herben.**

I.

Pohled na kraj. — Historické zpomínky. — Počet Slováků. — Jejich povaha.

Bylo to v týdni kolem svátku Jména P. Marie. Opouštěli jsme Moravu zároveň s vlaštovkami směrem jižním. Tentokráte opouštíme ji za Lanžhotem a Břeclavou a přicházíme za dolnorakouské pomezí.

Na tomto pomezí ocitujeme se v onom cípku země moravské a rakouské, kdež dvě největší řeky moravské tvoří půvabnou, úrodnou deltu: Morava a Dyje.

Dyje a Morava, největší dvě řeky moravské, ale nestejně sympathické! Dyje v cizině pramení, plíží se po moravských hranicích nejistě, jako se zlým svědomím, hltá lačně jen po levém břehu svém říčky moravské, proplétá se konečně chladnými knížecími parky v Lednici, a jak cize přitekla, tak cize odtéká, bez šumu, bez pozdravu, bez dějin a lásky. Nedobyla si nikde srdce lidu, a to je věru smutný život pro každého. Až ku podivu je ten úkaz, že jméno řeky nikde nezavznělo v písních našich. Za to Moravu vítáme vroucně, vítá ji každý s pozdravem nelíčeným, s láskou neuvědomělou. Je to hlavní řeka země moravské, která zemi dala jméno, jméno své slovanské; řeka milovaná, která srostla s osudy vlasti, a lid moravský v písních svých rád ji opěvuje. Odvádí s sebou veškerý vodní poklad moravský, v ní shlíželi se Horáci, Hanáci, Slováci bez rozdílu, ano i Nitranec uherský zpíval si, hledě na břehy její:

Moravo, Moravo,
co jsi tak bolavá,
keď pres tebe teče
voděnka krvavá.

Není to vodička,
ale je krvička,
krvička červená
— — — — — —

Hluboká to, nepochopitelná píseň, snad historická. — A dnes na rozchodnou zaslechli jsme u Staré Břeclavy z luk zaznívati tesklivý, elegický hlásek dívčí:

„Esli ťa, má milá, hlava bolí,
naudi si lísteček jaborový.
Lísteček z jabora,
spadeu mi do mora, do Moravy -“

Před námi širá rovina. Obě řeky jsou si už na blízku. Za hlubokého nočního ticha slyší ony navzájem už svůj šum a vzdech, za jitřního svitu poslouchají s napjatým dechem vřesk vodního ptactva, které v hejnech z palachu dyjského přelétá na Moravu a z hájů pomoravských na Dyji zpět, a za bílého dne zašumí si již v náručí jako dvě neznámé poutnice, které mají týž cíl. Poutník postojí na břehu, hledě na jich objetí. Vždyť objetí každé je tklivé a dojímá nás Morava šumí pak dále, valí se volně, skoro zadumaně, s hlubokým oddychováním. Je velebná, pyšná. Na březích

strmí vysoký dubový les s bujným podrostem — celek dojem majestátný!

Opustili jsme moravské Podlužáky a jejich kraj, který byl pahorkovitý a rovinatý: ale co před námi se otevírá, to je širá, rozlehlá, úrodná, nádherná rovina. Hned pod Kosticemi zavrou se za námi dvéře pahorkovitého kraje a vejdeme na památné „moravské pole". Část této delty patří ještě k Moravě, ale stok obou řek patří do Dolních Rakous. Jen na východě v dáli modrají se vysoko ve vzduchu Karpaty jak oblačné hradby, ostatek kam se ohledneš kolem sebe, kde se hneš, toť širá úrodná pole, viničné stráně, kyprá luka a zvláště hojnost vod: potoků, rybníčků, struh i stružek, jakobys prostřel síť po kraji nebo jako pohled na srdce s pletivem žilek a cev. Toť samé svlažující prameny čistých vod.

Řeka čím dál plyne tišeji, sotva znatelně.

A při této deltě připadá ti, jako bys žil v nějakém půvabném koutečku Arkadie. Projedeš kus kraje, mihnou se dvě, tři útulné vesničky, nízký pahorek, rybníček, cípy dubových, šťavnatých hájků, boží muka nebo kříž u cesty, zdaleka bělají se kostelíčky dalších vesnic a konečně klusají koně dlouhou, dlouhou topolovou alejí ke stanici, kde chceš nabyti oddechu. Krásně je tu všady a dobře je tu býti. Rozbilyť tu stánky svoje bohyně úrody zemské Ceres, družka její, milá bohyně ovoce Pomona, i bujný, nepokojný bůh šumivého vína Bacchus. Tato trojice vládne v kraji vedle vodních rusalek, vil a dryad. Ceres ukryta někde na vršku odpočívá, neboť dohlídala zářivým okem své bohaté žně. Širá pole pšeničná, žitná i ječná došuměla a dozrála již v těžkých klasech s bohatým a zdárným zrnem. Úroda svežena již do prostranných stodol, rolník už zaplesal nad dary jejími a chválí ji. Poznáš na spokojené tváři, že obilí letos dobře sypalo. Pomona nasadila štěpného stromu všude, kde nepřekážela důležitější družce své, kde nezavazela. Humna ve vesnicích jsou plna hrušek, jabloní, švestek, višní, ořechů, ve vinohradech stíní malebně třesně a broskve, u cest lahodí oku nízké košaté švestky, na nichž poslední „oslíz" dočesává hbitá mládež. I meze jsou posázeny stromy. Bylo letos ovoce na koše a na košiny. Dar nejkrásnější, dar královský opatruje Bacchus. Rozložil si své vinice na výsluních a na nepatrných stráních, vylil na ně role svého požehnání a raduje se z veselého zraku hospodářů, kteří přicházejí ohledávati černé hrozny hluboce k zemi na révách visící, odhadují a prosí o pěkné časy na několik ještě dní, než bude vinobraní!

* * *

Jiný to kraj nežli na Podluží. Ovšem i jiný tu lid nežli na Podluží. Žije tu lid zapomenutý, neznámý, neuvědomělý, utlačovaný. Jeden jediný ráz má kraj, jeden jediný ráz má všechen lid — jako bys četl veliké národní martyrologium. „Což je po té Arkadii!" — řekneš, když vkročíš do první osady pod Bře-

clavou, kde stavuje vlak, a děti buclaté, slovenské děti krojem, očima i tváří, ústy začnou tě pozdravovati německými: „Gelobt sei Jesus Kristus!"

„Aaa!" vykřikneš, a bude ti jako člověku, jenž byl vyburcován z nejsladšího snu.

A přece nejsi mezi Němci! Tak určitě příroda vtiskla Slovanovi ve tvář původ jeho a národnosť, že ji ani řeč nesmaže. Nevěříš těm německým slovům dětí a brzy opravdu se přesvědčíš, že Dolní Rakousy nejsou zemí cele německou. Právě nejútlejší duše dítek vyvoleny byly, aby nevinně lhaly příchozímu německosť kraje aspoň na chvíli Ale brzy přesvědčiš se, že kam v této krásné deltě zajdeš, jsi stále mezi svými milými. V ucho nepřestává zníti líbezný hlahol slovanský, zpěv slovanský a mrav slovanský.

Vskutku o Dolních Rakousích neplatí pořekadlo: „jiná země, jiný lid". Země rakouská od nepaměti byla pro nás zemí cizí, ale kdykoli Moravan překročil tu hranice své vlasti, vždycky ještě zůstával mezi svými; od nepaměti žil tu národ, který nám nebyl cizí. A nejen v těchto končinách rakouské země, druhdy Čechové i jinde vtiskli tak nesmazatelně a hluboce nohu svou v půdu Dolních Rakous, že staletí nedovedla stopy jich zasypati historickým pískem. Od VIII. do XII. století tato země četně obydlena byla živlem českým. Za panování Karlovců a Babenberků šířili se Čechové z Čech i z Moravy k Dunaji. Potom na několik století mizejí určitá udání o lidu našem z dějepisu, ale staré stopy tak tu zůstávají na palimpsestě. Staré písmo, třebas bylo na něm smýváno a seškrabáno, přece stále nezbedně proráží na povrch pergamenu. Tak i zde proráží stará pečeť, kterou Čechové vtiskli zemi.

A počátek XVI. století nalezne v Dolních Rakousích zase Čechy, ba ještě i příval jiného kmene slovanského, Chrvaty.

Kde se vzali?

Německý učenec Czörnig myslí, že po Slovanech z doby Karlovců a Babenberků nezůstalo stop jiných leč názvy místní. Čechové (Slováci) a Chrvati, kteří se tu zjevují na počátku válek tureckých, že jsou pozdější osadníci. Šemberovi však aspoň „osadníci čeští a slovenští zdají se býti historickými potomky dávných Slovanů rakouských".

Oněch totiž Slovanů, po nichž do dnešního dne jména v Rakousích zůstala a které Czörnig sám zná. Těch bylo hojnosť. Jedna listina z roku 837. nazývá krajinu nad říčkou Ipsem Sclavinií (in Sclavinio ... juxta Ipusa flumen) a r. 979. vyskytuje se v listinách jméno potoka Zucha (Suchá = Dürrenbach), jenž vtéká do Ipsu. Připomíná se český vrch Různic (in Montem, qui dicitur slavonice Ruznic). V IX. století připomínají se Čechové na řece Perschlingu (ad Persnicham in Sclavinae lacis 851., Slavi circa Bersinicha 853.) atd. Zvláště však v Podyjí setkáváme se nejvíce se jmény slovanských osad, řek a hor. Není-li Rec původu českého, tož jistě původu německého není révonosný Holič, na jehož

úpatí Rec leží. (Německy jmenuje se Golitschberg.) A tak původu českého ve čtvrti pod Manhartskými horami jsou jistě a nepochybně Vlčí dvory (Wulzeshofen), Láva (lávka přes řeku), Valčice, Hlohovec, Nová Ves, Poštorna (Ober- a Unter-Themenau), Krutá (Böhmisch-Krut), Cachnov, Čistějov, Strezenice (Trezenic), Přílep, Vrbovec, vrch Holajka, Lysá (Leis), Vírnice (Würnitz). Selce, Poturno, Ochorno, Zámeček, třebas některá jména osad jsou původu novějšího.

Nám, kteří přicházíme do Rakous na potulky se srdcem tlukoucím, nic nezáleží na domnění Czörnigově ani Šemberově, jak dávno Slované tu žijí; hlavní věc je, že žijí, a potom, možná-li, aby jim Pánbůh dal ještě dlouhého života se dočkati k naší radosti. Žijí dosud, a podle práva božího i lidských zákonů nikdo by neměl podtínati kořenů jejich života. Ale jak dlouho?

Ratolístky dvou stromů slovanských stíní mrzutému sousedovi kus půdy. Strom český rozkošatil se z Moravy a Slovenska, a drobnými větvičkami ode dávna zastiňuje úrodnou deltu Moravy a Dyje. Jak rád by žárlivý pan soused osekal větvičky nenáviděné! Již vlastně osekává vše, co visí přes brázdu moravskou a slovenskou. Přes řeku Dyji zasahují do Rakous z Moravy Slováci: v Lohovci, v Nové vsi, Poštorné a ve Valčicích. Přes řeku Moravu zasahují do Rakous ze Slovenska Nitranci: v Ranšpurku, v Cahnově, Ringelsdorfě, Přílepě a Zindorfě Tam ti při Dyji jsou větvičkou moravských Slováků, Podlužáků; tito při Moravě jsou větvičkou uherských Nitranců.

Jinou ratolístku slovanskou vichr dějin urval na stromě národa chrvatského a zanesl ji na sever chladnější sice, ale za to do krajiny vinorodé při dolním toku řeky Moravy. Lístky její rozmetal do různých dědin a osad v Dolních Rakousích i v Uhrách. Ovšem i tato větev padla na půdu cizí a domnělý hospodář nevlídně zíral na cizí štěp. A štěp tento pučel tu osamocen a nehlídán. I zaštěpili naň své rouby! Kmen chrvatský je za našich dnů zdravý, plný mízy sice, ovoce však nese již německé, třeba trochu zakrsalé. Jeden lísteček chrvatský zapadl až do Lohovce. Tam Slovák s Chrvatem žijí pod jednou střechou.

(Pokračování.)

Ženevská romance.

Z milostných avantur Julia Słowackého.

Napsal Fr. Kvapil.

Nebyla hezká, ale měla překrásné oči. Když se s ní ponejprv Słowacki seznámil, nic se mu na ní nelíbilo. Hrála výborně na fortepianě, leč methoda Fieldova, jenž byl její učitelem, básníkovi byla protivna. Říkali jí Maruška, otec její, Wincenty Wodziński, pocházel z Kujavska, kde mu náležel jeden z nejpěknějších velkostatků.

Do Ženevy přijela s matkou, sestrou a třemi bratry v listopadě roku 1833 Úzký společenský kruh, v němž bylo třeba hledati dojmů a zábavy, pobyt v cizině, jednotvárnosť denního života, konečně srdečná, ryze polská pohostinnosť v jejich domě byly jednou z příčin, pro něž mladý a sličný autor „Kordjana" čím dál, tím častěji býval u Wodzińských hostem. Trávil tam zhusta své večery a jedl polskou bábovku, bez které madame ani ve Švýcarsku obejíti se nemohla. Styk jeho s rodinou během času jaksi sám, bezděčně stával se vřelejším a důvěrnějším. Když minula zima, nastaly časté výlety do hor a Słowacki se jich rád účastnil. Nejdelší a nejpamátnější byl v srpnu roku 1834., trvalť celých dvacet dní. Básník vypravil se k tomu jako pravý horal. Měl plátěnou blusu, prošívanou zeleným hedvábím, černý kožený pás, bílé šaravary a veliký slaměný klobouk, ozdobený purpurovou pentlí. Na nohou měl střevíce s vysokými, okovanými podešvy, v ruce dlouhou bílou hůl s železným bodcem, jakou Švýcaři nosí. V obleku tom, který znamenitě mu slušel, zdál se býti mnohem mladší, skoro hochem asi patnáctiletým. Společnosť skládala se ještě z osmi osob. Marii nazývá v té době sice nehezkou, ale jinak dosti milou a tvrdí, že měla množství různých vloh. Její sestra byla doposud děcko. Nejmladší ze synů byl šaškem všech, stále společnosť bavil a v smích přiváděl svými nápady. Nejstarší, jemuž nedávno zemřela milenka, byl melancholik. Sebe líčí Słowacki též za postavu chmurnou a ponurou, leč prý nebývá takým vždy. Mimo rodinu Wodzińských a jejich gouvernantku Francouzku, věčně botanisující, bral na výletu účasť ještě jakýsi Žmudín.

Různosť povah byla dobrou zárukou shody a čilé zábavy. Cesta sama náležela k nejčarovnějším v životě básníkově. Modré ženevské jezero přepluli po parníku. Kraje míjely před jejich očima jako divoce krásné panorama. Spatřili Coppet kde bydlila paní de Staël, Lausanne, Veray, slavné Rousseauovou „H loisou" skály Meilleries, konečně nesmrtelnou básní Byronovou zvěčnělý zámek Chillon. Přistali ve Villeneuve. Navštívili Bex a jeho solné doly, horu a klášter sv. Bernarda, lázně Luéche, pluly jezery Fhoune a Brienz, vyhledali kaskadu Giesbach a ještě nádhernější vodopád v Lauterbrunnu. Vystoupili na Faulhorn, viděli obrovskou Pannu, obdivovali se řitícím se s nebetyčných hřbetů lavinám, velkolepým východům slunce, barvícím do růžova stříbrošedé ledovce, i kouzelným údolím, plným květů a svěží zeleni Od Rhigi brali se nejluznějšími partiemi k Lucernu. Pluli po jezeře, modlili se v kapličce Viléma Tella a přes Bern konečně vrátili se do Ženevy.

Obraznosť Słowackého, nasycená bohatstvím nejspanilejších přírodních zjevův, o kterých dosavad ani tušení neměl, okouzlená velebností hor, nádherou zlatě purpurových západů a stříbrnými stuhami valících se bystřin, hledala látky, na niž by všechny ty nezapomenutelné dojmy mohla soustřediti. Nehledala dlouho — našel ji básník ve vlastním srdci.

Není pochyby, že každodenní společnosť Marie Wodzińské v jeho duši nechala sledů ne snadno vyhladitelných. Nejen že hlahol polského hovoru jej takřka plnil nadšením, ale ty hluboké, výmluvné oči dívčiny mu též dokonale rozuměly. Dovedly pochopiti vše, co mu bylo drahé a svaté, měly slovo útěchy pro jeho stesk a sledovati jej mohly ve všem, pro co horoval. Nalézti po dlouhých letech vyhnanství upřímné a prosté srdce, které mu tak neodolatelně připomínalo rodné strany, vše, k čemu přilnul na celý život, a kouzlu tomu se nepoddati — k tomu ani skeptický a všem do něho zamilovaným panenkám se vysmívající Słowacki neměl síly. Zamiloval se též — a jestliže ne žárem té první, nikdy nedoželené lásky k Ludvice Śniadecké, tedy přece ohněm druhého jara, jemuž nenedostávalo se květů ani klokotu slavičího.

Jak obyčejně býval k Wodzińským zván a večerní jejich dychánky oživoval svým vtipem a duchaplným hovorem. Výlet, tak zdá se, všecky jeho účastníky sblížil nemálo. Blouznili o maškarních plesích, jež zamýšleli ve varšavských salonech madame Wodzińské uspořádati, v témž obleku, ve kterém se nedávno vypravili na hory. Někdy se i tančilo. Mazur Słowackého, tančený po volyňsku, všecky očaroval. Říkala mu to ruměnná, svěží ústečka, kterým rád uvěřil. Jindy opět vymýšleli vtipné šarády, jež illustrovali ihned živými obrazy. Zajímavou tuto hru znal básník už z Vilna a vzpomínal si při tom rád na domov. Byl ve svém živlu, humorem svým všecky uchvacoval a vtipem jen sršel. Představoval kdysi Krona čili Saturna: dvě holi, při konci svázané, měly býti kosou, mezi zuby držel hlavu loutky — výborné zobrazení Času, jak požírá vlastní své děti. Lepší byla šaráda, nazvaná „Nonchalance". Žárlivý rytíř Non, odjížděje do Palestiny, rozkázal pod přísahou své ženě, aby každému, kdo by chtěl do hradu vejíti, odpovídala jediným slovem „non" a tím jej odbyla. Jeden z nápadníků však prosil ne o vpuštění do zámku, leč aby mu vstup byl zabráněn. Odpověď zněla ovšem také „non", rytíř tudíž zmocnil se hradu i věrné ženy. Manžel sám v Palestině zanikl a již se nevrátil. „Cha" přetlumočilo se v „chat", která staré dámě se ztratila, a když tato oznámila nehodu v novinách, přivedeno jí do domu veliké množství „mourků". Těmito byli pánové a dámy měly si mezi nimi vyhledati toho pravého. Učinily-li tak vskutku, neznámo. „Lance" čili dřevce objevilo se při turnaji na rychlo vypraveném. Bohatýři, jimž podušky byly štítem a papír s cukru přilbicí, bili se o zelený věnec, jenž vítězi měl býti podán rukou spanilé královny.

Se všemi těmi podrobnostmi svěřuje se v listech Słowacki matce, mlčí však o jediném — o své lásce. Snad právě proto, že zapustila již hluboké kořeny v jeho duši. Nechtěl jí způsobiti pochopitelné starosti a nejspíš se také ostýchal přiznati se k tomu, když ještě před několika lety tak ukrutně si byl zahrál s Korou Pinnardovou. Chytil se ve vlastní síti. Nicméně doznává, že paní Wodzińská je velmi dobrá dáma, Marii sice vytrvale i dál jme-

nuje nehezkou, leč připojuje, že v ní nemálo půvabů jiných a že má dobré srdce.

Jednou však se přece náš bývalý Don Juan prozradil, ač užil výmluvy dosti příhodné. „Panna Wodzińská“, píše 7. března 1835., „nedávno na mne udeřila, abych jí počmáral v památníku prázdný list; usedl jsem hned ke stolu, namočil péro a družce své pouti po alpských horách jsem napsal tyto plačtivé verše...“ Líčí v nich sentimentalně, jak někdy po letech všichni v domovině se sejdou k dychánku a při plných číších budou vzpomínati na uplynulé dny, jež společně prožili. Tu Marie poručí hráti k tanci a usedši, vzdychne: „Ach, někdo přece schází!“ Mazur ustane a soused řekne k sousedovi: „On umřel!“ — „Zdali ticho na jeho hrobě?“ kdosi se táže. „Zástup slavíků zpívá na stříbrné bříze hřbitova tak smutně...“ zní odpověď.

Patrno, že Słowacki stával se melancholickým. V této lásce nebylo již s jeho strany té rozkošné koketerie a romantických schůzek jako za poměru s Korou. Zřídka byl vesel a myšlénka na brzký odjezd Wodzińských plnila ho smutkem. Koncem června přijel manžel paní Wodzińské a návrat celé rodiny do Polska byl již neodvratitelnou nutností. „Šťastní, vracejí se,“ dodává při tom náš básník, „vracejí se, aby spočinuli a usídlili se v rodném domě na ten zbytek života, aby sobě utkali domácí štěstí, oženili syny, vyvdali dcerky, sázeli zahrady, sili obilí, stavěli a přestavovali domy, dívali se na západ slunce, jezdili do lesa na čaj s přátely, s venkovským sousedstvem... Závidím jim, ač se mi takové štěstí zdá býti podobným květnému hřbitovu, neboť i nad hřbitovem bych často chtěl říci to, co děl Luther, patře na hroby ve Wormsu: Závidím jim, neboť odpočívají. — Vzpomínáš si, matičko, na hady, které jsme kdysi vídali v pińských močálech, když se vinuli kolem vodních lilií a vyhřívali se na slunci? Chtěl bych i já v řece života nalézti takový bílý květ, ovinouti se kolem něho a zasnouti... Ať vodní lilie se ti promění v nějakou klidnou a tichou děvušku a porozumíš mojí žádosti...“

V těch poměrech, ku kterým, jak se zdálo, na věky byl připoután, necítil se volným; bylo mu teskno v „atmosféře pouhých imaginací, na výspě idealu, předělené řekou slz“. Podobné city však též se budily v jeho milence. Sám zmiňuje se, že rovněž „panna Marie W. vyplula si do vlasti idealu a nesní se jí o ničem jiném. než o poustevnickém domku nad říčkou, o černých šatech, o lécích pro sedláky, o topolech, šumících nad poustevnou, a na konec o zpovědi, kterou má složiti někdy před jistým mnichem. Tím mnichem kartusiánem mám býti já en personne, nikdo jiný. Avšak časem jí dokazuji, že v kraji Lechů nějaký pan podkomoří, dobře zaopatřený šlechtickým komfortem, vlohami, vousy, podkůvkami a ostruhami, jí vypudí z hlavy poustevnický domek a já že kartusiánskou vzpomínkou nebudu moci pro anděly vydobyti liliové duše...“

Słowacki bydlil již ode dvou let u madame Pattegové, vdovy, jejíž třicetiletá dcera Eglantina byla po všechen čas mladému

vyhnanci pravdivou sestrou. Snivá, sentimentalní, zahořela k němu vřelou náklonností. Ačkoli v té příčině dostávalo se jí od něho častého sklamání, přec ráda opanovati se dávala snům a nadějím, které nezdály se jí býti tak docela nesplnitelnými, jak ve skutečnosti byly.

Zatím stalo se, že paní Wodzińská, zamýšlejíc nedlouho již v Ženevě se zdržeti, několik měsíců před výjezdem rovněž do pensionatu madame Pattegové se přesídlila. Bylo to už počátkem května. Tím způsobem milenci vídali se každého dne a žárlivé oči Eglantiny záhy dověděly se pravdy. Najednou, ještě nežli rodina Wodzińských opustila Ženevu, Słowacki odjel do vísky Veytoux nad Lemanem a najal si tam příjemný pokojík. Příčinu tohoto náhlého útěku vysvětluje v jednom ze svých listů k matce dosti lakonicky: „Dlouho bych musil psáti, co a jak přivedlo mne v tyto divoké strany, lidé soudí o tom rozmanitě. Někteří praví, že jsem se šíleně zamiloval do slečny Wodzińské a proto prchnul; není v tom za groš pravdy... Ale vyznám se ti, že jsem utekl, a to proto, že ubohá domácí dcera, vidouc, že jsem dosti zaujat pro panenku, mladší než ona, a vidouc, že též panenka je mi dosti nakloněna, počala schnout i nebezpečně onemocněla, a matka její se domyslila, oč se jedná. Musil jsem tedy postoupit svědomitě, to jest odjeti, ač mi lito bylo domu, kde jsem bydlil přes půldruha roku, a kde alespoň v posledních dnech bylo velmi veselo."

Nové bydliště Słowackého oplývalo přírodními krásami Z okna bylo viděti vinice, za těmi jezero, dále pak hory Meilleries. Vlaštovky přiletovaly až k němu do pokoje a někdy vrážely křídly do zrcadla. Ve dne pokoj, jezero, nebe, hory bývaly jako blankytné, podivně čisté a takořka průzračné. Na oběd chodil do Montreux, jinak žil samotářsky a byl smutný. „Plakal jsem," vyznává, „odjížděje, a byl jsem oplakáván." Mysli zalétal neustále k Ženevě, kdež posud prodlévala „panenka dosti mu nakloněná". Není sice důkazů o tom v jeho tehdejší korrespondenci — tím výmluvnější jsou však některé písně, jež v té dobe napsal. Čarokrásné jest „Rozloučení", ještě kouzelnější nedostihlá, žárem nejryzejší lásky a nádherou velkolepé přirody prodchlá romance „Ve Švýcařích", jež náleží k jeho nejgenialnějším výtvorům. Do nich vtělil svou duši, každé zachvění svého srdce — avšak jako v básni, tak i ve skutečnosti mělo býti jeho štěstí pouhým přeludem.

V posledních dnech srpna r. 1835. odjela madame Wodzińská s celou svojí rodinou do Drážďan.

Słowacki nespatřil Marušky už nikdy. Obdržev po třech letech zprávu, že kdysi „jeho" Marie se provdala za Chopina, dodává k tomu sarkasticky: „Snad si ho vzala trochu z náklonnosti ke mně, neboť lidé praví, že je mi Chopin podoben jako krůpěji. Jak je to sentimentalní vzíti si člověka, podobného tomu, který byl milován naší první láskou! Stálosť i nestálosť v případě

tom splývají v harmonii a, podle Swedenborga, pak v nebi ne ze dvou, ale ze tří duší tvoří se po smrti anděl jediný…"

Nicméně zvěsť tato objevila se mylnou. Ta, kterou byl nazval „svým zlatým andělem", provdala se tak, jak jí byl kdysi věštil… nejprve za Skarbka z Osięcina a po rozvodu s ním za jakéhosi pana Orpiszewského.

V srdci Słowackého pak jiné osudy a jiné dojmy znenáhla zastíraly obraz černobrvé Marie, až se mu stal pouhou vidinou, pouhým zlatým snem.

Na lužické svatbě.

Napsal Hanuš Máchal.

Slunce sklánělo se právě k západu, když vydal jsem se v průvodě mladého lužického spisovatele humoresek, bohoslovce pana Bjedricha, z Budyšína na cestu do Radworja, katolické osady lužické asi hodinu cesty od Budyšína vzdálené. Látku k živé rozmluvě, propletené historickými vzpomínkami, poskytovala nám s dostatek krajina, po které jsme se rozhlíželi. Máť Budyšín polohu překrásnou, rozkládaje se uprostřed úrodných polí a bujně se zelenajících luk, jež v dáli vroubí mohutný věnec vrchů, z nichž každý svou zajímavou historií slyne a soucitnou mysl pozorovatelovu v šedou unáší minulosť, kdy plným a mohutným tokem živel slovanský v končinách těchto proudil. — Na cestě vábila mne nejvíce osada Wjelkow, která jest tím památna, že se tam nalézá dosud malá církev bratří Ochranovských (Herrnhutovců), potomků rodin českobratrských z Moravy, kteří pěstujíce horlivě účinnou lásku křesťanskou a vynikajíce počestným a bohumilým životem, veliké úcty u svých spoluobčanů požívají. Avšak pokud jsem mohl pozorovati, zůstávají bratří tito, co se společenského života týká, jaksi odloučeni od ostatního obyvatelstva, které s náboženskou předpojatostí zvláště na jich bohoslužbu pohlíží.

Z Wjelkowa dostali jsme se vesnicí Kodou s večerem do Radworja, kdež na druhý den odbývati se měl „Kwas", při němž jsem doufal nejlépe pravý národní život Srbů v různých zajímavých zjevech pozorovati. A nemýlil jsem se!

V Radworji dostalo se mi vřelého uvítání od faráře tamějšího, pana H. Dučmana, zasloužilého spisovatele srbského, a od mladého básníka vzletných sonettů, proniknutých mohutným vlasteneckým zápalem, pana J. Barta (J. Čišinského), který jest kaplanem tamtéž. Štěstěna mi přála; i tento večer byl pro mne velmi poučný a jakoby přípravou na zítřejší slavnosť svatební. V „korčmě" slavily se totiž křtiny (křćenje), které jako vůbec všecky důležitější události rodinné u Lužičanů velmi slavnostně se odbývají. Proto zaměřili jsme kroky své do korčmy. V prostranné, čisté světnici seděli kolem podlouhlého stolu dva kmotři, tři kmotry a bába. Lužičané ptají totiž ku křtinám, jakožto k radostné udá-

losti rodinné, vždy více kmotrův a kmoter, nespokojujíce se jen se dvěma, jako u nás na venkově je zvykem. Málo kmotrů míti, pokládá se u nich za nedůstojné a nečestné; k tomu ukazuje už také satirická národní píseň srbská která zní:

„Popocom ja nepóńdu,
z popom dźje ja zwadu mam,
wón je na mne prawo dał,
zo ja mało khmótrow mam."

Kmotři a kmotry nebyli však starší vdané osoby, jako u nás nejčastěji bývá, nýbrž dospělí svobodní hoši a dívky, z jichž tváří zářilo bujaré mládí a smála se čtveračivá veselosť. Kmotři oděni byli v černý moderní oděv, majíce na hlavách cylindry; odznakem jejich kmotrovské hodnosti byly jim pestré hedvábné šátky, jež na levé straně prsou na kabátě připjaty jsouce, koketně dolů visely. Šátky tyto dostávají kmotři darem od kmoter, začež je oni častují v korčmě ruměnným vínem a sladkým perníkovým pečivem. Z toho už patrno, že taková hodnosť kmotrovská je vždy s výlohami spojena, není tudíž divu, praví-li srbské přísloví: „Kmótřenje je česć před ludźimi a haňba do móšnički!"

Kmotry, mladá děvčata zdravých, ruměnných tváří, oděny byly v národní kroj svobodných dívek srbských. Hlavu pokrývala vkusná, plátěná „kapa", hladce k hlavě přiléhající, kterou spojují pod bradou pestré, hedvábné „banty" bez obruby. Šíji a prsa zahaluje strakatý šátek, vložený v černý krátký živůtek (štaŕt), který zpředu ozdoben je zelenými stužkami. Dlouhou řasnatou sukni, barvy tmavé, obklopuje skoro úplné široká a dlouhá zástěra (šurc) bělavé barvy. Bába jsouc vdaná měla čepec (čjepc) černý s krátkým krajkovým závojem, pod bradou banty s bílou vroubkovanou obrubou a živůtek zpředu posetý knoflíky.

Živý, humorem překypující hovor mladistvých těchto kmotrů, přehlušovaný pronikavým hlasem báby, která omladinu tuto vtipně škádlila, rozléhal se vesele nízkou světnicí. U vedlejšího stolu usadilo se několik sousedů, k nimž jsme též přisedli. Lid srbský jest velmi upřímný a miluje společnosť; proto jsem brzy mezi nimi zdomácněl. Na znamení, že mne srdečně vítají ve svůj střed, poctila mne jedna z kmoter, sivooká to blondinka, sklenkou dobrého vína a cukrovým pečivem. Z rukou hezké srbské děvušky chutnal mi milý podar tento tím lahodněji. Pustil jsem se chutě se sousedy do hovoru, a ač jsem málo srbsky znal, přece dobře jsme se navzájem domluvili; Srbové nelíčenou projevovali radosť, že mohou „štokčechovi", jak nás na rozdíl od Němců z Čech nazývají, dobře porozuměti.

Uléhaje na lůžko nemohl jsem se zdržeti poznámky: „Šel jsi na svatbu a přišel jsi také na křtiny!" Avšak křtiny tyto se svatbou nijak nesouvisely. U Lužičanů dbá se totiž velice na mravnosť a počestnosť; dívka, která není poctivá, vyloučí se hned z kruhu dívek svobodných. Nesmí se ani odívati tak jako ostatní dívky, vdává-li se, nesmí se obléci v starodávný kroj poctivých srbských

nevěst, a žádná z dívek nejde jí za družku. Pročež jsou řídké případy, že by se dívka srbská zapomněla.

Druhého dne o desáté hodině byly v kostele oddavky (wěrowanje). Těchto účastní se toliko hlavní osoby svatby, jimiž jsou vedle nevěsty a ženicha ještě dva svati, dvě „słonky“ a braška. Ostatní hosté scházejí se teprve odpoledne na oběd. Proto sešlo se do kostela jen něco dětí a starých žen. Poněvadž byl ženich i nevěsta ze vsi samé, šli svatebníci do kostela pěšky. Ženich (nawoženja) oděn byl v obyčejný černý šat, jaký se v městě nosí; zvláštních odznaků nemá, leč malý zelený věneček za cylindrem. Za to kroj (drasła) nevěsty byl čistě národní a starodávný. Hlavu zdobí černá vysoká „borta“ ze sametu, mající podobu zkomolené homole cukrové, která nahoře ovinuta je routovým věnečkem. Vzadu na bortě leskne se chomáč zlatých neb pozlacených skvostů různých tvarův, od nichž visí dlouhé zelené pentle. Pravé bohatství nese nevěsta pod hrdlem a na prsou, kde třpytí se drahocenné perly a korále a pod nimi několik řad velikých stříbrných a zlatých peněz v jednu ozdobnou síť spojených. Drahocenná ozdoba tato dědí se pravidelně jako vzácný rodinný šperk s pokolení na pokolení.

Skvosty tyto, které se v záři slunečních paprskův ohnivě lesknou, spadají dolů na černou „jupu“, v kterou je nevěsta oděna. Ruce ozdobeny má bledě růžovými stužkami. Dlouhou, v četné faldy složenou sukni barvy tmavé kryje skoro úplně bílá zástěra.

Nevěstu provázejí dvě słonky, jsouce jí radou a pomocí; obě byly vdané. Obyčejně bývá jedna z nich nevěstina kmotra. Ženich má k své ruce dva svaty, svobodné to hochy; šat jejich jest černý jako u nás v městě a za cylindrem čněly jim pestré kytky s dlouhými barevnými pentlemi Také oni dostávají jako kmotři od słonek hedvábné šátky, které na kabátě mají připjaté. Braška nebo družba všem za tlumočníka a pořadatele slouží. Když svatebníci po vykonaných obřadech z kostela vycházeli, postavilo se jim v cestu hejno odrostlých dětí a natáhly jim přes cestu dlouhou šňůru. Aby byli propuštěni, vhodila słonka mezi děti něco drobných peněz, o něž nastal mezi nimi takový shon, že z nich živé klubko sem tam se koulející utvořeno bylo. Malý tento svatební průvod odebral se pak zcela tiše bez hudby a zpěvu v dům nevěstin.

Vlastní kvas slavil se teprve odpoledne. Okolo dvou hodin vešli jsme do statku, kde se svatba odbývala. Jaký to čilý a živý ruch objevil se zrakům mým! Na prostranném dvoře vystavěno bylo z cihel veliké ohniště, z části kryté, na němž polena dříví mohutným plála žárem. Nad plameny těmito viselo několik kotlů, v nichž vařilo se maso. Vedle tohoto ohniště proháněly se svižně mladé kuchařky, po většině chudší dívky ze vsi. Divil jsem se tak rozsáhlým přípravám, ale pochopoval jsem je, vida tolik hostí shromážděných — a stále ještě noví přibývali. Jednopatrový dům byl ve všech svých místnostech nahoře i dole hostmi skoro plný,

avšak i na dvoře a v stodole na mlatě vkusně upraveném seděli kolem dlouhých stolů svatebníci. Vešli jsme do síně, kdež nás uvítal otec nevěstin slovy: „Witajće!“ podávaje nám ruky a zároveň sklenku „palence“ (kořalky). Bratr nevěstin uvedl nás ochotně do prvního patra, kdež jsme se za stůl dosud neobsazený posadili. Stůl byl pokryt sněhobílým ubrusem a uprostřed něho ležela na čistém talíři veliká hruda, ozdobně upravená, jako vosk žlutého nového másla (butry) a bochník bílého chleba. Krátce pěnilo také před námi v sklenkách černé pivo.

Velmi příjemně jsem byl překvapen, když se k stolu našemu posadila jedna „družka“. Družky nazývají se srbské dívky svobodné, oděné ve zvláštní slavnostní národní kroj, který jim velmi hezky sluší. Čím oblíbenější je nevěsta, tím více se jich za družky přistrojí a na její svatbu přijdou. Družky mají na hlavě zvláštní čepeček z hedbáví bledě růžového, od něhož dlouhé pentle stejné barvy splývají. Krátký černý živůtek dosahující jen po prsa je zpředu zelenými šňůrkami vyzdoben. Pod krkem a na prsou stkví se jim podobný šperk z perel, korálův a několika řad stříbrných a zlatých peněz, jako jej nevěsta má. Tato ozdoba spjata je vzadu četnými zelenými i pestrobarevnými pentlemi, které celou šíji kryjí a na živůtek spadají. Zpod šperku toho vykukuje bělostkvoucí košilka s dlouhými rukávy až k dlani sáhajícími. Sukni mají tmavou, zástěru bílou, tvrdě nažehlenou. Družkou může býti jen dívka poctivá (česna holca). Za každým stolem sedělo několik družek.

Když jsme pojedli něco chleba s butrou, přinesen byl na stůl ohromný koláč (tykanc), sýrem mazaný a cukrem sypaný. Právě jsme si na něm pochutnávali když zazněla na dvoře hudba. Hudebníci (hercy) zahráli nejprve píseň nábožnou; hosté kolem stolů sedící doprovázeli hru jejich zpěvem. Po té chodili hudebníci stůl od stolu a zahráli u každého nějakou píseň, buď národní svatební, buď vlasteneckou, nejvíce zpěvy Zejlerjovy, Kocorem v hudbu uvedené; hosté při hudbě zpívali. (Dokončení.)

Příspěvky k dějinám slovanským.

Král polský hostem Starého města Pražského.

Polský král Jan Kazimír unaven, znechucen a donucen trpkým nezdarem své vlády (1648.–1668.), jakož i hluboce zarmoucen ztrátou své milované ženy (1667.), odhodlal se za živa vzdáti se polského trůnu. Učinil tak na sněmě varšavském dne 16. září 1668., kdež v tklivé řeči, vypověděl shromážděné šlechtě své rozhodnutí. Nešťastný král pravil, že „skládá do rukou Poláků to, co svět nejvýše cení a že na místě trůnu uspokojí se tolikem zemí, kolik potřebí mu na hrob“.

Jan Kazimír, o jehož korunu odbýval se ostatně trh ještě za jeho kralování, osamotněl a osiřel nyní docela. Obklopovala jej lhostejnosť, šlechta ho nevážila. Ani čapky již před ním nesnímali. Takto na tuláctví odsouzený král setrval ještě rok ve své vlasti, bloudil bez cíle, až posléze v červnu roku 1669. nastoupil cestu do daleké ciziny, z níž již nikdy neměl se vrátiti do polské vlasti.

Odjel do Paříže.

Nevšímavosť, jaká pronásledovala krále ve vlasti, provázela jej i na cestě. Nikdo již nepociťoval za povinnosť stopovati jeho kroky a nikdo jim též nevěnoval pozornosti. Historikové polští jen krátce vypravují, že král ten 16. prosince r 1672. v Neversu ve Francii zemřel.

Nebude tedy beze vší zajímavosti připomenouti, že král Jan Kazimír ubíraje se z vlasti do Francie meškal též několik dní v Praze, kdež od města byla k jeho uctění uspořádána slavnostní hostina v zámku libeňském. *)

Zprávu o tom nalézáme v XIX svazku knih „Lib rer. memorab.“, chovaných v archivu města Prahy. Tamtéž čteme na straně 40. „Poznamenání osob, které jsou byly do Libně od pana purkmistra, pánův radních Starého města Pražského dne 27. Aug. 1669. k traktování pozváni“, a na str. 41. „poznamenání osob, kteréž se k týž traktací najíti daly a jak po sobě při tabuli seděly“.

Z těchto „poznamenání“ vidno, že k tabuli uspořádané ku cti polského krále pozváno bylo mnoho vynikajících osob, netoliko z úřadů, ale i ze staré šlechty české, jak páni tak dámy. Zejména dostavili se vedle krále a jeho společníků: arcibiskup pražský, nejvyšší purkrabí, hofmistr, probošt vratislavský, pak hrabata Lažanský, z Wrtby, z Kounic, z Bubna, z Waldsteinů, mladý hr. z Martinic a j. Z polských pánů zvláště jmenován jest Szmirowski, J. král. Mil generál, komorník, kněz.

Z vynikajících dám účastny byly libeňské hostiny: Její milosť paní hofmistrová, paní sudí, také slečna J. E. P Nejv. Purkrabí pak hraběnka Lažanská, panna slečna Lamboijová, Její mil. hraběnka z Bubna a j.

Všech účastníků bylo kromě krále 19 pánů a 12 dám.

Pod seznamem osob nalézá se připisek: „Téhož dne Jan Hruška p. p. poddaný na vzácnou intercessí J. M. krále Milosť dostal“ — Byla to nepochybně poslední slavnostní, upřímná a přátelská hostina polského krále Jana Kazimíra Tolik je jisto, že důstojný hospodář této čestné hostiny, staré město Pražské, neměl zajisté žádných pohnutek vedlejších neb politických, a že snažil se uctíti v osobě Jana Kazimíra jen — krále polského Jinak bylo v Paříži.

K tomu již jen připomínáme, že obvinění, jaké někteří starší historikové na památku Jana Kazimíra vrhli, odmítnul Szujski: Byl to král mnohých ctností; neštěstí, jaké stihlo Polsku za vlády krále Jana Kazimíra, netíží jeho svědomí, nýbrž svědomí — jiných! *Edvard Jelínek.*

Strossmayerova obrazárna v Záhřebě.

Už dávno není ani jednoho poněkud vzdělanějšího Slovana, který by nevěděl, jakých nesmrtelných zásluh dobyl sobě o Slovanstvo vůbec a Jihoslovanstvo zvláště velikomyslný a štědrý biskup ďakovský, dr. Jiří Strossmayer. Oběti, jež vzácný tento muž přinesl vědě a umění slovanskému, lze páčiti na více nežli milion zlatých. Nebylo by sice od místa vypočítávati, nač na všecko ďakovský mecenáš přispěl obnosy značnějšími, poněvadž by z toho bylo vidno, že i národ český jest vděčen šlechetnému biskupu za nejeden dar, ale vedlo by nás to zde příliš daleko. — Dostačí, připomeneme-li, že dr. Jiří Strossmayer je předním zakladatelem, možno říci původcem záhřebské university, věnovav za tím účelem opravdu knížecí summu peněz, že jest zakladatelem jihoslovanské akademie, zbudovatelem velikolepého stoličného chrámu ďakovského, trvalého to pomníku neobyčejné štědrosti a ducha nezištného, a mimo jiné, že jest také ještě zakladatelem drahocenné obrazárny, jež v těchto dnech slavnostně otevřena v Záhřebě.

---

*) Libeň, statek a zámek u Prahy, přešel koupí v majetnosť Starého města Pražského r. 1662 V libeňském zámku strojil od těch čas staroměstský magistrat vynikajícím osobnostem slavnostní uvítání a hostiny. (Die Primatoren der königl. Altstadt Prag. Von K. J. Erben. Prag 1858, str. 115.)

Obrazárna tato, zahrnující do sebe přes 300 různých obrazův, umístěna jest v domě akademickém, vypínajícím se velebně k oblakům na rozsáhlém náměstí Zrinského. Dům akademický, vysvěcený v týž den, kdy otevřena obrazárna, zbudován nákladem 240.000 zl., z nichž asi polovici uhradil Strossmayer sám, podle plánu architekta vídeňského Schmidta od žáka Schmidtova, záhřebského stavitele Bolléa. Nádherné mramorové sloupoví, velikolepé arkády, krásně malované chodby, umělecké schody a j. samy sebou už vábí k sobě oko pozorovatelovo a naplňují hruď jeho podivem.

Jest tomu něco přes 15 let, co biskup Jiří Strossmayer daroval akademii sbírku obrazův, které během let s pílí vzornou a obětovností neobyčejnou nasbíral po celé Evropě, jmenovitě v Italii, v Němcích a ve Francii. Akademie umístěná tehdy ve skrovném „národním domě" zamýšlela z počátku vystavěti pro obrazárnu na horním městě pavillon, ale obec jí vyměřila celou jednu stranu náměstí Zrinského, následkem čehož bylo akademii pomýšleti na stavbu nádherného, rozsáhlého, akademie důstojného paláce. Biskup Strossmayer hned tehdy přispěl na stavbu akademického domu 40.000 zl. a později ještě 60.000 zl. Také vláda slíbila podporu na stavbu ale s tou podmínkou, že se v domě tom umístí také sbírky archaeologické. Krom toho sebráno po národě asi 15 000 zl. a ostatní potřebné ku stavbě peníze opatřeny dílem z kapitálu akademie dílem z „národního domu". V tomto nádherném paláci umístěna jednak akademie sama (v místnostech přízemních), jednak sbírky archaeologické (v mezzanině) a konečně i obrazárna (v poschodích).

Obrazárna zaujímá šest sálův a sestavena jest od dra. Kršnjavého historicky a podle různých malířských škol. Tak v jedné dvoraně spatřujeme obrazy ze XIV. a XV. věku a t. z. školu flámskou. Nacházíme tu jmenovitě malby ze školy Giottovy, originaly Fra Angelika da Fiesola, Fra Filippa Lippiho, Ghirlandiovy a j. Škola flámská zastoupena jest mimo jiné obrazem Dürerovým a Kristova hlava.

V druhém sále shledáváme obrazy pocházející z věku klassické renaissance. Tu jest v kopii prof. Giaugiaccoma Madonna Rafaelova, dále Boj Konstantinův, podobizna Rafaelova a Peruginova, Albertiho Adam a Eva, Correggiův Kristus na kříži a j. V třetím sále spatříme obrazy z věku XVII. a XVIII., rázu materialistického, jako malby Carracciovy, Reniovy, Domenichinovy, obrazy naturalistův, jako Salv. Rosovy a p. Rubens je tu zastoupen dle dra. Zocha zdařilou kopií obrazu „Čtyři strany světa", jehož original zdobí vídeňský Belveder. Také Van Dyck zastoupen tu jednou podobiznou.

Ve čtvrtém sále umístěna jest škola benátská s obrazy Belliniho, Tiziana a Chrvata Ondřeje Meduliče, známého jménem Schiavone (Slovan). Od Meduliče jest tu 14 obrazův. Overbeckovy kartony a mnoho starých, drahocenných miniatur zdobí pátou dvoranu. V posledním, šestém sále, zastoupeny jsou školy a mistrové moderní, jako Salghetti, Consoni, Steinle, Kuppelwieser a vedle nich obrazy mistrů slovanských ze XIX. století, jako Smrť posledního Jagelonce od Matejky, Kampaňská krajina od Siemieradského, útěk do Egypta od Kotarbińského, Husárka a Idylla od Mašiče.

Toť jen povrchní obraz celku; do jednotlivostí se bez zevrubného katalogu pouštěti nelze a také do kritiky jednotlivých výtvarův uměleckých se neodborníkovi dávati nemožno. Než i z tohoto prostinkého náčrtku sezná každý, že v obrazárně Strossmayerově jest mnoho věcí vzácných a drahocenných. Dar pak, jaký svému národu učinil svou obrazárnou biskup Strossmayer, jest dar, jaký dávají svým národům jen králové. *B. Popelka.*

Ruské svátky, zejména vánoce.

Ze „Sborníku obyčejů ruského národa"

od **M. Zabylina.**

Svátky a svaté večery slují obyčejně na Rusi, jakož i v jiných zemích, dnové slavnostní, dnové veselí a především dnové posvátné slavnosti narození Kristova, kterážto slavnosť počíná 25. prosince a

končí se obyčejně pátého ledna následujícího roku. Slavnosť tato odpovídala „svatým nocím“ u Němců. V Malorusku, Polsku a Bělorusku jsou mnohé slavnosti známy pode jménem svátků, jako na př. zelené svátky, to jest neděle nejsvětější Trojice. Dle toho professor Sněgirev uzavírá, že můžeme souditi, jak samý název, tak i veliká část národních her přišla na sever z jižního a západního Ruska.

Na Rusi není ani jediné slavnosti, jež by provázena byla tak bohatým výborem obyčejův, obřadů, znamení a jiných, jako řečené svátky, při nichž shledáváme starobylou směs obyčejů z pohanských obřadů s některými vzpomínkami na Spasitele světa. K obřadům pohanským patří beze sporu hádání, hry a jiné obyčeje, jež vyznačují tu povahu slavnosti, která nemá zcela nic společného s křesťanskými účely a duchovní náladou. Samo slovo svátky chová v sobě pojem o významu svatosti dnů za příčinou utěšené pro křesťany události. Avšak v nepamětných dobách pohanských vešly obyčeje a obřady v tyto slavnostní dny a my jsme zavázáni tomu, že i v nynější době tyto obyčeje se nevykořeňují a trvají, ačkoliv v rozličných podobách a formách více nebo méně změněných. A tyto obyčeje, jež nedovedlo vykořeniti žádné úsilí jednotlivců, jež po mnohá desítiletí udržují se v lidu jako majetek po praotcích zděděný, hodláme ve stati této popsati.

Dne 24. prosince pohanští Rusové slavili „Koljadu“. Dle slov znamenitého ruského historika Karamzina, byl Koljada bůh hodův a pokoje. Ačkoliv dle znění možná odvozovati Koljadu od římských Kolend a jiných, přece římské slavnosti tohoto jména slaveny byly ve všech měsících. Jestliže podobá se, že ruský vánoční svátek byl podoben s Janovým, nebylo zajisté příčinou toho nic jiného, než vliv římského panství nad slovanskými národy, při němž ovšem každý národ, přivlastňuje si a přijímaje cizí ponětí a víru, vždycky hledá v nich podobnosť vnější neb vnitřní se svým ponětím a zakořeněnými domněnkami.

Význam slova Koljady u rozličných národů jest rozličný.

U Nestora připomíná se Koljada jako božstvo v počtu bohů Vladimírových; sv. Dimitrij Tuletala však ve svých životech svatých zmiňuje se o Koljadě jako o šestém bohu, bohu svátkův. Avšak jistěji všeho — není to božstvo, ale svátek, jejž zosobňují pověsti a národní písně.

Koleda v jižní a západní Rusi, zejména však předvečer svátku narození Kristova (kterýž znám jest na severovýchodní Rusi pod jménem Avseňja nebo Tauseňja) u Litvínů jmenuje se večerem kolodok čili Blokova. V tento čas připravuje se skoro v celém slovanském světě ze zrn obilních kaše, z prosa a plodin kutja (lit.).

Rozeznávají se dvě koledy: vasiljevská, v předvečer Nového roku, a tříkrálová, v předvečer sv. Tří králů čili Zjevení Páně. První sluje bohatou, druhá chudou nebo postní.

V Malorusku koledou rozumí se choditi s jesličkami a hvězdou, udělanou z papíru; též zpívání na vinici známo jest pode jménem koledy. Ano i v Moskvě a Petrohradě dosud trvá obyčej oslavy narození Kristova od dítek v celých zástupech pod vůdcovstvím staršího, jenž nese hvězdu s lampionem; po každém oslavení pěje se modlitba a říká se: „Se svátkem hospodáře pozdravujeme, zdraví vám přejeme“. Někdy

říká se též něco ve více žertovném toně. Nyní ve hlavních městech obyčej tento mizí, avšak byl čas, kdy nepřijmouti tak řečených oslavovatelů Kristových pokládalo se za hřích pro pána domu a za urážku pro oslavovatele Kristovy.

Professor Sněgirev praví, že jižně od Moskvy byl obyčej svatvečer nazývati koledou a v noci na narození Páně voziti v saních dívku, jež povrchu veškerého svého teplého šatu oděna byla košilí; tuto dívku vydávali za Koledu. Trvá-li takový obyčej dosud, nevíme.

Má se za to, že jak slavení Koledy, tak i její jméno přešlo z Novgorodu do Kostramské a jiných velikoruských gubernií v XV. a XVI. věku, čemuž nasvědčuje starobylá píseň, již na některých místech zpívají o svátcích: „Šla Koleda z Novgoroda...“ atd.

Ve Velkorusku svátky, mimo oslavování po domech, jsou provázeny oblékáním se v masky a kostumy s tím účelem, aby oblékající se nebyli poznáni a rovněž aby hádali. Jako hádání, rovněž tak oblékání se do různých kostumů dálo se večerem a hádáno bylo často do noci.

V Novgorodě svátky jsou známy pode jménem okrutniků, t. j. takových osob, které jsouce přistrojeny pro obecné veselí, od druhého dne svátků vánočních do Zjevení Páně chodily přestrojeny po městě do těch domů, kde vystavovány byly rozžaté svíčky na oknech a těšily hospodáře žerty, karikaturními představeními, písněmi a tanci.

V Tichvině o svátcích připravovala se veliká loďka, jež postavila se na několik saní a vozila se několika koni po městě. Na koních, vezoucích loďku, seděli „okrutnici“. Titéž okrutnici seděli v loďce, okrášlené různobarevnými prapory. Všichni tyto jezdci bývali v kostumech a maskách. V Tichvině přestrojení nazývali se jednak okrutniky, jednak kuděsniky (šibaly), jednak kuliky a jednak švihaky (ščegoljami).

V době průvodu pili, hráli na rozličné nástroje a rozhazovali rozličné věci. Rozumí se, že přestrojené provázely tlupy lidu a zámožní občané hostili ty přestrojence vínem a jídlem.

V novgorodské a vologodské gubernii svátky tyto dosud nazývají se „Kudésy“, jako v letopisech čarodějové, kouzelníci, kteří hádali a skutečně šidili (kuděsili).

V Toropce, v pskovské gubernii, slují svátky „subotkami“. Tehdy neprovdané dcery obyvatelů tohoto městečka scházejí se u chudých vdov, jež činí ku slavnosti nutné přípravy: pro navštěvovatele připravují lavice ve stupních od podlahy ku stropu na způsob amfitheatru, potom uprostřed světnice ku stropu zavěsuje se veliká svítilna z malovaného papíru, okrášlená stužkami a množstvím svíček. Po stranách téže světnice staví se lavičky pro mužské.

Dívky, jak bohaté tak chudé, jistě pokládají za nutnosť býti na těchto večerních zábavách čili subotkách, a proto oblékají se co možná pěkně, přiměřeně svému jmění. Když všecky dívky z počtu pozvaných se sešly, tehdy dvéře, jež byly dosud zavřeny, otvírají se, a počínají přicházeti mladí svobodní lidé. Příchod každého mladého hostě oslavují dívky písněmi, jež od starodávna pějí se na subotkách. Za tuto poctu každý host povinen jest platiti penězi, jež potom odevzdají se ve prospěch hospodyně domu, nebohaté vdovy. Sem ženatí a provdané se nepřipouštějí.

Ruská historie vypravuje, že i car Ivan Hrozný se svými opričniky (jízdní družinou) maskoval se podobně šaškům, ano dal i popraviti K. Řěpina, že nechtěl obléci škrabošku.

Petr I. měl zálibu ve svátečních hrách, ve kterých sám bral účasť. Za jeho doby sváteční hry bývaly nejenom ve městech a selských útulcích, ale i v carských komnatách, kde carevny slavily svátky se svými služkami a bojaryněmi.

K obřadům vánočních svátků patří též hádání, kde podle nějakých zvláštních umělých nebo přírodních znaků pečují napřed seznati lidský los, svoji budoucnosť.

V pohanstvu hádání bylo jedním ze hlavních obřadů bohoslužby; když však pohané počali přecházeti do křesťanstva, tedy hádání počalo se pronásledovati, a jestliže přece udrželo se v lidu, trvá jako moc zvyku dle práva starověkosti, jako národní zábava.

Způsoby hádání bývají přirozené nebo umělé, jaké shledáváme nejenom u východních národův, ale i u Řeků, Římanův a Slovanů.

Sváteční hádání děje se vůbec večerem nebo v noci.

Především obracíme zřetel k hádání z věcí. Mladí lidé obého pohlaví shromažďují se na večer, berou prsteny, záponky, náušnice a jiné drobné věci, kladou je pod mísu zároveň s drobty chleba, povrchu přikrývají ťo čistým ručníkem, ubrouskem nebo šátkem. Potom účastníci hádání pějí píseň, vztahující se ku chlebu a soli, a pak ostatní „podmísečné“ písně. Po ukončení každé písně někdo, sáhnuv pod mísu a odvrátiv se od mísy, ze zakryté mísy vytahuje nějaký předmět, jenž se mu nejdříve namane pod ruku. Jest to něco ve způsobě domácí loterie. K tomu srovnával se obsah písně, ze které vyvozovalo se předpovědění.

Avšak poněvadž z mísy vyňaté věci nedostávají se vždy těm, komu patří, přisuzuje se pro ten případ výkup věcí. Poslednímu, jemuž za podíl dostává se z mísy věc již poslední, pějí píseň svatební, jakoby napřed věštili brzký sňatek. Zatím i prsten kouleji po podlaze, pozorujíce, na kterou stranu se zakutálí: jestliže ku dvéřím, znamená to pro dívku sňatek, pro mužského odjezd.

Podle pozorování Sněgireva tyto obřady jsou blízky s řeckými obřady *λῃδῶν*.

Zvláštní pozornosti zasluhuje hra na zlatý prstýnek. Jest potřebí, aby člověk byl dobrým pozorovatelem, chce-li poznati, v jaké hluboké úctě bylo za starodávna zlato a jak dosud slouží za význak bohatství, důstojnosti, krásy, přízně a jiného.

Když na příklad matka mluví k synu svému nebo dceři: „Ach ty zlato moje!“ pochopitelno již, že tím vyslovuje lásku, přízeň a hluboký význam své lásky, jakoby ku zlatu, často ne v poměru k jeho významu, jako k tomu, že zlato dříve vůbec mělo velikou, nedostižitelnou cenu za příčinou své vzácnosti. Tak i nyní často se říká: „To není člověk ale zlato.“ Ačkoliv věta tato ve svém smysle snižuje člověka, přece ve všeobecném smysle oceňují se jí nějaké vlastnosti buď vzhledem k rozumu, dobrotě neb umění.

Dle vší pravděpodobnosti toto rčení vzniklo v šeré dávnověkosti. Tak čtouce ruskou historii, vidíme, že Rusové při smlouvě s Řeky, kladouce zlato před Perunem a Volosem, zapřisáhali se, že, poruší-li

smlouvy, „budou zlato, jako zlato". Taktéž bylo i s Jugorskými knížaty, kteří přisáhali věrnost velikému knížeti; na důkaz věrnosti zapřisáhali, pijíce vodu ze zlata.

Slovanské kroje a typy. I. Chrvatka z Mirkovce.

Taktéž někdy příslovím, „ze tvého slova jako ze zlaté mísy" vyslovuje se přání štěstí a všeho blaha, jedním slovem spokojenosti. Rovněž obyčej hráti na zlatý prstýnek počítá se k obyčejům patřícím do dob pohanských. Zbytky tohoto obřadu zachovaly se o svátcích

vánočních, ale jenom ve formě zábavy nebo pro ukrácení času. Ve kruhu sedících dívek a mužů tajně dává se někomu prsten, jenž zůstal od podmísné písně, a ten koluje tajně od jednoho k druhému sedících v řadě a vedle sebe. Někomu z ženských neb mužských dává se hledati

Slovanské kroje a typy. II. Chrvat z vůkolí záhřebského.

tento prsten při zpěvu obřadné písně, pokud nenajde ho v něčí ruce. U koho byl nalezen prsten, ten musí potom hledati atd.

„Volání procházejících a projíždějících“ zakládá se na tom, že dívky s večerem nebo v noci vycházejí z domu a stojíce u dvířek táží se mužů slovy: „Jak se jmenujete?“ To děje se s tím účelem a do-

mněním, že nastávající ženich bude míti totéž jméno a touž krásu, jako má spatřený a tázaný. V jaroslavské gub. volají s lívancem (blin) na hlavě.

„O tajném poslouchání“ praví Stoglav, že volání bylo starou národní pověrou, při níž hadači a hadačky chodili poslouchat pod okna cizích domů a soudíce podle slyšených jimi slov, veselém nebo nepříjemném rozhovoru, předpovídají sobě příjemný nebo nudný život, hašteřícího se nebo laskavého muže. Výsledky tajného poslouchání pod cizími okny bývají rozličny a řídí se tím, kdo bývá uslyšán, jestliže mladý nebo starý, opilý nebo střízlivý, mužský nebo ženská a podobně. Takovéto poslouchání děje se u oken nebo dveří obydlených světnic, nebo u oken domů.

Avšak více srdnaté a dovádivé z dívek odvažují se naslouchati pod zámkem kostelních dveří za účelem, aby slyšely zpěv v kostele o půlnoci, kdy bohoslužby není. Jestliže představa silně jest vzbuzena a rovněž čivy, snadno může se státi, že povzbuzená osoba v polozapomenutí, uchvácena jsouc myšlénkou a silou vůle slyší, více ve sně, buď sladké svatební, buď pohřební písně, z čehož odvozuje, že tohoto roku buďto se provdá nebo zemře.

Dále jest „hádání ze slepic“. Sejme se slepice, častěji kohout, se slepičího bidla a přinese do světnice, kde již dříve připraveny byly na třech místech na podlaze chléb, voda, zlaté, stříbrné, ano i měděné prsteny, náušnice a jiné drobné věci.

Slepici pustí na podlahu a hledí, kterou věc klovne nebo čeho chopí se nejdříve, majíce na mysli, že slepice v noci nebo na večer jest slepa a klove dle přirozeného zvyku, že klove cokoli ze předmětů, položených na podlaze.

Takto hádají rozličně: jestliže hádá jedna osoba, rozumí se, když pustí kohouta nebo slepici, že může hádati na rozličné motivy; ale když hádajících dívek jest velmi mnoho, jest potřebí jinak věc vymysliti. Na příklad slepici nebo kohouta pouštějí do středu kruhu sestaveného z kroužků a prstenů, jež patří rozličným osobám. Čí kroužek, prsten nebo náušnici pták klovne, ta se během toho roku provdá.

Avšak provdati není těžko, jak pak bude v manželstvu? otáže se každá z děvic.

V tomto případě dívka hadačka používá, jak výše řečeno, k věštbě vodu, chléb, uhel a prsteny. Potom pouští slepici. Jestliže slepice nebo kohout počne píti vodu, tedy bude muž opilec. Jestliže bude jísti chléb, bude dost slušný, když dotkne se uhlu, tedy bude muž chudý nebo, jak se říká, pohoří, klovne-li zlatý prsten — bude boháč, stříbrný — ucházející, měděný — nemající se ku práci, někdy záletník. Někdy se stává, že hadačky dělají ve prostorné jizbě několik takových kruhů, každá pro sebe a přináší každá dívka slepici ze svého domu.

(Dokončení.)

Tadyáš.

Obraz ze života lidu.

Od Elišky Oreškové.

Z polského rukopisu přel. *F. A. Hora.*

Chvedora, žena chasníka Klementa, umetla hliněnou podlahu ve světnici, shrnula smetí do kouta, nepomýšlejíc vůbec na to, aby je vyhodila za práh, ostatky zemčat vsypala do kbelíku naplněného pomyjemi, a umístivši pod lavicí tu potravu určenou krávě, strčila prkno před otvor v kamnech, v nichžto dva velké hrnce obsahovaly oběd již připravený jí a její rodině. V jednom z těchto hrnků byl barszcz z listí cvikly obecné a ze kvašeného buráku, ve druhém ječmenový krupník se zemčaty čili dle selského zvyku v těch krajinách: jeden pokrm kvasný a druhý přesný. Rodina je měla požívati o polednách, nyní bylo však ještě časně z rána. Ale Chvedoře bylo již odejíti z chaloupky; pronajala se na ten den ku pletí vařiva v zahradách ku dvoru náležejících. Její muž, Klement, již celou hodinu na blízku dvora oral pole k setbě podzimní.

Byla to ženština mladá, vysoká, silná, s koží na tváři a rukou hrubou a tmavou, leč dnes ještě časně z rána čistou, neboť přišedši pro vodu, umyla se u studnice. Skrze tu hrubou a tmavou kůži jejich lící pronikaly silné ruměnce; s nízkým čelem, malým vyhrnutým nosem, s tlustými pysky, širokými boky a velkýma, plochýma nohama, nebyla vůbec hezká, leč jevila zdraví, čilosť a sílu. Oděv její skládal se z krátké a pestré sukně, přišedivělé, hrubé košile a široké, pruhované zástěry, několikráte ovázané okolo pasu umouněnou, tuhou, pestrou tkanicí, utkanou doma z nití různobarvých. U krku lesknul se jí bronzový, posvěcený medalionek a hlavu pokrýval šátek červeně květovaný, v týlu hlavy zavázaný tak, že nad čelem bylo pod ním viděti dvě široká pásma vlasů hustých, černých, ale zarudlých a nelesklých. Uspořádavši své hospodářství na čas své nepřítomnosti, nachýlila se nade hliněným nádobím na zemi stojícím, a z jednoho nalévajíc mléko do malého hrnečku počala volati:

„Tadyáši! Tadyáši!“

Bylo by těžko uhodnouti, koho se týkalo to volání, neboť na pohled nikoho krom ní nebylo ve světnici. Ale tak jen se zdálo. Na široké lavici, jížto zde užívali za lože, pod radnem čili velkým kusem šedého plátna, jenž pokrýval slamník a podušku vycpanou slamou, za chvíli se počala pohybovati jakási živá bytosť. Zprvu prozrazovala se její přítomnosť jen šelestem sena, jímž bylo pohnuto, jakož i nadýmáním a opadáváním velkých výdutí radna. Potom nad lavicí i radnem vyletěl černý roj nesčíslných bzučících much a ze zpodu plátna počaly se vystrkovati dvě malé, tmavé nožky a dvě rovněž malé, okrouhlé ručky, až na kraj radna úplně se odchýlil, a v úzkém pruhu slunečního světla, padajícího na lavici, ukázalo se děcko, jehožto prvým posunkem bylo hrábnutí oběma ve vlasech rozčechraných a prvým křikem napolo ve smíchu a poloplačtivým:

„Mámo!“

Kdyby jí nebyl hned spatřil u sebe, křik jeho byl by zajisté se rozléhal v celé světnici; ale poněvadž matka právě šla k němu s hrnkem v ruce, počal radostí hlasitě se smáti.

„Dejte, mámo! dejte! dejte!“

Ve slunečním světle a bzukotu much, jichžto množství sedělo na něm a poletovalo nad ním, seděl hošík na podušce vycpané senem, napolo jsa ukryt ve velkých záhybech r a d u a. Vlasy jeho, jasné jako len a velmi rozcuchané, žlutavými pramének se ježily na všecky strany, oči svítily jako tyrkisy a plynuly ještě v mlze rozespalosti, tmavočervená ústa měla rty černé jako mouřenín. Včera zajisté pro zábavu hošík si mastnou lepkou zemí pomaloval na černo rty, bradu a konec nosu. Líce okrouhlé a měkké podivnou náhodou zůstaly netknuty; přese vši osmahlost planuly ruměncem růžovým jako zora. Narodil se o hromnicích; nyní mu byla dvě léta a dvacet dvě neděle. Již před rokem byl odstaven od prsou mateřských, za to každodenně jako v této chvíli z celé síly své se připínal k okraji hrnku, jejž mu matka přidržovala k ústům, a pil mléko zvolna, s rozkoší, s roztaženými krátkými prsty u rukou, s nahým kolínkem vytaženým z r a d n a, s temným hekáním, kteréž jevilo úplné uspokojení a blaho hluboko cítěné.

Byl to Tadyáš.

Vypiv mléko měl patrně v úmyslu opět ponořiti hlavu do velkých záhybů r a d n a; ale Chvedora naň křikla, aby okamžitě vstal, ne-li, že mu vyšlehá d z i a h o u. Když tak přísným hlasem křičela, v jejích šedých očích míhala se sice lahodnosť a koutky úst chvěly se úsměvem; ale Tadyáš přes to vše však okamžitě slezl s lavice a poskočil do prostředka světnice, ježto d z i a h a byla jediným jemu posud známým neštěstím žití pozemského. Nástroj tento jevil se sice v dosti půvabné postavě té různobarvé a tuhé tkanice, která několikráte ovíjela vysoké tělo jeho matky; leč sotva že ji Chvedora počala rozvazovati a rozvíjeti, Tadyáš byl ihned hotov učiniti vše, cokoli bylo na něm požádáno. Bos a ve krátké košilce, s rozcuchanými vlasy a s učerněným koncem brady a nosu poskakoval tedy po světnici, rozháněje okolo sebe roje much a pobíhaje ustavičně před matkou, kteráž pečlivě pokrývala hrnky mléka a s velkého bochníku krájela malé krajíčky černého chleba. Schovávajíc tyto porce za košili pravila:

„Ou! c h o d z i m (pojďme), synku!“

„K tátovi?“ tázal se Tadyáš.

„Do zahrady,“ odpověděla.

Brala jej s sebou vždycky k žatí a pletí. Co s ním měla počíti? Nechati jej v chaloupce? Vždyť bylo třeba zamknouti světnici, a těžko uvězniti děcko. A pustiti jej samotného do panského dvora bylo jí líto. Brala jej tedy s sebou; ale na jakoukoli jeho toilettu při vyprovázení ho do světa širého nebylo ani pomyšlení. Tadyáš se oblékal nejpravidelněji na světě jednou za týden, v neděli z rána, ale pak již neobyčejně energicky, pečlivě, pomocí střezu plného vody a ohromného hřebene nikoli bez obapolných křiků synových i matčiných a intervence d z i a h y. Dnes však byl pátek, tudíž čistota nejen košile a tváře, ale i celého těla Tadyášova počínala šestý den trvání, či

vlastně již ani jí nestávalo. Na tom nezáleželo. Drže se sukně matčiny, běžel Tadyáš po panském dvoře, divně dreptaje malýma nožkama, aby stačil dlouhému kroku matčinu, a cestou ustavičně se těše jednak kohoutovi, jenž rozhlasitě ohnivýma křídloma tepaje táhle zakokrhal, jednak kocourovi, jenž sedě na okapě střechy, provozoval kousky gymnastické. Opět dále těšil se řadě kachen, jež nachylujíce k zemi široké své zobáky, kolébaly se po trávě, holubům, jichžto čtvero třepotajíc křídly vyletělo nade střechu a lítalo do kola, do kolečka, krůtě hudrující na krůťata, aby šla za ní do husté směsi bezu a hlohu, jinde opět starému kubínovi, domácímu psu s obromným chomáčovitým ohonem, jenž úlisně se otřev o sukni matčinu, kráčel nějakou chvíli za Chvedorou a děckem, zvolna, s hlavou skloněnou, a vlídně dovolil dětské ručince, aby jej hladila po vlnité, rosou zvlhlé srsti. Rosné perly blyštěly se ještě na trávě a keřích v panském nádvoří, na němž přes to, že tu přebývalo ptactvo a jiná zvířata, bylo ještě ticho a pusto.

(Dokončení.)

Rozhledy v literatuře a umění.

Upomínky z východu. Obrázky z pouti po Kavkaze a z cesty zpáteční. Od Svatopluka Čecha. V Praze, nákladem Fr. Šimáčka, 1885. str. 201.

Přírodními krásami velkolepý a životem svým pestrý i zajímavý Kavkaz poskytnul našemu přednímu pěvci Svatopl. Čechovi bohatý zdroj vděčného pozorování, kteréž vyloživ porůznu ve feuilletonech, vydal nyní ve zvláštním svazku. Spisovatel praví, „že chtěl toliko zachytit hlavní dojmy z pestrého pásma obrazů, které se mu namanuly takořka letem na několikanedělní cestě po Kavkaze". Svat Čech zachytil zajisté mnoho krásného, a vše co spatřil, oděl do přitažlivé formy jemu vlastního vypravování, což činí novou knihu našeho básníka netoliko poučnou, ale i v ušlechtilém smysle zábavnou. Ani zde nezatajil se Čech býti básníkem — v jeho cestopisných črtách je plno květin. Provází čtenáře po východním břehu Černého moře, letmo Mingrelií, Imercií a Gruzií, Tiflisem, vojenskou silnicí kavkazskou, Vladikavkazem, Batumem a kusem bývalého evrop. Turecka. Líčení Čechovo propleteno jest hojností zpráv národopisných a historických (na základě spisů ruských i západních). Ačkoliv Kavkaz není domovem ryzího života slovanského, najde čtenář v „Upomínkách z východu" přece mnoho, co slovanský jeho rozhled vhodně a dobře rozšíří *E. J.*

Іосиф Добровскій. Опытъ подробной монографіи по исторіи славяновѣдѣнія. Ивана Снегирева. Казань 1884. str. 360.

Současně téměř s Brandlovým životopisem Jos. Dobrovského, kterýž v těchto listech s dostatek byl oceněn, vyšel spis, který ct. ctenářstvu oznamujeme. Okolnost tato vyzývá k srovnání obou knih. Kdežto spis Brandlův jest více vylíčením skutečného života i působení jak vědeckého tak společenského slavného zakladatele slavistiky až do nejtajnějších záhybů jeho duše, a do rozboru přísně vědeckých jeho děl, do vylíčení způsobu, kterým Dobrovský dospíval k řešení velkých otázek vědeckých, nevchází, nalézáme právě to s minuciosní důkladností vylíčeno v knize p. Snegireva, přísně životopisná stránka naopak dosti povrchně se odbývá. Naznačuje to ostatně již titul knihy. Rozdíl tento má svou příčinu jak ve vědeckém směru obou spisovatelů, tak více ještě v tom, že p. Snegirevu velký onen material uložený v korrespondenci, jímž p. Brandl tak mistrně ovládl, nebyl přístupen. V úvodě vylíčuje p. spisovatel předně dosavadní spisy o působení Dobrovského a podává nato

bibliografický přehled jeho prací. Spis rozdělil si na pět kapitol; v prvých čtyřech kapitolách líčí život i vědecké působení Dobrovského, v 5. kapitole oceňuje několika ráznými i přesnými črty zásluhy Dobrovského v různých odvětvích slavistiky. – Život Dobrovského rozdělil na čtyři doby: první až k r. 1776., 2. od r. 1776. do r. 1792., 3. od r. 1792. do r. 1806. a 4. až do smrti 1829. V každé kapitole napřed podávají se dosti stručným způsobem životopisná data, a nato v každé zvlášť rozebírají se vědecké jeho spisy a sice opět podle odvětví jednotlivých. Tím ovšem ztrácíme celkový přehled nad veškerou vědeckou činností Dobrovského, dějepis jednotlivých odvětví slavistických tím arci může získati. Pan spisovatel v dělení spisů vědeckých šel snad někdy příliš daleko, on i různé §§. ze spisů Dobrovského umisťuje pod různými záhlavími. Rozdělil spisy na př. v době IV. na spisy I. historické: a) o dějinách domácích, českých, b) o dějinách slovanských vůbec; II. na literarně historické: a) o domácí literatuře, b) o staroslovanské literatuře α) kyrillské, β) hlaholské; III. na jazykozpytné: a) o srovnavací mluvnici slovanské, α) o poměru staroslovanského jazyka k živým nářečím, β) o klassifikaci slov. nářečí, γ) o charakterice slov. jazyka; b) o domácí české mluvnici; c) o mluvnici staroslovanské, a tu rozebírá na př. §. 1. „Geschichte der böhm. Sprache und der älteren Literatur", pojednávající o stáří i původu slov. jazyka a o nejstarších sídlech Slovanů, v části věnované spisům Dobrovského z historie slovanské vůbec; tamtéž rozebírá spis „Cyrill und Method die Slaven Apostel" až na §§ 10., 11., 12. i str. 125.—133., pojednávající o písmech slovanských, o literarním působení obou apoštolů a o jazyce překladu sv. písma. V části o spisech z domácí literarní historie rozebírá spis zprvu jmenovaný, předmluvu k „Institutiones" a §§. 10., 11. a 12. ze spisu „Cyrill und Method"; v části o spisech jazykovědeckých a sice v oddíle III. a β) rozebírá §. 4. z „Geschichte" etc., str. IV. - V. předmluvy k 2. vydání „Lehrgebäude" a první dvě strany z „Institutiones" v oddíle III. a γ) §§. 2.—3. z Geschichte; v III. b) „Lehrgebäude", 1. a 2. vyd. a v III. c) „Institutiones linguae slavicae". Rozbor tohoto díla patří k nejlepším kapitolám celé knihy, velmi pěkně líčí se znenáhlé vznikání i vzrůstání jeho až ze samých zárodků. Ne méně zajímavý jest rozbor náhledů Dobrovského o původu hlaholce, neboť uvádí i starší náhledy v této otázce i odůvodňuje podivné mínění D. tím, že jemu byla známa jen chrvatská hlaholice, která ovšem nemohla učiniti dojem písma staršího než kyrillice, za jaké Dobner je považoval.

Spis p. Snegireva jest vzácným doplňkem ke knize Brandlově. Bohužel jest znešvařena nesmírným počtem tiskových chyb, jež ovšem soudný čtenář si snadno opraví. Dr. *Jiří Polívka*

Летопис Матице Српске. Уређује А. Хаџић. Књ. 140. — У Новоме Саду 1884., str 164.

Pro nás mají zvláštní zajímavosť články „Неке народне игре", sebrané od M. Mediće (str. 48.—66.) a „Српске народне приповетке", sebrané v Sremsku Damjanem Preradovićem, v ohledu jak obecně národopisném tak zvlášť jazykovém. Mimo to čteme zde novellu „Последњи полубан" od Milana Saviće a téhož referát o 1. sv. „Povídek" Mity Živkoviće (Bělehrad 8°, str. 167., cena 1 frank) Vyjímáme z něho stesk na nynější literarní poměry srbské: „Letopis" nemá ani 100 předplatitelů, časopisy „Отаџбина" a „Српске илустроване новине", zašly pro nedostatek předplatitelů, „Јавор" jedva živoří; knihkupectví br. Jovanovićů v Pančevě vypsalo předplatné na povídky Pavla M. Jovanoviće a přihlásil se všeho všudy jeden předplatitel! —

Chronique dite de Nestor, traduite sur le texte slavon russe, avec introduction et commentaire critique, par L. Leger. Paris 1884. Str. XXVIII a 399., 8°.

Učený slavista francouzský předkládá nám svrchu nadepsaným dílem výsledek téměř dvacetileté práce. Již r. 1868 předložil svou doktorskou rozpravu o letopisci Nestorovi, k níž přiložil také několik výňatkův z jeho kroniky, a nyní odevzdal celé dílo slavné kroniky k užitku všeho učeného světa.

Dřívější překlady Nestorovy kroniky jsou namnoze nedostatečny. Ludvík Paris vydal sice překlad francouzský již r. 1834., ale nesprávný, učiněný ne z originalu, ale z překladu německého, kterýž nevynikal nižádnou spolehlivostí. Dobrých překladů Nestorovy kroniky stávalo jen tři: polský Bielowského (Monumenta I.) z r. 1864., český Erbenův z r. 1867. a dánský Smithův z r. 1869. Nový překlad p. Legerův důstojně se druží k těmto převodům a vyplňuje mezeru dávno pociťovanou. V obšírné předmluvě obrací p. spisovatel zření k rozličným stránkám, jichž dbáti třeba při čtení slavných letopisů ruských, a dokazuje, jak hluboce i kriticky zahloubal se do vděčného svého předmětu. Překlad sám jest věrný a jasný.

John Huss. By A. H. Wratislaw, M. A. (New Biographical. Series. N. 12). London 1885., str. 16.

A. H. Vratislav, jeden z nejhorlivějších pěstitelů českého vědomí v cizině, známý též dobře z mnohých prací o Češích vydaných v Anglii (Slov. sbor. 1884., str. 67.) uveřejnil v popularní sbírce anglických životopisů „New Biographical" velmi pěknou črtu o Husovi. Líčení páně Vratislavovo rozděleno jest na 9 kapitol a seznamuje nejširší obecenstvo anglické se životem, působením a významem českého reformatora. Publikace tato ozdobena jest podobiznou Jana z Husi.

Wiara Słowian, ich byt domowy i społeczny przed i po podboju lechickim i warago-ruskim Przez Romualda Świerzbińskiego, kand. prof. i dra. med. Warszawa 1884., str. 111.

Spisovatel podává tu veřejnosti dílo sestavené na základě starších i novějších pramenů polských, ruských, českých i jinojazyčných. Ve 42 kapitolách vypravuje o víře starých Slovanův a o jejich životě domácím i společenském před i po podmanění lechickém a varjago-ruském. Českého čtenáře zajímá zvláště, co spisovatel v rozličných oddílech díla svého píše o praotci Čechovi, o naší Kaši, Tetě a Libuši, o bozích starých Čechův, o Vlastě, Přemyslovi a jeho nástupcích, o lechitech na Moravě atd. Jinak podává práce p. Świerzbińského množství zpráv a domněnek ze záhad plného období slovanského po hanstva. Ke kritickému rozboru této knihy vrátíme se ještě dle možnosti.

Slečna Hermanová v Praze.

V Národním divadle máme nyní vzácného hostě, slečnu Hermanovou, primadonnu carské opery varšavské. Dosud jsme ji poznali ve dvou partiích tak různé povahy, a sice v Bizetově opeře „Carmen" a v Thomasově opeře „Mignon" a můžeme říci, že pouze umělkyni prvního řádu tak vítězně lze vyniknouti v obou těch různorodých sférách. Tam pikantně hladký, zde vroucně upřímný ton tak výmluvně se dral na povrch a rázem jímal celého posluchače. Její mezzosopran jest zvláštní lahodné barvitosti, sladce zní, jest, abychom tak řekli, sametově měkký, při tom plnozvučný a ku podivu podajný ve všech odstínech výrazu. V herecké stránce osvědčila polská umělkyně znamenitou intelligenci: vše mělo markantní profil a prozrazovalo vzácné promyšlení a procítění každé úlohy až k oněm jemným podrobnostem, o nichž se ani zdaleka nezdá zpěvačkám holdujícím šabloně. Také skvělým, věrným kostumem překvapila hlavně jakožto Carmen, v kteréžto úloze vůbec zdá se nám býti nepřekonatelnou. Co ji tak povznáší? Že při všem realistickém líčení nikdy nezabíhá k mezím vulgarnosti, nýbrž vrozeným vkusem a ušlechtilostí každého pohybu, tonu, výrazu posvěcuje takřka povahu představovanou — jest zkrátka vyvolenou, pravou kněžkou v chrámě hudebně dramatické krásy, a rozkoš nám působí, že kněžka ta vzácného rázu jest právě umělkyní z mileného národa polského. *V. J. Novotný.*

Mickiewicz v Praze. T. Ziemba uveřejnil v posledních sešitech „Bibl. Warszawské (redak. J. K. Plebański) zajímavou studii o slavném věštci polském, kdež dočítáme se též o básníkově pobytu v Čechách r. 1829. Spisovatel praví: V Praze učinil Mickiewicz známosť s českými spisovateli, zejména se slavným V. Hankou, bibliothekářem národní knihovny české (musejní). Tento nadšený zbožňovatel minulosti české a její památek, snažil se tehdáž přiměti Mickiewicze k napsání básně, jejíž bohatýrem měl býti Žižka. Hanka přislíbil k tomu konci dodati polskému básníkovi potřebné látky, což snad již tenkráte alespoň s části učinil... V korrespondenci A. Mickiewicze (díl III. str. 117. vyd. IV.) nalézá se i list V. Hanky psaný polsky, kterýmž Hanka r. 1832. povzbuzuje k opětné návštěvě Prahy, aby tam lépe mohl užitek činiti z materialů k básni o Žižkovi. Niewiarowicz taktéž potvrzuje, že z úst Mickiewiczových slyšel o tomto úmyslu, ano tvrdí, že Mickiewicz skutečně báseň takovou napsal (Ruch liter. lvovský). První zpěv, počínající překrásným popisem českých lesů, četl v rukopise sám Niewiarowicz. Rukopis tento ztratil se nepochybně ve Florenci, kdež Mickiewicz meškal r. 1848. Také L. Siemieńskému sdělil Mickiewicz r. 1840 ve Strassburgu, že chystá báseň o Žižkovi. Spisovatel p. Ziemba domnívá se, že my v Čechách snad více víme o styku Mickiewicze s Hankou a jinými vlastenci českými, což nemálo by přispělo k objasnění zajímavé stránky našich vzájemných poměrů. Bohužel víme nesmírně málo, ale činíme v té příčině bedlivé prohlídky všech přístupných nám pramenů. Zachytíme-li nějaké šťastné nitky, neopomineme o tom podati zprávu. Zároveň prosíme každého, komu v té věci cokoli je známo, o laskavé sdělení. Nepochybujeme, že v korrespondenci starých vlastenců českých, v zápiskách a t. p. nějaká zpráva se najde. *J.*

Nejnovější svazek *Časopisu matice lužické* (1884. II.) obsahuje vedle jiných příspěvků zvláště cennou práci od dra. E. Muka: Statistika Serbow Jest to asi první důkladné a systematické sčítání bratří našich lužických. Z první části dovídáme se, že všech Dolních Lužičanů r. 1880. bylo 75.910.

Prof. J. Čipera sepsal obšírnou statistickou studii „O počtu Slovanů". Obsáhlá tato práce uveřejněna bude v příštích seš. našeho „Slovanského sborníku". Vědecké výpočty prof. Čipery zakládají se na officielních a jiných spolehlivých zprávách nejnovější doby.

Právě vyšla kniha „*Črty kozácké*". Napsal Edvard Jelínek. Obsah: Tytaňa. Mitro. Vděčná kozačka. Záporožský kozák Garazim. V noci Rusalek. Tomko. Kozák-čechofil Na kozáckých mohylách. Dědic šavle kozáka Štěpána Žurky. Kozák Volod v „činu". Tarasovo stepní štěstí. Z kozácké pověry. Kozácký pochod do nebe. — Nákladem J. Otty v Praze.

J. Turgeněva korrespondence (1840. 83.) obsahující 488 dopisů olbříma ruské literatury, vyšla právě v Petrohradě. Obšírnější zprávu podáme příště.

Překlady z češtiny. „Duch a svět", sbírka básní J. Vrchlického vyšla překladem Miriama ve Varšavě. — Heritesovy povídky „Z mého dětského albun.", „Slečna Krystýna" a „Otcové" přeložila slečna W. Z. Kościałkowská do polštiny. — Kvapilovu črtu „Prešernova milenka" uveřejnila varšavská „Prawda". — Výtečný záhřebský „Vienac" uveřejňuje právě Sv. Čecha povídku „Ljeskovački vlastelin" překladem od M. Z.

Slovanské kroje a typy. Hodlajíce během roku podati ve „Slov. sborn." celou řadu názorných obrazů rozličných krojů a typů téměř všech národů slovanských, odkládáme souborný článek té věci se týkající do některých pozdějších sešitů našeho časopisu

---

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrt roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. — 1885 — Číslo 2.

Slovanské bajesloví a básnictví.*)

Z řady statí o „Staroslovanských řádech a obyčejích“.

Píše prof. Josef Perwolf.

Slovanské bajesloví zakládá se na zbožňování přírody a jejích sil. Prvobytní lidé uviděli nebe, slunce, blesk, oblaka, a zakoušejíce jich dobrých nebo zlých účinkův, žádali sobě nebo báli se jich, konečně zosobňovali tyto úkazy a síly přírody, udělali z nich bohy a jali se jim kořiti. Tak apelativa svarog, t. j. nebe a perun, t. j. hrom (polsky pjorun), stala se potom jmény bohů. Síly přírody mohly lidem přinášeti dobro, štěstí, bohatství (boh-at), zboží (s-bož-í) — to byli bohové, nebo zlo, neštěstí — to byli běsi, pozdější čerti. Ale časem slovo bůh (bog) znamenalo vůbec vyšší bytosť, dobrou nebo zlou, a takovým způsobem objasňují se jména: bělbog (bílý, dobrý bůh), i černobog (černý, zlý bůh), zloboh, zli bog, mstiboh, ljutbog, bog stari krvnik (vražedlník), bogini (bohyně), t. j. neštovice (srb.), známá u rozličných národů slovanských.

Nebe, nebesa, svarog, t. j. oblaka obklopující zemi, svět, mír (ves mír), považovala se za nejvyššího boha, a jakoby otcem ostatních bohův. Tento nejvyšší, nebeský bůh Svarog, a matka Země, měli několik synů Svarožiců, jmenovitě slunce a oheň (nebeský, t. j. blesk), asi také měsíc, hvězdy a větry. Svarožic Slunce, známý všem Slovanům, nazýval se co dající všeliké blaho Dažďbog (slověn.-bulh.), Dažbog (rus.), Dadzibog (pol.); Slověné a Rusové nazývali jej také Chrs (Chrъsъ, Chъrs, Chors), což se zachovalo také v osobních jménech u Srbův a Čechů; k němu hledí asi také jméno Veles, Volos, známé Slověnům, Rusům a Čechům: obě jména, Chrs a Veles, jsou temného původu. U baltických Slovanů Svarožic Slunce byl nejen hlavní bůh, dávající lidem všeliké blaho, ale též bůh vojny; on byl bůh silný — svatý, svatovitý (Svantovit), jarý — jarovitý (Jarovit), vyobrazoval se jako vládce rozličných stran světa a říší s čtyřmi i třemi hlavami (Triglav). Také české jméno Světbog bylo původně

*) Srovn. „Slov. sborn.“ 1883., str. 390.

asi příjmení tohoto svítícího boha. Svarožic Oheň — Blesk a Hrom nazýval se podle hlavní činnosti Perun (peru — práti, bíti), jakož posud polské pjorun znamená hrom. Svarožic Vítr jako bůh povalující, prostírající nazýval se u východních Slovanů Stribog. Stopy starodávné víry zachovaly se dosud v pohádkách a příslovích, v písních, obřadech, hrách a plesích (rus. pljaskách, tancích), obyčejích, které koná prostý lid za rozličných dob ročních, zvláště za slunovratu zimního i letního. V tomto národním slovanském písemnictví vyskytá se mnoho jednostejných a podobných stránek, svědčících o jednotě Slovanů, která, přes rozmanitý cizí vliv, ohromnou vzdálenosť slovanských národův, od nejstarších dob dosud vyzírá ve všech těch pohádkách a písních, obřadech a obyčejích.

Netoliko hlavní božství, Svarog a Země i Svarožici, provozovali svou činnosť na přírodu a na člověka; celá příroda zdála se člověku býti oživenou rozličnými nadpřirozenými bytostmi. Podle názorů jihoslovanských oblaka, lesy, hory, vody, naplněny jsou „vijícími se" všude vílami, samovílami, na Rusi v „ruslech" řek (řečištích) bydlí rusalky, a říše vod podřízena byla mořskému caru nebo králi. Posvátné bory, svatobory, posvátné stromy, kameny, zřídla, řeky, hory — vše to dlouho se ctilo jako příbytky bohů. Konečně zbožňovali se také předkové rodův a rodin, domův, kteří se nazývali dědové, dědkové, dědušky, domoví, hospodáříkové, šetkové (staročes. šét — děd), božici atd. Bohové vyobrazovali se potom co modly (balvany — bolvany, istukany, kumiry, kapi) dřevěné i kovové, a stavěly se na chlumích i ve chrámích, kapištích; tak to bylo na Rusi nedlouho před přijetím křesťanství, a zvláště u baltických Slovanův. U těchto vyskytají se také žreci (slověnsky kněži), jichž u jiných Slovanů nebylo; tu sami náčelníci rodů byli prostředníky mezi bohy a lidmi. Oběti (žertvy, třeby) záležely v plodech země, dobytku i lidech. Osud (usud, suďba) narozeného člověka usuzovaly ženské sudičky (čes.), sojenice — sodjenice (charv.), rožděnice — rojenice — rodjenice (jihoslov.), rožanice (rus.).

Bohové a jiné nadpřirozené bytosti udíleli svým uměním oblíbeným lidem svých vědomostí, známostí, své pomoci, a takoví lidé mohli svým uměním přinášeti dobro i zlo. To jsou lidé vědoucí a znající — vědi, věduni, vědmy, znachaři, lidé breptající, bájící rozličná tajemná slova, zaklínání — vlъchvi (volchvi, vuchvi, volchvice, vlъsnąti — breptati), vrači i vračky (vrati — žvastati), bajani, lidé dělající tajemné čáry, a hádající, vražící (slověn. vražati, rus. vorožiť, pol. wróżić — předpovídati, prorokovati), věštící — čaroději (čarodějky, čarovníci), hadači, gataři, vražiji (vorožeje, vrožbity, vrožky), věštci i věštice, přátelé vil — vilenici a vilenice, rozliční kouzelníci, kudesníci, kolduni a j. Oni mohli prý obraceti se v rozličná zvířata, zvláště ve vlky; tuto pověru v oborotně (rus.), vlkodlaky (dlaka — vlas, srsť), upíry z vampir (nebo od „upiti" krev), zpozorovali u Slovanů, jak se zdá, již Hřekové v V. století před Kr., jmenovitě Herodot.

Slované věřili v nesmrtelnosť duše, která po smrti přecházela do ráje, krásné zahrady, nebo do navi, příbytku naví (unavených — ubitých, mrtvých). Těla pohřbívali v zemi nebo spalovali, při čemž vdovy i otroci hynuli v plamenech. Nad pohřbeným nasypala se mohyla. Pohřeb oslavoval se vojenskou hrou, tryznou (při čemž skutečně smutkem „trýznili" tváře do krve) a hody, stravou.

Nebeská tělesa netoliko se ctila jako božství, ale ona se považovala také za měřiče času (u jižních a východních Slovanů vrěmę, vreme, vremja — čas) vůbec, potom jistého určitého času, slunečního roku (vlastně jisté lhůty, rus. god, srb. godina, a čes. a pol. hodina, godzina = rus. čas), nebo, jelikož letní jeho polovice jest důležitější, léta (i slova jaro a vrěmę souvisí s teplou — jarou, vroucí — polovicí roku). Měsic byl měřičem léta na jisté části, měsíce; rozličná jich pojmenování u Slovanů, vzatá podle úkazů v přírodě, svědčí o dosti pozdním původě takových jmen. Také pojmenování dní v neděli jest původu pozdějšího křesťanského; toliko jméno čtvrtku u polabských Slovanů, Peren-dan (t. j. Pereň, Peruň den) snad ukazuje na to, že také u Slovanův užívalo se původně jmen dní v neděli podle bohů, jako u Němcův a Římanů (Donars-tag, Thurs-day, dies Jovis, Jeudi).

Stopy rozličných bají, smíchaných s pozdějšími židovsko-křesťanskými názory z biblí a knižnými moudrostmi nejrozmanitějšího druhu a původu, zachovaly se v národním básnictví slovanském, jmenovitě v ruském a v srbskobulharském. Není těžko ve sv. Jiří vítězi nad zmijí (drakem) uhodnouti Svarožice Slunce, vítěze nad zimou, smrtí, ve sv. Eliáši (Ilija) gromovniku — Svarožice Peruna hromovládce a j. Starodávné baje zachovaly se v podáních o obřích; obr — obor — obřin u západních Slovanův, ober — u Slovenců. z národního jména Obrův, Avarů, stołym u baltických Ljachův asi německého původu, spolin — ispolin u jižních a východních Slovanů (spor = veliký). velet — veleteň — vołot u východních Slovanů (velí, veliký), div u Srbů; v podáních o bojích silných bohatýrů, junáků s hady, potvorami, s překážkami v přírodě atd. V nich vyskytají se mnohé všem Slovanům společné stránky, zbytky všeslovanských bají.

Národní epické básnictví u Slovanů není již společné, všeslovanské; jeho zřídlo třeba již hledati u každého jednotlivého národu slovanského. U západních Slovanův a u jihoslovanských Slovencův epické poesie není a, za dob historicky známých, nebylo. U jižních Slovanů, Bulharů, Srbův a s části i u Chrvatů hlavním obsahem epických písní jest boj proti Turkům; bitva na Kosově poli (r. 1389.) a její osudné následky zatemnily v národní paměti předchozí doby neodvislosti, ze kterých zachovaly se jen nemnohé písně nebo stopy takových písní v letopisích. Junáci jihoslovanského eposu jsou s části osoby historické, vylíčené národní fantasii, s části osoby v historii neznámé (Dojčin, Stojan); zvláště se oslavuje miláček jihoslovanských národů, jinak málo známý králevic Marko, syn srbského krále Vukašina. V ruském epose

jest několik historických vrstev, nehledíc k příměsi mythické a křesťanské, k vypravováním biblickým a apokryfickým, byzantinským, východním i západoevropským, která smíchala se s podáními ruskými a přijala jakoby národní ráz, i v samých jménech; tak na př. cizí Ptolemej stal se na Rusi Vołotem Vołotovičem. Ruští bohatýři skupili se okolo kijevského knížete Vladimíra, jiní účinkují v Novgorodě. Někteří mají jména historických osob, jako na př. Dobryňa, Staver, Sadko, Vasilij Buslajevič, Ilija (Eliáš) Muromec (z Muromu) a j. Ale kromě jmen v těchto bohatýrech ruského eposu není nic historického, jako i v bohatýrech bulharského a srbského eposu. Jiní bohatýři jsou v historii zcela neznámí, ba někteří přeneseni na Rus' z ciziny a tu s části vylíčeni na ruský způsob; Dunaj Ivanovič mohl by asi ukazovati na posvátnou řeku Slovanů, Dunaj, odkud rozešel se slovanský národ; Djuk Stepanovič z bohatého hradu Volyně mohl by připomínati na trhové styky Rusi s pomořskými Slovany. Tyto epické zpěvy o bývalých dobách, b y l i n y, zachovaly se nyní jen v severovýchodní Rusi, kdežto na Rusi jižní jich není; ale písně o knížatech a o jich činech zpívaly se zajisté i na ruském jihu, jak viděti ze starého zpěvu o výpravě jižnoruského knížete Igora proti Polovcům v druhé polovici XII. stol. (Słovo o połku Igorevě). Takové zpěvy mizely zde před novým předmětem, jakým pronikl se život ruského národu vůbec, a na jihu zvláště: to byl boj s Tatary a s Turky. Boj ten bojován celým ruským národem a obrazil se v epickém básnictví o kozáckých bohatýrech, kteří na východě, po Volze a po Donu bránili Rusi od východních barbarův a dobyli Sibiře (Jermak), a na západě, po Dněpru a po Černém moři, bojovali s Tatary a s Turky. Kromě tohoto zápasu s mohamedánským světem předmětem jižnoruských d u m a písní jest boj s Ljachy, vedený s velikou krutostí zvláště v polovici XVII. stol. za kozáckého hetmana Bohdana Chmelnického. Činy slovanských hrdin oslavovali zvláštní pěvci, kteří jeví se již za nejstarších dob (v VI stol.), a nepřestávají zpívati u Slovanů ruských a jižních dosud.

Hrabě Medo Pucić Adamu Mickiewiczovi.

Laskavostí p. Vlad. Mickiewicze obdržela redakce následující báseň (original), která se našla v pozůstalosti Adama Mickiewicze. Autorem jejím jest znamenitý chrvatsko-srbský básník a spisovatel hr. Medo Pucić neb Pocić (vlasky Orsato Pozza). Důkladnou studii o činnosti jeho uveřejnil prof. dr. Fr. Marković v 67. svazku „Radu“ jihoslovanské akademie, kam čtenářstvo poukazujeme. Byla-li tato báseň již vytištěna, nevíme, ale p o c h y b u j e m e; nejsou nám sbírky básní Pocićových zde přístupny. Byla-li zajímavá tato báseň kdesi již uveřejněna (Talijanke?), sdělí nám zajisté laskavě nějaký chrvatský přítel našeho listu. Báseň zní takto: *)

*) Zachováváme věrně pravopis originalu.

Adamu Mickiewiczu.

U Rimu, na 11. Ožujka 1848.

Dobar došô o putniče brate!
Odmori se od teškoga hoda
I na stable Tiberinskie' voda'
Štap obiesi i gusle poznate.

Zaboravi tàrnje i kupiene
Kojim su ti isciepane noge,
Tvàrde pute, zvierine premnoge
Tavne jame i visoke stiene:

Zaboravi sve što te je smelo
Što t' ugrabi nebeskoj visini...
Ter nam stani, siedi, i počini
A oteri oznojeno čelo.

Znam da dušom dugi boj si bijo,
Da ti se je sàrce raspuknulo,
Znam da 'e svako dàrvo usahnulo
na kog si se putem naslonijo!...

Al te muke kada ti nam spieva'
Uzdàrhtanjem sviet ti odpoviede,
Svako sàrce jauk tvoj uviede
Na tvoe glase svaki suze liera.

I ja taki s' malog čune moga
Gledah tvoju korablju golemu
Slabi ptačak u skrovištu sv'emu
Piesnu pievah orla nebeskoga.

A desnicu u prostoti svojoj
Sad slobodno, eto, pružam tebi,
Ti je stisni, ti prinesi k' sebi
I poslušaj gdie ti kaže: pokoj!

Pokoj burnoj oholoj pameti,
Pokoj sàrcu i groznim' čuvstvami,
Sam se sobom skupi u osami
I přiklekni pried ov oltar sveti.

To je sama hrid nekolebima
Što nam smije uzdàržati ladju,
Unutàrnja umiriti svadju
I spasenje darovati svima!

A ti k njojzi pokorno pristupi
I usta si žeravom izcieli
Pa zamotan u zavezi' bieli'
Novu piesnu slobodno zaupi.

A ja s tobom, kô za popom diače
Sveštena ću připievati slova
I naviestit očekano doba
Svom narodu što u lanci' plače:

„Ustaj, ustaj, plemeniti rode
Zgrabi kopje, oklope, kalpake,
I pod novim znakem zbroj junake
Pod zastavom Viere i Slobode.

Tko prot' Bogu i protivo tebi?...
Eto k moru bieži Turčin divlji
I k dubravam Nijemac pužijivi
A Madjara cárnog se otriebi!!

Ter slobode u sred tvih sinova'
Uviek bude domovina prava
I davna će gospodovat Slava
Od Dubrovnik' do bielog Varšova!!!"

O. Pocić.

Účasť stavů českých a cára ruského při volbě polského krále l. 1573—76.

Podává **František Dvorský.**

(Pokračování.)

II.

Nově zvolený král polský Jindřich, jenž teprv dne 25. ledna 1574 (tudíž devátý měsíc po svém zvolení) na hranice polské přibyl a dne 21. února t. r. na království byl korunován, neseděl ani pět měsíců na trůnu polském. Dostav zprávu o smrti bratra svého krále francouzského Karla IX. a obávaje se, že by pro nepřítomnosť svou ve Francii zbaven býti mohl trůnu, utekl nočně z Polska (poněvadž ze země vyjeti nesměl leč se svolením sněmu) od kvasu, kterýž byl panstvu polskému dne 17. června (1574.) v Krakově vystrojil. Když páni polští po královském hodování krále, pána svého, doma nenašli (zanechalť listy k některým nejpřednějším pánům s oznámením příčin náhlého svého odjezdu), rozvažovali, jakého by se jim dostalo od pánů sousedů posměchu z divné takové příhody, i usnesli se na tom, aby krále svého honili a domů opět přivedli. Rychli byli koňové pánů polských, však rychlejší ještě útěk jich krále, jejž dostihli teprv na císařském území; kdež, nemajíce již k němu moci, prositi musili po dobrém, aby se navrátil. Však nadarmo. Jindřich jim slíbil, jakmile záležitosti své urovná, že ihned se vrátí. Polští pánové odejeli domů s nepořízenou, a poněvadž neveliké měli doufání, že by král jich opět na stolec královský dosednul, rozepsal primas regni sněm do Varšavy ke dni 24. srpna 1574., aby osiřelé království opatřeno býti mohlo. K takovému sněmu vypravil Turek bez meškání svého posla s radou a vzkázáním, aby Poláci žádného Němce nevolili, ale z domácích Jana Kostku, vejvodu Sandomirského nebo syna švédského krále anebo Štěpána Bátora, vévodu Sedmihradského, na trůn zavolali. Sněm však snesl se na tom, vyzvati ještě Jindřicha krále k návratu a určiti mu lhůtu do

12. května 1575. Jindřich z Anjou však do Polska se více nevrátil; sněm vyhlásil jej dne 26. května t. r. za zbavena trůnu a oznámil po celé Polsce, že volba nového krále díti se bude dne 4. října 1575. na sněmu Varšavském. I k tomuto ke dni 7. listopadu t. r. odloženému sněmu pospíšil si turecký císař opět odeslati list k Polákům, aby nevolili žádného Němce nebo Rusa ale Štěpána Bátora, jinak jestli vedle vůle jeho se nezachovají, že království jich zdrancuje, dokonce zahubí, syny i dcery jich do otroctví věčného zavleče a přední města jich Krakov a Lvov vojskem svým osadí.*) A aby nezůstalo při pouhé výhrůžce, naštval sultán tatarského chána na Krimu, aby s divokými bojovníky svými učinil vpád do království Polského. Přes 3000 sídel prý bylo vypáleno, na 20.000 lidí do otroctví na prodej zavlečeno, aby Polané viděli a věděli, jak by je turecká metla dovedla mrskati, kdyby naproti rozkazu sultánovu se postavili. Turecko, kteréž nad královstvím Polským nějakou svrchovanosť se míti domnívalo, připustiti nechtělo, aby Habsburk nebo Rus vládnul žezlem polským; o jiné mnohé kandidáty se nestaralo, poněvadž vědělo, že na trůn se nedostanou. A skutečně byl politickým záměrům porty kandidát z domu rakouského nejnebezpečnější, neboť ač měli Habsburkové, jakož již bylo povědíno, mnoho nepřátel mezi polskou šlechtou, přes všechno to dovedli toho posly svými i stavů českých, že nemalou čásť panstva si naklonili a mnohé přesvědčili, že by Polskému království nejlépe svědčil panovník z dynastie rakouské, aby vymanil je z násilného poručenství Turecka a pro budoucí bezpečnosť království Polského utvrdil moc panovnickou proti-

*) Pro zvláštnosť diplomatického slohu klademe sem takový „turecký“ list současným překladem: My, Amurath, bůh zemský, správce všeho světa, bič boží i velikého proroka Machometa, věrný sluha. Vzáctně velikomocní páni! Víme, že Vás ta smlouva, kterouž sou předkové naši s královstvím Polským učinili, tajna není a že sou předkové naši tu smlouvu vždycky v dobrém pokoji s královstvím Polským drželi; uznávajíce my býti věc slušnou a spravedlivou tolikéž sme to k sobě přijali, i ku paměti Vám to přivésti musíme, uznávajíce my království Vaše býti opuštěné pro odjezd Hendrycha krále korunovaného, který jest z velikého národu knížete a našeho velikého přítele, což o něm i zprávu máme, že byste jeho za pána svého, poněvadž bez vědomosti Vaší ujel, míti nechtěli. I poněvadž o tom vědomosť máme, že Vy chtíce Hendrycha korunovaného opovrci a jiného pána sobě obrati chcete, císaře anebo kníže Moskevské, kteří sou naši velicí nepřátelé, Vám ale i sami sobě pomoci nemohou: jestliže by se pak to stalo a Vy z těch dvou jednoho sobě za pána vzali, nikoli bychme Vám smlouvy od předků našich učiněné zdržeti nemohli. Protož Vás napomínáme, abyste ty věci s dobrým rozmyslem před sebe vzali, aby potomně z toho zlého něco nepošlo, Vám i vlasti Vaší se nestalo; víme o tom dobře, že mnoho vzáctných a správných mužů mezi národem Vaším máte, vždy byste mohli jednoho mezi sebou za pána obrati. Pakli byste z národu svého pána obrati nemohli, tehdy jest od Vás nedaleko Štěpán Bátory, vejvoda Sedmihradský, pod kteréhož správou v pokoji býti budete moci; pakli jináč učiníte, osvědčujeme se skrze Boha spravedlivého, sluhy jeho i proroka Machometa, že v království Vašem budete skrze nás spuštěni, statky Vaše skrze loupeže nám budou poddány, Vás pak, ženy, dcery, syny Vaše na věčnou nevoli poběřeme a nejpřednější města Lvov, Krakov válečně oblehneme a všecko zkazíme. Nepochybujem, že se tak zachováte . . .“ (V arch. města Plzně.)

nezřízené samovolnosti a různicem domácí šlechty. Mimo to byl císař, král uherský a český, nejmocnějším štítem, mečem proti výbojnosti turecké. S domem rakouským spojila se při volbě krále polského chytrá diplomacie ruská za tou příčinou, aby Polsko neopanoval Turek, nepřítel všeho křesťanstva a Ruska.

Císař Maximilián vyslal opět posly své,*) aby se smlouvali se stavy polskými o zvolení některého člena z rodu jeho za krále polského a mimo to vypravil i k cáru ruskému Janu Vasiljevičovi t. r poselství, aby jej při takovém záměru podporoval. Vedle domu rakouského (jenž kandidoval třemi členy, arciknížetem Arnoštem, císařem Maximiliánem a jeho bratrem Ferdinandem Tyrolským) ucházeli se o trůn polský Jan král švédský se synem svým královicem Zikmundem, Alfons, kníže Ferrarské a Modenské, vévoda Sedmihradský Štěpán Bátory, a mimo ty jmenováni byli ještě syn velikého knížete ruského, král dánský, kníže pruské, kurfiršt saský, kníže z Anšpachu, konečně kandidáti domácí, Piastové a český pán Vilém z Rožmberka.

Že při takovém množství nápadníků, kteříž nešetřili slibův ani peněz, aby získali si přívrženců, lehce zápalčivá, nesjednocená mysl Polanů se rozvášnila, volba krále pak že stala se bouřlivější nežli po úmrtí posledního Jagelovce, není se čemu diviti.**) Dříve již, nežli k volebnímu sněmu ve Varšavě přišlo, rozdělila se šlechta polská ve dva tábory: jedni byli pro císaře Maximiliána, druzí pro Štěpána Bátora; četný počet drobné šlechty a několik znamenitějších osob chtěli míti králem polským Viléma z Rožmberka, jako „pána ze starožitného rodu, Čecha, muže své krve, svého jazyka a přirozeného bratra svého“; o ostatních kandidátech bylo jen málo nebo dokonce žádné řeči. Na sněmu Varšavském, zahájeném dne 7. listopadu 1575., po vyslyšení řečí všech cizích kandidátů odevzdáno z 56 hlasů vyššího duchovenstva a panstva 35 pro císaře Maximiliána, ostatní hlasy byly rozděleny, jako 5 pro kníže Ferrarské, 5 pro Zikmunda Švédského, 8 pro Piasta, 2 pro Annu Jagelovnu a 1 pro Viléma z Rožmberka; na soupeře domu rakouského Štěpána Bátora nebyl podán žádný hlas z chytré taktiky poněvadž několik málo jeho přívrzenců z vyšších stavů viděli v jak ohromné by zůstali menšině proti domu rakouskému se svými několika hlasy a tudíž by reputací jeho při nižší šlechtě neprospěli, ale spíše uškodili. Náčelníci přívrženců Štěpána Bátora (kancléř Jan Zamojski, bratří Zbo-

*) Martin, biskup Vratislavský, nejvyšší hejtman nad Slezskem, Ondřej Dudič, někdejší vyslanec císařský v Polsku, a Matouš z Lojov, hejtman knížectví Svidnického a Javorského.

**) Za tehdejší doby, kdy Poláci v příčině volby krále byli rozrůzněni, vydal některý z přívrženců strany Bátorovy pamflet „Zrcadlo království Polského“, v kterémž způsobem prostým vylíčil všechny kandidáty, kteříž o trůn polský se hlásili, jen na Bátora, kterýž věc svou velmi chytře a tajně vedl, schválně zapomněl, aby takovým opomenutím vévody Sedmihradského upamatoval národ na muže, kterýž v rozhodné chvíli vystoupil a ukázal se v „zrcadle království Polského“ jako vyvolený král. (Viz o tom „Časopis Českého musea“ 1875.)

rovští) vidouce, že mezi vyšším duchovenstvem a panstvem žádné pro ně není vyhlídky, počali sami ostrými řečmi a agenty svými bouřiti a uherskými dukáty rozpalovati nižší šlechtu proti domu rakouskému, že nechtí míti žádného cizozemce ale upřímného krajana polským králem. Ačkoliv ponavržení dva kandidáti z domácích Piastů Jan Kostka a Ondřej Tęczyński zřekli se vzácné hodnosti jim podávané, nižší šlechta s několika málo z vyššího panstva nechtěla než Piasta a opět Piasta, ač neměla, nejmenovala a také nevěděla o žádném způsobilém kandidátu. Pro takový zmatek a křik nemohl volební sněm přijíti k nějakému cíli. Když konečně primas regni ohlásil vedle práva svého, že jmenování krále stane se dne 9. prosince 1575., kladla proti tomu četná strana Bátorova hlučný odpor, pročež odloženo býti musilo do 12. prosince t. r.; kteréhož dne vytrhla strana Bátorovská na sněm v poli u Varšavy, ozbrojena jako do boje, chtíc zbraní udeřiti na stranu rakouskou a donutiti ji, aby zřekla se panstvem již zvoleného císaře Maximiliána za krále polského: rytířstvo, nižší šlechta že upustí od kandidatury domácího krajana, Piasta, a přestane na volbě Anny Jagelovny s tou výminkou, když za muž pojme Štěpána Bátora, vévodu sedmihradského. Marné bylo přátelské napomínání primasovo, aby šetřeno bylo vedle obyčeje pokoje a bezpečnosti při volení krále: panstvo, strana rakouská musila ustoupiti, uchýliti se na jiné místo k dalšímu rokování. Až do večera smlouvaly se obě protivné strany skrze posly; když však nemohlo docíliti se shody, arcibiskup Hnězdenský, Jakub Uchanski, užil práva svého jako primas regni a za radostného pokřikování a díků vzdávání jmenoval císaře Maximiliána zvoleným králem polským. Mezi posly císařskými a zvolenými některými stavy z království Polského a Velikého knížetství Litevského projednána smlouva, vedle kteréž sepsána a dne 17. prosince t. r. podpisy navzájem utvrzena „pacta conventa“ *) v 31 artikulích, kteréž měl král před korunovací přísahou schváliti, stvrditi. Druhého dne byla volba císaře Maximiliána za krále polského slavnostně vyhlášena pod širým nebem korunním maršálkem před velikým počtem šlechty. **)

Jmenování však Maximiliána králem polským rozbouřilo protirakouskou stranu a zvláště nižší šlechtu, že prohlásili nejen vyhlášení primasovo za usurpaci, ale sami dne 14. prosince zvolili, jmenovali i 15. prosince vyhlásili králem polským Štěpána Bátora a zároveň na tom se usnesli, aby císaři oznámeno bylo, že

*) Articuli pactorum conventorum inter ordines regni Poloniae et magni ducatus Lithvaniae oc obsahují 31 odstavců. (V archivu místodrž. v Inšpruku.)

**) Císař Maximilián píše 1575. dne 20. prosince z Vídně arciknížeti Ferdinandovi: „Neben welchem wir E. L. auch freuntlich nit verhalten wöllen, dass ungehindert dessen, was also unserer Wahl zuwider durch den Gegenthail fürgenommen, die Publication derselben unserer Wahl durch des Khünigreichs Grossmarschalls im Beisein des Senats und deren von der Ritterschaft, so unsers Theils, und in der anzal biss in Tausent gewesen undter freiem Himmel sollenniter publiciret und darauf das Te Deum laudamus gesungen worden.“ (Orig. v arch. místodrž. v Inšpruku.)

volba jeho stala se způsobem nezákonným od části jen šlechty polské, kdežto král vedle zákonů zemských má býti jmenován se svolením všechněch. Zapomněli při takovém protestu, že s jmenováním Bátora nesouhlasila zase strana druhá. Aby však protest jich nezůstal jen psaným písmem na papíře, uzavřeli svolati sjezd na den 18. ledna 1576. do Jędřejova, kamž slíbili všichni přijíti ozbrojeni jako do pole válečného, aby prý obhájili svobody, práva království proti všem odpůrcům.

K císaři Maximiliánovi vypraveni hned po jeho jmenování dne 12. prosince i po jeho vyhlášení 18. prosince 1575. rychlí poslové se zprávou o jeho za krále polského zvolení. První zpráva došla ho již 16. prosince a rozlétla se brzy na to k nemalé radosti Čechů po městech Pražských i všem království. V Praze ve všech kostelích katolických i nekatolických oznamovalo se zvolení Maximiliána králem polským lidu s kazatelen, zpíváno Te Deum, v zvony zvoněno a na hradě Pražském z kusů stříleno.*) Císař zaslal stavům polským, kteříž jej byli zvolili, děkovací přípis téhož ještě dne, kdy zprávu obdržel a dne 22. prosince opět jiný list latině psaný s žádostí, aby království Polské jemu svěřené nebylo jinou rukou uchváceno a řád v zemi aby zdržán byl. Současně zasláno psaní Štěpánu Bátorovi, aby, poněvadž i jeho někteří králem zvoliti chtí, se zřekl takové hodnosti a uvaroval království Polské a křesťanstvo krve prolévání, kteréž by jinak za tou příčinou nastati mohlo.**) Toho času nevěděl ještě Maximilián, jakou vřavu ztropila protirakouská strana Zámojského, Zborovských a nižší šlechty proti jeho volbě a že již vévodu Sedmihradského také protikrálem si zvolili.

Císař po prvních zprávách o jeho zvolení mu zaslaných odhodlal se ihned do Polska anebo aspoň na hranice polské se vypraviti, aby za přítomnosti jeho záležitosť zvolení a korunování krále k šťastnému konci přivedena býti mohla. Aby však jako

*) L. 1575. dne 22. prosince oznamují Ladislav starší z Lobkovic, nejvyšší hofmistr království Českého, a Jan z Valštejna, nejvyšší komorník, císaři Maximiliánovi: „V neděli minulou (18. prosince) v noci přišlo jest nám od nejvyššího pana kancléře království Českého oznámení a potěšitedlná novina, že V. C. M. dvanáctého dne tohoto měsíce Decembris Jste za pána a krále království Polského od stavů téhož království jednomyslně vyhlášeni a voleni. Nad kteroužto netoliko osobám našim i všeho království Českého a zemi k němu přislušejících, ale všemu křesťanstvu potěšitedlnou novinou velice radostni jsouce od pána Boha všemohoucího V. C. M. i dědicům V. C. M. k takovému království požehnání, štěstí, dlouhého zdraví a vyvejšení všemu rodu rakouskému věrně vinšujeme, a té hodiny, jakž nás táž novina došla, ihned jsme do všech farních kostelů pod jednou i pod obojí poslali a skrze správce duchovní na kazatedlnicích z toho pána Boha chváliti, Te Deum laudamus zpívati, zvoniti a k tomu střelbu o nešpořích na hradě Pražském pustiti dali.“ (Orig. v arch. českého místodrž.)

**) Oba listy v arch. českého místodržitelství. L. 1576. dne 12. ledna píše císař Maximilián arciknížeti Ferdinandovi: „Wir haben auch nit unterlassen, alsbalt uns erstlich bericht zukommen, dass die Widerwertigen mit dem umbgingen den Weyda in Sibenbürgen zu erwehlen, ime zueschreiben und einen eignen Gesandten, unsern rath und obristen zu Zathmar Christoffen von Teuffenbach zu ime Weyda abzufertigen oc. (Orig. v místodrž. arch. v Inšpruku.

nově zvolený král „poctivě a co nejoupravněji“ do Polska se vystrojiti mohl, požádal prostřednictvím nejvyšších úředníků zemských stavy české, aby na patnácte nebo nejméně na dvanácte set koní zbrojných, dobře úpravných s ním, králem svým, pro dobro království Českého do Polska vypravili.*) Když však došly císaře zprávy o zvolení Bátora králem, o bouření a vyhrožování nižší šlechty, když doručen mu byl protest strany protirakouské proti jeho zvolení: změnil Maximilián II. svůj úmysl a na místě sebe vypravil posly k sjezdu do Jędřejova, zdali by se jim podařilo stranu protirakouskou k tomu přivésti, aby zvolení jeho (Maximiliána) schválili a když by nechtěli, aby při zvolení Anny Ja-

*) L. 1575. dne 23. prosince psal císař Maximilián místodržícím království Českého: „Jakož o tom bezpochyby již vědomosť máte, že jsme my z vůle a vnuknutí pána Boha všemohoucího od stavů království Polského za krále a pána jich, jakž jsme tomu těchto dní pořád od kurýrů k nám jednoho po druhém vypravených vyrozuměli, voleni a jmenováni, čemuž ačkoliv by některé osoby z týchž stavů na odpor býti a proti tomu se stavěti chtěly, ale té naděje jsme, že to všecko i při nich na dobré míře postaveno bude. I poněvadž se takové volení naše na též království Polské k tomu důstojenství, kteréhož nám pán Bůh z milosti své svaté prvé popříti ráčil, ke všemu dobrému vyzdvižení a vzdělání všeho křesťanstva a zvláště království Českému a všem zemím k němu příslušejícím se vztahuje, jeho božská milosť z toho předkem pochválena buď; avšak nám vedle toho na to všelijak mysliti a o to pečovati sluší, jakž pak toho veliká potřeba z příčin výš psaných nastává, abychom se buď do téhož království neb při nejmenším na hranice s ním se stýkající, čím dřív tím líp vypravili a ty věci dále k místu a konci vésti ráčili. I jináč nám dobře nenáleží, nežli poctivě a co nejoupravněji býti může, se tam vystrojiti, k čemuž, jakž sami rozuměti můžete, věrných poddaných našich milých potřebovati budeme, v čemž jsme pak toho oumyslu býti a o to Vám i jiným osobám předním z stavů království Českého každému obzvláštně psáti chtěli, než rozvažujíce při sobě to, že pro důležitosť a spěšnosť čas k tomu sloužiti nechce, ano také, že Vy je všecky lépe nežli my znáte a jednoho každého, kdo by se k tomu hoditi a trefiti mohl, dobře povědomi jste, protož jsme se na tom ustanovili, abychom Vám toto psaní naše císařské učiniti ráčili, milostivě poroučejíc, abyste ihned jakž Vás dojde, osoby z stavu panského a rytířského, zvláště pak možné i jiné, což nejvíce býti může. ze všech krajů před sebe beze všeho meškání obeslali, a předložíce jim společně neb rozdílně k jakému prospěchu a vzdělání všeho křesťanstva a zvláště, jakž dotčeno, témuž království Českému a zemím k němu příslušejícím, když my v spravování a vladaření dotčeného království Polského vejdeme, se vztahuje a bohdá bude, s nimi jménem a na místě našem všelijak dostatečně a se vší pilností jednali, aby s námi, sobě k dobrému a nám k vůli to učinili a vystrojíc se zbrojně beze všeho prodlévání jeden každý vedle možnosti své pohotově byli, a jakžby jim, vyrozumějíce my tomu od Vás, buď od nás neb zase na místě našem od Vás dále věděti dáno bylo, s námi do téhož království Polského neb na hranice jeli a v tom se k nám jakožto věrní poddaní poslušně a volně ukázali; což tak při kom obdržíte i také sami od sebe v tom vedle jisté konečné a nepochybné naděje naší, kterouž k Vám obzvláštně neseme, že jiným na sobě dobrý, chvalitebný příklad ukážete, učiniti moci budete, jakž pak k této důležité a spěšné potřebě na patnácte aneb při nejmenším na dvanácte set koní zbrojných, oupravných z království Českého se ubezpečujeme, toho nás ihned beze všeho meškání dnem i nocí tejna nečiňte. A my Vám i těm všem jiným osobám, kdo by a kdy k nám přijeti neb se s námi strhnouti měli, oznámiti neobmeškáme, k Vám vždy té jisté a konečné nepochybné naděje býti ráčíme, rozvážíce při sobě to zdravě, co na tom, když toho království Polského dostanem, všemu křesťanstvu vysoce záleží, že na sobě jiným dobrý a chvalitebný příklad ukážete.“ oc. (Opis v archivu Třeboňském.)

gelovny zůstalo, však aby pojala za manžela arciknížete Arnošta, syna Maximiliánova.

Mezi tím časem, kdy poselství i listy k primasovi, arcibiskupu Hnězdenskému a Krištofu Teufenbachovi, vojenskému vůdci v Sátmaru, vypraveno bylo, přijeli vyslanci z království Polského k Maximiliánovi, aby jemu úřední podali zprávu o jeho zvolení a vyjednali další záležitosti v příčině korunovací. Maximilián odkládal s konečnou odpovědí, kterouž měl dáti deputací polské, až dojdou ho zprávy od poslů do Jędřejova, k Bátorovi a primasovi vyslaných. A zprávy došly nevelmi utěšené. Vilém z Rožmberka, jenž s Fab. z Schönachu a Mat. z Lojov do Jędřejova vyslán byl, aby nespokojené stavy polské pro vykonanou již volbu císaře Maximiliána získal, oznamoval dne 30. ledna 1576. císaři,*) že stavové polští nikterakž nakloniti se nechtí pro volbu člena z domu rakouského, ale že do nejposlednějšího obhájiti hodlají zvolení vévody Sedmihradského, že nemožno dále s nimi v té příčině ani vyjednávati, a kdyby prý proti nim brannou mocí něco podniknuto bylo, že na pomoc zavolají do boje připraveného Turka a Tatara.**) A jiná zpráva (ze dne 27. ledna 1576.) z Jędřejova oznamuje, že všechny zlé řeči proti domu rakouskému a byť i nemotorné byly, shromážděným na sjezdu stavům se líbí, kdo by však v dobrém připomínati chtěl císařova jména, toho že by zabili, rozsekali.***)

Na 20.000 ozbrojených šlechticů v Jędřejově shromážděných vyhlásili zvolení Bátorovo za jediné platné a učinili mezi sebou konfederaci, aby jmenování Štěpána Bátora ve jménu všeho království hájeno, bráněno bylo. A podobné zprávy docházely i od Teuffenbacha vyslaného k Bátorovi (aby nepřijímal nabídnuté mu polské koruny), že v Mediáši dne 8. února 1576. vévoda Sedmi-

---

*) Rožmberk, jenž přijat byl od stavů polských způsobem slavnostním, všichni prý před ním povstali a posadili jej na prvním místě, řečnil jazykem českým, „Polákům prý příjemnějším a srozumitedlným".

**) „Wir bis anhero annders nit befinden khinnden, wann dass die hieigen Stenndt gar nit auf einige newe Wahl, weder auf E. K. Mt. oder auch anndere Person vom löblichen Haus von Oesterreich geen, sondern stracks auf den Weywoda aus Sibenbürgen beruhen unnd dieselb Ir Wahl aufs aller eusserist vertheidigen vermainet. ꝛc. Unnd haben unns auch vorneme Leuth vom anndern Thaill vermelden lassen, es gannzt unmüglich für E. K. Mt. auch des Hans Oesterreich in Gemain was zu handlen, dann es mit Inen, der Transilvani halben, zuweit khomen, der Adl hete Ir Freiheit, welcher fundamentum wäre libera electio in höchster Acht, zudem so stuenndt grosse Gefahr wegen der Turgen und Tartarn, die nur bis anhero darauf gewarttet haben, ob die Wahl entlich auf das Haus von Oesterreich gelangte, dass die Türgen, welche starckh in der Walachey ligen, und anndere sambt den Tartarn bald in Lanndt fielen ꝛc und haben wol zuversteen geben, da von E. K. Mt. gegen Inen was feindtliches fürgenommen werden solte, dass sie den Turgen und Tartarn zu Hilff nemen würden. (Opis v arch. místodrž. v Inšpruku.)

***) Zpráva nejmenovaného „de Andrzejoviensi convocatione" oznamuje 1576. dne 27. ledna: „Unnd wann schon einer aufs ärgist von sachen unschicklich redet, doch wider die Kais. Mt. ist, so lassen ime die andern alles wol gefallen, und wer Irer Mt. in guetem gedenkht, den wollen sie säblen und darnieder hauen." (Opis v arch. místodrž. v Inšpruku.)

hradský přisahal na podané mu artikule smlouvy učiněné mezi králem a národem a delegati polští zase že slibovali mu jako králi svému věrnosť, poslušnosť, Anna Jagelovna pak zaslíbena mu za manželku.

Že po takových zprávách císař Maximilián, jenž doufal, že Bátory koruny polské nepřijme a tudíž strana protirakouská v Polsku se rozpadne, na nemalém, těžkém byl rozmýšlení, s odpovědí vyslancům polským ve Vídni čekajícím dlouho odkládal a skoro se obával straně mu nakloněné brannou pomocí dodati většího důrazu, není se čemu diviti, poněvadž by válka s Tureckem stala se nezbytnou. Vojna s „dědičným, krve křesťanské žíznivým nepřítelem" mohla by býti tenkráte nebezpečnější než kdy jindy, ano osudnou pro země pod žezlem rakouského domu, kdyby Turecku pomáhal také již zvolený polský král Bátory a odbojní, s ním spřátelení stavové v Uhřích, kteříž na to jen čekali, aby proti rakouskému domu pozdvihnouti mohli meče své. A k takovému nebezpečenství, kteréž za zlatým leskem polské koruny se šklebilo, přistoupilo ještě i sklíčené zdraví císařovo, kteréž nedovolovalo, aby Maximilián sám ihned do Polska se vypravil a přítomností svou zmařil nedaleký cíl Štěpána Bátora, jenž dosednouti již chtěl na trůn polský. Císař činil sice všechna možná opatření, aby překazil záměr Bátorův,*) ač sám nahlížeje veliké těžkosti a spíše škodu než prospěch z přijetí polské koruny, počal pomýšleti na to, jakým způsobem by zřeknutí se nároků svých jako čestnou věc provésti mohl. V takové době nerozhodnosti došel císaře list od strany jeho přívrženců, kterýmž těžce sobě ztěžovali, že císař s příjezdem svým do Polska, na kterémž prý všechno záleží, tak dlouho odkládá, že zasadíce se o zvolení jeho vydali sebe i děti své v nebezpečenství ztráty hrdla i statkův a že jiným způsobem pomýšleti musí na to, aby uvarována byla občanská válka a mír i svornosť v zemi zachován; za kterouž příčinou že svolají sobě sněm do Varšavy ke dni 9. dubna 1576. Po přečtení takového listu rozhodl se císař a odpověděl ve Vídni meškajícím vyslancům polským diplomatickými slovy: poněvadž přívrženci jeho strany rádi by svornosť, mír v zemi zachovali, že uznává, přestává na úmyslu jich a protož že od jízdy své do Polska, kteráž by tomu na překážku byla, rád upouští. Takovou odpovědí byli však poslové polští až k ustrnutí zarmouceni. K prosebné jich žádosti vzal císař záležitosť polskou ještě jednou v pilnou úradu a dal poslům polským v krátké době rozhodnou odpověď, že chce k sněmu Varšavskému vypraviti posly své s plno-

*) L. 1576. dne 10. ledna vydal císař Maximilián mandat, kterýmž nařizoval přísný dozor, „poněvadž došly nás zprávy, že někteří ze šlechty polské, zvláště však bratři Zborovští prach, pušky a jinou munici v říši i v našich zemích skupují a v sudech jako víno neb jinak do Polska propašují a potaji i mladý lid verbují": protož aby zadržáni byli. (Ms. v archivu českého místodržitelství.) Mimo to nařídil císař Teuffenbachovi, aby přece ještě s Bátorem vyjednával (dne 31. ledna t. r.) a Ruebrovi, veliteli vojska císařského v Horních Uhrách, aby najímal vojsko a Bátorovi cestu do Polska zamezil.

mocenstvím, aby vyhlášené již jeho zvolení králem v míru a svornosti v království Polském provedeno, uznáno bylo, kdyby však mírem vyjednáno býti nemohlo, že svým věrným ku pomoci přispěje mocí brannou. Dne 23. března 1576. učinil císař slavnou přísahu na artikule smlouvy jemu podané, potvrdil svobody království Polského a přijal dekret jako zvolený král polský.*) Rozhodnutí své oznámil nejvyšším úředníkům zemským království Českého, s tím nařízením, aby v královské kanceláři české a v deskách zemských vyhledali, jak se předkové jeho, když království Uherské, České a Polské zároveň drželi, psávali, a bez prodlení jemu to oznámili,**) dále aby s předními osobami z pánův a rytířů českých vyjednávali, kteréž by pro větší důstojenství císaře (jich krále) na sněm říšský s ním jely,***) jejž byl rozepsal do Řezna, aby před nebezpečenstvím od Turka a spojeného s ním Bátora, kdyby mír byl zrušen, pomocí peněžitou i vojenskou země své dostatečně obhájiti mohl.

Vedle oznámení císařského delegátům polským ve Vídni vypravil Maximilián II. k sněmu Varšavskému posly Ladislava Popela z Lobkovic a Jana Kobencle z Proseku. Dříve nežli vyslanci císařští do Varšavy dojeli, byl již Bátory (jenž rychlým, smělým krokem po dosažení cíle, koruny polské postupoval) v království Polském. Příchodem jeho a uherskými „zlatými", kteréž agenti jeho byli s sebou přivezli, rozdivočila se mysl jeho přívrženců, někteří jenom byli trochu znepokojeni, jako by byli sklamáni, poněvadž se jim dostalo něco méně peněz nežli očekávali.

Za takového dojmu panujícího v království Polském sešli se přívrženci strany rakouské k sněmu Varšavskému dne 9. dubna 1576. Vyslanci císařští přibyli do Varšavy dne 13. dubna a dne 17. t. m. měli veřejné slyšení v katedrálním kostele Varšavském; poněvadž však Litvané, Prusové k sněmu se nedostavili,†) usnesli

*) K dalšímu však projednávání potřeboval císař peněz, za kterouž příčinou splnomocnil 1576., 26. března arcibiskupa Pražského a Jana Vchyňského, purkrabího Karlštejnského, aby o půjčku 50—60.000 tolarů s probošty, opaty a jinými duchovními prebendáry v Čechách a v Lužicích vyjednávali; poněvadž pak duchovní hodnostáři buď vymlouvali se chudobou nebo že statky již rozzastavené mají, nařídil později císař (1576., 16. května) Vilémovi z Rožmberka a Vratislavovi z Pernštejna, aby duchovní pilně k tomu měli, aby takovou sumu půjčili, nebo na sebe zapsali, kdyby však nechtěli, aby za tolik duchovních statků prodáno bylo. (Ms. v archivu česk. místodrž.)

** Úředníci zemští odpověděli císaři: „Poněvadž potřeba toho jest, aby v tom nic přehlídnuto nebylo, že až k nejblíže příštímu sněmu českému soudcové zemští a jiní pánové se sjedou, s nimi o to dále, kde by se co v pamětech neb privilejích i jinde vyhledati mohlo, radu držeti budou. (Opis v arch. česk. místodrž.)

***) Načež odpověděli nejvyšší úředníci zemští dne 5. dubna 1576., že vedle nařízení se zachovali a seznam těch, kteříž pojedou, odsýlají. (V archivu českého místodrž.)

†) Císař Maximilián píše 1576. dne 7. května arciknížeti Ferdinandovi: „Nachdem auf solchem Tag weder die Littawer und Preussen noch von den Widerwert'gen ausser einer Pottschaft jemandt des orts erschienen, mehrers nit ervolgt, als dass ein ander General-Landtag auf den 3 schierist kunftigen Monats Junii in bemelter Statt Warsaw ausgeschrieben worden." (Orig. v arch. místodrž. v Inšpruku.)

se přítomní, aby sněm byl odložen ke dni 3. června t. r. Ačkoliv příčinou vzbouřených, rozvášněných mysli veliké části šlechty po příchodu Štěpána Bátora do Polsky krátké sněmování Varšavské bylo velmi roztržité, ukázali shromáždění stavové svou vytrvalosť a statečnosť, davše deputaci strany Bátorovské v příčině uznání volby vévody Sedmihradského za krále polského rozhodnou, zápornou odpověď. Po rozejití se sněmu vyjednávali zůstali ještě ve Varšavě stavové s posly císařskými, aby Maximilián II. co nejdříve s brannou mocí do Polska se vypravil. Podobnou žádostí naléhali při dvoře císařském toho času v Linci prodlévající oratoři polští a litevští, aby císař s válečnou mocí osobně aspoň do Vratislavi nebo Olomouce se vypravil, a tak nepřátele své zastrašil, neboť nestane-li se tak, že trůn polský pro dům rakouský jest ztracen a přívrženci císařovi, nemajíce žádné opory, k straně nepřátelské přidati by se musili,*) říšský sněm v Řezně aby buď odložil, nebo některým z arciknížat a sněm český kommissařem zahájiti dal. Císař odpověděl, že vyšle poselství na Litvu, do Pruska**) a k cáru ruskému, s nímž již v příčině té vyjednává, ale říšský sněm v Řezně že osobně zahájiti musí, aby pomoc peněžitou i válečnou proti Turku i jeho spojencům pro případ války si pojistil, a proto že osobně na ten čas do Polska vypraviti se nemůže.***)

V ten čas Štěpán Bátory byl již v Krakově slavně uvítán, dne 1. května korunován a dne 2. t. m. slavena svatba s Annou Jagelovnou. Sněm korunní v Krakově t. č. držaný prohlásil stranu rakouskou za nepřátele, zrádce vlasti i nařídil sebrání, shromáždění branné moci, aby vyhlášení takové provedeno býti mohlo

---

*) Maximilián II. bratru svému arciknížeti Ferdinandovi oznamuje: „Die alhie (Linz) hinderpliebene polnische und littawische Oratoren noch weitter bei uns zum heftigisten angehalten und darauf getrungen, dass wir uns gehn Presslau begeben wollten mit dem ausdrücklichen Vermelden, da soliches nit beschiehet, dann sie solches nit annders aufnehmen würden, als dass wir Ir wenig achteten und also auf negstvorstehendem Warsawischen Landtag von uns alle zugleich ab und dem Gegentheil zuefallen würden.“ (1576., 7. května v archivu místodrž. v Inšpruku.)

**) Na Litvu vyslán byl Jan Kochtický, jehož obšírná relace o vyjednávání s Litevskými šlechtici v příčině přijetí císaře Maximiliána za krále nalézá se (ze dne 2. června 1576.) v archivu místodrž. v Inšpruku. Do Pruska byli vyslanými Jaroslav Kolovrat, zemský fojt v Dolní Lužici a Lor. Heugel.

***) Císař Maximilián II., poněvadž sám do Polska vypraviti se nemohl, zamýšlel na místě svém tam vyslati syna svého arciknížete Arnošta, o čemž píše bratru svému arciknížeti Ferdinandovi 1576. dne 7. května: „Dieweil aber dannach nit wenig Gefahr darbei, dass die Sachen wo nit aufs ehist mit etwas mehrerm Ernst, als bishero beschehen, darzue gethan werden sollte, leichtlich zu dem angeregten genzlichen Abfall geraten möchten, so haben wir dahin gedacht, dieweil je wir selbst dieser Zeit in Polen nit kommen mügen, ob es nit ein Weeg sein sollte, dass mittlerweil und bis zu unserer Hernachkunft unser geliebter Sohn Erzherzog Ernst mit einer Anzahl zu Ross und Fuess vorangeschickt und also den unser'n in Polen, sowohl auch Littaw und Preussen, zu welchem wir uns dann (sonderlich da wir uns dergestalt umb die Sachen annehmen) annderst nit versehen, als dass sie bestendig verharren und das ihrige auch darzue thuen werden, ein besseres Herz, den Widerwertigen aber ein Schrecken gemacht würde.“ (V arch. místodrž. v Inšpruku.)

také skutkem. Vůči ohromné většině šlechty a proti terrorismu krále i strany jeho byla strana rakouská, poněvadž beze vší pomoci. nedostatečná, slabá, aby mohla sama odolati. I nejvěrnější přívrženci císaře Maximiliána vidouce nezbytí, počali se rozpakovati a konečně jeden po druhém přidávali se k Bátorovi.*)

(Dokončení.)

Mravy a zvyky Jihoslovanů.

Podává dr. Jaroslav Vlach.

Dr. Fr. S. Krauss, žák proslulého jazykozpytce na universitě vídeňské, Fr. Müllera, obral sobě úkolem, jsa rodákem ze Slavonska (rodiště jeho jest Pleternica poblíž Požegy), vylíčiti kulturní život Jihoslovanův. Roku 1883 vydal v Lipsku u W. Friedricha spis o pověstech a báchorkách Jihoslovanův; druhý spis, který vyšel právě nákladem W. Höldra ve Vídni, jedná o zvycích a mravech Jihoslovanův.**)

V úvodě spisovatel vypravuje o původu toho díla:

Chtěje v květnu r. 1883 podniknouti národopisnou cestu po krajích jihoslovanských, obrátil se ku předsedovi anthropologického spolku ve Vídni, Ferd svob. pánu Andrian-Werburgovi, by zjednal mu doporučení jménem společnosti. Předseda zvěděv o jeho úmyslech, poctil ho návrhem, by dříve sepsal dílo o jihoslovanském právu obyčejovém. A tak sepsáno svrchu uvedené dílo o mravech a zvycích Jihoslovanů, které spisovatel z vděčnosti za pobídku a podporu, jaké při spisování díla došel, věnoval svému příznivci.

Účelem spisovatelovým nebylo sepsati srovnavací dílo národopisné, ježto se mu jednalo hlavně vyšetřiti, které mravy a zvyky jsou vlastní Jihoslovanům, což bylo dosti obtížno, uvážíme-li veliké převahy politické a společenské, jichž doznaly kraje jihoslovanské. Při líčení mravův a zvyků spisovatel neobmezil se pouze na dobu nynější, nýbrž pojal v pozorování svá celé poslední století, pokud od bezpečných zpravodajův údaje daly se zjistiti. Spisovatel dále v úvodě upozorňuje, že jak Němcům tak Jihoslovanům nedostává se prostonárodního názvu pro „právo obyčejové — Gewohnheitsrecht“, jež Bogišić, první pracovník jihoslovanský v oboru práva obyčejového, zove „običajno pravo“. Toto celkem jest totožno se zvyky a mravy lidu; neboť co u lidu jest zvykem, to jest mu též právem a zákonem, jak dosvědčuje přísloví srbsko-chorvatské: Stari običaj gotov zakon. Na str. IX. až

*) Legat císařský Jan Kochtický oznamuje 1576., 2. června císaři Maximiliánovi: „Der Bathory ist des Vorhabens jetzo gen Warschaw zu kommen, und regia potestate alle diejenigen, die Euer K. Mt. gewertig sein sub ammisione bonorum zu citiren, und auch etlichen ihre Güter genommen, eingezogen und alle die meisten ihrer Embter und Guetter beraubt... und jetzunder auch des gewertig sein müssen, dass man ihnen vollendt das Leben dartzue neme...“ (V archivu místodrž. v Inšpruku.)

**) Dr. F. S. Krauss: Sitte und Brauch der Südslaven. Wien, Hölder 1885. 8°. St. XXVI. a 682.

XVI. spisovatel vykládá, jak smýšlí lid jihoslovanský o právu a neprávu, načež končí vytčení stručného obsahu díla svého jakož i uvedením pramenů, jichž užil sepisuje dílo.

Dílo samo, líčící z velké části rodinné právo jihslovanské, dělí se ve 30 hlav, z nichž prvních osm věnováno jest jediné jihoslovanské, dalších osmnáct milostným a svatebním zvykům, kdežto poslední čtyři jednají o přátelstvu. Spisovatel doznává, že uvedným dílem nevyčerpal všechněch poměrů rodinných, pročež že považuje spis za první část díla většího, jež hodlá vydati, až vrátí se z cesty po Bosně, kam na podzim m. r. se odebral. Přes to dílo chová mnohé vzácné příspěvky ku národopisu jihoslovanskému, s nimiž v hlavním obsahu hodláme čtenáře své seznámiti.

1. Rodinný život.

Zádruha. Základem řádů společenských u Jihoslovanů jest „zadruga“ (zádruha),*) spolek příbuzných (obyčejně druhého i třetího kolena), již bydlí ve statku společném, mají společný majetek, mezi sebou jsou rovnoprávnými a při správě společných věcí podrobují se rozkazům hospodáře, jenž dohodnutím všech členů ku správě jest povolán. Zádruha již v minulém století vlivem řádů německých vzala za své mezi Slovinci, kdežto u Chrvatů, Srbův a Bulharů daleka není svého zhynutí. Přirozený kommunismus vůčihledě ustupuje novým názorům. Každý má snahu po samostatnosti. Jest pravda, že upadáním zádruh v některých krajinách nastávají poměry na čas nesnesitelné. Všeobecná chudoba bývá tu v zápětí. Ale chudoba a nouze jest nejlepším učitelem života; schudlý rolník nemoha se uživiti z výnosu polí sáhne ku řemeslu neb stane se obchodníkem. Pozná jiný svět, jiné lidi a brzo vžije se v poměry nové; při tom není mu třeba, by se úplně zřekl zděděných zvykův a podání. A tak nepozorovaně klíčí v krajích jihoslovanských nová osvěta a vzdělanosť, jež bohdá dobré přinese lidu ovoce!

*) Spisovatel upozorňuje na všeobecně rozšířený omyl, dle něhož prý u všech Jihoslovanů zřízení rodinné „zadrugou“ se zove. Slovincům a Bulharům slovo toto není vůbec známo, v Chrvatsku alespoň za doby nynější lid toho slova nezná, v Dalmacii pak vyskytá se ve smysle výše uvedeném jen zřídka. V Boce, Černé Hoře a v Hercegovině užívají slova toho, když chasa v létě s dobytkem na hory se vydá, a slovem tím označují spolek pastevců, dále spolek uprchlíků srbských nad dolní Moračí (v Černé Hoře), jakož i každé spolčení vesničanů, kdykoliv se jedná o společnou stavbu kostela, studně, cesty, o společné stíhání loupežníků, zlodějů koní atd. Jediné v poříčí Sávy a Drinu, v domovině ikavštiny (nářečí srbskochrvatské, jež význačno jest zdlouženým *i*, které v ostatních nářečích zastupují ie, ije, je neb dlouhé e, na př. čas = vrime, vreme, vrieme, vrijeme) jest „zadruga“ obyčejným názvem zřízení rodinného. Jméno to značí společnosť vůbec, jak dosvědčuje přísloví: „čověk bez zadruge kao bez ruke“, t. j. člověk bez společnosti podobá se bezrukému. Dle všeho jest původu nového; svrchu uvedený omyl, zdá se, zavinil Vuk, jakož i ta okolnosť, že slova toho užito v zákonníku bývalé Hranice Vojenské. Jiná jména, obyčejná u Jihoslovanů, chtějí-li označiti zádruhu, jsou: V Dalmacii skladna braća (svorní bratři), neodijeljena kuća (nerozdělený dům), zadružni su ljudi (spolčení jsou lidé); v Hercegovině dobra, bogata kuća, ve Slavonsku velika, mala kuća, v Chrvatsku konečně skupčina, družtvo (společnosť).

V Chrvatsku do r. 1848. jednotlivá rodina byla vzácností, ježto majetníci statkův, již vykonávali veškerou moc nad lidem, nedovolovali děliti zádruhu, leda když měla již značný počet členů neb když druhové mezi sebou stálé měli pře. Jinak měly se věci po r. 1848. Tu zádruhy rozpadávaly se, že do doby nynější jen malý jich počet se zachoval. Totéž platí o Slavonsku. Nejvíce zádruh zachovalo se v Posáví a v pohorských krajinách zvláště mezi obyvatelstvem pravoslavným. V Dalmacii, Hercegovině, v Boce a Bosnii nutí hlavně nouze, ježto chudá půda vyžaduje nejpečlivějšího spracování, obyvatele, by přidržovali se zřízení starého; arciť v krajinách úplně nuzných nutné jest hospodářství jednotlivé. V Srbsku zádruha podobně jest vzácností jako v krajinách bulharských.

Domácnosť u Jihoslovanů zove se vůbec „kuća" (kuča), což značí místo chráněné. Vlastní bydliště jmenuje se „ognijště" (ohniště), kde členové rodiny přes den se zdržují, pokud nejsou zaneprázdněni mimo dům. Ohniště hospodář obývá s rodinou sám; kolem něho v podobě podkovy přistavěna jsou stavení ostatních členů (vlastně komory ku spaní), jež nazývají se „kleti". Přehnané bývají zprávy o počtu členů v jednotlivých zádruhách; ve skutečnosti dá se stěží zjistiti v době nynějšího století zádruha na celém jihu, jež by měla více 70 členův. Čítá-li se v některé zádruze na 50 duší, rozhlášena jest široko daleko jako zvláštnosť. Průměrné číslo členů v zádruze počítá se 15—20 duší.

V čele zádruhy jest domaćin (též starešina, glava, gospodar); vedle něho starší členové mají vzácný hlas. Kdo z nich během doby ukázal se býti nejvzácnějším, i mlčky dochází hodnosti starešinské. Obyčejně již za živobytí starešiny zastupuje jej; byl-li pak starešina sesazen neb zemřel-li, nastupuje obyčejně na hodnosť jeho. Obyčejně bývá nástupcem nejstarší syn neb, jsou-li bratři na živu, mladší bratr. Není-li nikoho, kdo by byl nástupcem, buď že domačin neměl synů neb bratrů, buď že nikdo nebyl ustanoven od domačina nástupcem, starší muži sejdou se a svěří starešinství tomu z nich, na kterém se byli shodli. Často též duchovní neb světská moc, přihlížejíc ku mínění veřejnému, ustanoví starešinu. Jenom u Bulharů nastává po úmrtí starešiny jakési mezivládí; toto trvá obyčejně 40 dní, v kteró době prozatím některý ze starších členů spravuje zádruhu. Obyčejně týž pak stane se skutečným starešinou.

Jakým způsobem nový starešina dochází uznání zádruhy, vyličuje Vrčević následovně: Když starý domačin (v boji) přišel o život neb jiným způsobem náhle zemřel, neustanoviv nikoho svým nástupcem, všechna čeleď domu shromáždí se, načež nejstarší z nich osloví je as takto: „Ano, bratří a mé děti! Ztratili jsme hlavu domu a ostali jsme nyní bez hlavy, však otec náš zanechal dle božského řádu nás tu jako své nástupce, na nás jest, bychom zachovali jeho jméno a česť před lidmi, a nedokážeme-li toho, jest to naší hanou a naše česť tu trpí. Pročež poraďme se bratrsky, koho bychom dnes na jeho místo jmenovali." Nejstarší po něm takto promluví: „Není třeba žádné porady, neboť nechceme nový mrav vnucovati zemi. To jest tvá věc. Tobě také dobře sluší. Ty řiď a spravuj nás a Bůh

postará se o naše nejlepší, čemuž žehnej Bůh. Viz, já jsem nejprvnější, jenž Tebe uznává za starešinu a Tobě ruku líbá." Na to jde a políbí mu ruku. Nový domačin arciť (jinak) nedá sobě políbiti ruku od mužů, již překročili rok osmnáctý, nýbrž líbá se s nimi v tvář. Děti a ženy na to políbí mu ruku, začež starešina každého políbí v čelo. Dokud jsou muži v zádruze, nemůže žena býti hlavou; v některých rodinách ve skutečnosti žena vládne, není-li muž mužem, ale tu platí přísloví: Gdje žena kući kuću, tu nema kuće ni kućišta, t. j. kde žena vládne domem, není domu ni dvoru. Podobně mladík nedochází starešinství, neboť: Pamet kućom vlada, t. j. rozum vládne domem, kdežto o mladosti jest pořekadlo: mladost ludost, t. j. mladosť nerozum. Od toho, kdo má býti domačinem, požaduje se, by byl mužem celým, dospělým, by měl dozor stálý ku všemu, co se děje a spolu byl mužem rozhodným, neboť „u meka domaćina nevaljala sva čeljad", t. j. v domě starešiny (srdce) měkkého nestojí čeleď za nic. Úřad domačinův jest vlastně čestný; není spojen se žádným prospěchem leda s úctou a vážností, jaké domačin požívá v rodině. V jeho přítomnosti se nekouří, leda dal-li k tomu své svolení, podobně se nezpívá a netančí bez dovolení starešinova. Domačin první zasedá k sofře, počíná jísti, rozděluje jídla, láme chléb v kusy a užívá zvláštní lžíce, které nepotřebuje se při vaření; ze všech šatí se nejlépe, může dle libosti do hospody, však nemá choditi příliš často. Ve dni sváteční a v den jeho jmenovin členové rodiny dostavují se k němu, políbí mu ruku a provolávají mu „dobrý den". Dle Vurdelje povinnosti starešinovy jsou následující: Domačin naproti soudruhům má právo starešinské, t. j. jeho rady dbá se při poradě domácí v první řadě. Není-li doma, nemůže se o žádné věci důležitější platně rozhodnouti. Jemu jest o to dbáti, by usnešení rady rodinné vykonáno bylo, též může každého člena rodiny upamatovati na jeho povinnosť. Starešina zastupuje rodinu před vrchností ve všech záležitostech, jež týkají se celé zádruhy. Jmění rodinné spravuje; bez jeho vědomí a svolení nemůže se naložiti se žádnou cennější věcí dle libosti. Jeho jest povinností býti spravedlivým ku každému členu rodiny a nemá nikdy hráti sobě na pána; neboť mu jest uvážiti, že jen prvním jest mezi rovnými, jichž jmění v opatrování mu dáno. Při poradách o něm domačinu přísluší jeden pouze hlas, který arciť dosti váží; on přednáší v poradě, odkud to neb ono se pořídíti má, čeho je v domácnosti třeba, co se má koupiti, co prodati atd. Hotové peníze jsou v rukou jeho; z nich může vydati pouze na prospěch rodiny, ježto za všechny výdaje jest odpovědným. Jemu jest dbáti o česť a vážnosť rodiny, hájiti členy rodiny před nespravedlivými útoky jiných, nabádati druhy své ku rozšafnosti a statečnosti a poučovati dle nejlepšího svého vědění a umění. Starešina povinen jest starati se o tělesný a duševní pokrm rodiny a hájiti jejího prospěchu dle možnosti. Spory, jež by vznikly mezi členy rodiny, vyrovnávati a vždy pokoje a pořádku bedlivým býti, pilným jeho jest úkolem.

Sesazen bývá domačin: 1. Když dosáhl věku 60 let a pozbyl své mužnosti. Obyčejně starešina sám zřekne se hodnosti své; nový domačin vždy pak šetří rady jeho při jednání závažnějším. 2. Když chováním svým veřejným budí pohoršení, buď že pro zločin soudem

byl odsouzen, buď že se častěji opíjí, buď že mrhá majetkem společným. 3. Jedná-li proti druhům strannicky, čímž v rodině stal se nenáviděným. 4. Když trvalým neduhem buď tělesným buď duševním jsa stížen nemůže konati svědomitě úřad svůj. Sesazení děje se bez velkých okolků. Když mužové mezi sebou se byli uradili a na sesazení starešiny se usnesli, povstane jednoho večera nejstarší z druhův po večeři a osloví takto domačina: „Tys dopustil se těchto provinění (následuje jich výčet) a nehodíš se více býti naší hlavou. Ten (následuje jméno) budiž naším domačinem!“ Od toho okamžiku práva starešinská vykonává jmenovaný domačin.

Hospodyně u Chrvatův a Srbův zove se domaćica, u Bulharů domakinka; též jsou obyčejná jména: starešica, stopanica, gospodinja. Hospodyně jest obyčejně ženou domačinovou; ale často bývá též jiná žena domačicí, totiž jež platí za nejmoudřejší a umí nejlépe dům zastupovati na venek. Povinnosti domačice vyjadřuje krátce pořekadlo: Domaćica kućom vlada, t. j. hospodyně domem vládne. Ona nařizuje každé ženštině, jakou má konati práci, a dbáti o to, by nikdo nelenil; opatřuje vlnu a len ku předení; dohlíží, by se předlo a hotové kusy rozdaly dle potřeby jednotlivým členům rodiny; rozděluje pokrmy a nápoje ženštinám; vítá přátely a příbuzné, již navštívili rodinu, a stará se, by řádně byli pohostěni; domačina udává, čeho třeba nakoupiti na trhu, jako na př. opánek, pasů, spodek, čepic atd.; konečně přihlíží, by děvčata, zvláště pastevkyně, stále předly neb punčochy pletly, šátky vyšívaly a, není-li také práce, pomáhaly strojiti výbavu pro nejstarší děvče. Domačica za to nekoná těžkých prací na poli a šatí se slušněji než ostatní i ve dni všední; ježto má ku všemu dozor, jest jejím znakem svazek klíčův.

Vedle domačice nejdůležitější osoby jsou: planinka, jež pečuje o dobytek a opatřuje dům mlékem, máslem a sýrem, a stopanica, která obstarává kuchyni. Poněvadž práce stopanice jest velmi namáhavá, není stopanicí stále jedna žena, nýbrž ženy střídavě práci tu konají; na které právě řada jest, jmenuje se reduší.

Členové zádruhy dělí se v děti (deca), v hochy a děvčata (momak i djevojka), v muže a ženy (djetići i mlada, čiča i strina) a v dědy a báby (djed i baba). Dětmi zovou se mužské děti, dokud nekonají společných prací polních, a ženské, dokud v panny nepočaly dospívati, kdy lépe se šatí a ke schůzkám před kostelem přístup mají. Od doby té jmenují se hochy a děvčaty, dokud se buď neožení, buď nevdají. Po sňatku muž zove se djetić, t. j. mladík, do doby, až počne stárnouti, kdežto žena má jméno mlada, t. j. mladá (žena), až počne šedivěti. Muži, jehož vlas prokvetává, dostane se jména čiča, t. j. strýc, ženě, jejíž vlas šediví, strina, t. j. teta. Když úplně sestárli, zovou se djed a baba.

Muž nabývá plných práv v zádruze, jakmile stane se otcem a tím hlavou jednotlivé rodiny. Od doby té má podílu v poradách rodinných, při nichž hlasuje, má nárok na slušné ošacování své rodiny, kouří-li, dostává peníze na tabák, může vítati u sebe hosti (arciť občas) a požadovati zvláštního domku pro rodinu svou. Muž má právo ve svátek sobě hověti, jíti do hospody neb na návštěvu, do kostela pak

neb na trh s rodinou. Povinností jeho jest šetřiti rozkazů domačinových, pracovati ku blahu zádruhy a opatrovati jmění společné, jako by bylo jeho vlastní; podobně jest mu přihlížeti, by žena jeho byla poslušna rozkazů domačinových, povinnosti své konala a v míru žila se svými družkami. Vše, co muž vydělá mimo dům, náleží vlastně zádruze; pročež s nelibostí hledí druhové na to, mají-li někteří z nich soukromé jmění, ježto považují je za část odňatou jmění společnému. Kdo nevzdá se výtěžku dobytého na prospěch celku, jest v zádruze nemožným; neboť praví přísloví: Ko u kuću ne donosi taj iz kuće ne iznosi, t. j. kdo nenosí do domu, nenosí z domu.

Vydá-li se některý člen zádruhy do světa, a bylo-li mu přispěno ze společného jmění na cestu, povinen jest část výtěžku vrátiti zádruze. Nezdaří-li se mu podnik, vždy najde jistého útulku v zádruze, kde i po třiceti letech právo jeho se uznává. Jihoslovan vždy těší se v takém případě osudem.

Jmění rodinné dělí se ve statky zděděné a jmění přebytečné, s nímž volně rodina může naložiti. Statky zděděné, baština, mají zachovány býti neporušeny neb aspoň v témž dobrém stavu, v jakém od předků byly zděděny. Spíše členové zádruhy nechť o to dbají, by dle možnosti majetek byl rozmnožen a potomkům nějaké bohatství se ostavilo. Statek se vším, co v něm jest (pokućstvo) nemůže býti prodán od jednotlivce bez svolení všech členů zádruhy, neboť jest majetkem společným. Arciť dovoleno jest prodati část pozemků, kterých jednotlivý člen nabyl, neb i část dobytka, nastala-li velká tíseň v rodině. Když k něčemu takému dojde, lid pokládá to za hřích a potupu. Také nedostaví se kupec dříve, dokud všichni synové (jednotlivé) rodiny neprohlásili, že svolují ku prodeji. Ano dětem přísluší právo koupiti zpět, co jich rodičové byli prodali. Prodati se mohou: plodiny, dorost zvěři domácí, jakož sestárlý dobytek domácí.

Zřízení zádruhy spočívá na svornosti členů všech, jak praví přísloví: Složna braća dvore sagradiše, t. j. svorní bratří stavějí dvory. Z té příčiny porady rodinné končí se jednohlasným usnášením. Jedná-li se o věc důležitou, domačin svolá mužské členy zádruhy obyčejně po večeři, kdy všichni jsou shromážděni, ku poradě. Když byl podstatu věci, o níž jde, vyložil, končí obyčejně otázkou: „Jak smýšlíte o věci té, máme-li tak učiniti nebo nikoliv?“ Obyčejná bývá odpověď: „Jak ty pravíš, jak ty myslíš, že jest nejlépe.“ Zřídka kdy se stane, že jeden odpoví: „Proč a nač? Nemyslím tak.“ Pokud jeden nesouhlasí s ostatními, potud nestane se žádného usnešení. Tu všichni namáhají se, by přemluvili neustupného. Často volají na pomoc jeho ženu, děti, tchána, matku, přátely, by jim dal své slovo. Tu dorážejí všichni na něho a domlouvají mu as takto: „Nuže jdi, s boží pomocí, souhlas též, by se tak stalo, jak tobě přejeme, aby dům se nerozpadl, by nás lidé nepomlouvali, by sousedé o tom neslyšeli, by svět se nám nevysmál.“ I stává se pak zřídka, že nedocílí se jednohlasnosti.

(Pokračování.)

Z poesie slovanské.

Píseň života.

Napsal **Jakub Starostin**. Přeložil z ruštiny **Fr. Chalupa**.

Ať bídně žíti
mi, nebo blaze,
neztrácím, věřte,
já na odvaze.

Před bídou krutou
a pozavilou
já nepoklesnu;
jsem jist svou silou.

Co činím, na vše
mám ruskou měru;
když nedoměřím,
to stejno, věru.

Nechť nastanou si
dni sudby dusní!
Já smiřovati
se nebudu s ní.

Ba mladou změřím
s ní sílu svoji,
a krutým budu
jsa vítěz v boji.

A mne-li zmůže?
Mne nepokoří!
Dál budu žíti
ať v bědném hoři.

Pak ustelou mi
kdesi pod mohylou.
Ta teprv hlíny
hrsť bude milou.

Hnízdo slavičí.

Báseň **Neznatoviče**. Z chrvat. přeložil **L. Tesař**.

Slavík v háj pln lásky vlétá,
hnízdo malým zobcem splétá
pro svou družku — ve vavřínu;
v práci šeptá, ztajen v stínu:

Ó jak štěstí v hruď mi padá!
Družka má jak bude ráda,
až zde sladkou svoji slohu
v hnízdě svém zapěje bohu!

Hnízdo splet' jsem vonným senem,
ohraničil jemným lenem,
a podestlal měkkým mechem,
a vyhřál svým dechem, dechem.

Když má družka sem se snese,
jaro bude v horách, v lese.
S ním já v jedno písní splynu
družku maje na svém klínu.

Nebe na můj hlas to svitne,
štěstí láskou ve svět vlítne,
zem a vše pak, prosto tísně,
cítit bude moje písně.

V středu všeho, družka drahá,
v duši lesk a paprsk blaha,
něžně křídly zatřepetá,
že zde má už hnízdo také.
Vzbudím písní srdce všaké;
pouta zimy zpěv můj zdrtí,
bude trofej nade smrtí,
a mou písní radosť světa.

Zoře! Dívko! víš, co skrývá
kalich prosté písně této?
Jest to úsměv, jaro, léto,
či tak v touze srdce zpívá?

Duše tvoje, snivá, mladá,
myšlénku-li nevycítí,
rci, ó dítě, budeš ráda —
v tvé náručí na tvém klínu,
když ti jako slavík v stínu,
píseň budu — tlumočiti...“

Dopisy Jana Kollára.

(Z pozůstalosti W. A. Maciejowského.)

(Pokračování.)

2.

Přemilý Příteli! V Pešti, 5. června 1839.

Všecka Tvá psaní i psaníčka já náležitě obdržel jsem a zpozoroval z nich s velikou radostí i Tvou ke mně nevyhaslou lásku i Tvou horlivosť v literatuře našeho společného národa. Darmo však žaluješ, že já snad na Tebe jsem zapomenul: i jakžby to možná věc byla? Však já Tobě psal jsem loni a poslal i několik exx. Ohlášení mého díla „Sláva Bohyně". Toto dílo již skutečně vyšlo z tisku, ale mnohem větší nežli ohlášeno bylo. Nebo přišly k němu Přídavky, Srovnalosť života, řeči a bajeslovi čili mythologie indické a slavské ukazujícími. Mně aspoň se nyní celá naše mythologie v jiném světle ukazuje. Poněvadž kniha téměř o deset archů větší vypadla, proto přinucen jsem byl cenu předplatku na 2 zl. 30 kr. stříbra povýšiti. Chceš-li Ty a jiní Tvoji známí a přátelé exempláře míti, piš a pošli peníze ke mně anebo obstarej sobě u Kronbergera a Řivnáče, knihkupce v české Praze.

Ohlášení Tvého díla (Pamiętników) já jsem dal celé vytisknouti nejprve v serbských Novinách, a potom i v illyrských. Jestli se předplatitelé najdou, jistě Tobě to časem svým oznámíme a pošleme. Za Tvůj dar Pamiętników mně skrze Kronbergera poslaný, ale ještě nepřijatý, Tobě srdečně děkuji: prosím Tě, vezmi Sobě od Kronbergera též darem 1 exemplář mé Slávy Bohyně. Já jsem jemu psal, aby Tobě a do Varšavy několik exx. poslal (asi 5 exx.). Avšak dobře bude, jestli i Ty ještě jedenkráte do Prahy psáti budeš a upomeneš Kronbergera.

Podle Tvého poručení prosil jsem p. Pavloviče o peníze 10 rensk., jak píšeš za exx. o Wzajemnosti, ale on nic nedal, anť prý žádných nemá. Já již žádných exx. Wechselseitigkeit nemám, a mnozí ještě exempláře hledají. Prosím Tě tedy, pošli Ty peníze poštou.

Co do Tvojich exemplářů Zpěvanek druhého tomu, já opět psal jsem (podruhé) Kronbergerovi a svatě mi přislíbil, že Tobě co nejdřív ty chybující 4 exx. pošle. Taková jest to bída s německými knihkupci, kteří ani krůpěje národnosti slavské nemají.

Štěpan Mlynarits (?) jest nyní kaplanem v Kříži.

Na p. Kucharského se všickni hněváme, že svůj cestopis nevydal: ondy i v Novinách kdosi psal o něm a jmenoval to národní krádeží, trošku to ostře, ale spravedlivě. — My myslíme pořád proti maďarošálenstvu krvavě bojovati. Z roka na rok sobě W ę g r z i ukrutněji proti Slávům počínají; jejich surovosť a běsnosť zvláště proti mně, kterého jako vůdce zdejších Slávův považují, všecko opsání převyšuje. Ony chtějí Slováky zničiti a zmaďařiti, a to sice násilně, pronásledují tajně i zjevně každého slavského spisovatele, a každou slavskou knihu zde vyšlou považují jako hřích a urážku proti maďarskému národu. Výborně byste udělali, kdybyste (buď Ty, buď jiný někdo) zvláštní obšírný článek do některých polských a německých Novin o tomto ukrutenství Maďarů proti Slovákům sepsali a veřejnosti evropské podali, aby svět poznal naše hrozné bídy a muky, které my již za tak mnohé roky snášeti musíme, a které žalovati nikde a nikomu nemůžeme, ba ani nesmíme.

Onehdy jsem dostal list z Budyšina z Lužic, v lužickém nářečí psaný; tam jest též nová společnosť Serbo-slávská povstala, jako i v Lipsku a ve Vratislavi. To jsou krásné, potěchy plné věci pro nás starší, že duch vzájemnosti všeslávské mládež pronikati začíná.

Čítali Jste recensi mého díla ve francouzském časopisu R e v u e d u N o r d? Kdo jest ten recensent, sám Čajkovský? Nu to je mizerná škrabanina, nehodná žádné odpovědi.

Měj se blaze a piš brzo

svému upřímnému J. Kollarovi.

Ruské svátky, zejména vánoce.

Ze „Sborniku obyčejů ruského národa"

od M. Zabylina.

(Dokončení.)

V kostromské gubernii za doby svátků svobodní lidé a mládež chodí po kurnících anebo dvorech, a zamhouřivše oči, snímají slepici ze hřady; podle barvy její soudí o barvě vlasů souzeného nebo souzené. V Sibiři za této doby hádání vpouštějí doprostřed světnice slepici s kohoutem, pouštějí po podlaze a pozorují; jestliže kohout hrdě si vykračuje a štípe slepici, tedy muž bude zlostný; avšak jestliže i slepice bude chrabře si počínati, tedy jest znamení toho, že bude žena udržovati vrch nad mužem.

Hádání z koní. Vyvádějí koně z konírny a sice přes pavuzu nebo nějakou žerď. Jestliže kůň uvázne na pavuzu nebo žerď nohama, znamená to pro dívku muže zlostného a nešťastný život. Když však kůň pohodlně překročí, neuváznuv na žerď neboli pavuzu, tedy očekává dívku šťastný život se smířlivým a laskavým mužem.

Prof. Sněgirev přisuzuje toto hádání dobám pohanským, kdy v Rujaně před počátkem každé války kněží hádali o budoucím úspěchu, pročež převáděli koně přes několik žerdí, a každým způsobem bílého koně Svantovidova, ve Štětíně pak Voronova (vraného) koně. Zbytky tohoto pohanského obyčeje zůstaly dosud v kostromské a jaroslavské gubernii. Někdy posazují se na koně, jenž má oči zavázány, a pouštějí jej ze vrat na svobodu; ve kterou stranu kůň zaměří, tam souzeno dívce se provdati.

Hádání u vrat. Dívky, vycházejíce ku plotu anebo jednoduše stojíce za vraty času nočního, říkají: „Zaštěkej, zaštěkej, psíčku! zaštěkej, šerý vlčku! — Kde zaštěká psíček, tam žije můj souzený!"

Jest mínění všeobecné, že kde dívka uslyší psí štěkot, tam jistě bude provdána; a čím temnější a vzdálenější uslyší štěkot, tím dále bude provdána. Při tom štěkot chraplavý znamená sňatek se starcem, jasný a zvučný štěkot mladého ženicha.

Hádání střevícem. Dívky zouvají s levé nohy střevíce a házejí je za vrata, pozorujíce při tom, kam se položí špičkou. Kam se položí, v tu stranu bude provdána házející; když však střevíc položí se špičkou ku vratům, ze kterých vyhozen byl, tedy souzeno dívce v tomto roce žíti doma a neprovdati se.

Hádání z cibulí. Berou několik cibulí a poznamenávají každou z nich; tyto cibule kladou do země. Čí cibule dříve vypučí, ta z dívek dříve než ostatní se provdá.

Hádání vejcem. Vezmou sklenici naplněnou čistou vodou a do této vody opatrně vpouštějí svěží vejce. Nechají to nějakou dobu státi a potom podle rozložení bílku soudí o budoucnosti.

Hádání z polen. Dívky přicházejí ku hranici dříví pozpátku anebo přimhuřujíce oči a berou z ní bez výběru, jaké poleno komu se namane. Pak každá prohlíží své poleno, z čehož soudí o budoucím ženichu, na př. hladké poleno v tenké rovné kůře předpovídá dobrého,

hezkého ženicha; poleno s rozpukanou korou — nehezkého zevnějškem; ve tlusté ale pěkné kůře — bohatého. Poleno místy oprýskané — nuzujícího se; bez kůry — chudého; tlusté poleno — silného, tlustého; se součky — velikou rodinu a podle čísla součků o tolika lidech v rodině; křivé — mrzáka nebo s nějakými fysickými nedostatky.

Slovanské kroje a typy. III. Dívka z Bačky (chrv.).

Hádání z ozdob hlavy. Když dívka touží seznati, co stane se v tomto roce, vezme tři věci: šperk nebo nějakou jinou věc přináležející k ozdobě hlavy, kousek chleba a kousek dřeva; všecky tři věci klade do prázdného, čistého hrnce, provázejíc někdy vše to náležitými průpovědmi. Potom zakryvši nebo zavázavši si oči přichází ku hrnci a béře první co se naskytne. Jestliže namane se jí do ruky okrasa hlavy — provdá se, kousek chleba — zůstane svobodnou, a kousek dřeva — souzena jí rakev.

Hádání loučí. Touží-li dívka seznati, prožije-li tento rok, tedy vezmouc do ruky březovou louč běží ku prameni řeky nebo ke studni, namáčí tuto louč a navrátivši se domů rozžehuje ji na ohni; které brzo louč se zapálí, jest to znamení dlouhého života, a které docela se nezapálí, tedy zemře; které bude hořeti s prskotem a zvláště nerovně, tedy během roku hádající bude churavěti.

Prof. Sněgirev popisuje hádání obvyklé ve velské a šenkurské oblasti „o ročním osudu" při pomoci stažené kůže s mohutného rohatého skotu. Za tím účelem několik dívek vezme ubrus, chléb, nožík a kraví syrovou kůži, jdou na křižovatku, rozestrou tam kůži, kladou na ni chléb a nožíkem označují kruh, v jehož mezích se posadí, přikryvše se ubrusem nebo prostěradlem a vezmouce se vespolek za prostředník, nařizují, aby osud zpravil je, co stane se jim v nynějším roce, a v tajemné noční tišině poslouchají: jedna slyší, že jedou ženichové velikým průvodem, druhé se zdá, že na poli vzniká veliký shon lidu a podobně. Taková hádání dějí se nejen v Rusku ale i ve Skotsku podle svědectví Waltera Scotta. Hádají v noci, zahalivše se do syrové kravské nebo volské kůže, usazují se v očekávání odpovědí k učiněným otázkám, nebo mají vidění, jež odhalují budoucnosť.

Hádání z pekáče. Aby seznaly jméno budoucího ženicha, kladou dívky na stůl slámu sbalenou na věchet, na tento postaví pekáč a na pekáč kladou kámen a lijí trochu vody. Po té tichounce a pomalu počíná každá z dívek vytahovati po stebélku a ze zvuku působeného kamenem na pekáči, když se kolíbá, představují si jakoby slyšely jméno budoucího ženicha.

Hádání z prstenu, chleba a háčku. Položivše na podlahu prsten, kousek chleba a háček (kruček) ze slámy, přikrývají tyto tři předměty šátkem, ze kterého potom vytahují jaká komu věc se naskytne. Jestliže vytáhne se prsten — tedy ženich bude fintil, jestliže chléb — boháč, a jestliže háček — tedy chudák.

Hádání z okraje slámy. Přicházejí k okraji slámy, a obrátivše hlavu do zadu berou ústy stéblo; jestliže jest s klasem, tedy dokládají, že provdána bude bohata, pakliže naskytne se stéblo bez klasu, bude život chudobný.

Hádání na křižovatce s půlnoci. Dívky vycházejí na křižovatku a myslíc každá na svého budoucího ženicha naznačují kruh; stojíce v něm naslouchají, a když zdá se jim znění zvonů nebo smích neb veselý zpěv, uzavírají, že se provdají. Jestliže uslyší pláč nebo unylý zpěv, znamená to, že zemře. Na křižovatce též pohlížejí do zrcadla a spatřují svého souzeného a očekávaného.

Hádání pod oknem. O půlnoci hádající dívky usazují se u oken a každá z nich promlouvá: „Souzený, toužený! jeď okolo okna!" Jestliže některá z nich uslyší průvod s křikem a hvizdotem, tedy si předpovídá veselý a šťastný život; pakliže průvod bude tichý, tedy poslouchající dívka předvídá život bědný.

Hádání z bobů. Ještě na počátku XVII. věku trvalo hádání z bobů, jak to patrno z církevní knihy obřadní, kde zakazuje se věřiti v boby a rovněž z národního přísloví „čužuju bědu bobami razvedu, a k svojej to bědě i uma něpriložu".

Hádání toto děje se následovně: berou 41 bob a rozkládají je na devět hromádek ve tři řady takovým způsobem:

Především dělají jenom tři hromádky z 41 bobu bez počtu a od oka; potom z první odpočítávají čtyři boby, jež kladou stranou a sice z první hromádky odkládají čtyři, tři, dva a jeden bob; tento bude základem první hromádky druhé řady.

Potom obracejí zřetel ke druhé hromádce ze tří původních a učiní s ní rovněž jako s první; ostatek přidávají ke druhé řadě za základ druhé hromádky. Konečně postupujíce takovýmto způsobem, dostaneme v první řadě tři hromádky a v žádné z nich nebude více než po čtyřech bobech.

Druhá řada neboli čára musí sestaviti se z těch hromádek, kde boby byly odpočítávány po čtyřech, a všecky tyto boby musí se rozložiti rovněž na tři libovolné hromádky.

Potom jest potřeba zříditi řadu třetí, jenom že tato se neodpočítává, ale jednoduše dělí se veškerý zbytek od prvních dvou řad na libovolné tři poslední hromádky. Při tom jest potřebí míti na paměti slova: přeji si, naději se, stane se.

V první řadě prostřední ze tří hromádek nazvána jest od hadaček hlavou, třetí hromádka rukou, prostřední ve druhé srdcem. Třetí hromádka ve třetí noha v chůzi. Tyto hromádky pokládají se za hlavní a proto při hádání vybírají tu z nich, která hodí se více k otázce, poněvadž

1. hlava obsahuje odpovědi k otázce o rozumě, o způsobilosti a povaze;
2. ruka o jmění, bohatství, chudobě;
3. srdce o žalosti, radosti, pocitu, lásce;
4. noha v chůzi o cestování, psaních, odjezdu, odsylce.

Jakmile jenom hodí se otázka k jedné ze čtyř hromádek, tedy pozorujte, kolik v ní jest zrn; jestliže jest sud, tedy nepříznivý, jestliže lich, tedy příznivý jest závěrek. Při tom třeba též přihlížeti k souhlasu s první hromádkou téže čáry neboli řady, kde vidíme odpověď k otázce, protože, shledáme-li lich ve hromádce tázané, jest to příjemnosť, ale v první hromádce téže řady sud, znamená to, že bude překážka, ale skončí se vše k vaší spokojenosti.

Hádání z posvátné knihy. Vezmou nějakou knihu, obzvláště duchovního obsahu, a neotevrouce jí určí si číslici stránky i řádku svrchu neb zdola na zdař bůh. Po té vyhledají tu stránku a čtou. To, co vyčtou z určené nevědomky stránky a řádky, jest odpovědí k myšlené otázce. Jestliže odpověď jest nepřímá, tedy ji vykládají dle svého.

Hádání ze zrcadel. Hádání ze zrcadel provádějí jenom nejsmělejší dívky. Hádání v zrcadle nebo postavení zrcadel vždycky spojeno jest s tišinou a mlčením, a provádí se beze svědků, pročež vybírá se noc.

Přostředkův ku hádání ze zrcadel jest mnoho; podáváme některé:

a) V temné světnici staví na stůl zrcadlo a před ním rozžatou svíci. Hádající dívka vejde do světnice a hledí skrze svíčku do zrcadla, kdež pak vidí svého souzeného. Když řekne „stůj ty“, zjevení zmizí.

Tomu však věřiti nelze, neboť dříve sebe uvidí než neznámou osobu.

b) V Sibiři staví dvě zrcadla proti sobě; před jedno dívka staví dvě svíčky na stůl a druhé zrcadlo postavuje za sebou. Takovýmto způsobem umístivši se mezi dvěma zrcadly, opisuje kolem sebe kruh rozžatou loučkou, jíž byl rozdělán oheň o večeru tříkrálovém, a hledí pozorně do zrcadla postaveného před sebou.

Zde dojista objeví se souzený, jenž bude hleděti přes rámě dívcino. Jest potřebí v čas stišiti se a neohlížeti se.

c) Hádání pomocí zrcadla zajisté jest zaneseno do Ruska a není původní ruské jako i mnohé jiné hádání. Za večera berou dvě zrcadla, možná-li stejné velikosti, a jestliže možná veliká, a umisťují je proti sobě, osvěcujíce je pomocí dvou svící z toho i druhého kraje. Nejlépe jest držeti zrcadlo proti osvětlenému nástěnnému zrcadlu a držeti v rukách tak, aby z postavených zrcadel v nástěnném utvořil se dlouhý korridor osvětlený plameny. Když zrcadla budou postavena proti sobě a osvětlena dvěma svícemi stejné výšky, tedy hádající osoba musí odstraniti ze světnice kočky, psy, ptáky a vedlejší osoby leda mimo jednu nebo dvě skromné osoby, jež zajímají se stejně s osobou hádající. Se strany těchto posledních se vyžaduje, aby nehleděly do zrcadla, nepřibližovaly se k hádající osobě a nemluvily.

Osoba, jež posadila se hádati, musí hleděti do zrcadla pozorně a nepohnutě, naměříc svůj zrak ku konci jevícího se*jí korridoru, utvořeného dvěma zrcadly. Dobu pro toto hádání určiti nelze, možná proseděti daleko za půlnoc a ničeho neuvidí, možná sedřímnouti a ve sně jest mnoho viděti; ale vůbec se praví, že zrcadlo před počátkem vidění se zakaluje, svíčky taktéž pozbývají svého původního světla a tu právě třeba obrátiti sesílenou pozornosť, aby v rychlosti něco bylo viděti.

Někteří praví, že jestliže soustředí na nějaký nepohnutý bod všecku svou pozornosť, tedy objevují se u mnohých osob příznaky snu nebo zapomenutí, ve kteréž době pozbývají vědomí, sluch mizí na okamžik, ano i mysl se zatemňuje.

Odtud se vysvětluje, že usilovné napjetí nervův soustřeďuje se v mozku, působí ve představy a rozvíjí z fantasie různé obrazy často nepředvídané.

Pozvání k večeři. Pokryjíce stůl pro souzeného staví dva příbory, chléb, sůl, lžíce, jenom nekladou vidličky a nože. Okolo půlnoci dívka, vyzvídající svou budoucnosť, posadí se za stůl sama, označí se kruhem a praví: „Souzený, toužený, přijdi ke mně večeřet." Jakmile jenom odbije půlnoc, objevuje se ženich v tomtéž šatě, ve kterém musí býti při oddavkách, a posadí se za stůl.

Pro každý případ berou s sebou kohouta, protože, nepomůže-li zažehnání a host zůstane seděti, tedy třeba dobře tisknouti kohouta až zakokrhá a zjev zmizí. Vypravují, jestliže přízrak něco vytáhne z kapsy a položí na stůl, že třeba jenom zažehnati a zjev se ztratí, kdežto zanechaný předmět zůstane v moci dívčině.

Zjevení přízraku nebo souzeného má předcházející příznaky: skučení a hvizdot větru, sirný zápach a někdy i smrdutý.

Hádání z ručníku. Vyvěšují bílý ručník z okénka do noci se slovy: „Souzený, toužený, přijď a utři se.“ Jestliže brzo potom bude ručník zamočen, tedy znamená to, že v tomto roce dívka, jež vyvěsila ručník, bude provdána; a jestliže k ránu sejme ručník suchý, tedy neprovdá se v tom roce.

Hádání u dveří kostelních. Dívky chodí ku dveřím chrámovým i oknům a naslouchají času nočního, co uslyší. Jestliže uslyší pohřební zpěv — znamená to pro ni smrť v nastupujícím roce, jestliže svatební zpěv — tedy se provdá.

Hádání u chléva. Přicházejí ku chlévu a poslouchají, co vepř zachrochtá nebo pošepce.

Hádání ze slepice a kohouta. Svazují ohony k sobě slepici a kohouta, dávají pod řešeto a pozorují, kdo z obou druhého za sebou potáhne. Jestliže kohout, tedy hádající osobu muž bude míti ve své moci celé, pakliže slepice, znamená to, že bude žena vládnouti muži.

Hádání ze snů. Ku svátečním hádáním patří též sny na nový rok neb o svátcích, ze kterých vyhledává odpovědi každá hádající osoba.

Můstek. Utrhnouce z koštěte proutky kladou je složené na způsob můstku pod podušku. Ta, jež klade takovýto můstek, ukládajíc se na lože, říká: „Kdo můj souzený, kdo můj toužený, ten převede mne přes most.“ Jestliže objeví se ve sně souzený a převede přes most, znamená to, že v tomto roce bude provdána.

Přesolení. Jedí před spánkem slané nebo přesolují pokrm. Kladouce se na lůžko praví: „Kdo můj souzený, kdo můj toužený, ten mně podá píti.“ Někdy prostě berou náprstek vody a náprstek soli, smíchají a pijí. Rozumí se, že může i zdáti se něco podobného ve spánku, poněvadž žízeň bude pronásledovati spícího, jenž požil soli.

Hřeben. Kladou pod hlavu hřeben a praví: „Souzený, toužený, učesej mně hlavu.“

Sníh. Položí se naznak do sněhu a jdou ráno pohledět: jestliže obrys zůstal jako dříve hladkým, tedy nastávající muž bude smířlivý a pokojný, pakliže to místo bude porušeno, tedy vzdorný a hašteřivý.

O Kašubech v zátoce pucké.

Napsal Stanislav Windakiewicz.

(Dokončení.)

Již z toho popisu jest patrno, kterak ve příčině společenské máme pohlížeti na Kašuby. Šlechty zvláště u moře zde není; trochu dále ji shledáme, ale ne mnoho, ježto podlehla germanisaci anebo pozbyla majetku. Vejherové, Tempští atd. jsou nejznačnější. Místo jejich zaujali částečně Poláci, většinou však Němci, kteří chutě zdejší statky zakupují za příčinou dobré půdy. Měšťanský živel je slabě zastoupen; co stává, může se pokládati za zbytky po strašné porážce. Kdo viděl někdy obilí krupobitím polámané, představí sobě stav nynější. Zůstával by tedy pouze lid. Vidíme, že tím způsobem děliti Kašuby nelze, lépe bude, otáže-

me-li se po intelligenci. Tato v tom případě může skládati se z kněží, úředníkův, učitelů z lidu vyšlých. A tu opět na neštěstí bude odpověď skoro záporná. Setkáváme se s nejdůležitějšími činiteli života národního, s kostelem ovšem katolickým a se školou.

Opustivše farnosť gdánskou a jiné na blízku ležící, shledáme čtyři přímořské: oksefskou, puckou, swarzewskou a jastarnienskou, které dosti hluboko na pevnině zahrnují okolní vesnice. Z těch jest asi nejstarší oksefská, sáhající původem svým v doby pohanské. Nízký, kamenný kostelík stojí na pahorku příkře spadajícím k moři. Tvarem i polohou velmi připomíná kapličku sv. Benedikta na Krzemionkách u Krakova, učiníme-li dvě změny: co do velikosti a co do podnoží, jímž jest v Oksefu pěnící se moře. Důvodem starobylosti, kromě budovy, jest blízkosť městečka Sobotu, jakož i nalezené knězem Rozczynialským a vykopané G. Ossowským starožitné náčiní spolu s pohanskými kostrami. Před kostelíkem na svahu je hřbitov se zvláštními hroby, jichžto hořejšek jest pokryt drnem, poboční stěny však jsou obloženy lámaným kamením, jehož tu často se užívá. Činí to zvláštní dojem, díváme-li se zdola na hřbitov: všude šedý kámen a nad ním vyčnívají kříže černé. Zajisté to kamení má chrániti pískové hroby proti větrům, ale upříti též nelze, že celek má divný ráz starobylosti.

Farnosť pucká pochází z doby pozdější, asi z věku XVI. po založení města samého. Soudím to z té příčiny, že v Pucku, tak důležitém v dějinách nynějších, není děkanství, kteréž majíc sídlo ve Swarzewě, vykonává dokonce bezprostředně správu duchovní i v části Helu. Kostelík ve Swarzewě trochu hlouběji ležící jest velmi hezký a úplně nový, před několika lety postavený na místě staršího. V bývalém kostelíku stával obraz Matky boží zázračný rozbitkům námořním, jak o tom svědčí obraz nyní na choru umístěný. Poslední farnosť přímořská jest v pucké boce pro poloostrov helský se dřevěným kostelíkem na písčině.

Kostely tyto, podřízené biskupu chlumskému (Culm), jsou největšími a nejpevnějšími tvrzemi národnosti. Faktum je totiž, že kde lid hluboko necítí své národní zvláštnosti, tam jediné kostel je s to, aby jí bránil, jestliže příznivé okolnosti jej činí schopným úlohy této. Idea zvláštní národnosti přenáší se tedy na zvláštní pole náboženské, což aspoň částečně chránilo Kašubů, že nepodlehli mocnému přívalu germanskému. Přihodilo se mi, že jsem slyšel mezi Kašuby otázku: „Jste katolík?“ a odpověď: „Patrno, že je katolík, neboť mluví polsky.“ Němečtí osadníci totiž jsou protestanti. Dlužno zde uvésti opačné faktum poněmčení protestantských Kašubů, jichžto zbytkem čítajícím několik tisíc duší ohrožen jest ethnografický ostrov jezera Tebského a j.

Farnosti pobaltické mají faráře německé. Gdánsko, Oliva jsou ovšem ztracené stráže, Swarzewě, Puck a Oksef mají Němce, neboť patronat je tu státní. V nejnovějších časech boj trochu jest mírnější za příčinou májových zákonů, jimiž němečtí kněži pozbyli opory vládní a musili zanechati nájezdů kulturních. Nyní

očekává se obrat k lepšímu za příčinou vyjednávání o narovnání s kurií římskou. Takovou naději kojí se vlastně nižší duchovenstvo, t. j. polští kněží, k jichžto veliké chvále lze říci, že jsou horliví národovci. To právě scházelo, aby se mohlo přijíti k závěrku, že není kněží kašubských, že jen Němci jsou faráři a přisluhovati jim jsou nuceni polští kněží; Kašubové sami pak, jižto jsou v seminářích, polonisují se, zvláště v bývalém semináři pelplińském. Tomu nelze se diviti, neboť Kašub by pokládal za urážku svatého místa a sebe samého, kdyby uslyšel kázání v kostele jeho nářečím proslovené.

Ještě hůře než poměry církevní jeví se zdejší záležitosti školní, a to z té příčiny, že není příliš mnoho škol, a ve školách stávajících vyučují Němci. Tlustá pivní tvář anebo štíhlá, shrbená postava starého kaprála, sivé vlasy neučesané — toť typ vesnických bakalářů v těch krajinách. Vlastností jejich jest vládnutí jediným universalním jazykem německým. Možná-li si představiti něco bolestnějšího a spolu komičtějšího nežli učitele, jenž polské děti německy učí abecedě? Nahodilo se mi mluviti s oběma stranami: učitel s německým časopisem v ruce přimhuřoval oči mluvě něco hlubšího, jako na př., že kašubský jazyk je pokažená polština, a chválil děti, že se rychle vyznají v němčině; děti pak projevily velmi nepatrnou zásobu vědomostí, a psáti uměly jen švabachem.

Co do úředníků nelze mnoho říci. Tato třída poněmčuje rychleji než jiné, rozptýlena jsouc po provinciích německých; jediná pomoc jest, dostane-li se do krajin polských a mezi polskou intelligenci, že aspoň osvojí si úplně jazyk polský. Sám „věštec kašubský“ p. Derdowski mluví skoro výhradně polsky. Dlužno nám tedy potvrditi smutné faktum, že Kašubi nemají své intelligence — neměla by snad ani půdy — alfou a omegou jest lid. Poznejme jej nejprve zevně.

* * *

Kašub je vysokého vzrůstu, neobyčejně dobré konstituce, opálené tváře u obého pohlaví. Fysiognomie jeho připomíná námořníka anglického; mužští i ženštiny vůbec nejsou krásného zevnějšku. Mužští mají vlasy ostříhané anebo dlouhé, tváře vždy oholené, bradu časem také, ale častěji ji mají zarostlou. Zuby mají černé od žvýkání tabáku a kouření ve krátkých hliněných dýmkách (pipkách) — tabáku také užívají ze zvláštního růžku. V úpravě vlasů ženských (k čemu berou se jehlice zvané ernotla = Haarnadel) není nic zvláštního.

Oděvem neliší se Kašubi ničím od německých osadníků. Kašub nosí čapku (myca = Mütze) se štítkem (nypka); zřídka klobouk, svrchník jako náš lodník (bresloc), zapjatý na knoflíky (knope), kamizolku, spodky (bükse) na kšandách (drebente) o zapjetí slovenském, modrou košili (keszöla), svinutý nákrčník (chusta), na nohách punčochy (sztrimpy = Strümpfe) modré i šedé, boty (skörznie) na ulici, a doma trepky (korki), s nártem (wirzki) ko-

ženým a s podešvem dřevěným za příčinou písku pobřežního. Ženštiny (biołki) mají sukně (sūknia) tmavých barev, nejčastěji černé, ořechové, modré, kabátek (liwk) a o svátku černou jupku (jupa, wamps = Wamms), vyšívanou modrou šňůrkou, vždycky sponkami (eftki = Haftel) sepínanou. Na hlavě mají šátek; starší nosí čepce tmavé barvy, konečně punčochy a trepky jako mužští. Celý ten oděv jako na pevnině tak i na Helu užívaný, zdá se býti přijatým; charakteristických známek v oděvu jižních Kašubů nelze postřehnouti, zdá se však, že tak jest od časů nepříliš dávných, neboť na obraze zázraků Matky boží swarzewské vidíme kroje jiné, zvláště u mužských něco na způsob bílého svrchníku.

Rozhledneme se nyní na pobřeží. Několik ohromných a ramenatých lidí vytahuje velký člun na „sztrand"; tváře mají opálené, zuby černé, v ústech malé dýmky; šedý vous pod bradou a modrou košili rozvál vítr silně vanoucí a pohybuje jimi brzy v tu brzy v onu stranu; venku je dosti temno, moře se bouří čili „graje", jak říká Kašub. Jaký to krásný, imponující pohled, jenž nás unáší na pobřeží skandinavské! Kašubi jsou praví „vlci mořští". Jiné obyčeje učinily je tím spíše takými a dodaly toho flamandského lesku na žití jejich. Zvláštní jest jejich schůze nedělní. Za teplého dne přijdou v kamizolkách anebo v košilích k sobě na návštěvu. Zasednou ke stolu. Před každým stojí pálenka nebo víno, v ústech mají Kašubi opět malé dýmky anebo přežvykují tabák. Jeden vypravuje, jiní poslouchají usmívajíce se. Nastane čas ku žertům, a hosti počínají šťouchati se rukama. Kdo by si mohl představiti polského rolníka takového?

Čím ti lidé se zabývají? To závisí ovšem na poloze geografické: čím hlouběji na pevnině, tím více převládá rolnictví, blíže u moře rybolov. Hluboko na pevnině rolnictví se mísí s obchodem, blíže k moři s rybářstvím. Nesmíme zapomenouti též na pastýřství, kteréž má takou důležitosť jako v Polsce na vesnicích, jen s tím rozdílem, že u Kašubů jest více ovcí ve stádech. Zcela blízku u moře naskytuje se ještě jedno zaměstnání dočasné, v poměru ku práci polské velmi charakteristické. Je to sbírání trávy mořské. Trávu vyvrženou vlnami mořskými sbírá Kašub v malé kupky, kteréžto, když se osuší, snáší na jedinou velkou kupu. Tráva tato očekává tak člun, jenž dle úmluvy připluje pro ni jednou za čas, a sbírá pak všecky kupy, objížděje za tím účelem celou zátoku puckou — Zimní doba jest podobna polské, a opět čím blíže k moři, tím více se zaměstnáním se mísí práce rybářská. Týče se zvláště sítí a lodí.

Nejobyčejnější lodí rybářskou jest „zyga", dva až tři sáhy dlouhá, z prken sbitá a uvnitř vysmolená, zevně mnohdy natřená oblíbenou kašubskou barvou tmavomodrou. Uprostřed lodky jest místo oddělené na ryby a vysmolené zvláště proto, že dno je děrkovaté. V dutině lavičky se staví, věje-li vítr, stěžeň, jenž bez plachet nazývá se „nahým". Plachty jsou dvě: velká čtyřhranná na tom stežni rozpjatá a klín tříhranný, držící se téhož stožáru, dole jsa připevněn k palubě lodní. Ty dvě plachty cha-

rakterisují loď kašubskou; jimi liší se od jiných na př. pomořských z Wolína, kteréž v pucké zátoce často sítě rozestírají — rybolov je totiž svobodným zaměstnáním, a užitek bráti z moře každému dovoleno. Kašubi přivazují plachty lany (sztrik = Strick) ke kolíkům na stožáru (krampi); vzadu je kormidlo, po bocích vesla, na dně kotvice (kotew, draga) a lodní koš (fender) na rozbíjení vln.

Ze sítí jsou zvláštní: obyčejné očkové (neto) velikých rozměrů s kamínky dole a korky nahoře, kteráž upevňuje se pomocí „sztangi", t. j. kyje se závažím na jednom konci a s víchem slaměným na konci druhém; trychtýřovité sítě na úhoře a šňůrovité (cejza) se vpletenými víšky slámy na flundry.

* * *

Klassickou zemí žití rybářského jest Hel. Projděme se na pobřeží mořském. Den je hezký; slunce svítí, moře je tiché, nešumí, čili jak tam říkají „je głada". U lodí stojí šedý Kašub a opravuje sítě.

„Jak se máte?" zavolal jsem.

„S Bohem," odpověděl.

„Dnes je hezky, ticho?"

„Jo, jo, cycho," (slovo jo Kašub ustavičně opakuje), „ale panie lechwo je, człowiek nie mo pieniądzów na pjiwo, ani na tobak."

„No a co?"

„Aj wej, mogbi pon jechac na Hel, do Boru (Jastarni) do księdzia Golębiewskiego; przirizowaliste tů, to i tom trzeba bec, jo, jo."

Patrně rozestřel na mne síť; odpoledne nastala plavba. V lodi sedělo dvé Kašubův, onen šedý a jeho otec (stareszek) bezzubý, ovšem s dýmkou v ústech. Z počátku byla „głada", vítr slabě nadýmal plachty, a loď plula, lehce se kolísajíc a po vlnách klouzajíc. Nerozmlouvali jsme mnoho, neboť je těžko z Kašuba dostati slova. Náhle se nebe zachmuřilo, vání větru náramně se zmáhalo, počalo pršeti a člun se zmítal na vše strany. Vlny vysoko se zdvihaly a uprostřed zátoky zmítaly naší lodí jako skořepinou ořechovou. Dvě míle byly k nejbližšímu břehu, a kam oko pohlédělo, všude pěnící se voda! Loď vystupuje vzhůru, vzpíná se, brzy opět hluboko klesá jakoby na dno, obehnané čtyřmi stěnami vodními. West — Kašubi nazývají větry jmény německými — zmohl se ještě více; rychlostí blesku hnal naši loď k Helu, nachyluje ji na jednu stranu tak, že vlny počaly do ní se valiti.

„Vykasej rukávy, milý poutníče, a chop se lopaty, sice se nevrátíš do Krakova!"

Voda pod, nad, za, před námi, všude! V tom ohromná vlna převalila se ti nad hlavou, zalila tě celého a promočila až na kůži.

„Jezu, pomogy!" zvolali rybáři.

Tak jsme se hnali, vydáni jsouce na milosť větru, ještě asi tři čtvrti hodiny, až... i naše loď se otřásla. Byla rozbita? Nikoli! Zadrželi jsme se na podvodní skále, na „rewie, gdze je secho", jak dí Kašub. Zdaleka bylo již viděti Hel. Ačkoli vítr ještě posouval loď po skále, nebezpečenství přece minulo. Konečně jsme se již ani nehnuli, protož vyvržena kotvice a nastala přeprava předhistorická. Jeden z rybářů vysoko vyhrnuv spodky vzal pocestného na záda.

* * *

Hel jest poloostrov šestimílový; vznikl nepochybně velmi pozdě následkem proudů mořských a vislanské vody, zajisté v dobách historických, jak souditi lze ze čtyř osad zde stávajících. Mizerné protestantské městečko Hel pochází ze XII. století. obě Jastarně, pucká i gdánská (jastry v kašubštině značí velkonoce), Kussfeld, Cejnowa, jak ze jména patrno, jsou původu novějšího. Poloostrov ten jest neobyčejně úzký pruh země, na místě, kde leží Jastarnia pucká, nejužší, neboť jen několik set kroků dělí „moře malé", t. j. zátoku od „moře velkého" čili Baltického. Ohromné písčiny ve všech vesnicích, tak že jdouce tudy zapadáme v nich po kolena. Prostředkem táhne se malý lesík listnatý a cesta spojující osady; síti ovšem nelze nikde, všecko se přiváží z pevniny: rašelina, mouka, ovoce. Jsou tu čtrnáctileté děti, kteréž ještě nikdy neviděly jablka. Kašubi na pevnině vysmívají se také svým bratřím rybářům, že na jejich „inzli" není ani jediného koně, a pro jablka že jest jim jíti tři míle. Příroda sama vykázala tedy zdejší lid k rybářství, odloučení ode světa, zavedla v něm obyčej homerický. Vizme: na jedné straně šumí malé moře, kteréžto za neobyčejně příznivého počasí lze přehlednouti směrem ku pevnině, na konci obzoru lehký světlý pruh; na druhé straně nikoli šum, ale lomoz moře pěnícího se a hučícího tak, že mluvíme-li, třeba křičeti — vlny větrem vysoko se nadýmají a vrhají se daleko na břeh. Na konci obzoru pozorujeme několik bílých lodí a mořského ptáka, jenž hledá pokrmu. Helané jsou určeni k tomu. aby byli námořníky, rybáři. A zdejší Kašubi jsou skutečně proslulými rybáři. neboť je to jediné jejich zaměstnání; jsou námořníky hledanými na lodi obchodní a rekrutovanými na válečné lodi pruské, tudíž lidé, kteří bývali v širém světě a nediví se ničemu. Mnozí také nemohouce široký svůj obzor stěsnati na poloostrově, jejžto lze nohou překročiti, vystěhují se a zůstanou v Americe.

Známo jest, že výtěžek rybolovu v rozličných časech a místech jest různý; je-li jedinou výživou obyvatelů, musí zroditi jednotu cíle v tomto směru. Naši ostrované chtějíce předejíti. aby jednotlivé rodiny nebyly osudem stíhány, přišli v pravý čas na pomocný prostředek, jímž jest originalní jejich myšlénka společného majetku. Utvořili t. zv. jimi „maszoperie", t. j. jednoty rybářské, kteréžto zahrnují celou vesnici. Jedna rodina má dáti tolik a tolik veslařských a jiných věcí potřebných k rybolovu, jiná ro-

dina opět jiné množství, a rybolov se koná spojenými silami. Ženštiny a děti předou konopné niti, pletou šňůrky a sítě; mužští vyřezávají vesla, jež za příčinou rozeznání znamenají rodinnými známkami, t. j. několika zběžnými čarami, v nichžto do nedávna spatřovali mnozí tradice předhistorické. V zimě večery jsou dlouhé; malé moře zamrzne skoro úplně, velké moře u břehu, zřídka se ukáže tuleň aneb něco podobného. Co počíti? Nadbytek času pak ovšem obrací mysl ku práci mistrovské a trudné — vyrábějí zde velmi uměle malinké lodičky — a budí náchylnost k žití společenskému, jakož i ku pobožnosti, čehož výrazem je zpěv společný. Z partitury jejich vlastní komposice naučí se jedna rodina jistému sboru, jiná rodina druhému, ve schůzi zkoušejí své síly, aby spojenými hlasy mohli v neděli zazpívati v kostelíku. Zpěv ten je skutečně podivuhodný modulací tonu a dokonalým vpadáním v melodii. Nastane-li léto, časy se změní. Někdy vycházejí Kašubi na lov krabů v mořské trávě, odpoledne nejčastěji vyjíždějí na rybolov.

Rybáři shromáždivše se plují v několika lodích daleko ode břehův. Ale tu máš! Lodi se usadily na „rewie“, třeba je sesaditi. Několik rybářů s vykasanými spodky seskakuje s lodí, jiní obuvše ohromné boty, do nichžto vjede celá noha po pás, vstupují také do vody, aby postrkovali svůj „bot“ (Boot) — jak loď nazývají — až vjede na hlubinu. Časem, kdy vítr vzbouří vlny a pohne hladinou, třeba užiti jiného fortele. Kašubi přivazují lano ke člunu, se druhým koncem vyjdou na břeh a odtud táhnou podél břehu, až dostanou člun „tichými vodami“ na hluboké moře.

Slunce právě zachází; rybáři skončili rozestírání ohromných sítí. Blíží se noc. Lodi lehce se kolébají, vítr jich neposunuje, neboť kotvice jsou dobře v písku zaryty. Měsíc jasně svítí, Kašubi každou chvíli dívají se na sítě hádajíce, jaký bude rybolov. Vytahují sítě; ryb je mnoho, a opět rozestírají sítě. Zastihne-li je v noci déšť, odívají se nepromokavým šatem z plátna voskového aneb olejem napuštěného a pokrývají hlavu kuklou. Oděv tento nazývají „eltůchem“. A tak mine noc. Z rána vracejí se čluny ku břehu. Nastane dělení ryb; každý mužský dostane díl, ženština a dítě též, faráři odvede se desátek. Většina zůstane na lodi, s nížto dva rybáři plují do Gdánska, kde prodají ryby, a peníze po návratu rybářů také se rozdělí.

A jaká jest intelligence na poloostrově helském, čili jaké jsou kostely a školy? Poměr obou jest úplně jiný nežli na pevnině. Kostel je polský, škola polská, a Kašubi se tu cítí jako v ráji pod králem svým, farářem. Němce tu nespatříš, leda přijede-li jednou za čas do městečka na inspekci; popudy germanisační snad se odvrátily či spíše odrazily od toho chudého, písčitého skrojku země. Kdyby nebylo telegrafického drátu, poštovní skřínky a německého nápisu obvodu mořského, člověk by myslil, že je v bývalé Polsce; nalezneš tu i polskou knížku ke čtení, zvláště Grainertovu povídku o Kašubovi.

* * *

Pozorujme vnitřek, charakter Kašubů. V celé zátoce pucké jeví se stejný. Je to lid zdrželivý, v sobě uzavřený, zvláště Němcům nepřístupný; slova třeba z něho dobývati násilím. Ženštiny jakožto zvědavější jsou poněkud hovornější; naopak reflexe směřující ku vnitřku zrodila v lidu tom vymýšlivosť, lesť a žádostivosť peněz, způsobem jeho poctivě nabyté. Podnebí a dějiny rozvinuly v něm ty vady, kteréž nahrazují se velkými a dobrými jeho vlastnostmi. Vyznačuje se pobožností a hlubokým citem náboženským — připomínám tu onen zpěv Helanů, zaznamenávaje faktum, že na př. žena představeného v Mechelinkách shromažďuje každou neděli vesnické ženštiny a rozdává jim knižečky „živého růžence". Za nábožností kráčí úcta ku kněžím a láska k nim jako k otcům. V rozmluvách se ženštinami jsem slyšel, kterak se jim stýskalo po bývalém faráři oksefském. Na Helu skládají Kašubi kromě desátku ještě lepší ryby knězi darem, a přijede-li kněz cizí, vesnice uznává za povinnosť pohostiti jej na vlastní útraty. Nejvíce však zdobí Kašuba jeho moralní hodnota; postačí tu podotknouti, že ve farnosti oksefské v posledních osmi letech nebylo ani nejmenší krádeže, a na Helu že kostelík jest ve dne v noci otevřen. Možná tedy těm lidem úplně se dověřovati, a kdyby nebylo tuláků německých, byl by tam každý jist svým majetkem.

Co do jazyka můžeme říci, že Kašub jej miluje tak, že se svými mluví pouze kašubsky, ač umí dobře německy. Jazyk tento u přirovnání k obecné polštině vyniká: hlubokou intonací akcentovaných samohlásek, což dle Hilferdinga pochází od vlivu mořského šumu; přechodem *a* v *o* (á), *o* v *ö*, *u* v *e*, *ü*, *i*, *y* v *e*; užíváním čtyř samohlásek nosových; nedostatkem tvrdého *ł* a spoluhlásek zubných, měkkých *ć*, *dź*, *ś*, *ź*; množstvím archaismův, užíváním mnohých slov horno- i dolnoněmeckých jakož i skladny německé. Podle těchto známek, nepříliš často se vyskytujících, třeba souditi na větší ethnografickou různosť Kašubů vzhledem k ethnografickým skupinám polským, než jaká jest mezi těmito samými. tudíž pokládati kašubský jazyk jaksi za podřečí polského. Zabývati se tedy tímto jazykem jest Polákům povinností, kterouž poloha geografická činí nevyhnutelnou.

Pomíjejíce zajímavou literaturu kašubskou, kterouž by dle Auersperkova konceptu bylo lze svázati do kapesního šátku, a kterážto se značněji jeví jen v „Panu Czorlinským" od H. Derdowského, obracíme se k literatuře prostonárodní. Tato se vyjímá velmi smutně. Jako roztrhané korálové růžence národní tradice žijí v ústech lidu již jen jednotlivé pověsti, ježto píseň skoro na vždy již vyhynula. Uslyšíme jen dvě, nejvíce tři sloky, konečně kostelní a světské písně polské naučené, aneb dokonce... německé, mizerné veršíky. Šestileté dítě pasouc ovce zpívalo takto:

„Wenn meine Frau besoffen ist,
dann weiss ich, was ich thu',
ich nehm' den Bindelsack
und geb' sie ein dazu."

Plna hlubokého citu je tato píseň mladé Kašubky:

W cemnim lese wioter wieje,
piękne dzywczę rütę seje,
seje, seje, nie sejące.
„O cüż cebie glówka boli,
serce plocze?“
„Że moj milszi z inszim skocze.“

Ještě více charakterisují Kašuby krátké veršíky, v nichžto nejednou zvířata vystupují. Tato personifikace zvířat nevyskytuje se v Polsce tak zhusta, v povídkách kašubských vystupuje častěji, divně připomínajíc ducha písní litevských aneb dolnoněmeckých. Vlk, liška, koza, osel jsou nejčastějšími hostmi, na př.:

„I szed wilk z lesem
pobile się
szle do korczmi
zgodzyle sę.“

Národních povídek shledáváme více než písní. Obsahem jejich bývá thema o třech synech, z nichžto nejhloupější má největší štěstí, příhody rolníků se zvířaty atd. Nápadno jest, že o prostonárodních obyčejích (na př. o Sobótce), o moři a přírodě v těch povídkách bývá málo sledův, aneb že jich tam ani shledati nelze. Zdejší příroda vůbec velmi krásná a historická tradice se živými pomníky nečiní na Kašuby přílišného dojmu. Přijdeme-li do hor a pozorujeme horala — jaká radosť ze přírody září mu z očí! Kašub sedne do své lodi větrem hnané, a složiv ruce sedí a dívá se do dálky.

Ze zajímavějších povídek uvedu jednu, kteroužto Słowacki uslyšev u Ikwy, užil pak jejího obsahu ku svému dramatu: „Balladyna“. Povídka tato koluje mezi Kašuby, na dvé jsouc rozdělena:

„Bel to jeden król, a miel trze*) córki. A ti ten król rzek: „Idzte w ten los.“ a dol ima trzi kożdomu**) jeden koszik. A ten król rzek: „Chto budze miol norichli ten koszik zebruni, ten dostanie to gospodarstwö.“ Tok to mlodszi miola norichli. Tok ti to starszi rzekla „chcema ją zobic“; tok ta we strzi dni rzekla „zobiję“, a ta ją zobila (1)... A ti tę pos jeden sziper wöwce. A ti te dwie nojstorszi córki se rozdzelili ti jagode, a ti wöni szli dodom. A ti ten ojczec sę ich pito: „gdzeż wa mata tę mlodszą córkę?“ A oni rżekli: „ma niewíma“. A ti on szed do tego pastirża, co ti owci pos, „gdze oni mieli tę mlodszą?“ A ti on rżek: „pöd jednu brzosku“. A ti wzu jednego halepnika, a ti oni tę kopali, a ti oni dosteli tę mlodszą córke. A ti te dwie byli tiż bronami rozdzorti (2).“

*) Analogicky s jinými povídkami, kde vystupují tři synové.
**) Chyba místo „každé“.

Bratří naši v Dolních Rakousích.

Podává Jan Herben.

(Pokračování.)

Projedeš krajem. Vyhneš se železnici, která vede beztoho k Vídni, a potuluješ se pěšky nebo po voze polními cestami. Polní cesty mají mohutnou poesii ve svých kolejích. Neměřil jich nikdo, sedlák je vyšlapal a vyjezdil. Potkáš venkovany na nich a zaslechneš národní řeč. Jsi-li na voze, jede se jako v peří. Tu se projíždíš mezi lidem a tyto cesty dovedou tě k vratům dobrých lidí, na nichž ti záleží a jež hledáš. Od Lohovce po Ranšpurk, od Ranšpurka po Přilep čítáš tak hlavy svých milých. Pěkný to počet:*)

Lohovec (Bischofswart) má 871 obyvatel, Němců žádných.
Nová ves (Ober-Themenau) 1047 obyvatel, Němců žádných.
Poštorná (Unter-Themenau) 1701 obyvatel, Němců žádných.
Ranšpurk (Rabensburg) 1867 obyvatel, Němců 600.
Valčice (Feldsberg) na svých předměstích na 200 Slováků.

Celkem tedy v soudním okrese valčickém přes 5000 duší slovanských. Z 29.079 obyvatel tohoto okresu šestina je Slovanů.

Potom se zahne do soudního okresu čistějovského (Zistersdorf). I shledáme:

V Cahnově (Hohenau) obyvatel 3300, z nichž Němců asi 300.

V Lingašdorfě (Ringelsdorf) obyvatel 1300, z nichž Němců asi 200.

Přilep (Waltersdorf) má 391 duší, žádného Němce.

Zindorf (Sindorf) mezi 400 obyvateli asi 100 Slováků.

Roztroušených po Ochorně, Čistějově, Krutách počítám asi 100 Slováků.

Celkově v okrese tomto Čistějovském čítáme tedy Slovanů 4700 duší.

Pěkný to počet Slováků, našeho lidu; v obou okresích do 10.000 duší. Mnoho nechybí věru.

Žiješ-li mezi nimi déle, ucítíš v srdci jiskru náklonnosti k tomuto lidu. Dědiny jejich jsou úhledné a půvabné jako na Moravě, domy a chaloupky veselé, bílé, čisté — proti moravským mají maličko již malování, méně pestrosti a rozmanitosti. Lidé, kteří tě potkávají, nosí kroj slovenský. Slováci při Dyji neliší se krojem nic od moravských, Slováci při Moravě přijali zase kroj i nářečí od Slovákův uherských. Všude celkem ovane příchozího duch domácí. I ten ruch na dědině, pozdravení a přivítání, písnička, dětské hry a klukovská odrhovačka. I ti drátenící, Bzenčané a Bzenčanky, rozvážející po dědinách okurky, mrkev, petržel, marjánkové plevy, sklínkaři, Valaši s křiváky, potulní ševci z Holíče, to vše najdeš jako doma, na dědině moravské.

---

*) Číslice vzaty jsou většinou ze sčítání lidu r. 1880. dle řeči obcovací.

Lidé jsou postavami pěkně rostlí, zdraví a obratní. Známý měkký obličej slovenský s lahodnými zraky vidíš na mužích i ženách. A nejživěji drobné děti hlásají svými tvářičkami národnosť slovenskou. Takový Slováček, jak jiskra živý, nezapře svůj původ, třebas desetkrát cizince pozdravoval: „Gelobt sei Jesus Kristus!"

Všim, co život přináší, lid hlási se k původu svému slovanskému. Je pohostinný, společenský, hovorný, sdilný a veselý. Pije se tu všady víno a to činí mysl jarou. Viděli mne ponejprv a přijali mě přátelsky, sousedsky, nanejvýš zvědavě, což je zvykem venkovanů. Vešel jsem mezi ně s průvodcem svým do hospody.

Hospoda židovská, dům odrabaný se špinavými okny, před domem prohlubně bláta, v síni smetí, ze dvora čpí řeznický a koňský zápach — jako všude. A jako všude hospoda nabita. Jeť z nového, po žních a po mlatě a tedy peněz dost. Začíná se již vozit řepa a blíží se vinobraní, tím bude sklizeň dovršena. Tu v Dolních Rakousích jako na Moravě hned po žních obilí se mlátí, kdežto v severních končinách až v zimě. Sem do těchto rakouských dědin nota bene chodívají naši moravští Horáci na žně a slovenský chudý lid z Uher na mlat. Čeleď domácí v Rakousích nemlátí, všechno cizí lid, ovšem jen mužští.

Již bylo plno v hospodě a ještě noví přicházeli. Sedláci mají snad víno doma, ale do hospody na večer přece si zajdou, zvláště před nedělí. Přišel strýc asi šedesátník, kostnatý, suchý, ale pevný Slovák. Soused se ke mně nahnul: „To je vám kuřák!"

„Slováci všichni jsou náruživí kuřáci," pravím na to.

„Co vás nemá, takového jste neviděli. Čujte, jak fajčí!"

Vskutku pukal kostnatý soused, až se to rozléhalo, a dým valil se mu z úst jak z komína. A soused můj nahnuv se ke mně vypravoval mi potichu, že jednou prý chlapec toho kuřáka zbudil se přede dnem na peci (bylo to z jara): a když se probudil, povídá s peci: „Tatičku, čujte, co to? U súsedů muátia!"

„Joj, ty lebavče," durdil prý se otec, „to já fajčím. Už se mňa nechce spát!" A starý měl z toho takovou radosť, že to všude povídal. A od té doby sousedé potkávajíce strýce s dýmkou v ústech žertují s ním: „Muátite, strýčku, muátite?" A on se nezlobí.

Strýc sedl si ke stolu vedle nás U tohoto dubového stolu seděli s námi sedláci v kožiších s beránky, vesměs zámožnější, tváři tlustých a zdravých. U sousedního stolu při zdi hrálo se v karty: myslivecký mládenec, hajný, řezník a druhý obecní radní s krásným orlím nosem. Kuřák usedl chladnokrevně, pošinul čepici do týla, poptal se, kdo jsem, a pak kouřil, kouřil a kouřil, ani nemžikaje. Za to protějšek můj, jemuž jistě také bylo přes padesát, stále vypravoval a dolazoval se na Prahu, na vojnu a na Sardýna, o němž byl přesvědčen, že „nebude hodný, dokáď ho náš císař nedá setnút". O Praze nevěděl asi nic víc, nežli co se v pěsničce zpívá: „Praha je překrásné město, nedaleko Moldavy." Vojny ho proto zajímaly, že má syna na vojně.

„Aá, to je chuap!“ chválil svou krev starý. „Můj syn — to je! Ten má huavu! Z huavy umí lepši kázeň urobit než náš farár. Ja, co vy víte.“

Soused tohoto hovorky konečně také otevřel ústa. Povídá ke mně: „Ked sú oni študýrovaný, musá vedzet, de je Babylonská veža.“

Mlčím v divných rozpacích.

Strýc domnívaje se, že to beztak vím a musím věděti, povídá mi, že i on něco ví o této věži. Však že v ní byl děda nynějšího knížete pána. Řekne-li se v těchto končinách kníže, je to vždy kníže z Lichtenšteina.*) (Pokračování.)

Na lužické svatbě.

Napsal Hanuš Máchal.

(Dokončení.)

Byl jsem nadmíru mile překvapen, když jsem poznal na vsi tak mohutné národní zanícení, jež jeví se v těchto vlasteneckých písních. Lid venkovský, který při každé slavnostní příležitosti zahlaholí srbskou národní hymnu:

Hišše Serbstwo njezhubjene
Swój škit we nas ma;
Nowy duch wšo wosłabjene
Sylnje pozběha:
Bóh je z nami, wjedźe nas,
Njepřećel so hižo hori,
Serbja, Serbja wostanu,
Serbja dobudu!

lid takový zajisté také uvnitř hluboko cítí význam těchto slov, je jimi dojat a dovede se jimi také říditi. Že se písně Zejlerjovy, prodchnuté vřelým vlasteneckým duchem, tak mocně na venkově mezi prostým lidem rozšířily a v jejich srdci ohlasu našly, to nejlepším je důkazem národního uvědomění srbského lidu.

Vedle této národní hymny oblíben je též vlastenecký zpěv:

Naše Serbstwo z procha stawa,
Stawa žiwa narodnosć;
Sylny duch nam mocy dawa,
Zbudźi swjatu horliwosć.
[: Wótcny kraj, krasny raj,
Sława! Kóždy zawyskaj! :]

Mimo to hrály a zpívaly se též písně: Trać dyrbi Serbstwo, zawostać a serbska khorhoj zmahować atd., rovněž slovanská: Słowjan sym a wostanu!

---

*) Byli jsme nuceni podati v tomto čísle pro nedostatek místa jen malou část p. Herbenova článku — příště to zase vynahradíme.

Když přiblížili se hudci k stolu našemu, zavzněly sladké zvuky naší národní hymny; k slzám byl jsem pohnut, když svatebníci bez rozdílu stáří, stavu a pohlaví z plných hrdel zanotovali:

Hdźe statok mój, hdźe statok mój?
Woda šuči po dolinach,
Lěsy šumja po skalinach,
Kwětki kćeja tu a tam,
Lubosnosć, hdźež pohladam.
A to je ta rjana zemja
[: Zemja serbska, statok mój! :]

Netušil jsem, že sladké zvuky písně této uslyším na březích šumné Sprévy a co více — na vsi od lidu prostého, selského. Zdálo se mi, jakoby mi jemný jarní vánek lahodně ovanul rozpálené čelo a cosi, jako blahá naděje, naplnilo srdce mé; od té chvíle jsem hluboce v duši své přesvědčen, že lid, který tak vřele cítí svou národnosť, který mocně se hlásí k rozložitému stromu slovanskému, že lid ten neutone ve vlnách ciziny, nýbrž že lepší se dočká budoucnosti. Ovšem není takový vlastenecký zápal všude. ale zmáhá se přece silou obdivuhodnou.

Když hudebníci u všech stolů zahráli, dostavil se do každé místnosti braška, pomodlil se hlasitě s hostmi modlitbu před jídlem a přál jim v krátké řeči dobré chuti, načež nosila se na stoly jídla. Hostina byla ovšem jednoduchá, záležejíc z polévky, hovězího a vepřového masa, ale všeho byl takový dostatek, že sotva polovice jídel strávena byla. Největší nesnáze měl jsem se srbskou lžicí; ta je totiž úplně kulata, široka a mělka; kdo jí není uvyklý jísti, musí se míti na pozoru, aby se nestal nezpůsobným. Při jídle konají se různé sbírky na „herce“, na „kucharku“, na „majerku“ atd. Po jídle dostavil se opět braška a odříkal zbožně modlitbu po jídle. Hosté vstávali od stolův a hrnuli se na dvůr, kde seřaďoval se průvod k tanci do hospody. Hudba zahrála veselý pochod a vše spělo za veselého hovoru za ní. Vlastně ne vše — ubohý ženich musil zůstati doma, pohlížeje toužebně za svaty, kteří mu nevěstu k tanci odváděli. Dokud není nevěsta očepena, nesmí s ní ženich k tanci jíti, musí hezky doma seděti. Věru, trpká to pro něho zkouška!

Místo k tanci ohrazeno je zábradlím, uvnitř kterého se tančí. Za zábradlím postaveny jsou stoly pro obecenstvo. Dovnitř zábradlí vstoupili toliko hudebníci a hlavní osoby svatby, totiž nevěsta, słonky, svati a braška, ostatní hosté a chasa zůstala venku za zábradlím. Hudba začala hráti srbský „rej“ (tanec), při němž vynikají nejvíce národní srbské housle. Jsou větší poněkud než obyčejné, trojstrunné, naladěné v tony *d*, *a*, *e*; resonance je u nich mnohem větší, proto mají také silnější a vřískavější zvuk. První svat začal dle taktu hudby tleskati v dlaně, načež přiblížila se nevěsta, postavila se před něho a na jeho pokyn několikráte se před ním rychle dokola otočila. Pak pojal ji teprve v náruč a začal se s ní způsobně dokola točiti, ale stále na jednom a témž místě. Tleskáním v dlaně přivolají se i obě słonky od svata dru-

hého a od tanečníka k tomu zvoleného. To se opakuje několikráte. Když nevěsta a słonky s dostatek se natančily, kráčí nevěsta kolem zábradlí a podává chasníkům tam stojícím ruky, loučíc se s nimi a zároveň se stavem — svobodným. Po tomto dojemném loučení usedne nevěsta k słonkám, načež oba svati postaví se před hudebníky a volají jménem chasníky, zvouce je, by k nim dovnitř zábradlí vešli a tance se súčastnili; zároveň dávají jim připiti piva. Kdo není jmenovitě pozván, nesmí se z počátku tance súčastniti, teprve v době pozdější může se k ostatní zvané chase přidružiti. Ale stále mají oba svati přednosť; oni vždy otevrou kolo, potom teprve začne ostatní chasa tančiti. Jakmile oni přestanou, utichne i hudba. Po každém tanci vyjdou tanečnice, vyjímajíc ovšem nevěstu a słonky z kola a usadí se u zábradlí. Když se opět tančiti začne, volá každý tanečník svou tanečnici tleskáním do dlaně.

Přestávky tance vyplňují hoši veselým zpěvem; shluknou se před hudbou a zpívají národní nebo vlastenecké písně. Nejoblibenějším tancem jest jim jejich serbský rej, pročež se také nejčastěji opakuje. Bezděky připadají mi tu slova národní srbské písně:

Werć mne pola herca,
Mój najlubši lyby!
Njemski rady rejwam,
Serski hišće radšo!

Nevěsta nasytivši se tance, dá se svaty doprovoditi domů; svatové vrátí se pak sami do hospody. Večer dojdou si opět pro nevěstu; ženich zůstává však stále doma. Nevěsta nezdrží se z pravidla dlouho v hospodě, nýbrž v průvodě svatů zase domů spěchá. Tam svlekou ji z nevěstina roucha, oblekou ji jako vdanou ženu, odevzdají ženichovi, načež teprve oba jdou do hospody.

Dvojí věc, pro Srby charakteristickou, vidí se mi ještě poznamenati. Předně jest to vzorný pořádek, jaký při tanci v hospodě zachovávají. Nedospělí hoši a dívky nesmějí se súčastniti tance; takoví smělci byli by od ostatní chasy potupně z kola vystrčeni, Dále jest velmi chvalitebný zjev. že není u Srbů v té krajině, kde jsem byl, oblíbena kořalka (palenc). Hoši i ostatní hosté pili pouze pivo, buď černé, buď „české“ červené.

Mezitím co mladá chasa v hospodě tančí, chodí starší hosté k večeru po vsi „na kofej“ (na kávu). V celé vesnici totiž vaří se k večeru káva a přespolní hosté chodí do jednotlivých domů, kde právě větší mají známosť, na návštěvu, častováni jsouce tmavohnědou kávou, k níž cukr přikusují. Večer pak přicházejí hosté znova do kvasného domu na večeři; po té jdou buď do hospody, nebo se baví, hrajíce v karty. Pozdě v noci se rozcházejí, vyplácejíce se v domě nevěstině přiměřeným peněžitým dárkem.

Nemohu zajisté lépe tlumočiti dojmy, jaké vznikly v mysli mé o lidu srbském při této svatbě, než Zejlerjovým zpěvem:

Tón serbowski lud, jedyn zradomny lud,
Won znaje tak prawje so zawjeselić
a štó chce jón hanić a do kuta hnać
[: a prawo jom' kwasne a wjesele brać? :]

Tón serbowski lud, jedyn nadobny lud,
je zjawny tak sprawny a dobry wón je,
njech čušli a skoči tu rejku též rad,
[: hdyž holčo je družka a pacholo swat. :]

Tón serbowski lud, jedyn poradny lud,
wón spěwa, so směwa a žiwjenje ma,
a čiły a strowy se zawjeseli,
[: za čestny swój pjenjez we njewinosći! :]

Společnosť ku rozšiřování posvátných knih v Rusku

vydala zprávu o své působnosti za rok 1883., jenž jest patnáctým od založení společnosti. Rok tento byl pro společnosť dosti příznivý, neboť místo očekávaného deficitu byl čistý výtěžek 732 rublů 48 kopejek. Posvátných knih bylo rozšířeno 90.608 výtisků, o 8000 více než v r. 1882 Tento utěšený výsledek mohl býti dosažen toliko pomocí amerikánského biblického spolku, neboť nákladem tohoto spolku uhrazeny byly výlohy dvou nákladných výprav rozšiřovatelů knih ve východní Sibiř a v amurský kraj. Jedna výprava knih do těchto končin stála více než 2000 rublů. V těchto krajích rozšířeno bylo přes 20.000 výtisků posvátných knih.

Ve zprávě společnosti uveřejněny jsou zajímavé příběhy rozšiřovatelů knih. Ve východní Sibiř posláni byli dva rozšiřovatelé, kteří přišedše do Jenisejska obešli všecky domy a v každém skoro prodali po pěti výtiscích. Po té odebrali se do města Krasnojarska, navštívivše přes třicet obcí a v každé zanechavše nějaký počet knih. Na cestě této zápasiti bylo rozšiřovatelům knih s rozličnými nepříjemnostmi, neboť všude byli varováni před loupežemi a počasí bylo velmi kruté. Četné metelice a mrazy, jež docházely až ku 30°, tak že stromy pukaly, vydávajíce zvuky podobající se výstřelům z ručnic, byly velice v cestě na překážku. V Krasnojarsku bylo rozšířeno mnoho knih, mezi nimi 76 výtisků bylo dáno darem. Z Krasnojarska vedla je cesta do Irkutska. Na této cestě ještě více zvětšily se útrapy rozšiřovatelů. Ku konci února dostali se do Irkutska, kdež rovněž mnoho knih se rozšířilo. Z Irkutska odebrali se rozšiřovatelé ku vrchnímu toku Leny, jenž ještě málo jest obydlen. Cestou touto pronásledoval je střídavě sníh s deštěm. Ve vesnici Kačugu na břehu Leny koupili si loďku, uložili v ní všecky truhly s knihami a pluli dolů po Leně. Když propluli deset verst, dostali se do víru, kdež loďka jejich byla vyhozena na ostrov. Podobné případy opětovaly se často, neboť rozšiřovatelé knih neznali tok Leny. Za to všude, kde se zastavili, dobře se jim dařilo, neboť knihy šly na odbyt. Ku konci července vrátili se do Irkutska, odkud jeden z rozšiřovatelův odebral se do Kjachty. Celkem za jedenáct měsíců bylo rozšířeno oběma rozšiřovateli ve východní Sibiři 10.605 výtisků posvátných knih. Za patnáctiletou dobu působnosti rozšířeno bylo celkem od společnosti 901.360 výtisků.

Tadyáš.

Obraz ze života lidu.

Od **Elišky Ořeškové.**

Z polského rukopisu přel. *F. A. Hora.*

(Dokončení.)

Všichni lidé byli odtud již odešli do práce; široká vrata u stodoly a stájí byla pevně zavřena, místy nad komínem vystupoval sloup dýmu ozlacený sluncem, anebo v domě pozůstala jakási hospodyně, kteráž vystoupivši na práh vylila ze střezu proud pomyjí či mydlin na

trávu a rosu, anebo hlasitě volala na slepice, aby jim hodila hrsť lonské zadiny, někde z kouta vymetené. Na rozsáhlé, pevně uzavřené budovy, na trávu zrosenou a dmoucí se drsnou lopuchou, křenem a ostem, na bílé pěšiny v různých směrech v zeleni vyšlapané a na nízké ploty, jimiž dvůr byl ohrazen, padala obrovská, jednolitá, žlutá plachta slunečního světla, celá rozechvělá myriadami jisker, ve hlubokém tichu povětří rozepělá hlasy skoro neviditelně se pohybujícího listí a v tom listí neviditelných ptákův a ovadů.

Rychle kračejíc pravila Chvedora:

„Milostivý Bůh dá pěkné počasí!"

Tadyáš neodpověděl na tu poznámku matčinu, ježto nemyslil vůbec na to, že je pěkné počasí. On jen v sobě je cítil. Celé dětinské tělo jeho bylo opojeno rozkoší; překypovalo touhou po životě a ruchu. Proto Tadyáš pustiv sukni matčinu počal jako hříbě vyhazovati nohama a váleti se po trávě; když se Chvedora trochu vzdálila, vzchopiv se běžel za ní se svou lněnou hřívou, rozčechranou na vše strany, se smíchem a křikem hlasitým, s očima roznícenýma sluncem a štěstím. Za branou šli nějakou chvíli cestou lemovanou topoli, až oba náhle se zastavili a vážně si vedli. Na tváři Tadyášově jevila se ta vážnosť neobyčejným vytřeštěním očí a širokým otevřením úst na černo zmalovaných. Ale tvář jeho matky dávala na jevo pokoru a nábožnosť. Stáli u kapličky, skládající se z vysoké podezdívky a dřevěného výklenku, v němžto mezi kyticemi z umělých a čerstvých květin stála soška Panny Marie, nemotorně ze dřeva řezaná, velmi stará, s tváří křiklavě pomalovanou. Nade hlavou sošky leskla se koruna z plechu postříbřeného, a od šíje až k nohám splýval jí plášť z červeného aksamítu, dokola ovroubený zlatou stužkou. Kaplička ta byla vysoká a tím způsobem zbudována, že k cestě se obracela profilem a otvorem výklenku ke dvoru, nad nímžto s výše své panovala, tak že ji skoro z každého bodu jeho bylo viděti.

Chvedora majíc hlavu skloněnou třikráte se požehnala křížem a něco tiše zašeptala, načež nachýlivši se vzala Tadyáše na ruce a pozdvihla jej k výklenku.

„Boží!" pravilo děcko jaksi bázlivě.

„Aha!" odpověděla matka; „požehnej se, synku!"

Ale poněvadž by to sám ještě nemohl učiniti, uchopila jej za ruku, a dotknuvši se jí spoceného čela, úst a obnažených prsou synkových, skroušeným a prosebným hlasem pravila:

„Ve jménu Otce i Syna . . ."

Několik minut stáli tu oba, majíce zraky na sošku upřeny. Oči Tadyášovy jevily zvědavosť sloučenou s udivením. Osmahlá tvář matčina měla výraz pokorné, vroucí prosby, jenž naplnil oči její obrácené vzhůru a nízké čelo její přeryl vráskou hlubokou. Ustavičně držela své dítě vysoko na rukou, nejvýše jak jen mohla, a nemluvíc, nevyslovenou snad myšlénkou prosila Bohorodičku, aby přijala dítě to ve svou ochranu. Byl to jedináček. Po několikaletém manželství přišlo na svět jak anděl míru, neboť Klement od toho času počal vážiti si jeho matky, a nikdy již mezi nimi nebylo sváru ani strachu o budoucnosť. Otec z lásky k děcku se zapřisáhnul, že kořalky se ústy nedotkne, a dostál přísaze. Rolníci obyčejně velice milují své děti, zvláště pak a nejvíce syny.

V tom okamžiku kdesi na blízku rozléhal se hlas mužský:

„Hó! hó! nuže! hó!“

Volání toto plynulo v tichém, zlatém povětří basovou, hlubokou, táhlou notou. Chvedora odvrátivši zrak od výklenku pohlížela na pole. Na blízku plotu, jenž dělil kuchyňskou zahradu od pole, vysoký, silný muž ku předu trochu sehnutý kráčel za pluhem, jejž táhl pár koní, a hlasem basovým, táhlým, trochu ponurým volal na koně:

„Hó! hó! nuže! hó!“

Matka i syn poznali hned Klementa. Tadyáš počal sebou netrpělivě trhati a vřeštěti.

„K tátovi! k tátovi! k tátovi!“

„Není možná, synku, nám třeba jíti do zahrady.“

Ještě ani nedomluvila, kdy tvář Tadyášova zvlhla slzami jako země lijákem. Před chvilkou byl synek ještě šťasten a vesel jako mladé hříbě na bujné louce; nyní byl celý v slzách a vřeštěl tak, že vrabci na topolech se ulekli a pronikavě se rozštěbetali. Náramně, vášnivě zachtělo se mu táty. Ale Chvedora k upokojení choutky synovy neužila tentokráte obyčejného argumentu — dziah y. Naopak, blahý úsměv rozevřel velké její rty, a ona tiskla k srdci děcko vřeštící a sebou trhající.

„Dobře již, dobře!“ pravila, „oj, ty můj zlatoušku! zavolám ti tátu, počkej, zavolám! Ať přijde k synáčkovi!“

A postavivši se ku plotu kuchyňské zahrady, hlasitě zavolala:

„Klemente! hej, Klemente!“

Jenom několik záhonů dělilo ji od orajícího muže, jenž pozdvihl hlavu a rovněž hlasitě zvolal:

„Chvedoro? A čeho chočeš?“ (Co chceš?)

„Chodzi!“ (pojď) volala, jednou rukou přidržujíc u prsou děcko, a druhou kynouc mužovi; „chodzi tutki, Klemens, chodzi!“ (Pojď sem, Klemente, pojď.)

Zastavil koně uprostřed záhonu, a těžkým dlouhým krokem přešed malé prostranství zastavil se na protější straně plotu.

„Čeho?“ tázal se.

Než byla Chvedora s to, aby odpověděla, Tadyáš vyrvav se z jejího objetí a zachytiv se nohama plotu, chápal se košile otcovy. Akrobatické to cvičení nebylo lze vykonati beze značného porušení skrovné toalety hošíkovy. Nahé tílko děcka toho mezi dvěma vysokými a silnými osobami nějakou chvíli se lesklo na slunci jako soška z pozlaceného bronzu. Klement sňal synka s plotu, vzal jej na svalovité ruce, a hlavu maje poněkud nachýlenu díval se mu ve tvář, na nížto slzy právě prolévané rozšířily a rozvodnily černou její malbu. Tadyáš rozeštěbetalý, s posuňky, jimiž jevil radosť velikou, vyprávěl otci svému, že kravička běluška šla na pastvu, když on ještě spal, a pes kubín tak štěkal na jakéhosi žebráka, že pan vekonum... pan vekonum (ekonom, hospodářský správce)... Nevěděl již úplně, co chtěl říci o panu vekonomovi, zato však se počal tázati, zdali jej tatínek dnes posadí na koně, jak byl učinil zítra, ne! včera, ne! ani zítra ani včera, ale za dvě neděle...

Klement dívaje se na syna tázal se ženy:

„Čeho klikala?“ (Proč jsi volala?)

„Inu, proč? Chtěl mermomocí k tatínkovi, tak že jsem s ním měla hrozný kříž! Nemohla jsem ho na rukou udržeti, a na zemi pustiti jsem ho nechtěla, neboť by sám byl běžel na pole. Proto jsem zavolala, abys přišel k nám. Co mám s ním počíti? Ten nečista, fučík, svéhlavec!“

„Vyprášiti mu kůži zato, že je takový...“ zamručel otec, ale přímo na odpor těmto slovům svalovitá jeho ruka pevně tiskla dítě k zarostlým prsům, viditelným mezi rozhalenou košilí, a na obličeji, jenž byl také kosmatý hrubým hustým vousem, v plném, blahém úsměvu zaleskly se dvě řady zubů sněhobílých. Na druhé straně plotu týž blahý úsměv uhostil se na plných červených lících matčiných. Muž a žena měli pěkné zdravé zuby. Nade děckem, jež mezi rodiči vrtělo sebou a štěbetalo, setkaly se zraky jejich vlídné a veselé. Jindy býval obličej Klementův trochu ponurý. Rmoutilo jej, že nemaje vlastní půdy musil sloužiti ve dvorech. V minulosti své byl měl také neštěstí a hříchy, a kdykoli na ně vzpomínal, vzdychal anebo se zlobil. Mnoho peněz byl utratil za proklatou pálenku, a s bratrancem prohrál process o tři jitra pozemku. Ale nyní přece nikdo by se byl v něm nedomyslil toho smutku a těch břemen života. Podávaje nade plotem ženě děcko a pod hustým, hrubým vousem ustavičně s úsměvem blýskaje bílými zuby pravil jakoby hněvivě:

„Bůh ví, proč jste sem oba přišli, a ještě odvoláváte člověka od práce! Mám tu snad celý den s vámi pleskati? Tu máš! Vezmi sobě toho nečistu a hni se do práce!“

Polibek tak hlasitý jako výstřel z malé bambitky rozlehl se nade plotem, a na tlustém, osmahlém krku hošíkovu, pod bledými jeho vlasy zůstala červená známka od energického přitisknutí úst otcovských. Klement se zvolna odvrátil, a těžce kráčeje ubíral se k opuštěnému pluhu. V polovici cesty se obrátil a postřehl ještě červený šátek Chvedořin, míhající se v zahradní zeleni čím dále tím hustější. Tadyáše nespatřil, ježto hošík na vlastních již nohou po boku své matky se prodíral skrze býlí rostoucí na zahradní mezi; ale nad zelenou houšť se vznášel a k uchu otcovu zalétal tenký, pronikavý synkův hlas, jenž ustavičně o něčem vyprávěl a v té letní pohodě zněl jako nekonečná, pronikavá píseň ptačí.

* * *

Rozsáhlá a úrodností svou známá ta zahrada kuchyňská stýkala se na dvou stranách s polem, a tou cestou, u nížto stála kaplička, a dvěma jinými cestami prostírala se ku dlouhým řadám odvěkých, rozložitých lip, jež celé jsouce obaleny vonným květem, jakoby tisícem přitlumených harf zvučely roji včel nad nimi poletujících. Tam, kde řídly lipové větve, bylo viděti ovocný sad, rozdělený ve čtverce, plné stromů lesknoucích se zlatem dozrávajícího ovoce, a rýsované dlouhými řadami jahodových keřů jahodami již se červenajících. Na druhé straně lípy se široko rozestupovaly a jako na dlani viditelný prostíral se park se svěžím trávníkem a sítí křivých pěšin, s lesklými bílými můstky, kteréžto spojovaly břehy úzkých kanálů, jichž voda místy vrhala na trávník nepravidelné tabule křišťálové. Tam v malých stinných hájích

mísily se různé odstíny zeleni rozličného stromoví a různé barvy křovin květem pokrytých. Ve vzduchu nad pažití a vodou poletovalo nesčíslné množství bílých a bledožlutých motýlů; ve hloubi toho krásného místa stál dům jednopatrový, ale na podezdívce své vysoký a tak bílý, že na slunci se zdál až stříbrný, se řadou velkých oken dokořán otevřenými a s velkým předsíňkem, jenž byl ostíněn houští pnoucího se a spleteného svlačce. Prostranný, stinný předsíněk a kaplička s vysoko umístěným výklenkem byly přímo naproti sobě a nad rozsáhlým prostranstvím patřily na sebe skrze široké okno utvořené ve přerušeném stromořadí lipovém.

Do poledne scházela již jen jedna hodina; na kuchyňskou zahradu padalo vedro červencové, těžké a úpalné. Neméně kypělo tam horké a zrychlené žití lidské i rostlinné. Nad záhony zeleniny nízko rostoucí na tom velikém prostranství shýbalo se asi dvacet ženštin, jichžto hlavy v šátkách křiklavě zbarvených vyhlížely na slunci jako pivoňky báječné velikosti. Mezi rozložitým burákem, drobně zpeřenými listy mrkve, plazivými lodyhami okurek ženštiny vytrhávaly kopřivy, lebedu, ptačinec, řetkevník, mátu polní, a v širokých zástěrách svých odnášely to býlí do jednoho z koutů zahrady, kde ho byla již velká kupa navršena. Pletí a odnášení býlí konalo se rychle a skoro úplně mlčky; nicméně dozorce stojící ve stínu lip a na malé vyvýšenině půdy, mladý a čiperný výrostek, mající titul pana náměstka, pokládal za svou povinnosť hromovati na báby a volati na ně, aby si pospíšily a horlivě pracovaly. Činil to bez hněvu, poněvadž také nebylo příčiny aby se hněvať; ale kdykoli postřehl, že dvě hlavy se sblížily, aby si něco pošeptaly, anebo dvě ruce sklesly na širokou zástěru, hned natahoval ruce oděné šedým plátěným rukávem a volal hlasitě:

„Děučata! ej! děučata! nezahálejte! Maříte čas! Tož heto hrech!“ (Vždyť je to hřích!)

Anebo:

„Báby! ej, báby! Nerozpouštějte jazyků! Nestydíte se? Chcete bráti peníze zadarmo! Tož heto hrech!“

Mohli bychom se domnívati, že mu velmi záleželo na spasení duší těch ženštin, poněvadž je ustavičně stejným argumentem pobádal k horlivosti.

„Boh jest v nebi! Urážíte pána Boha! Marně čas ubíhá! Nestydíte se? Chcete bráti peníze zadarmo! Tož heto hrech!“

Bylo patrno, že ten argument skutečně účinkoval na ty hlavy, jež na slunci vyhlížely jako pivoňky báječné velikosti; neboť tváře ženštin zalévaly se potem, bronzové a po kolena obnažené nohy rychle běhaly po mezech, zelené hustiny rychle řídly, a čím dále tím více temné země ukazovalo se na záhonech.

Chvedora pracovala jako jiné, snad i více nežli jiné ženštiny; bylať neobyčejně silna a pracovita. Několikráte však ustala na chvíli ve své práci ze dvou příčin. Nejprve dům se stinným předsíňkem, stříbrolesklý na slunci, zdál se jí krásnějším nade všecku krásu, nemohla si tedy odepříti toho potěšení časem pohleděti naň zrakem jiskrným. Před hodinou vystoupily na stinný předsíněk tři ženské postavy a již tam zůstaly. Z dálky nebylo lze rozeznati rysy jejich a po-

zorovati, čím se zabývají; ale v rámcích spletených z hustého svláčce a v jasném svém oděvu připomínaly Chvedoře svaté obrázky. Jednou jedna z nich sběhnuvši po širokých schodech počala uřezávati s vysokých keřů pestrobarevné jiřinky a stolisté růže. Oděv její zdál se jakoby pozlacený, a tvář i ruce její jako padlý sníh. Leč více ještě nežli ten obrázek přerušoval Tadyáš práci Chvedořinu. Po příchodu na toto místo třikráte již dal se do vřesklivého pláče. Chtěl k otci, jehož basové volání někdy až sem zaslýchal, chtěl k matce, kteráž ustavičně přecházela s místa na místo, zabraňujíc mu, aby za ní nevlezl na záhony a Bůh ví čeho ještě. Bylo mu příliš horko či nudno, anebo si bosé nohy notně popálil o kopřivy. Počal již potřetí vřeštěti. Poprvé mu Chvedora přinesla kousek chleba a pohladila jej na hlavě.

„Ticho, synku, ticho! budeš-li hodný, tatínek tě dnes posadí na koně!"

Takto jsa potěšen nacpal si ústa chlebem a umlknul. Leč když podruhé pláč jeho se rozléhal v zahradě, Chvedora pozdvihla hlavy nad záhon a zvolala:

„Ticho přece! sice ti dám dziahou!"

Opět umlknul.

Potřetí několik minut křičel marně. Chvedora nesla právě býlí do kouta zahrady. Byla daleko. Pod lipami pan náměstek volal hlasitě:

„Báby! ej, báby! Rychleji! Bůh jest v nebi a vy maříte čas! Vždyť heto hrech!"

Chvedora nechtějíc dopustiti se hříchu, sukni majíc vysoko vykasanou rychle se vracela k záhonu — a Tadyáš beze slibu koně a dziahy tentokráte potěšil se sám. Tak dalece se potěšil, až se zasmál z plna svého malého hrdla. Rozesmála jej tak velice sykorka se žlutým bříškem a modrýma křídloma, kterážto přímo před ním vyletěvši z lískových keřů zmizela v hustém máku. Chlapce něco vábilo do máku za tím ptáčkem. Vstal z trávy a rychle, rychle se pustil mezi vysoké lodyhy hustě rostoucí a nahoře ozdobené květy všelijakých odstínů červenosti. Sotva však učinil několik kroků, sykorka opět se vzchopivši zafofrovala před ním a zmizela. Zajisté vyletěla již z máku a s broučkem tam nalezeným vracela se do hnízda v lískovém křoví; ale on o tom nevěděl. Zachtělo se mu dohoniti jí a snad jen ji spatřiti. Brouzdal se tedy dále, lámaje okolo sebe lodyhy makové, ale nikdo toho neviděl a neslyšel. Byl tak malý a nezpůsobil většího šelestu nežli sykorka. A přece jeho cesta se stávala čím dále tím obtížnější. U spodu hustiny bylo jakési býlí, kterýmž jeho drobné nožky se opletly. Upadl, ale nekřiknul, ano i dech v sobě tajil, tak se mu zachtělo nalézti a opět vyplašiti sykorku. Nemoha za příčinou onoho býlí a hustoty lodyh makových kráčeti dále, počal mezi nimi lézti; činil to tiše, s vytřeštěnýma očima a pohyby hlavy, jež činily jej podobným kočce číhající na myš anebo ptáka. Časem s vysokých lodyh sypaly se květy makové a chladnými drobnými lístky padaly mu na hlavu a záda. Tadyáš pak se zastavoval, a kleče, rukama se opíraje o zemi, otevřenýma očima hleděl vzhůru. Sykorky neviděl, ale zato množství červených a růžových bodů kolísalo se nad ním na půdě nebes tak modrých, jaké bylo jeho zřenice vzhůru pohlížející. Náhle, když na kolenou a rukou leza urazil

ještě kus své obtížné cesty, rozevřela se před ním houština vysokých lodyh a jevilo se mu veliké, přehledné prostranství. Zároveň pocítil silnou vůni kopru, kmínu, petržele, a zarazila jej žlutosť množství květů, z nichž jedny byly okurkové a jiné opět řeřichové. Nevíme, kterak se stalo, že tam bylo i několik velkých keřů měsíčkových. Slovem — žlutosť taková, jaké posud nikdy neviděl. Pln radosti povstal a s napřaženýma rukama běžel přímo ku měsíčkům. Jako před chvílí sykorky, tak nyní se mu zachtělo měsíčků. Byl by je zajisté trhal oběma rukama, ale několik kroků před nimi zastavil se z takového uleknutí, že ku křiku nedostávalo se mu síly a času. Předmět, jenž v něm vzbudil takový postrach, byl zároveň neobyčejně zajímavý. Skládal se z vysoké tyčky, na jejímžto vrcholu černalo se několik hadrův, a jako roztřepená ramena kolísaly se dva slaměné víchy. Byl to strašák na vrabce, ale Tadyáš neznal ještě toho válečného nástroje zahradníkův. Obě pěsti ze strachu silně stisknuté pevně tiskna k oběma lícím stál tu chvíli, dívaje se na kolísavé dva víchy slaměné. Bylo patrno, že nevěděl, je-li třeba, aby utekl. aneb možná-li déle se dívati na ten zjev neobyčejný. Uleknul se strašidla zajisté více nežli vrabců, na něž bylo postaveno, a kteřížto mu tak již byli zvykli, že velké hejno jich pronikavě cvrlikajíc brzy se vznášelo nad cukrovým hrachem, jímžto množství tyček bylo ovinuto, brzy opět k němu se snášelo. Křik vrabců byl tak pronikavý, a ptactva bylo tolik, že Tadyáš, ačkoli je velmi dobře znal, ano i věděl, že se jmenují v o r o b j e, přece za příčinou posud nevídaného množství vrabců přestal pohlížeti na vysokou tyčku se slaměným strašákem. Celičkého ukazovatele jedné ruky maje v otevřených ústech patřil na vrabce poletující, křičící a na hrách sedající. Zdálo se, jakoby o něčem hluboce přemýšlel. Výraz zamyšlení jevil se na jeho tváři, která teď již ode slz smíšených s pískem neměla ani místečka, jež by nebylo šedé anebo černé. Mezi těmi hustými skvrnami a kresbami bylo viděti jen trochu ruměnce na lících, tmavočervené kraje rtův a modré zřenice velmi zamyšlené. Dlouho nevyňal z úst prstu, dumaje. Mohou-li vrabci poletovati okolo tohoto strašidla, proč by nesměl on běhati okolo něho? A smějí-li oni jísti hrách, proč by on nemohl? Zelené lusky hrachové jsou velmi chutné. Věděl to ze zkušenosti, ježto mu jich otec časem plné hrsti přinášel z pole! Oj! takové věci nikdy nevycházejí z paměti! Dobře si pamatoval, jak byl hrách ten chutný. Některé lusky zde visely vysoko, ale jiné zcela nízko.

„Nu, poletím tam."

A pustil se rozvory přes kopr. kmín, petržel, okurky a řeřichu... Ale bylo tu příliš mnoho všeho toho, než aby mohl „letěti". Záhony byly plny a rozvory úzké a porostlé bylím. Místo aby letěl, šel, časem padal, časem lezl. Došel tam však, a právě v okamžiku, kdy hejno vrabců křičíc vznášelo se nad vrcholy tyček. Tadyáš lezl spodem, místem trhaje zelené lusky a chtivě je požívaje.

Byl teď již daleko od ženštin plejících. Dělila jej od nich značná část zahrady a ukrývala jej maková stěna, houšť bílého kmínu a žlutého kopru, konečně celý les hrachový a fazolový. Tadyáš brzy postřehl, že již vyšel z ráje hrachového. Snědl však tolik lusek, že měl dosti, a cítě ještě na podnebí v ústech přisládlou chuť jejich, cítil se také

velmi vesel. Fazole byly sázeny mnohem řidčeji nežli hrách, proto také Tadyáš snadno, ano poskokem dostal se z toho milého háje až ku kraji, kde u řady stinných lip se končily záhony se zeleninou, a kuchyňská zahrada mírným svahem byla sloučena se zahradou květnou. Zeleniny tu již nebylo, ale co se tak blyští tamto mezi travou? Blyštěla se tam voda, jíž ostatně nebylo mnoho. Z kanálů zdobících květnou zahradu sbíhala jakýmsi průchodem, jejž si byla sama vytvořila, do jámy, snad jí samou vymleté, snad někdy k jakémusi účelu vykopané. Slovem — nebyla to než veliká jáma naplněná vodou. Ale okolo ní na půdě nachýlené a od blízkých kanálů věčně mokré rostly dva veliké kalinové keře, prostíral se jakoby háj pomněnkový, a ve trávě skákalo množství zelených žab.

Tadyáš pozdvihnuv rukou ku vlasům zvolal:

„Aj! aj! nezabudky!“

Znal ty květinky tak dobře jako vrabce a hrách. Bylo jich totiž plno v úžlabí nad říčkou, kudy jej Chvedora nejednou vedla jdouc ku své tetě na druhou stranu úžlabí, anebo do říčky, aby okolo kamenů, vyčnívajících z vody, lovila raky. Teprve před nedávnem tam pomocí své matky natrhal dvě kytice pomněnek, z nichž jednu pak donesše do kapličky složili ji u nohou svaté sošky, a druhou po někom ze dvora poslali té slečince, která teď před stinným předsíňkem trhajíc jiřinky a růže skládala je v kytici. Věděl tedy, že ty krásné květinky třeba trhati pro „boží“ a pro slečinku; vzpomněl si, že onehdy, když jich tak mnoho natrhal, matka jej pak po celé cestě nesla na rukou, což měl velmi rád, a v chaloupce jej silně a hlasitě líbala, co mu také činilo potěšení. Vrhl se tedy do pomněnek a celou silou drobných ruček svých počal je trhati, škubati...

Trhaje kvítek jeden šeptal:

„Hetyj (tenhle) pro boží!“

A druhý:

„Hetyj pro slečinku.“

Časem vytrhl květinu i s kořínky, aneb z celé síly tahal se s lodyhou, tak bylo těžko ji utrhnouti; přitom těžce oddýchal, hekal a hněvivě mručel.

„Kap (aby) tě ďasí... kap tě šlak trefil!...“

A potom opět:

„Hetyj pro slečinku... hetyj pro boží...“

Nemalou radosť činili mu žáby a ptáci. Žáby každou chvíli vyskakovaly pod jeho černýma nohama, blátem totiž umazanýma, a žbluňk do vody! A hošík dívaje se na to mohl se potrhati smíchem. Ptáci zase vylétali z kalinových keřův a fofrovali mu skoro těsně u uší.

„Kš!“ volal na ně, máchaje svazkem pomněnek, „kš! a kš!“

A potom opět trhaje pomněnky:

„Hetyj pro boží...“

Náhle se postavil a radostně křiknul. Sykorka! Zase sykorka! Táž, jež tam byla v máku, zajisté táž! Hle, sedala na kalinovou větev, a již se sněhobílým, okrouhlým květem kalinovým kolébal se vzhůru dolů — pomalounku... a kroutil žlutou hlavičkou...

Hošík nedopověděl již ani „**hetyj** pro slečinku!“ Jednou rukou drže svazek pomněnek, druhou natahuje k sykorce vykřikl, nachýlil se, poskočil... Drobné kvítky s lodyhami a kořínky svými rozsypaly se na pokraji jámy, voda silně zapleskla, Tadyáš zmizel...

Nebylo slyšeti ani křiku, ani nářku, ani volání na otce neb matku. Nezbývalo času. Okamžik. Na dně jámy, pod vodou přizelenalou ležel synek Chvedořin a Klementův naznak beze hnutí, a na umouněnou tvář a zablácené jeho nohy kladly se dlouhé, slizké byliny barvy plesnivé...

Pták se žlutou hlavičkou a s modrými křidélky kolébal se ještě na kalinové větvičce vzhůru dolů — pomalounku... zelené žáby skákaly po mokré trávě, lípy vydávaly libovůni a jako tisícem harf přitlumených zvučely bzukotem včel na ně přilétajících...

Za hrachem a fazolemi, za žlutými řeřichami a okurkami, za rozkvetlým mákem posud rozléhal se a slabě sem doznívál hlas náměstkův:

„Nestydíte se? Bojte se boha! **Tož heto hrech!**“

Odjinud, z pole plynulo sem časem basové, hluboké volání chasníka kráčejícího za pluhem:

„Hó! hó! nuže! hó!“

Nad kypícím mořem života kvetoucího, rozkošného, rozepělého, oslepujícího vypínal se na jedné straně stinný předsíněk hezkého domu, na druhé kaplička se svatou soškou. Patřily na sebe skrze široké okno utvořené ve přerušeném stromořadí lípovém. Dívka trhající před předsíňkem růže a jiřinky jasněla rukama i lícemi sněhobílými. Ve výklenku kapličky koruna svaté sošky leskla a míhala se na slunci jako hvězda ve vzduchu zavěšená, stkvělá, nepohybná, mlčelivá...

Rozhledy v literatuře a umění.

Гласник српског ученог друштва. Кн. 53.—55. У Веограду 1883.—84.

Obracíme zření k nejdůležitějším příspěvkům bohatého Glasniku srbského Učeného družstva v Bělehradě:

Kn 53. (str 261): „Српски родослови и летописи“ (str 1.—160.). Lj. Stojanović podjal se tu velmi vzácné práce, sestaviti totiž různé starší i mladší „rodoslovy“ i letopisy; napřed podává sestavené rodoslovy starší, pak mladší a na to letopisy; k celku dodán rejstřík jmen osobních i místních. Historikovi tím velice usnadněna práce. — „Грађа за флору кнежевине Бугарске“ od dra. Jos. Pančiće (str. 161.—231.); škoda, že se nesdělují bulharská jména rostlin. — Писмо В. Макушева, председнику срп. ученог друштва (str. 232.—233.): sděluje zde zesnulý badatel, že našel v universitní knihovně turinské srbský cyrillský rukopis psaný r. 1484. na Černé Hoře. — *Kn. 54. (str. 310.)*: „Стање и односи српскихъ архонтија према Угарској и према Византији, у половини 12. века“ od P. Srečkoviće (str. 155.—186.): líčí se boj Byzancie i Uherska o Srbsko v letech 1149.—1150. — Црна Река. Прилог за историју и етнографију Србије“ od Dragoljuba K. Jovanoviće (str. 187.—256.): Crna Reka jest krajina nad Timokem, hraničí na západ s kraji ćuprijským i požarevským, sev. s krajinským, jižně s kraji knjaževským i aleksinským, východně pak s knížectvím bulharským s 60.000 d. V krajině této žijí nejen Srbové, než i něco Bulharův i Rumunů. Podivno jest, jak snadno Srbové se rumuněti: v mnohých vesnicích, kdysi srbských nyní rumunských, zachovalo se dosti zbytků srbských, každé desáté slovo jest tam srbské, jen že se mluví

přízvukem rumunským; v nahiji požarevské dělí řeka Mlava dvě vesnice: Ždrelo (rum.) a Šetonje (srb); pastuchové srbští pasoucí dobytek spolu s rumunskými záhy přijímají kroj i jazyk rumunský, a mluví potom raději rumunsky než srbsky; kdyby nebylo řeky, říkají tamější Srbové, a kdyby přechod její nebyl obtížný, Srbové brzy by se v tomto kraji porumunštili. — V stati této líčí se hlavně účastenství Crné Reky na prvním povstání srbském a život vyšlých z ní vůdců povstání tohoto jako Hajduka Veljka, kněze Milisava, popa Radosava a j. — Ostatní články této knihy jsou obsahu právnického, chemického i mathematického. — *Kn 55. (str. 372):* Z obsahu vyjímáme „Спољашњи односаји Србије. I. Србија и српски покрет у Угарској 1848. и 1849." Od Jovana Ristiće (str. 1.—54.): vylíčení světodějných událostí již samo sebou vzbuzuje živý interess, zvláštní však důležitosti nabývá ještě, že pochází z péra tak znamenitého státníka. Velice zajímavá je část o následcích účastenství srbského na bojích proti Maďarům pro vnější i vnitřní poměry knížectví srbského. — „Материјали за историју Црне Горе", sděluje Marko Dragović (str. 283.-324.): velice zajímavé listiny z doby vladyky Petra Petroviće I. o poměrech Černé Hory k Rusku, Francii a Rakousku. — „Сердар Никола-Мандрда" od P. Srećkoviće (str. 325.—340.): nad míru zajímavá episoda z dob prvého povstání srbského; Mandrda dobyl znamenitého vítězství nad Turky u Debelo Drve r. 1815 Zároveň opravují se některé poklesky v Milićevićově knize „Кнежевина Србија". — Z ostatních článkův uvádíme ještě články: „Одношај између физичнихъ и душевнихъ особина расе и спола; једно пита"е из поређене психологије" od A. Vasiljeviće (str. 55.—90.): hlavně na základě Spencerových badání; uvádíme z něho, že prý u Němců převládá subjektivismus, u Francouzův objektivismus a u Angličanů, vyvinuvších se křížením Keltův, Anglosasův i Normanů, positivismus. Slovanské pak plémě, které jde za nimi, vyvíjí se všestranněji, a proto i pomaleji. Rys, který ovládá ve vývoji slovanského plemene i tvoří jeho duševní zvláštnosť, mohl by se naznačiti slovem: lidskosť. — „Поглед на борбу између централизације и самоуправе, на западу а у нас" od Gl. Geršiće (str. 91.—163.). — „Грађа за геологију краљевине Србије" od Jovana Žujoviće (str. 164.—282.).

Časopis Maćicy Serbskeje 1884. Redaktor Michal Hórnik. Lětnik XXXVII Zešiwk II. Budyšin. Str. 97.—196.

Celý první sešit tohoto ročníku Časopisu Matice srbské zaujal důležitý spis dra. Arnošta Muky „Delnjołužiske Serbowstwo v lěće 1880.". V tomto druhém sešitě nalézáme ještě některé dodatky a opravy spisu toho. Uvádím zde z nich zprávu, kteréž my, bohužel, zvlášť dobře porozumíme, zprávu o škole v Ochoze, kdež jest 10·38 dolnolužických Srbův a jen 100 Němců. Tu měli druhým učitelem Němce, kterýž, poněvadž ze všech dětí pouze jedno německy rozumělo, tohoto dítěte jakožto media svého vyučování užívati musil, tak totiž, že dítě překládalo jeho slova svým spolužákům. A když učitel dal se přesaditi — nedostali přece srbské síly učitelské... Ve „Přidawku" ke jmenovanému článku a pak ve čl. „Hišće něšto wo delnich Serbach" podává dr Muka výtahy ze starších německých spisovatelův o Lužičanech, aby se vědělo — jak dávno již křivé zprávy mezi Němci o Lužičanech se roztrušují. Nejdůležitějším článkem tohoto sešitu „Časopisu" jest „Statistika Serbow", již sestavil opět dr. Arn. Muka. V úvodu líčí, jak děje se sčítání Srbů se strany pruské vlády. Pak přistupuje ku statistice Srbů dolnolužických Statistiku Hornolužičanů slibuje později podati. Těšíme se na ni! Zde máme tedy čísla, na něž lze se spolehnouti Výslední čísla záslužného badání Mukova jsou tato: Dolních Srbů vnitř kraje srbského jest 72.410, vně srbského kraje pak 3500; celkem tedy počet všech Dolních Srbů l. 1880. udává číslo *75.910*. — Dr. Pful, známý sestavitel lužickosrbského slovníku, podal sem tři články: „Naše participia na -acy", „Drobnostki z luda" a „Někotre serbske słowa z Altenburga". Třetí z drobností z lidu velmi jest podobna vypravování našich dětí „o kohoutkovi a slepičce" (Erben, str. 11.). — Velmi zajímavý jest článek „Zběrki ludowych pěsničkow J. P. Jordana" od redaktora Časopisu, p. P Michala Hórnika. Z něho jest patrno, že již r. 1841. byl Jordan na pravé cestě k sjednocení Srbů v pravopise, kteréž, jak známo, provedl později Pful navrženým svým

pravým pravopisem, Smolefem a Kućankem přehlednutým, jejž v život uvedl Časopis Matice srbské. Kromě toho je tu článek „Khěrlušowe knižki Gregoria D... z leta 1590.“ od H. Jordana a „Přirunowanje serbskich ludovych pěsni“ od Moravana, dra. Sig. Vašátka. Dále podán tu K. A Jenčem s láskou a svědomitostí psaný obšírný životopis zvěčnělého vlastence srbského — J. A. Smolefe. S úctou pohlížíme na přehled literarní činnosti jeho: 17 srbských a 7 německých spisů, buď jím sepsaných nebo redigovaných A jediná monumentalní sbírka „Pěsniček hornych a delnych łužiskich Serbow“ stačila by mu k zvučnému jménu!... Konečně čte se tu báseň Jiřího Sauerweina „Serbski spiw“.

Časopis tento vydává již od l. 1848. Matice srbská, jejíž členem může se každý za roční 2 zl. státi. Nebylo by záslužno, aby mnozí z nás, kteří jsme Lužičanům ze slovanských bratří nejbližší jak jazykem, tak zeměpisným položením, tak historicky, přistupovali k této společnosti na svůj i její prospěch?... Že skutečně společnosť ta by toho hodna byla, vylíčíme bohdá ve zvláštním článku. *Adolf Černý.*

Wspomnienia z przeszłości opowiadane Deotymie przez A. E. Odyńca. Warszawa 1884.

Málo již je těch, kteří byli svědky památného hnutí mládeže polské na Litvě, zejména ve Vilně. Od těch čas uplynulo již půl století a přední činitelé té doby dávno již odešli. Odešel Mickiewicz, odešel Tomáš Zan, odešel Čečot... odešli jiní. Zůstal však s námi vedle Domejka ještě Odyniec, současník a důvěrný přítel prvního věštce slovanského Adama Mickiewicze. Přečkal všechny bouře, které od let dvacátých našeho století vichřily Polskem a Litvou, a zachoval do té chvíle svěží mysl i plno vzpomínek na čas i lidstvo tehdejší, k nimž hledíme my dnes již jako k mythu. Ba, byl to krásný mythus, který skupil omladinu litevskou v družinu idealní snahami svými i skutky nesmrtelnými!

Když před několika lety vydal stařičký Odyniec čtyřsvazkové dílo „Listy z podróży“ (Warszawa 1876). potěšil se každý přítel polského písemnictví tímto milým darem sešedivělého básníka. Jeho „Listy“ byly krásnou ozvěnou poetických časův a poetických lidí. Nerozbírali jsme tehdáž stránku historickou Odyneových „Listů“, vyřkli jsme jen, že formou svou a působností zřídka cos podobného lze najíti v jiných literaturách. To samé můžeme říci i dnes obracejíce zření k „Wspomnieniam z przeszłości“. Nerozbíráme stránku historickou těchto vzpomínek, nepronásledujeme stařičkého básníka zkouškami, neselhala-li jeho paměť v údajích podrobností, ale vděčně čteme dojmy jeho a vzpomínky — jedním dechem. Formou poetickou, srdečnou, takou, jakou se dnes již nepíše, vypravuje stařičký spisovatel o poměrech litevských, vilenských a obecně polských. Nevýslovně působivé je líčení Brodzińského, pak Witwického, Garczyńského, Bohdana Zaleského, Pola, spanilomyslné Klaudiny Potocké a j. v.

Vším tím poskytuje půvabné vypravování p. Odyńcovo množství zajímavých zpráv o zanikajících již pamětnostech jednoho z nejpozoruhodnějších období polského života. *J.*

Handbuch der russischen Sprache. Grammatische Übersicht, Text mit phonetischer Transscription, Glossar. Zugleich ein prakt. Hilfsbuch zu jeder russischen Grammatik. Von Sergius v. Manstein. Leipzig 1884. Str. LXXIV. a 240.

Velice značný počet ruských grammatik pro Němce jest tímto nejnovějším dílem důstojně rozmnožen. Spisovatel hledě zejména ke stránce praktické snaží se podati obraz co nejpřístupnější ruského jazyka, což se mu lépe podařilo, než jiným jeho předchůdcům Vedle krátké grammatiky obsahuje tato kniha ruské texty s fonetickými přepisy (pro Němce zvláště vhodné), což německým učňům náuku velice usnadní. Obšírný slovníček přidán jest ku konci.

Илюстрованый календарь товариства „Просвѣта“ на рокъ 1885. Зложивъ и впор. Василь Лукичъ. У Львовѣ 1884., str. XXXI., NA, 116.

Blahodárný rusínský spolek „Prosvěta“ vydává již osmý rok illustrovaný kalendář pro rusínský lid v Rakousku. Také tento nový ročník vyniká

pečlivě sestaveným obsahem a poskytuje velmi mnoho dobrého svému čtenářstvu. Vedle kalendářové části nalézáme zde povídku „Pastuch Kuzma Šilo“ od O. J. Koniského, některé básně Ševčenkovy, „Petro Bondar“, vypravování z kozáckého prvobytu od Vasila Lukiče, básně Mlakovy, „Naše vůle“, povídka Danila Lepkého, verše dra. Štěp. Rudaňského, „Bohdan Chmělnický“ od J. Nečuje-Levického, „Záporožská séč“ (M. T.). Velmi vhodná je stať „Ze života Rusínů“ obsahující řadu pěkných životopisů (P. Konaševič, Verbickij, Janovskij, Porubalskij a j.). Ostatní příspěvky jsou více méně povahy praktické. K jednotlivým článkům podány jsou též illustrace, jmenovitě podobizny zasloužilých vlastenců. Nepochybujeme, že tato publikace náleží k nejužitečnějším, jimiž co rok obdařuje spolek „Prosvěta“ milý lid rusínský. *J.*

Współczesne głosy zagraniczne o rozbiorze Polski. Przez Marcelego Dłużniewskiego. Krakow 1884., str. 170.

Rozbití a roztržení Polsky má již svou velmi rozsáhlou literaturu, kteráž i v nejnovější době stále se rozmnožuje a doplňuje, tak že budoucím historikům nebude stýskati si na nedostatek materialu, spíše na přílišnou směs a pochybnosť ceny jednotlivých prací. Namnoze zajímavým příspěvkem jest právě v Krakově vydaná knížka páně Dłużniewského obsahující „současné hlasy zahraniční o rozdělení Polsky“. Shledáváme tu „Listy“ o Polsku uveřejněné v „Morning Chronicle“ po ohlášení konstituce 3. května 1791., úřední akta (dopisy králů polského a pruského), výroky Arndtovy o Polsce, o kněžně Kingston a styku jejím s králem pruským (též pobyt její v Petrohradě, v Římě a v Paříži), náhled Burkieova o stavu Polsky a o reformě její konstituce, o historii prvního rozdělení Polska, napsaná Bedřichem II. (z té vyplývá, že „síla je právo“) a j. v. V některých jiných kapitolách rozebírá spisovatel rozličné stránky polského úpadku: Motto dra. Roepla. Bylo-li rozdělení Polska výsledkem akce církevně diplomatické a následky poselství Possivina do Moskvy a j. v. *K.*

Zora, almanah k desítiletému trvání Moravské Besedy. Uspořádali Jan Herben, Jan Kabelík, Fr. Roháček. Ročník III. Nákladem vlastním, cena 1 zl. Tiskem Jelínka a Grunda na Vinohradech.

Z almanahu tohoto vane zdravý a svěží vzduch, neboť omladina moravská (ač při jubilejní příležitosti také starší spisovatelé moravští přispěli) pracuje na poli literarním s milým zápalem, který dojímá příjemně. Vystupují všichni tito literarní nadšenci s jakousi skromností a prostotou, nicméně působí na čtenáře opravdovostí svých snah neodolatelně. Jak prostě a přece důkladně psán jest článek J. Kabelíka „O Shakespearových dramatech v Čechách!“ Většina prací psána je prosou a obírá se vážnými thematy. Známý literat Fr. Bílý promlouvá „O prvních novočeských překladech písma svatého“, L. Čech věcně a důkladně „O úkolu krásné literatury na Moravě“. Jakoby nám psal z duše. Jan Herben, náš spolupracovník, podal drobounkou ale obsažnou studii, jaká býti nemůže a nesmí „Moderní ballada“. Slečna Jiřička Velenská vzpomíná vroucně na Třebízského: „Do Klecan“.

Z belletrie mile baví Gabriela Preissová prostými a půvabnými „Spolunájemníky“, Ferd. Macháň maloměstskou črtou „Zvyk“. Z básní vynikají nad ostatní O. Bystřiny „Sníh“, Jana Kaliny „Jarní“ a „Z kostela“, Fr. Táborského „Bednáříček“, C. S. Moudrého druhá znělka z cyklu „Pod hanáckým nebem“, J. Žeranovského „Naděje“, Jos. Loriše „Zmije“ a „Morana“, ač skoro všichni, kterých vyjmenovati bylo by zbytečno, prozrazují nadání básnické. Každá vnímavá duše mladá stvoří někdy zdařilou báseň. Ovšem až přijde tvrdý čas, mnohému poesie vyšumí z hlavy i srdce. Tolik třeba podotknouti i těmto mladým veršovcům.

V znamenitém díle německém „Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen“ začal právě vycházeti spis „Russland, Polen und Livland bis ins 17. Jahrhundert“. Autorem této knihy jest dr. Th. Schiemann, městský archivář v Revalu. Pokud vidno, zakládá se tento spis hlavně na ruských ba-

dáních. V témže sborníku vyšly již předtím „Dějiny Petra Velikého i Kateřiny II.“ od dra. Alex. Brücknera, professora derptského. V jiném sborníku německém „Geschichte der Weltliteratur in Einzeldarstellungen“ začala právě vycházeti „Geschichte der russischen Literatur“ od Alex. Reinholdta. Celé dílo jest podle prospektu vypočteno na tři knihy (asi deset sešitů čtyřarchových po jednom měsíčně). V první knize má se jednati o jazyce ruském, prostonárodní poesii i nejstarší literatuře až do Petra Velikého, v druhé knize odtud až do Puškina, a v třetí knize o novější i nejnovější literatuře. Autorem této knihy jest ruský Němec, a projevuje, jak patrno z prvého sešitu, ve kterém se jedná o jazyce i prostonárodní poesii, nejen znalosť věci, než i lásku k ní. Jako druhý svazek tohoto sborníku vyšly i dějiny polské literatury od H. Nitschmanna. Zdali dojde také na ostatní „malé“ literatury slovanské?

Puškin. Petrohradské Vědomosti oznamují, že p. Ponomarev pracuje právě o úplném rejstříku ruské literatury, týkající se Puškina. Do rejstříku toho budou pojaty všecky dosud uveřejněné stati v časopisech a denních listech, ať týkají se plodů neb osobnosti básníkovy. K rejstříku bude připojen úplný seznam vydání spisů Puškinových, jeho podobizen, obrazů, jakož i hudebních skladeb, jež komponovány jsou na slova Puškinova. Práce p. Ponomareva, ač bude obsahovati toliko data bibliografická, přispěje nemálo k důkladnému seznání spisův a osobnosti básníkovy.

Kolik se tiskne polských knih. Z ruských úředních zpráv dovídáme se, že počet exemplářů v novější době vydávaných knih jest tento: „Na pomoc“, vydání prvního vytištěno 12.000 exemplářův, „Encyklopedya powszechna“ (díl XII.) 3500 ex., „Słownik jeograficzny“ (seš. LVI.) 3000 ex., 16 knížek obsahu náboženského 34.500 ex., Kraszewského „Bez serca“ 1000 ex., Odyńcovy „Wspomnienia“ 2000 ex., „Książka dla dzieci“ 2000 ex., Czesława „Arabeski“ 1000 ex., „Grammatika jazyka francouzského“ od Wernicova 3000 ex. atd. Některé odborné knížky tisknou se též nákladem méně 200 výtisků.

Z divadla. Gogolova dramatická hříčka „Hráči“ dávána v těchto dnech ve zdařilém překladu dra. Pavla Durdíka na jevišti našeho Národního divadla v Praze. Úspěch byl dokonalý i vidíme z toho, že slovanská literatura skutečně platně může posloužiti k osvěžení divadelního repertoiru. „Hráče“ nelze považovati za novinku, pocházejíť zajisté z let čtyřicátých, přes to však pravým byli kaviarem po tolikerém různém požitku. Souhra byla výborná, k stránce literarní vrátíme se při vylíčení Gogolovy činnosti. Budiž nám dnes jen dovoleno opakovati zajímavý výrok český, vyslovený jistým spisovatelem po prvním představení této „novinky“: „Je to dramatická anekdota; nelíbila by se, kdyby ji byl napsal spisovatel český, měla úspěch pro svou ruskosť a učinila by sensaci, kdyby pocházela od kteréhokoli spisovatele — francouzského.“

*Překlady z češtiny.**) Јастребић против Грличића. Припов. Светоплука Чеха Превео С. А. Поповић. Београд 1884., str. 139.

Минијатуре. Од Ј. Арбеса. Превео Ф. А. П. — Јавор (Novosadsky) 1884., č. 50.

Iz sazavskich letopisov. Zgodovinski roman. Češki spisal Václav Beneš-Třebízský, poslovenil —l —r. („Slovan lublaňský“ 1885. č. 1.)

Kościuszkova mogila i humak Unije Lubelske. Napisao Edv. Jelínek, preveo M. Franić (orig. „Slov. sborn.“ 1884.). Vienac 1884. č. 50.

Z moich wspomnień Edw. Jelinka. Przekład z czeskiego przez Melanią Parczewską (orig. Hurbanova „Nitra“ 1877.) Gazeta Toruńska 1884., č. 238.

Silvina. Napisao Edv. Jelinek, preveo A. Tkalčić (orig ve „Světozoru“) 1883. Vienac (záhřeb.) 1884., č. 52.

Der Erbe eines Kosakensäbels. Aus Edw. Jelínek's „Črty kozácké“. (Přel. K. M.) „Politik“ 1884. N. 349.

Hold pruský, jeden z nejslavnějších obrazů Matejkových, vystaven jest právě v Praze na Staroměstské radnici. Jsme přesvědčeni, že netřeba na tuto vzácnou příležitosť zvláště upozorňovati a že přátelé slovanského umění neopominou zajímavou tuto výstavu navštíviti.

---

*) Hodlajíce pravidelně podávati přehledy nových překladů z češtiny, prosíme o laskavé v té příčině zprávy, aby přehled tento byl co možná úplný.

Sigmund Milkowski (T. T. Jež) připravuje k tisku obšírné polské dílo „Historya Słowiańczyzny“. T. T. Jež také našemu obecenstvu známý z několika výtečných děl polské belletrie, je důkladným znalcem zejména věcí jihoslovanských, o čemž podávají pěkné svědectví některé jeho povídky ze života bulharského. Jež uveřejnil již před tím v polských časopisech mnoho článků o Slovanech.

Z posvátného Velehradu došel nás tento přípis:

Ctitelé sv. Cyrilla a Methoda všichni!

Když národ veliké muže velebí, jižto veleskutky svými ducha národního osvětili, vývoji jeho novou dráhu ku spáse a vzdělanosti vedoucí ukázali a v proudu vlnobitném dějin světových loď jeho bezpečným kormidlem opatřili, zajisté ctí a velebí sám sebe a plní tím povinnosť, kterou jemu netoliko vděčnosť vlastního srdce, nýbrž i duch dějin sám ukládá. Oslavujíce důležité doby v životě mužů takových, obnovujeme zároveň památku na ně a osvědčujeme, že si vědomi jsme postavení, které nám skutky jejich v dějinách světových vytknuly, že si vědomi jsme velikosti a důležitosti skutků od nich vykonaných.

Velepamátný den přijde nám šestého dubna r. 1885, kterým se naplní tisící rok od úmrtí sv. Methoda, apoštola víry křesťanské, zakladatele vědy a osvěty mezi národy slovanskými. Símě jím a jeho bratrem, sv. Cyrillem, zaseté, zdárně se ujalo a když světec před tisícem let unavenou šíji svou skládal k věčnému odpočinku, viděl setbu bujnou, která slibovala hojnou žeň. Po tisíc let sklízeli naši předkové, sklízíme my a sklizeti budou naši potomci bohatou úrodu ze setby Methodovy, kterážto sklizeň tím hojnější bude, čím věrnější zůstaneme duchu, kterým světec náš předky naše zušlechťoval, v lůnu církve katolické a tím ku prameni věčně živému plodonosné osvěty přivedl. Duch ten zve nás na Velehrad, kde apoštol náš s tímto světem se rozloučil, zve nás tam zvláště r. 1885, abychom tam obnovili paměť svatého muže, největšího dobrodince národů slovanských, abychom dokázali, že k němu lneme touž horoucí láskou, jakou lnuli předkové naši, o nichž životopisec sv. Methoda praví, že v den jeho pohřebu „nesčíslné množství lidu shromáždilo se a provázelo arcibiskupa svého, plakajíce po dobrém učiteli a pastýři, mužští i ženské, malí i velicí, bohatí i chudí, svobodní i sluhové, vdovy i sirotci, jinozemci i domácí, neduživí i zdraví!“

Nuže, sejděme se tedy všichni, jižto k dědictví Methodovu náležíme; sejdětež se i Vy, Bratři Čechové, památného roku 1885 na Velehradě, abychom úctu vzdali památce svatého muže, abychom se posilnili duchem, kterým apoštol náš předky naše do dějin světových jako nové zápasníky o víru, vědu a vzdělanosť uvedl; abychom se poznali a poznajíce se obapolnou láskou a vědomím se tužili, že tak vznešený dar, kterým nás oblažili svatí věrověstcové naši, životní sílu zachoval celých tisíc let a že dar ten, kterýž byl pojat z ducha, na věčné časy ducha národů slovanských šlechtiti, povznášeti, síliti a blažiti bude: abychom nabyli pevné naděje, že idea Cyrillo-Methodějská přitažlivou moc osvědčí, aby brzo nadejíti mohla doba sv. Otcem Lvem XIII. tak horoucně, tak důrazně kýžená, kde pokus několikráte již činěný, spojiti obě církve, západní i východní, opět v jedno tělo, se stane skutkem, z něhož církvi i národům slovanským blaho a požehnání vzejde.

Dáno v **Brně** o Božím hodě vánočním 1885.

(Podpisy.)

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: Edvard Jelínek. — Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. — 1885 — Číslo 3.

Slovanský jazyk a písmo.

Z řady statí o „Staroslovanských řádech a obyčejích".

Píše prof. Josef Perwolf.

Slovanský jazyk, jako jeden vyvinutý, ustálený a všemi Slovany přijatý prostředek vzájemného dorozumívání a vyměňování myšlének, není, jakož také není jednoho „národu" slovanského. Jest jazyk ruský a jeho nářečí (velkoruské, maloruské, běloruské), jazyk ljašský a jeho nářečí (balticko-slovinské a polské), jazyk polský a jeho nářečí (kašubské, mazurské, slezské a j.), jazyk český, jazyk chrvatskosrbský a j., jazyky těch „národů" slovanských. Mluví-li se přece o slovanském „jazyku", jest to leda jazyk idealný, leda blíže neznámý „prajazyk" onoho historicky blíže neznámého „pranároda" slovanského. Těžko tudíž mluviti o rozdělení slovanského prajazyka na několik jazyků za dob předhistorických. Mysli se, na základě dvojího slovanského rozličného pojmenování ptáka kohouta, který přišel do střední Evropy ne dříve V. stol. před Kristem, že již tehdy Slované dělili se aspoň na dvě hlavní větve; západní Slované nazývají toho ptáka kohout (kogut), kokot, a východní a jižní — zpěvákem: pětuch, pětl, petelin, pivac. Buď již jakkoli, ale rozdělení slovanského prajazyka a pranárodu na několik částí třeba hledati v nejstarších, předhistorických dobách; adriatští Veneti, baltičtí Suevi, dněprovští Veneti, černomořští a dunajští Sarmati, hovořili zajisté svými zvláštními jazyky, jako jich potomci Slověné, Ljachové a Rus'.*) Jakmile zapisuje se nějaké slovanské slovo, nějaká písemná památka, jeví se slovanské jazyky jako přísně určené organické celky, které v ohledě fonetickém liší se ostře od sebe. Tak na př. třeba hledati v předhistorických dobách zvláštní známky ruského jazyka (plnohlasenství, nedostatek nosovek) a ljašského jazyka (nedostatek plnohlasenství, nosovky), a všechny otázky,

*) Slověné (slověnský jazyk) jsou nám podunajští Slované v Panonii, Dacii a dále v zemích zadunajských. „Slověnský jazyk" (język slověnьskъ) jest význam příhodnější, nežli obšírný „církevně slovanský" a chybný „starobulharský".

proč Rusové hovoří *gorod* a *budu*, Ljachové však *gard*, *gord*, *grod* a *bądą* (*będę*), třeba posud považovati za nevysvětlitelné. Podle nejstarších písemných památek jazyka, třebas by to byla toliko jednotlivá slova a jména, jest viděti, že již za nejstarších historických dob západní Slované mluvili: *radło*, *meza* nebo *medza*, *noc*, *zemja*, Drevjané, *vygon*, *roztok*, *Ratiborovici*, *grad* (Čechové) a *gard* — *grod* (Ljachové), *vlk* a *vilk*, *muž* (Čechové) a *mąž* (Ljachové); východní Slované (Rus'): *rało*, *meža*, *noč*, *zemlja*, *Derevljané*, *izgoj* i *vychod*, *raztok* i *roztok*, *Mirjatiči*, *gorod*, *volk*, *muž* (a gorodъ, mužь, nočь toliko psali); jižní Slované: *ralo* (původně asi také *rało*), *zemlja*, *izchodъ*, *raztokъ* (ь a ъ původně byly také hlásky a ne jen známky), na východě (Slověné dunajští a potom bulharští): *gradъ*, *mežda*, *peštь*, *kъnezь*, *mąžь*, *sъtьnikъ*, *Svętoplъkъ*, *Bogdaništi*, na západě (Slovenci, Chrvati, Srbi): *grad*, *meja* — *medja*, *peč* — *peć*, *knez*, *mož* — *muž*, *svet*, *polk* — *plьk* (potom puk), *Bogdanoviči* -*ovići* atd. Jméno ruské řeky *Berezina* napsal již Herodot správně podle pravidel ruského plnohlasenství *Borysthenes*, t. j. Berestina (Berezina). a ne Brěstina; v názvu baltickoslovanského plemene *Varni*, *Varini*, jak jej napsali Hřekové a Římané, pozorovati pravidelnou v západoljašském nářečí formu *varn* (a ne pol. *vron*, čes. *vran*), a v názvu lužickosrbských *Lugi* — formu *lug* bez nosovky. Některá slověnská slova v gothském jazyku, na př. *plinsjan* — *plęsati*, gothská slova ve slověnském jazyku, na př. *usęrez* — *ausahrings*, latinské slovo *kolęda* (calendae) ve slověnském jazyku, ukazují na trvání nosovek v jazyku dunajských Slověn v I.—IV. stol. po Kr., což ještě zřejměji se jeví ve slověnských slovích přešlých do jazyků voloského a uherského v IX. století (munka, pentek atd.). V nejstarších písemných památkách slovanských, na př. ve slověnských překladech evangelia (Zografského nebo Ostromíra), ve slovenských formulách zpovědi (Freisingských památkách), v Ruské Pravdě, ve slovech a jménech zapsaných v nejstarších listinách chrvatských, srbských, českých, ljašských (baltickoslovanských a polských) jeví se jazyky slověnský, slovenský, ruský, chrvatskosrbský, český, ljašský, se všemi svými fonetickými zvláštnostmi.

Ve slovanských jazycích a jich nářečích, ačkoli ony v ohledě fonetickém jsou přísně určené celky, vyskytají se často podobnosti nejen na ethnografické hranici, ale také v nejvzdálenějších krajinách. Tak na př. jsou nosovky (ą, ę) důležitou známkou jazyků ljašského a slověnského, ačkoli tyto dva jazyky v ostatním liší se ostře; v jiných slovanských jazycích, bližších k ljašskému (v českém a polabskosrbském), nebo k slověnskému (v slovenském, chrvatskosrbském, ruském), nosovky, v době historické. vyskytají se jen jako velmi řídká výjimka, v češtině na př. v latin. Venceslaus vedle Váceslav (Vaněk), v něm. Angel (řeka) vedle českého Uglava (nyn. Úhlava). Co do poluhlásek ъ a ь, které mají tak důležitou úlohu

ve slověnském jazyku, v ostatních slovanských jazycích pozorovati již velmi záhy snahu, vypouštěti je úplně, zvláště na konci slov, nebo nahraditi je jasnými hláskami: z vlъkъ (vъlkъ, vlьkъ, vьlkъ) udělali Rusové a Slovenci vołk (volk), Chrvati a Srbové vlьk, vuk, Čechové vlk, Ljachové vilk, Bulhaři vlъk, nebo vъlk, ale s členem vъlkъ-t (valkat); ze Srъbinъ udělali Chrvati, Srbi a Čechové Srbin, ostatní Slované Serbin; ze sъtьnikъ stalo se setnik, sotnik, satnik atd. Hlásku *ě* vyslovují Poláci, Bělorusové a Bulhaři jako *ja* (věra — vjara), Chrvati a Malorusové, někdy i Čechové, jako *i* (vira). Hláska *y* (slověn. ъj) mizí v jihoslovanských jazycích velmi záhy (v IX.—X. stol.), v českém později (ve XIV. stol., ač ne všude), a toliko v polštině a ruštině se zachovala posud. Východní Ljachové (Poláci) *dz*ekají (dzjeň, t. j. den) a *ć*ekají (cicho, bavić), ale západní Ljachové (balticko-polabšti) toho neznali, mluvíce na př. detę (pol. dzjecję, t. j. dítě); Bělorusové podobně Polákům také dzekají a ćekají; *dz* vyskytá se také v jazyku slověnském a s části i v nářečí macedonsko-bulharském (slъdza), a v některých nářečích velikoruských. Hlásku *g* vyslovují Ljachové, východní Rusové a jižní Slované (głova, gołova, glava), ale ostatní západní Slované a Rusové jako *h* (hlava, hołova), a tak i v jednom nářečí kraňskoslovenském. Záměna *c* a *č*, *s* a *š*, *z* a *ž*, vyskytá se v rozličných slovanských nářečích: cłověk (mazur.) — clavak (polab.) — cełověk (rus.), crn i čarn (srb.), co — čo (u Slováků) i ča — ca (u čakavských Chrvatů). duša — dusa (mazur.) — deusa (polab.), žena — zena — zona atd. Vlastní, českému jazyku přehlasování *a (ja)* v *e (je)*, duša — duše, vyskytá se také v jednom podřečí kraňskoslovenském, červenoruském. Slabé stopy vlastního všem západoslovanským nářečí sufixa -dlo (radlo podle ralo na jihu a na východě) vyskytají se v jednom korutanskoslovenském podřečí (šidlo, motovidlo).

Rozmanitý jest přízvuk ve slovanských jazycích, zvláště v ruském a v jihoslovanském; v jiných, v českém a v jihoslovanských rozeznávají se dlouhé a krátké hlásky. I zde jeví se často podobnosť v nejvzdálenějších slovanských jazycích, jako na př. v přízvuku nářečí velikoruského a chrvatskočakavského: rus. gołovà, akkus. gòłovu = chrv.-čak. glavà — glàvu, rus. gòłos = chrv. glâs, rus. bołóto = chrv. blȁto. Také přízvuk velikoruský a slovenský ve mnohém se srovnává. Česká kvantita má jistou podobnosť s přízvukem velikoruských plnohlasných slov, na př. dlouhé čes. kráva, kláda = rus. koròva, kołòda, ale krátké české hrad, hlava = rus. gòrod, gołovà.

Co se týče forem slovanských, tu za historických dob jest pozorovati ve všech slovanských jazycích snahu, umenšiti původní bohatství forem, jak se ono jeví ještě v jazyku slověnském a s části staročeském. Odtud pochází snaha zjednodušiti skloňování a časování, odtud formy: rabam, rabach, rabami (rus. místo: rabom, raběch, raby), jelenima (srb. místo: jelenom, jelenih a jeleni), rybom (pol. m.: rybam), a j.; mizení ve většině slovan-

ských jazyků jednoduchých minulých časův (imperfectum, aorist: nesjaachъ, nesъ, nesochъ), a záměna jich složenými (neslъ jesmь), mizení dvojného čísla, atd. Všeliké tyto staré formy nemizely ve všech slovanských jazycích rázem, v některých zachovaly se více. v jiných méně, a v jiných toliko slabé jich stopy.

V ohledě lexikalném slovanské jazyky možno rozděliti na tři části, západní, jižní a východní; ale zároveň vyskytají se lexikalné podobnosti v nejvzdálenějších nářečích. Tak na př. západoruská nářečí ve mnohém přibližují se západoslovanským, jmenovitě polskému, nehledíc již k tomu, že na ně měla polština od XIV.—XV. století silný vliv. Ale i v severních velikoruských podřečích vyskytají se mnohá slova, neznámá v ostatních velikoruských podřečích a známá západním Slovanům. Mnoho jednostejných všem Slovanům známých slov nabylo, následkem rozličných okolností, nových řádů, cizího vlivu, a j., u rozličných Slovanů rozličného významu, na př. slova hospodin, kněz, vladyka, starosta, kmet, zeměnín dobytek, bydlo, krásný, chudý, čerstvý, atd. Následkem styků Slovanů s cizoplemennými sousedy dostalo se do slovanských jazyků mnoho cizích slov, hřeckých, latinských, německých (v obšírném smysle gothských, varjažských, německých), čudských, tatarských, tureckých atd. Některá taková cizí slova dostala se k Slovanům velmi záhy, a svědčí o jisté slovanské jednotě a příbuznosti v nejstarších dobách; na př. cěsarь (cьsarъ — car), cesař (latin. caesar), kralь — král (něm. Karl), kъnęgъ — kъnęzь, kněz (něm. kuning, nyn. könig), pěnęzь, peníz (něm. penning), kolęda, koleda (lat. calendae), crъky, církev (něm. chiricha) a j.; německé thiuda (= deutsch, národ) stalo se Slovanům štuždь (cuzí, cizí) i šudinъ (čudin), t. j. velikán, zrovna jako slovanské vęt — stalo se Nemcům ent, t. j. velikán. Jiná cizí slova dostala se do jednotlivých slovanských jazyků později, hřecká, turecká, tatarská do jazyků bulharského, srbského a ruského, latinská a italská do jazyka adriatských Slovanů, latinská a německá do jazyků západních Slovanů. Přijetí křesťanství přispělo značně k takovému zahnízdění cizích slov ve slovanských jazycích. Jazyky cizoplemenníků, se kterými Slované se stýkali, měly vliv také na gramatické ústrojí slovanských jazyků; tak jazyk balkánských praobyvatelův, Ilyrů (Škipetárův, Albáncův) a jich pořímaněných potomků, Rumunů čili Volochů (Vlachů). značně porušil ústrojí jazyka Slovén, kteří usadili se na balkánském poloostrově, jazyka bulharského; německý jazyk měl značný vliv na ústrojí jazyků západoslovanských, a jazyk posledních zbytků polabských Ljachův jeví se následkem takového vlivu zcela zmrzačeným. Konečně slovanské jazyky měly vliv i druh na druha, český na polský, polský na západoruský, slověnský na bulharský, srbský a ruský, a naopak tyto tři na slověnský.

Všeslovanská slova psati, písmo, kniha (kniga), ukazují na jakousi grafiku u starých Slovanů. Kromě toho jsou stopy, že Slované ještě dříve, než seznámili se s písmem hřeckým a římským, znali jakýsi druh písma, snad podobného německým

runám. O takovém písmě jsou přímá svědectví X. stol. u Slovanů baltických, východních a jižních. U těchto, jmenovitě u podunajských Slověn, takové písmo nazývalo se črty (črъty, t. j. čáry) a řezy, kterými oni netoliko četli, ale také hádali, jako Němci se svými tajemnými runami; črta jest totéž co čára, a čáry znamenají nejen linie, ale také kouzla, čarodějství. Slovo řeza ukazuje, že takové známky řezaly se na deskách dřevěných na co ukazuje také staropolské vrąb a staročeské vřez — jistý plat, t. j. zaznamenání jeho na dřívku — vrubu, vroubku, srb. porez, poreza — daň, zaznamenaná na takovém vroubku (porezati, porezu — rozvrci daň), a staroruské rěz — procent. Slovo deska (dъska, doska, dъščka atd.) zachovalo se ve významu zápisu, listiny, i do pozdějších dob, když místo dřevěných desek psalo se již na pergameně a na papíře. Tak v ruském Novgorodě v XIII. stol. deskami nazývali jisté zápisy, a v XV. stol. ve Pskově jisté listiny; Čechové nazývali soudní zápisy, knihy a potom vůbec státní archiv zemskými deskami. Také slovo kniha znamenalo původně desku (srv. polské knjeja — lesík), a potom vůbec písmo, zápis, jako latin. caudex — codex, německé buche — buch (boka), co přijali také Slověné buky, bukva, ve smysle písmen = knih. Slovo písmo a psati znamenalo původně malovati, jako s části posud (písané vejce, pisaný krasavec, rus.). Jaké bylo toto staroslovanské písmo, blíže určiti nelze.

Slované, stýkajíce se s Hřeky a s Římany, přijímajíce křesťanství, seznamovali se s pohodlnějším písmem hřeckým a latinským, a pokusili se přizpůsobiti je i ke svému jazyku. To však nebylo snadno za většího bohatství slovanských zvuků; neboť nelze ani hřeckým ani latinským písmem podati, na př. ъ, ь, ы, *ě*, *ą*, *ę*, *č*, *š*, *ž*. Proto Slované psali z počátku svůj jazyk „bez ustrojení“, a teprve později podařilo se odstraniti toto nepohodlí uvedením do hřecké alfabety takových písmen pro vlastní slovanským jazykům zvuky. To podnikl v IX. stol. učený Konstantin (co mnich Kyrill, Cyrill) ze Soluně, přidav ku hřecké alfabetě některá zvláštní písmena neznámého původu (s části asi i židovského). Tato původní slovanská azbuka, upravená jmenovitě pro slověnský jazyk, zakládá se na hřecké kursivě; z této kursivy vyvinulo se kaligraficky slověnské písmo, tak zv. glagolice, ve které mnohá písmena až posud připomínají na hřeckou kursivu (na př. *v*, *g*, *d*, *k*, *l*, *m*, *n*, *p* a j.). Glagolice užívalo se v západní polovici balkánského poloostrova, v Macedonii, Albanii, Dalmacii (Chrvatsku a v západním Srbsku), a dále na severu v Panonii, na Moravě a v Čechách. Toto písmo zachovalo se v Chrvatsku až do našich dob, změnivši tu původní svou okrouhlosť v hranatosť, kdežto na severu zmizelo spolu se slověnskou bohoslužbou (v Čechách v Sázavském klášteře na konci XI. stol.). Ve východní polovici balkánského poloostrova, v Bulhařích, glagolice zaměněna jinou formou téhož hřeckého písma, přizpůsobeného ke slověnskému jazyku, vzniklou na základě hřeckého unciálného písma IX. až X. století. Tento novější druh hřeckoslověnského písma, nazýva-

ného obyčejně **kyrillice** (ačkoliv i glagolice může býti dobře nazvána „kyrillicí") vešlo ve všeobecné užívání v Bulhařích, kde na rozhraní IX. a X. stol., pod vlivem hřeckého písemnictví a snahou bulharského císaře Simeona a učenníků Konstantinových a Methodových, vypuzených z Moravy, vznikla dosti znamenitá literatura slověnská. Tato kyrillice rozšiřila se potom po celých Bulhařích (i v Macedonii), v Srbích a na Rusi. Písmo to stalo se během času okrouhlejším, změnilo se v tak zvanou **graždanku**, v písmo občanské (ne církevní), která vešla v užívání od počátku XVIII. století na Rusi v literatuře světské, potom i v Srbích a Bulhařích. Graždanka zjednodušena Vukem Karadžićem pro srbský jazyk vypuštěním několika zbytečných písmen a uvedením jiných potřebnějších. jmenovitě *j*, kterýžto srbský pravopis dobře by se hodil i pro jazyk bulharský. Některou okrouhlosť kyrillice možno pozorovati ještě dříve, na př. v ruské bibli Skoriny, tištěné v Praze na počátku XVI. stol., a v chrvatských knihách, tištěných ve Würtenbergu, okolo polovice XVI. století. Katolíci v Bosně a v Chrvatech, aby se lišili od svých pravoslavných bratří, vymyslili si také nový tvar kyrillice, tak zv. **bukvici**.

Západní Slované užívající latinského písma dlouho psali své jazyky také „bez ustrojení". Tato neustrojenosť s části odstraněna českým pravopisem Jana **Husa**, který uvedl do latinské abecedy diakritické známky (*ċ* potom *č*, *ṡ*—*š*, *ż*—*ž* atd.). Tento český pravopis uveden před půl stoletím i do jazyků chrvatského, slovenského a lužickosrbského. V polském pravopise trvá s části dřívější neustrojenosť (*cz*, *sz*, *rz*), s části užívá se také diakritických známek *ą*, *ę*, *ć*, *ś*, *ź*, *ż*, *ń*, *ł*).

Slovanský jazyk, pojatý jako jeden celek se společným lexikalným bohatstvím všech slovanských jazyků, pokud ono jest jednostejné nebo podobné, jest důležitým svědkem o nejstarší slovanské vzdělancsti v předhistorických dobách, o kterých není nižádných písemných zpráv současníků. Jestli na př. nyní všichni slovanští národové znají slova: pšenice, chléb, hruše, pluh, kosa, hrad, zákon. sněm atd.: to všechna tato slova a označované jimi věci a pojmy byly u Slovanů ještě za těch vzdálených dob, když Slované byli druh druhu bližší, užívajíce těchto slov ještě jako původního dědictví arského nebo již jako svého vlastního slovanského. S pomocí tohoto společného slovanského lexikalného bohatství (uvodíme tu jen česká jména) možno vyličiti dosti úplný obraz nejstaršího bytu Slovanů, pojatých ještě jako jeden národní celek. **Země** a její plody byla hlavním bohatstvím obyvatelů, **zemanů**, **zemců**, **dědiců**, zdědivších zemi — **dědinu**, **otčinu** od svých dědův, otců. Všechno, čehož dobyli těžením země a chovem dobytka, bylo jich **dobytek**, t. j. movité jmění i skot, domácí zvířata, **zboží** (t. j. s-bož-í, bohatství), t. j. pozemek, obilí i tovar, **statek**, **bydlo** — příbytek i dobytek, skot, který také zaměňoval peníze. Plody země byly **žito**, čím žili, **zboží** i **obilí** (bohatství) všeho druhu: **pšenice**, **rež**, **ječmen**, **oves**, **proso**, **len** rozličné ovocné stromy **hruše**, **jabloň**, **slíva**,

višně, a zeleniny kapusta, hrách, česnek atd. Pole, role, nivy, léchy v zahradách, orali rádlem i pluhem, vláčeli branami, žali kosou, srpem, užívali hrabí, motyk, lopat atd. Obilí mlátili cepy, a zrno mleli v mouku, pekli v peci chléb, koláče, vařili kaši, připravovali pivo a med. Druhým zřídlem bohatství a potravy byl dobytek, koně, býci, voli, krávy, berani, ovce, kozy, husy, kury atd. Lesy poskytali zvěřiny, řeky a jezera ryb. Slované zabývali se nejen rolnictvím, chovem dobytka, včelařstvím, lovectvím, ale také řemesly, tržením (obchodem) a jinými průmysly. Oni znali kovy, železo, měď, stříbro, zlato, a uměli dělati rozličné dřevěné, kamenné, kovové nářadí a oruží čili braň, meče, kopí, sudlice, štíty, přilby, střely, luky, praky atd.; uměli přísti, tkáti, šíti, plátno, sukno, řízy, pláště, hace atd.; uměli budovati domy, chýže, chrámy a j. Názvy mnohých řemeslníkův a průmyslníků zachovaly posud osady v rozličných slovanských krajinách: Kováry, Štítary, Zduny, Dehtáry, Kladoruby, Rudníky, Bobrovníky, Brtníky, Voděrady a j. Staří Slované bydleli v otevřených osadách, vsech, sídlech, a v ohražených hradech, rody, obcemi, státy, pod náčelníky, hospodáři, starostami, župany, knězi a j. Oni žili podle svého práva, podle svých zákonů, radili se — zvláště vyšší třídy boljaři, zemané — se svým knězem — knížetem o veřejných důležitostech na sněmích, sborech, věcích. Oni znali písmo a knihy, měli ponětí o nadpřirozeném světě, o bozích a běsích, o nebi, ráji, navi, o poměrech člověka k tomuto světu. Vše to vypravuje jazyk, zcela věrohodný svědek, o nejstarším bytě Slovanův, o stupni slovanské vzdělanosti těch vzdálených dob, o kterých historie mlčí. A tento starodávný obraz původní jednoty Slovanů vystupuje i za dob pozdějších, když Slované byli se rozešli dále; jestli v tom obraze nezůstala již úplná jednota všude, jeví se přece přijemná rozmanitosť v harmonii, tento ve všem požádaný ideal slovanský.*)

V statích prof. Perwolfa „Staroslovanské řády a obyčeje“ zpozorovali jsme některé tiskové chyby a p, a sice v ročníku 1884. „Slov. sborníku“: na str. 342., řádek 44. čti: „Serbino — sídlo (sedlo, selo) Serba“. Na str. 344., ř. 35. čti: „na Verch“ (místo: do V.); ř. 40. čti: „Dviny“ (místo: Driny). Na str. 345., ř. 29. čti: „grodzjec“ (místo: grozdjec). Na str. 400., ř. 25. čti: „Ugrin“ (místo: Ungrin), ř. 41. čti: „Hronovici“ (místo: Stronovici), ř. 44. čti: „Svjatopolk“ (místo: Svjatopluk). Na str. 403., ř. 3. čti: „XIV. stol.“ (místo: XVI.). Na str. 404., ř. 22. čti: „sotňa“ (místo: sotna). Na str. 405., ř. 19. čti: „sъvěštali“ (místo: sъvěšťali). Na str 510., ř. 18. čti: „XIV. stol“ (místo: XVIII.). Na str. 511., ř. 24. čti: „serebreníci“ (místo: sebreníci). Na str. 518., ř. 8. čti: „baštinami“ (místo: baštami). Na str. 582, ř. 12. slova „obklopený četnou šlechtou“ buďte škrtnuta. — Formy „Chrvat“ spisovatel neuznává za svou, užívaje české „Charvát“, kterou teprve Šafařík zaměnil ruskou „Chorvat“, a dr. Polívka charvátskou „Chrvat“.

*) České čtenáře bude asi zajímati, že tento obraz staroslovanského života jest částí mých universitních čtení (z r. 1883.—1884.), ze kterých varšavští studenti skládali zkoušku.

Účasť stavů českých a cara ruského při volbě polského krále l. 1573—76.

Podává František Dvorský.

(Dokončení.)

Když císař Maximilián dne 23. března 1576. království Polské k sobě přijal a přísahu poslům polským k témuž království vykonal, učinil tak s vědomím, radou a dobrým zdáním předních osob, nejvyšších úředníků zemských z Čech, Moravy, Slezska, Lužice, též kurfirštův a jiných knížat svaté říše, a protož také utekl se v kritické chvíli k stavům království Českého a ostatních zemí k témuž připojených i k sněmu říšskému o pomoc, aby vladařství v Polsku ujíti se mohl. Na jenerálním sněmu českém, zahájeném dne 17. května 1576. (k němuž sešli se zástupcové království Českého, markrabství Moravského, obojích Lužic a knížectví Slezského), stalo se na předložení královské v příčině polské záležitosti usnešení v tato slova: „A jakož také J. M. C. na stavy tohoto království a vyslané z zemí příslušejících milostivou žádosť vzložiti jest ráčil, poněvadž vedle vůle a vnuknutí pána Boha všemohoucího na jistou radu a dobré zdání království Polské k sobě přijíti a přísahu náležitou poslům, k J. M. C. od stavů jmenovaného království Polského a zemí k němu příslušejících vypraveným, vykonati ráčil, načež aby J. M. C. v dokonalé vladařství a panování téhož království Polského přijíti ráčil, J. M. C. královstvím a zemím a tak všemu křesťanstvu vysoce a mnoho náleží, aby stavové, když k tomu přijde, jakouby pomoc J. M. C. k tomu učiniti chtěli, se světle odevřeli: i předkem všickni tři stavové království tohoto a vyslaní z zemí k němu příslušejících a připojených to s velikým potěšením slyšavše takto uznávají, když pán Bůh všemohoucí z milosti své svaté J M. C. vladařství a panování toho království dojíti dáti ráčí, že netoliko J. M. C. též dědicům J. M. království a zemí, ale také všeho křesťanstva dobré a užitečné na tom náležeti bude, a tak na pánu Bohu takového vladařství J. M. C. věrně a upřímně žádají; nevědouce pak stavové tohoto království, jakého J. M. C. úmyslu a předsevzetí v tom býti ráčí, také při sobě toho, jakouby pomoc J. M. učiniti a o tu se snésti měli, na tento čas najíti jsou nemohli. však jiného se nenadějí, než že J. M. C. podle vysokého rozumu J. M. i s krevními i s příbuznými přátely J. M., potentáty křesťanskými, též s kurfiršty a knížaty svaté říše to, kterakby dále J. M. C. k takovému vladařství přikročiti a jak to předsevzíti ráčil, dostatečně uvážiti ráčí, a tak když by pán Bůh všemohoucí těm královstvím Českému a Polskému i jiným zemím jednu hlavu dáti ráčil, jisté jest, žeby to k oslavení a rozšíření jazyka slovanského mezi všemi národy k veliké pochvale a nepřátelům všeho křesťanstva k nemalému postrachu se vztáhnouti

mohlo. K čemuž když dále podle výš dotčeného uvážení přijde a stavům tohoto království v známosť to uvedeno bude, což v tom užitečného k zachování a rozšíření důstojenství J. M. C. a k dobrému království tohoto a zemí příslušejících i také k dotvrzení jednoty a dokonalého s královstvím Polským bratrství a sousedství stavové uznají vedle J. M. C. spolu s jinými všecko to, což věrným poddaným náleži a sluší. podle nejvyšších možnosti svých učiniti a k J. M. C. se poddaně a všelijak povolně, jakž jsou to vždycky prvé tak činili, ukázati nepominou." *)

Dříve ještě nežli takové usnešení na všeobecném sněmu zemí koruny České (jemuž předsedal syn Maximiliánův, král Rudolf) se bylo stalo, vypravil se císař (dne 7. června byl již na cestě) na sněm říšský do Řezna, aby při kurfirštích, knížatech a stavích svaté říše (kteříž již od roku 1570. pospolu nebyli) vedle jiných potřeb také (jako jsme již pravili) zabezpečil si pomoc proti svým nepřátelům v království Polském.

Sotva že do Řezna přibyl, došla ho zpráva, že poselství Moskevské k němu vyslané jest na cestě. Za kterouž příčinou poslal Maximilián II. dne 18. června 1576. z Řezna nařízení komoře české i králi Rudolfovi, aby poselství ruské a z Moskvy vracejícího se císařského vyslance Daniele Prince z Prahy až do Řezna provoditi a vším náležitým na cestě opatřiti dali. **) Vyslanci ruští, kteříž okolo 24. června do Prahy přibyli, byli hospodou u Martina Parmara v Menším městě Pražském ***) a vybrali se na další cestu za císařem do Řezna na začátku měsíce

---

*) Vyslanci z Moravy, Slezska a Lužice usnesli se na následující odpovědi: „A též vyslaní od stavů markrabství Moravského také to v nemalém rozmýšlení majíce, poněvadž J. M. C., jakby to J. M. strany téhož království Polského předsevzíti a začíti chtíti ráčil, nic toho oznamovati neráčí, že J. M. C. na to žádné odpovědi dáti a na místě stavů markrabství Moravského nic svolovati nemohou, než jestliže J. M. C. strany toho artikule co při stavích téhož markrabství na sněmu jich obecním milostivě jednati ráčí, že stavové téhož markrabství Moravského (v čemž poslové od nich vyslaní jich zavazovati nemohou), budeli stavům co možného a proti svobodám jich nebude, J. M. C. svou poníženou odpověď dadí. Nicméně z knížetství Slezských a tolikéž z markrabství Horních Lužic, poněvadž by jim o J. M. C. první i nynější radč a obmýšlení strany koruny polské i jiných pomocí, kteréby se J. M. C. od kurfirštův, knížat a jiných stavů svaté říše učiniti měly, vědomé není, že za tou příčinou také vyslaným z týchž knížetství Slezských a Horních Lužic v nic podvoliti a več dále se dáti trefiti nemůže." (Úřední zápis deskový v král. českém archivu zemském.)

**) Císař Maximilián II. komoře české 1576, 18. června: „Wir wollen Euch genediger Mainung nit pergen, dass des Moschkowiters Potschaft neben unserm Gesanten in die Moskaw, Daniel Prinzen, nunmer zu Franckfort an der Oder ankomben, auch unsere schlesische Kammer habenden beuelch nach dieselben des Orts auf der Grenitzen von unsertwegen annemben lassen und kostfrei durch unser Land bis gen Prag zuefueren und zuhalten verordnet." Z Prahy mají ještě jiné osoby Danieli Princovi přidány býti, kteréžby poselství ruské až do Řezna provodily a na cestě vším možným je opatřily (V archivu českého místodržitelství.)

***) Jako zvláštnosť podotýkáme, že poslům cara ruského chutnaly české ryby, kteréž jim dodávala rybářka Lidmila Chyzděrka a napočetla si za ně 42 tolarů.

července, jimž za průvodčí král Rudolf (l. 1575. na království České korunovaný) ustanovil Linharta Polstera, Ondřeje Šelebergera a Štěpána Preyse, aby je na cestě „ložumenty“ a všelijakými potřebami vedle náležitosti opatrovali a koňmi fedrovali.*)

Veliké poselství ruské, když do Řezna přibylo (kdež na sněmu říšském také jednati se mělo o narovnání sporu mezi Ruskem a říší Německou o Livonsko), předložilo císaři Maximiliánovi svůj věřící list i legací, kteréžto listiny jako důležitý, neznámý pramen historický současným překladem uveřejňujeme. List věřící poselství Moskevského začíná: „Pravá, svatá a požehnaná Trojice dej všem křesťanům, kteříž v ni věří, moudrosť, přijď k nám s výsosti a uveď nás na pravou cestu blahoslavenství: tehdy budeme mezi lidem tvým o vůli tvé mluviti, Boha našeho v Trojici svaté chváliti a za milosť ho prositi, abychom sceptrum neb berlu císařství Ruského zdržeti mohli.

Největší pán, car a největší kníže Ivan Vasilěvič, všech Rusů monarcha v Vladimíru, Moskvě, Cajru, Aštěku, pán v Pliskově, veliké kníže v Smolinsku, v Tursku, Doharský, Pruský, Biaský a jiných panství pán, veliké kníže v Nejgardu a v Nidrlantu, Sernikejský, Bilaseský, Obdaský, Udarský, Konigroský, Srenicenský, Sebrniský,**) krajiny půlnoční, pán dědičný v zemi Iflandské a pán v jiných mnohých krajinách, píši svému nejdražšímu a nejmilejšímu bratru, římskému císaři, po vše časy rozmnožiteli říše, uherskému, českému, dalmatskému, charvatskému, slovanskému a jiných mnohých zemí králi, arciknížeti rakouskému atd., posílám k bratru svému posly své, služebníka místodržíciho našeho na Bílém moři, kníže Zachariáše Ivanoviče Sugurského a našeho sekretáře Ondřeje Sabrěloviče arcibusufa, a což naši poslové strany našich věcí předkládati a oznamovati budou, aby jim Vaše Láska věřila. Stalo se na našem dvoře a panství v městě Moskvi léta od stvoření 5484 měsíce ledna indictione tertia, kralování našeho 43, císařství ruského 30 oc.“

A poselství, kteréž „veliký pán, car a veliký kníže všech Rusů“ vykonati a vyříditi rozkázal, znělo: „Milosť boží v Trojici svaté. My pán veliký, car a veliké kníže Ivan Vasilovič všech Rusů, rozkázali jsme Vaší císařské Velebnosti, jakožto svému nejdražšímu a nejmilejšímu bratru níže položené věci předložiti a oznámiti. Vaše Láska jste k nám Jana Kovencle z Prosíku, rytíře a svého věrného služebníka Daniele Prince poslali, kteřížto nám oznámili, že Vaše Láska s námi bratrství, přátelství a spříznění učiniti žádostiva jest: i na vědomí Vám, jakožto svému nejdražšímu a nejmilejšímu bratru, dáváme, že my jednostejně takového bratrského zjednání, aby mezi námi k vykonání a vyplnění přijíti a stvrzeno býti mohlo, obzvláštní žádosť máme. Také jsou nám Vaší Lásky poslové předložili a na nás žádali, kdež jsme Vám předešle, jakožto svému nejdražšímu a nejmilejšímu bratru

*) V archivu českého místodržitelství.
**) Jména tato jsou správně opsána ze současného překladu listiny.

psaní učinili, že by nám nic milejšího nebylo, než kdyby Vaší Lásky nejmilejší syn, arcikníže rakouské, k Polskému království a k Velikému Litevskému knížetství přijíti mohl, abychom dále tomu nápomocni byli a k vykonání skutečnému to vedli, a skrze to k bratru našemu nejdražšímu své přátelství bratrské prokázali, poněvadž dotčené království bez pána jest a když se to tak vykoná a stane a Vaší Lásky syn koruny Polské dosáhne, že bratr náš nejdražší spolu s arciknížetem Arnoštem s námi proti všem nepřátelům našim konfederací a sjednání učiniti chce. Také jest Vaše Láska toho na nás požádala, abychom od země Iflandské k zemím Vaší Lásky přináležející pustili a zase ji postoupili a války zanechali, až by Vaší Lásky veliké poselství k nám se přibralo a o to se s námi v jednání dalo a přátelsky srovnalo: pak my vždycky po všechny časy jsouce žádostivi a posavad ještě největší naše žádosť jest s Vaší Láskou, jako s naším nejmilejším bratrem, v spojení, lásce a přátelství důvěrném státi a proti všem našim nepřátelům se sjednotiti. A předešle jsme Vaší Lásce, jako svému milému bratru, z obzvláštní lásky a přátelství psaním oznámili, že jsou rady koruny Polské a Velikého knížetství Litevského k nám svého zemského písaře Michala Haraburdu vypravili, žádajíce, abychom my neb syn náš pánem jejich byli, kterýmžto jsme my skrze jejich posly zase vzkázali, že jim v tom k libosti býti a království Polské k osobě naší vlastní přijíti aneb syna našeho k nim vypraviti chceme; ale když jest to z připadlých příčin a překážek bylo nemožné, a jiného žádného než Vaší Lásky syna, arcikníže rakouské, Arnošta za pána a krále svého přijíti nechtěli, my sme sobě tak to oblibovali, jakoby našeho vlastního syna volili, a jestli by jim libezné bylo, samo bychom toliko veliké knížectví Litevské ujíti a od království Polského pustiti chtěli. A posavad toho jsme oumyslu, aby našeho nejdražšího bratra syn nejmilejší k Polské koruně přišel, než země Iflandská spolu s Kyjovem a k němu přináležitými zámky k našemu Moskevskému panství aby připojena byla. Co se země Iflandské tkne, poněvadž jest ta země hned od počátku naše byla a po našich předcích dědičně na nás přišla, Vaší Lásce jsme po jejím poselství vzkázati a žádati kázali, aby se Láska Vaše nám nižádným způsobem v zemi Iflandskou nevkládala, a nyní též svého bratra nejdražšího prosím, aby nám v tom k libosti byl a tím bratrského přátelství k nám dokázal.

Také jsou nás Vaší Lásky poslové žádali, abychom k radě království Polského psaní učinili a ji napomenuli, aby žádného jiného krom Vaší Lásky syna, arcikníže rakouské, Arnošta, za krále svého nebrali a nevolili a to žeby nám též, jakž jsou ti poslové oznamovali, k velikému prospěchu a k dobrému se vztahovati mělo: na takovou žádosť jsme my z obzvláštní lásky, kteroužto k našemu nejdražšímu bratru neseme, k dotčeným pánuom psaní učinili, aby žádného jiného mimo syna Vaší Lásky za krále polského nebrali: při tom jsme o veliké knížetství Litevské k paměti jim přivedli, aby nás za pána přijali a panství Moskevskému se poddali, neb jsme se v mysli své na tom ustanovili k Polskému

království a k Velikému knížetství Litevskému žádnému jinému než našemu neb Vaší Lásky synu přijíti nedopouštěti. Pakliby se Litevští páni a všecko rytířstvo od koruny Polské oddělovati a odtrhnouti oumyslu neměli, než jednomyslně by za krále polského a za veliké kníže litevské syna Vaší Lásky Arnošta volili a vzali, také bychom na tom chtěli přestati a toho při tom zanechati, toliko abychom o hranice, o kteréžto vždycky sobě na odpor jsme, vespolek spokojeni byli. Ale teď nedávno k uším našim přišlo, že páni a rytířstvo koruny Polské vespolek jsou roztržití, poněvadž někteří nás neb syna našeho, jiní pak na připsání a napomínání žoldána tureckého vejvodu sedmihradského za pána svého voliti a vzíti sobě chtějí: pakli páni polští nad naše jim učiněné napomínání našeho a Vaší Lásky syna vzadu nechají a za pána sobě vévodu sedmihradského na připsání a napomínání Turkovo sobě vyvolí, to nám oběma pánům a jiným všem křesťanským potentátům k veliké škodě, nevěřícím pak pohanským pánům k znamenitému dobrému se vztahovati bude; protož jest toho veliká, znamenitá potřeba, abychom s Vaší Láskou, jakožto s bratrem naším nejdražším, jednostejně to opatrovali a před sebe vzali, aby páni polští vévodu sedmihradského zanechali a žádného jiného než nás aneb Vaší Lásky syna za krále nebrali a k panování nad sebou přijíti nedopouštěli, neb kdyby tureckého žoldána psaním a napomínáním se spraviti a poslušni mu býti chtěli, tedy by to, jakž povědíno jest, nám i všem potentátům křesťanským na velikou škodu a Turkům neb pohanům k vzvýšení znamenitému přicházelo. Protož o to péči míti a k tomu se přičiniti s Vaší Láskou, jako naším nejdražším bratrem, chceme, aby žádný jiný koruny Polské a Velikého knížetství Litevského než sami toliko synové naši držeti nemohl, a o toť s Vaší Láskou stálé sjednání a pravé přátelství učiníce, jednostejně s arciknížetem Arnoštem, když korunu Polskou na sebe přivede, za jednoho člověka proti všem nepřátelům jeho státi budeme.

O těchto věcech rada, hofmistr a vévoda náš Mickhycha (?) Romanovič podle druhého, kteréhožto jsme mu přidali, s posly Vaší Lásky rozmlouvání měl a na poručení naše něco jistého zavříti a stvrditi chtěl, kdyby koruna Polská a Veliké knížetství Litevské nás neb Lásky Vaší syna za pána přijíti nechtěli, abychom na ně vojensky táhli a mocí válečnou je sobě podmanili, a také o ty prostředky, skrze které by se to díti a k vykonání přivedeno býti mohlo, dále rozmlouvati a rozjímati chtěli: ale Vaší Lásky poslové radám našim na vyrozumění dali, že, aby se v jaké jednání strany té věci dáti měli, žádného poručení nemají, protož se v nic dáti nemohou, než že k takovým velice vážným věcem Vaší Lásky veliké poselství s plnou mocí k nám bude vypraveno a posláno, aby dotčené věci předsevzíti, je rozvažovati a konečně zavírati i také bratrskou konfederací a sjednocení stvrditi a k vykonání přivésti mohli; z příčiny té žádáme, aby náš nejdražší bratr takové veliké poselství s plnou mocí k nám vypravil, aby ty veci, jakž nejspíše, k srovnání a konečnému zavření přijíti mohly. Též

žádáme, když Vaše Láska naše veliké poselství vyslyší, že jim to skrze rady své v známosť uvede a to veliké poselství své spolu s naším k nám, jakž nejspíše bude možné, vypraví, a tak, když našeho nejdražšího bratra poselství k nám přijede, všecky věci s nimi přátelsky rovnati a k dobrému skončení a místu přivésti chceme. A kteří potentáti křesťanští s naším nejdražším bratrem v dobrém přátelství a spříznění stojí, také se s nimi proti všem nepřátelům našim spojiti a sjednotiti žádáme a z příčiny té prosíme, že Vaše Láska o to péči míti bude, aby podle Vaší Lásky poslů též i jiní křesťanští potentáti své posly k nám vypravili, s kterýmižto my v přátelství všeliké dobré vstoupiti, konfederací a sjednocení učiniti a podle potřeby ji stvrditi a upevniti chceme. A tak tím a takovým způsobem péči a starosť míti budeme, aby nás všech křesťanských pánův a potentátů panství a země proti všem nepřátelům v dobrém pokoji a odpočívání zdržány a zachovány býti mohly."

Císař Maximilián odpověděl na takové oustní a písemně mu předložené poselství „milému příteli a bratru svému" carovi ruskému, že z tak „přátelského vzkázání" a k císařskému poselství v Moskvě taktéž přátelského se zachování bratrsky děkuje a že by nic raději nechtěl, než aby veliké poselství ruské jednostejnou měrou také u něho (císaře) dobře traktirováno a opatrováno bylo. Co se pak dotýče hlavního předložení poselství v příčině sousedského přátelství (kteréhož císař po všecky časy žádostiv byl), že po projednání takového artikule vedle jiných obecních potřeb na sněmu říšském poselství císařské nedlouho po tom do Ruska vypraveno bude.*) „Co se dále tkne polského jednání, že jest Jeho Veleknížecí Jasnosť na žádosť J. M. C. k stavům koruny Polské psaní poslal, o dobré a užitečné arciknížete Arnošta péči a starosť měl, z toho J. M. C. velikého knížete k své císařské Velebnosti a slavnému domu rakouskému obzvláštně srdečnou věrnosť a bratrskou náchylnosť shledává, z čehož Jeho Veleknížecí Jasnosti ovšem přátelsky, bratrsky děkuje a připovídá, že se z toho Jeho Jasnosti po všechny časy při každé přišlé příhodnosti vděčně odplacovati chce. I ač Veleknížecí Jasnosti i císaři a jiným mnohým dobrým lidem se vidělo stavy koruny Polské napomínati, aby ty věci netoliko pro své vlastní dobré ale také pro užitečné obecné všeho křesťanstva lépeji, zdravěji rozvažovali a upřímnému napo-

*) „Toliko za to J. M. C. žádá," doloženo v odpovědi, „přátelsky a bratrsky Jeho Veleknížecí Jasnosť napomínajíce aby zatím a dokudž se takové vyslání nestane a to jednání o pokoj, sjednocení" (mezi říší německou a carem ruským) předsevzato a přátelsky zavříno nebude, proti těm poddaným, chudým a zarmouceným lidem v Iflandu nic nepřátelského J. Veleknížecí Jasnosť před se nebral ani sice jinou měrou proti starobylým jejich zvyklostem jich neobtěžoval. A Jeho Veleknížecí Jasnosť na tom se zastavovati a skrze to k nelibosti popouzeti dáti nemá, oč se někdy jiní Jeho Veleknížecí Jasnosti odporníci v těch místech pokoušeli a vzbuzovali, čímž ti chudí lidé vinni nejsou a proto také trpěti a obtěžováni býti nemají." Viděti, jak sv. říše krajanů svých zastávati se dovedla: mělo by býti i nám příkladem.

mínání místo dali: však J. M. C. Velikému knížeti tajiti nemůže, že netoliko to, co jest strany arciknížete Arnošta předloženo bylo, skrze díl Poláků jest bez užitku pominulo, ale také dobrý díl stavů polských, když vlastní osobu naši císařskou z božského nařízení skrze řádné volení a větší díl hlasů za krále polského volili, vůbec vyhlásili a na to jest J. M C. brzy (když jest takové volení skrze stavů polských vypravené slavné poselství zvěstováno, na to řádné decretum neb snešení spečetěné přinešeno bylo) takového království ve jménu pána Boha všemohoucího se ujal a podle zvyklosti a obyčeje starodávního téhož království juramentum učinil, skrze návod, obzvláštní praktiku nevěřících pohanů k Bátorymu se obrátili, na odpor J. M. C. za krále vyzdvihli, hbitě a rychle do země uvedli, kdež jsou ho skrze nastrojené oddavky s dědičkou domnělou ničemným způsobem na království korunovali a přijali, a tak jsou tyto věci posavad na díle skrze oklamání a podvedení, na díle skrze moc zjevnou a na díle skrze obzvláštní ukryté a tejné praktiky neb lstné obmysly a chytrosti provozovali a tak daleko provedli, že jsou netoliko Poláky, ale také Litvany a Rusy a sice větší díl těch, ježto jsou osobu naši císařskou sami od sebe dobrovolně volili a do této chvíle poslušni byli, na sebe přivedli aneb k sobě obrátili a tak téměř ve všecko království skutečně se uvázali. Poněvadž pak to, co jest Bátory tak nenáležitě předsevzal, proměny a zmatky nastrojil, jakž Vaše Veleknížecí Jasnosť toho dokládá, spolu s velikým zmenšením, zlehčením J. M. C. se stalo, všemu obecnému křesťanstvu k veliké škodě a nevěřícím k znamenitému forteli se vztahuje, protož veliká potřeba toho býti chce ty věci časně opatřiti a tou měrou je spraviti, aby takovému nenáležitému předsebrání byl odpor učiněn a nastávající z toho budoucně všemu obecnému křesťanstvu mnohé zlé, skrze věrné vespolek spojení a podle sebe stání odvráceno bylo. A protož J. M. C. nechtě tohoto napomenutí Veleknížecí Jasnosti mimo se pustiti a zanechati, chce takové Jeho Veleknížecí Jasnosti předložení a věrné podvolení i jiným potentátům křesťanským v známosť uvésti, úmyslu jejich strany toho vyrozuměti, a potomně hned veliké, slavné a konečné poselství tím spíše vypraviti, skrze ně úmysl svůj císařský strany toho Jeho Veleknížecí Jasnosti otevříti a o to i o jiné potřeby přátelsky, bratrsky se srovnati, což jest skrze nejposlednější poselství pro nedostatek poručení, a že jsou času tohoto ještě tyto sedmihradské praktiky a jejich průchod tak vlastně zjevný a známý nebyl, vykonáno býti nemohlo.

A toto všecko J. M. C. na Veleknížecí Jasnosti, zvláště milého přítele a bratra, poselství, předložení a jednání za odpověď dává, jsa J. M. C. celé a nepochybné naděje, že Jeho Veleknížecí Jasnosť na tom až do příjezdu J M. C. legací a dalšího jistého, konečného o těch věcech srovnání přátelsky a bratrsky přestane a v tom upřímném, bratrském a důvěrném přátelství a sousedství, kteréhož jest posavad k J. M. C. a svaté říši i slavnému domu rakouskému dokazovala a se zakázala, ještě dále stále setrvá, a

proti tomu zase od J. M. C. jiného nic než všeliké přátelské, náchylné a bratrské vůle se nadíti má."

S takovou odpovědí pod pečetí císařskou, datovanou dne 24. července 1576., vybralo se veliké poselství ruské na zpáteční cestu do své vlasti teprv na začátku druhé polovice měsíce září t. r.*) Dříve však nežli poselství ruské domů se navrátilo, zemřel císař Maximilián II. dne 11. října o deváté hodině ranní v poslední den zasedání sněmu říšského. Smrtí císaře Maximiliána přetrženo další všechno vyjednávání s Ruskem, kteréž kdyby se bylo uskutečnilo a potrvalo, bylo by s nemalým prospěchem domu rakouského i cárství ruského i národa polského. Stát Rakouský byl by sesílen, rozmnožen, Prusko by nebývalo nikdy tak mocným, Rusko by nemělo tak znepřáteleného bratra, souseda a Poláci rozdělení Polsky.

Turgeněv líčen dle jeho dopisů.

Napsal dr. Pavel Durdík.

Výbor petrohradského „Spolku pro podporování nuzných literatův a učencův" uzavřel ve své schůzi dne 2. září 1884. — byla to první schůze po smrti Turgeněva — že na oslavu památky zvěčnělého člena svého zařídí nedotknutelný kapitál, z jehož procentů by se udílely příspěvky a podpory nuzným spisovatelům. K docílení základního kapitálu bylo ustanoveno vydati korrespondenci I. S. Turgeněva řízením předsedy spolku V. P. Gajevského.

Tak povstal řečený „Sborník",**) zahrnující v sobě jen malou část dopisů, kteréž byl Turgeněv zaslal známým a často neznámým mu osobám. V mnohých listech byly učiněny skráceniny, když toho vyžadoval intimní ráz obsahu (domácí poměry, posuzování soukromého života a vlastností ještě živoucích osob) neb ohledy na censuru — než to doufáme, že bude lze napraviti aspoň částečně při druhém vydání „Sborníku". Jelikož se jednalo o to, aby „Sborník" vydán byl co nejdříve, ustoupila do pozadí systematická úprava materialu; následujíť dopisy za sebou v chronologickém pořádku. Redakce vytiskla všecky jí zaslané dopisy,

---

*) L. 1576. dne 14 září oznamuje císař Maximilián komoře české: „že moskevské poselství v několika dnech odsud z Řezna vypravíme, kteréž až k moři Daniel Princ provázeti a o jich zaopatření starati se bude Poněvadž však jmenovanému Danieli Princovi na vychování jich jsme do Prahy jen peníze odevzdali", protož aby 1200 tolarů připravených měli a jemu, Princovi, na další vychování až k moři odevzdali. Deset anebo dvanácte koní aby je provázelo. Poselství aby zdržováno nebylo za příčinou sehnání peněz, aby ještě před zimním časem přes moře v Livonsku přepraviti se mohli, neboť kdyby zdržováni byli, bylo by to s posměchem a Velikému knížeti ruskému nemilé, že tak dlouho zdržováni a dříve vypraveni nebyli. (Arch. česk. místodržitelství.)

**) Первое Собраніе писемъ И. С. Тургенева. Изданіе Общества для пособія нуждающимся литераторамъ и ученымъ. С. Петербургъ 1885. г. — VIII. стр. 564.

nedbajíc toho, že velká část jich týkající se rozličných soukromých záležitostí nemá pro veřejnost žádné zajímavosti. Jsouť ve „Sborníku“ dopisy velmi drahocenné a skvostné vedle dopisů bezcenných, zcela zbytečných, majících pouze autografickou důležitost. Vylučme tyto poslední ze „Sborníka“ — a „Sborník“ se scvrkne o třetinu svého objemu a čtenář, tuším, by tím nic neztratil. Nicméně i v přítomném rozsahu zahrnuje v sobě „Sborník“ nejhlavnější momenty z literarní činnosti zvěčnělého a obsahuje hojný pramen k životopisu a charakteristice Turgeněva jako člověka, vlastence, kritika a spisovatele.

Všech psaní je vytištěno 488, k 55 rozličným osobám, v době od r. 1840. až do samé smrti Turgeněva, nastoupivší dne 3. září 1883. Z ciziny psáno do Ruska 412 dopisů. Z r. 1840. je všeho jen jeden dopis; následující dopis je teprv z r. 1852., z r. 1553. je též jeden dopis, z r. 1854. dva a z r. 1855. tři dopisy — z roku 1863. je pouze jeden dopis, z r. 1865. dva dopisy, z r. 1866. jeden dopis, z r. 1867. čtyři dopisy, načež začíná od r. 1868. živější korrespondence. Velmi důležita je korrespondence asi k desíti osobám; jsouť to J. P. Polonský a žena jeho, D. B. Grigorovič, hrabě Lev N. Tolstoj, A. V. Družinin, M. E. Saltykov-Ščedrin, A. S. Suvorin, pak paní A. P. F-ová; sem dlužno vřaditi i některá psaní z ostatní korrespondence, na př. k A. V. Toporovu, E. J. Kolbasinu atd. Nejvíce si dopisoval Turgeněv s Polonským; s ním se důvěrně spřátelil již v mladých letech, podporoval ho mravně i hmotně, rodina byla mu též velmi oddána i bylo tedy vzájemné dopisování zcela upřímné, jako to vidíme v dopisech k J. J. Máslovu a E. J. Kolbasinu — byliť to dobří přátelé Turgeněva. S ostatními osobami, jimž sebrané ve „Sborníku“ dopisy svědčí, byl Turgeněv v obyčejných zdvořilých poměrech. K dvěma vynikajícím spisovatelům — byliť to hrabě Lev Tolstoj a M. E. Saltykov-Ščedrin — choval dobré přátelství, ctil velice jejich nadání, avšak důvěrněji nebyl s nimi spřátelen, což je též viděti z psaní jim svědčících, jsouť spracovanější a formalnější.

Ušlechtilá a vznešená mysl krášlila Turgeněva již v jeho jinošském věku. Nelze čísti bez hlubokého pohnutí dopis dvaadvacítiletého Turgeněva o smrti Stankeviče, poslaný T. N. Granovskému z Berlína 4. července 1840., dýšící vroucí vírou v idealy pravdy a krásy, nadějí v lepší budoucnosť a touhou kochati se v blaženosti, plynoucí z myšlení, pracování a milování. Nad čerstvým ještě hrobem tak záhy zesnulého Stankoviče lká, „s ním zhynul mi celý svět“. — „Často jsem s ním hovořil o smrti: on viděl v ní meze, kteréž překročiti nelze myšlénce. Ó jestli by něco vůbec mně mohlo donutit k pochybnostem o budoucnosti, pak tato smrť drahého přítele vyrvala by mi poslední naději! Proč neumřel jiný, tisíce jiných, na příklad já? Kdy přijde ta doba, kdy vyvinutější duch bude též podmínkou většího vývoje těla, kdy náš život bude podmínkou a plodem radosti tvůrce. — Proč na zemi musí hynouti a trpěti všecko krásné? Trest očekává nezvratně vše, co vymyká se nad blaženou prostřednosť. Aneb

bouří se tím závisť boha, jako dříve závisť řeckých bohů? Aneb máme věřiti, že vše krásné, svaté, láska a myšlénka není nic, leč chladná ironie Jehovy? Což jest pak náš život?

Avšak ne — my nesmíme pozbývati ducha a podléhati. Ne! Podejme si ruky, těsněji se spolčujme. Jeden z našich padl — možná — ten nejlepší. Avšak vznikají, vzniknou jiní, ruka boží nepřestává síti do duší zárodky vznešených snah a dříve neb později — světlo zvítězí nad tmou.

Ano, tak to bude. Ale nám, kteří jsme ho znali — jest ztráta jeho nenahraditelná. Tuším, že Rachel řekla: „Wäre noch nie ein junger Mann gestorben, hätte man noch nie Wehmuth gekannt". Ze srdce Tvůrce plyne i žalosť i radosť, často jich zvuky se chvějí příbuznou ozvěnou a splývají dohromady, jedna je neúplná bez druhé a doplňují se vzájemně. Teď je na řadě žalosť..."

To, co Turgeněv zde psal, bylo vodítkem po celý jeho život. Energická a hluboká víra ve vítězství světla — nikdy ho neopouštěla. Pevnosť a stálosť jeho přesvědčení, šlechetnosť a lidumilnosť s neobyčejnou dobrotou srdce, láska k tvoření a činnosti, k životu, k Rusku, k poesii — vše to jako elektrické světlo libě a upokojivě září z jeho korrespondence.

A spolu viděti jest z této korrespondence, že Turgeněv byl „ruský člověk", a že vždy cítil se býti Rusem, se všemi radostmi a žalostmi tohoto pocitu. Ve psaní Vengerovu píše r. 1875. z Karlových Varů: „Roztrpčilo a podivením naplnilo mne Vaše tvrzení, že „některé" mé novelly (jaké?) psány jsou německy a francouzsky. Toto tvrzení, ne poprvé, bylo vysloveno i ve veřejnosti, avšak já vždycky viděl jsem v něm úmysl mne urazit... Nikdy ani jednoho řádku po svůj život jsem nevytiskl jinak než rusky, v opačném případě nebyl bych umělec — nýbrž prostě jalový písák. Jak to jest jen možné psáti cizím jazykem, když i ve svém mateřském jazyku sotva můžeš se spořádati s obrazy, myšlénkami atd." — Turgeněv nikdy nebyl kosmopolitem a přes všecky trampoty a protivenství života, přes všecky systematické útoky, činěné na něho ruskými mladšími literaty, nepřestával milovati rodnou zemi.

Hraběti Lvu N. Tolstému píše z Paříže 8. prosince 1856.: „Seznámil jsem se zde s mnohými Rusy a Francouzi, ale sympathických lidí našel jsem zde velmi málo. Je zde jedna kněžna, slečna Meščerská, úplná Göthovská Markétka — plna půvabu — ano, jen že bohužel rusky nerozumí ani slova. — Vychování obdržela zde. — Není vina touto ohyzdností, než přes to vše je něco takového velmi nepříjemné."

„Díky, že jsi na mne nezapomněl; vše ruské je mi nyní dvojitě drahé." (Družininu, z Paříže, 30. října 1856.) — „Francouzská frase je mi rovněž tak protivna jako Vám. Mne zde (v Paříži) udržuje starý, nerozlučný svazek s jednou rodinou (Viardot) a moje dceruška, kterou mám velmi rád, je to milé a rozumné děvčátko." (L. N. Tolstému, 16. listopadu téhož roku.) — „Často přemítám o Vás všech a o Vašich schůzích. Buď jak buď, ale

v cizině jsi jako vyvrtnutý úd. Nikomu nejsi ty třeba a tobě též není třeba nikoho. Dlužno sem přijeti v mládí, když ještě jsi nenastoupil plný život, aneb již ve stáří, když jsi již u konce se životem.“ (Družininu, 5. prosince 1856.) — V tomtéž psaní naříká, maje asi tušení o své osamotnělosti v životě: „Odsouzen jsem k cikánskému živobytí — a hnízdo si neuviji nikde a nikdy.“ — V jiném psaní píše: „V tomto cizím vzduchu hniji jako zamrzlá ryba v horku. Jsem již příliš v letech i jsem nucen udělati si hnízdo a seděti doma. Na jaře každým způsobem vrátím se do Ruska.“ (Tolstému, 8. prosince 1856.) — Avšak pocit osamotnělosti, nedostatek vlastního hnízda neuváděl přes to všecko Turgeněva v zoufalství.

„Nemysli, že pocit osamotnělosti, který tebou ovládá, zakoušíš sám — všichni cítíme se osamotnělými, nemáme-li rodinu neb veliký a rozmanitý obor působnosti. Avšak ty máš rodinu, máš přátely, třeba ne četné, ale věrné... s tím můžeš pomalounku veslovat vpřed. Pokud lze psáti a pěti — není příčiny k zoufání. Ale i potom, když člověk musí umlknout, není ještě všemu konec.“ (Polonskému, 20. listopadu 1873.) Turgeněv kdykoli mohl, jezdil do Ruska na svůj statek. Rodná země, rodná půda, rodný vzduch vždy ho k sobě lákaly, zvláště v posledních letech jeho života. „Ano, těžká a trapná doba nastala Rusku, ale zvláště nyní bylo by nesvědomité, žíti jen pro sebe a bez činnosti. Tento cit stává se ve mně stále silnějším a silnějším — a poprvé jedu do otčiny, nepomýšleje ani dost málo na to, kdy se sem vrátím — ba ani si nepřeji brzy se vrátiti.“ (Tolstému, 28. prosince 1879.) - Píše 9. ledna r. 1880 paní A. P. F—vé: „Mnoho jsem myslil na vás a přemítal o těch tragických poměrech, jimž mnohé ruské ženštiny jsou podrobeny za příčinou našeho trapného, často nesnesitelného historického vývoje. Mohu si představiti, jak vám bylo bolestné loučiti se s Ruskem, s vaší činností, se vším, co dodává životu význam a smysl. Potěšitelného nemohu nic říci — temnota je před námi — a kdy se vyjasní — ví Bůh. Hleďme žíti a čekati.“ — V psaní doktoru Bertensonu ze dne 22. prosince 1882. praví, když už byl stížen nejbolestnější a nezhojitelnou nemocí: „Paní Polonská domnívá se, že se vrátím, jakmile mne to *potáhne* do Ruska. Mne nejen že netáhne, mne to trhá do Ruska, ale co naplat — seděti musím zde.“ — A vojna ruskoturecká mnoho zármutku způsobila velkému vlastenci. Píše 14. srpna 1877. Polonskému: „Mně je velmi špatně v mravním ohledu za příčinou našich neslýchaných hloupostí na východě a rád bych zalezl do nějaké díry, abych nikoho neviděl a ničeho neslyšel.“ — Velmi výrazně vyslovuje se vlastenec Turgeněv o umění — byltˇ nepřítelem všeliké tendenčnosti v umění a v básnictví zvláště. Umělci Krámskému píše (6. prosince 1882.): „Není pochybnosti, že francouzské obecenstvo rádo se obírá ruským uměním právě od té doby, co umění naše dodělalo se samostatnosti a osvědčilo svou originalnosť — co se stalo ruským a národním. (Totéž se stalo ve Francii i s naší ruskou literaturou.) A právě proto musíme

býti přísnými a nestrannými při volbě obrazů pro výstavy ruských umělců v Paříži. Výtvory naší školy, v nichž pořád se jeví tendenčnosť, *přepínání* (obyčejný příznak všeho, co je mladé, *nezralé*), dlužno z výstavy vymýtiti, protože to nejsou svobodné reprodukce národního života, jsouce proniknuty jistým směrem. Toto trumfování, tato chlouba samobytnosti je z větší části provázena slabostí techniky, a má býti za ni náhradou — vše to hned bije do očí a účinkuje schlazujícím způsobem zvláště na Evropany, u nichž dlouhá zkušenosť vyvinula vkus a kteří ihned poznávají falešný vkus. — Příkladem mohou býti „Burlaki“ od Repina, obrazy od Vereščagina, které měly zde v Paříži značný úspěch, kdežto jiné ruské obrazy, prý též národní, utrpěly úplné fiasko.“ — Tendenčnosť v umění, v básnictví atd. již pouhým svým jménem se prozrazuje — tendenčnosť není dostižení. — Turgeněv sám v tvoření svém byl vždy umělcem, nepřítelem theorie a otrockého sloužení časovým choutkám. Z jeho výtvorů vždy mluví k nám vroucí srdce a živá duše, a ne pouhá logická myšlénka a ne pouze zevnější síla talentu. Turgeněv pochopoval, že umění může působiti pouze těmi prostředky, které jsou mu vlastní; ten kdo dělá z umění prostředek k vyznačení nějakých předvzatých tendencí, ničí umění, jeho sílu a význam. Proto jsou jeho spisy tak pravdivé, tak vroucí a vždy prázdny tendenčnosti. V svém psaní dne 16. června r. 1876., jež svědčí mladému začátečníku na literární dráze panu Kignovi píše Turgeněv o tvůrčí schopnosti takto: „Jestli Vás studování lidské fysiognomie, cizího života *více* zajímá než líčení vlastních citů a myšlének, je-li Vám na příklad *příjemněji*, spravedlivě a pravdivě vyjádřiti zevnější podobu nejen člověka, ale i prosté věci, nežli krásně a vroucně vyjádřiti to, co cítíte při vidění této věci neb toho člověka — pak jste objektivní spisovatel a můžete začíti psát novellu neb román. Co se tkne práce, tu bez ní, bez úporné práce, každý umělec zůstane diletantem, nikdo ať nečeká tak zvaných požehnaných okamžiků nadšení — dostaví-li se nadšení, tím lépe, ale pracovati musí člověk přece. Ale nejen dlužno pracovati o své věci, ale též o tom, aby vyjádřila právě to, co jste chtěl vyjádřit, a v té míře a v té podobě, jak jste to chtěl: dlužno ještě čísti, bez ustání studovati, vniknouti do všeho, co je kolem Vás, dlužno uchytiti nejen život ve všech jeho výjevech, ale i pochopiti jej, pochopiti zákony, dle nichž se řídí a které vždy zevně nejsou patrny; dlužno skrze hru nahodilostí dopracovati se do typů — i při všem tom vždy zůstávati věrným pravdě, neupokojiti se povrchním studováním a vyhýbati se effektům a falešnosti. Objektivní spisovatel béře na své rámě velké břímě, a musí míti silné svaly. Dříve jsem tak pracoval, a to ne vždycky, teď jsem zlenivěl a též sestárl.“ — Polonskému píše 10. září 1882.: „O malířství platí vše co o literatuře a všelikém umění: kdo všecky detaily znázorňuje — propadl; dlužno uměti ulovit pouze charakteristické podobnosti. Pouze v tomto záleží talent, ba i to, co nazýváme tvůrčím darem.“

*

Turgeněv vzdával česť pravým umělcům a nedal se másti zevnějšími ohledy. Tak píše Spasovići dne 15. září roku 1879. „Upřímně lituji, že pro nepředvídané okolnosti nemohl jsem dostáti svému předsevzetí, že nemohu býti na významné slavnosti, připravované v Krakově ke cti slavného veterána polské literatury. Prosím tedy Vás, byste ctěnému jubiláru vyslovil můj vroucí pozdrav a přání; ujisťte ho, že v mé osobě ohromná většina ruské intelligence pozdravuje Kraszewského a bratrsky tiskne mu ruku. Nechť přijme Kraszewski tento pozdrav co zástavu sblížení mezi dvěma plemeny, kteréž tak dlouho byvše roztříděny nyní vstupují konečně do nové a plodotvorné doby svobodného, přátelského a mírného vývoje. Nechť budoucnosť přinese nám všeho blaha! Ruský spisovatel, učeník Puškina, pozdvihuje pohár a pije na zdraví a ke cti polského básnika, společníka Mickiewicze!"

(Pokračování.)

Vlastenecká účinnosť šlechty polské.

Napsal Edvard Jelínek.

Památce knížete Jiřího Lubomirského.

Jeden tylko, jeden cud
Z szlachtą polską, polski lud.
Hrabě *Zygmunt Krasiński.*

Hodlajíce obrátiti zření ku blahodárné účinnosti patriotismu polské šlechty, jsme nuceni především k tomu poukázati, že nemáme v úmyslu rozvinouti před čtenářstvem obraz ve všech stránkách úplný v tom, co přísně vpadá do rozsáhlého ponětí o vlastenecké působnosti vůbec.

Polská šlechta zaujala ve všem životě svého národa stanovisko tak obšírné a nerozlučné, že vlastně všechen život její jest sám o sobě téměř nejvydatnějším činitelem polského dějiště. Tím by arci příslušelo osvěžovati zanikající již památky dob historických novými vzpomínkami a systematicky je spojovati s okázalými projevy novověku, kteréž ovšem vznikaly z dobrého podkladu minulosti. Ale nám nejde tentokráte o vylíčení věci v postupném vývoji historickém; hodláme spíše jen maní vytknouti takové úkazy ozářené velkolepým a výmluvným významem, kteréžto vlasteneckou svou účinností mimovolně dnes bijí do očí. Vad a poklesků polské šlechty neb nehodných zástupců její, dostatečně již v různých literaturách a při každé příležitosti horlivě rozbíraných, dotýkati se tuto nebudeme. Známy jsou z hruba každému.

K pochopení a ocenění účinnosti polského vlastenectví ve vrstvách šlechtických stačí zajisté vybrati z nesčetných příkladů vzácné obětovnosti vlastenecké jen některé zjevy zvláště charakteristické nebo zřejmé hned při prvním pohledu na pružiny národního života v Polsce. A ku všestrannému pochopení takových

zjevů nejvíce způsobilosti má čtenář český — z příčin zajisté netěžko pochopitelných . . .

Období dokonalého úpadku druhdy mocné říše polské projevuje nesmírně zajímavé stopy mravního vzkříšení národa, neboť právě v okamžicích, kdy nad trváním říše vyřknuto jest poslední slovo a kdy vlasť rozdělena byla ve tři podružné části, zrodil se právě v těch vrstvách národa, jimžto přiřknuta dosti přísně téměř všecka vina a odpovědnosť osudného úpadku, duch, jenž brzy stal se charakteristickou stránkou šlechty polské, šlechty v nejširším smysle toho slova. Ta kaceřovaná šlechta, jak by v posledním okamžiku chtěla zachrániti tonoucí věc národní, plna zděšení a přece se zápalem nejposvátnějším soustředila působnosť svou v jediném směru, snažíc se vynaložením všech svých sil, ba i obětováním sebe samé uchrániti alespoň tolik, co ještě docela ztraceno nebylo. Zpružila se k činům zoufalého bohatýrství, kladla na oltář vlasti vše, čím byla. V okolnostech, které jinde vychovávaly jen renegatství, neméně škodlivé zbabělství, anebo stísnění, vzňalo v srdcích polské šlechty ono uvědomělé a kavalírské vlastenčení, kteréž přes velice smutné poměry klestilo zdatně dráhu všem snahám národním a odvrátilo nejednu bědu nedaleké budoucnosti, neb učinilo alespoň z části mnohou ránu, namířenou na úplné vyhlazení jediné mravní síly národní, neškodnou. O tom mnoho ještě bude psáti budoucí kulturní historie. Čeho opuštění od vyšších vrstev národové domáhati se musili přežalostným způsobem ponižujícího daru z milosti neb utržením posledního sousta chleba od úst, to polská šlechta darovala národu svému v nejedné příčině sama — bez pohnutky, aby za to brala daň otrockého lísání, neb aby dobývala si nějakých výsad marnivosti lidské. Naopak známo, že také polská šlechta zaujala v dějinách polského utrpení ne-li první místo, tož zajisté stejné s ostatními vrstvami národa. Zmíraliť ve vyhnanství potomkové předních rodin polských, smýkali svá těla v řetězech, milionové jmění jejich propadalo jako v bajkách konfiskacím. A přece nepřešli do jiných táborův a do posledního dechu horovali pro vlasť. S podstatou polských povstání přemnoho lidí ovšem nesouhlasí, věc samu lze zavrhovati a tupiti, ale účinnosť individualit a jejich zásad (ač zbloudilých a chybených snad) třeba chovati v úctě tak, jako každé nadšení pro volnosť, byť bylo nerozvážné a nevčasné do jisté míry. Kdyby polská povstání měla úspěch opačný, zajisté i nepřátelé Polákův oplývali by velebením toho, co dnes vystavují za neomluvitelný hřích polský".

A jestliže polská šlechta skutečně brala tak velkou účasť v povstáních, dávajíc v nich v šanc všecken svůj byt bez záruky jakékoli, vidí se nám tím nutněji obrátiti zření ke druhé stránce horečné činnosti polské šlechty, neboť srovnáním obou těchto stránek vysvítá jasně nade vše jiné, že šlechta polská pokoušela se všemi způsoby pomáhati národní věci vůbec, a že nevymýkala se z ničeho! Mohli bychom doložiti příklady, že šlechtici, kteří vrátivše se z vyhnanství, po ztrátě polovice svého ma-

jetku, a trpce oklamáni ve svých nejlepších úmyslech sloužiti vlasti, s nemenším zápalem vrhli se na působnosť směru docela opačného — na práci kulturní a civilisační, aby tedy takovým způsobem docílili úspěchů lepších. Protož považujeme za ohyzdné a neoprávněné nařknutí Poláků z „umíněného revolucionářství", jehož se jim nezřídka dostávalo ze stran nepřejných. Ale není na tomto místě účelem naším vbíhati na pole bouřných událostí polských; dotkli jsme se jich jen mimochodem, pokud to bylo spojeno s nynější naší rozpravou.

Putujíce po Polsce a navštěvujíce města, městyse, vsi, ba i osamělé dvory šlechtické, každou chvíli mile býváme překvapováni okázalými stopami vlastenecké účinnosti vrstev šlechtických. Krásných zjevů nahromadí se před zrakem klidného pozorovatele tolik, že poznenáhla přicházíme k domnění, jakoby v těchto úkazech jevil se nepopíratelný system neb organism. Není města polského a není okruží, kde by některý polský šlechtic vlastní štědrostí nevyplnil mezeru, o nížto lze říci, že by teprv tehdy náležitě byla uvážena, kdyby nevyplněnou zůstala. A důstojné vyplnění těchto mezer či nahrazení těchto nedostatků spadá z velké (ba větší) části i do časů, kdy v Polsce již žádné vlády o jakékoli národní nedostatky se nestaraly, kdy spíše všeliké toho druhu odstraňování nedostatků považováno bylo za nebezpečné, jakož vůbec se zdála býti nebezpečnou a nepohodlnou všeliká polskosť „rozbitého již Polska". Mnoho okolností nasvědčuje tomu, že by se Polska po rozdělení byla ocitla v témže zoufalém opuštění a zanedbání jako Čechové po bitvě na Bílé Hoře, kdyby současně nebyli se ujali věci národní uvědoměle a hrdě přední zástupcové národa. Nezůstali za občanským Staszyczem, Marcinkovským a j., s nimiž se ostatně vydatná podpora šlechtická v čas spojovala!

Pohleďněme však již k věci samé.

Ze všech polských měst Lvov poměrně nejméně způsobilosti projevoval svým položením i svou minulostí státi se ohniskem prospěšného národního snažení. Lvov stal se sice hlavním městem, ale středištěm národního ruchu nebyl nikdy a pokulhával za Krakovem i Varšavou do té míry, že měl i své období „německé", ač povrchní a pomíjející, přece charakteristické. Přes to i Lvov stal se po úpadku Polsky velmi vydatnou baštou polské národnosti, a zásluha o to přísluší zajisté jen polské šlechtě, kteráž horlivostí téměř bezpříkladnou právě v těchto místech postavila skvělé pomníky své obětovnosti a svého vlasteneckého nadšení. Dosti běžná procházka Lvovem úplně nás o tom přesvědčí.

Pohlížíme-li na město se kteréhokoli vyvýšeného místa, vždy stejně velebně vystupuje před zraky naše monumentalní budova, zvaná „Zakład Narodowy imienia Ossolińskich". Jest to velkolepá národní bibliotheka a vlastenecké museum, jaké by Lvovu nejedno velké město směle mohlo záviděti. Vyniká bohatostí sbírek i vzornou správou, kterážto zabezpečuje prospěšnosť tohoto osvětového ústavu pro kruhy nejširší.

Zakladatelem ústavu jména Ossolińských byl Josef Maxmilian Ossoliński (nar. 1748.), jeden z nejosvícenějších šlechticů polských, jenž odebrav se po prvním rozdělení Polsky do Haliče a později do Vídně, život trávil ve vědách a hromadění pomůcek vědeckých. Zdokonalení národních sbírek věnoval všecken čas, nešetřil žádné píle, ni oběti. Zaměstnávaje se pak delší dobu myšlénkou věnovati bohaté své sbírky veřejnému požitku, spracoval důmyslné stanovy, jakými měly býti sbírky jeho pro všechnu dobu zabezpečeny. „Organisace“ tato došla v červnu r. 1817. schválení císaře Františka.

Mocí tohoto věnování odevzdal Ossoliński celý svůj majetek, velikou bibliotheku a jiné své drahocenné sbírky, tak pečlivě nashromážděné, veřejnosti, t. j. svému národu. Šlechetný dárce téhož roku (1817.) přijel do Lvova a zakoupiv zrušený kostel sv. Anežky a budovu Karmelitek, postavil obšírný palác určený výhradně pro „sbírky Ossolińských“. Aby však nový tento ústav byl i jinak zajištěn, odkázal mu v š e c h n y své haličské statky, jichžto důchod znamenitě kryl i běžné výdaje, tak že i administrativní stránka činí zadost požadavkům nejpokročilejších měst evropských. Účty a zprávy ústavu Osolińských vykazují nyní (dle stavu z r. 1883.) základní jmění v úpisech, t. j. fondech 167.876 zl. 58 kr., jmění ostatní 507.116 zl. 57½ kr. V ý d a j za rok 1883. činil 31.021 zl. 35 kr., kterýž zajisté p ř e v y š u j e důchod mnohých podobných ústavů z e m s k ý c h a ř í š s k ý c h! Ještě širšího významu nabyl ústav Ossolińských splynutím se sbírkami hrab. Lubomirského. Když totiž Ossoliński r. 1823. ú m l u v o u svěřil kuratorství tohoto ústavu knížeti Henryku Lubomirskému (na Viśniči a Jaroslavi), připověděl tento, že „vlastní bohatou sbírku uměleckých památek, starožitností, rukopisův atd., připojí ku sbírkám ústavu jména Ossolińských.“

Tak tedy vznikla horoucí péčí dvou vynikajících šlechticův a novým pokolením potom dále pečlivě hleděná bašta polské osvěty právě v době, kdy zejména Lvov ohrožen byl germanisací velice nebezpečnou. Oceniti úplně význam tohoto velkomyslného daru věru těžko. Ústav Ossolińských stal se ohniskem národní vědy, a tisícové čerpali z něho vzdělání své i nadšení. Procházejíce komnatami ústavu Ossolińských mimovolně skláníme čela svá před osvícenými zakladateli těchto sbírek, kteří tak znamenitě posloužili věci národní. Sbírky mají ráz veskrz národní, polský a slovanský. *) Dostačiť podati jen některá čísla ze zprávy vydané minulého roku: knihovna obsahuje 80.390 děl (vedle 6360 duplikátů), 1653 atlasův a map, 2953 starých rukopisů, 2704 autografů, 893 diplomatů, 24.265 rytin, 1895 vzácných památek, 1889 peněz polských, 2703 římských, 581 medailí polských atd. Obě čítárny (výborně zřízené) vykazují každý rok velice hojnou ná-

---

*) Podotýkáme, že vřelý přítel Čechů, šlechtic polský, Junosza Rościszewski, ukládal do musea Ossolińských všechna díla nové i starší literatury české, kteráž zejména prostřednictvím V. Hanky sbíral a kupoval. Jeho péči vděčíme, že česká osvěta v ústavu Ossolińských důstojně je zastoupena.

vštěvu, z čehož ovšem vysvítá užitečnosť a vliv ústavu. Tak vydáno bylo za r. 1882. 2372 učencům neb studentům univ. 1542 rukopisů, 6229 děl a 13.030 svazků. Během r. 1883. byla „horní čítárna“ (určená pro mládež a širší obecenstvo) užita 12.914 osobami, připadá tedy na den 57 osob. Mimochodem podotýkáme, že v čele správy celého ústavu stojí učenec dr. W. Kętrzyński, jemu pak po boku známí spisovatelé: dr. A. Hirschberg, Wl. Bełza, dr. F. Papée, Edw. Pawlowicz a j.

Ale účinnosť ústavu nepřestává pouze na tom, co jsme právě stručnými slovy načrtnuli; ústav Ossolinských jest účasten také literarního ruchu a nemalou zásluhu získal si i tím, že obohatil národní písemnictví vydáním nejednoho znamenitého vědeckého díla. Nedotýkajíce se již značné řady starších publikací, ukazujeme jen na novější sbírku pod názvem „Zbiór materyałów do historyi Polski“ a na velice záslužné vydávání katalogů rukopisných sbírek ústavu Ossolińských (Katalog rękopisów bibl. Ossol. wydał dr. W. Kętrzyński, díl I. a II.).

Tímto zběžným upozorněním na lvovské ohnisko vědy a vlastenectví nikterak jsme neocenili všechny stránky národního veledaru Ossolińského a Lubomirského.

Opustíme-li Zakład Ossolińskich, vede nás cesta mimovolně do Musea hr. Vladimíra Dzieduszyckého. Čím byli Ossolińsk a Lubomirski pro vědu, literaturu a minulosť slávy polské, tím stal se hrabě Dzieduszycki ve smysle věd přírodních a ethnografických. Vlastní pílí a vlastním nákladem v rozsáhlých rozměrech založené museum přírodovědecké odevzdal hrabě Dzieduszycki národu svému, jenž z něho čerpá a po mnohá léta čerpati bude neocenitelné prospěchy pro život praktický. Ale i toto přírodovědecké museum nese ráz zřejmě polský, neboť k Polsce vzat byl při sestavování sbírek přední zřetel. Hojné sbírky zoologické, ptactva, ssavců, ryb, zmijí (se zvláštním zřením k Haliči), pak sbírky botanické, mineralogické. geologické, palaeontologické a zejména nesmírně zajímavé sbírky ethnografické (polské a rusínské kroje, národní výroby, vyšívání atd.), to vše nahromaděno mravenčí pílí, naplňuje nás obdivem i nejhlubším uznáním. Kolik praktického požitku z takového musea všemu národu plyne, je na biledni. Museum hrab. Dzieduszyckého nemá sobě rovna v celé Polsce a náleží k nejznamenitějším toho způsobu v celém Rakousku.

Ku jménu Ossolińského, Lubomirského a Dzieduszyckého druží se v okruží lvovském nad jiné důstojně také jméno velikého vlastence a lidumila hraběte Stanislava Skarbka. Netřeba ani na to klásti hlavní váhu, že velké lvovské divadlo, které neposlední místo zaujímá v dějinách rozvoje dramatického umění v Polsce, nese jméno tohoto mecenáše. Hrabě Skarbek, chtěje míti ve Lvově teatr polski, vystavěl jej — ačkoli měl při tom mnoho potíží, zejména tu, že svolení dosáhnul přičiněním kn. Metternicha jen pod tou podmínkou, že ve svém polském divadle bude vydržovati také představení německá a sice 250 představení do roka, což vyžadovalo 30.000 zl. ročního příplatku. Nehynoucí však

sláva Skarbkova spočívá v Drohovyži, kdež lidumilný hrabě založil ohromný sirotčinec a přítulek pro nemajetné starce. Všecken svůj majetek, skládající se ze 37 vsí a 4 městeček v okrouhlé ceně 5 millionů zlatých věnoval hrabě Skarbek tomuto ústavu, jemuž daleko široko není rovna. Áčkoliv ústav drohovyžský nese jméno přítulku pro sirotky a stářím stihlou chudinu, není přece v přísném smyslo slova pouhým přítulkem, nýbrž i školou a neocenitelnou průpravnou pro rozšafný a vlasti užitečný život všech těch, kdož tak četně za jeho brány jsou přijímáni. Správa činíc zadost vůli šlechetného zakladatele zřídila v Drohovyži pro své vychovance devět vzorných dílen, v nichž opuštěná mládež vzdělává se na dokonalé řemeslníky a průmyslníky. Jsou to následující dílny: 1. kovářská, 2. zámečnická, 3. klempířská, 4. truhlářská, 5. bednářská, 6. kolářství, 7. sedlářská, řemenářská a lakýrnická, 8. obuvnická a 9. krejčovská. Všech hochů přijatých na vychování je 25C! Správa ústavu přijímá dítky v 7.—10. roku života a udílí jim v prvních třech letech školní vyučování elementarní. Teprv po ukončení tohoto kursu prohlašuje každý hoch, k jakému řemeslu nejvíce chová náklonnosti, načež jest mu odebrati se do zvolené dílny. V čase „praktiky" navštěvuje vedle toho tak zvaný „kurs technický", kdež nabývá vychovanec zevrubnějšího vzdělání také ve vědách přírodních, zeměpisných, historických, arithmetických, geometrických, v kresbě, modellování ano i v korrespondenci kupecké. Kromě mistrů řemeslnických, kteří stojí v čele jednotlivých dílen, jest v ústavu několik učitelův odborných vedle dvou katechetů — jeden římskokatolický pro mládež katolickou, druhý řeckokat. pro mládež rusínských unitův. I z toho vidno, že hr. Skarbek lidumilně určil, aby dobrodiní jeho přístupno bylo mládeži bez rozdílu narodnosti, ať polské neb rusínské, jen židovstvo vyloučiv.

Mládež, jakmile ukončí učení své v ústavě, odebírá se hotově do světa; zvláště schopní bývají ještě posýláni za hranice ku zdokonalení ve svých odborech. Ředitel sám zaujímá stanovisko otce, jenž i v pozdějších dobách podporuje své chovance netoliko radou, ale i hmotnou pomocí. Organisace škol chlapeckých je vojenská, na četu 50 připadá vždy jeden dozorce. Žáci mají vlastní, vkusný kroj, léhají v jasných, zdravých sálech, baví se v ohromné zahradě, cvičí se v tělocviku a mají též svou vlastní hudbu. Takovým způsobem vychází z ústavu drohovyžského každý rok řada vzdělaných občanů, kteří vlastní prací poctivě a osvíceně, vzorně a dokonale nastupují dráhu života na rodné zemi.

Dívek jest zaopatřeno 150, a ačkoliv jsou pod dozorem mnišek, dohlíží ředitel p Starkel se vším důrazem na to, aby se svěřenkám dostávalo vychování veskrz světského, což se také děje. Také dívky jsou povinny býti nejdříve ve škole elementarní, kdež učí se všemu, co potřebuje pro život řádná žena a hospodyně. Dívka opouštějící ústav hr. Skarbka schopna jest samodělného života i stává se po případě řemeslníku neb úředníku

družkou, jaká zajišťuje z velké části štěstí a zdar rodinného života.

Na tuto mládež pohlížeti jest nevýslovně milo a jen ten, kdo spatřil překvapující její úspěchy, kázeň její a roztomilou zvedenosť, náležitě ocení ušlechtilé snahy hr. Skarbka, kteréž v těchto místech docházejí nejskvělejšího splnění.

Vedle toho dostává se tamtéž ještě 40 starcům úplného zaopatření.

Hrabě Skarbek přál si, aby v ústavě drohovyžském bylo opatřeno 600 sirotkův a 400 starců, kterýžto počet však do nynějška nemohl býti dosažen, leč jest ku pravdě velice podobno, že tak brzy se stane. Důchod z ohromných lesů (50.000 jiter) k fondu náležejících zvětší se zajisté a pak také uskuteční se tužba velikého lidumila i v této číselné stránce. Nicméně i číslo 600 chovancův imponuje neobyčejně, a to tím spíše, uvážíme-li, že vedle chovanců v Dobrovyži ještě množství jiných osob nalézá přítulek z vůle hr. Skarbka. Kolem veliké budovy ústavu samého rozkládá se značná skupenina domův a domků, jež obývají úředníci, učitelé, lékaři, mistři a t. p.

Mimochodem podotýkáme, že kuratorem v Drohovyži jest kn. Karel Jablonowski a ředitelem Julian Starkel, muž velice zasloužilý o zdar celého ústavu.

Tolik o závěti hraběte Skarbka, kterou klademe v uvážení zejména těm, kdož kdykoli jizlivě a tupě ařknuli polskou šlechtu, jakoby lidu svého nic nedbala a ničeho proň nečinila.*) Jeden hrabě Skarbek vyváží tisíc řečníků o vlastenectví na prázdno.

(Dokončení.)

Bratří naši v Dolních Rakousích.

Podává Jan Herben.

(Pokračování.)

II.

(Potulky. — Ranšpurk. — Cahnov.)

Pojďme podle mapy.. Přímo z moravské Břeclavy k jihu dojdeme do Rantálu (Reinthal) a Pernitálu (Bernhardtsthal). Obě tyto osady jsou zúplna německé. Al. V. Šembera nenalezl tu již 1844. ostatně žádných osadníků slovanských. A Němci zdejší mají prý „takovú grobskú řeč“.

Projedeme však nížinou přes dráhu a již jsme „u Ranšpurské u té boží muky, kde švarné dívča zalamuje ruky“, jak se v jedné písničce zdejší zpívá.

Ranšpurk (Rabensburg) je vlídné, příjemné městečko na nížině. Že by je kdo v lidu nazýval Havranohradem nebo Vrano-

*) O neocenitelných snahách polských výlučně v tom směru, t. j. péče o lid (Staszyc, Marcinkiewicz a j. v.) bude promluveno na jiném místě.

hradem, neslyšel jsem. Z 1867 obyvatelů je 1200 slovenských duší. Věru slovenských! O tom nezkalený důkaz podala mi čiperná mládež, která dává sic německé pozdravení, ale jinak se má pyšně slovensky k světu. Přivítala mne známými písničkami. Člověku je zvuk slovenský v těchto krajích drahý a milý, ať se ozve v jakékoli příležitosti, všude. Já aspoň mohu říci, že jsem měl upřímnou radosť, když houfec výrostků přivítal mne na silnici vedoucí z Cahnova do Ranšpurka:

„Žide, čert za tebú ide
se železnú palicú,
odrazí ti čepicu.“

A jiní přizvukovali hopcujíce za mnou posměšně: „Žide, hep, hep!“ Jinde přivítala mě v městečku Slováčata v režných plátěnkách s širúčkem posmeknutým a s uctivě naučeným: „Guden Tag“ nebo „Gelobt sei Jesus Kristus“. Já už mám takový vkus, že přivítání první se mi více líbilo.

Učitelé jsou v Ranšpurku Češi a Moravané jako téměř všude v Rakousích, škola ovšem zákonitě německá. Fara zdejší je kommendou řádu křižovnického a duchovní zdejší usazováni bývají z Prahy. Služby boží jsou střídavě české a německé po týdnech. P. farář i kaplan jsou Češi, povahy roztomilé.

Jména farníků svědčí o původě slovanském i těch, kteří se dnes již poněmčili. Jsou to osadníci: Baďura, Benedik, Birzák, Brandalík, Budín, Buchta, Drška, Gaidora, Grňa (znamená tolik co levák), Grunský (tolik co české Stránský), Hakala, Halúz, Horňáček, Krupička, Kyselka, Kragora, Kobzík, Krhovský, Jarec, Janík, Jonáš, Ivánek, Lokaj, Lucký, Myška, Mokeš, Mahut, Piskatý, Poiha, Prokop, Stodůlka, Starinský, Tomaník, Tureček, Šlahúšek, Šubčík, Šulák, Valúšek, Zaniat. Nejněmečtější je rodina Roztrkalů!

Nejbližší cesta z Ranšpurku je do Cahnova. Nuže do Cahnova.

Kdo Cahnov před pěti lety znal, dnes by ho nepoznal. Cahnov dnes nosí krásnou etiketu na všem, co vidíš: „Gebrüder Strakoš“. Syn známého továrníka židovského z Brna má tu mezi nádražím a městem cukrovar. Když Strakoš koupil sklad dříví, který přiléhal k jeho továrně, našel u vrat vedle německého i český nápis: „Cizím se vchod zapovídá“. S velikým posměchem zastavil se nový majetník před tímto nápisem a dal český nápis přetrhnouti červenou čárou přes příč. Tento vítězný trofej židovského hrdinství ponechán tak dodnes, aby zářil do očí každému, kdo jde z nádraží k Cahnovu.

Několik uvědomělých lidí se bouřilo. Ale kolik je jich v Cahnově? „Buďsi,“ pravili, „moc židova však nesahá potud, aby aspoň veliký český nápis na nádraží nehlásal světu, že Cahnov leží na půdě slovanské.“ Vpravdě na budově nádražní velikými literami ode dávna četli: „Cahnov“ všichni, kdož pomimo k residenci nebo z residence cestují

Sotva se to Strakoš dověděl, otroci jeho na nádraží hned byli k službám ochotni. Okamžitě byl nápis český na nádraží za-

líčen, dříve nežli jakékoliv povolení z Vídně přišlo. Na podobné zakročení zmizel také nápis Havranohrad na staničce u Ranšpurku. Oba nápisy však jsou dobře pod vápnem čitelny jako pod těmi německými čáry Cahnovanů nikdy nezaniknou rysy a známky slovenského lidu. Tak hluboko slovanský duch a příroda vtiskly se lidu v tvář.

A smutno bylo, když v obecní radě cahnovské žid činil onen návrh, aby podpisována byla ona žádosť k ředitelstvu severní dráhy o smazání českého nápisu, že hlasovali proň i všichni slováčtí sedláci. Jeť i starostou městečka poněmčilý Slovák, jenž také městu samému dává nátěr německý. Najdeš tu na rozích nápisy: Hauptstrasse, Lichtensteinstrasse.

Na sedláky tedy už není spolehu. Kolísají sem tam jako třtiny nevědomé. Brzy po té smutné události s nápisem přiběhl na faru k tehdejšímu kaplanovi sedlák, jenž byl první zdvihl ruku pro onen popravní návrh, a horoval s rozhorlením o tom, jak „lid našinský hyne a šecko sa němčí a teda aby velebný pán v kostele zavádzeli moravské pěsničky aspoň“. Zvláště se mu kdesi na pouti zalíbila (nejspíše v uherském Šaštíně) marianská „Tisíckrát pozdravujeme tebe, o matičko Krista Ježíše“. A pořád chtěl opis té pěsničky.

„Ale jděte, sousede!“ žertoval kněz. „Kdo pak by ji zpíval?“

„A proč, prosím ich,“ divil se Slovák.

„Nu proč, vždyť v Cahnově jsou samí Němci?“

„A na mú dušu, to by bylo, kdo jim to enom povídal?“ rozdurdil se Slovák.

„Vždyť vy jste sám o to první hlasoval a první podepsal žádosť, ve které stálo, že v Cahnově Slovanů není.“

„Ale hde, ale hde,“ vzpíral se Slovák, „dyť o takové věci nebylo ani špetnuto.“ A tak zapřel všecko. Buď byl tehdy v radě hodně napitý a nevěděl oč se jedná, nebo byli Slováci obelstěni. Tak se děje.

Ale vstupme již do Cahnova.

Městečko je podélně rozloženo na pěkné nížině. Na východní straně vystupuje vysoký, mohutný les, v němž vymýcena jedna seč, tak že tímto průsekem otvírá se daleký pohled do Uher. V městě jsou konírny a dvůr knížete Lichtenšteina. Ulice čisté, písčité, domy a domky úhledné. Cahnov má méně výstavných domů, ale je větší nežli Ranšpurk. Česť mateřštiny naší ve spoustě nápisů německých hájí jen nápis jednatelstva banky „Slavie“, dále nápis malíře písma Karáska a obchodníka Jeřábka, jenž zároveň má poštu. Ostatně najdeš všechno v nejpořádnější němčině, na př.: „Gasthaus des Johann Hrdlischà“.

A také je to německé! Pro 560 dítek je tu pětitřídná německá škola s parallelkami a s osmi učitelskými silami. Škola poněmčuje. V boji národa s národem vítězí heslo: „Když národ potříti chceš, na školu mu nejjistěji!“ Tímto hanebným řemeslem vyznamenávají se ve všech osadách českých v Dolních Rakousích učitelé z Moravy a z Čech. Z obou těchto našich zemí je tu několik

šet učitelův usazeno, synem národa není z nich však ani jeden. „Ani jeden!" třebas je to slovo hrozné. Zdejší cahnovský nadučitel Tučka r. 1880. vedl popis obyvatelstva a živé duši nepřipsal obcovací jazyk český. Tučka! Teď tu působí Němci: Plachý z Podivína, Záboj z Voděrad, Špaček z Boskovic — Moravané, Knížek, ředitel, kdesi od Plzně — Čech! Ale děti i z nejněmečtějších rodin třeba v páté třídě dobře umějí prý česky.

Schulverein dobře pochopil význam této stanice: Odseknouti další osady slovácké od Moravy poněmčením Cahnova! Proto tu zřídil „Kindergarten".

Služby boží jsou tu střídavě německé a české Každou neděli evangelium čte se německy i česky, ale ostatek buď je výhradně německé nebo příští týden výhradně české: tedy píseň při mši, při požehnání, otčenášky. Ale kázání jest až třetí neděli české. Proč to? Zajímavo je, že kostelní žebráci, starší tedy vesměs lidé, otčenášky své a růžence modlí se jen česky. Německy tito starší lidé neumějí. Do Cahnova pravidelně bývá dáván k ruce německému faráři kaplan rodem Čech. Nyní působí tu mladý Čech od Poličky, předchůdcem jeho byl Moravan z Napajedel. Farář česky neumí.

Při pohřbu mluví se jazykem, jakým rodina sobě přeje. Tu pak kněz i učitelé zpívají píseň českou nebo německou. A na konci kněz německy nebo česky pohřeb ukončí slovy: „Pomodleme se za zemřelého v Pánu N." Avšak ve škole i svému náboženství vyučují se děti německy. Vůbec zákon tu zní: „Nur in der I. Classe ist der Vermittelungsunterricht slavisch."

Nejmocnější osobou v Cahnově po Strakošovi je jiný žid, Weissman. Mezi sedláky radní Maršic první odhodil stříbrnou portu s klobouku a pracuje Židům a pánům německým do rukou. Stůjž zde jméno jeho na věčnou paměť, jméno nešťastného muže, jenž zapomněl svého původu slovanského. I písmo svaté učí nás lásce k vlasti na všech stranách a v jednom žalmu zaklíná se: „Kdybych tebe zapomenul, Jerusaleme, nechť pravice má pozbude umělosti své!"

Buďtež nám tedy v ošklivosti všichni, i ti, kdož z nevědomosti, i ti, kdož ze sobectví jako Maršic zapomenuli Jerusalema našeho národního! Jací jsou to Němci, když se jmenují: Bajrič, Maršič, Medlič, Buchta, Bolena, Dobša, Hnát, Jandík, Jašek, Mezenský, Nosjan, Grunský, Pavlík, Staněk, Sova, Jankovič, Klimovič, Brozenič, Vlachovský, Žídek, Duchkovič, Ďoman, Kos! Jací to Němci, když obecní bubeník, aby lidé dobře rozuměli, „ohlašuje s bubnem všecko moravsky"?

Duše mi plakala usedavě v prsou, když jsem opouštěl Cahnov. Vracel jsem se zaprášenou cestou k nádraží. Po levici strmí ten ohromný kolos Strakošův s vysokým soptícím komínem. Ční tu jako hrozivě proti Cahnovu. Čím se liší taková továrna od středověkého hradu na skalisku? Od hradu táhla se dolů zubatá zeď k vesnici, jakoby ves ta přivázána byla ku zlovolnému otroctví. Tu táhnou se

vysoké pargany k Cahnovu. Čím se liší pěstní právo středověké od majetkového práva novověkého? Slyším pláč a skřípání zubů.

Nenávisť klokotala mi v ňadrech, když jsem minul stavení to. Tam na starých poražených dubech v ohradě poskakoval si chocholouš. My máme pro dobrého toho ptáčka vhodnější jméno; u náš říká se mu trpělka. Je to takové ptáče trpící. Hleď, ty ptáče moje, jak bezstarostně ty posedáš a hopkuješ po skladišti vyvrácených kmenů, jež tu kupec složil na prodej! Hleď, jak ty vesele povoláváš na mimojdoucí, jakoby tě kupec najal: „Kupte dříví!“ — A zas: „Kupte dříví!“

Až tu vymře řeč naše drahá i sladká, až půjdou kolem ohrady lidé, kteří tvému volání neporozumějí, co počneš? Jakým jazykem budeš je vybízeti? Ty jinak neumíš nežli: „Kupte dříví!“, ale člověk zlý a slabý naučí se opovrhovati svým jazykem. Ptáčata zpívají svým nápěvem, ale lidé slabší jsou než ta ptáčata.

Když jsem vstupoval do nádraží, stálo na blízku děvče zdravé, čisté, kypící bujarostí a jarním žárem svých mladistvých let. Bylo patrno, že někoho drahého vyprovodila, neboť slzí. Stud brání jí přiblížiti se vlaku.

I myslím si: A co počneš ty, děvečko ladná, jíž tak svůdně přiléhá malovaná kordulka a kreslí vábné tvary dvou bujných šotků jako veselých hrdliček skrytých za tvými ňadry. Tvá ňadra jsou na přižehání. Tvá růžová líčka jsou na celování. Tvůj zvonivý hlásek na volání nejsladších slov. Vím, že se teď přes pole vrátíš. A když půjdeš sama v poli, zazpívá si roztoužené srdce tvoje, jakoby si uvolniti chtělo: „Duša moja, duša moja!“

Kdyby slova ta uslyšel ten, jenž odjíždí! V těchto dvou nevystihlých slovech je prohlubeň lásky, žár vášně k výsknutí, výheň lásky k zoufalství. Neznám jiného slova v žádném jazyce pod sluncem nebeským, při němž i cizí srdce se rozechvěje a zatřese citem smrtelným. „Duša moja!“

A čím, ty holubice moje, tato slova nahradí ti svět, až tě oloupí o sladký hlahol mateřský, o nejsladší hlahol pod oblaky: „Duša moja?“ (Pokračování.)

Mravy a zvyky Jihoslovanů.

Podává dr. Jaroslav Vlach.

(Pokračování.)

Jakmile shoda a svornosť v zádruze pomine, nastává brzo na to dělení zádruhy. Dle Vurdelje hlavní bývají příčiny, proč zádruhy se dělí:

1. Nesvornosť žen v domě, ježto každá ráda by byla paní; často též sváry dětí jednotlivých rodin, skrze něž ženy se rozkmotří. Nesvornosť v rodinách brzo na to vede ku dělení zádruhy. 2. Soukromý majetek. Kdož mají majetek soukromý (prćijaši), dbají více majetku svého než společného; obyčejně hledí od všeho ukořistiti pro

sebe, při čem trpí často i majetek společný. Když pak blahobyt zádruhy klesá, povinností jest starešinovou, by tomu bránil. Následek bývá rozdělení zádruhy. 3. Když starešina a žena jeho za zády ostatních dobře žijí na útraty jmění společného neb když opačně domačin příliš spoří a dostatečné potravy členům rodiny neposkytuje. 4. Když některý z členů rodiny jsa lenochem práci se vyhýbá neb na útraty ostatních a k jich hanbě krádeží se živí, bývá ze zádruhy vyloučen. 5. Vzroste-li značně počet členů zádruhy, kdy dělení jest nutné; toto děje se celkem zřídka, ježto neradi od sebe odlučují se, kdož po dlouhou dobu v míru a v pokoji spolu živi byli.

Dělení zádruhy děje se způsobem trojím. Když každá rodina pro sebe zřídí nové ohniště, nový dům, jest dělení úplné a tu praví se: podielili su se, t. j. podělili se. Částečné jest dělení, když rodiny jen odděleny od sebe žijí a domácnosť svou mají, ale pozemky společně zdělávají; tu se praví: odielili su se, t. j. oddělili se. Konečně, když vyloučí se jeden pouze člen zádruhy, praví se: odielili su ga, t. j. oddělili ho (od sebe). Při dělení zádruhy přidržují se domněnky, jakoby žili synové muže, jenž založil rodinu; proto dělí dle pokolení neb větví pobočních, nikoliv dle počtu hlav mužských. Při tom počítají se všichni členové, o nichž jest zjištěno, že jimi počalo rozvětvení v jednotlivá kolena. V některých zádruhách podání se zachovalo o sedmém koleně, v jiných sotva o čtvrtém, ježto v bohatších bývá paměť na dřívější pokolení lépe zachována než u chudých. Při dělení pak všecbno domácí a hospodářské náčiní počítá se ku statku zděděnému. Plodiny polní a ostatní potraviny rozdělí se stejnoměrně mezi všechny osoby zrušené zádruhy, by aspoň částečně zmírnilo se nerovné rozdělení nemovitého majetku. Obyčejně čeká se, až úroda na polích uzrála a žeň jest sklizena; jinak zůstane každému podílníku, co na jeho podílu zraje. Seno a sláma dělí se dle počtu dobytka domácího, jež jednotlivci náleží; hnůj rozdělí se podle velikosti pozemků, jež každému připadnou, dle vozův neb košův, včely pak dle počtu úlův. Ženám dostane se jen odbytného, jež záleží v potravinách na dobu jednoho roku. Dospělá děvčata bývají podělována dvéma kusy dobytka, malá děvčata ovcí neb kozou neb teletem jako přídavkem ku věnu. Bezdětné vdovy vycházejí při dělení s prázdnem, leda že nový starešina, pod jehož ochranu vdova se dá, poukáže jí nějaký pozemek, Vdovy s dětmi, hlavně mužskými, obdrží ve správu podíl, jenž přísluší hochům. Děvčat osiřelých jeden z podílníků ujati se musí; pokud ve věci té nestalo se dohodnutí, nemůže se přikročiti ku dělení. Majetek soukromý jednotlivých členů ostává při dělení netknut.

Zřídka kdy dělení děje se hladce. Stalo-li se napřed dohodnutí o jednotlivých podílech, vykoná pak jeden z podílníků dělení tak, že rozdělí majetek ve stejné díly a pak ostatní vyzve, by každý sobě jednu část volil. Sám spokojí se s podílem, jenž zbude na konec. Není-li dohodnutí takto možné, rozhodne los neb rozsudí. Dle Vrčeviče losování děje se takto: Všichni bratří shromáždí se ve veliké světnici a dělí nemovitý majetek odhadujíce kus po kuse a porovnávajíce jich cenu. Když ukončili dělení, metají losem na zdař

bůh. Jsou-li na př. čtyři bratři, vezmou čtyři stébla rozmanité délky a ustanoví, který podíl připadá na každé stéblo. Obyčejně nejdelší značí podíl nejstaršího, nejkratší zase nejmladšího bratra. Malý hoch pak táhne stébla. Nestane-li se takto dohodnutí, volí se rozsudí; zovou se: dobri pošteni ljudi, t. j. dobří, poctiví lidé neb bracki pogadjalci,

Slovanské kroje a typy. V. Selka z Tounje (chrv.)

t. j. bratrští hadači, spravedliví soudci. Každý z podílníků stanoví si rozsudího. Rozsudí :: veškeré jmění v tolik dílů, kolik jich jest třeba, neustanovujíc komu co připadnouti má. Na to rozsudí se táží všech stran: „Jest tak dobré a spravedlivé?“ Bylo-li dělení jich schváleno, zavolají dítě, by táhlo losy. Nejsou-li někteří podílníci spokojeni,

rozsudí buď zvětší částečně podíly menší, buď prohlásí dělení své úplně správným. Pokud se dělí, rozsudí žijí na útraty rodiny; na konec, když dělení jest provedeno, všichni společně zasednou ku hostině.

Slovanské kroje a typy. V. Selka z okolí záhřebského (jako zasnoub.)

Obyčejně při ní hoří na stole svíce jako o vánocích. Při přípitku bývalý domačin děkuje rozsudím a napomíná svých bývalých soudruhů, by i jako sousedé nadále žili v míru a svornosti.

Bratstvo. Dělením zádruh povstávají bratstva, jež zachovala se v původnosti až podnes jediné v Hercegovině, Černé Hoře a Boce kotorské. Když pokrevní bratří při společné půdě založí samostatné domácnosti, ostávajíce nadále ve styku příbuzenském a společně se radíce o věcech hlavně půdy se týkajících, povstává bratstvo (= bratrstvo). Počet členů, bratstveníků, jest v jednotlivých bratstvech velmi různý; jsou bratstva, jež mají 30, 40, ano i 700—800 členů, při čemž starci, děti a ženy se nepočítají. S úvahou se berou pouze muži zbraně schopní (zvaní puške = pušky), již mohou do pole proti nepříteli se vypraviti. Pravidelně pokládá se bratstvo, jež má 200 pušek, za silné; mocnější bratstva jsou na př. v Hercegovině Šekulari, Ščekiči, Raleviči, Lutovci, Zagradjani, Luščani, Bogavči, Meriči, Vemijči, v Černé Hoře Krakoviči, Rajčeviči, Petroviči (z něhož pochází nynější rodina panující), Popovič, Kovačevič, Vukotič, v Boce Ljubiša, Ivanovič, Vrčevič atd.

Všichni bratstvenici společně volí sobě náčelníka, jenž zove se glavar neb starešina (v Boce) neb knez (v Černé Hoře); ježto v době války jest náčelníkem bratstva v poli, jmenuje se též kapetan neb vojvoda. Posledního jména dostává se mu hlavně, když velí nejsilnějšímu bratstvu. Starešina jest soudcem svých bratstveníků při rozepřech menších, svolává schůze bratstveníků, jimž předsedá, a jež řídí dle zvyku zděděného; jemu přísluší moc výkonná a v některých krajích hercegovských též právo nařizovací.

Ve shromážděních mají vždy hlavy rodin místo a hlas; ostatní jen prohlašují buď ano buď nikoliv. V nich jedná se o kostelu, hřbitovu, polích, lesích, mezích, dělení zádruh atd.

Dle počtu bratstvo obývá jednu neb více vsí výhradně, ač jsou i bratstva, jež bydlí pouze v několika staveních, která stavení, byť i byla na různých koncích vsi, náležejí ku jednomu bratstvu, patrno jest dle toho, že jich pozemky spolu mezují.

V bratstvu platí v každém ohledu pořekadlo: „jeden za druhého". Dokladem toho jest zvyk „krevní msty", který zachoval se v Černé Hoře, Hercegovině a i v Boce přes všechno opačné úsilí naší vlády, by zvyk ten byl vykořeněn. Byl-li druh některého bratstva zavražděn, povinni jsou všichni bratstvenici zavražděného pomstíti jeho; nepodaří-li se jim dopíditi se vraha vlastního, zavraždí prvního z jeho bratstva, jenž jim padl do rukou. Při tom hledí však, možno-li, pomstíti se nad otcem, bratrem neb synem „krvníka", by velmi citelná rána jemu byla způsobena; teprve, když věc se nedaří, spokojí se i s jiným příbuzným. Jedná-li se o smíření, nemohou jednotlivci zjednati míru pro sebe, nýbrž všechno bratstvo jedná s druhým; nemůže-li vrah neb jeho rodina sehnati peněz potřebných ku odčinění viny (obyčejně 101 neb 124 dukáty), jest na celém bratstvu, by opatřilo peněz nutných. Nejenom v tomto případu, nýbrž ve všech potřebách bratstvenici jsou za jedno. Shoří-li na př. stavení některému z bratstva, tu sbírá mezi druhy svého bratstva příspěvky, by nové sobě vystavěl; podobně žení-li se některý nemajetný druh, bratstvo na vlastní útraty vystrojí mu svatbu a jest mu i v ostatních prvních potřebách nové domácnosti nápomocno.

Kostel, hřbitov, pastviny a mlýny jsou společným majetkem bratstva. Dostane-li se majetek některého druha do prodeje, jeho bratstvenící mají přednosť před kupci ostatními; jinak, když nenajde se kupec z téhož bratstva, jsou na řadě kupci z příbuzných bratrstev a po nich teprve kupci cizí.

Kováři jsou vyloučeni z bratstva. Jsou v tak velikém opovržení, že žádná slušnější rodina nechce dostati se do styků přátelských s rodinou kovářovou; z té příčiny kováři jen mezi sebou ve sňatky vcházejí. Příčinou toho jest okolnosť, že u Jihoslovanů jako rolníků rozhoduje pouze majetek půdy. Že nejsou v takém opovržení též koláři, hotovitelé opánek a truhláři, vysvětluje se jednak, že vedle řemesla pravidelně provozují též orbu, jednak též, že jihoslovanský rolník těmto dovednostem sám z mládí se učí a pro potřebu domácí též vykonává. Mimo to řemesla tato zastoupena jsou jen v nížinách, v městech a větších vsích.

Každé bratstvo honosí se pověstí, jež velebí zakladatele; se zálibou klade se doba, kdy žil, do dávných časů, při čemž připisují se jemu všelijaké činy hrdinské. Na skutečnosti zakládají se pověsti, jež hlásají příchod zakladatelův do nové vlasti; tak na př. Něgušovci vypravují, že kdysi sídleli na svahu hor něgušských v Hercegovině, odkud vystěhovali se do Černé Hory. Dělí se ve dvě silná bratstva, Krakovičův a Rajkovičů, nazvaná dle dvou bratří, Kraka a Raiče. Od Kraka pochází rod Petrovičů (nynější rod knížecí), dále Popoviči a Kustudové, od Raiče pak Radoniči, Žutkoviči a Prasiči. O bratstvu Kovačevičů na Černé Hoře vypravuje rodová pověsť, že zakladatel rodu byl otcem dvou uskoků, kteří byli se naučili řemeslu kovářskému a do Grahova se byli utekli. Jeden z nich usadil se tu trvale; jeho potomci, totiž nynější bratstvo zove se dle něho bratstvem Kovačevičů. Mimo to má každá domácnosť čili ohniště neb více rodin, pocházejících z jednoho děda, své vlastní jméno. Bratstvo Kovačevičů dělí se ve více rodů, jako na příklad Jankovičů, Milutinovičů, Perovičův atd. Mimo to každý člen rodu má své zvláštní jméno, k němuž přidává se jméno otcovo a po případě jméno dědovo, na př. Petar Jovov, t. j. Petr, syn Jovův, neb Nikola Pavla Ilijina, t. j. Mikuláš, syn Pavla, syna Eliášova. Dle toho každý mužský člen bratstva má následovní jména:

1. Jméno křestné, na př. Jovo.

2. Jméno otcovo, na př. Jovo Petrov, když otec Petrem se zove.

3. Je-li více v rodu téhož jména, přidává se jméno dědovo, na př. Jovo Petra Markova, když dědovi bylo jméno Marka.

4. K tomu přistupuje jméno rodu, na př. Jankovičů, načež jméno zní: Jovo Petra Markova Jankoviča.

5. Konečně přidává se jméno bratstva, tu Kovačevičů, tak že úplné jméno našeho Jova jest: Jovo Petra Markovića Jankovića Kovačevića. Kde se bratstva nezachovala, jsou nicméně patrny stopy jich ve slavení svátků rodových (krstno ime = křestné jméno), jež dosvědčují, že zachovala se v lidu upomínka na bývalé svazky spřátelených rodů. Jako jednotlivé rody v Hercegovině, Černé Hoře a Boce mají všeobecné jméno rodné, poukazující ku společnému původci rodu, zachovávají ostatní pravoslavní Slované úctu ku rodným svatým, jakožto

ochráncům rodu. Dle nich zovou se na př. Đurđevštaci, Mitrovštaci, Nikoljštaci, Jovanjštaci, Aranđelovštaci atd. Oslava rodových svátků děje se u Jihoslovanů s velkou okázalostí, pročež chceme zevrubněji o ní se zmíniti.

V předvečer svátku hoch chodí po vsi, zastaví se před každým stavením a zvučně přednese pozvání k oslavě slovy: „Můj otec vzkazuje vám pozdrav, byste večer sešli se k němu na sklenku kořalky. Co světitel (následuje jméno) přinesl, nechceme skrývati. Přijďte, přijďte dojista!“ Nejbližší příslušníci bratstva dostavují se bez pozvání; vzdálenější se vyznamenávají, že zvláštní posel se k nim vypraví, při čemž jablko neb pomoranč přináší na znamení přátelství. V týž večer tři popové přicházejí do stavení, by posvětili olejů domácích. Do sklenice nalije se trochu vína a oleje, do kterého přimísí se na prášek roztlučená koule olověná, při čemž vše proutkem se rozmíchá. Na to každý z kněží předloží před sebe kus houby. Mezi modlitbou, když se dojde k evangeliu, rozsvítí se svíčky; starešina s druhy nakloní se pod štolu, kdežto hosté stojí opodál. Po vykonané modlitbě starešina přinese tři vrbové proutky. Nejstarší pop jeden namočí v tekutině a potře jím čela starešiny a jeho druhů, načež proutek hodí do ohně. Totéž učiní kněz druhý, kdežto třetí, dříve než proutek dá do ohně, své předchůdce i sebe požehná. Po obřadech jest hostina, při níž jen hosté jedí; starešina hosti obsluhuje. Když hosté se byli nasytili, posadí se za stůl domácí, jimž rovněž starešina sám jest sluhou.

V den slavnosti jde se časně z rána do kostela; po službách božích jest slavnostní hostina. Při ní starešina i domácí s obnaženou hlavou stojíce kolem hostí pobízejí jich, by chutě pojídali. Má se za to, že při tom světitel nalézá se na pravém rameni starešinově, by z toho místa vše dobře slyšeti a prohlednouti mohl. Při první sklenici vína připíjí se Bohu na počesť; pop neb sudí obecní (knez) vstane a osloví starešinu: „Rozsvěť na počesť světitelovu svíci, a přines kadidlo, bychom pili na počesť boží“. Přípitek zní: „Na velký, šťastný okamžik a ku cti boží! Na zdraví světitelovo (následuje jméno), sv. Mikuláše poutníka, blahoslavené panny a sv. archanděla, sv. Jiří a všech svatých, Bohu libých, již jsou kolem jeho trůnu, by nápomocni byli tomuto bratru, starešinovi a jeho přátelům, by mu byli zachováni a stáli k němu. Není-li mu někdo přítelem, nechť Bůh mysl jeho obrátí, by se stal jeho přítelem. Nechť zdráv jsi, starešino! Na zdraví tvé a každého, kdo ti dobro přeje!“

Na to, kdo předsedá hostině, vezme chléb, zvláště ku hostině připravený (krsui somun), a nakrojí jej křížem, uchopí se oběma rukama dvou čtvrtí, a podá bochník svému staršímu druhu se slovy: „Nuže, kmotře! Modleme se a vizme, kdo z nás ulomí část dolejší.“

Zraky všech ohlížejí se po soupeřích, kdo z nich bude vítězem; kdo ulomí kus větší, pokládá se za miláčka Štěstěny. Hned na to předseda podá ostatní dvě čtvrti starešinovi, by podobně se s ním dělil o chléb, symbol štěstí domácího, spokojenosti a blaha vezdejšího. Jeden z hostí rozkouskuje pak první dvě čtvrti a rozdělí kousky mezi všechny přítomné, by každému dostalo se podílu v štěstí; třetí čtvrť ponechá sobě starešina pro druhý stůl, totiž soudruhů, kdežto čtvrtá věnuje se

rodnému svatému (světiteli). Pop chléb postaví před sebe a strčí do něho svíci, by hořela až do konce hostiny.

Když lámání chleba jest skončeno, připíjí se na zdraví přítomných; pravidlem tolik přípitků se pronáší, kolik vína se snese. Po každém přípitku zapějí děvčata a hoši píseň, jež z velké části oslavuje dobré vlastnosti toho, jemuž se připíjí, na př. při starci rozvážnosť, při muži odvahu a mužnosť atd. Po hostině bývá tanec na mlatu, při němž muži v párech provozují tanec vojenský, střílejíce při něm ze svých pušek; z večera tančí se ve světnicích a střílí se z oken. Veselí pak trvá dlouho přes půlnoc.

Plémě. Jako bratrstva povstala ze zádruh, tak vyvinula se plemena z bratstev; plémě má se ku bratstvu, jako bratstvo ku zádruze. V dobách nynějších jen v Černé Hoře a v části Hercegoviny zachovalo se zřízení plemen, arciť valně pozměněné. Poslední svobodné jihoslovanské plémě bylo plémě Vasojevičů v Hercegovině; až do doby Danilovy byli nezávislí jak na Černé Hoře, tak na Turcích. Jich území prostíralo se v délce a šířce 12—14 hodin; počítalo se v něm 56 vsí, z nichž hlavním místem bylo Berane s tisícem duší. Vasojeviči dodávali do pole 1000 mužů branných; ač z velké části jsouce mohamedány, v míru špatně snášeli se s druhy svými křesťanskými, v době války všichni společně jednali, mohamedáni i křesťané. Plémě Vasojevičů skládá se z desíti bratstev silných; některá plemena mají méně bratstev, na př. pět neb šest, jsouce původu mladšího a různíce se od starších i jménem, jež totožno jest s příjmením bratstev. Roku 1860. počítalo se v Černé Hoře sedm starých plemen; nejmocnější bylo plémě Bjelopavlovičů, ostatní zvala se: Cetinjani, Njeguši, Čekliči, Čevljani, Cuci a Pješivici.

Plemeni čelí hlava plemene, glavar plemenski či vojvoda. Ještě před dvacíti lety plemenníci černohorští volili své vévody; nyní vláda sama jmenuje je, ponechávajíc formalní jen potvrzení shromážděním plemenníků. Vévodovi podřízeni jsou náčelníci (knezovi) bratstev, jakož i praporečníci každého bratstva (barjaktari). Moc jeho i v míru i ve válce jest značna; v době míru má moc soudní a výkonnou, v době války přísluší mu moc popravy.

Medakovič líčí volbu vévod (vojvod) v Černé Hoře následovně: Jest zděděné právo Černohorců voliti sobě své vévody; jeho přidržovali se od počátku svého života společenského, je zachovávají až podnes. Zemře-li vévoda a zanechá-li jednoho neb více synů, vydají se náčelníci bratstev po úradě ke knížeti s prosbou, by svolil ku dosazení nového vévody. Když gospodar svolení své dal, náčelníci bratstev ohlásí po veškerém plemeni, by v den určitý všichni zbraně schopní muži sešli se na obyčejném shromaždišti. Každý, kdo nosí zbraň, dostaví se tam v den ustanovený, načež všichni náčelníci bratstev v kruhu se rozestaví majíce ve středu nejstaršího se synem bývalého vévody, jenž v úřad a hodnosť otcovu uveden býti má. Na to nejstarší náčelník uchopí mladíka při pasu, otočí ho třikrát kolem a praví: „Nastup, můj milý synu, na místo svého otce! Vyprosili jsme si tebe, abys jako tvoji předkové byl šťasten a udaten jsa starešinou našeho plemene!“ Při otáčení ostatní náčelníci stojí kolem obou, kdežto ostatní příslušníci plemene sedí a

pochutnávají si na pečeni, chlebě a víně, jež v hojnosti tu se nalézá. Po ukončení obřadu náčelníci provolávají k lidu: „Oheň! Nechť jest šťasten, jako byli jeho předkové!“ Všichni vyskočí a vystřelí třikráte z pušek. Tím volba nového vévody jest skončena.

Novému vévodovi plémě vzdává touž poctu jako bývalému. Černohorec váží sobě vévody; při stole vykazuje mu přední místo při horním kraji stolu, ale jinak více pocty se mu nedostane než jinému Černohorci. Vévoda bývá jen tehdy sesazen, když neosvědčí se hrdinou v boji neb jako soudce nevede sobě rozumně a nestranně.

Plémě celkem má za doby nynější jen význam krajinný; meze jednotlivých plemen zvláště v Černé Hoře, kde není nadbytku v pastvinách, přesně jsou určity. Za žádnou cenu není dovoleno, by stáda jiného plemene pásla se mimo svá pastviště; z příčiny té často spory a nepřátelství plemen vznikají. Podobně brání se cizím plemenníkům přístup ku cisternám. Společné pastviny plemene, na nichž všechna bratstva stáda svá pásti mohou, zovou se muša, t. j. společný statek; mimo to každé bratstvo má zvláštní, omezené pastviště, zvané zabrana neb cjelina (celek). Všechny zádruhy mají právo ku pastvě svých stád na muši, ač u některých chová se muša pro seno, neb jen tehdá stáda se do ní pustí, arciť po svolení všeho bratstva, když dobytek má se vykrmiti na prodej. Každá zádruha mimo tato pastviště užívá svého vlastního pastviště, zvaného ograda. Jednotlivá plemena mají též společné lesy, dubravy, v nichž kácejí své dříví; podobně i bratstva mívají někdy své lesy. Zádruhy jen zřídka mají vlastní les, ježto v Boce, Černé Hoře a Hercegovině není dostatek lesů.

(Pokračování.)

Padesátileté jubileum znovuzrození chrvatské literatury.

Rok 1885., kdy jarý národ chrvatský slaviti bude padesátiletou ročnici znovuzrození své literatury [1835 *)], stane se zajisté významným pro duševní sjednocení veškerého slovanského jihu. Literatura chrvatská má nepopíratelně ze všech jihoslovanských nejdůraznější účin mravní jmenovitě vědeckou částí svou, objímajíc téměř celý slovanský jih, a jest tudíž spravedlivo, že příležitosti té horlivě uchopili se nejpřednější jeho mužové — vůdcové akademie jihoslovanské, kterýž ústav jediný výmluvně representuje jednotu jihu slovanského — aby tento svátek všech Jihoslovanů velikolepou manifestací — dosud u nich nevídanou — důstojně byl zasvěcen.

Skrovné posavade duševní styky a obcování plemen jihoslovanských mezi sebou, dojdou zajisté prvým v dějinách shromážděním jejich výkvětu v metropoli chrvatské, mocného vznětu a blahodárného oživení.

*) Před padesáti lety spatřily světlo světa prvé chrvatské politické noviny, a s nimi 10. ledna 1835. zaskvěla se poprvé za bílého dne „Dennice chrvatská, slavonská i dalmatská“, prvý to belletristický list v jazyku chrvatském, jehož vydávání vymohl si přes vzpouzení se Maďarů slavný L. Gaj u samého císaře Františka.

Přátelé národní osvěty v Chrvatsku již po více let cítili živou potřebu toho a zabývali se tou myšlénkou, aby se i v jejich vlastech čas od času odbývaly sjezdy spisovatelů a pěstovatelů jednotlivých oborů védeckých. Sjezdy takové přinesly zajisté u jiných pokročilých národů, jako Vlachů, Francouzů, Němců, a ze Slovanů pak jmenovitě u Poláků a Rusů ve prospěch národní osvěty hojného ovoce. Mohouť se při takých sjezdech rozebírati otázky, které se týkají veškerého kulturního života národního, jakož i otázky týkající se jednotlivých oborů vědy. Prospívajíť pak dále sjezdy takové i tím, že se mužové, kteří se touže naukou zabývají, již za stejným cílem se nesou, však pouze dle jména znají — osobně seznámí a k sobě vzájemně přiblíží.

Známo pak, že při rozebírání takových otázek živým slovem přichází se obyčejně ku kýženým výsledkům mnohem dříve, snadněji a bezpečněji, než když se písemuí cestou o nich rozvažuje. —

O tom všem akademie jsouc přesvědčena, s radostí přijala návrh předsedy svého, slovutného zastance ideje jihoslovanské, Františka Račkého, za svůj, aby se totiž prvý takový sjezd konal v Záhřebě roku letošního, v padesátiletou paměť nového oživení krásného jazyka a slavné druhdy literatury chrvatské, jakož i vzkříšení národního ducha skrze Ludevíta Gaje.

Jakou měrou by prospívaly takové sjezdy Jihoslovanům, jimž namítají se co den téměř tolikeré společné a zvláštní otázky, na jichž vhodném rozřešení závisí veškeren další příznivý rozvoj věcí, o tom šířeji promlouvati zajisté zbytečno.

Dle návrhu Račkého měly by býti sjezdy, co způsobu jich se týče, z počátku **všeobecné** jak vzhledem k předmětu tak k plemeni. K předmětu proto, že není ještě u Jihoslovanů takového množství znalců a výtečníků v každém z jednotlivých oborů vědy, že by se pro každé odvětví mohl konati zvláštní sjezd; a s druhé strany jest více pospolitých plemenných otázek. Tudíž by také sjezd měl zaujímati ona odvětví vědy a literatury, kterými se baví jednak jihoslovanská akademie věd a srbské učené družstvo, a jednak všecky „Matice“ i literarní družstvo v Sofii.

Samo sebou se podává, že by se všeobecný literarní sjezd ten pro jednotlivé neb příbuzné odbory rozdělil ve více skupin či sekcí.

Co se týče plemen jihoslovanských, jichž representanti by se měli shromážditi a porad se súčastniti, tu i s té strany má býti sjezd všeobecný, to jest má zaujímati učené i literarní spolky a ústavy Chrvatů, Srbů, Slovinců a Bulharů, neboť mezi všemi těmito plemeny jest v literatuře a národní osvětě mnoho vzájemných styčných bodů i společných interessů.

Proto pozvala akademie k súčastnění se srbské učené družstvo v Bělehradě, Matici chrvatskou v Záhřebě, dalmatskou v Zadře, srbskou v Novém Sadě, slovinskou v Lublani, literarní družstvo bulharské v Sofii a právnické družstvo v Záhřebé.

Všecky tyto závody a spolky s nadšením ozvaly se na pozvání akademie a slíbily své účastenství.

Kromě toho všecky třídy akademie zvolily z odborníků svých ústřední výbor, jenž se skonstituoval a počal svou činnosť, aby důstojně

uspořádal v hlavním městě Chrvatska první sjezd jihoslovanských literatů a pěstitelů vědy. — Ne zajisté náhodou dostalo se té cti chrvatské prestolnici: v Záhřebě panuje nyní nejživější literarní život z celého slovanského jihu, zdi jeho chovají nejdrahocennější poklady vědecké, v něm nejvíce jest uloženo učeného materiálu, z něhož všem jihoslovanským plemenům čerpati možno; a tak vyplňují se věštecká slova básníkova: „Já soudím, že je Chrvatsko jmenovitě Záhřeb, ohnisko, z něhož na všecky strany srší jiskry osvěty národní v různé větve a strany jihoslovanské, a že ta sláva a to důstojenství zůstane Záhřebu i na věky budoucí." *Jos. Kouble.*

Statistika národnosti v knížectví bulharském.

Od doby Šafaříkovy, který dle tehdejších zpráv číslo Bulharů poměrně velmi malé udal, nebylo až dosavade nižádných zaručených dat, dle nichž by bylo možno sestaviti statistiku národností aspoň v jedné části Bulharska. V nesnadný tento úkol uvázal se konečně Bulhar M. K. Sarafov a uveřejnil v kn. V. a VIII. periodického časopisu ve Srédci článek,*) který osvětlil konečně jasně národnostní poměry aspoň v knížectví bulharském.

Dle něho jest obyvatelstva v různých okruzích (departement), jak následuje:

	Muži:	ženy:	dohromady:
Varna	57·012	48.927	105.939
Provadija	32.536	30.627	63.163
Šumen	56.909	52.978	109.887
Silistrija	52.032	49.110	101.142
Eski-Džumaja	37.402	36.547	73.949
Razgrad	62.796	59.565	122.361
Russe	68.596	63.412	132 008
Trnovo	108.003	109.518	217.521
Sevlievo	45.813	45.939	91.752
Berkovica	29.966	28.696	58.662
Vidin	53 015	50.811	103.826
Vratca	35.527	34.872	70.399
Küstendil	73.352	69.679	143.031
Loveč	42.888	42.509	85.397
Lom-Palanka	22.118	20.105	42.223
Orhanie	25·771	26.264	52.035
Plevno	52.151	49.442	101.593
Rahovo	34.193	32.689	66.882
Svištov	21.665	20.233	41.898
Sofia	83.493	76.087	159.580
Trn	32.562	32.100	64.662
	1,027.800	980.110	2,007.910

*) Viz „Slovanský sborník" 1884., str. 562.

Podle národností připadá (nebulh. národn.) na jednotlivé okruhy ve východní části knížectví:

	Cikáni	Tataři	Řekové	Rumuni	Židé šp.	Armenci	Rusové	Němci	Ostatní národnost	Srbochrv.
Varna	2.283	4.079	9.219	360	680	1.505	128	156	383	
Provadia	2.068	747	152	71	293	3	18	9	57	
Šumen	2.533	1.262	182	396	777	922	48	32	141	
Silistrija	3.425	3.434	278	1.629	318	357	296	30	127	
Eski-Džumaja	2.038	31	13	122	7	2	20	—	14	215
Razgrad	2.368	287	62	115	237	46	35	2	47	
Russe	2.699	764	395	3.403	1.963	863	177	493	533	
Trnovo	1.602	4	29	409	19	12	44	4	127	
Sevlieovo	700	1	3	148	—	1	15	4	35	
Berkovica	1.214	6	44	247	383					10
Vidin	2.548	175	355	23.845	1.483					1.260
Vratca	1.672	6	144	286	203					6
Küstendil	1.089	1	57	147	1.812					11
Loveč	776	1	25	450	5					8
Lom-Palanka	1.862	62	13	1.494	363	126	347	545	965	60
Orhanie	805	—	—	89	2					1
Plevno	2.025	1.093	57	6.077	420					3
Rahovo	2.752	206	195	8.054	11					18
Svištov	426	207	16	1.260	29					28
Sofia	2.003	9	311	514	6.001					158
Trn	708	—	8	44	17					16
	37.600	12.376	11.552	49.070	14.020	3.037	1.123	1.275	2.379	1.894

Mimo to nalézají se v knížectví přistěhovalci z jiných zemí, tak že celkový obraz národností v knížectví bulharském vypadá následovně:

Bulhaři	1,345.507	Italové	515
Turci	527.284	Maďaři	220
Rumuni	49.070	Čechové	174
Cikáni	37.600	Francouzi	164
Židé (španěl.)	14 020	Arabové	97
Tataři	12.376	Poláci	92
Řekové	11.552	Angličané	64
Armenci	3.837	Čerkesové	63
Srbochrvaté	1.894	Peršané	58
Němci	1.275	Kurdové, Čudové, Hollanďané, Švédové a j.	402
Rusové	1.123		
Arnauti	503		

Bylo by žádoucno, abychom podobný výpočet dověděli se i o jiných ještě stranách, kde Bulhaři žijí, a především o Rumelii a Makedonii. Dokud tak se nestane, bude odhad Bulharův od pěti až do sedmi millionů duší stále jen přibližný a illusorní. Bohužel, však není naděje, zejména co se makedonských Bulharů týče, aby záhy tak státi se mohlo!

J. A. Voráček.

U Bílého kříže.

Črta ze slezského pomezí.

Napsal dr. **Frant. Sláma.**

Jsme na hranici uherské. V lese u dřevěného baráku zakmitly se nám dvě postavy horalů, a po dlouhých vlasech jejich s jistotou souditi lze, že jsou to Slováci. Hned na to zmizeli. Chceme pozdravit bratry z pohraničné Slovače a vyvoláváme je z úkrytu. „Pojďte jen sem a ukažte nám cestu ku bílému kříži!"

Pozvolna blíží se oba k nám a ten smělejší ukazuje nedbale: „Bílý kříž. to tam dalej po cestě." — „A zkadě stě vy sem prišli?" tážu se. — „My sme tu z Predmera, pánko veľkomožný." — „A co tu robitě?" — „Robíme šindel."

Les náleží velkostatkáři a bankéři Popperovi, nynějšímu pánu na Trenčíně, jehož statky až daleko za Čacu zasahují. Druhdy byl zde vládcem slavný a rekovný Matúš Trenčanský, který pro samostatnosť Horních Uher podnikl rozhodný boj proti králi uherskému.

Nedlouho kráčíme podél rolí „moravských". Ocitli jsme se opět v hustém lese a vykročivše spatřili jsme před sebou několik dřevěných chalup. Cestou blížíme se k nim a za nimi otevřelo se nám lučnaté údolí, v jehož pozadí vystupují uherské hory. Dřevěné chalupy, podél nichž kráčíme, náležejí k slovenské dědině Turzovce, která daleko na několik hodin táhne se do Uher. Do kostela turzovského třeba odtud jíti asi tři hodiny.

Od chatrčí těchto slovenských zahneme pod pahorkem na pravo a před nimi (ve Slezsku) objevila se jiná chalupa dřevěná. Je to dřevčný hostinec, vedle něho zvonice a několik kroků dále bílý kamenný kříž . . .

Odpočíváme tu němě u kříže. Slabým je mé péro, abych vypsal veškeré ty krásy, které zde příroda vytvořila a které tak upoutají duši lidskou, že bezvládně pohlíží člověk do dálky a zapomíná na ostatní svět. Kdybych mohl, sem svolal bych básníky, zde rozestavil bych malíře, neboť krásy a velebnosť horstva těšínského zde zajisté dostupují svého vrcholu. Naši cestovatelé honí se po dalekých cizích krajích, ale o našem Bílém kříži nevědí ani v sousedních zemích, ba mnozí ani v samém knížectví těšínském. A přece nemůže být úchvatnějšího pohledu a mocnějšího dojmu, než zde na hrázi dělící dvě údolí čarokrásná, zde na pahorku pod pyšnými výšinami, které jsou však jen pídimužíky proti těm horským obrům, kteří nad nimi se vznášejí ve tvarech rozmanitých a oblohy se dotýkají. Jasná zeleň luk v údolí, do nichž vysýlají hory své potůčky, příjemně odráží se od tmavomodrých a někde černých lesů, táhnoucích se vysoko až k nebi, a jasně modrou oblohou a leskem slunce doplňuje se hra všech barev . . . Jsme tu v kraji zapomenutém, jakoby na poušti, a chalupy jednotlivé, které dostihuje oko naše tam v údolí a tam na stráních hor, jakoby byly povstaly kdysi v krutých dobách zhoubné války. Zapomínáme na lidi, nevidíce jich, a přece i v tomto koutě světa dýchají tisíce smrtelníků.

Bílý kříž, u něhož stojíme, nalézá se jakoby na hrázi, spojující dva vrchy a dělící dvě údolí. Je zároveň hraniční čarou dvou velkých vesnic pohorských, rozložených v jednotlivých chaloupkách na velkém nepřehledném prostranství. Zde končí dědina Staré Hamry (obyvatelů 2509), avšak vidíme z ní jen dvě chaloupky. V druhém údolí spatřujeme první chatrče pětihodinné dědiny Moravky, která má 4558 obyvatelů.

„Umřel už?“ ozval se za námi hlas starší ženštiny. Chlapec pak od Turzovky přicházející odpovídá: „Přišli tam doktoři a řežou ho. Mám jim tam donést víno.“

Chlapec vypravuje nám: „Jan Čuraj z Turzovky je velkým raubčíkem (pytlákem). Potkal Janka Haluzníka a prosil ho, ať mu nažene serňáka. Chcel střeliť po serňáku, ale střelil Haluzníkovi do nohy, ale ně naschvál. Šandári uherští (touto správnou formou jazykovou se zde mluví) byli tu u nás v hospodě, zapísali to a včil sú tu už doktoři a řežou mu nohu.“

Žena pak dodává: „Ubohý Haluzník, nikdy něraubčíkoval a toto se mu včil staně.“ Vypravuje nám pak, „že ti Slováci, to bujný národ, strašní práči. Tam v Turzovce dycky něco nového. Už tam majú včil pět šandarův a pokoja přece nění. Všici ti páni šandári uherští i naši moravští chodia sem, bo my máme pivo ve flaškách až z Těšína a dostať u nás též maslo s chlebem, v Turzovce nemajú takej hospody — a co oni to píšu?“ obrací

se žena nedůvěřivě ke mně. Ulekla se bezpochyby, že vyzradila dobrý svůj obchod pánům, co ukládají daňky (daně).

V mapách vyznačen Bílý kříž u hory Zulova. Tázali jsme se proto, kde kdo byl na naší cestě, kde Zulov leží, neboť ani náš vůdce, který ku kříži nás zavedl, o Zulovu ničeho věděti nechtěl.

„A kde je tu Zulov?“ tážu se hospodské. — „Tu jsme na něm a tamto je Trojačka.“

Chlapec zavedl mne ku Trojačce. Je to kámen tříhranný, naznačující hranice tří zemí: moravské, slezské a uherské. Po stranách vryta v něm písmena: M. S. U. — „A kde hráli zde potentati v karty?“ táži se chlapce. — „Tu,“ odpovídá chlapec, ukazuje na kámen, na nějž nelze však ani pět karet rozložiti, což tímto konstatuji.

Chlapec pobízí mne, abych šel podívat se na Haluzníka, „nění tam daleko, co ten komíň vyzěrá“. Před chvilkou donesl tam doktorům místo vína láhve s pivem a vrátiv se na rozkaz matčin, aby mohl posloužiti nám, hostem, touží věděti, co dále počínají s Haluzníkem. Ubohý Slovák leží před svou chalupou, několik sousedů klečí vedle něho a drží mu tělo, aby se netřáslo, doktoři pak na smrť bledému a těžce dýchajícímu vytahují železo z těla.

Slovenská povaha zajisté nejlepším bude mu lékem. Za krátký čas bude Haluzník tu na hranicích tří zemí zas už statně vykračovat — vždyť jest Slovák a horal k tomu!

Vrátili jsme se k Bílému kříži. S hostinskou rozpráví tu žena jakási, hořce plačíc. Zemřela jí dcera jediná, její miláček, taková krásná děvucha, že všem lidem se líbila. Bylo jí teprv sedmnáct let a také dobré pracovité děvče!... Bůh ví, jak se to stalo. Červená byla jako růže. Ale před dvěma dny počala se třásti; dali jí píti koření, zaříkávali nemoc při svíčkách, Pannu Marii frýdeckou dali jí hned na ňadra, ale vše marno...

Usedavý pláč a nářek ženy u velebném tom klidu přírody naplnil nás soucitem. Hostinská ale nechce zazvoniti za poklid duše záhy zesnulé dívky. Jeť zvonice tato majetkem jejím a poplatek za zvonění pro obě údolí obnáší 20 krejcarů.

Ubohá matka pak má jen šůstku (šesták) a Bůh ví, jak sežene peníze, aby zaplatila za dovoz mrtvoly na hřbitov do Moravky a jiná vydání. Jeť tu lid chudobný a bídný, pole málo výnosná a práce v nich namáhavá...

Hospodská omlouvá se nám, že ráno, v poledne a na večer zadarmo zvoní, a jí že též nikdo zadarmo neposlouží. Ostatně prý už se ráno jednou za dívku zvonilo a dvakrát za den zvonit dívce chudobné je prý zbytečno. Ale matka sklíčená měla jen jednu dceru, drahou svou Johanku, a co by jen podnikla, aby jí svou lásku osvědčila. Zvonek musil by zníti od rána do noci po několik dní a ještě by nevyzvonil všecek bol matky ztrápené.

Zaplatili jsme a zvuky zvonku počaly rozléhati se smutně do údolí, ozvěna hor pak dále je nesla. Matka ubohá sepjala ruce a smutně kráči s návrší. Rty její pohybují se, šeptajíce modlitbu... Šero zavládlo v tichém kraji. Zvonek dozvonil a my dali se na další pochod po horách, abychom vyhledali domek hajného v Hardisově, kdež budeme přenocovati. Ušedše asi hodinu cesty, zaslechli jsme opět zvonek. Vyzvání klekání, ale zdá se nám v klidu večerním, jakoby nám vyprávěl o krásné děvušce z Moravky a o její vřelé lásce... Však nám před odchodem našim vyprávěla hospodská krátký ale smutný románek, kterým se nyní fantasie naše zabývá při tajemném šumu lesů a z něhož potom ve spánku vytvořila krásné sny.

A když pak ráno vydali jsme se na cestu do Starých Hamrů, potom objíždějíce Lysou Horu, občerstvujíce se svěžím vzduchem s vysokého Smrku a u Frýdlantu nahlížejíce do rozkošného údolí Čeladny, všude slyšeli jsme znění onoho zvonku Bílého kříže, a kamkoli oko naše zaletělo, všude vznášela se před námi fantasií vytvořená spanilá postava ubohé dívky...

Dopisy Jana Kollára.

(Z pozůstalosti W. A. Maciejowského.)

3.

V Pešti, 9. ledna 1884.

Velevážený příteli!

Delší choroba oční překážela mi Tobě psáti. Poslední list Tvůj zároveň s dodatkem od pana Dubrowského správně jsem obdržel i prosím, abys tento list považoval za odpověď na oba dopisy. Protož račiž obsah tohoto listu také p. Dubrowskému sděliti, zároveň s přátelským pozdravem. Knihy, jež, jak mi oznamuješ, přes Prahu pro mne Jsi poslal, nedošly mne ještě, nicméně děkuji již nyní za tento dar i posýlám Tobě na vzájem jako dar dva výtisky mého cestopisu; jeden Tobě, druhý p. Dubrowskému. Divím se velice, že si stýskáš, proč nezaslal jsem žádného výtisku díla tohoto do Polska? Jakž mohl jsem to?

Bohužel, naše literarní vzájemnosť činí velice nepatrný postup ku předu.

Za nedlouho vyjdou ode mne též **kázání a řeči**, počtem as 60, a sice k povzbuzení zbožného školnictví. Přál bych si, aby se také v Polsku několik předplatitelů našlo.

Co se bůžka v Bambergu, o němž si přeješ bližších zpráv, tkne, mohu Ti jen tolik říci, abys se tak lehkomyslnými cestami a náhledy, jako jsou p. Rudhartovy, másti nedal. Hloupostí jest domnívati se, že prastaré runy od dětí vyryty byly; taková dětinnosť nezasluhuje ani odpovědi. Buď vůbec opatrný vůči německým učencům, kteří o slovanských starožitnostech mluví neb píší.

Co se tkne Tvé druhé žádosti v příčině slovanských hrobů, pohřebišť, popelnic a t. p., musím se upřímně vyznati, že jsem se studiem těchto věcí příliš málo zaměstnával a že v tom oboru u nás dosud pramálo se učinilo. Toto pole práce čeká ještě na důkladného pracovníka.

My ubozí Slováci nemáme nyní času zaměstnávati se takovými věcmi. Naši protivníci, Maďaři, snaží se náš jazyk a naši národní zvláštnosť zničiti. Spása a boj jest tedy nyní naší svatou povinností. Kdybych však někdy příště cokoli toho způsobu ze slovanských starožitností našel, neobmeškám Tě o tom spraviti.

Velice mne zarmoutilo, že p. Dubrovským založený časopis **Jutrzenka** zaniknul. **Jutrzenka** měla pěkný účel a měla býti náležitě podporována. Což musí u nás Slovanů vše zůstati při počátku bez ukončení celého díla? Snad bylo by bývalo s výhodou, kdyby se bývalo vydávalo méně sešitů tohoto časopisu do roka.

Měj se dobře.

Tvůj upřímný přítel

J. Kollár.

Otčenáš Slovanů polabských.

Professor pan Alois Jirásek zaslal redakci „Slovanského sborníka“ opis polabského „Otčenáše“ z jedné staré knihy, vyšlé r. 1748. pod titulem: „Orientalisch- und Occidentalischer Sprachmeister, welcher nicht allein 100 Alphabete nebst ihrer Aussprache so bey denen meisten Europäisch-, Asiatisch-, Africanisch- und Americanischen Völckern und Nationen gebräuchlich sind. Auch einigen Tabulis Polyglottis verschied. Sprachen vor Augen leget Sondern auch das Gebet des Herrn In 100 Sprachen und Mundt Arten mit dererselben Charakteren und Lesung nach einer geografischen Ordnung mittheilet. Aus glaubwürdigen Auctoribus zusammengetragen und mit darzu nöthigen Kupfer versehen. Leipzig zu finden bey Christian Friedr. Gessnern 1748.“

Kniha tato posud byla neznáma všem, kdož památkami polabského jazyka se obírali. Dr. Pful aspoň v „Časopise Maćicy Serbskeje“ na r. 1863. a 1864., kde sebral „Pomniki Połobjan Słowjanšćiny“, knihy této nevzpomíná.

Nejstarší recense „Otčenáše“ polabského nalézá se v „G. Frid. Mithofii epistola de lingua Winidorum Luneburgensium de anno 1691“, kterou sděluje Leibnitz ve svých „Collectanea Etymologica... „Hannoverae 1717. (podruhé v Leibnitzových Opera omnia. — Genevae 1768., v č. II. kap. VI. „de lingua Vinidorum Luneburgensium, ex epistola Georg. Frieder. Mithofii, data Luchoviae d. 17. Maji 1691.). Z „collectanea“ Leibnitzových vytiskl pak „Otčenáš“ Hilferding ve svých „Памятникахъ нарѣчія Залабскихъ Древлянъ и Глинянъ“. Спб. 1856. (německý překlad tohoto spisu pořízený A. Smolerem, vyšel r. 1857. v Budyšíně), a pak dr. Pful r. 1863. v Čas. Mać. Serb. (na str. 42). Z těchto „collectanei“ převzal polabský „Otčenáš“ též sestavovatel panem professorem Jiráskem nám laskavě sdělené knihy, neboť věrný opis p. prof. Jiráskem nám sdělený shoduje se úplně s recensí Leibnitzovou; jak úzkostlivě se sestavovatel zmíněné knihy držel své předlohy, kteréž patrně nerozuměl, dokazuje ta okolnosť, že i chyby tiskové v Leibnitzově recensi se nalézající vytiskl, tak společně mají „eack“ m. cack, man m. nam, jak patrně Mithof ve svém listě Leibnitzovi napsal. Jen zřídka se různí.

Opis p. Jiráskův zní takto:

Noos wader tada töjis wattuem inbisien [1])
Sioneta [2]) mowardoot tüi
Seimang tüi Rieck cumma
Tua willia mossa schiniot wan nibis jeu [3]), eack wissei soquoi noossime.
Noossi daglitia Sjeibe dünam daans
Un wittodüman nosse greichie [4]) coock moy wittodüjeme noos süme Greichynarim.
Ni farforünas [5]) wa versoikung
Erlösü nas wittige goidae. [6]) Hamen.

V rukopise Christiana Henniga von Jessen, kazatele ve Wustrowě nedaleko Lüchowa, † r 1719., nalézá se jiná recense „Otčenáše“ přetištěná odtud u Hilferdinga i Pfula (na uv. m.), též v Č. Č. M. 1857., str. 165. Recense tato

[1]) chyba tisková m. L. nibisien, [2]) chybně m. L. sioncta, [3]) u L. dohromady, [4]) u L. s velkým G, [5]) lépe než u L. farsorünas, [6]) chyba tisková m. L. goidac.

dosti značně se liší od Mithofovy, jest snad i méně zněměená, m. „daglitia“ má „wissedauneisna“. „Otčenáš“ Hennigův vytiskl s nepatrnými změnami Jan Jiří Eccardus ve své „Historia Studii Etymologici“. Hannoverae 1717. (u Pfula r. 1863., str. 113.). Třetí recense pochází od Fr. Müllera, purkmistra Lüchowského († 1755.), z jehož pozůstalosti vytištěna v časopise „Neues vaterländisches Archiv“ Lüneburg 1822., II. sv. str. 232.—233., pak Pfulem na uv. m. 1864 (str. 192.—193.). Poskytuje jazyk již velice klesly

Přičiňujeme, pokud možno, fonetický přepis „Otčenáše“, německá slova klademe do závorky:

Nos (wader) tada tåi jis vä tüjem nebeśeu, sjąta mo (virdót) tüj jaima„ tüj (rieck cumma) tüja vülja mo sa„ kjünot wá nebeśeu, kak*) visei toko no zémi. Nósė (daglitia) skjaibe dü doj nam dans, un vüt doj nam nósė grěchy kok mäi vütädojeme nosim grësnarém. Ni (farfortü) nas wá (versoikung, erlösü) nas vüt tüg cheudag. *J. P.*

A. E. Odyniec.

Když chystali jsme pro předešlé číslo „Slov. sborn.“ zprávu o Odyňcových „Wspomnieniach“, tušili jsme, že nám asi brzy bude načrtnouti též vzpomínky — pohrobní.

Stalo se. Odešel stařec osmdesátiletý, druh památné mládeže vilenské, přední přítel Mickiewiczův, současník Garczyńského, Brodzińského, Słowackého, Krasińského, Pola, Siemieńského, Goszczyńského. Vyrostl ve společnosti těchto nadšenců, přežil je, působil vedle nich a uhájil ještě potom mnohá léta stanovisko, jež v mladických letech v samém ohnisku nového a památného rozvoje polské poesie nastoupil. Netoliko vlastní působnost Odyňcova roznícená neochabujícím zápalem mládí, ale i nerozlučnost jeho s osobami každému polskému srdci drahým, najmě blízké přátelství jeho s nesmrtelným Mickiewiczem, staví jej do popředí mužů památky trvalé a zasloužilé.

Bylť Odyniec již posledním z posledních té památné doby idealních snah mládeže vilenské, kteráž soustřeďujíc se kolem Tomáše Zana a zakládajíc spolky „promienistých“ i „filaretů“ zůstavila po sobě stopy tak neobvyklé, že život skutečný nadšencův a horlitelů vilenských z let dvacátých zdál se býti již příštímu pokolení „mythickým“. Život tehdejší — nepodobný nynějšímu. Ale z něho právě vyšel národu největší básník vlastenecký, hvězda prvního jasu, ozařující vše a nezatemňující nikoho.**)

Antonín Edvard Odyniec narodil se r. 1804. na Litvě, ve vsi Gejstunách, kdež pod slaměnou střechou dědičného dvorku pečlivě byl vychován pro příští dráhu života. V letech 1814.—1820. vzdělával se na gymnasiu v Borunech, odkudž odebral se k studiím práv na universitu vilenskou. Tam vstoupil do kruhu vlastenecké mládeže, prodchnuté duchem ideálů a nadšeného vlastenectví. V touž dobu (1821) seznámil se s Mickiewiczem, s nímž později spojoyalo jej přese různosť stáří přátelství velice účinné. Nejkrásnější a úspěšné stopy tohoto přátelství spatřujeme zejména v „Listech z podróży“ a ve „Wspomnieniach“, kteráž díla považujeme za nejcennější dědictví po básníku v těchto dnech zesnulém.

Ačkoliv život Odyňcův nebyl zmítán bouřemi jeho soudruhů, kteří odsouzeni byli velkým dílem sdíleti život vyhnanství neb emigrace, přece účasten byl života a působení té „vilenské omladiny“ cele. Literarní působnosť Odyň-

*) „kak“ patří před „wá nebeśeu“: visei-toko odpovídá zcela něm. all-so; cheudy znamená zlého jako ve slovinském hrad.

**) Srovnej naše stati: „Mládež vilenská“. Lumír 1879., „Na Litvě ticho!“ Slov. sborník 1883.

cova hned z mládí šla duchem tehdáž nadšeně pěstovaným: „Poezyje“ jeho vydané poprvé r. 1825. a 1826. ve Vilně a obsahující ballady a legendy nejzřejmějším jsou důkazem, že tehdejší romantická škola měla v Odyňcovi jednoho z nejhorlivějších stoupenců. Proudem širokého ložiska osmdesátiletého života, činného a snaživého, proniklo mnoho snah a mnoho podniků, z nichž nejeden zaryl se do paměti potomstva — ne bez vlivu patrného. Tak proniknul

A. E. Odyniec.

meze všednosti Odyňcův almanah „Melitele“, soustřediv v sobě práce Mickiewicze, Słowackého, Zaleského a j., i stal se zjevem v dějinách literatury velice pozoruhodným a často jmenovaným.

Roku 1829. odebral se Odyniec do Petrohradu, kdež osvěžiti hodlal dřívější styk s Mickiewiczem. V severní stolici ruské říše umluvili oba památnou cestu po Evropě, kteráž skvěle uskutečněna stala se zdrojem utěšených vzpomínek snesených ve zmíněných „Listech z podróży“. Oblibený již před tím v širších kruzích přítel Mickiewiczův a protežovaný vynikajícími muži v zemi (hr. Zamoyski) rozšířil cestami těmito nemálo svůj rozhled. Pouť trvala téměř

rok; nerozluční přátelé navštívili zejména české lázně, Rýn (prodleli ve Výmaru u německého velebásníka), Řím, Neapol atd. Roku 1830. rozloučili se v Ženevě: Mickiewicz vrátil se do Říma, Odyniec do Paříže a později do Drážďan, kdež v kruhu četné a vynikající emigrace polské přebýval několik let. Zvláště blízký styk spojoval jej zde s Brodzińským Literarní činnosť Odyňcova za hranicemi vrcholila v překladech (Byron, Moor, Walter Scott, Schiller) v nichž osvědčil znamenitou zběhlosť a řídkou dokonalosť formy, jakou ostatně veškery práce jeho vynikají. Vedle toho vznikl v tu dobu péčí Odyňcovou popularní časopis „Przyjaciel ludu".

Vrátiv se roku 1837. do vlasti a usadiv se ve Vilně trávil život stále pracovitý. Z počátku horlivě přispíval k zdokonalení polské „Encyklopaedie" a později přijal na se redakci úředního „Kurjera Wilenského", kterouž vedl do r. 1860. sám obstarávaje také část politickou. O tomto období Odyňcova vnitřního života nemáme dosti jasných zpráv. V tu dobu vydal novou sbírku básní (Vilno 1859.), přispíval do časopisův a sepsal dramata „Felicya" (1849. a 1859.), „Barbora Radziwillowna" (1858.) a první část „Jiřího Lubomirského" (1861.).

Ostatek života (od r. 1865.) trávil téměř výlučně ve Varšavě, odkudž jen časem zajížděl do lázní Zakopaného a j. Nějaký čas věnoval se redakci „Kurjera Varšavského" a posléz stal se předním spolupracovníkem „Kroniki Rodzinnej", do níž skládal hlavně svá „Wspomnienia".

Toť v hrubých črtách shrnutá činnosť Antonína Edvarda Odyňce, zesnulého dne 15. ledna t. r. ve Varšavě.

Básnické plody Odyňcovy jsou také českému čtenářstvu z dobrých překladů známy. Méně známy jsou však u nás jeho „Listy a vzpomínky", kteréž vřele doporučujeme všem znalcům polského jazyka. Poetická forma a bohatosť obsahu staví díla tato na roveň s nejzajímavějšími publikacemi moderní literatury. Nic podobného nemáme v našem písemnictví.

Hodlajíce památce A. E. Odyňce při příležitosti věnovati vděčnou vzpomínku osobní, podotýkáme již jen, že sešedivělý básník zachovával zápal a mladické nadšení, zděděné z dob Mickiewiczových, téměř do posledních dnů života.

Pohostinný, laskavý a sdílný ke všem, vítal rád za prahem svým přátelsky mu oddané osoby, jež ve chvílích klidného rozjímání hostil neocenitelnými vzpomínkami z dob, kteréž tím čarovněji a velebněji působí, čím více vzdaluje nás od nich prudký proud času. Tu rozehřálo se starcovo srdce, oko zablesklo a celá duše jeho vrátila se zpět do dávné minulosti... tak drahé, neoželené, krásné!

Tělesná schránka básníkova pohřbena jest za ohromného účastenství všech vrstev varšavského obyvatelstva na hřbitově powązkovském. Velkolepý to byl hold, jejž národ složil soudruhu Adama Mickiewicze!*)

Budiž mu trvalá památka také v naší vlasti! *E. J.*

Hrabě A. S. Uvarov.

Úmrtím hr. A. S. Uvarova ztratila Rus jednoho z nejopravdivějších a nejpovolanějších svých učenců. Jméno jeho zůstavuje trvalou památku netoliko v dějinách vědy ruské, ale ctěno bude vždy také daleko za hranicemi, kdež neunavná činnosť zesnulého hraběte docházela již od mnoha let zasloužilého uznání.

*) Smuteční bohoslužby za A. E. Odyňce odbývány dne 30. ledna b. r. též v Praze. Přítomen byl starosta pražský pan dr. T. Černý.

Hrabě Aleksej Sergějevič narodil se r. 1828. a obdržev vyšší vzdělání v Petrohradě, dokončil svá studia v Berlíně, načež nastoupil ve vlasti vládní službu. Roku 1848. poslán byl do Neapole, leč k diplomatické karriéře nebyla obrácena tužba mladého učence, jenž zvláště mnoho náklonnosti choval k starožitnictví. Působil sice mnohá leta při ministerstvě, zaujímal také vynikající místo v kabinetě caře Aleksandra II., ale přes ten celý čas a sice již od roku 1848. věnoval se studiím archaeologickým, v nichž záhy vyvinul se na předního odborníka této vědy v Rusku. Ruská archaeologie měla v hr. Uvarovu neunavného pracovníka a velikomyslného mecenáše. Jeho péčí založeny jsou archaeologické spolky v Petrohradě a v Moskvě a některá starožitnická musea; vedle toho dal podnět k blahodějným sjezdům archaeologickým v Moskvě, Petrohradě, Kijevě, Kazani, Tiflisu a v Oděsse, o jejichž významu také ve „Slovanském sborníku“ bylo již promluveno. Hrabě Uvarov založil též t. zv. Uvarovské premie (3000 rublů ročně) za nejlepší práce ruské z oboru vlasteneckých dějin a starožitností. Sám jsa neunavným a nadšeným odborníkem, procestoval i zbadal Rus, čehož vědecké výsledky složil v četných publikacích trvalé ceny. Z nejčelnějších jeho prací jmenujeme „Badání starožitností jižní Rusi a pobřeží Černého moře“. Dílo toto vyšlo též francouzsky. Po zesnulém hraběti zůstala veliká knihovna a nesmírně bohaté sbírky starožitnické. Také jako člověk byl hr. Uvarov všady ctěn a vážen — znám byl všeobecně se svého lidského, spravedlivého a osvíceného stanoviska, jaké zaujímal zejména vůči Polákům a ke všem ostatním Slovanům. Česť jeho památce! *E. J.*

Rozhledy v literatuře a umění.

W półcieniu. Opowiadania i obrazki przez Wilę Zyndram Kościałkowską. Warszawa 1885. Str. 384.

Sl. Kościałkowská náleží bez odporu k nejpozoruhodnějším zjevům nynějšího ruchu polské literatury. Pravíme-li k nejpozoruhodnějším, máme na mysli přesně vymezenou individualitu básnickou, s jakou v přítomné sbírce vystupuje. Řekli bychom, že tvůrčí duch Kościałkowské jeví jakousi příbuznosť s Byronem, kdyby plody její nebyly tak elegického rázu. Avšak trpící hrdinové její nesou tíhu žalostného osudu svého s tichou resignací a takřka bez odporu, oni se nebouří, ale vzdychají se sklopenou hlavou kdesi v zákoutí, aby je nikdo neslyšel. Se světobolem křižuje se tu pessimismus Jakési ponuré přítmí, jakýsi nádech spíše žalostný nežli sentimentalní zahaluje veškeré části sbírky a jest jich charakteristickým znamením. Nejvýznačnější v tomto směru jest obrázek „Strofa prozą“, v němž pessimismus, o kterém duchaplná autorka sama kdesi praví, že jej vymyslili básníci, nejvíce vystupuje do popředí. Poměrně možno o celé sbírce říci, že obsah je spisovatelce věcí vedlejší, reflexe a psychologické studium hlavní. Nelze však říci, že by se vůbec autorce nedostávalo schopnosti epické: u ní jen dar lyrický je příliš bohatým. Celkem nejobsažnější je povídka „Zgrany“, která nadto vyniká mistrným líčením, hloubkou citu a uchvacujícími přímo scenami. Elegantní a plna citu je povídka „Wrócona życiu“, kdežto „Była niepotrzebną“ vyznívá v trpkou výčitku. Historie o pejsku a koníčkovi „Kruczek“ a „Wietrzyk“ překvapují jak svým nezvyklým obsahem, tak i svou hloubkou a poesií. Rovněž poetický je obrázek „Anielka“, který v čele sbírky je umístěn a v němž způsobem spíše dojemným nežli plastickým líčeny jsou poměry a bída kočující společnosti akrobatické a bída — dítěte. Vůbec kreslí Kościałkowská s obzvláštní jakousi zálibou — dítě, a dovede kresby tyto obestříti opravdovou září poetickou. Ale jinak nevěnuje charakteristice osob hrubě pozornosti, zanášejíc se více jejich srdcem a myslí nežli jich zevnějškem; neukazuje nám jejich tvář, ale ovšem duši, nevidíme jich činy, ale ovšem jejich myšlénky — slovem postavy Kościałkowské nejsou plastickými figurami, nýbrž spíše psychologickými studiemi, ale ovšem studiemi velice zajímavými. A proto tak záhy a ochotně s touto libůstkou důmyslné spisovatelky se smiřujeme. *Dr. Zítek.*

Ze světa slovanského. Psal Jaromír Hrubý. Svazek I. V Českém Brodě. Nákladem Jos. Miškovského 1885. Str. 209.

Mnoho je lidí, kteří oblíbili si psáti o Rusku, ale málo mezi nimi těch, kteří věnovali se věci tak opravdově a tak upřímně, bez všelijakých špinavých pohnutek, jako Jaromír Hrubý. Hrubý je oddán cele Rusku (ale nepřestává tím býti především Čechem), ve svém srdci vypěstil si tichou, nešumnou prací lásku, kterou každý řádný člověk musí ctíti a respektovati. Jeho filství není jedovatým šípem namířeným proti všemu, co nesouvisí s jeho filstvím, a pracuje čestně na svém záhoně, nebouří se proti těm, kdož jiné si obrali působiště a se stejným přesvědčením horují pro předmět různých ideálů.

To vše majíce na paměti vítáme soubor statí o Rusku vydaných právě J. Hrubým, nákladem p. Miškovského v Českém Brodě. V prvním svazku nalézáme práce vesměs již otištěné (v Národních listech) a pocházející z času před odjezdem spisovatelovým na Rus, což arci má svůj význam. V předmluvě připomíná však spisovatel, že nyní stati tyto dle potřeby doplnil neb přepracoval, nalézá se tedy na nich také kontrola vlastních zkušeností. Jinak jsou jednotlivé články psány na základě pramenů ruských spisovatelů a vyznamenávají se vesměs povahou kulturní a ethnografickou. Jmenujeme zejména stati: Moskva a Petrohrad, Z ruského severu, Z hor Kavkazských, Rhapsodové severoruští, Toulaví pěvci ruští, Čumáci, Máslenica, Kupalo, Milostné listy Mazepovy, Před svatbou A. Puškina, U rakve Dostojevského, Zapomenutý kout slovanský (Rus uherská). Nejlepším zdá se nám Hrubý býti tam, kde popisuje stránky lidové, kteréž zajisté jsou jedním z nejvděčnějších zdrojů národních pozorovatelů. Z hlubin přebohatých vydobyl Hrubý nejednu perlu. Srdečný dík za to! Těšíce se na druhý svazek „Slovanského světa“, k němuž pak připojíme též některé věcné úvahy souborně, vyslovujeme také nakladateli p. Miškovskému uznání, že uchopil se vydání knížky obsahu seriosního. *J.*

Grammatické základy jazyka slovinského. Sepsal Fr. Vymazal. V Brně 1885, str. 126.

Nová knížka páně Vymazalova seznamuje nás s hlavními tvary jazyka slovinského i jest nám tím vítanější pomůckou ku poznání řeči Slovanů krajinských, korutanských a z části i přímořských, čím více jevila se u nás potřeba podobného spisku. O vnitřním složení grammatických základů jazyka slovinského lze to samé říci, co o předešlých publikacích téhož spisovatele. Podotýkáme protož jen, že i k této knížce připojena jest velice vhodná čítanka (vyplňuje polovici celé knížky). Spisovatel věnoval knihu tuto p. dru. Ř. Krekovi, slov. professoru slavistiky na universitě hradecké.

Matice Slovinská v Lublani vydala na rok 1884. následující knihy: Levčevi zapiski. Spisal J. S. Turgenjev. Preložil Fr. Jos. Remec, Črtice iz duševnego žitka štajerskich Slovencev. Sestavil dr. J. Pajek (str. 293), a Letopis Matice Slovenske za leto 1884 Uredil Evgen Lah (str. 362).

Nemnoho to knih, ale obsahem svým dokonalé a velice vhodné i včasné. O významu Turgeněva netřeba nám se šířiti, dílo Pajkovo, jako obraz duševního života štýrských Slovinců, vyplňuje mezeru dávno pociťěnou i jest si jen přáti, aby ctěný spisovatel podal podobné črty také o ostatních stranách slovinského lidu, čímž by kulturní jeho stanovisko náležitě vstoupilo do popředí. K podrobnému rozboru vrátíme se ještě. — Letopis také letos obsahuje zajímavou sbírku vážných příspěvků: Ivan Navrátil podal životopisy slovinských malířů Lovra a Valentina Janšů, dr. J. Vošnjak článek o agrarních poměrech, O. Fekonja studii o rozšíření křesťanstva mezi Slovinci (dotýká se též sv. Cyrilla a Methoda), dr. Fr. Simič o slovinských přísahách důležitých též v stránce jazykové, prof. H. Schreiner „botanické listy“, a Fr. Podgornik článek „o človeškem rozumu“ K závěrku nalézá se obvyklá bibliografie slovinská, sestavená pečlivě Ivanem Tomičem, jakož i zpráva o činnosti Matice a seznam členů (1125). Přejeme Matici lublaňské co nejhojnějšího účastenství ve všech vrstvách národa, jakož i podpory v ostatních zemích slovanských.

Na pomezí! Almanah České Besedy v Teplicích. Ve prospěch Českého domu. Pořadatel Jan Klecanda. Illustroval Bíza a Levý. V Praze 1885., str. 180.

Alespoň trochu slušnější repraesentace českého živlu v českých lázních, kdež každý rok odbývají se tak četné sjezdy slovanské, má větší význam, než se snad na první pohled zdá. Tisíce vynikajících hostí vítá do našich lázní, ale nás tam není nikterak. Nečeštější nejsou snad ani lázně kterýchkoli břehů mořských. Proto hledíme k vzniku Českého domu v Teplicích jako k podniku velice důležitému a knížka v týž prospěch vydaná zasluhuje rozšíření největšího, aby pomoc byla vydatná. Knížka „Na pomezí" zamlouvá se tedy již svým účelem. Spatřujeme v ní hezkou kytici dárků předních spisovatelů českých: básně, povídky i články poučné. Almanah je vyzdoben kromě toho obrázky a pěknou podobiznou ctihodného starosty České Besedy v Teplicích, Poláka dra. Ladislava Krajewského, jenž své přátelství k nám Čechům již skvěle osvědčil. Dočítáme se o něm v stati Klecandově (Český dům v Teplicích, str. 16.—18.) i každý zajisté souhlasí se slovy spisovatele: „Prvním Čechem teplickým je Polák — náš starosta Krajewski". Ušlechtilá působnosť i horlivosť dra. Krajewského, jenž sám praví, že „Polák na české půdě je Čechem, aniž by přestal býti Polákem, a Čech v Polsce je Polákem", dojde zajisté v každém poctivém srdci českém upřímné vděčnosti. — V almanahu jsou také tři příspěvky týkající se poněkud pobratimých národů slovanských: hercegovský obrázek „Serdar" od Jana Treštíka, bělehradská črta „Lia" od H Klímy a článek „Adam Mickiewicz v českých lázních". Přejeme si, aby almanah „Na pomezí" brzy byl rozebrán. Cena 1 zl. Upozorňujeme na tuto publikaci též studentstvo a vyzýváme přátelsky k účinné podpoře Českého domu v Teplicích hojným a hromadným kupováním knížky „Na pomezí!" *E. J.*

Гласник српског ученог друштва. Књ. 56.—57. У Веограду 1883.—84.

Kn. 56. (str. 360.) obsahuje: „Старине Хиландарске" od archimandrita N. Dučiće (str. I.—VII. + 1 - 116.): Po vypsání dějin i dnešních poměrů kláštera chilandarského sdělují se některé staré památky, posud málo známé, neb vůbec neznámé, tak Typik sv. Sávy srbského, který posud byl znám jen z druhé ruky, original nalezený v Karejích na Svaté Hoře byl podle mínění učeného archimandrity napsán samým sv. Sávou; mimo to vryt do mramoru nade dveřmi „typikarnice" tamže; Dučić sděluje pouze typik podle druhého znění, srovnávaje s jinými již vytištěnými jeho recensemi; na přečtení prvého pergamenového rukopisu nestačil mu bohužel čas. Dále uveřejňuje **Сказь хотѣщомоу дрьжати Псалтирьсь** od sv. Sávy posud neznámý, chovaný v rukopise Srbského učeného družstva v Bělehradě. Pak líčí se knihovna chilandarská, jíž značná část shořela r. 1722., mezi ní vzácné staré památky, jako dějiny Chilandaru, psané prý sv. Sávou; nicméně jest ještě dnes velmi bohatá: nejvíce chová se v ní evangelií, celkem asi 48 recensí, většinou srbské, méně bulharské; jsou částečně ozdobena arabeskami, miniaturami i inicialkami ve zlatě i různých barvách. Učený archimandrita zdržel se však v Chilandaru toliko osm dní, a přirozeně nemohl jí poznati úplně a proto vytýká z některých evangelií jen přípisy důležité pro politické i literarní dějiny srbské; v jednom na př. vytýkají se vlastnosti Dušanovy a hranice jeho říše; v jedné „srbulji" nalézá se i životopis neznámého posud srbského mnicha Isaije z XIV. v., dále osm dílů „Grammatiky" Konstantina filosofa, téhož krátké navedení k pravopisu, i krátká stať „**О писменехь Чрьноризца Храбра**" známá posud jen z recense bulharské, co všecko zde se uveřejňuje; rovněž „slovo" Konstantina filosofa, presbytera bulharského. — Gavrilo Vitković sděluje „Zprávu" napsanou r. 1733. Maksimem Radkovićem, exarchem bělehradského metropolity (str. 118.- 325.); vydavatel opatřil tuto pro vnitřní kulturní histori srbskou velmi cennou zprávu úvodem i podrobným rejstříkem. — Lj. Kovačević sděluje „Белешке и натписе" vypsané z rukopisů i starších tisků nalézajících se v národní knihovně bělehradské, v knihovně Srbského učeného družstva i jinde (str. 327.—360.). — *Kn. 57. (str. 251. + 48. + LI.)* obsahuje: Наставак бележака из мог путовања по Старој Србији od J. Jastrebova (str. 38.—70.); různé, více méně pro historika cenné poznámky, sebrané v okrese skop.

ském: město Skoplje bylo dlouhý čas důležitým městem srbské říše, zde svolal Dušan r. 1346. sněm, který zvolil srbského patriarchu; nyní jest tamější obyvatelstvo bulharské či „pobulharštěno“. — Јепископије Зетска и ,Дабарска“ od archimandrita N. Dučiće (str. 71.—103.); obě založil sv. Sáva v první čtvrti XIII. stol. Hledí dokázati, že zetské biskupství založeno na ostrově Převlace v kotorském zálivě, v klášteře sv. archanděla Michaela, líčí dále dějiny jeho i uvádí jména všech zetských biskupů až na naši dobu. Dabrské biskupství klade učený archimandrita do dolního Polimska na území srbského rašského království, tak že jurisdikce zasahovala i na pravoslavný lid v Bosně. — „Историјске разправе“ Panty Srećkoviće (str 104.—148.). Jsou celkem čtyři: V 1. „Августија Јелена и прва српска царица“ (str. 104. 112.) dokazuje, že Jelena, manželka Dušanova, jest dcera Vratkova, její bratr Jan Alexander stal se cářem bulharským přičiněním Dušanovým, Vratkovým pak pradědem byl Nemanja. — 2. „Сарица“ Јевдокија и „деспот“ Дејан (str. 113.—118.): despot Dejan stal se manželem Evdokije, sestry Dušanovy; obou synem byl „beg“ Kostadin Kraljević Marko, syn Vukašinův, měl za matku starší sestru Dejanovu: tím příbuzenstvím vysvětluje se úzké přátelství bega Kostadina i Kraljeviće Marka a nepřátelství obou proti cáři Lazarovi. — 3. „Царица Марија“ и одружује деспота Јована Оливерића (str. 119.—128.): despota Jovan Oliverić byl nejmocnějším šlechticem v říši Dušanově, manželka jeho, Marie, byla dcera despota soluňského, Jovana Palaeologa, macecha Dušanova, tím vysvětlujeme si, že se nazývá cařicí, ona i její dcera Evdokija. Synové Oliverovi, Krajimir i Damian, byli věrni cáři Lazarovi a zahynuli spolu s ním. — 4. „Како је придружен Србији Јадар и Рађевина“ (str. 128.—148.): episoda z novějších dějin srbských (1831.—32.), vypravovaná dle svědectví starších pamětníků těchto dob. „Историјске разправе“ Iv Pavloviće (str 149.—180.), jsou dvě: 1. „Три потомка Немањина“ (str. 149.—178): hledí se dokázati, že Konstantin Tešić, zvolený cářem bulharským po zahynutí Kalimanově pod vlivem srbským, jest syn Štěpána, syna Nemanjova, zvaného prvotně Têchomil, Kalojan pak sevastokrator byl vnuk Štěpánův, syn Vladislava, od jeho ženy Beloslavy, dcery cáře Jana Asěna II. Ukáže-li se ostrovtipná kombinace p. Pavlovićova správnou, objasní se značně srbskobulharské poměry v první polovici XIII. století. V druhé kratičké rozpravě „Порекло кнеза Лазара“ (str. 179.—180.) ukazuje se, že Lazar jest syn despota Jovaniša, a že jsou mylná mínění p. Ruvarcovo, že by byl synem vlastelina Pribce, neb Majkova, že byl levobočkem Dušanovým. — Mimo některé články mathematické a přírodovědecké čteme ještě velmi zajímavou stať prof Jov. Turomana „Класична настава у нашим гимназијама“ (str. 1.—37.), kde se přimlouvá pro intensivnější pěstování obou staroklassických jazyků i literatur dle příkladu kulturních států evropských. Knize přidána jest první polovice „Библиографије српске и хрватске књижевности“ za r. 1883., sestavené Dragutinem Posnikovićem (str. 1.—48.); až vyjde druhá část, dovolíme si o ní několik slov.

Polívka.

Przechadzka po Łowiczu. Nakładem księgarni R. Oczykowskiego w Łowiczu 1885. str. 78 a VIII.

Łowicz neposlední zaujímal místo mezi předními městy království polského i vznik jeho sahá téměř současně do dob založení Varšavy. Zejména v XIV. století slynul Łowicz z bohatství i čilého obchodu, tak že Abraam Stogliembergius nazval jej sokem — Norimberka. V Łowiczi sídlili arcibiskupové hnězdenští a i jinak soustřeďovali se zde vynikající živlové staré Polsky. Také slavné zbrojnice zde měly své sídlo. Roku 1635 stihnul město zhoubný požár, k němuž se připojilo později ještě několik citelných útrap.

Dnes arci ze staré slávy mnoho odpadlo; město čítá jen 7620 duší (v tom počtu 2837 židů), a 679 budov, z nichž 395 jest dřevěných. Nicméně zachovalo se až na naše časy několik zajímavých památek neb znamenitostí, které pozornosť cestovatelovu k návštěvě dosti zapomenutého města povzbuzují (na př. kol. chrám, „palacik“, radnice, „kanonie“ a j. v.). Všem pak těm, kdož starý Łowicz navštíví neb kdož hodlají se s jeho památnostmi blíže seznámiti, velice vhodnou příruční knížkou jest svrchu nadepsaná monografie p. Oczykowského, vynikající praktickým přehledem a obsahem důležitějších zpráv o Łowiczi. *J.*

La Vistule. Publication artistique et littéraire au profit des inondés de la Galicie. Editeur et Rédacteur responsable Jules Mien. Cracovie 1885. Str. fol. 40. Prix: 3 fr. 50 cent.

Zmínili jsme se již o tom, že francouzský spisovatel p. J. Mien uchopil se šťastné myšlénky vydati ve prospěch povodní stíženého lidu v Polsce publikaci na způsob známého „Ziarna“, „Národ sobě“ a t d. Horlivý redaktor uspořádal nyní dvojí vydání Visly, polské a francouzské, z nichž poslední máme právě před sebou. Jest to publikace velice zajímavá Spisovatelé a umělci netoliko polští, ale i francouzští, štědře a krásně uskutečnili humanní myšlénku Mienovu; spolčili se i podali nám kytici myšlének a črt, z nichž nejedna zasluhuje zvláštního povšimnutí. Jako heslo podána jsou slova V. Huga (autograf): Aimer, c'est agir. Pak střídají se nejzvučnější jména literatury francouzské a polské. Pan Mien, dávný a vřelý přítel Čechů (jenž měl nejlepší vůli uveřejniti v této publikaci též příspěvky vynikajících spisovatelů českých, k čemuž však nedošlo pro netečnosť některých našinců), uveřejnil vlastní překlad francouzský našeho Jablonského: Tři dob země české (Les trois époques de la Bohême par Boleslas Jablonský). Vedle toho nalézáme tu též francouzské ukázky z básní Preradoviće, rovněž překladem J. Miena Tato krásná snaha zasluhuje vše uznání i přejeme si jen, aby příště větší došla podpory. Dobrá báseň česká uveřejněná v publikaci pro celý svět určené poslouží věci spíše, než nějaký proslov vykoktaný při některé domácí zábavě za humny. Jinak obsahuje francouzská Visla v části literarní i umělecké příspěvky vůbec utěšené a též některé příspěvky nové, kteréž nebyly uveřejněny ve vydání polském. V části umělecké nalézáme obrazy od Matejky, Siemieradzkého, Styky, Droždženského, Krzesza, J. Kossaka, L Horowitze, Andriolliho, Piotrowského, Pruszkowského, Benedyktowicze, Rybkowského a j. V části hudební jsou autografy od J. Masseneta, Paderewského, Želeňského a j. Příspěvky literarní tvoří zajímavý rozhled po dědině nové literatury polské a francouzské. (Nalézáme tu též autograf biskupa Strossmayera). K jednotlivým příspěvkům literarním obraceti pozornosť není nám pro nedostatek místa možno. Doufáme, že Vislu beztoho si zjedná každý, kdož o věc se zajímá. Našemu obecenstvu doporučujeme ovšem vydání polské; vydání francouzské obsahuje i polské příspěvky v překladě francouzském. ./.

Zpod jarma. Básne Svetozára Hurbana Vajanského. Poetických besed č. 20. Redaktor Jan Neruda.

Slovenský humoristický časopis Černokňažník má zvyk přinášeti na první stránce vážnou báseň z péra Svetozára Hurbana Vajanského, jako naše „Humoristické listy“ přinášívají podobizny vynikajících mužův a žen.

Za takových příležitostí vznikla většina oněch drobných básniček, které na vyzvání Nerudovo Vajanský pro Poetické Besedy sebral. Jsou to však jasné blesky ducha poetického, třebas to jsou jen jiskry, které z jeho duševní románopisecké dílny odrazily se ven. Tak pohlížíme na tento svazeček drobných básniček. Obsah básní je skoro napořád zasmušilý: tu elegický, tu žalmovsky dojemný. Nářek nad bídou lidu, prosba za národ, naděje v konečné vítězství spravedlnosti. Osobními city a reflexemi básník se málo obírá, nejvíce ještě v posledních básničkách. Výraz a mluva Vajanského jsou prosté, nehledané a přece velmi básnické. Půvabný je ton humoristický na Vajanského strunách. Jak roztomile vítá prvé vlaštovičky, jež přiletěly bez kožíška do studeného, mrazivého Turce:

„Lastovičky prvé priletely!
To môj párik, jeho hniezdo celé
tu pod strechou! Vítajte mi, vtáčky,
veru ste mi milounké a — smelé.
Smelé ste mi, milé lastovičky,
do Turca prisť, a to — bez bundičky!“

Na konec sbírky přidáno „Vysvětlení Čechu nesrozumitelných slov“. V tomto vysvětlení spočívá záhada celé slovenské otázky pro nás Čechy. *Jn.*

Jarosław Vrchlicki. Duch i świat. Poezye. Przełożył z czeskiego Miriam. Warszawa 1885. Nakładem T. Paprockiego. Str. VIII. a 151.

Mladý spisovatel polský pan Z. Przesmycki (Miriam), horlivý pozorovatel krásného našeho písemnictví a překladatel z češtiny, zasloužil se dokonalým překládáním nejlepších plodů J. Vrchlického na jazyk polský skutečně. Protož těší nás srdečně, že na kolbišti literarním v Polsce vystupuje vedle dávného pěstitele sblížení českopolského ve věcech vědeckých a literarních, p. Bronislava Grabowského, pracovník nový, nadějný a opravdový, nyní již osvědčený. Duch a svět v rouše polském přispěje k ocenění a k poznání nové literatury české v plné míře — překlad sám odpovídá požadavkům, jaké klade nynější kritika. Úprava knížky jest velice úhledna, opatřena též zdařilou podobiznou Vrchlického.

Skicze historyczne z XV. wieku. Nap. Antoni Prochazka. Warszawa 1884.

Z této sbirky historických studií, o nichž jsme již podali zprávu, nejblíže týká se nás stať „Husyta polski“, v níž dočítáme se o jednom z předních přívrženců strany husitské v Polsku, šlechtici malopolském Mikolaji Korniči Siostrzencovi (str. 205). Pán ten byl rodem ze Slezska, znal tudíž asi jazyk a obyčeje české, a hodil se výborně za poslance, kterouž hodnosť také zastával, zejména r. 1424., kdy byl s poselstvím v Praze.

———

Císařská akademie náuk v Petrohradě vyzvala akademika Grota, aby připravil k tisku spisy a korrespondenci zesnulého P. A. Pletněva. Za tou příčinou Grot dlouho obíral se prací touto a nynější dobou, dle zpráv ruských listů, práce ta jest tak daleče hotova, že jsou již z části otištěny tři díly spisů P. A. Pletněva. Veškeré spisy rozděleny jsou na tři objemem nestejné oddíly; první, nejobjemnější, obsahuje práce prosaické, jež zabírají dva díly a značnou část dílu třetího, druhý obsahuje básně a třetí korrespondenci. Ve druhé polovině třetího dílu — po básních — jest umístěna korrespondence zesnulého s Žukovským, Puškinem a knížetem Vjazemským. Korrespondence zajímava jest nejen tím, že podrobně seznamuje s osobnostmi každého z nich, ale i proto, že v ní obsaženy jsou zajímavé zprávy o současném životě společenském i literarním. V díle čtvrtém bude vytištěna část korrespondence Pletněvovy s jinými osobami, bibliografické zprávy o něm a některé doplňky ku prvním dílům. *Štp.*

Rusínská literatura ve Lvově prospívá mile. Právě vyšly „Творы В. Навроцкаго díl I. a v „Ruské Bibl.“ práce M. Šaškěviče, J. Vahileviče a J. Golovackého (díl III.). O zajímavých těchto publikacích podáme zprávu příště.

J. J. Toužimský uveřejňuje v „Národních Listech“ řadu zajímavých črt „Z cest po Bulharsku“. P. Toužimský cestoval minulého roku po balkanském poloostrově.

„Стражилово“ zove se nový týdenník srbský, jenž od Nového roku počal vycházeti v Novém Sadě. Redaktorem je Jovan Grčić. Obsah zajímavý a pestrý. Tamtéž vychází již po dvanáct let redakcí dra. Ilija Ognaňoviće druhý srbský týdenník „Јавор“, o němž v těchto listech již zvláštní zpráva byla podána.

Emil Čakra, spisovatel a vlastenec srbský, zemřel v těchto dnech. V pozůstalosti jeho nalezeny jsou vedle jiných prací: Bibliografie knih zahran. spisovatelů, kteří psali o Slovanech, o srbské žurnalistice, různé cestopisné črty slovanské, o národní písni srbské. — Emil Čakra přispíval pilně do srbských časopisů (též do „Javoru“) vydával neb redigoval „Slovenku“, „Putnika“, „List za narod“, almanah „Slogu“ a j. Od něho pochází též „Словенска азбука“.

Nový sešit díla *„Slovanstvo ve svých zpěvech“* (red. a vyd. Lud. Kuba v Kutné Hoře), o němž jsme již několikráte učinili zmínku, obsahuje druhý

sešit písní polských („Nejsi více naše, děvuško“, „Co jsi to myslila?“, „Co jsi se tak zadumala?“, „Valčík“, „Chtěl jsem ondy pocelovat“, „Mazur“, „Bože, dej“, „Krásná Hano“ atd.). Pěkná to kytice národní hudby slovanské! Těší nás srdečně, že záslužná práce p. Kubova prospívá přese trudné poměry a že je naděje na ukončení její. Horlivému nakladateli přejeme mnoho odběratelů „Slovanstva ve zpěvech“, jichž v plné míře zasluhuje.

P. Josef Mencin a dr. Iv. Zloch, prof. v Oseku, odhodlali se vydávati velký „Priručni riečnik sveobćega znanja“ (asi Naučný slovník). Všech poč. slov má býti asi 60.000, do roka vypočteno 12—15 svazků. Vydávání podobného díla bylo by si ovšem velmi přáti, jelikož by v něm poprvé nahromaděny byly nejdůležitější zprávy o světě jihoslovanském, dosud tak roztříštěné, nedokonalé a nad to těžce přístupné.

Desiderus, spisovatel četných příspěvků uveřejněných ve Vienci, Hrv. Vile, Nar. Novin, Slobodě a j. vydá sbírku svých statí, tištěných i neuveřejněných ještě. Jmenujeme z opověděného obsahu některé zvláště zajímavé stati. Chrv. literatura roku 1884. (studie), Lazar Lazarević, novellista, První povídky A. Šenoa, Tři romány J. Sisolského, Črty o národním chrv. divadle a j.

Nákladem kupců Kočouda a Nikoliće vyšla právě v Záhřebě chrv. národní opera „Nikola Šubić-Zrinjski od Iv. pl. Zajca“. Opera je upravena pro piano i zpěv; vedle textu chrvatského (H. Badalíće) nalézá se též text vlaský (od G. P. Carminatia). Úprava skvostná, cena (6 fr.) nepatrná.

Gregorčičovy krásné básně slovinské vyšly právě u novém rozmnoženém vydání: Poezije. Zložil S. Gregorčič I. (V Ljubljani. Založila Ig. v. Kleinmayer & p. Bamberg 1885., str. 160.) Z nových plodů spatřujeme tu zejména Družbu, Nevestu, Selitov a Uzori. Úprava skvostná — O Gregorčičovi mluví nejlépe tento slovinský úsudek (Slovan): „Gregorčič — miláček slovinského naroda v plném smysle toho slova. Jeho ze dna srdce tíhnoucí vřelé písně jsou něžné jako kvítky, krásné jako ruměn ranní zory a tak utěšené jako dětský úsměch.“

Brožíkův obraz „Hus“ nalézá se právě ve Varšavě. Obecenstvo hrne se v mohutných zástupech k veledílu českého mistra. Dovídáme se, že dne 8. února, tedy za jediný den, navštívilo výstavu 1239 osob! Jest to účastenství zajisté pozoruhodné.

V Petrohradě vyšel objemný svazek Famincynova díla „Божества древнихъ Славянъ“. O práci té přineseme příště obšírnější zprávu.

Německý časopis „Ausland“ podal v jednom z posledních svých čísel zajímavé podrobnosti o Polácích usedlých v Albanii. Jsou to potomkové dávných zajatců, jichž Turci z Polska plenem přivezli a tu osazovali. Vlastnosti národních i jazykových tito osadníci málo již zachovali. Obývají hlavně vsi Vodażiwa (sic), Jeżernia (sic) a sousední. V ostatních létech osídlilo se zde asi třicet rodin čistě polských, kteréž oživují tradice ostatního obyvatelstva polského.

Překlady z češtiny. Писма Павла J. Шафарика која се тичу Срба (Из оставштине В. А. Мациевскога). Са чешког оригинала саопштава Павле Надејески, из Прага. (Original uveřejnil náš „Slovanský sborník“ 1884.) Јавор novosadský 1883. č. 1.—3. — Венеціанская свадьба. Историческій романъ Пр. Хохолушка. — Всемірная Иллюстрація Petrohrad 1885. — Vittoria Colonna. Poemat Jarosława Vrchlickiego. Przełożył Miriam. Ateneum (varš.) Únor 1885.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. — 1885 — Číslo 4.

Turgeněv líčen dle svých dopisů.

Napsal dr. Pavel Durdík.

(Pokračování)

Mnoho výčitek, a sice velmi vášnivých vzbudil proti sobě Turgeněv svými romány: „Otcové a děti" a „Dým". Choval se sice rozumně a klidně k nespravedlivým úsudkům ruské kritiky, v úplném vědomí své důstojnosti, ale přece třeba vyznati, že takové výčitky musily Turgeněva konečně rozmrzeti a roztrpčiti, i často až příliš se omlouvá proti bezdůvodnému nařknutí sestárlosti a zpátečnictví. — „Co se tkne kritik, tož jsem k nim velmi lhostejný ... než již jsem pokročilý v letech a nemohu se zjinačit; ti, kterým nejsem po vkusu, musí mne polykat spolu s mými hříchy" — píše Polonskému 22. února 1865. — Velmi popudil proti sobě Turgeněv moskevské slavjanofily svým „Dýmem" — kdyby tito vydávali bully a exkomunikace, Turgeněva nebylo by minulo to nejděsnější anathema. Dlužno říci, že Turgeněv nemiloval slavjanofily s jich umrtvující setrvačností v kruhu officialního církevního učení, s jich nenávistí Petrových reforem, s jich vychvalováním moskevského carstva a jakési zvláštní byzantské kultury, prý zcela rozdílné od osvěty evropské — jemu jakož i Bělinskému byli slavjanofilové protivni jako „hrobové". Pokud byl Turgeněv na Rusi a neznal z vlastního názoru západní Evropu, byl pln ohledů k slavjanofilům, vyhýbaje se všemu, čím by je mohl rozezliti; tak na př. píše zvláštní prosbu Panajevu, aby v jeho delší humoristické básni „Poměščík", vydané r. 1846. v petrohradském „Sborníku" nebyly vytištěny verše „o slavjanofilech a Aksakovu". Později však, když se usídlil v Paříži a seznal idealy a snahy západoevropské společnosti, psal již bez obalu pravdu, nehledě, jestli se tím koho nemile dotkne. — Poměry jeho k přátelům za pobytu v cizině valně se změnily, zejména k básníku Někrasovi, románopisci Dostojevskému. Někrasova nenáviděl z celé duše, tak jak snad nikoho nenáviděl ve svém životě, vyjímaje snad pouze Katkova, redaktora „Moskevských Vědomostí". Dostojevskému s jeho pravoslavnomystickým jednostranným názorem a směrem (Rus prý je — „všečlověk" atd.) musil býti Turgeněv ovšem velmi

nemilým — nadarmo nehlásal Dostojevský, že Turgeněvův „Dým" měl by býti spálen rukou katovou. Rozumí se, že dopisování s Někrasovem a Dostojevským přestalo, jakož i s mnohými jinými známými. Turgeněv dlel v cizině, ale dával časem o sobě znáti i v Rusku pravdivými a bezohlednými úsudky o současných výtvorech ruských literatů -- psalť tyto úsudky několika svým přátelům soukromě — avšak rychlostí blesku úsudky jeho se šířily a rozhořčení dotyčných spisovatelů bylo veliké. Vzbuditi rozhořčení nebylo ovšem účelem pisatele; v přátelských dopisech často vyjadřujeme upřímně, co bychom neřekli neb zcela jinak řekli v článku, ustanoveném pro veřejnosť. Úsudky Turgeněva v těchto psaních vynikají řízností, krátkostí a pravdivostí. Na příklad píše 31. března 1862. Polonskému: „Hrabě Aleksej K. Tolstoj (spisovatel trilogie*) z ruských dějin) četl mi několik úryvků z ‚Feodora Ivanoviče',“ velmi pozoruhodnou psychologickou studii — ale drama to není! A při tom i verše jeho nejsou zcela dle mého vkusu. Je cítiti v nich pečeť rhetoriky, jak to nebylo v naší literatuře ani okolo r. 1830., tak se psalo okolo r. 1820. Je to bez života a vznešené, je to pravidelné a nepravdivé. On není ani za mák básníkem. Co on udělal z ubohé Göthovy ‚Korintské nevěsty!' — Velmi přísný je Turgeněv ve svých úsudcích o Někrasovu, jako o člověku, neskrývaje své úplné opovržení. „Kousek, který ti vyvedl Někrasov," píše Polonskému roku 1868., „mne nepřekvapil, známť ho velmi dobře. Tento mizera má mezi jiným ten zvyk, že uvaluje svou vlastní vinu vždy na někoho ze spolupracovníků. — Ó já bych ti to udělal rád. ale vidíš. tenhle pán (tobě říká: vinen je tím Jelisějev, mně říká, vinen je tím Antonovič) nesouhlasí se mnou. Je to veliký ničema, tento panáček." — V jiném psaní 29. ledna 1870. píše Polonskému: „Vždy jsem byl téhož mínění o jeho spisech, on to ví, ba i když jsme byli ještě přátely, zřídka četl mi své básně a když četl, to se vždy omlouval — ‚já vím. že je nemáš rád'." — V jiném psaní 4. dubna 1870.: „Nedbej toho, co Někrasov si bude mysliti, on vždy myslí to nejšpatnější, to je již jeho povaha." — V psaní ze dne 22. března 1873. píše o básni Někrasova: „‚Kněžna Volkonská' — je to protivná, nasládle liberalní báseň. Báseň ‚Komu žíť na Rusi chorošo' je lepší, ale i zde jsou otřepaná themata, kteráž dvacetkrát lépe byla spracována jinými." — V psaní ze dne 8 dubna 1873. k Polonskému píše: „Choď k Někrasovu, jako spisovatel udržuj s ním styky, neb je redaktorem žurnálu a není příčiny, dáti se do podruží pouze jednomu žurnálu, ale buď opatrný, nedůvěřuj jeho elegickému pláči, ale drž vždy kámen za ňadry pro strejce příhodu." — Roku 1875. píše: „Že Někrasov je těžkomyslný, je mi úplně lhostejno: starý, sytý, naklobavší se sup, rozčepejřil se — nu, ať ho ďas vezme." — Turgeněvu byla nade vše pravda, poctivosť, svědo-

*) Tato dramatická trilogie obsahuje: Smrť Ivana Hrozného, Car Feodor Ivanovič, Car Boris. — A. Tolstoj napsal též výtečný román „Kňaz Serebrjannij" z doby Ivana Hrozného. — Smrť Ivana Hrozného dávána byla r. 1868. s úspěchem ve Výmaru v překladu paní Pavlové

mitosť — on viděl jak nepoctivě a sprostě Někrasov vyssával šlechetného Bělinského, jehož literarními pracemi materielně se obohatil; též Turgeněvu Někrasov upíral za literarní práce peníze a proto Turgeněv též nešetřil barev k vylíčení básníka, jenž jinakým byl ve svých veršech a jinakým v soukromém životě. V psaní r. 1873. psal: „Že B. nadává, to je mu zrovna tak vlastní, jako Pr. lhaní a Někrasovu podvádění spolupracovníků.“ — V psaní k Polonskému píše ze dne 23. března 1874.: „Nezačínej si nic s tím arcišelmou Někrasovem, a hlavní věc — nečekej od něho ničeho dobrého, jako od kozla.“ — Uvádíme ještě jeho úsudek o Někrasově poesii v psaní k Polonskému ze dne 11. ledna 1878.: „Ty znáš mé mínění o Někrasovu a proto nebudeme o něm mluviti. Ať se mládež jím honosí. Je to i užitečné, neb struny, jež zvučí v jeho básních (ač lze-li se tak vyjádřiti), jsou struny dobré. Ale když kritik „Otečestvenných zápisků“ Skabičevský toto jednání mládeže velebí a praví, že Někrasov předčí Puškina a Lermontova — tu stěží zdržuji svou nevoli a pouze opakuji verš Schillera:

Ich sah des Ruhmes schönste Kränze
Auf der gemeinen Stirn entweiht.“ — —

Nedá se mysliti, že by osobní nechuť dohnala Turgeněva k takému úsudku o Někrasově poesii. Většinou básně Někrasova jsou opravdu bez poesie, pouhá sekaná prosa, s liberalní tendencí, beze všeho vzletu, dělané v potu tváři — a mají se ovšem k Lermontově a Puškinově poesii „jako pštrosové k orlům, jako trakařníci ke králům“. Ale tu dlužno přece činiti rozdíl. Někrasov jest jako Děržavin, jen na tři čtvrti básníkem dřevěným, ale jednu čtvrť má zlatou. On uvedl do ruské literatury nové motivy opěváním bídy a hoře prostého lidu, a to nazývá též Turgeněv „dobrými strunami“ — a skutečně Někrasovská musa „msty a zármutku“ mnohou krásnou perlu zplodila, na př. „Moroz — krasnij nos“, „Tišina“, „Sáša“, „Razmyšlenija u paradnago podjezda“ a j. „Kněžnu Volkonskou“ a „Komu na Rusi žiť chorošo“ a tomu podobné výtvory Turgeněv však pravdivě posoudil a odsoudil.

Neméně přísně soudil Turgeněv své mínění o románu „Obryv“ od Gončarova, jenž byl prohlášen od mnohých za dílo první velikosti: „Druhá část ‚Obryvu‘,“ píše Polonskému 20. února 1869., „je ovšem lepší než první, ale i zde jsou nesnesitelně zdlouhavá místa. — Jak to dojde do rozmluv a úvah, tu čtenář nepřestává zívat. Ba i svou Věru (jednu z hlavních osob románu) již pokazil: ona též mudruje a ustavičně totéž opakuje. U Gončarova vypůjč si aspoň částku jeho sebevědomí, to ti radím! Tak zabalovati myšlénky, klásti je do úst a zase vyhazovati a opět je žvýkati — to přece ty neuděláš.“ A dále píše: „Jakou to hlouposť vyvedl Fet s akrostichem v ‚Sálu‘? Jak si kdo může dovoliti takové klukovství! — Jaký to chlapík D. Min v prvním čísle ‚Ruského Věstníka‘, jeho básně náležejí do humoristického kalendáře. Dlouho jsem se tak nesmál jako při čtení těchto opravdu neobyčejných veršů.“ — V jiném psaní k Polonskému ze dne 2. ledna

1868. líčí pravdivě smutný stav ruské literatury: „Nedostatek básnických talentů je naší slabou stránkou. Po Lvu Tolstém nic nevyšlo — a přece jeho první věc byla vytištěna roku 1852. Nelze upírati schopnosti spisovatelům jako jsou Slepcov, Rešetnikov, Uspenskij atd., ale kde je výmysl, síla, obraznosť, fabula, kde je? Pravda jest vzduch, bez něhož nelze dýchati, ale umění je rostlina, časem dosti podivínská, která zraje a vyvíjí se v tomto vzduchu. A ti pánové — nemají semena a nemohou tedy rozsévati. Fet dobře učiní, když splní slovo tobě dané a nebude více básnit." — V té době, když kritika plýtvala pochvalami románu Tolstého „Vojna a mír", psal Turgeněv Polonskému (6. března 1868.): „Román Tolstého je podivuhodný, avšak nejslabší v něm jest právě to, co přivádí obecenstvo do nadšení a sice: historická stránka a psychologie. Jeho historie jest hokus pokus, kejklířství mlátící nás do očí drobnostmi a malichernostmi; psychologie jeho jest malicovito-jednotvárné opakování jedněch a těch samých citů. Vše, co se týká národního života, stránky popisné a vojenské — to je výtečné, a mistra takového, jakým je Tolstoj, nemáme." — Z Paříže píše Suvorinu 14. března 1875.: „Lev N. Tolstoj má neobyčejný talent, ale v románu svém ‚*Anna Karénina*' učinil, jak se zde říká, fausse route; viděti je tu vliv Moskvy, slavjanofilské šlechty, starých pravoslavných panen, vlastní osamotnělosti a nedostatek pravé umělecké svobody. Druhá část je přímo nudná a mělká — toho je velká škoda." — A v následujícím psaní 13. května opět píše: „A. Karénina se mi nelíbí, ačkoli jsou skutečně velkolepá místa (Koňské dostihy, Senoseč, Honba). Ale vše je to kyselé, zapáchá Moskvou, kadidlem, starou pannou, slavjanofilskou a šlechtickou plesnivinou."

Polonskému píše 8. října 1868.: „Nač píšeš epigramy o Minovi? Jak můžeš připisovati nějaký význam takému úplně beztalentnímu člověku, jako je Min. On a Krestovský — to je pěkný párek. Signum temporis!"

V jiném psaní 16. dubna 1869. píše Polonskému o ruském kritikovi Strachovu: „Strachov je hodný a rozumný chlapík, ale kritického chápání najdeš u něho méně než u čuchonského strážníka. Kde do jeho článku je přimícháno slavjanofilstvo, tu o nějakém kritickém pojmutí není ani stopy." — Takové úsudky nemohly býti milé těm, jichž se to týkalo. — Turgeněv, jak se říká dle ruského přísloví (chléb, sůl jez, pravdu řež) — pravdu řezal; ale mluvením pravdy málo si získáš přátel, zvláště mezi literáty, umělci, herci atd., a podobnými nedůtklivými tvory. O všech společenských výjevech na Rusi psával pravdu dle svého přesvědčení, třeba by byla přímo na příč běžnému veřejnému mínění. — 4. dubna 1870. píše Polonskému: „Velmi jsem tomu rád, že jsi napsal báseň pro ‚slovanskou schůzi', ačkoli — já sám tu naši dělanou a strojenou slavjanofilštinu nemám rád" — a v následujícím psaní od 14. dubna pokračuje: „Souhlasím s tebou, že je lépe poslouchati Aksakova než Metternicha — ale tisíckráte je lépe zabývati

se (dle příkladu Anglie) pouze vnitřními svými záležitostmi — a nevěnovati pozornosť událostem zahraničního politického světa. Jinak budeme se ještě domýšleti, že konáme něco velmi důležitého. A proto — odpusť mi — radoval jsem se, že zařízené vámi slavjanofilské představení utrpělo fiasko: obecenstvo má patrně jemný nos." — Že i tímto úsudkem Moskvu podráždil, rozumí se samo sebou, a že za to na něho nadělali mnoho klevet, rozumí se též. Turgeněv řekl prý kdysi: „Povrhuji ruským národem rovněž v té míře, jako povrhuji samým sebou." — V psaní ze dne 3. dubna 1871. k hraběnce Milutinové praví o této klevetě: „Nikdy jsem těch slov neřekl. Odpověděl jsem pouze na poznámku některého pána, že prý opovrhuji čímsi (nevím již čím, ale vím, že to nebyl ruský národ) toto: Cit opovržení je ve mně velmi málo vyvinut a jestli bych něčím měl opovrhovati, to bych již začal s samým sebou. Vy vidíte, jak překroutili smysl mého pokorného přiznání."

Poměr Turgeněva k Dostojevskému byl z počátku přátelský. Turgeněv velmi cenil talent Dostojevského, velmi rád čítal „Zápisky z mrtvého domu", velmi byl též potěšen úsudkem Dostojevského o „Otcích a dětech" a často se vyjádřil, že Bazarova (hrdinu z „Otcův a dětí") dobře pochopili pouze Dostojevský a Botkin. — „Často jsem na vás myslil, celý ten čas, o všech ranách osudu, jež vás stihly — a srdečně se tomu těším, že jste se nedal jimi na dobro zničiti," psal mu Turgeněv ještě r. 1864. Avšak po vydání „Dýmu" Dostojevský začal brojiti proti Turgeněvu.

V psaní ze dne 24. dubna píše Turgeněv z Londýna: „Slyšel jsem, že Dostojevský mne vylíčil ve svém románu ‚Běsi'. Nu, co z toho, ať se tím těší. Přišel ke mně před pěti lety do Badenu, ne aby mně zaplatil peníze, jež si u mne vypůjčil — ale aby mi hodně vynadal za můj ‚Dým', jenž dle jeho přesvědčení zaslouží býti spálenu rukou katovou. Mlčky jsem slyšel tuto filipiku — a víš, čeho jsem se nyní dověděl? Prý jsem mu svěřil své zlosynné zásady, jež on sám rychle svěřil Barteněvu. Byla by to přímo kleveta, kdyby Dostojevský nebyl na smyslech pomaten, o čem nikterak nepochybuji. Snad se mu to jen zdálo. Ale můj Bože, jaké to malicherné věci!" *) — A ve psaní A. Milutinové ze dne 3. prosince 1872. píše: „Jednání Dostojevského mne nepodivilo, on parodoval mne ve svém románu ‚Běsi' pod jménem Karmazanov, líčí mne co přívržence ruských revolucionářů, on mne nenáviděl již tehdy, když jsme oba byli mladí a nastupovali literarní dráhu — já však ničím jsem si nezasloužil této nenávisti . . ."

Ostatně Turgeněv nikdy nic nepsal ve veřejnosti proti Dostojevskému; později oba opět se poněkud sblížili. Ze dne 28. března 1877. píše Turgeněv Dostojevskému: „Píši vám toto psaní (za příčinou, aby Dostojevský byl nápomocen panu Durandovi, jenž

---

*) Dostojevský trpěl epilepsií a neobyčejným podrážděním nervů — byl to následek strašných útrap, jež zakusil v sibiřském žaláři; míval též halucinace a zvláštního druhu psychopatické záchvaty.

z nařízení redakce „Revue des Deux Mondes“ měl se odebrati do Petrohradu a tam napsat monografie o přednějších literatech ruských), nedbaje toho, že naše osobní styky přestaly. Vy nepochybujete, o tom jsem přesvědčen, že nedorozumění mezi námi nemohlo míti žádný vliv na mé mínění o vašem výtečném talentu a o tom vysokém místě, jež zaujímáte s úplným právem v naší literatuře.“

Psaní k Polonskému z r. 1874. obsahuje úsudek Turgeněva o slavjanofilském směru básníka Tutčeva: „Pročetl jsem knihu Aksakova o F. J. Tutčevu; první polovice je velmi hezká a důkladná, druhá, kde začíná slavjanofilská politika, je špatná a spletená. Jinak ani to nemohlo býti.“ — A v jiném psaní o měsíc později: „K jeho mínění, že spása Evropy je pouze možná přijmutím naší pravoslavné víry — ještě dosud nemohl jsem přivyknouti — ba shledávám, že to je náhled velmi podivný. Ale ostatně — stávají se na světě divné věci!“ (Pokračování.)

Z poesie slovanské.

Paysij.

Napsal Ivan Vazov. Přeložil Pavel Krumlovský.

Sto dvacet let! Ó temno přehluboké!

Tam v lůně atonských hor, strmých výší,
jsou skryty útulky od všeho světa víru,
ta místa k modlitbě jen, klidu, míru,
kde sluch jen bělomořských vln řev slyší,
kde horských listů baje zvěsť svou dýší,
kam zvonu hlas, jenž ve věži se klene,
kdys vpadne, v chatce do snu ponořené
mnich jeden mračný, neznámý a bledý
přihrben v knihu upírá své hledy.

Co asi psal, proč zamyšlen tak, sám?
Zda o kázáních nových přemýšlí zas tam,
jež z dávných dob jsou přervána, vždy nová,
jež před lampou svou započal psát znova?
Či zázrak nový zaznamenal právě,
neb duchovní řeč skládá ve své hlavě?
v česť přeslavného zase divotvorce,
snad Elina, snad Egypčana, Svatohorce?
Proč prací tou se přes den trápí dlouhý,
či mudrc jest, neb jenom blázen pouhý?
Zda přísný převor sepsal kanon nový,
jenž přecpán všude bezumnými slovy?

.. Hle, oddechl si právě: „Konec všemu tedy!
na biografii té věnec naposledy!“
pln úsměvu on zaplál svými zraky.
Hle, práce podnik mnoholetý, taký
plod vůle pevné, předlouhého snění
půl života s ním dávno — svého jmění —

vše zapomněl proň, ba i nebe věčné!
Ni matka sama v lásce nekonečné
na dítě nezří tak, jak hle, on nyní,
tak mladý nevzhlíží rek na vavříny,
ni básník chmurný na ideal nový,
jejž lze si představit, však nelze líčit slovy:

Jak prorok biblický pln vrásek na svém čele,
a jako poustevník na Patmu ve své cele,
kdy na pergamen k divu zrak svůj noří,
k tajemství proroků a k vůle boží moři —
on zrak svůj vrhl rozechvěn a němý,
k chaosu tmavému a k hvězdám nad vší zemí,
až náhle k vichrům děl, on první mezi všemi:
„Rod bulharský, věz každý, tímto dnem
svou historii má a sluje národem!

Nechť pozná z mého spisu v době ranné,
že slavným byl a zase jím se stane,
že od Budína k Akonu až v dál
náš zákon každý, každý uznával;
ať každý brat náš čte, ať hrudí zachvívá mu,
že před sebou má Řeků věrolomnosť známu,
že sbili jsme jich však a nejednou,
a proto k nám své zraky nezvednou.
A že jsme císaře, jich sídla měli,
i z národa že světců zástup skvělý,
a cos přec světu v den jsme nesli ranný
to knihu svatou darem pro Slovany!

Ať pozná bratr náš, že Bůh živ neskonale,
že zná on jazyk náš, ba věřte, dokonale,
a hanba každému, kdo jako bídná sketa
všech nás se odříká a řeckého žádá světa,
své jméno, boží dar, kdo v kal a ve prach metá.

Ó hořko vám, vy lidé pobloudilí!
co jedem řeckým jste se napojili,
co stydíte se Bulhara zvát: bratře!
a chleba hledáte v té řecké chátře!

Ó hanba, rouháte se kostem předků svatým
i mravům našim, díte-li, že sprosty!
Ne vaše plémě hanbu plodí, — zatím
vy těmi zbabělci, jsou oni hříchu prosti!

Ó čti jen, Bulhare! o dávné, zašlé době,
co pro kraj praotec tvůj konal tobě.
Jak válku o mnohou sved' říši hromně
a císař mnohý daň mu nosil skromně,
jak Asjen císař skvoucí stavěl chrámy,
rozdával dary všem; kdo Samuel je známý,
jenž duši utratil svou v pekle bědnou
a Duracco zvrátil, v Eladu šel jednou:
ó čtěte, koho lidstvo Šišmanem kdy zvalo,
a císařství jak naše kořistí se stalo!
Kdo Rylskij Jan, jejž světcem všickni slaví,
a svými zázraky jenž hojí velké davy,
a jak se přeslavný Krum s Nikeforem bil
a z lebky jeho pak jak šumné víno pil;

a kterak Simeon kdys Uhry sbil jak zmiji
a zákony psal potom v slavné Byzancii;
že slavným byl a filosof, že skvoucí
lnul k jazyku svou duší celou, vroucí,
a svět kdy zmohl, — mír své zemi dal, —
že v klidu žil a knihy potom psal.

Ó čtěte! co vám psal jsem dlouho v klidu,
co z knih jsem vzal a našeho z úst lidu.
Ó čtěte jen, by cizák drzý ztich',
před vámi nepyšnil se, neměl pro vás smích.
Zde máte knihu mou — jest svazkem plným moci,
nechť z ruky v ruku jde a množí se dnem, nocí,
tam v údolí, i hoře, po planině,
kde Bulhar trpí, strádá, mře a hyne...
Jest ona zjevením, jest božím blahodarem,
zablyskne moudrostí též v žití hocha jarém
a rozníti hruď starou znova žárem!
A kdo ji přečte, vesel bude, rád,
a kdo ji pozná, více bude znát!"

Tak mluvil onen muž, v té skromné chatce skryt
se zrakem nadšeným v budoucnosť dálnou vpit.
On mnohé jitro vítal s lampou svojí,
leč ruka jeho s pérem vždy se pojí,
byť proti kanonu i církevnímu zvonu —
on pracoval a dosnil knihu onu!

Tak děl! Dnes tomu stodvacet let právě,
pro ráj on nezrozen — syn světa sám —
leč vrhal tajně černé po mrákavě
vědomí národního první jiskry nám!

Síla lásky.

Od **Drag. Rakovce.** Z chrvatštiny přeložil **Jan Hudec.**

Silná jako kámen žulového lomu,
věrná jak ten ohlas hučícího hromu,
hluboká jak moře, tichá jak stín hrobu
je ta láska pravá, vždy a v každou dobu.

Nemůže jí sever sněhem zasypati,
ani z kořene jí vichor nevychvátí,
aniž slunko žhavé spálí její křídla —
Bůh je světil vodou z nebeského zřídla.

Z prsu bídy, zhouby nový život pije,
volná z poroby pout letí nad hor šije,
kalu proud nezláme loďky její vesla,
a tím výš se vznáší, čím hloub byla klesla.

Snadno přestoupí i potoky a srázy,
posměchu se vyrve z trnového mlází,
opět znova roste jako hydří hlava,
v zápas kráčí s žitím, smrtí pozahrává.

Plaše v dálku prchá, čím jí síla blíže,
ji ni míra, prostor, aniž doba víže,
a když boje jí tu odbila již chvíle,
nad hrobem se vznáší ještě v plné síle.

Ozvěny.

Napsal **J. Vazov**. Přeložil **J. Voráček**.

I.

Do tmavých lesů zašel jsem:
Vám aspoň, zvolal jsem, zde mohu
vše zplna svěřit jako Bohu,
i žár, co vře mi pod srdcem.
Jakýsi démon rve mou duší,
i hledám štěstí, avšak to
nezměním pouhé za zlato,
ni za mír; slasť mne nevyruší
Cos jiného já sobě ždám —
však býti slyšen strachy mám.
Chci, volám: sláva, sláva, sláva!
Však echo dělo: ... láva, ... láva!

II.

Pak v tichý zaběhl jsem dol
a volal: Poslyš ty můj bol!
Jsem děsný, avšak ještě mlád.
Zlo ještě vše mi neurvalo,
i hledám v světě posavad
míť srdce, by mne milovalo,
to čisté srdce, beze zrad,
bez klamu, lži a beze změny,
co nektaru jen může dát
a za své vroucí políbení
víc nežádá si jiné ceny...
O takém srdci, je-li k nalezení,
sním a myslím vyděšen...

Leč echo dělo pouze: ... sen!

III.

Na moři zastavil jsem krok,
kde žití proudí veletok.
Ó moře, vlny, živly, věčno,
ó bezdné tůně, nekonečno,
ó rcete mi, co žitím zvem?
Co člověk? Kdo ho poslal sem,
kde svět jen žal a muka plodí?
Proč umírá a proč se rodí?
Kde jeho jakýs vyšší cíl?
Snad záhrobný ten světa díl?
Či stálé boje, lopocení?
Či pouze ve jhu utrpení?
A proč tě tento slabý rob,
od dětství až po samý hrob,
je zaklet k boji nepřestajno?

A moře dělo: ... tajno! ... tajno!

Alex. Świętochowski — Wl. Okoński.

Literarni črta.

Napsala W. Z. Kościałkowska.

Grodno, v lednu 1885.

Chceme-li poznati některý národ, badání jeho literatury jest tím, čím ohledání pulsu ve vyšetřování nemoci jednotlivého člověka, neboť v literatuře se sbíhají a hlasitě tepají národní tepny, cíle, idealy, tradice, s nimiž národ roste, zásoby civilisace, jimiž vládne, obzor jeho všestranné kultury, tajnosti vnitřního ústrojí moralního.

Chtějíce poznati některý národ a zbadavše jeho epické památky, obracíme se k novější literatuře.

Tu třeba, abych upozornila pobratrské čtenáře, že to, co se vztahuje k literatuře vůbec, nabývá zvláštního významu vzhledem k mému národu a k mé vlasti. Co kdekoli jinde tvoří důležitou, leč skladnou částku, mění se zde skoro v celosť. Proudy, kteréž buď co buď jako léta života v prsou pohnutých jakýmkoli oddechem prorývají národní náš organism, zbaveny byvše jiných přirozených směrů, spojují se u jediného ústí, napolo jim otevřeného: v literatuře.

„Jazyka dar svěřil nám Bůh!“

Tato slova, jež nedávno zahřměla v celém Slovanstvu, mají pro spisovatele polské zvláštní tragičnosť a dvojnásobnou důležitosť. Pološlůvka, vržená na papír a tisknutá v naší nynější literatuře podrobené censuře, nemohou ovšem pokládána býti za úplný hlas národa, leč tvoří jediné svědectví, jež můžeme na venek o sobě podávati. Každý spisovatel polský má takto dvojí úlohu; tudíž třeba, aby byl uvažován ve dvojím směru: občanském a uměleckém.

Oběma těmto směrům nevyhovuje nikdo lépe nad Świętochowského (Wl. Okońského). Jako filosof a žurnalista zaujímá Alex. Swiętochowski jedno z nejpřednějších míst nejen mezi pracovníky polskými, leč v intelligenci vzdělaného světa vůbec. Na poli belletristické produkce velmi se proslavil jako pseudonym Wl. Okoński.

Jednak co do věku a jednak co do proudů, jež částečně vzbudil, částečně rozvinul a pošinul mocí přesvědčení, péra i slova, Alex. Świętochowski stojí v čele mladých spisovatelův, a může býti nazván mistrem i vůdcem mladé strany pokroku. Narozen r. 1849. sotva prožil dobu mládí, a již před patnácti lety jméno jeho chvalně počalo se rozhlašovati.

Byla to chvíle rozhodného u nás průlomu, chvíle velmi a všestranně zajímavá. Ve Varšavě hasly vysoké školy, jež založil markýz Wielopolski, a z nichžto vyšly nejlepší síly, které posud slouží naší společnosti. Ve veřejnosti, napolo ještě ohlušené pohromou r. 1863, současně počaly se buditi vnitřní organisační ruchy, t. j. nabývání jisté svědomitosti sebe, svého položení, vnitř-

ních i zevnějších podmínek, proudův a potřeb časových, jakož i cílů bližších i dalších, bezprostředních i poměrných.

V takovém období obyčejně jeví se dva proudy: starý a mladý, bývalý a nový. Onen si zakládá na nabytých zásluhách a dlouholeté zkušenosti, druhý příliš málo si váží těch zásluh a ještě méně pokusův, jež nevedly k výsledkům uspokojivým, jeví se ochotnějším hledati nových cest na prostranství, kteréž leží ladem, nežli tlačiti se v těsná, časem prohloubená ložiště, zasypaná odpadky tradic a předsudků. Srážka těch dvou proudův úplně sobě protivných bývá nevyhnutelna, a chvíle roztržky zosobuje se obyčejně v jediném vynikajícím člověku, jenž jest výrazem všelikých snah a potřeb jejich. A člověkem, jenžto v sobě shrnul tu historickou chvíli našeho pokroku, byl Świętochowski.

Po jedné straně stáli tedy veteráni dobře zasloužilí, leč muži sil využitých. Za nimi celá legie srdcí milujících, leč ostýchavých, duchů vznešených, leč zamhlených snivostí, zahleděných do hrobův a čekajících na divy s nebe. Dále tlačilo se veliké množství s obratností srostlé, rádo mající ražené cesty. Po druhé straně stáli duchové vzácní, nepokojní, srdce vřelá, naděje živé, ruce hrnoucí se k činu zajisté ve způsobě mravenčí práce, zápal, hrsť mládeže solidarní se hbitostí a zápalem. Náš konservatism byl příliš proniknut šlechtictvím, na němž ovšem spočívaly národní tradice, ale na jehožto „bezcestí" počal vyrůstati zcela nenárodní aristokratism a klerikalism. Konservativci nazvali se tedy v nejlepší víře stranou národní, a s nedůvěrou, s předsudkem již z počátku pojatým pohlíželi na představitele proudů nových, všeevropských, liberalních, demokratických. Nescházelo tu ostatně i jiných živlů vlastních té době. Staří a dávní jak ve společnosti tak v politice, jak ve filosofii, vědě a jejím praktickém užívání, tak v literatuře a umění představovali školu metafysicko-sentimentalní, spočívající na empirismu. Mladí a noví přerušili všecko spojení s metafysickým tím empirismem, vytkli sobě idealy méně mlhavé, cíle praktické a racionalní, tudíž ve filosofii ničím nepoutané zkoumání, ve vědě přesnosť, ve společnosti práci a spořivosť, v politice — vedle zabezpečení národní neporušitelnosti — opatrnosť a rozpočítávání prostředků, v literatuře a umění realism.

Tábory se utvořily, válka se počala. V nynějším položení našem bylo třeba přenésti akci výhradně na pole časopisecké, a tam nemohouc volně se rozvinouti, akce musila tlumiti vření kypící, kdy za zbraň voleno péro, za střelivo slovo, za cíl spíše představitelé idejí a zásad než ideje a zásady samy. Bojiště oživlo, zbraň se přiostřila, střelivem neskrbeno, ano i nadužíváno ho, jak obyčejně bývá v podobných případech.

Když před patnácti lety válka počala vříti, varšavské časopisectvo rozvětvené mnohem méně nežli nyní bylo v rukou archontů, privilegovaných strážců národní archy. Na straně archontů byla vševládná zručnosť a něco, co bezpochyby zasluhuje povšimnutí: ztuhlosť v poutech dlouhotrvalých, v bolu dlouhotrvalém Tato ztuhlosť vysvětluje a poněkud omlouvá jinak nesmyslné vyhýbání

se všelikému ruchu pokrokovému, nedůvěřivé couvání před každým novým aneb smělejším hnutím. Není snad přísloví platnějšího a jinému nežli tomuto případu přiměřenějšího nežli o těch, kteříž „jednou se opálivše i na studené douchají". Tímto příslovím, tím rysem společným všem slabým a bolesť trpícím slušelo by se snad zasloniti všeliké vedlejší, místní, osobní, nevždy šlechetné pohnutky k boji a vřavu nedůvěry, pobouření, urážek, jakou v tom pravomyslném akkordu archontů způsobil prvý hlas nezávislý, samostatný, hlásající vyznání víry, o němžto nebylo psáno ve starých zpěvníčkách.

Hlas tento, jakoby protest, vydal organ mladých — „Niwa". Založena mládeží sotva vystouplou ze škol vysokých aneb konající ještě studia universitní, zejména pak Méyetem, Mirosławským, Elsenbergem, Oniechimowským a několika jinými, se zápalem příslušným mládí, vydala svůj programm pokroku. Redigována jsouc v sebezapření, beze všech vyhlídek na hmotný prospěch, upřímná jsouc a vřelá, smělá, nevšední, mladá — stala se jakoby úlem, z něhož vyletěl roj nejstatečnějších pracovníků na dráze organického našeho rozvoje a pokroku. Byla zvonem budícím, prvým heslem znovuzrození, jarní písní skřivánkovou, ale byla také tou prvosenkou, kterážto dle slov básníkových (Mickiewicz) „ze sněžných vyvíjí se záslonek", a jejižto „zlatým světélkům" hrozí „zoubky jíní". Zakladatelé „Niwy" byli příliš mladí, každému z nich bylo třeba oddati se nějakému povolání, a nikdo nemohl tak záhy věnovati se žurnalistice; kromě toho do redakce složené z osob nezkušených a ohnivých vluzovaly se jakési neshody — „Niwa" tedy jakožto organ mládeže ozvavši se v harmonickém posud akkordu žurnalistiky hlasem protestu a vydavši hesla nová, vyšla z rukou svých zakladatelův, aby se přetvořila v organ klerikalně aristokratický.

Kromě „Niwy" vycházel druhý časopis věnovaný pokroku, „Przegląd tygodniowy", založený Adamem Wiślickým dříve nežli „Niwa", leč nestrannější této a vypočtený na zdar mezi vzmáhající se každodenně frakcí lidí nových. Pod jeho známým a ne bez jistého hluku vyvěšeným praporem shromáždily se teprve rozptýlené síly z „Niwy", a směle lze říci, že péro mladého Świętochowského ustálilo moralní a materialní existenci tohoto časopisu.

Kolika skvělými kartáči nevyvratných argumentů, kolika trefnými střelami přesvědčení a pevných zásad, kolika perlami vtipu, kolika brilianty paradoxů, podaných pravdě ke službám, kolika smělými hypothesami, kolika zlatými zrny zdravé mysli a vědy sesílil ten bojovný organ mladých žurnalistů, to dnes vypočísti nebude s to ani snad sám Świętochowski, to může vypočísti snad jen vydavatel, jemuž to semeno hojné až ku plýtvání vracelo se zvučným výtěžkem. Świętochowskému přineslo též hojný výnos, ač jiného druhu: od té doby upevnil se jeho vliv na obecenstvo, od té doby počali jej stavěti za vůdce strany pokroku, od té doby jevil se v žití společenském a v literatuře, v tom kovovém obrysu, jenž se časem vyplnil, nabyl obrovských rozměrů, leč nepozbyl

původních linií a směru původního. Je to pohled tím zajímavější, že ty prvotiny žurnalistické činnosti Świętochowského padají mezi dvacátý a dvacátý třetí rok jeho žití; r. 1874. odjel totiž do Lipska, aby na tamější universitě nabyl hodnosti doktora filosofie. Vyjel tam o vlastních silách, t. j. o silách neobyčejných, jako muž faenomenalních schopností, železné vůle, neúmorné práce a skoupě odměněného skvělého talentu. Jeho rozprava k nabytí důstojnosti doktorské: „Ein Versuch die Entstehung der Moralgesetze zu erklären" záhy rozšířená a přeložená do polštiny pod názvem „O powstaniu praw moralnych" obohatila chudý náš oddíl literatury filosofické.

Nejsouc kompetentni, nepouštím se do vědeckého a systematického ocenění té knihy. Vím, že jejím základem jest mnohostranné a zevrubné badání filosofické a historické. Vím, že synthetický a mocný duch mladého spisovatele sklonil se k methodě H. Spencera a historiosofa Leckého. Vím, že jasností a jadrností výkladu kniha tato je přístupna každému vzdělanci, že osvěcuje bohatstvím nahromaděných příkladů z oboru ethnologie a historie, zajímá i širší čtenářstvo a krásou slohu lapidarního, blyštícího jadrností a čistotou jazyka obohacuje památky mluvy Rejův a Kochanowských.

Swiętochowski navrátiv se z Lipska r. 1876. oženil a usadil se ve Varšavě.

Jméno jeho široko daleko již bylo známo, ježto Świętochowski proslavil se také jako spisovatel dramatický. Mládež viděla v něm svého vůdce; strana pokroku zásady a cíle své spojené v system vědecký, vykrystalované, a v moci ducha i slova talentovaného myslitele shrnuté; většina obecenstva čekala zvědavě, a jak obyčejně bývá, mimovolně a nevědomky jsouc vábena silou novosti a talentu; nepřátelé jej vykřičeli za „buřiče a neznaboha", leč marně hledali skvrny na charakteru čistém jak opalová slza dětská a tvrdém jako krystal, skvrny na duchu jako den jasném. Péro Swiętochowského bylo ostrou zbraní, kteráž přetínala všeliké falše a poblouzení, slunečním paprskem pronikajícím soumrak společenský i duševní, rostlo v moc, s nížto silám konservativním brzy bylo počítati. Slovo jeho dojímalo než přesvědčilo, argumentace nebylo snadno lze vyvrátiti, hanu odmítal olympijským opovržením anebo vtipem, jehož rány nebylo lze zhojiti a s nímžto snad nikdo v našem tisku měřiti se neosmělí. Mladý filosof a spisovatel měl všecky vlastnosti reformatora.

(Dokončení.)

Bratří naši v Dolních Rakousích.

Podává Jan Herben.

(Pokračování.)

II.

(Večer mezi svými.)

Byl vlídný příjemný večer podzimní v ten čas, co jsem dlel v Dolních Rakousích na slováckém městečku, poněmčilém. Pole i městečko obemkla řídká mlha již při západu slunce. Když slunce zapadlo, mlha houstla, až zahalila našim zrakům i blízký lesík. Ale vzduch je příjemný a čistý. Na obtíž jsou jen dotěrni komáři. V této vodnaté krajině jsou komáři velicí a štípou jako vosy. Běda myslivci, jenž bez ochrany rukou a tváři vyjde na čekanou.

V dědině, chci říci v městečku, umlká ruch, šum, vrzání vrat a dveří. Lidé již nepřecházejí po ulici tak četně. Přijel už i poslední sedlák z oračky, zapráskl bičem pod okny, a koně zařehtavše netrpělivě vjeli na dvůr. Příjemné ticho na všech stranách. V oknech vyskakují světýlka na nebeské obloze hvězdičky a v šírém kraji svůdné bludičky.

Ale po nedlouhé chvíli městečko znova oživuje. Jakmile je po večeři, chasa vychází na toulačky. Tak i dnes, neboť je sobota. Ale než se hoši rozejdou na zálety, pochodí si po městečku od hospody k hospodě a zazpívají si. Ve středu a v sobotu je tak dovoleno.

Již od dolního konce zpívají.*)

V tých cahnovských vinohradzích kukačky kukajú,
tých cahnovských mladých chlapců na vojnu chytajú.

Chytajú jich pri měsíčku chycili milého,
a já půjdu zaňho prosic císara samého.

Císaríčku, mladý panc, pusci mi milého,
nech sa já s ním pomilujem do rána bílého.

Smutně slavík zpívá, v sklece je zavrený,
ked si on zpomene na hájek zelený.

Ach, já zarmúcený, tak si smutně vzdychám,
ked si já na lásku méj miléj zpomínám.

Od velkého žalu slzc mi padajú,
až v tvrdém kamení jamky probijajú.

Ešte od většího větší mi padajú,
až můj bílý šátek celý zalévajú.

Nač, chlapci, rostneme, škoda nás nastokrát,
vyrostneme jak rozmarýn, bude nás císar brát.

*) Podávám tu schvalně sbírečku písní slováckých, o niž má zásluhu statečný učitel rakouský, p. T. A. Rozumí se, že Slováci vyslovují l jako rychle u, a tedy psáti bych měl muadých chuapců, miného, pomiujem . . .
Pozn. spis.

Císari, králi náš, malú krajinu máš,
nač nás tolej odbíráš, šak nás nevychováš?

Nebojte sa, chlapci, u císara hladu,
šak tam hore za Dunajem žita zelenajú.

Žita zelenajú, fža dozrávajú,
nebojte se, švarní chlapci, u císara hladu.

Tá čisťovská brána, kolem malovaná,
kdo že ju maloval? Regrúci slzama.

Regrúci slzama, mamičky slovama,
a tá najmilejší, tá najvěc plakala.

Co plačeš, naríkáš, šak mia tu ešte máš,
možeš plakat a naríkat, až mia neuhlídáš.

Poznáváš, že je šohajům teskno, poznáváš to po písních, v nichž si libují dnes, po náladě i po obsahu melodii. Zpívají do mol jako všichni Slováci pod sluncem. Ve vojanských libují sobě proto, že se blíží osudný den 1. října, kde nově odvedení branci odtrhnou se od svých milých a oblekou se v mundur vojanský. Mnohým je vojna milá, mnohým na smrť nemilá, všem však loučení srdce svírá. Nejdojemněji ozval se stesk z úst toho šohaje, jenž dodržel poslední notu a z ní zavýskl silným řezlavým i chraplavým hlasem písničku na přespolní dívča. Pro těžký hlas nerozuměti dobře slovům, ale ten hlas se chvěje a padá ti až na srdce:

Ej, u Ranšpurskéj, u téj boží muky,
ej, zalamuje švarné dívča ruky,
zalamuje ich nad svojú hlavičkú:
„Komus mia zanechal, švarný šohajíčku?"

Ale všichni necítí s ním. Někdo z nich už děvčátkům nevěří. Ba nikdo nevěří, kdo byl podveden. Proto týž hlas dvakrát zanotil posměšně:

Co sem sa nachodzil po juherskéj zemi,
nemohel sem najít malovanéj ženy.

Našel sem si, našel mršinu rapavú,
nechcela mi chodzic do hája na trávu.

Já sem ti kosil, tys nechcela nosit,
mršino rapavá, nebudem ťa prosit.

Vzal bych si ťa dívča, ale na čo?
ty robit neumíš, si ledačo.

Já bych potreboval robotnicu,
a tebia bych dostal darebnicu.

Ani mi košelku neozváráš,
ani jak sa patrí nepováláš.

Ale než skončili „nepováláš", kteréhosi přešla trpělivosť, i vskočil jim veselejší písní do toho. Možná že chce i někoho podpichovat. Pěkná skočná je to:

**Šohaju nechutný, strčím ťa do putny,
tak ťa budu nosit, až mia budeš prosit.**

„Chachacha! Chachacha!“ ozvalo se na blízku. Několik dívčích hrdel to bylo, které se ozvaly. Sešlyť se dívky právě u studny s putýnkami. Nabraly vody a stojíce hovořily, až k nim chlapci přišli. Chlapci je škádlí. A zatím jiná skupina šohajů blíží se našim zahrádkám, odkudž nepozorovaně posloucháme.

Když tito přišli k hospodě, držíce se kolem krku, někteří vešli a přinesli vína v láhvích. Zavdali si a vzali víno s sebou.

**Teče voda, až sa leje,
kdo mňa mú milú miluje?**

**Ked bych já ho u ní zastal,
veru bych ho vyzpovídal:**

**Dal bych já mu rozhřešení,
všeckým ludom naučení.**

**Pime, chlapci, pime víno,
nechť vodička teče mimo,
ked sa vína napijem,
vodičkú sa umyjem.**

Ke zpěvákům přidružili se noví. Zpívalo se pozdě do noci. Tak se děje večerem několikrát za týden. Chasa ovšem zpívá jen slovensky. Německých písní není, leda jednu nestvůru jsem poznal („Nanynko, kdes byla — Nanrl, wo bist gewest? V zahradze sem byla — Im Garten bin ich gewest. A cos tam dzelala — Was hast dort g'mocht? Kvíci sem trhala — Buschen hab ich g'mocht“).

Jednotlivé hodiny noční pak zbožně ohlašuje ponocný starobylým obyčejem, i v jižní Moravě už mizícím. Procházeje dědinou od jednoho konce ke druhému zpívá:

**Chval každý duch Hospodzina
i Ježíše jeho Syna.
Uderila osmá (devátá, desátá) hodzina.
Světlo, oheň opatrujte,
svůj dům v bedlivosti mějte,
s Pánem Bohem odpočívajte.
Svatý Floriáne, tohoto městečka patrone,
zachraň nás od ohně.
Pochválen buď Ježíš Kristus.**

K ránu pak před svítáním ponocný budí po dědině spící o třetí hodině:

**Stávaj hore, dušo věrná,
pochval svého Hospodzina
i Ježíše jeho Syna.
Stávaj hore, už je den bílý,
daj podzekování Panence Marii.
Pochválen buď Ježíš Kristus.
Uderila trecí hodzina.**

A za několik dní mnoho pěkných písní každý by tu nasbíral. Co jsem zaslechl, to ještě podám:

Jak sme jeli na hody, bylo nás jedenást,
jak sme jeli z hodů dom, chyboval jeden z nás.

Dočkajte, pacholci, v Cahnově na konci,
tam sa prečítáme, sme-li eště všecí.

Néni tu jedného kamaráda mého,
budeme chodzívat k frajírence jeho.

Cahnovské hodziny smutně bíjú,
už mi moju milú rozvádzajú.

Ale nerozvedú, nebojím sa,
prinde tá hodzina, ožením sa.

Ožeň sa, synečku, s Pánem Bohem,
vezmi si dzevečku sobě roveň

Má stará mamička v hrobě leží,
tá tvoja, můj milý, statek množí.

Ked si ťa nevezmu za ženičku,
tak si ťa vyvolím za družičku.

A za tú družičku za najstarší,
proto žes bývala najvěrnější.

Za to ci můj milý, nemožu stát,
nemohla bych pro pláč věnečka dát.

Sloboda je zlatá, poddanosť prokletá;
ale my slobodní sme pacholci hodní,
možeme chodzic, kde sa nám lúbí,
den po dni.
Ale vy ženací, veru ste žebráci,
mosíte doma u vašich ženách
sedaci.

Chasa ve svých zpěvech i na Prahu vzpomíná, ale nevím, co by na to Pražanky řekly, kdyby slyšely, že „Praha je překrásné město, nedaleko Moldavy, v ní je mnoho krásných děvčat, žádná poccivá není“. Jindy se zpívá, že „od Prahy je cesta ušlapaná všecka“, což ovšem není pravda. Rovněž naplňuje podezřením, jak si mohl zdejší šohaj jeden namluviti děvče až z Prahy. A že z Prahy bylo, o tom svědčí vlastní šohajova slova:

„Čišcejovščí páni, pište fryško psaní
k mé milé na Pražský most,
aby sa vdávala, na mia nečekala,
že si já nemožem z vojny pomoct!“

Zajímavé jsou písně zbojnické v těchto krajinách. Rozšířeny jsou i po jižní Moravě a jsou to staré zbytky skutečného dobrodružného života zbojnického:

Pod jaborem pod zeleným, ore dívča volem jedným.
Jak ke koncu doorala, mamka na ňu zavolala:

„Poď, ceruško, poď ty domů, vydávaci já ťa budu!“
„A já vám domů nepůjdu, vydávat já sa nebudu!
Radši půjdem za Janíčka, za švarného šuhajíčka.“
„Janíček je čírý zbojník, ví pres hore každý chodník,
každý chodník, každů cestu, kerá ke kerému městu
V noci donde, v noci pronde, nikdá doma neosvitne!“

Cos porobil, Janku, zlého, keď ťa vedů zvázaného?
Zabil sem já holubičku, sedávala v okénečku.
Ve dne v noci vrkávala, mně smutné srdce dělala.“
Nebyla to holubička, ale byla frajírečka.
Ty Ranšpurské zvony zvoňá, už Jánoška kaci hoňá.
Ty Cahnovské zezváňajú, už Jánoška dobáňajú.
Lingaždorfské dozvonily, už Jánoška dohonili.

Jenom poznámku ještě o jazyce. Bylo řečeno, že Slováci zdejší mluví nářečím nitranským. Tomu, mohlo by se zdáti, odporují některé ukázky v písničkách právě uvedených. V těchto písničkách pozorovati také velikou rozmanitosť co do výslovnosti. O tom sluší souditi tak, že lid nikde tak nezpívá, jak mluví. Lid mluví dzelac, cicho, ci a přece zpívá často dzelat i dělat, ticho, ti (tobě). Tento zákon platí obecně o všech lidových písních; není tudíž píseň neomylným materialem pro dialektologii.

(Pokračování.)

Vlastenecká účinnosť šlechty polské.

Napsal Edvard Jelínek.

(Dokončení.)

Staroslavné sídlo Jagiellonců již samo o sobě zdá se nám ohniskem vlasteneckých snah polských, a ráz ten vystupuje také zevně před naše zraky. Vše, co mile se nás tu dotýká, nese pečeť veskrz patriotickou. Krakov ovšem vždy velice se lišil od ostatních hlavních měst polských, a ačkoliv velikostí zůstal za Varšavou i Lvovem, přece soustředilo se pod Wawelem vždy vše, co vlastní bylo Polsce a co podnes tvoří její přední stránky charakteristické. A tu opět jest nám opakovati, že právě my Čechové, nad jiné jsme schopni postihnouti význam řečených stránek a že nám bijí v oči snad působivěji, než jiným. Jak často jest nám tlumiti v sobě stesk, procházíme-li se nevelikým Krakovem!

Z řady veleměst vyloučený Krakov má na ten čas tři veřejné obrazárny a o vzniku čtvrté právě nás dochází zpráva! Arci, Krakov by neměl dnes snad ani jediné, kdyby nebylo umění milovné šlechty, kteráž sama vydatně podporuje rozvoj národního umění. Nejzřejmějším toho důkazem jest vedle Matejky slavný Henryk Siemieradzki, světového jména malíř a vlastenec. Zemanský jen rod Siemieradských z vojv. Novogrodského rázem na roveň se postavil s prvními rody magnatskými. Nebyl to všední dar, jejž v památný den jubilea Kraszewského učinil národu zeman Henryk Siemieradzki prohlásiv, že odevzdává obraz svůj „Neronovy

pochodně" v ceně 50.000 zl. novému Národnímu museu v Krakově. Vpravdě královský dar Siemieradzkého stal se plodným zárodkem neobyčejného úspěchu. Nedlouho na to daroval Matejko národu stejně drahocenný obraz „Hold pruský", a příklady obou mistrů nezůstanou zajisté bez následníků. Tak stal se Krakov a celý národ téměř přes noc majetníkem významné galerie, jejíž veledíla rozšiřovati budou slávu jména polského, pomáhati jeho rozvoji na poli umění a vydobývati přední stanovisko mezi městy rozhodující kulturní váhy — bez nuzných sbírek v lůně chudého lidu, konaných jinde z nezbytí heroickou a příkladnou sice, ale ne vždy utěšenou horečkou, projevovanou i při křtinách i při pohřbech...

Vedle zemanského rodu Siemieradzkých připomíná se nám v Krakově okázale přední aristokratický rod Czartoryských. Kdyby Krakov neměl Jagiellonské bibliotheky a jiných ještě starších památností, nazvali bychom krakovské museum knížat Czartoryských tím, čím jest ústav Ossolińských ve Lvově. Rodina Czartoryských zbudovavši v Krakově nádhernou musejní budovu, umístila v ní netoliko bohatou knihovnu, vynikající zejména hojností řídkých tiskopisů staré literatury polské a knih zahraničných, týkajících se Polsky, ale i velkolepé sbírky historické a umělecké, povahy národní, jež by každému hlavnímu městu sloužily k nemalé ozdobě. Jsou to z velké části sbírky horlivě sbírané knížetem Vladislavem Czartoryským a prvotně v Sienavě přechovávané, odkud do Krakova převezené dány jsou veřejnosti. Rodina Czartoryských nešetří velikého nákladu na stálé rozmnožování sbírek, jež i jinak co do správy musea samého opatřeny jsou péčí příkladnou.

Mluvíce o Krakovu nelze nám nevzpomenouti vděčně rodu Potockých, jenž tolik vydal národu svému nadšených vlastenců a vlastenek. Z celé řady předních mužův a žen této staré rodiny a vždy velkým vlivem ve věcech národních vynikajících mužův a žen, stačí prozatím zmíniti se o nedávno zesnulém hraběti Stanislavu Potockém, jenž oženiv se s dcerou výtečného šlechtice poznaňského T. Działyńského rozvíjel v západní Haliči činnosť velice podobnou činnosti hr. Skarbka. Bylť hr. Stanislav Potocki lidumilem a vlastencem v nejkrásnějším smysle slova a všecka snaha jeho nesla se k lidu, jehož byl nejvřelejším přítelem i dobrodincem. Žilť magnat ten s lidem v poměru docela patriarchalním. V tom všem jej arci spanilomyslná žena horlivě podporovala, majíc v ušlechtilém srdci svém tolik lásky k zuboženým vrstvám národa. Mladí manželé usadivše se hned po sňatku na svých haličských statcích v Olešicích, začali horlivě působiti na blahobyt ve svých obcích a vymanění jich ze hmotného nevolnictví. Osvícený hrabě dobře věda, že lid blahobytu se nedodělá pouhými almužnami, systematicky pracoval pro jeho blaho; zakládal školky, nemocnice i záložny, kteréž lid ubránily před lichvou Hrabě založil ve svém okruží též „spolek střízlivosti" a byl jedním z prvních, kteřížto zakládali tak zvané „gospody", jichž účelem bylo učiniti

židovské krčmy neškodnými. O těchto „gospodach“ povíme níže několik slov ve zvláštním odstavci, ježto zakládáním a vydržováním gospod vyznamenali se též jiní šlechtici polští, zejména v ruském Polsku. Po vsích zakládal zesnulý hr. Potocki kromě toho „krámky“, v nichž lidu dostává se všeliká potřeba za nejlacinější peníz bez židovského výdělku. Takým způsobem rostl blahobyt olšického lidu nesmírně. Dvůr olšických urozenců vynikal nad to staropolským mravem, a v něm právě pěstovala se nejkrásnějším způsobem Krasińského tužba. Za panským stolem zasedala tam nezřídka „kapota mieszczańska i włościańska siermięga“ vedle knížecí mitry. Stejně působili Potočtí v Rymanovsku, kde hrabě snažil se oživiti obchod, zvelebiti rukodělství a průmysl lidový. V Rymanově založil též řezbářskou a košikářskou školu, kteráž již nyní po celé zemi známá, znamenitě vzdělávala množství nadaných synků chłopských.

Vedle Potockého neváháme postaviti nezvučné rodové jméno muže, dra. Adriana Baranieckého, spíše občana než magnata. Jeť on zakladatelem, tvůrcem a duší skutečně velkolepého „Muzeum techniczno-przemysłowego“ v Krakově, jehož organisace sloužiti by mohla také za vzor všem podobným ústavům zahraničným. Jediný muž sestavil sbírku přes 30 000 předmětů ze všech oborů lidské činnosti; přes 1000 sádrových modellů, tisíce národních věcí ethnografických, odbornou bibliotheku průmyslnickou, sbírku map, rytin atd. Asi r. 1868. přiložil dr. Baraniecki ruku k dílu, a dnes jest již od mnohých let skutek jeho zdrojem neocenitelného užitku tisíců, bohatých i chudých. S museem dra. Baranieckého byly bezprostředně spojeny odborné školy mužské i dívčí, jakož i bezplatné přednášky, jichžto se účastnili nejpřednější mužové polské vědy a literatury. Zejména vyučování v odděleních dívčích (asi 140 dívek polských) splnilo oprávněné naděje. Učební plán pro dívky sestaven byl takto: vědy přírodní, historie, literatura, pěkné umění, dřevorytectví, obchod a hospodářství. Idea dra. Baranieckého dospěvši k úspěchům tak utěšeným, podobá se vlasteneckým snahám ušlechtilého mecenáše českého Vojty Náprstka, i jest asi mezi oběma muži jen ten rozdíl, že dr. Baraniecki dochází i v širších kruzích podstatnější a skutkové podpory.

Majíce úmysl k závěrku vrátiti se ještě k některým všeobecným stránkám vlastenecké účinnosti polské šlechty, při čemž nám bude poznovu se dotknouti také Krakova, vedeme laskavého čtenáře do lůna nejohroženější části rozděleného Polska — do Poznaňska. Víme sice, že právě v Poznaňsku stíhá šlechtu vlastenecký stesk polský, bědující zejména nad tím, že šlechta prodávajíc své statky cizincům usnadňuje germanisaci tak horlivě prováděnou nepřejnými živly — nicméně i zde spatřujeme velkolepé stopy vlasteneckého nadšení a připisujeme ztrátu „země“ obývané po staletí národní šlechtou spíše smutným okolnostem všeobecným, než ničemnosti. Boj, jejž nastoupiti byli nuceni Poláci v Poznaňsku, byl nerovně těžší nežli kdekoli jinde, jelikož se

k jiným bědám slabších připojila pruská systematičnosť a nad jiné nebezpečná váha kulturní. Jestliže přes to Poláci poznaňští v Německu do dneška zachovali si svůj byt a jestliže právě v této části roztržené vlasti byli s to postaviti si nejspolehlivější baštu národního zachování a sebe ubránění — ten lid, jenž osvícen v nejširších vrstvách sám sebou jest obranou vlasti a po příkladu lidu českého zvedá břímě odpovědnosti i statečně se protivuje zhoubnému návalu kulturního krupobití: tož zajisté z velké části zásluhu toho sluší přičítati vděčně opět zámožné i drobné té šlechtě, kterážto spojivši se cele s národem a několika jeho dobrodinci pracovala k tomu, aby lid byl ozbrojen a uměl obhájiti sebe.

Nejednalo a nemohlo se v Poznaňsku jednati o zevní okázalosť, — tam bylo především potřebí upevniti základy aspoň v té míře, v jaké okolnosti připouštěly, a stalo se! Dnes stojí poznaňský lid v osvětové stránce výše nežli ostatní lid polský, a sice vyvíjí se stále utěšeněji ve smysle osvícení národního vědomí.

Tichou, ale neocenitelnou činnosť zahájili zde zejména Karel Marcinkowski, Gustav Podworowski, Karel Libelt, Tytus Działyński, Edward Raczyński, A. Niegolewski, Matěj Mielżyński, Ondřej Moraczewski a j. Značná většina z nich náleží ke staré a historické šlechtě.

Samo město Poznaň, o jehož poněmčení tolik se již namluvilo, stalo se ohniskem blahodějné působnosti rozšiřované pak důsledně po celém kraji.

Velkolepý palác, jedna z nejmonumentalnějších budov hlavního města knížectví poznaňského, připomíná nám účinný patriotismus vynikajícího šlechtice hr. Edvarda Raczyńskéko. Co vlastenecký hrabě po dlouhou řadu let v oboru věd nasbíral — daroval národu. Tím vznikla veliká knihovna Raczyńských, na jejíž vydržování věnoval hrabě Edvard *220.000 tolarů!**) Knihovna tato byla již r. 1829. odevzdána veřejnosti. Hrabě důvěřuje v lidskou poctivosť pruské vlády svěřil dar svůj městu, kterémuž příslušela přední péče o tento ústav. Ale trpké sklamání stihlo idealní snahu nadšeného vlastence — knihovna stala se během času obětí hrabivosti pruské, která si v poslední době v tomto ohnisku polské osvěty založila působiště své „kulturní“ činnosti. Tím však význam věci samé nikterak netratí.

Vedle toho snažil se hrabě sloužiti vlasti ještě mnohými jinými skutky. Obětoval veliký náklad na spracování důkladné mapy knížectví poznaňského; sám byl v literatuře činný, opatřil Poznaň vodovodem, ano snažil se i dlouhá léta spojiti splavné řeky polské, aby vzkřísil tak domácí obchod a průmysl. Neméně horlivě pěstoval hornictví a školství vůbec, podporoval studující mládež a vlastním nákladem vydal asi 200 historických spisů polských, sbíraje vedle toho vše, co by pracovníkům na poli vlastenecké vědy jako material sloužiti mohlo.

*) Katalog tištěný knihovny Raczyńských z r. 1866. vyplňuje 756 stran.

V užším smysle pro lid poznaňský nehynoucích zásluh získal si vedle občanského dobrodince Karla Marcinského též hrabě Matěj M i e l ż y ń s k i. Bojoval pro vlasť s mečem v ruce, byl vězněn v pevnosti toruňské a vrátiv se pak po mnohých strastech života obrátil všecken svůj zřetel k osvícení lidu, nastupuje místo záhy zesnulého Marcinkowského. Po 22 let horlivě a obětovně řídil „Towarzystwo pomocy naukowej“, znamenité instituce polské, přičinil se o založení poznaňského B a z a r u, tak významného ve smysle národohospodářském, a usídliv se na svých statcích v Chobienicích, zřídil tam vzorné hospodářství, kteréžto sloužilo za vzor dalekému vůkolí. Zakládal spolky, š k o l y a přispíval vůbec vydatně k emancipaci lidu.

Pomníkem vlastenecké štědrosti v Poznani jest také „Towarzystwo naukowe“, které vzrůstalo převážně z darů šlechty, jak celými bibliothekami, tak sbírkami uměleckými, starožitnickými a t. p. Z nejštědřejších dárců jmenujeme hraběte Severina Mielżyńského (10.000 knih a velikou sbírku rytin), kn. Krasińského, Edv. Grabowského a j. v.

V zástupu těchto mecenášů skví se také rod hr. Działyńských neobyčejným jasem; ratolesti jeho zdobily zejména v západních Prusích (polských) a na Pomoří hodnosti vojvodů, kastelanů, starostův i biskupů. Z nich T y t u s hrabě D z i a ł y ń s k i (nar. r. 1797. v Poznani, zasnoubil se r. 1825. s ušlechtilou Celinou Zamojských) zasluhuje zvlášť vděčného vzpomenutí v naší stati. Tento nad jiné vřelý přítel Čechů, v jichžto středu studoval (v Praze) a kdež jmenovitě s V. Hankou trvalé osnoval přátelství, nestojí v ničem za výše jmenovanými vlastenci polskými. Z mládí účasten byl bouřných událostí: sloužil „v švadronách poznaňských“, stal se později pobočníkem vrchního velitele Skrzynieckého a posléz postavil se do řad generala Ramoriniho. Pozbyv majetku a odsouzen byv k smrti, které však šťastně unikl, uchýlil se do Francie, odkud později vrátil se do Haliče. Po osmi letech donutil processem vládu pruskou, aby mu vrátila statky, a od těch časů téměř stále sídlil v Kórniku, na zámku svém, jenž záhy stal se novým ohniskem polského vlastenectví. Paprsky blahodějnosti z Kórnika zářící pronikaly daleko do kraje knížectví poznaňského, a měly vliv na všeobecný rozvoj polské osvěty v nejširším smysle toho slova. Jsa horlivým bibliofilem rozmnožil knihovnu Kórnickou do té míry, že stala se jednou z nejdůležitějších pokladen literarních památek polských, neboť oplývá netoliko řídkými tiskopisy starého písemnictví, nýbrž i vzácnou sbírkou rukopisů. Velikých zásluh získal si hr. Działyński nákladným vydáváním cenných děl polských, jichžto vydal značnou řadu. Historikům dobře známé veledílo „Acta Tomiciana“ rovněž péčí Działyńského počalo vycházeti, v čem syn jeho Jan horlivostí po otci zděděnou pokračoval

Jak vřelým vlastencem byl hr. Tytus Działyński, vysvítá i ze zásady, která jej vedla při budování nádherného zámku v Kórniku. Zajisté s chloubou říkával hostem svým, prováděje je sbírkami a knihovnou. „Vizte, vše co zde spatřujete, ty sloupy, klenby,

řezby, ten stůl, ta skříň — vše to děláno jest z mých dubů, z mých jasanů, buků, z mého vápna, kamene i mých cihel; to vše učinila ruka polského dělníka. Zde není cizího hřebu, ba ani dotknutí cizí ruky..."

Kromě toho byl Działyński podporovatelem mládeže a mecenášem činných spisovatelův i umělců. Muczkowski, Kielisiński, Kurnatowski, Ney, Romanowski a j. měli v Działyńském vřelého pěstovatele a podporovatele snah svých — —

Připadá nám nyní obrátiti zření laskavých čtenářů k té části Polsky, ve které dodnes spočívá její číselné i územní těžiště — do Polska ruského. A tu nelze než z té duše litovati, že právě v Rusku bylo i nejidealnějším snahám polské šlechty podstupovati krutý zápas, který postupně učinil téměř úplně nemožnou všecku národní, patriotickou účinnost. Daleci jsme opět dotýkati se nešťastných povstání, pohltivších také tisíce šlechetných životův a milliony šlechtického jmění, i přestáváme věru rádi v obvodu vytknutých si mezí. Zarazí zajisté cizince, rozhlednuvšího se po ‚království' polském, nemile, že nespatří v jeho obvodu tak památné a zřejmé stopy vlastenecké dobrodějnosti, jako v Haliči nebo v Poznańsku, ano zdá se, jakoby v tom směru bylo „království" polské nejchudší na světě zemí. Nikde žádného národního pomníku, ba nikde ani školky národní. Ale může-li býti jinak? S trpkým ve slovanském srdci dojmem jsme nuceni vyznati, že pustá tato pláň vznikla teprve z děsných bouří posledních časův a ještě děsnějších okolností politických. Žel bohu, Varšava, Vilno, Křemenec, Puławy a tím i celá země polská za hranicemi říše ruské plna byla ohnisek a vlasteneckých působišť národního hnutí ve smysle nejušlechtilejším. I zde působili Zamoyšti, Czačti, Potočti, Zalušti, zakládajíce knihovny, školy, musea a všeho druhu ústavy dobročinné — ale všechna tato působnost vlastenecké šlechty polské stala se během smutných okolností naprosto nemožnou.

Zářící pochodně rozlévající světlo osvěty daleko široko vyraženy jsou z rukou pionérů, bašty civilisační na východě pobořeny nebo přetvářeny způsobem, který ničím se stal u přirovnání ku blahodějné a nadějeplné minulosti. Víme, čím byla velkolepá knihovna bratří Zaluských, věnovaná veřejnosti polské ve Varšavě, víme, čím byla universita vilenská, lyceum v Křemenci, polské „Atheny" v Puławech spolek vědecký ve Varšavě, život v Białostoku, přirovnávaný k životu ve Versaillejích, není nám také neznámo, čím vynikala vlastenecká působnost takých mužů jako Zamojski, Czartoryski, Sapieha, Krasiński, Tyzenhaus (v Grodně), Tyszkiewicz (ve Vilně), Plater, Radziwill atd.*)

Slavná bibliotheka Zaluských zavlečena do Petrohradu, kde stala se nejvydatnějším podkladem nyní slavné císařské veřejné knihovny ruské; universita vilenská a lyceum křemenecké zrušeny,

*) Viz naše články: Vilenská mládež. „Lumír" 1879., str. 359. — Na Litvě ticho! „Slovanský sborník" 1883., str. 566. a j.

polské Atheny v Puławech téměř beze stop zmizely, Versailles v Białostoku proměnil se v nepřívětivou hluš, spolek vědecký zrušen, a mnohé jiné památky vlastenecké činnosti rázu výhradně osvětového a vědeckého propadly se jako v báji.

Za takových okolností rozumí se samo sebou, že působnost polské šlechty za hranicemi Ruska obmeziti se musila na minimum. Vše, co tam ještě spatřujeme, je slabým odleskem doby minulé a má povahu buď výlučně soukromou, v sebe uzavřenou, anebo kosmopoliticky humanní. Šlechtě nezbylo málem, než zakládati sirotčince, nemocnice a chudobince. Zakládání institucí národních ve smysle ústavu Ossolińských ve Lvově, národní obrazárny v Krakově, spolku pomoci osvětové v Poznani a t. p. v „království" jest ohroženo nebo přímo nemožno — ačkoli by to nemálo sloužilo ku cti a chvále i jména ruského.

Ze zbytků toho způsobu alespoň poněkud veřejnosti ještě zachovalých budiž učiněna krátká zmínka o Bibliothece ordynacyi hr. Krasińských ve Varšavě a o zámku Wilanově.

Knihovna Krasińských, již však nelze nazvati úplně veřejnou, vznikla z darů rodiny Krasińských, K. Świdzińského a hr. Leona Łubieńského. Na vydržování knihovny zajistila rodina Świdzińských 3000 zl. p. ročně, hr. Ludvík Krasiński 6000 zl. p., hrabě Karel Krasiński 2000 zl. p. ročně. Tím i jinými fondy vzrostlo výdajné jmění bibliotheky do té míry, že bylo lze vydávati nákladem Bibl Krasińských také četné publikace obsahu vědeckého. Knihovna jest umístěna v nádherném paláci hrabat Krasińských k tomu účelu zvlášť upraveném.

Zámek Wilanów u Varšavy jest téměř jedinou památkou svého druhu v obvodu království polského; zachovalosť jeho, přístup a bohatosť národních památek vděčíme rodině hr. Potockých, zejména ušlechtilé paní Augustové, kteráž jest vzornou strážkyní a opatrovatelkou vzácných sbírek rodinných i národních. Zámek vilanovský přeplněný sbírkami uměleckými a vědeckými, k nimžto přispěla také znamenitě rodina knížat Lubomirských, spřízněná s Potockými, tvoří pravou perlu této země a každý Polák hrdě na ni může ukázati. Sama bibliotheka obsahuje přes 60 000 svazků vedle bohaté sbírky rukopisův a rodinného archivu. *)

Do jaké míry pečovala šlechta „království" polského o lid a jeho blahobyt, dobře jest seznati z působnosti jediného Ondřeje Zamoyského, jenž se Staszycem a Marcinkovským asi nejlépe cítil, že ne ve zbrojném úsilí a ve spoléhání na cizí pomoc, nýbrž v tiché práci o osvětě, rozvoji rolnictva, obchodu a průmyslu hledati třeba spásu všech vrstev národa. Pocházelť hr. Ondřej Zamoyski po meči z rodu slavného Jana Zamoyského a matkou mu byla Žofie z Czartoryských, táž, která založila památné Towarzystwo Dobroczynności ve Varšavě. Účastniv se s bratry Konstantinem a Vladislavem povstání r. 1831. a vypovězen byv

*) Viz náš článek: Vilanov. „Ruch" 1881., str. 6.

Paskěvičem na své statky, věnoval se cele národohospodářskému zvelebování své vlasti. Největší zasluhy získal si založením „Towarzystwa Rolniczego", které záhy čítalo několik tisíc členův a znamenitě prospívalo také ku sblížení šlechty s lidem. Spolek vydal „Elementarz", jenž došel rozšíření v 100.000 výtiscích; nebyl by zajisté přestal ani na této blahodějné činnosti, kdyby jej r. 1861. nebyla vláda rozpustila. Nemenších zásluh získal si hr. Zamoyski podporováním průmyslu a obchodu, stavbami továren a uskutečněním plavby mezi Varšavou a Gdańskem. Pro chudinu stavěl na svých statcích zvláštní stavení a opatřoval ji všelikými potřebami životními. Hrabě Zamoyski byl také literarně činný.

Ku jménu Zamoyského a jiných druží se důstojně rodina hrabat Branických, zejména nedávno zesnulí bratří Konstantin a Vladislav. Žili sice v Paříži, ale dobrými Poláky nepřestávali býti nikdy. Hrabě Konstantin slynul jak učenec a mecenáš věd, kdežto hr. Vladislav hlavní zřetel obracel ku povznešení lidu. V dalekém vůkolí rodných statků svých bialocerkěvských znám byl jménem „dobry pan", v kruzích panských jako „chłopoman". Při gymnasiu v Bialocerkvi založil **115 stipendií** pro dítky svých služebníkův, a zvláště nadějné jinochy podporoval na dráze dalších studií. Kromě toho věnoval 275.000 rublů na zřízení „włościańské" banky v témže městě, a co jiného dobrého učinil — o tom nevěděla pravice. Podobně působila rodina Sapiehů, zejména kníže Leon, jenž o rozvoj rolnictva nemalých zásluh si získal

Tu zmiňujeme se krátce o tak zvaných „gospodach chrześciańskich", zakládaných v poslední době tak horlivě i na statcích méně zámožné šlechty polské. Účelem „gospod chrześciańskich" bylo zbaviti lid lichvy židovské, odvrátiti jej od užívání lihových nápojův a vésti k vyššímu stupni vzdělanosti. V té příčině zakládali šlechtici ve svých vsích „hospody", kdež lidu poskytováno vše za peníz nejlacinější a kdež mu učiněno přístupno také čtení prostonárodních knih a časopisův — arci pokud bylo a jest možné.

Hřešili bychom velice, kdybychom na tomto místě pomlčeli o markraběti Al. Wielepolském. Vynikající, hrdý a střízlivý tento zjev v dějinách posledních desítiletích polských zaujímá stanovisko namnoze výlučné. Bral se on jinými cestami než těmi, jež vymezily proudy okolnosti, mnoho měl protivníkův a mnoho odsuzovatelův — ale jméno jeho neposledním bude v řadě nejlepších. Nikdo neupře dumnému magnatu vlastenecké snahy a nikdo nepodcení úspěchů, jichž dodělal se působností svou v oboru administrace polského království. Jako organisator školství (Szkoła główna a gymnasia) získal si velikých zásluh, i byl by zajisté dospěl k úspěchům trvalejším, kdyby na překážku nebyly neblahé okolnosti svírající vnitřní poměry Polsky.

Ale pohnutkami nejryzejší ušlechtilosti řídila se polská šlechta netoliko ve své vlasti, leč i daleko za hranicemi rodné půdy —

ve vyhnanství a v emigraci! I tu shledáváme, co bychom jinde snad marně hledali. Šlechtic polský uvržen v nezměrné neštěstí, hozen na pospas nejtrpčímu osudu života, netoliko že bohatýrsky snášel trýzeň sudby, ale i v nejkrutějším položení snažil se vlasteneckou účinnosť soukmenovců přiváděti k platnosti dokonalé. Dějiny sibiřského vyhnanství samy o sobě jsou nepřetržitým řetězem takových zjevů; dostačiť připomenouti Petra hr. Moszyńského a knížete Romana Sanguszku, těchto dobrodinců všech spolutrpitelů v kraji „slz a smutku".

Hrabě Moszyński odsouzen do Sibiře za Muravěva (r. 1826.), sám se uskrovňoval a žil téměř nuzně, jen aby strádajícím spoluvyhnancům mohl poskytovati nezbytné jim potřeby k uhájení života. Vyplácel „druhům v utrpení", kteří neměli z čeho žíti, po 400 rublů ročně a opatřoval Poláky sibiřské četbou, ve kteréžto příčině založil zvláštní knihovnu. Nesmírné to dobrodiní, jež ocení jen ten, kdo ví, čím stala se duševní potrava vyhnancům, vzdáleným ode všeho života národního.

Druhým nad jiné vynikajícím mecenášem sibiřským byl kníže Roman Sanguszko, také ratolesť zámožného a hrdého rodu staré Polsky.

Roku 1831. byl kníže Roman Sanguszko v nešťastné bitvě u Łysobyk zajat a odsouzen pak k doživotnímu vyhnanství do Tobolska na Sibiři. V přepychu a lahodě rodinného života vychovaný magnat vykonal celou cestu do Sibiře tehdejším surovým způsobem pěšky. Za rok byl vřaděn do vojska sibiřských pluků, načež teprv snahou příbuzných přesazen posléz k činné armádě kavkazské, kdež obdržev dvě rány povýšen byl na důstojníka. Roku 1841. poslán byl do Moskvy, kdež r. 1857. carským ukazem vrácena mu hodnosť knížecí. Po celou dobu vyhnanství „stíral slzy spolutrpitelům", podporuje vydatně hmotně i mravně každého svého krajana. Vrátiv se do vlasti obětoval šlechetný kníže zbytek svého života i sil svých cele zájmům lidu. A ve šlépějích Moszyńského a Sanguszky kráčelo mnoho jejich soudruhů rodu, povolání i utrpení.

Stejně významné stanovisko zaujala polská šlechta v emigraci. Tu tvoříc na dobrovolné neb nucené tuláctví odsouzené legie, rozvíjela činnosť blahodějnou ve dvou význačných směrech: dobročinnou a repraesentační. Když polská šlechta rozprchla se po l. 1831. a 1861. po dalekém světě a nucena byla usazovati se ve Francii, Anglii, Italii, ve Švýcarsku a částečně též v Německu (zejména ve Drážďanech), kupila se a tulila k sobě, organisujíc spolky dobročinné a národní. Vzorem takových emigrantů byl kníže Adam Czartoryski, o němžto říci lze, že vyvzdychal pro národ svůj celé srdce své. On a jiní přečetní emigranti polští ze předních rodů vlasteneckých nevyhýbali se bídě, jaká tak bolestně sklíčila všechnu emigraci. V každé sudbě života věrni jsouce svým rodákům, sdíleli s nimi osud společný. Pamětníky a korrespondence (Niemcewicz) vypravují o tom tklivé historie. Vedeni jsouce idealem i daleko za hranicemi vlasti byli

účastni všech národních organisací. Tak vzniklo známé Towarzystwo historyczno-literackie v Paříži, podpůrné spolky „Czci i chleba" a j. v. Pařížský spolek historicko-literarní stal se jaksi vědeckým přístavištěm polské emigrace, kdežto ostatní spolky hlavně pomoc strádajícím emigrantům měli na zřeteli. „Instytut Czci i chleba" rozdal dle poslední zprávy nám přístupné (r. 1881.) 18.644 franků a kapitál jeho dostoupil na 235.600 franků

Neposlední stanovisko zaujímá též národní polské museum v Raperswylu, založené hr. Vl. Platerem, v němžto přechovává se množství drahocenných památek polských, zejména vzácná sbírka přepisů důležitých listin, jež tknou se Polska.

Také nedosti lze oceniti repraesentační vliv polské šlechty za hranicemi. Známo je s dostatek, jaké stanovisko zaujímali Potočtí, Sapiehové, Czartoryští, Radziwillové v prvních salonech pařížských, jak všeobecně společenských, tak diplomatických. V letech třicátých a čtyřicátých slynuly v aristokratických kruzích římských salony polské, a tradice této dobré pověsti zachovala se do nejnovější doby. Tím šířil se bezprostřední styk Poláků čestně i důstojně téměř se vším vzdělaným světem. Totéž ostatně platí o šlechtě usedlé v otčině. Otvírajíc pohostinsky domy své a poskytujíc do nich více než jinde vstup intelligenci pěstuje tak život společenský.

Zbývá nám nyní několik všeobecných úvah k doplnění toho, co jsme výše poznamenali. Jsme arci nuceni opakovati ještě jednou, že vytknutím některých zvláště zřejmých zjevů vzácného patriotismu polské šlechty nikterak jsme nevyčerpali nahromaděný material, jenž mimovolně pod rukou roste a se množí. Na sta skvělých příkladů zůstane skryto a neoceněno tam, kde jde jen o črtu ve hrubých rysech.

Jinak by bylo pisateli rozbírati dopodrobna také vznik a trvání znamenitých knihoven rodinných v Suché, Krzeszowicích (Potočtí), Dzikově, Sieniavě, Poturzycích, sbírky vlastenecké v Podhajci, v Nieswieži (kněžna Radziwillová) a j. Tolik jest jisto, že zřídka kde zakládala šlechta tak horlivě knihovny rázu čistě národního, jako šlechta polská. I slaměná střecha šlechtického dvorku stala se nezřídka okázalým ohniskem šíření osvěty.

Kromě toho byla šlechta polská vždy účastna literarního ruchu domácího, jak podporou hmotnou, tak činností vlastní. Na sta publikací vědeckých, a sice takových zejména, na něž by se obchodního ducha nakladatel nenašel, přivedla na svět šlechta (Raczyński, Lubomirski, Przezdziecki, Działyński, Dzieduszycki atd.).

Co do činnosti literarní obohatila šlechta polská národní písemnictví nejedním plodem trvalé ceny. Není bez významu, že slavná trojice souhvězdí polské poesie (Mickiewicz, Słowacki, Krasiński) vyšla ze šlechty a že duchové, kteří spatřili světlo světa pod střechami patriarchalních dvorů šlechtických v Haliči, v Poznańsku, v Koruně, na Litvě, Podolí i na Ukrajině, vdechli do

písemnictví tu velkou, vřelou lásku, jakou se kniha polská stala příkladnou.

Iniciativ k rozličným podnikům vlasteneckým dala polská šlechta bez počtu. I ta mohyla Unie Lubelské ve Lvově roste podnětem a péčí šlechtice, vzácného Fr. Smolky.*)

Také na křesla učitelů zasedli přední zástupci šlechty národní. Připomínáme jediného Stanislava hr. Tarnowského, potomka vynikajícího rodu, professora literatury polské na universitě Jagiellonské, krasořečníka, spisovatele a mecenáše.

Takové též stanovisko zaujala všeobecně polská šlechta oproti národnímu umění. Paláce a dvory jejich vyzdobeny jsou díly národních mistrů, v Krakově, ve Varšavě, ve Lvově a j. je množství privatních galerií, z nichž mnohá vyniká nad prostřednosť (hr. Dzieduszycki ve Lvově, hr. Alfred Potocki v Lančutu, hr. Artur Potocki v Krzeszowicích, hr. Potocká Mauricová v Zatoři, Swidziński, Stąp. v Krakově atd.).

Nemohou si Poláci naříkati na lhostejnosť rozhodujících kruhů k národnímu umění; nejsouť nuceni hledati díla svých mistrů po celém světě, žebrácky a opuštěně. Nejznamenitější obrazy Matejkovy zůstaly v Polsce, a sice z velké části péčí šlechty. „Kázání Skargovo“ zakoupil Mauric hr. Potocki, „Štěpána Batoryho“ hrabě Tyszkiewicz, rovněž ve vlasti zůstala slavná „Unie Lubelská“ atd. Výše zmínili jsme se již o Národním museu v Krakově.

Není posléz také bez významu, že ta „chudá“ Halič je na stipendie nejbohatší zemí v celém státě rakouském a že výdajný roční kapitál krakovské Akademie náuk činí 40.000 zl., k čemuž opět a opět přispívala velmi vydatně polská šlechta...

Příslušelo by snad ještě obrátiti zření k tomu, jakou účasť měla šlechta polská ve věcech českopolských, leč tuto zajímavou stránku společného našeho života hodláme rozebrati na místě jiném, ježto nevpadá přesně do rámce této rozpravy. Tolik jen mimochodem připomínáme, že právě z vrstev polské šlechty vzešli národu českému přátelé vřelí, věrní a nadšení. Skutky mnohých zapsány jsou také v dějinách našich osudův, ale větší je množství těch, jichžto přátelství do dneška nebylo náležitě oceněno.

Styk polské šlechty s národem českým v dobách dávno minulých dobře jest znám.**) Když pak národ český na počátku našeho století k novému životu sbíral síly své, opět to byli zástupci polské šlechty, kteří živou účasť měli ke všem našim snahám i úspěchům. Jména jejich spatřujeme v řadě prvních zakladatelů Matice české; přidali se horlivě k účastníkům slovanského sjezdu r. 1848., hájili zájmy naše na říšské radě, spěli oslavovat s námi otevření chrámu mus dramatických i památky společností

*) Viz náš článek: Kopec Kościuszkův a Unie Lubelské. „Slov. sborn.“ 1884, str. 45

**) Srovn.: „Poměry Čech k Polsce a jich význam v politickém ruchu šlechty polské v XV. věku“ od Č. Korotynského. „Slovanský sborník“ 1883., str. 585.

našich (Potočtí, Czartoryští a j.). Víme též, čím byl národu našemu šlechetný kníže Jiří Lubomirski...

Dodáme-li k tomu ještě, že ve vší vlastenecké činnosti podporovaly polskou šlechtu spanilomyslné družky jejich, polské kněžny, hrabiny i veských dvorů šlechtičny, jejichžto památný, září neskonalého holdu osvícený úděl ve vlasteneckých věcech důkladněji jsme vyložiti se snažili v rozpravě „O polských paních a dívkách" („Slov. sborník" 1881.), dospěli jsme k závěrku těchto zběžných úvah.

Vady polské šlechty jsou s dostatek dobře známy — šířiti se o nich znovu bylo by věru zbytečno. Méně známy byly stránky jasné a k těm zběžně ukázati bylo účelem těchto řádků.

Povaha věcí mluví za sebe sama. Ať zblízka, ať zdaleka, ať okem optimisty neb pessimisty pohlížíme na prostá fakta výše načrtnutá, vždy stejným naplňuje nás přesvědčením. Tu především neubráníme se mínění, že vedle ušlechtilých vloh citových rozhodovalo skutečné, velké vzdělání těch mužův a žen, kteří tak znamenitě pochopili úkol svůj v lůně národa. Jen magnat prostý všech vyšších idealů, beze všech jemných záchvěvů duševních, nevzdělaný, tupý a špinavý až do hnusu uspokojiti se může koňařstvím, frejířstvím, šaškováním na cizích záhonech a hříšnou nedbalostí k rodné zemi a její **národním** zájmům. Ale takový magnat přestává býti přes dědictví erbův i statků pozemských magnatem; proměňuje se v obyčejného koňaře, směšného šaška a lokaje v cizích službách — nedůstojného předků svých, šlechtického rodu svého a vlasti své. Památka jeho zaniká beze stop doma i jinde, ačkoli povolána byla skvíti se vedle nehynoucí památky dobrých králův a prvních dobrodincův i výtečníků národa směru jakéhokoli.

Za to však mužové podobní Ossolińským, Lubomirským, Dzieduszyckým, Czartoryským, Skarbkům, Sanguszkům, Działyńským, Potockým atd., o nichž v této stati byla řeč, vždy ozářeni budou upřímným vděkem národa, a jména jejich sama tradice lidu zvěční ve chvalozpěvech a postaví je do jasu, jenž velebně svítí nad pamětí korunovaných otců vlasti a národních velduchů.

Nelze tedy skrovné vzpomínky o blahodějné činnosti polské šlechty vhodněji zakončiti než z hloubi vlasteneckého srdce nadšeného pěvce Zygmunta Krasińského vytryšklou pravdou a tužbou:

Jeden tylko, jeden cud
Z szlachtą polską polski lud!
A patrzący wiecznie z góry
Nie odwróci twarzy Bóg!

V slovech těchto spatřujeme záruku polského bytu.

Matice srbská v Budyšíně.

Lístek z dějin lužického probuzení.

Napsal **Adolf Černý.**

Počátkem přítomného století panovaly v sesterských Lužicích minulými časy připravené poměry nejen rozvoji, ale i udržení se Lužičanů velmi nepříznivé. Řeč národní byla učenějšími téměř zcela opuštěna a za německou nebo latinskou v jich spisech vyměněna. Nechovalit již mnozí pražádné naděje na znovuzrození srbské řeči a byli připraveni na brzký konec její, na konec posledního téměř zbytku Polabských Slovanů, na konec Lužičanů. Vždyť všecky okolnosti tomu jen nasvědčovaly: školy byly vesměs ryze německé, mnozí duchovní potlačovali srbské služby chrámové, za německé je zaměňujíce, srbské noviny vládou zakazovány, jako 1812. „Serbski powědař a kurier", sami Srbové řeči své si nevážili, podobně jako v oněch asi časech u nás za nízkou ji majíce, ve způsobě života i v kroji Němcům se blížiti hleděli atd. Za takových poměrů arci se germanisace úžasně rozmáhala, zvláště v Lužici Dolní, kdež ku konci XVIII. stol. jedenáct vsí cele se poněmčilo. K tomu všemu r. 1815. uzavřeno na kongresse vídeňském roztržení Lužice, tak že jen část Horní Lužice při Sasku zůstala, ostatek pak s celou Dolní Lužicí Prusku připadl.

V těchto zlých časech hleděli někteří mužové v Horní Lužici, kteří řeči své věrni zůstali, a ji za ztracenou dosud neměli, tuto řeč znova vzdělávati. K těmto prvním předchůdcům a zvěstovatelům zory nového života řeči a národnosti lužickosrbské přičísti sluší hlavně Jana Dejku, vydavatele zmíněného již „Serbskeho powědařa a kuriera"; Handrija Lubjenského, jenž k novému životu zaniklou společnost lužických studujících v Lipsku, „Sorabicum", vzbudil; Handrija Zejleře, jenž do založené rukopisné „Serbskeje Nowiny" téže společnosti svoje básně vpisoval, kteréž pak opisy mezi Srby rozšiřovány byly; dra. Bedřicha Adolfa Klina, jenž sice jen německy psal, ale horlivě zastával se srbského školství a jiných záležitostí lužických, jak dále pověděno bude; konečně Tecelina Meta, jenž nejpotřebnější náboženské, popularní a školské knihy vydával. Probuzení národní šířilo se mezi studující mládeží čím dále, tím utěšeněji, jednotlivými horlivci rozněcováno. Pozbuzovatelem svých kollegů na gymnasiu budyšínském (1832.) k lásce řeči mateřské, k národu lužickému a k zemi lužické byl Jan Arnošt Smoleř, onen patriota Srbů lužických, kterýž od těch dob zůstal v čele všech národních snažení této haluzky lípy slovanské. On to byl, který, když odebral se na universitu vratislavskou, založil tu r. 1838. lužické tovaryšstvo, spolek pro lužické dějiny a řeč lužickou, s německou a srbskou sekcí, jehož protektorem byl od l. 1840. náš Purkyně, tehdáž s Čelakovským na universitě Smoleřův professor a povzbuzovatel v slovanských myšlénkách. Příkladem Smoleřovým vedeni, zřídili r. 1839. August Mosak Kłosopólski (Mosig

von Aehrenfeld) s H. Imišem společnosť srbských gymnasistů budyšínských, pod jménem „Societas slavica Budissina“.

Mladí buditelé Srbů hornolužických počali se pilně i o vzbuzení nové srbské literatury vážně starati. Roku 1841. vyšlo Jordanem sebraných deset srbských písní a grammatika, téhož roku Smolerův „Mały Serb“ (malá to gramm. a konversační knížka) a hornolužický díl veledůležitého díla národních „Pěsničkow“, roku 1843. téhož německosrbský slovník a dolnolužické národní písně s přídavky o krojích, zvycích a obyčejích Lužičanů. L. 1842. počal Jordan vydávati svou „Jutničku“, kteráž však po půl létě zanikla, nemajíc přízně v lidu pro svůj poněkud reformovaný pravopis. Hned však po její zaniknutí počala vycházeti redakcí H. Zejleře „Tydźenska novina“. Ta, obratně jsouc vedena, dobývala půdy národnímu uvědomění obecného lidu — a učila jej čísti.

Potěšitelným úkazem byl také nový školní zákon z r. 1835., kterýž Srbům užívání mateřské řeči při náboženství a čtení povoloval.

Tak nabývali srbští vlastenci stále nových a nových nadějí ve vzpružení ochromených sil svého národa a svého jazyka, viděli přicházející znovuzrození, které se předchůdcům jich jen jako krásný sice, avšak nemožný ideal zdálo. Tak byli stále ve svém blahodárném působení posilňováni a k novým činům pobádáni.

Zajisté nejkrásnější myšlénkou, od které se nejvíce očekávati dalo, byla ona o založení literarní společnosti srbské, podobné nedávno povstalé Matici srbské v Pešti (1826.), české v Praze (1829.) a illyrské v Záhřebě (1842.). Myšlénku tu pojal Smoleř již v čase svých studií slovanské filologie na universitě vratislavské, ale nebylo lehko ji provésti ačkoli ovšem všichni vlastenci roku 1845. pro ni zahořeli, tím více, že tehdáž v Budyšíně pobývající náš Palacký je v myšlénce o založení literarní společnosti, která by všecky lužické Srby spojovala, utvrzoval. Byla to myšlénka lákavá, která po zralém uvážení naléhavou se stala — vždyť ničeho jiného nebylo tolik potřebí, jako spojení Lužičanů v písemnictví, které je mnohonásob tříštilo. Nejen že byla dvě nářečí spisovná, byl i neustálený pravopis, starý jinaký než novější katolický a ten opět různící se od protestantského. Kromě toho byla by Matice jakýmsi světlým bodem, ku kterému by všichni Lužičané vzhlíželi, který by měl je stále upomínati, že jedno jsou — a nepřátelům dokazovati, že jsou.

Jak již praveno, byla myšlénka ta za stávajících poměrů obtížna k provedení, bylo mnohé protivenství přestáti a mnohou oběť přinésti, bylo třeba svědomitě pracovati, než podobná Matice založena býti mohla. Ale horlivější Srbové tehdejší, nelekajíce se žádných obtíží, ujali se energicky myšlénky té a přičiňovali se v život ji uvésti. Dne 18. dubna 1845. sešlo se čtyřicet srbských vlastenců na „Vinici“ u Budyšína, kteříž po návrhu Smolerově ustanovili se na založení Matice, jejíž účelem by bylo vydávání dobrých knih popularních i vědeckých, jež mají se ve

všeobecném shromáždění voliti. Tak můžeme Smoleře za zakladatele Matice lužickosrbské považovati, třeba ona tehdáž ještě založena nebyla. Ve shromáždění tom zvolen i prozatímný výbor, který se měl o uskutečnění založení Matice starati. Výboru tomu postaven v čelo již tehdá slavený srbský, vpravdě národní básník Handrij Zejleř jako předseda, jemuž za sekretáře Mosig Kłosopólski přidán.*) Prozatímný výbor ten sešel se k prvnímu sezení dne 17. října 1845. v bytě Kłosopólského v Budyšíně, kteréž schůze účastnil se i Smoleř, tehdá kand. theol. ve Vratislavi, jenž sestavil k této schůzi návrh stanov budoucí Matice srbské. Stanovy tyto čteny a něco málo změněny. Hned na to byl německý překlad těchto stanov odeslán výše již vzpomenutému dru. Ad. Klinovi, budyšínskému radnímu, s prosbou, by je prohledl a pokud třeba i opravil. To Klin svědomitě učinil a sám ku konci listopadu 1846. krajské direkci budyšínské zároveň s prosbou, opatřenou podpisy sedmi katolických a sedmi evangelických Srbů, totiž: Jakuba, Wjacky, Rychtaře, Mòhna, Smoły, Hašky, Pecha, Buka, Kućanka, Žura, Nowaka, Garbaře, Wanaka a Imiše, podal. Dne 26. února 1847. došla odpověď, ze kteréž vysvitlo, že krajská direkcí proti tak chvalitebnému spolčení ničeho míti nebude a že též královské ministerstvo vnitra, jakož i ministerium kultu a veřejného vyučování nic proti jeho zaražení nenamítlo.

Nyní, když povolení obmýšlené společnosti od vrchnosti již pojištěno bylo, svolána byla hlavní „zhromadźizna“ Srbů (na první středu po velikonocích, ve kterýž den Matice každoročně své zhromadźizny odbývá), aby se na konečném založení Matice srbské ustanovili. Dne 7. dubna 1847. sešlo se mnoho Lužičanů (dle presenční listiny 43) pod předsednictvím dra. Klina a místopředsednictvím duchovního Jakuba. Při schůzi té čteny a prozkoumávány i opravovány stanovy, načež Matice srbská za určité založenou vyhlášena. Prvním předsedou výboru zvolen osvědčený spoluzakladatel Matice, dr. Klin, za náměstka jeho pastor Jakub, tajemníkem Wanak, jeho náměstkem Kućank, pokladníkem Wecka, knihovníkem Imiš a redaktorem „Časopisu“ Smoleř. Dále do prvního výboru zvoleni: Haška, Zejleř, Buk, Garbař, Kulman, dr. Pful, Melda a Pekař.

První tento výbor, složený jen z mužů pro národní věc zaujatých, zahájil působnosť svou schůzí dne 12. dubna 1847., o kteréž se tuto pro její památnosť také zmíníme. Ve schůzi té totiž utvořen plán, jakým způsobem by Matice úkolu svému zadost činiti měla. Ustanoveno 1. že se vydá „Navedení k novému analogickému pravopisu srbskému“, kteréž dr. Pful navrhuje a jež se strany pak protestantské Smoleř prohlednouti má. 2. Pokud možno nejdříve a nejrychleji, mají se vydávati povídky pro Srby obojího vyznání, psané sice v duchu nábožném, ale s vyloučením

*) Mimo ně v prozatímném tom výboru byli: kand. theol. Wanak, kand. theol. H. Imiš, učitel Wjela, studující Bohuvěr Pful, stud. Cyž a kand. theol. J. E. Smoleř.

všeho strannictví, dosavadním pravopisem obou stran. 3. Dále má se výbor i o vydávání jiných poučných a zábavných spisů starati. 4. Časopis matiční má co nejdříve v život vejíti a 5. že se výbor o vydání slovníku srbskoněmeckého a německosrbského starati má. Jak tuto sobě vytčenému úkolu Matice dostáti mohla, ukáže se později.

Slovanské kroje a typy. VI. Bulka (nevěsta provd.) z Nové Zagory.

Když byl přístup k Matici srbské i pruským Lužičanům přičiněním superintendenta Kubice ve Wojercich povolen (v červenci 1847.), vydala Matice provolání k „přátelům srbské řeči a literatury“ ve trojím pravopise tištěné (katolickém, evangelickém a novém), jímž zve Srby k přistupování ke spolku pro ně tak důle-

žitému. Slovy upřímnými líčí tu Smoleř zrození Matice srbské a vykládá její účel a sestrojení, podávaje některé paragrafy stanov. Z těch patrný jest tento účel, jaký Matici podložen jest, že totiž chce se o vydávání dobrých popularních a vědeckých spisů a časopisu, o vytříbení a zdokonalení spisovné řeči, jakož i o vzdělání obecného lidu srbského dle možnosti starati. Časopis, který měl čtvrtletně vycházeti (což však dlouho netrvalo) redakcí Smoléřovou, má nejprve k filologii a literatuře zřetel obrátiti, ale též dějiny a jiná užitečná odvětví písemnictví pěstovati, k nimž i básnictví mělo náležeti. Dále sděluje toto provolání ustanovení, jak se s jměním matičním nakládati bude, že totiž dvě třetiny ročních důchodů na účely společnosti se obrátí, třetina pak jako jmění „Maćicy serbskeje“ se uloží. O působení Matice dovídati se mají členové její o hlavní „zhromadźizně“, kteráž se každoročně první středu po velikonocích odbývati má.

Tak vstoupila nová srbská společnosť v život, se záměry a nadějemi velikými. Ale při vší horlivosti, jakou Matice ukazovala, nebylo jí možno vše, jak by si přála, vyplniti — nedostávaloť se jí prostředků jak materialních, tak duševních. Příčinou prvního nedostatku byl malý počet členův a nepořádnosť jich v placení ročního příspěvku. Ačkoliv příspěvek tento byl malý (v I. třídě členů 1 tolar 10 n. gr., ve II. třídě pak pouze 25 n. gr.,*) přec brzo ani ten nebyl odváděn, tak že již po třech letech v r. 1850. v Časopise nářek se vedl na tuto vlažnosť členů, kterýž opětoval se potom bohužel téměř každoročně a jako temná niť působením Matice se vinul. Nebylo tedy uvědomění národní, jak se v prvních dnech nadšení zdálo, tak rozšířeno a četa uvědomělých, nadšených a účinlivých národovců, kteří by se ve prospěch svého lidu a své země neštítili žádných obětí hmotných, byla přec jen malá. Ale i po duševní stránce trpěla Matice srbská žalostným nedostatkem. Nedostávaloť se spisovatelů, kteří by čistým jazykem srbským lidu cenné a užitečné věci psali, kteří by Časopis básněmi a vážnými vědeckými články zásobovali. Příčinu toho hledati třeba v malém počtu Lužičanů vůbec, pak v nepříznivých poměrech školských. Neměliť Lužičané za celou dobu studií příležitosti, ve své mateřské řeči se vzdělati, musili tedy známosť tuto vlastní pílí čtením srbských knih si opatřovati. Ale jak obtížno to bylo! Vždyť, jak jsem již zpředu pověděl, srbská řeč spisovná tehdy teprve z úpadku se vymaňovala, následkem toho mnohostranně vzdělána nebyla. I stávalo se Matici, že častokráte ani knihy, kteréž již slíbila, vydati nemohla, což jí zajisté důvěry nepřidávalo.

V jakém úpadku tehdejší spisovná řeč byla, jak neobvyklou byla, dokazuje nám faktum, že mluvilo se teprv na druhé hlavní zhromadźizně 1848. pouze srbsky (po návrhu pastora Jakuba) a že teprve 3. dubna 1850. se poprvé protokol srbsky psal! Smutná to fakta, ale pravdivá a tím více potřebu podobného spolku, jako

*) Tato druhá třída později zrušena.

Matice byla, dokazující, tím více dokazující blahodárnosť činnosti její, pohlížíme-li na stav písemnictví lužického nyní.

To bylo příčinou, že Časopis teprve r. 1848. vyjíti mohl a že nemohl čtvrtletně (jak slíbeno) vydáván býti. To bylo také příčinou, že Matice v prvních časech pouze málo spisů vydávati mohla, jejichž cena nedosahovala výše ročního příspěvku členského, což mnohé členy, v nichž první posvátný zápal již byl pohasnul a kteří chladně počítati začali, Matici odloudilo, tak že potom dlouhá léta ročně průměrně toliko 80 členů mívala, počet to zajisté velmi skrovničký a smutný. Matice měla tedy co bojovati o existenci. To měla za své upřímné snahy! Nenadála se, že podobně dobrá snažení, jako ono o reformu špatného dotud pravopisu a nesjednocenosti tehdejší spisovné řeči, jí nikoli prospívati, ale škoditi budou. Zdáloť se mnohým obtížno od Matice novému se učiti, jim bylo staré, v němž zkostnatěli, milejší, pročež nepřistupovali k Matici, anebo, byli-li členy, odstupovali od ní.

Jiní v pozdějších letech ze spojení s Maticí vystupovali i proto, že věděli, členstvo v Matici že jim žádné cti a přízně u vyšších nevydobude, aniž jakéhokoli hmotného užitku poskytne.

Ale vůdcové Matice nedávali se vším tím odstrašiti, Matice kráčela stále jistě ku předu, majíc vždy vytknuté sobě úkoly na mysli. Sledujme Matici od jejího právě vypsaného vzniku krok za krokem na její pouti až do dneška, načež si budeme moci jasný a přehledný obraz o její činnosti utvořiti.

Roku 1848. vyšel první svazeček Matičního Časopisu redakcí Smolerovou, tištěný znova utvořeným pravopisem, o jehož v život uvedení tedy Časopis zásluhu má. Pfulův výklad tohoto pravopisu zaujal celý druhý sešit pod názvem „Hornjołužiski serbski prawopis z krótkim ryčničnym přehladom“. Tohoto roku vyšel Časopis, jak původně ustanoveno, ve čtyřech sešitech a obsahem svým vyhověl účelům, jež mu Matice vytkla: přinesl v přední řadě jazykozpytné studie, přinesl i historické články, i články přírodopisné, jimiž Rostok srbskou terminologii vědeckou v oboru přírodních věd ustáliti hleděl, přinesl i básně od Zejleře. Mimo s Časopisem vystoupila Matice hned v první době se spisy pro lid. Již r. 1847. rozdávala svým členům čtyři kázání zemřelého již kněze Handrija Lubenského „Jězus we domi pobožnych“ péčí mnohokráte již vzpomenutého Arnošta Bohuvěra Jakuba. Roku 1848. vydala důležitý spis Jakubův (ve sjednocení s Kućánkem) „Serbske horne Łužicy“, statistika to Horní Lužice a přehled její literatury až do r. 1848. Téhož roku ještě tři jiné spisy pro lid vydala. Tak vystoupila zajisté statečně a veliké naděje — když v tom přikvačil bouřlivý pro celou Evropu rok 1848., kterýž i ji ohrozil. Osud Lužičanů rokem tím vyvolaný byl by i jejím osudem.

Němečtí demokrati byli by rádi srbský lid na svou stranu strhli, avšak ten obrátil se ke straně královské, jelikož viděl, „že od tehdejších německých demokratů pro svoji slovanskou národ-

nosť ničeho dobrého nadíti se nemůže".*) A to je nejen zachránilo, nýbrž jim i v národních věcech prospělo. Patrnoť to z toho, že k prosbě Srbů, která byla po skončení hlavní matičné „zhromadźizny" l. 1848. vůdci Srbův uraděna, zvláštní kommissí pod předsednictvím Imišovým sestavena, asi 5000 Srbů podepsána a zvláštní deputací 26. července 1848. předsedovi ministerstva odevzdána a kteráž zněla, by srbská řeč v Lužici totéž právo měla, jako německá v Němcích, a to zvláště ve škole i chrámě, před úřady a soudem — že k této prosbě brzy po nastoupení míru dne 28. srpna 1849. takto odpověděno: 1. že se musí ve škole elementarné, kde srbské děti jsou, srbskému čtení a náboženství na základě lužické řeči vyučovati; 2. drážďanským Srbům jsou čtyřikrát do roka srbské služby boží povoleny; 3. při soudech a úřadech, kdež je třeba, mají srbští přísežní tlumočníci býti.**) Byly to ovšem nepatrné ústupky, ale proti dřívějšku potěšitelné, jež také budily nové naděje ve všem národě hornolužickém. Ten byl zachráněn — a s ním i Matice.

Bez jakékoli mezery mohla dále působiti. Matiční Časopis vycházel stále, ne však o čtyřech, nýbrž jen o dvou sešitech ročně, v l. 1851.—1854., pak 1856.—1857. dokonce jen o jednom sešitě ročně. V ostatní léta až po naši dobu vychází pravidelně o dvou svazcích každoročně. Smoleř redigoval jej svědomitě až do r. 1853., kdy uvázal se v redakci jeho Jakub Buk.

Roku 1851. vstoupila Matice v první spojení s jiným družstvem. Uzavřena totiž výměna spisů se zhořeleckou učenou společností, jménem „Gesellschaft der Wissenschaften in Görlitz". V podobné styky vstupovala pak postupem času stále, tak že nyní již se 24 ústavy a společnostmi spisy své vyměňuje.***)

(Dokončení.)

*) Historija serbskeho naroda, Bogusławski a Hórnik, str. 131.

**) Tamže str. 133.

***) Společnosti ty a ústavy, kromě jmenované, jsou tyto: Arch. spolek v Petrohradě, Akademia umiętności v Krakově, Bibliotheka v Kurniku v Poznaňsku, British museum v Londýně, Geografická společnosť v Petrohradě, Gymnasialní knihovna v Chotěbuzi, Juridická společ. v Záhřebě, Carská akademie v Petrohradě, Matice česká v Praze, Matice slovinská v Lublani, Matica srpska v Novém Sadě, redakce Bibliotheky Warszawské, Freiberger Alterthumsverein, Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde ve Štětíně, Gesellschaft für Kunst und Wissenschaft in Ulm und Oberschwaben, historicko-archaeologické družstvo v Moskvě, společenstvo milovníků ruské literatury v Moskvě, Tovaryšstvo vědomostí v Poznani, Učené družstvo v Bělehradě, Universita v Christianii, universita v Moskvě a Ústav hrabat Ossolińských ve Lvově.

Mravy a zvyky Jihoslovanů.

Podává dr. **Jaroslav Vlach.**

(Pokračování.)

II. Milostné a svatební zvyky.

A. Milostné.

Jak mladí lidé lásku si vyznávají. Hlavní příležitosti, při nichž mladí lidé lásku sobě vyznávají, jsou: 1. při zastaveníčkách pod oknem, zvaných tureckým slovem „ašikovanje", 2. při „kolu", 3. při práci na výpomoc konané, zvané „móbě", a konečně 4. při přástvách.

Obyčejné ašikovanje děje se v neděli neb o svátku, kdy jest více času volného; mladí lidé vracejíce se z návštěvy neb z kostela, vidí se a řeknou sobě, co sobě říci chtějí. Poněvadž děvče vždy pod dozorem rodičů neb příbuzného sobě vyjde, mluví při tom arci více oči než ústa. Jsou pak v roce svátky, za nichž mladí lidé používají plné volnosti, totiž u křesťanů vánoce a půst, u moslemínů bairam. V těch dobách několik junáků ve spolku navštíví v šatu svátečním některou sousední ves; pět až šest dní chodí pak ode vsi ku vsi, těšíce se všude řádnému pohostinství. Jísti a píti dostane se jim do sytosti, neb tak žádá toho zvyk a mrav; kdoby nechtěl jich přijati, upadl by ve všeobecnou potupu a vydán by byl jich pomstě. Ve dne mají přístup junáci do každé domácnosti, kde jedno neb více jest děvčat; při tom jest jim chovati se slušně, jinak by neposlušný byl vyobcován bez dlouhých okolků. Jsou-li mezi nimi hoši z jiné vsi, bývá obyčejně ze žárlivosti večer pranice, při níž kamení, nože i pušky bývají zbraní. Vlastním časem ašikovanje jest noc, při níž milenci jisti jsou před zvědavostí. Děvčata tlukotem na okenice, smíchem neb pokašláváním dávají milencům znamení; na ta znamení hoši shromáždí se před oknem, načež milenec ku milé své vyleze pod okno, kdežto druhové jeho jsou dole na stráži. Tak vystřídají se, jdouce od okna k oknu, znenáhla všichni milenci u děvčat svých. Má-li některé děvče více zbožňovatelů, dochází ku krvavým šarvátkám mezi soupeři; kdo v nich jest vítězem, chlubně sdílí s milkou svou vítězství své.

Ve dni sváteční hoši a děvčata provozují rozmanité tance, při nichž milencům dává se příležitosť projeviti sobě lásku. V „kole" junák ku milce své častěji pozvedne zraku, a když zraky obou se setkají, junák rychle otočí se na stranu druhou neb poklesne zrakem neb počne knoflíky na kazajce své počítati, kdežto kolem rtů dívčiných hraje úsměv sladký — vyznání lásky. Největším projevem lásky bývá — arciť u hochů švarných a odvážných — štípnutí milenky do ramenou, po němž děvče milence lehce udeří přes ruku neb na ramena. Ve dni všední při móbě neb na přástvách nitky milostné se zapřádají. Naskytne-li se v některém statku více práce, ku které chasa domácí nestačí, hospodář požádá mládež veskou, by mu jeden den přišla na výpomoc. Obyčejně móby bývají na podzim, když jedná se o rychlé sklízení žně. Den taký bývá slavnostní. Děvčata nastrojí se jako v den

sváteční, by se líbila; za veselého zpěvu činí se pak všichni o překot, by práce vykonána byla v čas. Pracovníky hospodář vyčastuje slavnostně, jakoby byl den světitelův. Po práci vykonané hlučné veselí naplňuje statek až přes půlnoc; jí, pije se, zpívá a tančí, a mnohá potomní svatba se tu zapřádá.

Přástvy konají se za dlouhých zimních večerů; hoši a děvčata vsi shromáždí se v určitém statku, by předli a se bavili, neboť při matném svitu loučí mohou děvčata jen příst, kdežto hoši baví je povídkami, neb zpěvem, neb hrou na tamburu a gusle. Mnohý hoch upadne při nich do tenat lásky, by z nich se více nevypletl. V mnohých krajinách z příčin rozmanitých také schůzky od úřadů jsou staveny; ale zvyk zděděný je mocnější zákazův úředních a udržuje se posud stále, hlavně ve vesnicích, jež jsou vzdáleny od hlavních silnic. I potrvá tak dlouho, dokud jinou zábavou nebude nahrazen.

Kouzla v lásce. Všeobecně dívky jihoslovanské věří, že možno jest kouzly vynutiti sobě lásky jinochů. Děvče na př. vykopá zemi, ve které obtiskla se noha milencova, dá ji do květináče a pěstuje v ní rostlinu „měsíček“, jenž nikdy nevadne. Jako žlutá květina roste, kvete a nikdy nevadne, tak i má růsti, kvésti a nikdy nevadnouti láska milencova. Kouzelné nápoje i čarovná jídla mají napomáhati ku lásce. Známým prostředkem bývá, že zmocní se vlasu toho, jehož láska má se vydobyti. Vlasy dají se pak do hadříku, který nosí se na těle nahém v důlku srdečním. Též stačí jen cíp košile milencovy. Má-li milenec se dostaviti v brzku, hodí se za nového měsíce cíp šatu neb vlas do ohně, kdež shoří. V některých krajích (Bosně, Černé Hoře a Boce) jest zvykem, že v den sv. Jiří tři děvčata na vdávání časně z rána vyjdou sobě ku vodě, by čarovala. Jedno z děvčat má v ruce proso, druhé na ňadrech větvičku habrovou. Když došla k vodě, ptá se jedno z obou děvčat třetí, jež nenese ničeho: „Kam jdeš?“ Tato odpoví: „K vodě, by mne a tebe a tuto, která před tebou jest, brzo (z domova) odvedli.“ *) Na to táže se dívky, jež má proso v ruce: „Co máš v ruce?“ Odpověď zní: „Proso, aby o mne, o tebe a tuto, která před tebou jest, prosili.**) Na to táže se třetí, jež má proutek habrový: „Co neseš na ňadrech?“ Tato odpoví: „Habr, aby mne, tebe a tuto, jež před tebou jest, unesli.“ ***) V Chrvatsku děvčata a hoši v týž den hledají jetel o sedmi listech; milenec strčí nalezený jetel lásce své do kapsy neb někam do šatu, a může býti jist, že láska jeho dojde ohlasu. Zvláštní jsou zvyky, dle nichž děvčata kouzly hledí odhaliti roušku budoucnosti, za kterého asi muže se provdají, neb ve kterém roce.

V předvečer úterka neb pátku bývá zvykem, že děvče vezme kus chleba, osolí jej, dá do úst, kdež jej přežvýká, pak pravou rukou zase vyndá a nepozorovaně spustí do klína. Po večeři lžíci, nůž i vidličku zaobalí do zástěry, načež než sobě ulehne, podívá se do zrcadla, při čemž hovoří: „Lesklé zrcadlo, jako mně ukazuješ podobu mou, zjev mi ve spánku muže mi určeného!“ Na to zaobalí i zrcadélko

*) na vodu, da vode.
**) proso, da prose.
***) grab, da grabe.

do zástěry, dále člunek tkalcovský a hřebeny, a uloží vše na podušku, Po vroucné modlitbě uloží vše pod podušku, pokřižuje ji třikráte, pomodlí se znova, obyčejně otčenáš a praví ku konci: „Modlím se k tobě, Bože, a ty poruč, aby muž, mi souzený, se mi zjevil ve snu; je-li za vodou, má tu člunek a veslo (lžíci), je-li za lesem, sekeru (nůž), je-li mu jíti přes kamení, má tu vidličku. Nechť přijde! nalezne tu chléb a sůl, abychom společně jedli, hřebeny, bychom se česati mohli, zrcadlo, bychom se do něho mohli podívati, a pak spolu kráčeli k oltáři.“ Jindy děvče pomocí pavouka hledí uviděti muže budoucího ve snu, jindy pomocí dvacetníkův uložených pod poduškou, jež má souzený muž přepočítati, aby děvče sobě zakoupiti mohlo šat svatební, jindy pomocí věnce uvitého z břectanu, jejž majíc na hlavě děvče spí v naději, že muž jemu určený přijde ve snu a věnec s hlavy sejme.

Za novolůní děvče dá v předvečer první neděle přítelkyni své, nově provdané, pentli, jíž svazuje svůj cop. Tato jí upevní svůj vlas a před spaním proslovi tato slova: „Můj věnci! nechť snim pod věncem svým, po kteréhož muže boku ono (děvče) bude před oltářem státi a s kterým mužem zamění svůj venec, t. j. jméno. — Spatří-li dívka náhodou nový měsíc, ostane státi, pokřižuje se, pomodlí se třikráte a osloví měsíc, by jí ve snu zjevil muže, ježto vše na zemi přehledne a muže jí určeného zná; na to vezme štipec země, kde pravá noha stála, uschová ji do večera, kdy ji skryje pod podušku, na kterou si ulehne.

V den sv. Jiří na Černé Hoře děvčata při svítání jdou pro vodu a hledí tak dlouho do studně, až oči jich naplní se slzami a ona se domnívají, že vidí obraz budoucích vyvolených. — V Srbsku v předvečer svátku děvčata věnce uvité, jež určeny jsou hochům, jichž lásky hledí sobě vydobyti, uloží na místo otevřené, na př. na střechu, kdež ponechají se do svítání. Na kterém věnci nejvíce jest rosy, toho jinocha láska bude nejmocnější. Vše se děje ve skrytosti, by zlí hoši nezmocnili se věnců; neb kterého děvčete věnec byl ukraden, toho štěstí pro tento rok jest zmařeno.

V noci svatojanské Jihoslované zapalují ohně, kolem nichž děvčata i hoši provozují tance rozmanité. V Chrvatsku hoši skákají přes oheň; komu skok se zdaří bez popálení, ožení se ještě téhož roku. V Srbsku děvčata v předvečer sv. Jana nalijí bílek do sklenice vody, kterou postaví přes noc pod okap; z rána soudí podle tvaru, zdali se brzo provdají. Rovněž v týž den zasejí pšenici a pozorují pak v den sv. Petra, jak vyšla; jsou-li stébla zakroucena v podobě prstenů, děvče brzy se provdá. — Podobně se hádá na muže budoucího o svatodušních svátcích pomocí věnce, jenž upleten jest z trávy, kterou kostel jest posypán, neb věnce uvitého za jasné noci z polního kvítí, který v kostele pokropí se svěcenou vodou a pak večer na dvoře statku roztrhá a na všechny strany světa rozhodí.

O vánocích děvčata bosenská seberou po jídle kosti a rozhodí je na práh, když byla každé přiřkla jméno některého z děvčat; na to pozorují, kterou kosť pes nejdříve odnese. Děvčeti, jehož kosť pes nejdříve odnesl, blahopřejí ostatní, že se nejdříve provdá. — Děvče, jež chce zvěděti, za jakého muže se provdá, prostře o štědrý večer na

stůl a čeká na loži do půlnoci, kdy se zjeví duch budoucího muže a po ní hodí nožem; ostane-li děvče neporaněno, šťastně se provdá a dostane se za muže dobrého, poraní-li se nožem, zemře záhy. — I hoši v týž večer hledí zvěděti, jaké budou jich ženy. Když ostatní meškají v kostele, hoch ženění chtivý v temnotě, jsa nah, prosejpá popel sítem. Jeho budoucí se mu pak zjeví.

Svádění děvčat. Jihoslované dbají velice, by děvčata byla mravů bezúhonných; pročež velikým jest jim hříšníkem, kdo děvče svedl. Praví o něm národní píseň srbská:

Od boga je velika grehota,
A od ljudi zazor i sramota,
Djevojačku sreću zatomiti.

(Jest před bohem velikým hříchem, a u lidí nenávisť a potupa, zničiti děvčeti štěstí života.)

Nevinnosť dodává děvčeti větší ceny než bohatství, neboť praví přísloví: „Bolji je dobar glas nego zlatan pas, t. j. lepší je dobré jméno než zlatý pás". Jiným příslovím děvče varuje se před pádem slovy: „Čekaj, divojko, vrimena, ne gubi imena, t. j. čekej, děvče, času svého, nezahub jména svého". Pročež zapomene-li se jen trochu děvče s milencem svým, jest již pochybeno, neboť: „Ko s vragom tikve sadi o glavi mu se lome, t. j. kdo s čertem tykve sází, o hlavu se mu rozbijí". Máť každé děvče býti pamětlivo, že „Sokolu je da lovi a krepelici da se čura, t. j. sokolu jest jíti na lov a křepelce býti na pozoru." Na děvče, jež se proti nevinnosti prohřešilo, lid hledí s opovržením; o ní platí pořekadla: „Što je tražila, to je i dobila, t. j. čeho hledala, to našla", nebo „izgubila stud, našla sramotu, t. j. ztratila stud, našla hanbu". Také děvče bývá i terčem vtipů, jako na př. „Zašto su ti, djevojko, meke sise? Sve s moga meka obraza,*) t. j. proč jsou ti, děvče, měkká prsa? Vše pro můj měkký obličej". Děvče padlé, štěstí své sobě pochovalo, neboť: „Prije roka dade pa se neudade, t. j. před časem podala se, za muže se neprovdá".

Těžké tresty stihají také svůdníka děvčat. Lid sám nad svůdníkem zasedá ku soudu, který vyličuje Vuk Vrčević následovně: Hoch Milutin Grujičin svedl tři děvčata ze své vsi. Když věc se rozhlásila, hoře veliké zmocnilo se obou rodin. Potupen byl „všechen lid" i měl lid veškeren zase souditi nad svůdníkem, a od zvolených dvanácti soudců smírčích rozsudek se vynésti. V neděli všichni shromáždili se před kostelem. Kněz počal výslech pravě ku Milutinu: „Mluv, synu nešťastný, cos spáchal s těmito našimi sestrami. Mluv pravdu, neb hrob jest připraven, zamlčíš-li ji." Na to Milutin odpověděl: „Vím, že jsem pozbyl cti pro vždy. Nyní, kdy jsem před smrtí, chci vyzpovídati se pravdivě, bych aspoň s čistou duší přešel na onen svět." Na to vyličoval příběh, jak se udál, vině děvčata, že ho svedla. Když vojvoda byl se děvčat otázal, zdali vypravování jeho snáší se s pravdou, a tato mlčením pravdu jeho slov potvrdila, posláni jsou Milutin a děvčata k rodičům. Lid na to zvolil ještě deset sedláků, by spolu s vojvodou a knězem věc urovnali. Těchto dvanáct soudců ostalo na místě, kdežto lid se rozešel;

*) Obraz značí obličej a tropicky česť.

po delším jednání pronesou pak následující rozsudek: 1. Milutin Grujičin ožení se s jedním z těchto děvčat, jež se mu nejlépe líbí. 2. Ostatní dvě po slehnutí pošlou své děti Milutinu; on je přijme za své. 3. By Milutin za hřích svůj učinil pokání před bohem a česť před lidem očistil, bude mu bojovati v prvním boji proti Turkům; v něm jsa bez zbraně, nechť žene se útokem proti Turkům a odejme zbraň nějakého Turka živého neb mrtvého. 4. Oběma ostatním děvčatům neukládá se jiné pokuty; neboť trestána jsou dosti, že budou přihlížeti k tomu, jak ostatní děvčata se provdávají, kdežto ona doma budou stárnouti.

Rozdvojení milenců. Jihoslované pokládají rozdvojení milenců za dílo ďábla; ale kam ďábel nemůže, nastrčí starou bábu, dle pořekadla: „Kuda vrag ne može, babu šalje“. Neboť „svaka je baba djandrljiva, t. j. každá bába je hašteřivá“, má jednu hlavu a dvacet jazyků, jimiž pohybuje jako pes ohonem. Také zlé báby hledí odvrátiti dívku od milence, namlouvajíce jí, že ničeho nemá, že jest hotovým žebrákem, že jest stále nemocným, neb zase, že plýtvá penězi, že jest otrhancem, že jest opilcem a pod. Milenci zase hučí do uší, jak děvče jest zlé, neb jak jest lenivé, že by ani tři koně jí s místa neodvlekli, neb jak jest toulavé a za každým pobíhá, jak nerozumí za mák pracovati, jakoby byla vyrostla v lese a pod. Podobnými zlými řečmi babám časem zdaří se jich řemeslo. Dívka opuštěná pak jediné v proklínání všech, kdož hoře byli jí způsobili, hledá úlevy v bolu; klne milenci, by nevěsty své nikdy nemiloval, nevěstě, by kůň, na němž pojede, zcepeněl, na oba by sešel blesk. Kletba milenčina stíhá nevěrného milence i za hrob, nikdy a nikde nemá dojíti pokoje. Že i lid pohlíží na rozdvojení milenců jako na těžký hřích, svědčí následující pověsť (z okolí Varaždína): „Byl jeden jinoch a jedna dívka, již chtěli jíti za sebe, ale jiné děvče umělo oba, jednoho i druhého, tak očerniti, že se rozdvojilo na vždy. Toto děvče šlo na to ku zpovědi a zpovídalo se z toho hříchu. Tu mnich nedal jemu rozhřešení, nýbrž uložil jemu dříve toto pokání: Při prvním úmrtí, jež udá se v osadě, mělo bdíti u nebožtíka úplně samotno. Tu stalo se, že zemřel strýc děvčete; i byla tomu velice ráda, že bude hlídati mrtvolu strýce, jehož za života nejméně se bála. Když pak v noci u mrtvoly bděla a k Bohu se modlila, nadešla hodina dvanáctá; tu mrtvola náhle se zdvihla, jala se činiti výčitky děvčeti, že milence rozdvojilo, což jest velikým prohřešením. Za to jest jemu zemříti smrtí bolestnou, totiž smrtí kříže. Umrlec poslal je ven, by přineslo hřebíky a kladivo, a pak přibil je na rukách a nohách ku lavici. Tak děvče skonalo smrtí hroznou a vykoupilo draze odpuštění hříchu svého. Umrlec zase sobě ulehl na marách.“

Bylo-li zasnoubení zrušeno, bývá o tom jednáno, jaké náhrady se má dostati straně poškozené. Dle písně národní stačí, když děvče, jež odstoupilo, vrátí milenci dary snubní; v jiné písni děvče, jež od rodičů bylo donuceno upustiti od milence svého, prosí milence, by také šetřil jeho pověsti, ježto beztoho brzy sejde se světa. Jinému děvčeti zapuzený milenec hrozí, že jemu vlas ustřihne, což bývalo druhdy zvykem. V některých krajinách strana, jež odstupuje, nucena jest nahraditi dary snubní dvakráte, při čemž darovaných věcí od strany druhé zpět požadovati nesmí.

Únos (**grabež**). Únos, nejstarší způsob, jak se sňatky zjednávaly, zachoval se až do doby naší nejpatrněji u Jihoslovanů. Dle Odžakova jest v **krajině Sopské** (v Bulharsku) zvyk prastarý, že jedna vesnice druhé děvčata unáší. Bylo-li děvče proti své vůli uneseno, zove se „moma kradena, t. j. děvče ukradené“: stane-li se únos s jeho svolením, jmenuje se „moma priestanola, t. j. děvče, jež svolilo“. Jsou i případy, že děvče samo z domu uteče ku milenci svému, pak jest „moma pobjegnola, t. j. děvče jež odběhlo“. Únosy proti vůli bývají řídky, za to časté jsou únosy s vůlí děvčete. Dle Miodragonoviče v Srbsku často děvče s milencem svým umluví místo a čas útěku. Když bylo všechen majetek svůj sebralo, vydá se na místo umluvené a očekává milence. Hoch s několika druhy přijde sobě pro věci a vezme děvče s sebou. Má-li děvče střevíce, obléknе je a zanechá na místě opánky; nemá-li střevíců, dostane od hocha obuv, který na to bos jde. Nechce děvče nésti obuv otcem koupenou, což by nebylo dobrým znamením. Nikdo v domě nemá o únosu ponětí, teprve ráno rodiče zvědí, co se bylo stalo. V takém případě ani o nevěstu se neprosí, ani neodvádí se po sňatku; místo toho obě strany pracují o dohodnutí. Stane-li se dohodnutí, zůstane děvče u hocha a zasnoubí se jemu, nestane-li se, vrátí se děvče zpět, což bývá zřídka, neboť děvče raději bez požehnání rodičův ostane u milence svého a zasnoubí se s ním. Rodiče dlouho na sňatek žehrají, konečně přece se slitují nad oběma. U mnohých děvčat stává se tak, by ušetřila, když rodina není majetna, darů svatebních; v tom případě i vědí rodiče o únosu. Jsou i případy, kdy děvče uteče ku hochu, jehož miluje. Když v Bulharsku — praví Zacharijev — děvče sobě oblíbilo hocha jiného, než jí rodiče za muže dáti chtějí, vyčká času příznivého, sebéře všechny své věci a uteče do domu milencova. Tam usadí se v tichosti k ohništi, kdež rozdělává oheň na znamení, že se utekla pod ochranu rodiny a čeká, jak se hospodář zachová. Hospodář vždy svolí, neboť nepotřebuje pak platiti výkupné rodičům, ni obdarovati příbuzenstvo. Vlastně nesmí děvče zamítnouti, jako se hosti neukazují dvéře, nechce-li se dáti v hanu všech sousedů. Při svatbě „poběhlice“ nebývá nikdo z přátelstva přítomen; arciť čas narovná vše a smíří obě rodiny. U Srbův a Chrvatů „poběhlice“ bývá ve velikém opovržení; jest závislá úplně jak na hospodáři tak na všech lidech domácích; jakmile ozve se proti příkoří, ihned se jí připomene, že byla rodině vnucena. Jindy příbuzní nedovolí, by hoch vešel ve sňatek s děvčetem, jež samo bylo k němu se uteklo, když chtělo vynutiti si jeho lásky. Také děvče k rodičům nemůže se navrátiti, ve vsi též nemůže zůstati, i nezbude mu jiného než jíti do světa.

(Pokračování.)

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává **František Dvorský.**

Léta 1547. dne 29. listopadu oznámil král český Ferdinand I. synu svému arciknížeti Ferdinandovi, místodržícímu v království Českém: „Ponévadž v klášteřích českých nedostatek mnichů se pociťuje, zvláště pak řádu „Menších bratří", že jsme k žádosti kvardiána u sv. Jakuba v Starém městě Pražském k tomu svolili, aby z Polska pět bratří učených a nábožných do Čech přesazeno bylo."

R. 1548., 16. listopadu píše Ferdinand I. z Prešpurku biskupu Vratislavskému, že Dr. František, jenerální visitátor Menších bratří v Čechách a Polsku, zprávu dává, žeby bratří téhož řádu z Polska bez dovolení svých duchovních představených do Slezska přebíhali a tam, odkládajíce habit a stávajíce se apostaty, buď jako světští kněží na farách nebo jako sektáři se zdržovali: protož aby nikde nebyli přijímáni, ale stíháni.

A nejen do Slezska ale i do Moravy mniši polští utíkali, jakož vidíme z mandátu královského, vydaného do markrabství Moravského dne 6. ledna 1549., jenž čte se v tato slova:

„Věrní milí! Věděti Vám dáváme, že jest na nás velebný František, doktor v umění písma svatého a ministr i komisař v Čechách a Polsku řeholy bratří, kteří Minores slovou, nábožný, nám milý, s pokorou vznesl, žeby mnozí mniši i bratří nyní dotčené řeholy bez vůle, vědomí a odpuštění jeho z Polsky z klášterů tajně ucházeli a do markrabství Moravského se přibírali, kteřížto že tam přijímáni bývají, z čehož přichází, že tíž bratří a mniši zase z klášterů se vykrádají, světské šaty na se berou i jiných nekřesťanských neřádů se dopouštějí: nad čímž nemalou těžkost týž bratr František nese, nás v tom se vší ponížeností za milostivé opatření prosíc. I znajíc slušnou prosbu jeho i věc pobožnou býti a jsouc povinni to časně, pokudž nejvýš možné, opatřiti, Vám všem vůbec, i jednomu každému a zvláště duchovním v klášteřích i jiným ze všech stavů markrabství našeho Moravského poroučíme, přísně přikazujíce, abyste po dnešní den více žáduých takových bratří a mnichů výše psané řeholy, kteřížby od jmenovaného ministra, jako vrchnosti své duchovní, pořádného a hodnověrného listu, že jsou s vůlí jeho a vrchnosti své z Polsky neb odjinud do Moravy se přibrali, neměli a neukázali, nepřijímali a nepřechovávali, nýbrž, kdežby kteří takoví zběhlí mniši byli, jich mezi sebou netrpěli, nez témuž ministru a vrchnosti jejich o tom oznamovali, aby podle zásluhy trestáni a tudy dobrý a chvalitebný řád držán a zachován byl; neb často psaný ministr se k tomu poddává, kdeby se kterých bratří v kterém klášteře řeholy jeho nedostávalo a jemu o tom časně oznámeno bylo, že chce hodné osoby bratří a mnichy řeholy své v ta místa podávati, jenom aby vyběhlí a neřádní mniši, jak výše dotčeno, trpěni nebyli. Kdež vědouc jistou a konečnou vůli a přikázání naše i věc slušnou a chvalitebnou býti, tak se všickni i jeden každý, jakž o Vás nepochybujeme, skutečně zachovejte, ač se chcete hněvu a nemilosti naší královské i jistého trestání našeho uvarovati; jináče nikoli nečiníce."

(Z arch. česk. gubern.)

Ferdinand I., král český, nařizuje listem otevřeným obyvatelům království Českého, kdežbykoli Simeon Rus, syn Františka Rusa, někdy zahradníka královského, jakéhokoli statku po otci svém se doptal, aby mu vydán byl.

1552., 28. ledna. MS. souč. v arch. gubern. česk.

„Oznamujeme tímto listem všem, jakož jest někdy doktor František Rus z Horynpoločka (sic!), zahradník náš v tomto království Českém, jsa cizozemec, s světa sešel a po sobě syna, Simeona Rusa, a některý statek, listy, dluhy a jiné spravedlivosti zanechal: i prosil jest nás dotčený Simeon za list otevřený a rozkaz vůbec, kdežby se tak jakého statku otce svého doptal, aby mu vydán byl a dopomožení se stalo. Na takovou slušnou a poníženou prosbu jeho všem rychtářům našim, purkmistrům a konšelům v městech i jiným všem poddaným našim v království Českém poroučíme, kdežby jmenovaný Simeon Rus jakéhokoli statku, listu, dluhů, kněh i jiných věcí se doptal, aby mu vydány, zaplaceny byly.“

Ferdinand I., král český, odpovídá poslům od stavu panského, prelátského a rytířského z knížetství Opolského, Ratiborského a Horního Hlohova na jich stížnost v příčině rozepří o meze a hranice s královstvím Polským a zajímání i vyhánění dobytkův do Polska.

Na hradě Pražském 1558., 31. ledna. MS. souč. v archivu gubern. česk.

„Co se hranic, o kteréž s královstvím Polským na rozepři jest, dotýče: poněvadž J. M. Kr. s králem polským o den, totiž prvního dne měsíce máje, na kterýž rady a komisaři z obou stran na ty meze a hranice vyjeti, ty spatřiti, shlédnouti i srovnání, pokudž možné, učiniti mají, se snésti ráčil, ráčí se J. M. Kr. se vší pilností k tomu přičiniti, aby takové rozepře o meze a hranice k místnému konci a vykonání svému přišly, aby J. M. Kr. i také J. M. Kr. věrní poddaní o to upokojeni býti mohli a v živnostech svých stížností a překážek dalších neměli, nýbrž dobré sousedství ze všech stran, pokudž nejvýš možné, zachováváno bylo, v čemž J. M. Kr. na osobě své nic sjíti dáti neráčí.

A při tom také ráčí J. M. Kr. králi polskému strany těch celných a vpádů jich do země i pobrání a ven z země vyhánění dobytků, co se na zlehčení a potupu J. M. Kr. i také na ujmu J. M. Kr. vrchnosti a velikou škodu poddaných J. M. Kr. děje, psaní dostatečné učiniti, aby král polský J. M. takové svévolné a nesousedské vpády těch celných a zajímání dobytků zastavil a přetrhl, aby se toho na škodu J. M. Kr. poddaným až do té pře skonání více nedálo a tak k dalšímu nesousedství příčiny dány nebyly, v čemž by J. M. Kr. své věrné poddané slušně zastati a toho k přetržení přivésti musil. aby z toho větší různice mezi poddanými z obou stran nevznikly.“

Arcikníže Ferdinand, místodržící v království Českém, nařizuje Zibřidu Portnarovi, hejtmanu křivoklátskému, aby odeslané pachole k hlídání polských psů vedle litevského pacholete náležitě opatřil.

Na hradě Pražském 1560., 14. října. MS. souč. v arch. česk. gubern.

„Teď na Hrádek Křivoklát pachole, které jest se mordu nenáležitého dopustilo, k hlídání těch psů polských odsíláme, aby to pachole těch psů při druhém litevském pacholeti za některý čas, pokudžby se s tímto odeslaným pacholetem neseznámili, hlídalo, a potom když se s ním psi seznámí, tomu litevskému pacholeti službou jinde se opatřiti, a tomuto nadepsanému stravu, šaty a jiné tělesné potřeby, jakž naň náleží, a těch psů pilně hlídati mu poručil."

Patent Ferdinanda I., krále českého, kterýmž nařizuje všem obyvatelům v zemích koruny České, aby poštmistru dvorského Krištofa z Taxisů, jenž z Prahy ke Krakovu „poštu položiti" má, při takovém podniku všemožně za slušnou záplatu fedrovali.

Na hradě Pražském 1562., 14. srpna. MS. souč. v archivu česk. gubern.

Urozeným, statečným, slovutným, opatrným, pánům, rytířům, vladykám a městům i jiným všem obyvatelům a poddaným našim ze všech stavů království našeho Českého, markrabství Moravského a obojích knížetství Slezských, milost naši císařskou a všecko dobré vzkazujeme. Věrní milí! Věděti Vám dáváme, že jsme slov. Krištofovi z Taxis, nejvyššímu poštmistru našemu dvorskému, poručiti ráčili, aby odsud ke Krakovu, k nejjasnějšímu knížeti panu Zikmundovi, králi polskému, Jeho L. poštu položil: i aby takové poručení naše tím podstatněji vykonati mohl, Vám všem i jednomu každému zvláště poroučíme, kdežby se dotčený poštmistr náš aneb ukazatel listu tohoto k Vám zahodil a takové nařízení strany těch pošt vyříditi chtěl, abyste jemu toho všeho uvěřili a v tom ve všem je všelijak za slušnou záplatu fedrovali. Na tom milostivou vůli naši císařskou naplníte. Dán na hradě Pražském v pátek po sv. Vavřinci léta 62.

Léta 1563. dne 9. února nařizuje arcikníže Ferdinand, místodržící v království Českém, Janu Romhápovi, rentmistru, aby Perseu Basetovi, jenž od královny polské Kateřiny (sestry arciknížete Ferdinanda) dva losy do obory na Poděbradech přivedl, 50 kop gr. m. vyplatil, aby měl nač domů se vypraviti.

L. 1568., 20. října nařídil císař Maximilian II., král český, aby těm osobám, kteréž od krále polského Zikmunda Augusta do zvěřince na hradě Pražském sedm turů přivedly, každé po 10 tolařích dáno, vůdce pak jich k císaři poslán byl.

A l. 1569., 21. ledna vydáno opětně nařízení z kanceláře královské, aby komorníku krále polského Janu Pobrackému, kterýž přivedl od krále polského darovaných devět turů a jednoho losa do zvěřince na hrad Pražský, řetěz ze 100 korun a 14 ostatním osobám po 10 tolařích dáno bylo. (Z arch. česk. gubern.)

Maximilian II., císař a král český, dává osmi osobám, kteréž z tureckého zajetí se vracejí, list fedrovní, aby z Vídně do Polsky svobodně projíti mohly.

Ve Vídni 1565., 18. dubna. MS. souč. v arch. gubern. česk.

„Věrní milí! Vznesli jsou na nás Šebestián, Zikmund, Melichar, Gallus, Naum, Osvald, Ihan (sic!) a Ivan, ukazatelé tohoto listu našeho císařského, kteříž jsou sem přišli, jsouce vězení v Turcích sproštěni, žeby svou cestu skrze země naše císařské do Polsky vzíti chtěli, nás za milostivé opatření, aby mohli svobodně na cestě projíti, prosíce: i znajíce slušné býti, poroučíme Vám všem, i jednomu každému zvláště přikazujíce, abyste nahoře psané osoby, kdežby se koli k Vám na cestě zahodily, nezdržovali, jim žádné překážky nečinili a činiti nedopouštěli ani hyndrovali; nýbrž je svobodna propustili a jako chudé vězně fedrovali. Jináče nečiníce. Dán ve Vídni sc."

Léta 1577. dne 30. listopadu nařízeno z kanceláře císařské ve Vídni komoře české v Praze, aby Petru Karpoviči, služebníku Lukáše Ivanoviče, mamonáře z Vilna, 2000 tolarů, kteréž byl císaři zapůjčil, z berně (posudního) zaplaceno bylo. A t. r. dne 18. prosince poručeno berníkům českým, aby témuž Petru Karpovičovi na zaplacení dvou sirokův (sic!) sobolů, kteréž císař od něho byl koupil, 1000 kop grošů českých vydali.

(MS. souč. v arch. česk. gubern.)

Adam Ruměnský „z Rus" prosí arcibiskupa Pražského Arnošta z Harrachu za list věřící, s kterýmž by na vyplacení dvou bratří svých, od Tatarů zajatých, pomoc peněžitou prositi mohl.

1652. Orig. v arch. arcib. Pražsk.

„Jest V. kn. M. velmi dobře povědomé, kterak člověk zrozený z života matky své nikdy stálého štěstí nemívá, anobrž mnohým odporným bídnostem a rozličným příhodám poddán jest. Jakož pak i mně ubohému zarmoucenému člověku 1651. den sv. Petra a Pavla toho mi se dostalo, že od ukrutných Tatarů ze všeho mého statku obloupen jsem, dobytek všelijaký pryč odehnán, dům můj ohněm položen a já sám třetí se dvouma bratry mými od té líté zběři tatarské zajat byv, jsem se vyprostil, však bratřím z takového zajetí žádným způsobem pomoženo býti nemůže, jediné ač bych je 500 tolary říšskými vyplatil, tak jakž toho hodnověrná a vzáctná vysvědčení upečetěná ukazují a toho dotvrzují." — I prosí tudíž, aby mu list věřící pod pečetí arcibiskupskou vydán byl, vedle něhož by při slavných a vzáctných pánich pomoci na vyplacení jejich volně a bezpečně prositi mohl.

Zpráva o oslavě prohlášení za svatého Jana Nepomuckého v Moskvě dne 19. března l. 1729.

(Z německého dopisu neznámého zpravodaje v arch. hrabat Černínů v Jindřichově Hradci.) V Moskvě 1729., 28. března.

Dne 19. března 1729., kdy papežem v Římě prohlášena kanonisací sv. Jana Nepomuckého, oslavena památka českého patrona také v Moskvě v kostele kapucínů, kteříž na ten čas byli jako zástupci církve katolické v tom městě. Slavnost počala kázáním, kteréž o 10. hodině

ráno vykonal na počest, oslavu světce P. Zumkley, potom odbývány slavné služby boží za blaholu trub i kotlův a krásné instrumentální hudby, jiż provedli Moskevští dvorní virtuosové. Odpoledne zpívána letanie k sv. Janu Nepomuckému s ambrosiánským chvalozpěvem. Oslava trvala po celý oktáv, v kterémž čase vystavena byla stále velebná svátost oltářní. V poslední den oktávu, po slavných službách božích, letanii, zpíváno Te Deum k nemalé potěše celé katolické církve v Moskvě.

Pro slavnost tu shotovena byla socha jmenovaného světce v životní velikosti, kteráž postavena byla na hlavním oltáři v kostele kapucínském pod červeným, sametovým baldachynem se zlatým třepením. Mezi lavřínovými ratolestmi, kteréž sochu zdobily, nalézaly se latinské nápisy a sice nad sochou: „MIrabILIa sVnt opera tVa, DeVs, In sanCtIs tVIs et tIbI gLorIosa“, a po pravé a levé straně: „DVM LIngVae parCIt, IVngIt pro fVnere LaVros, qVos MerIto ViVens LIngVa taCenDo tVLIt; hIC taCVIt ViVens Vt stet MorIenDo PatronVs hIs qVesIVI eXtreMa LIngVa DoLosa noCet eXCeLLens VIrtVs MIranDos IVngIt honores, VnDe DeDIt testes tVnC VbI VICta fVIt“; a pod sochou: „pro CanonIzatIone DIVI IoannIs NepoMVCenI pIetas ereXIt“.

Kostel, jenž pěkně a zvláště na klenutí úplně jest vymalován a po způsobu (jen že menší a užší) chrámu křižovnického v Praze s kopulí vystavěn, všecek byl vyzdoben; presbyterium červeným damaškem, votum ecclesiae nizozemskými koberci pokryto a v lustřích i nástěnních svícních hořelo množství světel. K slavnosti sešla se nejen všechna katolická obec v Moskvě, ale přišli také mnozí Rusové, evanjelíci a protestanté, aby něco zde tak neobyčejného uviděli, a mezi těmi všemi byla památka slavného mučedníka českého, na kolik možno, nejvíce fedrována.

Slované na dvoře kalifů Cordovských.

Spíše pro svou neobyčejnost než pro historickou důležitost chceme zde zmíniti se o působení několika Slovanů na dvoře kalifů Cordovských na začátku desátého století.

Vítězství Mohammedovo nad Aamerovci roznítilo občanskou válku v rodině Ommejjovcův. A proto stav se tento hadčibem,*) hleděl získati si co možná nejvíce spojenců; roztrousil též pověsť, že kalif**) jest těžce nemocen, a tu zpozoroval k své radosti, že účastenství pro kalifa ani mezi lidem, ani u dvořanů není tak přílišné, ano, že vynikající osobnosti naň jako na budoucího svého pána pohlížely. Na radu komorníka Vadhy dal Mohammed kalifa do domu jednoho sobě oddaného vezíra násilím odvésti, křesťana jednoho jemu i stářím i postavou podobného dal uškrtiti a do postele kalifovy položiti. Nato rozhlášena byla smrť „pána pánů“, tělo slavně 22. února 1009. v předsíni Alkassaru slavně pohřbeno.

Hned druhého dne dal se zrádný Mohammed za vládce Cordovského vyhlásiti a přijal název „mahdi“.***) Aby se lidu hlavního města zalichotil, uzavřel nenáviděnou tělesnou stráž senatických Afrikánův i z Alkassaru i z hlavního města odstraniti. Avšak tito nalezli ochránce v mocném velmoži Hišamu ben Sulejmanovi, který obklíčil Alkassar a žádal hlavu usurpatorovu.

*) t. j. místodržitel.
**) Hišam II.
***) t. j. řídicí, vedoucí.

Mohammed vytáhl proti němu s lidem andaluským a sveden byl v ulicích Cordovských tuhý boj po celý den trvající, až Afričané donuceni město opustiti. Vůdce jejich — Hišam ben Sulejman — padl raněn do rukou jezdců andaluských, a hlavu jeho dal Mohammed přes hradby městské za ustupujícími vystřeliti.

Cíle svého však bojem tímto přece nedošel, a proto zanechal v městě Vadhu a sám odebral se do kraje, aby mocí vojenskou se opatřil. V čele afrických jezdců vešel dne 8. prosince 1009. do Cordovy a vstoupil na kalifský stolec, přičemž dostalo se mu jména Mostainbillah *) Při této příležitosti mluví se o některých Slovanech na jeho dvoře. Bylť si totiž Mohammed vědom své viny a žil v ustavičném nepokoji, a tu prý mu oni Slované radili, aby vojsko buď propustil aneb jistěji dal povražditi. Oboje však bylo zamítnuto.

Mezitím podařilo se mu sebrati vojsko 39.000 mužů čítající (30.000 Arabů a 9000 křesťanů z východního Španělska) a s ním svedl bitvu se Sulejmanem, synovcem odpraveného vůdce vzpoury africké, Hišama ben Sulejmana. Na rovině u Acbat-Albacar, místě to deset mil od Cordovy vzdáleném, poražen Sulejman úplně. Po triumfu, s nevídanou nádherou slaveném, jmenován byl Slovan Vadha-hadčibem. Však na březích Guadiany u Algesiru poraženo zemdlelé vojsko Mohammedovo a až k samé Cordově pronásledováno. Mezitím Vadha — jemuž dána v hlavním městě neobmezená moc, rozdával nejdůležitější úřady Slovanům a Aamerovcům, čímž vzbudil u obyvatelstva velikou nespokojenosť. Mimo to bylo křesťanské pomocné vojsko působením Slovanů Vadhových nedůvěrou k Mohammedovi naplněno, tak že přes slib daný se do vlasti své navrátilo. Tím se stalo, že jakmile se přední stráže Sulejmana afrického vojska u hradeb Cordovských objevily, všichni čelnější Cordované potají k Sulejmanovi přešli. Stavu toho použil lstivý Vadha straše jej ještě vymyšlenými spiknutími, a aby dokonal své dílo, vysvobodil uvězněného — za mrtvého považovaného — Hišama a v hlavní mešitě — Maksuře — lidu ukázal. U všeobecném jásotu pozdraven Hišam jako kalif a Mohammed skryl se v Alkassaně spoléhaje se na své Slovany, byl však nalezen a v přítomnosti Hišamově odpraven.

Vadha byl ve své důstojnosti jako hadčib od nového svého pána potvrzen a vyslán s vojskem, aby zabránil spojení Sulejmana s Obejdallahem, synem sťatého Mohammeda. Vytáhl tedy proti tomuto druhému, získal si pomoc hraběte Sancha Kastilského, obsadil Toledo a porazil Obeidallaha u Maquedy úplně. Zajatý Obeidallah na rozkaz Hišamův v Cordově odpraven.

Však pořáde rostla nelibosť pravověrných Mosleminů proti křesťanskému Vadhovi, a to tím více, když po tomto vítězství kalif mu dovolil, aby místodržitelská a alcaidská místa dle vůle své Slovany a Aamerovci obsazovati mohl. Tu přitáhl Sulejman ke Cordově. Vadhovi podařilo se sice vojsko Sulejmanovo od města odehnati, avšak nespokojenosť obyvatelstva hladem a morem souženého rostla. Sulejman vše to dobře věděl a proto obrátil se k velitelům Calatravskému, Guadalajarskému, Medinacelskému a Zagorozskému s prosbou o pomoc slibuje tyranidu Slovanů zničiti. Na radu úskočného Vadhy obrátil se naproti tomu zase kalif na velitele Algesiru a Malagy — Sulejmanovi nepřátelským — a některým ještě jiným, slibuje jim velké odměny i trůn. Vadha však tajně psaní ta zadržel, ano sám se dal do vyjednávání se Sulejmanem.

Když Hišam to se dozvěděl a psaní k oněm velitelům v domě Vadhově nalezena byla, byl Vadha na náměstí Cordovském popraven a hadčibem jmenován aamerovský Slovan, místodržitel Hairan, výtečný vůdce a statečný vojín. Skvělými svými vlastnostmi dostoupil tohoto důležitého úřadu a mnohému zabránil zlu, zkrotil mnohý výbuch vášně zasmušilého kalifa, který všude úklady jen viděl.

Sulejman odhodlal se k obléhání Cordovy. Marné bylo napomínání a povzbuzování výtečného Hairana, aby křeslo bylo s důrazem hájeno. Mezitím co na jedné straně s pravou udatností hájil hradby, bojovali jeho věrní s povstalci, v samém městě, a když chvátal tyto pokořiti, otevřeny již byly Afričanům brány městské. Litý boj rozzuřil se na ulicích Cordovských. Za nedlouho klesl věrný Hairan raněn, a Afričané zmocnili se města a plenili je po tři dni. Sulejman dal se podruhé za kalifa vyhlásiti a darmo prosili Slo-

*) t. j. boha za pomoc vzývající.

vané a služebnictvo Hišama o milosť pro svého pána. Neznáme sice, jakým způsobem přišel o život, že však utracen byl, toť nepochybné.

Nebudeme zde vypisovati změny převratem tímto způsobené, nevypravujemeť zde dějiny španělské, nýbrž působení Slovanů.

Jen zázrakem ušel Hairan smrti a utekl se do svého věrného města Almesie. Podařilo se mu získati si na svou stranu Edinovce Ali ben Hamuda v Centě a ujednali Hišama (o jehož smrti nevěděli) na trůn opět dosaditi. K spolku tomu přistoupili bratr Aliho, místodržitel Algesiru a Malagy a jiní Aamerovci i počat se Sulejmanem boj. V krvavé bitvě u Mediny Talcy u Sevilly opuštěn od jezdců andaluských, padl Sulejman do rukou vítězů. Sevilla i Cordova otevřely dobrovolně své brány, avšak marně pátráno po Hišamovi. Pomstou roznícen Ali vlastní rukou sťal raněného Sulejmana, i jeho otce a bratra.*)

K radě Hairanově povolán na trůn kalifů Ali ben Hamud s příjmím Motewekkil**) a Nasir Ledinillah;***) obávaje se však moci Hairanovy poslal jej do Almesie. Nevděkem tímto rozhořčen odhodlal se Hairan k pomstě a brzy všechny Edrisovce a Aamerovce si naklonil. Ve schůzi v Cadizu bylo ujednáno některého prince z domu Ommejjovců na trůn posaditi, za odměnu pak aby jim místa místodržitelská dědičnými učiněna byla. Snadno byla stará láska k Ommejjovcům vzbuzena a úžasně rychle množil se počet vojska Hairanova. Však nenadále přepadl je Ali se svými Afričany a rozprášil a nesrovnalosť mezi spojenci rozřešil. Hairan utekl se do okolí města Jaen a vyhlásil tam pravnuka velkého Abderrahmana III. Ommejjovce — Abderrahmana ben Mohammeda s příjmím el Mortadi za kalifa španělského.

Znova shromáždil Aamerovce a vytáhl proti Alimu, avšak byl opětně poražen. Zmužilá mysl Hairanova tímto neštěstím neklesla. Znova sbíral pomoc a provincie Valencia, Tortosa, Taragona a Zaragoza se k němu přidaly. Znepokojen tímto vytáhl Ali proti Abderrahmanovi i Hairanovi současně a podařilo se mu při obležení Almesie raněného Hairana zajati a smrtí jeho doufal všechna hnutí již v zárodku potlačiti. Než Hairanovi povstali v jeho krajanech mstitelé a Ali byl od Slovanů v lázni v Alkassaru zardousen (29. března r. 1018.).

Po mnohých bojích, o nichž se zde zmiňovati nebudeme, ježto v nich Slované jen nepatrně se účastnili, povýšen vůlí lidu za kalifa Ommejjovec Abderrahman ben Hišam, bratr Mohammeda el Mahdi Billah, třiadvacítiletý to mladík, překrásné postavy a ušlechtilých mravů. Avšak dovoleno mu jen 47 dní panovati. Chtěje totiž zrušiti praetorianské řádění Slovanův a stráže andaluské, vydal některá nařízení, jimiž se svoboda jejich poněkud obmezovala. Andalušti jinochové tělesné stráže cítili se tím uraženi a spikli se proti bezživotí kalifovu. Dne 9. února 1024. přepadeny byly stráže slovanské a povražděny a kalif statečně se bránící nelidsky rozsekán. Tím končí se působení Slovanů na dvoře Cordovských kalifů.

Původ Slovanů jakož i pravá jména jich neznáme. Co se prvého týče, tu — dovoleno-li jest domněnku doplniti — přišli do Španělska někdy za křížových válek, které hlásány byly po celé Evropě proti Arabům španělským.

(K črtě této použito výtečné dílo předního španělského dějepisce Antonia J. Condea [1756.—1820.]: Historia dela dominacion de los Arabes en España II. t. c. 10409.) *Jos. Teige.*

*) 18. června 1016.
**) v boha doufající.
***) t. j. obránce zákonů božích.

Rozhledy v literatuře a umění.

Pan Tadeusz Adama Mickiewicza. Studyum estetyczno-literackie przez Dra Henryka Biegeleisena (z dodaniem facsimile karty z autografu „Pana Tadeusza“ oraz podobizny medalionu A. Mickiewicza i kart tytułowych pierwszego wydania „Pana Tadeusza“ za r. 1834.) Warszawa 1884. Nakład T. Paprockiego i Spki. Str. LXXXVIII. a 361.

Ode dávna stýskáno si již na to, že nestává dosti důkladných studií o životě a významu předního básníka slovanského, Adama Mickiewicze. Vše, co v tomto směru bylo čtoucímu obecenstvu podáno, byly jen nahodilé úryvky, což nikterak neuspokojovalo a skutečnou potřebu stále jen připomínalo. Mezi tím však rostl význam závěti nesmrtelného věštce a veleplody tvořivosti jeho vnikaly vždy hlouběji a hlouběji do duše národa. Krásy, spočívající v básních Mickiewiczových nebledly; naopak: rostly důkladnějším vnikáním do jejich hlubin! Dnes s potěšením jest nám znamenati několik slov o obšírné, esthetické a literarní studii, kterou učinil nad věhlasným „Panem Tadeuszem“ dr. Henryk Biegeleisen. Jest to první kniha toho způsobu a každý přítel polského písemnictví uvítá ji s upřímnou radostí. Vždyť jest to komentář ku knize, kteráž vytvořila epochu a zasvitla v dějinách poesie jako hvězda prvního jasu. — Spisovatel rozdělil svou studii na deset částí, v nichž pojednává zejména o Mickiewiczovi v čase vzniku „Pana Tadeusza“, o životě šlechtickém v „Panu Tad.“, o plánu a komposici poematu, o předmětovosti a malebnosti A. Mickiewicze v „Panu Tad.“, o episodách, o dialogu, o technice Homerovské a o slohu.

Kdo náležitě chce oceniti „Pana Tadeusze“, ať neopomine bedlivě přečísti knihu tuto od první do poslední stránky. Našemu čtenářstvu přijde asi vhod, učiníme-li několik věcných poznámek z historie „Pana Tadeusze“, kteráž zajímavě vylíčena jest v první části spisu (I.—LXXXVIII.) a bezděky k tomu ukazuje, jak učiněn jest první národní epos slovanský.

V letech, kdy povstal „Pan Tadeusz“, nalézal se Mickiewicz v zenithu básnické tvořivosti: byltʼ tehdáž v plné síle věku, talent jeho dospěl k rovnováze, harmonii a vědomí. Okolnosti životní, uprostřed kterých počal své nesmrtelné dílo, nebyly právě nejpříznivější. Nedostávalo se mu zejména z počátku dosti klidu. Horečka emigračního života v Paříži, kdež tehdáž Mickiewicz hlavně přebýval, klopoty finanční a jiné překážky nemálo mu vadily. Mysl jeho rozrušoval zejména přítel Garczyński, jemuž byl nucen obstarávati korrektury a j. Kromě toho naříkal na škodlivé rozptylování myslí „mazáním“ ničemných článečkův“ a jinými literarními pracemi podnikanými pro — výdělek. Touže stále po klidu, aby cele ponořiti se mohl v milého „Tadeusze“, stranil se společnosti všemožně. Žil jen v malém kruhu přátel, z nichž připomínáme Stefana Witwického, Bohdana Jańského, Antoni Góreckého a Bohdana Zaleského. Z kruhu toho vznikl pověstný spolek „Braci zjednoczonych“, jehož motorem byl sám Mickiewicz.

Před samým ukončením unikal básník téměř vší společnosti. Seděl doma „jak ćwiek“ a žil vesnickým způsobem. Za dne psal, večer rozmlouval při čaji, obyčejně s Witwickým a Góreckým, řidčeji se Zaleským a Jańským. Všechen život podoben byl tiché a prosté pohádce litevské.

Tu v polovici února 1834. sešlo se v šeré hodince u Mickiewicze několik přátel v ulici Saint Nicolas. Mickiewicz tehdáž lpěl při své práci. Přátelé zůstali ve vedlejším pokoji a jen si šeptali, aby básníka nevyrušovali. V tom vstal Mickiewicz náhle od stolku a s rozjařenou tváří zvolal: „Chwała Bogu! oto w tej chwili podpisałem pod Panem Tadeuszem ‚finis‘.“ Přátelé nadšeně zvolali třikráte „Vivat! Chwała Bogu!“ i srdečně blahopřáli básníkovi. Byla to událost a každý cítil význam toho okamžiku — Poláci měli velký epos národní! Druhého dne účastnili se všichni staropolským způsobem mše svaté v kostele Saint Louis-d'Autin, načež dána byla ku cti tvůrce „Pana Tadeusze“ slavná hostina (Palais-Royal). Po hostině pozval Mickiewicz svou družinu na „křtiny Pana Tadeusze“, jak nazval sám „retušování“ eposu. Básník předčítal svým přátelům epos zpěv po zpěvu, při čemž činil mnohé opravy a uvažoval, čeho kdo namítal. Zejména Ignác Domejko, znamenitý

znalec Litvy, výborně mu při tom sloužil. Witwicki narážel ostře na postavu Telimeny, ale Mickiewicz odůvodnil svou kresbu. V tu dobu byl také zajištěn nakladatel pro „Pana Tadeusze"; knihkupec Jełowicki prohlásil hned při početí eposu, že zaplatí zaň s příjemností a chloubou 4000 franků.

Svrhnuv se s be břemeno oddechnul si Mickiewicz z plné duše. Téměř každodenně podnikal s ukrajinským slavíkem Bohdanem Zaleským výlety ve vůkolí pařížském za Sèvres až do Saint-Germain, kdež navštěvovali mnoho rodáků. V lese a na koberci trav korrigoval. Ale svoboda a potěcha tato netrvala dlouho. Záhy ovládla mysl jeho zádumčivosť, kterouž zahájil nové dílo svého tvoření: duši básníkovu naplnily „Dziady".

„Pan Tadeusz" byl největším a nejmilejším dílem Adama Mickiewicze. Miloval toto své dítko vřele, ale nepřeceňoval tím nikterak své arcidílo. Za nejzdařilejší měl „obrázky z přírody kreslené, naší vlasti a našich obyčejů domácích". Lahodný, veselý, srdečný ton „Pana Tadeusze" splýval s tehdejší náladou znamenitého básníka. Na otázku, odkud čerpal básník barevnosť k svým nádherným obrazům, lze s určitostí odpověděti, že ze života. Litva, ta poetická Litva a život její skutečný staly se básníkovi nejvděčnějším a nejvhodnějším zřídlem. Co Mickiewicz v „Panu Tadeáši" opěvuje, básník sám prožil, jsou to jeho dojmy, jeho zkušenosti, jeho pocity vynořené přirozeně, srdečně, bez strojené nucenosti. Proto také napsal Mickiewicz, že „Pan Tadeusz" jest „romans poetycki wzięty z życia domowego litewskiego". „Snažím se," pravil básník, „zachovati památku dávných našich obyčejův a našeho veského života, honů, zábav, bitev, nájezdův atd. Doba dějiště spadá do roku 1812. a tehdy na Litvě tradice ničím ještě nebyly porušeny. Ostatně osnova eposu protkána je množstvím osobních, skutečně zažitých scen: šlechtický dvůr a život v něm — toť jeden z těch, v nichž prožil básník tolik blaha neoželené minulosti. Také osoby vzaty jsou namnoze ze života; jen jména přeměněna. Leč netoliko vlastní vzpomínky a vypravování události ze skutečného života šlechtického na Litvě vhodně užil básník, také národní podání nezřídka přispěla k barvitosti jeho eposu. Celá pak galerie těchto nádherných obrazů tvoří epos, jehož vznik a způsob vývoje bedlivě rozmysliti vřele doporučujeme také mladé generaci českých básníků. Mickiewicz uhodil na šťastnou strunu, kterou ovšem k plnému zvuku rozezvučil jen veliký talent jeho. Struna tato, ač v jiných způsobech, proniká také život jiných národů!

První, bezprostřední dojem, jaký učinil na širší kruhy „Pan Tadeusz", byl slabý. Nebylo ovšem jinak ani možná, neboť tehdejší emigraci polskou zaujímaly jiné záležitosti. Tichý život litevské šlechty nezdál se jim býti dosti účinný — přáli si zajisté podklad bouřnější, bližší rozháraným poměrům všech vlasteneckých duší. Ale Mickiewicz uhájil stanovisko umělecké a — zvítězil slavně. Chvilková lhostejnosť proměnila se záhy v nadšení. Jeden z prvních, který schýlil čelo před arcidílem nové poesie polské, byl sám Julius Słowacki, závistivý sok Mickiewiczův. Stopy toho spatřujeme v dopisech Słowackého k matce. Zygmunt Krasiński, ta neméně jasná hvězda ze slavné trojice polských básníků, slavně prohlásil význam polského eposu. A tak strhnul „Pan Tadeusz" za sebou uznání všech. Fr. Morawski zůstal záhy osamocen. Také za hranicemi proslavil se „Pan Tadeusz" a všady stejné chvály došlo právě jeho stanovisko národní. Nadšeně psali o něm Angličané, Francouzové i Němci (Wilibald Alexis, Mazzini, Worcel, Spacier, Weiss, Lipiner, Marcinkiewicz [překlad běloruský], Berg, Ostrowski a j.). Český překlad sl. Krásnohorské netřeba již ani zvláště vzpomínati.

Netěžko též domysliti se, že „Pan Tadeusz" působil zřejmým vlivem na další rozvoj domácí literatury; spatřujeme stopy toho na plodech Morawského, A. Chodźky, Rzewuského, Kaczkowského, Syrokomly, Pola a j. Všech vydání „Pana Tadeusze" vyšlo do konce r. 1884. patnácte! *E. J.*

И. Онишкевича Руска библіотека. Томъ III-ій выданый „Академичнимъ Братствомъ". — У Львовѣ 1884. — Vel 8°. — Str. XLVI. + 382.

Po smrti bývalého vydavatele „Ruské bibliotheky", prof. J. Onyškěvyče, ujalo se podniku „Академ. Братство". Ve sv. III. vydány jsou spisy Markiana Šaškěvyče, Ivana Vahylěvyče a Jak. Holovackého. Haličskoruská literatura

*

těmito třemi muži byla teprve založena Šaškěvyč prvý složil básně jazykem haličskoruského lidu, všichni tři složili své práce ve znamenitém almanahu, první knize haličskoruské, v almanahu „Русалка Днѣстровая“ (v Budíně 1837.), která propadla v Haliči konfiskaci, neboť jí uveden do literatury neobvyklý do té doby národní jazyk písmem ruským! Činnosť těchto mužů jest zajisté čtenářům našim známa z Pypinovy „Historie slov. liter.“. Vydavatel Vlad. Kocovskij opatřil knihy obšírným literarně historickým úvodem, ku kterému připojil ještě bibliografický přehled tištěných i rukopisných (obou prvých) děl těchto tří mužů. Původní pravopis většinou zachováván, čím si zajisté vydavatel nejen příští literarní historiky než i filology zavděčil. — Na str. 1.–116. a 363.—382. vytištěna „Писаня Марк. Шашкевича“. Původní jeho básně svědčí o značném poetickém talentu, žel že básník byl tak málo plodný, a že ho záhy smrť vyrvala literatuře haličskoruské. Mezi jeho původními básněmi nalézají se i dvě polské; bylo jich více, autor však sám je zničil. Vedle původních jsou i přeložené: úryvek z Goščyňského „Zamek Kaniowski“, menší básně z Králövédv. rukop. a některé menší národní srbské písně. Prosaické práce jsou „Псалмы Руслановѣ“, nemající však nijak sloh ani ráz žalmů, povídka „Оленя“, bajky, z nichž několik málo jest veršovaných, kázání a některé menší stati, z nichž zajímavá jest recense Lozinského „Ruskoje wesile“ protestem proti pokusům zavádějícím latinku pro maloruštinu (str. 382) a stať „О Запорожцьох и ї́х Сьвчи“ (str. 114.—116.) zachovávaným vydavatelem pravopisem Šaškěvyčovým. Pravopis tento naskrze fonetický slouží Šaškěvyčovi ke cti a jest důkazem velkého vlivu Vuka Karadžiće. Žel, že od něho nemáme sbírky písní i pohádek haličskoruského lidu! Dále vytištěny jsou některé soukromé listy a prvý překlad evangelií. — Na str. 117.–189. jsou „Писаня Ивана Вагилевича“: obsahují dvě výpravné básně „Мадей“ a „Жулинъ и Калина“, překlad „Slova o pluku Igorově“ posud v rukopise chovaný, „Передговоръ къ народнымъ рускимъ пѣснямъ“ (str. 138 —145.), prvotně s kratičkou sbírkou v almanahu „Русалка Днѣстровая“ vytištěný, přehled maloruské literatury „Замѣтки о руской литературѣ“ (str. 145.—158.) a listy jeho Pogodinovi (str. 159.—189.), vytištěné již před tím Nilem Popovem v „Письма къ М. П. Погодину изъ славянскихъ земель“, Moskva 1880. sv. III. Vahylěvyč psal mnoho polsky, dával různé národopisné články do časopisů polských, pomáhal Bělovskému při druhém vydání Lindova slovníka, při vydání i polském překladě Nestora; rukopisem zůstaly jeho polské básně prosou, některé úryvky z nich sděluje vydavatel v úvodě (str. XXXIII. XXXIV.). — Na str. 190.–361. jsou „Писаня Якова Головацкого“, však jen starší až do počátku let padesátých. Obsahují hlavně různé historické, literarně historické i ethnologické stati, a sice „Память Маркіяну Руслану Шашкевичу“, z něhož se mimo jiná dovídáme, že Šaškěvyč též přeložil „Slovo o pluku Igorově“; „Народнии сербскій пѣсни“, stručná charakteristika srbské poesie prostonárodní u porovnání s maloruskou, ku které přidán překlad 23 srbských písní; — „Великая Хорватия або Галическо-Карпатская Русь“, tento napsaný již roku 1841. přehled historie a národopisu Haliče nepozbyl podnes své ceny, aspoň jako material. Totéž platí o rozpravách „Подѣлъ часу у Русинôвъ“ s dodanou přehlednou tabulkou jmen měsíců u Slovanů (článek tento vyšel již r 1847., podobný článek napsal roku 1849. K. J. Erben v Čas. Česk. Musea); „Вороженье у Русинôвъ“, „Слова витанья, благословенства, чемности и обычайности у Русинôвъ“, sbírka pohádek i bajek prostonárodních, tři úvodní přednášky o ruské (rozuměj maloruské) slovesnosti, které měl Holovackij při svém nastoupení stolice literatury ruské na universitě lvovské roku 1849., životopis Ivana Kotljarevského, zakladatele maloruské literatury, úvod k Iljkěvyčově sbírce haličských pohádek roku 1841. vyšlé a krátká zpráva o slovanských i ruských rukopisech nacházejících se v Basilianském klášteře u Lvova. Dále jsou vytištěny původní básně Holovackého (celkem šest) a dva jeho listy Pogodinovi, vytištěné již Nilem Popovem ve knize nahoře uvedené. Kniha tato jest krásným důkazem snah i blahodárného působení Lvovského „Академ. Братства“, i doufáme, že všude dojde náležitého ocenění. Z krátce vytčeného námi obsahu zřejmo, jak vzácným příspěvkem jest tato kniha k dějinám maloruské literatury, ano i k dějinám znovuzrození slovanských kmenů vůbec

Dr. *Polívka.*

Извѣстія С.-Петербургскаго славянскаго благотворителнаго общества 1884.—1885.

Máme před sebou lonský ročník zpráv slovanské dobročinné společnosti v Petrohradě, jejímž účelem jest, mimo jiné praktické a dobročinné skutky, podporovati vědecké a literarní styky s učenci a literarními společnostmi v jiných zemích slovanských. Obsah časopisu rozdělen jest na tři části; první zahrnuje zprávy o činnosti spolkové jakož i o jiných slovanských spolcích jak v Rusku tak i za hranicemi, druhá slovanský obzor a třetí část zahrnuje slovanské zprávy bibliografické. P. A. Kulakovskij podává zde dva články, jež čerpány jsou z oboru slovanské hudby a sice „O nápěvech slováckých písní“ a „V oblasti slovanské hudby“. V prvním pojednává o zvláštnostech písní slovenských, i co krásna hudebního se týče, na základě sborníku písní, jejž vydala slovenská turčanská společnosť („Slovenské Spevy“ Turč. Sv. Martin 1880.“), kdežto druhý článek zabývá se slovanskou hudbou vůbec, jedná o současném orchestru, jakožto nejlepším prostředku k poznávání slovanské hudby, o významu národnosti v hudbě a konečně o budoucnosti slovanské hudby. J. Sazonovič uveřejnil „Z cestopisných zápisků po Chrvatsku“, kdež seznamuje ruské obecenstvo s polohou, dějinami a znamenitostmi Záhřeba, zmiňuje se o písemnictví chrvatském (hlavně o překladech z ruského jazyka), líčí svátek všech svatých a příležitostně dotýká se chrvatského básníka Preradoviče. Ku článkům cestopisným dlužno přičísti ještě následující: „Několik dní ve Lvově a jeho okolí“ (napsal J. F—ič), „Z cesty do Čech“ od A. Stěpoviče, jenž minulého roku dlel v Praze, jenž ve stati této podal též zprávy z našeho uměleckého a literarního ruchu a mimo to pozorování svá z pouti do některých čistě českých sídel venkovských, „Zapomenutý koutek ruské země — Bukovina“ od A. Petrova, kdež spisovatel seznamuje čtenáře s dějinami, polohou a národními poměry Bukoviny i hlavního města Černovic, a konečně zajímavý článek: „Cestopisné zápisky po nově připojené Černé Hoře u albanské hranice“. Mimo tyto stati obsahují „Izvěstija“ slovanské dobročinné společnosti v Petrohradě řadu časových úvah, statí a řečí na slovanská themata od V. Lamanského (o tom, čto budto německoj kultury nět, nikogda něbyvalo i byť ně možet. Čto nam osobenno želat i čto nam nužněje dělať v zapadnoslavjanskich zemljach?) Vladimíra Solovjeva (O narodnosti i narodnych dělach v Rossiji, Slavjanskij vopros), M. Berežkova (Něskoljko slov na temu „o nacionaljnom samootrečeniji“), K. Bestuževa Rjumina (Po povodu 100-lětnjago čestvavanija pamjati sv. Mefodija), Kirějeva (Vozsojediněnije cerkvej i Slavjanstvo. Kto vinovat v Bolgarskoj konstituciji) a O. Müllera (Ispovědniki i partija. Zapadniki i slavjanofily v jich otnošenijach k maloruskoj narodnosti). Vypisovati obsahy těch statí vedlo by nás daleko. Toliko podotýkáme, že mnohé z nich psány jsou se stanoviska ruského a že jedna stať V. Lamanského vyvolala též odpověď našeho krajana, jehož jméno skrývá se pod pseudonymem Šumavan. Obracíme dále pozornosť na četnou korrespondenci, již podávají „Izvěstija“. Jsou to zejména dopisy z Prahy p. Potašova, z Pešti, Bělehradu, ze Sofie (Deset dní v Sofii) a ze Štýrska (hlas Slovince ze Štýrska). Mimo to popřáno zde místa zprávám o jednotlivých společnostech slovanských. Tak vylíčena zajímavě činnosť jihoslovanské akademie v Záhřebě od P. Kulakovského, srbské archaeologické společnosti, jež sestoupila se v Bělehradě v červnu 1883. a srbské Matice v Budyšíně. Ku zprávám těm druží se též článek o bulharské národní bibliothece v Sofii a jiné stati ze slovanského života literarního i společenského, jako jsou „nové hypothesy o původu slovanských písmen“ (rozbor práce dra. Leop. Geitlera „Die albanesischen und slavischen Schriften“. Wien 1883.), „historicko-literarní sjezd pod jménem Kochanowského v Krakově“, „Z upomínek na Lublaň“ a jiné. Konečně v této druhé části obsahují „Izvěstija“ články životopisné „A. J. Košelev a R. A. Radějev od O. Millera a „Srbský spisovatel Jovan Subotič“ (za příčinou jeho padesátileté činnosti napsal Florinskij). Z nekrologů, v nichž vylíčena jest též činnosť zesnulých, vyjímáme: „Jan Smoleř“ a „Dmitrij Matič, srbský patriot“. Delší stať „Panslavista Ludevít Štúr a jeho učení“ nemohla, jak oznámila redakce, býti ukončena.

Část třetí, již obsahují „Izvěstija“ pod názvem slovanských bibliografických zpráv, zahrnuje v sobě zvěsti o důležitějších zjevech ze slovanského

písemnictví aneb o takých zjevech jiných literatur, jež látkou svou dotýkají se Slovanů. Shledáváme zde zprávy o vážnějších zjevech v polské historické literatuře za rok 1883. a o periodických časopisech chrvatských. Zpráva táto vyňata jest ze záhřebského „Pozoru“ a vyjímáme z ní, že Chrvaté mají celkem 43 časopisy, vycházející vesměs v Záhřebě. Z těch jest 10 politických, 5 belletristických, 3 duchovní, 6 hospodářských, 3 právnické, 2 paedagogické, 2 pro mládež, 2 satirické, 4 sborníky officielní a ostatní různé časopisy odborné. Praktické jsou seznamy spisů, vydaných slovinskou Maticí v Lublani a chrvatskou Maticí v Záhřebě. Ku konci bude snad zajímavo zmíniti se o zprávách, jichž dostalo se literatuře české. Obšírné referaty věnovány jsou práci Fr. V. Jeřábka „Stará doba romantického básnictví“, sborníku slovanských písní, jejž vydává A. Kuba pod názvem „Slovanstvo ve svých zpěvech“, spisu Jana Svobody „Pravdivé vylíčení života, utrpení a významu mistra Jana z Husince“ a spisu Rudolfa Pokorného „Z potulek po Slovensku“. Mimo to podány zprávy o Bílkových „Dějinách konfiskací v Čechách po r. 1618.“, o práci Jana Řeřábka „Jiří II, poslední kníže veškeré Malé Rusi“, Fr. Vymazala „Počátky slovanštiny (devíti spisovných řečí) a litevštiny, a našem „Slovanském sborníku“.

K. S.

Z potulek po Slovensku. Píše Rud. Pokorný. Díl I. V Praze 1884, str. 375.

Upozornili jsme již na jednotlivé sešity po částech vydávaného díla Rudolfa Pokorného: „Z potulek po Slovensku“. Dnes oznamujeme s potěšením souborné vydání prvního hrubého svazku, jenž obsahuje tři hlavní oddíly: Malé Karpaty, Trenčínské Pováží a Turec. Kniha Pokorného psána jest slohem lehkým a spisovatel zajisté měl jen v úmyslu podati širšímu obecenstvu ve formě obecně přístupné dojmy a zkušenosti nastřádané několikaletým obíráním se Slovenskem — životem jeho národním, literarním i politickým. Styky spisovatelovy se Slováky, zejména stálé jeho obcování s nimi v Praze, jakož i cesty do lůna Tater a všímavosť literarní nahromadily mu bezděky množství zajímavého materialu, jež spracoval se zjevnou láskou k věci nám všem zajisté stejně milou.

Složení jednotlivých statí nese ráz feuilletonní, spisovatel přebíhá z předmětu na předmět, tak, jak se mu asi na potulkách jednotlivé obrazy a upomínky zjevovaly, ale až dojde k rejstříku jmen míst a věcí (jejž spisovatel přislibuje přidati k druhému svazku), pak obsažnosť knihy poslouží také jako pramen. Chtějíce krátce obrátiti zření na obsah, podotýkáme, že spisovatel provádí čtenáře z Hodonína do Trnavy, do Nitranska, Prešpurka, Nového Města nad Váhou, do Pováží, Beckova, trenčínských Teplic, Trenčína, Žiliny, Turce atd. V jednotlivých oddílech líčí spisovatel různé stránky minulého i nynějšího života slovenského: literaturu, hudbu národní, povstání (1848.—1849.), kroje, povahu lidu, obyčeje, zvyky, maďarské hospodaření atd. Zvláštní oddíl věnován jest slovenským cigánům (některé anekdoty méně charakteristické a příhodné mohly odpadnouti).

Kniha Pokorného doporučuje se sympathickým svým obsahem sama i jest si přáti, aby brzy vyšel také svazek druhý. Vždyť nám je to Slovensko tak milé a drahé! *R.*

Kratochvilná historie měst a míst v zemích koruny Svatováclavské. Přispěním přátel humoru i „Humorů“ sebral a sepsal Primus Sobotka. V Praze 1885., str. 303.

V oboru národopisu lidu českého pracuje se u nás nepoměrně málo, čehož tím více jest litovati, čím více jest ohrožena všecka naše původnosť. O národopisných dílech, jakými chlubiti se mohou Poláci a Rusové, není u nás ani zdání. A věru, jest již čas největší, aby zachyceny byly všeliké stránky národních zvláštností, neboť zanikají vůčihledě jedna po druhé. Také veský život není již tím, čím býval a tepny jeho stihnul již vliv zevnější odjinud, jemuž v nejedné příčině také podléhá. Přes to do dneška nalézá bedlivý pozorovatel i v životě našem ještě mnoho, co žádá zachování a vědeckého spracování. Do oboru národopisu lze vřaditi také novou knihu páně Sobotkovu,

kteráž obsahuje příspěvky ku charakteristice prostonárodního humoru a satiry v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, z části též na Slovensku, v Lužici a Haliči. Knížka páně Sobotkova, z části již tištěná v „Hum Listech“, určena byla pro nejširší kruhy, se zvláštním zřením „pro zasmání“, z čehož ovšem vysvítá, že formou poněkud se liší od podobných publikací vydávaných jinde. Věcný podklad zůstává přes to neporušen i přispěje tedy i tomu, komu nejde jen o pouhé zasmání. To, co vypráví lidový vtip o Kocourkovských historiích, zasluhuje v nejedné příčině povšimnutí.

Revue universelle internationale“, jež vychází v Paříži od 1. dubna r. 1884. za redakce Lad. Mickiewicze, syna slovutného pěvce „Pana Tadeáše“, a Jul. Leminy, známého franc. novellisty, vedle četných a důkladných zpráv a studií o literatuře anglické, španělské, portugalské, norské, hollandské, italské, švédské, rumunské atd., všímá si též bedlivě duševního života slovanského. V první řadě ovšem týká se to literatury polské a ruské. „Lettres polonaises“ zasýlá C. J. Polanowski a s objektivností veškeré chvály hodnou podává v nich zprávy o současných polských novinkách literarních. Jmenovitě referuje o všech důležitějších polských časopisech a zmiňuje se o nových pracích Kraszewského, Sienkiewicze, pí. Orzeszkové, Szymanovského a j. V týž obor náleží studie Lad. Mickiewicze „Henri Sienkiewicz et son oeuvre“, v níž podán důkladný rozbor posavadní spisovatelské činnosti tohoto znamenitého novellisty. Vedle drobnějších jeho prací oceněn náležitě zejména velkolepý jeho román „Ogniem i mieczem“. Mimo to nalézáme zde vzpomínku Bronislava Zaleského „Les prisonniers d'Orenbourg, récits d'un déporté polonais“, interessantní črtu ze života polské emigrace „Le colonel Wilk“ od pseud. Aëra a překlad povídky „Juliette“ od p. Elizy Orzeszkové. Nevšedně zajímavým a cenným příspěvkem k životu Adama Mickiewicze jsou jeho „Fragments du cours de littérature latine professé à Lausanne“. Pokud se týče literatury ruské, „Lettres russes“, které píše pseud Antoni, vynikají podrobnou znalostí věci a kritickým rozhledem. Seznamuje nás v nich autor s poměry i významem ruského časopisectva, s jeho snahami co do tendence i spisovatelských sil, z nichž oceňuje hlavně literarní činnosť předního ruského satirika Saltykova-Ščedrina. Zmiňuje se však též o Dostojevském, Fedorovu-Omulevském, Tolstoji, Pisemském atd. Charakteristický jest rovněž článek „La liberté de la presse en Russie“, který různé neblahé okolnosti ruského literarního života staví v pravdivé světlo. Z ruské novellistiky podána povídka „Les Incendiaires, tableau des moeurs russes“ v překladě Litvinově, a novella J. P. Polonského „Il faut vivre“. E. J. Pravda ve svých „Lettres tchèques“ obrací pozornosť k našemu Nár. divadlu a k divadelním vlakům, činí zmínku o Smetanovi, Dvořákovi a Ondříčkovi, a referuje o některých českých publikacích. Z celku patrna jest snaha redakce, aby o slovanských poměrech nabývala zpráv objektivních a hodnověrných. Všecky články toho druhu psány jsou sympathicky, avšak nikde neznamenati úmyslné tendence. Významu podobného listu, který veškerou vzdělanou Evropu seznamuje s literarním životem slovanským, nelze vskutku ani dost oceniti. Jen bychom si přáli, aby „Listy české“ byly častější a ukázky literarní neomezovaly se pouze na novellistiku. Citelný jest také nedostatek zpráv o literaturách jihoslovanských. Jsme však přesvědčeni že opravdivé úsilí redakce v té příčině nezůstane bez úspěchu a doporučujeme „Revue universelle internationale“ co nejvřeleji každému, kdo současný literarní ruch v Evropě blíže seznati touží. *F. Kvapil.*

W. Z. Kościałkowské povídky „W półcieniu“ překládá do češtiny horlivý Fr. A. Hora. Počaly právě vycházeti jako příloha „Plzeňských listů“. — H. Sienkiewicze román „Ogniem i mieczem“ překládá do češtiny C. Frič.

P. *Bronislav Grabowski* počal uveřejňovati v petrohradském „Kraji“ zajímavé „Listy o literaturach słowiańskich“. List první obsahuje vedle úvodu, v němž ctěný spisovatel mluví o poměru literatury české a chrvatské k polské, zajímavou črtu o působnosti zasloužilého E. J. Tomiće.

Překlady z češtiny. Złote wesele. Obrazek z leśnego zacisza Ottokara Jedliczki, przełożony z czeskiego przez Karolinę M. — Bluszcz (varšavský)

1885. č. 8. — Rimljanka. Doživljaj na putu. Napisao Jan Neruda. Prev. Fran. Ž. Hrvatska Vila 1885. br. 10. — Problemata. Neobična novela. Napisao P. Albieri. Preveo Iv. Sviranić. Hrvatska Vila 1885. br. 10. — Благодарна козакиња. Козачка црта од Едварда Јелинека. Съ чешког превео В. Алин. (Kozácké črty.) Српско коло 1885. Br. 14.

Svatopluk Čech v polské literatuře. Dovídáme se ze soukromého dopisu, že pan Miriam hodlá vydati výbor básní Svat. Čecha v polském překladě, zejména: „Anděla“, „Sny“, „Evropu“, „V stínu lípy“, „Petrklíče“, „Kováře Lešetinského“ a „Hanumana“. Gratulujeme srdečně!

Brožíkův obraz „Jan Hus“ učinil ve Varšavě velký dojem. Dovídáme se, že výstavu navštívilo některé dni až na 3000 osob!

P. prof. Jirásek zaslal pisateli těchto řádků na jeho žádosť se zvláštní ochotou knihy, ze které vypsal „Otčenáš polabský“ v 3. č. na str. 158. vytištěný. Domnívám se, že nebude nezajímavo něco blíže o té knize pověděti, pokud jedná o slov. nářečích. Z nápisu jejího, uvedeného plným zněním, již na uvedeném místě patrno jest, co obsahuje. — Sestavovatel této knihy Johann Friedrich Fritz praví v předmluvě, že podává ve své knize nejúplnější do té doby seznam „Otčenášů“; on použil jednak pomoci missionáře Benjamina Schultze, jednak různých starších sbírek, tak Leibnitzovy, ze které vzal, jak předešle pověděno, polabský „Otčenáš“, sbírky Konrada Gesnera, Jeron. Megisera, J. Chamberlayna a j. Megiser, soudruh reformatorů slovinských, vydal jak známo první slovinský slovník (německý, latinský, „illyrský“ a italský) — Kniha rozpadá se na dvě části, v první jedná se „alphabete derer Europäisch-, Asiatisch-, Africanisch- und Americanischen Völker, welche sowohl in denen alten als neuen Zeiten nach ihrer Schreib- und Mund-Art üblich“. Pořádek jest v knize, jak se praví v předmluvě, zeměpisný. Na str. 32.—42. sděluje se česká abeceda a poznámky o české výslovnosti. Na str. 43. jest „vendická“, (t. j. lužická abeceda, na str. 44. moravská, na str. 61. ruská, při tom zároveň jména liter se sdělují dosti chybně, na str. 62. polská a při tom několik poznámek o polské výslovnosti [str. 62.—64.]. Zajímavo, že měkké *b* se označuje čarou taženou hořejší části litery *b*). Na str. 68.—69. vytištěna jest „hlaholská čili chrvatská“ abeceda spolu s výslovností i jmény liter, litery podávají se každá po třech různých tvarech, na str. 70.—71. cyrillská a k tomu příloha, obsahující „alphabetum illyricum sive servianum Hieronymo tributum“ s některými skratkami; na str. 149. ještě „das Gothische und Sclavonische“ Alphabet. — V dodatku k té části jednajícím o číslovkách sdělují se též slovanské číslovky, tak i české a polské (na str. 199.), moravské (str. 200.), ruské (str. 201.) dosti chybně. V druhé části knihy obsahující „Orationis Dominicae Versiones plurium linguarum europaearum, asiaticarum, africanarum et americanarum“ sdělují se též slovanské „Otčenáše“, avšak s dosti četnými chybami svědčícími, že sestavovatel slepě ze svých pramenův opisoval a že se při tom nejedna chyba, nejeden poklések do péra vkradly. Pod čarou uvádí se svědomitě, odkud čerpáno. Vytištěny jsou „Otčenáše“ krajinský (Carnorum str. 29.), lužický (horní), na str. 32, dolnolužický („aliter“ převzat ze sbírky Chamberlaynovy, str 33.) a ještě jeden hornolužický a jeden dolnolužický (str. 33.—34.), oba ze Chamberlaynovy sbírky; na to následuje uvedený námi již v č. 3. „Otčenáš polabský“ („Vandalica Luneburgensis“ str. 34.) bez udání pramene, český (str. 35.), polský (str. 42.), ruský dvakráte, „moscovitica“ str. 47. a cyrillskými literami na dvou přílohách, pak „versio Novazemblica“, též ruský (str. 48.), „versio sclavonica“, t. j. chrvatská hlaholskými literami transkripcí (str. 49.) a na příloze hlaholským písmem, „croatica“ ve třech verších (str. 50.—51.), „dalmatice“ (str. 51.), bulharská ze sbírky Chamberlaynovy (na str. 51.), pokud však z pravopisu souditi lze, jest to srbský překlad, konečně srbský „Otčenáš“ („servica“) str. 53. *J. P.*

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. — 1885 — Číslo 5.

Cestou našich apoštolů.

j, soluňské hvězdy, bratři svatí,
lze-li pěvcův nejvroucnější zpěv
vděčně zář a jas Váš opěvati
a té lásky Vaší blahý zjev?
Co duch myslí, vše se chví a tratí
jak květ v máji, bouř-li na větev
mrakovými perutěmi buší; —
teskno písni v zadumané duši!

Zvučnými zda postihnouti slovy
svatých darů čarodějný skvost:
lad a krásu mluvy Cyrillovy,
víry Methodovy vznešenosť?
Jimi vešly pod slovanské krovy
láska k lidstvu, nebes první ctnosť,
cit a něha srdcí do hluboka,
a ta soustrasť s bližním v slzu oka.

S láskou zavítali věrověsti
a jich stopou mysli jarý vzlet,
zpěv a práce, radosť z bratrů štěstí,
víra v Toho, v Jehož rukou svět;
oni netřímali mečů v pěsti,
kletby prost vždy bratra líbal ret,
zrak byl zdrojem útěchy a světla,
a kam noha stoupla, země kvetla! —

Aj, což marně učili nás Bohu,
marně lásce? Hle, nás hubí svár,
ač na prsa vrah nám klade nohu,
zhoubu v meči, v oku lestný žár!

Brat lká: „Pomoz!“ Brat dí: „Nepomohu!“
netuše, že hněvu ostrý spár
hubí nás a ničí, že nás zláme
navždy-li si rukou nepodáme. —

Za příkladem světců ze Soluně
vyrván budiž zárod k vášním zlým,
léčena buď bratří hruď, jež stůně,
svárů nával rozprchni se v dým!
Či snad věčně ve Slovanstva lůně
spor má růsti mrakem děsivým,
a v ty brázdy, jež druh druhem oře
věčně věkův téci krev a hoře?

Každý vlasť měj svoji, řeč svou vlastní,
všechněm láska vojevůdcem buď,
jedni duchem navždy budem šťastni:
orlů plnou skráň a plnou hruď;
stesk a žalosť budou pouhou básní,
jen kdo dřímáš, k činu již se vzbuď,
touž ať drahou blaha k cíli spějem,
jíž nás vedli Cyrill s Methodějem!

Adolf Heyduk.

Marko Miljanov a kníže Nikola.

Junácká kresba.

Napsal **Josef Holeček.**

Nikola Mirko Petrović nastoupil na prestol černohorský za okolností velmi trudných a nesnadných. Předchůdce jeho byl zákeřně zavražděn. Zločinu nedopustil se Turek, nýbrž Černohorec. Vražda byla osobní i politická. Vrah totiž nedovedl v sobě potlačiti žádosť pomsty za křivdu, jíž na něm Danilo spáchal, a propůjčil se jeho vnitřním i zahraničným nepřátelům za smrtonosný nástroj. Podle staroslovanského řádu vláda nyní patřila Mirkovi, bratru zavražděného knížete, a když by ten jí nepřijal, mladšímu bratru Krcovi. Mirko byl znamenitým vojevůdcem a jako živým mečem v pravici svého bratra Danila, ale byl ještě Černohorcem starodávného rázu, neučeným, drsným, neobroušeným. Uznával, že za knížete se nehodí, aniž o tu hodnosť stál. Bylo mu milejší bojovati handžárem než jazykem, a raději snášel v poli hlad, nežli zíval při dvorních tabulích. Ve srozumění s Danilem, jenž neměl mužských potomků, dal syna svého Nikolu vychovati v Paříži, aby tam se vzdělav mohl býti způsobilým následníkem, kdyby kníže Danilo nebyl už rodem mužským obdařen.

Nikola byl ještě v letech jinošských, když vražda na Danilovi se stala. Národ byl doma rozervän a na hranicích ohrožen. Bylo nevyhnutelně třeba jednati nejrychleji a nejrázněji, aby aspoň boj o postoupnosť byl zemi uspořen. Povídají, že Nikola slíbil náhle ovdovělé kněžně Darince manželství, když sama se své strany se přičiní, aby byl uznán za knížete. Když toho dosáhl, oženil se s Milenou, dcerou vojvody Petra Vukotiće, dívkou jedva čtrnáctiletou a nad jiné spanilou. Darince dána roční pense, přiměřená vdově suverenního knížete, a dceři její Olze ustanoveno věno. Na to se obě vystěhovaly do Neapole.

Ve válce s Tureckem, již tehdy Černohorci vedli, přálo jim štěstí, ale nepřála jim diplomacie. Na nátlak Rakouska Černá Hora byla nucena uzavříti mír a přijati těžké jeho podmínky. Nesaženo sice na její nezávislosť, ale Turkům dáno právo, aby v pořičí Zety, od Nikšiče na jih ke Spuži, vystavěli si řadu tvrzí, odkudž by mohli na uzdě držeti nepokojné Černohorce. Nedošlo na to jednak pro flegmatickou otálivosť Porty, jednak pro světlo v její kabele. Plán byl samostatnosti a rozvoji Černé Hory nad míru nebezpečný. Jeť řekou Zetou již od přírody rozdělena na dvě polovice, jež nikterak nebyly nezrušitelnými svazky spoutány. Kdyby ještě víc a trvale byly od sebe odrůzněny, zajisté by časem od sebe odpadly.

V prvních letech hlavně vojvoda Mirko obstarával vládní záležitosti. Nikola zatím dospíval v celého muže.

R. 1867. otec i syn odjeli na světovou výstavu do Paříže. Nepřátelé užili nepřítomnosti jich k agitacím proti Nikolovi. Dva mladí Dubrovčané (jeden z nich se jmenoval Opuhić) propůjčili se, aby roznášeli pobuřující provolání nejprve v Boce kotorské, potom i na Černé Hoře. Byli však už v Novém Ercegu chyceni a neškodnými učiněni. Nikola a Mirko, jedva telegraficky zvěděli, oč jde, chvatně jeli domu. Bez úrazu dostali se na půdu černohorskou, ale na půl cesty z Kotora na Cetyň, v Něgušich, zachvátila Mirka cholera, jež právě na Černé Hoře zuřila. Žulový Černohorec vzdoroval i děsné ruce moru. Nedal se zdrtiti bez odporu. Ještě dojel na Cetyň a sám věc vyšetřil. Objevilo se, že provolání psal archimandrita Dučić a že jsou do spiknutí zapleteni i srbský kníže Michal a ovdovělá kněžna Darinka, která si dělala naději, že ji Michal, až Nikolu svrhne, pojme za ženu; bylť Michal už před tím zapudil svoji choť, krásnou i milovanou, protože byla na závadu jeho politickým plánům. Když to zjistil, vojvoda Mirko zemřel a pochován jest v monastýrském chrámě cetyňském.

Spiknutí mělo za účel sjednotiti obě srbské državy pod jedním panovníkem, jenž by potom snáze naplnil ideal Srbův a carství Dušana Silného obnovil. Nikola, jakožto mladší a menší, byl odsouzen ke ztrátě knížecí moci.

Celé břímě vlády spočinulo nyní na bedrech Nikolových. Kdožkoli se nadáli nebo báli, že nebude uměti žezlo třímati, zmýlili se. Nikola brzy ukázal se býti panovníkem, který jest si

vědom cílů svých a kráčí za nimi pevně, určitě a vytrvale. Jal se budovati na základech, jež položili jeho předchůdci. Ale to již není jinak: Základy vždy jsou nejširší, nejhlubší a nejpevnější; do nich se kladou těžké kvádry, a na těch teprve z lehčího zdiva budují se stěny, které jsou tím tenší, čím jsou vyšší, až posléze věž, je-li nad budovou vztyčena, jest nejužší a nejtenší, končíc pouhým hrotem.

Nikola péči svoji obrátil k tomu, aby Černohorcům opatřil potřebné vzdělání. Jal se pilně osnovati školy po celé zemi, ano staral se v této příčině též o lid srbský za hranicemi, v čemž Turci mu nebránili, nepochopujíce důležitost školy. Tím přivedena důležitá změna do vnitřního života Černé Hory. Pozoroval své Černohorce v přítomnosti i minulosti, a poznal, že vším nepředstižným junáctvím, vší krví svojí a hranicemi svých mrtvol nedospěli ku značným praktickým výsledkům. Stále musí býti na stráži své svobody, již od případu k případu zdárně obraňují, ale na to již síly nemají, aby ji pojistili proti útokům novým. A nepřátelé strážcům svobody černohorské nedají ani zdřimnouti. Kdyby jenom na okamžik si pohověli, drahocenný poklad byl by jim odňat, a bůh ví, kdy opět by ho dobyli.

Nikolovi dosavadní zbraně černohorské zdály se nedostatečnými. Pátraje našel v arsenále svého národa zbraň, jíž dotud málo bylo používáno. Jen ji třeba vyleštiti a směle vytasiti. Učinil s ní sám zkoušku, osvědčila se výborně. A gospodár Černé Hory stal se mistrem šermířským této zbraně, jejíž jméno jest chytrost. Ukázalo se, že nová zbraň není tak vražedná a strašná jako hrdlořezný handžár, pročež protivník ani se jí pilně nevyhýbá, aniž se před ní schovává; naopak, zbraň sama za zády se kryje a vyskakuje z něho teprve v nejpříhodnější chvíli, když nelze srdce odpůrcovo chybiti.

Ještě za Danila každý Černohorec byl by tuto zbraň daleko od sebe odhodil. A za Nikoly již od počátku hlásilo se k ní hojnost dobrovolníků, kteří vesměs naučili se jí obratně oháněti, ale po starém, nevyhladitelném obyčeji na sebe ji tasili, když neměli nikoho jiného.

Staří Černohorci, jež nesnadno již bylo předělávati, stranou přihlíželi, jaké výsledky nová zbraň bude míti. Účinky její brzy byly vidny. Málokdy chybila, ale s jejími šermíři udála se divná změna. Čím kdo lépe jí vládl, tím se stával menším a tenším, zatím však přibylo mu pružnosti a ohebnosti; zbraň tato netužila paži, nezocelovala hruď, ale oslabovala. Ano nejdokonalejší mistři proměnili se v opravdové vrbové proutky, které se daly kolem ruky ovinouti a kořily se sobě i jiným dle toho, odkud vítr zavál.

Staré, vzdorné, nevývratné duby tato proutková mládež nehrubě potěšovala. Cítily se vysoko nad ni povznešeny. Kmeny, které i hrom dovedl pouze zjizviti, nikoli však zničiti, pohrdlivě patřily na švihlé krsky, jež se dole pod nimi na větru jako třtiny klátily a v bezvětří se tetelily jako list osykový.

Každý má svou hrdost. Dub dí: Takových pírek dalo by se nadělati ze mne na tisíce, kdyby mne bylo lze roztříštiti. Načež vrbový proutek: Přece by každá tvoje část zůstala neohebným dubem. Dub opět: Totě má chlouba, že jsem nesklonným a nepodajným. A vrbový proutek: Já pak se pyšním, že jsem tak svižný. Dub: Mne žádná bouře a vichřice nezlomí; paty mé jsou hluboko v půdu vkořeněny, a nebojím se žádné nepohody ani přívalu. Proutek: Ani mně z nich nehrozí záhuba; ohnu se a nebezpečí přenese mi se přes hlavu.

Tím jest naznačen rozdíl mezi generací Danilovou a Nikolovou, mezi starším a mladším černohorským pokolením.

Marko Miljanov s nelibostí shlížel s výšin Komu na tyto změny. Arcidub rozložil korunu svoji široko a daleko. Slavíci uvíjeli si v ní hnízda a víly se houpaly podle nich. Černohorská poesie hledala v jejím krytu útulek. Arcidub své témě do nebes povztyčil a větve do nedohledna rozprostřel. Vrbové proutky byly zastíněny a styděly se samy za sebe.

Hrdina medunský, nemoha se spřáteliti s novým proudem cetyňským, nevycházel z mezí svého domova, kde žil a konal po svém způsobu. Bojoval s Turky na vlastní pěst, nevšímaje si, je-li mezi knížetem a sultanem sjednán mír či nic. Turci i Albanci báli se jeho plamenného handžáru jako čert kříže, avšak zároveň velmi si ho vážili. Když potřebovali spravedlnosti, nehledali jí u svých podplatných úřadův, ale u Marmiljana. U něho byl živý pramen spravedlnosti, rady, útěchy a poctivosti. Strašný junák v bitvě byl v soukromí i nepříteli dobrým druhem. U něho nebylo úskoku a falše, dvéře jeho i v noci byly otevřeny pronásledovaným, jako ruka vždy byla otevřena, by poskytla ulehčení nuzným a strádajícím. Nebažil po zisku, odměnách, cti a slávě. Jedinou jeho slávou bylo, že ho dobří lidé milují, jedinou odměnou, že Černohorci i Albánci o jeho skutcích skládali písně, které pak od úst k ústům kolovaly.

Až do Cařihradu doletla pověst o junáku Marmiljanu, jehož nelze přemoci ani zraniti, a jenž je bezúhonný jako světec. Sultan rozkázal, aby s ním jednáno bylo, zdali by se nedal za jakoukoli cenu svésti k odpadnutí od Černé Hory. Nabízeli mu pašovství ve Skadru, kde sedával poturčený rod Bušatlijů, kteříž byli nejzarputilejšími nepřátely Černé Hory, odkud jejich praotec pošel, a škodili jí mečem i úkladem; Marko Miljanov ani nepřemýšlel o pokušitelných návrzích a zamítl je. Věrností jeho k Černé Hoře nic nemohlo otřásti, ani nejskvělejší sliby nepřátel, ani nejčernější nevděk bratří.

S vážností vzrůstala moc Markova. V okrsku jeho bylo slovo jeho jediným zákonem. Podivný zákon! Nejtěžším trestem přestupníkovi jeho bylo, když zákonodárce se zamračil nebo zarmoutil Nikdo tu nehrozil provazem a olovem, žalářem a metlou, a přec každý rád konal, cokoli mu bylo uloženo, a plesal, byl-li naň vznešen úkol nejsnadnější. Nikdy nebyl mezi otcem a dětmi poměr laskavější a dojemnější. Kučové závodili o přednost, aby

směli podle svého vojvody v bitvě padnouti. Pochválil-li umírajícího, že se junácky držel, podal mu nejžádoucnější útěchu na věčnosť.

Pod vedením Marka Miljanova Kučové vyspěli na vzory junáků. Tu nebylo zbabělcův ani zločinců: co člověk, to rek a poctivec. Svéhlavá urvalosť starého pokolení ustoupila s pole. V domácnosti usídlila se svornosť a láska, což se dělalo nepřátelům strašlivějšími, než pouhá síla, obratnosť a vytrvalosť, když jim čelili. Doma i v bitvě druh byl za druha, bratr za bratra, přítel za přítele. Vojvoda tam jako zde předcházel dobrým příkladem. V táboře snášel psoty, hlad i žízeň jako všechno mužstvo, jak ono spával na tvrdém kamení, jak ono vydával se za terč kulím nepřátelským. A když vyhrál, dělil se s ostatními o zásluhu vítězství tak skromně, jakoby nebyl dokázal ničeho více, nežli nejslabší jeho vojín. Štěstí válečné naklonilo se k němu neúplnější měrou a na čestnosti jeho nikdo nenašel poskvrny za prášek. O junáku takovém Černohorci právem mohli říkati: Marko Miljanov předčil Marka Králevice, jenž nad sebou se pozapomněl a Turkům sloužil.

Ale všechny úspěchy Marka nečinily šťastným. „Černohorství stalo se mu vášní. Dnem i nocí přemýšlel, jak by ji ukojil, avšak poznával čím dále tím patrněji, že žízeň po mužné dokonalosti, spojující nadšení pro blaho všeho člověčenstva (a především vlastního národa) s nezlomnou poctivostí, a dávající těmto vlastnostem na obranu břitký handžár a bystrou pušku, věčně bude páliti a mučiti. Viděl, čím blíže mní se býti cíle svého života, že tím rychleji před ním uniká právě jak on před Turky, když je vábí napodobeným útěkem na neznámou půdu, kde jistá záhuba je očekává. Duch jeho zmítal sebou jako v těžkých okovech. Nedostačovalo mu, co sám ve svém okrsku zdárného vykonal, žádal si, aby mohl působiti šíře a pomáhati k dosažení svobody nejen národu, z něhož vyrostl, nýbrž i všem ujařmeným národům bez rozdílu, naposled i Turkům. Avšak jaká nedozírná vzdálenosť je mezi tím co chce, a tím, co může! Léta uplývají a Marko pozoruje, že na své cestě neurazil dále než na píď. Tak se děje všem idealistům.

Na hlavu, která dnem i nocí s horlivostí a zápalem apoštola snovala šlechetné plány, záhy se vysypal květ předčasných šedin. Po třicátém roce vlasy mu zbělely jako mléko, ale bujné plnosti nepozbyly. Líce podrželo při této změně svoji hladkosť a bělosť. Údy byly na vrcholu pravé síly a mrštnosti, zdraví měl železné.

Jako Marku Miljanovu nebyl po vůli nový směr, panující na Cetyni, tak i on byl proti mysli novotářům a jich nášlapkům. Kníže Nikola, ačkoli neupadl v neuznalosť jeho zásluh a skvělých vlastností, spatřoval v Markovi největší závadu svých záměrů. Kdyby Marko byl ještě statečnější, poctivější, lidumilnější a nadšenější, byl by Nikolovi ještě více překážel. Vytknulť on sobě cíl ten, aby všecku moc a autoritu soustředil ve svých ru-

kou a s nikým se o ni děliti nemusil. Proto spíše si obliboval lidi podajné a povolné, než houževnaté junáky starého rázu. Rád milcům svým odpouštěl všeliké nedostatky, jen když mu v ničem odpor nekladli a mechanicky přisvědčovali na každé jeho slovo, třeba jím samým nebylo do opravdy míněno. Našlo se dosti osob, zvláště mladších, které za přízeň panovníkovu, za zevnější vyznamenání a cti brali na sebe úkol kývalův a plazilův. Kníže si jich nevážil tak jako Marka, a měl je rád podobně, jako jsou nám milí dobře dresovaní psi, kteří na poručení do vody skáčou. Bylo ještě několik hlavárů, kteří soudili jako Marko a byli nepohodlni samovolným snahám knížete, ale jediný Marko byl jim nebezpečný, protože těšil se největší popularitě a uměl i jazykem hbitě šermovati: brániti se i vypadati.

Marko byl zřídka volán na Cetyň, ale když přijel, nikdy neopominul smělou výmluvností na knížete dorážeti, aby jej získal pro své náhledy a plány. Kníže spíše s ním lehce polemisoval, než aby s celou vážností hájil své skutky a je odůvodňoval. Ale v lásce jeho Marko Miljanov svými výtkami se nezakotvil. A tak byl vzájemný poměr obou mužů rok od roku napjatější.

Zatím Turci Černou Horu na všech stranách tísnili a svírali. Stav její byl každou chvílí trapnější a nesnesitelnější. Ohraničení hovělo turecké zpupnosti, Černohorci měli z něho škodu i hmotnou i mravní. Nebylo možno ani trhovati, ani pole zdělávati, ani pokojně stáda pásti. Turci často z pouhé sveřepé kratochvíle Černohorce přepadali a ubíjeli. Ještě raději zajížděli si na křesťany ve svých sídlech, viníce je, že jsou s Černohorci srozuměni a proti Turkům pikle kují. Že křesťané, mohli-li poněkud, za křivdy a muky dlužni nezůstávali, netřeba podotýkati; ještě ochotněji spláceli jim Černohorci.

Ale Černá Hora tak se v posledních letech změnila, že se tomu, kdo na Turkovi pomstu vykonal, nedostalo uznání, nýbrž měl nemilé opletání se soudy a vládou, která mu sice hlavu nestrhla, avšak mořila jej půhony a výslechy, jakoby se byl dopustil nějakého zločinu. V Černohorcích vřela krev. Málokdo kromě milců knížete schvaloval takové postoupání, ale pranikdo neodvážil se veřejně proti němu hlasu pozdvihnouti, aby na sebe neuvalil hněv osob vznešených.

Jen Marko Miljanov nedbal, dostane-li se mu vděku či nemilosti panovníkovy, a jednal s Turky poctivě po černohorsku dle hesla: oko za oko, zub za zub. Sám jim bezpráví nečinil a rozmíšek nevyvolával, ale kde lid křesťanský v dosahu jeho handžáru křivdami tureckými strádal, tam Marko byl jako na koni, aby se mučeníkův ujal a mučitele ztrestal. Černohorci jej za to velebili.

Maje jistotu, že jest národ zajedno s ním, nevšímal si napomínání a důtek, jež mu udíleny byly z Cetyně. Odpovídal na ně uctivě a lojálně, ale nesliboval, že by se polepšiti hodlal. Nicméně jej u dvora nazývali buntovníkem a jen kdo byl shovívavější. vyslovoval se jako na jeho omluvu, že jest divoch, ne-

mající smyslu pro řád a kázeň, nerci-li pro civilisaci a jemný evropský mrav.

Tak bylo až do roku 1874. Tehdáž bylo již na hranicích černohorských nahromaděno hořiva tolik, že malá jiskérka postačovala na vznícení ohromného požáru. Černohorci již i zjevně reptali, nevole jejich každým dnem hlasitěji propukávala. Patriarchalní úcta ke knížeti před očima mizela. Stýskali si, že se jim gospodár polacmanil, v kterémžto slově obsažena byla již nejsvrchovanější nespokojenosť. Jen se ještě nemohli sjednotiti, kazí-li kníže své lidi, či oni jej.

Oč klesala vážnosť knížete, o to rostla popularita Marka Miljanova. Soupeřům kučského vojvody bylo hračkou vyložiti knížeti stav věcí tak, jakoby Marko Miljanov byl jediným původem všeho zla, jakoby Turky dráždil a Černohorce poštíval, jakoby mu nic lepšího netanulo na mysli, než osobní ctižádosť, a jakoby byl trestuhodným rušitelem zemského míru i snižovatelem autority knížecí.

Kníže, maje sám o sobě vědomí, že kráčí cestou dobrou, a že tím jistěji dojde cíle, čím obezřeleji a tišeji za ním půjde, počal Marka Miljanova považovati za škůdce svého i obecného dobra, a zanevřel naň.

Pohraniční Turci a jich úřadové, domakavše se toho, začali knížete zaplavovati žalobami na Marka Miljanova. Ujišťovali ho, kdyby Marka nebylo, že by mohamedani žili s křesťany v hrdličí lásce. Stejného smyslu žaloby posýlali do Cařihradu. Vysoká Porta posýlala na Cetyň notu za notou, a žádala rozhodně, aby kníže zavedl s vojvodou kučským vyšetřování.

(Pokračování.)

Alex. Świętochowski — Wl. Okoński.

Literarní črta.

Napsala **W. Z. Kościałkowska.**

(Dokončení)

Přátelé publicistovi snili o časopise, v jehož čele on by stanul. Świętochowski také záhy vstoupil do založených právě „Nowin“ liberalních, demokratických, pokroku sloužících; leč denník, a to politický, nebyl polem jemu přiměřeným. Myslitel a umělec dokonalý, subtilný, ze zásad a letory až k apoštolství roznícený řečník pokroku, neuprosný censor všelikých nedostatků, nepřítel šablony, polovičatých prostředků, opportunity, neschopný ústupkův nemohl ve sloupcích ‚Nowin“ vysloviti se úplně a — pokud u nás možná — svobodně. Rok 1881. přinesl nám překvapení, kteréžto zlatými písmeny se zapsalo nejen v tisku, leč i v dějinách našeho rozvoje ethického, týdenník, jejž počal Świętochowski vydávati vlastním nákladem pod titulem „Prawda“.

Smělý název! Ale týdenník tento celá čtyři léta svého trvání neunavně se držel hesla svého. Spojily se s ním samé síly po-

kroku, duší a osou byl vydavatel a redaktor tak sice, že „Prawdu“ lze pokládati za synonym Świętochowského. Nový týdennik vybral si za motto verše:

„Każdy w sobie ma olbrzyma,
który z prawdą nie z nim trzyma.“

Alex. Świętochowski — Wl. Okoński.

K této vnitřní síle, uzavřené ve svědomí každého myslícího člověka, obrátil se publicista v prvém, skvělém článku úvodním: „Myslim, protož jsem.“ Toho vnitřního obra snaží se Świętochowski probuditi, uvědomiti ho o jeho ceně, povzbuditi ku práci a životu, ozbrojiti proti četným útokům, systematicky naň se konajícím. Ten obr je duší nejen každého člověka nýbrž i celé společnosti. Pokud obra toho necítí v sobě člověk i společnost,

potud nemohou nabyti svobody. Na nově vztyčeném praporu pokroku napsáno heslo „Prawda". Proto pryč s falší, pryč se sny planými! Střízlivosť je sestrou pravdy, střízlivosť filosofická, společenská i politická. Láska se nezakládá na kvílení a pochlebování nesmyslném, onať činem anebo pobídkou, bodcem k činu. Pravda jest odvážná, vždycky vystupuje s otevřenou přílbicí, s „Pozdviženou hlavou" (r. 1882.); toť charakteristika týdenníka, jenž krom úvodních článků má stálý feuilleton, „Liberum veto", v němžto „Posel Prawdy", t. j. sám redaktor stojí na vysoké stráži nad běžnými fakty, trhá s nich často nemilosrdně škrabošku aneb lesk nepravý, vykládaje čtenářům pravý jich význam a cenu skutečnou. Naproti ethice společenské a individualní, naproti vyznáním, obyčejům, vědě „Prawda" zaujímá stanovisko nezávislé kritiky. Tu také mívají ohlas filosofické a vědecké otázky, jež pohybují vnitřkem světa civilisovaného, a jimiž jiné organy našeho tisku málo anebo povrchně se zabývají.

Tolik co do obsahu. Co do formy — „Prawda" jako všecko, co vychází z péra Świętochowského, vyniká silou, soustředností, jasností a uhlazeností, a to i tenkráte, kdy bývá ostrá, trpká aneb i popudlivá. A bývá jí. Jsou to vady plynoucí ze samé přirozenosti duševních a spisovatelských předností tvůrců jejích. Ostatně attakován ze všech stran a ne vždy způsobem rytířským, Świętochowski jest rozdrážděn, a v tom boji rozohněném má za sebou to, co v podobné míře ne každému zástupci pravd, byť nejvznešenějších, míti dáno: sílu přesvědčení, nezvratnosť zásad, nezávislosť na nejvyšším stupni a bezúhonnou čistotu charakteru spisovatelského, občanského i soukromého. On to ví, a vědí to i jeho nepřátelé; proto také v jeho ústech i příliš ostrá důtka, perný vtip, odsouzení v katonské přísnosti, slovo neváżnosti a opovržení, trpké aneb tím patriciem ducha slušně pocítěné hrdosti bývají stále podporovány: činem, zásadami, charakterem. Krásného toho rysu člověka, ve sloučení s přednostmi myslitele a s talentem spisovatele, dodávají Świętochowskému ty kovové linie, v nichžto přejde do budoucnosti jako osobnosť nejvíce vynikající v dějinách naší doby přechodní.

V jisté míře však theoretická bezohlednosť „Prawdy" obmezuje vliv její společenský. Neníť list ten každému přístupný. Massy bývají z instinktu opportunistické, neschopné porozuměti bezohlednosti filosofické. Świętochowski jest orel; orličí má péro, a píše orlíkům. Kde je společnosť, v nížto by se hnízdili sami orlíci? Ve prospěch naší společnosti mluví již to, že „Prawda" velmi rozšířila kruh svého čtenářstva. Takové úvodní články jako na př. „Na hranicích", „Naše půda", „Neplodné slavianofilství", „Nepravý liberalism", „S pozdviženou hlavou" atd. každodenně zjednávají redaktorovi „Prawdy" i v nesmiřitelných jinak kruzích šlechtických vždy větší důvěry.

Heine tuším rozdělil kdesi duchy, kteří vedou člověčenstvo, na dvě typické skupiny: židy a Řeky. Židé představují živel revoluční a reformatorský, jsou pionnieři člověčenstva, tvoří jeho bo-

jovné zástupy. Druzi jsou zosobněním živlu aristokratického, skupeni, uzavřeni v krásnu souhlasícím s pravdou, bohové. A Swietochowski podivnou štědrostí přirozených darův, jak se zdá, spojuje v sobě oba tyto tak velmi různé živly, a je-li jako publicista představitelem živlu prvého, jako pseudonym (Wł. Okoński), jako umělec přibližuje se ke druhému. Klassické vzdělání nalezlo zde půdu přiměřenou. Obliby ethické a aesthetické instinkty spisovatelovy pominuly Řím a vrátily se ku pravzorům řeckým. Bojovná, loupežná, autokratická velikost Romy neoslepila ho a nevábila. Vyjádřil se o tom jasně ve „Skizzách vlaských“, vzletně psaných ve „Prawdě“ r. 1882., neobyčejně originalních. Jako kdysi podmaněným Řekům, duchem jemu příbuzným, tak i jemu zavání Řím barbarstvím. Nebylo ostatně třeba toho vyjádření ve „Skizzách vlaských“, aby bedlivější čtenáři uhodli, kam se obrací jeho záliba nepřemožitelná, instinktivní. Jako myšlénka tak i sloh Okońského jeví se ve stručné, dokonalé formě řecké. Překvapuje to zvláště v jeho dramatech. Posud napsal tři ve větších rozměrech: „Niewinni“, „Ojciec Makary“, „Piękna“, jakož i několik obrázků dramatických: „Autea“, „Na targu“, „Heloia“, „Pauzaniasz“, „Poddanka“, „Błazen“, „Za maską“. Nyní pracuje opět o velkém dramatě na půdě řecké.

Theoretická bezohlednost filosofa-žurnalisty proměnila se v umělci filosofovi — a pamatujme, že jak Okoński tak Świętochowski ani na chvíli nepřestává býti filosofem — v bezohlednost rozdílnou od oné, leč přes to neméně absolutní. Ona co do užívání theorie ve praxi jest bojovná a vášnivá. Tvůrce, zahlížeje se v ideal, pomíjí to, co jest, pro to, co by býti mohlo. Maje na zřeteli dokonalost, pomíjí, ať tak dím, životní akcessorie. Dramatické postavy Okońského jsou dokonalým, klassickým utvářením ideje, a sama osnova dramatu připomíná základní zapletení tragoedie řecké. Úlohu, jakou tam hrávalo fatum („Vůle bohův“ od Aeschyla, „Oidipus“ od Sophoklea), odehrává zde determinism, stávající a v určitém případě jako fatum neuprosný pořádek, buď fysický („Piękna“), anebo psychický („Niewinni“), aneb i společenský („Ojciec Makary“). S tím pořádkem různého druhu kollidují buď svědomí a egoism („Niewinni“), anebo láska vrozená, nejsvětější a nejoprávněnější ze všech lásek, totiž láska otcovská („Ojciec Makary“), anebo rodinný zájem, ženská česť a puklé srdce („Piękna“). Jen duchové mělcí anebo nepřízniví spisovateli pohlížejí na tato themata a spracování jich jako na díla buřická. Však-li za vzpouru anebo za protest nepokládáme osudy Elektřiny a Oidipovy? Fatum, determinism.

Okoński jako dramatický spisovatel je také dokonalým psychologem. Žádné hnutí vášní není mu cizí. Naslouchá každému bití srdce, každému šeptu mysli, každému odstínu letory. Ale tato psychologická dojemnosť, jakož i to, že tvoří z mysli, z pojaté ideje, ze zásady, ne ze živých a obkličujících jej prototypův, jest příčinou jakési lhostejnosti k jiným stránkám uměleckým, jako na př. ku charakteristice. Subtilný, výtečný jeho dialog ne-

snižuje se nikdy ku charakteristickým obzorům, a ústy mnicha s puklým srdcem — toho znamenitého utváření otcovské lásky — ústy Reginy, této ženštiny krásného ducha a jiné druhu nízkého, Melanie („Ojciec Makary"), učeného muže, ústy „Krásné", kteráž jest jen krásná a potřebuje býti pouze krásnou, klassické Římanky Heloji, opojené velikostí triumfujícího Caesara, její otrokyně, pánů, sluhů, Řeků, Římanů, Poláků — spisovatel sype brilianty subtilných, lapidarních slov, jež hodna jsou řeckých filosofův. Jedinou snad výjimkou jest v „Otci Makariovi" Shakespearovsky charakterisovaný řeholník Hyacinth. Proto také první výstup ve třetím jednání dosahuje nejvyššího stupně dramata. Jinde táž dramatická síla bývá skryta, překvapuje i vzdělané čtenáře a diváce, schopné zachytiti subtilnosti psychické, filosofické a umělecké.

A v tomto zanedbání charakteristiky jest v Okońském jakožto dramatickém spisovateli více z Aeschyla nežli z Aristophana. Osoby vystupující v jeho dramatech jsou jako v divadle řeckém přese stručnosť rázu obrovského. Kráčejí na kothurnu ideje a filosofického základu.

Proto přec a přes to, že ono vyvýšení činí dramatické plody Okońského v jisté míře nepřístupnými, přes nepřátelské smýšlení massy naší vzhledem k zásadám deterministickým, plody tyto — díky síle, originalnosti, svěžesti myšlénky a formě výtečné — mají na jevišti polském zabezpečenu přízeň rok od roku se zmáhající. Přízeň tato zmáhala by se i na jiných jevištích evropských, kdyby plody tyto byly představeny divačům, kteříž majíce ustálenou pravomyslnosť byli by méně drážděni podáváním a zodpovídáním jistých otázek filosofických a společenských. Z obrázků dramatických jen „Poddanka" a „Błazen" mohou se nazvati společenskými, jiné jsou většinou psychické.

A „Pauzaniasz"? Snad nejkrásnější ze přepěkných římských a řeckých dramatických obrázkův Okońského, nejdramatičtější ve svém složení, zbudováním podobný té svatyni, kterážto se stala zrádci hrobem, těm arcidílům ionské architektoniky, kde nesmírné krásno jevilo se v těch skupinách na úzkém prostranství, v harmonickém celku v několika liniích, — jest více nežli psychickou studií, více nežli vlasteneckou thesí, skvěle postavenou a skvěle rozřešenou, jest výkřikem rozervaného srdce, pomníkem ze dnů babylonského smutku našeho...

Mluvila jsem již o znamenité lapidarnosti slohu Okońského. Lapidarnosť tato nevylučuje barvy nejskvělejší, odstíny nejjemnější. Subtilný a výborný v myšlénkách a citech — subtilným a výborným jest i v řezbě a malbě jich pérem. Proto také — bez nadsazení — skoro každé slovo Okońského má cenu briliantu, slučuje a pohlcuje v kamenné nepohnutelnosti a pod jeho mistrovským rydlem všecky barvy široké duhy, všecky rozptýlené blesky sluneční. Čtenář jest oslepen. Každá na zdařbůh vyhledaná strana blyští frasemi, z nichžto každý ve dvou, třech verších obsahuje úplné motto, duhu, celek sluneční mysli.

Jako z jiných příčin tak i co do této stránky Okoński zaujímá v naší literatuře nejen vynikající leč i zvláštní stanovisko, i v této příčině jest reformatorem. Nejeden ve skvělých pleiadách spisovatelů polských má jazyk i sloh krásný. Jsou to i v naší literatuře dosti obyčejné a všeobecně uznané přednosti. Proto přec obecnou vlastností slohu polského — vyjímaje spisovatele zlatého věku a později jediného snad Trembeckého — není skupení to brillantní. Ano, sloh polský rozezvonili, rozezvučeli největší a nejoblíbenější naši mistři: Słowačtí, Krasińští a pěvec „Matky Ukrajiny", Bohdan Zaleski. Za básníky kráčeli prosaikové. Všichni, i nejlepší hřeší rozvláčností a ve slohu nadužíváním barev vodních, skvělých, pestrých, svěžích, leč rozlitých i tehdáž, když je talent spisovatelův zachová ode mdlosti. Líčení bývá překrásné, nádherně budované, ale ducha obsaženého v několika slovech, na způsob slunečního vidma vězícího v jediném karatě briliantu, těžko nalézti. Náš polský sloh jest ozdobný; klíč ionské plastiky má téměř jediný Okoński, proto také samojediný mistrovsky vládne nejtěžším uměním v zaměstnání spisovatelském: dialogováním.

Subtilnosť a výtečnosť myšlénky a spracování, čím jeho dramata vynikají, přenesl v některé své plody belletristické, s jichžto klassifikací nebudou literarní historikové snadno věděti si rady. Neboť možná-li práce tisknuté ve „Prawdě" r. 1881. („Ona") a 1883. („Testament Alego", „On i ona") nazvati novellami, obrázky, arabeskami, fragmenty, skizzami? Složení filosofické, psychické i umělecké, subtilnosť a elegance těch na pohled drobných plodů belletristických tvoří jich neocenitelnou hodnotu; zdá se, jakoby z těchto příčin určeny byly pro skrovnou hrstku, ať tak dím, literarních labužníků, kteříž jsou s to, aby pocítili opravdu pavučinnou jemnosť a závratnou hloubku těch prášků briliantových. Sotva několik lístkův, ale jakých! Znáte sošky z Tenagry? Jsou tací lidé, a to právě labužníci v umění, kteří by za ně dali kusy lazuritu a malachitu. Znáte ty podivuhodné gemmy starožitné, kterých nelze zlatem zaplatiti, a znáte ty hračky, které váží sotva několik lotů stříbra, leč že vyšly z rukou Celliných, mají větší cenu nežli „Orlov" ano i „velký regent".

Ale veliká většina čtenářů před těmi hračkami uměleckými dává přednosť řadě novell svého druhu pěkných, leč psaných hrubšími rysy realismu vzhledem k palčivým otázkám společenským, novell, jež vedle slávy dramatického spisovatele rozšířily slávu Okońského jako novellisty. „Damian Capenko", „Chawa Rubin" a „Karl Krug" tvoří řadu spojenou jedinou nití theoretickou, nadepsanou „O życie". Jsou to obrázky ze života nižších vrstev společenských, plné pravdy postihlé v samém skutku, plné té charakteristiky, které se nedostává plodům Okońského ve vyšších vzletech, plné dramatičnosti realistické. „Klemens Boruta" a „Na pogrzebie" věnovány jsou bědám lidu vesnického. Všecky ty novelly zabíhají v obor obrázků ze života, nyní tak velmi hledaných, jsou psány s láskou k trpícím, mají mnoho pěkných

stránek péra Okońského, liší se tudíž od jiných v povodní novell a obrázků, leč neodrážejí se opět tak velice od jiných plodů toho druhu a směru, nepodávají zvláště měřítka pro originalní a mocný talent Okońského, ač — opakuji — prozrazují nepopíratelnou známku jeho. Tyto plody však jsou známy nejširším kruhům čtenářů, ty zpopularisovaly jeho jméno doma i za hranicemi, ježto několikráte byly překládány do češtiny, ruštiny a němčiny. Není v tom ostatně nic podivného. Tam, kde talent Okońského ve vlastní jemu tvůrčí sféře rozvíjí se nejbujněji, v subtilnostech myšlénky a provedení, tam stává se čtenářům vůbec méně přístupným a překladatelům zvláště. Přednosti a zvláštnosti péra Okońského ztrácejí se ve překladě, jehožto potíže nepřemůže kterýkoli překladatel, a jehož podjati se může snad jen spisovatel talentovaný, ve příčině filosofické a umělecké k tomu schopný. Ale dílo jest hodno práce. Bylo by příznivě přijato slovanskými čtenáři, kteří mají jakési právo k polskému spisovateli, jenž nejen v našem národním pantheonu, nejen v naší společnosti zaujímá místo tak vynikající, leč byl by chloubou širších pantheonů, četnějších společností v Evropě západní.

Množství prací žurnalistických, ustavičný boj, vedení časopisu, jehožto tvůrcem jest i osou, konečně sama přirozenost jeho talentu a methoda uměleckého tvoření obmezují plodnost Okońského. Píše skoro již deset let, ale jeho plody dramatické, novelly spolu s filosofickými spisy vyplnily jen asi tři svazky. Jest to sice na ujmu čtenářův a ctitelův jeho genialního talentu, prospěje však zajisté literatuře, kteréž nahrazuje jakosť, čeho se jí nedostává množstvím.

Připojená zde podobizna Świętochowského, učiněná dle fotografie, má doplniti tuto silhouettu. Leč jako tento náčrtek mohl podati jen slabý obraz spisovatele-umělce a žurnalisty, tak i podobizna slabě představuje jeho zevnějšek a dojem, jaký činí na každého, kdo se k němu přiblíží. Třeba viděti jej vlastníma očima, abychom oceniti mohli, kolik je šlechetnosti v té jeho tváři delikatní, podlouhlé, prací a slabým zdravím poněkud umdlené, kolik blesku, nadšení a propastné hloubky v očích nejčistěji blankytných, elegance ve štíhlé, vysoké, nervové postavě. Toť elegance ne banalní, ne povrchní, leč vrozená člověku tak jako spisovateli, označující každý jeho nekvapný, trochu mdlý pohyb, každé slovo, každý obrat mysli a mluvy. Ač bydlí ve hlavním městě, ač jest vůdcem strany pokroku, den ode dne se zmáhající, žije v soukromí. Svět, jenž se mu podivuje a jeho si váží i tehdáž, když mu nerozumí aneb jej trhá, vyhledává ho sice mnohdy s prudkou dorážkou, leč on vyhýbaje se světu a lidem, uzavírá se ve kruhu práce své rodiny a nečetných přátel vybraných. Třeba jej viděti pracujícího, doma, mezi přátely, ve kruhu rodinném, abychom mohli úplně pochopiti a oceniti toho muže. Onť ze řady těch řídkých lidí, o nichžto nevíme, čemu se máme více podiviti a co více ctíti, zda myslitele, umělce-spisovatele, či neunavitelného pracovníka na roli společenské, aneb

odvážného a statečného vůdce v boji civilisačním, reformatora, národovce, otce rodiny a člověka.

Proto také pobratimové pochopí, proč — píšíc za heslem „Poznejme se!“ — sdělila jsem s nimi tuto črtu o Święto-chowském.

Z nové poesie polské.

Překládá **František Kvapil**.

Adam Asnyk.

Pohádka.

S nesmrtelným vděkem vesny,
v říze červánkův a hvězd,
svatební tlum kolem plesný,
slaví čarodějka vjezd
s ověnčenou skrání k světu,
s písní ptáčat, s vůní květů.

Před ní sylfů četa, v směsi
svatební chór pějíc zas,
na oblaka duhy věsí,
střásá rosu s per a řas,
hlásá její příchod slovy,
svěží rozkoš, život nový.

Stane-li, svět pučí v štěstí,
v růžový se halí třpyt,
hoří blaha luznou zvěstí,
touhu lásky vrhá v cit.
Pod stopou jí vzrůstá všecko,
jásá, tulí se jak děcko.

V líci úsměv, který svítí,
vždy zve nových hostí řad
k veselému svátku žití,
ke dni hodů, nežli svad',
lijíc ze zlatého rohu
sladkou rozkoš, nektar bohů.

Věčně krásná, mladá, tiší
vínem hostí lačný hled;
sotva komu podá číši,
z rukou vyrve mu ji hned
a již chvatně pryč ji v plese
na světlé dál vlně nese.

Marně za ní letí s hněvem
vzdech a stesky v každý směr,
ona v záři, s vůní, zpěvem
do jiných už krouží sfér,
sklamaným díc na jich nářky
s úsměvem a bez přetvářky:

— Míníte snad, že vy jen pouze
všecko zabrat máte v dar,
jenž by stačil vaší touze,
sytě choutek vašich žár?
Že jen k vám krok můj spět může,
nesa žití med a růže?

— Aneb osud, myslíte-li,
že mnou lidský pohne víc?
Přírody cíl plním skvělý,
hlasů vašich nedbám nic;
nikdo nezdrží mých kroků,
jak jsem přišla, mizím v skoku.

— K předu musím vždy a v světlo
letět, věštíc nový den,
ať jen svadne, co zde kvetlo,
klesne v prach a v stín a sen,
tvoříc nové místo všade
tísni poupat vonné, mladé.

— Z chvíle kořisťte, kdy na zem
šumný pohár snesu vám,
kdo mou vyprázdní číš rázem,
co v ní najde — málo dbám.
Ať to blaho či strasť krutá,
spěji dále nepohnuta.

— Nelze mi těch želet zhusta,
které zplodil času chvat,
jiná líbat chtějí ústa,
jiná srdce lásku znát:
světa budoucnosť v té době
hlasným křikem zve mě k sobě!

Marya Konopnicka.

Dvě vesny.

W arkadě staré, pod zčernalou branou,
kam pablesk slunce kosmo šlehl stranou,
stín hnul se náhle hluboký a ztmělý,
jak noc, již zraní ostří zlaté střely.
V té půdě flamandské, k níž rámcem holý
zdi výstupek neb akanthové stvoly,
jak obraz, hodný štětce malířova,
stál zlatovlásek — dívka — beze slova,
nejasných forem, chvějíc se jak rosa,
a bledá tak, v cár oděná a bosá.

To bylo věkem ještě dítě pouhé. —
A přec v tom zraku znát muk žití dlouhé,
a na rtu bledém, jenž se k smíchu nutí
půl otevřen, v tom mrtvém ustrnutí
když ku předu se schýlilo to děcko,
už zříti, že tu na světě ví všecko,
že bídy každé tajemství zná jménem . .
Že pokušení, nemoc, hřích mu věnem,
i ztuhlosť duše z temnoty a viny,
i hlad a mráz, jenž spár v ni zaťal siný,
i slzy, křivda, i ten plamen zcela,
jenž třísní čela všem a hryže těla,
znak hanby tiskna lidem do svědomí . . .
Že zná ten kal, v němž duše vzlet se lomí,
že marně vzhůru chce nést křídla bílá,
jež dávno sněžný háv svůj poskvrnila . . .
Již není prostou, dětinnou, je jinou,
je pošlapanou, zabitou a — vinnou.

A před ní v koši, zeleň kde se třpytí,
hle, jara plod pln rosy, barev — kvítí.
Tu narcis, tam zas chudobka je snivá,
zde maceška se v říze fial skrývá,
jak nebe modré zvonky, a pak v zlatu
též růže, bílé zde, tam ze šarlatu,
tlum sněžných konvalinek, který v stranu
se kloní žhavých, zlatých tulipánů.

Ty květy, sotva z rodné vzešly půdy,
hned světla dost i tepla měly všudy,
proud rosy perlový jim dopřál vláhy.
I zvedly k výši jasná líčka záhy,
v střed paprsků, jež nad ně slunce věsí.
A sad je chránil, chránily je lesy,
že doby své i barev kouzla v letu
svinutý v pupen došel každý z květů.

Tu dívku však, jež bleda v bráně stála,
zrodila nouze, nouze vychovala.
Jí matkou ulice — však plnou trudu,
a život ubožáků nezná studu!
Tak bez ruměnce v tváři, bez závoje
ční v nahosti své, v ranách, vedle zdroje
těch prvních dojmů nejčistších, blíž dveří
tak bezprostředně, těsně v temné šeři,

že dítě, dnes co z kolébky své vstává,
již ví, čím hřeší starců šedá hlava,
zlo podle jména nebojí se říci,
svět není mu již chrámem s Boha lící,
ni srdce lidské svatou obětnicí.

A myslitel, jenž v májový den kolem
jda mlčky, smutný, v duši tísněn bolem,
slz vážil zemských proudy a zlob hněvy,
ty dva tak různé, a přec blízké zjevy,
ty dva tak cizí, příbuzné však světy,
to svadlé děcko a ty svěží květy,
ten pohled spatřil bolestný a děsný...
I vzhledl s žalostí a děl:
„Dvě vesny!“ —

Na fujarce.

Hoří hvězdy, hoří nebi na vysokém,
nemni, selský hochu, k tobě že zří okem!

Ta, jež noci z dveří vyšla teď blíž born
jak štít slunce v šeři, — šlechtice je z dvoru.

Ta níž v lesku plavém, čiré zlato znova,
jež plá nade splavem — ta je farářova.

Třetí, která vrhá žhoucí snop a mžiká
jak len ze stříbra, toť hvězda varhaníka.

Před zraky se rojí červánky jak rudé —
není tam však tvojí, selské dítě chudé!

Lidé říkají, že před věky jda k dílu
Pán Bůh hvězdy stejně všem dal bez rozdílu.

Sedláka ni pána neznal Bůh v té době —
každý člověk vlastní hvězdu brával sobě.

Leč když sám se začal krčit chuďas nuzný,
zašly hvězdy s nebe každá v oběh různý.

A ty panské svítí jako tolar v dáli —
selské, ty — jak slzy v pole napadaly!

N o c.

Jak když perel rozsype po louce a vřesu,
v stíny chvějné rozbita, v jisker tříšť, ty v plesu
nad mou skráň, již míjí sen, přišla's, noci, v letu
sborem písní slavičích, vůní zlatých květů
Chce snad uspat kouzlem tím ducha mně tvá krása,
jenž se zmítá vášnivě, v žalech pouta střásá?
Chceš snad srdci, v ňadru jež v smutků chví se změti,
dopřát plnou amforu vděků nepaměti?.
Nikdy! Nezná útěchy duch můj — bolest v hledu
odvrací se od tvých vnad od číše jak jedu,
a skrz mlhy stříbrné, jež jsi vrhla k zemi,
zří sled jejích svěžích ran, jizvy, hořem němý,

zří též slzy, úpadek, jho i její viny,
i strasť boží myšlénky v této soše — z hlíny!
Marně chceš mne klamati půvabem v své tiši:
křik těch, kteří v zápase hynou, sluch můj slyší —
ostrý, vše jenž proniká jak šíp, hřmící v jeku,
by pad' někdy u cíle odlehlých kdes věků.
Přej, bych v něj se hroužila celou duší vzňatou!
Zhas ty hvězdy nade mnou, které jehlou zlatou
tkají v lazur zatmělý arabesky snivé . . .
Mír tvůj těm je lákadlem, kdož jen spí jak dříve,
rubášem však nad zemí, již proud slzí střebe,
je ten stříbrem protkaný, tichý ten strop nebe!
Růže — ! rtů ať korál tvých nelíbá mne více!
K ňadrům netul se mi již, svlačců modrých kštice,
zmlkni, písni slavičí — mhy kol šeř ať stlumí!
Vy však v peruť bijte mi, hvozdů temných šumy!
A nechť v dumě zbudu své bez jediné hvězdy
tak, jak vždy jsem byla dřív — smutna, sama vezdy!

J. S. Chamiec.

Západ v jeseni.

Již pátá. — Večer. Na západě z bodu,
kde slunce padlo v chmury, náhle celá
povodeň zlata, nachu zahořela
nad lesem, jenž se stmívá ode spodu.

Tam na dně z jisker, ve rdící se pláni,
jen profil křoví bezlistých a klestí
se rýsuje v trs drobných ratolestí,
jenž větrem podzimním se chvěje, sklání.

Leč od východu do půlkola, širá
(— kontrastem k barvám této lávy žhavé)
hloub horizontu s levé strany k pravé
vždy v hlubším soumraku se kryje, zmírá.

Jen někdy odlesk s druhé strany rudý
se láme v okamžik a s výše skoče
v karmazinové, zářné ve vrkoče,
ovroubí těžké festony chmur všudy.

Ni šeptu dole. Umdlené a zpilé
tolika práce znojem, v sen již taky
teď přírody se zavírají zraky,
k ní, vše jež krmí, oddechu jde chvíle.

Klid. — Chvílemi však, mizíc v mraků kštici
a v teplá hnízda letíc pod rovníkem,
jeřábů stádo dlouhým, smutným křikem
od lesa: „Dobrou noc!“ jí volá spící. —

Matice srbská v Budyšíně.

Lístek z dějin lužického probuzení.

Napsal Adolf Černý.

(Dokončení.)

Matice vždy v první řadě hleděla k tomu, aby přispívala k utvrzení duchovního svazku všech Srbů, kterýž byla utvořila. Bylať ona symbolem svazku toho, svazku všech, kteří o vzdělání svého lidu pracovati chtějí. Ona překonala všecky dotud stávající předsudky o rozdílu víry, ona v sobě sjednotila všecky Srby, kteréhokoli podřečí neb vyznání. Vyskytliť se sice někteří úzkoprsí, kteří z Matice již roku 1852. konfessionalní spolek utvořiti chtěli, skládající se ze dvou sekcí, lutheranské a katolické, z nichž každá by pro Srby svého vyznání knihy vydávala. Tu by matice tedy nebyla více symbolem jednoty lužického národa, ale symbolem oné neblahé roztržky, oné předpojatosti obou stran, kteréž krátkozrací choulostivci náboženští zbýti se nemohli — na škodu své národnosti. Ale nestalo se tak: v Matici dále byli spojeni všichni Lužičané jako jedno. Když pak r. 1862. jiná konfessionalní tovaryšstva vedle Matice povstala — totiž protestantské „knihowne towařstwo" a katolické „towařstwo sv. Cyrilla a Methoda" — která o vydávání nábožných knih pro svá vyznání se starala, přestaly podobné návrhy samy sebou, kteréž by byly Matici k rozkladu a na scestí přivésti mohly. Matice byla by vydávala jen nábožné knihy pro evangelíky i katolíky zvlášť a pustila by s mysli vydávání knih vědeckých, což jí přec jedním z hlavních cílů bylo. Vždyť Srbové až dotud jen velmi chudičkou vědeckou literaturu měli, vždyť jazyk jejich spisovný a zvláště terminologii srbskou bylo třeba teprv upraviti a zdokonaliti. Ani opačný návrh, který se na hlavní zhromadźiznĕ mačiční 1869. objevil a jenž chtěl, by Matice se na pouze učené družstvo přeměnila a toliko spisy pro učené Srby vydávala, nikoli pak pro lid, protože tento Matici dotud nevděčným byl, nebyl by, uskutečněn byv, Srbům k prospěchu: měliť a mají tito především takové Matice potřebí, jež by o vzdělání, probouzení lidu se starala a předem jemu knihy, jichž se mu nedostává, vydávala. Návrh ten také po tomto uvážení zamítnut.

V prvním dvacítiletí, kteréž zároveň za první periodu činnosti matiční pokládati můžeme, vydala Matice 34 sešity svého časopisu, 10 sešitů redakcí J. E. Smoleře, ostatní redakcí Jakuba Buka. Tento poslední však vlastně málo při redakci působil, jelikož již r. 1854. přesazen byl do Drážďan, od kteréž doby vlastně jen jmenovitým redaktorem byl, kdežto redakci vskutku Michał Hórnik vedl.

U vydávání jiných spisů mimo Časopis byla Matice u porovnání s jejími prostředky velmi činná. Hleděla lidu podávati čtení zábavné i poučné, jakéhož se mu až doposud nedostávalo. Že čtení to bylo vhodně, časově, lidu přiměřeně voleno, toho

důkazem jest faktum, že některé ze spisů pro lid podruhé i potřetí tištěny býti musily, ačkoli počet exemplářů poměrně veliký byl.*) V tomto prvním dvacitiletí svém vydala 49 čísel spisů pro lid, mezi nimi 1 sbírku básní (H. Zejleře), 13 povídek, původních nebo přeložených (nejvíce od J. B. Mučinka, K. Kulmana a j.), 9 náboženských nebo mravoučných knih (většinou od Jakuba), 10 knih poučných, z nichž 1 za vědeckou považovati možno, 3 knihy školní a 13 ročníků prostonárodního kalendáře „Předźenak", kterýž od l. 1855. vydává redakcí pastora Rády každoročně. Z knih těchto nejdůležitější jest jmenovaná již statistika a bibliografie Jakubova „Serbske hone Łužicy", pro lid pak důležitým byl „Předźenak", kterýž jej čísti učiti měl, pak knížky národního hospodářství se dotýkající, totiž „Sadowa knižka" r. 1851. a „Najwužitniši přećeljo ratarstwa a hajnistwa bjez zwěrjatami", z německého Glogerova spisu Michalem Rostokem r. 1866. přeložená. Ze zvláštních otisků z Časopisu jmenovati sluší Pfulovu „Hornjołužisku serbsku ryčnicu na přirunowacym stejišću", jíž však vůbec jen prvý díl, úvod a hláskosloví obsahující, vyšel.

Nejdůležitější literarní podnik Matice srbské nejen v prvním dvacítiletí, ale i vůbec až doposud jest „Łužiski-serbski słownik", pomocí H. Zejleře a M. Hórnika od dra. Pfula sepsaný. Vydávání tohoto slovníku počalo r. 1857. a skončilo se osmým sešitem teprv roku 1866. Dobrá to illustrace poměrů Matice, viděti, s jak skrovničkými prostředky bylo jí k dosažení velikých cílů, jež sobě vytknula, pracovati. A kdo ví, bylo-li by jí možno i v tomto dlouhém období slovník ke konci přivésti, kdyby se jí nebylo vnějších podpor dostalo. Bylo zajisté zjevem pro ni potěšivým, že dostalo se jí již r. 1857. na vydávání slovníka podpory 300 tolarů od hornolužických stavů saského dílu, 200 tolarů od samého ministerstva saského, od stavů hornolužických dílu pruského rovněž 200 tolarů, snahou barona Schönberga-Bibrana, jehož přičinění i dar saských stavů hornolužických děkovati jest, konečně 100 tol. od Egona H. Gustava barona ze Schönberg-Bibran a Modlan samého, kterýž tím jakož i podporováním jiných zájmů Srbstva, znamenitým vlastencem se ukázal. Krom toho bylo chudou Maticí vděčně přijato, že Mósig Kłosopólski, mezi zakladateli Matice jmenovaný, sám prospekty a jiná vydání při slovníku zaplatil. Jaké nesnáze vydávání slovníku Matici působilo, je viděti z protokolů její, z nichž v každičkém po deset let stálý odstavec o Pfulově „slovníku" jest, ačkoli slovník ten, XXXV. a 1210 str. velké osmerky obsahující, není nějakým dílem obrovským, které by veliký náklad vyžadovalo. Ale třeba nebylo to dílo monumentalní, bylo přece přijato od vlastenců lužických s nadšením. Měli se nyní přece čím vykázati, co jsouc-

*) První ročník „Předźenaku" tisknul se ve dvojím vydání po 1000 exemplářích, což u přirovnání s číslem 90.000, počet Hornolužičanů asi udávajícím, jest ku podivu. „Dle toho," poznamenává Hilferding, „tiskli bychom my v evropské Rusi nejméně milion exemplářů". Poznamenávám, že nyní tiskne se „Předźenak" v 5000 výtisků.

nosť, krásu a bohatosť jejich mileného jazyka dokazovalo. Kdežto neměli doposud než malý Smoleřův „Deutsch-wendisches Wörterbuch" (1843.) a nemnoho větší Zwahrův „Niederlausitzisch-serbisches Wörterbuch" (1846.—1847.), měli nyní obsáhlý Pfulův, v nějž celé téměř bohatství tehdejší řeči srbské sneseno bylo.

Matice v prvním dvacítiletí zůstala téměř, jak se byla zprvu utvořila, žádné větší změny ji nestihly. R 1855. zemřel první její předseda, dr. Klin, jenž veliké zásluhy o její vznik měl Po jeho smrti zvolen za předsedu advokát Arnošt Rychtář, kterýž Matici až do r 1872. vedl.

Důležitou událostí byl návrh na založení jazykozpytného odboru Matice srbské, 19. dubna 1854. na hlavní zhromadźizně učiněný, kterýžto odbor také skutečně v život vešel, pěti výborům k vedení byv svěřen, z nichž starším byl dr. Pful. Dány mu stanovy, podle kterých bylo mu k předu se bráti. Byla to dobrá myšlénka — myšlénka dělení práce. Také se prospěšnou ukázala, neboť již 26. března 1856. následovalo založení druhého odboru Matice, odboru to historického, jejž deset mužů s farářem Rådou v čele tvořilo, rok na to dne 24. října 1857. založena sekce přírodovědecká, jejíž starostou byl Michał Rostok, vzpomenutý již tvůrce přírodovědeckého názvosloví lužického, a nezcela půl roku po té na návrh Horjanského, v čísle 1. „Serbskich nowinow" učiněný, založen 18. ledna 1858. belletristický odbor Matice srbské, jemuž v čelo národní pěvec hornolužický, Handrij Zejleř, postaven. Každá z těchto sekcí měla zvláštní své stanovy, dle nichž hlavním a společným organem všech měl „Časopis Maćicy serbskeje" býti, mimo to zvláštní „Lětniki" každého odboru vydávány býti měly, ba „wotrjad belletristiski" sliboval i občasné vydání „Almanachu". Bohužel však oboje poslední se nedělo: „Lětniki" nevycházely (vyšel pouze první Lětnik odboru jazykozpytného, obsahující stanovy odboru toho a některá přísloví), ani k vydání belletristického „Almanachu" nepřišlo. Avšak odbory přece dobře působily, starajíce se o zásobování Časopisu vhodnými články, jakož i o knihy, které by Matice měla lidu neb vzdělanějšímu čtenářstvu vydati.

Tak při stálém nedostatku členův a tedy při nedostatku penčžitých prostředků prožila Matice první dvacítiletí svého působení. R. 1866. stěžoval si Michał Hórnik ve „Slovníku naučném": „Matice nemá posud tolik členů, jak by zasluhovala, bývá průměrně každý rok jen 80 pořádných členů, tak že hlavní důchody tvoří prodávání knih." Tato peněžní tíseň Matice byla také příčinou, že vyzvednuto ustanovení její stanov, aby se třetina ročních důchodů kapitalisovala, poněvadž nabyla trpké zkušenosti, že druhé dvě třetiny nikdy jí na vydání nestačí. Při všem tom však Matice klidně ve svém počínání a působení dále postupovala.

Ne tak klidným byl běh její dějů ve druhé periodě jejího působení. Druhá tato doba přinesla jí veliké starosti vnitřní i nepřátelství vnější.

Na hlavní zhromadźiznĕ l. 1866. učinil Smoleŕ (od něhož mnohý důležitý podnět v Matici vyšel, nejdůležitější ovšem onen k jejímu založení) návrh, aby Matice vzala v uvážení, nebylo-li by dobré, ba nutné, postarati se o zvláštní dům, účelům spolkovým hovící. A skutečně byl by to moment v dějinách Matice předůležitý, kdyby se podobný dům pořídíti zdařilo, soudil dobře Smoleŕ. Matice měla již svou dosti obsáhlou knihovnu, která obsahovala mimo knihy Maticí vydané celou téměř literaturu lužickou, mnohá převzácná unika tisková i rukopisná, jakož i dary různých domácích i cizozemských přátel Srbstva a konečně knihy, jež jí od různých společností neb ústavů výměnou zaslány byly. Všecky tyto poklady ležely nesrovnány v haldách u jednotlivých členů výboru, nemohouce tak užitečnými býti, jakoby vskutku v řádném srovnání byly. Dále měla Matice již malou sbírku archaeologických památek, kteréž, nemajíc jich kde chovati, ráda na revers městskému museu budyšínskému půjčila (což se však teprv r. 1870. stalo, do kteréž doby podobně přechovávány byly, jako knihovna). Archiv a přírodniny chovány porůznu u členů výboru. Schůze předsednictva a výboru, jakož i hlavní zhromadźizny odbývány býti musily v různých hostincích budyšínských. Byl sice návrh, aby si Matice nějakou místnosť pro přechovávání sbírek a pro schůze najala — ale návrhu toho nebylo lze provésti pro nepatrnosť prostředků, jimiž Matice vládla. Jak dojemně chudičkou jeví se nám Matice v těch dobách, když ani k tak nepatrnému vydání nemohla se odhodlati, nechtěla-li celou svou působnosť ohroziti, nechtěla-li státi se spolkem, který by se jen scházel ale žádných knih dle ustanovení nevydával.

Návrh Smoleŕův ovšem byl přijat a zhromadźizna ihned uzavřela, peníze na „Maćičny dom“ sbírati. Ale jak pozvolňoučka to šlo! Jeť národ lužický maličký, representován jsa hlavně stavem rolnickým — kterýž ovšem tehdá ještě tolik uvědomění neměl, aby důležitosť postavení neb zakoupení domu matičního poznal a peněžními dary k provedení toho přispíval. Základní kámen ke sbírkám na matiční dům položil H. Zejleŕ darem obligace na 50 tolarů. V prvním seznamu darů na dům Matice srbské v Časopise l. 1870. uveřejněném mohl pokladník Jakub pouze — 5 darův oznámiti, mezi nimi právě připomenutý dar Zejleŕův, pak rovněž tak veliký Kłosopółského, dar J. Lerneta (Čecha), M. Hórnika a G. Kubaše, všeho všudy 116 tol. 20 n. gr. Skrovňoučký to počátek, který nevelké naděje vzbuzoval.

Tak beznadějnou setrvala záležitosť matičního domu (hlavně také za příčinou dvojí změny stanov) až do r. 1872., kdy zvolen na hlavní zhromadźizně místo zemřelého Rychtaře za předsedu Smoleŕ, jenž záležitosti té všemi silami se uchopil, chtěje se přičiniti, aby Matice co nejdříve svůj vlastní stánek měla, který by ohniskem života srbského se stal. O svém působení ve prospěch matičního domu podal Smoleŕ sám rozpravu v mimořádné zhromadźizně, po jeho návratu z Ruska na den 8. září 1873. svolané, z níž výtah tuto podáváme:

„... Umínil jsem si jakožto nynější předseda naší společnosti ze všech sil o konečné dobytí matičního domu se starati. Z počátku byl jsem toho úmyslu, napřed potřebné peníze nashromážditi a po té teprve za ně dům koupiti anebo vystavěti... Cesta tato však zdlouhavou se mi býti zdála, tak že by konečné vystavení neb koupení matičního domu do příliš daleké budoucnosti pošinuto, neb vůbec nemožno bylo... Proto jsem si umyslil na své vlastní risiko dům koupiti a jej potom, až zaplacen bude, Matici postoupiti... Tu jsem se dověděl, že je na rohu lawskeje hasy (Lauengasse v Budyšíně) a lawskich hrjebjow (Lauengraben) dům č. 688. s dvorem dosti prostranným a s přilehlou zahradou na prodej. (Pozn. Dům ten náležel oekonomu Karlu Augustu Försterovi.)... I šel jsem a držebnosť tu za 19.500 tolarů koupil. (Pozn. Tedy bez otázání se Matice, ale se zřetelem na ni.)... Na to uzavřel jsem do Ruska putovati, abych bohaté zemany buď o dary nebo pouze o půjčky prosil...“

Tato devítinedělní cesta však nesplnila očekávání a naděje Smolerovy a celé Matice. Smolerovi pouze půjčiti slíbili Jiří Samarin 1000 rublů (3000 mark), Mikuláš Samarin rovněž 1000 rub., J. Čižov 500 rub. (1500 mk.), 2 bratří Chomjakové po tisíci rublů. V Petrohradě pak Bašmakov slíbil mu 18.000 mk. bez úroků půjčiti, kteréž číslo se však vskutku na 6000 zredukovalo. —

V tomto Smolerem získaném domě poprvé zasedal výbor matiční dne 15. srpna 1873.... S jakými asi city vstupovali vlastenci lužičtí v dům, který měl matičním jměním býti? S jakými nadějemi v něj vcházeli! Zajisté se nenadáli, do jak mlhavé budoucnosti splnění jich pošinuto jest. Zajisté si předseda Smoler nepomyslil, že se nedočká oné chvíle, kdy po jeho snech namístě nízkého, jednopatrového domku státi bude rozsáhlý palác, kterýž národním domem Srbů bude...

O vzpomenuté již mimořádné zhromadžizně jednalo se po Smolerově čtení o tom, jaký asi dům by se stavěti měl a jak by se po čase dluh, na něm vězící, zaplatiti mohl, tak že by pak výnos jeho srbskou literaturu, spisovatele a studující podporoval. Ustanoven zároveň zvláštní výbor, který by se o další záležitosti matičního domu staral.

Dům zůstal až do dne 7. června 1876. v držení Smolerově, kteréhož dne on tuto, 54.000 mark hypotečního dluhu obtíženou držebnosť Matici postoupil zavázav se, že nahodilý snad nedostatek při placení úroků z vlastního obchodu (měltť tu již od r. 1875. knihtiskárnu) vyrovná. Spravovati měl jej dále on.

Jakých starostí, nepříjemností, ba přímo kritických dob pro život Matice jí tento dům, vlastně dluh na něm vězící způsobil! Starosti tyto, jichž velkou část sám na svá bedra ujal, ztrpčily Smolerovi mnohá z posledních let jeho činného života. Splácelť se dluh ze skrovných darů jen pozvolna.

R. 1878. zachvátila Matici rána, která jí mohla konec připraviti. Zemřel totiž měšťan Förster (Förstař), kterýž na matiční držebnosť 24.000 mark půjčil a dědicové jeho v září 18.000 mark

z tohoto kapitálu vypověděli, chtíce jej do 1. dubna 1879. splacený míti. Dojemné jest tištěné pozvání, kterým zval Smoleř výbor ke schůzi, za příčinou úrady o zaplacení vypovězeného dluhu. Praví: „Jelikož v čase ruskoturecké války nemožno jest mezi Slovany peníze na náš dům sbírati,... umínil jsem si... pomalu sám tolik peněz naschráněti, až by se jimi dluh, na matiční državnosti vězící, zaplatil... Po doplacení mojí knihtiskárny — což se během dvou let zcela určitě stane — mohl bych... z důchodů téže ročně nejméně 3000 mark k výše uvedenému cíli naložiti. Tak by se matiční dům nejprve z cizího dluhu očistil a my bychom úplné neodvislosti nabyli a na příště podobných případů državnosť matiční varovali..." Po sdělení o vzpomenuté finanční události praví dále: „Já bych sice 6000 mark obstaral, ale odkud ostatních 12 000 vzíti?" Ano, to byla otázka, k níž odpověď byla těžka. Usneseno, že má se učiniti vyzvání novinami, kdo by chtěl Matici ony peníze půjčiti — ale vyzvání zůstalo bez výsledku. To byla ovšem voda na mlýn nepřátelů Matice, výstředních Němců. Ti měli z neštěstí této upřímnou radosť; postarali se také, aby jí neštěstí ono ještě trpčím učinili, nabízelíť se jí, že dům Matiční (který 20.000 tol. = 60.000 mark stál) za 50.000 mk. koupí, při čemž by tedy Matice po tolikaletých obtížích domu svého se ztrátou 10.000 mk. (nepočítajíc v to vydání na opravy jeho za tolik let) pozbyla, t. j. ocitla se tam, kde před desíti lety byla, ba ještě hůře: byla by ztratila důvěru národa a s ní i nejmenší naději na opětné pořízení domu, na další probuzení Srbů — byla by se snad zničila. Nechtěla-li to, nezbývalo nic jiného, než obnos v některém peněžním obchodě si vypůjčiti.*) Tak jeden dluh zaplacen a druhý učiněn — byla tedy záležitosť domu stále v jedněch místech. Ani nová cesta Smoleřova po Rusku a Polsku „Matičnému domu" mnoho nepřinesla. (Tato cesta prospěla spíše „Towařstwu pomocy", o němž dále bude řeč.)

R. 1882., kdy právě v Polsku byl, odevzdal Smoleř zase dům ve správu Matice. Od té doby vede záležitosti jeho p. E. Mütterlein velmi obezřele, tak že nyní vynáší dům úroky hypotheky, ba předminulého roku vynesl nad to první čistý užitek 162 mk. 90 pf. Skrovný to ovšem počátek k zaplacení zbývajícího na něm dluhu 38 000 mk. (32.000 mk. hypotečního dluhu, 6000 mk. z Ruska, od p. Bašmakova bez úroků vypůjčených), ale přece počátek. Potřebí jen horlivějšího účastenství v darech, kteréž až dosud bylo slaboučké, dle účtů v Časopise uveřejňovaných nejvíce mezi Poláky a Čechy rozdělené. Nebylo by to právě pěknou illustrací slovanské vzájemnosti, kdyby 98 milionů Slovanů nechalo slaboučkou počtem svým větev lužickou v nejpalčivější potřebě její beze vší pomoci. Jak důležitým faktorem v národním snažení lužickém by dům matiční byl, dokazují „wustawki za twarenje jeho postajene". Dům matiční, jako sídlo Matice srbské, byl by centrem veškerého Srbstva, z jeho ročních důchodů

*) Stalo se u Živnostenské banky v Praze.

mohla by Matice více prospívati ve prospěch udržení a rozkvětu srbské národnosti a řeči, nežli z nynějších skrovných prostředků svých. „Maćičny dom". který podle rozlehlosti državnosti velmi rozsáhlým by býti a na nejpřihodnějším téměř místě ve středu Budyšina by státi mohl, má podle vzpomenutých stanov obsahovati místnosti: pro srbskoslovanskou knihovnu*) a pro srbské národní museum, pro srbskoslovanskou čítárnu, pro srbskou (Smoleřjovu) knihtiskárnu, pro knihosklad Matice srbské, pro expedici všech lužických novin a časopisů, pro srbskoslovanské knihkupectví, dále velkou srbskou restauraci, velký sál s potřebnými vedlejšími místnostmi, hodící se k odbývání srbských slavností, jako plesů, divadel, koncertův atd.; dále místnosti pro schůze lužických spolků, jako Matice srbské, Besedy, Towařstwa pomoci, srbských knihowných towaryšstew atd., konečně místnosti pro srbský konvikt. v němž by lužičtí studující zdarma bydleti a se stravovati mohli. Dům měl by se tak vystavěti, aby se mnohé místnosti (jako krámy) pronajmouti mohly.

Dotčivše toto vraťme se k ostatním osudům a činům Matice.

Druhá doba působení jejího byla dobou čilosti již pečováním o dům spolkový. To bylo ovšem solí v očích její německých nepřátel. Již r. 1868. učiněn na ni útok, kterýž však ona ignorací odmítla. „Njech khwalbne skutki ryča — za Maćicu serbsku!" praví protokol ze dne 27. října onoho roku. V slavnostní řeči při 25letém jubileu založení Matice na hlavní zhromadźiznĕ 3. dubna 1872. proslovil mezi jiným dr. Kalich: „Mezi Němci zhusta Matici nepřátelství kvete . . . Oni vidí za naší společností vymyšlenou příšeru panslavismu skrytu." Přímý útok na Matici a zvláště na jejího předsedu Smoleře učinily „Schlesische Zeitung" v č. 140. dne 6. března 1882. článkem „Die wendische Agitation in der Lausitz". Ve zmíněném článku podezřívá nepodepsaný dopisovatel celé národní hnutí lužické, obzvláště pak Smoleře vyznačuje jako vlastizrádce, jako strašného agitatora, který ruskými rubly ve prospěch Rusů v Lužicích proti králi saskému a císaři pruskému pracuje. A jako na povel vyřítily se i jiné německé noviny s podobnými obžalobami a ak Matice nevycházela z přepadů těchto zuřivcův: Ovšem nezůstaly v mlčení ani poctivější listy německé, které v příznivější světlo činnosť Matice a zvláště Smoleřovu postaviti hleděly. Matice sama podala Smoleřovi svůj projev důvěry, zamítající rozhodně všecky nájezdy fanatiků německých, kterýžto projev vrcholí ve zvolení jeho za čestného předsedu matičního. Za nového skutečného předsedu zvolen pak 14. června 1882. nynější vůdce Lužičanů, Michał Hórnik. Smělé a Matici škodlivé tyto nájezdy umlčela snad ko-

*) Knihovna matiční, nyní ve 2 světničkách prozatímného domu matičního směstnaná, obsahuje nyní dle udání p. Fiedleře, nynějšího pořadatele jejího, celkem asi 2900 děl, mezi nimi 800 knih hornolužických, 150 dolnolužických, 500 českých, 480 německých, o Slovanstvu jednajících, 400 polských, 500 ruských a jihoslovanských a 69 rukopisů.

nečně brošurka „Der Panslavismus, unter den sächsischen Wenden mit russischem Gelde betrieben und zu den Wenden in Preussen hinübergetragen, beleuchtet von Pfarrer H. Immisch in Göda. Leipzig 1884.“

Mimo přičiňování se o dům matiční vyznamenává se činnosť Matice v tomto jejím druhém období i v jiných oborech zvláštní živostí.

O vydávání knih tak sice nemožno říci, vydalať Matice od r. 1867. pouze 27 čísel knih, z nichž 17 čísel protyka (kalendář) „Předženak“ zaujímá, z nichž důležitosť a cenu mají pouze: Fiedlerův „Serbski spěwnik z notami“, sbírka Zejlerových básní „So zwoni měr“ a M. Kralowo „Zahrodnistwo I. dźěl“. Ale to dá se snadno vysvětliti velikými nesnázemi peněžitými, do nichž ji záležitosť národního domu uvedla. Za to řádně vycházel Časopis, zřejmě pod obezřelou redakcí Hórnikovou prospívaje, tak že nynější 1 sešit rovná se objemem dvěma sešitům dřívějším a vnitřní hodnotou nad ně předčí.

Od r. 1867. změnily se dvakrát stanovy matiční, za příčinou ujmutí usedlosti ve vlastní majetek (1875.) a za příčinou nabytí práv juristické osobnosti (1872.). Tato vnitřní změna byla Matici ovšem jen k užitku. Vnitřní tvářnosti její také se týká další pokračování v zakládání odborů. Již roku 1861. navrhoval Smoleř v rozpravě o srbských školních čítankách zařízení paedagogického odboru, kteréž provedeno r. 1868. Paedagogická tato sekce má zásluhu hlavně o vydání „Bibliskich stawiznow“ (dějin) pro lužické školy, ke kterémuž podniku saské ministerstvo 600 mark darovalo (1880). Byly též návrhy na zařízení sekcí národohospodářské a divadelní, jež neprošly. Za to s největším souhlasem přijat na hlavní zhromadźiznĕ 1880. návrh známého příznivce Srbů lužických, Poláka p. Parczewského, na založení „delnjoserbskeho wotrjada“ (dolnolužického odboru) Matice, jejž sám podporovati slíbil a také skutečně po jeho založení jej podporoval a podporuje. Odbor dostal své stanovy, podle nichž je zvláštním dolnolužickým oddílem Matice srbské se svým výborem a se svými zvláštními členy. Odbor byl s jásotem po národu přijat a již r. 1882. měl 224 členův, úspěch to zajisté proti původnímu úspěchu Matice samé veliký, mívalať tato, jak již známo, průměrně pouze 80 členů, kterýžto počet se v posledních letech na něco přes 200 zvýšil Ovšem jest příspěvek do dolnolužického oddílu menší, pouze 1 mark ročně (kdežto do hlavního towaryšstva „Maćicy Serbskeje“ 4 marky ročně se platí). Dolnolužický oddíl vydává své spisy v dolnosrbském jazyce, mezi nimiž nyní zvláště kalendář, jejž před tím p. Parczewski svým nákladem vydával; vše to bude na posilu těžce zkoušených jistě dobře působiti.

L. 1880. na uvedeném již hlavním shromáždění formuloval Alfons Parczewski jiný ještě návrh, by totiž založeno bylo „Towarstwo pomocy“ na podporu studujících Srbů, kteréž Matice s podporou hlavně Poláků, mezi nimiž na své cestě Smoleř pe-

níze sbíral, skutečně založila. Towaryšstvo toto mělo a má více přátel než Matice sama, jelikož více do praktického života zasahá, než tato. Tak na př. jeho fond znamenitě sesílila zemřelá vdova Marie Wjelina z Trěbjeńc svým odkazem 6000 mark. Společenstvo toto může tudíž dobře působiti. Ale Matice sama akci tuto nyní nevede, z ní pouze podnět a založení vyšly.

Ve schůzi výboru dne 9. ledna 1880 podána velmi potěšivá zpráva, že slavný spisovatel polský J I. Kraszewski při Matici zakládá zaslanými 2000 mk. stipendium pro srbského gymnasistu budyšínského, kterýž by poměrně největší prospěchy v srbštině činil. Matici ponecháno právo udílení tohoto stipendia, kteráž je od té doby každoročně v obnosu 90 mk. vyplácí

Matice, jak již jednou jsem podotknul, slavila roku 1872. 25leté jubileum svého založení. Sbor Matice české (se kterouž lužická Matice již od r. 1848., skutkem však teprv od r. 1852. ve spojení jest) blahopřejným dopisem ze dne 30. března 1872. ku konci praví: „Bůh žehnej šlechetné Vaší snaze po osvětě a ku povznešení národu a dopřej blahodárnému ústavu Vašemu šťastného trvání po věky a neustále širšího a vytrvalejšího působení.“ A Michał Hórnik svou rozpravu o Matici srbské v jubilejní hlavní zhromadźizně proslovenou končí těmito slovy: „Pravá vytrvalosť na počaté dráze, pravá nesobecká snaha o prospěch Matice srbské je potřebna, abychom německosrbský slovník, lidovou bibliotheku a jiné pro lid a školu potřebné knihy vydali, jakož i náš Časopis dále zdokonalovali. Starejme se dále, abychom Matici vlastní dům a tím nové středisko našich snah o vzdělání naší národnosti pořídili.“ Nenadálať se ani tenkrát Matice česká ani lužickosrbská, jak těžké doby této nastávají. Nenadálť se ani M. Hórnik, že ze všech jeho přání jen „zdokonalení časopisu“ se vyplní. Ale Matice nyní již nejtěžší doby má za sebou a, jak sama naději se kojí, bude moci opět lépe na poli literarním působiti, což jí četnější počet členstva a něco živější účastenství pro ni v ostatním Slovanstvě poněkud umožní.*) Nyní již má mezi Srby půdu jistou, za což nejvíce se nabojovala. Nyní začínají Lužičané sami důležitosť její pochopovati a budou ji bohdá zámožnější z nich po příkladě Michała Łahody, jenž jí dosud nejvíc ze Srbů, totiž 500 marků odkázal, účinlivěji podporovati. —

V posledních čtyř letech mohla Matice energičtěji na poli své literarní působnosti vystupovati hlavně přičiněním p. Parczewského. Vypisovalť tento šlechetný mecenáš její prostřednictvím ceny za knihy srbské a tak podnět k čilejšímu ruchu spisovatelskému dával. Tak byla vypsána cena 60 mk. na nejlepší čítanku dolnolužickou, jíž Jórdan obdržel; dále vypsal „čestne myto“ 50 mk. za nejlepší dolnolužickou knížku s nápisem „Wopisanje

*) Tu máme příležitosť zmíniti se o značném daru 100 zl. od občanů roudnických Matici srbské učiněném. Kéž tento dobrý příklad následování najde!

serbskołužiskeho kraja a luda“, avšak, pokud vím, bez účinku. Matice sama vypsala r. 1882. cenu 30 mk. za jubilejní knížku o pobití Turkův u Vídně 1683. Cena ta přisouzena knížce „Křiž a połměsac“ od Wehle. Chudý to seznam cen — avšak považme, že je vypisoval spolek s rozsáhlým a důležitým sice programem, avšak beze všeho základního jmění, jen z ročních příspěvků členův a prodeje knih působícího.

Ku konci zmíniti se nám jest ještě soustavně o Časopise, kterýž tvoří hlavní část toho, co Matice srbská v literatuře vykonala. Už tím jest důležitým; že zavedl nový pravopis a přátele mu dobýval, jej stále zdokonaloval až na nynější stupeň jeho dokonalosti, ačkoliv to právě Matici o mnoho členů připravilo, neboť kdyby byla tiskla i Časopis pravopisem katolickým nebo protestantským, byla by zajisté měla hojnosť členův i mezi rolnictvem. Tu máme příležitosť zmíniti se o zásluze Matice, že sblížila oba pravopisy, katolický a evangelický tak dalece, že nyní již jen asi ve třech písmenech se liší, tak že na nejlepší cestě se nalézá oba spojiti, načež by snadnější bylo prostřednictvím školy, kalendářův a prostonárodních spisů se přičiniti o přechod k pravopisu analogickému, jakým se sešity Časopisu a vědecké i nové belletristické spisy lužické tisknou. — Časopis přinesl v dosavadních 70 sešitech hojnosť básní, sbírek památek národního básnictví, moudrosti a vtipu i článků vědeckých. V části poetické nalezneme hlavně množství příspěvkův od zvěčnělého pěvce lužického Handrija Zejleře, krom toho poesie Wehlovy (pseudonym Radyserb), Ćěslovy, Žarinovy, Pfulovy, Sauerweinovy, dolnolužické Kósykovy a jiných. Pokud se druhé části programmu Časopisu týče, sluší vzpomenouti sbírky přísloví, Bukem Zejleřem učiněné a v mnoha sešitech obsažené, pak drem. Mukou učiněné sbírky dolnolužických písní (jež vydal Hórnik ve zvláštním otisku) a písní hornolužických. V části vědecké nejvíce (dle stanov) pěstován jazykozpyt a literarní historie, v kterémžto oboru může se vykázati Časopis obšírnými a důležitými příspěvky: Stawizny serbskeje ryčje a narodnosće. — Přehlady serbskeho pismowstwa (stálá to rubrika, zprvu vždy po třech, později po pěti letech se objevující). — Spisowarjo hornjołužiskich ewangelskich Serbow wot 1597 — 1800. — Zemrjeći spisowarjo hornjołužiskich ewangelskich Serbowa wot 1800. — 1877. — Pismowstwo a spisowarjo delnjołužiskich Serbow. Vše od Karla Augusta Jenče. — Dále: Přehlad pismowstwa katholskich Serbow. Od Handrija Dučmana, kterýž spis roku 1869. samostatně vyšel. Pak: Hornołužiski-serbski prawopis z krótkim ryčničnym přehladom. — Vzpomenutá již Hornołužiska ryčnica. — Pomniki Połabjan Słowjanšćiny. Vše od dra. Pfula. Mimo to přinesl Časopis přečetně drobnějších sice, ale střízlivých, důležitých článků filologických a literarně historických z péra M. Hórnika. Velikou důležitosť mají obsažené tu přírodovědecké příspěvky Rostokovy, kteréž (zároveň s několika Dučmanovými) obsahují celé srbské názvosloví této vědy. Viděti, že o Časopis vždy bylo jak ná-

leží staráno, Matice mu velikou péči věnovala, poněvadž byl téměř jediným, čím se mohla ostatnímu vzdělanému světu ukázati, jelikož ostatní publikace její (s vyjmutím „Slovníka“ a jiných vytčených) téměř cele jen pro lid vydávány byly a literarní ceny nemají.

* * *

Uzavírám stručný svůj náčrtek, kterým měl jsem v úmyslu přispěti poněkud k poznání národního probuzení Lužičanů — neboť jak z celého článku patrno, jsou dějiny Matice přeúzce s dějinami národního znovuzrození Srbů lužických spojeny, tak úzce, že vlastně ten, kdo dějiny její píše, píše část dějin tohoto probuzení od založení jejího.

Srbští vlastenci přičiňují se ze všech sil, aby Matici svou stále k větší výši přiváděli, přičiňují se nezištně, obětují této práci veškeren život svůj. Ale při všem svém namáhání bude jim velmi obtižno při nepatrném počtu Srbů vytčených cílů dojíti, nedostane-li se jim od ostatních Slovanů vydatnější pomoci, nežli až doposud. Nemohu lépe článek svůj uzavříti, než přáním, aby konečně ve Slovanstvě ke skutečnému, vydatnému podporování „Maćicy Serbskeje“, této nejdůležitější instituce lužickosrbské došlo . . .

Bratří naši v Dolních Rakousích.

Podává **Jan Herben.**

(Pokračování.)

IV.

(Další potulky: Ringelsdorf a Přílep.)

„S bohem, Cahnove!“ pravil jsem si tesklivě odcházeje ze své návštěvy.

Všem cestovatelům doporučuje se tuto vřele cestování podle mapy. Vyměřiv si já zajisté co nejpřísněji dle mapy cestu do Ringelsdorfu, vsedl jsem v Cahnově na dráhu a jel o stanici dále do Trezenic. Odtud mínil jsem za hodinku doskočiti pěšky do Ringelsdorfu. Jaké bylo podivení moje, když mi Ringelsdorfští ukázali, že z Cahnova měl jsem k nim právě jen tak daleko jako teď z Trezenic. Není nad mapy a rozhlášené cestování dle nich.

Z Trezenic (Drösing) zaměřil jsem tedy do Ringelsdorfa, což slovenský jazyk si polehčil na Lingašdorf. Cestou přihodila se mi ještě rozmarná episodka.

Vezl mne Němeček z nedalekého Abtsdorfu. Nastřehl se mi na nádraží a byl na Němce dosti ochoten a přívětiv, až mne to zaráželo. V čas řípy, kdy cukrovary začínají pracovati, jsou věru na cestách rakouských málo menší propasti nežli na Moravě. To jest asi nezbytná příchuť řípové poesie na celém širém světě.

Ale ten Němeček! Byl bych pěšky dvakráte býval spíše u cíle své cesty. Již bylo k západu slunce a bylo zamračeno. Nejprve tedy jemně vozkovi ponavrhuju, aby koníka popohnal. „Jó, jó," přisvědčuje ochotně, ale nepohání nic. Potom již ukazuju všelijak netrpělivosť a straším ho, že zatmíme a že bych rád ještě na faru. V noci tam přece nemohu? „Jó, jó," přisvědčuje Němčík ještě ochotněji, ale koně nepohání. A potom mu přímo láteřím (— víc posuňky nežli jazykem, v němž ani nadávati neumím —) a láteřím. Tu konečně Němeček otevřel ústa: „abych prý odpustil, že koník je slepý na obě oči". Tu máš! Ubohý vozka tudíž musil krok jeho říditi jen v koleji ujeté a to pomálu, aby kůň kopytem poznával tvrdou, nižší, vyšlapanou kolajku.

Ringelsdorf má velmi pěkné položení, třebas trochu blativé. Zvláště k západu slunce, k Abtsdorfu, začíná kraj přemalebný a oku lahodný. U hostince jakéhos Němeček mne složil. Nad dědinou již leželo husté šero, v němž jsem poznával jen obrysy bílých domů. Z hospody hned jsem zabočil k faře, ležící uprostřed dědiny. Čisté, úhledné stavení to ověnčeno je z dědiny hustým révovím, podloubím a lešením rozloženym po vysokých zahrádkách. Farářem tu je známý dobrý vlastenec P. Svoboda, rodák z Hané od Kroměříže. Jak vzácno tu na faře viděti příchozího Čecha, slyšeti po čase kus hovoru jiného než každodenního ze vsi, viděl jsem na vlídném přijetí a na laskavých tvářích hostitelových a dobré hospodyňky, prostosrdečné Slovenky Podlužačky. Ale marná tu všechna vlastenecká práce farářova, marné volání. Tu v Lingašdorfě připravuje se na smrť ze 1300 obyvatel 1100 slovenských duší a dušiček. Více než 200 Němců zde není. A přece před očima knězovýma během pěti let ubývá žalostně našeho lidu. A kdo celý život prožil v řeči své mateřské, toho aspoň hrob poněmčí. Na hřbitově samé nápisy německé. Lid zdejší odhazuje i svůj pestrý a malebný kroj národní. Tuť arci odnárodňování vězí lidem již hluboko v žilách, neboť kroj bývá všude konservativnějším nežli jazyk. Slováci ledničtí už dávno se poněmčili, ale kroj slovenský jim zůstal. Švábové u Kučerova (mezi Slavkovem a Výškovem) v několika dědinách dávno se počeštili, ale zůstala jim památka: švábský černý kroj. Ani tu neosvědčuje se Hankovo heslo: „Národové nehasnou, dokud jazyk žije." Tu jazyk žije a přece národ hasne. Rozumí se, že Ringelsdorf býval ryze slováckou dědinou. Jen mládež nejmenší, nežli chodí do školy, vede život slovácký právě jako v Ranšpurku. Ale tyto milé hlasy umlkají, jakmile děti překročí práh německé školy. Uprostřed dědiny chlapec jeden schovávaje se za šprlenou bránku, cítil dost bezpečnosti přede mnou a také silnou sdílnosť, jak u našich dětí bývá. A nemohl odolati, aby na mne nezavolal:

„Ty, počúvaj, že nevíš co je to: Rachtá, rachtá roztrhaná puachta, po poli to běhá, rozumu to nemá?"

„A vím" — usmívám se překvapen.

„Tož povedz," on na to.

„To je vítr, že? A ty mi řekni za to, jak je ti."

Chlapec zaražen, že jsem uhodl, mlčel chvilku, ale pak důvěrně sdílel, že je tušim Jurko Banovičů. Než jsme se rozešli, ještě mi dal „pohádku“, jak pravil: „Jšeu pán s paní na smiuování (patrně milování), daui si nalét holbu vína na koštování. Nebyuo to ani ve žbánku ani ve sklénce, enem v černé guličce, co je to?“

Dohodli jsme se, že vinné zrnko, což je „pohádka“ dosti těžká.

Děti rakouské jako naše: důvěrné, nebojácné.

Abych určitě mluvil: Roku 1880 přiznalo se ze 1300 obyvatel kolem 200 osob k německé obcovací řeči. Služby boží jsou střídavě po týdnech české a německé. Škola, jak řečeno, je německá. Učitelé jsou dva Němci z Čech a jeden Němec z Třebíče. Z Třebiče Němec! Na království české připomíná jediná česká tabule banky Slavie, která tu má též jednatelství své.

Lidé posud jsou zde pěkně rostlí, svižní a svalnatí. Pravím „posud“ proto, že vždycky měli v tomto ohledu znamenitou pověsť. Tak roku 1813 za válek Napoleonských obec lingašdorfská jediná poslala 93 šohajů do pole pro císaře pána, což si tu dobře pamatují. Slováci rakouští jako Podlužáci moravští nejraději slouží u koní, což je zajímavo jistě pro slovanskou družnou popovahu lidu našeho; celkem však neradi na vojnu chodí. Odtud tolik pohnutlivých písní. — — —

Jak jen vyjedeš nad kostel na cestu — neboť Ringelsdorf leží na svahu — uzříš bílý kostelíček v jihovýchodní stranu. Vzdálen jest as hodinu cesty a k němu jako kuřátka krči se střechy domů, chaloupek a stodol mezi stromovím. Tento kostelík s dědinkou viděti také z nádraží trezenického, kudy jsem jel. Je to Přílep, nejzachovalejší slovenská osada v této skupině rakouské.

Přílep se německy jmenuje Waltersdorf. Je to nejzachovalejší osada a přece tu jen živoří 391 duší, které po krátkém čase a snad rychleji než všechny osady padnou za kořisť nepřirozené násilné smrti národní. Jen poslyšte! Není tu jediné německé duše vyjma jedinou německou dušičku učitele Panáčka, jenž pochází z našich moravských Židlochovic. Šťastné Židlochovice, aspoň jednoho Němce jste zrodily! Tato dušička německá dodává však Přílepu ryze německý ráz. Máť Přílep smutnou historii i smutnou přítomnosť. Útulná dědinka tato přifařena jest do Trezenic. Sama sice má kostelíček, ale nemá fary. A tu v Trezenicích už dvakráte po sobě dosazen za faráře pouhý čistokrevný Němec. Teď je fara uprázdněna a dostane potřetí pouhého čistokrevného Němce, jakož se od konsistoře vídeňské nemůže ani jiného očekávati. Čtyři sta duší bude tedy žíti dále beze slova božího. Do Asie, Afriky, Ameriky, Australie rozesýlají se missionáři, aby na víru křesťanskou obraceli lid a přiváděli jej v lůno církve. Uprostřed vzdělané Evropy, v srdci katolické země lid žije bez božího slova!

Opakujeme, že Přílep je ryze slovanská vesnička, kde živá duše německy dobře neumí. Abych ji popsal: má 75 čísel; lid šatí se a mluví slovensky. Z těch 75 čísel jest 11 pololáníků majících po 40—42 jitrech výsevky, 18 čtvrtláníků, ostatek jsou chalupníci a podruzi. Jednotřídní německá škola má as padesát slováckých školáčků. Přílepští mají úhledný kostelíček i hřbitov. Sedláci jsou zámožní. V dědince panuje milá čistota, čehož o sousedních Trezenicích nelze říci. Kdež sám Cahnov je čistější nad Trezenice! Nemluvím z národní předpojatosti, není toho třeba. Němci neomazují a nebílí svých domů dvakráte do roka, z jara a na podzim, jako naše čistotné hospodyňky činí, také čistotné ženské ruky postrádáš u Němců ve stavení, ve světnicích a v domácnosti vůbec. Ale přece tu v Rakousích už není ani mezi naším lidem tolik malby a půvabných fresek kol oken a dveří jako v jižní Moravě. Za to slovenské dívky právě jako naše před nedělí a svátkem čistě umetají před domem a posýpají chodníky žlutým pískem v rozmanitých fantasiích.

Do roka mají v Přílepě dvojí slavnosť vesnickou. Na podzim totiž hody jako všude jinde, ale na jaře zajímavou slavnosť lesní, které jinde neslaví. Hody čili posvícení připadají na konec srpna, a v tu neděli hodovní Přílepané mívají slavné služby boží doma v dědince. Za farářování německých kněží v Trezenicích musili si vypomáhati, jak mohli. Poprosili obyčejně kněze z Uher ze slovenských Levárů. Letos vyprosili si mladistvého Čecha, vp. Hammerschmieda z Ranšpurka, jenž jim ochotně posloužil českým kázáním a mší svatou. Což se ti dobří lidé natěšili! Koho jsem potkal, každý se z toho radoval.

Jarní slavnosť koná se mimo ves pod širým nebem. Původ ani význam té slavnosti není mi znám. Či by to byl zbytek starých pohanských slavností, jež lid náš strojíval o hodu letním? To pěkně v pondělí svatodušní celá dědina s veselím a s jásotem vyhrne se ven. Přílep leží blízko severní dráhy pod výšinou, na které prostírají se úrodné zelené vinohrady, a k řece Moravě není daleko. Tu při řece hostinský vyhlídne si příjemný kout u lesa. Odpoledne pak s hudbou staří mladí účastní se radovánek a tance. Veselí a tanec trvá do noci. V to rozléhá a mísí se veselý zpěv.

Přílepští umějí mnoho pěkných písniček, které stojí za poslechnutí a poznání:

Husári, husári, vrané koně máte,
ked půjdem mezi vás, kerého mi dáte?

Vyber si, šuhajku, kerý sa ti lúbí,
kerý ťa zanese pod zelené duby.

Pod zelené duby, pod zelenú lipku,
uvidíš, šuhajku, tú husárskú bitku.

Šak sem já ju vidzel, ked sa mustrovali,
ked mého tatíčka na prach rozsekali.

Můj starý tacíčku, vyplacte mia z vojny,
šak vy o tem víte, že tam dobre není.

Můj milý synáčku, co za tebe ptajú?
Můj starý tacíčku, sedm sto toralů.

Můj milý synečku, já ich tolej nemám,
musíš trochu počkat, já si ich vypoščám,

Můj starý tacíčku, já nemožem čekat,
prišla mi cedula, musím mašírovat.

Prišla mi cedula od Čiščovských pánů,
že máme naplnit víděňskú kasárňu.

Víděňská kasárňa je plná vojáků,
co naverbovali z tých Prilepských chlapců.

Štyry bily, pět bilo, milej doma nebylo,
žala ona travičku v tem zeleném hájičku.
Jak nažala, svázala, na šuhajka volala:
Poď, šuhajku, poď ke mně, já ci povím, co je mně.
A mě bolí hlavička, pobily mia mamička;
pobily mia pro tebe, že já nesmím scet tebe.

Děti přilepské si zpívaji:

R'valy*) sa dvě trpilky o jedneho trpila,
chycily sa za chocholky, jedna druhú vrtila.

R'valy sa dvě babičky o užičku másla,
chycily sa za ručičky, jedna druhú trásla.

Trochu němčiny:

Links, rechc, praví ševc,
u muziky skáče,
ked má kramflek poprišívat,
týdeň nad ním pláče.

Nerád bych já ševcem byl,
ochraň mia bože,
mám já slabé zubíky,
natahovat kože.

Dycky mi má milá ríkavala,
že by mi půl srdca darovala,
scela rezat, neměla nůž,
scel sem jí ho poščat,
nescela už.

Na chválu Přilepských mohu ještě podati úryvek z listu dobrého přítele, jenž Přílep dlouho zná: „Řeč je v Přílepě jako v Cahnově, jen že se tam za svou řeč tak nestydí jako Cahnovští.“ Díky Bohu! Zajímavější jména jsou: Adamovič, Maršic, Motyčka, Matyáš Radič, Turkovič, Šinkovič, Studenič.

Mezi Ringelsdorfem a Přilepem leží městečko slovensky zvané Trezenice, německy Drösing. Trezenice neboli dle Šembery Strezenice už roku 1844. byly poněmčeny, vyjma lid

*) Slovo je trojslabičné. Pozn. spisov.

služebný. Dnes tím více. Bohužel i všechen další kraj směrem k Vídni neozývá se hlaholem slovanským, leda kde opuštěná sirota slouží mezi Němci. Tak Zirndorf dnes je skoro poněmčen, ač před 30 lety prý — jak lidé sami vzpomínají — více nežli čtvrtina byla tu Slováků. Dědinka je vzdálena od Přílepu 3/4 hodiny. Sluší tomu věřiti, neboť úřední výkaz z roku 1851. zní v ten rozum, že v Zirndorfě napočítáno tehdy 174 Němcův a 354 Slováků. O tom vás přesvědčí Czörnigova Ethnografie. Jaký to rozdíl: dnes sotva se s někým domluvíte! Jaké to němectví však, to hlásá jméno zdejšího starosty. Jmenuje se Maršic. A sedláci jmenují se Adamovič, Kovanič, Rudovič a p.

Tak již to plaché slovenské slovo vypuzují z měst a městeček do dědin. Tu a tam na dědinách ještě se ohřeje v zimě u rodinného stolu, zašveholí si v pohádkách a zajásá nebo zapláče v písních. V létě potěká si ještě po brázdách úrodných lánů, ostíní se v zahradách a žírných záhumenních. Ale i tu na dědinách mnohé jiskrné slovo naše zhyne na zápraží nevlídných domů, kdež je zapřeli a zapírají jako hřích A jdou jiní sloužit a nechají své mateřské slovo doma sirotou: mezi cizími nevezmou ho do úst; nebo jdou na řemeslo do „Residence“, kdež po řeči jejich plvají. Vrátí-li se kdo do domova, přijde bez řeči matky své. Tak naše slavná řeč hyne, až vyhyne do kořene. I pojede po stu letech učený muž touto drahou k metropoli dunajské a bude spolucestujícím ukazovati prstem z okna: „Hle, kam se podíváte, tam všude žil kmen slovanský a byl vykácen.“ (Dokončení.)

Turgeněv líčen dle svých dopisů.

Napsal dr. **Pavel Durdík.**

(Pokračování.)

Turgeněv, rovněž jako Palacký (Radhošť, III. str. 309. a „Doslov k Radhošti“) neshodoval se s Ťutčevem a ostatními ruskými slavjanofily stran spásy Evropy [jakoby shnilé a duchem zpupné *)] přijmutím pravoslavné víry, stran spásy slovanských plemen přijmutím jednoho spisovného jazyka (ruského) a přestoupením k východní pravoslavné církvi, stran setření slovanské fysiognomie u západních Slovanů vlivem západníci vilisace. Turgeněv nehleděl na Slovany z těchto spasitelných stanovisek, naopak ponechával každému slovanskému plemeni úplnou volnosť co do náboženského vyznání, jazykové individualnosti historického vývoje a typických zvláštností; řídí se především myšlénkou všeobecné

*) Slavjanofilové vyčítají západní civilisaci „zpupnosť a hrdosť, vzniklou vlivem osvěty a vzdělání“. Domnívajíť se prý vzdělanci na západě, že vzdělání povzneslo je na nový stupeň lidské důstojnosti — prý si utvořili takovým způsobem nové pohanství, při němž nerovnosť tříd a rozdíl mezi lidmi vzrůstá a se jeví v tisíci rozličných formách atd.

osvěty, vyřčenou v dvouverší Jana Kollára, aniž by byl snad věděl o tomto dvouverší:

„Národ tak považuj jediné jako nádobu lidství —
A vždy, zvoláš-li ‚Slovan!‘ nechť se ti ozve *člověk*.“

Rovněž jako Kollár a Palacký byl Turgeněv horlivým přítelem literarní vzájemnosti mezi Slovany, jakž o tom svědčí jeho poděkovací přípis k pražské „Umělecké Besedě“ — za jejíž čestného člena byl zvolen. V přípise tom vyjadřuje „své přesvědčení, že vzájemná výměna myšlének a citů národností slovanských přinese po čase krásné blahodárné plody“. Turgeněv, zcela v opak Slavjanofilům, dobře pochopil ušlechtilé snahy menších slovanských kmenův o zachování své národní samostatnosti; vždyť sám divukrásně vylíčil mocnou tuto lásku k vlasti v srdci Slovana, snažícího se o povznešení svého malého potlačovaného národa a doufajícího v jeho budoucnosť a politickou samostatnosť; takovým jest bulharský vlastenec Insarov, hrdina románu „V předvečer“. — „Nehodlám k ukojení svého osobního štěstí zroditi povinnosti k vlasti. Jsem Bulhar a mne není třeba ruské lásky,“ dí Insarov. Sebe nadšenější bulharský národovec nemohl by utvořiti lepší ideál jinocha vlastence, líčiti ho s větší úctou a pravdou, než to učinil Turgeněv, jehož román jest jakoby ohlas Máchovského: „Čím menší vlasť, tím větší láska...“

* * *

Vraťme se opět k našemu předmětu.

Turgeněv, kde vidí zásluhu, nespoří chválou. Tak ve psaní k Polonskému (psaní 219.). „Tyto dny byl jsem neobyčejně dojat tou rukopisnou částí spisu Hercenova „Былое и думы“ (Co bylo a dumy). Hercen vypravuje utrpení své ženy, její smrť atd. Vše to je napsáno slzami, krví — hoří a pálí to. Škoda, že to nelze uveřejniti. Tak uměl psáti pouze on z Rusů.“

A vzdává česť tomu, kdo ji zasloužil, ať je třeba z jakéhokoli táboru. Píše Saltykovu (psaní 220.): „Již víte, že v těchto dnech umřel v Berlíně Jiří Samarin. Lituji ho (ačkoli jsme byli k sobě téměř protinožci) neb na Rusi jest intelligentních a poctivých lidí velmi málo a místa po nich zůstávají prázdnými.“ *) — Dále píše Saltykov z Paříže 9. března 1876. tuto jemnou důtku: „Vaše vroucí slovo o zemřelém ubohém Avdějevu je velmi ukrutné. Jste nelítostný. — Skutečně, o mrtvých je nejlépe ne: ‚nil nisi bene‘, nýbrž přímo: ‚nil‘. Člověk ten se namáhal, spisoval, trudil se, přičinil se, padal atd. — Nu, teď je v hrobě... Nechte ho po smrti na pokoji!“

*) Jurij Samarin je spisovatelem knihy „Окраины Россіи“ kde na základě historických listin je dokázáno, jak ruská vláda nadržovala a nadržuje dosud Němcům v baltských provinciích na úkor ruského živlu, jak vláda lhostejně hledí na němčení Latyšů a Estů v svých ruských provinciích atd. Spis tento tištěn v cizině a (což je velmi charakteristické) je v Rusku zapovězen. Velmi horlivou a bezzištnou činnosť jevil Samarin co člen redakční kommisse při osvobození nevolníků.

*

Velmi cenil Turgeněv dramatický talent Ostrovského, jehož dramata z kruhu kupeckého a měšťanského zaujímají přední místo v repertoiru ruských divadel, jehož talent však v posledních letech jaksi klesl: „Nezdary Ostrovského v poslední době jsou zajímavější než úspěchy jiných, dí o něm Turgeněv v jednom psaní k Polonskému.

Úsudky Turgeněva o satirikovi Saltykovu (Ščedrinu) byly v první době jeho literarní činnosti nepříznivé; o prvopočátečních satirách Ščedrina dí: „Nechť si obecenstvo plní žaludek tímto kořením. Ať slouží ke zdraví!" (psaní 8. března 1857.). Později však Turgeněv změnil svůj úsudek a byl u vytržení nad „Historii jednoho města", připomínající „svou kousavě satirickou někdy fantastickou formou, svým zlostným humorem nejlepší místa Swifta a zahrnující mimo to v sobě drahocenný historický material pro budoucí spisovatele o národním životě" (psaní z Londýna 30. listopadu 1879.). S potěšením čítal Turgeněv Saltykovy výtvory, zvláště „Pány Golovlevy" a „Psaní k tetičce". — „Obdržel jsem vaše poslední ‚Psaní k tetince' — píše Turgeněv z Paříže 1882. — „a bez pochlebenství vám řeknu, že čtení tohoto psaní bylo pro mne jediným světlým paprskem uprostřed tlachání a žvastu, v nichž nyní přebývám." — Ve psaní 24. září 1882.: „Četl jsem vaši ‚Současnou idyllu' a shledal jsem, že vrozená vám vis comica nikdy se nejevila s větším bleskem. Ne, vy ještě dlouho nesvěsíte ruce, leda že by vás censura shltla. Ano, vy jste — velký kousek, sežvýká vás, — ale nespolkne vás." — Turgeněv uznával, že Ščedrin je člověk s velikým talentem, bez odporu mistrem, a litoval, že „nenapíše místo náčrtků velký román se skupinou charakterů a událostí, s vodící myšlénkou a s širokým základem". „Na to lze odpověděti" — dodává sám Turgeněv — „že romány a novelly — do jisté míry píší jiní — a to co dělá Saltykov — že kromě něho nikdo nedovede" (psaní 28. října 1875.).

Velmi zajímavý je poměr Turgeněva k hraběti Lvu Nikolajeviči Tolstému. „Jsem velmi rád úspěchu ‚Dětství a chlapectví'. Jen dej Bůh zdraví Tolstému — a on, jak jsem pevně přesvědčen, nás překvapí — je to talent prvního stupně' píše Turgeněv 29. října 1854. — „Není-li pravda, jaký to výtečný náčrtek — ‚Sebastopol' od Tolstého?" praví v psaní k Družininu 10. července 1855. Novellu Tolstého „Kozáci" nazývá Turgeněv „nejlepší novellou, napsanou na ruském jazyku" a sám ji proto chtěl přeložiti do frančiny, než překladatel ho již předešel (tatáž novella vyšla v anglickém překladě v Anglii a nezávisle od toho v Americe). Vzdával chválu Tolstému za jeho román „Vojna a mír", poukázav při tom i na slabé jeho stránky; totéž bylo i s jiným románem Tolstého „Anna Karenina", v němž shledával Turgeněv „velkolepá místa", ačkoli jinak románem tím se nerozehřál. — Osobní poměry obou těchto znamenitých mužů nebyly vždy přátelské — ano, Tolstoj vyzval i Turgeněva na souboj — avšak přes všecko rozkmotření nepřestával Turgeněv velmi ceniti Tolstého a nestrannosť jeho v tomto ohledu je velmi vý-

znamná. Turgeněv píše Tolstému toto 16. listopadu 1856.: „Dobře jsem si rozmyslil, co jste mi psal — a zdá se mi, že nemáte pravdu. Přiznávám se, nemohu býti úplně pravdiv s vámi, neb nemohu býti s vámi zcela upřímným, seznámili jsme se spolu nepříhodně a v nepříznivou dobu — a až se setkáme opět, půjde to již pohodlněji a snadněji. Cítím, že vás miluji jako člověka (co spisovatele též, to se rozumí samo sebou), ale mnohé věci ve vás jsou mi nemilé — tak že raději hledím zachovávati mezi sebou a vámi jistou vzdálenosť. Při setkání opět se přičiníme, aby byla mezi námi úplná shoda — snad se to lépe zdaří — avšak ve vzdálenosti cítím k vám náklonnosť jako k bratrovi — ano cítím k vám něžnou příchylnosť. Slovem, miluji vás, to je nepochybné, snad bude to míti časem dobré výsledky... Dokončil jste první část ‚Mladosti' -- je to výtečné. Jestli nezbloudíte s vaší dráhy (a není třeba se toho obávati) to máte velkou budoucnosť. Přeji vám zdraví, činnosť — a svobodu, svobodu duchovní... Mé spisy mohly se vám líbiti a měly snad nějaký vliv na vás — ale jen pouze do té doby, co jste nebyl samostatným. — Nyní není třeba, abyste mne studoval, vy vidíte pouze různosť formy, vidíte poklesky a nedomluvené myšlénky; vy však musíte ještě studovati člověka, své srdce — a opravdu veliké spisovatele. Já jsem však spisovatelem přechodní doby - a hodím se pouze pro lidi, nalézající se v stavu přechodním." — O tři neděle později píše Turgeněv témuž Tolstému: „Obdržel jsem vaše psaní, kde mluvíte o mé novelle ‚Faust'. Snadno pochopíte, jak mi bylo volno, čta vaše psaní. Váš soucit mne upřímně a hluboce potěšil. A mimo to celé psaní bylo proniknuto jakousi dobrotou a mírností, jakousi přátelskou tišinou. Mně nezbývá leč podati vám ruku přes ‚příkop', jenž beztoho již dávno se obrátil v štěrbinu téměř neviditelnou, o kteréž ani se nebudeme více zmiňovat — nestojíť ona za to." Rozdílnosť v názorech dlouho překážela jich sblížení, avšak konečně přece se dorozuměli a obnovili dřívější přátelství, k čemuž dal podnět sám hrabě Lev N. Tolstoj — k veliké radosti Turgeněva. R. 1878. navštívil Turgeněv Tolstého na jeho statku v Rusku. „Opakuji ještě jednou, že můj pobyt u vás v Jasné Polaně zůstavil ve mně velmi příjemný a dobrý dojem a že jsem tomu velmi rád, že vzniklé mezi námi nedorozumění úplně vzalo za své, jakoby ho nikdy nebylo. Pocítil jsem to velmi patrně, že život jenž nás učinil staršími, měl pro nás dobré následky — a že oba stali jsme se lepšími než jsme byli před 16 lety." — Turgeněv velmi litoval, že Tolstoj přes všecky domluvy vždy více a více dával se unášeti zvláštního způsobu mystickým pessimismem. Píšeť Turgeněv Grigorovičі 31. října 1882.: „Obdržel jsem konečně ‚Zpověď Tolstého', kterou censura u nás zapověděla. Přečetl jsem ji s velikým napnutím, je to spis znamenitý svou upřímností, pravdivostí a silou přesvědčení. Avšak zakládá se celá zpověď na nepravdivých premissích — a přivádí konečně k svrchovaně bezútěšnému upírání všelikého činného, lidského života... Toto je též zvláštního druhu nihilismus. Di-

vím se při tom, z jakého podnětu snaží se Tolstoj míti okolo sebe umělce, on jenž upírá umění — a jaký užitek mohou míti tito umělci z jeho hovoru! A přece je Tolstoj snad jedním z nejznamenitějších lidí současného Ruska.“ Bohužel, že tento zvláštní člověk v záchvatu tížící ho myšlénky, že „vše je marnosť nad marnosť v tomto ničemném světě“, spálil hotový již román v plameni — rovněž jako to učinil Gogol, spáliv v asketickém záchvatu druhou část „Mrtvých Duší“. Tolstoj později opět se stal věřícím křesťanem, odchyluje se však od pravoslavné a jakékoli jiné stávající církve a blíží se k věrovyznání Petra Chelčického. Zavrhuje Starý Zákon — křesťanství jemu totožné s mravností a láskou k bližnímu. Nyní překládá Evangelia z řečtiny do ruštiny a vykládá temná místa dle svého vlastního srozumění. Paní S. Behrová přeložila „Zpověď“ z ruského manuskriptu do němčiny pod titulem: „Worin besteht mein Glaube“. Leipzig 1885. — Též vyšel francouzský překlad pod názvem: „Ma religion“ 1885.

Několik neděl před smrtí svou psal Turgeněv Tolstému několik řádků; psány jsou tužkou, bez podpisu — a patrně slabou rukou — jsou to řádky divukrásné, hluboce procítěné, které budou zachovány potomstvu co drahocenná perla, svědčící o vznešené a krásné duši nesmrtelného spisovatele:

„Milý a drahý Lve Nikolajiči! Dlouho jsem vám nepsal, neb byl jsem a jsem, přímo řečeno, na smrtelném loži. Píšu vám jen abych vám řekl, jak velmi jsem tomu byl rád, že jsem byl vaším současníkem a abych vám vyjádřil svou poslední, upřímnou prosbu. Příteli! vraťte se k literarní činnosti! Vždyť tento dar váš je odtamtud, odkud je vše ostatní. Ach, jak bych byl šťasten, kdybych mohl si pomyslit, že prosba má bude účinkovat!! Se mnou je již veta, lékaři ani nevědí jak pojmenovat můj neduh. Ani chodit, ani jíst, ani spát nemohu — ale co! Nudno opakovat stále totéž. Příteli můj, veliký spisovateli ruské země — vyslyšte mou prosbu! — Uvědomte mne, jestli obdržíte tento list a dovolte, abych ještě jednou silně objal vás, vaši ženu, všecky vaše... Nemohu více... Jsem unaven. — —

Turgeněv neschvaloval přemrštěnosť realismu nejnovější francouzské literatury, ačkoli uznával talent, jímž vynikají Flaubert, bratři Goncourtové, Zola — ale úplně se s nimi shodoval v tom, že z moderního románu dlužno vyloučiti lživosť a sentimentalnosť, licoměrství, nepřirozenou rhetoriku, zastaralé romantické formy — a naopak, že dlužno líčiti lidi takými, jak jsou. „Nejsou na pravé cestě“ — píše Saltykovu 25 listopadu 1875. — a nad míru popisují podrobnosti. Literaturou zapáchají jich výtvory a to je velký nedostatek. Dle všeho jest něco takového po chuti našemu ruskému obecenstvu — a ačkoli nenáleží slepě hověti takovému vkusu, přece nesmíme zapomínat, že romány a novelly se píší ne pro našince — a že nám může pokazit zuby právě to, co pro obecenstvo je čerstvé jako ranný sníh.“ — Zola prohlásil Balzaca za velikého spisovatele jakožto náčelníka re-

alistů. Ve psaní 22. října 1882. píše však Turgeněv, jenž při své něžné povaze nemohl si zalibiti v Balzacovi. „Raději bych přeložil několik stránek z Montaignea neb Rabelaisa, avšak nikdy z Balzaca, z něhož jsem nikdy nemohl najednou přečíst více desíti stránek, v také míře je mi protivný a cizí.“

Za to choval Turgeněv velkou úctu k paní Sandové. Píše 9. června 1876. Suvorinu, redaktoru petrohradského politického denníku „Novoje Vremja“ toto: „Ve vašem feuilletoně jsem četl — ‚George Sandová umřela — a nedodáváme k tomu ani slova‘. Snad jste chtěl tím říci, že o ní dlužno mluviti mnoho anebo nic. Byl jsem tak šťasten, že jsem byl osobně znám s paní Sandovou — prosím, nepokládejte toto slovo za obyčejnou frasi, kdo mohl viděti zblízka tuto řídkou bytosť, ten skutečně musí se pokládat za šťastného... Když jsem poprvé před osmi lety ponejprv sblížil se s paní Sandovou, již dávno minul nadšený obdiv, jejž dříve ve mně vzbuzovala — již jsem se před ní neskláněl; avšak nikdo nemohl vstoupiti do kruhu jejího soukromého života, aby se nebyl stal jejím ctitelem v jiném, a to snad v lepším smysle. Každý hned cítil, že jest na blízku nekonečně štědré dobromyslné bytosti, v níž veškeré sobectví dávno a úplně bylo vyhlazeno neuhasným plamenem básnického nadšení, věrou v ideal, která s láskou se obírala vším, co se tkne člověka, a všude poskytovala pomoc a účastenství... A nade vším tím planula jakási nevědomá záře, cosi vznešeného, svobodného, hrdinského... Věřte mi: George Sandová — je jednou z našich světic — vy ovšem mi porozumíte, co chci říci tímto slovem.“

Již jsme řekli, že ruští kritikové, jako Pisarev, Dobrolubov, Černyševský — tajně naváděni Nekrasovem, jenž však zůstával v úkrytu, tupili idealní směr Turgeněva a ruská mládež úplně s tím souhlasila. — Turgeněv ustavičně nazývá se účeníkem Puškina a vidí v něm takřka střed celé ruské literatury. Řečení kritikové, nemajíce smyslu pro poesii, viděli v Puškinovi pouhého dobrého stilistu a smířili se s poesií jen tehdá, když předmětem jejím byly „občanské motivy s tendenčním a liberalním směrem“. Švec byl některým těmto mladíkům člověkem užitečnějším než Shakespeare, vrzání kol u vozu naloženého žitem bylo jim milejší než čarovné zvuky Bethovenské symfonie, hrnek, v němž si mužík vařil kaši, byl jim milejší než Belvederský Apollon. Svými články hleděli tito mladí křiklouni snižovati poesii a umění, kteréž prý jsou dostupny pouze boháčům, urputně si vyjíždějíce na všecky, kteří nesouhlasili s jich realním směrem. Turgeněv píše 24. ledna 1862.: „Že ti mladí lidé na mne se vyřítili, to jest přirozené a zvláště v Rusku není to nic divného, kde jsme všichni v svém nitru takými despoty, že se nám zdá, že nežijeme, jestli někoho nemlátíme po tlamě. — Těmto mladým plijícím na nás lidem řekněme: ‚ať slouží ke zdraví‘ a pouze jim raďme, aby se vytasili ze své společnosti aspoň takými špatnými spisovateli, jakými byli ti, po nichž nyní plijí. Pak budou míti pravdu oni — a my jim budeme přáti všeho dobrého.“ V psaní z Badenu

21. října 1867. píše: „Co se tkne štěkání kloučků — ať se tím baví... to jen dokazuje, že kráčíme vpřed. Paty nám neukousnou.“ — Majkovu píše v tomtéž rozumu 18. března 1862.: „Ať si mluví mládež cokoli, umění nemůže vzíti za své a vždy bude vázati k sobě lidi. Tento oheň, o němž mluvíte v první své, pouze literou M podepsané básni (‚Když se spouštějí stínové‘) — tento oheň dosud hoří v nás a věčně bude hořeti.“ — Dále píše Polonskému z Paříže 1875: „Jestli za ‚Otce a děti‘ mne bili holemi, to za ‚Nov‘ mne budou mlátit kládami. Myslím však, že to všecko se mne steče, jako s husy voda“. — R. 1869. píše Polonskému: „Rozhodl jsem se, že neodpovím Krajevskému (redaktoru Golosa)... „takému tlachání neslušno připisovati důležitosť — nestojí to ani za to. Jsem úplně lhostejným k těmto literarním útokům — kdybych dnes se dověděl, že mladí lidé, kteří mi dosud spílali, mne hodlají najednou pozlatit, tu nehnu proto ani prstem, abych toho dosáhl. Vše to je marnosť nad marnosť!“

Turgeněv byl šlechetný člověk. Skromnosť vzhledem k samému sobě, dobrota a jemnosť srdce vzhledem k jiným tvořily základní rysy jeho povahy. O sobě a svých spisech mluví vždy neobyčejně skromně nebo s jakýmsi jímavým prostosrdečným humorem; vedle toho vždy jeví vroucí účastenství s každým talentem, pomáhá a pořád je zaměstnán osudem a záležitostmi někoho jiného, o čem je v „Sborníku“ mnoho dokladů. — K žádosti o zaslání své biografie, kterouž každý spisovatel, jak známo, hledí pořádně vykrášlit — odpovídá zcela skromně: „Jsem narozen 28. října 1818. v Orle, první vychování obdržel jsem v Moskvě, poslouchal jsem přednášky v moskevské a potom v petrohradské universitě. Roku 1838. odejel jsem do ciziny mořem z Petrohradu do Lubeka a málem bych byl o život přišel, neb koráb náš, Mikuláš I., shořel. Slyšel jsem přednášky v Berlíně, pak jsem se vrátil a sloužil asi rok v kanceláři ministra vnitřních záležitostí. R. 1842. začal jsem se obírati literaturou. R. 1852. za uveřejnění nekrologu o Gogolu (vlastně za „Zápisky myslivce“) byl jsem poslán z rozkazu policejního na venkov, kde jsem musil stráviti dvě léta a od té doby žiji buď v cizině neb v Rusku. Vy vidíte, že má biografie se podobá biografii E. Augiera, jenž na podobnou žádosť odpověděl temito slovy: „Narodil jsem se, byl jsem očkován a později, když jsem vyrostl, psal jsem komedie.“ — A co vám to připadlo, uveřejnit mou podobiznu nyní, kdy všeliký můj úvěr u obecenstva je podťat. Koho to může zajímat?“ — Uslyšev, že kupci v Orle*) dali 6 tisíc r. na album pro něho určené, píše 25. června 1882.: „To je nepochopitelné — neobyčejné. A co jsem jen udělal těm kupcům!“ Paňu P-vu, jenž chtěl promluviti s Turgeněvem o stavu sedláků, odpovídá 23. června 1876.: „Tolik chvály mi vzdáváte, že bezděky jsem si připomněl řádeček z Göthova Fausta a vztahoval je k sobě:

*) Guberské město Orel je rodištěm Turgeněva

„Ihr seht einen Mann, wie andre mehr“ (slova Mefistofela vězícího v oděvu Fausta, odpovídajícího na uvítání učenníka). Turgeněv byl stále obléhán prosbami za podporu a v své dobrotě pomáhal i takému člověku, jenž mu splácel nevděkem, i není divu, že konečně nabyl velké obratnosti v skládání prosebních a doporučujících psaní (rozumí se, ve prospěch jiných osob); a vznešenému slohu těchto psaní sám se smával s jakousi ironickou hrdostí — tak na př. této prosbě, již sepsal Pulskému (židovi), aby ji odevzdal bohatému Poljakovu (též židovi). Psaní začíná: „Mnohovážený Samueli Salamonoviči! Doručitel tohoto psaní je mladý ruský israelita, jménem P., jehož doporučuji Vaší blahosklonné pozornosti, atd. V těchto prosebních dopisech Turgeněv pochleboval až se hory zelenaly (ačkoli nenáviděl pochlebenství a pochlebníky), on však znal slabosť lidské povahy a aby prosící spíše dosáhl svého cíle, nešetřil Turgeněv kadidla! Dobrodiní prokazoval velmi mnoho a mnoho měl z toho nepříjemností, nevděku — ba ještě po jeho smrti chlubili se ruští revolucionáři tím, že prý je Turgeněv peněžitě podporoval — on však podporoval malou částkou jednoho krajana v Paříži, zaměstnaného v redakci revolucionářského časopisu, protože to byl člověk chudý a ne proto, že pracoval v redakci řečeného časopisu. Pomluv a politických denunciací mnoho se sypalo na Turgeněva — a přece bezdůvodně! Turgeněv byl konservativním liberalem starého rázu v anglickém, dynastickém smyslu, očekávajícím reformy pouze s výše (jen od cáře) a byl principalním protivníkem revoluce a všech násilnických měr. Takovým byl Turgeněv po celý život, a když došly zprávy o pronásledování židů v Rusku a paní Kalmyková ve zvláštní brošuře poučiti chtěla prostý lid, aby nepáchal takové ohyzdnosti, litoval Turgeněv velice, že nemohl pro převeliké bolesti v levé straně prsou napsati pochvalný článek o řečené brošuře. Tenkráte již se vyvíjel u Turgeněva rak v prsou (v mediastinum) šířící se později na páteř. Píše o tom 27. května 1882. E. J. Kolbásinu: „Sotva by měl můj článek výsledek. Jediným prostředkem k předejití všech těch ohyzdností bylo by hlasité cářské slovo, které by národ uslyšel v kostelích (nač s obyčejnou smělostí a přímostí ukazoval politický denník „Strana“ *) avšak cářské slovo mlčí a co může značit jednotlivý hlásek jakékoli intelligencie? — ‚Novoje Vremja‘ tě zaplije a usvědčí tě, že chceš pouze oslaviti svou osobu, anebo docela bude narážet na to, že tě židé podkoupili. Musíme se tedy stydět (zvláště zde v Evropě), stydět se musíme za sebe, za svou otčinu, svůj národ — a mlčet.“ — Ruský lid, jenž vidí v židech parasity, dal se tu vésti instinktem, jenž mu pravil, že od parasitů nelze si pomoci jinak, než úplným jich vyhlazením. Ruskému lidu pronásledování židů bylo sebeobranou.

Turgeněv to přiznává, že zahraniční pobyt do jisté míry neblaze působil na jeho tvůrčí schopnosti. Když ruské obecen-

*) Za krátko na to policií potlačený. D.

stvo chladně přijalo jeho přesmutnou novellu „Nešťastná“, psal Turgeněv Polonskému 27. února 1869.: „Velmi dobře pochopuji, že můj ustavičný pobyt v cizině škodí mé literarní činnosti, ano tak škodí, že snad ji úplně i zničí: avšak to se nedá změniti. Za mé 17leté spisovatelské dráhy nikdy jsem nezačal své novelly psáti na základě myšlénky, ale vždycky na základě obrazů (i sám Potugin je mnou utvořen dle jistého obrazu) a proto nyní, kdy nedostatek obrazů stává se více a více citelnějším, nenajde má musa ničeho, z čeho by mohla bráti látku k své činnosti. Pak odložím svůj štětec a budu hledět, jak jiní budou pracovati.“ — Totéž pojednává i v psaní k hraběnce M. A. Milutiné od 5. května 1871. — „Dím-li, že jsem ochladl k svému povolání — tu pravím holou pravdu. Připouštím, že talent, jímž jsem dařen od přírody, neseslábl — ale nevím co s ním. Hlas zůstal — ale o čem zpívati, nevím. Tedy lépe jest mlčeti. A zpívat nemám co, neb žiji mimo Rusko — a nežíti mimo Rusko, to nemohu, za příčinou veledůležitých okolností.“ — Ještě rázněji vyjadřuje se Turgeněv o téže věci v psaní k Polonskému od 17. dubna 1878.: „Tvé žaloby na mou literarní bezplodnosť jsou velmi přátelské a milé, ale podstatu věcí v ničem nemění. Abych mohl psát, zvláště teď, musil bych žít v Rusku a ustavičně tam žít nemohu. Že nyní vyskytují se hlasové, kteří toho litují, to též nic neznamená — kdybych napsal řádku, titéž hlasové dají se do křiku: hle nevydržel to starý frasista.“

Tyto „doby bezplodnosti“, kteréž nikdy netrvaly na štěstí dlouho, byly vždy vyzvány nespravedlivými kritickými úsudky z péra nepřátel. Když rozmrzelosť přešla, tu osvědčený spisovatel znova se chopil péra a zůstal věren svému přesvědčení a Musám do smrti. Turgeněv s jeho něžným a dobrým srdcem nikdy dlouho se nezlobil, ba ani zlobiti se neuměl — vyjímaje případ s Katkovem; úsudky, jež vyslovil i v podrážděném stavu, nejsou ani trefné ani zvláště zlomyslné — viděti jest na nich pouhou přecházející rozdrážděnosť. Ba i s Nekrasovem se smířil, dověděv se, že jest beznadějně nemocen a že by ho (Turgeněva) rád spatřil... „Smrť nás smířila,“ dí Turgeněv ve svých „Básních v prose“ v náčrtku „Poslední shledání“.*) Turgeněv holdoval tomu směru v literatuře, jejž byl uznal za pravý, třeba to nebylo po chuti právě vládnoucímu mínění a dorůstajícímu pokolení. Co uznal za pravdu, tím se netajil, jak to je viděti z toho, jak posuzoval ve svých dopisech rozličné osobnosti a události. Pravda byla mu nade všecko — a tím se též honosil. Ve psaní k Družininu od 30. října 1856. píše: „Snaha po nestrannosti a bezohledné pravdě jest jednou z nemnohých dobrých vlastností, jimiž mne dařila příroda a jsem jí za to vděčen.“ — Při své skromnosti znal přece sobě cenu velmi dobře. Na základě

*) Při odhalení pomníku Puškina r. 1880. v Moskvě náležel Turgeněv mezi nejslavenější muže při této slavnosti. Katkov nabízel tu smíření Turgeněvu, než Turgeněv to odmítl ve srozumění s jinými vynikajícími ruskými spisovateli.

rozboru novely „Andrej Kolosov“ radil mu kritik Dudyškin, aby více nepsal. „Třeba bych neměl právě vznešené mínění o svém talentu,“ píše Turgeněv svému příteli Kolbasinu dne 26. ledna 1857., „přece nesouhlasím s Dudyškinem, abych odložil spisovatelské péro Aspoň z jeho kritiky poznávám o sobě pravdu do těch nejmenších podrobností.“ — Družininu (velmi svědomitému ruskému kritikovi) píše: „Váš kritický článek o Andreji Kolosově zdá se mi býti výtečný. Vložil jste prst do mé rány a já uzřel svůj vlastní obličej jako v zrcadle, jen že až příliš shovívavém. Budu-li ještě psáti, věřte mi, Vaše kritika byla pro mne drahocenně — užitečnou.“ (Dne 3. března 1857.) — Slávou svou spisovatelskou nikdy nebyl opojen. Tak píše v psaní od 21. února 1873.: „V cizozemské žurnalistice vyskytují se opravdu chvalitebné úsudky o mně, jedna americká Review (Atlantic Monthly) jmenovala mne docela geniem. Pravda, byl jsem tím pohnut, ale neřeknu, že by mne to příliš těšilo. Vše to je „těkající stín dýmu“. Za několik neděl mladosti — té nejhloupější mladosti, dal bych nejen svou reputaci, ale i slávu skutečného genia, kdybych jím byl. A co bych pak dělal? Po 10 hodin bez přetržení běhal bych s ručnicí v ruce za koroptvemi.“

Turgeněv se honosil tím, že zůstával vždycky věren svému přesvědčení. „Ani za jeden řádek mnou napsaný nikdy jsem se nezapýřil. Ať někdo jiný řekne totéž o sobě!“ — On nešetřil pokolení starého, ale též nelichotil mladému pokolení, nehledal u něho popularnosti rozličnými ústupky a planým liberalisováním. Proto byl, zvláště po vydání „Otců a dětí“ a „Dymu“ vykřičen ruskou liberalní kritikou a obecenstvem za zpátečníka, šosáka, za spisovatele, jenž se přežil, jenž neschopným se stal, aby náležitě pochopil požadavky nové doby, aby patřičně ocenil nové zástupce ruského pokroku a věrně vylíčil hrdiny mladého pokolení, „nové lidi“. Přes to všecko však obecenstvo očekávalo od něho výtvor, v němž by kreslil postup společenského vývoje, jakýž nastoupil po r. 1863. Turgeněva vyzývali, aby si obral za předmět románu „nové lidi“ a dostával poučné dopisy a příspěvky, aby náležitě mohl pochopiti smýšlení „hrdin mladého pokolení“ — neb prý Turgeněv, jsa v cizině, nemohl tyto hrdiny studovati na místě. Jistá dáma, A. P F—va, zaopatřila mu listiny o snahách mladého pokolení a učinila ho pozorným na současně žijící osoby, které mohly mu býti modelem k líčení „nových ruských lidí — jeden taký vzor nového člověka nazývá se Leo (totéž jméno má hrdina Spilhagenského románu In Reih und Glied). Turgeněv s vrozenou mu bystrozrakostí hned prohlídl, že doporučované mu osoby nejsou vzorem mladistvého heroismu, nýbrž pouze úkazem mladistvého poblouzení a nicoty a píše bez obalu toto své mínění starostlivé korrespondentce: „Co se tkne Vašich nových lidí, povím vám toto: Jaký bych to byl umělec (ani neřeknu člověk) kdybych nepochopoval, že důvěra v sebe, nadsazování, okázalosť slovy a zevnějškem, ba i jistá míra cynismu tvoří nevyhnutelno vlastnosť mladosti. To nevyčítám vašim známým, ale

vyčítám jim chudobnosť myšlének, nedostatek vědomostí a hlavně nuznosť, žebráckou nuznosť darů duševních a vloh. To by ještě nebylo tak zle, že N. N. pod dvanácti verši („Miluj ne mne, nýbrž ideu“) na jedné straně vyznačil datum, kdy mu na mysl připadla látka těchto veršů a na druhé straně datum, kdy vykonal to veliké veršování — ale to je zle, že verše jeho vůbec jsou bezcenné, grammaticky chybné a přes všecku zdánlivou volnosť suché a chladné. To je zlé, že N. nemůže uvést ani jeden jinostranný citat, aby v něm nebylo hrubých chyb. Taková mládež nemůže ani vzbuzovat úsměšky, nýbrž pouze litosť. Mohl bych vám jmenovat mladíky s mnohem příkřejšími zásadami, s mnohem nemotornějšími formami, před nimiž já, stařec, čepici smekám, poněvadž v nich cítím skutečně sílu a ducha. A vaši noví lidé nemají z toho nic, pranic... Proč mladí lidé nenapíšou román, který žádáte na mně? My starci ochotně jim ustoupíme místo a první se zaradujeme přílivu nových sil.“ — V jiném psaní k téže dámě píše: „Vaše listiny mohou býti materialem pouze se stránky satirické, humoristické. To zvláště dlužno říci o ‚mladém jinochovi‘ o ruském ‚Leo‘. Toto opojení samozbožňováním spolu s úplným nedostatkem schopností, ten dogmatický ton při takovém nevzdělání sám sebou podává výtečnou látku ke karikatuře. Podotýkám, mne nijak neuvádí v rozpaky příkrosť zásad, já pouze žasnu nad tou duchaprázdností, domnívající se, ‚v 20. roce věku svého již rozřešila všecky otázky vědy a života‘.“ — V následujícím psaní píše: „Nyní jsou jiné časy. K nynější společenské činnosti v Rusku není třeba zvláštních talentů, ani zvláštního ducha — ničeho velkého, pozoruhodného, příliš individualního; třeba jen láska k práci, trpělivosť, třeba, aby člověk uměl se obětovat bez zvláštního blesku a třesku, třeba, aby člověk snížil své nároky a neštítil se drobné praobyčejné společenské práce. Učiti mužíka číst a psát, pomáhati mu, zřizovat nemocnice — k tomu není třeba nadání ba ani učenosti. Pouze jest zde třeba srdce, schopné, aby se odřeklo sobectví — zde ani nelze mluviti o povolání. Cit povinnosti, vznešený pocit vlastenectví v pravdivém smyslu slova — to je vše, čeho je potřebí. Teď je směšné rozumovati o hrdinách práce. Skvělých talentů v literatuře snad se nevyskytne, ti, kteří se vrhnou do proudu politických agitací, zbytečně sami se zničí. Tak tomu jest, ale mnozí nemohou se najednou smířiti s touto skutečností, s touto hrubou prací v nejnižší třídě lidu, nemohou se rozhodnouti pro tuto skromnou činnosť — zvláště jsou to jemnocitné, nadšené ženštiny, které touží po tom, aby měly nějaký předmět úcty, nějakou modlu k zbožňování. Avšak užitečné lidi nikdo nezbožňuje. My vstupujeme do epochy pouze užitečných lidí... a to budou nejlepší lidé! Jich bude nejspíše mnoho — hezkých, poutavých a okouzlujících velmi málo. Našemu národu je potřebí pomocníků a ne vůdců.“ — V třetím psaní k řečené dámě podotýká mezi

jiným Turgeněv: „Je čas bychom u sebe v Rusku se vzdali myšlénky o ‚sestrčení hor s místa' — o velikých, hlučných a imposantních výsledcích. Více než kdy jindy a kdekoli jinde musíme se spokojiti s výsledky malými, voliti si musíme obmezený kruh své působnosti. My umřeme — a neuvidíme nic imposantního. S tím musíme se smířiti." — Turgeněv též tyto své názory provedl v románu „Nov"; ukázal nám tam typ „užitečného člověka" v Solominovi a typ „nového člověka" v Neždánovu, jenž je nemožným při ruských poměrech a již napřed je odsouzen k záhubě za příčinou jeho intellektualní slabosti a bezúčelného politického agitování a bouření sedláků proti vládě. (Pokračování.)

Sigmund svob. pán Zois, mecenáš slovinský.

Podává B. Popelka.

V minulém věku, ba ještě i na počátku nynějšího století nebylo o literatuře slovinské tak říkajíc ani hrubě řeči. Čím se literatura slovinská z té a z dřívější doby může vykázati, jsou namnoze jenom spisy náboženského obsahu a tu a tam nějaký nezdařený pokus grammatický nebo historický. Učenci slovinští, mužové takto vlastenečtí, psali jazykem latinským nebo německým. Zdálať se jim mateřština příliš nevzdělanou a neprotříbenou, aby jí užili k rozpravám vědeckým. Skutečný obrat k lepšímu znamenati teprv samým koncem minulého století, když vystoupil na veřejnosť Valentin Vodnik (1758—1819), první co do času básník slovinský. Vodnik má tu zásluhu, že jazykem slovinským netoliko básnil, nýbrž užíval ho i ve vědeckých pracích svých.

Netřeba snad ani podotýkati, že jako čeští spisovatelé z doby našeho probuzení, ani spisovatelé slovinští nedostávali za své práce odměn hmotných. Kdo psal, psal zajisté jenom z nezištné lásky k lidu. Tu a tam čteme, že příčinu neutěšeného stavu, v jakém se literatura slovinská nacházela v době svrchu naznačené, hledati sluší v tom, že většina národu nepociťovala ještě potřeby vlastních plodů literarních, a proto se po nich nesháněla. Tvrzení toto nedochází sice mezi všemi Slovinci souhlasu, ale my je v podstatě přece pokládáme za správné. Lidu skutečně stačily úplně spisy obsahu duchovního a staré „kroniky", jakož mu v mnohých krajích, netoliko slovinských nýbrž i jiných, naše nevyjímajíc, dostačují z části dosud. Po věcech vážnějších, vzdělavacích a poučných neptal se nikdo neb aspoň jen málo kdo. Co se počítalo k intelligenci, k vzdělancům, četlo spisy cizojazyčné, jmenovitě německé, v nichž nacházelo dostatečnou náhradu za spisy slovinské. Jak u nás čeština, byla tamo slovinština z „lepších" domů vypovídána a místo ní zaváděna němčina. Knihkupci neradi přijímali spisy slovinské do nákladu, a jestliže některý z protekce a z milosti přece přijali, nesměl se spisovatel ani hlásiti o honorář. Charakteristickou známkou literarních poměrů slovinských jest zajisté okolnosť, když Preširen, nejlepší to a skutečně povolaný básník slovinský až do dnešního dne, vydal r. 1846. sbírku svých básní, nerozprodalo se ani půl čtvrta sta vý-

tisků! Již z toho lze posouditi, že spisování a vydávání vážnějších knih, nebylo-li spojeno s mnohými obětmi a se skutečným sebezapíráním, neneslo spisovateli pražádného zisku hmotného.

V době té vyskytl se muž, jenž oplývaje statky pozemskými stal se mecenášem předních spisovatelů slovinských a i mimo to blahodárně působil na rozvoj národního života slovinského. Jest to svobodný pán Sigmund Zois. Zůstavujíce sobě obšírný životopis a vylíčení vlivu, jejž baron Zois měl na literarní ruch slovinský vůbec a vědecký zvláště, na příště, obeznámíme české čtenářstvo s ním tentokrát aspoň z ji-té části.

Baron Sigmund Zois narodil se r. 1747. Otec jeho, Michael Angelo Žoja, byl původně prostým kupeckým mládencem, ale pílí a přičinlivostí svou dodělal se časem jmění tak značného, že se stal dílem vlastníkem dílem nájemníkem veškerých železářských závodů vnitrorakouských (dle Kopitara) a daroval císařovně Marii Terezii, sklíčené válkou sedmiletou, 40.000 zl. na potřeby válečné. Za to povýšen byl do stavu panského s přídomkem z Edelsteinu (Žoje, toskansky Gioja = drahokam, edelstein). Sigmund nejstarší syn Michaelův, dán byl na vzdělání na modenskou rytířskou akademii v Reggiu a vystudovav ji konal mnohé a daleké cesty, čímž vědomosti své doplnil a zdokonalil. V pozdějších letech byl sklíčen dnou a od té doby žil bez ustání v Lublani, pro bohatství své, pro neobyčejné vzdělání a dobrotu srdce ctěn a milován jsa od každého. Obýval 17 pokojů, po nichž se dával voziti na zvláštním, jím samým prý vynalezeném trojkolesém vozíku. Jsa přítelem vědy a umění obzvláštním zval do domu svého muže věhlasné a rád se s nimi bavil. Knihovna jeho byla veliká a „slavica“ v ní byla hojně zastoupena. Krom toho se baron Zois honosil vzácnou sbírkou mineralogickou. Přírodopis, jmenovitě nerostopis a lučba byly jeho řemeslem, jak sám o sobě říkával. Vůbec bylo v rodině Zoiské pozorovati náklonnost k vědám přírodním. Bratr Sigmundův, Karel, který zemřel r. 1800., byl výtečným botanikem a nazvány po něm dvě byliny alpské, jisté druh zvonečku a fialky (Campanula a Viola Zoisii). Po Sigmundu Zoisovi pojmenován jakýsi druh kamene (serpentinu) Zoisis.

Vedle toho však Sigmund horlivě podporoval každou snahu literarní a v domě jeho nacházel útočiště a docházel vydatné podpory každý snaživý člověk. Tak na př. vyplatil značnějším obnosem prof. gymnasia lublaňského, Jakubu Penclovi, rukopis překladu Dia Kassia, jejž Pencl měl zastavený v Krakově. O muži tomto vykládá Kopitar ve své autobiografii (Barth. Kopitars kleinere Schriften. Vydal Fr. Miklošič, díl I) některé zajímavé podrobnosti. Pencl byl člověk velmi učený a poctivý, ale měl do sebe tu nectnosť, že byl každého večera spitý. Baron Zois nebo spíše stará matka jeho zvali Pencla k večeři, doufajíce, že tím způsobem bude možno vadu jeho napraviti. Ale Pencl zůstal Penclem.

Sigmund Zois znal několik jazyků; rád však hovořil slovinsky. Ba přiházelo se nezřídka, že vlaským operním pěvcům na divadle lublaňském skládal slovinské kuplety, jež v obecenstvu rozněcovaly nadšení.

Společnosti jeho vyhledávaly i osoby vznešené. Tehdejší guvernér a velitel vojenský hrabě Bellegarde byli u něho častými hostmi; jednou ho navštívil i kníže Metternich arcikníže Jan. Přišel-li do Lublaně cizinec, jmenovitě Angličan, a tázal se na památnosti a zvláštnosti lublaňské, býval z pravidla odkazován na barona Zoisa jako na muže, který všecko ví.

Obzvláštním příznivcem byl baron Zois Jerneji (Bartol.) Kopitaru, Val. Vodniku a Matouši Ravnikarovi.

Sigmund Zois nebyl ženat, byl tedy bezdětek, ale za to měl u sebe synovce svého, jemuž byl Kopitar domácím učitelem. Když pak svěřenec jeho gymnasium vystudoval a odebral se na další odborné vzdělání do Vídně, zůstal Kopitar v domě Zoisově ještě po osm let (1800.—1808.), stav se tu dobře placeným „tajemníkem, bibliothekářem a dozorcem sbírek přírodovědeckých". Pobyt jeho v domě Zoisově nebyl bez účinku na pozdější působení Kopitarovo. Nemaje mnoho práce „úřední" věnoval se studiu oněch předmětů, jež ho nejvíce zajímaly, jako filologie. V domě Zoisově Kopitar položil základ k oněm vědomostem, jimiž později ve slavistice tak prospěšně vynikl. Tam byl i podnícen, aby sepsal slovinskou grammatiku, jež by aspoň poněkud vyhovovala požadavkům časovým i vědeckým. Tehdejší vojenský velitel, hrabě Bellegarde, byl r. 1806. poslán do Kotoru, aby města toho, od Francouzů ztraceného, dobyl nazpět. Dcera jeho, dívka asi 16letá, zůstala s vychovatelkou v Lublani. Navštívivši barona Zoisa, stěžovala si, kterak to škoda, že právě nejlepší kuchařky lublaňské neumějí jenom „kraňsky", t. j. slovinsky, tak že se s nimi nemožno domluviti a tlumočníků že také není vždy po ruce. Vychovatelka k tomu poznamenala, že kuchařka myslí, že by „panstvo" bylo ještě krásnější, kdyby umělo kraňsky. Žádaly tedy Zoisa, by jim opatřil dobrého učitele. Patrně chtěly, aspoň komtessa, dosíci ještě tohoto stupně krásy. Vpravdě však prý kuchařka řekla — praví Kopitar — že by bylo lépe, kdyby velitelky její uměly slovinsky, ale tlumočník, jakýsi vlaský podplukovník, nerozuměje sám dobře slovinsky, mínění kuchařčině dal jiný význam. Zmiňujeme se o kuchařské této historce proto, že svedla Kopitara na pole grammatické. Bylť vyzván Zoisem, aby hraběcí slečnu vyučoval slovinštině. Nemaje příručních knih byl nucen lekce pro komtessu sám spisovati. Za dva měsíce mohla prý se s čeledí slovinskou docela dobře domluviti, ale potom prý toho již nepotřebovala, poněvadž provdavši se přišla do Hradce.

Kopitar, člověk to ješitný a jak z pozdějšího chování jeho známo, velmi domýšlivý, dobíral si jednou, hrd jsa úspěchem, jehož se dodělal u komtessy, Vodnika, jenž byl u Zoisa „domácím slavistou", řka, bude-li ještě dlouho se spisem svým (slovinskou grammatikou) váhati, že ho (Vodnika) předejde. Vodnik nezůstal odpověď dlužen a tázal se Kopitara po několik dní vždy u stolu, má li knihu již připravenou k tisku, maje při tom na paměti ony povrchní lekce, jež byl napsal pro komtessu. Ironické otázky tyto přiměly Kopitara, že se dal skutečně do spisování grammatiky slovinské. O knize této, jež vyšla r. 1808., brzy potom, kdy Kopitar byl již odešel do Vídně, praví Šafařík, že je přebohata novými názory a zdravými úsudky a tím způsobilá mysl

soudného čtenáře probuditi, zbystřiti a vésti k novým ideám. V úvodě Kopitar kriticky rozebírá veškery grammatické práce svých předchůdců, v dodatku pak ostatní plody literatury slovinské.

Když odchá el do Vídně, nabízel se mu baron Zois svou pomocí peněžní, ale Kopitar, zahospodařiv si ze svého tajemnictví několik tisíc zlatých, nabízené podpory mecenáše svého po té již nikdy neužil.

Již před vstoupením Kopitarovým do domu Zoisova seznámil se se štědrým šlechticem Val. Vodnik, nejpřednější té doby spisovatel slovinský, a sice v Koprivniku na Bohyňsku, kde byl Vodnik od r. 1793. kaplanem. Přátelství mezi oběma muži bylo dosti vřelé Vodnik nejmenuje Zoisa jinak než „přítelem, radcem a velikomyslným ochráncem“. Baron Zois věděl, jak lid slovinský naváděti ku čtení. I přiměl Vodnika, by vydal slovinský kalendář, což Vodnik také v letech 1795.—97. činil. Přišed do Lublaně, kde byl nejprve farářem a od r. 1798. professorem při tamním gymnasiu, Vodnik stal se „domácím slavistou“ Zoisovým, u něhož seznámil se s Kopitarem. Ve všech Vodnikových podnicích a pracích literarních, jichž řada je nemalá, baron Zois měl účastenství, pomáhaje příteli svému radou a, kde toho bylo třeba, i pomocí hmotnou.

O Ravnikarovi, jenž byl professorem dogmatiky na lyceu a ředitelem lublaňského semináře, později pak biskupem terstským, se v této stručné stati dále zmiňovati nebudeme, dotýkajíce jen, že spisoval pouze díla obsahu náboženského a že spisy jeho vynikají vzorným a čistým jazykem.

Jak baron Zois lnul k slovinské literatuře a k vědě vůbec, toho nejlepším důkazem byla také znamenitá jeho knihovna, v níž nastřádal a bezpříkladnou péčí přechovával cenné skvosty písemnictví.

Baron Sigmund Zois zemřel r. 1819., téhož roku, kdy skonal i přítel jeho Vodnik.

Mravy a zvyky Jihoslovanů.

Podává dr. **Jaroslav Vlach.**

(Pokračování.)

II. Milostné a svatební zvyky.

B. Svatební.

Námluvy. U Srbův a Chrvatů hoši zřídka si vyhledávají nevěsty; obyčejně rodiče obstarávají synovi ženu. „Volba nevěsty jest jediné naší věcí,“ praví rodiče. Co je hochu po tom, za koho, do jaké rodiny a do jakého rodu se ožení. Tomu mi rozumíme lépe než hoch. Známe matku děvčete, její příbuzenstvo, známe otce jejího, víme, kdo byli předkové, což vše není hochu známo. Je-li děvče jen zdrávo a svěží, ostatní se podá.“ Syn též proti vůli rodičů se neožení; neboť děti jsou poslušny rodičův a bojí se kletby, kdyby jednaly proti jich vůli. U Slovinův a Bulharů hoši sami sobě vyhledávají nevěst, jinak chovají se dle pořekadla: Kojto je iskal, njeka ga vodi, t. j. kdo o ni se ucházel, ať si ji domů odvede. Námluvy jsou různé dle krajin jedno-

tlivých; chceme obšírněji se zmíniti o námluvách, jak dějí se v krajinách bosenských, poukazujíce, pokud se týče ostatních, ku spisu Kraussově:

Ucházi-li se hoch bosenský opravdově o dívku, zeptá se jí nejdříve při noční schůzce, zdali chce býti jeho ženou. Odpoví-li mu děvče, že tohoto roku se neprovdá, znamená její odpověď, že nehodlá se za něho provdati. Svolí-li, milenec dá jí obyčejně zlatý neb stříbrný peníz, jako zástavu snubní (obilježje), začež obdarován bývá od dívky šátkem neb košilí neb jinou věcí, kterou děvče samo bylo shotovilo. Často sprostředkuje zástavy snubní osoba třetí, jež jako ostatní zachovává o všem tajemství. Při výměně zástav snubních poukazuje se zároveň ku rozmanitým překážkám, jež by mohly býti na závadu sňatku, jako na př., zdali mladí lidé nejsou v příliš blízkém příbuzenstvu; zdali nevadí vyznání milenců, zdali hlavy rodů nebudou proti sňatku a pod. Obyčejně tak zjednávají se platné smlouvy svatební, pro jichž zajištění zástavy se dávají; nicméně i přes to často jedna strana oklame druhou. Mnohé děvče totiž vejde v úmluvy s několika hochy, vezme od nich a dá jim zástavy; hoši pak nedovědí se tak záhy, že jsou oklamáni, ježto vše chová se v tajnosti. Věrolomné děvče popudí arciť proti sobě nejen milence oklamaného, nýbrž i celý jeho rod; jich zášti obrátí se i proti hochu, které nevěstu byl odňal, a líté boje mezi rody bývají následky věrolomnosti. Starešina hochův určí den námluv, při čemž spolu na vesnici starešina děvčete ustanoví, kolik kořalky se má přinésti, kdežto v městě se to ponechá uznalosti námluvčího. Pro časté půtky, ku kterým docházelo mezi četnými uchazeči o nevěsty, biskupové bosenští nakázali, že nikdo nesmí se vydati na námluvy bez dovolení farářova. Farář jest povinen bezplatně hochu vydati list dovolovací; ale vydal-li jeden list na určité děvče, nesmí jinému hochu listu nového na totéž děvče vydati. Bez takého poukazu žádný starešina nepustí přes práh domu svého ni jednoho námluvčího. Přijme-li děvče námluvu, vrátí při zasnoubení list faráři zpět; v případu opačném příjemce listu vrátí jej faráři, by list dal hochu jinému, který se míní o děvče ucházeti. S tímto listem dovolovacím starešina hocha, jsa provázen pěti až sedmi druhy, vydá se na cestu; všichni opatřeni jsou hojností masa, koláčů, chleba a kořalky. Pod večer postaví se před domem děvčete a starešina zvolá z plného hrdla: „Domačine!“ Když se domačin ohlásí, řečník pokračuje: „Můžeme u tebe přenocovati? Jsou-li tobě hosté vhod?“ Tázaný odpovídá: „Vždy jsou vítáni, vstupte dále, malý oheň jest rozdělán na ohništi, o chléb, sůl a vodu nebude nouze, a snad se něco ještě najde, jak Bohu jest libo, není-li, jest tu ještě dosti lásky a dobré vůle, jež koření vše.“ Námluvčí vejdou pak do světnice, pozdraví domácí, již přivítají je co nejlépe a zvou, by se posadili. Když chvilku sobě byli odpočali, starešina dá znamení ku modlitbě, po níž mladší starším políbí ruce; na to nastane nový rozhovor. Později přijdou děvčata, přinesou umyvadla, vodu a ručníky a umyjí lidem ruce; na to přinese se velký, nízký stůl, za nějž se všichni dospělí muži posadí. Starešina vstane, pomodlí se nahlas „otčenáš a zdrávas“, by boží požehnání spočívalo na hostech, a připije na zdraví příchozích. Po přípitku starešinově hoduje se do sytosti, jeden z domácích zapěje píseň:

Když pijeme, chceme též zpívati,
chválu bohu od srdce prozpěvovati,
o! o! o! jméno Ježíše nejsvětější,
po něm pak Josefa a Marie. O! o! o!

Hlásku „o!“ prozpěvuje v jednotlivých oktavách a často až teprve po půl hodině ustane ve zpěvu svém. Ale sotva že skončil, některý z námluvčích znova zanotuje píseň, by pěvce prvního ve zpěvu předčil. Konečně vítězem ostane, kdo nejdéle vyzpívá píseň bez přerušení. Všechna společnost s napjetím naslouchá zpěvům nešetříc pochvalou toho, kdo věc svou lépe zná. Blíží-li se zpěv ku konci, domačin podá sklenici kořalky nejstaršímu z námluvčích, ale ten postaví sklenku před sebe, nakáže pěvcům ticho, načež pozdraví starešinu: „Pochválen buď Ježíš.“ Když byl domačin poděkoval, námluvčí pokračuje: „Nemůžeme tvé lásky ni vyjísti ni vypiti, pročež nechme těchto řečí jalových. Viz, jsme poutníci, kteří jsme se u tebe uhostili, poněvadž máme prosbu k tobě. Chceš-li nám býti v ní po vůli, budeme zase jísti a píti, nechceš-li, řekni nám hned, abychom času nemařili.“ Domačin táže se, jaká jest jich prosba, a slibuje jim dle možnosti býti po vůli. Řečník pokračuje: „Došlo sluchu našeho, že máš pěknou sokolici; my máme pěkného sokola a přicházíme jako námluvčí, abychom se ucházeli o sokolici pro svého sokola.“ Oslovený se tváří, jakoby ničeho neslyšel, mluví o tom a onom a nabízí kořalku námluvčím; ale tito žádají, by jich prosbě vyhověl. Po delším jednání námluvčí jen na oko se počne durditi a žádá, by mu předvedli děvče, s nímž pouze chce vyjednávati. Starešina rozhorlí se na to velice a táže se lidí, zdali jsou hajduci neb lupiči, že tak zhurta sobě vedou. Tu nejstarší námluvčí vyndá z pasu list dovolovací a pěkné jablko, v němž vězí peníz a několik karafiátů, položí vše na stůl a ohlašuje, že námluvčí jsou lidé počestní a jest tudíž slušno, by děvče přišlo a dary buď přijalo neb zamítlo. Na to přivedou děvče, jež hostem posud se nebylo ukázalo; když domácí byli rozpletli děvčeti malé cůpky, děvče s vlasem rozpuštěným předstoupí před hosti. Nejstarší z námluvčích vyloží děvčeti, oč se jedná, načež domačin napomíná děvče, by dobře uvážilo, k čemu se chce rozhodnouti, by později na nikoho nenaříkalo. „Upadneš-li, poraníš sebe samu, starešina končí své napomenutí. Jest ti dáno na vůli, bys jablko přijala neb zamítla; mé požehnání nebude ti chyběti.“ Děvče políbí ruku starešinovu, pak všem ostatním dle řady, rychle sáhne po jablku a v okamžiku zmizí ze světnice. V tomtéž okamžiku jeden z námluvčích střelí z okna, načež následují ostatní, by všechna ves věděla o námluvách. Na to znova všichni dají se do jídla, pití a zpěvu; v pozdní hodině noční děvče obdaruje námluvčí, již opouštějí pak dům, když byli s sebou vzali i dar, jejž děvče položilo na stůl, když bylo sobě vzalo jablko.

Již druhého dne neb v první svátek po námluvách snoubenci představí se faráři, by vykonal ohlášky slavné; slavnostně oděné příbuzenstvo provází oba na cestě této. Farář podrobí snoubence zkoušce z náboženství, zkoumá jich úmysl v příčině ženitby, načež nakazuje děvčeti, by dar snubní (prsten) položilo na lavici; ježto děvče nemá prstenu, položí dle zvyku na lavici šáteček a list dovolovací, hoch pak

skutečný prsten. Farář pak znova vyzývá snoubence, by přijali zástavy snubní; děvče vezme prsten, hoch šáteček, farář roztrhne list a dá oběma své požehnání. Na to farář napíše ohlášky (navišćenje), kdy oba byli faráři vypočetli veškeré své přátelstvo, aby takto sami je poznali. Po mši koná se v sousedstvu hostina, při níž jsou příbuzní a přátelé obou rodů; veselí trvává dlouho do noci.

Mezi zasnoubením a svatbou neuplyne obyčejně mnoho času; obé strany hledí k tomu, by svatba brzy se vykonala, ježto při delším otálení jednak vzrostou velké výdaje rodičům ženichovým, když každého téhodne při návštěvě nevěsty ji obdarovati musí, jednak často snoubenci přičiněním závistivých lidí se rozdvojí a místo přátelstva ku nepřátelství se dochází. Pravidlem neodkládá se svatba déle než vykonány jsou nutné přípravy; i uplyne tudíž pravidlem dvě až čtrnáct neděl do svatby.

V ý b a v a. V době té chystá se v ý b a v a nevěstina. Jihoslované původně neznali výbav, ano posud není výbava po způsobu našem u nich obvyklou; výbavou (oprema) Jihoslovanům jest prádlo, jež nevěsta do nové domácnosti přinese, jakož i dary (darovi), které nevěsta v den svatební mezi hosti rozděluje.

D r u h d y J i h o s l o v a n é, jako bylo zvykem u ostatních národův indoevropských, z a k u p o v a l i svých žen od rodičů. Posud jest upomínkou na zvyk ten výkupné, jaké platí se v Hercegovině a na Černé Hoře při prvých čili malých námluvách, totiž dukát a jablko, do něhož zastrčeny jsou peníze. V Srěmu (v Strošincích) matka održí dva zlaté, zvané materinstvo, bratří opánky, sestry děvčete každá pár střevíců; peníze pak připadnou nevěstě, kterou mimo to majetný ženich obdaruje dukátem neb tolarem. V Banatě (v krajině Dobrické) jest zvykem přispívati 80—100 zlatých na výbavu nevěstinu; mimo ně nedostane více ničeho. U Bulharů (v okolí Tatar Pazardžiku) hoch, jenž uchází se o děvče, zaklepe sám u rodičů její; svolí-li, podá děvčeti měšec naplněný penězi stříbrnými (kitku s penjazi). Na to ustanoví den, kdy věc řádně se má ujednati; v ten den hoch dostaví se s rodiči i příbuznými do domu svého děvčete přinášeje s sebou celou hostinu a dohodne se s rodiči nevěstinými, co jim a co každému z příbuzných zaplatí. Výkupné jest výhradným majetkem rodičů nevěstiných.

(Dokončení.)

Jurij Semenovič Anněnkov.

V českých kruzích s dostatek známý a pro svou sympathickou povahu u nás všeobecně ctěný spisovatel ruský, jeden z nejhorlivějších pěstitelů slovanské vědy na Rusi, Jurij Semenovič Annénkov, zemřel dne 7. února (rus. kalend.) v Petrohradě.

Narozen r. 1849. v sídelním městě říše ruské, kdež po studiích gymnasijních stal se posluchačem historicko-filologické fakulty university petrohradské, oddal se záhy zpytování vědy slovanské a zvláště horlivě přilnul k věcem minulosti české. Za prof. Sreznĕvského a Lamanského prospíval mladý učenec

v slavistice velice nadějně. Již v čtvrtém ročníku historicko-filologické fakulty napsal obšírnou rozpravu o Husovi a českých jeho spisech, kteráž práce byla poctěna zlatou medaillí. Rozprava tato nebyla sice vytištěna, ale posloužila spisovateli později k učené stati o Husových spisech, uveřejněné v Žurnálu ministerstva osvěty (CCXXII. 2. díl str. 253.—266).

Není pochyby, že Jurij Semenovič byl by se stal jedním z nejvydatnějších šiřitelů vědy slovanské při některé universitě ruské, ale neblahé poměry hmotné donutily jej záhy věnovati se učitelskému zaměstnání, což arci valně přitěžovalo rozvoji jeho schopností i nadšení. Upoután k namáhavému působení ve střední škole (Smolnyi institut, Pavlovský inst. atd., mohl se věnovati oblibeným svým studiím nad dějinami českými a literaturou jen mimořádně, v čase vlastně odpočinku určeném, což zajisté i tak slabý organismus mladého spisovatele nebezpečně porušovalo. Přes to pracoval stále se zápalem a sebezapřením, jaké shledáváme jen u lidí opravdových a vřele zamilovaných do svých odborných badání. V posledních letech pracoval Jurij Semenovič téměř nepřetržitě nad životem Petra Chelčického, za kterouž příčinou několikráte do Čech zavítal a české prameny důkladně studoval. V dovršení díla o Chelčickém spatřoval splnění jedné z předních svých tužeb.

Vedle toho uveřejňoval Anněnkov porůznu rozličné články, týkající se zejména české minulosti. Tak uveřejnil články o sv. Janě Nepom. (1877.), o Husitech v Rusku v XV. a XVI. stol. (1878.), o nově nalezeném rukopise Chelčického (Č. Č. M.), kritické studie v petrohradském „Slov. sborn.“ o mistru Protivovi a j. v. V poslední době přispíval též pilně do „Izvěstí“ petrohrad. blahod. slovanského spolku. Ještě krátce před smrtí obstarával záhy zesnulý Anněnkov korrektury svého mnoholetého trudu „Сѣти Вѣры“ (Chelčický), přijatého v náklad ruskou Akademií náuk. O této cenné knize přineseme svým časem obšírnější zprávy i podotýkáme nyní jen tolik, že spisovatel dočkal se dotištění jen 368 stran (XLIX. hlav, český text). V pozůstalostech spisovatelových nalézá se množství zápisků a pěkná sbírka knih z české literatury.

Jurij Semenovič Anněnkov navštívil Čechy osmkráte i učinil si v zdejších kruzích mnoho známostí. Zajížděl k nám rád a ačkoliv mu nikterak nesvědčila zabedněnosť našeho života společenského, uvažoval všechny okolnosti vždy shovívavě a zrale. Poznali jsme v něm muže dokonale rozšafného, neunavného pracovníka, člověka plného taktu, přístupného cizím názorům i přesvědčením, líbezné a mírné povahy.

Budiž Ti česť a paměť též mezi námi, Juriji Semenoviči! *E. J.*

V. Dunin Marcinkěvič.

Roku 1807. v Panuškovicích nad Berezinou (okres bobrujský) narozený spisovatel běloruský V. D. Marcinkěvič zemřel minulého měsíce. Marcinkěvič náležel do skrovného zástupu nezištných pěstitelů chudičké literatury běloruské, již oblíbil si vzácnou vřelostí a kteréž sloužil nadšeně. Do r. 1826. studoval v Bobrejsku, načež se odebral do Petrohradu, kdež do r. 1828. navštěvoval universitní výklady fakulty lékařské. Vrátiv se pak do rodného lůna domohl se pracovitostí a snaživostí malé usedlosti Lucynky v Miňsku. V tuto dobu připadá též první literarní činnosť Marcinkěvičova. Záhy přilnul k zanedbanému lidu běloruskému i věnoval se téměř výhradně jeho zájmům. Roku 1846. vydal veselohru „Sělanka“, sepsanou v jazyku dosti pomíchaném, z části polském a z části běloruském. Hra tato byla představována se značným úspěchem v divadle miňském a sám spisovatel byl tehdáž hry účasten jako Vojt. Roku 1855. vydal Marcinkěvič dvě běloruské povídky „Hapon“ a „Večernice“, v nichž spisovatel obracel pozornosť čtenářstva na všeliké zlořády společenské. Rok později vyšla sbírka běloruských a polských povídek p. t. „Ciekawyś? — przeczytaj“. Současně jal se Marcinkěvič překládati na jazyk běloruský „Pana Tadeáše“.

Tehdejší censor vilenský, Pavel Kukolnik, přál snahám běloruského spisovatele a nečinil překážek k obohacení chudičké literatury běloruské. Běloruský překlad litevského eposu dostal se tím způsobem šťastně do tisku jako kniha předběžně schválená. Ale mezi tím odjel Kukolnik z Vilna a zastupující jej činovník Muchin jiného byl mínění. „Pan Tadeáš“ sice vyšel bělorusky, ale nedostal se do světa. Jen několik výtisků dostalo se pod rukou známým a přátelům překladatelovým. Po té uveřejňoval Marcinkěvič již málo a od roku 1863. vzdálil se úplně všeho veřejného života. „Dudař běloruský“ žil ve svém utěšeném zátiší klidně a nepřestával do posledního dechu milovati „drahý lidek běloruský“. Poslední radosť, jakou ve svém ušlechtilém srdci pocítil, bylo osvobození lidu z poddanství. V posledních letech obcoval téměř výhradně jen s lidem a přírodou, ač před tím udržoval přátelské styky s mnohými vynikajícími spisovateli polskými. V pozůstalosti nalezeno několik prací, na př. Zálety, Pinská šlechta (bělorusky) a j.

Marcinkěvičem odešel zanedbanému lidu běloruskému přítel věrný, srdečný a účinný. Česť jeho památce! *J.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Творы Володимира Навроцкого выдане посмертне зъ портретомъ и житеписомъ. Заходомъ „Етнографично-статистичного кружка“. Томъ I. — У Львовѣ 1884. — vel. 8°. str. XLVIII. + 204.

Literarní činnosť i jméno Vlad. Navrockého sotva asi budou našemu čtenářstvu známy. — V Pypinové „Historii slov. literatur“ nenalézáme o něm ani slova — proto tuším, nebude zbytkem, sdělím-li zde dle životopisu jeho, Ostapem Tereckým napsaného a spisům jeho předeslaného, stručně nejdůležitější životopisná data. Život Vl. Navrockého byl nanejvýš tragický. Narodil se r. 1847. z velmi chudých rodičů, gymnasijní studia konal v Stanislavově do r 1866. a po odbytých zkouškách maturitních věnoval se právnickým studiím na lvovské universitě, po jichž ukončení si zvolil dráhu úřednickou a byl přesazen do Řešova. Strastiplná léta studentská, neustálý boj o „chléb vezdejší“, neštěstí rodinné — oženil se s Polkou, která po krátkém šťastném manželství, zanechavši dcerušku, zemřela: vše to podkopalo jeho síly životní — zemřel r. 1882 na souchotiny. Již v letech studentských hrál vynikající úlohu mezi mládeží rusínskou, a po studiích universitních přispíval do rozličných časopisů haličských. Tyto práce jeho sebrány v nadepsané knize. I skrze tuto svou literarní činnosť měl horlivý Rusín Navrocký nemilé zápletky se svými představenými. — Životopis jeho jest zároveň příspěvkem k poznání poměrů polskoruských v Haliči. Životopisec sám praví, že celý tragický zápas Navrockého neměl výsledků, byl marný… „avšak co jest život jednotlivce v zápase za znovuzrození celého národa… tak marně zhynul a zhyne ještě nejeden dělník, až našemu národu jen poněkud život bude lehčí. Neboť znovuzrození národa není dílo snadné a vymáhá mnoho obětí, namnoze bezúčelných i zbytečných. Není naší věcí o tom souditi; naší věcí jest jíti ku předu, neptajíc se, kolik a zač lidé zhynuli Neboť práce jest mnoho, a kdo ji vykoná, jestli ne my?“… — Před životopisem vytištěna jest báseň „На смерть Володимира Навроцкого“ od Ivana Franka. — Vydaný 1. svazek obsahuje „Práce geografické, ethnologické i literarní“: „Руска родина“, zeměpisný to přehled zemí obydlených Malorusy (str 3.—27); „Весѣлє въ Котузовѣ“ (str. 28.—52.) — Kotuzov, víska v okrese podhájeckém, bylo rodiště Navrockého — podrobný to popis obyčejů svatebních. — „Народні приказки“ (str. 53.—58.). — Дещо про козакôвъ Запорожцѣвъ и про ихъ рады вôйсковй (str. 59. 64) — Критични замѣтки (str. 65—77.) částečně jsou zajímavy k poznání poměrů stran staro- i mladoruské; Navrocký byl jedním z rozhodných přívrženců poslední. — Ukraino. Il movimento letterario Ruteno in Russia e Galizia“ (str. 78.—111.). Výtah z pojednání Mich. Drahomanova pod tímto titulem vyšlého v „Rivista Europea“ (ročník IV., sv. 1.—2., r. 1873.). — Úvaha o sbornice Vl. Antonoviče a M. Drahomanova „Историческая пѣсни малорусскаго народа“ (str.

112.—132.). Obě stati stojí za přečtení, a jsme jmenovitě za jich uveřejnění v knize vděčni vydavatelstvu. V poslední úvaze jmenovitě sděluje některé neznámé varianty k písním vytištěným ve sborníce jmenovaném. — Následují práce publicistické rázu satirického „Visum repertum“, sbírka „Сатирични очерки и урывки“, „Годъ тутъ не писати сатиры“, „Рада твердыхъ головъ“ (str. 132.—172); týkají se vnitřních politických i literarních otázek rusínských. — Географички и етнографичны урывкы“ (str. 173.—179.) obsahují popis městečka Kaluše, vzpomínky z cest po Haliči „дорожни записки“, úryvek o srbské literatuře a Vuku Karadžići i stať o maloruských dumách, kterouž vydavatel přeložil z polského rukopisu. — Поетични пробы“ (str. 194.—204.) obsahují vedle plánu tragedie „Настася“, načrtnutého již v letech universitních, několik básniček, z nichž vyzírá touha po rodném kraji a hluboký žal nad ztraceným rodinným blahem a pozoruhodný návrh na národní píseň rusínskou.

Dr. *J. Polívka.*

Teod. Tomáš Jeż: **Uskoci**. Román z dějin jihoslovanských. Z polského přeložil Arnošt Schwab-Polabský. Díl I. a II. V Praze, nákladem J. R. Vilímka 1884.

Poslední zápasy hrstky Uskoků s Tureckem a nepřátelskými jim velmocemi, to jsou dějinné momenty, k nimž připjato jest bohaté pásmo románového vypravování velkolepé práce Ježovy pod názvem „Uskoci“. Hrdinou jest mladý Uskok, Jiří Miloševič, který vychován byv v domě tureckém a proživ zde prvou kapitolu svého mnohotvárného života, dostane se do Benátek, kdež žije v domě patricijském idyllu tajné lásky ku krásné dceři patricia benátského, Annunciatě, unáší ji v okamžiku, kdy má býti zasnoubena knížeti německému, do Seni ku své stařičké matce, která mu poskytne bezpečného útulku před zvědavci. V Seni, po nejrozkošnějších libánkách, prosněných v tajeplném úkrytu rodného domku, rozpomene se na povinnosti své uskocké, na šediny otce svého, zhynuvšího na kůlu tureckém a opustě ráj, který mu byla láska k něžné Vlašce vykouzlila, davši mu na čas zapomenouti na strasti a obtíže veřejného života, s novou silou, s novými předsevzetími zasáhne mocně v proud politických událostí v poměru Uskoků k nepřátelům a připraví Turkům ohromnou porážku pověstnou v dějinách rokem zřícenin, v níž pomstí smrť otcovu zabitím Sokoliče vezíra, katana jeho. Vypravování historické ni kterak není na újmu ději románovému, jsouc omezeno na míru nejmenší a děj bohatými proudy ku předu se hrnoucí v běhu zadržuje. Líčení vášně Annunciatiny, Benátčanky, dlužno vytknouti za nejpodařenější část práce romancierovy, jehož případná dikce, obratnosť v líčení situací a plastická kresba k obdivu čtenáře unášejí. Celek působí mocným dojmem, jejž připravovati pomáhá mistrné vylíčení jižního kraje, zejména popis Benátek a plavby Milošovy atd. Kresba charakterů je markantní, určitá, zejména pokud se týče hlavních osob. Děj protkán různými episodami, z nichž největší láska věnována místu, jež vyličuje rodinný život mladých novomanželů Miloševiče a Annunciaty, a pohyblivě sceně u zřícenin Soluně, jež představuje Uskoky, cvičící se v nové zbrani, vynalezené Bertucim. — Překlad p. Schwabův čte se pěkně i rádi jsme, že nám též v českém rouše podáno jest pozoruhodné dílo novější literatury polské. Kniha je opatřena dedikací: „Svým přátelům v Polsce na důkaz úcty a oddanosti“.

Květobor z předních básníků slovanských. Originaly s výkladem. Vydal Fr. Vymazal. (Všeslovanská bibliotheka. Sv. II.) Brno 1885., str. 175.

Nová publikace p. Vymazalova odpovídá dokonale a jasně nadpisu: „Květobor z předních básníků slovanských. Nalézáme tu krásné ukázky z šesti předních básníků slovanských (Mickiewicz, Słowacki, Puškin, Lermontov, Kolcov, Prešéren) v původním znění polském, ruském a slovinském. Výběr nazvati lze veskrz šťastným, i nepochybujeme, že tato knížka vhod přijde těm, kdož seznamovati se snaží s původní poesií slovanskou. Četné a vhodné vysvětlivky, kladené všady pod čarou, usnadňují běžné čtení i méně znalým čtenářům těch kterých řečí. Ukázky z ostatních literatur slovanských uzříme asi v některém příštím svazku „Všeslovanské bibliotheky“.

- - - -

Slovanský koncert,

který letos již po osmé pořádán byl, pojal důležitou úlohu předváděti obecenstvu pražskému novinky skladatelů slovanských, kteří jinak jen výminečně vyskytnou se na jiných velikých koncertech našich. A jest to úkol velice obtížný, má-li se mu v plné míře učiniti zadost. Spojení knihkupecké s nakladateli polskými a ruskými jest vedle jiných obtíží tak bídné, že nelze učiniti náležitý výběr ze všeho, co nového tam se objeví, nýbrž že nutno skoro vždy spoléhati se pouze na náhodu a neodchylovati se ode jmen známých a osvědčených.

Druhá nesnáz spočívá ve věci samé.

Letošní koncert slovanský byl zahájen symfonií „Antar" od Mik. Rimského-Korsakova, komponovanou na upravený text básně Senkovského. Práce tato jest velice zajímavá pro čistě vyvinutý svůj charakter národní a pro velikou svou originalnosť; první věta (tvořící úvod k ostatním třem), zdá se poněkud dlouhou a monotonní, za to ostatní věty, zvláště čtvrtá (znázorňující slasti lásky) obsahují velmi pěkné, charakteristické motivy, které vyjádřeny vhodnou a mnohdy originalní instrumentací činí veliký dojem. Ovšem široké obecenstvo nepostihlo ve všem přednosti, jimiž dílo toto se honosí. Následovala „Slovanská fantasie" od mladého, velice nadaného českého skladatele Josefa Förstra ml. Vyznačuje se pěkným základním motivem, velice rhythmickým, jenž prováděn jasnou a průhlednou instrumentací a kombinován v druhé polovině s motivem smutečným činí celek neobyčejně pěkný a srdce posluchače plnou měrou jímající.

Číslo třetí tvořily dvě charakteristické skladby „Vigiliae" Zdeňka Fibicha, jenž zůstal věren své prosté, poetické náladě, která veškerá díla jeho vyznačuje. Motivy, jichž Fibich užívá, nemůže honositi se žádný ze skladatelů našich; něžnosť, prostota a hluboká snivosť melodií těch s instrumentací jak pavučina jemnou jsou v celé literatuře tak jedinými, že poslouchali bychom je stále a znova žádali, aby se opakovaly. Jaký to rozdíl mezi Vigiliaemi a protivnými, plnými, falešného citu skladbami, jimiž nás (zvláště hudební ústavy) zaplavuje v tom ohledu velice plodné Německo!

Předposlední číslo věnováno Smetanovi, tvůrci české hudby. Provedená symfonická báseň „Šárka" učinila svou hlubokou, důmyslností v zobrazení myšlének, význačnou rhythmikou, jasnou formou, provázenou nevyrovnatelnou instrumentací, tak úchvatný dojem, jakoby skladba provedená byla novinkou. Při poslouchání čarovných těch tonů jímá srdce posluchače neznámá síla a uchvacuje mysl jakési kouzlo, že poznáváme, jakými slovy mluví genius! — Následující číslo, Želeňského ouvertura „Na Tatrách", která koncert zakončila, měla po Smetanově skladbě ovšem nesnadné postavení; místa pěkně myšlená a v případnou formu oděná přišla k plné platnosti.

Koncert, který konán byl poprvé v nádherných místnostech Rudolfina, navštíven byl velice četně vybranou společností pražskou

Mimochodem budiž podotknuto, že by bylo záhodno, aby do programů tisknutých pojat byl též vždy stručný životopis skladatelů, jichž díla se poprvé předvádějí před naše obecenstvo, neboť jen tím způsobem se dá popularisovati u nás slovanská hudba. *V. Č.*

P. *A. H. Kirkor* uveřejňuje v „Dzienniku Poznańském" pozoruhodné „Vzpomínky vilenské", v nichž spisovatel líčí zajímavé stránky osvětového ruchu Poláků na Litvě, zejména ve Vilně, kdež p Kirkor sám náležel k nejhorlivějším spolupůsobitelům. Tamtéž dovídáme se, že do vilenských časopisů přispívali též čeští spisovatelé V. Hanka, K. Vl. Zap a Rittersberg, a sice články a dopisy psanými po polsku.

Nový sešit „Slovanstva ve svých zpěvech" vydáv. pečlivě a s příkladnou vytrvalostí Lud. Kubou v Hoře Kutné, obsahuje písně lužické. Sešit tento jest opatřen případnou statí o jazyku lužickém z péra důstojného P. M. Hórnika obsahuje třináct rozkošných písní lužických (v čtverozpěvu, trojzpěvu a průvod. klav.). Chvalitebný podnik páně Kubův netřeba nám zvláště doporučovati, ježto jsme k němu obrátili již několikráte pozornosť i doufáme, že

se k němu žádný upřímný přítel slovanské hudby lhostejně chovati nebude. Právě vydaný sešit krásných lužických písní národních vyzývá sám ke všímavosti ještě větší. Mimochodem podotýkáme, že podnik p. Kubův dospěl k desátému sešitu. Okolnosť tato také sama za sebe mluví!

Ve zprávě petrohradské cís. akademie věd za r. 1884., vytištěné v letošní únorové knížce „Журнала Министерства Народнаго Просвѣщенія“ (str. 63), čteme mezi jinými tato slova: „V lonském ročníku Čas. Č. Musea byla vydána rozprava Řeřábka o Jiřím II., posledním panovníku veškeré Malé Rusi. Spisovatel nejen sebral ke svému článku téměř všecku velmi rozptýlenou látku, ale podrobil ji také přísné kritice, tak že se může otázka o poslední době Červenoruského knížectví od nynějška považovati za rozřešenou, aspoň co se týče hlavních částí. Vzhledem k takové důležitosti práce p. Řeřábka, jakož většina historiků ruských i proto, že nezná s dostatek českého jazyka, p. Gonsiorovský vytiskl v našich „Zápiscích“ úplný překlad práce českého učence, opatřiv jej potřebnými vysvětlivkami rodopisnými.“

Professor oděsské university, pan A. Kočubinský, odhodlal se k slavnosti slovanské vydati mapu, znázorňující sídla Slovanů v IX. stol. za doby sv. Cyrilla a Methoděje. Mapa bude vydána v 10.000 výtisků ve velmi pěkné úpravě. Aby pak mapa mohla dojíti hojného rozšíření, bude se prodávati každý výtisk pouze po 30 k. (Одесскій Вѣстникъ č. 53.)

Nové knihy o sv. Cyrillu a Methodovi. (Bibliografie.) 1. Velehrad a slovanští apoštolé. Napsal B. Popelka. (S 3 obrázky.) V Brně, 1885. — 2. Cyril a Metoděj. Život a význam jejich k velehradské slavnosti. Líčí Jan Svoboda. (Přítel domoviny. Knihovna prostonárodní. I. str. 1.—168.) Vinohrady 1885. — 3. Жизнь и подвиги святыхъ Кирилла и Меѳодія просвѣтителей славянъ. — 4. Святые Кириллъ и Меѳодій, апостолы славянскіе. — 5. Краткое сказаніе о житіи св. Курилла и Меѳодія. (Tyto tři publikace vydal petrohradský slovanský blahodějný spolek a rozdávají se bezplatně.) — 6. Żywot śś. Cyryla i Metodego, apostołów słowiańskich napisany w tysiącletnią rocznicę chwalebnej śmierci ś. Metodego. Z polecenia Krakowskiego komitetu Pielgrzymki przez Ks. Chotkowskiego. Kraków 1885. — 7. Święci Cyryl i Metody Nap. Ks. dr. Kantecki Poznań 1885. — 8. Sv. Cyrill a Method, apoštolovia slovanskí, jich význam v cirkvi krest. vôbec a v Slovanstve zvlášte. Nap. Daniel Z. Lauček. Turč. sv. Martin 1855 — 9. Apoštolů slovanských sv. Cyrilla a Methodia životopisy Sepsal Václav Pok. Praha 1885. — 10. Svatý Cyrill a Methoděj. Na památku jubil. v roku 1885. Sestavil J. S. V Přerově. (Pokračování.)

Překlady z češtiny. Српска трговина и српски трговци од В. Алина. Прев. J. Србско коло 1885. (Ze „Slov. sborn.“ 1885.). — „Baron Goertz“ od Em. Bozděcha, přeložil do srbštiny Sret. A. Popović (Narod. bibliotheka). — Новчаник св Стевана са словенским натписомъ. Јавор 1885. бр. 10. (Ze „Slov. sborn. 1884) — „Z pieśni kosmicznych“ Jana Nerudy. Przeł. z czesk. Miriam. Tygodnik Powszechny 1885. N. 14. — Tarasova stepna sreća. Iz „Črty kozácké“, češki napisao E. Jelínek. Hrvatska vila 1885. br. 14.

Oprava. Omylem stalo se, že referent o Izvěstích petrohrad. blahod. slovanského spolku jmenoval na str. 221. spisovatelem statí „O nápěvech slováckých písní“ a „V oblasti slov. hudby“ p. prof. P. A. Kulakovského. Má správně státi: D. P. Nikolskij. — P. prof. Kulakovskij přispěl zejména těmito články: Bibliografické poznámky o novinkách v srbské literatuře, Bulharská bibliogr. zpráva, Činnosť jihoslovanské akad. v Záhřebě, Srbské bibliografické zprávy, Chrvatská žurnalistika a referaty.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: **na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.**

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. — 1885 — Číslo 6.

Christo Botev, bulharský básník-vojín.

Obrázek z bulharské literatury v době povstání.

Napsal J. A. Voráček.

Slivno pod Balkánem, v dubnu 1885.

Byl vlastně junákem a sice junákem v nejkrásnějším smysle. Jméno jeho zná dnes každý uvědomělý Bulhar a takřka celý národ zná pěti aspoň jednu z jeho pohnutlivých písní, jakou je tak zvaná „Modlitba“ Boteva. Celé jméno junáka i básníka zní Christo Botev. V řadě vojvod, jakými byli Stefan Karadža, Hadži Dimitr, Panajot Chitov a jiní, zaujímá jedno z nejčestnějších míst. Za jeho život, který objevil se a pohynul jako meteor v čiré noci, doposud nenapsáno mnoho. Nemyslím, že to z nevšímavosti nýbrž proto, že žije ještě v paměti jako živý mezi těmi, kteří ho poznávali. Pouze o jeho smrti junácké hovoří se častěji, ale jsou to více zpomínky nežli nějaká historická fakta. Jsou to více slova nadšení, nežli skutečné výjevy z jeho života. To budiž omluvou i následujících skrovných zpráv o jeho životě

Christo Botev narodil se v bouřlivém roce 1848. v balkanském městě Kaloferu, a později, když povyrostl, odešel do Ruska na učení. Avšak aniž by dostudoval, vrátil se a zaujal místo jako mladý, národní učitel v Bessarabii, kde žije dosti Bulharů pod ruskou vládou. Později odešel do Rumunska, kde působil na bulharských učilištích v Komratu, Brajle, Alexandrii atd. Jeho vlastní činnosť spadá do doby, kdy roku 1874. účastnil se vydávání časopisů „Nezavisimost“ a „Zname“ (Prapor) pod redakcí známého spisovatele a revolucionáře Lubena Karavelova. Tyto listy byly pravým evangeliem svobody a hlasatelem ohnivých myšlének proti odvěkým utiskovatelům národa. Bukurešt toho času byl pravým ohniskem bulharských emigrantův a pracovníkův o bulharském povstání. Rumunská vláda chovala se ke všem Bulharům ne-li zdrželivě, tedy, jak aspoň Panajot Chitov připomíná, dosti přátelsky a shovívavě. Vůbec v době, kdy Botev objevil se v Bukurešti, půda pro bulharské vystěhovalce a později i povstalce, byla již připravena od zesnulého Rakovského, který ze sebraných peněz od svých rodáků vypracoval již stanovy pro ná-

sledující bojovníky za bulharskou svobodu. Po smrti Rakovského byl jaksi náčelníkem L. Karavelov, kolem něhož se skupilo několik vlastenců, jako Christo Botev, D. Cenovič, K. Cankov a jiní, kteří účastnili se v plánech povstání, povzbuzovali k činu, vypomáhali sebranými penězi nemajetným druhům a hleděli udržeti spojení s balkanskými krajany. Prvním prostředníkem mezi bukureštským komitétem a Bulhary v podunají i za Balkanem byl mnich Levský.*) Bukureštský komitét, jak Z. Stojanov udává, byl z počátku více klubem, nežli nějakým tajným spolkem. Později bylo ovšem jinak. Střediskem všech jednomyslných zůstávaly Karavelovy časopisy a tiskárna. Každý článek v těchto listech čítal se nedočkavě a působil elektricky. Hlavní ostří bylo namířeno proti Vysoké Portě a proti Turkům, od nichž nebylo lze očekávati nějaké dobrovolné reformy. Věstníky byly sice zapovězeny v Turecku, ale čítaly se, jak S. S. Bobčev podotýká, více nežli dovolené cařihradské listy. „Pamatuji se," píše tento, „jako dneska na onu dobu; učil jsem se tehdy v jedné medicinské škole turecké; všichni soudruzi byli jsme elektrisováni ideami a učením Karavelova, tak že jsme nemohli ukojiti svoji touhu atd.

Avšak při idealních stránkách není divu, že časem objevila se skutečnosť méně růžová. Aliter in theoria, aliter in praxi! I to zde platilo. Poslyšme, jak líčí v této době Boteva současný spisovatel I. Vazov ve svých vzpomínkách „Ne ode dávna".

„V prvních dnech květnových roku 1876.," píše Vazov doslova, „viděl jsem se i s Botevem. Znal jsem se s ním dobře. Setkali jsme se již dříve v Brajle r. 1870., kdy spisoval věstník ‚Duma', v němž vyslovil první svůj protest proti dosavadní zprávě a ukázal svůj spisovatelský talent. Později pozvednul strašnou bouři proti sobě se strany brajlského obecenstva a sice pro své projevy a dobrodružný život, tak že byl nucen zastaviti vydávání listu. Roku 1871. přišel do Galace.

Tam jsem ho vídal mnoho měsíců.

Byl jako bezmocný tulák, bez přístřešku a chuďas jako Job. Měl špatnou reputaci. Šel-li okolo, šeptali si Bulhaři různé historky, které přičinily, že byl znám v Bessarabii, Brajle i Alexandrii. Všichni se ho báli, nenáviděli, ale ctili ho. Dělal naschvál, aby mluvili o něm, většinou jen špatnosti.

Policie slídila po něm

Bohatí ho přezírali. Mladí utíkali před ním, ale měli ho rádi. Nikdo nemohl snésti jeho smělého, orlího pohledu.

Postavu měl vysokou, silnou a byl takřka obrem. Měl černé plamenné oči, dlouhý římský nos, široké, vznešené čelo a pod bílými spánky tetelily se neustále modré žilky; vlasy měl přičernalé. Učený vzhled, neobyčejně vysoký vzrůst, mužný hovor a hlasitý smích, hrdý a smělý chod, to vše činilo jej zvláštním a povznášelo ho nad množství ostatních, mezi nimiž chodil v myšlénkách, neb aspoň zahloubán.

*) Také o junáku Levském přineseme zvláštní článek. Red.

A tento chlapík nemyslil jako druzí. Jeho mysl zajímaly socialní, všelidské otázky, strašné, nerozřešitelné úlohy, které bouří a plaší všechny duchy současníků.

V jeho hlavě vířily matné, nejasné a smělé sny, nějaké veliké plány budoucnosti, nemožné snad, avšak které objevují se pouze u lidí, kteří cítí, že jejich povolání je vyšší, idealnější a že nejsou k tomu, aby se trudili a myslili pouze za vezdejší chléb. Podobnosť se tlupou, kam ho okolnosti přiměly, ponížení, do kterého ho nouze postavila, ona zdrcující nouze: to vše ho trápilo, kormoutilo, vysilovalo. Byltě živým protestem proti nespravedlivému vyvyšování některych členů v obecenstvu. Své poslání spatřoval v boji s mocnými, ať již byli dobří nebo špatní, vše jedno. Chtěl býti spokojen až pokoří silného, až povalí vysokého. Neví se, jestli se kasal na boháče, na Midhada pašu, nebo na Vilhelma; jisto však, že mu byli protivni. Taká idea srostla s jeho duší."

Jednou schvalně odešel z Brajly do Bukurešti, kde se měl dávati kus „Ivanko", a to pouze za tou příčinou, aby převzal úlohu ubiti cara Asena. Mrzelo ho pouze, že charakter Ivanka byl velmi vybledlý a nesamostatný. „Avšak já," podotkl Botev, „převezmu pouze úlohu Ivanka a ne jeho charakter."

Podruhé zase mi pravil:

„Je mi líto, že se nebudou dávat u nás tak brzo Šillerovi ‚Razbojníci'. Hrál bych Karla Moora, toužím po tom, abych se stal Karlem."

Botev byl skutečně zrozen, aby stál výše nežli mnoho jiných, avšak podmínky nebyly takové, aby vychovaly veliké lidi.

Ve starém Římě Botev byl by býval Mariem a spíše ještě Brutem. Ve francouzské revoluci mohl býti Dantonem, ne-li prvým konsulem. V maďarském povstání r. 1848. byl by Košutem, nebo Görgeyem ... V Bulharsku dokázal po šesti letech čím byl a čím mohl býti. Osobnosť Boteva vyplňuje tuto epochu.

Avšak této chvíle v Galaci duch Boteva vadnul, chladnul a hynul nečinností a strnulostí.

Náhoda snad tomu chtěla, že se sblížil v Rumunsku s jedním Malorusem jménem F ..... Tento tajeplný člověk byl každému záhadou. Povídali, že procestoval celé Rusko, Německo, Francouzsko, Anglicko, Španělsko, Ameriku, ano i jiné země; dostával často psaní z Paříže, Londýna, Ženevy, Berlína od neznámých osob. Při tom se tvrdilo, že si dopisuje s mnoha ruskými aristokraty, kněžnami, hrabaty a podobnými

Všichni ho měli za nebezpečného komunistu; něco, což on neskrýval.

Naopak!

Častokráte nalezl jsem ho v kavárně „u bulharského lva", která patřila občanu Ganču Gabrovci, starému to povstalci z r. 1862., kterak se hádával prudce s navštěvovateli o socialních otázkách, kterak hájíval principy komuny, ospravedlňoval komunisty, kteří podle něho prý se obětovali za celé člověčenstvo.

Při tom byl nad míru výmluvným a rozumným. Tolikéž byl i učeným. Botev ho podporoval.

V takových hádkách se rozpaloval, rozdražďoval a přicházel skorem až k výstřednostem.

Jednou také jeden Bulhar dav se strhnouti hádkou řekl mu: „Pařížští komunisti jsou podlí chlapi.“

„Čapku dolů!“ zvolal F.... shodiv mu čapku na zemi, „když mluvíš o sto tisících mučenících, kteří dovedli umříti za myšlénku!!...“

Přítomní zbledli a rozešli se.

Takovým byl člověk, s nímže se Botev spřátelil a který měl rozhodný vliv na jeho ducha.

Tento F... měl výstražný vzhled, hleděl stále dolů a vzadu pod kabátem nosil stále revolver.

Díky však jednomu případu, čili abych se poopravil, zakročení policie zbavilo Boteva od tohoto magnetu a sice takto: F... vypověděli za hranice a Boteva zavřeli do vězení.

Byv po několika měsících uvolněn přičiněním několika vážených Bulharů, Botev se dal na cestu do Bukurešti, kde nejprve pracoval jediné pro svou výživu, později vydával zároveň s Karavelovem „Nezavisimost“ (Neodvislosť) a později ještě „Zname“ (Prapor). Ve všech sloupcích věstníku „Zname“ skví se bujarý duch, mocná mysl, elastický a ohnivý stil smíšen s jedovatými sarkasmy. Tamtéž uveřejnil i svoje vlastenecké básně, plné hněvu a nespokojenosti proti národním nepřátelům čili dušmanům.

Toho času obadva pracovníci trudili se horečně o přípravách ku povstání. Dopisovali si s bulharskými vlastenci ve vlasti, posýlali „apoštoly“ a hlasateli přes Dunaj a rozesýlali programy. Avšak jejich vzájemná práce se přerušila náhlým nedorozuměním, které bylo příčinou jejich rozchodu... (Dokončení.)

Turgeněv líčen dle svých dopisů.

Napsal dr. Pavel Durdík.

(Pokračování.)

Turgeněv s velikou radostí viděl v mládeži „poctivosť snah a nepadělané nadšení, touhu po dobrém a po blahu nižších tříd“ a dává jí tuto radu (ve psaní k A. P—vu): „Ve praktickém životě nenáleží hledati ideal všeobecný — a naopak speciální, jenž je jediné schopen života. Taký ideal a příslušnou mu činnosť ukazuje člověku to, co se nazývá jeho vrozenou vlohou a schopností, talentem aneb řečeno prostými slovy: ‚chutí k jisté práci‘. Nesetkal jsem se s člověkem, jenž by nebyl dařen nějakým takového duchu talentem, ale mnozí buď se nestarají, aby jej poznali aneb pokládajíce jej za příliš mělký a nedůstojný, nevěnuji mu všecku svou činnosť, a v tom vězí veliká chyba. Specialní ideal nejen že neodporuje všeobecnému, ale též oplozuje se jím

a vzájemně dává mu život.“ — Své přesvědčení Turgeněv nikdy netajil — ústně a písemně je vyznával. V psaní k hraběnce M. A. Milutiné píše o svém názoru světa toto: „Jsem především realista; nejvíce mne zajímá živá pravda lidské povahy, ke všemu nadpřirozenému chovám se lhostejně, nevěřím v pražádné absoluty a systemy, nadevše miluji svobodu a pokud mohu soudit — jsem přístupen poesii. Vše co se týká člověka, je mi drahé, se snahami slavjanofilskými nic nemám, rovněž nic i s jakoukoli orthodoxií. Snad jsem řekl dosti a v podstatě jsou to jen pouhá slova. Více o sobě říci nemohu.“ — Původ tohoto psaní je zajímavý. Syn hraběnky, gymnasista, dostal úkol k písemné práci: „Určiti názor světa dle spisů Turgeněva.“ Matka požádala Turgeněva písemně, aby thema v krátkosti vypracoval. Turgeněv to učinil výše uvedenými slovy, dodává však v závorkách: „musil jsem se podivit, jaké podivné úlohy dávaji se žákům středních učebných ústavů“. — Slovo a skutek vždy šly u Turgeněva v úplné shodě. Matka jeho byla strašná despotka, tvrdohlavá a vládychtivá, nakládající ukrutně se svými nevolníky; babička jeho o život připravila nevolnického sluhu. Sluha upadl o kamna, rozbil si hlavu, omdlel a krvácel; babička nemohouc snésti pohled tento, hodila polštář na krvácející hlavu, na polštář sedla a nevolníka zadusila. Dály se na venkovských statcích ještě horší věci. Vnuk a syn ukrutných ženštin napsal „Zápisky myslivce“ — jimiž na věčný pranýř postavil nevolnické právo. „Když můj otec zemřel r. 1834.,“ píše Vengerovu, „bylo mi tehdáž 16 let. Nenávisť k nevolnickému právu již tehdá ve mně žila — tato nenávisť byla mezi jiným příčinou, že jsem neposkvrnil svou ruku ani jedním udeřením, ačkoli jsem vyrostl uprostřed bití a mučení... Když matka zemřela r. 1850. (tedy 5 let před zrušením nevolnictví) ihned jsem daroval svobodu veškeré čeládce; od sedláků, kteří s tím byli srozuměni, bral jsem roční plat, byl jsem všemožně činným ve prospěch svých sedláků při zrušení nevolnictví, z výkupných peněz jsem ustoupil sedlákům pátou část — a v hlavním svém statku nevzal jsem peněz za pozemky, na nichž stály selské dvory, což činilo značnou sumu.“ Nedosti toho, Turgeněv, jenž po matce nedědil ničeho, se ještě omlouvá, že učinil tak málo dodávaje: „Jiný na mém místě byl by udělal více a rychleji, než já mluvím pravdu, tak jak to bylo. Chlubiti se jí nemám příčiny, než tuším i bezčestí nemůže mi přinésti.“ — I později po zrušení nevolnictví ustavičně mnoho dobra činil sedlákům z vesnice Spaské, kde měl svůj panský dům. Uvedeme zajímavé psaní, jež Turgeněv svým bývalým nevolníkům poslal z Bougivalu (u Paříže) 4. září 1882.: „Obdržel jsem Vaše psaní a děkuji Vám za dobrou paměť o mně a za Vaše blahopřání. Mně samému je velmi líto, že za příčinou své choroby nemohl jsem přijet letos do Spaska. Mé zdraví se nyní jaksi lepší a doufám, že budoucí léto strávím v Spaském Slyšel jsem, že od některé doby méně pijete kořalky, velmi jsem tomu rád i doufám, že i na dále nebudete ji píti; rolníka vede opilství k jisté zá-

hubě. Líto je mi, že dle doslechu děti Vaše málo navštěvují školu. Pamatujte si to, že v naší době je člověk, jenž neumí číst a psát, jako slepý a bezruký. Dle každoročního obyčeje svého daruji Vám jednu desetinu lesa. Jsem jist, že nebudete dělat nijaké škody ani na mém domu, ani v mé zahradě aniž čemukoli co je na mém statku, v tom se na Vás spoléhám. Poroučím se Vám, Spasští rolníci, a přeji Vám všelikého blaha. Bývalý Váš statkář I. T.

Celkem sedláci v Spaském nevynikali pilností a rozvahou, mnoho bylo mezi nimi lidí zpustlých a nedbalých. Turgeněv školu jim založil — ale děti do ní nechodily! —

Turgeněv svou dobrotou hleděl napraviti to, co páchala ve svých despotických vrtochách jeho matka. Když Ivan Sergějič byl doma, tu čeládka si oddychla; mladý dobrý pán je zde, těšila se čeládka. Zajímavou historii měl nevolník matky jeho Kudrašev. Nevolník Kudrašev, ještě hoch, provázel jako sluha Turgeněva do Berlína. Turgeněv si dal jím práci, naučil ho německy a připravil ho ke zkoušce, tak že Kudrašev vstoupil do lékařské fakulty v berlínské universitě; zapředl též milostný román s jednou Němkyní, než jednoho dne nechal všeho, i studií i nevěsty, aby se vrátil do Ruska. „Rusko je mi milejší a Němci mne do smrti omrzeli,“ odpovídal na domluvy Turgeněva, jenž se obával, že po návratu svém do Spaska si zasteskne v nevolnickém stavu. Byl to však veliký tvrdohlavec — v Spasku učinila ho matka Turgeněva svým domácím lékařem. Lékař svou tesknosť, když na něho přišla, zaháněl pitím kořalky. Po svém příjezdu do Ruska změnil své chování k Turgeněvu, bývalému to svému spoludruhu v universitě — nazýval ho nejinak než „pane“, a nikdy si nesedl v jeho přítomnosti. Turgeněva to velmi rmoutilo, než k bývalému přátelskému obcování nemohl ho přemluviti. Později měl týž Kudrašev výhradnou praxi ve dvou okresích a nabyl v moskevské universitě diplomu zubního lékaře. Měl veliké schopnosti, jen že byl líný, tlustý a bezstarostný: výtečně zpíval a hrál na kytaru, při čemž posměšně napodoboval Němce, zpívaje německé písně. Nerad čítal německé lékařské časopisy, jež Turgeněv pro něho objednával za tím účelem, aby stopoval současnou náuku. Jedl nesmírně mnoho. Často hrával s ním Turgeněv v šachy, než nikdy ho nemohl přemluvit, aby s ním obědval: „Panský oběd není pro můj žaludek, budu mít hlad,“ říkal. Turgeněv ho měl velice rád. — Jiný zajímavý nevolník Turgeněva byl Štěpán, jehož získal tímto způsobem: Jednou přišel jakýsi mladík k Turgeněvu s prosbou, aby ho koupil od sousedního statkáře, „jenž,“ dodával Štěpán, „donutí mne k tomu nejhoršímu“. Turgeněva to neobyčejně dojalo, začal vyjednávati se statkářem a koupil konečně Štěpána za 800 rublů, načež mu doručil listinu, že je svoboden, avšak Štěpán odpověděl rázně: „Nechci svobody, listinu račte u sebe podržet, chci vám sloužit.“ Štěpán osvědčil se výtečným kuchařem a od té doby Turgeněva neopustil. Tento krásný silný junák zbožňoval Turge-

něva a když Turgeněv dle svého obyčeje na dlouhé měsíce odjížděl do ciziny, Štěpán sloužil za kuchaře v prvním moskevském klubu a vždy čas od času se poptával u rozličných přátel, kdy „baťuška“ přijede. Dověděv se, který den Turgeněv přijede, Štěpán hned opustil výhodné místo, a s veselou tváří vítal Ivana Sergějeviče a nastoupil vždy ihned u něho svůj kuchařský úřad, Jednou psal Turgeněv, že Štěpán může učiniti podmínky na rok v tak zvaném anglickém klubu v Moskvě, ale Štěpán to zamítl řka: „A což jestli Ivan Sergějevič neočekávaně přijede, co bude pak? Prosím vás, já ho za žádného nevyměním, vždyť když jde po Něvském prospektu, vyniká o celou hlavu nad ostatní.“ — Jiný nevolník, Zachar, byl neodlučným lokajem svého pána — v 70. roce svého věku pozbyl zraku a Turgeněv dal mu pensi a byt v Spaském. — Turgeněv byl milován od svých sedláků a od čeládky, jíž se často zastával proti ukrutné své matce. V obcování svém nehalil se ve vznešenosť a velebnosť, jak to tak často vidíme u ješitných domýšlivců a jak to též učinil vlastní jeho starší bratr Mikuláš. — Jiný bývalý nevolník Turgeněva, Afanasij, je vylíčen v „Zápiskách myslivce“ (v náčrtku „Jermolaj a mlynářka“ — tento Jermolaj je vylíčen přímo ze skutečnosti dle Afanasia). Kdykoli pak Turgeněv se vrátil do své rodné vesnice, již napřed věděl, že k němu druhý den přijde Afanasij, známý pod jménem panského myslivce, neb za vlády staré paní bylo jeho povinností zaopatřovati panskou kuchyni zvěřinou. Byl to vysoký, dobře rostlý mužík, jenž jednotvárně referoval Turgeněvu o mladých chřástalech, slukách atd. Turgeněv ho pozorně poslouchal, neskákal mu do jeho plynné řeči, bral peníze ze sáčku a dávaje je nevolníkovi říkal: „Teď se mnou dělej co chceš.“ A hned šli na lov, prolézali spolu bahna a houští a po celé dni potloukali se po lesích. Překrásný náčrtek od Turgeněva o „slavících“ je doslovně napsán dle slov tohoto Afanasija, jenž byl velikým specialistou ve všech druzích lovu a honby, začínaje medvědem a konče mřínkem (rybou).

Člověk, jenž první vzbudil v malém Turgeněvu zvědavosť a zálibu k výtvorům ruské literatury, byl nevolník, a sice byl to komorní sluha jeho matky, jenž mu pokradmo, někde v zahradě neb v některém ze vzdálených pokojů předčítal „Rossiadu“ od Cheraskova. Četl tento nevolník důkladně, jako jeden z hrdin povídky: „Punin a Baburin“, opakoval totiž každý verš z počátku „na nečisto“, velmi rychle a potom „na čisto“, hromohlasně, pomalu a s neobyčejně slavnostním tonem — a malý Váňa (Turgeněv) velmi pozorně poslouchal nejdříve šeptajícího a potom křičícího svého učitele. Myšlénka o osvobození nevolníků a zlepšení hmotného jich postavení již záhy byla vodítkem jeho činnosti a pevně byl přesvědčen, že vzdělání bude nejlepší zárukou šťastnější budoucnosti ruského rolnictva. „Přečetl jsem ‚Jitro statkáře‘ od Lva N. Tolstého,“ píše Družininu 13. ledna 1852. (ještě před osvobozením nevolnictva), „a velmi se mi to líbilo. Jazyk, povídka, charakteristika, vše je výtečné. Mravní dojem po-

vídky jest ten, že pokud bude trvati nevolnický stav, není možné sblížení a srozumění obou stran přes všecku nezištnou a poctivou snahu, a dojem tento je dobrý a pravdivý. Avšak vedle toho je jiný pobočný dojem a sice ten, že vůbec vzdělávat mužika a zlepšovat jeho poměry prý nevede k ničemu — a to je dojem nepříjemný."

Ve slovníku jest otištěna prosba, kterouž podal Turgeněv tehdejšímu gosudáru, následníku Cesareviči Alexandru (II.) v naději, že mu bude prominut přisouzený trest za vydání „Zápisků myslivce". Stalo se to takto: R. 1852. Turgeněv sebral jednotlivé náčrtky ze „Zápisků myslivce", uveřejněné během pěti let v petrohradském Sovremenniku a vydal je v Moskvě zvlášť, ve dvou částech. Spis ten měl za příčinou jeho protinevolnického směru veliký úspěch, než ve vládních kruzích vzbudil velikou nevoli. Tehdy byla doba nejděsnějšího absolutismu; heslem Mikulášské vlády byla tato trojice: 1. samoderžavie (absolutismus), 2. pravoslavie, 3. národnosť, při čemž do pojmu „národnosť" vládní orgány shrnovaly též nevolnické právo, které vedle absolutismu a pravoslavie bylo pokládáno za jeden z kořenných základů státního a společenského ústrojí Ruska.

Car byl, rozumí se, velmi pobouřen; kníže Lvov, tehdejší moskevský censor, byl propuštěn z úřadu za to, že „Zápisky myslivce" dovolil tisknouti zvláštním vydáním. Turgeněv již tehdá byl velmi špatně zapsán u policie již proto, že byl v Paříži r. 1848. v tu dobu, když tam vypukla revoluce a pak že byl v přátelských poměrech s muži, jichž byla malá hrstka, kteří pro jich svobodomyslnosť byli pod dohlídkou policie. V březnu roku 1852. napsal Turgeněv „Psaní z Petrohradu" do Moskevských Vědomostí, obsahující žalosť a nářek ruského vlastence nad neočekávanou smrtí Gogola. Vytištění tohoto nekrologu v petrohradských žurnálech bylo zakázáno od předsedy censurního komitétu (byl jím Musin-Puškin, jenž z osobní nenávisti ke Gogolu zákaz ten dal). Turgeněv poslal nekrolog do Moskevských Vědomostí a zde byl vytištěn se svolením moskevské censury. Policie viděla v té věci zjevné neposlouchání censurních rozkazů. Turgeněv byl zavřen na měsíc do šatlavy v policejním domě, aby se polepšil — neposeděl však v šatlavě celý měsíc — dcery policejního úředníka, jenž měl tam dohlídku, uprosily otce, jenž svolil, aby si mladý spisovatel odseděl svůj trest v bytu úředníkově, kdež napsal svou přesmutnou, tklivou novelu „Mumu". Uvedeme doslovně výše řečenou prosbu Turgeněva.

Gosudaru následníku Cesareviči Alexandru Nikolajeviči. V Petrohradě 27. dubna 1852. Vaše císařská Výsosti! Nejmilostivější pane!

Předešlého 16. dubna byl jsem dle nejvyššího rozkazu posazen na měsíc do vězení, po jehož uplynutí mám býti odeslán na venkov. Pokud vím, byl jsem stižen tímto trestem za uveřejnění článku o zvěčnělém Gogolovi v „Moskevských Vědomostech". Pokořuji se bez reptání monarší vůli, a hodlaje pouze se ospra-

vedlniti z obvinění, jakobych byl úmyslně jednal proti vládnímu rozkazu, osměluji se vylíčit Vaší císařské Výsosti se vší upřímností podstatu celé záležitosti.

Dověděv se o smrti Gogola, napsal jsem několik řádků, v nichž jsem hleděl vyjádřiti zármutek svůj, vzbuzený ve mně touto zprávou. Článek můj byl z počátku dán do „Petrohradských Vědomostí“, ale vytištěn tam nebyl; tu jsem zaslal článek do redakce „Moskevských Vědomostí„; mně bylo známo, že článek bude podroben i tam všem censurním předpisům, proto jsem neotálel poslati jej do žurnálu, vydávanému v městě, kde Gogol umřel; při tom jsem pokládal — neb cela záležitosť byla čistě literarní — vzniklé v Petrohradě obtíže za výsledek osobních názorů censora o talentu nebožtíka. Osměluju se ujistit Vaši císařskou Výsosť, že posláním svého článku do Moskvy nejen že jsem neminil neposlechnouti představenstvo aneb se protiviti jeho vůli, ale že jsem neměl ani pomyšlení o tom, že činím něco protizákonného. Hned bych byl zničil ten článek, kdybych jen poněkud byl mohl myslit, že mé jednání bude pokládáno za neposlušnosť. Nyní neshledávaje za sebou nijaké jiné viny trvám ve vězení v policejním domě a nevím. jaká bude má budoucnosť, což mne tím více tíží, že mé zdraví vyžaduje častých porad s lékaři sídelního města.

Při takových okolnostech zbývá mi pouze utéci se k milostivé shovívavosti a vysoké přímluvě Vaší císařské Výsosti. Račtež, nejmilostivější pane, předložiti můj upřímný výklad celé záležitosti Jeho Veličenstvu, čímž snad bude mi lze aspoň ospravedlniti své záměry před Jeho Veličenstvem.

Pouhou dobročinnou pozornosť Vaší Výsosti budu již pokládati za oblehčení svého osudu.

Vaší císařské Výsosti nejoddanější

Ivan Turgeněv,
kolležský sekretář ve výslužbě.

V době svého internování ve vesnici — trvalo dvě léta, až do konce 1854. — napsal Turgeněv novely: Dva přátelé, Zátiší a začátek své pětiaktové, psychologickou hloubkou a jemným povahopisem vynikající komedie „Měsíc na venkově“.*) — Po tak krutém potrestání Turgeněva — stalo se to k osobnímu rozkazu Mikuláše — dlouhou dobu ze strachu ani jméno Turgeněva neuváděli ve veřejných listech, a místo jména jeho říkali „jistý spisovatel“. V tehdejší dvorní společnosti budilo to smích, že šlechtic byl posazen do šatlavy... Konečně ustavičný pobyt ve vesnici mladého Turgeněva velmi tížil, až teprv přímluvou hr. Lva Tolstého a paní Smirnové u tehdejšího následníka trůnu vrácena byla Turgeněvu svoboda, již i použil, aby co nejrychleji odebral se do ciziny.

*) „Měsíc na venkově“ (Měsac v děrevně) dáván byl v spracování E. Zabela na vídeňském dvorním divadle na konci r. 1884. pod názvem: „Natalie. Schauspiel in vier Aufzügen“. O dramatických spisech Turgeněva viz můj článek v „Květech“ 1885., březnový a dubnový sešit.

Turgeněv, jenž svými „Zápisky myslivce“ mravně přispěl k odsouzení nevolnictví, choval velikou úctu k mužům, kteří v redakční kommissi, vládou jmenované, obětovně a spravedlivě vypracovali projekt o osvobození sedláků. V dopisech Turgeněva jest řeč o dvou takových bezzištných a osvícených vlastencích, byl to Jiří Samarin, o němž již dříve jsme se zmínili, a hrabě N. Milutin.

Rok před svou smrtí, upoután jsa nejbolestnější nemocí k loži, píše Turgeněv 13. října 1882. liflandskému baronu U. F. tato slova, obsahující příčinu skrovného výsledku emancipační reformy na Rusi. (Psaní je psáno francouzsky.) „O činnosti N. Milutina v Polsce měl bych proti Vám mnoho námítek — slovo o Tamerlanské práci bylo ostatně užito od něho samého, on pokládal tuto práci dle svého pevného přesvědčení za smutnou nutnosť. Já však nikdy nezapomenu na ohromné služby, jež prokázal Rusku co člen redakční kommisse ve prospěch veliké reformy, a nejen že nevidím v Milutinovi zlého genia, jak jste vy řekl; naopak, vítám v něm jednoho z našich velikých a řídkých státníků. To není jeho chyba, že velká ta událosť, osvobození sedláků, neměla ty následky, jakž se očekávalo. Je to chybou jiných, kterým se zdařilo uvésti do řečeného projektu osudné doplňky.“ K tomu dodáváme, že doplňky tyto buď ničily aneb znamenitě obmezovaly blahá stanovení, vyslovená v hlavních punktech projektu; stalo se to vlivem dvorní kamarilly a reakcionářské šlechty; protivníkem osvobození sedláků byl sám moskevský metropolita Filaret! Faktum jest, že osvobození sedláků svorným vlivem všemožných zpátečnických živlů provedeno bylo velmi úzkoprse, a s velikou škodou a nespravedlností pro sedláky, t. j. že jim nedali dosti pozemků, jen aby statkáři tím neutrpěli. To míní Turgeněv slovy „osudnými doplňky“. Uvádíme za této příležitosti slova pronešená Turgeněvem r. 1868. dne 19. února v Paříži k témuž Milutinu ve výroční den prohlášeného před 4 lety osvobození lidu: „Pokud budou na Rusi svobodní lidé, bude jméno Mikuláše Milutina pronášeno v řadě mužů tvořících hrdosť Ruska, s obzvláštním citem vděčnosti a úcty — a mužů těch počet není veliký!“

(Pokračování.)

Poljice a Chrvaté poljičtí.

Črta národopisná a kulturní.

Od Ivana Matešana.

Umínil jsem si nastíniti v nejhlavnějších rysech onen dílec chrvatské naší vlasti, jenž se již za knížat a králů chrvatských objevuje samostatným, a takým zůstává až do 6. června 1807. — a to jsou Poljice.

Značná je řada spisovatelů, kteří se bavili většinou dějinami této zajímavé krajiny: zákonníkem poljickým, avšak pramálo zeměpisem a

ethnografii její. Uvedu-li Farlatia, Baschinga, Bajamontia, Miličeviće, Neugebauera, Franceschia, Danilova, Šafaříka, Popoviće, Solitra, Pavlinoviće, Jagiće*) — zmínil jsem se asi o všech, kteří připomínají, jedni více, druzí méně o Poljicích. Ano, všichni tito učenci zkoumají hlavně zákonník a historii poljickou: naší črtě však hlavním je účelem vylíčiti též život, povahu a obyčeje Chrvatů poljických.

I.

(Zeměpisný popis. — Obyvatelstvo, jeho způsob života. — Život venkovana a jeho obydlí. — Procházka vesnicí, národní zábavy lidu. — Zevnějšek a kroj Poljičanů, mužů a žen. — Zaměstnání venkovanů, jejich povaha a vlastnosti — Přírodní krásy skalnatých krajin poljických: jeskyně, kopce, vodstvo. — Námořnictví, rolnictví, vinařství, chov dobytka a olejnictví. — Květena a svířena

Pohledneme-li na mapu Chrvatska, spatříme v Přímoří chrvatském, v zemi dalmatské, uprostřed vnitrozemí na východ od města Splětu, od říčky Žrnovnice do řeky Cetiny nápis „Poljice“. O poloze Poljic vypráví nejstarší popis, jenž pošel z péra Paladija Fuska Padovana z počátku XVI. věku: asi 80 stadií (2 geogr. míle) od Splětu otevírá se hrdlo veliké a nad míru spanilé doliny, uzavřené sráznými horami; tuzemci zovou ten kraj „Poljica“.

Odkud to jméno? Pochodí-li od starodávna? — To jsou otázky, které se nám především jiným namítají. Že to jméno starobylé, svědčí nám listina jedna z počátku XI. věku, která připomíná kneza Stjepana. Dále oznamují památky staré, že mezi 12 knezy (župany) chrvatskými, kteří se účastnili korunovace krále Kolomana r. 1102., nalézal se též knez poljický. Jméno to objevuje se nám později v dějinách v témž tvaru, ač možno nikoli v témž významu. Domácí prameny, jmenovitě statut z r. 1400., jenž se vždy odvolává na starší recensi, nazývá kraj ten „provincija poljička“, „župa poljička“, „prisvitla gospoda i poštena župa poljička“ atd.

Jméno máme, avšak kdo je vzdělal? A proč právě tak a ne jinak? Národ chrvatský, jenž prvý osídlil končiny ty, od polí široko daleko se prostírajících, která nejvíce do očí jeho padla a v nich s mocným dojmem utkvěla, nazval celé to sídlo své jménem „Poljice“ [tolik co české: políčka].**) Zdali to jméno obejímalo tytéž hranice, které poznamenává statut, a které se i dnes sem počítají, nesnadno nám rozhodnouti nemajícím spolehlivých svědectví. Můžeme se dohadovati a též

*) Stručná zpráva o Poljicích jest v „Naučném slovníku“ od Perwolfa v díle VI. str. 545—546. Srovn. P. J. Šafařík: „Krátká zpráva o statutu poljickém“ (Č. Č. M. 1854., str. 270.—283.). Jiných prací lze se dopíditi ve knize: Valentinelli · Bibliografia della Dalmazia e del Montenegro. V Záhřebě 1855. — Uvádíme zde jmenovitě: Jan Fortis: Viaggio in Dalmazia (1774.). Jana Franceschia stať „La Poglizza“ (popis krajiny poljické) v týdenníku „La Dalmazia“ (1845.—47.). Farlati Daniel ve spise „Illyricum sacrum“. Benátky 1751. atd. Kromě toho zvláště důležité jsou příspěvky v Archivu pro jihoslovanskou historii (M. Mesić „Poljički statut“ v V. knize) a v publikacích jihoslov. akademie (Jagić ve Starinách sv. VI. a V. Bogišić ve spise: „Pisani zakoni na slav. jugu“. Záhřeb 1872.). Naši stať viz „Iz Poljice“. Píše Ivan Matešan. Hrvatski Dom. 1880.

**) Téhož původu je zajisté název města českého „Polička“, kterýž název zprvu celou krajinu okolní označoval, později pak přešel jen na město, v krajině té vzniklé.

s pravděpodobností říci, že v dnešních Poljicích v době chrvatské samostatnosti byly župy poljická a mosorská, jedna vedle druhé a každá neodvislá. Průběhem času pak župa mosorská jsouc menší i slabší zanedbala svého původního jména a splynula s poljickým. Tak došlo do hranic a prostory, které se později připomínají. Časem pak přešla župa poljická z doby králů chrvatských v dobu králů Arpadovců, udrževši povždy samostatnosť svou pod novým názvem „kneževina“ (knížectví). Nového vzrůstu a posily dostalo se jí počátkem XI. věku, když se přistěhovali z Bosny tři synové velikého knížete Miroslava: Těšimír, Krešimír a Elem, kteří sídla svá rozložili v Poljicích. Později v XIII věku přistěhovali se nějací uherští šlechticové, kteří provázeli do Dalmacie krále Belu IV. Uvidíme ke konci, kterak tito přistěhovalci vykonávali všecka důstojenství i veliká i malá v župě poljické.

Na prostoře mezi mořem Jaderským a řekami Cetiní a Žrnovnicí prostírá se „kneževina“ poljická. K přesnějšímu označení však třeba doložiti, že se s jedné strany dotýká i pevniny, jmenovitě od severozápadu vesnicí Biskem a Kotlenicemi. Jako mořské vlny zdvihají se Poljice se svými vesnicemi Duće, Jesenice a Podstrana. S této výše spouštějí se pozvolna a klesají v kotlinu, v níž se seřaďují Srinjin, Cata, Sitno, Dubrava, Kostanje i Žvenčanj. Vynořivše se z těchto prohlubní vypínají se v horu a planinu, aby se převalily přes hrdý Mosor a odtud aby se vrhly přes Duće Dolní Střední a Horní do náruči řeky Cetiny. Přičteme-li k tomuto obrazu ještě dodatky pozdějších dob vesnicemi Tuga a Podgradje, dostaneme dnešní Poljice „krásnou domovinu u pokrají moře, přístavy a rybnými místy přebohatou, protkanou rovinami, řekami a doubravami, zahradu hojné živěny a květeny šťavnaté, jakou rodí jen nejjižnější krajové světa“. (M. Pavlinović.) Z téhož obrazu pochopitelno je u Poljic i rozdělení na dolní, přímořské, pak střední nejčetnější, a horní Zamosorské. Z krásy přírody, kterou první přistěhovalci v plné míře pochopili, vznikla pověsť mezi lidem, že sestra Tuga, žena jemného vkusu, vybrala sobě nejkrásnější díl celé Dalmacie. O pravdivosti této pověsti mnoho se vypravuje, ano i vesnice Tugari z oněch dob prý nosí své jméno, zbytky pak jejích dvorů sedláci posud ukazují. Jakkoli tomu je, šťastnými a mocnými zovou se državy, které mají pevninu i moře. Také knížectví poljické zajisté bylo šťastno: těšilo ť se z moře i pevniny. Vládloť mořem a vládne v takovém množství, že mu není míry, avšak co do pevniny, kde se střídají pole, vinohrady, ornice, skály a údolí, snadněji lze odměřiti. Na míle nepočítám, neboť těch není v Poljicích; raději chci se držeti oné starodávné míry dle času chůze. Od východu k západu táhne se na 5 hodin, a od severu na jih právě tolik, aneb o něco málo méně. To však platí jen pro místa nejširší a nejdelší, neboť ani Poljice nejsou nějakým „hambarem“ mezi planinami, či nějakým pravidelným čtverostranem, i ony jsou tu užší, tu širší: avšak opět vám opakuji: těžko je měřiti, kde není míry.

Dle poslední anagrafie ze dne 31. prosince r. 1879. farní sice, avšak přesnější nad všecky kommisse počet obyvatelů obnáší v dnešních Poljicích 9219 duší, a 1376 stavení, z nichž připadá obci:

Splětské 3578 duší, 599 stavení,
Omišské 3636 „ 590 „
Siňské 2005 „ 287 „

Města soujmenných obcí jsou i nejbližšími sousedy tohoto knížectví, a ačkoliv v jisté době, pokud toto svobodno bylo, přijímala pomoci a záštity od něho, tak za dík je nyní utlačují a olupují. Na západu u paláce Dioklecianova hraničí Split s proslulým municipiem. Poljice jsou s tímto městem v největším styku, od něho přijímají, avšak ještě více mu dávají. — Na východě leží město Orniš as s 800 obyvateli, pověstné svým smělým loupežením po moři, do něhož dovedlo zaplésti, často a častokráte i mírné republikány. Jináče je město velmi průmyslné a časem snad se stane důležitým pro obchod, budou-li vyplněna všecka jeho přání. Onde proti severozápadu utíkají se horní Poljičané k městu Sinji. Jak smutno musí býti občanům poljickým v této obci, snadno pochopíme, považíme-li, že město není od nich více vzdáleno, než skoro pět hodin! Pak že nejsou moudrými a obezřelými dělitelé Polsky, t. j. Poljic! A jak teprv!

Přece však, když divák obrátí svou pozornosť s těchto prosaických hradů a měst na přírodní kouzla Poljic, přesvědčí se, že materialisté jich úplně nevyplenili, naopak obraz tu se zjevující oku jeho bude lahoditi, neboť varietas placet. Jsou tu velebné hory, i podzemní úvaly, jsou tu strmé a srázné vrchy i půvabné, rozkošné doliny, jsou zde hroznem oplývající vinohrady i zlatoklasné nivy i pestrobarvé květnice, pak též jednotvárné holé stráně, plné pustého kamení. Poljice ani nejsou úplně holé, ani úplně rovné. A to bude asi jednou a nemalou příčinou, proč je zajímavo putovati po těch stranách. Pravda ovšem, ještě ani jediný turista, ni anglický, ni francouzský, ba ani italský, ni chrvatský nenasytil se pohledem na krásu Poljic, a na svědectví toho odvolávám se na samy Poljičany, kterým je v té příčině největší autoritou biskup, o němž praví: „Dosti viděl biskup světa a též far svého biskupství, avšak není místa, které by si byl tak oblíbil, jako Poljice.“ Prozatím větších autorit se nedovolávám, neboť jich není a nebylo v celých Poljicích. Annaly poljické, t. j. živoucí řeč venkovana, připomíná tyto znamenité muže, kteří je navštívili: francouzského generala Marmonta, když r. 1806. zničil knížectví i knížete; pak generala, místodržitele Dalmacie, barona Rodiće, když se byl tento r. 1878. spíše ze strategických ohledů než z příčin nutné nápravy materielních poměrů k nim obrátil. Mají i právo tací velmožové, nezacházeti v podobné vesničky. Neníť tam ani krásných cest, ni širokých silnic, ani dobře osedlaných koní, ni úhledných paláců, ni prostranných náměstí, ani rozmanitých kratochvílí, ani divadla, ani illustrovaných novin, a vůbec ničehož z toho, čím náš XIX. věk vyniká nad své předchůdce. Vždyť pak v Poljicích není ani řádné krčmy, ať nedím hostince! Jeť již svrchovaným dobrodiním, odváží-li se kdo letní dobou prodávati víno a koláče. Nuž a kam se mají uchýlit lidé uvyklí všakému rozmařilému pohodlí? Kde si mají porozprávěti mezi sebou? Zajisté slyšeli, že není v Poljicích ani čítárny v dnešním toho slova smysle, nýbrž že se tu po starodávném zvyku konají pouze nedělní schůze buď před kostelem neb před farou neb bratrským domem. Kolik

osob tolik novin. Každá má svou zvláštní rubriku, oddělenou od druhé. Tu je na vybranou kriterium každého. Nejprve přicházejí nejnovější zprávy a pak politický přehled z pramene některého obchodníka aneb hostinského blízkého města, s onou hodnověrností, z jaké se těší přepisy starých listin z jedné ruky do druhé. Avšak to, čím vynikají tyto noviny i nad nejnovější evropské, jest čistý jazyk, kterým se odívají, a bohaté prostonárodní klenoty v každém čísle, totiž povídky, popěvky a písně, hádanky i satiry. Neschází sice ani kritika o všech nejnovějších publikacích a událostech v jejich ovzduší světovém; ba naopak, musím říci, že se tu vše dopodrobna probírá a rozvažuje. Mezi domácími zprávami jest jich vždycky tolik, že nijediná událosť každodenního života neupláchne obyčejnému kronikáři. Kterak tu pak práce obchodnické a polní zastoupeny jsou, netřeba mi zpomínati, neboť i nejmenší cena vína a žita se zaznamenává. Odbočil jsem: třeba, abych se vrátil k Poljicím!

Veškeré obyvatelstvo poljické přiznává se k jedné víře, katolické, a jedné národnosti, chrvatské, a jednomu stavu — dělnickému.

Na území Poljic, praví historikové, a já potvrzuji, nebylo nikdy hradu ni města, než pouhé vesnice. Nejprve zaujal jeden rod z jedné krve pod jedním jménem jedno místo. Jakmile stalo se místo to těsným, stěhovali se dále pod novým jménem, avšak odvislí jsouce na prvém rodu. Více rodů tvořilo plémě, jemuž v čele stál plemenný pohlavár, rex et judex ve svém kruhu. Že tito rodové a plemena stany své obyčejně rozbíjeli pod horou, uprostřed pole, ve vzdálenosti od půl hodiny od sebe, to viděti lze ze zmíněných vesnic, čili katunův (= obcí) poljických, rozdělených ve více menších skupin, v nichž převládá plemenné jméno počtem nejhojnějšího plemene. Vedle tohoto plemenného jména skupiny ty nazývají se též dle polohy své. — Zádruhového života v těch rodinách dnešního dne není. Proud, který se rozmáhal se strany severních Slovanů, pronikl i k nejjižnějším. Všude tytéž zjevy, všude tytéž příčiny. Nešťastná doba rozlučuje syna od otce, bratra synovce od strýce, ujímá pospolitou sílu, a tím mnohé a mnohé vrhá do propasti. Přece však jako zbytek starodřevního zádruhového života ještě nyní se vlekou zádruhy o 30—40 členech pod jednou vrchní hlavou, avšak v takové vzdálenosti, že se mohou i bez překážky mezi sebou ženiti. Ovšem jsou řídké takové případy, avšak poskytují nám aspoň stín pravého obrazu. Místo abych se pouštěl v popisování jednotlivých členů zádruhy, vejděme raději do příbytku dnešního sedláka. Hle, před námi skupina domů, obílených vápnem, a pokrytých kamennou krytbou z domácích vykopanin. Téměř všecky jsou jednopatrové, vystavěné z tvrdého kamene, pomocí vápna a druhdy i bez něho, na suchu. Oken je málo, z každé ze čtyř zdí po jednom propouští světlo denní. Vnitřek neposkytuje nic zajímavého. Na jednom konci hoří oheň na ohništi, na druhém stojí postel, a nad ní na polici pověšené ženské oděvy a šaty chlapců. Uprostřed je ořechový stůl, u něhož se pospolitě jí i pije, a vedle něho je dřevěná police na nádobí dřevěné i hliněné. Při zemi je pivnice (sklep na víno) i kamenné vědro na olej, nářadí pro vinný mošt a rozmanité potřeby k jídlu. Před domem je malé nádvoří, zřídka kde ohražené, na konci jeho nalézá se domek pro živočišstvo rozličného

druhu. U něho hned slyší se přežvykování drobného i velkého dobytka: s odpuštěním toť chlév a blízko něho hle hnojnice.

Čas je k večeři; pohleďme za stůl, ať seznáme domácí čeleď. V čele stolu na prvém místě sedí člověk, jenž i po letech i po tváři prozrazuje starosť a péči. To je hospodář. Vedle něho seřadili se mužští členové podle stáří, od staršího do nejmladšího, za nimi usadily se ženštiny, nejprv hospodyně, pak provdané, svobodné a konečně veškerá čeládka. V Poljicích panuje taký obyčej, že sluha sedí za stolem hospodářovým, že sluha pojídá totéž co hlava rodiny; ano sluha též pije z téže nádoby, z níž i hospodář: jedním slovem, není rozdílu mezi jedním i druhým. — V hovoru vládne nejsrdečnější familiarnosť, neboť jedině se ozývá pravé slovanské „ty". — Na poli pracuje hospodář se sluhou, na cestu jde jeden s druhým, slovem: sluha stává se členem rodiny. Členové rodiny mají své povinnosti. Hospodáři starati se jest o vše: i o čeládku, boží i královskou. Hospodyni jest zachovati pořádek v domě i nádvoří; obstarati všecky domácí práce, počínaje od kuchyňské až do práce s dětmi; šíti, vyšívati, tkáti, plésti a roztřiďovati touž práci mezi ženským světem. Práce ostatních mužských členů jest velmi jednoduchá. Ve dnech robotné práce s oružím na pole, a ve dni sváteční s čibukem na „táčky". Hospodář nepodniká ničeho bez jejich vědomí a vzájemného dohodnutí. Svornosť a shoda, to jsou nejpřednější podmínky v domácnostech sedláků poljických. Ostatní ženy po pořádku mísí chléb, vaří jídlo, a nosí je pracovníkům, přinášejí vodu neb jdou za dobytkem atd. Nikdy nezahálejí. Zcela křivou je zpráva některých spisovatelů, jakoby ženské v Poljicích oráčské práce vykonávaly. Jediným dílem, které poljické ženy na poli obstarávají, jest přinášeti koše s hrozny v čas vinobraní, a na některých místech svlažovati zemi pro domácí zeleniny.

(Pokračování.)

Marko Miljanov a kníže Nikola.

Junácká kresba.

Napsal **Josef Holeček.**

(Pokračování.)

Kníže se dlouho nerozpakoval.

Nedlouho před Petrovým dnem zmíněného roku perjaník knížete Nikoly stihl do kuče Marka Miljanova a doručil mu vlastnoruční jeho list. Marko jej otevřel, podivil se upřímně, jak gospodár má pěknou ruku, ale čísti neuměje marně namáhal svůj ostrovtip, aby uhodl, co mu kníže píše. Nebylo právě v celém Meduně nikoho, kdo by rozřešil záhadu hezkých tahů péra gospodárova. Kdyby dcery Markovy byly doma, nebyla by po čtenáři sháňka, ale dívky prodlévaly na Cetyni ve škole. Marko pro jistotu podal otevřenou „knjigu" perjaníkovi, zdali by ji nepřeslabikoval. Hodný ten muž jat byl ještě spravedlivějším podivem, než Marko, že gospodár tak lehce, tence a drobounce píše, a nezkalené city své

složil do vroucího políbení, jež na papír vtiskl. Proto však přece neuhodl, co „kniha praví".

Marko posla jak se sluší a patří pohostil beraninou, sýrem i medem, a vyptával se ho, co nového na Cetyni, co tam mluví a myslí. Perjaníkovi se jazyk rozvázal. Zde na Kučích nikdo ho neuslyší, kdo by slova jeho donesl tam, kam je perjaník neposýlá.

„Bratře vojvodo," vypravuje zarmouceně, „zle jest a naopak. Změny se dějí na Cetyni, o jakých se pravému Černohorci ani nesnilo. K dobrému to věru nebude. Chtějí vyhubiti starou černohorskou rovnosť, kdy byl jeden Černohorec jako druhý, kdy neplatil lepší kabát, ale větší zásluha a junáctví. Panstvo naše všelijak tatrmansky si vousy vyholuje, vlasy češe a stříže.. Již jim nejsou po chuti junácké kníry nebo popovská brada, ale každý chce míti něco zvláštního, tak že tváře mužů strakaté jsou jako zadek Šarcův (kůň Kraleviče Marka). Lehounké naše opánky jsou jim sprosté, zavádějí obuv těsnou, z tvrdé kůže zhotovenou, pod níž postaveny jsou vysoké špalíčky, tak že i na rovině nesnadno v nich udržeti rovnováhu, a kdybys chtěl v nich skákati po skalách, na první skok nohu si na tři kusy zlomíš. Podobnou koženou věc oblékají na ruce. Již guslaři naši nebudou zpívati o „bílé ruce" Černohorcově, ale o černé, žluté, červené, zelené. Já si myslím, vojvodo, že poctivý člověk nemá zakrývat ani tvář, ani pravici svou. K tomu ke všemu panstvo naše mluví jazyky rozličnými, jakoby stavěli nový Babylon, a zabrušují do cizoty obyčejně, když je někdo poslouchá, koho mají za nižšího. Guslemi opovrhují, protože jsou pravdomluvné, a pravda jest jim nesnesitelna. Kníže si pořídil „mužiku", kteráž udělala z dvaceti a čtyř mladíků černohorských nešťastníky. Odňal jim kroj, jaký my nosíme, naděl je do šeredných kazajek, jako mají turečtí vojáci, dal jim do rukou plechové trouby podivných a nevídaných podob, do nichž chudáci foukají až jim tváře modrají a oči na tváře vystávají. Těm ubožákům dal za kapetána bachranatého Švábu (Šulac mu říkají, nevím, co to značí), a Švába je širší než delší, tloustne jen kyne, tak se mu dobře na Černé Hoře vede. Také si kníže opatřil truhlu, která hraje, když se na ni všemi prsty klepá. Při hudbě na truhlu kolo se netančí, ani malé ani velké. Když tančí, mužská strana chopí ženskou stranu vejpůl, obejme ji, k sobě přitiskne až tě stud pojímá, že se tak zapomíná nad dobrým mravem a cizí ženu přede vším světem do náruči bere; a lomcují sebou s boku na bok, a zas točí se jako vrtohlaví — a tomu říkají tanec. Zle je s námi, vojvodo Marko, a bože nás chraň, aby nebylo ještě hůř!"

Marko se tiše pousmál prostému výkladu perjaníkovu, jemuž sice jen vnějšek novot byl nápaden, ale přece správně i jádro jejich postihl. Co je Černohorec bez guslí? Kdo mu gusle odejme, jakoby jej zbavil anděla strážce, jakoby mu odňal česť i svědomí. Jak kouzelně a mocně druhdy působívalo na Černohorce, když kníže Danilo je napomínal: „Pamatujte, Černohorci, co tomu gusle řeknou!" A vladyka s celým plukem popů nezískal by své

ovečky pro konání dobra tak úplně, kdyby jim pětadvacet roků kázali, jako tato stručná slova panovníka, jenž byl výkvětem národa, souborem jeho předností i vad, jenž myslil s ním i cítil.

„Co se hovoří o válce?“ tázal se Marko.

„Všichni po ní prahneme a modlíme se k bohu, aby nám ji nejdříve seslal. Ale knížeti se dosud o ní nikdo ani zmíniti nesměl. Hned se obořil, že on je ten, kdož tu rozhoduje o válce a míru. Až prý vydá rozkaz, aby Černohorci do pole vytrhli, potom nechať se vzchopí a konají svou povinnosť, ale dotud nechať jsou pokojni a starostlivi o svůj denní chléb, ne pak o věci, jimž nerozumějí. Z dvořanů mu nejochotněji přisvědčují Ivo Rakov a Mašo Vrbica. Zdá se však, že bůh gospodára již osvítil a vnukl mu lepší myšlénky. Na Petrův den sezval jako tebe všechny senatory, vojvody a serdary na velikou poradu. O čem by důležitějším mohl s vámi rokovati, než o vypovědění vojny? Není pochyby, že většina prohlásí se pro vojnu. Myslíme, kdyby kníže byl ještě tak svéhlavě pro mír, že by byl opominul pozvati tebe, vojvodo Marko. Víť tak dobře jako my, kdyby všichni své mínění zapřeli a byli mu po vůli, aby si jeho přízně získali, ty že toho neučiníš a tlumočiti budeš smýšlení národa. Cestou k tobě potkávali mne Černohorci a dotazovali se: ‚Kam pak, perjaníče?‘ — ‚Na Kuče k vojvodě Markovi, gospodár jej volá na skupštinu hlavárů.‘ A všichni jednako na to: ‚Chvála bohu, z toho bude válka!‘“

Marko nesháněl se již po čtenáři, aby mu přečetl, co mu gospodár píše. List podle všeho není nic jiného, nežli pozvání, které platí za rozkaz. Den před Petrovým dnem Marko Miljanov opustil domov, aby byl v pravý čas na svém místě.

Černohorci potkávajíce ho zapomínali radostí obyčejného pozdravu a tázali se hned: „Kam tě vede cesta, sokole Marko?“

„Na Cetyň, gospodár mne volá na skup.“

„Šťastnou cestu, ocelový krunýři Srbstva, a přines nám válku!“

„Co by jiného znamenal můj příchod na Cetyň?“

Na Petrův den bývá na Cetyni schůzka všech Černohorců. Dostavují se z nejodlehlejších končin země, seznamují se, uzavírají smlouvy obchodní, zasnubují se, aby se na podzim pojali, provádějí národní hry a zábavy, zpívají a kolo tančí. Všechna malebná pestrosť Černé Hory je tu v jedno soustředěna. Petrovská slavnosť na Cetyni má též význam politický a je v jakési souvislosti s panujícím rodem Petrovićův a se sv. Petrem Černohorským, jenž z rodu tohoto pošel. Věrný národ chce se tu na vlastní oči podívati, jak se jeho gospodár má, je-li zdráv a vesel, jak prospívá jeho rodina, a zvěděti, co mu píše sedm králův a zejména car pravoslavný, kde se národové bijou a který z nich se junácky drží, a zvláště, jestli se ještě sultán turecký nezadávil, chtěje Černou Horu polknouti. S touž dětinnou myslí vybavení synové a dcery navštěvují jednou do roka svého otce, aby se k němu přitulili a vzájemnou lásku novým stykem rozplamenili. Podle účastenství o pouti petrovské vláda soudí, jak národ její konání schvaluje.

Kníže Nikola žádostivě očekával, v jakém počtu Černohorci na Cetyň se shromáždí. Již dva dni před Petrovým dnem znamenal, že letošní schůzka bude velmi četná. Srdce mu nad tím plesalo, neboť poslední dvě léta byl svatopetrovský svátek velmi mdlý. Radoval se, že bystrý národ proniká chvalitebné jeho úmysly, porozumívá jim a krotčeji se podává vedení jeho vládčí pravice. A když Petrův den zasvitl, byl na Cetyni ruch nikdy nevídaný — půl Černé Hory se tu sebralo, nejvybranější junáci byli zastoupeni do jednoho. — „Jen se před ně postaviti a zvolati: ‚Juriš na Turčína!‘“ pomyslil si Marko Miljanov, když je spatřil. Jiné bylo pomyšlení knížete Nikoly: „Vyhráno, moje politika vítězí doma i za hranicemi — již i nejtvrdší černohorské lebky poddávají se mému palci, aby je libovolně sformoval, jak za jejich prospěch uzná!“

Sezvaní hlaváři shromáždili se v konaku ve velké poradní síni. Kníže skup zahájil, rozloživ se jako bůh pohodlně v houpavém křesle, zpola od shromážděných odvráceném. Ruce sepjal na břiše, jakoby nevěděl co s nimi, hlavu sklopil, jakoby byla břemenem myšlének až do sklesnutí unavena. Ale zatím bystré oko z úkrytu hustých brv počítalo a probíralo všechny účastníky skupu, zkoumajíc jejich tváře i posuňky, aby tudy vniklo do jejich duší. Nikdo již nescházel kromě Marka Miljanova.

Hlavní pochlebníci knížete, Ivo Rakov Radonjić a Mašo Vrbica, byli po obou stranách svého velitele, pilně ano úzkostlivě stopujíce každé špetnutí jeho úst, každé mihnutí jeho brv, každé pohnutí jeho prstů. Zraky jejich tèkaly s knížete na skupštinu a se skupštiny na knížete, jako kyvadlo. Vrtěli sebou jako třasořitky, jsouce stále na skoku.

„Ivo,“ pravil kníže Radonjićovi polohlasně, „Marko ještě nepřijel.“

„Vaše Jasnosti, je to člověk odbojný a spurný, všeho zlého schopný. Nevsadím ani sirku, že se proti Vaší Jasnosti nevzbouří, aby Kučové nevyšli ze cviku. Že se nedostavil, totě již hotová vzpoura.“

„Neznal bych Marka, kdybych ti přisvědčil. Není schopen nevěry, a junácké ctnosti černohorské tak se v něm zosobnily, že snad by se ani nedovedl proti nim prohřešiti, byť i chtěl. Až nadejde chvíle, pravím ti, že tento nepovolný, umíněný Marko Miljanov bude mým nejlojálnějším člověkem. Neznal bych ho, kdybych tvrdil jinak o něm, jakobych neznal tebe nebo Mášu, kdybych na vaši věrnosť spoléhal. Pojďte blíž, aby jiní neslyšeli, co vám povím. Nemyslete si, že vaše podlosť je mne tajna, že ve vás vidím cosi lepšího, než pouhé licoměrníky, falešné a sobecké. Pojďte ještě blíž, aby to zůstalo mezi námi. Marko nikdy nezradí mne ani Černou Horu, toho se neobávám, ale vy mi té jistoty nepodáváte jeden ani druhý. Vy jste proti Marku Miljanovu jako blechy proti lvu: blechu lze nehtem zamáčknouti, lva dlužno krotiti hladem a bičem. Před jinými si Marka tupte jak vám libo, ale přede mnou toho nečiňte. Já z příčiny docela jiné proti Markovi zakro-

čuji, nežli že bych si ho nevážil. Ujišťuji vás, že Marko o vzpouru se nepokusí ani kdybych jej mučil nejstrašnějšími mukami, a také za to ručím, že se dnes dostaví.“

Mášo Vrbica vece s tváří prohnaně potměšilou, kterýžto výraz nalíčen byl skromnou pokorou: „Vaše Jasnosť ráčí dnes býti dobré míry, a my oba, Ivo i já, klademe si za česť, že nám dáno býti terčem blahosklonných žertů Vaší Jasnosti. Váš nevyrovnaný rozmar, spojený s duchaplnou vtipností, hoden je nejslavnějšího krále. Bylo by neskromností s mé strany, kdybych Vaší Jasnosti odporoval, pokud se mne týkalo. Já nejsem hoden ani, aby Vaše Jasnosť o mně špatně smýšlela, nerci-li dobře. Ale co se Ivo o nějaké sázce zmínil: já bych držel za jedno s Ivem, že Marko buď nepřijde a Vaší vůli na dobro se sprotiví, anebo, přijde-li, že proti Vám rozníti všechny Černohorce, kteří jsou dnes na Cetyni přítomni, a Vaše autorita, o jejíž utvrzení bojujete, seslábne za tři dni tak, jakoby měla tři léta zimnici.“

„Mezi mnou a Markem,“ děl kníže hlasitěji, aby též jiní mohli slyšeti, „musí býti konečně jasno. Právě proto jsem jej obeslal na tento den, aby se zodpovídal nejen přede mnou, nýbrž i před tímto valným skupem černohorských vojvod. Nechť se objasní a ospravedlní, nechť vyloží příčiny, pro které chce válku, a já naproti tomu vysvětlím, proč dávám přednosť míru. Doba je příliš vážná, než abych jednal proti vůli národa, avšak doufám, že národ, až vyslechne mé důvody, přijme je za své a volně pak se poddá mým otěžím, jsa přesvědčen, že i tentokráte jen o jeho dobru myslím, když toho hned nepochopuje.“

A zase přitlumiv hlas důvěrně s milci svými žertoval: „Sázím se s vámi, oč vám libo, že bude tak, jak pravím. Marko přijde, ano spíše přijde na půhon, jenž uráží jeho cit, než na nejlaskavější pozvání.“

„My sázku přijímáme,“ řekl Mášo mžouraje zchytrale očkama; jen prosíme, aby nám Vaše Jasnosť ještě pověděti ráčila, co dá, když vyhraje, a co, prohraje-li.“

„Vyhraju-li, dám vám každému veřejně štilec do nosu, a prohraju-li, dostanete po sirce.“

„Mně i sirka od Vaší Jasnosti bude drahá za půl zeměkoule, ale kdybyste k ní přidati ráčil ještě sto dukátů, i půl zeměkoule nabylo by o tu částku větší ceny.“

Kníže nyní oběma milcům milostivě pokynul, že je zábavy dost. Mášo Vrbica i Rakov Ivo v uctivé bázni od něho se pooddálili, po špičkách se berouce k nejbližším sedadlům, na něž usedli tiše a napjatě, jako dělávají hodní žáčkové ve škole. To bylo shromážděným hlavárům znamení, že také mají na sedadlech místa zaujati a pozornosť obrátiti na to, co nyní díti se bude. Za Ivem a Mášou se uvelebili milci druhého řádu, vedle nich příbuzní knížete, z nichž nejpřednější byli: Krco Petrović, strýc Nikolův, bratr jeho nebožtíka otce, předseda senatu, muž obstarožný s naduřelou a zarudlou tváří, poctivec, přívrženec vojny, přítel poháru dobrého vína; Božo Petrović, bratranec knížete,

mladičký, hladký muž s knírky blahomravně vypěstovanými, s koketní muškou pod retem dolním, čekanec nejvyšších hodností v zemi, na slovo braný u mladého pokolení pro hbitou znalosť frančiny, kteráž jej pasovala na prvního diplomata Černé Hory; Petar Vukotić, tchán Nikolův, krásná, bohatýrská postava, vojevůdce, jenž u Černohorců méně proslul vůdčím důvtipem a válečným štěstím, více však vytrvalostí, s kterou se generalských vavřínů domáhal, muž věku pokročilého, jemuž prsa nejvýše zdouvá náhoda, že kníže zamiloval se do jeho dcery a za choť ji pojal, a v této rodinné pýše ukazuje se býti jednou nemyslivým kývalem, podruhé familierním stýskalem na všechny, kdož jsou nadanější a šťastnější; ryšavý Ilija Plamenac rozhábaný a nemotorný, jejž už tehdy nazývali ministrem války, věrný služebník svého pána a přesný jeho vůle vykonavatel; jednonohý Petar Filipov Vujović, zavalitý, věrný, v poli neohrožený, ale v radě ústupný, dobrý stařík, který si krátké prošedlé knírky nahoru češe a hřmotí tu dřevěnou nohou, tu zas holí se stříbrnou hlavičkou, nerozdílnou svojí družkou od času, kdy jej Turci zmrzačili.

A za nimi jiní a jiní jež buď vlastní nebo předků zásluhy, či též přízeň panovníkova povznesla. Stranou postává vasojevičský vojvoda Miljan Vuković, muž jako suk, hranatý a tvrdý, ješitný, málomluvný, zakaboněný a posupný, znamenitý junák, jehož se vlastní lid tak bojí jako nepřítel. Miljan Vuković jako Marko Miljanov má u svého plemene autoritu samostatného knížete, jest jak on šťastný hrdina i vůdce, ale daleko za ním zůstává stránkou mravní, neboť má na světě sám k sobě nejpředněji zření, sebe nejvíce ctí a miluje, na sebe myslí bdě i sně. Vyhověl pozvání knížete s hrdou blahosklonností samovládce. Přišel, aby ukázal, že jeho se málo týká, co z Cetyně vychází jako rozkaz či jako sborové usnešení: on se pobere jako dosud svou cestou, bude Turky porážeti ať je to komu vhod anebo není, bude své lidi povyšovati a sesazovati, chváliti a trestati, a bože chraň, aby se ho někdo ptal, proč tak činí! Když by už byl nejlepší vůle, odsekl by: Protože se mi líbí. Jeho Vasojevići knížete cetyňského jenom dle jména znají, skutečně nad nimi vládne pouze Miljan Vuković. Kníže dosud ani nepomyslil, aby vojvodě vasojevićskému doporučil změnu systemu. Byla by o tom marná řeč, Miljan Vuković nedal by se přimět ani k přemýšlení o možné změně, natož o jejím provedení. Pozvání uposlechl jen proto, aby před vybranými celé země zástupci ukázal své mimořádné postavení, v němž je více, než pouhým vojvodou knížete Nikoly, v němž je skoro jako suverenem vedle suverena.

Byli zde přítomni též hlaváři hercegovští, kteří přišli, aby knížeti přednesli tužby a stesky svého lidu, hlavně pak, aby jej za ochranu požádali proti rostoucím útiskům tureckým. Mezi nimi viděti bylo mohutného a jarého Lazara Sočicu, starého popa Bogdana Zimuniće, archimandrita Melentije Perovića.

Kníže posadil se rovně na lenošce, chystaje se zvolna k zahájení skupu a dopřávaje shromážděným času, aby se k rokování

připravili, myšlénky sebrali a srovnali. Dal si podati španulet, jehož dým zvolna odfukoval a zamyšleně prohlížel si modravé jeho obláčky, tu zas bělosť povytažených manšet a plnosť pěkné ruky, objaté hnědou rukavičkou.

Mnohému z hlavárů čísti bylo na tváři, jak je mu proti mysli, že má dřepěti na lacmanském sedadle. Již dle způsobu jejich sedění bylo možno souditi, jakého je kdo politického smýšlení. Strana pokroku v rukavičkách, těsných lakýrkách, tuhých límcích (již i binokl došel u ní čestného zastoupení) byla v předu a seděla zvedeně, mohlo by se říci pilně, druhým pro příklad. Z pečlivě ostříhaných, učesaných a načechraných hlav strany pokroku nelinul se tak věhlas, jako rozmanité vůně pomádové, jež mírní konservativci trpělivě míjeti nechávali kolem svých nosů, konservativci však dobrého jádra škaredíce se odplivovali a v duchu „kycoše“ proklínali. Mírní konservativci také z počátku seděli podle předpisu, ale brzičko aspoň jednu nohu pod sebe podvinuli. Naproti tomu konservativci plnokrevní málo si všímali etykety a dvořanských manýr, a krásně se uvelebili na zemi na skřížených nohou. Kromě pokrokářů všichni kouřili, většinou ze sáhodlouhých čibuků. Ticho „jako v kostele“ nenastalo, neboť hlavářům dosud nikdo neřekl, žeby se měli před gospodárem vystříhat i takových zvuků, jako je hlasité zívání a pochrchlávání.

Kníže promluvil. Promluvil zvolna a klidně, každé slovo propouštěl zvlášť, jakoby sám se chtěl pokochati jeho pevným a lahodným zvukem. Zahovořil jakoby dukáty přepočítával, každý pro sebe do ruky bera a zvoně jím o předchůdce.

„Poglavice crnogorske,“ oslovil je, „senátoři, vojvodové a serdarové! Pozval jsem vás, abychom společně porokovali, co jest nám činiti pro dobro této země, která je správě naší bohem svěřena. Zevšad k uchu mému dolétají věsti, že sousedé naši Turci velmi zezpupněli a mnohé příkoří činí lidu srbskému nejen mimo hranici černohorskou, nýbrž i v ní. Lid pravoslavný úpí k nám o pomoc. Poraďme se tedy a ustanovme se, jak se zachováme. Nechť každý svobodně své mínění pronese. Jen jednoho šetřete s úzkostlivou bedlivostí: abychom jednali jako jeden muž a nebyli nepřátelům na posměch starou nesvorností.“

Odmlčel se malinko, a hned zase pokračoval, nežli se někdo ujati mohl slova: „Především je třeba, abych vyložil své mínění. Vyslyšte a moudře je uvažte, načež já vyslechnu a uvážím rady vaše. Černá Hora dobyla na Turcích přemnoha slavných vítězství, proto však přece zůstala malou a nepatrnou. Máme zkušenosti i z nejnovějších let, že skvělá naše vítězství nám neprospívají, ano i škodu nám přinášejí. Chceme-li zvítěziti nad nesčetnou přesilou, musíme nasaditi všechnu svoji sílu, až nám v kříži praská. Síly naší bylo snad dosti na zvítězení, avšak nedostává se jí na vykořistění vítězství. Jsme sice vítězi, ale údy naše jsou ochablé a zmalátnělé, potřebují odpočinku a zotavení. A zatím přijdou jiní a kořisti se nám zmocní před očima. Přemítáme-li o tom, nabudeme přesvědčení, že nejúčinnější, nejvelikolepější a

nejpamátnější branný úspěch nám nedostačuje, protože nám jedva pojišťuje starou žebráckou svobodu, natož aby nám nových výhod zjednával. Po takových zkušenostech vytýkám nové pravidlo: Dbejme, abychom za menší sázky větších výher získávali. Šetřme lépe svých hlav a krve své, ale každou její kapku výše si ceňme, a více si potom za ni koupíme. Dosud jsme byli marnotratníky černohorské krve. Nám samým byla málo drahocennou, což divu, že i jiní pokládali ji za minci lacinou a prázdnou! Nedoporučuji, abychom vůbec životů svých nedávali, nýbrž volám: Nemrhejme jimi zbytečně, nemařme a nevyhazujme je nazdařbůh, jakoby dobrá hlava černohorská neplatila víc, než drobné zrnko písečné!"

(Dokončení.)

„Kollegium roratystów" v Krakově.

Napsal K. Konrád.

Zaleť se mnou, milý čtenáři, v duchu na okamžik na královský Vavel v bohatýrském sídle bývalých králů polských, v Krakově. Hrdě vypíná se podnes tento bývalý prestol tam nad stříbropěnnou Vislou a kryje v lůně svém bohatou zásobu kamenných svědkův a pomníků té slávy, krásy a nádhery, jíž kdysi také polské království v řadě říší evropských vynikalo. K nejvzácnějším a nejskvostnějším z těchto pomníků náleží kaple zykmuntovská, či jagellonská, jinak i kaple roratystův, nebo na nebe vzetí panny Marie řečená. Jest to nejspanilejší a nejnákladnější kaple v celé Polsce, jíž by též Vlaši honositi se mohli. Založil ji „otec pokoje", král Zykmunt I. r. 1520., a vystavěl vlaský architekt, Bartholomeo Florentino, slohem renaissančním a dílem tak bohatým, že jediné vyzlacení báně stálo kolik tisíc dukátů.

I zakládal si sám Zykmunt na tomto „arciutworu sztuki rzeźbiarskiéj i budowniczéj" *) takovou měrou, že založil při této kapli zvláštní sbor duchovních zpěváků za tím účelem, by na každý den**) po celý rok zpívali votivní mši o panně Marii, jež rorátní slove. Tuto vzácnou výsadu potvrdil také papež Pavel III. Toto „kollegium" skládalo se z probošta, jenž byl ředitelem toho sboru, pak z devíti praebendářů zpěvákův a jednoho mladého klerika. Základní listinou je zavázal, že mají tuto mši vezdy zpívati vokalně „arte praenobili italiana", čímž ovšem rozuměti jest nám polyfonový sloh palaestrinský, jenž právě tehdáž dospíval k vrcholu své vznešené krásy a slávy. O velkých svátcích rozmnožen býval počet zpěváků na 12 prvých sopranů, 6 altů, 8 tenorů, 5 basů a 12 hlasů středních. I slušelo zajisté, by kaple, nejspanilejší krásou a největším bohatstvím řezbářského a sta-

*) Ambr. Grabowski: Kraków i jego okolice", V. vyd. na str. 87.

**) Alb. Sowiński vece sice ve svém díle „Les musiciens polonais et slaves" (Résumé st. 9.) i v polském jeho překladě (str. XVIII.), že zpívati měli „každou neděli a svátek". Však pravdu má asi důkladný a svědomitý archaeolog Grabowski, ježto čerpal své zprávy z rukopisných pramenů.

vitelského umění vynikající, rozezvučela se také nejspanilejším a nejmistrnějším zpěvem, což pak vskutku se stalo. Proto kterýsi smuteční řečník r. 1583. v jedné pohřební řeči své přirovnal krále Zykmunta králi Davidovi, řka, že „jako tento král, miloval i on okrasu domu Božího a nadal jej duchovními, by chvála Boží řádně v něm před se šla.“ *)

Založení této kolleje roratystův stalo se r. 1542. vědomím a schválením tehdejšího biskupa krakovského, slavného Petra Gamrata.

Aby pak tato kollej také dostáti mohla vznešené úloze, již královský zakladatel na ni vznesl, obmyslil a nadal ji Zykmunt i hojným obročím a pojistil jí do veškeré budoucnosti nejvyšší podporu a ochranu svých nástupců na trůně. K starému nadání **) Kazimíra Velkého, jenž původně na místě jagellonské kaple již r. 1340. založil kapli, však „rudiori opere et simplici“, přidal Zykmunt nové, totiž desátek z obce sochačevské a j. Aby pak toto nadání na vše věky pojistil, obdařil roratysty několika výsadami a ustanovil v jedné z nich takto: „Hanc donationem nostram firmam et ratam esse volentes sempiternis temporibus, successores etiam nostros ad eam ratam habendam & manutenendam astringimus: si quis autem contravenire et eam violare ausus fuerit, ei coram severo Judice Deo Opt. Max. diem dicimus, ut ad justum illius tribunal primo quoque tempore se sistat, et piae voluntatis hujus nostrae temeratae causam dicat“. ***) Ježto později nástupcové Zykmuntovi k původní povinnosti přidávali té kolleji nové závazky, by zpívali též při výročních zádušních službách Božích za polské krále, rozmnožovali králové také nadace jejich. Král Zykmunt August přidal roku 1551. desátek Paběnických, jež aby roratystům zavázal, osobně vyjednával. Roku 1584. darovala jim královna Anna, manželka Štěpána Bathoryho, statek Svošovice s příslušenstvím Mukařova a Koryta v kraji Vislickém, pak desátek z Lobzova, kázala tam přeložiti z královského paláce dva oltáře a j. v. Kromě toho bral probošt roratystů na výživu svou také 160 zlatých z dolů bocheňských, jak svědčí zpráva horní kommisse z let 1674.—76. Jmenovaná králová Anna zvláště horlivě zasazovala se o zvelebení řečené kaple jagellonské, bohoslužby a kolleje její, jak svědčí dopisy její na čtvrtého probošta koleje roratystů, ks. Stan. Zajíce. †)

K těmto důchodům přibyl později ještě jeden od náměstkův a z výsady krále Jana III. (Soběského), že proboštové kolleje roratystův směli také zasedati ke stolu královskému. ††) V archivu krakovské kathedraly chovají se podnes originaly všech těchto nadací a výsad, jež králové polští kolleji roratystův kdy dali a vlastnoručně podepsali od Zykmunta I. až do Augusta III.

*) Grabowski, 352.
**) 16 hřiven z dolů věličských a j.
***) Grabowski, 353.
†) Viz níž o něm.
††) „Jus cucumbendi mensae Regiae“.

Takto-li sami králové nevšední péči měli o zvelebení této kolleje, by povznesli ji na česť národa polského k vrchu dokonalosti, by vyrovnala se byť i nejproslulejším zahraničným sborům kostelním: nebude nám s podivením, shledáme-li, že kollej i proboštové její neobyčejnou slávou, pověstí a činností skutečně prosluli, a to hned na počátku za prvých ředitelů.

Dne 31. května r. 1543. jmenován byl od krále prvním proboštem kolleje kněz Mikuláš Čech z Poznaně, Polák, a v oktavu na nebe vzetí panny Marie, dne 19. srpna t. r. zpívali první roratní mši. Již tento prvý ředitel roratystů složil a vydal více čtyřhlasných mší roratních, jichžto partitury chovají se v knihovně kathedralné. Kromě mší zavírá rukopisný kodex, jenž po něm se zachoval, také žalmy a nábožné písně polské, na čtyři hlasy od něho složené. Druhý ředitel ks. Krystof Borek († roku 1557.) rychle vyšinul se na parnas klassické hudby polyfonové jako skladatel. Složil také více mší, jež vynikají nevšední dojemností výrazu v rámci klassického slohu Palaestrinova. Také tyto skladby objevil a po dlouhém čase opět na světlo vynesl z archivu kathedraly krakovské r. 1884. dr. Surzyński, redaktor „Muzyki kościelnej". Týž horlivý a vzdělaný reformator hudby kostelní v Polsce dal do programu duchovního koncertu, jejž „tovaryšstvo sv. Vojtěcha" v Poznani 3. června m. r. provedlo, také „Kyrie" ze mše na thema hymnu „Te Deum laudamus", jiż řečený Kr. Borek složil. Skladba ta dojala posluchače tak hluboko, že přítomného professora Szokalského, předsedu sjezdu přírodozpytců z Varšavy, až k slzám pohnula.*) V této „spanilé" skladbě pěje hlas tenorový melodii (cantus firmus), ostatní tři hlasy zdobí ji průvodem fugovaným. Skladba ta svědčí o nevšedním talentu autorově.

Třetím proboštem byl Benedykt ze Stryjkova, kaplan krále Zykmunta Augusta. Řídil roratysty do roku 1574. Po něm nastoupil X. Stanislav Zając, farář z Paběnic, jinak i Zajączek řečený. Těšil se z obzvláštní přízně královny Anny, poslední letorosti královského štěpu jagellonského a manželky slavného krále Štěpána Bathoryho. Svědčí o tom zachovalá korrespondence králové se Zającem. Z jednoho dopisu jejího jde na jevo, že Zając při roratní mši vždy nezpíval. I odepsala mu proto takto: „Dochodzą nas więści, jako odprawiacie w naszej kaplicy nabożeństwo bez figury (bez muzyki); ta wieść bardzo nam jest nie miłą. Zalecamy wam przeto pod utratą naszej łaski królewskiej, abyście na potem według ustanowionej woli naszej służbę Bogą odprawiali ze śpiewaniem; bo to wdzięcna, pocieszna sercu, słodko grzmiąca, Bogu i ludziom miła muzyka." Ze slov „bez figury" znamenáme, že Zajíc při dotyčných mších buď zpíval toliko jednohlasný choral, jehož protivou právě zpěv figuralný jest, anebo v ty dni vůbec nezpíval. Proto mu přikázala, by konal ty mše „ze śpiewaniem" i aby měl vždy dobré kněze zpěváky v královské

*) Viz „Muzyka kośc." 1884., str. 63.

kapli.*) Kollej roratystův řídil 27 let. Zemřel r. 1601.**) Králová Anna dala mu vyrýti nápis na náhrobku v kathedrale. Po něm řídil kollej ks. Vojtěch Warka, kanovník lvovský a skladatel, do své smrti r. 1619.; pak Jan Borimius do r. 1624. a Martin z Mielca do roku 1628. Jak vzácný byl úřad probošta královské kaple roratystův, znamenáme z toho, že Annibal Orgas (či Orgus?), jenž byl kapelníkem v kathedrale krakovské za krále Zykmunta III., přešel z toboto úřadu za ředitele kaple roratystů rok před smrtí, r. 1628. I Orgas byl skladatelem. Zachoval se po něm rukopis „ody o vojně turecké“, k níž on složil hudbu. Oda má nadepsáno: „Inter declamationem Epitaphiam, qua laudabantur ii, qui cecidere in bello contra Turcam, decantata“. Po Orgasovi řídil kollej Jan Kromer, však jen rok. Zemřel již r. 1630. Po něm pak dlouho řídil roratysty X. Adam Janecki až do r. 1669. Odtud až do r. 1680. ks. Mat. Miskiewicz, pak ks. Mat. Lukaszewicz do roku 1685. a ks. Mikol. Pieskowicz do roku 1694. Čtrnáctým ředitelem roratystův byl ks. Jan Porębski důvěrný přítel kapelníka kathedralné hudby v Krakově, slavného skladatele ks. Gorczyckého, jenž mu dedikoval některé své skladby mešní. Dvě vydal J. Cichocki ve své sbírce r. 1838. a otiskl Al. Sowiński ve svém francouzském životopisném slovníce „Les musiciens polonais et slaves“.***)

Po Porębském nastoupil v úřad jeho r. 1700. sám slavný ks. Gr. Gorczycki, nazvaný „perlą kapłanów“. Přijav proboštství kolleje roratystův zůstal zároveň i kapelníkem kathedraly. Již jako chlapec zpívával v kapli zykmuntovské za ředitelství svého strýce. Později, chtěje se zalíbiti kněžně Radziwiłłové, aby ho přijala za zpěváka k svému divadlu, složil k některým jejím básním hudbu. Za krále Jana Soběského řídil již hudbu kathedralnou, jak svědčí Monczyński.†) Při korunovační slavnosti krále Augusta III. a Marie Josefiny řídil sám hudbu; však oznobil se při ní, že to bylo v lednu, a následkem toho zemřel r. 1734. Jak veliké cti a vážnosti požíval, na jevo jde z toho, že pochován byl v „polském pantheonu“, v kathedrale na Vavelu vedle hrobu Kazimíra Velkého. Slávu jeho hlásá podnes pamětní deska za pomníkem Kazimírovým s tímto nápisem:

„Memoriae nunquam moriturae ill. et adm. R^{di} D. Georgii Gorczycki canonici Scalb., Poenitentiarii & Capellae Magistri, ab omnibus gemma sacerdotum vocati, doctrina et pietate praediti, obsequiis ad hanc Ecclesiam Cathedralem nec non Dioecesis consumpti.“ (Dokončení.)

*) Slownik, str. 10.

**) Dle A. Grabowského; dle Al Sowińského r. 1602. Viz jeho „Slownik muzykow polskich, Paryż 1874., str. 420. sl. Na straně 9. dí se o něm také, že byl „kompozytor bardzo poważny“.

***) V Paříži, 1857.

†) Ve spise: „Zbiór wiadomości o Krakowie“.

Bratří naši v Dolních Rakousích.

Podává Jan Herben.

(Dokončení.)

V.

(Druhá větev Slováků. — Odnárodňování a jeho cesty. — Humor.)

Motto: Der Spruch, der mir das heimische Wort verbot,
was ist er anderes als der stumme Tod.

Německý básník.

Toto motto připadlo mi na mysl, když jsem se obracel k západu, k poříčí Dyje, kdež se uchránil druhý ostrůvek Slováků dolnorakouských. Od r. 1882., kdy jsem tento ostrůvek navštívil, nezměnilo se k dobrému nic. Okres valčický je spojen panstvím Liechtenštejnským s Moravou a položen je co nejpříznivěji, neboť Slováci zdejší jsou v čilém styku s moravskými sousedy svými. Bohužel zákon je odřízl od sousedů. Jak se daří Lohovčanům, Novoveským, Poštorenským a Valčickým?

Jsou to Slováci s nářečím moravským. Dějiny jich utrpení bez poznámky vylíčím, položím-li tu doslovné rozkazy školních úřadů. Dne 13. března roku 1875. okresní školní dozorce vyzval správce škol ve jmenovaných obcích, aby mu zevrubně udali tituly všech ve školách zavedených knih školních — u českých pak aby připojili úplný také německý překlad titulů. Při tom obnovil svůj rozkaz, že „jazyk německý na školách tamějších má býti obzvláště pěstován“.

Když rozkaz vyplněn, v listopadu 1875. okresní školní rada z Mistelbachu vydala k obcím tento ferman: „Poněvadž v Dolních Rakousích mimo řeč německou není žádné jiné řeči zemské, nemá ve škole místa míti ani vysvětlování (Unterweisung) žádným v jednotlivých osadách se vyskytujícím nářečím slovanským.“ Tudíž:

1. Veškery české knihy učebné buďtež ihned odstraněny.

2. Veškero vyučování dějž se jazykem německým, berouc za základ vhodné knihy, dočasnému porozumění žáků v jazyce německém přizpůsobené.

3. K vůli přechodu do vyučování čistě německého smí jen ještě ve školním roce 1875.—76. užíváno býti jazyka slovanského jakožto prostředku k dorozumění se se žáky, poněvadž pro žáky takto postupující jeden rok dostačí, aby do nich vpravena byla znalost jazyka německého.

4. Inspekce školní dějž se bez prostřednictví tlumočníka; při zkoumání výsledku vyučovacího budiž výhradně jazyka německého užíváno.

5. Neobjeví-li inspekce vyhovujícího výsledku s nynějšími silami učitelskými a lze-li souditi, že učitelé odpírají dotčenému shora opatření, učitelé takovíto mají z příčin služebných přesazeni

býti a nahrazeni osobami, které dokonce žádného nářečí slovanského nejsou mocny.

Totéž nařízení dáno bylo arci také školám v Ranšpurku, v Cahnově a v Ringelsdorfě. Školy toho okresu od této chvíle datují své holé poněmčení. Ale v okrese valčickém tři jmenované obce: Poštorná, Nová ves charvátská a Hlohovec rázným zakročením statečného starosty A. Košťála z Poštorné podaly protest k ministerstvu a ministerstvo stížnosť jejich v hlavní věci zamítlo, takže 25. dubna 1877. právo obcí ponejprv rozhodnuto bylo před nejvyšším říšským soudem. Soud uznal, že porušen byl 19. článek základních zákonů státních o všeobecných právech občanů.

Toť první stadium.

V důvodech nejvyššího soudu pravilo se, že „v těchto třech obcích jest jazyk slovanský ne-li výlučným, přece alespoň panujícím jazykem lidu a musí býti pokládán za jazyk v zemi obvyklý a že tudíž obyvatelům těchto tří obcí podle ústavy přísluší neporušitelné právo, aby tam jazyk slovanský byl stejně oprávněn, aby jako každý jiný z jazyků v císařství rakouském, v zemi obvyklých byl hájen, chráněn a pěstován a aby byla péče o to, aby děti na tamějších školách obecných obdržely potřebné prostředky ku vzdělání ve vlastním svém jazyce mateřském, totiž slovanském".

Ale rozhodnutí soudu provedeno nebylo, ba stav škol našich se zhoršil. V srpnu 1877. totiž zajel si sem poslanec zemský, jenž svolal některé občany jednotlivých vesnic a žádal, aby podepsali smlouvu: že chtí dobrovolně školy německé. Doložil ovšem, nepřijme-li obec do jisté míry vyučování německého, že bude z okresu školního vyloučena a musí si svou školu vydržovati sama. Obce vyjednávaly. Pevnosť, která otevře bránu parlamentáři, je napolo dobyta. Zatím ukázalo se, že pan poslanec do smlouvy napsal, co se mu líbilo, kdežto obce ani slyšeti nechtěly o podobných úmluvách. V červenci r. 1881. zajisté přišel od zemské školní rady a ministerstva rozkaz, že i náboženství má býti německy vyučováno.

Nový protest, nové zasedání říšského soudu 20. října 1882. a nový nález, že ministerstvo vyučování svým nařízením porušilo 19. článek základních zákonů.

Toť druhé stadium!

Ale rozhodnutí nejv. soudu zase nemělo a nemá žádných následků. Ba v březnu 1883. objevil se náhle člen zemské školní rady v Lohovci, Nové vsi a Poštorné a svolav obecní výbory snažil se docíliti, aby obce smlouvou vzdaly se svých práv. Získal úplně Novou ves, kdež působí německý učitel Ant. Růžička a spojence měl v přilepském teď Václavu Panáčkovi. Výsledek však cesty zmíněného vyslance jest: vyučování zhola německé. Ba prof. Landsteiner měl snad i tajné poslání od konsistoře, neboť tázal se Poštorenských, co by učinili, kdyby se jim v kostele kázalo německy? Byl však asi hořce překvapen, když mu stateční Slováci řekli: „Sebrali bychom se a šli domů!"

Co nevidět záležitosť školská přijde potřetí před nejv. soud říšský a ten zajisté již z paměti rozsoudí, že proti Poštorenským a Lohovským porušen byl 19. článek základních zákonů!

To bude třetí stadium.

A přece je ten lid do kořene zachovalý, čistý charakter slovanský, jehož boj o národnosť musí každého člověka naplniti opravdovou úctou. Ještě více cítili byste všichni bol jejich a trýzeň, kdybyste znali překrásné starožitné jich písně a ballady, staré zvyky a mravy, které tu v zákoutí se udržely. Člověk se tu pohybuje jako mezi svými.

Nuže, kdo poněmčuje bratry naše v Dolních Rakousích?

Především vláda: dříve vláda Auersperkova, neméně však vláda Taffova. Důkaz podán v hořejším postupování proti českým školám. Naše národnosť klesá, každé klesání děje se zrychleně: ale vláda ještě zavřela oči jako slepá spravedlnosť nad osudem našich nehynoucích bratří. Co řekne vzdělaný svět, až nejvyšší říšský soud rozhodne potřetí, že se upírá našim Slovákům užitek všeobecných základních zákonů státních?

Ruku v ruce s vládou jde konsistoř vídeňská. Čechů rodilých, kteří vychováni byli v bohosloví vídeňském, je znamenitý počet. Roztroušeni jsou bůh ví kde po Dolních Rakousích a v horách při Štyrsku, kdežto tu mezi sourodým lidem mohli by rozvinouti nejblahodárnější a nejapoštolštější činnosť. V písmě vídeňské konsistoře mají snad podvržený text slov Páně: „Jděte do celého světa a učte německy všecky národy?“ Nejmenší požadavek pravé lidskosti je spravedlnosť. Po spravedlnosti žízní náš rakouský lid jako jelen po pramenech čerstvých. Spravedlnosť udrží jej při životě. Ale což nám platno všechno horování! Humanita církevních důstojníků pořád ještě pokulhává za XIX. stol.

Potom poněmčují mocní jednotlivci, kteří v zájmu národnosti své vlastní páchají zločiny proti bezbrannému lidu. Odnárodňování jest u nich uměním a obchodem, které provozují s touž mravní oprávněností jako lichvu. Bohužel že proti této lichvě zákon neposkytuje bezbranným ochrany. Jako všude v zemích našich, v čele rakouského systemu odnárodňovacího stojí židé. Proti řádění Schulvereinu chce stavěti hráz vídeňský spolek „Komenský“, ale je málo podporován.

Jednotlivce pak štve časopisectvo. Lekce z čistého nefalšovaného němectví udílí tomuto kraji vedle záplavy vídeňských listů „Untermannhartsberger Kreis-Blatt“. To je přelíbezně zvučný název listu tohoto, jenž mluví nejkulturnějším jazykem na světě. Právě leželo v Cahnově na stole první číslo III. ročníku, v němž se vyzývá lid německý ku předpláceni s ohnivým udeřením do prsou.*)

*) Stojí tam psáno: „Indem wir wie bisher seit dem zweijährigen Bestande dieses Blattes, so auch fernerhin einerseits für unverfälschtes Deutschthum unerschrocken eintreten, dagegen nationales Kastratenthum rücksichtslos bekämpfen...“ Tak začíná tento krásný list. Překladem nechtěli jsme sílu jeho a výraz oslabovati.

Jedním slovem: odnárodňování děje se násilně a se všech stran Zdejší Slováci žijí pohromadě, v území souvislém a proto mají některé podmínky udržeti svou individualitu. Národ sám od sebe nikdy nevzdává se jazyka. V Rusku, jak se píše, známy jsou starobylé vesnice, které jsou na půl ruské, na půl tatarské. Ale o nějakém splývání obyvatelstva není ani pohádky. Tatar se přiučí ruštině, ale neporuští se. Také o fanatickém záští kmenovém není ani slechu. A tak i ti naši Slováci, kteří by toho potřebovali, naučili by se němčině. Hříchem jest však, zaháněti 10.000 duší od stolu mateřské řeči k duševnímu hladu.

Ale z odnárodňování vane zhoubný dech i na mravnosť a povahu. Goethe to byl, jenž poznamenal mluví-li cizí řečí, že je mu, jakoby lhal. Lichtenberg zase pravil, že bez jisté pitvornosti cizím jazykem dobře mluviti nedovede. Se stanoviska mravního vysloveno je v těchto dvou výpovědích všecko zlo Dítě zajisté, jež učí se styděti za sprostý jazyk, kterým se s matkou modlívá, nesnadno vyspěje v povahu mužnou a ušlechtilou, a škola, v níž se tak děje, nevede k životu mravnímu. (Athenaeum II. 1.)

Lid je nechápavý, udržuje se v temnotě a neosvícenosti. Jest i věru úžasno, jak všechen tento slovácký kraj hemží se ještě zlými duchy, čarami, kouzly a bosorkami. Lid je nevzdělaný a pověrčivý Byla to snad jediná žena z celého kraje, která ostatním se přede mnou vysmívala, že věří v bosorky. A jiné svatosvatě tvrdily, že kravám někdo učaroval, některá zase naříkala na svou matku, že ta je bosorkou: přehodí prý si cípnatku plachtu přes dvéře, tahá za cípy a vydojí dceři své ze záští krávy a tak béře celý rok užitek. Není to k pláči? A ona jediná nevěřící pravila mi mrzutě: „Ja, ty by vám teho kolikrát napovídaly, že byste sa za koleno chytli."

Slováci naši vědí dobře, že nejsou Němci, ale nevědí si pomoci. Šel jsem s mladou, švarnou, velmi hovornou ženuškou z Ranšpurku. Ptal jsem se jí, jsou-li v Pernitálu také Slováci? „Oh, kde Slováci, Němci sú tam, pane!" odpovídala chvatně a dodala s maličkým poučením: „A jací Němci, takovú grobskú řeč majú, nó! Ale človék je pořádem mezi ludma, aj to sa naučí". Komu se příčí cizí grobská řeč, ten se dobrovolně neodnárodní. Mocní jednotlivci však vyhlídnou si v každé obci nějaké medium, které za přízeň pánů začne šířiti nákazu. V Cahnově, jak jsem už pravil, je mediem radní Maršič. Ale přece ještě vždy jen skořápka na těch lidech je německá: jádro slovanské. I lid vysmívá se zvrhlým odrodilcům, kde skutek přespříliš bije do oka. Jeden mladší sedlák odstrojil se z nenadání a zahodil svůj slovenský kroj. Ženušce jeho (ženy jsou vždy stálejši v národnosti) nebylo to po chuti a nelíbil se jí takový hranatý, neladný, nemrštný Němec, jakým se muž v německém obleku stal, a proto domlouvala mu. Muž však odsekl zvučnou němčinou, jakou se v Cahnově mluví: „Mlč, mit den Šnurken ist nix!" Tento výrok jeho je v Cahnově slovem okřídleným.

Podobně mají v Cahnově německého a slovenského Buchtu. Jeden z bratří Buchtových totiž se poněmčil, druhý je věrný Slovák. Proto říkají onomu německý Buchta „podlá teho, jak sa nosí".

Lid ten jedním slovem je tu v Dolních Rakousích jako ve vyhnanství. Osudem připoután je k hroudě a na té hroudě zahyne.

VI.

(Chrvati. — Úvaha o krajině. — Domů.)

Projedeš zase kusem krásné krajiny. Na východě modrají se vysoké Karpaty vystupujíce náhle z roviny jakoby z moře vyrůstaly. Boky jejich kryty jsou hustým rounem černých lesů, ale temena holá. Ostatek pohleď k jihu, k západu i k severu, obkličují tě roviny. Na oněch slavných rovinách stojíš, kde svedeno nespočetně bitev památných. Zpomínka otřese srdcem: zde padl král Přemysl II. Toť ona nejpamátnější místa „moravského pole". A na tomto poli dědin a městeček, jakoby nasel. Koho potkáš, vidíš na něm zámožnosť a blahobyt. Jeť to půda úrodná, nasátá krví a zkypřená celými pluky padlých vojínů. Někdy i Morava ji zaplavuje. Jinak chodí lidé ti pevným krokem, mají jasný obličej s měkkými rysy, jsou přítulni a vlídni, milují hudbu a zpěv.

A to jsi v krajině Chrvatů. Po Dunaji, po Litavě a po Moravě usazeni byli proti úhlavním nepřátelům tureckým. Byl to jistý druh asi „vojenské hranice", třebas bez určitého zemského a válečného zřízení. Chrvati tvořili zde vojenskou hranici svýma prsoma a pažema. Tato krajina byla ode dávných století branou hordám maďarským, mongolským a tureckým do Dolních Rakous a přes Rakousy do Moravy, do Čech a dále. Vpády a šarvátkami těchto národů krajina po řece Moravě nejednou zpustla. Nejsmutněji asi za válek tureckých po nastoupení rodu habsburského. Tehdy začali se na řekách Litavě a na Moravě usazovati Chrvati, možná že i nuceně od panstva usazováni byli. A jako to byly silné ruce Podlužáků, které bažiny lednické a břeclavské proměnily ve velkolepé parky knížat z Lichtenštejna a v úrodné roviny luk i polí, tak zde to byli pilní a otužilí osadníci chrvatští, kteří pustiny vzdělali a vzdělavše je, svýma prsoma byli štítem nejen sobě, nýbrž bližším i vzdálenějším sousedům proti návalům tureckým. Snad se nemýlím, hádám-li, že i veliký počet dosud zachovalých slovenských písní vojenských souvisí s dějepisnými osudy těchto krajin. V Přílepě i v Cahnově dobře znají slavnou balladu „Zakázali na vojnu sedláčkovi do domu". Kdož ví, není-li původ její právě z těchto krajin, které do Turek neměly daleko (do Uher, budínského pašaliku). V Přílepě zpívá se krátký popěvek:

„Dostal jsem koníčka, pěkně vraného,
a já sem sa sednul fryško na něho.
A on sa mi už leká, čuje Turka zdaleka,
že tam bude vojna tuze veliká!"

Často také vyskytuje se mezi sousedy (v Přílepě i jinde) osobní jméno Turkovič, což asi není zjev nahodilý.

Zprávy o usazování Chrvatů při Moravě jsou vesměs až z druhé polovice XVI. stol. V Nidršperku (Jedenspeigen) na př. v knihách farních nazývá se Martin Fuchs, jenž zemřel r. 1651. „Chrvatem a starým sousedem". Při tom vyslovena domněnka, že Chrvaty zde usaditi mohli hrabata Koloniťové, jimž toto panství v XVI. století náleželo. Je paměť mezi lidem, že i v Zindorfě žili Chrvati, osadníci, mezi lidem slovenským. Paměti města Eckartsau blíž Dunaje vypravují, že při velikém návalu Turkův r. 1529. k Vídni mnoho vesnic okolních bylo vypáleno a lid pobrán do zajetí. Do zpustlých dědin Pframy, Vagramu a města Eckartsau přišli pak lidé z Chrvatska.

Osada Gustatýn (Kopfstätten), která ještě roku 1554. neměla vůbec faráře, roku 1560. dostala již faráře chrvatského.

Některé osady chrvatské v této skupině vznikaly však i mnohem později. Tak dle zpráv statku Zámečku (Schlosshof) dědina Loimersdorf (chrvatsky Limišdorf) povstala teprve r. 1739., kamž noví osadníci povoláni současně s osadníky do liduprázdného, ač starobylého Engelhartstettenu.

Ve Vídni samé na místě nynějšího předměstí Spittelbergu stávalo předměstí chrvatské, zvané Kroatendörfel, ale roku 1683. při spálení vídeňských předměstí za zoufalé obrany proti Turkům také toto předměstí stalo se kořistí požáru a vřavy válečné.

Nenáleží k účelu náčrtku mého zabývati se obšírně těmito osadami chrvatskými, z nichž mnohé už jen pouhou historickou vzpomínkou poctíti mohu a nad ostatními beztoho už také vrány dávno litkup vypily, jakož se říká o těch, kdo jsou v posledním tažení: ale jsem o tom přesvědčen, že málo kdo z našinců vůbec věděl, že tento cíp země mezi Moravou a Dunajem skoro napořád kdysi ozýval se hlaholem slovanským, že podél pověstné říčky Litavy od Nového města za Vídní až po Prešpurk existuje nepřetržité pásmo dědin chrvatských, dosud nezaniklých, a že Chrvati četně bydlí v hojných osadách, rozptýlených po úrodné krajině okolo někdejšího jezera Neziderského nad Rabou i na druhé straně Dunaje v Nové vsi, v Lamačích, v Dúbravicích. Jen ti, kdo delší čas bydleli ve Vídni, nezřídka spatřili vedle Křiváčkářů Slovákův i statečné postavy Chrvatův uherských v ulicích sídelního města.

Ano tak až do oken residence slýchati bylo hlas slovanský! Až do císaře Josefa II. tito rakouští Chrvati udrželi čistý svůj jazyk i kroj. Roku 1857. Czörnig už má zprávu, že Chrvati se napořád poněmčují. Dle udání farářů všichni Chrvaté prý uměli už německy, ač rozeznávali se od Němců přece krojem národním. Dodnes vymizel už i kroj a zbyl pouhý typ. R. 1845. dle A. V. Šembery aspoň kázání nebo evangelium a otčenáš zachoval se ve chrámích v jazyce mateřském, dnes se lid už po slovansku ani nemodlí. Co se kroje týče, kroj odkládati začali v posledních letech, ač mnozí již dříve. Tak ve Cvendorfě svobodní chasníci a děvčata r. 1839., jakoby se byli dorozuměli, o svatodušních

svátcích přišli ku přijímání v šatech německých a posvětivše je takto už jich neodložili.

Za to Chrvati na druhé straně Dunaje, na Litavě a v Uhrách, ač odevšad obklopeni jsou od Němcův a Maďarův, zachovali dosud jazyk svůj čistý a neporušený, ačkoli nemají žádných hranic ani moralního pojítka mezi sebou. Krajiny tyto procestoval od dědiny k dědině zesnulý spisovatel chrvatský, František Kurelac, a vydal roku 1871. po mnohých útrapách písně a národní tradice chrvatské těchto krajů („Jačke ili narodne pěsme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga po županijah Šoprunskoj, Mošonskoj i Želěznoj na Ugrih"). Mluví tito Chrvati nářečím čakavským. Kurelac jich napočítal na 120.000 duší. A mají i svou literaturu, totiž knihy náboženské a modlitební, od několika vlasteneckých duchovních psané a v Trnavě nebo v Kyseku tištěné. Chrvati moravští chodívají si pro knihy sem do Železna. Tyto osady zachovaly vědomí i lásku k jazyku, ale Kurelac i o budoucnosti jejich pochybuje. V jedné osadě na př. obyvatelé dali mladíčka jednoho na studie na obecné útraty, aby jim pak kázati mohl jazykem mateřským. Mladík se knězem stal, začal jim kázati, ale maďarský biskup mu to přísně zapověděl. Dle Kurelce chrvatský živel od biskupův rabského a subotického podpory očekávati nemůže a nesmí. Množství osad má takové duchovní pastýře, kteří chrvatsky neumějí. I stýskal si Kurelac a jásal zároveň na svých potulkách: „Bože můj, veselé cestování! Jsem tak všecek blažen, že jsem tak daleko od své rodné země a přece mezi svými, každý keř i šípek, každý potok i strouha, každá tráva i kvítek mne obradoval! Když jsem si přivstal a boží rosa leskla se i třpytila po větvích a křoví, zdávalo se mi, že toho slastného divu nikde na světě není a že jsem dosud nic takového neviděl!"

Tu na naší straně nalezl bych snad staříčka nebo stařenku, vsi však ani jedné již zachovalejší není. Srdce mi však poskočilo jako staříčkému Kurelcovi, když jsem před několika lety zabloudil do Lohovce u pomezí moravského blízko Lednice. Tam ještě chrvatsky uměli a umějí. Z Chrvatů stali se Slováci, dobří a stateční. Získal jsem některé nové písně Lohoveckých a zprávy o starých mravech; nemohu odolati, abych aspoň dvou písní tu neuveřejnil:

Ty lohovský kostelíčku,
stojíš na pěkném kopečku,
vycházajú z tebia panny
jako andělové z ráji.

Vyšla jedna, byla bílá,
a to byla moja milá.

Vyšla druhá, ešče bělší,
a to byla najmilejší.

Vyšla tretí jako máslo,
až sa nad ňú srdce tráslo.

Vyšla štvrtá jako obraz,
ked mia nechceš, hrom ťa rozraz.

Hrom ťa rozraz na dvě strany,
pro falešné milování.

Smutná noc, smutná noc,
ked není měsíčka,
[: ešte je smutnější, :]
ked není tatíčka.

Smutná noc, smutná noc,
ked není zvezdičky,
[: ešte je smutnější, :]
ked není mamičky.

Má mamičko stará,
hliboko ležíte,
[: mia na vojnu vzali, :]
vy o tem nevíte.

Můj tatíčku starý,
vyplafte mia z vojny,
[: šak vy dobre víte, :]
že tam dobre není.

Můj synáčku milý,
co za tebia ptajú,
[: můj tatíčku starý, :]
sedem sto tolarů.

Můj synáčku milý,
tole za ťa nedám,
[: račik ťa smutného :]
tak na vojně nechám.

Ked byste věděli, hore byste stali
[: a mia nebožatko :] z vojny vymáhali.

Ale že nevíte a už nestanete
[: a mia nebožatko :] z vojny nevezmete.

A možná, že všechen tento kraj, o němž jsem v těchto črtách mluvil, ano možná, že i naši bodří jihomoravšti Podlužáci silně jsou prosáklí živlem chrvatským. Zvláště nemohu zbaviti se domněnky, že půvabný a přemalebný kroj podlužácký původu jistě — aspoň v mnohých kusích — je chrvatského. Snad je zrna chrvatského na kroji tom všechno to, čím liší se tak mocně hrou barev od Slováků na Kyjovsku a na Hodonsku.

A. V. Šembera takto se vyslovil: „Lid německý v Rakousích, neznaje rozdílu mezi jazykem slovenským a chorvatským, považuje Slováky na Valticku, Ranšpurku, ve Strezenici a Zindorfě mylně za Chrvaty a zároveň s těmito „Kroboty“ je přezývá. Podobného domnění jsou i spisovatelé, jimžto se o Slovácích těchto zmínku učiniti událo, majíce je za Chrvaty během času poslovenčilé. Že však i tato domněnka jest nepodstatná, dosvědčují jména osobní obyvatelů míst nadzmíněných, kterážto až na jména rodů chrvatských v Hlohovci a některá podobná v Nové vsi a zřídka které jiné v ostatních vesnicích naskrze jsou slovenská. Jména toho druhu jsou: Fabičovič, Drobilič, Kurijal, Vlašic...“

Jmen těchto uváděti nebudeme, neboť v těchto článcích čtenář již se s nimi shledal. Avšak řadíme se ku spisovatelům, kteří o těchto Slovácích mají opravdu opačné mínění.

Důvod A. V. Šembery, čerpaný ze jmen osobních, je příliš vrátký. Spisovatel pokládá jména hlohovská a některá novoveská za chrvatská: ale z ostatních vesnic za slovenská. Kdo však jen přihledne k těmto jménům, zpozoruje, že všechna mají jednu a touž charakteristickou známku: ić, ič, ic. Buďto tedy jsou jména ta všecka chrvatská nebo všecka slovenská.

V Lohovci žije dosud asi 20 rodin chrvatsky ještě mluvících a tradice se zachovala, že Nová ves i s Poštornou byly dědiny chrvatské. Lid také přidává k Nové vsi — chrvatská. Z toho ná-

sleduje, že jména osobní na ić, ič a ic jsou zde chrvatského původu. A jsou-li v těchto třech dědinách, jsou ve všech rakouských a ve všech moravských. Jméno Drobiličů, Filipovičů, Berkovičů, Vinkovičů, Koporičův a j. ozývá se až po Hodonín hustě na Moravě.

Tomu mohlo by na odpor býti určité svědectví, že někteří rodové s těmito jmény teprve před nemnoha lety do Rakous se přistěhovali z uherského Slovenska. Vskutku však nic se svědectvím tím nedokazuje. Osobní jména za Moravou v Nitransku s koncovkou ić jsou právě tak vzácná, jako na př. na Hané moravské. Slovenská jména to tedy nejsou. Ale i kdyby jmen se zajímavým tím zakončením bylo v Nitransku hojnosť, ještě by náš náhled zvrácen nebyl. Vždyť psali jsme svrchu, že při dolním toku Moravy i zde v Uhrách leží četné osady chrvatské. Osadníci mohli se šířiti po obou březích Moravy k severu k Moravě. A nynější Slováci se jmény na *ič* mohli by tak dobře býti poslovenčení Chrvati, jako jsou Slováci na pravém břehu Moravy.

Dle našeho náhledu pro chrvatský původ většiny Slovákův, o kterých jsme psali, svědčí právě tato jména osobní. Za druhé přezdívka jejich. Že lid městský těmto rakouským Slovákům i Slovákům na Břeclavsku v Moravě přezdívá Krobotů, nepokládáme totiž za věc nahodilou. Konečně shledáváme přísadu chrvatskou neb aspoň zbytky v nářečí zdejším. Není v písni: „Ale vy ženací, veru ste žebráci, mosíte doma u vašich žen*ách* sedaci“, genitiv žen*ách* původu chrvatského, kdež zní žen*ah*?

Než dosti. Naše hádky života Slovákům nepřidají. Byl bych šťasten, kdybych tento koutek byl doporučil pozornosti všech krajanů českých a těch, kteří mají moc nad národem našim.

Kdož ví?

Byl podzimní večer, když jsem se loučil s opuštěnými. V dáli, ve vsi, zněl přitlumený hlas lidský jen jako ozvěna. Ostatek v okolí hlucho, slepo. Hluchá tma plazila se od černých lesů a prostírala se po kraji. Po obloze hnaly se rozervané třásně oblaků. V ten večer bylo velice teskno. Cosi jako polosnění a polobdění, položivot a polosmrť dýchalo světem. Pole prázdna a ze strnisk vanul vlhký chlad jako z kostnice. Vůně strnisk v pozdních dnech podzimních je nepříjemna; připomíná hřbitov.

A tak mne cestou z Rakous ovíval dech umírání. Umírání je hroznější nežli smrť!

Mravy a zvyky Jihoslovanů.

Podává dr. **Jaroslav Vlach.**

(Dokončení.)

II. Milostné a svatební zvyky.

B. Svatební.

Bylo-li zvykem zakupovati sobě nevěst, stalo se záhy i obvyklým žádati, by nevěsta přinesla nějaké výbavy; neboť: Prčija je roditeljski obraz, t. j. výbava jest ctí rodičů. Výbava jest potřebna, jak praví pořekadlo: Ako iz roda ne donese, u dom ne nadje, t. j. když (nevěsta) nepřinese výbavy z domu (rodičů), v domě (mužově) jí nenajde. O výbavě stane se dohodnutí již při jednání smlouvy svatební v domě nevěstině; ustanoví se, jak velkou má býti a co všechno má obsahovati. V mnohých krajinách již předem jest ujednáno zvykem, co nevěsta má do domácnosti nové přinésti. Pravidlem ženich jest zavázán dáti své nevěstě alespoň jedny nové šaty; děvče pravidlem samo udá námluvčím, kdy opouštějí dům, jaké šaty sobě přeje. Všechnu ostatní výbavu i s dary, jež nevěsta povinna jest rozdati mezi svatebčany, nevěsta sobě obstará sama. Do námluv byla sobě upředla plátno potřebné, jež s velikým chvatem po námluvách se přistřihuje a upravuje v prádlo a šatstvo potřebné. Nevěsta sama má vše konati; ale kvapí-li čas, i družky její bývají jí nápomocny v práci. V Hercegovině, Černé Hoře a v jižní Dalmacii výbava nevěstina obsahuje čtyři až osm nových košil z plátna domácího, pět až šest párů punčoch, dva neb tři temnohnědé kabátce pro zimu bez rukávů, vlněný šátek, pestrý vlněný pás (tkanici) a několik šátků kapesních. V domech bohatších děvče obdrží anteriji, spodní šat s krátkými rukávy, a modré spodky (dimlije); za to nedostane se jemu ni kabátce ni šátku vlněného. Měděná mísa na koláče, měděné umyvadlo a několik měděných talířů doplňují výbavu. Jen v domech velmi bohatých darují nevěstě ještě šňůru kolem krku z peněz zlatých neb stříbrných. Obyčejně dávají se též výbavou potřebné peřiny. Jsou-li rodiče nevěstiny majetny, dávají často vedle výbavy ještě nějaké věno dceři. Od zádruhy nedostane se nevěstě ničeho; ta jen přijímá námluvčí na společné útraty a obstará hostinu svatební. Nemovitých statků nevěsta nedostane u Jihoslovanů, leda že rodiče nemají synův a přece vládnou nějakým majetkem mimo statky společné, z něhož část dobrovolně odstoupí dceři. Jen u Bulharů jest zvykem dávati nevěstám i statek nemovitý, by na něm nová rodina sobě založila vinohrad a sad morušový. Ku věnu počítají se též dary, jež svatebčané dávají nevěstě odplatou za dary, jež byli dostali od nevěsty. V domech bohatších, kamž byli četní a bohatí hosté se sešli, lehko dostane se nevěstě 100—200 zlatých, když rok jest požehnaný a svatebčané při penězích jsou. Peníze tyto jsou výhradným majetkem nevěstiným, jakož vše, co do nové domácnosti přinese. Podobně muži výhradně náleží jeho majetek. Společné jest pak vše, co společně v manželství byli uhospodařili.

S v a t b a. Svatby u Jihoslovanů konají se pravidlem pozdě v jeseni, kdy obilí jest sklizeno, ovoce, zvláště švestky, vinopalníku jsou prodány, mladé víno bylo vykvasilo a tu-líž mezi lidem dosti jest peněz a veselí. Svatby na jaře bývají řídké; lid na ně patří zrakem podezřívajícím, jak dosvědčuje přísloví bosenské: Pramaljetna mlada i jesensko štene na jednoj su mjeri, t. j. nevěsta na jaře a štěně na podzim jedné jsou ceny, oba nestojí za nic.

Při svatbách obě strany staví na odiv největší lesk; zvláště ženich snaží se, by před nevěstou zjevil se junákem statným. Svatebčané (svatji) zváni bývají z daleka a široka; na koních (možno-li) za hlučného veselí průvod ženichův vypravuje se ku nevěstě maje v čele vojvodu (pravidlem ujce ženichova) a praporečníka (burjaktara). Přede všemi posel (muštulundžija) spěchá ku nevěstě, by jí oznámil, že průvod jde, a došel odměny za zprávu svou.

Nejdůležitějšími osobami při svatbě jsou ženich a nevěsta (mladenci), svědkové (kumi) a družbové (djeveri). Kum ženichův zove se debeli kum (tlustý kum) na rozdíl od kuma nevěstina; družbové jsou obyčejně dva, desni, ručni, veliki djever (pravý, ruční, veliký družba) a lievi, mali djever (levý, malý družba).

Při každé svatbě nezbytným jest neunavný šašek (čauš), jemuž vše jest dovoleno, by společnost bavil. Vážný má hlas též pořadatel, jenž vše řídí a obstarává; jemu jest stále píti, neboť před hostinou, při hostině i po hostině připíjí svatebčanům. Jmenuje se stari svat (starší svatebčan) neb též prvi svat na rozdíl od staršího svatebčana (stari svat) domu, v němž svatba se koná, a jemuž přísluší vítati hosti a všem jim býti na ruku.

Po svatbě nevěsta vypraví se do domu ženichova. Nebylo by slušno, by nevěsta v průvodu četných mužů sama se vydala; pročež provázejí ji na cestě nejméně dvě ženy (djeveruše). Za průvodem ve slušné vzdálenosti jde ještě stará bába (debele baba), jíž přísluší míti o to péči, by na cestě nechybělo jídel; proto žena stará nese plnou nůši jídel a pomalu jde za průvodem svatebním.

Z e s v a t e b n í c h z v y k ů hodláme čtenářům uvésti zvyky, jež zachovaly se u B u l h a r ů zvláště v krajině L ě s k o v s k é. Slavnosti svatební počínají tu ve čtvrtek přede dnem svatebním — nedělí — že všechny starší příbuzné ženichovy, vyjímajíc děvčata, vedeny jsouce matkou neb bábou navštíví nevěstu, by prohledly sobě dary nevěstiny, aby se přesvědčily, jakou jest pracovnicí, jak zná představa a tkáti. V domě nevěstině jsou již připraveni na návštěvu. Všechny dary jsou vystaveny: každá z příbuzných jí určený dar si prohledne a přiloží po prohlídce stříbrný neb zlatý peníz naň. Na to následuje malá hostina a tančí se; při loučení nevěsta ženy obdaruje a obyčejně zašle ještě po nich zvláštní dar, zlatem vyšívaný šáteček, jedné z družiček a ženichovi. Den na to, v pátek, slaví se „zames". Ženich pozve všechna vůkolní děvčata do domu, vyčastuje je a pošle ku nevěstě, by vyřídila jí pozdrav od něho. Když děvčata byla u nevěsty pojedla, popila a potancovala, vypraví se z domu pozvat všechny příbuzné ženichovy ku svatební hostině; na to vrátí se do domu ženichova. Zde prosívají sedmi síty mouku; v jednom z nich jest prsten ženichův a několik

ořechů. Dva hoši, jeden prvorozenec, druhý nalezenec, drží při tom síta. Děvčata z mouky pekou medovník, medový koláč (mjedenik), jejž lomí nad hlavou ženichovou; spolu potrou obličej ženichův medem. Na to koláč rozkouskuje se a rozdá mezi děti, děvčata a ženy, jež tančí před domem.

Když se stmívá, všechny ženy, staré a mladé, jakož i starší muži ženatí opustí dům ženichův, do něhož dostaví se ženichovi druhové, by rozloučili se s ním (hljebnji večer, večer chlebový). Hostina za hlučného veselí trvává často po celou noc; ženich sám nesedí s druhy za stolem, nýbrž stará se o hosti své. Po hostině sbírají se peníze mezi hostmi jak pro nevěstu tak pro hudebníky. Když pak odcházejí, ženich prosívá jich, by mu koní zapůjčili na neděli ku průvodu svatebnímu. Podobně děvčata loučí se s nevěstou v jejím domě, v Léskovci ve čtvrtek.

V sobotu shromáždějí se u ženicha svatebkyně „na věnec" a přinášejí pak nevěstě lepší šat svatební a šperky, dary ženichovy. Sedm hochů nese dary, provázeni jsouce svatebkyněmi. Nevěsta naproti tomu opětuje dary, že pošle ženichu několik lepších kusů oděvu, by je druhého dne, v den svatební, oblékl. V týž den kalisnik (družba) poctí nevěstu návštěvou, při níž opatřen jsa guslemi, holí a džbánem vína přichází podat nevěstě vína. Když nevěsta se byla napila, přiloží kalisniku nové gusle a obváže jeho rámě, ozdobené šátkem jako páskou, novým šátkem. Kalisnik na to ještě jednou navštíví všechny přátely a známé a zve je k zítřejší svatbě.

V neděli, v den svatby, časně z rána holič přijde oholit ženicha. Dvě děvčata nachytají vous do šátku, svinou jej, by jej uložily do bedny nevěstiny; ostatní tancují a zpívají kolem ženicha. Holič po vykonané práci obdrží šáteček a od každého malý dárek peněžitý. Ženich všem políbí ruce a myje sobě pak obličej; voda, ve které se myje, nalije se do škopíčku, kterým se tak dlouho točí, pokud nevěsta po svatbě do nové nepřijde domoviny. Na to přinesou ženichu šat svatební. Jsou-li pak všichni hosté shromážděni, zapřáhnou se nejlepší voli do dvou vozů; v jednom jedou všechna děvčata, v druhém všichni hoši. Ti hoši, již byli v pátek na hostině u ženicha, jedou na koních s průvodem. Ostatní hosté jedou na sedmi vozích; na cestě přiberou kuma.

Za zpěvu a veselí průvod dá se na pochod ku domu nevěstinu. Když byli družbové vpuštěni, starší podá nevěstě pár punčoch; jedna naplněna jest ovocem, jež nevěsta vyndá a do kapsy schová. Na to kuma dá nevěstě věnec vinný na hlavu, jenž propleten jest červenými nitěmi; nastávající tchyně připevňuje nevěstě šperky stříbrné, motýle nad čelo, tabulku pod krkem, péro a jehlice na prsou. Konečně zahalí nevěstu velkým bílým závojem. Ženich mezi tím obdaruje každého z přítomných, zvláště svou tchyni „za mléko mateřské, kterým nevěstu odchovala". Na to nevěsta loučí se od příbuzných a známých, při čemž družičky prozpěvují dojemné písně loučení. Nevěsta na každém prahu se loučí zvláště a modlí k bohu. Výbava naloží se na dva vozy, nevěstu posadí též na jeden vůz a veškeren průvod dá se na pochod do kostela. Před průvodem obyčejně jde muž s plným džbánem vína, jež podává každému, koho potká. Muž ten, zvaný založnik (bulharský

čauš), má v druhé ruce kohouta živého, symbol ženichův. Při návratu z kostela děvčata prozpěvují písně, při čemž nevěstu, jež stojí na voze, pohazují častěji prosem.

Nevěsta v domě ženichově dříve nesestoupí s vozu, pokud tchán a tchyně jí nedarovali buď pozemek, buď domek, buď nějaké cennější nářadí domácí. Tchyně na to podá nevěstě víno, chléb, sůl, stříbrné peníze a požehná ženicha a nevěstu, aby vždy měli s dostatek jídel a peněz. Na to vaří se oukrop, jímž podělí se všichni svatebčané, než přistoupí ku vlastní hostině. Mezi hostinou svítí svíce smuteční. Po hostině sbírají se peníze pro nevěstu (krst), načež nevěsta obdaruje svatebčany svými dary.

V pondělí nebývá žádné hostiny, pročež zove se též den ten pondělkem „čistým“ (čist ponedjelnik). Za to konají se v domě přípravy ku návštěvě hostí.

V úterý bývá čepování nevěsty. Kuma dostaví se ku mladé paní s desíti až dvaceti ženami; na to vedou nevěstu pod jabloň, kdež postaven jest sud s vodou. Do vody hodí několik peníző, načež tři hoši sejmou nevěstě závoj, který posud byla nosila, a pověsí jej pomocí holi na strom. Nevěsta na to nohou vrazí do sudu a překotí jej; voda vyteče, děti pak seberou peníze. Konečně třikrát tančí se kolem stromu.

Ve středu veškeré přátelstvo ženichovo vede nevěstu ke studni pro vodu. Nevěsta v pravém rukávu má proso schované a v ústech drží starý peníz. U studně třikráte ji obejde a vysype proso buď kolem studně neb pouze do čtyř rohů. Na to vyplivne peníz do studně. Družba vyváží vodu, nalije ji do škopíku a hodí několik peníző do ní; nevěsta škopík převrhne, by voda vytekla. Konečně druhou nádobu vodou naplněnou odnese domů.

V pátek večer neb v sobotu pravý družba pozve novomanžely ku hostině v domě svém; hosté přinesou potravu i nápoje, jakož malé dárky s sebou družbovi. Před hostinou družba přinese na stůl měděný kotlík, naplněný sušenými hrozny, pečenou kukuřicí, dále svazek lnu na kuželi a vřeteno. Mladá paní pokloní se třikrát družbovi a přijme od něho len. Jest jí tolik upřísti, by třikrát ovinula vřeteno, načež znova třikráte se pokloní. Družba daruje jí kotel, začež políbí mu ruku a obdaruje ho košilí neb bohatě ozdobeným šátkem kapesním. Hostina trvá pak obyčejně do bílého dne. Podobnou čestnou hostinu i kum uspořádá novomanželům, při níž požehnání dá mladé ženě, by v domě novém vše se dařilo.

Ježto manželské obcování pokládá se u lidu jihoslovanského za hřích, v prvé době mladí manželé neukazují se pospolu.

V Černé Hoře spí první noc po svatbě družba s nevěstou, arciť ve vší počestnosti, druhou noc spí s ní její tchyně a teprve v noci třetí náleží ženichu.

V horských krajinách hercegovských a v krajině moračské na Černé Hoře často uplyne půl léta, než ženich najde příležitosti příznivé, by se ženou poprvé obcoval. Příčinou toho jsou podzemní byty obyvatelů, v nichž všechna rodina bytuje. V Dalmacii (v okresu zaderském) svatebčané nutí ženicha, by šel na lože, kamž ho též odvedou a oblečeného uloží. Na to nevěstu družbové přivedou k němu.

Ženich dá se svlékati od nevěsty, načež on nevěstě zase pomáhá při svlékání. Družbové na to odnesou světla a ponechají oba ve tmě. Mezi tím svatebčané nastrčí pečenou slepici na vidlici a přinesou ji za zpěvu ženichu a nevěstě, by od ní okusili, při čemž zpívají:

Okreni je, prevrni je,
dva, tri, puta do zore,
da te braća ne kore.
(Obrať je, převrhni je,
dva-, třikrát do zory,
aby ti bratři nevyhubovali.)

V Slavonsku ženich již v první noci jest úplným pánem. Když nastala doba, kdy novomanželé mají jíti na lože, kum družbovi dá znamení, by všichni svatebčané dali se do tance; družba sám s nevěstou tanec počne. Mezi tancem, jenž provádí se velmi živě, náhle nevěsta i družba zmizejí. Když tanečníci to pozorovali, dají se ještě do většího prospěvování, by ostatní hosté nepozorovali, že nevěsta byla zmizela. Družba odvede nevěstu ku svatebnímu loži, kdež ženich ji očekává; na bednu (s výbavou) družba postaví upečenou slepici i mazanec, jež dostal darem od matky nevěstiny. Družba nabízí pokrmy oběma k jídlu a baví je; po jídle dle rozkazu družbova nevěsta svléká ženicha, který zase nevěstě sejme věnec, uplete vlas a odepne pás. Družba uloží je na lože, přikryje je a odejde. Sotva že se byl vrátil ku hostem, uchopí se sklenice vína a připije novomanželům; když byl plným douškem vyprázdnil sklenici, hodí jí plnou silou proti dveřím, by se rozbila na kousky.

V Chrvatsku kum prosí, než se svatebčané rozejdou, rodičů, by požehnali novomanželům. Po žehnání provozují se rozmanité šprýmy. Družba praví, že ztratil skopce; když ostatní jej hledají, ženich schová se za kuma, načež nevěsta hledá jeho. Tu ustoupí kum a nevěsta mrští jablkem na prsa ženichova. Potom kum odvede oba na lože, kdež nevěsta několik švů vypustí z punčoch ženichových, a ženich jeden z pásu nevěstina, načež sejme nevěstě perlovou šňůru z hlavy. Družba rozkrojí pečenou slepici a jelito a postaví talíř na klín nevěstin; rovněž jedna žena přinese mísu uvařeného mléka a postaví ji na klín nevěstin. Všichni přítomní dají se do jídla. Po jídle družba neb kum uloží nevěstu na lože, hodí na ni peníz, přikryje oba a zmizí. Před ložnicí střílí se z ručnic, při čemž mládež všelijak vtipkuje o tom, co se děje.

U Slovinců nevěsta ohne třikráte šavli, kterou jí ženich podá přes stůl, než se odeberou na lože. Když se navzájem svlékají a nevěsta nucena jest se sehnouti, ženich v tom okamžiku shodí šavlí věnec s hlavy. Zvyk ten celkem není hodnověrně zaručen.

V Bulharsku novomanželé jdou pozdě v noci, když svatebčané se byli vzdálili, do ložnice. Než sobě ulehnou, uzavrou dvéře, před nimiž družba a staré ženy domácí čekají, by zvěděli, zdali nevěsta byla zachovala panenství. Nejpozději za hodinu ženichu jest vstáti a zvěstovati, co byl shledal. Když nalezena čistou [izliezla moma, t. j. děvče vyšlo (ze zkoušky čisto)], všichni se zaradují; dudáci zadudají, střílí se z pušek, kumovi a otci nevěstinu „rakije“ se podá, ženich pak jest povinen složiti dar několika dukátů. Neshledána-li čistou,

oznámí se její hanba všem; dudáci přestanou hned hráti na dudy a ještě téhož večera ženich dá odvésti ženu ku rodičům jejím. Rodiče pak arciť snaží se všelijak udobřiti zetě; zabezpečují jemu dvojnásobnou i trojnásobnou výbavu a zříkají se druhé polovice výkupného (agirliku).

Žena jihoslovanská jako matka. Jihoslované za velké pokládají neštěstí, je-li žena neplodnou. Postavení také ženy v domácnosti jest velmi trudné. Rozmanitými čarami žena hledí sobě pomoci, jako na př. následujícími: Žena vezme mísu, dřevěnou, naplní ji vodou a postaví ji pod trám při střeše, kde z červotočiny jemný prášek se sype. Její muž těžkým předmětem uhodí na trám, aby prášek dolů se sypal. Podaří-li se ženě, že zachytí jen trochu prášku, vypije jej v naději, že učiní ji plodnou. Některá žena hledá červa v lískovém ořechu a sní jej, když nějakého nalezne, aby byla plodnou. Jiná drží dřevěnou mísu, vodou naplněnou, vedle ohniště, na němž muž dva ohně byl rozdělal, aby jiskry lítaly. Když několik jisker napadlo do mísy, žena upije vody. Jiné vypraví se na hroby, v nichž pochovány byly ženy těhotné, koušou trávu na hrobech, volají jména zemřelých a prosí jich, by jim daly své plody. Na to vezmou trochu prsti z hrobu a nosí ji pod pasem.

Na těhotenství žen hádá se na př. následujícím způsobem: Žena, jež nemůže jinak zvěděti, je-li těhotnou, nechť po tři večery položí mokrou sekeru za dvéře a nechá ji tu přes noc; je-li sekera vždy ráno pokryta rezem, jest žena zajisté těhotnou.

Žena těhotná nemá překročiti vidle, nemá jísti zajíce, by dítě nešilhalo, nemá jísti hlemýždě, by dítě nebylo usmrkancem, nemá jísti ryby, jinak dítě nebude dlouho mluviti, nemá se koupati, by dítě se neudusilo, nemá líbati kříž, by dítě nedostalo padoucnice a pod. více.

Pokud neporodila děcko, žena jihoslovanská šatí se jako děvče. V Bosně, Hercegovině a Černé Hoře nosívá na hlavě pěkný fés, v ostatních krajinách chodí s hlavou nepokrytou, majíc vlas v copy upravený a okrášlený za uchem kytkou. Jako matka nosí vlas často ustřižený a pokrytý šátkem.

Jakmile dítě se narodilo, spěchají některé ženy zvěstovat, co se bylo stalo, otci dítěte a ostatním příbuzným. Za to dostane se jim daru, muštuluku. Otec vidí raději, když narodí se syn než dcera; neb dle pořekadla „všechny čtyři stěny plakají, když děvče se narodí“. Narodí-li se hoch, pravidelně dá otec vypáliti několik ran před obydlím, kdežto nejstarší matička domu běží na dvůr a hlasitě volá, by všechno sousedstvo slyšelo: „Všemu světu hlásám, by dítě zdrávo bylo, že vlčice porodila vlka.“

Jeť pověra rozšířena mezi Jihoslovany, že čarodějnice požírají děti. Umírají-li některé ženě děti po sobě, dávají nejbližšímu jméno Vuk (vlk), ježto čarodějnice na vlka se neodvažují. Pokud novorozenec není pokřtěn, nesmí od nikoho býti políben; také matka ho neukáže nikomu, by nebyl uhranut. Z té příčiny též ověšují novorozeně rozmanitými amulety, obyčejně lžicí, aby kouzlo nepůsobilo na děcko, nýbrž na lžíci.

Křest koná se pravidlem v kostele: po křtu teprve každý může se podívati na dítě a políbiti je, začež složí dárek, jinak ustřihne se mu kousek šatu. Pokud jest slábo, obvazuje se pečlivě povijany a šátky tak, že se hnouti nemůže. Ložem bývá malá, úzká bednička, jež představuje kolébku; jde-li matka na pole, dá sobě kolébku s dítětem na hlavu a nese ji pryč. Aby dítě se naučilo choditi, dávají je do „stalaku“, čtyřkové stolice, jež se pohybuje s dítětem. Jakmile se naučilo běhati, ponechá se sobě samému a malým druhům, pokud nejsou dozorci staří výměnkáři, dědeček a babička. Letem uplyne doba hry a nastává dětem škola.

Mikuláš Kostomarov.

Umřel Kostomarov. Slovanstvo ztratilo v něm nejstatečnějšího bojovníka, Rusko zasloužilého dějepisce, Ukrajina nejoblíbenějšího syna, jenž ji miloval nad život, mnoho jí v oběť dal a mnoho pro ni utrpěl.

Kostomarov byl zajisté jedním z nejznamenitějších historiků nejen v Rusku, ale i v celé Evropě. Nazývali jej ruským Niebuhrem, a to vším právem. Na nic a na nikoho se neohlédaje psal ve jménu vlastního přesvědčení; mnohdy snad nebylo lze s ním souhlasiti, ale nebylo možná nevážiti si toho přesvědčení, z něhožto vytryskala nejen pravda, věda, hluboká a vytrvalá práce, leč i ten orličí zrak, jenž pátrá. realisuje, zosobuje děje, lidi, události. Čtouce jeho monografie mimovolně vžijeme se v dobu, kterouž popisuje, poznáváme lidi, o nichžto mluví, a poznáváme je tak, že vyhlížejí jako staří a dobří naši známí. Kostomarov nehověl mínění vážných historiků; naopak, úlohou jeho bylo: nelítostivou a bezohlednou kritickou logikou, nezvratnou pravdou, která se zakládala na pramenech před ním málo anebo dokonce neznámých, trhati aureolu s těch, jež tradice aneb historické nesrozumění ověnčilo nesmrtelností. Tak vyvrátil stávající v historii přesvědčení, že Rurik, Sineus a Truvor, zakladatelé říše ruské, nebyli vůbec Varjago-Rusi ze Skandinavie, nýbrž příchozí či povolaní ze Žmudi litevské od řeky Rosi, kde jest město Roseně a na mapách z XVIII. století nížiny Němna ještě se nazývaly Rosijí

Dokázal, že onen Dimitrij Donský, proslulý mužností a statečností, byl jednoduše zbabělec, a nejen že se horlivě neúčastnil památné bitvy, nýbrž kdy krev tekla, že se skrýval někde ve křovinách.

Taktéž sňal korunu slávy s onoho proslulého Susanina, jenž prý obětoval život v obraně cara Michala Feodoroviče Romanova, na něhož jakoby byli číhali Poláci, a což dalo podnět k napsání nejoblíbenější národní opery ruské „Žizň za cara“; dokázal totiž, že takového Susanina vůbec ani nebylo.

Taktéž, že obecné přesvědčení o samozvanství Lži-Dimitrije jest pochybné, a že pravděpodobně byl to skutečný carevič Dimitrij.

Bylo by lze uvésti ještě mnoho jiných příkladů. Historikové staršího rázu se s ním neshodovali, hájili dávných úsudkův, ale přec i nejurputnější protivníci musili uznati, že má za sebou mnoho pravdy. Tak na př. známý historik Ilovajský nesouhlasí úplně s theorií Kostomarovou, ale nekráčí již za Karamzinem, Solověvem, Pogodinem a jinými, nevěří, že by ti domnělí Varjago-Rusi byli přišli ze Skandinavie, soudí totiž, že Rusové byli praobyvatelé té země. Opět jiný historik-ethnolog, Kvašnin-Samarin ochotněji se přidávaje ku theorii Kostomarově dí: „Možná klásti jakékoli dovolné hypothese, ale s Porosjany na Žmudi a s řekou Rosijí nevíme sobě rady.“

Mikuláš Kostomarov narodil se r. 1817 v gubernii voroněžské, v kraji ostrožském, v maloruské vesnici, kteráž byla majetkem otce jeho, na rozhraní dvou národností: velkoruské a maloruské. Otec jeho, usedlý šlechtic, byl pro-

sáklý voltairianismem, matka byla vesničanka, kterouž otec jeho vychovav, pojal za manželku. Roku 1828. zavraždili otce sedláci, vlastní jeho poddaní, pro kruté s nimi nakládání. Matka Taťana byla andělem strážcem mladého syna, jemuž později celý život obětovala. Umřela ve vysokém věku r. 1874. v Petrohradě, kde se synem svým stále přebývala. Příklad otce v nic nevěřícího a dobrý směr matkou daný synovi, způsobil nepochybně, že Mikuláš byl prosáklý ideami křesťanskými, měl zálibu v obřadech církve slovanské a vždy milerád jim obcoval. Podle matky nakloněn byl láskou k lidu, jemuž rozuměl, jejž starostlivě zkoumal, ač po otci rodem šlechtic, časem rád říkal: „ja mužik!“ ježto matka byla ze stavu sedlského. Po skončených studiích na universitě charkovské byl jmenován professorem historie na vysokých školách kijevských; před tím jen krátký čas byl gymnasijním professorem v Rovném.

Nemnozí vědí, že česť a chvála, kterou dnes veškeří Slované vzdávají sv. Cyrillu a Methoději, nejdříve snad byla vzbuzena Kostomarovem, právě když byl professorem v Kijevě. Jeho péčí a podle jeho iniciativy bylo v městě tomto založeno bratrstvo nazvané jménem světců těchto Ale současně utvořil se stejnojmenný spolek slovanský, jehož úlohou bylo buditi lásku ke všem bratřím slovanským a společně působiti k jednolitému jich sloučení. Kostomarov byl zbožňován mládeží universitní; znám byl již jako malorusky spisovatel jménem: Jeremija Hałka. On a jeho přítel, slavný básník malorusky Taras Ševčenko, nejvíce přičinili k rozšíření zásad a oboru činnosti ve spolku slovanském, jenž měl již značný počet členů.

Poetický, šlechetný, mladý Kostomarov poprvé miloval vášnivě, šíleně mladinkou Malorusku, slečnu Alinu Kragelskou, a byl navzájem milován. Nebylo žádných překážek zamýšlenému manželství; matka nevěstina ráda viděla ten svazek, neboť Kostomarov měl postavení zabezpečené. Již byl ustanoven i den sňatku, Ševčenko měl býti družbou na svatbě. Ale právě toho dne (29. března r. 1847.) byl Kostomarov jat a uvězněn, jali také Ševčenka ve chvíli, když maje na sobě frak a bílou kravatu, chtěl jeti na svatbu. Kostomarova odvezli do Petrohradu, kde se dlouho trápil v kasamatech pevnosti Petropavlovské, až konečně vypovězen byl do Saratova, kde přežil dlouhá léta. Ševčenko byl odveden k vojsku a poslán do Orenburka, kde sdílel osud a spřátelil se se známým polským pracovníkem, nedávno zemřelým Bronislavem Zaleským. Utrpěli tehdáž ještě mnozí jiní.

Snadno lze pochopiti duševní stav ubohého vyhnance, tak náhle vyrvaného nevěstě a práci oblíbené, zničeného v nejsvětějších a nejšlechetnějších účelech a úlohách životních. Jeho bolesť a muky byly tím větší, ježto ustavičně dostával zprávy z Kijeva, že matka jeho nevěsty nutí svou dceru, aby se zasnoubila s jakýmsi zámožným šlechticem. A konečně došel list, v němžto dívka rozhodně dovolává se jeho pomoci, prosí za ochranu, ježto již sil se jí nedostává. Kostomarov skoro smyslů zbaven letěl ke gubernatorovi, jemuž předložil celou záležitosť. Gubernator byl s to, oceniti nešťastné položení mladého člověka; kázal mu tudíž, aby napsal zevrubný list císaři Mikuláši I. Kostomarov uposlechnuv napsal dopis, jejž podal gubernatorovi, a ten jej poslal hned carovi. Telegrafu tehdáž ještě nebylo; ač tedy brzy došla odpověď, uplynulo zatím přece značně času. Císař dovolil, aby Kostomarov odebral se do Kijeva ku své nevěstě. Letěl tedy dnem i nocí, konečně přijel, ale právě v té chvíli, kdy nevěsta jeho vracela se z chrámu od oddavek, k nimž ji ukrutná matka přinutila. (Mužem jejím stal se jakýsi p. Kisiel.)

Bylo třeba velikého heroismu ku snášení rány tak ohromné. Nešťastná nevěsta provdavši se podala důkazy veliké zmužilosti; uměla se podrobiti nevyhnutelnosti a byla vzornou manželkou i matkou, ale Kostomarova milovati nepřestala.

Kostomarov musil se vrátiti do Saratova. Uvolněn byl za Alexandra II. r. 1857. Nato se vydal na cesty za hranice do zemí slovanských. Tehdáž navštívil Krakov, Lvov, Prahu a mnoho měst jiných. Roku 1869. povolala jej universita petrohradská na stolici učitele historie ruské. V čase poměrně velmi krátkém těšily se jeho přednášky takovému účastenství a vzbudily takový zápal, že bylo třeba vykázati mu sál největší. Leč ani do toho všichni posluchači nemohli se vejíti, neboť nebyli to pouze studující ze všech fakult, nýbrž i obecenstvo z města, kteréžto spěchalo, aby se mu podivilo a chválu

jemu vzdalo. Viděls tam vystrojené dámy, viděls generaly, osoby zaujímající vysoké postavení, professory a spisovatele. Kostomarov uměl způsobiti neslýchaný enthusiasm, a ti, kteřížto bývali na jeho přednáškách, zachovali nejmilejší na ně zpomínky.

Téhož času uveřejnil Kostomarov svou theorii o původu Rurika, Sinea a Truvora ze Žmudi. Chvalně známý a zasloužilý historik Pogodin jemu opponoval, drže se starého mínění Karamzinova, že totiž pocházeli ze Skandinavie. Způsobem do tehdejší doby v Rusku neznámým konali oba spolu veřejnou debattu (r. 1860.) v aule university petrohradské, k čemuž sešlo se nesmírné množství posluchačův i posluchaček. Rozumí se, že šarvátka tato nevedla k žádným výsledkům; každý setrval ve svém mínění, ale obecenstvo chladně a lhostejně se chovalo k Pogodinovi, za to však Kostomarova odměňovalo hlučným potleskem, a po skončené debattě posadivši jej do křesla slavně jako vítěze jej vyneslo až na ulici.

Stalo se to všecko v prvních letech mírného a liberalního panování Alexandra II. Leč neslýchaný a neobyčejně šťastný ten obrat netrval Kostomarovu dlouho, sotva několik let. R. 1861. povstaly bouře na universitě, čehož následkem byla reorganisace ústavu tohoto. Kostomarov, jenž těšil se největší lásce mládeže, jakož i Vladimír Spasovič, professor práv, jenž byl taktéž oblíben u studentův a měl na ně vliv velmi značný, byli uznáni za nezpůsobilé a propuštěni z úřadu učitelského. Spasovič oddav se advokatuře jest nyní nejznamenitějším advokatem v Rusku; Kostomarov byl přijat do ministerstva osvěty a ponecháno mu slušné professorské.

Od toho času zabýval se Kostomarov jediné historií, zvláště pak dějinami Maloruska, rodné své země, kterouž tak vřele miloval. Všecky tajné archivy, dříve jemu nepřístupné, byly mu nyní otevřeny. Pracoval neobyčejně horlivě. Nebylo roku, aby nebyl uveřejnil nějakou novou práci znamenité ceny. Z nejpřednějších uvádíme tu díla o Bohdanu Chmelnickém, o Narodopravstvě, t. j. o svobodných obcích novogrodské a pskovské, jakož i o Vjatce, kam Ivan Hrozný přesídlil zbytky Novogroďanův, jichžto tisíce dříve byl povraždil anebo potopil ve Volchově; o řeči pospolité polské; o válce se Sigmundem III.; historii rozkolu v Rusku, a na sta jiných prací vysoké ceny. Jako stálý člen kommisse archaeografické redigoval zvláště velmi důležitá pro dějiny akta západních gubernií s velice četnými poznámkami neobyčejné důležitosti. Se Stasjulevičem založil nejlepší ruský měsíčník Věstník Evropy, v němž i později opustiv redakci uveřejnil několik svých prací nejdůležitějších. Kostomarov byl též výborným ethnologem. Jeho maloruská symbolika náleží k nejvzácnějším pracím toho druhu. Psal i malorusky. Literarní ruch na Ukrajině již od r. 1840. nabyl značných rozměrů, k čemu vlastně nejvíce napomáhali Ševcenko, Kostomarov, Kuliš, Maksimovič a mn. j. Přitlumen byv po r. 1846., opět oživl, když na počátku panování Alexandra II. vyhnancům byl návrat povolen. V Petrohradě počalo se vydávání časopisu Osnovy, a Kostomarov byl nejhorlivějším redaktorem a spolupracovníkem jeho; do listu toho přispívaly vůbec nejlepší síly lidu maloruského.*) V Osnově byla uveřejněna velmi důležitá práce Kostomarova, která svého času způsobila velkou sensaci, totiž: Dvě ruské národnosti. Spisovatel snažil se v ní dokázati, kterak ve příčině geografické, historické, náboženské, společenské a politické podstatně se liší národnosti: maloruská a velkoruská čili moskevská. Leč i Osnova nevycházela dlouho.

Blížilo se již i neuprosné stáří; obtížná dráha života, kterouž byl kráčel, a přílišná práce vyčerpala síly Kostomarovy. Ale duch jeho byl posud silný, ano — Kostomarov stále miloval svou nevěstu, po celý život zbožňovanou, ačkoli mnoho let uplynulo od té chvíle, kdy se navždy rozešli, kdy závistivý osud připoutal ji k muži jinému. Konečně ten jiný umřel; vdova uspořádavši pozůstalosť pospíchá do Petrohradu s dětmi svými, nepochybujíc ani na okamžik, že najde vážnosť a náklonnosť u toho, jenž ji v mládí byl tak zbožňoval. A nesklamala se. A hle, jeho nevěsta, jeho milovaná Alina Leontěvna

*) Kostomarov, Kuliš, Bělozerský, Apatovič, Konisky, Oleksij Storoženko, Šejkovský, Karpeňko, Tarnovský, Moroz, Artemovský, Babčeňko, Marko Vovčok, Osnovaneňko, Steceňko, Hlibov, Kochovský, Danilevský, Hrečulevič a j.

stojí před ním taktéž milující, a stojí již volná, nezávislá, ničím a nikým nepoutaná. Proč tedy čekati? Co na tom záleží, že minula léta mládí? — duch je stále mlád, city nesestárly. Nevěsta tak dlouho očekávaná stala se tedy manželkou, stala se muži svému tklivou, dobrou, srdečnou, nejpozornější přítelkyní, pěstounkou, bdící nad ním a sdílející s ním radosť i smutek v každé chvíli až do posledního okamžiku.

Přiblížil se i ten poslední okamžik. Kostomarov byl počal svou činnosť politickovědeckou usilovnou péčí o utvoření bratrstva sv. Cyrilla a Methoděje v Kijevě, a zemřel po 68leté pouti pozemské v Petrohradě právě toho dne, kdy v celém Rusku slavili tisíciletou památku úmrtí sv. Methoděje, t. j. 19. dubna.

Máme snad podotknouti, že pohřeb byl slavný? Petrohrad viděl jen čtyři takové: pohřeb A. Puškina, M. Někrasova, I. S. Turgeněva a nyní M. Kostomarova. Všecky jiné, ač byly nádherné, blednou před těmito. Prostoduchý lid nemohl se dosti nadiviti. Jakého to znamenitého generala pochovávají? A není tu ani vojska, ani hudby, ani řádů nikdo nenese. — To není general, vysvětlováno lidu, ale spisovatel, a tam, hle! jeho řády, ukazováno na věnce, které s deputacemi táhly se zdélí více nežli jedné versty. A lid se divil, žehnal se, nemnoho tomu všemu rozuměje.

Při vynesení mrtvoly z domu proslovil řeč universitní kollega zvěčnělého, Něsluchovský, v universitním kostele prof. univ. protojerej Roždenstvěnský, u hrobu na hřbitově dva Ukrajinci promluvili malorusky, po nich známý spisovatel a mnoholetý přítel zesnulého, Malorus Mordovcev. Začal rusky a skončil malorusky. Poslední jeho slova byla: „I ně vmer ty, tvoja slava ně vmre, nępolaže —

Poki stoit Ukraina,
poki šumlat věrby
poki ruta zeleně
ta cvite barvinok.“

Konečně promluvil známý slavista, prof. Orest Miller, ve jménu oděsského komitétu slovanského.

Pravili jsme již prve, že bylo neseno množství věnců, mezi nimiž některé velmi bohaté a krásné. Nad průvodem vlály též prapory, k tomu smutnému aktu zvláště shotovené. Ukrajinec v národním kroji nesl kříž, hned za ním nesen prapor z Ukrajiny, a za ním kráčela deputace též ve krojích národních. Jiný skvostný prapor byl od studujících Ukrajinců a Ukrajinek, opět jiný od studujících na kijevské universitě, a konečně prapor od slovanského spolku petrohradského. Z četných věnců od nejrozmanitějších korporací zvláště vynikaly: věnec od městské správy (Dumy) petrohradské, za nímžto po celou dobu kráčel vicepresident města, Semenský; od university petrohradské, charkovské, kijevské, kazaňské; od posluchaček vyšších kursů vědeckých (druh university pro ženské), a za ním skoro sto studentek; od ústavu historickofilologického; studenti petrohradští měli (kromě věnce ve jménu university) svůj zvláštní věnec, za nímžto kráčeli hromadně; od konservatoře, od Sibiřanův, od redakcí četných časopisův, od krajanů v Oděse a mnoha jiných. Poněvadž za každým praporem a věncem kráčela deputace, nejednou velmi četná, samotné prapory a věnce zaujaly ohromné prostranství. Studující moskevské university poslali velmi tklivý telegram, jenž byl čten již na hřbitově. Ač je hřbitov (Volkovo zvaný) velmi vzdálen, rakev byla po celou cestu nesena na marách, zvláště pro tento pohřeb shotovených. Úmrlčí vůz, také ozdobený věnci, jel prázdný. *A. H. Kirkor.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Le monde Slave au XIXe siècle. Leçon d'ouverture du cours de langues et littératures d'origine Slave, professé au Collège de France par M. Louis Léger. Paris 1885. Librairie Léopold Cerf.

Řeč, kterou Mr. Louis Léger zahájil před nedávnem svoje přednášky o literaturách slovanských v Collège de France, náleží k nejzajímavějším

projevům, jež kdy ve Francii o Slovanech veřejně proneseny byly. Ovšem dalo se očekávati, že znatel slovanských poměrů tak hluboký, pracovník v oboru slavistiky tak neunavný a horlivý nad jiné způsobilým bude k tomu, aby stolici literatur slovanských dodal nového lesku a významu. Proslov, kterým se v čestný svůj úřad uvázal, nesklamal nás v tomto očekávání. V krátkém úvodě, předeslav z počátku několik slov o důležitosti slavistiky, vzpomíná svých slavných předchůdců, Adama Mickiewicze, Cypriena Roberta a Alexandra Chodžky. Uvádí jejich zásluhy o šíření vědomostí slavistiky se týkajících ve Francii s náležitou chválou a obšírněji hlavně o literarní činnosti Chodžkově se zmiňuje. Na to přechází k věci samé, rozděliv za účelem jasnějšího přehledu svou další řeč ve tři části.

V první podává historii stolice literatur slovanských v Collège de France. Když ministr Cousin 20. dubna r. 1840. v komoře deputovaných přednesl návrh na její zřízení, byl stav slavistiky ve Francii nad míru neutěšený. Vědělo se něco o Polácích a Rusech, o jiných Slovanech skoro nic, existence některých národů slovanských, jako na př. Bulharů, vůbec byla neznáma. Doklady toho, které z původních současných pramenů Mr. Léger uvádí, jsou v té příčině plny překvapujících omylův a nesprávností. Samo ministerské odůvodnění se jimi jen hemží. Odpůrcové však se svými protidůvody nebyli šťastnější. M. Auguis upřel Slovanům veškeré památky literarní i historické. Co u nich nalézá se zajímavého, prý psáno jediné latinsky. „On rit," dokládá k tomu Moniteur. Za to pěkné bylo slovo, které pronesl M. Denis du Var: „Il est digne de la France, de tout connaitre pour tout apprécier." Nicméně řečník uznává, že jen tehdejší vřelé sympathie k Polsku a genius Mickiewiczův byli s to řečenou stolici v Collège de France trvale udržeti. Její zřízení potkalo se hlavně u slovanských národů s velikým účastenstvím, jehožto nadšený ohlas připomíná Mr. Léger citováním listu ruského učence Bodjanského k Pogodinovi.

V části druhé klade si řečník otázku: „V jakých poměrech nalézali se Slované za doby, kdy Mickiewicz své přednášky v Collège de France zahájil a v jakých nalézají se nyní?" Odpovídá k ní pak stručným, ale věcným přehledem nejdůležitějších změn a objevů v národním životě všech slovanských kmenů. Zmiňuje se o jejich politickém postavení nyní i v době dřívější, připomíná, jaký hluk ve Frankfurtě nastal, když Palacký prohlásil, že Čechové tamějšího sněmu neobešlou. Úspěch Jihoslovanů nad Turky prohlašuje za vítězství civilisace. Pokud se týče poměru Poláků k Rusům, má za to, že spor obou skončí se pro obě strany čestně a dodává: „Dans une sphère supérieure à celle des luttes politiques, Mickiewicz tend la main à Pouchkine comme Goethe à Voltaire. Vis-à-vis des Russes et des Polonais nous observerons résolûment une neutralité sympathique et conciliatrice." Zvlášť s uznáním a nadšeným obdivem řečník dopomíná se znovuzrození národa českého. Dotýká se všech jeho posavadních úspěchů politických i národních, zmínku činí o Janu Husovi, o universitě a počtu její posluchačův, o divadle, literatuře a vědě. Pěkná a pozoruhodná jsou slova, kterými končí: „Applaudissons, Messieurs, à cette renaissance d'une nation qui aime sincèrement notre pays", načež ještě dodává: „D'ailleurs la nation tchèque n'est pas si loin des nous. De Prague au Rhin, la distance n'est guère plus considérable que du Rhin à Paris." — Neméně sympathické jsou jeho úsudky o národních poměrech Jihoslovanů.

V třetí části konečně rozvinuje program, jehož splnění pokládá při výkladech o literaturách a životě Slovanů za svoji úlohu. Ještě jednou shrnuje vše, co o dřívějším i posavadním stavu slavistiky ve Francii byl uvedl. Vzpomíná dob, kdy Mérimée fabrikoval „Chants serbes", kdy o historických a archaeologických pracích učenců ruských, polských a českých nevědělo se toho nejmenšího. Dostačovalť povšechně již to, že vynálezce knihotisku, Guttenberg, byl prý Čech, a Dalmatinec sv. Jeronym, Slovan. Též věnuje několik slov nepřátelům Slovanstva, Řekům, Italům, Maďarům, Němcům a jich snahám, načež podotknuv, že k seznání života některého národa nestačí jen kniha, uvádí své cesty po slovanských zemích, své studie u stop Vyšehradu a Hradčan, na březích Dunaje a Sávy, v Kijevě a Hnězdně, na Volze, Jiskře a Marici. Nezapomíná ani na Slovany polabské, až na nepatrný zbytek v Lužici vyhynulé a cituje v té příčině předzpěv Kollárovy „Slávy dcery".

Ještě jednou zastaviv se při znovuzrození Čechů, pronáší výrok velmi zajímavý o dějinách Palackého: „Tel livre d'histoire, celui de Palacky, par exemple, a plus fait pour elle que n'avaient fait au temps des Hussites dix batailles sanglantes.“ Dovolává se též proroctví Renanova o budoucnosti Slovanstva a několika rysy znova svůj celý program vytknuv zakončuje řeč svou těmito slovy stejně pravdivými jak významnými: „Quant à mon dévouement, il ne vous fera jamais défaut. J'ai la ferme conviction de servir non seulement la science mais le pays en vous apprenant à mieux connaitre une race qui, malgré son éloignement, a été plus d'une fois en contact avec la nôtre et dont le développement ultérieur ne sera pas sans influence sur notre avenir.“

Stručný náčrtek obsahu závažné a výborně promyšlené řeči páně Légerovy, svědčící jak o znamenitém rozhledu i důkladné znalosti slovanských poměrů, tak o nevšední řečnické schopnosti původcově, stačí, abychom doznali, že stolice slov. literatur v pařížské Collège de France svěřena byla muži k úřadu tomu před jinými povolanému. Vynikáť veškerá jeho činnosť posavadní jak přesnými a hlubokými vědomostmi, tak vytrvalou snahou a zvlášť nestranností, jakéž při posuzování slov. minulosti i přítomnosti nezbytně třeba. Jsme potěšeni, že místo tak čestné a důležité zaujal učenec toho významu i těch schopností. *F. K.*

Akademický slovník chrvatského čili srbského jazyka. (Rječnik hrvatskoga ili srbskoga jezika, na sviet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti) Svezak V.: „četa — dali“. Obradili G. Daničić, M. Valjavec, P. Budmani. Svezak VI.: „dali — do“. Obradjuje P. Budmani. U Zagrebu 1884.—85.

Když prvý redaktor velikého akademického slovníka, dr. G. Daničić, dotisknuv I. díl monumentalního toho podniku, jímž korunovati měl neocenitelnou činnosť svou na poli chrvatskosrbské filologie, se světem se rozloučil: chovány byly mnohé obavy, nebude-li snad velikolepý literarní podnik ten na neurčitou dobu zastaven Než akademie chopila se energicky své krásné úlohy a v díle statně pokračováno, k veliké radosti veškerého učeného světa. Již r. 1884. vyšel svazek pátý a letos šestý, oba celkem o 30 arších, velikého formatu, drobného písma ve dvou sloupcích. Svazek pátý označuje jakýsi přechod v redakci; Daničić, jak známo, otiskl poslední slovo „češulja“, a prvých 56 stran V. svazku od slova „četa“ do „čobo“ obsahuje material, který ještě nebožtík Daničić spracovaný a k tisku přichystaný byl zůstavil. Následujících 114 stran, dále od slova „čobo“ do konce písmene „ć“, „ćužiti“, vypracoval člen redakčního výboru, prof. M. Valjavec, a vše ostatní v tomto svazku počínaje písmenem „d“, jakož i celý svazek šestý vypracoval nový redaktor slovníka, Pero Budmani, jemuž je výhradně další redigování svěřeno; od něho tudíž pochodí slova „dado“ na 317 stranách.

To, co Daničić podal, doznalo u všech odborníků souhlasné a nadšené chvály. Prvý ze žijících slovanských filologů, dr. Fr. Miklosič, pronesl svým časem na základě zvlášť vydaného „Ogledu“ (ukázky), jenž měl naznačiti soustavu slovníka, svůj rozhodný soud, že „slovník ten bude mezi slovníky slovanských jazyků prvý, s požadavky vědy nejlépe se srovnávající, rovný cenou svou slovníku slavného Grimma“. A v tom přesvědčení zůstal utvrzen M. po vyjití prvého a následujících svazků, nemoha se dosti nachváliti té práce. S tímto velikým slavistou srovnávali se i jiní filologové nejen ruští, polští a čeští, nýbrž i němečtí a francouzští, rovněž se obdivujíce výtečnosti, důkladnosti a ohromnosti Daničićova podniku. Budiž dovoleno sděliti aspoň, co prvý ze současných německých slavistů, dr. Leskien, professor slovanských jazyků a literatur na universitě lipské, o Daničićově slovníku mezi jiným dí (Liter. Centralblatt, 1882. č. 52.): „Nesnadno by se mohlo příliš říci k pochvale velikého slovníka chrvatskosrbského jazyka. Ni jediný slovanský jazyk nemá slovníka, v němž by bohatství slov, jako v Daničićově, jen zdaleka s takovou důkladností ve směru historickém, grammatickém a logickém spracováno bylo. Na každém slově je přízvuk, pokud určen býti mohl buď živým hovorem, buď tradicí; u každého slova je zaznamenána i změna přízvuku, hledě k flexivní formě, dále doba, ve které se slovo nejprve vyskytuje v literatuře neb starých

lexikonech, jeho význam a jeho rozprostranění, a to vše je doloženo obdivuhodným množstvím příkladů."

Když Leskien toto ocenění psal, stihl jej hlas o smrti slavného Daničiće, „kterým se Chrvati a Srbové - dle jeho slov — plným právem honositi mohou", a jehož díla obzvláště doporučuje německým filologům.

Co se týká následníků Daničićových, tu máme příležitosť v V. svazku porovnati práce tří různých redaktorů: Daničiće, Valjavce a Budmaniho; na prvý pohled seznáme, že Valjavec a Budmani pokračovali ve velikém díle na návrh akademie v soustavě, duchu a směru od Daničiće vyměřeném, a s nynějším stupněm vědecké lexikografie plně se shodujícím. Ovšem, každá práce duševní, ať by se jakkoli připodobila dráze proklestěné, nese vždy na sobě známku ducha, který ji vytvořil. — I zde každému slovu dodává se nejprve jeho pravý význam buď parafrasí buď dotyčným slovem latinským, pak uvádí se jeho kořen, kdekoli to jen možno a v něm prvobytný význam. Jím se slovu vykazuje místo, které zaujímá v kruhu příbuzných jazyků. P. Budmani ještě dodává obyčejně, zdali dotyčné slovo přichází též v ostatních slovanských jazycích, a je-li tomu tak, nazývá je praslovanským (srovn. na př. slovo „desna"). Na to se dovozuje, jak dlouho žije slovo v literatuře, čili od které doby vyskytuje se v písemných památkách, a které chrvatské a srbské starší slovníky uvádějí dotyčné slovo. Pak následují rozmanité významy slova, a každý doložen je hojnými příklady z tradicionalní neb psané literatury. Dokladem toho služiž mimo jiné jasný příklad ve slově „da", které samo obsahuje str. 163.—214., tudíž 51 stranu drobného tisku ve dvou sloupcích! Obšírně jsou tolikéž vypracována slova: „činiti" (25.—36.), „čovjek" a co se odtud odvozuje (62.—77.) „čudo" atd. (84.—96.), „čuti" (103.—110.), „ćud" (145.—150.), („ćutjeti" (158—162.), „dakle" (225.—229.) atd.

Tím způsobem líčí akademický slovník život, historii každého jednotlivého slova, počínaje od nejstarších časů, čímž důležitosť jeho daleko přesahuje hranice chrvatskosrbského jazyka; jeť poučným každému budoucímu lexikografu slovanskému vůbec, toužícímu seznati, jakých změn dožilo se každé slovo, počínaje od doby, kdy spadalo v pospolitosť arijských, pak slovanských národů. V každém slově osvědčuje se tvůrčí síla národního ducha, a takový historický sborník bude zároveň příspěvkem pro historii národní filosofie.

Co se týká soudu odborníků, tu nejprve V. Jagić konstatuje, že se „v díle pokračuje v předešlé důkladnosti a obšírnosti". Vedlejší pak některé proměny pokládá za zlepšení díla. Tak soudí, že Budmani v etymologických výkladech „dal se pravou cestou", schvaluje i to, že snaží se býti místy stručnější. Téhož mínění jest i Miklosič, jak se v soukromých listech předsedovi akademie a jiným prohlásil. Máť za to, že akademie svěřila dílo v osobě Budmaniho výtečným a spolehlivým rukám, a trvá při svém původním přesvědčení, které o práci Daničićově pronesl, že totiž bude slovník ten ku slávě akademie, národu i vědy. A takové hlasy docházejí i nyní se všech stran.

Byla učiněna výtka akad. slovníku, že přijal v sloupce své též slova cizí; to však leží v samém pojmu historického slovníka, jakým by on nebyl, kdyby vyloučil cizí výrazy, pokud kdy v domácím jazyku práva občanského si dobyly. Spadajíť ony, jako i čisté domácí, v dějiny jazyka, jsouce veledůležity pro kulturní historii národa, v níž často jen jazyk odhaluje poměry jednoho národa s druhým, kdežto psané dějiny výkladu již neposkytují. „Tento svazek" (V.), píše Jagić, „jmenovitě písmeno ć, jest velmi bohatý cizinskými slovy; že se pilně vchází k pramenům, zvláště tureckoarabským výrazům, již je v sobě velikým ziskem ku zkoumání chrvatského neb srbského jazyka." — Rovněž jest velmi důležito pro historickou cenu sborníku, že přijal vlastní jména, osobní a místní, v nichž ledakdy zachováno jest slovo, které jinak ze živé mluvy již dávno vymizelo, aneb se v něm dochoval původní význam, jehož historický jazyk již nezná. Vděčným bude každý zeměpisec a historik, že slovník uvádí jména místní, nalézaje tu, v kterých všecko krajích slovanského jihu dotyčné místo se vyskytuje. Viz na př. „Dabar".

Tak pokračuje toto obrovské, v pravém smysle slova národní dílo, beze všeho hluku a křiku, jak to také díla tak vznešeného, pro rozvoj jihoslovanského světa tak mnohoslibného, zcela důstojno jest. Uplynou ještě celá desíti-

letí, než dílo bude dokonáno, ale že dokonáno bude, toho zárukou jest energie našich jižních pobratimů, a sama akademie, v jejíž lůně myšlénka o národním díle tomto vznikla, a pod jejíž ochranou dospěje ono k zdárnému konci. Nynější redaktor slovníka, Petr Budmani, učenec osvědčený a výborný znatel chrvatskosrbského jazyka, jsa v plné mužné síle svého věku, se svěží vytrvalostí pracuje o své namáhavé, čestné úloze, a bohdá bude jemu osudem popřáno, že „monumentalní podnik“ ten, jak slovník akademický Jagić nazývá, šťastně ku konci přivede ke cti a prospěchu svého národa. — Budiž nám tuto dovoleno připojiti několik slov o učenci tom. Budmani, gymn. prof. v Dubrovníku, vynikal již v mládí svém vzácným nadáním mathematickým, oddal se na vídeňské universitě studiím právnickým, pěstoval však vedle toho mathematiku a zvlášť posvětil se studiu jazyků indoevropských, jichž jest snad nejlepším znalcem na slov. jihu. Bavil se nejprve sanskritem, přeloživ Pančatantra a Sakuntalu. R. 1860. setkal se v Dubrovníku s Vukem, jehož zásluhou oddal se úplně rozsáhlému studiu slovanských jazykův a jmenovitě srbskochrvatského s neobyčejným úspěchem. Plodem těchto studií je známá jeho vlasky psaná grammatika jazyka srbskochrvatského (Grammatica dela lingua serbo-croata (illirica) compilata da Pietro Budmani. Fascicolo I. Vienna 1866. Viz pochvalnou kritiku o ní Gj. Daničiće v „Književniku“ III., 586. nn. — Fasc. II. (Skladba.) Vienna 1867. Viz ocenění téhož v Râdu II., 231. nn.), a kromě jiných prací důkladná monografie „o dubrovnickém dialektu“ (Râd 1882.). Roku 1868. složiv státní zkoušky ze slavistiky a klassické filologie, stal se professorem na gymn. v Dubrovníku, kdež vydal důležitý spisek, jímž položil základ k poznání chrvatské metriky. — Budmani je důkladným znatelem mnohých jazyků, francouzského, španělského, anglického a j., vlastencem ohnivým a obětovným, proti vzácným vědomostem svým neobyčejně skromným a přívětivým, pravou jsa ozdobou svého staroslavného rodného města — Dubrovníka. *Josef Kouble.*

Slovinské časopisy „Zvon“ a „Kres“ r. 1884.—85.

Kdo by stopovati chtěl současnou literarní činnosť Slovinců, jmenovitě krásné jejich písemnictví, nesmí přestati na knihách, nýbrž pročítati jejich časopisy, v nichž nejčetnější a mnohdy nejkrásnější duchovní plody jejich uloženy jsou. A není zajisté divu; národ počtem tak skrovný, bojující věčně za národní svůj byt, rozdrobený po sedmi zemích, nečítaje ani půl druha millionu duší, musí věru všecky své síly napínati, aby úkolu svému v řadě vzdělaných národů se ctí dostál. V ušlechtilém boji tom dopomáhá Slovincům nejvíce časopisectvo jejich a periodické publikace literarních spolků: toť jsou nejsilnější pružiny literarní produkce zároveň jsouce jádrem veškeré činnosti, jakož u malých národův ani jinak býti nemůže.

Časopisectvo poslední dobou velice se rozmohlo; bylo loni periodických listů celkem 37, a to 6 politických, 10 hospodářsko-národních, 3 pro zábavu a poučení, 2 paedagogické, 2 pro mládež, 2 humoristické, 6 církevních, 1 pro církevní hudbu a 5 jiných odborných. Z těch vycházelo nejvíce v Lublani (20), ostatní v Gorici, Celovci, Mariboru, Terstu, Vídni, Celji a Novém městě. Pro Slovince zdá se nám býti tento počet příliš velikým, který zajisté je na újmu tím, že se příliš tříští materielní a duchovní síly. Z časopisů těch pro nás největší literarní cenu mají oba výtečně redigované měsíčníky zábavně poučné „Zvon“ a „Kres“, které nám nejkrásněji representují současnou literarní republiku vytrvalých a čilých Slovincův. Ač oba časopisy vnitřní hodnotou vynikají, dáváme přece přednosť „Zvonu“, v jehož kruhu sestoupili se nejznamenitější spisovatelé slovinští. — „Zvon“, jenž měl loni celkem 115 přispěvatelů, vychází v Lublani v měsíčních elegantních svazcích, formatu naší „Osvěty“, a jest majetkem čtyř literarních soudruhů, z nichž zasloužilý literat prof. Fr. Levec s velikou dovedností jej rediguje.

Básnická část „Zvonu“ jest velmi bohata a rozmanita. Nalézáme tu jména již dávno osvědčená, jako: J. Stritár, Gorázd, J. Cimperman, A. Funtek a m. j., mezi nimi též výtečnou básnířku slovinskou Lujzi Pesjakovou. Zvlášť zastoupena je lyrika a z básní výpravných ballady a romance. — Ve výpravné prose jest nám vytknouti především pravé literarní perly professora

Janeze Trdíny: „Báchorky a pověsti o Gorjancích", které jsou skvostnou ozdobou „Zvonu" již od r. 1881. Jak se dočítáme, zamýšlí spisovatel uveřejniti celé sto takových povídek, což zajisté časopis ten nejlépe doporučí všem těm, kteří poznati chtějí ryzí individualitu slovinskou. Trdína plných dvacet let neúmorně obcházel po onom slovinském kraji, jenž nejblíže sousedí s Chrvatskem, a jenž nejryzeji zachoval ráz svůj slovinský jazykem, názory i obyčeji svými. Na svých cestách nasbíral Trdína v národně neporušeném kraji tom nejspanilejší květy, které ovšem opiloval a umělecky přioděl. Podařilo se mu hluboko proniknouti v myšlení a duši lidu, jazyk jeho, i prostonárodní charakter mluvy mistrně napodobil. V pověstech jeho obrážejí se fotograficky věrně ethické názory slovinského lidu, v nich zrcadlí se jeho ráz i povaha, a jest v nich i mythologických perel. Nezřídka proniká z nich ostrá satira; všecky pak vynikají roztomilou formou a ryzí, klassicky krásnou slovinštinou. — Z umělé belletrie nalézáme tu vedle menších prací obsáhlý román nadaného Ivana Tavčara „Mrtvé srdce", jenž tímto svým živě a originalně psaným plodem loni upřímné milovníky literatury slovinské radostně překvapil. Tolikéž zdařilá je delší novella velmi plodného a v čtenářstvu slovinském oblíbeného vypravovatele Jana Kersnika: „Gospod Janez". Vedle četných příspěvků k prostonárodní literatuře, jako k národním pověrám, báchorkám, pohádkám a pověstem od spisovatelů D. Nemaniče, G. Križnika, J. Trinka a D. Obaloviče, vesměs velmi cenných, nalézáme tu i kratší výpravné stati. Dr. J. Vošnjak přináší v řadě článků „Na Sylvestrův večer 1883." zajímavé paměti a posmrtné vzpomínky na slovinské vlastence; J. Stritar dojemnou črtu „Oče za sina"; Ivan Franke podává v plastickém líčení své námořní cesty tklivý obraz: „Pohřeb v indickém okeánu", J. Kersnik idyllickou kresbu ze života na vsi „Rojenica", a venkovský tragický obrázek „V pozemkových knihách". Jmenovaný již Janez Trdína vypravuje v 24 rozkošných portretech pod názvem „Vinska modrost" prostonárodní slovinská podání o víně, která se důstojně řadí k dříve již vytčeným bájím.

Z vědeckých a poučných statí, které zaujímají velikou část listu, jmenujeme zvlášť S. Rutara rozsáhlou historickou práci „Aquilea", zeměpisné články E. Laha (Bohinj, Dolina, Radovljica), historicko-literarní práce O. Fekonji „O slovinské spisovatelce Josipině Turnogradské" (* 1833 † 1854) a j., G. Jeréba: „O slovin. spisovateli Josipu Podmilšakovi" a m. j. Zajímavé jsou zpomínky z cest po Italii od slovinské Krásnohorské — Lujzy Pesjakové, pak články orientalisty dra. K. Glasra, prof. Celestína, dra. Štrekelje, J. Staréa, zasloužilého prostředníka mezi Slovinci a Chrvaty, a j. — K domácí produkci literarní přihlíží „Zvon" s velikou svědomitostí, kritiky jsou vesměs důkladné a jadrné i obšírné, toliko přáli bychom si více esthetických studií. Konečně literarní vzájemnosť slovanskou pěstuje „Zvon" s uznání hodnou obětovností všímaje si života všech národů slovanských, jmenovitě ruského, polského a českého.

I letošní ročník „Zvonu" je mnohoslibný. Přináší rozsáhlý historický román „Véliki grof", v němž spisovatel dr. Fr. Detela vyličuje živými rysy malebný život po krásné Savińské dolině a po staroslavném slovinském Celji uprostřed XV. století za velkohraběte Ulricha Celského. Dále J. Kersnik uveřejňuje druhý díl svého krásného románu „Cyclamen" s názvem „Agitator", v němž vystupují vesměs tytéž hlavní osoby, jako v „Cyclamenu", ač tvoří jinak „Agitator" pro sebe samostatný celek. — Kratšími belletristickými pracemi obohacuje letošní ročník svou elegancí a duchaplným pérem nedostihlý Jos. Stritar, Ivan Tavčar, Alf. Pirec a někteří mladší spisovatelé. — V poučné části otevřel „Zvon" novou záslužnou rubriku „Slavni Slovinci", v níž hodlá podávati životopisy vynikajících umělců, básníků a spisovatelů slovinských; především lit. histor. rozpravu „Dr. Jakob Zupan" v paměť stoletých jeho narozenin, sepsanou prof. Fr. Wiesthalerem; dále životopis velikého slovinského dobrodince a lidumila P. P. Glavarje, sepsaný Ivanem Vrhovcem, a konečně životopis slovin. básníka a veterána spisovatele Mat. Valjavce od Fr. Levce.

Z vědeckých rozprav upozorniti dlužno zvláště na S. Rutarův spis o řece „Timavus"; historické studie o Slovincích v IX. století od prof. dra. Fr. Kosa; životopis slavného kritika ruského Bělinského od známého pěstovatele ruštiny

na jihu prof. J. Celestína; článek o literarní vzájemnosti chrvatsko-slovinské, jejž k padesátileté ročnici obrození literatury jihoslovanské napsal kněz O. Fekonja, známý svými lit. histor. pracemi (viz na př. rozsáhlou rozpravu o Gajovi a illyrismu v I. roč. „Kresu" a j.).

Jako jindy, tak i letos stejně důkladně probírá „Zvon" domácí literarní zjevy a svědomitě přihlíží k literarní činnosti a kulturnímu životu ostatních slovanských národů. Mnoho v té příčině působí zvlášť prof. J. Staré v Záhřebě, dr. Karel Štrekelj ve Vídni a j.

Celkem jest nám jen obdiv vysloviti nad tímto krásným časopisem, jejž oněm Čechům, kteří by seznati chtěli současný stav písemnictví slovinského a kulturní snahy Slovinců, co nejvřeleji budiž doporučen. Jevíť se v něm v belletrii i vědecké stránce všude jen úsilná a idealní snaha, ušlechtilá opravdovosť, která zajisté ponese v mladém dorostu slovinském utěšeného ovoce.

Vedle „Lublaň. Zvonu" se stejným interessem stopujeme neméně solidní poučně zábavný měsíčník „Kres", vydávaný v Celovci tiskárnou družby sv. Mohora, redakcí dra. J. Sketa ve spolku s veteránem slovinským Davorinem Trstenjakem a univ. prof. dr. Ř. Krekem.

Vedle četných básní ponejvíce lyrických přináší „Kres" četné poklady prostonárodních písní, pověstí a pod. Zvláště zmíniti se dlužno o národních pohádkách a písních podaných neunavným sběratelem, známým Mat. Valjavcem, o příspěvcích Jos. Freuensfelda („Verske bajke s Štajerskega", „Pravljice o kralji Majtaži") a j.

V belletristické části zaujímá celý ročník historický román z dějin jihoslovanských z konce XVI. stol. „Kmetski triumvirat" od Ant. Kodra, dále jest tu zdařilý román dra. Stojana ze společenského života korutanských Slovinců „Žertva žárlivosti", a některé menší práce, jmenovitě záhy zemřelého, výtečného vypravovatele M. Tonejce-Samostala, R. Geruška a vedle mnohých jiných, též u nás již známé spisovatelky Pavliny Pajkové.

Pilně přihlíží též „Kres" k otázkám socialním a hospodářským, pokud Slovinců se týkají, a zvláště důkladně přihlíží k poučným a vědeckým spisům. Tu nás zajímají zvláště studie a příspěvky biografické i literarně historické, jež o veliké píli a horlivosti pisatelů svědčí. Jmenujeme tu důkladnou rozpravu J. Scheinigga o slavném Urbanu Jarnikovi a Matiji Ahacelovi, Ondřeje Fekonji rozpravu o Vrazovi, co sběrateli slovinských národních písní, a četné jiné drobnější práce toho druhu, veskrze velmi zajímavé a důležité příspěvky k literarní historii.

Dr. M. Napotnik, spisovatel dílka „Přehled bosenské literatury", podává interessantní „Příspěvky k literarním dějinám bosenským", jimiž nás zpravuje o nejnovějších plodech bosenských literatů, obšírně mluvě zvlášť o známém jihoslovanském Homéru — Fra Grgu Martićovi a jeho posledním (VII.) zpěvu „Osvetniků", a o básnickém jeho cestopise „Putovanje v Dubrovnik iz Kreševa god. 1882."

Neméně zajímavé jsou zprávy Slovince v Bulharsku usedlého A. Bezenška „O novější bulharské literatuře". Historikům jsou důležity příspěvky P. Radiče „O historii císařských úkazů v slovinském jazyku" a filologům zvlášť zajímavé „drobnosti" od prof. Ř. Kreka, které jsou pravou ozdobou vědecké části „Kresu".

Literarní kritika je velmi bohatě zastoupena. Zvlášť k slavistice hledí „Kres" co nejpřísněji. Z jihoslovanských literatur doznává zvláštní pozornosti chrvatská, Slovincům ovšem veledůležitá, skrze prof. Steklasu, a můžeme říci, že není zjevu v jihoslov. literaturách, o němž by „Kres" zprávy nepodal, všímaje si tolikéž i důležitějších zjevů v jiných slovanských literaturách a též cizích, pokud se Jihoslovanů a jmenovitě slovinského národa a zemí jeho týkají. Bibliografie vedena jest — tvrdíme — se spolehlivou úplností.

I letošní ročník bujaře vstoupil do života. Setkáváme se tu s románem na Moravě (v Brně) žijící Slovinky Pavliny Pajkové „Arabela", novellou dra. Stojana „Slika in srdce" z národního života slovinského, a v poučné části upozorňujeme prozatím na důležitou rozpravu J. Scheinigga: „O národních písních korutanských Slovinců". I v tomto ročníku vyznačují se vědecké stati střízlivostí a důkladností.

Prošedše takto obě ty krásné a obsažné knihy lonského „Zvonu“ a „Kresu“, musíme statečným Slovincům upřímně gratulovati k jejich bujaré a nadějeplné činnosti, kteráž je výmluvným důkazem, že bratří naši slovinští žijí vždy bujnějším životem národním, sobě ku cti, a nám slovanským bratřím k útěše a radosti.

V Praze, 19. dubna 1885. *Josef Kouble.*

Божества древнихъ Славянъ. Изслѣдованіе Ал. С. Фаминцына. С.-Петербургъ. 1884.

Leží před námi první sešit (331 str.) tohoto díla. Autor jeho není slavistou z povolání, než — hudebníkem! Hudebník mythologem! Poněkud nebezpečný to úkol pro hudebníka theoretického i skladatele hudebního! Uvidíme, zdali pevnou nohou kráčel autor po vrátké půdě slovanské mythologie. — P. Famincyn oddal se studiu prostonárodní hudby slovanské, při studiu melodií jal se čísti i podložený text, a bohaté někdy na mythologické reminiscence slovanské písně i zpěvy prostonárodní přivedly p. Famincyna ke sbírání těchto reminiscencí, zbytků bajeslovných: p. Famincyn pokoušel se o sestrojení slov. bajesloví na jich základě. Pan spisovatel s jakousi takřka nápadnou ostentativností prohlašuje v předmluvě, že materialem použil hlavně prostonárodní poesii slovanskou, s ostentativností to, která první vyvolala v pisateli jakousi skepsis. — Plán celého díla, sdělený na deskách prvního sešitu, vzbuzuje značnou důvěru; p. spisovatel totiž napřed podává přehled historických zpráv o bajesloví u jednotlivých kmenů slovanských, skupených p. spisovatelem ve tři oddíly, v jižní, západní i východní; na to následuje přehled mythologie iranské, indské, řecké, pelasgické, italské i litevské — germanskou tedy zvláštním způsobem úplně pominul mlčením, a na to konečně přistupuje k vylíčení „системы“ slovanského bajesloví. I zde líčí p. spisovatel bajesloví každé ze tří jmenovaných skupin zvlášť. Právem tedy p. spisovatel soudí, že každý kmen neb aspoň jistý oddíl vyvinul své zvláštní bajesloví, jak podmíněno bylo okolnostmi, poměry jich zeměpisnými a historickými, klimatem i vlivem sousedících cizích národů.

Z celé knihy patrna jest značná sečtělosť p. spisovatelova, co tím více padá na váhu, jelikož pan spisovatel není slavistou z povolání, tím méně ex cathedra, ani mythologem specialně. Nicméně jest nápadno, že ušlo pozornosti p. spisovatelově, že v nejnovější době dokázáno bylo, že většina gloss a právě veškeré glossy mythologické v české Mater Verborum jsou paděllány. Jest to tím patrnější, že o důkazech p Paterových jednali i v cizích časopisech, Jagić ve svém „Archiv für slav. Phil.“ i Sreznevský v publikacích cís. akademie petrohradské. Čili měl snad p. Famincyn důvody pro pravosť dotčených gloss? Či pokládal otázku o jich pravosti za nerozřešenou? Pak neměl jich se dovolávati jako důkazů o ctění těch kterých božstev u nás Čechů, a byl povinen též vysloviti své mínění v této otázce. — Bohužel nebyl p. spisovateli znám malý spisek p. Legerův „Esquisse sommaire de la mythologie slave“, s kterým jsme naše čtenářstvo seznámili v II. ročníku „Slov. sborníku“. Kdyby se p. spisovatel byl povšimnul vzácných methodologických pokynů p. Legerových, poněkud jinak byl by dopadl jeho spis.

Ke zprávám letopisců našich domácích i cizích o bajesloví slovanském choval se p. spisovatel málo kriticky: vedle sebe beze všeho kritického rozboru klade Prokopia, Dětmara, Helmholda, Adama Bremského, Ottu Bamberského, Nestora i Dlugoše, Bělského, Stryjkovského ano i Stránského a Středovského. Všech stejnou měrou dovolává se jako hodnověrných historických svědků. Někdy v Benátsku osedlé Venety pokládá p. spisovatel za Slovany a počítá je k Jihoslovanům, co pokládáme za pochybené navzdor mínění Šafaříkovu i Hilferdingovu — byli to nejspíše Illyrové.*) Zprávy Liviovy i Strabonovy o jich mythologii applikuje p. spisovatel beze všeho slovanské mythologii. Nalézající se na četných nápisech nalezených v Benátsku jména božstev jakýchsi, Belenus, Bronton, počítá potom p. spisovatel do slovanského Olympu a pracuje jimi v celé knize. Ti Venetové sloužili p. spisovateli za most dále na jih, jak dále uvidíme.

*) Důvody toho vyložíme ve zvláštní stati.

P. spisovatel zbudoval své dílo hlavně na základě materialu, který poskytuje menší, větší měrou prostonárodní poesie. Vše však, co poskytuje v tomto ohledě, považuje za domácí slovanské, a nehledí ukazovati, co v ní jest původu cizího. Že v ní ne málo črt bajeslovných plynulo z pramenů orientalských prostřednictvím křesťanství neb různých sekt křesťanských, na to ukázal Leger ve svém vzpomenutém spisku. Někdy, tuším, vkládá p. spisovatel příliš mnoho do písní slovanských; nám by asi nenapadalo hledati něco mythologického, důkaz zvláštního ctění nebe, na př. v písni moravské „Po zahradě za rána chodila, a na jasné nebe pohledala, i mně slunko svítilo, co mne srdéčko těšilo“ (Sušil 311.), neb v hal.-ruské „хожу, нуджу, ручки ламлю, вздыхаю до неба“ atd. V takovémto pozdvihování rukou k nebi, v takém hledění, vzdychání k nebi nemusí přec býti pranic pohanského, to nedokazuje nikterak zvláštní zbožňování nebe (str. 147.). Podobně neshledáváme ničeho takého v písni moravské „dej bože ourodu, na naši zahradu“ (Sušil 328.), neb v jiné zpívané, když prší, „hulečka, hulečka, daj, bože, slunečka“ (str. 153.). Jinak zdá se nám, že p. spisovatel přece nevyčerpal všecko, aspoň, když jsme si přečetli vylíčení bajesloví slovanského a specialně chrvatského v Smičiklasově díle „Poviest hrvatska“ (sv. I.), měli jsme dojem, že p. Famincyn ve svém spise se nedokládal tak rázovitých písní jakých se dovolává Smičiklas; tyto písně se ovšem týkají namnoze boha hromovládce, o kterém pan Famincyn ještě nepojednal v prvním sešitě svého díla.

Nápadnou měrou poukazuje pan spisovatel na jakési domnělé shody mythologie slovanské s mythologií italských kmenů samnitských. Vzbuzuje někdy silné podezření, jakoby p. spisovatel úže spojoval tyto kmeny se Slovany i jazykově, kteréžto podezření pan spisovatel nikterak nezapuzuje, byť se i na některých místech ohražoval proti takovýmto vývodům, neboť s nemenší horlivostí snaží se dokazovati společný jim se Slovany „общинный строй народной жизни“ (str. 91. sl.) a s nemenší horlivostí srovnává zachovalá staroitalská slova se slovanskými jen poněkud podobně znějícími, při čemž ovšem úplně stranou ostávají hláskoslovné zákony. Fantasie volný let nerad dá se obmezovati takými malichernými věcmi! Čekali jsme skutečně jakýsi vliv Kollárova pověstného díla „Staroitalia slavjanská“, nikdež však v celém spise ani zmínky o něm nenalézáme, a skutečně, když jsme srovnali oba spisy, shledali jsme, že Kollárův spis nejspíše byl úplně neznám p. spisovateli a že nesmíme těmto vývodům jeho upírati původnosti. Ano, přiznáváme rádi, že přece pan Famincyn nešel tak daleko, že si přece ve svém etymologisování počínal poněkud krotčeji aspoň co do rozměru, neb mezi jednotlivými etymologiemi obou nebude valný rozdíl.

Pan spisovatel zcela správně poznamenává, že jakési genealogie slovanských bohů i bohyň nelze skonstruovati, jakou na př. nejnověji podává Pant. Sl. Srećković ve svém díle „Историја српскога народа“ (sv. I., 1884.). „U starých Slovanů taktéž hlavní božstva, praví, musila u různých kmenů pod vlivem různých podmínek životních nabyti poněkud jiného rázu, jiných epithet, čili i zcela nových názvů. Proto možno předkem říci, že i mezi poměrně nečetnými jmény božstev budou mnohá jen různými názvy jednoho a téhož božstva, následovně skutečný počet božstev slovanských bude ještě menší, než počet známých nám jmen. S druhé strany nesmíme pouštěti se zřetele, že staří Slované se klaněli hlavně živlům, zjevům přírodním, kteréž dle představ lidských nezřídka se oživovaly duchy neb demony, někdy i zosobňovaly se v obraze boha neb bohyně, opatřených zvláštními vlastnostmi, nazvaných zvláštními jmény. Než i tito duchové i bohové většinou neměli ani rodu, ani předkův, ani potomků, jen někdy, jakoby narážejí na poměr otce k synu jména jako Bůh a Božić, Svarog i Svarožic, neb na poměry manželské, na př. Lad i Lada, vodník i водяница, čert i čertice atd. — byly to většinou netělesné, více méně mlhavé obrazy, žijící v obrazotvornosti národa, zbožňované i ctěné národem bez model i sošek, pod volným nebem, v přírodních svatyních neb u domácího krbu...“ (str. 121.—122.). Myšlénky jsou to ne veskrze sice nové, ale celkem správné. Vedle toho tu ondy jeví se snaha dokazovati jakýsi dualismus v bajesloví slovanském, ač nikdež nevyvinula se v taký system, jaký právě vypracován K. J. Erbenem. Leger v dotčeném spisku vyslovil se rozhodně proti jakémusi dualismu, podobně i Srećković v uvedeném spise

praví o Helmholdovi, že ten vymyslil dualismus pravě „malum deum sua lingua diabol sive Scernoboch, id est nigrum deum appellant“ (I., str. 44., pozn. 3.).

P. Famincyn vyslovil též myšlénku, o které možná jest diskusse, ano která by se konečně pro slovanské bajesloví mohla uznati, že totiž někteří bohové slovanšti asi byli skutečnými vůdci i ochránci svého lidu, jakými heroy v pradávných šedých dobách, a potom byli jako nadpřirozené bytosti, bohové ctěni, jako na př. Herkules, tak prý i Svantovit byl takým heroem „представитель народной доблести и силы, охранитель и благодѣтель народа возведеный въ висшее божское достоинство, народной герой“; důkaz toho shledává pan spisovatel v samém jméně jeho = святой витязь. Takým heroem byli i Radhost, Jarovit, Porevit i j. Koncovku jmen mnohých slovanských bohů, psanou u letopisců latinských „vitus‘, „witz“, „viz“, dlužno prý uznati za slovanské витязь (srov. ostatně podobnou etymologii prof. Perwolfa v „Archiv f. slav. Phil. VIII.“, seš. I., str. 16. pozn. 1.).

P. Famincyn prohlašuje se nejednou ve své knize přívržencem theorie, hájené hlavně Gedeonovem ve spise „Варяги и Русь“ (2 sv., 1876.), že Varjagové původem svým nebyli Normanové, než baltičtí Slované, a tudíž tvrdí o některých bozích, že byli teprve Varjagy, t. j. baltickými Slovany na Rusi zavedeni. Nepopíráme, že byly dosti úzké styky mezi Ruskem i baltickými Slovany a že mocný vývoj, rozkvět pohanské modloslužby u posledních mohl přirozeně přispěti ne-li k rozvoji, tedy aspoň k udržení pohanství u Rusů. Nepochybně, že někteří bohové, jichž jména se nám zachovala v některých staroruských památkách, nebyli „populární“ na Rusi; prof. Jagić připisuje na př. vzpomínku o Svarožiči v jedné staroruské památce vlivu balticko-slovanskému, ale odtud jest ještě dosti daleko k domněnkám, že by domnělí balticko-slovanští Varjagové byli na Rusi zavedli svá božstva.

Zvláštním způsobem není na celé Rusi zeměpisných jmen, která by připamatovala boha Chorsa neb Chrьsa (Chъrsa), ač tento starými zprávami jen pro Rusko jest dosvědčen; naopak domnívá se pan spisovatel, že našel veliký počet místopisných jmen tohoto boha připamatujících u Slovanů západních — tedy bůh Chors jest původem svým bůh západoslovanský, přenešený prostřednictvím baltických Slovanů k Rusům. Prostřednictvím tím dostal se k Rusům prý též Dažьbog. U Helmholda vzpomíná se bohyně Podaga; jméno to jest složeno z předložky *po* i ze slova *daga*, ženského to tvaru k *dag*, jak se u Skandinavců nazýval bůh dne, Podaga tedy „можеть служить самой подходъящей дамой для кавалера Дажьбога“. Jméno Dažьbog jest = Dažijbog, t. j. dažij jest přídavné jméno, utvořené z germanského *dag*. Bůh tento jest původu germanského. Že bůh tento byl ctěn u baltických Slovanů, toho důkaz shledává pan spisovatel v četných místopisných jménech, souvisejících prý s tímto bohem; taká jména jsou v Meklenbursku: „Daschow, Dassower See, Dersenow, Datze, Datzebach“; v místním jméně Dassebek možno prý poznati samé jméno Dažьbog.

Neváháme tento vývod prohlásiti za velmi důvtipný, a ač jest dosti smělý, přece neřeší proti všem zákonům hláskoslovným, jak to shledáme při jiných etymologiích p. Famincyna. — Vedle tvaru дажьбогъ nalézáme též tvar даждьбогъ, a snadněji vysvětlíme vysutí hlásky *d* v prvém, než vsutí této hlásky v druhém tvaru; mimo to jsou vážné důvody, že aspoň Srbové ctili tohoto boha pod jménem D a b o g, a tvar tento z tvaru Dažьbog nemůžeme vysvětliti, ovšem však z tvaru Daždьbog. Dáváme proto přednosť výkladu Jagićovu (Archiv, V, 1.—14.), podle které první část jest 2. sg. imperat. daždъ od slovesa dati. — V „Slově o pluku Igorově“ vzpomínají se, jak známo, bohové pohanští Chrьs, Perun, Daždъbog, Veles, Stribog. Vsevolod Miller vyslovil domněnku o knižním, neruském původu „Slova“, ruský jeho skladatel měl před sebou prý předlohu jihoslovanskou, bulharskou, a v této předloze uvedeni byli již bohové, které čteme v ruském „Slově“. Předpokládá se tedy, že Jihoslované, bulharští Slované ctili také uvedené ve „Slově“ bohy, ač na to nemáme historických svědectví. Ponechávajíce těžkou ještě nerozhodnutou otázku o původu „Slova“ stranou, musíme přece říci, že Vsev. Miller šel v té věci poněkud daleko. A totéž větší ještě měrou platí o Famincynově od Gedeonova převzatém domnění stran baltickoslovanského původu některých

božstev historickými zprávami jen v Rusku dokázaných. Theorie Gedeonova mimo to nedá se držeti, důvody jeho se neosvědčily, aspoň ne jeho filologické, které ovšem u filologa i etymologa rázu p. Famincynova mohly snad míti vážnosť, jichž bezcennosť byla však skutečnými filology, jako na př. Sreznevským dokázána. Zdá se, že p. Famincyn nevěnoval zvláštní pozornosť výsledkům polemiky vyvolané knihou Gedeonova. Filologie jest právě nejslabší stránkou p. Famincyna, jak již nejednou se ukázalo a jak ještě ukážeme.

Nezřídka dovolává se pan spisovatel místních slov, dovozuje z nich oblasť, kde všade ten onen bůh se ctil. Tak na př. stran Bělboga poukazuje na související prý s tímto jménem místní jména v Lužici, Pomořanech, v Polsku (Bjałobože), i v Čechách (Bělbožice), též v Rusku. Jména místní nemusí však nutně dokazovati, že v těch místech právě se ctilo dotyčné božstvo. Místní jména mohla i jinak vzniknouti, a byť i souvisela se stejně znějícím jménem božským, mohou souviseti s ním prostředně, nikoliv však bezprostředně, t. j. nemusila býti odvozena právě od toho kterého jména božského. Jak na př. nemohu souditi z místního jména Svébohy na jakéhosi Svéboha čili Svojboha, taktéž nemusím z místního jména Bělbožice, Bjałobože souditi, že se tam ctil Bělbog. Můžeme sice k Helmholdovu Černobohu snadno přidati Bělboha, myšlénka ta jest na snadě, nicméně padá na váhu, že týž Helmhold, který patrně s křesťanského stanoviska z Černoboha polabského učinil důležité božstvi, ani nevzpomíná Běloboha; také nenalézáme zmínky o něm u ostatních latinských letopisců, kteří psali o baltických i polabských Slovanech, tím méně nalézáme zmínku o něm u ostatních kmenů slovanských, kteří nedospěli k tak vyvinutému kultu náboženskému jako oni. Mimo to p. spisovatel sám praví, že někteří bohové slovanští původně byli lidé, kteří nesmrtelných si získali zásluh o svůj lid, a kterýmž proto od něho vzdána božská pocta. Můžeme tedy, když stojíme na tomto stanovisku, bezpečně z místního jména, na příklad Radhošť souditi, že se tam ctil bůh Radhost? Radhost byl původně heroem, jméno Radhost bylo mezi Slovany zajisté dosti rozšířené jméno osobní a Radhošť mohlo označiti tedy také vůbec sídlo kteréhokoliv Radhosta. — Bělboga nalezl p spisovatel též v Belenu italských Venetů. Mezi bohy tohoto domnělého slovanského kmene připomíná se i Bronton, který prý byl představitelem slunečního úpalu, neboť tento jmenuje se v srbských písních slovem příbuzným jménu Bronton: „vrućina"! a tak odpovídalo by jemu u západních Slovanů sluneční božstvo Pripekalo (str. 168.). — Pohanská božstva slovanská sbližuje p. spisovatel, jak již řečeno, s božstvy staroitalskými, zvláště sabinskými. Svantovit prý rovná se starosabinskému Sancus, „který v Římě znám byl pode jménem Semo Sancus", t. j. poloboh, bohem učiněný heros, božský vítěz Sancus"; ano Sancus znamená sabinsky totéž, co řecky Herkules a tak jest analogie úplná. Semo Sancus = Herkules sabinský, Svantovit = Herkules arkonský (str. 134.). Svarog rovná se prý Apollonu, který zvlášť se ctil na jihu Etrurie na hoře Sauracte neb Soracte, dle niž Apollo nazván Soranus Soranským = Savranským; toto místní jméno souvisí se jménem Svarog (str. 174. sl.).

Mezi slunečními božstvy západoslovanskými uvádí p. spisovatel mimo jiné „Jasoně čili Chasoně", důvěřuje Stránskému i Středovskému, ač na př. K J. Erben se o něm ani nezmiňuje ve svém známém článku o bajesloví slovanském ve Slovníku Naučném sv. VIII. Tento Jasoň připomíná mu kronikáři polskými Długošem i Bělským uvedeného Jassu. Důkaz, jak dalece sáhala oblasť jeho ctitelů, vidí p. spisovatel v místních jménech, jako „Jasenice, Jesnice, Jesenje" a pod. ve všech zemích jiho- i severozápadoslovanských.

(Dokončení.)

Archiv für slavische Philologie. Herausgegeben von V. Jagić. Achter Band, I. Heft. Berlin 1884.

Obsahuje: dokončení zajímavé studie prof. J. Perwolfa „Slavische Völkernamen" (str. 1.—35.). O prvé části její byla již řeč při oznámení VII. sv. „Archivu" (Slov. sborn. 1884., str. 619.). Ve vzácném tomto příspěvku k nejstarším dějinám slovanským promluveno tu důkladněji o nejtěžších záhadách, tu jen na ně naráženo. Prof. Perwolf hájí náhled, že západní i podunajští

Slované, jakož i Slované východní jsou praobyvatelé (antochthoni) dnes jimi obývaných zemí. Základ obyvatelstva zemí podunajských byl slovanský, byli to Slověné, kteří mluvili jazykem přechodním od západoslovanského k východoslovanskému. Připouští ovšem, že vedle nich tu seděli i jiní národové, „wie überhaupt die Donauländer seit jeher eine ethnographische Mosaiktafel vorstellen". Hlavním úkolem článku jest ovšem výklad jmen slov. kmenů Správně zajisté praví p. professor, že Sarmatia byla zeměpisný pojem, shrnovala různé kmeny a všem kmenům nelze upírati slovanskosť; sotva možno slovo Sarmat pokládati za slovanské, příponu -ad znají ovšem všechna nářečí slovanská, ale jen srbské užívá jí k tvoření kollektiv jmen národních: srpčad, turad. — Prokopiovy Spory nepovažuje Perwolf za chybu m. Srbi, jako Šafařík se domníval, než za Spoli; též slovo serebščina nespojuje s jménem Srb, než vykládá je z serebrščina od serebro. Se slovem Spoli spojuje slovo spolin, ispolin, u Rusův i Bulharů znamenající obra; Šafařík odvozoval toto slovo od národního jména Spali, jež považoval za příbuzné Hunnům. Jest to však prý jméno slovanské a mohlo značiti jeden z nesčetných národů udatných Antů. Slovo vitęzь — vítěz jest prý domácí, slovanské, s ním souvisí sorb. vitnik; není patrno, že by přípona -ęgъ. -ęzь byla původu německého; kmen vit nalézáme často v osobních jménech slov. Vitomir, Ljudevit a j. Šafařík vyvozoval toto slovo z jména národního Vithingi, kterýžto „gotický" národ položil na pobřeží baltické. O těchto na pobřeží baltickém nic se neví; něm. Vithungi, Juthungi objevují se ve IV. stol. po Kr. na hořejším Dunaji, Virtingui, kteří r. 269. po Kr. zároveň s Goty proti Římanům na dolním Dunaji bojovali, jsou' Tervingi, a nikoliv Vithingové od balt. pomoří. Normanští piráti Vikingi nesmějí se směšovati s Vitingy. Jména Velká i Malá Rus jsou nepochybně řeckého původu, vznikla v kanceláři patriarchy cařihradského. Jméno „Suevi" vysvětluje se z „Slavi, Slavi', *u* m. tvrdého *ǐ* prý napsáno dle blízkého jeho znění jako *u*. P. professor dodává na konci, že rád připouští, že jeho vysvětlení mnohých jmen nebude vždy správné. — Redakce slibuje polemické pojednání. — K. Lugebil: „Zur Frage über zweitheilige und einheitliche Sätze" (str. 36—68.) s dodatkem od V. Jagiće (str. 69.—73.). — J. Leciejewski pokračuje ve svém rozboru Florianského žaltáře a jedná zde o časování v této nejvzácnější památce staropol. (str. 74.- 95.). Dr. C. Jireček: „Der Ursprung des Namens der Rupci in der Rhodope" (str. 96.—99.): Krajina tímto nárůdkem obydlená jižně od Plovdiva podél řeky Marice až k jejímu vtoku zvala se v dobách byzantinských Merópi, z toho odvozuje jméno Rúpčos a Rúpci, Rupalii turecký jest tvar, Rupalán pak z toho odvozeno pomocí přípony -an. — Týž podal pojednání „Conventionelle Geheimsprachen auf der Balkanhalbinsel" (str. 99.—102.): na třech celkem místech užívají takéto „hantýrky", a sice v Bracigově, městečku to na severním svahu Rhodopy ležícím, zedníci, pak zedníci v kraji Osatu v nejvýchodnějším koutě bosenském, a konečně v okrese vranjském v Srbsku. Valná část slov v těchto řečech užívaných jest albanského původu. — J. Baudouin de Courtenay pojednal v VII. sv. „Archivu" o cirkljanském podřečí v Gorici, v tomto sešitě dodává ukázkou několik pohádek (str. 103.—119.) písmem až úzkostlivě fonetickým. Ze slovinského podřečí posud neměli jsme takých ukázek (mimo několika písní prostonárodních od Valjavce v „Kresu"). — V. Jagić oznamuje (str. 120.—125.) spis Vl. Stasova „L'ornement slave et oriental d'après les manuscrits anciens et modernes, recueilli et étudié par Wl. St.". St. Petersbourg 1884. v. fol. První sešit obsahuje: Avant-Propos pět stran, Explication des planches čtrnáct stran a čtyřicet tab. ornamentů ve skvostném, věrném vyobrazení. Již roku 1872. vydal Vl. Stasov knihu „Русскій народный орнаментъ". V tomto díle má se vylíčiti historicky vývoj ruského ornamentu. Podkladem jeho mohl býti toliko ornament byzantinský i jihoslovanský, jak v rukopisných tak i v stavebních památkách. Dle toho podává na tabulích v prvním sešitě obrazce různých jihoslovanských i rumunských ornamentů, a sice tab. I.—XIII. bulh. (od XI.—XVIII. stol.), b) tab. XIV.—XXVII. srbských (od XII.—XVIII. stol.), c) tab. XXVIII.—XXIX. herceg. (ze XIV. stol.), d) tab. XXIX.—XXX. bos. (ze XIV.—XV. stol.), e) tab. XXX. černohor. (ze XVI. stol.), f) tab. XXXII.—XXXIII. bosenskopatarenských (ze XIV.—XV. stol.), g) tab. XXXIV.—XXXVII. multanskovalašských (ze XV.—XVII. stol.), h) tab. XXXIX.—XL. rumunských

(ze XVII.—XVIII. stol.). Prof. Jagić, jakož i prof. Buslajev (v „Журн. Минист. Нар. Просв. 1884., sešit 5.) vyslovili se, že by bylo žádoucno, aby i obrazce bulh. ornamentů se byly podaly dle jednotlivých zemí bulharských, jak se to stalo při srbském. Obrazců ornamentů ze starých hlaholských rukopisů nepodává p. Stasov v tomto sešitě. — Látka sebrána jest asi ze 100 jihoslovanských rukopisů cyrill, chovaných v různých knihovnách evropských. Jakou bohatosť jen tento sešit poskytuje, nedá se ani vyličiti. — V Jagić oznamuje dále (str. 125—131.) spis Th. Buslajeva: „Русскій Лицевой Апокалипсисъ. Сводъ изображеній изъ лицевыхъ Апокалипсисовъ по русскимъ рукописямъ съ XVIго вѣка по XXXый.“ Москва 1884. m. fol. 835 stran. K tomu atlas skládající se z 285 černých a 23 kolorovaných tabulí. Dílo toto vyšlo nákladem mecenáše hr. S. D. Šeremetěva jakožto 82. číslo publikací „Имп. общества любит. бр. письм.“ — „Kleine Mittheilungen“ obsahují vedle dvou zpráv dra. Konst. Jirečka (str. 132.—134.) velice bohatý „Bibliographischer Bericht“ od V. Jagiće (str. 134.—176.). Z oznámení spisu Snegireva o Dobrovském vysvítá, že prof Jagić svůj úsudek o Dobrovském značně změnil od r. 1865. (Viz Književnik, II. 356., 369.-360.). *J. P.*

— — -

Nové knihy o sv. Cyrillu a Methodovi. *) (Pokrač.) 11. Житье и подвиги св. Кирилла и Методія, просвѣтителей Славянъ, перевелъ и примѣтилъ для членовъ Общества О. А. М-й, съ добавкою Тропаря и Кондака въ честь обохъ тѣхъ же св. апостоловь славянскихъ. (Выд Общ. им. Качковского). Львôвъ 1885. 16-о, стр. 64. — 12. Sborník velehradský. Red. Jos. Vykydal, děkan a farář na Velehradě. Ročník IV. V Brně 1885., str. XI. a 326. (Obsahuje: Idea cyrillomethodějská. Jubilejní píseň svatomethodějská na r. 1885., od Jana Soukupa. Papež Řehoř VI. a zánik slovanské liturgie v Čechách i na Moravě. Podává dr. M. Procházka. Církev cyrillomethodějská. Objasnil Fr. V. Sasinek. Císařské silnice na Moravě vystavěny pod ochranou sv. apoštolů Cyrilla a Methoda, a jejich stráži svěřeny. Podává K. Eichler. Na obranu křížů cyrillomethodějských. Pokračuje Jan Havelka. Velmi závažný důkaz katolických Rusínů pro tvrzení, že slovanská liturgie sv. Cyrilla a Methoděje byla překladem řecká. Od dra. M. Procházky. K jubileu Methodějovu. Báseň od Fr. Kyselého. Zpomínky na cyrillomethodějský rok 1863. Sestavil J. Andrejev. Slavnosť jubilejní roku 1863. a bohoslovci českoslovanští.) — 13. Ostatky sv. Cyrilla, Slovanův apoštola na Velehradě. Na upomínku poutníkům velehradským uchystal J. Vychodil. kooperator velehradský. 1885 — 14. Marianská svatyně na posvátném Velehradě. (Dárek jubilejní.) Napsal Jan Vychodil. 1885. — 15. Apoštolové slovanští sv. Cyrill a Methoděj, jejich život a osudy církve slovanské na Moravě a v Čechách. Stručně líčí H. Pravda. V Praze 1885. Nákladem vlastním. — 16. Církev latinská a náboženská jednota Slovanů. České slovo ku zahájení methodějských slavností na Velehradě. Pronáší Jos. Holeček. Na Smíchově 1885 — 17. Мееодіевскій юбилейный сборник, изданный императорскимъ варшавскимъ университетомъ к 6. апрѣля 1885. года, подъ редакціею орд. проф. А. Будиловича. Варшава 1885.

Ctěný pan dr. Rudolf Dvořák, docent východních jazyků na c. k. české universitě v Praze, laskavě nám oznamuje v příčině článku „Slované na dvoře kalifů Cordovských“ (Slov. sborn 1885., str. 215.), že výklad španělského historika je nesprávný. Arab. slovo sakâlibu není nic jiného než plural zarabisovaného slova španěl. esclavo, což znamená u Arabů „bílého otroka“. Sr. p. dra. Dvořáka spisek: „O kulturním významu Arabů po Evropě“, str. 12.

*) V pořadu, jak nás docházejí.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. -+- 1885 -+- Číslo 7.

Dožinky na moravském Valašsku.

Sděluje **Mat. Václavek.**

Moravské Valašsko rozkládá se v severovýchodní Moravě a je prostoupeno Moravskými Karpaty čili Bezkydy a protékáno dvojí Bečvou, totiž Horní čili Vsackou a Dolní čili Rožnovskou. Obě pak řeky se u Valašského Meziříčí v jeden tok spojují, který na to spěchaje podél měst Hranic, Lipníka a Přerova u Tovačova se snoubí s vlnami Moravinými.

Lid valašský zachoval si ze všech kmenů moravských (Hanáků, Slováků, Lachů, Horáků) téměř nejvíce svůj individualní ráz. Jeho lahodná, cizími příměsky nezněšvařená a pěknými úslovími propletená řeč naplňuje filologa radostí a obdivem; jeho zvyky a obyčeje, ba i některé pověry zamlouvají se opět svou prostotou a starobylostí kulturnímu historikovi, a jeho kroj, který jest z veliké části ještě zachován, poskytuje zase ethnografovi zajímavých a vítaných momentů.

Z četných zvykův a obyčejů valašských vybéřeme tentokráte zvyk a obyčej, jenž se zachovává na mnohých místech při obžinkách čili dožinkách.

Posledním *žnivem* na Valašsku je pohanka neb oves. Proto vystrojí *žnice* gazdovi (hospodářovi) věnec buď pohančený neb ovesný. Do věnce vpletou nějaké *kvítí*, neb okráslí jej malovaným papírem, na nějž přilepují bílkem vejcovým pozlátko.

Dožínají-li žnice oves, zpívají:

Na konec, můj záhonečku, na konec,
čeká ňa tam černooký mládenec.
Skoro-li, můj záhonečku, skoro-li,
ať ňa moja pravá ruka nebolí!

Jsou-li již u konce, zanotují:

Už ten oves dozrává, dozrává,
a hłavěnku pokłádá, pokłádá.

Chystaj, gazdo, ałdamáš,
už ten oves důle máš;

ty, gazděnko, slížence (= vdolky),
na zelenéj misence.

Poprodaj, gazdíčku, kde co máš,
enom nám nachystaj ałdamáš.

Poprodaj ovečky, malenky,
enom nám nachystaj pálenky.

Poprodaj ovečky, barana,
budeš nám nalévať ze žbána.

Hodného my gazdu máme,
v tom zeleném dołománě (= kožichu),

ešče hodnější gazděnku,
tá nám nadělá sliženců.

Po každém zpěvu zazniva jásot a výskot daleko široko. Vijí-li už věnec, zpívají:

Už sme sa nažały ovéska zrałého —
a šak my dostanem hodně páleného.

Ta naša gazděnka, to je dobrá roba,
přinésła nám vdołků až na zadní hona;
ja vdołků donésła, dvě flaše gořałky,
a šak sme to žały jen samé Ůščanky *)

Jiná píseň při vití:

Ty, vínečku polejový,
vila sem ťa v širém poli,
vila sem ťa, helekaja,
rozvijám ťa, naříkaja!

Ženců, kteří ještě nedožali, škádlí touto písní:

Ponáhlajte vy sa N. ženci,
šak sa vám smaží žába na roženci,
a jedna sa smaží a druhá sa vaří,
N. ženci, to sa vám podaří!
Ja N. ženci z vysokého trůnu,
budú měť k večeři ze škopek ocúnu,
s misa petružele,
budú měť k večeři místo zelé.

Jdouce s věncem k domovu zpívají:

Teče voda, teče ze seče do seče,
N. gazděnka dobré vdołky peče,
a dobré vdołky, aj podlésníčky,
a ona to chystá pro ty svoje žníčky.

A ty, gazdo náš, gořalečky dáš,
gořalečky do skleničky,
napojíš si svoje žníčky,
šak nás všecky znáš.

---

*) Z vesnice Ůstí u Vsetína; nebo pojmenují se vůbec z té dědiny, ze které pocházejí.

A jak nám nedáš, uděláme špás,
propijem ti plátěnečky.
a gazděnce rukávečky,
napijem sa zas.

Gazdo náš, gazdo náš,
chystaj nám ałdamáš!
Ani sa do sklepa před náma neskováš,
do sklepa neskováš, ani do kuchyně,
a my sa optáme dobré hospodyně.

Zpěv u domu:

Otvíraj, gazděnko, otvíraj nám dveři,
ať sa podíváme, co máme k večeři.
Jak máme k večeři kyselů polévku,
tož my se vrátíme, půjdeme do šeňku.

Otvíraj nám, gazděnko, otvíraj nám vráta,
ať nepołámem na věnečku złata.
My si nesem věneček, a v něm sú růžičky,
a šak si to uvily N. (hospodářovo jméno) žničky.

Když vejdou do chalupy „vinšuje“ jedna ze žnic následovně:

Pámbu daj dobrý večer, už k vám jdu,
dáte li nám tú dožatú opravdu;
Tu je ten domeček, co (mu) patří ten věneček;
tu je ten klíneček, co má viseť věneček;
tu je ta hospoda, toho vínku słoboda.

Nesem vám věneček pro vysvěčéní,
že sme vám zežały, co ste kde měli.

Šiřej, žničky, šiřej, ať já jdu k svému hospodáři bližej.
Co ste po nás žádali, všecko sme vám udělały,
nažały sme vám žitečka, aby była do roka svadbička nebo kmotřička.
Nažały sme vam sto kołků rži, sto kołků pohanky,
aby měli pachołci vaši hezké galánky
Nažały sme sto kołků ječmeňa,
aby była dobrá vaša žena.
Nažały sme sto kołků ovsa,
aby měla hospodyň pro krávy a hospodář pro fuksa.

Když sem já šła přes to vaše role,
dvě sestřičky tam svačiły.
Já sem jim říkała: Rač Pámbu žehnať —
a ony sa počały na mňa hněvať.
Tá jedna sa ale na mňa oběkčiła
a mně téj svačenky udělила.
Dała mně jedno klepétko račí a jedno ptačí.
Tak sem sa téj svačenky nasvačiła,
až na mně kordułečka napjačiła.

Já vám vinšuju ščasný a veselý rok,
aby vám vypadł z pece bok.
Jak vám ho nezamaže pachołek ani dívka,
tož si pošlete pro zedníka.
Jes-li nevíte pro keřého,
tak pro teho „čerta“ Johanovského.

Kerý dobrý a poctivý mládenec,
ten udělí žničkám na věnec;
kerý nechce nic dáti,
ten míšek i s penězi ztratí.
Obdrží za to odměnu,
že dostane starů ženu,
starů a brbłavů, co ho strčí pod łavu.

Vytrhnúc ho z pod łavky,
dá mu za dva pohłavky,
a bude ho sem tam vodiť,
když žničkám na věnec
nechceł nic odhodiť.

Já vám vinšuju, aby vám Pámbu požehnał
kolik je v hoře jedliček, tolik teliček,
kolik je po horách pníčků, tolik býčků,
kolik je po světě vrabečků, tolik chłapečků,
a kolik má husička péreček, tolik céreček.

Také sme vám nažały, pane hospodáři,
sto kołků bobu, abyste měli pro chudobu;
sto kołků myłku, abyste měli pro pacholka aj pro dívku.
Nažały sme vám sto kołků jarky,
abyste nám dali vědro gořałky.

Kolik je v tomto věnečku šášek (ščiček), tolik flašek; kolik kłásků, tolik mázků; kolik zrneček. tolik čtvrteček — tu máte, pane hospodáři, pěkný věneček. Nech vám Pámbu požehná na přes rok tolik měřiček, co je v něm zrneček! —

Podivte sa, hospodářu,
jak já sobě nožků hážu;
podivte (podívejte) sa hospodyň,
jak já sebů zatočím. —
Aj ty, Mařo, hopsa!
Aj ty, Kačo Trčałova, toč sa!

Gazda zavěsí pak věnec na hřebík v jizbě, kdež zůstane až do štědrého večera. Toho času se sundá a zároveň s jinými zbytky od jídla štědrovečerního dává se kravám a *kurám* (slepicím), aby dobře dojily a nesly; ale mašle, jíž byl věnec svázán, musí se dostať *dívce* (děvečce).

U hostiny (večeře) dožinkové dostanou ženci a žničky koláčův a „gořałky“ (největšího to bohužel na Valaších zla) do syta.

Za zpěvu a všelijakých šprýmů sedí se u ní až pozdě do noci.

Christo Botev, bulharský básník-vojín.

Obrázek z bulharské literatury v době povstání.

Napsal J. A. Voráček.

(Dokončení.)

„Kolem polovice května roku 1876.," pokračuje Vazov dále, „přihotovil Botev svoji četu a to s velkým úsilím, maje pomoc od vznešených vlastenců, tak že se mohl vydati s ní na cestu proti nepříteli. Touže dobou Botev od mnoha namáhání, práce a nepokoje změnil se v tváři velice. Rty byly stisknuté a vousy, které již nechal růsti bez upravování jich, dodávaly mu vážnější a mračnější podoby. V těch dnech neseděl, nespal, ba ani takřka nejedl. Běhal z kavárny do kavárny, z krčmy do krčmy, z hospody do hospody, z domu do domu, aby nadzíral, oslovoval a rozplameňoval budoucí své druhy v těžkém podniku. Změnil se zcela. Smělá, neohrožená jeho myšlénka, která dlouho mučila ducha jeho, upevnila se nyní v jeho duši jako nějaký tajný démon. On žil s ní, v ní a za ni, ta byla cílem jeho života, rozumem celé existence a bez ní nemohl žiti a bez něho ona nemohla se zroditi. Všichni byli již připraveni.

Pomoci a podpory docházely se všech stran. Vlastenectví v této chvíli nadějí a nadšení otevřelo kapsy a zveličilo srdce. Aby však zůstala tajna nejen příprava, nýbrž i vsedání do parníku, povstalci se rozešli po různých městech dunajských a sice nejvíce do Oltenice, Ďurděva, Zimniče, Turnu-Magureli. Zásoby vojenské a všechny uniformy se poslaly v bednách do Ďurděva. Všude se zachovávala tajnosť. A když nemohlo se vše utajiti, šeptalo se, že tato četa odchází do Srbska. Všichni vystěhovalci v Bukurešti i ve druhých městech tajili, že vědí o tom záměru, aby tím snáze spletli rumunskou vládu. Zatím však vláda znala vše lépe než oni. Tajné zvěsti byly rozeslány po prefektech. Bratiano byl tehdy předsedou ministerstva.

Botev byl vojvodou čety.

Vše bylo již událostí.

— — — — — — — — —

Dne 18. května r. 1876. vsedla neohrožená četa po částech na parník „Radecký" a po několika dnech líbala posvátnou zemi otců svých u Kozloduje...

Úchvatná to stránka našich dějin!

Na 21. května obdržel přítel Boteva list datovaný od 18. května 1876. z parníku „Radecký".

Psaní neobsahovalo mnoho ale ohnivých řádků.

V něm Botev oznamoval převzetí parníku, pozdravoval horoucími slovy ženu svou a děcko a končil poznámkou, jak je šťasten, že Prozřetelnosť vyplnila jeho modlitbu.

A ta modlitba byla svatou.

Známe ji všichni nazpaměť.

Je to hymnus trpícího člověčenstva.

Potud Vazov. Zbývá mi, abych ještě poznamenal, že když se ocitli všichni povstalci na rakouském parníku dunajském „Radecký", všichni oblekli se do uniformy a Botev s napřaženým revolverem proti kapitanu lodi, žádal ho, aby přistal s nimi ve vzdáleném místě u Kozloduje, odkud měli zaměřeno přímo do Berkovského Balkanu.

Rakouský kapitan, nechtě zemříti, byl nucen učiniti jim po vůli. Podle jiného podání učinil prý tak rád jako Slovan ze Srbska nebo z Černé Hory. Ostatně tehdejší noviny evropské dosti o tom se napsaly.

Podávám nyní tuto Botevovu modlitbu, jak již dnes znárodněla. Překlad je více doslovný a prostý, nežli umělý, aby i české obecenstvo snáze vssálo ducha této písně. Zní následovně:

Ó Ty Bože, pravý Bože,
ne Ty, jenžto sídlíš v nebi,
ale Ty, jenž, Bože, trůníš
i v mé duši i v mé lebi;

ne Ty, kterému se klaní
popové a klášterníci,
a jemužto svíčky pálí
pravoslavní fanatici;

ne Ty, jenž jsi z bláta stvořil
člověka i družku jeho
a pak zas jej zůstavil jsi
ve porobě stíženého;

ne Ty, jenžto pomazal jsi
papeže a světa krále,
zůstaviv mé braty rodné
ve porobě neustálé;

ne Ty, Bože licoměrců,
tyranův a ukrutníků;
ne Ty, jenž jsi hlupců modlou
i všech lidstva protivníků:

rozumu však velký Bože,
záštitníče všechněch robů,
jehož svátek světit budou
národové vstalí z hrobů;

lásku vdechni všem, ó Bože,
ku svobodě zápas vřelý,
ať se bije, kdo jak může,
s národními nepřátely!

Posilni mou ruku slabou,
ať, kdy vstanou všichni robi,
najdu i já v řadách boje
hrob svůj chladný mezi hroby.

Nedopouštěj, by vychladlo
bujné srdce v zemi cizí
a můj hlas by tiše zašel,
jak na poušti ohlas mizí...

Píseň tato svým melancholickým nápěvem stala se již druhou bulharskou hymnou. Když ji pějí pohromadě, panuje jakýsi posvátný okamžik a nálada. Třeba ji slyšeti ovšem z úst Bulharů.

Jeť v ní více citu nežli poesie. A o to zajisté Botevu šlo. Kdo k ní nápěv složil, je mi neznámo. Celý však duch této písně je duch Boteva; silný a nezkrotný hněv proti utiskovatelům, nelíčený a mohutný vzdor proti dosavadní zaslepenosti, vážný a prorocký duch nadějné budoucnosti: to vše vyznívá z těchto zvuků.

Od té doby však, co vzal Botev meč do ruky, není známo, že by byl něčeho více napsal. Nejkrásnější jeho básní je sám jeho život. Je to kus tragedie, kterou psal mečem a zakončil krví svou v zuřivém boji s Turky blíže u města Vraca, na místě nazvaném Virslec. Byl to poslední jeho boj s tureckými bašibozuky i řadovým vojskem. Četa jeho, prořidlá od několika bojův a šarvátek, jakmile vystoupil na břeh až ku Balkanu, vedla si statečně. Ze

dvou set junáků nespasil se nikdo, jak se vypráví. S mečem v ruce proklán nepřátelskou kulí, skončil jako chrabrý vojvoda, jak sám sobě ve své modlitbě přál:

„ať, kdy vstanou všichni robi,
najdu i já v řadách boje
hrob svůj chladný mezi hroby“.

To se mu tedy vyplnilo. O jeho hrobě se neví. Podobně i podrobnějšího vypsání jeho vojenské činnosti dosud nestává. Až bude více o tom známo, neopominu o tom učiniti zmínky. Rekovská smrt Boteva nevyplynula snad z okamžité nálady a nadšení, neboť kdo celé roky připravuje se k hrdinské odvetě, za kruté skutky na vlastním národu spáchané, ten neoddává se zbytečným illusím a setrvá ve svém předsevzetí až do konce, nehledě na překážky, nehledě na vlastní život, který jináče byl by neúplným. A že Botev odedávna k boji se připravoval, svědčí nejlépe vlastní jeho slova v krásné básni, ve formě národních písní bulharských, kdy jako mladík dvacetiletý loučí se r. 1869. se svou matkou a přátely takto:

Neplakej, matko, neželi,
že stal jsem já se hajdukem,*)
hajdukem, matko, povstalcem
a tebe bědnou zůstavil,
bys pro své dítko truchlila.
Raději klň a proklínej
tu černou luzu tureckou,
která nás mladé vyhnala,
do této smutné ciziny,
kde se dnem nocí skytáme,
nemilí nikde nikomu.
Vím, že mne, matko, ráda máš,
vím, že snad v mládí zahynu,**)
jakmile zítra přeplovu
přes tichý, bílý přes Dunaj!
Rci mi však, co mám dělati,
když mne jsi, matko, zrodila
se srdcem mužným, junáckým
a srdce, matko, nestrpí,
vidět, jak Turčín svéřepý
v rodném tam řádí příbytku,
tam, kdežto já jsem vyrostl
a kde jsem prvé mléko ssál;
tam, kdežto první láska má
s černýma svýma očima
i s oním tichým úsměvem
až v hloubi srdce utkvěla;
tam, kdeto otec, bratrové
v žalosti pro mne vzdychají!
Ach, máti, matko rekovská!
Odpusť mi a již s Bohem buď!
Již pušku dal jsem na plece
a vlasti hlas mne vyzývá,
bych rval se s vrahem bez víry.
Za všechno drahé na světě,
za tebe, otce, za bratry
s vrahem se utkám v odboji
a pak — — co bude žádat meč
a čestnosť, matko, junácká.
Až ale, matko, uslyšíš
zařičet kouli nad selem
a mládci přijdou, junáci:
pak vyjdi, matko, ptej se jich,
kam se tvé dítě podělo?
Jestli ti řeknou, že jsem pad'
s olovem srdce probité,
i tehdy, matko, neplakej
a sluchu nepřej lidem těm,
co o mne budou povídat.
Raději vrať se do domu
a vřele všechno zvyprávěj
svým dětem, rodným bratřím mým,
ať pomní též, ať znají též,
že jsoutě měli bratra kdys,
jenž mladý padnul, zahynul,
protože nikdy nesnes', nedoved'
před Turky hlavu ukláněť
a hleděť na jho chudiny!
Rci jim, ať pomní, matičko,
ať pomní a mne hledají,
mé bílé maso po skalách,
po skalách, orlích po hnízdech,
krůpěje černé pod zemí,
pod zemí, matko, pod černou!

*) Slovo „hajduk“ považují zde za turecké, vzniklé z tureckého „hajdut“, s týmže významem.

**) Zemřel skutečně ve 28 letech.

A jestli najdou pušku mou,
pušku mou, matko, se šavlí:
kdekoli vraha naleznou,
s olovem ať ho pozdraví,
se šavlí ať ho obejmou...

Jestli však, matko, nemůžeš
pro soucit toho udělat,
to ať se dívky seberou,
před námi, matko, na choro,
ať dojdou moji přátelé
s mou milou pro mne truchlící,
a ty pak, matko, vyjdi ven,
se všemi mými bratřími
a píseň o mne poslechni,
proč a jak jsem já zahynul
a jaká byla slova má
před smrtí, před mou družinou — —
Toužně se budeš dívati,
ty na to choro veselé
a setkáš-li se s pohledem
mé drahé, věrné milenky:
zhluboka pro mne povzdychnou
dvě srdce milá, truchlící — —
Její i, matko, srdce tvé!
A dvě pak slzy ukanou
na starou hruď i na mladou...
To však mí bratři uvidí
a jednou, až ti vyrostou,
jak jejich bratr budou znát
lásku i mocnou nenávisť — —
Jestli však, matko, matičko,
živ a zdráv domů vrátím se
s praporem v ruce, s junáky
v odění chrabro vojenském,
na čele se lvím odznakem,
s puškami silném na pleci
a s ostrým mečem po boku:
Ó tehdy, matko junácká
a moje milá, rozmilá,
naberte kvítí v zahrádce,
naberte zdravce, brslenu,
naplette věnců, kytice,
ať můžem hlavy ověnčit!
A tehdy s věncem, s kyticí
vyjdi mi navstříc, matičko,
vyjdi a k prsům přiviň mne,
v krásné mne čelo poceluj
a heslo mé mi připomeň:
Junácká smrť a svoboda!
A já pak milou přivinu
s krvavou rukou ku srdci,
by srdce chrabré slyšela,
jak buší v hrudi, hraje si;
pláč její skojím polibkem
a slzy rtoma vyssaji.
A potom?? — — — —
— — — — — — — —
Matko, s bohem buď
a ty mne, drahá, nezabuď!
Družina má již odchází,
cesta je děsná, slavná však
a může být mlád zahynu — —
Leč to mou bude náhradou,
že národ řekne jedenkrát:
pro pravdu umřel ubohý,
pro pravdu a pak svobodu.

K básni této není třeba výkladu. Mluví sama za sebe. Všechno se mu vyplnilo až na shledání s domovem. Kdyby mohl se navrátiti, viděl by, že neumřel nadarmo. I k této písni vyskytá se nápěv, nápěv národní, ale nerovná se předešlému. Za to však deklamace této básně působí mocně, jak jsem měl příležitosť vidět i slyšeti. Z několika básní pouze, které se deklamují, pějí a čtou, uvedu ještě dvě a to z doby, kdy básník-vojín žil ještě v Rumunsku v poměrech nevalně růžových. V první, nadepsané „V krčmě", touží básník na netečnosť a nevědomosť svých krajanův a ve druhé si dobírá ony, kteří více hledí na zlato v kapse nežli na svobodu národa. První čili „V krčmě" zní takto:

Těžko, těžko! Sem mok réví,
ať zabude zpitá hlava,
to, co z vás tu nikdo neví,
je-li hanba nebo sláva;
ať zabudu kraj svůj rodný
otcův práh i pokrov milý,
i těch, kteří duch svobodný
ve mně k boji probudili;
ať zabudu původ rodný,
otcův hrob i pláče matky,
i ten způsob blahorodný,
jakým hrabou naše statky
a to lidu, který zmírá!
Krade drze boháč skoupý,
hladný kupec zlato sbírá,
Krade v chrámě i pop hloupý.
Okrádejte, nesmyslní,
Okrádejte! Kdo vám brání?
Hle, my všichni sklenky v ruce!
Zůstanete nepoznáni.
Pijem, pějem písně plesné,
s úctou zříme ke tyranu
a když krčmy jsou nám těsné,
díme: „Hajdy do Balkanu!"

Jakmile však střízliví jsme,
přísah i slov zapomenem,
tichnem, žertvám smějeme se
vykonaným lidu jménem.
Přitom tyran v nadutosti
vlasť nám celou poskvrňuje,
klá a vězí, bije v zlosti
a lid bědný pokutuje — —
— — — — — — — —

Víno sem teď, ať to splave,
ať umírní vnitřní muka,
ať ubíjí city zdravé,
ať ochabne mužná ruka.
Na zmar pít chci nepříteli,
na zmar i vám, patrioti,
pro mne cizí svět už celý
a vy? — Vy jste idioti!!

Sepsání této básně spadá asi do doby, kdy jsme viděli Boteva v největší rozkvašenosti, nespokojenosti a resignaci vzdalovati se lidí, jak o něm Vazov připomíná. — Báseň tato je nejlepší illustrací jeho nitra v oné době. Současná skorem je i báseň „Vlastenec“, která, nechci říci paroduje, nýbrž věrně líčí ony boháče doma i v Rumunsku, nazývající se sice vlastenci, ve skutečnosti však byli takými nejméně. Krátká tato satira zní takto:

Vlastenec je — duši dal by
za vědu i za svobodu;
ne však svoji duši, bratři,
ale duši od národu.
A každému dobře činí,
— za peníze, jak se sluší —
Jako člověk — což dělat?
Prodává i svoji duši.

Dobrým také křesťanem je,
nevynechá služby boží,
avšak proto chodí tam, že
jak na trhu svůj zisk množí.
A každému dobře činí,
— za peníze, jak se sluší —
Jako člověk — což dělat?
Prodává i vlastní duši.

Dobrého to člověk srdce,
hlad a bídu chlebem hojí,
ne však on vás, bratři, krmí,
leč vy jeho prací svojí.
A každému dobře činí,
— za peníze, jak se sluší —
Jako člověk — což dělat?
Prodává i svoji duši.

I tato píseň není snad pouhým ozvukem básníkovy fantasie. Je to holá skutečnosť, jak i jiní v té době ji popisují. Tím však nechci zkaliti obraz básníkův před našima očima. Literatura má takových zjevů málo. Psal velmi málo, ale co zůstalo, má cenu, zejména pro Bulhary. Končím s přáním, aby životopis básníkův záhy byl doplněn od lidí, kteří ho znali a nic více nežli znali. Přídavkův a okras netřeba. Botev zůstane Botevem i tak, jak skutečně byl!

„Kollegium roratystów“ v Krakově.

Napsal K. Konrád.

(Dokončení.)

Gorczycki proslavil se hlavně svými vokalnými mšemi na čtyři hlasy, o nichžto, že trvalou mají cenu, svědčí zvláště ta okolnosť, že „w katedrze krakow. dotąd wykonywane bywają“, jak dosvědčuje archaeolog Ambr. Grabowski.*) Rukopisy těch mší chovají se podnes v kathedrale krakovské. Dvě z nich, jak

*) L. c. 98.

již bylo řečeno,*) vydal Cichocki tiskem. Jedna slove „missa paschalis", druhá „missa Rorate". Původní partitura ještě nemá taktových čar. Al. Sowiński otiskl ve svém francouzském slovníce „Les musiciens pol. et slaves" Kyrie z první**) a introit „Rorate" z druhé mše,***) však moderní notací†) a s taktovými čarami. O Kyrie vece Sowiński v polském „Slowniku" ††) svém, že „świadczy o wielkim talencié czcigodnego kompozytora", a ve francouzském vydání soudí o celé té mši, že musí buditi mocný dojem. Na to rozebírá ji po částech, konče, že má znak pravé hudby duchovní a plna jest vděku. Druhá, mše adventní, složena jest pro alt, dva tenory a bas. Počíná introitem mešním „Rorate" ve volných imitacích. Po něm následuje krátké Gloria, pak Graduale a Offertorium, široko rozložené, a končí se textem „Funda preces". O celé skladbě dí hudební kritik Sowiński, že „psána jest rukou mistrovskou ve slohu fugovaném". (L. c.) A o veškerých mších tohoto hudebního mistra dí Sowiński i Grabowski, že mohou přirovnány býti k nejlepším skladbám našich časův a udrží se vedle nich. Kromě mší složil též mnoho kantat a jiných drobotin hudebních, pak hudbu k veselohře kněžny Radziwiłłové „Przejrzane nie mija" se zpěvy a tanci. Gorczycki byl ze všech proboštů roratystův nejslavnější a perlou netoliko duchovenstva, nýbrž také skladatelů polských, v jichžto středu náleží k předním.

Po něm spravoval roratysty ks. Jos. Masilewicz do roku 1740. Byl také skladatelem, jakož i nástupce jeho ks. Jos. Pękalski, jehožto skladby kostelní chovají se v kathedralné bibliothece krakovské. Zemřel r. 1760. Nástupcem jeho byl ks. Mat. Zieleniewicz. Předposledním ředitelem kolleje byl od r. 1780. ks. Bern. Bitter, rodem Němec, jenž ale hudbě přiučil se v Krakově od dominikanského mnicha. Jako Gorczycki a Zieleniewicz, byl též Bitter zároveň ředitelem hudby kathedralné, však odevzdal obojí úřad ještě před svou smrtí ks. Podgórskému asi r. 1791. Ale nyní, kdy po dlouhém politickém úpadu říše polské úplná záhuba jako lavina přikvačila na ni, nastal i úpadek veškerého umění, upadla i chřadla též kdysi slavná kollej roratystův. Nešťastná Polska tratila posloupně vždy více svá výborná podání hudebná, jakož i zbožné ústavy hudby kostelní. Bylo sice r. 1791. ještě jednou svěřeno řízení zpěváků roratních mší výbornému zpěváku Fr. X. Kraetzerovi, však po jeho smrti r. 1818.†††) proboštství kolleje roratystův nebylo již více osazeno.

Dvě a půl století blahodárně působila tato kollej, jež byla vpravdě uměleckým ústavem. I zasáhla mocným vlivem do vývoje kostelní hudby v Polsce a nabyla jména tak slavného, že

*) Viz předešlého probošta.
**) Str. 237.
***) Str. 241.
†) Pochybuji, že transskripce tato jest bezvadná.
††) Str. 132.
†††) Nikoliv r. 1808.

Wincenty Pol r. 1864. neváhal o ní napsati: „Wartoby, ażeby tak, jak Baini zajrzał do sykstyńskiéj kaplicy, u nas kto zajrzał do jagiellóńskiéj, i tak pod względem artystycznym, jak historycznym, ocenił dzieła tych siedmiu kompozytorów“ (totiž kolleje roratystův). I stala se proto slavná kollej roratystů krakovských vzorem, dle něhož pak i ve Lvově, Živci, Poznani a v jiných městech polských zakládaly se takové kolleje. (Viz „Slovník naučný“ VI. d. str. 635.) A přece když padla říše polská, upadla i tato kollej krakovská, upadly i četné a cenné skladby jejích ředitelů v tak obecnou nepaměť, že dr. Surzyński hledaje tyto skladby v Krakově viděl se nucena vyznati: „Nazwiska kompozytórow albo bardzo mało, albo wcale w kraju naszym nieznane.*) I nalezl jich v archivu a v bibliothece kathedraly krakovské tak hojné množství, že zvolal: „Skarby te tak są bogate, że chcąc je przystępnemi uczynić dla szerszéj publiczności, mozolnéj trzeba pracy i wielkich nakładów. Zawierają one bowiem przeszło sto kompozycyj kościelnych, pochodzących od dwudziestu przeszło pierwszorzędnych kompozytorów polskich z 16go i 17go wieku.**) A o ceně těchto skladeb vece týž vysoce vzdělaný hudebník, dr. Surzyński: „Kompozycye zaś tak są wyborne, że śmiało na równi z utworami ówczesnych niemieckich kompozytorów Haslera, Finka, Aichingera i innych postawić je można“.***) Pro tuto cenu jejich neváhal dr. Surzyński u Leitgebra v Poznani znova na světlo tiskem je vydávati. V srpnu 1884. vydal prvou „przecudowną mszą“, slohem palaestrinským složenou od ks. Tomáše Šadka „Vic. Castri Cracov. (fecit a. 1580.)“. Skladby Šadkovy a Mik. Zieleńského klade Surzyński dokonce vedle děl Palaestriny a Vittoria

Tomuto rychlému povznešení kolleje roratystů vedle přízně královského dvora napomáhala zajisté i ta okolnosť, že věk XVI., „věk to Zykmuntů“, byl vůbec věkem umění, v němžto i hudební umění v Polsce velice pokročilo a zlatý věk jeho v XVII. století připravilo. †)

V XVI. století vzkvetli slavní hudebníci polští: Sebastyan z Felsztyna, „jeden z najuczeńszych muzyków i teoretyków polskich“, ††) professor krakovské akademie; slavný učeň jeho, Martin ze Lvova (Leopolita), o němž dí Starowolski: †††) „Primus e Sarmacia fuit, qui... totius anni cantus ecclesiasticos, aliosque extraordinarios et solemes ita artificiose, ita concinne

*) Muzyka kośc. 1884., str. 63.

**) Muz. kośc. l. c. 70.

***) L. c. 63.

†) J. Jarmusiewicz, farář haličský, vece v díle svém „Chorał gregoriański“ výslovně: „Jeżeli kompozytorowie XVII. stulecia wydoskonalili muzykę, ci z XVI. stulecia są prawdziwemi jej twórcami“. (Slownik, l. c. 159.)

††) Slownik l. c. 104. Napsal: „Opusculum musicae compilatum noviter per dom. Sebast. presbyterum de Felstin. Pro institutione adolescentium in cantu simplici seu gregoriano“. Jest to hudební katechism, jako Blahoslavova „Muzyka“. Pak i „Opusculum musicae mensuralis“. A jiné.

†††) V životopisném díle svém „Scriptorum polonicorum 'ΕΚΑΤΟΝΓΑΣ (1625., na str. 76.).

ac suaviter finxit, ut, qui chorali cantui accomodatius figuralem junxerit, nemo ex Europaeis adhuc (narodil se r. 1540.), ne dicam Polonis fuit“. Pak Václav Szamotulski, o němž dí Sowiński, že „Polska v něm ztratila jednoho ze spoluzávodníků velkých mistrů vlaských“;*) dále „mistr kontrapunktu“ Mik. Gomólka, proslulý svým žaltářem „Melodye na Psalterz“, jenž „jest tak wysoko ceniony, że mógłby sam unieśmiertelnić jakiego kompozytora Włocha albo Niemca“ **) († 1609.). Pak slavný skladatel Diomedes-Caton, věhlasný dějepisec hudební Mart. Kromer (biskup Varnienský), Liban z Lignicy, učitel kostelní hudby při universitě krakovské, a jiní. Bylať jich, jak dokládá Sowiński, celá plejada v tomto století, jež nazývá „le grand siècle de la Pologne“.***) — V století XVII. povstal velký učenec dr. Jan Brosciusz z Kurzelowa, kanovník krakovský, spisovatel hudebních děl o choralu a j., nazývaný „slávou university krakovské“; a neméně slavný Šimon Starowolski, „primicerius collegiatae ecclesiae Tarnoviensis“,†) Sz. Berent, S. J. a jiní.

K nejpřednějším a nejlepším družil se, jak jsme poznali, též Gorczyński, patnáctý probošt kolleje roratystův.

Pro tak vzácnou slávu a vyspělosť v umění hudebním sželelo se některým vlastimilovným Polanům i úpadku této kolleje a výborných tradicí jejích v domácím umění zpěvném. Proto snažili se tito milovníci slávy svého národa založiti nové tovaryšstvo zpěvu, „by zvěčnili starou slávu kaple královské a university“.††) Však časté změny v řádu města Krakova nedaly vzniknouti tomu tovaryšstvu. Teprve v nejnovějším čase r. 1883. podařilo se založiti v Poznani a ve Lvově ústřední tovaryšstvo sv. Vojtěcha, k jehož naléhavé potřebě poukazoval v letech šedesátých i slavný básník Winc. Pol. Jeho úlohou jest, oživiti staré slavné tradice klassického zpěvu kostelního, jak i na domácí půdě obzvláště dvoustoletou péčí kollejí roratystův rozkvetl. Řízení jeho složeno jest do výborných rukou dra. Surzyńského, ředitele kůru v kathedrale poznaňské, vysoce vzdělaného hudebníka a redaktora. Jest tudíž nad jiné schopen, by dostál oné úloze a vyplnil, po čem již jmenovaný J. Brościusz toužil:

„Musica antiqua! redi, si psalmis vincere quaeris:
Ad Domini laudes hoc tibi restat iter.“

*) Slownik, str. 374. Ve francouzském originale dí o něm: „Tous les historiens de ce pays sont d'accord sur le mérite de Szamotulski“. Napsalť o něm již Starowolski (l. c. str. 67.): „Quem si diutius stare superi permisissent (zemřelť maje let sotva 43), esset cur Italis Praenestinos, Lappos, Viadanos Poloni non invideremus“.

**) Slownik, str. 128.

***) L. c., str. 531.

†) Kromě již řečeného spisu „'ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ“ proslul také spisem „Musicae practicae Erotemata“, pro studující mládež vydaným r. 1650.

††) Slownik m. p. na str. XXIV.

Turgeněv líčen dle svých dopisů.

Napsal dr. **Pavel Durdík.**

(Pokračování.)

V dopisech Turgeněva nalézáme několikráte zmínku o Katkovu, redaktoru „Moskevských Vědomostí". V psaní tom k Polonskému v prosinci 1871. čteme:

„Longinov, jenž veřejně kydal hanu na cara za osvobození nevolníků, jest jmenován předsedou censurního odboru, pro náš nešťastný svobodný tisk nelze od něho ničeho dobrého očekávat; ‚Věstníka Evropy' nejspíše dorazí. Bude v sobě chovat zlobu — jako Katkov — se vším vztekem renegata."

— 24 ledna 1872. píše: „Annenkov zaopatřil mi článek ‚Moskevských Vědomostí' (obsahující jízlivou kritiku novely ‚Jarní vody'). Ano, ‚Moskevské Vědomosti' přebraly — já nemohu být takým padouchem, jak mne vylíčily. Katkov nemůže mi odpustit, že své práce nyní uveřejňuji ve ‚Věstníku Evropy' a ne v jeho žurnálech, jak jsem to dříve činil — mais il montre trop le bout d'oreitle (tím dává na jevo svou zlosť). Ostatně jsou to již otřepané a staré věci..."

— V září 1872. píše: „Kolují zde nespolehlivé pověsti o nemoci Katkova, ale jistého nevím nic. Litovati ho nebudu. On dávno vykonal svou úlohu a dávno již nic jiného nedělá, než že škodí."

Škodil totiž svými filipikami proti soudní reformě, proti porotním soudům a připisováním protistátních a nihilistických tendencí všem, kdož stejně s ním nesmýšlejí o upravení otázek vnitřních a otázky polské.

— 18. srpna 1874. z Karlových Varů: „Bazarov (Hrdina v Otcích a dětech) je mé milé dítě, pro které jsem se rozkmotřil s Katkovem, je rozumný mladík, hrdina — jakž můžete myslit, že jsem ho chtěl vylíčit jakožto karikaturu?"

Z těchto slov je viděti, že mezi Turgeněvem a Katkovem přestaly dřívější přátelské poměry. Příčinou byla neshoda v názorech, nespravedlivé kritisování činnosti Turgeněva a jiné vedlejší okolnosti. Než ve veřejnosti vypuklo otevřeně toto přátelství teprv r. 1879. a podnět dal k tomu Katkov. — Ve feuilletonu pařížského „Temps" byl v říjnu 1879. náčrtek, zajímavý z psychologického a soudního stanoviska „En cellule. Impressions d'un nihiliste" (V osamělé vazbě. Dojmy nihilisty), pocházející z péra mladého ruského emigranta, úpěvšího čtyři léta v ruském žaláři v osamělé vazbě. Před náčrtkem bylo vytištěno doporučující psaní Turgeněva k redaktoru „Temps", v němž Turgeněv podotýká, že neschvalujeme přesvědčení mladíka, avšak že by rád viděl ten nestrojený a upřímný náčrtek ve veřejnosti, aby se dokázalo, jak málo předběžná osamělá vazba jest opravedlněna se stanoviska rozumného zákonodárství. Za toto psaní vyřítily se „Moskevské Vědomosti" na Turgeněva urážkami a nadávkami za jeho prý

přilnutí k emigraci, viníce ho, že „hanobí své šediny a že před nihilisty dělá kotrmelce pro svou popularnosť a nihilistům na zábavu". Turgeněv odmítl ve „Věstníku Evropy" toto vášnivé nařknutí a přímo řečeno denunciaci důstojně a velmi rázně. Obecenstvo bylo na straně Turgeněva, jenž půl léta na to, při slavnostním odhalení pomníku Puškina v Moskvě byl vyvolen v slavnostním zasedání moskevské university za čestného člena university moskevské.*) — Též hrabě Lev N. Tolstoj vyjádřil ve zvláštním psaní Turgeněvu svou radosť nad ráznou odpovědí, kterou dal Turgeněv Katkovu: „Mne velmi pohnulo vaše živé účastenství, jež jste mi projevil stran útoku, učiněného na mne ‚Moskevskými Vědomostmi'," odpovídá Tolstému Turgeněv, „a já skoro se raduji tomuto útoku, jinak nebyl bych uslyšel od vás taká hezká přátelská slova. Když jsem odešel od ‚Ruského Věstníka' (měsíčníku, redigovaného týmže Katkovem), tu velel mi Katkov oznámiti, že nevím, co to jest, míti ho za nepřítele; a teď hledí to dokázat. Ať si dělá co chce, moje duše není v jeho moci."

Ještě krátká zmínka o Katkovu děje v dopisu z r. 1882. Turgeněv píše z Paříže: „Chtěl jsem se vyptat A—tova, zde meškajícího, na milou otčinu — však tento zvon (nemluvím zde o otčině) třeba zvučný, je nesrozumitelný. Ostatně, kdo to může dobře vyložit, co se u nás děje, Katkovio regnante (za vlády Katkova; narážka na to, že Katkov má při Alexandru III. všemohoucí vliv v rozhodujících dvorních kruzích).

Uvedeme zde výňatek z psaní, jež uveřejnil Turgeněv ve „Věstníku Evropy" r. 1880., jímž odmítá neodůvodněné nařknutí, vyslovené proti němu v „Moskevských Vědomostech" redaktorem Katkovem. Článek byl podepsán: „Jinoměstský obyvatel":

„‚Jinoměstský obyvatel' připisuje mi všeliké nešlechetné pohnutky a téměř zločinné záměry, viní mne z podlízání, z lichocení, z ‚dělání kotrmelců' před jistou částí naší mládeže. Takové lichocení předpokládá, že bych se byl odřekl vlastního přesvědčení a hleděl se přizpůsobiti k přesvědčení cizímu. Já však bez chlouby a bez rozpaků konstatuji prostě faktum a tvrdím, že přesvědčení, vyslovené mnou i písemně i ústně, se nezměnilo ani v tom nejmenším za posledních 40 let; netajil jsem se jím nikdy a před nikým. V očích naší mládeže byl jsem vždy a dosud jsem zůstal ‚přívržencem poznenáhlého pokroku', liberalem starého vzoru v anglickém, dynastickém smyslu, člověkem čekajícím reformy pouze s hůry, zásadním protivníkem revolucí, hnusností poslední doby ani se nedotýkaje. Mládež pravdivě o mně soudila, pokládal bych to nehodným sebe a jí též, kdybych se jí jevil

*) Turgeněv byl též čestným členem kijevské university a dopisujícím členem petrohradské Akademie náuk — též od oxfordské university obdržel čestný diplom doktora všeobecného práva (doctor of common law), za to, že svými spisy, hlavně pak „Zápiskami myslivce" dokázal úplnou známosť mravův a obyčejů ruského národa. Je též fotografie Turgeněva v doktorském klobouce. Posýlaje ji svému příteli Máslovu, vepsal Turgeněv: „Jak nesluší učený klobouk mé velikoruské tváři!"

v jiném světle. Nadšené ovace, jež mi zařídila mládež a obecenstvo v Moskvě a v Petrohradě r. 1879. a na něž naráží pan ‚Jinoměstský obyvatel‘, byly mně příjemné a drahé právě proto, že nešel jsem já k mladému pokolení, jehož nevoli jsem velmi klidně snášel po 25 let (od vydání „Otců a dětí“), ale proto, že ono šlo ke mně. Byly mi velmi milé tyto ovace, neb byly mi důkazem, že jimi projeven byl souhlas s těmi zásadami, jimž jsem byl vždy věren a jež jsem veřejně vyslovoval v svých řečech, přednešených lidem, kteří mne oslavovali.“

„Proč bych byl lhal a jim lichotil, když sami mně podávali ruku a věřili mně?“

„A teď se tážu: z jakých úst vycházejí tyto klevety, tato obvinění? Z úst člověka, jenž z mladých let si zasloužil pověsť, že je virtuosem v podlízání a ‚kotrmelců. dělání‘ z počátku dobrovolného a konečně i nevolného! Ovšem on ničeho při tom neztrácí, ničeho se nemusí bát; jeho jméno užívá se nyní k označení jistého druhu lidí — on není též jedním z těch, jež lze donutiti k zodpovídání. Avšak i v jeho poměrech neškodí, aby se ohledl: on nemá pražádné příčiny mluviti o ‚zostuzených šedinách‘; on nemá příčinu, obraceti pozornosť obecenstva na vlastní hlavu. Obecenstvo zná ho beztoho dobře... a osměluji si dodati, zná též mne. V Paříži, rue de Douai, 2. ledna 1880.“

Dodáváme k tomu, plnice úlohu referenta, že obecenstvo znalo svého miláčka. — Když 23. září 1883. přivezeno bylo tělo velikého spisovatele a bojovníka za lidské idealy do Petrohradu, aby bylo pochováno ještě týž den na Volkově hřbitově vedle Bělinského — nepřehledné davy lidí účastnily se pohřebního průvodu. Dvůr, dvorní kruhy, ministři, vyšší hodnostáři státní a vojenští nebyli tu zastoupeni, za to bylo 197 deputací s věnci a smutečními odznaky od rozličných učených ústavů, společností a spolků. Vedle ohromného sosnového věnce ze Sibiře přibyly věnce ze Střední Asie, z Kavkazu, z Německa a z Rakouska... Na ulicích, v oknech domů (okna byla všude otevřena, neb náhodou bylo v tento den počasí teplé a jasné), na balkonech, na na plotech a skladištích dříví, na lešeních a střechách — všude bylo plno lidí. A není divu! Čtyřicet let pracoval nebožtík na národa roli dědičné; a všecek věnoval se šíření světla, dobra a pravdy uměleckými svými výtvory, jež staly se majetkem veškerého vzdělaného obecenstva Starého i Nového Světa. A jak se zachoval Katkov k svému krajanu? Při obdržení zprávy o smrti Turgeněva nazval ho v Moskevských Vědomostech „lživlastencem“. My však v něm vidíme nezištného apoštola pravdy a svobody, jenž svým střízlivým posuzováním současných vad Ruska podal pravé důkazy vlastenectví, lišícího se ovšem od orthodoxního officialního patriotismu.

Turgeněv svými socialními romány budil velikou nevoli v jisté části ruského obecenstva; jmenovitě v dvorních kruzích nebyl nikdy oblíben. O příčinách toho přineseme příště.

Turgeněv u jisté části ruského obecenstva nebyl proto oblíben, že pravdu mluvil, že ve svých socialních románech (Otcové a děti, Dým, Nov) těžké rány zasadil rozličným reformatorům, předákům a agitatorům, líče nelogičnosť a bezplodnosť jejich snah vedle jich mravní a duševní prázdnosti i nedospělosti. Ostatně generalové, kteří by stáli za vycpání, vychrtlí byrokrati, zhýralí aristokraté, tupí a slavomamem opojení národní křiklouni, prorokující nedoukové, domýšliví lenoši — jak je vesměs vylíčil „Dým“ — vyskytují se v hezkém počtu i mimo Rusko, snad ve formě ještě směšnější, a mnozí ruští spisovatelé jako Gribojedov, Gogol, Pisemskij, Saltykov-Ščedrin — ještě s větším rozpřáhnutím satirického biče některé z řečených „veličin“ si dobírali. Turgeněv ve svém „Dýmu“ přidružil se k nim obrazem z určité doby (1864.—1867.) vzatým. Vedle Gogolova „Revisora“ není silnější satiry v ruské literatuře než „Dým“. Zvláště zpátečničtí šlechtici a generalové, bědující, že Rusko zrušením nevolnického práva kráčí vstříc jisté záhubě a že vláda zamítá jich ochotnosť k spasení „drahého“ Ruska — jsou v „Dýmu“ vyvedeni na pranýř hanby, posměchu a opovržení — jest tu jedovatá pravda, nedůvěra a skepticismus. Velmi urážello Turgeněva, že mnozí jeho krajani, jakmile se jich několik sejde, ustavičně se vychloubají velikostí, neobsáhlostí a vnitřní pevností ruské říše, ustavičně že sobě prorokují velkou budoucnosť a že úplně ignorují vnitřní vady a slabé stránky Ruska — ano, že tito samochvalové tupí a snižují evropskou civilisaci, z níž dosud čerpají a která velmi mnoho dobrého v Rusku způsobila, přispěvši svým mravním nátlakem k osvobození nevolníkův a půdu připravivši ostatním reformám v Rusku zavedeným za Alexandra II. Dále zanevřel Turgeněv na ty, kteří hledí na ruský lid s mysticko-prorockého stanoviska; prý ruský národ vyniká *zvláštním mystickým*, a chladné rozvaze nedostupným výkonem rozumové a duševní činnosti, kterýžto mystický výkon jeví se pouze v běhu samého života a v historických událostech; prý „rozumem nelze Rusko pochopit, loktem nelze Rusko měřit, Rusko má něco zvláštního: v Rusko lze pouze *věřiti*“ (Ťutčev). — Tato mystická zvláštnosť není ovšem dostupna rozvaze a chladnému rozumu, je to pouhé dogma, žádající slepou víru a posvátnou úctu — dogma toto vylučuje všecku samostatnosť, všechen pokrok na dráze občanského a samosprávného vývoje, prohlašujíc eo ipso i zbytečnosť a bezpodstatnosť těch měřítek, jimiž se obyčejně posuzuje samobytnosť a kulturní stav ostatních evropských národů... Neb ruský lid prý vypracuje beztoho *svou civilisaci*, rozdílnou od evropské, tak rozdílnou, jakou jest na př. civilisace římskogermanská rozdílna od staro-řecké a starořímské. Než tito zástupcové budoucí ruské civilisace zapomínají, že římskogermanská civilisace vtělila v sebe civilisaci i řeckou a římskou a spolu s ní i předcházející egyptskou, že žádná z těchto civilisací nevyvinula se sama ze sebe, že každá povstala přítokem mnoha menších a menších říček, přicházejících ze vzdálenějších pramenův. Odkud tedy vzíti základ k budoucí

ruské civilisaci? Na to nám odpovídají Slavjanofilové: „Křesťanství, kteréž tak úzce a obmezeně jest pochopeno katolicismem a protestantismem, umírá a pohřbívá se již v Evropě. Avšak vnitřní obsah křesťanstva ještě není vyčerpán, není uskutečněn na zemi. Východní část křesťanského světa ještě neřekla, jako západní část, své poslední slovo v dosažení a provedení křesťanských idealů lásky, bratrství a svobody“. Tyto idealy křesťanské spolu i s učením křesťanským prý se zachovaly nejčistěji v pravoslavné církvi*) a proto řekl Tutčev, že pravoslavnou vírou lze osvěžiti Evropu a vyhojiti ji ze všech její neduhův — a zvláště západním Slovanům náleží prý vrátiti se k řečeným byzantsko-slovanským idealům, aby učiněny byly neškodnými rány, jež jim zasadili Němci a katolicismus. Přívrženci této theorie pokládají za nezbytný požadavek a výraznou známku každého Slovana — víru pravoslavnou, kteráž má býti pojidlem Slovanstva a sice v té míře, že by pojmy: „pravoslavný svět“ a „slovanský svět“ byly totožné. Od jednoty ve víře byl by pak snadný přechod k jednomu společnému spisovnému jazyku atd. Vzhledem k této theorii, která usiluje o to, co se snad mohlo dát provést před 900 lety se zbraní v rukou a co by bylo v naší době velkou překážkou sblížení a vzájemnosti slovanské, je skepticismus Turgeněva opráv-

*) „Ruský lid čerpá všechen směr svých názorův a myšlének z hlubin křesťanství. Ruský lid přese všecku svou náboženskou „nevědomosť“ pojal srdcem křesťanskou mravouku více než kterýkoli jiný národ; duch této mravouky zachoval se v pravoslavné formě ryzejším, než v západoevropských formách katolicismu a protestantismu. Západní církev pozbyla již podstaty svého náboženského podání a vede ve svých posledních důslednostech k rozumové lhostejnosti v náboženství. — Mnozí sice namítají: „Evropa vykonala přece mnohé věci ve smysle pravého křesťanství, zcela mimo římskou církev a protestantismus“. Nepopírám! Vždyť nevyhynulo tam rázem všechno křesťanství, nýbrž zemřelo smrtí pozvolnou, zůstavujíc po sobě stopy. Také dosud jsou tam křesťané, ale velmi mnoho převráceného pojímání křesťanství. Toto převrácené pojímání křesťanství v západoevropské společnosti jeví se tím, že tam podnes menšina nad celým ostatním člověčenstvem jako nad otrokem vládne, že tato panující menšina zasvěcuje službě mamonu všechna svá faktická práva. Římská despocie přešla tam dědictvím na papežství; jazyk, jímž se křesťanství obecně hlásalo, nedopustil, aby podstata křesťanství do lidu vnikla; mimo to bylo tam křesťanství hlásáno pomocí mečův a hranic.“ — Tyto slavjanofilské myšlénky, kteréž hájí J. S. Aksakov, prof Lamanskij, M. Strachov a jiní — jsou vyňaty ze „Zápisníku“ F. Dostojevského. Týž dodává ještě, že na západě je intelligence prosáklá hrdou blahosklonností ve svém jednání vůči lidu a tato hrdosť svědčí o tom, že na západě intelligence prostým lidem povrhuje — prý intelligence západní pozbyla úplně vědomí o křesťanské rovnosti všech lidí — kdežto prý naopak na Rusi každý mužík cítí, že „mužík i car“ jsou si rovni před bohem atd. Tyto slavjanofilské myšlénky sdílí jen část ruské intelligence, zastoupená z větší části v dobročinných slovanských komitétech v Petrohradě a Kijevě. — (Moskevský slovanský komitét byl svého času vládou zrušen za to, že předseda komitétu, Aksakov, měl ve schůzi řeč proti berlínskému traktatu, přijatém krátkozrakostí ruské diplomacie, a olupujícímu Rusko o všecky výsledky z vítězného ukončení turecké vojny.) Při tom podotýkáme, že moskevský spolek byl nejčinnějším, hledícím spolu ke skutečnosti a k současným snahám Slovanů — on to byl, jenž vypsal r. 1868. cenu 1000 rublů na drama z dějin slovanských, zvláště pak českých, odevzdav summu tu výboru Národního divadla, kterážto cena posud zadána nebyla.

něn — třeba míti též na paměti, že „Dým“ vylíčil důrazně a pravdivě jen některé výjevy ruského života, jen pouhé úryvky společenských tříd a to ještě z určité doby. V „Dýmu“ není viděti celý národ; na základě „Dýmu“ nelze ruský národ oceniti ani poznati v jeho plném rozsahu, neb jak dokládá J. Schmidt (Preussische Jahrbücher 1868.), „při silném povzbuzení může tento národ rázem vyvinout v sobě sílu, která v něm dosud dřímá, a která již se jednou náhle probudila v imposantní postavě Petra Velikého“. — Dále podotýká: „Že Turgeněv velmi miloval vlasť, lze cítiti z trpkosti, obsažené v nejpříkřejších jeho úsudcích o Rusku, jimiž oplývá ‚Dým‘. On nechtěl zůstati *v tom* Rusku, jakéž jest doposud — avšak vždy v cizině bolestně cítil, že tam není jeho otčina. Bolestný tento cit, že *nemůže* žíti v otčině, pojí se pak s citem zlosti, kterouž tak často shledáváme v nejpoctivějších srdcích a v nejlepších hlavách německých vystěhovalců (Börne, Heine, Freiligrath).“ K těmto slovům J. Schmidta dodáváme, že láska k vlasti nevylučuje líčení nepříznivých stránek, neb láska musí se zakládati na pravdě. Sentimentalnosť v mravopisných povídkách je rovněž tak lživá jako bezohledné upírání, líčení pouhých krás a naivností je tak lživé jako líčení pouhých ošklivostí. Těmto krajnostem Turgeněv se vyhnul líčením pravdy a skutečnosti; proto budou výtvory jeho vždy požitkem a povznešením i potomstvu. V životě, jakož i v umění není nic více pomíjejícího než lež, nic stálejšího a pevnějšího než *pravda*. „Důkladně a pádně nakresliti pravdivosť, realnosť života i tehdá, když tato pravdivosť se neshoduje s vlastními sympathiemi“, to pokládal Turgeněv za „největší štěstí“ básníka, jak sám se o tom vyslovuje. Právě pro tuto nezlomnou lásku k pravdě a realnímu líčení skutečnosti nejsou výtvory Turgeněva, jak dokládá Burenin — přes veškeren jich společenský, a částečně politický význam ani úzce tendenčními, ani didaktickými — a jsou proto dostupné nejen Rusům, ale i vzdělancům všech národů.

Zajímavé jest stopovati dojmy, jež budila v Turgeněvu srbská a ruskoturecká válka. Jako vždy psal i tenkráte bez obalu svůj úsudek o těchto pro slovanský svět osudných událostech; nešetřil též Čerňajeva, jenž tehdy byl na Rusi veleben a slaven jako Gigant blízké budoucnosti. V psaní Polonskému 31. června 1876. píše: „Jsem velmi zarmoucen výsledkem srbské vojny, jenž ostatně dal se očekávat.“ — 26. října 1876. píše: „Nevěřím jaksi ve vojnu Ruska s Tureckem, ale povede-li opět vojnu taký člověk, jako je Čerňajev, to věru lépe, aby ani vojny nebylo, byť i byl mír pro nás velmi snižujicím. V každém případě musíme vyčkati času a míti jedno na paměti: Evropa nás nenávidí, *celá Evropa bez výjimky*, jsme *sami* a musíme zůstati sami. — Jsme my v Rusku chudi, až hanba mluvit, velmi chudi a to je zle — přitom jsme náchylni ke kradení. A jak lze vésti vojnu bez peněz?“ Avšak již v následujícím psaní dí: „Z našeho ošklivého stavu může nás vytrhnouti pouze vojna.“ Dále píše 9. prosince 1876.: „Třeba by Čerňajev neměl nadání — jen kdyby byl pouhým pro-

stým ruským generalem jako N-ov, kdyby spal na zemi a jedl tvrdý chléb — to by aspoň tím imponoval. Znáš přísloví: ‚žena Césara ani nesmí být podezřívána‘ — rovněž ruský general v Srbsku neměl by dávat ani podnět k těm hnusným pověstem, neměl by trpěti ve svém stábu takých ničemných lidí, jako M., kteří hýřili a vším plýtvali. A pak přijel tento... Čerňajev do Vídně s průvodem svých 26 důstojníků, se soukromým sekretářem a tělesnou stráží, bydlil v nejlepším hôtelu, officialně jezdil do divadla, do císařské lože! — tento dočista a hanebně pobitý general přijímá korrespondenty, dává audience... A to má být ruský hrdina? — fuj! fuj! — Nepokládám mohamedanskou víru za jakousi nižší formu, za něco mizerného v porovnání s křesťanstvím. Docela ne. Dle mého soudu jsou to dvě podoby jedné formace a při osvobozování Bulharů nesmíme se říditi tím, že to jsou — křesťané, a Turci že jsou mohamedany — nýbrž tím, že Turci je zabíjejí a olupují.“ — Tím se ostatně též řídil ruský lid a to tím více, že tito potlačovaní křesťané vyznávali pravoslavnou víru a že odjinud pomoc jim nekynula než ze souvěrné Rusi. — Píše dále 30. prosince 1876. Polonskému: „Němci nevedli vojnu pro své mravní očištění; válčili s Francií, aby se zokrouhlili, sjednotili a Francouzům vzali Elsasy a Lotarinky. A proč Rusko vede vojnu? Prý pro své mravní očištění, prý aby se vyhojilo z vnitřních neduhů! Jaký to nesmysl! N. N. má dlouhou chvíli a zívá, neví co by dělal večer, neb ničemu se neučil. Vojna za Slovany má ho vyléčit, vyplnit jeho prázdnotu. Proti takovému stanovisku vždy budu a nepřestanu bojovati.“ — Z Paříže 22. ledna 1877. píše: „Čerňajev byl zde a na vždy se stal nemožným svým chováním. Nechci tě roztrpčit — ale pro mne je mrtev a — de mortuis nil nisi bene!“ — Příležitostně zde podotýkáme, že general Skobelev za svého častého pobytu v Paříži učinil hluboký dojem na Turgeněva; z úst jeho slyšel Turgeněv plamenná slova o poměru Slovanstva k Německu, v něm našel náš romanista typ pravého ruského generala a dle svědectví francouzského kritika de Vogué hodlal též zvěčniti imponující sílu a energii bílého generala ve zvláštním náčrtku, než skrze přebolestné Turgeněva onemocnění a nenadálou smrt Skobeleva záměr nebyl vyplněn. Turgeněv dobře rozeznával mezi Čerňajevem a Skobelevem — rovněž nesouhlasil s běžným tehdá míněním některých horkokrevných optimistů, jakoby turecká vojna mohla vyléčiti sama sebou vnitřní vady a nedostatky ruské říše. Psal Polonskému r. 1876.: „U nás v Rusku znova se vyskytla tak často pozorovaná zvláštnosť naší povahy. Ze všech našich ‚neduhů‘, lenosti, hlouposti, ochablosti, prázdnosti, dlouhé chvíle hledíme se vyhojiti *jedním rázem*, jako když chceme zažehnati bolení zubů. — A tento přezázračný prostředek jest — hned nějaký člověk (narážka na Čerňajeva), hned přírodní vědy, hned vojna... Bác! a rázem jsme vyléčeni ze všech domácích chorob. Věřiti v něco takového jest příznakem slabého vývoje duševního a přímo řečeno příznakem nevzdělání.“ — Touž myšlénku vyjádřil Turgeněv ve svém románu „Nov“ při líčení

majitele továrny, Solomina, jenž opustil spolek revolucionářů, přesvědčiv se o bezvýslednosti jich snah. Jeden z jeho bývalých spojenců (Paklin) takto o něm mluví: „Solomin je chlapík. Vysekal se ze všeho výtečně. Dřívější továrnu zanechal a nejlepší lidi odvedl s sebou. Nyní prý má svůj vlastní malý závod, kdesi v Permi, založený na zásadách společného dělení výdělku. Ten svého cíle dosáhne. Má tenký ale silný zobák. Je chlapík. A co je hlavní věcí: není náhlým hojitelem společenských chorob. Neboť my Rusové jsme jakými? Pořád čekáme a čekáme, že snad něco neb někdo přijde a rázem nás vyléčí, rázem všechny naše rány zahojí, vytrhne rázem všechny naše neduhy jako vyžraný zub. Kdo bude tímto čarodějem? — Darwinismus? Vesnická obec? Archip Perepentěv? Vojna v cizině? Ať je to cokoli, miloušku, jenom vytrhni zub. Všechno to jest příznak lenivosti, ochablosti, tuposti. Ale Solomin není takový," Solomin totiž nechce si hráti na vůdce lidu a na strůjce násilného státního převratu, věda, že by tím ničeho trvalého a prospěšného nedocílil — věnuje se raději tiché, nehlučné práci, jakouž Turgeněv jediné shledává prospěšnou a užitečnou pro svou vlasť, jakž o tom z Karlových Varů psal r. 1874. paní A. P. F-vé, kterážto psaní jsme již dříve uvedli v hlavních rysech. — Spolu vyvracují tato psaní klamný náhled Katkova, uveřejněný po smrti Turgeněva (v Ruském Věstníku 1883., v zářijovém díle strana 446.) — prý Turgeněv skláněl hlavu svou před ruskými revolucionáři, prý se jim hleděl zalíbiti v pokročilém svém věku atd. Taková křivá nařknutí Turgeněv s nevolí a veřejně odmítl již ve „Věstníku Evropy" (1880. v lednovém díle), kdež rázně se obořil na šiřitele zlomyslných těchto klevet.

Podáme některé výroky Turgeněva o rozličných osobnostech. V psaní 230. píše: „Co se tkne *Sacher-Mazorha*, nejsem s ním osobně znám — a přiznám se jeho romány nemám rád; v nich jest příliš mnoho ‚literatury' a ‚frivolnosti' — dvě dobré věci, avšak při zbytečném žvýkání jsou nesnesitelny. Nikdy jsem nemohl pochopit, jak mne mohli k němu přirovnávat."

V psaní k Polonskému (248.) píše z Paříže: „Zde vyšly tiskem dva tlusté díly ‚*Legendes des siècles*' od *V. Huga*. Ballastu a bombastu je ukrutné množství; není ani jedné řádně propracované básně, ale sem tam vyskytují se podivuhodné verše. Zdejší kritika všecka padla na kolena před ním; vychvalování a podkuřování nemá konce. Věru, když si člověk pomyslí, že to psal 75letý stařec, nelze se ubrániti podivení. „Ovšem, mimo Francii neučiní tato kniha velký effekt." — Charakteristický výrok Turgeněva o V. Hugovi přinesl říjnový sešit „Ruské Stariny". Turgeněv dí: „Co se tkne V. Huga, je to monumentalní dub, skutečně podivuhodné vtělení francouzského genia, však nicméně jeho známosti o literaturách jiných národů jsou velmi dětinské. Tak pravil mi na příklad V. Hugo v rozmluvě o Göthovi, že v Göthových spisech neshledává nic zvláštního; tragedie ‚Valdštýnův tábor' že se mu docela i nelíbila. Když jsem odvětil, že ‚Waldštýnův tábor' je od Schillera a nikoli od Götheho, odpověděl: ‚Schiller nebo

Göthe — to jest jednostejné! Věřte mi, že vím, třeba bych je nečetl, co praví Göthe aneb co asi mohl říci a co asi Schiller mohl psáti.'" — Je to výtečný příspěvek k tomu, jak úplně uvázl V. Hugo v komickém a karikaturním zbožňování sama sebe, tvoře přímý opak k našemu belletristovi, jenž byl skromný jako dítě a za dobrou kořisť na honbě a několik let svého mládí by byl oddal třeba celou svou slávu...

O Strachovu píše 1868. Polonskému: „Takové autoritě jako je *Strachov* nevěřím, ne proto, že mi nadává, ale proto, že je slavjanofil — a tito pánové, možná, jsou v politice orlové, ale v esthetice jsou to tupohlavci první třídy."

O jiném esthetikovi píše Grigorovičovi 1881.: „Že *Stasov* tupí mou ‚Píseň vítězné lásky', to je tak přirozeno, jako že se mu dělá pěna v ústech od nadšení pro *Saru Bernardovu*. Je viděti, že Petrohrad nemá co dělat, že je po ní tak posedlý." — Dále píše paní Polonské: „Nemohu vám říci, jak mne zlobí všecky ty nesmyslné ovace, kterými velebí v Petrohradě Saru Bernardovu. Je to drzá a šklebivá posuňkářka, osoba bez nadání, mající pouze překrásný hlas. Což jí nikdo v žurnálech neřekne pravdu?" — V následujícím psaní dí: „Mnoho bude odpuštěno Suvorinu (kritiku petrohradského politického listu ‚Novoje Vremja') za to, že zbičoval tuto hnusnou frasistku a rutinistku; on jediný zachoval česť našich kritických názorův a nedal si imponovat tím prohnilým pařížským šikem (pourrie de chic, jak zde říkají), tou chladnou posuňkářkou, kterou příroda obdařila z jakéhosi nepochopitelného vrtochu nejkrásnějším hlasem, nedadouc jí žádných jiných darů. V psaní k Polonskému 8. ledna 1882. dí: „Můj úsudek o Saře Bernardové, pronešený ve psaní ke Grigorovičovi, dal podnět k špinavému klepu a hádce — ale mnou to nikterak nehne, neb nejsem zvyklý zříkati se svého mínění i mohu pouze litovati, že úsudek můj. pronešený soukromě, dostal se do veřejnosti, než opakuji, že všecko to nemá pražádné důležitosti."

V dopisech Turgeněva vyskytují se velmi trefné charakteristiky, překvapující obrazy a aforismy, proniknuté hlubokou poetickou pravdou. Uvedeme několik takých míst (v psaní k Suvorinu 1875.): „Po čtyřiceti letech není právě veselo žíti, zvláště v prvních desíti letech. Nu, a pak pod vlivem chládku, vanoucího od hrobu, člověk se upokojuje. Jedna stařičká petrohradská Němkyně mi říkávala: v stáří život podobá se mouše, a to je hmyz velmi nepříjemný — třeba jej snášeti. — Ano, třeba jej snášeti."

Ve psaní k Suvorinu 1875. podotýká, že nad satirikem Sčedrinem-Saltykovem vznáší se Damoklův meč censury. „A to je věru na pováženou, neb umělecká reprodukce — *jestli se zdařila* — je horší než ta nejhorší satira." — Jinde píše: „Doba, v níž žijeme, je ošklivější než ta, v níž uplynulo naše mládí. Tenkrát jsme stáli před slepými zatlučenými dveřmi, nyní jsou tyto dvéře poněkud přiotevřeny, ale vejíti do nich je ještě tíže." — Smutná jsou slova tato: „V stáří zůstaneš pouze se starými neduhy, které jsou věrnější než přátelé — a neopouštějí člověka." — Jedno své

psaní k Polonskému 6. září 1882., asi rok před svou smrtí, ukončuje Turgeněv slovy: „Na rozloučenou dovol mi, abych ti řekl několik aforismů, jež uzrály ve mně během mého dosti dlouhého života: a) *Nikdy* nic neočekávaného se nestává — neb i hlouposti mají svou logiku; b) tušení *nikdy* se nesplňují; c) zprávy vydávané za velmi spolehlivé *vždycky* bývají lživé; d) náleží rozmýšleti o minulosti, činiti zadost požadavkům přítomnosti a *nikdy* nemysliti na budoucnosť. A na konec nejdůležitější aforismus: Člověče, chceš-li žíti pokojně, *nikdy* ničeho nepodnikej, ničeho nepředpokládej, ničemu nedůvěřuj a ničeho se neobávej!" K tomuto aforismu je vysvětlení v psaní k Polonskému 22. září 1882.: „Řekl-li jsem, že není dobře mysliti na budoucnosť, tož nechtěl jsem tím říci, abys pro budoucnosť nepracoval. Mínil jsem, že není třeba pochybovati, trápiti a znepokojovati se budoucností. — Člověku podezřívavému nebyl bych řekl tento aforismus."

Jinde praví: „Člověče, neračiž hubiti sebe samého — a nikdo tě nezhubí. — Tato slova řekl mi jeden starý mužík, a já často v svém životě jsem si na ně vzpomněl."

Jinde dí: „Kdo se doškrábal za padesátý rok svého života, tomu je minorní ton zvykem."

„Myšlénka, že asi za 50 let od tvé činnosti nezůstane ani pilinky, účinkuje velmi ochlazujícím způsobem na samolibosť — ačkoli z druhé strany nesmíme se této myšlénce oddávati zcela, jinak snad vůbec veškeré práce necháme. Avšak štěstí lidí záleží v tom, že nejednají přiměřeně zákonům logiky, nýbrž působením okamžitých pocitův a rozjaření. Nos je u tebe tak zařízen, abys hvízdal, a budeš hvízdat, ať je to užitečné nebo ne."

„Žádný člověk nemůže žíti bez břemene. Nedal-li je osud — sám si je na sebe naloží."

„Muka, způsobená spisovateli chybami tisku ve vydané jim knize, jsou zvláštního druhu spisovatelským peklem."

„Samovražda na Rusi zřídka jeví něco poetického neb pathetického — naopak, téměř vždy se koná ze samolibosti, obmezenosti s přídavkem mysticismu a fatalismu (studií o všeobecnosti samovraždy v Rusku je Turgeněvova novella ‚S t u k — s t u k — s t u k').“

„Kritika (neb obecenstvo) úporně jako stařena přidržuje se předsevzatých neb běžných mínění, byť byly i sebe bezdůvodnější. Kritika tvrdí, že všecky moje spisy, napsané po ‚Zápiskách Myslivce' jsou špatné prý za příčinou mého přebývání v cizině. Avšak právě v cizině roku 1848.—1850. jsem sepsal ‚Zápisky Myslivce', kdežto ‚Rudin', ‚Šlechtické hnízdo', ‚V předvečer' a ‚Otcové a děti' jsou psány v Rusku."

„‚K a m e n n ý h o s t', opera od D a r g o m y ž s k é h o, je čistý nesmysl a hlouposť, která za deset let vyzve ruměnec studu na tváři těch, kteří to ihned nepoznali, ba i do nebes vynášeli tento slabý výrobek."

„Tak nazývaný ‚Succès d'estime' je pro stárnoucího literata ještě *horší* než fiasko; je mu to nejlepším důkazem, že jest čas odložiti péro —"

„Nehledej příčin, proč básníků není. Není jich — poněvadž jich není. Jiné příčiny, věř mi, i sebe lepší kos nevymyslí. — A narodí se též beze vší příčiny: narodí se a budou tu!"

„Kdož to ví, jak a kdy osvědčuje talent svou sílu! Cervantes do 60. roku byl prostředním spisovatelem desátého stupně — a tu najednou z ničeho nic napsal Don Quixota a stal se číslem prvním. Máme u nás před očima jiný příklad: Sergěj T. Aksakov (spisovatel ‚Rodinné kroniky')."

„Nebuď těžkomyslný, neračiž hubiti sebe sám. Co na tobě nezávisí, čeho nelze předělat — k čemu si o tom lámat hlavu."

„Dlužno vyznati o vojně francouzskoněmecké, že neschopnosť francouzských generalů a jich administrativní zprávy předčí naši bývalou neschopnosť v krimské vojně. Zbývá otázka: Dovedou-li se přiučiti Francouzové něčemu z vlastního neštěstí a ponese-li jim tato lekce dobré ovoce, jako to bylo u nás Při *domýšlivosti* Francouzů a jich *malé lásce k pravdě* je to pochybno."

„Žijeme (1878.) v době významné; před našima očima vůdcovská role v dějinách přechází od jednoho plemene — latinského k jinému — germanskému. Pád hnusné Napoleonovské vlády způsobil mi velkou radosť. Avšak musím říci, že budoucnosť nejeví se mi v růžovém světle — a *podmaňující hltavosť*, lomcující celou Germanií, neposkytuje utěšené divadlo." — Z těchto dvou posledních aforismů viděti jest, že Turgeněv dobře znal slabé stránky Francouzův i Němců. Poměr jeho k Francii byl zcela jiný nežli k Německu, jak to výtečně vyřkl dánský kritik, G. Brandes. Již na základě starých ruských tradicí stál Turgeněv blíže k Francii než k Německu. V mládí studoval filosofii, fysiologii a dějiny v Berlíně, ctil především Götha, udržoval přátelské poměry s německými básníky a spisovateli (Paul Heyse, L. Pietsch), byl upřímným ctitelem Němců pro jich vědu, vědomosti a jich vytrvalou energii — však nicméně líčí Němce, když vystupují v jeho novellách, vždy v satirickém, často až nenávistném světle. Zdá se, že v duši Turgeněva přece jen zůstaly stopy instinktivní národní nenávisti, přes všecku jeho sympathii k jednotlivým Němcům. Jinak však dobře poznával i slabé stránky Francouzů, ale Francouzové byli mu milejší a snadněji se mířil s jich nedostatky. A není divu. — V Paříži byl pochopen a oceněn od prvních evropských spisovatelů, z Paříže šířila se jeho spisovatelská sláva do všech úhlů vzdělaného světa a v Paříži měl horlivé ctitele i mezi staršími spisovateli (Mérimée), jakož i mezi pozdějšími (Augier, Taine, Flaubert, Goncourt) a konečně i mezi současnými (Zola, Daudet, Maupassant).

(Dokončení.)

Poljice a Chrvaté poljičtí.

Črta národopisná a kulturní.

Od **Ivana Matešana**.

(Pokračování.)

Vyjděmež z příbytku a projděmež se podél vesnice. Hle, tu střední ulice. S jedné i druhé strany zdvihají se domy. Ulice jsou místy dlážděny, avšak bůh opatruj pijana neb slepce na té cestě! Ulice vybíhají nejvíce na trhy. Na trzích v levo i v pravo, sem i tam kamení v ohromném množství. Máť to svůj praktický účel. Hoši, když nemají na práci (to bývá obyčejně přes celou neděli a svátek) cvičí se v „metání" (kamenů); kdo hodí dále, ten je lepším junákem. — Trhy jsou Poljičanům a Poljičankám vítanými místy ke schůzkám, které jsou ve dva tábory rozděleny. U jednoho úhlu, označeného buď nějakým ohromným kamenem, buď deskou neb čím jiným, shromažďují se mužští s pozdravem: „hvaljen Isus ljudi". Na druhé straně, něco z povzdálí, scházejí se stařeny a ženy, aby řádně probraly jinochy, kteří na protější straně sedí. Kromě toho trhy ty mají jiný účel: ony jsou mlaty a dle toho i tanečními dvoranami. Zde mi jest připomenouti hostinu zvanou „brgulja" (= beseda), když svůj se svým se schází, aby si spolu poklepali (brgljati) a si pochutnali, aneb když přítel jde k příteli „na pozdrav" a na oběd k udržení starého přátelství. Po obědě mládež obého pohlaví spěchá v taneční síň, na mlat, aby zatančila národní kolo. Kromě toho provozují se na trhu i rozmanité hry. — Lidé starší umístí silného kohouta na několik set kročejů, a míří naň ze svých věrných družek. Kdo jej první srazí, tomu dostane se rytířské ceny („obdulja"). Kromě těchto zábav příhodné jest to místo i ku skákání a též k závodění ve běhu, neboť tu se dokáže schopnosť, kdo je pružnějším a lehčím, a jestli ho kámen neobelstí. Dokonávajíce zprávy o trhu nesmíme zapomenouti, jak je to místo příležité v letní době k „jatkám", počínaje od „Gospojiny" až do vánoc. V ostatní čas pravý Poljičan pojídá maso, které si byl doma nasolil, ze svého chléva.

Sotva odzvonilo „zdrávas Maria", trh byl opuštěn a vesnice oněměla, jen skrze okénka viděti kmitavé záblesky světel, při nichž, když se přiblížíš, zaslechneš šepot a mumlání bohomyslných křesťanů, kterak se k dobrému bohu utíkají o jeho přispění.

Prošli jsme skrz vesnici, shledli jsme rozmanitých zábav, avšak ani pohledem jsme si nepovšimli lidí, ani jsme nerozeznali jednotlivých součástek těch venkovanů. Přistupme k nim blíže, zdali se nám zalíbí jejich sváteční kroj. Zde již zpředu s důrazem pravím, kterak horní Poljičan, čím bližší je skalám, tím skalnatější je v těle a skvělejší v kroji; naproti tomu dolní, jenž na rovině žije, slabší je a méně nádherný. Pohleďme na onoho Dóčana, jenž se právě vzpřímil a půvabem tváře i úhledným krojem připoutá pozornosť každého. Vysoký je přes pět stop. Nasadil si na hlavu červenou čapku a ovinul ji hedvábným turbanem; na košili s otevřenou náprsnicí, s límcem ozdobeným třířadovou obrubou štepovanou a prošívanou rozmanitě, oblékl bílý neb

červený „kovžet“ (kabátec), a připásal jej červeným pasem z domácí vlny. Obložil se připasnicí jako nějakým pancířem. Za ni zastrčil dvě malé pušky, dlouhý a malý nůž a klíštky na oheň. Přes to oblékl „ječermu“ (živůtek) aksamítovou, s níž po každé straně visí několik těžkých stříbrných ozdob. Je to rozkošná podívaná! Avšak jakoby ještě neměl dosti: přehodil přes ramena „kumparan“ (plášť), květy okrášlený a šňůrami všelijak provlékanými spestřený. Široké modré spodky s kapsami s podvazem pod koleny, prošívané jsou žlutou nití a obložené červenými šňůrami. Přes punčochy s holeněmi, s vyšívaným kvítím, připjal lehké opánky, propletené trojnásobným pletivem a sešněrované bílým řeménkem. Za připasnici vložil pestrobarvý šátek a pod paži dlouhý tlustý troubel. — Takto oděn kráčí, až se všecka země třese. Jde v ústrety dolnímu Poljičanu. Co oba hovoří, seznejmež i nového přítele. Na hlavě jeho rdí se veliká, červená shrnutá čapka, tak zvaná „poljička kapa“; na bílou košili oblékl řasnatý „kovžet“ aneb „ječermu“ (kamizoli), připásanou červeným pasem, přes nějž přehodil na ramena „kumparan“. Vždy nosí úzké spodky na spony a na nohou punčochy a opánky.

Nyní pohleďme tam na onu ženskou skupinu. Tu spatříme výjev zcela opačný. Jako nám dosud padal do očí horní Poljičan svým ušlechtilým zjevem, právě tak zalíbí se nám dolní Poljičanka. Pohleď na onu kyprou, mladou nevěstu, právě se provdala. Jak krásně jí sluší ona dlouhá řasnatá sukně, až k zemi splývající, s oněmi drobnými záhyby! Na labutí košilku s krajkami okolo rukou připjala náprsnici k sukénce, aby skrývala úběl stydlivých prsou. S ňader splývá jí s každé strany po šesti stříbrných přezkácích, a okolo hrdla ovinula několik řad pozlacených mincí s pamětným křížkem uprostřed. Nad suknici zavěsila zástěrku, různým pestrobarevným kvítím posetou. Opásala se stuhou na dva, na tři opasy se spínadlem měděným neb stříbrným poutkem. Hlavinku pokryla si šátkem hedvábným neb plátěným, do ucha zatkla zlaté náušnice s dukáty, a na nožky, přes punčochy obula žluté střevíce. Taková dolní Poljičanka tančí kolo, v takém úboru ukazuje se světu jdouc do města neb na trh. Horní však nosí se zcela jednoduše. Bohatou košili se širokými rukávci sepjala jakous jehlicí na ňadrech, šíji velmi zřídka ozdobuje nějakou šňůrou peníze. Sukně je prostá a krátká s pasem ještě jednodušším, a nad bílým šátkem na hlavě nosí ženy na rozdíl od dívek obloučky. Na punčochy s holeněmi připjala opánky. Není u nich nijaké výzdoby, žádné okrasy. V téže krajině znamenitý-li kontrast, avšak ještě krásnější je soulad v tělesné kráse a v některých vlastnostech, o nichž ještě třeba promluviti. Poljičané jsou střední postavy, těla hřmotného a bujného, širokých ramenou a mohutných plecí, krátkovousí, pohledu veselého a dobromyslného, lící oblých; vždy hotovi jsou k úsměvu i žertu. Poljičanky jsou velmi krásné; dokud jsou dívkami, mohou závoditi se všemi okolními krajinami: plných tváří, živých pronikajících očí, obličeje sympathického a pleti snědé. — Vůbec je lid čilý, zdráv, vesel a silný, jmenovitě v horských stranách.

Poljičané jsou nadmíru pracoviti. O jejich píli svědčí i ta okolnosť, že není místa u nich, kterého by nebyl člověk překopal, posázel, ohradil a spracoval, což nám potvrdí výrobky, jakými se nemohou ho-

nositi ani větší místa. Kromě rolníků vyskytuje se též něco tesařů, kameníků, kovářů, krejčů, avšak samých samouků, vyučených v pastýřství. — Lidé jsou pohostinní, velmi rádi přijímají cizince, bezplatně dají nocleh a jídlo pocestnému. Mají v nenávisti marnotratnosť; hněvají se na bratry, kteří se neženi, neradi odcházejí do světa, neboť s láskou přilnuli k domovu svému a chovají pevnou naději o staré svobodě a blahobytu. Poljičané jsou nadmíru mírumilovní, avšak zatvrzelí ve svých obyčejích, že nemožno více. Svého si hledí a chovají jako oko v hlavě. Z té příčiny vznikají často spory mezi jednou a druhou vesnicí pro mezníky. Ano, mezníky považuju za největší neštěstí, z něhož rodí se neshody mezi pohraničnými vesnicemi. Jeden druhému nepopustí pídi země ani za živou hlavu. Oni i zde užívají známého přísloví: „Mi se ljubimo, ali nek se kese grizu“ (my se máme rádi, ale kapsy ať se koušou). Tato neústupnosť hraničí mnohdy až do krajnosti. Když na př. z jedné vesnice do druhé lid provází biskupa pod prapory, tuť praporečník nesmí ani na půl stopy překročiti hranici, neboť jinak nastane ihned řežba, které ani přítomnosť veledůstojného skrotiti nedovede. Mluvím ze zkušenosti, a dodávám, že lidé na vesnicích jsou úplně svorni mezi sebou, a netřesou se snadno před každým. Sedlák pro sedláka by v případě potřeby i krev prolil (viděl jsem a slyšel jsem o jarmarcích). Jestli by pak do kterého domu vloupali se noční zlodějové, postačí onomu, který je spatří, vystřeliti dvě rány z pušky, a hle, mžikem je na místě, kde se ozval výstřel, shromážděno na sto hochů ozbrojených puškou, nožem, tyčemi i rožněm. Solidarnosť panuje mezi nimi taková, že by mohla sloužiti za vzor každé mládeži!

Skrz celé Poljice táhne se planina, která náleží ku přímořským vysočinám a zove se „Mosor planina“, i šíří se od Klisu do Cetiny, tudíž podél celé té země. Původ jména toho odvádějí někteří od „Mons auri“, že tu Římané za starých dob dobývali zlato, však soudě po útvaru horním, nelze ani pro minulé ani pro budoucí věky potvrditi této etymologie. Nejvyšší vrchol pohoří jest sv. Juraj, jemuž ku cti postavena malá svatyně bez vápna i bez skla. I tento pomník starodávných časů před dvěma lety Perun hromovládce obrátil v pustou rozvalinu o čtyřech holých zdech. Za lepších časů byla tu čítána v některých dnech i mše, a zvláště každoročně o sv. Jiří (na „Jurjevo“), v den to patrona a ochránce knížectví. Odtud staří popové s nejvyššího vrcholu, s něhož se otvírá rozhled po celé poljické zemi, udíleli požehnání krajině, avšak ještě více učívali ji pekelné síly se strachovati. Na geografické kartě čteme pro onen vrch jméno „Mosor“; já však neslyšel jsem názvu toho z úst Poljičanův, a proto ho neužívám. Výše jeho obnáší 1339 metrů aneb 4236 stop. Výstup je velmi klopotný, a kdyby člověku výhled a obraz nenahradil namáhání, jistě by sv. Juraj nikdy nebyl viděl kolem sebe živého tvora. — Vystupuje na Mosor nemůžeš všude ani stoupati, nýbrž musíš zouti opánky (bot vůbec k takým podnikům užiti nelze), a zuby i nehty drápati se vzhůru, až se doplížíš roviny. Není tu ušlapané cesty lidskou nohou, nýbrž každý chodec má svůj chodník. Nad tebou trčí strmá skála a pod tebou zeje hluboká rokle. Skáčeš se stěny na stěnu, cvičíš své údy, sílíš své svaly, až hle konečně jsi na strmé rovině, poseté kamením. Vystoupíš na ni

mysle, že je tvrda; avšak chybí lávky: trum, brum, zadunf a zahučí, že zavrávoráš 10—20 kroků nazpět. Voláš na pomoc všecky svaté, a přec nepopustíš. Nejprve myslíš, že už nejsi daleko od cíle, a hle, ještě celou hodinu namáháš a mučíš se. Konečně prošouráš i tu hodinu, a hle, již jsi na holém kameni a před patronem sv. Jiřím. Odtušíš sobě a posílíš se vínem i pálenkou, aby si schladil pot a zahřál strnulou duši. Čarokrásný pohled! Na jihu kyne ti siné moře, ne jednotvárné, nýbrž poseté ostrovy, ostrůvky a poloostrovy; po něm křižují se i lodice rybářské i koráby obchodní i Lloydovy parolodi. Tamo proti západu v nedostihlé dáli dopírají oči naše až do Šibarských hor a Kotorských rovin, pak až tam k rovným Kaštelům, do té zahrady skalnaté Dalmacie. Jak truchlivým jest pohled na záhorskou stranu, právě tak okouzlujícím jest na Kaštelanské a Splětské pole. Mohutné olivové háje táhnou se od Trogiru do Solinu; řekl bys, že jsou to slavonské lesy; pod jejich obranou šíří se vinná réva, z níž nám oslazuje hrdlo černý kaštelanec, a samotok splětský. — Nahoře k severu rozestřelo se Knínské pole se svým bratrem Sinjským polem. Víska za vískou se bělá, jako bílé labuti na moři, a svlažuje je řeka Cetina. Konečně ondo na východě, kde právě nyní slunce vynořilo se nad Biokovou, na podnoží spoušti se přímoří Makarské, rovněž tak krásné jako rozmanité. Za ním, tam proti Mosoru, vztyčila se nad městečkem Omišem pevnůstka „Mirabela", druhdy strach a hrůza Turčínu.

Nasytivše se pohledem na krásnou přírodu připjali jsme opánky a spustili se po stráních a srázích. Po půl hodině směrem západním padli jsme na druhý vrch „Kozik", vysoký 1325 metrů. Přes Kozik vede jakási stezka z jedné vesnice pod Mosorem do druhé za Mosorem.

Z potřeby utvořil si člověk i tu průchod. Místo aby okolo Mosoru přes Klis v „Dugopolje", aneb přes Kostanjskou stráň dorazil do Dolce a spotřeboval šest hodin k cestě — jsa velmi ekonomický skrátí si ji o celé tři hodiny i více. Druhá cesta v Mosoru, kterou i koně jezdí (nad vesnicí Gatem) zove se „Rašeljka", od stejnojmenného stromu, jenž u velikém množství na vrchu roste.

Nemohu mlčením pominouti i tři znamenité rokle v Mosoru, t j. Mladoševici velkou i malou, a Golubinku. Mladoševice veliká leží pod sv. Jiřím, ani ne co by kamenem dohodil, daleko. Okrouhlá je jako humno, a široká asi tak, že by ji jedva dobrý hod kamenem přesáhl. V ní není ničeho viděti, všude je bohopustá tma, tak že tě hrůza pojímá, už když jen do ní pohledneš. Vypravují lidé, že jícny roklí těch končí buď u Cetině aneb v moři blíže Omiše. A k potvrzení toho uvádějí tento příběh: Jednou střežil pasáček ovce okolo Mladoševic přede dnem sv. Šimona a Judy, dříve než se pouštějí berani mezi ovce. Avšak přes nejpřísnější dozor pastýřův vplížil se přece beran mezi ovce. Snažil se jej pastýř odstraniti ze stáda, avšak marně. Rozpálen hněvem uchvátil jej, aby ho srazil do jámy, avšak v nešťastnou chvíli, neboť beranův roh zapjal se pastýři za pás, a stáhl ho s sebou do bezedné propasti. Po třech dnech beran i pasák jsou nalezeni plovouce před Omišem.

Golubinka zove se jáma, k níž dolétají i odlétají holubi. Zde jest jejich vespolné stanoviště. Kromě pohoří Mosorského prostírají se

po délce i šíři Poljic tak zvané „ljuti, krše“, t. j. srázná kamenitá místa, rozkládající se po témž povrchu země aneb málo dále. Tak máme: ljut Dolackou, Kostanjskou a Zvečanjskou. Místa ta bývají obyčejně plna slují a roklin všelikého druhu.

S druhé strany zvedají se i menší hornatiny, tak zvané „vršiny“, neb brda, na nichž paseky zovou se „rudiny“. Pohoří ta oplývají jeskyněmi a slujemi i skalními úžlabinami, nejsou vysoká, každému jsou dostupná, sloužíce ponejvíce za pastviska ovcím a kozám; poskytují rozmanitých druhů stromoví, jmenovitě jalovců, borovic, habrův a břestů. Není kopce, kterého by nebyl pastýř nazval zvláštním jménem; nuže zpomeňmež jména aspoň některých důležitějších hor. Nad Jesenicemi vypíná se vysočinka „Mučnica“, v níž na více místech spatřiti lze podnes podzemní sluje, cihlami dostavěné. Mezi lidem zachovává se pověsť, že do těch slují Turci, když byli jednou knížectví opanovali, nasypali pšenice, aby se dlouho mohli udržeti proti útokům Poljičanů. — Na západ zdvihá se „Perun“ se hřbetem podobným koňskému. I zde je kostelíček sv. Jiří ještě ve starém slohu. Jinak znamenita je tato hora lovem na křepelky, koroptve a zajíce. — Vedle Peruna přes jeden úval viděti jest horu Sriedivici porostlou drobným a dobrým stromovím. Pod Mosorem se strany přímořské, ve vesnici Dubravě, zpomíná se „Perun-Dubrava“, t. j. Perunova hora, která v jisté době as dubovými hvozdy oplývala. Vypravuje se, že i císař Dioklecian měl zde svoje loviště, a bezpochyby že od té doby jedna časť hory nosí též jméno Dioklecianovo. Za Mosorem v Dolním Dôci kromě jeskyně „Bubanj“, z níž pramení se „Vrilo“, nalézá se ještě jedna neb druhá jeskyně, dosti široká a vysoká, po níž možno choditi ve světlém rozměru asi 30 kroků. Dále již šlapeme na vodu, podobnou jezeru, a světlosť počne se stmívati. Co je dále, nevypravuje nikdo, jenom starci z doby Napoleonovy rádi povídají, kterak několik z nich se dvěma kněžími tři dni a tři noci tu dovedli bídně stráviti bez jídla a pití. Co pak pozornosť domácího světa poutá, to je jeskyně nazvaná Trojama, se třemi vraty u vchodu, na hoře Prčevici nad středním Dôcem u Prčigradu, někdejší tvrze plné zlata. Lituji velice, že nejsem odborník, neboť bez odborných známostí těžko jest něco říci, nerci-li popisovati tak vzácnou jeskyni. Upozorňuji dotyčné milovníky, až sem připlovou po Jaderském moři, aneb pěšky doputují v tento kraj, aby nezapomněli navštíviti též Trajamu. Vzdálivše se od vchodů vstoupili jsme do veliké dvorany, vydlážděné krápníky, které věčně skrápají a vytvářejí nestejné nasazeniny. Zde ještě nepadají do očí nižádná čarodíla ani nádherné útvary. Není také divu, neboť jest to teprve předsíň. Avšak když vstoupíš dále 7—8 kroků, když ze síně do síně procházíš, když v obrazivosti své spatřuješ po stěnách sochy světců neb hrozných bohatýrů, když v prostřed uzříš vznášeti se krápníky jako mohutné korunové svícny, a strop podepřený sloupy římskými a korintskými, tu žasneš nad čarokrásnou přírodou, která měla tolik trpělivosti, vytvořiti díla svrchovaného umění. Pod nohama cítíš vláhu od neustálých krápějí, které místy buď silněji neb slaběji kanou, a tak přístup činí obtížnějším. Zdá se ti, že je rovina a proto i kráčíš přímo ku předu, ale hrozně se mýlíš, neboť v krátce klopýtnuv povalíš se k zemi.

Nedbáš však toho, jdeš pořád dál a dále, až tápneš do kaluže plné ledové vody. Provlékáme se skrze úžlabiny a soutěsky, abychom konce dorazili, avšak řekl bych, že žádného není. Podle oka ho změřiti nemůžeme, neboť světlo vrhá paprsky jen před nohy, a jinak všude panuje neproniknutelná tma, že nevidíš ani prstu před očima.

I na severu od Dolního Dôce je na kopci jedna jeskyně tak zvaná Spila. Rozdělena je v horní (zevnitřní), kde si živočišstvo za poledního parna odpočívá, a dolní (vnitřní), do které se po břiše vchází, a to nejprve s hory dolů, pak pořád vzhůru až do místa, odkud dále nelze. Dlouhá je asi 60 loktů, široká 15. Zvláště zajímavého neposkytuje ničeho, vyjímaje klenutý strop a velmi jednoduché krápníkové sloupy.

Na tomto místě upozorniti jest mi odborníky též na rokli, jež se nalézá ve vesnici Krstaticích pod Imotskem. O této jeskyni ještě více mi očití svědkové vypravovali, a mně zvláště utkvěl v paměti popis popovského neb kanovnického kůru před velikým oltářem. Vypravovali mi, že s jedné i s druhé strany jest takových křesel po šesti.

Nechť povíme také něco o poljických vodách. Zde jest nám rozděliti vodstvo, a promluviti zvláště o moři i o řekách, které se všech stran tvoří hranice, vyjímaje severozápadní souš, a záhodno je, též potoků, pramenův a studní zpomenouti. Moře, když je rozbouřeno, rozčeřuje své vlny, a když ztichne, oplakuje pobřeží, jež se rozložilo v podobě polokruhu od Omiše do Stobreče. Nade břehem a pod výběžkem, jenž se urval od hornatiny, která se táhne celým tím polokruhem, rozkládají se tři vesnice dolních Poljic čili poljického Přímoří. Lidé, kromě že se vůbec baví rolnictvím, za příčinou blízkosti moře zajímají se též námořnictvím; proto je tu obchod živější než v ledakteré jiné vesnici. Kdežto obchodníci docházejí k horním i středním Poljičanům, aby jim odkoupili domácí výrobky, tož dolní Poljičané, jmenovitě jeseničtí docházejí k obchodníkům. Oni sami odvážejí na svých lodích, korábech a člunech až do Terstu a Benátek své víno u za ně vracejí se s dužinami, dřívím a prkny chrvatskými, aneb s terstskými jemnějšími výrobky. Jejich koráby nikdy nestojí zakotveny v přístavu; nemají-li jiného na práci, tož převážejí aspoň písek do Splětu, na Brač, Hvar, Vis, Korčulu a Šibenik, a i za ten odnášejí dobré peníze.

V moře rozlévají se řeky, z nichž jest větší a nejdůležitější Cetina, kteráž se pramení pod Vrlikou a teče od západu k východu. Hranice poljické počíná Cetina oplakovati mezi Triljem a Noviselem po mezníku Dolního Dôce a sleduje jich, až vytéká pod Omišem. Pod Zadvarjem obrací tok svůj a od východu navrací se proti západu, dotýkajíc se Mosoru ve Zvečanjich, a odtud přímo spěchajíc do moře. Po většině není splavna pro mělčiny a časté ostrůvky a naplaveniny, jež déšť snáší s okolních polí. Od Omiše dvě hodiny nazpět do „Radmanových mlýnic“ odvážejí lodi žito a píci. — Mostu není žádného k přechodu se břehu poljického na omišský; toliko jediný koráb na provaz převáží před Omišem, a to jen za tichého povětří Pod jinými vesnicemi převážejí se na tak zvaných „skelách“ neb „trupinách“ (prámech). U Podgradja tvoří tato řeka znamenitý

a nebezpečný slap „Velika Gubavica“. Řeka oplývá rybami velmi chutnými, které se loví na udici neb vršem', a tak poskytuje dotyčným chudobným sedlákům i zábavy i výdělku. Mlýnice jsou ve Zvečanji pro okolní místa a dále mimo hranice.

Druhá, mnohem menší řeka na západě knížectví zove se Žrnovnica vedle stejnojmenné vesnice, která nespadá, aniž kdy spadala do rámce Poljic. Pramení se na úpatí mosorské planiny, teče směrem severozápadním as šest kilometrů do moře, do něhož vtéká blíže Stobreče. Řeka ta není nikde splavnou, naopak je téměř všude přebroditelnou. Žene na poljické straně asi deset mlýnů, a právě tolik na protivné. Vedle mlýnů nalézají se v týchže mlýnicích i stoupy k pěchování domácího sukna. Jestli se Dôčani, kteří žijí v úvalech v oné straně Mosoru, kde není než něco málo polí a ostatek jsou strmé skály, jestli se oni honosí nadbytkem živých vod, kterak nezpychli by ostatní po rovinách, dolinách a půvabných pláních? Záhodno vytknouti tu dvě vesnice, které v tom ohledě vynikají nade všecky ostatní, a to jsou Srinjin a Gata, pravé to malé Aegypty, svlažované a stápěné až přes míru. Závidí jim proto též Poljičané, jmenovitě za suchých roků, jaký byl na př. rok 1879., kdy u Srinjanů bylo zelí jako nejhustšího křoví, kdežto jinde bylo vše zpečeno a pusto.

Nemalé dobrodiní vedle pramenů prokazují i potoky, které obyčejně nejsou nic jiného, než stékající vody se strmých hor a polí. Většina těch potoků v létě vysýchá, než jsou též takové, které po celý rok tekou, jako onen ve Srinjinu blízko veské cesty. V Dolním Dôci jest potok, nazvaný Vrilo, jenž se pramení zpod jednoho prahu jeskyně „Bubaň“, a vylévá se v podzemní ponor v témž dolnodoleckém poli. O ponoru tom vypravují lidé šedohlavci i holobrádci, že se vynořuje v řeku Žrnovnici, tedy s druhé strany Mosoru, ježto tato řeka v zimě, když jsou veliké deště, vynáší tolik nánosu, že okolo tohoto ponoru byla zadržena. V zimě se ponor mnohdy zacpe, načež bývá pole tak zaplaveno, že se podobá jezeru. Když pak voda zarazí se na týden i více, v ponoru z nenadání praskne cosi jako výstřel z pušky, a v pěti minutách není ani kapky vody na poli. Na témž potoku melou v zimě i dvě mlýnice.

Rád bych nyní něco pravil o silnicích a cestách, avšak bohužel musím býti zcela stručný, neboť Poljice silnic nemají, a cest jest ještě málo, ježto v tomto věku, věku pokroku, nezachovává se středověkého zákona, jejž čteme v poljickém statutu: „I má veliká cesta obecní skrze župu býti široká jednu rozhu, a co je na vsi ‚honík‘ (cesta, kudy se žene dobytek), ten má býti široký, aby jím mohli projíti dva voli pod jarmem.“

Poljičané zaměstnávají se všichni výhradně zemědělstvím. Vedle toho baví se někteří též chovem dobytka a námořnictvím. Příroda je sama k sobě připoutává, a podnebí jsouc, jako na ostatním jihu, blahé a tiché, úplně je příhodno k pěstování rozmanitých bylin a rostlinstva. Proto může květena poljická závoditi s kteroukoli v Dalmacii, ačkoli se každá práce v tom oboru ještě jaksi po adamovsku odbývá.

I zde musíme hned rozlišiti a říci: kdežto horní Poljičan stará se výhradně o ornice a poněkud o zahrady, tož dolní ponejvíce pěstuje vinařství, kdyby i nivu obdělávati měl. (Pokračování.)

Pobratim.

Kresba maloruská.

Napsal Jos. Fedkovič.

Byl jsem jediný u svého otce, a otec byl bohat! měl někdy až osm nádenníků, neb bylo do čeho. A mně ani sekerky nedali do ruky vzíti, za nic. „Nač bysi se namáhal, vždyť je komu i bez tebe?“

„Jak pak mám bez práce žíti,“ pravím, „když je mi dlouhá chvíle!“

„Jak pak by dlouhá chvíle!“ jme se matinka hněvati, „vezmi pušku a hajdy v les! to bych já zajíčka popojedla!!“

A to mně říkají, by mne od práce zdržovali. Není pak již co pracovati: vezmu pušku a jdu do lesa.

A v neděli či ve svátek, to mě sestřičky až někdy proklínají, neboť matka od samého rána nic nedělá, než jim vytýká: „A čapka Ivanova jaká je? a šáteček jaký? A on pro vás chodí i černý, a neumytý, a on taký a on onaký, ač jste t i v statku!“ Tak nebohým sestřičkám se někdy děje skrze mě. A kdyby bylo něco; avšak to na mně čapka jak papír, a šáteček jak mák a hlava umyta a učesána, hezčí už než u nějakého prince, a matince posud nestačí. Tak žil jsem doma.

A otec jen v neděli: „Nu, synku, hajdy na trh, natancuj se, pokud jsi mlád!“ a strčí mně dva stříbrné zlaťáky! Hle, tak jsem žil u otce. Však ne dlouho, přišel odvod a husarský major jen mrknul, jak mé spatřil. Kučerky moje zlatičké, drahé, přišly jste pod nůž!...

V naší vesnici nebylo krásnějšího hocha nad toho Sidora Čobaňuka; někdy až zaskvělo se, kde stál; a jak se na lovectví dal, o tom nemožno ani mluviti. Nikdy neminul rok, aby nebyl dva neb tři medvědy zabil, nemluvě již o jiné zvěři. A jdeš-li do jeho světnice, tu ničeho nevidíš, kromě rohů jeleních a zbraní loveckých rozvěšených po stěnách. A co zbraní! a koník v stáji, sivý jak holub! a sedlo turecké a hedvábné uzdy stříbrem vykládány! . . .

Se Sidorem žil jsem lépe, než dva rodní bratři, a jak nám nebylo žíti, když jsme oba byli veseli, krásni, oba bohatí synkové, jedináčkové, a oba mimo to ještě střelci! Neobvědváme jeden bez druhého, ani nevečeříme. Buď on přiběhne ke mně, buď já k němu: povídáme, smejeme se, honíme, neb sedláme si koníky a hajdy v závod! A když ne to, tož lehneme si na půdě, zakouříme z dýmky, a začneme naše lovecké příhody vypravovati, neb tak něco . . .

„A slyšels-li, že Kateřinu Savjukovou svedli?“

Zasmál se, že mu dýmka ze zubů vypadla. „Ha,“ praví, „ani první, ani poslední!“

„Hochu, není-li to tvoje chyba?“

On se směje.

„Není to tak hezké, bratře,“ začal jsem mu domlouvati. „Proč se neženíš?“

„Ještě jsem pro sebe ničeho nenašel.“

„A což Kateřina Savjuková není pro tebe?“

Velehrad.

„Vidíš, že není!“

„A proč pak, bratře?“

„Protože není!“

„Čekáš snad na princeznu?“

„Nečekám na princeznu, ale na takovou čekám, která by se hochovi nepodávala. Teď to víš, jakou chci?“

„A nenašels,“ pravím.

„Vidíš, že ne,“ vykřikl, začal se ještě více smáti a dodal: „Hloupou jsi, Ivane, začal řeč, mluvme o něčem moudřejším. Poslechni, jak jsem se včera s medvědem pral.“

„Co to povídáš!...“

Hle, tak to chodilo se Sidorem.

Jednoho dne odvedeno nás dvacet, jednoho k myslivcům, jednoho do Vlach, a mě k husarům. A jak nám předčítali přísahu, nařídil jeden důstojník nás zavříti. „A víte, povídá, aby vám na zítřek stravu přinesli, neb půjdete každý ke svému pluku.“ Jak tak prosím, „pane důstojníku,“ povídám, „drahý pane, pusťte mě domů, bych se mohl jen rozloučiti. Já zítra, kdy řeknete, ihned se opět dostavím. Pusťte, pane, pusťte!“

Důstojník se zasmál. „Rychtáři,“ praví mému otci (byl tenkráte právě rychtářem), „co to za hocha? můžeme ho do zítřka pustiti?“

„Je to můj syn,“ vece otec, a slzy jemu jen stékají po jeho bílé bradě, „milosť-li vaše, pane, můžete ho pustiti, ručím za něho.“

Hle pustili mě.

Jsem doma. Matička leží na posteli polomrtvá, obě mladší sestry stojí v koutech a pláčou tiše, a nejstarší sestra vzlyká na komoře a připravuje mi věci na zítřek. Sedl jsem na konec stolu a pláči sám. Spatřím-li opět krásné své hory, uslyším-li opět laskavého hlasu svého otce, svou matku, sestřičky, družky?...

Přemýšlím a pláči — pláči, až Sidor, můj drahý pobratim, ve dveřích. Jak přišel s honby, s puškou a prachovnicí, tak přiletěl ke mně.

„A co, bratře, Ivane, vzali tebe?“ zeptal se, zalknul se, „vzali tebe?“

„Vzali,“ pravím.

Sedl si ke mně, zaplakal, strašně zaplakal. Avšak neplakal dlouho: půl minutky, snad i ne tolik; utřel si slzy a uchopil mne za šíji.

„Bratříčku,“ praví, „ničeho mně neodevzdáváš? mne zapomínáš?“

„Bratříčku,“ pravím, „pobratime, kmotříčku můj drahý. Se sestrami mými bude kdosi zle nakládati!...“

„Kéž bych takého slova nebyl od tebe slyšel!“ řekl trpce.

„Nehněvej se, bratříčku, vím, že ty mou sestru neuvrhneš v hanbu. A mého vraníka vezmi také k sobě. Nikdo s ním nebude tak zacházeti, jako můj starý soudruh.“

„Tvému vraníku u mne nebude zle,“ řekl Sidor.

„Ještě tě prosím, bratříčku, dohlížej na mou zbraň! Otec je sláb, a sluhové — jak obyčejně.“

„Jen s tím se nestarej, bratře! Proč mně toho připomínáš, když to sám vím.“

Druhý den jsem se rozloučil, odešel jsem!

Sloužím ve vojště rok, sloužím druhý, dobře se mně vede. Na konec udělali mě i kaprálem, ale stále jen Boha prosím, bych jen domů mohl! Až mně přijde list z domova! „Přijď, synu, domů," píše otec, „co nejdříve, u nás jest veliký zmatek. Tu máš dvě stě zlatých na cestu."

Ihned doběhl jsem k našemu hejtmanovi.

„Pane, povídám, tatíčku, smilujte se!" a ukazuji mu list. A on tak: „Nestarat se," praví kaprál Dzvinka, „sám dojdu a za vás se u majora přimluvím." Ještě téhož večera sedl jsem na poštu a odjel jsem!

Došel jsem do vsi, už se stmívalo. Vcházím v chatu — není nikoho, jen kdosi na peci vzdychá. Přistupuji blíže — toť můj stařičký tatínek. — „Jste to vy, tam, tatíčku, zdráv-li?"

„Děkuji ti, synku, žes přišel; sedni si, hochu!"

„A matka kde?" ptám se.

„Jen když jsi ty zdráv, hochu, a matička tvá již nebožka... Rozsviť, holenku; svíčka tam kdes za obrazem."

Rozsvítím, dívám se — tatíčka již nepoznával jsem, tak se změnil.

„Což jste sám v chatě, tatínku? kde sestry?"

„Hned přijdou, synku; Marie šla do mlýna, a Aksenja pleje v zahrádce."

„A Mitronja?"

Tatínek jen zaštkal. „Mitronje, synku, už není. Poděkuj se svému příteli... Hodného sis pobratima vybral, ó hodného!..." Zachvěl jsem se. „Co se tu stalo, řekněte, pro Boha!!"

„Historie je krátká, synu: Svedl chudou dívku, nasmál se... šla do hlubokého Čeremšu, a již se nevrátila. Do téhodne pochovali jsme i matku."

Ani tatíček ještě nedopověděl, a já již byl u Sidora. Ostrý nůž, pár pistolí za pasem. — Vbíhám, a on stojí u stolu a nabíjí pušku.

„Buď zdráv, bratře!! Kde jest moje sestra, kde moje matka?!!" On stál jak zakopaný, ani nehlesl.

„Braň se, kamaráde, zhyneš!!" vzkřikl jsem a pustil jsem se na něho s nožem. Však byl hbitý: chytil mě oběma rukama za mou ruku, co měl síly.

„Stůj," praví, „pobratime: ještě slovo — dvě, dovol mně říci!"

„Mluv," pravím, „však rychle, nemám kdy!"

„Dobře," řekl, „jsem hned hotov. Tys voják: dopustíš se vraždy, zahyneš, a za koho? — za jednoho falešného přítele, který není ani hoden kulky z tvé pušky. Ne, bratře, Ivane: Já jen jednou jsem tě zradil, a podruhé toho už nebude!"

Za okamžik vyrval mně pistoli ze zápasí, kulka zahvizdla a on svalil se mně k nohám. Byl dobrý střelec: v samé srdce trefil. Kdyby byl vojákem, to by hejtman za takové centrum nelitoval ani stříbrníka.

Hoj, huculská sláva,
jak jsi ty krvavá!...

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává František Dvorský.

Ferdinand I., král český, potvrdil d. d. na hradě Pražském 9. října 1547 kšaft Jana Krištofa hraběte z Tarnova na Roudnici, jímž všecky sumy, kteréž zapsané má na panství Roudnickém, poručil Janovi hraběti z Tarnova, kastelánu Krakovskému, otci svému, jestližeby jeho pán Bůh s tohoto světa, prvé než by dědice zplodil, pojal a od smrti nezachoval, aby ty všecky sumy témuž otci jeho přede všemi jinými náležely, jakž pak kšaft jeho, kterýž učinil a ke dskám zemským položil, to všechno v sobě obsahuje a zavírá. Král přidal k takovému potvrzení ještě milosť, že otec Janův Krištofův takovou na panství Roudnickém zapsanou sumu dceři své Žofii dáti neb odkázati může aneb komu koliv jinému.

(MS. souč. v arch. gubern. česk.)

Nejmenovaný Joachymovi z Hradce o odjezdu králové polské z Vídně do Krakova.
Ve Vídni 1553, 14. července. Orig. v arch. Jindř. Hrad.

Službu ꝛc. Nyní, této hodiny, jakž jest pan Španovský do Vídně přijel, jest mi oznámil, že jest poslán od pána z Rožmberka, aby pánu zde jednal kočí nebo dva a že V. M. a pán z Rožmberka spolu jeti míti račíte s králem Maximilianem na svadbu do Krakova. Jiného o tom psáti nevím, než pán Bůh rač dáti, abyste šťastně vyjeli a zase se k nám v dobrém zdraví navrátiti ráčili.*) O novinách odsud jiných V. M. tak spěšně psáti nevím, než že včera 13 Julii králová polská jest vyjeti ráčila a s velikú žalostí a pláčem s otcem svým se jest rozžehnati ráčila a s jinými přátely. Pán Bůh rač dáti Její M. v této nové vlasti štěstí. Kníže Radzivill s Její M. jede až do Olomouce a tu tři sta koní jiných královú Její M. čekají. ꝛc. Dán v Vídni 14 Julii.

List fedrovní Ferdinanda I. do Moravy, Slezska a Lužic, aby král Maximilian s dvorem svým, jenž kněžnu paní Kateřinu, královnu polskou, do Krakova doprovází, na cestě potravami náležitě opatřen byl.
1553 dne 16. července. MS. souč. v arch. česk. gub.

Ferdinand ꝛc. Věrní milí! Jakož Vám bezpochyby vědomé jest, že nejjasnější kníže pan Maximilián, král český, J. L. s dvorem svým nejjasnější kněžnu paní Kateřinu, královú polskú, Její L. do království

*) Jáchym z Hradce psal dne 24. června 1553 Vilímovi z Rožmberka: „že král Maximilian i arcikníže (Ferdinand) oba spolu na svadbu do Krakova pojedú a sestru svú kněžnu Mantuanskú tam provodí a všecko kočí chtějí míti do osmdesáti nebo sta; já se obávám, že se třesu, aby z nás některý v to potažen nebyl, uhlidáte, že s těžkostí toho se mine; budeme se vymlúvati, pokudž nejdále bude moci postačiti“.

Polského do Krakova vyprovoditi oumyslu jest a v několika dnech nedlúho výjezd J. L. i s dvorem svým odsud (z Vídně) míti a na noclezích i sice prostřed dne profantu všelijakého potřebovati bude: protož Vás všech i jednoho každého zvláště milostivě žádati ráčíme, když byste koli od ukazatele listu tohoto, služebníka J. L., za to požádáni a dále o tom spraveni byli, abyste se všelijakými potřebami od jídla a pití, ovsy a jinými obroky koňskými zásobili, tak aby J. L. a dvořané, kteří s J. L. pojedú, za slušné peníze a záplatu potravami opatřeni byli a těch dostatek měli...

Nařízení Ferdinanda I. učiněné v příčině opatření královny polské Bonny na cestě z Varšavy do Vídně.
1555, 8. prosince a 1556, 8. ledna. MS. souč. v bibl. veř. vys. škol Pražských.

Dne 8. prosince 1555 nařizoval Ferdinand I. nejvyššímu kancléři království Českého Jáchymovi z Hradce: „Bezpochyby v dobré paměti máš, že jsme Tobě, jsouce zde (ve Vídni) při dvoře našem, oznámiti ráčili, že kněžna Bonna, královna polská, skrze Slízsko a Moravu pojede; a poněvadž jsme již vyslaným z Slízska, kteříž jsou při nás tehdáž byli, o tom poručili, aby jisté osoby z knížetství Slezských, kteréžby královnu Bonnu provodily, volili, protož Tobě poroučeti ráčíme, aby hejtmanu markrabství Moravského oznámil, aby též některé osoby, kteréž by královnu skrze Moravu provodily, nařídil, a nám ty osoby poznamenané odeslal.

A l. 1556 dne 8. ledna oznamuje hejtmann markrabství Moravského: „Věděti dáváme, že jest králová stará polská Bonna posla svého k nám vypravila, oznamujíc nám, že v úterý po sv. Fabiánu a Šebestiánu nyní příští z Varšavy vyjeti a cestu svou k Vídni vzíti se strojí.“ Protož aby královně (kteráž s 500 koňmi vyjeti se strojí a přes Menší Hlohov a Olomouc pojede a 12. února do Vídně přijeti má) s nařízenými osobami na pomezí Moravské naproti vyjel a až na pomezí Rakouské ji doprovodil, kdež ji přivítati mají Vratislav z Pernštejna s jedním biskupem uherským.

Léta 1563 dne 15. února nařizuje arcikníže Ferdinand hejtmanu na Chlumci, Martinu Sudkovskému, aby Hanuši Denkovi, kteréhož k paní Kateřině, královně polské, „sestře své nejmilejší,“ s šesti chrty posílá, na stravu vydal 67 kop gr. m.
(MS. souč. v arch. gub. král. Českého.)

Léta 1585 při sečtení a popsání obyvatelstva v Prachaticích byl na předměstí hořejším také jako obyvatel zapsán: Daniel, trubač, z Ruské země, stáří 60 let.
Arch. města Prachatic.

Otevřený list císaře Rudolfa II., kterýmž schvaluje náčelníkům království Bosenského, že proti nepříteli křesťanstva, Turku, se zbraní povstati hodlají, i slibuje jim k tomu nápomocen býti.

Bez datum. (Okolo r. 1593.) Souč. opis lat. v arch. hrabat Harachů v Mostě nad Lit.

Rudolf II. ꝛc. Urozeným, statečným, slovutným náčelníkům i všem ostatním v království Bosenském i sousedních krajinách křesťanského náboženství vyznavačům pozdrav a milost naši císařskou vzkazujeme. Urození, stateční, slovutní! Bylo nám onehdy oznámeno, že pro zvláštní lásku a horlivost k víře a církvi křesťanské za nynější příhodné doby, kdy my a s námi i jiní potentáti křesťanští proti ustavičnému a krve křesťanské žíznivému nepříteli válku vedeme, na tom Jste se snésti ráčili a snesli, také proti tomu tyranu Turku povstati, zbraní svých pozdvihnouti, toho přežalostného otroctví, jha tureckého se osvoboditi a všem lidem milé svobody dosáhnouti chcete a že Jste za tou příčinou právě ctihodnému bratru Františkovi Antonínovi Bertucciovi, rytíři řádu Jeruzalemského, plnou moc dali, aby jako Váš komisař neboli prokurátor v příčině té při svatém otci, při nás, králi španělském i jiných křesťanských potentátích tajně, důvěrně vyjednával, za pomoc žádal a čeho všeho bude potřebí k početí, vedení takového důležitého podniknutí a k získání svobody království Bosenskému i okolním zemím, toho aby s námi k vykonání přivedl.

Milou takovou zprávou podivuhodně jsouce dojati, uznali jsme za hodné a nám příslušné, abychom otevřený list náš Vám poslali, převzácný úmysl Váš schválili, napomínajíce Vás všechny i jednoho každého snažně a laskavě žádajíce, abyste v takovém šlechetném a chvalitebném předsevzetí pevně setrvali, tajné a ostražité spiknutí učiníce, všichni najednou povstali, zbraně se chopili a vyhubíce, vykořeníce neznabožské, ničemné plemeno Mahomedánské sobě i potomkům svým myslí statečnou bývalou svobodu dobyli vedle chvalitebného a přeslavného příkladu knížat Sedmihradských a Valašska, jakož i nemalého počtu Srbův v Uhřích, kteříž před nedávným časem mrzké otroctví turecké svrhli a dobrovolně pod naši ochranu se uchýlili. Abyste pak takovou věc s myslí smělou statečně podnikli a za pomocí boží dobytou svobodu bezpečně zachrániti mohli, slibujeme Vám milostivě, že pomocí naší Vás neopustíme, nad Vámi, královstvím Bosenským i sousedními zeměmi ochrannou ruku držeti a Vás nejinak než jako své věrné poddané opatrovati budeme, darujíce jednomu každému vedle zásluhy jeho z nabytých zemí, vesnic, tvrzí slušné odměny s příslušnými poctami, důstojnostmi, svobodami i milostí, jakož o tom všem od prokurátora Vašeho obšírněji uslyšíte. Vedle toho všeho slibujeme Vám, že za Vaši vytrvalost a statečnost vždy milostí svou císařskou a královskou Vám milostivě nakloněni zůstati ráčíme. (Bez datum.)

Na panství Něsvěžském.

Litevská črta.

Napsal Edvard Jelínek.*)

(Veselá společnosť na cestě k Něsvěži. — Něco o prvním šlechtici litevském, velikém hetmanu: „panie kochanku"! — Babské bajky. — Vypravování pana Stanislava o panu Ondřeji a jeho ženě. — Osudný výstřel. — Pykání — Sudba. — Po patnácti letech. — Nová figura: pan choroněí, tak přezdívaný. — Jeho předsevzetí a má ochota — Návštěva u pana Ondřeje. — Rána na prsou. — Životu vrácení. — Paní Ondřejová a Žoška. — Čápi na krovu. — Návrat. — Vyznání páně choronžího v lese. — Hold vzácnosti.)

Byla to neslýchaně veselá společnosť, v jejížto kruhu jsem se ocitnul téměř v samém středu druhdy nezměrného držení slavného vladaře něsvěžského, pana Karla Radziwiłła, přezdívaného za živa a nyní ještě více „panie kochanku". A ta má společnosť — jakoby ji vzal z tam těch dob. Co příčinou toho velikého veselí mých společníků bylo, nevím, ale domýšlím se, že něco neobyčejně dobrého je zastihlo, neboť na Litvě nebývá za našich časů právě mnoho pohnutek k příliš jasné mysli. Snad připlovala z Petrohradu nějaká ta politická bublina naděje.

Buď však jak buď. byli jsme v nejlepší míře a to stačiž prozatím. Ostatně společnosť naše byla povahami tak různorodá a při tom mysli tak sjednocené, že zábava rozproudila se sama sebou. Prosím vás, byla to vesměs střední šlechta, ne nejzámožnější, ale také ne nejchudší. Každý z nich měl pěkný šlechtický dvorek a při něm tolik země, kolik stačí, aby sám žil i s rodinou bez velkých starostí o zítřek. Nejstarší z nás byl pan Jan, šlechtic, šedivý jak holub, při tom však při plné ještě síle a neunavný společník. Kdyby byl žil před sto lety, byl by býval jistě blízek tomu panu bratru, o němž básník napsal, „že sice křivo píše, ale rovně oře, palašem při šlechtickém pasu jsa ozbrojen". A také celý způsob mluvy toho pana Jana připomínal mi živě vyhaslý život, soustředěný kolem Karla Radziwiłła v Něsvěži a ve Vilně. Zda žertem a tentokráte jen, nevím, ale jisto jest, že nás všechny sladce oslovoval „panie kochanku"! Zejména mne jako hostě stále měl na mušce a staropolskou žovialitou dbal neunavně o můj rozmar i o číši mou. „Ale panie kochanku"! vece pan Jan, „pijte, jezte..., vy nejíte, nepijete, vy jste nelaskav, vy jste ukrutník..." Zrovna jako hospodář něsvěžský, když obcházel při hostině pány bratry durdě se na toho, kdo nejméně a nejvolněji dopíjel.

Byl jsem tehdáž na cestě k Něsvěži, přede mnou Bůh ví ještě kolik verst „pralesů" litevských, a tu samo se stalo, že rozmluva naše svezla se poznenáhla k cíli mé pouti a k pověstnému šlechtici „panie kochanku"! Přál jsem si toho a byl jsem tomu srdečně povděčen. O Karlu Radziwiłłovi napsáno sice mnoho ve knížkách, ale mluví-li se o něm v četné a rozveselené společnosti, člověk doví se o něm sto nových věcí, které ještě v žádné nejsou uloženy knížce. Jsou to arci po většině anekdoty, leč i takové povídačky hodí se někdy k něčemu. Ko-

*) Jiné „Litevské črty" viz též v časopisech „Květy", „Zlatá Praha", „Světozor" a „Ruch".

luje jich na Litvě mnoho set a básnická mysl šlechty na Litvě nepochybně nejednu novou ještě stvoří. A pomyslete si, nyní jsem byl právě při bohatém zřídle. Každý z těch pánů věděl něco, a jelikož to patřilo k zábavě, každý mi štědře udělil nějaký podíl. Rozesmál jsem se srdečně a to zajisté stačilo, abych vypravovatelské nadání svých pánů společníků jen popudil. Hned si rozpomněli všichni, každý věděl něco „zejména“ zajímavého pověděti o velkém hetmanu litevském, což málem by se stalo podnětem malé sceny sejmikové, neboť jeden skákal do řeči druhému a navzájem se snažili předstihnouti druh druha. „Daj pan spokój, to nic, to stare... to já vím něco lepšího...“ a již přeřečnil svého „soka“.

A vidíte, nic není podivného, dojde-li k takové horlivosti při vzpomínkách na pana Karla z Radziwiłłů. Ne, ne, to nebyl šlechtic ledabylý. Kritika historie nadala mu sice výstředníkův a dobrodruhů, zapomínajíc nevděčně na mnohé dobré stránky nejmocnějšího šlechtice litevského — to však nevadí, aby nežil v dobré tradici celého národa, jenž rád naň vzpomíná. Byl to jeden z těch, jenž dopil číši starých „dobrých“ časů jako ve mrákotách do poslední kapky. A co chcete, nebyl „panie kochanku“ hodným a svým? Tož! Nebyl to německý kurfiřt.

Měl na šest millionů zlatých polských ročního důchodu, tím a vším ostatním jsa nejbohatším pánem celé řeči pospolité ve druhé polovině XVIII. věku. Vydržoval 10.000 vlastního vojska, stavěl pevnosti a šlechta zbrojně vždy šla za jeho heslem. Ni Čartoryským, ni Branickým, ni Pacům, ni jiným nemusil skláněti hlavu. Věděl o tom král. Kdo byl pánem 200.000 duší a kdo vládnul v Něsvěži? Kdo pouštěl do vilenských kašen víno ku potěše lidu? Kdo bratřil se s každým šlechticem? Vždy zní ozvěna: „Panie kochanku — Karel Radziwiłł!“

Ba! Něsvěžská residence nezářila falešným bengálem. Patřil k ní důchod z 426 měst a 10.000 vsí. Kdo zavítal tam na den sv. Karla, v báji se ocitnul. Tu všechny cesty a krčmy k městečku byly přeplněny, šlechta zdaleka i široka spěla přát „panu bratru“ ještě mnohá léta. Vše přicházelo v poctivých polských kontuších, kterýž byl také hetmanovým oblíbeným strojem, neboť pravil, „že pod švábským kabátem, jenž tehdáž ve Varšavě již do mody přicházel, nemůže litevské srdce poctivě bušiti“. A dobře bylo v Něsvěži býti hostem. Neměli tam žádné hlouposti, ale všady na stěnách drahé zbraně, žezla, prapory, těžké tkaniny, turecké koberce a čalouny, z nichž některé sám francouzský Ludvík XIV. Radziwiłłům daroval. A což těch dvanáct zlatých apoštolů? Měli tam svícny na 300 a více plamenův a při zvláštních slavnostech skvěl se zámek v jasu 300.000 světel. A to stálo, když přijel na návštěvu král Stanislav August, 40.000 zlatých polských. Návštěvou též přijížděl k Radziwiłłům král Sigmund August II., když se ucházel o krásnou Barboru, Michal Wiśniowský, blízký příbuzný, ba sám Jan Sobieský, osvoboditel Vídně. Tak sjelo se někdy v Něsvěži až 2000 osob, jak pánů bratrů, tak dám, z nichž „ve věnci krásných paní“ za pana hetmana kralovala nad jiné své družky okouzlující půvabem svým vojvodová Tyszkiewiczová.

Za takových okolností, králi či nekráli, bohatému či chudému šlechtici dobře bylo po boku pana Karla Radziwiłła, ačsi to již bylo v něsvěžské residenci, nebo v nekonečných revírech hetmanových, kde slavné se konaly lovy na zvěř v neproniknutelných hvozdech litevských.

Tož tedy rád i vděčně poslouchal jsem veselé vypravování o něsvěžském bohatýru — jež upřímně řečeno — propleteno bylo narážkami všeho druhu. I zdálo se, jakoby studna vzpomínek na miláčka drobné šlechty litevské nebyla ani vyčerpatelna, neboť vždy, kdykoli kdo řeč svou za hlasitého smíchu skončil, hned jiný zase znova se hlásil ke slovu. Tak protahovala se vypravování téměř do nekonečna.

Tu pojednou ozval se muž, jenž potud zamlkle seděl as při čtvrté stolici ode mne. Mávnul vyzývavě rukou, jakoby již unaven byl tím, co hlavním předmětem bylo našich rozmluv.

„No, co máš, co se ti nelíbí, pane Stanislave!“ vece dobrodušně pan Jan.

„Myslím,“ odvětil pan Stanislav, „že hosti našemu příliš mnoho bajek vyprávíte, nachytaných ne z malé části od starých bab.“ A obrátiv se ke mně dodal: „To nic, pane, ale kdybyste slyšel našeho pana Ondřeje!...“

„Pan Ondřej!“ vydechli za panem Stanislavem všichni a rázem svezla se rozmluva na jeho osobu.

Byla to podivná historie s tím panem Ondřejem.

„A proč tu není?“

„To je těžká věc.“

„Zajeďme si tedy k němu, ať poví hosti vše, co ví o něsvěžském dědici.“

„Nelze!“

Záhada vržená krátkými otázkami a ještě kratšími, ale rozhodnými odpověďmi, žádala sama rozluštění. Bylo mezi námi několik, kteří praničeho nevěděli o panu Ondřeji, nemohlo nám tedy lhostejno býti, proč by to neb ono bylo těžkou věcí a proč k němu na vyslechnutí snad zajímavých zpráv nelze zajeti. To na Litvě tak nechodí. Pan Jan vstal a opřev se o stůl ochotně nás poučil:

„Vidíte, pánové, od patnácti let ztracen je společnosti naší pan Ondřej. Dříve často býval mezi námi, slavil s námi svátky všeliké, sjezdy a schůze. Též v lesích nebyl poslední... ale jak pravím, od patnácti let... A je čeho litovati. Člověk druhdy veselý a společník převýborný, světa znalý i zkušený. Praděd jeho byl u Radziwiłłů vychován a kus života po boku pana Karla dobrodružně utratil. Tož znali se dobře a co o sobě věděli, v rodině dobře bylo pamatováno. Pan Ondřej poslední držel nitku spravedlivých pamětí o životě „panie kochanku...“ ale od patnácti let v nesdílném samotářství a pochmurné trudomyslnosti pohřbil vše... sedí zavřen ve svém dvoře, nesdílí se s nikým a také o Radziwiłłech již nevypráví... ač jediný je v kraji, jenž tolik a tak dobře o nich ví. Vždyť jsem vám řekl, že praděd páně Ondřejův v Něsvěži byl vychován a že službu na jeho dvoře po léta věrně zastával. A ptáte-li se, proč se tak stalo, povím vám. No!“

Mluvčí pohladil si čelo, pokynul povážlivě hlavou i jal se vypráběti takto: „Pan Ondřej měl ženu, nesmírně sličnou a ne zlou, milovali ji všichni, ne milostně ale uctivě. Tak byla rozmilá a duchaplná, že každý rád společnosti její vyhledával. Ona také ráda byla na světě a nebála se lidí. Vychována ve veském dvorci litevském řádem staropolským, přizpůsobila si všechny krásné ctnosti našich paní. Po světsku i po domácku stejně byla dokonalá, za krbem i ve společnosti kralovala. Což tedy divu, že paní plná kouzla mladých let ráda žila vesele. Dvůr jejich slynul pohostinstvím a též oni přes tu chvíli k sousedům svým dojížděli na plesy a zábavy. Tož také není divu, že mnoho bylo těch, kdož krásné paní kořivě se klaněli... vždyť u nás tak vždy bývalo, že paním více než jinde zdvořilosti činěno a nic nikomu z toho zlého nepošlo. I více se někdy dělo než dobré paní samy toužily. Ale nedobře tomu rozuměl pan Ondřej při vší své dobromyslnosti. Chorobným zrakem stíhal žárlivostí jatý manžel každý pohled ženin a ještě více každý pohyb hostí svých... Od toho času nedobře nám bylo u něho a též jemu v sousedství. Kdekoliv se s kým setkal, vždy nedůvěru na jevo dával, z očí sálaly mu nevlídné blesky žárlivosti. Oj, pánové, toť zlá choroba a běda ženě takové... Tatam byla dobrá mysl páně Ondřejova, tentam jeho klid. Trápen věčným podezříváním jen polovičatě žil. Zdali k tomu nějaké měl příčiny, nevíme, ale pochybujeme, spíše každý souženou paní litoval. Tu jednou, moji pánové, pan Ondřej, vraceje se z večerní procházky do dvora, spatřil ve příšerném šeru za topolem před vjezdem do zahrady cizí postavu mužskou. Rozlícen a bez rozmyslu, jak bývá u lidí chorých, sáhnul za pás k bambitce. Namířil... rána zarachotila... neznámý muž zavrávoral a klesl k zemi. Byl to jistě záletník, o němžto žena snad ani žádného neměla tušení. Ve dvoře nastal zmatek a křik. Pan Ondřej nedbaje již ničeho, šíleně vběhnul do komnat, jež obývala paní jeho. A co spatřil! Na prahu jej stihla ustrašená paní obklopena sestrou a bratrem Ondřejovým. Přišli z nenadání na návštěvu právě v čase, když pan Ondřej byl na procházce.

„Co se stalo?“ lpěla otázka na rtech všech zděšených.

Pan Ondřej zblednul. Zavrtěl hlavou.

„Co jste činili?“ zašeptal chvějným hlasem.

„Ode dvou hodin sedíme klidně při čaji a čekáme na tvůj příchod,“ odvětila páně Ondřejova sestra.

Pan Ondřej zaslechnuv ta slova div neklesnul k nohám své ženy. Políbiv ji vřele na čelo téměř násilně zpět ji vtlačil do komnat zároveň se sestrou a bratrem, řka, že hned se zase vrátí. Sám pak spěl k topolu...

Ale vrátil se teprve za úplné tmy, rozčilen, rozhárán.

„Pomyslete si, pánové, pan Ondřej nezastihnul na osudném místě nikoho. Neznámý muž byl jen raněn a odvlekl se patrně dříve než pan Ondřej se vrátil. Uniknutí bylo tím snadnější, jelikož skoro k samému dvoru přiléhal hustý les, jenž v tu dobu již obestřen byl neproniknutelnou sítí nočních stínů. Také pátrání páně Ondřejovo zůstalo bez úspěchu. Rozběhnul se třemi cestami, ale vrátil se s nepořízenou zpět.

Přes noc spláchnula jarní prška i ty poslední stopy krve...

Vše zůstalo zahaleno chmurou dusné nejistoty.

Teprve po několika nedělích kolovala ve veských dvorech litevské šlechty tohoto okruží příšerná pověsť, že v nemocnici nedalekého městečka zemřel jakýs muž neznámý. Podlehnul prý smrtelné ráně namířené do prsou.

Nikdo po původu této zvěsti nepátral a brzy zanikla úplně jak vzkřiknutí na stepi.

Taký byl čin žárlivosti.

Od toho času uplynulo patnáct let! Kolik věděli jsme o celé té události tenkráte — tolik víme dnes. Věc zůstala v základech svých nerozluštěnou. Přes to však osudná událosť odbytá činně v několika minutách, přesmutně rozhodla nad celým životem druhdy bodrého a společenského pana Ondřeje. Ubožák vyléčil se sice záhy ze žárlivosti, ale tím děsněji sevřelo jej... svědomí čestného člověka. Ač nikdo jej nesoudil z činu při topolu spáchaného, k čemuž ostatně nestávalo žádných podnětů, soudil se — sám.

A vlastní soud muže cti a křesťanského svědomí — toť soud nejstrašnější!"

Všichni přítomní pokynuli hlavami.

Pan Jan pokračoval: „Dříve žárlivý manžel stával se den po dni trudomyslnějším. Čím dále, tím řidčeji zjevoval se ve společnosti, jakoby se jí bál. Tu přišlo jim na svět děcko, rozmilá Žoška, žvatlavá a veselá. Paní Ondřejová stala se nejvzornější matkou a manželu naskytla se při něžně opatrovaném lůžku děcka zajisté nesčíslněkráte příležitosť, v duchu odprošovati za vše, čím ve mladších letech neprávě byl manželce ubližoval. Oj, oj, tak jen Litvínky milují... vždyť víte...

Ale právě toto nezměrné štěstí rodinného života hlodal v srdci pana Ondřeje nemilosrdný červ. Jednou byl jsem u nich návštěvou. Pan Ondřej ani tenkráte nepřemáhal svou trudomyslnosť, ano zdálo se mně, jakoby při kolébce své rozmilé Žošky upadal v zoufalý zápas vnitřní... ten čestný muž! I odvedl jsem jej do druhé komnaty, násilně odtrhl od kolébky a o samotě takto oslovil:

„Pane Ondřeji, proč stále tak ponurým zrakem pohlížíš do světa? Viz, kolik na Litvě tak šťastných lidí jako ty? Máš ženu krásnou a hodnou (on pokynul hlavou), máš dítě rozmilé a zdravé (znova pokynul hlavou), máš dvůr pěkný i zámožný... rci tedy...?"

Tu povzdechnul pan Ondřej zhluboka a položiv důvěrně ruku svou na má ramena bolestně vzlyknul: „Ano, tak jest... ale právě proto jsem nešťasten!" Pak přisednul ke mně ještě blíže a šeptnul děsným hlasem: „Viz, dorůstá mi nad život milené dítě, a až anděl ten vypěstěn v něžné lásce k matce a otci dospěje k rozumu... pak, ach pak každý může jej hrozně nařknouti, že otec jeho byl — vrahem."

Zachvěl jsem se sám.

„Ale, pane Ondřeji, pane Ondřeji! Proč takové předhůzky... vždyť sám sebou nejsi jist a nevíš jistě... a pak kdo očistil záhadné zjevení se neznámého muže... Jdiž, jdiž..."

Ale pan Ondřej odmítavě vztáhnul ke mně ruku, jakoby nechtěl, abych jej vymlouval. Proud hořkých slz zalil čestnou jeho tvář.

Tak dělo se i později, a nikomu již nezdařilo se povyjasniti tvář jeho. Arci, milostný vzhled ženin pln lahody a něhy, a úsměv děcka rozplašil již často chmury zatahující se na jeho čele; ale to děje se vždy jen na chvíli. Právě v takových okamžicích svírá prsa jeho příšerné vidmo, jež sotva již odstoupí od něho.

„A škoda, škoda!“ končil se vzdechem, neutěšenou svou vzpomínku pan Jan. „Ztracený ten život nikdy již nebude vrácen lůnu dokonalého štěstí. Rok mine po roku, ale pan Ondřej se nemění. Lidem se vyhýbá, hlavu sklání, duši svou trýzní... Tož vidíte, že k panu Ondřeji nelze již zajížděti a že odejdou s ním bez potěchy jiných přebohaté paměti o něsvěžském vladaři! Škoda, přeškoda!“

Domluvil.

Vypravování páně Janovo, pronešené vzácným nadáním řečnickým, učinilo na nás dojem hluboký. Hlavy naše neshlukly se — dumali jsme hodnou chvíli ve výmluvné tichosti.

Mezitím prudce vstal pan choronží (tak jej obecně oslovovali, ač jinak se jmenoval) a bystrým krokem jal se procházeti po komnatě. Při tom podivně pohazoval hlavou a přes tu chvíli vjel si pravicí do překrásného svého vousu.

Vlastně teprv nyní věnoval jsem tomuto pánovi více pozornosti, kteréž snad již dříve v plné míře zasluhoval. Byl to týž, jenž před chvílí rozmarně se pletl do vzpomínek o panu Karlu Radziwiłłovi, vypravuje cosi veselého o kozácích hetmanových. Nyní nápadně změnil tvář svou i chování své.

Ale nevíte ještě, kdo byl ten pan choronží, tak přezdívaný. Inu, tak trochu také byl hostem v této společnosti. Ač rodák zdejší krajiny a v dobré přízni se všemi, víc než třicet let prodléval daleko od lůna rodiště svého. Z povolání vojín, důstojník vyššího stupně, bohatýr z tváře i skutkův, celý mužný věk probil ve službě císařské. V Sevastopolu poprvé byl raněn, v Mervu čertovské zkusil trýzně, a po válce balkanské šel na dobře zasloužený odpočinek. No, takový život není bez zkušení! Vedle toho byl pan choronží dobrý Polák, do politiky se nemíchal a o Rusku mluviti — tomu se zjevně vyhýbal. Postava granitová, vzhled vojenský, přímý, při tom dobrosrdečný a bodrý. V řeči úsečný, rozhodný a co slovo — to skutek. Takový byl pan choronží.

Nepromluviv ani slova a v sebe zadumán procházel ještě hodnou chvíli komnatu. Tu náhle se zastavil, rozhlednul se kolem sebe, a jako velitel, když plán svůj důvěrníkům ohlašuje zvolal: „Navštívím pana Ondřeje, spasím pana Ondřeje, učiním jej hovorným a vyzvím z něho vše, co o ‚panu kochankovi‘ ví...“

„Ale pane...“ váhavě ozvalo se několik hlasů.

Starý choronží však žádnou námitkou v úmyslu svém zdržeti se nenechal a podivuhodnou rychlostí uskutečnil své předsevzetí. Šlo to po vojensku, po kozácku.

Někteří vrtěli hlavou, to ono si šeptali — ale nic na věci nezměnili.

Ano, pan choronží byl ve svém předsevzetí tak horliv a laskav, že vyzval nás vespolek, abychom se jeho „výpravy“ účastnili... To prý dobře, když ještě někdo s ním pojede. Nabídnul jsem se tedy za

společníka, tím spíše, jelikož se mně pan choronží líbil svým chováním tak, že bych jej byl snad provázel rád až do Afganistanu. Jsem při takových věcech vždy.

„Dobře učiníte,“ pravil, přijav laskavě a se zadostučiněním mé osvědčení, „uvidíte, že nám pan Ondřej ledaco zajímavého poví. Však mi mu vrátíme dobrou mysl.“

Po chvíli přihlásil se ještě jeden společník a tak podnikli jsme záhadnou výpravu dříve, než se kdo mohl nadíti.

Po polednách stál povoz přede dvorem.

„Tedy k panu Ondřeji!“ zvolal pan choronží odhodlaně.

Po chvíli sjel povoz jako střela do údolí a zmizel brzy na píščité cestě v listnatém lese.

Cestou nepromluvil pan choronží téměř ani slova, pouštěl jen kotouče papirosového dýmu prudce z úst a projevoval v celku dosti dobrou míru. Prosím vás, starý voják, jehožto chrabrá prsa šťastně unikla granátům krymským a balkanským, jde i na jatky s chladnou krví. Trochu jinak bylo nám ostatním. Nevím, čím to bylo, zdali pouhou představou neb následkem ponurého líčení páně Janova, ale nemohu zapříti, že naděje na brzké setkání s panem Ondřejem nenaplňovala mou mladou hlavu příliš rozmarnými nápady. Účastnil jsem se této neobvyklé výpravy spíše pro zkušenosť nežli pro požitek. Nepředvídal jsem příliš mnoho radosti v setkání se s člověkem, jenž uzavřel účty se štěstím života. Ale dobře je, nevyhýbá-li se člověk na tom světě ničemu. I to ti dá snad nějakou jiskru! Tak jsem se domníval.

A skutečně, nesklamal jsem se. Setkání s panem Ondřejem dalo mně jiskru — jednu z nejzajímavějších na temných cestách života.

Nezáleží vám asi na tom, jak dlouho jsme jeli a jaká byla naše cesta. Stačiť zajisté, povím-li, že to šlo nekonečným litevským lesem, vozovkou prabídnou, ale měkkou. Tu rozevřel se pojednou les a vozka nám oznámil, že jsme již v samé blízkosti cíle své cesty.

Skutečně! Na dostřel z karabiny usmívali se nám v ústrety bílé stěny přítulného litevského hnízda šlechtického. Dvůr jako dvůr. I kdybych chtěl, nemohl bych jej popsati: bryčka jako meluzina větrem hnaná v okamžiku stanula před stavením. Mimovolně ohlížel jsem se po topolích.

Divná věc, nebylo tu při dvoře ani jediného. Aha! Hospodář je dal skáceti, ty svědky příšerné události...

Pan choronží první vyskočil s vozu, a jako obeznámený v těchto místech bez prodlení vkročil gaňkem do dvoru. My mlčky za ním — jako svědci při souboji.

Vše šlo velmi rychle, způsobem vojenského přepadnutí. Nikomu nepopřáno vzpamatovati se. Vrzly dvojí dvéře, proběhli jsme jakýsi předpokoj i pokoj a ocitli se posléze bez ohlášení v salonku. Bylo tam prázdno a hrobové ticho. Jen ohromné kyvadlo ještě ohromnějších hodin nástěnných z dob krále Stanislava Augusta, as takové jaké ve Vilanově najdete v každém rohu, podivný tu provádělo koncert.

Za příkladem vůdce našeho rozhlíželi jsme se tu chvíli.

V tom rozevřely se na protější straně velké dvéře. Skřípaly.

Muž jakýsi stanul na prahu.

Byl to sám hospodář, pan Ondřej.

Tak jsem si ho představoval. Tvář neveselá, neutěšená, odumřelá; oko nejasné, držení těla shrbené. Vlas hodně prošedivělý, při tom neurovnaný, spíše rozervaný.

Spatřiv nás sklonil se zlehka a pouhým pohledem vyslovil otázku, čeho si přejeme. Vysunul při tom hlavu do předu, zůstal však na prahu státi.

Pan choronží svěžím krokem k němu přikročil a zadíval se mu upřímně, přátelsky do tváře. Nad vše mé očekávání snesl pan Ondřej tento dobře mířený pohled bez nejmenšího rozčilení.

Bylo vyhráno! Pan choronží předešel výbuch, získal si důvěru. Pak uchopiv jej za ruku jaksi slavnostně a s pevným krokem uvedl jej k pohovce. Usedli. My zůstali státi — jako svědci.

„Pane...“ ozval se náhle pan choronží sevřev opět vřele hospodářovy ruce, „přicházím, abych konec učinil vašemu trápení! Pane... pane... mylna jest hlodající vás myšlénka; muž, po němž jste před tolika lety střelil — žije!“

Pan Ondřej zblednul k nepoznání, zachvěl se a vymknul násilně z objetí choronžího. Chvíli zápasil sám s sebou, pak horečně mávnul rukou a jedva slyšitelným hlasem, jako zdrcený osvědčenec bolestně zaúpěl: „Nikoliv, zemřel!“

„Nezemřel!“ hlasem bohatýra a s určitostí odmítající velitelsky všelikou pochybnosť zvolal: „Nikoliv, pane Ondřeji: zde vizte!“

V tom i k nemalému našemu překvapení prudkým trhnutím ruky odhalil svá prsa.

Pro Bůh!

Spatřili jsme na prsou bohatýra stopy staré, dávno již zacelené rány.

Pan choronží schvátiv ruku hospodářovu přitisknul ji na zajizvenou ránu. Pod ní bušilo srdce... jakých málo.

„Nuže, pane Ondřeji... toť jizvy patnácte roků staré — uzavřme mír a vraťme duším klid.“

Hlava hospodářova klesla sama vysílením netušeného dojmu k rameni starého vojína.

Nežádejte, laskaví čtenáři, od neobratného péra mého, abych vám obšírností a zručností vlastní výtečným vypravovatelům rozličných historek líčil dopodrobna, co dále se dělo mezi panem Ondřejem a panem choronžím. Povím jen, že když opět hospodář pozvednul hlavu — spatřil jsem v oku jeho překrásnou jiskru života. Bylo mi, jako bych viděl před sebou člověka vstávajícího z mrtvých.

A zjev páně choronžího zdál se mně býti obrazem nejkrásnějšího vítězství. —

Po několika hodinách loučili jsme se srdečně s celým dvorem. Proniknul jej od našeho příjezdu nový paprsek štěstí, jenž teplo své vrhal na vše vůkolí. Příčinou toho byla zajisté povyjasněná tvář hospodářova. Podnikavosti své jsem nikterak nelitoval — vracel jsem se s přebohatou zásobou výtečných zpráv o rodinném životě prvního šlechtice litevského. Pan Ondřej rozhovořil se sám. Však já to vše ještě někde dobře udám — mám v zápisníku množství poznámek.

A pak... poznali jsme také paní Ondřejovou a rozmilou jeho dcerušku. Rozumí se, že nikdo z nich netušil, jakou utěšenou zvěsť pan choronží panu Ondřejovi přivezl. Kdež by byla sobě vzpomněla ctihodná hospodyně na výjev, jenž se byl udál před tolika lety! Také pan Ondřej tajil vše v sobě.

Ale, ale, to vám byl pohled na tu rodinu, v jejíž román jsem byl též já poněkud zasvěcen. Paní Ondřejová v bílém čepečku na hlavě také již protkané stříbrnými nitkami byla pravou matronou polských stran. Vypadala již trochu jako babička... ale to nevadilo, aby člověk s upřímným potěšením se zadíval do té tváře přívětivé, plné srdečnosti a jemnosti. Krásným okem paniným dosud prokmitala sláva mladých let. A Žoška? Hoj! Stála by za to, počkati si na ni, až doroste. Byla zrovna podlotkem, v těch letech, kdy dítky odhazují krátké sukničky. A uměla se usmívati již tak účinně, tak rozmile... no, no! Dej jí, Hospodine, muže rozumného, jinak čarokrásný její zjev znepokojí ho třaskavinou žárlivosti.

Než jsme sedali do povozu, odevzdal ještě pan choronží hospodáři papírový svitek — bylo na něm pevnou rukou vojáka stvrzeno černé na bílém vše, co ústně si pověděli. To tak pro případ potřeby v budoucnosti.

Žoška rychle odběhla do zahrady a utrhla nám každému po růži. Byly to krásné růže, ale Žoška byla přec jen hezčí.

Pak pustil vozka bujným koním uzdy. Povoz vjel do lesa. Ani jediný topol neskláněl mohutný svůj vzrůst na rozloučenou, jako při jiných bývá dvorech litevských. Vy víte proč. Za to však třepetalo se za námi tré bílých šátků. A pěkný byl pohled ke dvoru. Pod stříškou žehnala v dokonalém štěstí cestě naší nezapomenutelná trojice: pan Ondřej svíral pevně při sobě milenou ženu i děcko své drahé — rozzářen, povyjasněn, bez ponurých chmur, jež ještě před nedávnem čelo jeho příšerně zakrývaly.

V tom přiletělo hejno čápův. Oblétli dvakráte dvůr — a sedli na jeho krov. Tleskuuli jsme radostně rukou. Ba! Vždyť víme, že čápi sedají jen tam, kam Bůh sesílá štěstí a mír.

Ale netěšili jsme se dlouho z toho utěšeného pohledu. Zraku našemu zmizel rázem pan Ondřej, paní jeho, Žoška i bílé stěny dvorské. Povoz vniknul do litevské hluši. Tvář pana choronžího mluvila při vší své umlklosti nevýslovně půvabným uspokojením. Měl vědomí, že vykonal mnoho dobrého...

Asi po osmé verstě ostré jízdy odloučil se od nás náš třetí společník. Měl odtamtud nejblíže domů. Na ostatku cesty zůstal jsem tedy s panem choronžím sám a sám.

V tu dobu byla již noc, a posvátný mír obklopoval nás odevšad. Svit úplňku magicky prodíral se haluzemi. Tu opodál bublal potůček, jehožto bystré vlnky blýskaly se v tisícerých změnách. A na mechu skvěly se již diamanty rosy...

Tu znenáhla vzdechnul pan choronží probudiv se z hlubokého zadumání.

I já byl zadumán, ten vzdech mne však vyrušil.

„Co si asi o mně myslíte?“ vece pan choronží důvěrně.

„Nic zlého, pane choronží," odvětil jsem přesvědčivě a přátelsky.

Stisknul mi ruku: „Ba, nejsem zlý člověk!"

Pak přisednul ke mně opět blíže a zašeptnul, kladu prst na svá ústa, jakoby mlčelivosti ode mne vyžadoval: Neklamte se! Ta rána, kterou jsem panu Ondřeji na prsou svých ukázal — toť stopa tureckého granátu, krymská památka. Ale chtěl jsem, aby z té rány alespoň něco bylo dobrého! A jest!... Ta rána, kterou střelil tam u topole pan Ondřej, byla skutečně smrtonosná a škůdce rodinného štěstí podlehnul. Zasluhoval toho, a pan Ondřej dopustil se jen toho, čeho by se byl dopustil každý Litvín. Vždyť jste viděl, jaká to dobrá žena a co jim otravovalo štěstí života. Nuže, rcete tedy sám, neučinil-li jsem dobře, že vše jsem vzal na se. Ten škůdce nevstane po patnácti letech z mrtvých a nebude se mnou se příti o vlastnictví darebnosti. Což mi na tom záleží, starému vojínu, roznese-li se po celém kraji, že já to byl? Beztoho zas odjíždím, a Bůh ví, ocitnu-li se kdy v této krajině. Oj! Byla to palčivá rána, ten turecký granát, mučila mne v lazaretu, ale pravým balšámem na přetrpěné bolesti jest mi vědomí, že mi dopomohla k — dobrému skutku. Vždyť člověku tak málo naskytá se příležitosti býti dobrodincem. Vidíte... jak to pěkně šlo..."

Domluvil.

Přitisknul jsem bohatýrskou hruď vojínovu vřele k svému srdci. Čestná, bodrá to hlava!

Po několika dnech zmizel pan choronží beze stop. Odjel rozloučiv se srdečně se všemi. Kam se odebral, nevědomo, ale jisto jest, že spěchal z milené Litvy jen proto, aby uniknul všelikým otázkám a výzvědám. Nejkrásnější památkou, kterou na Litvě zůstavil, byla povyjasněná tvář páně Ondřejova. Byl to jasný paprsek, jenž proniknul od té chvíle jeho dvůr.

Ó pane choronží! Drahně již času uplynulo od okamžiků, jichžto měl jsem čest prožiti ve tvé společnosti, ale tvář tvou, tak líbeznou a poctivou a hlas tvůj, tak měkký a dobrotivý, vidím a slyším vždy, kdykoli se mluví o lidech dokonale šlechetných a vzácných. Tys učinil mně nezapomenutelnými lesy a lučiny velikého hetmana litevského: „panie kochanku"!

Z pražského salonu.

Napsal **Karel B. Mádl.**

Vždy jsme toužili, abychom v Praze vídali více a častěji jinoslovanské umění, ale vše zůstávalo pouhým přáním, někdy dokonce nevysloveným. Příčin je několik. Není Praha zejména trhem uměleckým a umělec posýlaje hotové dílo na výstavu skoro pravidlem činí tak v naději, že by je tu prodati mohl. V Praze je takové naděje dosud arci na mále, ale přes to vše letošní výstavní katalog vykazuje na podiv veliké množství polských jmen. Jest to následek živějších a těsnějších našich vzájemných styků, jež loni tak znamenitého výrazu nalezly?

Budiž ale zároveň v těchto listech, které jdou širými kraji slovanskými, řečeno, že doufáme více: že totiž tito polští umělci nejsou jen předchůdci ostatní polské obce umělecké, ale zároveň předchůdci také umělců jinoslovan-

ských. Po drahnou dobu chováme u sebe ideal, který jistě není naprosto nedostižný ani nesplnitelný.

Slovanské styky na poli literarním co den stávají se živějšími a čilejšími, ať ruku v ruce jdou s nimi styky umělecké. Praha má co rok svoje „Slovanské koncerty“, nechť má občas, každý druhý, třetí rok také svoje „Slovanské výstavy“. Nechceme myšlénku tuto, jen mimochodem naznačenou, dnes šířeji vykládati, ponechávajíce si její rozvedení a zdůvodnění snad i na tomto místě na dobu pozdější, prosíce toliko, aby těm, jichž se týká, zavdala látku k opravdovému přemýšlení.

Hostem přednosť všady! K nim prozatím výhradně obrátiti zření jest účelem těchto řádků.

Malíři polští nevystupují na pražské výstavě nikterak jako jednolitý celek, aniž za tím úmyslem, aby nám podali jakýs přehledný obraz svého uměleckého tvoření. K tomu bylo by bývalo třeba kommisse, systemu, předpisův a pod., ale ačkoli každý z patnácti Poláků nyní v Praze zastoupených o své újmě práce svoje sem zaslal, přece bystrému pozorovateli neujde, že i v té náhodné společnosti přicházejí aspoň vynikající proudy uměleckého tvoření Poláků k vyjádření.

Ve dvě hlavní skupiny rozpadá se současná polská obec umělecká: jedna v Krakově sestřeďuje se kol mistra Jana Matejky, druhá v Mnichově kol Józefa Brandta a obě jsou zastoupeny dosti určitě.

Nejtěsněji ze všech druží se Jan **Styka** k Matejkovi, arci v poměru odvislém, ba poddanském, v jakém stojí žák ku zbožňovanému mistru. Mladistvý onen umělec ač také na vídeňské akademii nějaký čas pobyl, přece jen nejsilnějších a nejtrvalejších dojmů zažil v atelieru Matejkově a svojí „**Mater Benedicta**“ nejlépe ukázal, mnoho-li se tu naučil.

Na vyvýšeném trůně sedí Matka boží zrak k nebi obracejíc, a vztahuje žehnající ruce nad hlavami těch, kdo v důvěře ke stupním trůnu jejího přicházejí. Tu klečí ve skroušené zbožnosti sedlák v bílém rouše, vedle něho mladá žena s děckem v náručí, jež věnec kvítí boží orodovnici podává, a dále szlachcic v bohatém stroji. Po pravé straně trůnu stojí velebná postava biskupova v plném ornátu, po levé zdatný vojín třímající praporec řeči pospolité.

Maria orodovnice nejméně ze všech vyhovuje již tím, že sedíc na trůně příliš vysokém jeví se ve značné skratce, která oproti ostatním osobám neskráceným nemile působí. Také její formy těla i roucha mají cosi kovově tuhého, ano modrý plášť i cosi kovově lesklého. Za to postavy kolem Bohorodice shromážděné vyznačují se všemi dobrými vlastnostmi školy Matejkovy. Jsou plné životnosti, silné a jadrné, energicky zachycené, se znamenitou dovedností a určitostí kreslené a modellované. Jich šat v plných barvách harmonický, vykazuje u biskupa, chłopa a vojína místa skvostně malovaná a na kolik se vedení štětce týče, sotva že uvěříme, že by ruka takové šířky a jistoty byla velmi mladá. Pro takové přednosti snadno přehlédáme některé slabosti, jako bronzové andílky na hlavicích pilastrů trůnu, pohybem svým nedobře působící.

J. Styka shromáždil u nohou Matky boží polské stavy, sleduje tak příkladu vlaských mistrů renaissančních, jichž myšlénku přenesl způsobem chvály hodným na půdu domácí. Tím nabývá obraz jeho nejen osobité myšlénky a barvitosti, ale také silného půvabu, a v tomto pojmutí přáli bychom si, aby našim českým umělcům na cestu následování hodnou ukázal.

Ostatně sám Styka z jiného obrazu může nabyti jasného přesvědčení, kterým směrem má se dále bráti a kde těžiště jeho talentu leží. Jeho „Pastýřka Erminie“ upomínajíc látkou, suchou barvou i úmyslnou hrou světel a stínu na antické genry H. Siemiradzkého daleko nedostihuje „Mater benedicty“.

Ne tak rozhodný jako u Styky, ale přece patrný vliv Matejkův vidíme u Wojciecha **Gersona**, který „Zavraždění polského krále Przemysla r. 1296.“ zobrazil. Mladý král tu leží nahý skoro na loži. Pravice svezla se za spánku dolů a lehce zachytila se o kovový štít. S dýkou ku smrtelné ráně přichystanou plíží se najatý vrah pozorně ku loži královskému, kdežto jiný za záslonou skryt tasí meč hotov, kdyby třeba bylo, vražedné dílo dokonati. Třetí v polotmě zápasí se sluhou snaže se mu ústa roubíkem zacpati.

Jako valná většina moderních maleb historických, i tento obraz Gersonův ve hlavních osobách, spícím králi a plíživém vrahu, nepopře, že jeviště mu bylo školou. Nejzřejměji vliv tento postřehneme v celém pohybu, ba i masce zrzavého vraha, kterému by více přirozenosti slušelo. Jak praveno, není W. Gerson sám, který trpí touto vadou, která v podstatě jest jen pochybený názor života. Ale umělec polský vypravuje tak jasně a důrazně, maluje barvami tak sytými a plnými, že celek přece jen silně působí a nemálo k tomu přispívá základní ton malby, vzatý hluboko a nepřerušovaný ostrými protivami.

Druhý obraz W. Gersona „Bez naděje“, uvádí nás v žalář, kde tři přikovaní leží zoufalí, nebo se krčí a choulí v tupé již necitnosti. V přítmí vězení chtěl umělec dvojí ukázati, předně jakou měrou ovládá zobrazení markantních tvarů nahého těla lidského a psychologického výrazu. První vždy a všady připomíná přece jen studii aktu a Gerson sám dobře byl si toho vědom. Omezil se tudíž na jedinou toliko postavu na znaku ležící, kterou virtuosně namaloval, ač převážný šedý ton a poněkud skleněná reflexní světla celek porušují. Ostatní dvě umístil v pozadí a jich pohybem charakterisoval základní myšlénku „bez naděje“ trefně a případně.

„Svatý Kazimír rozdávající almužnu“ od Kazimíra Mireckého vykazuje mnohou dobře založenou a charakterisovanou postavu mezi žebráky ke vchodu královského hradu se tlačícími; hlavní postava mladičkého královice jest jasnými, teplými barvami i místem důrazně vyznačena, ale seskupení vedlejších jsou stísněna a vzdušná perspektiva pozadí držena v tonech konvenienčních, přírodě málo odpovídajících. — Roman Szwojnicki jeví ve svém obraze daleko více dobré vůle nežli štětec jeho stačiti může. Uvádí nás do sklenuté prostorné síně přeplněné rozjařenými hodovníky. Menší šlechtici v pestrých šatech kupí se tu kolem stolů při plných pohárech a z postranních dveří vychází několik pánů s napudrovanými parukami a v hedvábných fracích. Avšak všechno to množství, jevící jinak dobrý smysl pro linearní seskupení, nepraví nám dosti jasně, k čemu že zde tak rozpustile si vede a jen pomocí seznamu dovídáme se, že to „Nadcházení si stranníků před krajským sněmem“. Barvy jsou pestré a nehybné, modellace tvrdá, vzdušná perspektiva nedostatečná, a poněvadž vše jeví se v lokalním plném světle, postrádá obraz přehlednosti a jasnosti.

Je-li Szwojnicki tvrdý v barvě, tož přistupuje u Ludvíka Wiesiotowského ku této vlastnosti ještě suchý umrtvující ton celkový. Umělec zaslal „Rozdávání pokrmů u kapucínů“ z Říma a tím mnohé se vysvětluje. Nejen předmět, postavy, typy a místo výjevu náleží vlaské půdě, ale také umělecké provedení nese až příliš zjevné stopy vlivu italské moderní malby genrové na polského umělce. Komposice jest až náhodně volná, jednotlivé postavy nepostrádají sice charakteristického jádra, ale umělec nevystačí toto jádro k plnému rozvoji přivésti.

Z malebných, na hotové obrazy vždy bohatých zvyků a obyčejů lidu čerpal Emanuel Herncisz látku k „Ohňům svatojanským“. Četné, živé, rozmanité skupiny vesničanů za temné noci kol plápolajících ohňů za vsí, vysoce effektní osvětlení a spor zarudlé záře plamenů s temnem noci v hojných odstínech, jaké látka sama sebou přináší, dovedl podati umělec zručně a účinně, jen jakás široká neurčitosť kresby vyžaduje ještě přísnější kontroly oka nad kreslící rukou.

Ti všichni i s oběma kresbami W. Grabowského a Alchymowiczovým děvčetem plátky květu škubajícím náleží cele ryze domácímu směru cizím vlivem netknutému; druzí v Mnichově hlavně, majíce jak praveno Brandta za vzor, přijali přece tu onde také pokyny cizí a v jedno je spracovali. V popředí jich stojí J. Chelmiński, který již po léta omezuje se na úzký, přesně ohraničený svět látkový, na šlechtický život minulého století. Ale i tu nezobrazuje štětcem svým všechny jeho zjevy, nýbrž toliko sceny takové, kde kůň takořka ton udává. Zde vězí zároveň jedna z význačných zevních vlastností moderní malby polské a také její síla. Smí se říci, že právě Józef Brandt uvedl koně, ať již zapřaženého do kolesy či lehce osedlaného, do polských atelierů a učňové jeho byli a jsou pilni ve studiu ušlechtilých forem tohoto čtvernožce. Brandt, Wierusz-Kowalski a Chelmoński tvoří tu trias, jíž co do

pojímání zobrazení koně ve spojení s výjevem genrovým pořídku kdo se vyrovná.

Chelmiński předvádí nám „Panstvo na cestách za doby Augusta III“. Těžký, bohatě zdobený kočár táhne šekovité čtyřspřeží deštěm rozvlhlou cestou; za ním namáhavě potácí se vůz se zavazadly, v čele pak průvodu jede husar s lucernou. Dva jezdci těsně se drží při dvířkách kočárů hovoříce s dámami v něm sedícími. Šedivý, poněkud těžký ton celku přičítáme náladě podzimního, deštivého dne, ač nechceme zamlčeti, že jiné obrazy Chelmińského, jež jsme viděli, byly přece jen sytější a šťavnější v barvě. Za to kresba a modellace koní, rozmanitosť, živosť a přirozenosť jich pohybu stojí na obvyklé výši Chelmińského.

Mnohobarvý, žárný Orient láká dnes celé řady malířů na východ, a Tadeusz Ajdukiewicz přinesl odtud látku ke svému „trhu v Kahýře“, kde zase několik koní v bujném pohybu tvoří střed bohaté komposice. Orientalské obrazy lidem i barvami bohaté přikazují umělci velikou opatrnosť vyžadujíce od něho zároveň vedle živé palety znamenité propracování vzdušné perspektivy, sic jinak stane se z nich neklidný polychrom, kde oko divákovo jen ztěží nabývá přehledu. Ajdukiewiczowy barvy vystačí. jsouce plné, syté, ba místy i ohnivé, jeho komposiční talent již sám přivádí na plochu malebnou jasnosť a rozmanitosť, jen právě vzduchu třeba ještě více lehkosti a odstíněnosti hlavně v pozadí.

F. Streitt zašel si domů pro svoje „Výstražné znamení“, jež s pěkným humorem vypravuje. Několik hudebníků vrací se zasněženým krajem domů, že ale po zrozeném již zvyku někteří hlouběji nahledli ke dnu, není krok jejich cele bezpečný a jeden z nich uznal dokonce za dobré, že i v prostřed cesty je pohodlnější ležet nežli kolísavě dál se potácet. Ale z dálky přijíždí tryskem vozík, který sotva na úzké trati bude se moci oné živé překážce vyhnouti, a tak co zatím jedni se namáhají klesléko zvednouti, postavil se jiný prostřed cesty hledě voláním a posuňky přijíždějící v čas zastaviti. To vše jest jasně, jako s úsměvem na rtech líčeno, ruka malířova dovedla, poněkud tvrdě sice, ale přesně a určitě jednající osoby nakresliti a ton zimního dne zachytiti.

Juliusz Kossak pro své akvarely s vyslovenou zálibou vybírá látky z domácích, maloměstských trhů, kde vedle četných v malebném kroji chlupů zase kůň přichází k platnosti. Do Prahy zaslal „Vjezd císařův do Krakova“, obsahující známé přednosti umělcovy, ovšem také s dostatek známou vlastnosť jeho koloritu, který je sice rozmanitý, bohatý i přirozený. W. Kossak přenesl otcovu zálibu v koních také na pole vojenského života, a byť bychom líčení a přednesu jeho „Důležité zprávy“ dobrou chválu vzdali, zůstane přece jen postava a nesmírně pravdivý pohyb poraněného koně hulána přinesšího generalu depeši, nejlepší částí obrazu.

Vedle tolika historií a genrů počtem se arci krajiny ztrácejí, obě náležejí však k nejpřednějším celé výstavy. Alex Swieszewski i Walery Brochocki hledí na krajinu okem poety. Volíce oba motivy jednoduché formou hledí si pak cele hry světel a tonů barev tvoříce tak obrazy produševnělé a citem bohaté.

Vynášeti na základě v Praze vystavených a zde stručně posouzených prací úhrnný soud o dnešní polské malbě, není ani místné ani možné. Nejsou tu zastoupena mnohá zvučná jména, nejsou tu také díla veskrze nejmladšího data, není také v Praze vystaven jednotný výběr z dnešní produkce polské, nýbrž jen obrazy jednotlivců, kteří o své újmě je sem poslali. Ale jedno v nich přece zřetelně vysloveno: silný a převážnou většinou zdravý umělecký naturel Poláků Veskrze realismus, vždy malebné pojmutí, dobrá technika — vyznamenává obraz Polákův. V čem pak umělcům českým mohou a mají býti vzorem, jest jejich příchylnosť a láska k domácí půdě, k rodnému lidu. Polák maluje Poláka a bylo by přáti, aby také Čech maloval Čecha.

Rozhledy v literatuře a umění.

Меѳодіевскій юбилейный сборникъ, изданный импер. Варшавскимъ Университетомъ къ 6. апрѣля 1885. года, подъ редакціею орд. проф. А. Будиловича. — Варшава 1885.

Obsahuje práce professorů university varšavské o slovanských apoštolech, a sice prof. A. S Budiloviče, K. J. Grota, P. A. Kulakovského, N. A. Lavrovského, J. O. Perwolfa a Th. Th. Zigelja. Každá rozprava jest zvláště stránkována. Lavrovský ve své stati „Кириллъ и Меѳодій и начало христіанства въ Россіи“ (str. 20.) snaží se vysvětlovati náhlý rozkvět křesťanského písemnictví na Rusi po pokřtění Vladimírově tím, že křesťanství proniklo k Rusům již před koncem X století, jak z jihu prostřednictvím černomořských Rusův od řeckých kolonií na Krimu, tak i ze západu zajisté již v době působení Methodějova v říši velkomoravské prostřednictvím podkarpatských Rusů. — Velice zajímavá a s poměrným klidem u tohoto učence ne právě častým psána jest stať A Budiloviče „Нѣсколько мыслей о грекославянскомъ характерѣ дѣятельности свв. Кирилла и Меѳодія“ (str. 117.): dočteme se zde některých nových náhledův uvážení hodných. Vyslovuje hlavně domněnku, že oba bratří žili v okolí cařihradském, a nejspíše na protější maloasijské straně v poustevnách tehdá oblibených na hoře Olympu. Tam bylo také obyvatelstvo slovanské dávno zajisté již pokřtěné. Posvátné knihy pro ně přeložené byly základem literarní činnosti slov. apoštolů. Zde vykonány jimi a mnichy olympskými prvé překlady jazykem obecným ve vzdělané slovanské společnosti cařihradské a na přiléhajících krajinách na tom i onom břehu mramorného moře. Oni psali kyrillicí, hlaholice pak vyvinula se prý na základě římské kursivy a sice přímo, tedy bez nějakého prostřednictví albanského v Istrii a Liburnii. Zde žila nejdéle a nejhloub vnikla do nejširších vrstev lidu, odtud pak pronikla dále na jih do Makedonie. Pod vlivem kyrillice, s kterou se stýkala hlaholice v hraničních okresích, s Pannonií vzala hlaholice na sebe zachovaný nám ráz svůj, o nějakém vlivu hlaholice na kyrillici nechce přirozeně ani slyšeti p. professor; ostatně se p. prof. nepouští do palaeografických výwodů, odvolávaje se celkem na Geitlera. Při všem tom zapomněl pan professor na jednu okolnosť, totiž tu, proč hlaholské písemnictví, které dle toho musilo nutně nabývati rázu protikyrillského a protiřeckého, tedy kacířského se stanoviska řecké církve pravoslavné, právě se tak silně pěstovalo v Makedonii, kde působil žák i stoupenec Kyrilla a Methoděje, biskup Kliment, proč v klášterech pravoslavných, na př. na Athoně se chovaly s takou úctou, proč roznášeny i do pravoslavných klášterů na Sinai i do Jerusalema knihy tchnoucí Římem. Že bylo tehda na pravoslavné straně nějaké snášelivosti k latinismu, nelze tvrditi, antagonismus velice patrný jest na příklad již v staroruské literatuře, o čemž není přece pochybnosti. — Nemálo zajímavých jednotlivostí sděluje J. Perwolf ve své studii „Словѣнскій языкъ и его судьбы у народовъ словянскихъ“ (str. 126.). — O nevyčerpatelné otázce všeslovanského jazyka spisovného jedná Pl. Kulakovskij v článku „Очеркъ исторіи попытокъ рѣшенія вопроса объ единомъ литературномъ языкѣ у Славянъ“ (str. 56.), o otázce, která v době slavností zakladatelů jednotného jazyka církevního jest na ruce. — Pokládaje řecký původ slovanských apoštolů za nepochybný, snaží se K. Grot s toho stanoviska vysvětlovati směr jich činnosti v krátkém článku „Взглядъ на подвигъ славянскихъ первоучителей“ (str. 22.): stran otázky o vlasti církevně slovanského jazyka blíží se náhledu Lamanského, maje jej za jazyk více méně knižný, tedy umělý; dále ukazuje na oblíbený u slavjanofilů předmět, totiž na „řeckoslovanský svět“, jehož zakladateli prohlašuje Kyrilla i Methoděje. Nám, upřímně řečeno, jest tento enthusiasmus pro „řeckoslovanský svět“ poněkud nepochopitelný; sledujíce skutečný vzrůst a mohutnění Ruska jak v ohledu politickém, tak i literarním i vědeckém, vidíme jen, že šlo ruku v ruce s vymaňováním se z područí „světa řeckoslovanského“ čili lépe „byzantinskoslovanského“. Zachovalosť slovanských kmenů pravoslavných, mohutnosť největšího kmene slovanského má příčinu svou, tuším, jinde než v pravoslavné jich víře; leda že tato spolu a hlavně s následky vnějších událostí zatarasila na dlouhou dobu vliv západoevropského

světa. — Velmi interessantní jest článek Th. Zigelja „Общественное значеніе дѣятельности св. Кирилла и Меѳодія“; v něm ukazuje se na příčiny různého společenského a politického ústrojí u slov. kmenův a shledávají se tyto, že jedni přilnuli k východní církvi a druzí k západní. I zde nalézáme proti sobě postaveny oba „protivné“ směry kulturní. Že měly příčinu svou jediné neb aspoň hlavně v různém náboženství, ani z této vážné zajisté studie nutně nevychází na jevo. Pan professor ovšem okolnosť, že i u pravoslavných kmenů slov. na balkanském poloostrově se vyvinula silná aristokracie, zvláštní kastovní třídy jako v západní Evropě, přičítá vlivu zeměpisně velmi blízké západní Evropy. A přece nebyla Byzancie více vzdálená. Ostatně není-li zvláštní celkem vývoj společenského života v Rusku následkem větší zeměpisné vzdálenosti od Evropy? Když „Evropa“ se blížila Rusku, nezachránilo ho ani pravoslaví od podstatných v tomto ohledě změn.

Vidíme v „Jubilejním sborníku Methodějském“ vzácný příspěvek k bohaté literatuře cyrillomethodějské a zároveň důkaz velkého rozkvětu slavistických studií na Rusi. Žel, že dnes se studia slavistická berou na Rusi směrem, obáváme se, jednostranným, nestojí nad spory mezi pravoslavím a katolicismem, které bohužel podnes hluboko rozdírají slovanský svět, nýbrž sestupují do nich, stojí na půdě pravoslavné, ač vytýkají učencům západoevropským vůbec a západoslovanským zvláště jednostranné tendenční pojímání činnosti apoštolů slovanských. Takéto výtky táhnou se červenou nití celým „sborníkem“ a připadá namnoze, jakoby jimi se měla zakrývati vlastní jednostrannosť. Výtky tyto jdou zajisté příliš daleko, když i při řešení jednotlivých vážných otázek, tak o národnosti bratří soluňských, o vlasti jazyka jimi do písemnictví uvedeného, o staršinstvu kyrillice a hlaholice, podezřívají se tendence katolické, protipravoslavné, klade-li se vlasť jazyka církevně slovanského do Pannonie, a má-li se hlaholice za starší písmo, jímž původně psali Kyrill a Method. Nepopírám, že při otázce o poměru Kyrilla i Methoděje k papežské stolici namnoze prozíralo u mnohých badatelů, byť i jen mimovolně, katolické stanovisko, avšak při uvedených otázkách sotva možno to tvrditi. Šafařík přece nebyl katolíkem, aniž můžeme předpokládati, že pod vlivem katolicismu změnil své náhledy o vlasti církevně slovanského jazyka a staršinstvu hlaholice! Nám připadají přitom mimovolně slova napsaná prof. Makušcvem, která jsme si pro jich charakterističnosť zaznamenali a též sem klademe; napsal příležitostně: „Народность въ наукѣ имѣетъ болшое значеніе: она кладетъ отпечатокъ на трудъ автора, даетъ ему направленіе. Если бы г. Петровъ не былъ Полякомъ, отнесся бы полнѣе критически къ наукамъ польскихъ филологовъ; еслибъ онъ былъ Русскимъ, то не приписывалъ бы кирилику св. Клименту“ (Журналъ Мин. Нар. Просв. 1881. č. 215, odd. 2., str. 116.) A takéto zásady vládnou, obáváme se, mnohými, jmenovitě mladšími slavisty ruskými. Jakkoliv velice se těšíme vzrůstu slavistických studií v Rusi a vysoce ceníme práce jmenovitě historiků ruských, želíme takéto jednostrannosti velice jak v zájmu vědy slavistické, tak i v zájmu významu jejího pro řešení otázek mezislovanských. *J. P.*

Valašské národní písně a říkadla s nápěvy do textu vřaděnými. Za doplněk sbírky Erbenovy, Sušilovy a Bartošovy vydal Ed. Peck, učitel ve Vyzovicích na Moravě.

Že sbírání písní národních jest pro seznání individuality národní, pro rozvoj hudby i básnictví a pro jiné četné jako závažné důvody velmi důležito, bylo sice i u nás dávno uznáno, leč ve směru tom nemnoho vykonáno. U nás, lze zaokrouhleně říci, že zahrnuje jméno Erbenovo vše v obor ten spadající, čímž ovšem zásluhy jeho tím ostřeji se jeví. Bratři Moravané jsou šťastnější. Parallelní zjev K. J. Erbena na Moravě, Fr. Sušil nezůstal osamocen; po jeho znamenité sbírce sledovaly snůšky (sice menší, nicméně důležité) Fr. J. Koželuhy, Fr. Bartoše a na sklonku r. min. sbírka Edvarda Pecka, na niž chceme tímto po zásluze poukázati. Zaujímajíc 116 str., hostí na 90 str. 24) nových nápěvů s texty a na 26 str. půvabné hádanky, říkadla, modlitbičky atd. Při podobných sbírkách má vyhověti sběratel hlavně těmto dvěma požadavkům: 1. aby nápěvy byly řádně sluchem sběratelovým zachyceny a správně (co do toniny,

taktu, pohybu a posuvek) napsány; 2. aby texty byly řádně, dle možnosti úplně a se zvláštnostmi dialektními zaneseny. A požadavkům těm hoví sbírka znamenitě, až na to, že není udáván při písních pohyb (tempo), čehož velice litujeme. Na nepatrnosti, jako na př. že v č. 3. jsou noty tři šestnáctky trvající zbytečně opisovány, ač mohly býti vyjádřeny stručně notou osminovou s tečkou; nebo že v č. 10 má dle náhledu našeho býti takt $\frac{3}{8}$ a ne $\frac{6}{8}$ — na podobné malichernosti netřeba váhy klásti. Za to bylo správně užíváno — což jest chvály hodno — korun při prodlužovaných notách (na př. č. 7. a 92.), které obyčejně sběratele nápěvů matou a k udávání rozmanitých a nesprávných taktů svádějí. Vůbec podaná kniha svědčí o tom, že užitečné práce té chopily se ruce povolané a v naději, že potěšíme se ještě s dalšími výsledky jich přičinlivosti, upozorňujeme sběratele na něco, co příští sbírce by velice prospělo. Ve sbírce přítomné jest totiž pomíjena theorie církevních tonin, v nichž se některé písně pohybují, čehož následkem jsou u dotyčných písní mylná předznamenání (na př. při č. 11. a 59., která jsou v tonině lydické a nemají míti předznamenání žádného). Ale díky pozornosti a útlocitu sběratelově, nepovstalo nikde nedorozumění, protože věcně není pochybeno nikde; doufáme tedy, že příště i ve stránce formelní věc správnou nalezneme. Podotkneme-li ještě, že nezdá se nám býti správným zahrnouti písně milostné ve skupinu písní různých, kdežto vojenské, pijácké, ano i svatební jsou separovány, pak vyčerpali jsme vše, co by výtky zasluhovalo a nezbývá, než veškero uznání vysloviti za knihu, která jest svědectvím ušlechtilé snahy a svědomité pečlivosti. Po vytčení všeho, co výtky zasluhovalo, díme upřímně, že řádky tyto mají býti reklamou, kterou sbírka zasluhuje nejen pro cenný obsah svůj, ale i pro oběť sběratelovu, jenž vydal sbírku svým nákladem a to v ceně nadmíru levné (70 kr.). Upozorňujeme i vrstvy nehudebnické na sbírku tuto (adressa svrchu jest udána), které najdou i v textové části hojné zábavy, a poukazujeme, že jest nutno, aby ku mravnímu připojil se i hmotný zdar, má-li býti svědomitý sběratel ku další činnosti povzbuzen, čehož si zplna srdce přejeme. *Lud. Kuba.*

Mémoire sur l'influence des langues orientales sur la langue polonaise par Jean Karłowicz, Dr. phil. de Vilna. Leide 1884.

Pod tímto nadpisem vyšla jako otisk z II. dílu prací 6. schůze mezinárodního kongresu orientalistů v Leidenu velice zajímavá studie z péra polského jazykozpytce dra Jana Karłowicze. Jest věcí zajisté velice zajímavou a poučnou prohloubati řeč v každé příčině; protož náleží i zbadání cizích příměsků jazykových, slovníkových neb skladebných k nejzajímavějším a nejvděčnějším zpytováním učených odborníků. Sám Miklosich ukázal, kterak se takové badání díti má a za mistrem slovanské filologie šli již Matzenauer a j.

Dr. Karłowicz obral si za úkol předmět velice specielní, obmezuje se s jedné strany na jazyk polský, s druhé na badání v něm toliko takových živlů cizího původu, kteréž přišly od Východu, tedy z řeči hebrejské, arabské, perské, tatarské, turecké a uherské.

Nelze nám tentokráte obšírně mluviti o velice zajímavé práci p. Karłowiczově; stačiž prozatím obrátiti k ní zření odborníkův. *B.*

Божества древнихъ Славянъ. Кзслѣдованіе Ал. С. Фаминцына. С.-Петербургъ. 1884. (Dokončení.)

Nejslabší stránkou knihy p. Famincynovy mezi jinými slabými jsou jeho etymologie. Poukázal jsem již na ně jednou; z nevyčerpatelného zdroje etymologického jeho umění i důvtipu několik jen ukázek. V některých staroruských památkách nalézáme mezi různými pohanskými bohy staroklassickými i slovanskými vzpomenuta i boha „дыя" čili „дія", na př. „мняще богы многы, Перуна и Хорса, Дыя и Трояна". Jméno toto zajisté již „на первый взглядъ" musí se pokládati za čistě knižní, pisatel je buď převzal ze své řecké předlohy, aneb položil je do své knihy ze své učené hlavy. P. spis. má však jméno to za domácí název slovanského vrchního boha nebeského. A přece mohla mnohá místa v staroruských památkách, jím samým citovaná, přivésti p. spisovatele k jinému mínění, čteme na př. „равно Богу уподобдяху Аполлона и Діа", zde patrně míní Ζεύς, gen. Διός, tak tomu rozuměl ještě malo-

ruský slovníkář (XVII. stol.) Pamva Berynda pravě, že Ira, t. j. Hera či Junona se nazývá „жона Дiева“, jak sám p. spis. uvádí (str. 125.—126.). — Jak p. spisovatel jinde pouští umělecké své obrazotvornosti volnou uzdu, vysvitne z následujících „etymologií“. Kořen jména Svarog (Svarožič) „svar čili savr“ byl velmi dobře znám Slovanům, jmenovitě jižním i západním, co se dokazuje četnými zeměpisnými názvy, jako Savrelje v Dalmacii, Svareha, Savraščak v Korutanech, „Saurau, Sauritsch, Sausal“ v Štyrsku, „Svarov, Sausice, Sausedewits“ v Čechách, Sausenberg v Slezsku, Savarka, Savraň, Savrusskaja sloboda při řěkě Savruchě“ a celá řada jmen na -sur, jako Sura, Suraž, Surovo, Surja, Surveliśky a mn. j. v Rusku, „Saureggen“ v Korutanech, Saurachberg (ib.), t. j. „Саврах(г)ова или Сварах(г)ова гора“; Záhřeb nazýval se za římských dob Soroga (= Svaroga). A tato jména místopisná zvolá vítězoslavně p. spis.: „воскрешаютъ къ жизни древняго славянскаго бога неба или небеснаго, первобытнаго огня, родоначальника обоихъ Сварожичей: солнца и земняго огня!“ (str. 182.). — Redegasta čili Redigasta vzpomenutého Adamem Bremským i Helmholdem má p. spis. za totožného se Svarožičem; ano Redigast bylo asi hlavní jméno Retrského božstva a Svarožič jeho vedlejším jménem méně rozšířeným mezi národem — tak praví na str. 184., a na násled. str. 185. připomíná, že chrabrý vojevůdce Radagost (z V. stol.) byl položen mezi bohy i stotožňoval se s bohem Redigastem, jako u Římanů se slili starosabinský Quirinus a zbožňovaný Romulus, a možná že prvotní jméno tohoto jména bylo Svarožič, kteréž později zaměněno jménem mezi bohy položeného Radagasta a pak se zapomnělo. Jako ve Svantovitě i v Radagastu, taktéž v jiných božstvech jak v Rujevitě i Jarovitě vidí p. spis. národní herosy. Staročeský způsob psaní garo, garý, připamatuje p. spisovateli staroitalského herosa Garanus, přezvaného potom Herkulesa. — Velice zajímavy jsou vývody páně spisovatelovy o Chъrsovi. Na jednom staroumbrickém nápise přikládá se Martovi epitheton: Marte Horse „представляющее разительное сходство со слав. названіемъ Хорсъ Дажьбогъ“ (str. 199.). Místních jmen podobně prý znějících nenalezl p. spis. tam, kde historickými zprávami Chrъs jest dosvědčen, žádných, avšak na jiho- i severozápadě, od Jaderského moře na sever nalezl přečetná jména místní odvedená z „Hors(š) (Hörs[š]), Hers (Hirs) čili Hros (Hras[š]), kterážto „краснорѣчиво“ dosvědčují, že Chrъs v těchto krajích požíval božské pocty. Taká jména místní jsou dle p. Famincyna na př. v Čechách „Horschau (Horschow), Hörsin (Hörschin), Herschitz, Herschetitz, Herslack, Hersehowitz, Horsowitz, Hrusowa, Hroznietitz, Hrozniowitz, Hroznits“. Domníváme se, že tato ukázka stačí a že netřeba přičiniti slov, neboť „facta loquuntur“ a výmluvnějšími býti těchto fakt není nám dáno. Nemohu ale si upříti sděliti ještě laskavému čtenáři, že p. spis. nalézá Chrъsa ještě v pověstném Rich. Wagnerem proslaveném Hörselbergu v Durynsku blíže Eisenach, přezvaném potom Venusberg. To však nikterak ještě nestačí p. spisovateli, on stopuje jméno Chors nejen ještě v jménu nebohé staroněmecké jeptišky Hroswitha, nejednou ostatně již mučené slovanskými „etymology“, ano ještě v Anglicku i Norsku. On stotožňuje jméno Chors s angl. horse = něm. ross. A ejhle, staroumbrické Marte Horse = Chors Mars = kůň Mars! Slunečnímu božstvu obětoval se kůň (str. 201.). Kdyby bylo možno, praví, ukázati přirozenou cestu proniknutí tohoto slova formou Chorsъ, Chъrsь či Chrъsъ na Kyjevský Olymp, to sestavení jeho s Dažbohem — Chorsъ Dažьbogъ — úplně odpovídající staroumbrickému Herse Marte definitivně by vyjasnilo smysl kyjevského božstva: Chorsъ-Dažьbogъ = kůň Dažьbogъ“ (str. 202.). A tak by snad nebohý Chors = kůň úplně zmizel ze slov. Olympu jako samostatné božství, neboť o totožnosti Chorsa i Dažьboga p. spis. nepochybuje. To vše však ještě nestačilo. Známo, že angl. horse jest něm. ross, a tak souvisejí s jménem Chors i místní jména, na př. „Ruschowa či Hrusovany, Rusowitz čili Rosejowitz“ v Čechách, „Rus, Ruševica čili Hrušvica“ v Dalmacii. Jak Hros „přirozeně“ se mění v Ros(š), tak i Hors v Ors(š), možno tedy sem počítati jména místní Orsa, Oršova, Oršica a j. Národové rádi se nazývají dle svých bohů, tak i Varjagové přinesli s sebou k ruským Slovanům vědomí vznešeného svého původu od boha slunce, mohli tedy snadno si dáti jméno dle boha slunce Chorsa, Hors čili Hros, neb v pozměněné, jak Slovanům tak Němcům vlastní formě Ros čili Rus (ř. Ῥῶς), co by odpovídalo

názvu „Dažboží vnuk“ v „Slově o pluku Igorově“. Ne však jediní Rusové se nazvali dle Boha Chorsa, než možno předpokládati, že od toho jména „Hors (Hers) čili Hros“ pocházelo jméno Chorvatů čili Chrovatů. Emblemem boha slunce všude byl bílý kůň, bílé koně se mu obětovávali a „ne odtud-li zvláštní pokolení Bělo-Chrvatů, t. j. jakoby Bělo-Konovljan“? (str. 204.—206.). — I jiné bajeslovné bytosti slovanské souvisejí s Chorsem, totiž Rusalky, rusalka = хрьсалка jest pouhý ženský tvar od хрьсъ! (str. 211.). —

V památkách staroruských čte se mezi jinými názvy bohů i Симарьгла, místo čehož nalézáme někdy i dvě slova samostatná Сима i Рьгла. Důvtip p. spisovatelův dospěl zde beze všeho odporu k frappantním resultatům! Ze všech různých čtení tohoto jména považuje p. spisovatel za nejsprávnější tvar Сима Ерьгла (čili Сема Ерьгла); zde ьг snadno mohlo býti položeno písařem m. ы, tedy bylo asi Сима (neb Сема) Ерыла, t. j. gen. sg. od Симъ (neb Семъ) Ерилъ neb Ерыло. Jméno Ерыло, Ерило, Ярыло, Ярило posud žije v ústech lidu běloruského — slovo pak Симъ (neb Семъ) může se objasniti starosabinským Semo: (Svantovit = Semo Sancus = Симъ Свят. Jméno Jaryla: Heriltus neb Erilus mnoho století před křesťanstvím bylo známo, v Italii a v Sicilii jmenoval se Herkules 'Ηρυλλος „opět doslovně jako Nestorův Ерылъ“ (str. 227.—228.). — Čím jest proti tomu výklad Jagićův (v. Archiv f. slav. Philol V., str. 6., pozn 1.), který p. spis. neuznal ani zmínky hodným, ač „mythologických skizz“ Jagićových nejednou se dotýká.

V staré Italii vzpomíná se matka Herilova — Feronia; toto jméno může býti příbuzno s Here, Hersilia, Herentas, *f* i *h* se střídají, m. Feronia mohlo býti Heronia, slov. Геруньа čili Ярунья. Takovéto bohyně však neznáme ve slov. bajesloví, avšak v jednom letopise ruském vzpomíná se bůh Jarun, nepochybně totožný s Jarylem (str. 228.—229.).

Ze všeho, co zde pověděno, utvoří si čtenář asi již sám celkový úsudek; promine nám tedy zajisté resumé. Dlužno však připomenouti, že předně stran etymologií p. spis. neměl jako neodborník žádoucné školy filologické, za druhé, že jmenovitě stran sbližování slov. bajesloví s italským měl již jakési předchůdce, a konečně nesmíme přehlednouti nemálo dobrých, zážívných myšlének, naskytujících se v díle p. Famincynově, kteréž tím více postoupí v popředí, pomyslíme-li, že p. spis. není odborníkem. Velice pozoruhodná jest sečtělosť p. pisovatelova, jak v prostonárodní liter. slovanské, tak i v odborné literatuře.

Literarní kuriositou jest spisek dra. Ig. Henrychowského, gymn. prof., vyšlý pod titulem: „Bjelbóg oder die identische Form und Bedeutung des altslawischen und des alttestamentlichen Weltschöpfers. Original-Etymologien der indogermanisch-christlichen und der hebräisch-alttestamentlichen Hauptgottesnamen. Erster Essay. — Ostrowo 1884., str. 32“ — Nápis spisku tuším sám by již odpuzoval čtenáře. P. spis. snaží se dokazovati, že Slované zachovali ve svém „Bělbohu“ jediní ze všech arských kmenů jméno nejvyššího boha z oněch dob, když ještě Indoevropejci i Semité tvořili jeden národ. Hebrejské Eloah a slov. Bělbog jsou prý totéž slovo. Čtenáře nehodláme unavovati vylíčením skoků, které p. spisovatel při svém dokazování provádí. Nevím, neměl-li bych hudebnímu etymologovi dáti přednosť před professorským etymologem V jihoslov. akademii měl prof Nadko Nodilo přednášku o náboženství Srbův i Chrvatů na základě epických písní. Dle výroční zprávy Akademie v 73. kn. Radu dospěl p. Nodilo v prvé části své rozpravy, jednající o Sutvidu i Slunci k těmto resultatům: že v Ráji sedí Sutvid, bůh světla i nejvyšší válečný bůh proti tmě. On má ženu, jejíž jméno není známo. Sledy boha nalézají se v přímoří makarském i neretranském a ve zlomcích starodávných hymnů v Lice i Srěmsku rozšířených, a objevuje se v písních pode jménem Strahinić. Slunce vládnouc ve vysokém hradě jest dárcem tepla, chleba i zdraví. Jeho žena jest Zora. Dvanáctero jeho synů kupí se kolem slunce. To jsou jeho rozličné hypostase v ročním běhu po 12 měsíců. — V druhé části snažil se p. prof., mluvě o Momiru, Grozdě i Měsíci dokázati, že jsou Momir i Grozda dva jarní bohové. Momir jest milostná touha chvějící se na jaře v ňadrech matky přírody a Grozda jest sama příroda touto touhou opojená. P. spis. dokazuje to etymologií obou jmen a srovnáváním s řeckým Momarem i lat. Amorem. Národní písně Vukovy 14., 15. i 30. v II. kn. obsa-

hují celou pověsť o Momirovi i Grozdě, a pověsť sama jest nejen podobna, než stejna ve všech hlavních črtách se známou řeckou o Oidipovi. Ukazuje dále, že tatáž pověsť mythologická byla u Iránců i u Latinů. — Rozprava tato posud nevyšla tiskem, obmezujeme se tedy na tuto zprávu.

Dr. J. Polívka.

Przysłowia, przypowieści i ciekawsze zwroty językowe ludu polskiego na Śląsku w księstwie Cieszyńskiem. Zebrał Dr. Andrzej Cinciała. Cieszyn 1885., str. 47.

Malá knížečka, ale obsahem svým nesmírně zajímavá! Již Čelakovský nazval přísloví lidu našeho mudroslovím názoru slovanského i zůstavil nám velkou sbírku slov. přísloví, k níž každý pozorovatel slovanského života povždy vděčně zřetel svůj obrátí. Avšak od vydání Mudrosloví Čelakovského vzrostl před tím nesebraný ještě material tou měrou, že by bylo možná vydati nyní podobnou knihu obsahem zajisté trojnásobným, neboť Poláci, Rusové a také Jihoslované a Lužičané sebrali příkladnou horlivostí od toho času nesmírně mnoho nových skvostů mudrosloví slovanského. Tu osvědčilo by se zajisté opět skupení a co dnes porůznu nalézáme rozptýleno, tvořilo by dílo překvapující bohatostí, jak v jednotlivostech, tak v celku.

Výtečný vlastenec Slezanů polských, p. dr. Ondřej Cinciała, známý ze své blahodárné činnosti politické i literarní (srov. „Podręcznik prawniczy", „Podręcznik dla gmin śląskich" a j. v.) podjal se velice chvalitebného úkolu sebrati přísloví, průpovědi a zajímavé obraty jazykové lidu polského v Těšínsku. Knížka svrchu nadepsaná jest skutečně utěšenou „kyticí polských květin nasbíraných na nivách slezských", i jsme za ni ct spisovateli srdečně povděčni. Skoro 1000 přísloví a průpovědí těšínských podává nám p. dr. Cinciała — napomáhají nám nahlednouti do duše lidu, jenž tolik má společného s lidem českým. Také z jazykové stránky jest záslužná práce p. Cinciałova velice prospěšna, neboť p. vydavatel podal všechna přísloví v původním znění polského lidu ve Slezsku, čímž zajisté skvěle se odmítá všeliké nařknutí tak často činěné slovanskému jazyku ve Slezsku. Pěkně sestavený rejstřík zvyšuje praktickou cenu knížky. — Nepochybujeme, že dříve nebo později opět dojde k soubornému vydání „Slovanského Mudrosloví" — pak najde nástupce Čelakovského v knížce dra. Cinciały jedno z nejzajímavějších zákoutí slovanských z veliké části již spolehlivě hotové. „Przysłowia" jsou vydána ve prospěch „Czytelni ludowej i Domu narod." v Těšíně. Nelze tedy než přáti si, aby knížka tato též v Čechách hojného došla rozšíření. *J.*

V březnové knize moskevského měsíčníku „Русская Мысль" (1885. str. 151.—167.) vytištěn článek Viktora Michajlovského: „Джонъ Виклифъ и Янъ Гусъ". Rozprava ta byla napsána v příčině 500 leté památky Viklefovy, kterou slavila nedávno Anglie; proto obsahuje z většího dílu vylíčení reformatorské činnosti předchůdce Husova. Ku konci pojednání vyslovuje spisovatel přání, aby historikové slovanští, odložíce veškeré ohledy, zevrubně určili poměr Husa k Viklefu, což je prý nyní spojeno s menšími obtížemi, poněvadž angličtí učenci za posledních let počali vydávati dříve zapomenuté spisy Viklefovy.

Překlady. Jak się czyta wiersze. Nowella Swiętopełka Czecha, z czeskiego przel. A. Lange. Bluszcz (warsz.) 1885. N. 18. — Joza. Češki napisao A. Polabski. Preveo? Hrvatska Vila 1885. br. 20. — Andjela. Po Eduardu Jelinku preveo A. T. Vienac 1885. br. 19. — Vlastnik sablje kozaka Žurbe. (Kozácké črty.) Češki nap. E. Jelínek. Preveo Fran L. Hrvatska Vila 1885. br. 22. — Z moich wspomnień (II.) Przez Edw. Jelinka przeł. z czesk. M. Parczewska. Bluszcz (warsz.) 1885. N. 22.

Z příčin od nás nezávislých byli jsme nuceni pokračování p. Holečkova článku „Marko Miljanov a kníže Nikola" do příště odložiti.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: **na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.**

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.**

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. — 1885 — Číslo 8.

Vrchy Bělobóh a Čornobóh v Lužici.

Napsal Hanuš Máchal.

Nevybral jsem si právě jasný a slunečný den, chtěje navštíviti památné vrchy lužické Běloboha a Čornoboha. Obloha byla zachmuřena mlhavými mraky, jež věstily bouři, a jen chvilkami vykukovalo z nich usmívavé slunko. Doufal jsem však, že než dojdeme cíle kýženého, obloha se aspoň poněkud vyjasní; což se také splnilo.

Provázen jsa mladým studujícím srbským, panem Handrikem, vsedl jsem v Budyšině do vlaku, který nás rychle unášel k jihu. Na stanici v Rozwodci (Rodevic) vystoupli jsme z vlaku, abychom další cestu nastoupili pěšky. V Rozwodci, vesnici z větší části srbské, navštívili jsme tamějšího učitele p. Krawce (Schneidra), upřímného Srba, který nám ochotně nejbližší cestu na Běloboha ukázal. Ačkoliv vrch tento před námi na obzoru velebně trůnil, přece se cesta valně prodlužovala. Prošedše znenáhla vesnice Crostan a Wurbis, nyní německé, ocitli jsme se konečně na úpatí Běloboha. V tmavém lese, který nás milým stínem svým rozkošně vábil, zblouditi jsme nemohli; neboť je cesta na témě Bělobohovo u všech rozcestí a křižovatek označena buďto nápisy aneb lysinami na stromech. Na té straně, kudy jsme se na vrch brali, je svah Běloboha dosti mírný, proto je cesta také pohodlna a neunavuje. Čím výše jsme vystupovali, tím hojněji vyčnívaly z nitra lesa ohromné balvany skalní, podobajíce se zkamenělým velikánům z našich pohádek. Konečně přestal tmavý les zabraňovati nám vyhlídku do předu a před námi objevilo se holé, skalnaté témě Bělbohovo.

Vrch Bělobóh, od Němců Belibohem zvaný, dosahuje výšky 483 m.; na samém vrcholu rozkládá se mohutné skupení velikých granitových skalisk, jakoby obrovskou rukou uměle na sebe nakupených, na nichž se dle pověsti lidu bohu Bělbohovi obětovalo. Sem scházel se prý za dávných časů srbský lid pohanský, by dobrému bohu svému se kořil; zde plál před věky posvátný oheň obětní, jehož plameny daleko široko v kraji bylo viděti. Bezděky pamatuje nás pohled na skálu tuto na známá slova našeho rukopisu:

Proletni lesy jeleniem skokem
tamo v dúbravu;
tam s cesty skála bohóm zmilená,
na jejie vrchu obětuj bohóm,
bohóm svým spásám!

Kolem těchto velikých balvanů skalních rozmetány jsou do kola v hustých řadách kameny drobnější, tak že se zdá, jako bychom se procházeli mohutnými troskami nějakého starodávného města kamenného.

Z vrcholu Běloboha otvírá se oku pozorovatelovu rozkošná vyhlídka v kraj pod vrchem rozložený, který lemován je se všech stran širokým věncem hor. K jihu zříti lze na pomezí české, k východu a západu rozkládají se utěšené dědiny lužické, na severovýchodě vyčnívá řada vysokých vrchův, uprostřed nichž vznešeně trůní Čornobóh.

R. 1882. vystavěna byla na Bělobohu vysoká věž kamenná, aby byl rozhled do okolí ještě širší a půvabnější. Vedle věže nalézá se vkusně zařízený hostinec, kde možno odpočinouti, dobrým jídlem a pitím k další cestě se posilniti. Zde vyložena též pamětní kniha, do níž výletníci jména svá zapisují.

Nasytivše se do libosti půvabné vyhlídky s Běloboha, ubírali jsme se po severovýchodním svahu jeho dolů do údolí. Na této straně sklání se též Bělobóh mírně v údolí; kolem temene obklopuje jej nízký lesík, níže rozkládají se již pole a louky. Mezi ním a Čornobohem vine se utěšené údolí ovlažované malým potokem, který vtéká do Sprévy. V údolí po obou březích potoka prostírá se osada Khumwałd (Cunewald), záležející ze tří částí: z Horního, Dolního a Středního Khumwałdu.

Osada tato má pěknou polohu a jest velmi výstavná. Všady jeví se zámožnosť a blahobyt. Přešedše po malém můstku zmíněný již potok, blížili jsme se pomalu k stinnému návrší posvátného Čornoboha.

Vrch Čornobóh jest vyšší Běloboha, dosahuje výšky 538 m. Zvedá se příkře do výše, proto je přístup na jeho témě mnohem obtížnější než na Běloboha. Němci jmenují jej Czorneboh. Jest všecek hustým, namnoze neprostupným lesem porostlý, což způsobuje, že tajemné šero v nitru hlubokého lesa se rozprostírající posvátnou hrůzou tě naplňuje. Dojem tento se ještě více zvyšuje mohutnými skalisky prapodivných tvarů, jež příšerně na všech stranách v šerém stínu lesa oku se objevují a báječné tvary na se berou. Nyní jsou s velikým nákladem středem těchto balvanů skalních pohodlné cesty na vrchol proraženy, neboť je Čornobóh jako Bělobóh pro svou půvabnou vyhlídku oblíbeným místem výletním okolního obyvatelstva. Zdá se ti věru, jakobys kráčel kolem přirozených zdí kyklopských z ohromných kamenů zbudovaných. Několikráte si s chutí odpočineš na mohutném skalisku, setřeš hojný pot řinoucí se potůčkem s rozpáleného čela a dychtivě sbíráš zralé ostrožiny, bys jimi poněkud svlažil vyprahlá ústa.

Sotva že staneš na hřebenovitém vrcholu Čornoboha, pln jsa podivu ohlížíš se, zda neocitl jsi se v nějakých baječných zříceninách zakletého hradu kamenného. Kam pohledneš, všude skála na skále jako v pohádce. Jak různých jsou tvarův a podob! Jsou to pověstné oltáře kamenné, jež se v dlouhé řadě na temeni Čornoboha zvedají. Granitová skaliska tato, z různých vrstev kamenných jsouce složena, mají až 15 m. zvýší a 30 m. v obvodě.

Stopy pohanské bohoslužby na tomto vrchu jsou zjevné, a památka její zachovala se dosud v ústním podání. Jednomu z nejmohutnějších skalisk říká se Čertokamen; jest prý to oltář, na němž se Čornobohu obětovalo. Na spodním jednom kameni tohoto oltáře viděti lze dva malé otvory, mající podobu srdce, které jsou úzkou ryhou spojeny; tady prý stékala krev z obětovaných na oltáři zvířat. Opodál vyčnívá Kljetka (kazatelna), odkudž prý pohanští kněží ke shromážděnému lidu mluvili. Jiný takový oltář nazývá se Kotol (kotel), poněvadž prý si tam obětníci po vykonané oběti ruce umývali. Vrchní kámen skaliska tohoto jest poněkud vyhlouben, a lid si vypravuje, že prý tajemnou mocí nikdy v něm voda nevysýchá. Mimo to říká se jednomu oltáři dle tvaru jeho Čertowe wokneško (čertovo okénko), jinému Hella (Helle, peklo), opět jinému Koltki domy (dům koltků, koboldů), poněvadž prý tam koboldi (trpaslici) a jiní duchové tajemní přebývají. Snad se tím naráží na sluje a jeskyně, jež balvany skalními způsobeny jsouce, bezpečný úkryt pohanským kněžím a žrecům poskytovaly.

I na sousedních návrších nalézají se podobné oltáře kamenné. Mimo Kačku pamětihoden je zvláště Hromadnik (Romanik); zde prý se lid k bohoslužbě i k jiným záležitostem shromažďoval, hromadil. Památný jest též vrchol Prašica (Prašiwa, Prašwica) zvaný; jméno toto spojují mnozí se slovesem „prašić“ = ptáti se, Prašici za věštírnu (oraculum) pohanských Srbů považujíce. S Prašicí souvisí také Podprašica nedaleko Rodec a Bukec. Byla-li hrozná bouře, myslili prý si pohanští Srbové, že Čorny Bóh anebo bůh na hoře Prašici se hněvá, i báli se tam k němu přistoupiti. Chtějíce ho pak smířiti, obětovali mu na Podprašici.

Lid srbský má vrch Čornoboha u veliké úctě. O svátcích svatodušních hromadně naň putuje a zpívá tam národní své písně. Mimo pověsti, že se tam skrývají veliké poklady, nemohl jsem se více o něm dověděti, ač jsem se na mnohých místech po něm tázal.

Také na Čornobohu postavena je vysoká věž kamenná, aby vyhlídka byla širší. Jest mnohem půvabnější než s Běloboha. Na straně jižní viděti na Krkonoše, na severu až do Pruska. Na straně východní trčí památný vrch, Rubežny hród (Hochstein), o němž různé pověsti v lidu kolují. Pod Černobohem míhá se nám na sta malých vesniček, hustě vedle sebe položených; ze zeleni luční lesknou se hladké potoky a černají se žírná pole.

Byl jsem mocně dojat, rozhlížeje se po utěšeném kraji před zrakem mým rozloženém, jejž právem Srbové svým rájem nazý-

*

vají. Kdož by nemiloval země tak půvabné, tak úrodné! Ale co přinese ubohému národu srbskému, jenž tu křečovitě o svou národní existenci bojuje, temnou rouškou zastřená budoucnosť? Dovede v krutém boji o národnosť uhájiti svou řeč od otců zděděnou? Nestihne malý tento nárůdek osud ostatních polabských Slovanů? Zamyslil jsem se...

Z myšlének žalných probuzen jsem byl sladkými zvuky národní srbské hymny:

Hišće Serbstwo njezhubjene
Swój škit we nas ma atd.,

kterou společník můj nadšeně zapěl. Měl jsem to za odpověď k svému rozjímání a doufám...

Zajímavé zprávy o vrchu Čornobohu zaznamenal Frencel ve spise „Historia naturalis Lusatiae Superioris". Okolo r. 1700. měl vrch tento tato jména: 1. Praschiwa (hora), n. Praschwica, n. Praschica; tak slula prý tehdá celá hora Čorny Bóh, nyní jest to jen část horského hřbetu. 2. Meschiska Hohra, der Meschwitzer Berg 3. Romadnik Meschiczanski, t. j. das gemeine Holz der Meschwitzer Bauern. 4. Kowen, něm. Schleifberg. 5. Kaczka, nyní jen část vrchu tohoto.

Pozoruhodno jest, že podobná návrší, z nichž jedno boha dobrého, druhé běsa připomíná, i v Čechách se vyskytují, na př. Černík a Bělboh u Kožlan, Lutovník a Hostiboh u Lošan (na Velvarsku) atd. (srovn. J. Peisker, „Sborník historický" 1883. str. 31. sq.). I poloha obou vrchů souhlasí úplně s podobnými vrcholy u nás. Co píše J. Peisker o těchto návrších v Čechách: „Tekoucí voda, po její pravé straně pustá sráz, neb příkrá, černým lesem porostlá stráň, jejíž jméno zhusta připomíná běsa; po levé straně vrch obrostlý, s velikým rozhledem, někdy se jménem neb snad jen s epithetem boha dobrého jako Hostiboh, Svaroh, Bělboh", to platí v plné míře i o těchto vrších v Lužici.

O pohanských bozích Bělobohu a Čornobohu zachovala se též v dolní Lužici zajímavá pověsť. U Skjarbošce (Schorbus) leží vysoká hora. Na této hoře jsou dva veliké kameny. Vypravuje se, že Bělobóh a Čornobóh na nich naproti sobě seděli. Šel-li někdo přes horu mezi oběma kameny, byl Bělobóh vždy nakloněn něco dobrého mu prokázati, Čornobóh to však vždy překazil, ano mnohdy vyrval pocestnému dar, kterým ho Bělobóh obdařil (srovn. Veckenstedt, Wend. Sagen str. 297.).

Zvláštní mínění o kamenných oltářích na Čornobohu a okolních návrších se nalézajících projevil R. Andree (Wend. Wanderstudien str. 118. sq.). Dle jeho soudu nebyly to pouze oltáře, na nichž bohům pohanským se obětovalo, nýbrž skaliska tato byla prý přímo za bohy ctěna; podobný kult kamenů shledáváme u starých Germanů, Gallů, Mohamedanů, Phoiniků a jiných ještě národů.*) Avšak mínění toto není podstatně odůvodněno. Ústni po-

*) Nejlépe pojednal o kultu kamenů, skal a hor Girard de Rialle ve spise „La Mythologie comparée". Paris 1878.

dání jakož i srovnavací bajesloví slovanské nasvědčuje spíše tomu, že na jednom návrší bůh dobrý, na druhém bůh zlý ctěn byl. Zdali se bůh dobrý původně nazýval Bělobohem, ďas pak Černobohem, o tom ovšem průvodná vzniká pochybnosť, tato jména vznikla asi později ve věku křesťanském, což zejména o Bělobohu s určitostí tvrditi lze (srovn J. Jireček v Čas mus. 1863. a G. Krek, Einleitung in die slav. Literaturgeschichte; jinak soudí Afanasjev, Poetič. vozzrěn. Slavjan na prirodu I. 95.).

Že byl Černobóh také u Slovanů polabských ctěn, o tom podává nám spolehlivou zprávu Helmold (Chron. Slav. I. 52.): Malum deum sua lingua Diabol sive Czernoboch, id est nigrum deum appellant. O Bělbohovi nemáme žádných zpráv; analogie ruského Běluna, kterou mnozí podávají, není případná. Bůh, kterému se později jména toho dostalo, nazýval se zajisté původně jinak a měl asi v každé zemi jiné jméno.

Z nové poesie ruské.

Překlady **Boženy Kvapilové.**

A. N. Majkov.

Jitro.

Dech jitra chladivý a svěží
již proudí, vlá mi do oken.
V přírodu, jež kol v záři leží,
zřím tiše v čarovný klid ven.
Nad hlavou lesa pryskyřného,
jenž pne se věncem v modrou dál,
kobercem z nachu východ vzplál,
svit zoře cudné smál se z něho.
S růžovým leskem na vlnách
dlí v středu tmavých jedlí hebce
jezero mezi břehy v snách,
jak dítě spící na kolébce.
A za vrchem, kde šumí již
po větru mlýnec svými křídly,
hle, potok jasný, zlatozřídlý
kol osení sem chvátá níž.
Jak luzný stromů zášer temný,
jak v zeleni se třpytí luh!
Dech smolných sosen vane jemný,
i mladé střemchy vonný kruh.
Ó druzi — v pole! v divné síly
mně jitro pruží hruď i krev.
Slyš! v houští sladký, zasmušilý,
hřmí, jásá vlhy jarní zpěv!

Sen.

Když v kruzích průzračných kolkolem stín se klade
na nivy zažloutlé, jež stohy kryty všade,
na vlhkou trávu luk a modré lesy v dál,
když nad jezera klín sloup mlhy náhle vstal

a v řídkém rákosí se kolébajíc líně
snem lehkým labuť spí, stín svůj zříc ve hladině —
pod rodný, slaměný svůj krov já též jdu rád,
jenž v stínu akáců a dubů sroubén z klád.

Tam, na rtech s úsměvem a s blahem v sladkém zraku,
ve věnci z jasných hvězd a z tmavozlatých máků
pod černým závojem s tou sněžnou šíjí svou
vždy míru bohyně se zjeví přede mnou;
ta svitem žlutavým mé skráně obestýlá
a oči zakrývá mi její ruka bílá —
a kadeř shrnuvši svou ke mně sklání líc,
v mé oči, v ústa má mne tiše líbajíc.

Jakov Petrovič Polonskij.

Stíny.

Po sinavém nebi mráčky plují,
po luhu v dál stíny uletují.

Obklopí-li stíny mysl moji,
dálné hory v třpytu slunce stojí.

A když slunce ozáří mne náhle,
po horách zas běží stíny táhlé.

V duši člověka tak časem slétne
duma jako mraků stíny četné.

A zas jindy svit a teplo maně
mysl zjasní, ozáří mu skráně.

Mlha.

Vzhůru po strmícím
svahu, skryta v nich,
horská mlha pne se
z dolů kvetoucích.

Jako dým se ztrácí
v nebes rodných pruh,
v oblaku pak zlatém
spjata v jasný kruh —
mizí náhle chvatem.

Z azuru svit záře
na vlnách se chvěje;
od východu slunce
v žhavém lesku spěje,
rdí se jitro, blýská
svěží jitro mladé.

A kde je to nebe
v noci chmurné všade?
Nikde ani mráčku,
blankyt nebe strojí,
myšlénka ni jedna
o strasti a znoji.

Ó nechť příroda též
úsměv tvůj zde vidí,
zaslíbený žalu,
genie všech lidí!

Usměj se k ní vlídně,
v naděj ať se noří —
není konce práci,
konec buď však hoři!

Poljice a Chrvaté poljičtí.

Črta národopisná a kulturní.

Od Ivana Matešana.

(Pokračování.)

Všecky domácí práce sami domácí synové vykonávají tak, že nenajdeš Poljičana, který by nebyl zaryl neb zaoral. Je-li v rodině málo členů, to se obracejí na kmotry, na příbuzné aneb na přátele. Ti jsou ihned pohotově, a jeden druhému vzájemně pomáhá, bez jakékoliv peněžité náhrady. Rolník je po celý rok na poli, v práci, z rána odchází a u večer přichází domů. Když je sám se svou domácí družinou, koná práce méně namáhavé a dle toho vyzíská méně potřeb. Avšak když nastanou veliké práce, v čase obdělávání půdy, kopání na stohy, klestční a vinobraní, pak podorávání, orání, žatvy a mlácení, tu je i namáhání větší, a dle toho v náhradu i hostina. Nicméně při všem potu, namáhání a klopotách rozléhá se pole i dolina písněmi zvonivých hrdel. Rolník pracuje a pracuje, pak si odpočine, ale i tu nezahálí, nýbrž zpívá, jak od svých starších se naučil. U večer vrací se domů s ostatními, vesele sobě prozpěvuje; doma večeří a popíjí, avšak ihned také zpívá. — Vstane od večeře a pěje stále, až jej sen přemůže: usíná s písní na rtech. Z rána se zorou vstává, aby pokračoval ve veřejné práci a když se byl bohu pomodlil, zazpívá si: Ó! ó! ó! ó! — Zpěv, žert a vtip střídají se při pracích polních, bez všelikého rozdílu, ať je práce klopotná či snadnější!

Poljice jsou bohaty jmenovitě vínem a olejem. Víno daří se v dolních a středních Poljicích až do Kostanje ve velikém množství, ano dlužno vyznati, že vínem uhražují se veškeré ostatní potřeby, daně, dávky obecní, chléb, maso, oděv i obuv. Vína jsou sladká, ohnivá a lehká, nemohou se však udržeti déle jednoho roku. Dvojího jsou druhu: černá, hustá a červená, lehká i lahodná. Daří se výtečně po stráních, méně na rovinách; prodávají se přes moře i po pevnině. Po moři přichází víno do Terstu, Imotsky a Hercegoviny. Mnoho-li vína celé Poljice průměrně vyrábějí, toho nelze udati, neboť slavná naše obec o statistiku se nestará a jiný nemůže.

Oleje dobývá se z olivy; je čistý a průhledný, beze všech padělků. Dobývá se velmi jednoduše, bez všeliké páry neb koňské síly. Když plody zelenosť svou ztemněly, je to znamením, že je doba k česání. Ten samojediný, onen se svou družinou chopil se i této polní práce, poslední v roce. Jedni sbírají neb klátí olivy se stromu, a druzí je shromažďují pod ním. Než i tu hospodář jsa dobrým ekonomem s penězi i časem, se dovtípil, a rozestřel všude plátna vůkol stromů. Ta plátna, když všecky bobule olivové obral, shrne a odnáší domů bez veliké ztráty času. Doma rozetře je buď kamenným válcem, aneb rozdrtí je dřevěnou palicí a tak utvoří těsto. Těsto vloží do lněných měšců, a tyto na úzké „drvenice“ nad jednou kádí. Nyní se někdo vyšvihne na měšec, a nepřetržitě hněte těsto nohama ve všech směrech, co zatím ženy jej polévají vřelou vodou, která pročišťuje skrz plátno a vytahuje šťávu, z čehož později utvoří se olej. Práce ta nazývá se

„razstavljanje“ (t. j. vyměšování) oleje. Když byla šťáva do poslední krůpěje vymačkána, sesbírá se čistý olej, jenž je v nejvyšší vrstvě na povrchu vody; „murga“ však, neb hustý olej ve druhé vrstvě slévá se do zvláštního sudu pro různé potřeby domácí. Tak dobytého oleje užívá se doma, jestliže pak něco přebude, aneb úroda obzvlášť značná je, vyváží se na prodej za cenu dobrou, maje pověsť chvalnou. Nejvíce se vyváží z Kostanje, Zvečanje a dolních Poljic do Splětu a Terstu.

Vedle vinné révy a olivy daří se též v Poljicích ve velikých rozměrech višeň. Z ní vyrábí se proslulý zaderský maraschino, který některým zaderským obchodníkům zjednal zvučného jména, a je až za ocean rozhlásil. Nepatrný je ten strom, jenž višní rodí, avšak 2—3 vesnice jsou jich plny. Češou se v létě, v měsíci červnu, právě jako olivy. Ať by si byl rok jakkoli úrodný, 6—7 dní postačí, aby se stromy očesaly, neboť sta a sta dělníků hemží se po polích, aby co možno nejrychleji práci ukončili. Sčesané višně vyvážejí se do Splětu, do továrny Dalbella, aneb do Zadru Salghetti-Drioliu, Kaligariću, Miličiću, Kosmacendiu a Negovetićovi.

Zajímavše se dosud s dolními a středními Poljicemi, všimněme si také poněkud horních Poljic. Vyjděme si na pole, a to na ornice. Kamkoli okem pohledneš, všude spatřuješ skály neb pole pokrytá zlatým klasem. Vedle ječmene, pšenice, směsky a samopše vyčuhuje i drobné proso, a tam dáleji seřadil se též tábor kukuřicového vojska. Krása je to, pohlížeti na ty rozmanité setby, které jsou Dôčanu buď smrtí neb životem. Zradí-li jej žito, jest ztracen, neníť naděje, že by mu něco jiného nahradilo tu škodu. Proto také vidíš Dôčana neustále na jeho poli, buď jak vybírá kameny aneb jak hnojí, neb trávu pleje. A není se co báti, že mu naděje selže, leč by nastalo veliké sucho. Za dobrého roku urodí sémě velmi dobrým plodem, a splácí každé namáhání v ně uložené. Naproti tomu na druhé straně Mosoru země nemiluje žita tak, jako svrchu zpomenuté plodiny, a proto se i velmi málo seje. — Vedle tohoto hlavního a nejpotřebnějšího obilí sije Poljičan hrášek, fizole, bob a čočovici, avšak jenom tolik, pokud toho vyžaduje jeho vlastní spotřeba. Mnohem větší zisk a užitek mohl by Poljičan čerpati z letního ovoce. Hle, v květnu již má třešně, v červnu prvé smokvy „petrovače“, v červenci hrušky, jablka, oškeruše, moruše, hořké mandle, ořechy, malé fíky, jahody, broskve, slívy, šípky sladké i trpké atd. Ze zelin a zahradních plodin připomínám především zelí, každodenní to potravu, cviklu, zemáky, salát hlávkový, řepu, cibuli červenou a bílou, okurky, dýně, tykve, chřest atd. Toho všeho udílí matka země a dává i kvítí rozmanitého, z něhož pilné včelky ssají medovou šťávu. Jest něco včel v Poljicích, ale poměrně velmi málo vzhledem k tomu, co by jich mohlo býti při té pestrokvěté přírodě, která okružuje jednotlivé vesnice, ba i jednotlivé domy.

Obrátíme-li se s této tak bujné květeny do hor a lesů, jejichž ostatky čouhají ještě ze země, tu musí srdce každého vlastence zaplakati a pokárati ony barbary hospodáře, kteří tak zpotvořili tvářnosť jejich. Není hvozdů, není lesů; jen sem tam provlékají se háje, v nichž rostou duby.

Všimněme si ještě také živočišstva. K těm bídným cestám není příhodnějšího zvířete nad mezka. Tento je Poljičanu tím, čím je jinému kůň s povozem. Mezek uhání s tovary polních plodin z pole do stodol, z těchto do mlýna, ze mlýna domů. Hospodáři a ostatním domácím slouží na cestu ať krátkou neb dlouhou, ať do vsi neb do města. Na mlatě dupe obilí právě jako kůň; spolehlivý je jako kůň; „nač bych jej vyměňoval?" tak mluví Poljičan. Jsou také dobré koně, ale nemohou se břemenem mezku vyrovnati. Jsou také osli, aneb, jak je tam zovou, „tovari" (soumary), „magarci", jsou též „kejnci", jmenovitě v chudobných domech. Voli jsou z dvojího pásma, buď z planiny neb z nížiny, jak kde byli odchováni. Zřídka který hospodář chová více než tři páry; má jich pouze tolik, kolik jich k orání třeba. Krav jest ještě méně. A co by dělal Poljičan, vzdálen jsa od města, s kravou? Mléko prodávati nemůže, a sýr vyrobí si z mléka koz a ovcí, které mu kromě toho poskytnou látek k oděvu a obuvi. Horní Poljičan, tedy Dôčan, chová i krávy, avšak přece z většiny kozy a ovce, neboť půda jeho je velmi příhodná k chovu drobného dobytka. Tu nalezneme hospodáře s 200—300 kusy drobného stáda a 7—8 kravami. Dôčanu slouží mléko i k nápoji, místo vína, které se mu nedaří, kdežto dolní Poljičan ohnivému moku přivykl. Pastvišť je veliké množství, hor a planin až příliš, proto jsou zvláštní pastviska pro drobná i veliká stáda. Mezi domácí dobytek náleží též svině, o níž dí přísloví zdejší: „vrhu ulja nije masti, vrhu prasca nije slasti" (nade olej není masti, nade prase není slasti). Poljičan chová jich nanejvýš 8—9, neboť jednak nemá jich čím krmiti, ježto není žíru či žaludové pastvy, a jednak, že je musí stále ve chlívci uzavírati, aby nevešly do škody, t. j. do polí, která se rozkládají před samými domy. Jsou též určité dny, kdy se svině kupují, a to se děje hlavně na „Malu Gospoju" čili narození Panny Marie, když na Solíně bývá veliký trh.

Z ostatních domácích zvířat u každého se nalézají kohouti, slepice, místy i husy a kachny nejvíce pro domácí potřebu.

Dle tohoto obrazu není blahobyt Poljičanů právě nejhorší, kterak by však teprve rozkvetl, kdyby při tak bohaté přírodě a tak šetrných a hospodářských rukou obyvatelů jim přispěli různí činitelé, kteří dle povinnosti a spravedlnosti k tomu jsou pozváni! Krajiny, sebe bohatšími dary požehnané, jsou-li bez dokonalých komunikací, zůstanou toliko pro sebe krásnými; jiné nebudou se o ně starati. To se děje i Poljičanům, kteří jsouce bez silnic a cest, nemají nižádného obchodu ni průmyslu. Vyjímaje dolní Poljice, ostatní země žije v mrtvém klidu. Žádný vývoz, žádný dovoz, ačkoli by měli co vyvážeti a ještě více dovážeti!

II.

Politické rozdělení Poljic a správa obcí — Vánoční, velikonoční a jiné obyčeje i pověry. — Poljický zpěv. — „Mlada misa". — Bratstva a život bratimů.

Jest nám se obrátiti k politickému rozdělení Poljic, o čemž jen několik slov. Obce vyjmenovali jsme již zpředu, naznačivše počet jejich obyvatel a domů. Zde dodáváme, že vesnice, které připadají k některým z oněch tří obcí, spadají též pod dotyčné „poglavarstvo"

(představenstvo) aneb dotyčný soud. Proto k Splětu počítají se: Podstrana, Jesenice, Srinjin a Sitno; k Omiši: Duće, Tugari, Dubrava, Gata, Zvečanje, Kostanje a Podgradje; a k Sinji tři Dôce, totiž dolní, střední (Srinjane) a horní.

Nad jednotlivými vesnicemi je arambaša, představený, jenž má nejvyšší důstojnost na vsi. On přijímá všecky spisy od obce a rozhlašuje je v den sváteční po mši veškerému lidu; on porovnává všecky spory, které sáhají do oboru jeho pravomoci; ohlašuje dny vespolné práce o zřizování cest, vydává nařízení hledě k pastvám, hájům a obecnému dobrému i zdraví. — Jeho náměstek zove se adjunctus, aggiunt (z ital. jazyka). — K těmto nejblíže řadí se jako podřízený úředník čauš, jenž je vždy pod rozkazem představeného při rozdělování přípisův a vyhlášek. Vykonavateli či lépe dozorci, aby se zachovával řád i rozkazy představeného, jsou tak zvaní rondari, jichž bývá obyčejně 12 s jejich arambašou či vůdcem, vybraným z jejich středu. Za odznak mají chochol z peří zatknutý za čapkou a pušku o rameni. Nejvíce bedliví jsou toho, aby zvířata nechodila do polí, a zastihnou-li čí, ten platí pokutu, a důchod ten připadne jejich kapse. Taktéž působí k tomu, aby ve schůzích aneb při obecních pracích, jichž účastní se všichni občané, panoval mír a shoda. Obcházejí dotyčnou vesnici po dvou denně, když mají čas a to vždy s puškou, neboť jinak nemají žádné výkonné moci.

Více nás budou zajímati podrobnosti o školách, o víře a duchovenstvu poljickém. Počínaje vírou musím opětovati, že celé Poljice jsou čistě katolické bez všeliké příměsi; život za horama i za mořem se jich nedotekl. Dorážíš-li Poljičana ve víru, dorazils mu v zřítelnici oka jeho. Jako jsou čisté hory, které jej obklopují, tak jest i srdce nepokaženo; jejich výše mocnou je hradbou a obranou proti vší porušenosti. Kromě své nezná jiné, než turecké víry. — Víra pravoslavná je mu „arkačka vjera“, a celý ostatní svět, který nepřipadá jejich víře, je „lutor“ (luterán). Když císař rakouský vede válku s jiným mocnářem, ihned povstane výklad: „náš král zaválčil si s ‚lutorem‘ pro sv. víru“. V den sváteční každý jde do chrámu na slovo boží, a před kostelem poslouchá představenské příkazy i obecní vyhlášky. Zvláště v létě jsou chrámy plny a i před nimi je lid shromážděn o sváteční dni. Tehdy je uvnitř chrám slavnostně vyzdoben, a se střechy vlaje „barjak“ neb trikolora; zvony znějí osm dní napřed, a v předvečer, jakož i den slavnostní střílí se z pistol a pušek, až hory rachotí. — Jsou některé zvláštní dni v roce, které se neobyčejným způsobem oslavují. Mezi takové náleží den štědrý, mladé léto, vzkříšení a jeden svátek P. Marie. O vánočních přípravách a štědrém dni panují tytéž obyčeje, jako u jiných Chrvatů. Povšimnutí hoden jest toliko onen okamžik, když po třetím zvonění po půlnoci z různých skupin domů v jediné vesnici, na jeden ráz se všech čtyř stran slyšet je rachot pušek, které nepřetržitě se ozývají, až se lid sejde před kostelem. — Že se o svátcích tančí kolo a střílí z pušek, netřeba ani vzpomínati. Touž dobou pak ozývají se i písně jako tato: „udri tko će nestat, sutra kolo igrat neće; mi hoćemo i moremo, ajd u kolo janje moje“ atd., aneb:

Na Kreševu kolo igra,
U tom kolu lipa Marta
Na glavi joj aršin zlata,
I dva pera kolopera,
I četiri paunova.
Dunu vjetar sa gorice,
I odnese Marti zlato.
A govori lipa Marta:
Tko bi meni zlato naša',
Dala bi mu ljubit lice.
To začulo tursko momče.
Ja ću tebi zlato naći!
Nadji zlato tursko momče.
Momče će se opojiti,
Neće me se ni dodîti.

Na mladé léto a štědrý den mají v obyčeji koledovat, chodit od domu k domu s pozdravem a blahopřáním dotyčným rodinám. Stůjž zde jedna z mnohých:

Hvaljen Isus i Marija!
Čuli jesmo ljudi stari,
Da je ovdje človik pravi;
Došli jsmo vam koledati,
Vi ćete nas darovati,
Oli libru oli grošić,
Na dobro vam došô Božić.
Gospodaru, zlatna kito,
Na dobro vam došlo mlado lito.
Pod kućom vam zelen bor.
Pod njim vezan vranac konj.
Nad kućom vam sitno smrićje,
U kući vam žene smlićne.
Po za kućom sitne drače,
U kuči vam pune bačve.
Dat će starina, što je vridna,
Dat će baka, što je jaka,
Dat će tetka, što je rekla.

Po takových pozdravech rozdávají hospodyně dárky své dle možnosti.

Když jsme již zpomenuli zpěvu, vyložíme jej a označíme různé jeho druhy. Poljičané drží se patriarchalního ojkání, které se dělí na tré tříd: 1. na ojkání, na příklad: oj, oj, sve na travi zelenoj i na stini studenoj, oj, oj, čuj dragane moj; 2. po kindžinsku: oj, oj, oj, oj, oooo, o . . . oo! — hlasy se velmi modulují, brzy jemně, a brzy hlučněji; 3. zpívání popěvku „za maleno“: „oj za maleno, za maleno, tko iznese za maleno, iznile za tri stobečke, oj, oj, iznile ga za maleno, na šlo momke namamile, na pregljače na štrikače, na opanke pripletene, na čarape na štrikače, na kanice pulijane, oj maleno, za maleno“. Druhý způsob nejlépe provádějí hoši a vůbec mužové, třetí pak dívky ve sboru neb ženy vůbec.

Mohli bychom takto vylíčiti různé výroční slavnosti, v nichž zračila by se nám pevná národní víra, spojená vezdy s krásnými národními obyčeji. Mohli bychom zde zpomenouti žehnání (svěcení) prachu, jenž se smí jediné na veliký pátek světiti, žádá-li se, aby rozehnal bouře a zničil čarodějnici, Irudovici (Herodiadu), ženu biblickou,

jíž se zachtělo hlavy sv. Jana Křtitele, a za trest proměnila se v čarodějku, zvěstovatelku bouře.

Než podobných prostonárodních pověr zatím pomineme, a dotkneme se předmětů, které sem spíše náležejí, majíce i jinak dosti zvláštností. Myslím především první mši („mlada misa").

Rozhodnuto konečně, že toho a toho dne (obyčejně v jeseni) čísti bude ten a onen první mši v dotyčné vesnici. Stařeny, starci, mladíci, vrstevníci a též mládež již ho, jak náleží, probrali. Vždyť i někteří z nich, ani ho neznajíce blíže, vědí přece již, kolik bude svatů, mnoho-li prachu se vypálí, kolik dní bude hostina, kdo mu bude apologii držeti, kdo mu je kmotrem, kdo kmotrou, vědí taktéž, jak zpívá atd. Po chrámech okolních ohlásil biřic ústy farářovými den mše. Vše se hotoví. V rodné vsi mladého kněze konají se neobyčejné přípravy. Zvony po patnáct dní hlaholí, a to po všech kostelích, ulice, kudy průvod půjde, čistí se, a dívky připravují dary. Konečně nadešlo tak toužebně očekávané jitro. Hemží se lid v nejkrásnějším rouchu ze všech vesnic vůkolních, a to nejen ze vzdálenosti jednoho dne, nýbrž i dvou a tří. Jedni zavítají k přátelům, a druzí k domu velebníčka, aby jej vyprovodili později do kostela. Avšak hle, přicházejí i svatové, kteří v předvečer nebyli přišli. Přinášejí dary, a střílejí z pušek, zardívají se čapky, bělají se košile, stkvějí se ozdoby stříbrné a zlaté. Ozývají se jim hosté z domu, jdou jim v ústrety, aby je provodili na označené místo. Desátá hodina minula, lidu je před domem takové množství, jakoby byly volby v největším městě. Všichni netrpělivě upírají zraky k farnímu kostelu. Čekají na někoho. Šum a pohnutí nastalo mezi shromážděným lidem. Spatřilť průvod domácích s prapory, s farářem v čele, kteří přišli odvést „mladomešníka". V tom připádili současně, jakoby vykouzleni, rychloleté koně. Jedou na nich „komšije" popi, kteří po skončených bohoslužbách přispěli pozdravit mladého bratra. Volá jeden: Napřed! Vzhůru pojďmež: jde ku předu, avšak stále se ohlíží. Marně! Prví jsou tak daleko, že sotva slyší praskot pušek, nerci-li aby uzřeli zvědavě očekávanou tvář. Napřed je kříž, a pak mezi lidem střídavě prapory kostelní a chrvatské trikolory.

Pro samou střelbu není ničeho slyšeti. Za lidem a popy kráčí v mešním rouchu „mladomisník", a za ním nesčíslné množství — ženských. Kostel je nabit, a hřbitov okolo něho poset lidmi, že by zrno prosa nepropadlo na zemi. Nic se nedbá na slunce, které zrovna peče. Štěstím je býti přítomnu „mladé mši", tím se všecko nahradí. Tíseň je ohromná, že nelze takřka ani vydechnout, a když zazní poslední „Gospodi pomiluj", tu zvědavosť dostoupí nejvyššího stupně, slyšeti hlas mladomisníkův. Tu vztáhne on ruce k nebi, a co tisíce úst se otvírá, zapěje „slava v višnjih Bogu" a ženy dodávají pohnutě: „blaze tvé matce i otci". — Skončena mše s dotyčnou apologií a nyní nastane udílení požehnání a vzájemných milodarů. Dary své obětují nejprve kmotr a kmotra, pak kněží a po nich ostatní lid dle pořadu. Biřic se strany „mladomisníka" volá zvučným hlasem: dává „kum" mladého „misníka" tolik a tolik cekinů, tolarů atd. „Kuma" darovala tolik a tolik košil, punčoch, spodků, torbic, hrst drobných peněz, a dodává: „mohla dát víc, kdyby byla chtěla". Když se tyto dlouhé a nudné pro-

klamace skončí, provází lid týmž prvnějším pořadem, ale jinou cestou velebníčka domů, kde již je ustrojena skvělá hostina.

Zítra a pozejítří menší je nával světa, avšak tytéž konají se slavnosti ovšem bez dávání darů. I kostely se vyměňují. Z farního jde se do kaple, z větší do menší. Kdo je bohatší, ten i déle hoduje, a kdo chudším, odbude to dříve.

Druhý obyčej, toliko Poljičanům vlastní, zbytek starého chrvatského společenského života, věrně a úplně zrcadlí se v tak zvaných „bratstvech", jakéž jsou u každého kostela. V nich zračí se též stará pospolitá vládní správa poljická, nejen slovem než i skutkem. Láska k institucím blahé paměti soustředěna je ve faráři, hlavě to těch družstev. Jak úzce spojena víra s náklonností k národním obyčejům, patrno je z účelu bratstev, jenž spočívá „v udržování kostelův a kostelních majetků, v oslavování patronů světcův a v hojných hostinách v den narozenin, jako odplatě za snahy církevní". Ještě nám jest vytknouti jedno dobré a spásonosné ustanovení jejich, a to záleží „ve přísném plnění zákona hledě k rušitelům obecních statků".

Mimo bratstva u hlavního a farního chrámu mají svá bratrstva se svrchu naznačeným účelem též jednotlivé skupiny domů a vesnice. Vedle kostela mají bratrský dům, rozdělený ve sklep („konoba") a jídelnu, v níž se shromažďují při hodech. Bratrské statky vzdělávají sami v některé dni, úmluvou ustanovené. Jedno bratrstvo od druhého v témž místě liší se barvami rady. Vzájemné jejich poměry záležejí nejvíce v tom, že v případu smrti některého člena, „bratima", vedle jeho soubratrů, musí i ostatní se dostaviti a v kostele rozžehnouti svíce, a to, bylo-li nebožtíku více než 20 let; je-li dítkem, postačí, aby přišli do chrámu. O řád a správu pečují župané, každého roku po dvou střídavě; k posluze, držení domácího řádu, svolávání schůzí atd. jsou tak zvaní „gaštalci", taktéž vždy dva střídavě, tak že letošní gaštalci stanou se na rok župany. Nastoupení v úřad je velmi jednoduché, avšak nad míru přísné. Před bratřími, jak se mezi sebou zovou, odstupující župan prosí za odpuštění, a nastupující přijímá od odstupujícího různé klíče a peníze, o nichž se vedou důkladné účty. Než nejen o penězích, nýbrž i o spotřebovaném vínu podrobně se debatuje, a běda tomu, kdo se zpronevěřil. Vedle těchto měnících se úředníků, doživotní je místo písaře. Jeho povinností jest, býti přítomnu každé schůzi a vésti protokol, a v každém sedění pročítati jej znova.

Župané nesmějí ničeho bez dovolení sboru podnikati, v případu náhlé nouze pak posýlají gaštalce s ústními pozváními od domu k domu, ustanovivše schůzi sboru nejvíce v čas před večerem.

Denní řád se nikdy napřed neustanovuje. Když se všichni shromáždí (a musí všichni se dostaviti, nechtějí-li platiti pokuty), v předsíni usednuvše na kamenné dlažbě, povstane starší župan a zahajuje schůzi, označiv denní pořádek, a vřele doporučuje svornosť a vzájemnou lásku. Panuje tu parlamentarismus bez květnatých slov a bez zbytečných frasí, zcela po vzoru nejzřízenějšího parlamentu. Slyšte, kterak asi župan promlouvá: „Bratři moji! Oznámeno mi bylo, že se ta i ta škoda udála na tom a tom pozemku. Voli podupali úrodu, škoda je způsobena, musí se zaplatit. Praví mi, že jsou to voli toho a toho.

Je-li pravda T. a T., že tvoji voli byli ve škodě?“ Dotyčný se omlouvá, avšak zpovídá se ze hříchu, prose, aby byli soucitnými. Ustanoví se dva lidé, kteří hned, dokud trvá schůze, odeberou se na místo samé, aby vyšetřili škodu. Co se oni vracejí, činí župan jiný návrh asi takto: „V předešlém shromáždění bylo nařízeno, aby se zvířata nepouštěla přes ten a ten mezník. Já jsem je zastihl toho a toho dne, a to jsou hospodáře T. a T. Jak máme rozsouditi, bratři.“ Po odbyté řadě těchto návrhů bratimové pečují též o obecní práce dotyčných domů, dotyčného kraje. Vydávají nařízení v příčině pastvisk, hájů, posekávání dříví, nakupování rozmanitého ovoce atd.

Když se schůze příliš protáhne, nalévá se víno a hrdla se svlažují, ani gaštalci každému po číši nabízejí, a písař do protokolu zaznamenává. Bratim bratima nesmí nikde uraziti, a nejméně ve skupštině. Stane-li se ten případ, vyslýchá župan strany, a pak táže se bratří: „Považujete-li vy to za urážku, vyslechnuvše jednu i druhou stranu?“ Rozhodne-li většina hlasů pro urážku, pak musí urážce vyjíti ze dvorany, až mu vyměří trest. Na to ho zavolají, a župan ohlašuje mu výměr: tolik a tolik láhví vína, tolik koláčů, a druhdy též tolik liber masa. Urážce, chce-li, může poprositi bratry, aby mu snížili pokutu z těch a z těch důvodů, a obyčejně bývá mu trest snížen, avšak jen o málo. Přijde-li obchodník, aby koupil od bratrstva vína, nesmí župan sám se umlouvati, nýbrž musí sezvati bratry. Na to se prohlásí: Pod tu cenu nesmí být prodáno. Kolik nad tu cenu se shodnete, nechť je k vašemu prospěchu! Bylo usnešeno, že se bude pracovati na poli, a to zdělávati úhor. Do toho a toho dne neb hodiny z rána mají se všichni shromážditi, aneb poslati svého zástupce, hodného sebe. V čase obědu zasednou všichni okolo jednoho stolu pod některým stromem. Nejstarší a nejrozumnější bratim pronese přípitek na župana, a týž mu odpovídá: „Buďme pamětlivi, bratři, mrtvých, kteří nám práce své zanechali. Boha neurážejme, nýbrž svorně a jednomyslně pracujmež a hodujmež. Bude-li komu co nespravedlivo, nechať si stěžuje u mne, já chci mu vyhověti. V tom jménu „živili braćo! živio Mate“ (pohlížeje na nejbližšího souseda, kterému hodlá podati vinný pohár). — Tak sledují za sebou přípitky — „zdravice“ — jeden za druhým. Tak pije se na zdraví i při hostinách i při schůzích. — Hostiny veliké bývají 4—5kráte do roka, jmenovitě na podzim po vinobraní, když se kladou účty o příjmech a vydáních vína. Tehdy se kolí berani i skopci, jedí se vaření i pečení, a pije se, co sudy nejvýtečnějšího v sobě chovají. Od rána do pozdní noci před bratimy je všecko, co jen srdce ráčí.

Na den sv. Jiří každého roku záhy z rána všichni bratimové ve zbrani shromažďují se před bratským domem, s ratolestí v ruce. Tehdy jdou potvrzovat a označovat ratolestmi mezníky, zatknuvše je na tolika místech, kolik je bratimův, a vypálivše na každém z těch míst právě tolik pušek. Vykonavše tuto officielní práci, vracejí se za neustálé střelby bez pravidel a dle libosti konané, do společného domu, aby se občerstvili masem a vínem, a zároveň aby jednali o otázkách, které županů došly. Jestli který bratim těžce se provinní, buď krádeží neb lží, bývá i z bratrstva vyloučen na nějaký čas, a v případu, že se proti

tomuto rozsudku odvolá k okresnímu soudu, běda mu; neboť vedle bravu, vína i chleba připraven je též o peníze. Neznají ani odvolání nad svým soudem. Oni jsou první i třetí instancí.

Faráře vlastního, jenž by vykonával v bratrstvech bohoslužby, není. V takových případech poprosí místního faráře, který má též právo účastniti se každé hromady a přehlédati všecky účty. V kaplích čte se zřídka kdy mše, jenom v den patrona, a ve veliké potřebě. Jindy stojí kostel zavřen, toliko v čase bouří, které jsou velmi časty, slyšet je zvoniti na mračna se zvoníků kostelních, aneb před nimi stříleti na Irudovice prachem svěceným o veliký pátek.

Vedle vinohradův a ornic mají jednotlivá bratstva též své háje, kde hřmotnější dobytek se pase. Jsou i zvláštní dozorci nad těmi háji, tak zv. „gajnici", kteří nad tím bdí, aby dobytek něčí nevstoupil na zakázané místo. Kdo se proti tomuto nařízení proviní, platí za každý kus pokutu „travarinu", která se shromažďuje do společné krabice. Z „travariny" pořizují si hajníci hostiny. Jest pak hajníků do roka po osmi, každý týden hlídá jich háje po dvou. Z těchto osmi hajníků jeden je knez: on zaznamenává pokuty, vede vrchní dozor a správu hajníkův i zařizuje hostinu. (Dokončení.)

Dopisy L. Rittersberga A. H. Kirkorovi. *)

Łaskawy Panie Dobrodzieju!

Ledwie moje pióro zdoła wytłómaczyć całe pocieszenie, co mi sprawiły piękne listy Pańskie, do mnie od 10. Lipca i do naszego dobrego Hanki, któren był tak łaskaw, otrzymany list mi pokazać. Niech się Pan Dobrodziej na to spuszcza, że szlachetna przyjaźn Czechom oświadczona nie tylko od nas korrespondentów, ale od literatów i patryotów Czeskieh v ogóle poznaną i zupełnie ocenioną będzie, bo postaramy się o to.

Pan hrabia Tyszkiewicz jeszcze do Pragi nie przyjechał. Było by bardzo dobre, kdyby się jakáś łatwa komunikacya między nami złagodzić dała, już dla tego, żeby mi nie bylo trudno, rozmaite książky czeskie dla Wileńskiego Muzeum za dobre słovo zbierać, ale po poszcie te rzeczy odsélać było by może zbyt drogo. Gdybyśmy tylko wiedzieli, komu podobne rzeczy tutaj w Pradze dla Muzeum Wileńskiego oddawać, albo do Lipska lub do Krakowa zaśelać, znalazlo by się to i owo.

Zapowi zkomunikowałem Pański list i zachęcam go ileż mogę do napisania artykułu dla Pana Dobrodzieja, lecz prawda, że teraz bardzo zatrudnionym jest.

Ja mam na pewną robotę historyczna termin do 12. Września, potém ale odbierze Pan Dobrodziej nie za długo dla Teki Wileńskiej ode mnie biografią Hanki a wiadomości o czeskim teatrze, oraz piszę Gajowi, którego dobrze znam, do Zagrzebu o potrzebne data dla jego biografii. Nasi życzą wybornej dążności pp. literatów Wileńskich serdecznie najlepszego powodzenia się a póki mi będzie można czemkolwiek Panu służyć, proszę rachować na mnie.

Od samego z martwychwstania naszej nowej literatury panuje u patryotycznej strony czeskiej wielka, żywa sympathia dla wszystkiego dobrego

---

*) Listy tyto jsou zajímavým příspěvkem ku poznání styků československých v letech padesátých. Životopis Rittersbergův, pilného a záslužného spisovatele českého, viz v Slov. Naučném. Rittersberg psal též do časopisů polských a ruských („Teka wileńska" a „Russkaja bes"). Text obou dopisů podáváme v znění nezměněném. J.

i pięknego, co w Polsku i u drugich Sławian jest, a jeżeli pewne niepomyslne zdarzenia polityczne a egoizm Kilku intrygantnych ludzi v pojedynczych chwilach temu nie sprzyjały, to przecież nie uskodziło własnemu, nader pewnie stojącemu pryncypu.

Im więcej poznaję zaszczytne zasługi Pańskie o rozszersenie dostojnej, czystej oświaty na Litwie, tem bardziej rośnie wysokie uszanowanie, z którym mam honor zostać

Wielmożnego Pana Dobrodzieja

najszczerszy a najniższy sługa
Rittersberg.

Praga Czeska 1857.

Praga Czeska 12. Marca 1858.

Wielmożny Panie Dobrodzieju!

Miałem honor otrzymać diplomat sławnego Komitetu Archaeologicznego a złożę J. W. Prezydyum swoje uniżone podziękowanie, jak otrzymam pozwolenie rządowe do przyjecia. Prośbę podałem.

Za łaskawą pomoc, która już przyszla, dobroci Pańskiej z najgłębszego serca dziękuję. Tej łagodnej usługi do smierci nie zapomnę. Jestem ciągle na łóżko przykuty a jedyna pociecha moja, w pościeli trochę pisać.

Życzliwość, z którą Pan Dobrodziej raczył pisać o myśli słowniczka czesko-polsko-rossyjskiego, jest nader miła dla mnie. Wielkość książky była by właściwie podług życzenia p. edytora, dla tego nie śmiem jej zaraz bezwarunkowo postanowić. Aby przecież nieco proponować: sądzę żeby wystarczył słowniczek — ponož trzydziestu arkuszów — formatu kieszonkowego (32 stronnie na arkusz). Na każdej stronniey mogły by dwie kolumneczki być, bez nadpisów 4 cały a 2 linie (kreśki) Wiedeńskie wysokie, obie razem 2 cały 9 linii szerokie. W każdej takiej kolumneczce mogło by 40 albo 50 wierszów być. Gdyby sie to panom edytorom wiele być zdało, mógł bym słowniczek o 20 podobnych arkuszach napisać. Dał by się wprawdzie jeszcze szczuplejszy zrobić, ale to by już bardzo ubogi był. Przydał bym nietylko głowniejsze różniące się prowincylismy morawskie, lecz i slowackie, z potrzebnemi uvagami o języku Czechów, Morawian i Słowaków. Rok po zawartej umowie spodzievał bym sie z takim słowniczkiem (na przykład o 30 arkuszach) gotów być, ale gdybym prędzej umrzeć miał, postarał bym się o zdołnego tutajszego literata, któren by zaczęte dzieło po mnie według umowy skończył.

O honorar nie będzie procesu. Któž by edycyi się podjął, wiedział by, co za podobne prace zwyczajnie tam się daje. Oczekiwał bym więc łaskawą propozycyę z pełnem zaufaniem.

Zatém puszczę się ochoczo w dalsze artykuły dla Teki Wileńskiej. (Najuczciwiej dziękuję za drugi tom i cieszę się na trzezi.) Chcę jeszcze więcej spólpracowników dla szlachetnego literackiego działania Pańskiego zyskać a wzajemność na szerszym zakładzie rozwijać. Właśnie dla tego pragnął bym po niektórych wiadomościach o dalszych literackich zamiarach sławnego Towarzystwa, mianowicie czy pozwolono Tygodnik wydawać albo dalsze ciągy Teki Wileńskiej wychodzić mają?

Osobliwie dziękuje za piękne Pamiętniki archeologiczne, które się mi bardzo podobają.

Tylko moja choroba jest przyczyną, że z odsélaniem czeskich żurnalów dla Państwa jeszcze nie stanowczego nie przedsięwziąłem. Zatém mam honor oznamojić: że Praskie Nowiny (co dzień arkusz bez poniedziałku) bez dodatku (bardzo niepotrzebnego) tutaj v Pradze kwartalnie $1\frac{1}{2}$ reńskiego śr. kosztują. Lumir (za tydzień $1\frac{1}{2}$ arkuszu) kosztuje in loko kwartalnie 1 zł. r. 15 krajcarów śr., kto ale od razu na cały rok (5 zł. r. śr.) prenumeruje, odbierze z końcem roku premię. Po poczcie austryackiej, przy regularnej expedycyi každego numera do granicy, kosztują Praskie Nowiny kwartalnie $2\frac{1}{2}$ zł. r. a Lumir $1\frac{1}{2}$ zł. r. śr. Jak tó potém z rossyjską posztą jest, nie wiem. O Pamiątki archeologiczne postaram się. Jużem o nich mówił Zapowi, ale zatém co tak długo leżę, on troszeczkę usnął.

Pan Dobrodziej zdaje się myśleć, że i na Morawie, słowiańska żurnalistyka kwitnie. Och gdyby tak było! wprawdzie wychadzi w Bernie jakaś nieszczęśliwa gazetka, lecz niestety tak mizerna, żeby grzech był, za granicę posélać ją. Co się ale przecież o morawskiej literaturze powiedzieć daje, z tego zrobimy artykuł na kształt przeglądu.

U nas Słowian głowa w sercu a serce v głowie. — Mam niewymowne pragnienie, raz całe serce do Pańskiego wyłać. — Pan Bóg wielki — może i to się stanie. — Może okamgnienie mnie zniszczy jak robaka — I po nas będą Słowianie. — Póki ostatnia iskra życia we mnie będzie, proszę rachować na bezwarunkową úsłużność

Wielmożnego Pana Dobrodzieja

wiernie oddanego
Rittersberga.

Turgeněv líčen dle svých dopisů.

Napsal dr. Pavel Durdík.

(Dokončení.)

Turgeněv nikdy nebyl ženat. V psaní 16. listopadu 1856. píše z Paříže hraběti Lvu N. Tolstému: „Mne drží zde starý, nerozlučný svazek s jistou rodinou (Viardot), jakož i má dceruška Paulina, která mi dělá velkou radosť: je to milé a rozumné děvčátko.“ (Ona nikdy neuměla rusky a matku svou ani nepoznala; záhy byla přivežena otcem svým do Paříže a zde vychována.) — Tehdáž bylo Turgeněvu 36 let.

R. 1860. píše opět z Paříže *Polonskému:* „Bydlím zde a zřídil jsem si celé hospodářství; žiji s dcerou a gouvernantkou Angličankou.“ — O pět nedèl později píše J. E. *Kolbasinu*: „Žeňte se, to vám radí starý mládenec, jenž ví, jak je to hořké býti neženatým. Vedu sice nyní hospodářství a bydlím s dcerou a její gouvernantkou (Angličankou, velmi řádnou ženštinou) — ale jaký to rozdíl. V měsíci dubnu hodlám jeti do Ruska — a jestli dá Bůh a provdám zde (v Paříži) svou dceru, to navždy se vrátím do otčiny.“ — Vrátil se, avšak ne navždy — téhož roku píše již 14. června D. J. *Kolbasinu:* „Nynější rok zůstanu v Spaském do podzimku a na zimu opět jedu do Paříže, kde se vynasnažím, abych provdal svou dceru, což se mi v předešlém roce nezdařilo.“ — Z Badenu píše P. B. *Annenkovu* 24. prosince 1864.: „Můžete mi prokázati *převelikou* službu ... Provdávám dceru svou za pana Gastona Bruèra — proto jsem jezdil do Paříže, odkud jsem se dnes vrátil. Veškeré vyjednávání s rodinou, notáři a t. d. jsou u konce ku vzájemné radosti, než vyskytla se důležitá překážka: mezi listinami, které dlužno zadati v radnici, kde sňatek bude vykonán, nedostává se matriční vysvědčení; bez něho nelze pomýšleti na sňatek. Dceru mou porodila v Moskvě v květnu 1842. Avdoťa Ivanová, dcera moskevského měšťana, která však nevím kde nyní se zdržuje; styky s ní za příčinou vyplácení jí doživotní pense udržuji Labanovem, bývalým sluhou mého otce.“ — Žádá o vymožení tohoto vysvědčení co nejdříve a aby při tom peněz nešetřili. — „Neb sebe menší zanedbání bude míti v zápětí odlo-

žení svatby, což v každém ohledu bude míti velmi špatné následky." — Tímto psaním vyvracuje se nepravdivá zpráva, která se dostala do veřejnosti od Berga (též do „Osvěty" 1884. str. 327.), že prý dcera jeho pocházela od nevolnického děvčete Feoktisty, která však žila u Turgeněva v Spasském a Petrohradě r. 1851. až 1853., tedy deset let po narození dcery Turgeněva. — Přítel Turgeněva, J. J. Máslov, podepsal se jako svědek na listinu, v níž matka dává povolení ku sňatku. — Ale již 29. ledna 1865. oznamuje Turgeněv Máslovu, že se bez křestního listu obešli a že svatba bude 13. února, načež že v tentýž den odjede do Badenu. Bohužel nebylo její manželství šťastné, jak se později ukázalo — neštěstí stíhalo ji za neštěstím.

Roku 1871. píše Turgeněv 22. března z Petrohradu témuž starému příteli *Máslovu*: „Annenkov poslal za mnou psaní mé dcery, naplněné od začátku až do konce úpěnlivým nářkem; jestli vbrzku neobdrží 40 tisíc franků, to prý jest po ní veta a po jejím muži též. Proto Tě žádám, abys při prodeji mého statečku (Kadnoje), bude-li toho třeba, dva až tři tisíce rublů slevil, jen abych peníze obdržel co nejdříve."

Teprv r. 1882. nalézáme opět zmínku o dceři. Turgeněv píše z Paříže 28. ledna *Polonskému*: „Na mne trhlo neštěstí: moje dcera je úplně na mizině, rozvod její s mužem je nevyhnutelný — a já jsem nucen prodati své koně, kočár, obrazy (mezi jinými obraz znamenitého umělce krajináře Th. Rousseaua) atd." V této době byly rodinné finanční záležitosti Turgeněva velmi neutěšené, tak že k upokojení přítele svého, *Polonského*, Turgeněv píše: „Nechť to bude jakkoli, vždycky budu míti, jak řekl jeden Francouz, nejen ‚café', ale i ‚pousse-café', tedy není příčiny k jakýmkoli obavám. Pokud budu živ, vystačí to v největší míře."

Pobyt Turgeněva v cizině a především zvláštní jeho poměr k rodině Viardortové stál Turgeněva převeliké summy peněz; mimo to důchodů ze statků měl málo, neb osobně málo kdy býval na svých statcích, tak že ho správcové a všichni, kde kdo mohl okrádali. Tak sám píše ve svém psaní (ze dne 31. června 1876.), že správce K.. ský připravil ho o čtvrtinu všeho jmění v Rusku.*)

22 února 1882. píše Turgeněv paní Ž. A. *Polonské*: „Dcera moje, spolu se svými dvěma dětmi, donucena byla utéci od svého muže; musil jsem ji zde schovávati ... Pro dceru jsem našel útulek, kde jí muž nenajde. Mnoho mne čeká starostí ..." — O čtyři dni později píše: „Co se tkne mé dcery, to teprve nyní začínají trampoty: s advokáty a právními zástupci a t. d. mám mnoho práce. Rozepře může trvati rok a více, dcera musí se s dětmi ukrý-

*) Turgeněv, ač slul bohatým člověkem, míval často nedostatek peněz. — Mnoho peněz věnoval též na kupování obrazů; i sám píše, že v hôtelu Drouot byl znám pode jménem Grand Gogo Russe (Gogo nazývají Pařížané bohatého člověka, jehož lze snadno podvést). — 17. dubna 1878. píše Polonskému: „Ačkoli nejsem ještě na mizině, přece mé finanční záležitosti tak klesly, že jsem musil prodat svou galerii obrazů — a prodělal jsem při tom dvanáct tisíc franků. Přes to všecko jsem chudoby ještě velmi dalek."

vati — vše co měla, je navždy ztraceno, snad docela bude musiti utéci z Francie. Je mi, jakoby mne zasáhlo kolo a začalo mne vtahovati do stroje. To je tím smutnější, že, jak víte, zvláštní náklonnosti k své dceři nikdy jsem necítil. Vše, co jsem pro ni doposud dělal a i dále dělati budu, je mi vnuknuto jediné citem povinnosti. Tato nešťastná nehoda zadrží mne zde v Paříži déle než jsem předpokládal, tak že není pomyšlení, abych přijel do Petrohradu k Vašemu dni narození. Vy vidíte, že život začíná mi ukazovati své nepříjemné stránky; na štěstí zdraví mé se nezhoršilo — podagra mlčí — a jen někdy lehké nepravidelnosti tlukotu srdce připomínají mi, že jsem takým smrtelníkem jako všichni lidé."

O měsíc později píše: „Zůstanu-li v Paříži i dále, nebude to za příčinou processu, který teď nemá smyslu, neb moje dcera spolu s dětmi žije v úkrytu. — Třeba ukončiti jiné záležitosti." O dceři neděje se více zmínka v Sborníku.

Dcera Turgeněvova žije dosud v Paříži. Po smrti Turgeněva začala process proti paní Viardotové, hledíc aby poslední vůle otce jejího, jenž paní Viardotové vše odkázal, byla za neplatnou prohlášena — než od francouzských soudů byla odmrštěna. — Naskytá se otázka, proč Turgeněv odvezl svou dceru do Francie, proč ji nedal vychování v Rusku? Příčina byla ta, že dle ruských zákonů je to téměř nemožné, zvláště pro šlechtice, aby kdo svou nemanželskou dceru mohl přijmouti za vlastní. Ustavičný téměř pobyt Turgeněva ve Francii též přispěl k tomu, že přál si míti dceru u sebe, aby jí pak zde získal zaopatření. Mnoho činil Turgeněv pro svou dceru — avšak ta špatně splácela otci svému jeho starostlivosť. — R. 1856. též se sešel Turgeněv se sličnou kněžnou Meščerskou (viz str. 129. zde), která nerozuměla slova rusky, zrovna jako později dcera Turgeněvova. Turgeněv tehdy psal o tom hraběti Lvu N. Tolstému: „Slečna Meščerská není vina touto ohyzdností, než přes to vše je něco takového velmi nepříjemné. Nedá se mysliti, že by nebylo vnitřního, posud ještě tajného odporu mezi její krví, její plemenem — a mezi jazykem a jejími myšlénkami — a za příčinou tohoto odporu později buď se stane z ní osoba pravšední aneb bude musit mnoho trpěti." — A s dcerou Turgeněva přihodilo se to první. Podrobněji promluvíme o těchto událostech v jiném článku o Turgeněvu.

Co se tkne poměru Turgeněva *k rodině Viardotové*, připomínáme v krátkosti toto. Již r. 1845., tehdá mu bylo 27 let, seznámil se Turgeněv v Petrohradě se znamenitou operní pěvkyní paní Paulinou Viardot-Garcia a jejím mužem; jí bylo tehdá 24 let a byla již na čtvrtý rok vdána (muž její byl dříve ředitelem pařížského Theâtre italienne). Od roku 1845. trval Turgeněv s řečenou paní a její rodinou v blízkých přátelských poměrech až do své smrti. Internování do vesnice od 1852. do konce 1854. rozloučilo ho násilně od francouzských přátel — a již při první příležitosti jak mu byla vrácena svoboda, pospíšil Turgeněv za nimi. Dle vlastních slov jeho — on „přilnul" k těmto cizím lidem a strávil

s nimi a pro ně polovici svého života. Matka jeho byla nanejvýš popuzena slepou oddaností syna k paní Viardotové — nenazývajíc ji jinak než „proklatou cikánkou“, a pokud byla živa, neposýlala Turgeněvu, dlícímu na blízku své lásky, žádné peníze, jakoby syna Ivana na světě nebylo. Matka posměšně říkala o synovi, že jest „odnolubec“. t. j. dle definice Turgeněva člověk, který pouze jednou v živobytí může pravdivě milovat a na celý život zůstává věrným své jediné lásce. S uměleckou rodinou Viardotovou procestoval Turgeněv celou Evropu, a bydlil hlavně v Paříži a Baden-Badenu a jen někdy, a to na krátko, jel se podívat na Petrohrad a na svůj statek ve vesnici Spasské v orlovské gubernii. Již jsme uvedli to psaní, v němž r. 1856. píše hraběti Lvu N. Tolstému, že ho v Paříži zdržuje staré přátelství k jedné rodině, a měl již tehdá v úmyslu, že se navždy usídlí v cizině. Od té doby je celý život jeho věnován rodině Viardotové. Píše Polonskému z Baden-Badenu 1869. 3. dubna: „Jel jsem do Výmaru, abych byl ve výmarském divadle při provozování operetky „Le dernier Sorcier“, libretto jest napsáno mnou a hudba jest od paní Viardotové... Referat o tom nejspíše bude vytištěn ve feuilletonu „Petrohradských Vědomostí“. To se též stalo, ale proti tomuto referatu vystoupil „Golos“, nazývaje to beztaktnou reklamou se strany Turgeněva. — „Psaní mé z Výmaru,“ píše Turgeněv Polonskému 5. května 1869., „ovšem je reklama, avšak je to reklama o věci, kterou pokládám za velmi slušnou. Nalézati to *beztaktním* — že jsem po 25leté známosti *poprvé* pronesl jméno paní Viardotové v záležitosti, která se děla veřejně před obecenstvem — toho jsem se ani naditi nemohl.“ Musil tento nájezd „Golosa“ uraziti Turgeněva tím více, že v jednom z předešlých psaní psal hraběti Milutinovi: „Provozování operetky očekávám s netrpělivostí; bude-li mít úspěch, to může toto opatřiti novou karriéru pí. Viardotové.“ — Ve skutečnosti však „Le dernier Sorcier“ na polo propadl na výmarském divadle a pí. Viardotová obmezila svůj hudební skladatelský talent uváděním písní do zpěvu. — Turgeněv ovšem viděl v pí. Viardotové a v členech její rodiny jen krásné a dobré vlastnosti a proto dlel velmi rád mezi nimi, kochaje se šťastnou domácností znamenité zpěvačky. „Rodina Viardotová bydlí zde v Baden-Badenu celou zimu; nejstarší dcera (Louisa) učí se kreslení a prospívá neobyčejně. Je to vůbec podivuhodné děvče.“ — A vše rád koná pro tuto rodinu jakoby byl jejím strážným andělem. — „Jel jsem do Výmaru a do Berlína,“ píše 24. prosince 1869., „abych zařídil dočasné přestěhování (na dva měsíce — od 1. února do 1. dubna) rodiny Viardotové a své vlastní do Výmaru.“ — V lednu jel do Paříže, kde opět bylo práce plné ruce v záležitostech rodiny Viardotové, a opět odebral se odtud do Badenu, Výmaru atd. R. 1870. dostával Turgeněv tlukot srdce — byl to příznak podagry, kteráž ho svými záchvaty často navštěvovala; proto píše v červnu 1870. k starému příteli J. J. Máslovu: „V případě náhlého mého úmrtí věz, že mé akcie rjazaňské-železné dráhy, které mám u tebe uschované, jsou koupeny pro mou milou Klaudii Viardotovou (je to

druhá dcera pí. Viardotové); v případě katastrofy musíš je odevzdat do Badenu pí. Pauline Viardotové. Jsem nyní úplně zdráv, ale opatrnosti nikdy nezbývá.“ Tato něžná starostlivosť k členům rodiny této jeví se velmi často v psaních Turgeněva, i měla za sebou ten následek, že r. 1870. prodával rozličné části svých pozemků v orlovské gubernii, aby měl nějakou zásobu peněz. Roku 1870. píše hrab. Milutinové 20. června z *Badenu*: „Zde je dosud všecko ticho. Jsme na vše připraveni a bude-li třeba, odjedeme do Vildbadu — v kočárech, poněvadž všecky dopravy po železnicích jsou zastaveny. Pravím ‚odjedeme‘, t. j. rodina Viardotová a já; já se s nimi nerozloučím.“ — Z *Londýna* píše 2. dubna r. 1871.: „Paní Viardotovou, jakož i rodinu, zastal jsem chvála bohu, ve zdraví. Jak rád bych vám řekl něco určitého o svém budoucím přebývání a vůbec o svých plánech! Avšak při nynějších víc a více se zaplétajících poměrech v Paříži, ví rodina Viardotová méně než kdykoli, co se s ní stane — a následovně — já nevím nic. A proto musím ponechat lodičku svého života proudu náhod — a hledět, složiv ruce přes kříž, kam tě ponese.“ — Tyto řádky ukazují, v jaké míře Turgeněv byl oddán paní Viardotové — nejen myšlénkami, ale i skutkem, neb časté projížďky tak četné umělecké rodiny neobešly se bez velkých výdajů. R. 1873. prodal Turgeněv statek (Lubovšu) asi za 50.000 r. (psaní Máslovu 13. února 1873.); a 20. října 1873. píše z Paříže *Máslovu*, aby mu poslal 5000 rublů; „za 5000 rublů kup jistě akcie rjazaňské železné dráhy, jako dříve, na jméno paní Viardotové — a přidej je k těm, které již u sebe máš. Kurs je nyní špatný, ale nic naplat — těchto peněz zde velmi potřebuji. Takým způsobem zůstane u tebe, kromě akcií, ještě 20.000 rublů“. — 30. ledna 1874. píše z *Paříže*: „Že nejsem ještě v Rusku, je příčina — prosím tě, nesměj se! — že svatba mé nejmilejší Klaudie (dcery paní Viardotové) je odložena. Její nastávající jmenuje se G. Chamerot.“ — 25. února 1874. píše z Paříže *Polonskému*: „Předevčírem jsme slavili sňatek mé nevyrovnatelné Klaudie. Můžeš si pomyslit, v jakých starostech a v jakém radostném rozechvění jsem byl všechen ten čas. Nyní jsou oba mladomanželé tak šťastni, že je to až směšné a dojemné na ně hledět. Při takých okolnostech mne ovšem odpustíš, že jsem ti hned neodpověděl. Až přijedu do Moskvy, promluvíme o prodeji statku Kadnoje a o ostatních věcech.“ — 22. února 1875. píše hraběnce Milutinové: „Podagra mne úplně opustila, všichni *moji* jsou zde zdrávi, též jest zdráva novorozená dceruška mé milé Klaudie. Tedy přáti si nelze ničeho více.“ Od r. 1870. žil Turgeněv u rodiny Viardotové v Paříži; měl v hořejším poschodí dva malé pokojíky velmi skrovně zařízené. Léto strávil obyčejně ve vlastní ville vedle villy Viardotové „Les Frênes“ v Bougivalu blíže Paříže. Píše 3. října 1879. z *Bougivalu*: „U nás není v domě vše v pořádku. Porod druhé dcery paní Viardotové byl sice šťastný, avšak její pětileté krásné děvčátko dostalo spálu. To nás zde déle zdrží než jsme myslili.“ — Píše 22. února 1882., sdíleje všecky radosti a nehody rodinné: „Marianna (třetí dcera paní Viardotové) po-

rodila dcerušku po čtyřicítihodinném mučení, matka i děťátko její jsou v dobrém stavu". A dvě neděle na to: „Můj přítel Viardot (muž paní Viardotové) pořád je ještě churav, uzdravení jeho půjde pomalu a zdlouhavě. Ubohá paní Viardotová neodchází od jeho postele." V této době Turgeněv ustavičně potřebuje peníze — prodal svůj znamenitý obraz od malíře Rousseaua Treťakovu za 25.000 franků; a prosí, aby mu nedoplacených 5000 franků ihned bylo zasláno, pomýšlí též na to, aby prodal své spisy na věčné časy; jen aby se dodělal větší peněžité summy. Až do roku 1882. — jak sám píše Turgeněv 1. května 1882. P. B. *Annenkovu* — poskytoval mu prodej „Sebraných jeho spisů" šest tisíc ročních důchodů, kromě jednoho tisíce rublů, jejž dostával každoročně za zvláštní vydání „Zápisků myslivce" — tolik, možná i více, též vydělávali i nakladatelé jeho spisů — dodává.

Petrohradský měšťanosta, Glazunov, koupil r. 1883. právo k vydávání spisů Turgeněvových na věčné časy za 80.000 rublů.

Turgeněv věnoval rodině Viardotově sebe, své jmění, celou svou činnosť. Každá nehoda, potkavší někoho z rodiny, byla pro něho osobním neštěstím, každá radosť — jeho blažeností. Dětem paní Viardotové (byly tři dcery a jeden syn) byl Turgeněv bohatým strýčkem, nejněžnějším, obětovným přítelem a rádcem. Též odkázal vše své jmění a movitý majetek paní Viardotové spolu s těmi 20.000 rublů, které mu měla ještě vyplatit jistá petrohradská nakladatelská firma. Rodinný statek Turgeněva, Spasskoje-Lutovinovo, dostal se takým způsobem do francouzských rukou (Sic transit . . .), týž statek, v němž dědeček Turgeněvův při první zprávě o dobytí Moskvy Napoleonem, mrtvicí byv raněn, mrtev na zemi klesl.

Odkud se vzalo v Turgeněvu tolik lásky k paní Viardotové, která v prvních dobách zacházela s ním tak, jak zachází vůbec primadonna se svými zbožňovateli? Čím se to dá vysvětlit, že paní Viardotová na celý život upoutala k sobě bohatého Rusa, takové dobrotisko, jemuž žádná oběť nebyla těžkou a jenž miloval tak bezzištně a platonicky? Vypočítavosť, ješitnosť a lakota tak mnohých primadonn jsou známé; známo je též, že mnohé věnují svou pozornosť hlavně těm zbožňovatelům a přátelům, které mohou vyssávati a že málokdy jsou schopné citů přátelských a vděčných. Paní Viardotová při jejím vzdělání a sympathickém zevnějšku jistě tvořila výjimku od těchto primadonn. Byla-li však přes to všecko tato láska zřídlem blaha a štěstí pro Turgeněva — nebo neštěstím, nebo obojím — kdož to může určiti nebo zvážiti? Z mnohých jeho menších novell můžeme čerpati odpověď na tuto otázku. O tom nás nejlépe poučuje hrdina novelly „Dopisování" (Perepiska), jenž líčí svůj poměr k zahraniční umělkyni, která ho zhubila — slova tato mají autobiografický význam; novella vyšla r. 1855.

„Abych pravdu řekl," vypravuje o sobě hrdina řečené novelly, „ona se nikdy o mne zvlášť nestarala, sotva že si mne vší-

mala, ačkoli velmi dobrodušně užívala mých peněz. Avšak já... já již nemohl žíti nikde, kde ona nebyla, odtrhl jsem se rázem od všeho, co mně bylo drahé, od samé vlasti, a pustil se za tou ženštinou. Snad myslíte, že to byla rozumná ženština — nikoli! Vůbec ani na okamžení jsem se neklamal ve svém úsudku o ní, ale to mi nepomohlo. Nechť jsem myslil o ní cokoli — v její přítomnosti cítil jsem pouze hlubokou úctu... Měla v sobě mnoho života, to jest mnoho krve, té jižní slavné krve, do níž tamější slunce nejspíše vdechlo část svých paprsků. Ona spala devět hodin denně, jedla mnoho, nikdy nečetla ani jedné řádky, vyjímaje rozličné novinářské články, kde se o ní mluvilo... Kdo mohl očekávat, že se zamiluji do této ženštiny? Já aspoň toho neočekával. Neočekával jsem, jaká úloha mi připadne. Neočekával jsem, že se budu potloukat po repeticích, mrznout a zívat za kulisami, dýchat v divadelním čadu a seznamovati se s rozličnými nepříjemnými osobami — ba i poklony musil jsem jim dělati. Neočekával jsem, že jí budu nositi šál, kupovat jí nové rukavičky a čistit staré bílým chlebem (a to jsem jí dělal), vozit domů její kytice, běhat po předpokojích žurnalistův a ředitelů, mrhati pro ni penězi, nastuzovat se a stonati... Neočekával jsem, že obdržím konečně v jednom německém městečku šprýmovnou přezdívku: der Kunst-Barbar."

V těchto slovech cítiti jest ohlas hořkých upomínek — vidíme před sebou kalich utrpení, z něhož Turgeněv popíjel ne pouze ve své tvůrčí fantasii. (Též v pětiaktovém dramatu Turgeněva „Měsíc na venkově" líčí Rakitin hoře takové nešťastné lásky... Turgeněv mluví jeho ústy opět o sobě.) Všecko to snášeti po dlouhou řadu let v ustavičné odvislosti a s tisíci malicherných nepříjemností — k tomu je potřebí notné dávky passivní energie a bezohledné oddanosti. Nyní pochopíme, proč novelly Turgeněva, kdykoli jednají o lásce, spočívají na pessimistickém základu; proč v novellách vidíme zničené naděje, skácené plány, sklamaná srdce. Láska neblaží hrdiny Turgeněva, láska je drtí, mrzačí, ničí. — „Láska v skutečném životě," dí hrdina řečené Perepisky, „je pocit, lišící se od toho obrazu, jejž jsme si o ní utvořili. Láska není ani cit, je to nemoc, je to zvláštní stav těla a duše, ona se nevyvíjí poznenáhla... ona jest zde, obyčejně zmocňuje se člověka neprošeně, náhle, proti jeho vůli, na život a na smrť, jako cholera a zimnice. Ona své oběti chápe jako sup kuřátka a nese je kam chce přes všecko jich zdráhání. V lásce není rovnosti... v lásce je jedna osoba otrokem, druhá pánem, a není to bez důvodů, že básníci mluví o poutech lásky. Ano, láska je pouto a sice to nejtěžší pouto!" — A pro Turgeněva to bylo opravdu nejtěžší pouto! Láska je dle Turgeněva jako živelní pohroma, která láme každý odpor — je to „demonická síla, která všecky překážky potírá, proti níž nelze ničeho svésti, proti níž všecky rozumové a mravné důvody jsou marné". — V románu „Dým" jsou dvě poznámky, doplňující názor Turgeněva o lásce, a mající též autobiografický význam: „Nezdaří-li se muži úplně ovládnout

ženštinou, dobyti si od ní plné lásky, to znamená, že jí není hoden, že je tak slabý, tak malý, že nemůže sebou vyplniti její duši". — „Člověk slabý a silná ženština! Slabý člověk je pigmejem před silnou ženštinou."

Co dalo podnět k tomu, že v mohutném těle Turgeněva bylo tak málo pevné vůle, že v takové míře podřizoval vůli svou vůli cizí... vždyť byl v rukou paní Viardotové jako vosk, z něhož lze tvořiti formy jakékoli. Tentýž Turgeněv nenáviděl lesť a lež světa, a měl zmužilosť, aby obětoval falešnou záři předsudkův a klamu třebas i trpké pravdě, aby proti nepravdě s neohrožeností postavil své vlastní přesvědčení!... Jak vysvětliti tyto dvě protivy? Především nezapomínejme, že tu běží o „lásku" k proslavované pěvkyni ve zvláštních poměrech a okolnostech. Příčinu jinou, vzdálenou, lze najíti v nešťastném jeho mládí Matka jeho, Barbora Petrovna Lutovinová († 1850.), byla „ženština svévolná a vládychtivá", tak o ní píše sám Turgeněv, „která nám (mně a bratrovi) dávala prostředky k živobytí a často nám je i brala. Strávil jsem tři léta v cizině, nedostávaje od ní ani halíře, a přece mi ani nepřipadlo, abych na ní žádal svůj dědičný díl". Znáš, čtenáři, tu zlou *statkářku* v novellách „Mumu" a „Zájezdního hostince"? osobu to ukrutnou, mstivou, před níž všichni v domě se třásli... hledící na své nevolníky jako na nábytek, jako na nedokonalou třídu lidí, nemajících lidské city... V této statkářce líčil Ivan Turgeněv svou vlastní matku a to ještě způsobem velmi zjemnělým. — On vyrostl „uprostřed bití a ukrutného týrání nevolníků". Synové (starší Mikuláš a Ivan, náš spisovatel) poslouchali ve všem matku bez odporu; otec umřel již r. 1834. Mikuláš, jenž se oženil proti vůli matčině, nesměl přijíti matce na oči, ani on, ani žena, ani děti jeho. Ivan, jenž po svém otci byl neobyčejně dobrého srdce, byl matčiným miláčkem („Benjaminem srdce jejího"), ale dvě věci měla mu velmi za zlé: předně, že se zdržoval ve Francii pod vlivem „té proklaté cikánky" (tak nazývala paní Viardotovou), za to mu po tři léta neposýlala žádných peněz — a za druhé, že píše knihy — dle jejího náhledu „šlechtic musí sloužit — pojistit si karriéru a jméno státní službou a ne čmáráním a mazáním papíru; a kdo čítá též ruské knihy?" Synové již dosáhli plnoletí, a pořád byli závislí od matky; konečně dala po dlouhých přípravách a nekonečných řečech každému po jedné vesnici, ale bez officielního potvrzení, tak že jim je kdykoli mohla vzíti. K této licoměrné komedii starší syn mlčel, ale jemný Ivan, jenž dosud snášel všecky despotické kousky své matky, tentokráte to nevydržel a vyčetl matce její lstivosť a nelidské nakládání se všemi, s nevolníky, s příbuznými a vlastními dětmi. Matka vykřikla „nemám dětí" a vyhnala na místě oba syny z domu. Druhý den dal jí Ivan prositi o rozmluvu, ale jak jeho jméno uslyšela, chopila podobiznu „Benjamina svého srdce", praštila jí o zemi, sklo se rozlítlo na vše strany — nikdo nesměl podobiznu uklidit s podlahy a tak tam ležela mnoho neděl. Teprve na smrtelné posteli povolala k sobě 70letá despotka své syny, Mikuláš přijel, ale Ivan

byl v Petrohradě a přijel teprv po pohřbu matky.*) Turgeněv rostl pod surovým despotismem matky v takové podřízenosti, že samostatnosť jeho povahy nemohla se nijak jeviti a ustáliti. Když pak úmrtím matky přestal tento despotismus, ocitl se Turgeněv v podřízenosti jiné ženštiny, paní Pauliny Viardotové — v této podřízenosti setrval až do smrti. Asi rok před svou smrtí hodlal se sice vymknouti z tohoto poměru; paní Polonská (žena básníka) chystala se za tím účelem na cestu do Paříže, aby ho snad dostala do Ruska, než nemocný sám tomu nechtěl. „Chcete mi býti nápomocnou, a mne ošetřovati," píše Turgeněv 18. května 1882., „na to není pomyšlení; mé dámy (paní Viardotová s dcerami), které s takovou obětovností konají službu milosrdných sester, pokládaly by to za urážku, kdyby se někdo pletl do jich povinností." — O tři dni později píše: „Vaše obava, že zůstanu v Paříži samojediný, v dusném a těsném pokoji — je bezdůvodná. Nemám jeden, ale tři pokoje, velmi prostranné a výtečně zařízené; samojediný zůstávám pouze, když si toho sám přeji — a na venkov do Bougivalu rodina Viardotová pojede spolu se mnou." — V jiném psaní píše: „Sličné dcery paní Viardotové a ona sama jsou ustavičně u mne; nemoc má je nezhojitelna, ale ošetřování a pohodlí mám výtečné." a při tom podotýká v P. S.: „Až budete v Spasském, pozdravujte ode mne dům, zahradu, můj mladý dub — otčinu pozdravujte, kterou již nejspíš nikdy neuvidím." 12. července 1882. píše z Bougivalu: „Přejete si vědět, kdo zde se mnou bydlí. Jsou zde paní Viardotová a její muž, dcera její Klaudie se svým mužem Chamerotem a dvěma dceruškama (sedmiletou a tříletou), druhá dcera Marianna se svým mužem, pianistou Duvernoisem a s tříměsíčným hošíčkem, konečně Pavel, syn paní Viardotové — houslista. Ostatně za několik dní všickni se rozjedou — a já zůstanu zde se stařečky. Ošetřování mé je výtečné." V nemoci své byl obklopen Turgeněv lidmi, kteří ani nerozuměli jeho mateřské řeči. Často potěšil ho návštěvou některý krajan, ale jen na krátko. Dne 21. srpna 1882. píše *Grigorovičovi*, jenž mu byl poslal fotografii s podobizny 25letého Turgeněva z r. 1843.: „Podobnosť shledávám opravdu," a dodává velmi významná slova: „Upomínky o mém mládí mají pro mne jakýsi hořký ‚arrière-goût', *zdá se mi pořád, že jsem jí špatně použil*... a může být, že se mi to tak jen zdá — byl jsem tak stvořen, že jsem jinak ani nemohl ji použiti". Těžkomyslností, tichým a truchlivým steskem ozývají se velmi mnohé i dřívější dopisy Turgeněva. — „Žalostná a těžkomyslná nálada ducha nevznikla ve mně od nedávných nepříjemností," píše v psaní r. 1877., „ale trvá ve mně již velmi dlouho — malem od samého mladého věku." — „Duše má je smutnější smutné noci," píše jindy svému příteli: „jsmeť oba, pří-

*) Воспоминанія о семьѣ И. С. Тургенева, Вѣстникъ Европы 1884. г., Ноябрь и Декабрь. Tyto upomínky jsou z péra paní Šítové, která jsouc v mládí sirotkem, byla přijata od matky Turgeněva za vlastní dceru a mládí své u ní strávila. Velezajímavého tohoto náčrtku nevšiml si dosud ani jeden z našich časopisův a žurnálů.

teli, dva střepy dávno rozbité nádoby". Vůbec záchvaty melancholie a pessimismu vzhledem k životu vyskytují se u Turgeněva velmi často a dodávají též mnohým jeho výtvorům zvláštního půvabu. Turgeněv nebyl tak šťasten jako Göthe — nedovedl se vymaniti této pessimistické náladě — již proto, že jemnocitný Turgeněv vyrostl uprostřed bití a mučení nevolníků, páchaného k rozkazu matky, kterou tak horoucně miloval. Představme si mladinkého, předobrého Turgeněva s jeho úctou k lidské důstojnosti vyrůstati v těchto poměrech, z nichž byl si zachoval jedinou útěchu tu, že nikdy neposkvrnil ruky své ani jedním udeřením („возросшій среди побоевъ и истязаній я не осквернилъ руки своей ни однимъ ударомъ"), a snad si vysvětlíme, proč tato těžkomyslnosť se vyvinula již v útlém jeho mládí, provázejíc ho až do smrti. Jeho ruské lesy, stepy, ruský podzim a jaro — vše se stápí v hluboké melancholii, kterouž jsou proniknuty i slovanské národní písně. Čtenáře bolestně dojímá tento beznadějný zármutek velikého umělce a horoucího lidumila. Poslyšme jen, co napsal o sobě r. 1878. — jaká hluboká bolesť jeví se v těchto několika řádcích:

„Nastaly dni pošmourné, kruté. Dostavily se své nemoci, neduhy milých osob, chladnosť a tma stáří. Vše, co jsi miloval, čemu jsi se s láskou oddával — klesá a kácí se. Cesta tvá jde dolů.

Co tu dělat? Rmoutit se? Hořekovat? Ani sobě, ani jiným tím nepomůžeš...

Na schnoucím, zkřiveném stromu bývá list drobnější a řidší — ale zeleň jeho je tatáž.

Schouliž se i ty, vejdi do svého nitra, do svých upomínek — a tam v hlubině, na samém dnu soustředěné duše zaleskne se před tebou tvůj dřívější, jen tobě přístupný život — zaleskne se svou vonnou, stále ještě svěží zelení i přívětivostí a silou jara.

Ale buď opatrným, ubohý starče!... nehleď do dálky!"

Připomínáme též slova Turgeněva z roku 1882., jak o tom vypravuje Edm. Goncourt. Byltě v té chvíli Turgeněv velmi zasmušilý i řekl mezi jiným: „Víte, jak někdy v pokoji úporně se drží zápach mošusu a tento zápach nelze ničím zničiti. Rovněž tak cítím vždy okolo sebe zápach hniloby, vání smrti a hynutí." Jeho mučí ustavičně protiva mezi věčností a necitelností přírody a mezi pomíjejicností nejlepších snah člověka a práce jeho. *Ralston*, anglický literat a výtečný znatel ruské literatury, dí o něm: „Slovanský temperament je náchylný k melancholii a Turgeněv byl pravý Slovan Ostatně nebyla to pouze přirozená náchylnosť k melancholii, která dodávala smutný nádech jeho tvůrčímu talentu. On nenáležel k lidem šťastným, jakž to zasluhoval více než kdo jiný. Jednou se mi svěřil, že cítí, že byl stvořen pro tichý domácí život, s jeho rodinnými radostmi. Avšak toto štěstí nebylo mu dáno... a život jeho byl zakalen nedostatkem rodiny. Jakési mračno zaclánělo mu, že neviděl veselé sluneční světlo a že na své životní dráze viděl stín, jenž je patrný i v jeho výtvorech." — Myšlénka o smrti, o smrti ustavičně blízké, ustavičně visící nad hlavou všeho živoucího, myšlénka o bezpomocnosti člověka vůči

věčným a lhostejným silám přírody — myšlénka tato tížila neobyčejně Turgeněva — jak to vyslovil v jedné „básni v prose“ (Holubi): — schoulilo se před bouří pod přístřeším pár holubů; oba se rozčepejřili — a cítí každý svým křídlem křídlo souseda... Je jim dobře! I mně je dobře, hledícímu na ně. Ačkoliv jsem samoten... sám a sám jako vždy

Turgeněv byl náruživý honec, byl však vždy prostředním střelcem, jak sám dosvědčuje. Od častého nastuzení na honbách v Rusku, Francii, Německu, Anglii — honec často promokl, skrze bažiny a louže kráčeti musil při podzimním nepočasí — dostal dnu, jejíž přebolestné záchvaty často ho trápily a na dlouhé neděle k lůžku poutaly, tak že v pokoji svém jinak než na berlích často ani choditi nemohl. Již od svého 40. roku trpěl Turgeněv touto velmi trapnou podagrou, záchvaty častěji a častěji se jevily — od roku 1869. míval tu nemoc každoročně; řečeného roku zastihla nemoc tato i srdce, tak že lékaři zakázali mu honbu, k čemuž dodává ve psaní 19. června 1869.: „Černý mrak, jenž u každého člověka visí na obzoru, přikvačil na mne svou přední částí.“ — Dne 28. září 1872. píše: „Přes měsíc trpím podagrou v noze! Asi desetkrát opakovaly se nejstrašnější záchvaty hned v šlapadle, hned v kolenu — celé neděle jsem musil ležet v posteli nepohybně a když jsem vstáti chtěl, bez pomoci berly neb holi to nešlo.“ — 6. března 1874. píše: „Již přes týden ležím aneb sedím doma a nemohu hýbat nohou. Podagra není nadarmo ženského rodu — je to nemoc plná vrtochů.“ — 12. května 1877. píše romanistovi *Alfonsu Daudetovi*: „Měl jsem opět dlouhý a velmi silný záchvat podagry. Včera jsem poprvé vyšel z domu a nohy a kolena mám takové, jakobych byl 90letý stařec.“ — Později píše: „Je mi lépe, avšak mravně jsem více než mrzákem — jsem úplným starcem — pouze upomínky o dřívějších přátelích a časech mne poněkud oživují.“ — 23. září 1881. píše Polonskému z Bougivalu: „Tys podivín se svým pocitem *vlastní* tíže. Já jsem již 30 let znám s tímto pocitem — a to pouze dokazuje, jak jsi byl dosud mlád.“ — 20. října píše: „V Anglii jsem šel na hon, honba byla výtečná, t. j. viděl jsem množství zvěře, ale střílel prašpatně! Vidím, že i toho musím nechat.“ — 1. dubna 1882. píše *Grigorovičovi* z Paříže: „Za dvě neděle vyjíždím odsud — a na počátku (našeho) května budu v Moskvě.“ — Bohužel, že se to nikdy nevyplnilo. — 8. dubna píše paní *Polonské*: „Onemocněl jsem — mám angine de poitrine; je to podagrická neuralgie srdce, mám strašné bolesti v rameni, v lopatkách a prsou spolu s těžkým dýcháním. Musím ležet neb nepohnutě sedět. Léčí mne znamenitý Charcot — nemoc před šesti nedělmi nezmizí. Měl jsem ještě jiné znamenité lékaře, kteří však vesměs diagnosu nemoci nemohli určiti.“ — O dvě neděle později píše: „Nemoc má spočívá na podagrickém základě a lékařové mi řekli, že by bylo velmi dobře, kdybych dostal podagrický záchvat v noze, že by se tím bolesť od prsou a ramene odvlekla. Stalo se tak, dostal jsem záchvat podagrický ve třech místech, v obou tlapadlech a v koleni. Muka

byla silná i myslil jsem si: tím lépe. Avšak záchvat přešel a bolesť v rameni zůstala. — Čekati a trpěti — to jsou v této nemoci, proti níž není prostředků v lékárně — dva hlavní léky." Dodává v následujícím psaní: „Budu vám dávat časté a důkladné zprávy o své nemoci a věřte mi, že jako jsou mi drahými a blízkými přátelé zdejší (rodina Viardotova), rovněž tak jsou mi drahými i ruští moji přátelé." — Nemoc jevila se co angina pectoris, měla však hlubší základ. Turgeněv sám svou nemoc popisuje takto 26. května 1882.: „Člověk nemůže ani chodit ani stát jinak, leč že u něho povstávají strašné bolesti v prsou a levém rameni. Teď se připojily k tomu bolesti v druhém rameni a v boku, tak že nemohu ležet, zbývá jedno: sedět a užívat podkožné vstřikování morfia. K tomu ke všemu si pomyslete strašná muka podagry v nohou a hlavně — nejistotu, že tomu bude kdy konec — a máte tu před sebou radostný obrázek. Posud sedím zde jako chillonský vězeň — a nemohu se těšit ani tím, že mne Byron opěje a Žukovský přetlumočí (druhá útěcha je špatná)." — 26. května 1882. píše *A. V. Toporovu* i P. S.: „Právě jsem obdržel od Gincburga psaní, v němž mi nabízí, abych poslaných jemu 18.400 rublů použil na vydání svých spisů — jež bych pak sám prodával. Byly by to ovšem velké výhody — ale čím budu zatím žít?" Tím opět se vyvracují rozličné zprávy o velikém bohatství Turgeněva, že prý důchody jeho obnášely 40.000 rublů ročně (jak to tvrdí Osvěta 1884., str. 330.). — 29. června 1882. píše paní Ž. A. *Polonské* do Spasska: „V nemoci mé není žádná změna, ona je jako granitová skála. Časem je mi o něco lépe, pak opět hůře — to je program mého života. V noci nespím, navzdor teplým obkladkům, chloralu, chloroformu a morfiu. O cestě nějaké nelze myslit a proto mne ani nezvete do Spasska, nemluvte, jak byste mne tam pilně ošetřovali... Vím to vše a ještě více se tím mučím. Hledím se smířiti se svým nezměnitelným stavem a proto pečlivě od sebe zapuzuji všeliké naděje a vůbec všecky sny o budoucnosti. Osobní můj život přestal." Turgeněv přes to všecko nepozbýval ducha a tvořil, pokud měl síly. Tak v létě 1882. napsal ještě novellu „*Klára Miličová*", původně chtěl ji nazvat „Po smrti", ale pak název změnil (aby ho kritikové nevinili ze spiritismu), a připravil k tisku dříve již napsané „*Básně v prose*". Básně vyšly v prosincovém svazku Věstníka Evropy — a „Klára Miličová" — v prvním svazku r. 1883. — byla to poslední práce Turgeněva a opět v ní pojednává jako ve „Faustu" a v mnohých jiných novellách šíravosť první začínající, ale nešťastné lásky... a byla psána, když tělo jeho již podléhalo strašnému neduhu. — 4. srpna 1882. píše: „Nic nežádám od života, leč to, aby bolesti mé ulevily." — 23. srpna: „‚Seď, lež nepohnutě' je mé heslo! — Úplně chápu stav ústřice, přirostlé ke skále. Ale ústřice nic jiného nezakusila — a též jiného si nepřeje." — Později píše vzhledem k svým strašným bolestem a stařecké osamotnělosti: „To smrť nás připravuje, by nám nebylo tak těžko se loučit se životem." — V jiném psaní: „Vidím, že lze žíti i když člověk není s to, aby stál, chodil, jezdil.

Ústřice jsou aspoň tak živy! A já se více vyrážím než ústřice..." — 27. října 1882. píše: „Sedím neb ležím $23^3/_4$ hodiny v 24 hodinách a přímo se bojím sebou hýbnout, neboť mi to vzbuzuje nesnesitelnou bolesť." — O měsíc později píše: „Úplně jsem se smířil s nezhojitelností své nemoci a úplné bezprospěšnosti lékařských prostředků... Opakuji, neklesám na duchu. Pokud jsem ještě choval naději, bylo hůře, a nyní věda, co mne čeká, jsem pokojný. Mně je 64 let, užil jsem na světě radostí dost, musí přijít jednou konec." — 12. května 1883. píše *Polonskému* (poslední psaní napsané celé rukou Turgeněva, později na diktované psaní jen se podpisoval): „Dlouho jsem vám nepsal — milí přátelé — o čem jsem měl též psáti? Nemoc nejen že neslábne, naopak se sesiluje — bolesti mám ustavičné, nesnesitelné — není naděje — touha po smrti stále roste — a zbývá mi pouze prositi vás, abyste i vy mně přáli, aby se splnilo přání vašeho nešťastného přítele. Objímám vás všecky." — Dodáváme o smrti Turgeněva toto: V měsíci srpnu bylo již patrno, že každodenně může nastoupiti vykoupení od strašných bolestí — smrť. Nemocný po celé dni ležel bez pohybu — jen zřídka a to na krátko jsa při vědomí. V předvečer a samý den úmrtí byl úplně bez sebe a pouze dýchání svědčilo o tom, že život ještě neshasl. V pondělí dne 22. srpna 1883. (3. září dle ruského kalendáře) o druhé hodině odpolední Ivan Sergějevič skonal. Na obličeji jeho bylo pozorovati první den po jeho smrti hlubokou vrásku mezi brvami, utvořivší se od strašných křečovitých bolestí; to mu dodávalo přísného a rázného vzezření. Druhý den objevil se v jeho obličeji výraz dřívější dětinské dobroty, jakáž krášlila velikého lidumila za živa.

Slova, která zvěčnělý psal r. 1856. hr. Lvu N. Tolstému: *„je-li na světě bytosť, která zasluhuje, aby byla šťastnou, je to vaše sestra — a právě takové bytosti osud pronásleduje"*, lze říci též o Ivanu Turgeněvu. Osud nešetřil v životě jednoho z nejšlechetnějších lidí; lhostejná příroda tou nejbolestnější nemocí ničila poznenáhla jednoho ze svých nejnadšenějších ctitelů. Stoická pokornosť osudu, jakž je vrozena prostému ruskému lidu, schopnosť jeho, snášeti ty největší pohromy bez reptání — tuto vlastnosť jevil Turgeněv v největší míře i ve své nemoci, i byl opravdivým bratrem té trpící Lukerie, o níž tak tklivě psal v náčrtku „Živé ostatky" (Živija mošči), byl opravdivým synem toho národa, jehož *„dlouhotrpění"* a *„tiché odevzdání do vůle osudu"* tak krásně byl oslavil v nejednom náčrtku.

Nemoc, která byla příčinou smrti jeho, zjištěna byla teprv na pitevním stole. Byl to rak, jenž se vyvinul v žlazách meziplicních (Carcinoma mediastini cum consequente usuratione vertebrae), později se rozšířil na páteř a zničil tři prsní obratle. Zjištěním nemoci dají se snadno vysvětliti strašné bolesti nemocného; zhoubná rakovina zasáhla totiž záhy jedenáctý pár nervův a srdeční nervní pletivo. Proti této nemoci nebylo léků — jediná útěcha byla: „Trp klidně; čím dříve přijde

smrť, tím lépe —“ a tím se i trpitel těšil mnoho měsíců před svou smrtí.

Vydaný Sborník psaní Turgeněvových líčí nám v pravém světle velikého člověka, nadšeného vroucí *láskou* k lidem, k vlasti, k literatuře i umění — a chovajícího též neúmornou tu *víru*, že zvítězí i v Rusku světlo, svoboda a pravda. Tato víra a láska proniká jeho spisy — nehynoucí to pomníky jeho zlatého srdce — jimiž honositi se budou Rusové, pokud lidem na této zemi jako vodící hvězda bude zářiti trojice: pravda, krása a dobrota.

„Человѣкъ онъ былъ.“

Slovanské dojmy z Francie.

Několik z denníku vytržených listů.

Podává Edvard Jelínek.

V theorii již dávno vyslovenou zásadu, že kmen romanský s kmenem slovanským více má příbuznosti, než s rasou germanskou, pociťuje v praktice zajisté každý Slovan přestoupivší hranice Francie. Ovzduší za Rýnem rázem i nápadně se mění, jakoby zproštovalo se všeho, čím ovzduší germanské spíše ochlazuje, než rozehřívá.

Zdá se, jakoby to leželo v tajuplných prvcích naší duševní nálady. I vynikající a rozhodně krásné stránky povahy po Rýn rozložené Germanie působí při vší načihané úpravnosti chladně, cize. Klidný rozmysl vede nás ovšem k nejednomu uznání, skloníme snad tu i tam hlavu, ale málo tam působí vlídnou příbuzností, téměř nic nevdechne do duše pocit přátelství. Jakási ledovatá sobeckosť mamonáře a egoisty, ač nádherně zřízeného a mnohými pěknými věcmi opatřeného, zeje nám vstříc — aniž by vše to s to bylo nás pro sebe rozehřáti.

Nemohu si pomoci, ale tak mně bylo vždy na půdě německé říše, i tam, kde uvažoval jsem s úctou velkolepých zajisté úspěchů systematické a vytrvalé práce germanského snažení. Přičítám chladivosť dojmu z p ů s o b u, jakým se Germanie představuje.

Pro samou přilbu, tabulku, system, pravidlo a formu tendenční, k níž každý jaksi železně je přikován, nepostřehne člověk málem účin prostoty lidské, která přec jen jest základem všeho života a vší záživnosti. Rozpomene-li si člověk při všem tom ještě, jakými prostředky dodělala se Germanie svého nynějšího stupně, zmůže se sotva c i t jeho na upřímné, sdílné nadšení.

Zcela jinak za Rýnem, od Strassburku počínajíc!

Geograficky jsme si vzdálenější, neznáme se s Francouzi ani tak, jak s Němci, také styků neměli jsme s nimi tolik — ale ku podivu, Francie působí na nás hned v prvním okamžiku, kynouc krokům našim vstříc přátelsky, vlídně a přítulně. Přivykáme všemu sami nevědouce jak, a přestáváme býti otylými cizinci dříve, než se nám zdá. A rozdíl je nepopíratelný!

Ten baldachýn slávy, jenž velebně se klene nad Francií, nepochází z výroby amerikanského šicího stroje, ani z kořisti loupežné, ale ze staletého vývoje přirozené civilisace. Co krásného a velikého zde zastavuje kroky poutníkovy, nesráží ho k zemi, neuráží, nepонižuje, nepoličkuje ho trpkými zpomínkami, jako furiantské ozdůbky sobce, nýbrž povznáší jej k ušlechtilým myšlénkám kráčeti cestami, po kterých se dospěje k výši stejné.

Francie není rybou, která žije z ryb malých, vlastní její velikosť a síla stačila, aby stála v popředí obdivovaném a rádo uznávaném. Nechodíme tu po hrobech přemožených a neobdivujeme se ledajak si přišantročenému majetku. Co Francie má, to je majetek vlastního ducha a vlastní pokročilosti i práce, jmění čestné a poctivé! Musea, knihovny, obrazárny a jiné krásy staly se ohromny ne plenem, lupem a přiodíváním se cizím peřím, nýbrž vlasteneckými dary a civilisačními snahami.

K tomu druží se francouzská všeotevřenosť a vzdušnosť, kterouž mile provívá svěží vánek vynikající mohutným proudem ze zásady krásného hesla veskrz sympathické republiky: Liberté, égalité, fraternité!

To vše jest, co nás k Francii přibližuje naplňuje úctou, pozbavuje chladu cizinství a vede k sympathiím.

* * *

Kolik je v Paříži Slovanů, neví určitě nikdo a čísla tu a tam udávaná nelze nikterak považovati za spolehlivá, soudíme však na základě srovnání rozličných údajů, že počet ten 10.000 nepřevyšuje, ač valně se k tomuto číslu blíží.

Nejčetněji jsou zastoupeni v Paříži Poláci a Rusové, kteří, ač tvoří kolonie v sebe sice dosti uzavřené a samostatné, přece nezanikají úplně v mraveništi ostatního obyvatelstva hlavního města civilisované Evropy. Poláků počítá se rozličně od 3000 do 5000, Rusů všeobecněji 3000. K tomu dodati sluší, že Poláků spíše ubývá, kdežto počet Rusů alespoň zjevně neklesá. Čechů trvale osedlých jest v Paříži přes 200, Jihoslovanův asi 300. S tímto počtem souhlasí v zásadě také prof. Leger.

Přibližný údaj statistický klade bezděky otázku, jak se Slovanstvo v očích Paříže representuje. Jako Slovanstvo nikterak, jako jednotlivé kmeny nepoměrně, snad ani tak, jak Maďaři, kteří v ostatních letech svými výlety a některými vlasteneckými magnaty ve Francii přebývajícími mnoho hluku nadělali. Nepřikládám sice mnoho váhy tomu, že ku cti Maďarů pořádáno v Paříži slavné uvítání a slavné představení ve velkém vládním divadle, ani nepřeceňuji časté přetřásání anekdotických zpráv o Maďarech v sloupcích předních časopisů pařížských, ale tolik je jisto, že malý nárůdek maďarský, v kulturních svých vymoženostech (o politických ani nemluvím) tak rád za nic považovaný, uměl alespoň v poměru přestihnouti Slovanstvo. Ku cti Maďarům nepopíratelně slouží, že dovedli ve středu velikého národa netoliko pozornosť k sobě obrátiti, ale okázalé přátelství jistých vrstev jeho si získati.

Ze Slovanů pronikli ve veřejném životě pařížském jen Poláci a Rusové, o ostatních Slovanech, Češích a Jihoslovanech v Paříži usedlých neslyšno nic, neb tolik, že to ani za řeč nestojí. Poláci mají kus historie na zemi francouzské a ačkoliv interess politický obrací v novější době pozornosť i zájem převážně k Rusku, přece jen zdají se Poláci podnes býti nejvydatnějším živlem slovanským v Paříži. Jsouť oni občany republiky francouzské a srostli s ní namnoze. Stopy toho jeví se nepochybně zjevně ve vnitřním životě francouzské společnosti, do níž dosti značně zasáhla zejména v dřívějších letech emigrace polská, což jaksi tradicionelně zachovalo se do časů nejnovějších.

Že Rusko dostalo se na povrch, abych tak řekl politicky a officielně, je úplně přirozeno. Politický význam a vývoj Ruska nemohl zůstati Francii lhostejný, tím spíše, jelikož představoval se v stránkách jasných, Francii prospěšných a i pro širší kruhy — zajímavých. Vším tím, čím zajímalo a zajímá Rusko Francii, nemůže již zajímati Polsko, tím méně Čechové. Jedno pak vyplývalo z druhého. Připomenu-li k tomu ještě, že Rusové i společensky uměli zaměstnati mysl francouzskou, jest populárnosť jejich přirozeným výsledkem sběhu okolností. Také mnoholetý pobyt od Francouzů velice váženého Turgeněva v Paříži, sensační kmitání se několika ruských boháčů v salonech, hernách a na bulvarech, pohostinné přístřeší duchaplné kněžny Dolgoruké, jejíž salony staly se rázem středem vybrané společnosti pařížské, a mnohé jiné prostředky privatní vzbuzují interess a šíří jej do kruhů, o nichž se praví, že dávají ton.

Z toho nevyplývá jen v poslední době do mody přišedší u dám francouzských vyšívání ruské na rukávech, frenetický potlesk, zatančí-li v šansonetním divadélku kdosi báječně zmrzačeného a karikovaného „kozáka" atd. Z toho pochází více... více!

Z toho vyplývá, že roste vůčihledě interess k ruskému jazyku, k literatuře, k ruské vědě, slovem ke všemu životu ruskému. Politický význam veliké říše žene vše to sám mohutným proudem ku předu...

Polákům ze všeho toho zbylo málo — ač těšili se před časem ještě hojnější pozornosti a vřelejšího zajisté ponětí národních svých stránek. Veliká sympathie Francie k Polsce měla ráz idealní lásky; interess k Rusku vyplývá spíše z realistického významu veliké říše.

Nechtěl bych, aby za něco bylo pokládáno, že podnes ve velké opeře v balletu „Coppelia" tančí as dvacet párů v polských krojích národního mazura, což strhne obecenstvo k bouři potlesku, neb že v elysejských polích na podiu šansonetek hezounká Mademoiselle Belska, prý z Varšavy (ale ve skutečnosti rodačka z Toursu), vyzvoní na zvonkové hře jakýs — dle udání — polský marš, jenž na hlučnou žádosť několikráte se opakuje, při čemž šviháci pařížští tak rádi si vzpomínají na pověstnou krásu Polek, neb že totéž ztvrzuje galantní spisovatel Leon Beauvale slovy: belle, comme un Polonaise. To, čím Poláci podnes v Pa-

říži jsou, jest povahy převážně vnitřní a postrádá bývalé bezprostřední součinnosti Francouzů v životě veřejném. Nicméně jeví se polskosť na zemi francouzské přese všechen stesk samých Poláků a snižování živlů nepřejných ve svých základech ve světle příznivějším, než se roztrušuje. Minula sice zevní okázalosť a účasť, ale nezůstal beze stop čas, kdy nejpřednější synové vlasti ve Francii se usazovali, zde žili a zmírali se všemi svými tužbami i strastmi!

Dosud mají Poláci v Paříži své knihovny, své ústavy dobročinné, školy i společnosť důstojnou a vynikající, což v jisté míře nedosti lze oceňovati. Promluvíme o tom obšírněji a zvláště níže — o věcech i o osobách.

A my? O veřejné jakés representaci nelze ani mluviti, ba postrádáme dokonce i vnitřní bytnosti řádně skupené na francouzské půdě.

Není kavalíra českého, o němž by pařížské noviny mohly cokoli zajímavě českého povědëti, není vznešené dámy české, kteráž by vítala za pohostinným prahem svým vyšší pařížskou společnosť, daříc ji roztomilostí a duchaplností, není literata-olbříma, jenž by na místě byl v důvěrném styku přátelském s vynikajícími muži Francie, není žádné zámožné intelligentní společnosti české, která by za svůj národ o sobě dávala vydatně věděti.*) Co (našeho) intelligentního v Paříži trvaleji přebývá, dalo by se spočísti na prstech, a i to z příčin pochopitelných nezávodí na kolbišti vzájemnou pozornosť vzbuzujícího života. K tomu nestačí jen majetek duchovní, ale i velice rozhodují způsobilosti — hmotné.

Je pravda, že rok co rok intelligence česká vysýlá do Paříže své turisty, kteří přijdou, rozhlednou se a zas domů jdou, poctivě a čestně, jak přišli. Proč? Poněvadž nepoměrně značné procento z nich zápasí i s řečí tou měrou, že nemohou se při nejlepší vůli vymknouti z mezi nejvšednějších turistů — nejoddanějších otroků známých červených knížek, netištěných ani v Čechách, ani ve Francii. Tím se stává, že také nikdo o nich neví, aneb zas tak málo, že to ani za řeč nestojí.

O pařížské České Besedě nechci a nemohu rozhodného úsudku vysloviti. Za mého času sídlila v lokále velice úhledném,**) a odbývá jednou týdně schůze navštěvované rozličně. Také zábavy pořádá Beseda, zejména času zimního. Jinak jest v Besedě pusto. Kdesi v koutě povalovalo se několik českých časopisů v pořádku přežalostném — povím to upřímně — České Besedy nedůstojném. Pásky z čísel několik dní starých strhoval jsem si obyčejně sám, z čehož skromně soudím, že poptávka po nových zprávách z otčiny nebyla zde příliš veliká. Ale snad se mi to vše

*) Snad lze namítati, že žijí v Paříži vynikající malíři čeští. Nemohu než konstatovati, že malíř oddán jest především svému umění — jemu posvěcuje všechen čas svůj i všechny myšlénky své. Kromě toho není každý společensky způsobilý a také ne každý může vyšším veřejným poměrům žíti přiměřeně, což jej již samo sebou do jisté míry vylučuje z veřejné působnosti.

**) Nyní rue Jean Jacques Rousseau 41.

tak jen zdálo. Ostatně doufám, že to byla jen jakás doba přechodní, z níž nelze posuzovati celek.

Jinak to vypadalo ve „filialce“ našich krajanů.

Nalézá se v Palais Royal (!); jde se tam po stupních do podzemní jakés místnosti, připomínající spíše londýnské útulky odloučené od všeho světa, než pařížskou eleganci a příjemnosť. Je to slovem sklípek neutěšený, temný a dusný, do něhož světlo boží nevniká. Tam při stolech, sklenicích a v dýmu, jenž sotva pronikal blikající plamínek plynu, spatřil jsem vždy milé tváře české. A ruce, které se tu tisknou, jsou mozolné a tvrdé, kdož však pochybovati smí, že jsou čestné a že čestně vydělávají chléb denní pro sebe i pro ty, které k nim náležejí?! Zde zní milý jazyk český zvukem plným...

Ale světla a zdravého vzduchu tam málo...

Potácel jsem se odtamtud s podivnými myšlénkami.

Po těchto všeobecných úvahách bude laskavým čtenářům tím zřejmější, co poznamenám o významu přednášek prof. Legera. o němž vzpomínka bude na jednom z příštích listů těchto skrovných vzpomínek.

* * *

Pařížský Salon těší se pověsti světové. V obrovské a nádherné budově Palais de l'industrie v Polích elysejských pořádá Francie každoročně velkolepou výstavu uměleckou, kteráž mimoděk stává se kolbištěm světa uměleckého a do jisté míry jasně vykazuje, jak ten který národ v tvoření uměleckém vyniknul neb i — klesnul.

Kavalírská Francie popřává cizincům stejných práv a tak se stává, že v Saloně skytá se každému národu příležitosť, pochlubiti se před světem, čím chlubiti se s to jest. Není tu však kolbiště snadné, neboť kdo v pařížském Saloně nechce býti ztracen, ten mnohým musí vynikati nad prostřednosť. Umělá reklama, kamaraderie a jiné trní života nešvaří sice i zde, ale konec koncem vítězem je přec jen ten, kdo skutečným byl bohatýrem svého uměleckého tvoření. Nepovažuji za vrchol slávy čestný peníz, čestné vyloučení z konkurrence a jiné pasování na mistrovství; kladu více váhy na klidný podiv a hold do proudu intrik nezavlečených přátel a znalcův umění, jichž se v pařížském Saloně soustřeďuje zajisté množství veliké téměř ze všech dílů světa a jichžto nedělaný úsudek šíří snad volněji, za to však jistěji zaslouženou slávu umělcovu, než okamžitý bombast, vynikající nezřídka z pohnutek rázu rozmanitého. Tím méně mohou sloužiti za spolehlivé vodítko dobrosrdečné referaty o účasti slovanského umění v Saloně tak štědře sypané v slovanských časopisech. Soudě podle ohlasův uveřejňovaných v rozličných časopisech slovanských, byl jsem náhledu, že slovanské umění v paláci nad Sekvanou netoliko důstojně jest representováno, ale že i nad jiné vyniká, což by ovšem při ohromnosti slovanského světa nebylo nemožné. Z toho,

co se četlo (také o Saloně r. 1885.), nejinak bylo souditi, než že slovanská malba vykonala již dokonale za hranicemi své poslání.

Skromný úsudek zde vyslovený nevztahuje se k minulosti, obmezujeť se výhradně k Salonu r. 1885. a tu nebude snad nikoho, kdož by mne vinil z předsudku, jestliže povím, že letos je Slovanstvo zastoupeno v Saloně chudobně — chudobněji nežli je potřebí.

Nechci mluviti o umění českém, ale o polském a ruském směle tvrditi mohu, že se jeví ve světle nepoměrně jasnějším na výstavách varšavských, krakovských, petrohradských a moskevských, než v Paříži. Tak se zdálo, jakoby slovanští umělci letos na dané heslo obeslali Salon pracemi jen prostředními, nevynikajícími nad prostřední věci národů jiných Rozumí se, že výtka tato netýká se umělců slovanských již v předešlých letech skvěle osvědčených na kolbišti pařížském. Tito umělci nedbali letos valně a nemohli snad věnovati Salonu tolik vlastní a vydatné účinnosti, jako léta předešlá. Chystají se zajisté většími pracemi, vyžadujícími více času, k turnaji příštímu. Na př. Chittussi obeslal výstavu jen studií.*)

Ještě větším podivením naplňuje pak i ta okolnosť, že právě Slovanstvo zastoupeno bylo letos také nepoměrně značným počtem prací velice nedostatečných. Některé z nich činily dojem přímo nemilý, ne snad samy o sobě, ale vedle vynikajících sousedův a vzorů školy francouzské — přes to, že letošní Salon vůbec považuje se za slabší let předešlých.

Nechceme tím zajisté říci, že jiní národové jen mistrnosť na obdiv postavili, ale tolik jest jisto, že letos nenávidění Němci lépe obsadili Salon, než sympathičtí jim Slované.

Kdyby bylo účelem těchto řádků poukazovati odborně k jednotlivcům a jednotlivostem, náleželo by zajisté jíti v sledech již v minulosti utvrzeného a osvědčeného uznání při takových jménech, jako jsou Brožík, Chittussi, Hynais a jiní umělci slovanští, o nichž dobře víme, co vykonali a čím jsou (zbytečno by tedy bylo opakovati věci všeobecně známé); ale mínění naše neslo se jen k celku slovanskému a poměru jeho k celku povšechnému, v Saloně pařížském skupenému.

Budiž dovoleno poukázati stručně jen k jednomu talentu, bohužel záhy pokosenému. Jest to ruská dáma, Marie Baškirevová, jejíž obrazy vzbuzovaly nejkrásnější naděje do budoucnosti. Šla cestou školy francouzské, plné poesie, pravdy a přirozenosti. Na obrazech Baškirevové je plno vzduchu a každá črta její svědčila o hlubokém pojetí umělecké krásy. Výtky činěné její kresbě překonala by zajisté záhy. Poslední, tuším, práce její (č. 150. „Avril“ a č. 151. — vlastní její podobizna) byla bez odporu jednou z nejzajímavějších maleb slovanských v letošním Saloně. Vysoce

*) Reprodukce této práce nalézá se v Dumasově „Cataloque illustré du Salon“. Jest to vůbec jediná reprodukce slovanská v tomto velice rozšířeném podniku.

nadaná dáma tato žila v Paříži a zemřela minulého roku ve věku dívčím.

Jak se slovanští národové početně představili, vysvítá ze zprávy statistické, kteráž vykazuje, že všech vystavovatelů letošního Salonu bylo 1892 (v tom 231 paní). Z povšechného počtu tohoto připadá na Francii 1533 (!), na cizinu 359, a sice na Severní Ameriku 88, Belgii 40, Švýcary 31, Německo 29, Rakousko a Uhersko 28 (v tom počtu také Slované rakouští, asi 9), Švédsko 19, Halič 18, Rusko 17 (v tom asi polovice Poláků), Jižní Amerika 8 atd. (Journal des Artistes — Paul Duprey.)

Co do sochařství jevil se v Saloně nepoměr ještě citlivější. Slovem, letos slovanští národové na prvním kolbišti umění nepronikli. Nezbývá tedy, než tráviti ze slávy let předešlých — možno-li.

Při té příležitosti jen mimochodem podo ýkám, že Slované také v umění dramatickém na pařížské půdě alespoň občas do popředí velice čestně vystupují. Vděčné toto pole, pokud se jeviště týče, dosud téměř výhradně náleželo Polákům. Polské zpěvačky Reszková, Szembrich-Kochańska, mistr Mierzwiński a j. dodělali se v Paříži úspěchů velkolepých.

Szopenovy líbezné skladby polské přehrálo tisíc ruk francouzských. Česká hudba pronikla nepoměrně vydatněji v Anglii.

(Dokončení.)

Matice chrvatská r. 1884.

Napsal Jos. Kouble.

Ze všech literarních podniků na slovanském jihu nynější dobou největší pozornosť na sebe poutá „Matice chrvatská“, jak svou výtečnou správou a organisací, tak podivuhodným počtem naskrze vzácných spisů obsahu vědeckého, poučného i zábavného, které každoročně členům svým za neslýchaně laciný peníz poskytuje. K publikacím matičním bylo ve „Slov. sborn.“ od r. 1880. po zásluze přihlíženo, i nebude zajisté nezajímavo, rozhledneme-li se též po působnosti Matice za poslední rok, kdy opětně vydána byla mnohá díla nevšední ceny a důležitosti, s nimiž blíže se seznámiti zajisté i nám s prospěchem bude. — Činíme tak i z té příčiny, že v nynější době jeví se u nás naprostá nevšímavosť jak k literarní produkci jihoslovanské vůbec, tak i k záslužné činnosti „Matice“, a to sice tou měrou, že ani první veřejné knihovny pražské neuznávají za hodné publikacemi jejími se obohacovati. A přece mnohá díla Maticí záhřebskou vydaná jsou povšechné důležitosti, a též k badání vědeckému velmi důležita. Stačí nám připomenouti jen Šenoovu znamenitou, a s velikou pílí i důkladnou věci znalostí sestavenou „anthologii národního a umělého básnictví chrvatskosrbského“, vědecké spisy Věkoslava Klaiće: „Zeměpis Chrvatska“ a „Zeměpis i Dějiny Bosny“, díla na nejnovějších badáních a na autopsii založená, jakých bychom v německé literatuře, ze které dosud nejvíce vědění své o Slovanech čerpáme — marně hledali! A což teprve kritikou i zahraničnou s velikou chválou přijatých „dějin chrvatských“ od nepaměti až do r. 1848.

sepsaných ve dvou velikých dílech genialním pérem prof. T. Smičiklasa, jenž velikou část svého života jim věnoval, zdaž i těchto k vědeckému upotřebení u nás nikdy potřebí nebude? Konečně od dvaceti let připravovaný „Sborník národních písní", k jehož monumentalnímu vydání nejrozsáhlejší přípravy se konají, zdaž i toto epochalní dílo nebude zdobiti přihrady knihoven českých? — Snad nemine se účinkem toto upozornění, aby i v našich knihovnách zjevil se živější interess pro duševní plody našich jižních pobratimů; a zejména co se tkne publikací Matice, stačí snad připomenutí, že mnohé z nich knihkupeckou cestou třikráte jsou dražší, a některé spisy již úplně jsou rozebrány, takže později nebude ani za drahý peníz možno nahraditi a opatřiti to, čeho nedbalá přítomnosť omeškává, a co by se snad nyní uskutečniti dalo i pouhou výměnou publikací!

Od r. 1876., kdy Matice k bujarému životu se zreorganisovala, až včetně do roku 1884., vydala sedmašedesát knih v krámské ceně téměř 70 zl., pro své členy za nepatrný příspěvek roční 3 zl., tudíž během devíti let (s doplatkem za zvláštní publikace 3 zl. 40 kr.) celkem za 30 zl. 40 kr., tedy více než o polovici laciněji. K tomu dodati sluší, že v jednotlivých obdobách ročních poměr ten ještě výrazněji se jeví, tak sice, že za roční příspěvek 3 zl. poskytnuto mnohdy knih v ceně více než 10 zl., jednotlivé pak spisy některé samy o sobě již převyšují daleko cenou svou roční příspěvek! Jakým dobrodiním je malému národu takový spolek, jehož moudré správě a svornému soustředění materielních sil literarního obecenstva podařilo se dosíci tak velkolepého výsledku! Tak na př. r. 1883. vydáno celkem sedm knih, které obsahují 138 tiskových archů, (!) a přinášejí dvě stě illustrací a map — za onen skrovný příspěvek členský. Pochybujeme, že by která jiná instituce v celém slovanském světě s takovou svědomitostí a péčí starala se o svůj národ. Z toho můžeme pochopiti její spásonosnou úlohu v národě, jemuž se takto v nynější jinak dosti smutné době aspoň vědou a uměleckým požitkem podává útěchy, a tím síly k hájení vlastního bytu; věděním, osvětou a zušlechěním ducha zajisté nejbezpečněji dozrává lid k všestranné činnosti o blahobyt svůj a své vlasti. Široko a daleko rozprostírá se blahodějná činnosť Matice, důvěrníci její pracují neúmorně v krásné zemi mezi Dunajem, Drinou a Jaderským mořem, její knihy čítají se již i vně tuto označených hranic, kamkoli doznívá hlahol chrvatských úst. — Kdo uváží, s jakými obtížemi klestí se cesty na poli národní osvěty u Chrvatů, u nichž jedna část intelligence (t. j. š'echta) ještě stále v hlubokém spánku si hoví, o nic nedbajíc, co je eminentně národním a raději cizím modlám se koříc; uváží-li, že nejlepší intelligenci, květ národa, bouřlivé politické boje odvracují od klidné a střízlivé literarní práce: uznati musí, že za takových socialních poměrů a politických obtíží zdárná činnosť Matice je významným zjevem v dějinách novověkého života chrvatského. Ovšem není ani účelem Matice, ani prostředky její toho nedovolují, aby snad konkurrovala s rozsáhlou a ohromnou vědeckou činností Záhřebské akademie věd a umění; působení její — ač ani věda není vyloučena — nese se spíše k středním vrstvám národa, jež i poučovati i zábavou ušlechtilou a povzbuzením krasocitu povznášeti se snaží.

S hrdým sebevědomím může pohlednouti na svou dosavadní činnosť, s útěchou může vytknouti před domácím i ostatním slovanským světem, že ona nejprve z prachu zapomenutí vynesla na světlo skryté bohatství starochrvatského básnictví, seznámivši s ním národ i ostatní svět. Bez chvalořečení může se o Matici říci, že skrze své členy sebrala a otevřela mnohé prameny pro národní literaturu rozmanitého oboru; že obohatila chrv. literaturu vynikajícími díly zábavnými i poučnými, jakož i krásnými básnickými plody; že skrze své členy povzbudila ve vlasti zkoumání a sbírání domácích uměleckých pokladů a seznámila národ s domácími umělci: že konečně se znamenitým úspěchem a značným nákladem dílem sebrala, dílem povzbudila ku sbírání drahocenných duševních pokladů prostého lidu, t. j. prostonárodních písní, pověstí a veškeré tak zv. tradicionalní literatury. — A co se týká posledních literarních publikací, tu beze všeho nadsazování lze říci, že tato lit. instituce odevzdala svým členům a národu do rukou díla veliké a trvalé ceny hledíc k přírodovědě, historii a zeměpisu, ku krásné literatuře i k staroklassickým spisovatelům, k umění i básnictví. Co se týče poesie, stačí zajisté připomenouti básně Vrazovy a Šenoovy, ku kterýmž řadí se jako věrný druh jejich duchaplný básník Fr. Marković, který orlím vzletem poetickým kypící mládí své odevzdal svému národu, a jmenovitě svou nadšenou a překrásnou básní „Dom a sviet" pravou sensaci způsobil mezi milovníky chrvatské básnické Musy, znamenitě obohativ i básnický jazyk i literaturu chrvatskou vůbec.

Vůbec od roku k roku pozorujeme v publikacích Matice utěšený rozkvět a očitý pokrok jak ve směru tak v literní ceně jejich. Zvláště pozoruhodno jest, že na př. v belletrii poskytuje cenné a nevšední spisy veskrze domácích spisovatelů, a v poučné části vydává díla, byť i ne veskrze původní tož přece duchu národa a potřebám obecenstva domácími výtečnými učenci přizpůsobená. Tolikéž radostným je úkazem, že literarní obec chrvatská co rok se množí, což svědčí zajisté též o stálém vzrůstu čtenářstva;*) tak letos tři noví spisovatelé objevují se mezi matičnými spolupracovníky, kteří v šlechetném zápase, aby národu svému prospěli, přímo závodí. — Ze sedmi letos vydaných knih náleží dvě literatuře vědecké, jedna je na rozhraní mezi zábavou a poučením, ostatní pak spadají do oboru krásného písemnictví. — Tak vydána třetí kniha světových dějin a sice část prvá: „Od založeni Říma až po oba Gracchy" od dra. P. Tomiće, spis to spracovaný hlavně na základě díla proslulého historika francouzského V. Duruya, jehož řecké dějiny Matice již vydala. Není to však dlouhý převod, nýbrž vědecké spracování se zřetelem k učeným badáním jiných autorit historických, jako Mommsena, Petera a j. Již z povrchného prohlednutí některých partií shledáváme, že dr. Tomić nesen byl krásnou snahou líbezným jazykem a jasným, průhledným slohem vylíčiti národu svému ony krásné „antické" vlastnosti Starořímanů, na něž posud všichni národové svéta s obdivem hledí a kterými oni slávy nesmrtelné

*) Počet členů „Matice", jenž r. 1882. čítal 5550 členů, dostoupil roku 1883. čísla 5850, a nyní již přes 6000. — Veškeré jmění Matice, výdajné i základní spolu s fondy páčí se na 100.000 zl.

si dobyli: lásku k vlasti, pýchu národní, obětovnosť a vytrvalosť, kterýchž vlastností zajisté zvlášť malým národům slovanským neskonale potřebí jest. Jmenovitě však vytknouti sluší, že cenu knihy velice zvyšuje obšírná mapa staré Italie, vypracována v proslulém závodě „Justus Perthes" v Gotě. — Druhou knihou vědeckou jest spis známého v oboru přírodovědy spisovatele dra. M. Kišpatiće „Z rostlinného světa", jenž důstojně se řadí k prvějším dílům Matice z oboru přírodopisu. My tak krásného a každému přístupného i všeho školského přídechu prostého spisu o rostlinstvu k valné škodě našich středních vrstev nemáme. Úprava knihy nad míru je vkusná, a ozdobena je 28 většinou francouzskými illustracemi, v čele obrazem Kanitzovým, představujícím „sbírání růží v okolí Kazanliku". I tato kniha nabývá veliké ceny tím, že dodána jí výtečně a znalecky provedená geografická karta a rozdělení na povrchu zemském od našeho rodáka, univ. prof. dra. B. Jiruše. — Další publikací jsou „Obrazy z námořního života", a sice prvá část „Přes středozemní moře" od Jiřího Cariće, professora nautické školy v Bakru. Matice přejíc si, aby i v širších vrstvách u Chrvatů geografické známosti co nejvíce pronikly a zdomácněly, pomýšlela již dávno na vydávání znamenitých cestopisů cizojazyčných, které by zajímavým obsahem svým spolu poutaly. Než v Carićově cestopisu „Slike iz pomorskoga života" podařilo se jí získati skvělou původní práci, a sice takovou, že jest úkazem prvým svého druhu v chrv. literatuře. Zábava s poučením se v této knize pestře střídá, krásné jsou tu kresby z námořního života, po nichž hned následují poučné výklady o všech nejdůležitějších úkazech na moři; na případných místech přerývají se výklady trefnou charakteristikou lidí a líčením jejich příběhů, při čemž zvláště vynikají originalností některé typy a povahy z lidu. Kniha ta má pro nás tím větší interess, ježto se z ní seznamujeme s něčím, čeho jsme se ještě nikde nedočetli, se životem bodrých chrvatských pomořců, čímž se vhodně jaksi doplňuje, co nejnovější dobou v belletrii chrvatské domohlo se platnosti, totiž líčení originalního a půvabů plného života přímořského. (Viz zvl. romány genialního Jenia Sisolského!) Přímořané chrvatští jsou jak známo, nejvýtečnějšími a nejhledanějšími námořníky, a lze říci, že synové žádného národa tak četně netráví celý takřka život svůj v nejvzdálenějších končinách mořských, jako statní synové chrvatského, skalnatého Přímoří. Ze všech charakteristických typů nejzdařileji jest as kreslen „Stevan", jenž i mluvou i celou bytostí svou pravým je národním typem, a svými rozmanitými episodami věrným obrazem chrvatského „Passepartouta" ovšem à miniature. Považíme-li, že skladatel pěkného spisu toho poprvé zkusil své síly, musíme přes některé formalní nedostatky uznati mnohoslibné nadání jeho, které zajisté v dalším díle, jež má vylíčiti cestu přes Černé moře a přes Atlantický okean, ještě více pronikne. Kniha zdobena je dvanácti obrazy, mapou středozemního moře a obrazem námořní lodi, stožáry a lanovím opatřené. Zajímavý je ku konci položený výklad některých námořnických výrazů a jmen, jenž svědčí o dosti vyvinuté námořnické terminologii chrvatské.

Pan Majetić.

Chrvatská črta.

Napsal N. Kokotović.

„Znáš toho pána, co stojí tamto na rohu?“ tázal jsem se přítele Janka Jankoviće, když jsem zavítal poprvé do Záhřeba.

„Znám,“ odvětil on.

„Toť asi nějaká nadaná hlava. Je cizincem? Hleď, jak moudře a zpříma stojí s nějakým německým učencem; aneb je snad ten pán do sebe sama zamilován?“

„Ano, tak jest; uhodl jsi. Je zamilován v sebe sama. Je to pan Majetić.“

„Kde jsi se s ním seznámil?“

„Dleli jsme spolu celý rok pod jednou střechou.“

„Ta tvář jeho mne zajímá; povídej mi něco o něm.“

„O něm povídat! ha, ha, ha!“

„Proč se směješ? Což pak nevíš, že, jak lidé říkají, o každém člověku dá se něco povídati? O někom pochvalně, o někom zle, o někom s příhanou atd.“

„Vím to jako ty, ale v Záhřebě je takových pánů mnoho.“

„Nechci snad slyšeti nějaký román, nýbrž jen nástin jeho života.“

„I to je nemožno, neboť pan Majetić ničeho nezakusil a nezakusí.“

„Jak to?“

„Lehce. Jeť on panské dítě, žádné zlo ho netrápilo, ani starosť nemořila. Vlastně se musí doznati, že ho trýznila starosť i zármutek, ale toho druhu, že by mně i tobě, abych tak řekl, pranic po nich nebylo. Máť i nyní plno starostí. Chce býti zamilován, i hledá si předmět lásky, jenž se měnívá často jako tvář měsíce.“

„A vidíš, tohle je zajímavo.“

„Lépe řečeno: moderní.“

„Čerta?“

„Ano. Co je dnes láska? Ty spatříš na příklad slečnu Elvíru a ta se ti zalíbí; ihned se staráš, aby i ona tebe spatřila. Když na tebe pohledne, ty hajdy za ní. První den pozoruješ jen, do které ulice zajde; druhý den ji sleduješ do půl ulice; třetí den ji provázíš opodál až k domovním vratům. Dále nemusíš jíti. Čtvrtý den pak již ona povídá svým sousedkám a známým, jak za ní běháš, a rozhlásí daleko po veškerém okolí svůj úspěch. Okolí, či lépe řečeno, některá tetička nebo matička se vyptají, kdo a co jsi? Jsi-li dobře zaopatřen, t. j. máš-li dobrou službu, smíš pátého dne již do domu, a tys pak, jak spisovatelé praví, došel koruny svého štěstí...“

„Jedná-li tak i pan Majetić?“

„Jedná, jenom s tím rozdílem, že on předejde tetičky a matičky a vyptá se, jsou-li dcerušky jejich zaopatřeny nějakým tisícem.“

„Čte-li pak něco?“

„Čítá na posteli nějaký ten list v knize, aby dříve usnul.“

„A co dělá ve dne?“

„Co? Povím ti to, ale pojďme na sklenici vína a na nějakou snídani. Sedě lépe se povídá.“

Když pojedl přítel v „Danici“ talíř paprikáše a ovlažil hrdlo číší vína, pokračoval volněji v hovoru o panu Majetićovi, motaje si při tom smotku.

„Když se ráno probudí, protáhne se dvakrát, třikrát na posteli a vstane. Neboj se, že přemýšlí, co a jak? Jeho každodenní pouť je vyměřena jako dráha země. Je blažen a spokojen. A blaženosť a spokojenosť tu zkalila by pouze zvěsť, jíž by se mu dle ‚vyššího rozkazu‘ nařizovalo, aby opustil své místo a přesídlil se ze Záhřeba do některého jiného menšího města. Zpráva ta byla by pro něho ranou velikou. Neboť Záhřeb přirostl mu k srdci. Stalť se v Záhřebě člověkem, a to člověkem toho smyslu, jak vykládá jej pan Majetic; neboť nutno i vědět, on že nedbá mínění ostatního světa. Proč by ho také dbal, říkává, když od světa nezávisí, dokud mu i každé jitro přináší i sumičku tré zlatých, sumičku to, o níž, jak nutno přiznati, hovoří mnohá tetička se zvláštní pietou, ukazujíc neklidné své svěřence pana Majetiće, když kráčí vážně kolem okna.

Když vstane, prohledne si se zvláštním uspokojením své vyleštěné, pohodlné střevíce, přemítaje zatím v mysli, jaký kabát a spodky měl by dnes obléci, jaký límec a náprsník, aby byl interessantně oděn. Za hodinu dokončí, jak Záhřebané říkají, svoji „toilettu“. „Nu což? Málo to přece času k tak, veliké práci!“ pohrdlivě dodal přítel a ťukl si se mnou.

„Vidíš, z tebe by byl dobrý povídkář,“ pochválil jsem ho směje se.

„Na ulici je páv proti němu nic. Neustále se ohlíží a rovná šat, mysle si: ‚Veškeren Záhřeb hledí na mne‘. Co, skromné to myšlénky? Než příčinu té skromnosti nesmíme hledati v srdci nebo ve hlavě pana Majetiće. To nikterak! Příčinou je horlivý jeho krejčí, jenž ho oděl od hlavy do paty podle nejnovějšího ‚modejournalu‘. Kromě krejčího přispívá ku skromnosti té velice i hezká tvář našeho junáka. Mnozí ho pokládají za krásného, a že to není za našich časů věcí nepatrnou, ví dobře i náš známý. Muž s hezkou tváří může počítati na pěkný majetek ženin s domem a nějakým tím tisícem. A ten-li je, pak snadno lze dosíci u naší vysoké vlády vynikajícího úřednického místa, snadno lze vše... Vše to tedy přivedlo ho na zmíněné vznešené myšlénky, přimělo ho, aby povznesl hlavu a házeje dovedně nožkami tak dřevěně si chodil. A viděl-li pak jsi vážný pohled pana Majetiće? Dle jeho soudu a tvrzení má prý se na ulici tak vážně hleděti. To ukládá mu jeho ‚úřad‘, to ukládá mu obcování se světem, před nímž se člověk nesmí ukázati tak, jak je, neboť tím ubývá vážnosti. Vidíš, toho všeho dbá pan Majetić.“

„Ponížený služebník, pane Majetići!“ tak pozdraví ho každého jitra osoba jak ryba uhlazená. Tak ho pozdraví a obrátí se do kuchyně, aby přinesla k snídani ‚velkou bílé‘. Ty, jenž neznáš ještě městského života, věz, že chodí pan Majetić snídat do kavárny. Jednoho jitra byl jsem tam i já a viděl jsem ho rozzlobena. A jak pak ne?

Vždyť již je tomu více než rok, co je v kavárně té stálým hostem, a tady mu někdo zasedne místo! To by se doteklo nemile i každého jiného, jakž tedy ne našeho citlivého známého. Toho jitra mu vskutku káva nechutnala, či, jak my měšťáci hovoříme, nešla mu k duhu. Platě kávu připomněl sklepníkovi, aby se mu příště místo uchovalo, neboť on prý je ‚štamgast‘, jímž každý býti nemůže. Sklepník se kál za svůj hřích a sliboval, že se to vícekráte již nestane. Víš dobře, že nic na světě nemá stálosti, vše že se mění; a tak i náš junák se ihned proměnil. Líbilo se mu a lichotilo pokání sklepníkovo a jeho úslužnosť, jakou mu prokázal, podávaje mu velezdvořile klobouk. Pan Majetić vyšel z kavárny a sklepník se usmál. Jistě se darebák posmíval panu Majetićovi, jenž kdyby ho byl viděl, byl by zvolal: ach, ach, jak nevděčný je ten svět!“

„Ale poslouchej! ty vypravuješ o panu Majetićovi a spolu se mu vysmíváš.“

„Proč bych se mu vysmíval? Každý má svůj způsob vypravování, a tak i já. Ale možno, že nechceš mne stále již poslouchati, ač jsi mne dříve o to prosil? Tomu-li tak, tož jenom řekni!“

„Prosím, prosím. Jenom pokračuj, a abys snáze vypravoval, dáme si ještě naliti.“

Návrh ten se příteli mému líbil, neboť nebyl nepřítelem červeného toku. A když spatřil, jak se víno v číši jiskří, i jemu zajiskřily oči a pokračoval:

„Pan Majetić pracuje před polednem i po poledni. V pracovně jeho je větší ticho nežli v kostele. Neníť slyšeti ani bzukotu much, jen péro časem zaskřípne, skřípajíc jako kdyby píseň pělo. Píseň ta je panu Majetićovi milá, neboť jí uvykal hned ode dnů své mladosti; ale ač mu milou, přece zřídka jí naslouchá, čili, abych obratněji se vyjádřil: málo pracuje. Než veškeru tu nepracovitosť vynahradí zase svou galantností a zdvořilostí. Onť samou galantností představeným svým neodporuje, byť i neměli pravdu. Ale jak pak by neměli pravdu? Pan Majetić je tak zdvořilým, že mu ani na mysl nepřijde, aby starší páni mohli hřešiti. Hřích je jenom pro nižší lidi.“

V tom zahřmělo dělo na znamení, že je poledne. Můj přítel se pousmál.

„Něco mě napadlo. Pan Majetić rozumí též hudbě. Pro něho není krásnějšího akkordu nad ten, jejž jsme i my právě slyšeli, totiž akkord, jejž každé poledne dělo vyloudí. Potom ho též mile dojímá harmonie zvonův a zvonečků, když v poledne se rozhoupají, neboť vše to mu praví, že jest mu opustiti pracovnu a jíti k obědu. Kdyby byl pan Majetić spisovatelem, jistě by se zvěčnil vylíčením toho dojmu.“

„Netrop si žerty.“

„Ani mi nenapadlo; tím je věc vinna. Ale poslyš, jak se chová při obědě. Chodil jsem nějaký čas do hostince, kamž i on přicházel. ‚Ponížený služebník, pane Majetiči,‘ pozdraví ho v hostinci osoba jako ryba hladká. Zdravíc ho podá mu jídelní lístek. Pan Majetić vezme lístek, opraví si naočky, a jme se prohlížeti vypsaná jídla a to dovedněji, nežli by některý akademik luštil nějaký zastaralý nápis. Konečně ráčí se mu zvolati: ‚Polévku, hovězí s omáčkou, pečeni s bram-

bory, dva kousky jablečníku a půl litru vína.' Když to pronesl, dá se do práce a dle okolnosti za hodinu vykoná svůj úkol. Ach, abys ho viděl, když si po jídle zapálí smotku! Vskutku je k pomilování! Líce (jinak již trochu zardělé) zrumění jako červené jablíčko, hladké čelo omyje poněkud pot, oči se lesknou jako měsíc, líně se otáčející po okolních hostech. Jedním slovem, je ti to člověk interessantní, zvláště když jazykem opře se o zuby a jaksi vystřelí, tak jako když sedlák vábí ovce solí."

„Ale, Janko, ty se posmíváš teď i mně, hovoře takovýmto způsobem."

„Jak pak se ti posmívám? Vylíčil jsem ti pana Majetiće, jak je. Což jsi sám neřekl, že tě zajímá?"

„Dobře, dobře, chci tě vyslechnouti až do konce, ať si již hovoříš jakýmkoli tonem."

„Dříve nežli ukončím povídání o obědě, nemohu opominouti, abych ku cti nebo k politování našeho panáčka nepřipomenul i jeho špatné zažívání. Onť ubožák jídá jen dvakrát denně a jednou, když se země zahalí v temný svůj závoj. Potom aby snáze usnul, pojí buď kousek pečeného nebo tlučeného masa, a k tomu si vezme kus sýra. Nápoje si dopřeje dle ‚chuti'.

Po obědě jde pan Majetić na černou kávu. V kavárnách je po poledni ten pravý život, pravý požitek. Všude vidíš spokojenosť, všude veselí a bezstarostnosť. Přirozeně, neboť žaludky jsou plny. Podivno je, ale přece pravda, že mi náš hrdina, když jsem jedenkráte s ním dlel, řekl, že prý jsou hosté v kavárně po poledni podobni starým pensistům. Jednou jsem zase slyšel v kavárně, jak hovoří pan Majetić s nějakým svým kollegou. Hovořili asi takto:

„Nechápu, jak se mohou lidé tímhle zajímati," pravil pan Majetić.

„Já též ne," odtušil kollega.

„Hle, jak hltá ty články."

„E, e!" odvětil kollega.

„Viz tam ty dva holobrádky? Samá politika!"

„E, e!"

„A víš, co o tom soudím?"

„Co?"

(V tom pustili se oni dva holobrádci v hovor ještě hlasitější.)

„Slyš! Myslím, sám běs že vymyslil a v modu uvedl tu politiku, to hádání. Mnozí pro to strádají. Dva milliony duší — a svoboda. Není-li to směšno? Co pak je národ? Hromada lidí, kteří bez milosrdenství na tebe budou se dívati, jak umíráš hladem. Není tomu tak? A proto říkám stále: kus chleba, kus chleba! To je pravá politika..."

„E, e!" dotvrzoval kollega.

A náš horlivý Majetič, cítě, že se znavil a ztrudil tou řečí, umlkl a počal si prohlížeti hezké barvy a kroje šatu přítomných pánů. Po nějaké chvíli zaklepal o číši. Sklepník přiběhl. Pan Majetić nařizoval, aby mu donesl oblíbený jeho list ‚Kikiriki'... Četl dlouho. Kdož ví, neučil-li se z něho něčemu napaměť?..."

„A bude-li pan Majetić žíti takto vždycky?“ ptal jsem se přítele.

„Bude. A nebude-li právě takový život ten, bude mu podobný. Totiž tak: v krátké době se bohatě ožení. O svět ani o národ starati se nebude, a ten naproti tomu bude mluviti, že je pan Majetić člověk, jaký má býti.“

„Řekni mi tedy, jaký je rozdíl mezi pány panu Majetićovi podobnými a mezi druhými lidmi?“ ptal jsem se ku konci přítele Janka.

„Rozdíl je týž,“ odtušil on, „jaký je mezi poutníky, kteří cestují železnicí, nebo na voze, nebo pěšky. První putují nejrychleji a nejpohodlněji, ostatní tíže a zdlouhavěji, a přece všichni dojdou cíle, jen že ti druzí budou moci svým vnukům více a lépe povídati o své cestě, o životě...“ Přel. *Jos. Tumpach.*

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává František Dvorský.

Současné zprávy o bojích kozáckých.

Bez datum. (1694—95.)

Souč. ruský opis v arch. hrab. Černínů v Jindř. Hrudci.

V měsíci červenci poslal vedle úkazu Jich carského přesvětlého Veličenstva poddaný Jich vojska záporožského obou stran Dněpra hetman Ivan Stepanovič Mazepa v území nepřátelská plukovníky: kievského Konstantina Makovského i dobrovolníky s výbornými kompaněj-ščíky, plukovníky Hrihoria Paškovského, Michailja Kožmina a s nimi lidu vojenského s dvou tisíc pěti set. Přepravivše se přes Dněpr pod Domontovem na převoze Sekerenském, spojili se v městečku Lišjance; do městečka toho přišel k nim i Semen Palěj a s ním bylo kozáků čtyři sta. Táhli po cestě té a zůstavili oboz (tábor) svůj a lid na třech místech pro pohodlí a přepravivše se přes řeku Boh, obrátili se k Očakovu. Přiblíživše se asi na míli k Očakovu na pole Berežanské jali dva Tatary, kteří stáli na stráži a vyzvěděvše od nich, že v Očakové není žádného lidu vojenského, kromě obyvatelstva, chtěli udeřiti na město v čase poledním, aby v době té lidí i skotu více vzali: tu nenadále roznesla se u nich v pluku pověsť, že jeden Tatařín, uviděv je, doběhl do města, plukovníci tedy táhli ihned k městu, Paškovskoj a Palěj s tovaryšstvem Nadberezanův zůstali při koši*) a šli za nimi opatrně. Přiblíživše se blízko k městu Očakovu, směle a odhodlaně až pod samé náspy a hradby pokročili a obilí a sena na dvořích a polích vše spálili; kteréhož obilí i sena vzato bylo mnoho. Ujistiv se, že v Očakově přibylých lidí není, spěchal i Palěj se svými Polčany k městu a Paškovskoj zůstal při koši blízko Posad. Vidouce pohanci, že jich přitáhl malý počet, učinili výpad koňmo a povstal boj s plukovníkem kiev-

*) Koš = ležení (oboz) kozácké, poněvadž kozáci měli stany z proutí pletené.

ským a Očakovským. V kterémžto boji Jich carského přesvětlého Veličenstva lid vojenský s Palějovci mnoho pohanců pobili a padesát lidí zajali a v oboz k Paškovskému poslali. Abii Očakovský z toho boje s málo lidmi jedva ušel v hrad. A vidouce potom Jich carského přesvětlého Veličenstva lid vojenský, že z města vycházejí pěšky s korouhvemi, veleli Paškovskému, aby s obozem od města odstoupil nazad, aby takto pěchotu dále od města odlákali; i když turecká pěchota od města dosti vzdálena byla, obstoupili ji se vsech stran, udeřili na ni a několik set pohanců pobili a tři korouhve a mimo zmíněné ještě sedmdesát pět Turků zajali, k tomu patnácte tisíc ovec a dvě stě padesát volův a několik set koňův odehnali. Tento boj Jich carského přesvětlého Veličenstva vojsk stal se 3 srpna S celou touto kořistí vrátili se v celosti. A takého slavného vítězství od počátku Očakova nebylo. Z těch výše zpomenutých zajatců k Jich carskému přesvětlému Veličenstvu posláno do Moskvy Turkův i Tatarů v bitvě vzatých osmdesáte osm a Palějovi po rozdělení vojska jeho nezůstalo mnoho lidu.

Měsíce června vojska záporožského košový ataman Ivan Šarpilo poslal nařízené plukovníky Bohdana Vaščenka, koreňa*) ktyturovského a Nikifora Ščepuščenka, koreňa ineského a s nimi kozáků tisíc, i zaopatřivše se tito potřebami válečnými a vzavše s sebou lodi, vytáhli z Siće**) na pole Berdy k azovskému moři. Na poli tom ony loďky, kteréž tam měli potopené, vytáhli a koudelí ucpali a vsedše v ně, plouli azovským mořem, koš i koně zůstavili při moři na břehu, k ochraně čehož zanechali něco lidí. Na mělčině berezenské sešli se s donskými atamany a kozáky i učinili s nimi poradu; odtud plouli dále azovským mořem do kraje tonských vod, odtud přišli k Hnilému moři a na stranu krymskou do kraje Činhor. I udeřili na městečko Kamennoj Činhor a s pomocí božskou městečko to útokem vzali a obyvatele všecky pobili; i vzali sedm děl, několik beček prachu a koulí, nabrali si kořisť, v městečku dvory spálili a sbořili A když od tohoto městečka se vrátili, na tonských vodách vrazil na ně sultan a s ním ordy***) tři tisíce, i pustili se v boj a bili se celý den. V boji tom mnoho Tatarů pobili. Poněvadž pak Tataři krutě na né dotírali a na moře azovské jich propustiti nechtěli, prosekali se a po rozdělení kořisti odebrali se kozáci donští k domovu a Záporožci přeplavše moře a přišedše ke koši svému, odpočinuli několik dní a plouli týmže azovským mořem a převlekše loďky přes horbackou mělčinu, přeplavše Hnilé moře, udeřili pod Karasovem na osady pohanské, jedenácte vsí zničili, obyvatele obojí pleti všecky pobili a množství křesťanů z nevole vysvobodili; pohanů mnoho nejali, poněvadž neměli na čem je přes moře převézti. Nabravše v těch vesnicích všelijaké kořisti, vrátili se touže cestou v celosti. Když přišli v stepi k Moločným (mlóčným) vodám, vrazil na ně Haradin, sultan, s mnohými ordami, kterýž táhl dobývat Jich carského přesvětlého Veličenstva sousedních měst a vracel se právě nazpět, ne-

*) Celé kozáctvo rozděleno na koreně (kureně).
**) Sič — sídlo záporožských kozáků.
***) Orda = horda, tak nazývají kozáci Tatary a jich vojsko.

dosáhnuv měst našich, poněvadž mu po schválném poslu zvěstováno o plenech kozáků v Krimu. Strhla se bitka krutá. V bitvě této s pomocí boží a štěstím Jich carského přesvětlého Veličenstva netoliko že kozáci tito se ubránili, nýbrž i mnoho Bisurmanů pobili Vidouce Bisurmané, že Záporožci kladou tuhý odpor, že mnoho lidu ztrácejí a že Záporožci kryti jsou vodou a hustými křovinami, upustili od boje a odtáhli na Krim a Záporožci na Karače Kraky s celou svou kořistí v celosti. Touto rytířskou chrabrostí získali si na věky nesmrtelné slávy, a Paléji a pluku jeho kozáků v tom rovno nebylo.

Poddaný Jich c. přesvětlého Veličenstva vojska obou stran Dněpru hetman Ivan Stepanovič Mazepa poslal nařízeného plukovníka pluku černihovského, Jakova Lizohuba, a s ním plukovníky: lubenského Leontia Svičku, perejaslavského Ivana Miroviče, priluského Dmitreja Hurtenka, nizinského Ivana Maximoviče a dobrovolníky jízdné i pěší Petra Kožuchovského, Pavla Jaslikovského, Jana Rojetkovského, Iliju Novického s veškerými jich pluky a náčelníky, k nim připojil se Ivan Ruban s výbornými tovaryšstvy. Sešli a spojili se u městečka Mankovky v měsíci srpnu minulého roku 1694., a vzavše s sebou dvacet pět děl a k převážení přes řeky tři sta loděk, táhli naznačeným směrem. A bylo na pochodě tom Jich carského přesvětlého Veličenstva bojovníků jízdných i pěších na dvacet pět tisíc; k nim připojil se u Bohu i Semen Paléj a s ním kozáků jeho s pěti set mužů. Táhnouce drahou zůstavili koš u řeky Bohu a na jiných místech a při koši tom k obraně silná oddělení. I přišli k Nestru dne 27. září na dráhu očakovskou pod Ťapinem blízko samého Belohorodu, kterouž drahou brával se i sám chan z Krimu v Belohorodčinu, do Uher a do jiných krajin, přepravivše se přes Dněpr udeřili válečně na pohanské osady. V bitvé té, z milosti božské, ochranou přesvaté Bohorodice a na přímluvu divotvorcův moskevských a kyjevských dobyli města Polanky a pak i samého zámku, jenž vystavěn byl z země, dvou bašt kamenných, ačkoli s nich Bisurmané z děl silně stříleli; při útoku jali agu a město sbořili, velkou kořisť a deset dél vzali a mnoho Bisurmanů porubali. Pak činili vpády v osady chanské na pět mil a více, jež slouly Changlyša, Kyzyl, Burna, Odzahasan, Kuhair, Skomy a jiné, a tyto osady pohanské ohněm i mečem poplenili a obyvatele obojí pleti porubali; po zničení osad těch v polích i v jiných místech nemálo bisurmanského národu ostřím meče v trup položili, všeliké požitky z vesnic téch nabrali, mnoho stád koňův a ovcí odehnali a mnoho křesťanův z nevole bisurmanské vysvobodili. S tím se vším i s kořistí bez všelikého nepřátelského odporu navrátili se v celosti. I v jiné kraje bisurmanské vojska Jich carského přesvětlého Veličenstva činila vpády a nájezdy a mnoho zajatých učinila.

Léta 1769. dne 20. listopadu oznámeno bylo z gubernia království Českého české apelací, že na základě dekretu ze dne 4. listopadu 1769. ve Vídni ruble ruské pro nerovnost zrna, hodnoty od 1. ledna 1770. v království Českém více brány býti nemají.
Arch. gub. král. Česk.

Wasserpoláci.

Měl jsem již příležitosť ve „Slovanském sborníku“ obrátiti zření na polské a české nářečí ve Slezsku i zmínil jsem se tam, že skytají tato nářečí filologům mnoho zajímavé látky. Dnes přidávám k tehdejším úvahám krátkou zmínku o názvu „Wasserpoláci“, užívaném podnes dosti obecně o Polácích slezských. S názvem tímto spojuje se jistý odstín pohrdání s jazykem wasserpolským, jakožto nářečím prý velice zkaženým různými cizími vlivy.

Nebudeme zde polemisovati proti zlehčování jazyka polského na Slezsku, ale zastavíme se trochu nad dosti podivným jménem: „Wasserpolen, Wasserpoláci“.

Název tento, lze říci do jisté míry, jest officielní, neboť zjevuje se na mapách, příručních knihách školních atd. Nemůže tedy býti lhostejno, odkud přišla tato přezdívka a co vlastně má vyjadřovati.

Odpověď to nesnadná V „Opavském Týdenníku“ (1875., 82., 88.) byl vysloven rozbor, jelikož jsem však neměl časopisu tohoto pod rukou, nevím, k jakým dospěl spisovatel úsudkům. Avšak z úvahy prof. V. Praska (Čeština v Opavsku. Olomouc 1877., str. 4. pozn. 2.), jíž vděčím vědomosť o článku uveřejněném v „Op. Týd.“, domýšlím se, že záležitosť o „Wasserpolácích“ úplně ještě rozluštěna není.

Uveřejňuje tuto malý příspěvek k objasnění této otázky, kojím se nadějí, že se posléze přece někomu podaří záhadu vyslovenou dokonale objasniti.

Prof. V. Prasek píše na místě výše vytknutém: „Tato přezdívka vyskytuje se již konec předešlého století, a sama sebou za přezdívku se jeví“ atd.

Máme však dostatek jasných důvodů, že přezdívka tato vyskytuje se již mnohem dříve, již v polovici XVII. století, a sice v tiskopisech slezských. Kněz Jádám Gdacius, sluha slova božího v Klučborku (Kreuzburg), užil řečené přezdívky několikráte ve svých četných spisech obsahu theologickomravního a právnického, vystupuje proti těm, kteří jej obviňovali, že nepolských užíval výrazův. Tak na př. ve spisku: Ardens irae divinae ignis. To jest: Drugie kazánie pokutne o ogniu gniewu Bożego w te záchwichrzone y trwogámi pokłocone czásy niemal po wszytkich, przećiągach pádołów ziemskich gorájącym, roku 1641. y 1642. w kościele Oyczystym miane y odpráwowáne (Toruň, u Michala Kárnała), obrací se Gdacyus v latinských verších „Ad Momum“ proti uštěpačným jazykům:

„Comprimis plebes Wasserpolana superba
  Libros volvat quos Musa Polona dedit.
Sic mea verba suis dictis haud figet acerbis;
  Quamquam hos latratus pro nihilo hercle puto. (Str. 6.)

To iest:

A zwłaszczá nászy Wasserpolowie nádęći
  Niech pierwey Polskie czytáią Autory z chęći:
I ták słow mych nie będą trádukowáć dumnie
  A też ich szczekánia są błáhoważne u mnie. (Str. 7.)

Vůbec bylo by zajímavo zbadati slezskopolské písemnictví. Sám Gdacius na př. jest uvážení hodný a spisy jeho „Dyszkurs o pijaństwie“ (Brzeg 1681.), „Dyszkurs o grzechách szostego przykazania Bożego“ (Brzeg 1682.), „Kwestyja o Polygamijcy albo wielożeństwie“ (Brzeg 1684.), „Kwestyja o pojedynkách“ atd. zasluhují povšimnutí.

Přes to, že Gdacius mířil proti „hrdým Wasserpolům“, není jazyk jeho prost vlivu řeči jejich. Sám někdy znamená, že ten neb jiný výraz jest slezským provincialismem. Tak na př. píše: „Mniemácie bowiem, że wysłucháni bydź muśicie, kiedy się długimi modlitvámi (albo długim *rzekaniem*, jak mówicie) zabawiacie.“ Výrazu rzékać = modliti dosud ve Slezsku se užívá.

Jan Bystroň.

Prof. dr. Leopold Geitler.

Citelná ztráta stihla vědu slovanskou, jeden ze předních její vzdělavatelů podlehl neúprosné smrti, odešel v nejlepších letech. Zasvětiv život svůj jen a jen usilovné práci a neúmornému badání vědeckému, skonal dr. Leopold Geitler dne 2. června v Heiligenstadtě u Vídně po několikaměsíční trapné nemoci. Želíce nad čerstvým hrobem předčasné smrti znamenitého učence našeho, podáváme krátký nástin jeho života i vědecké činnosti.

Narozen r. 1847. na Starém městě pražském studoval z počátku na škole realné, ale záliba jeho v náukách jazykozpytných způsobila, že přestoupil na gymnasium, kdež se hlavně zabýval zamilovaným svým studiem. Ve dvacátém roku vstoupil na pražskou universitu, na níž naslouchal s nevšední horlivostí výkladům z oboru slavistiky, srovn. jazykozpytu a klassických řečí. Rok nato odešel do Vídně. stav se tu pilným žákem zejména slaveného slavisty Miklošiče, jakož i prof. B. Müllera a Bollera. Prodlévaje u svého vzdělaného strýce v Heiligenstadtě, který soukromí rovněž obíral se vědou filologickou, osvojil si Geitler záhy neobyčejnou zběhlosť na poli jazykozpytném i byl r 1870. na universitě vídeňské povýšen na doktora filosofie. S bohatými vědomostmi odebral se potom do svého rodiště, kde konal pilné přípravy k habilitaci pro srovn. jazykozpyt; že již tehdy byl úplně znalým svého oboru, je viděti z úvahy, kterou v této přípravní době napsal o Matzenaurově spise „Cizí slova ve slovanštině". Nemalý toho času vliv měl na Geitlera prof. Ludwig, s jehož theorií o aglutinaci souhlasí ve své habilitační rozpravě „O stavu a pokrocích srovn. jazykozpytu" (Čas. Čes. Musea 1873.). Stav se na základě této práce r. 1873. soukromým docentem na utrakvistické tehdy universitě pražské, kde přednášel pouze česky, jal se horlivě zabývati litevštinou, jejíž význam pro slavistiku již dříve náležitě oceňoval, takže již v prvém roku své veřejné činnosti mohl vydati objemnější dílo „Starobulharská fonologie se stálým zřetelem k jazyku litevskému". Některé nové náhledy, zejména na základě plnohlasí podaný důkaz, že ruština je starším útvarem slovanštiny než jazyk církevní, vzbudily pozornosť učeného světa k tomuto důkladnému spisu, v němž Geitler poprvé zastával mínění, jež vyslovili také Šafařík, Schleicher, Hattala, Schmidt, Leskien a j., že totiž církevní jazyk slovanský sluší pokládati za starou bulharštinu, kterýžto názor sdílel Geitler až do své smrti. Aby po příkladě Schleichera poznal nářečí litevská při samém prameni, odebral se Geitler v létě 1873. na Litvu. Procestoval pruskou i ruskou část Litvy, navštívil hlavnější její města, načež prodlel téměř půl roku na dědinách mezi lidem. Na cestě této konané s nevšedním namáháním a mnohými překážkami*) byli Geitlerovi na ruku prof. Nesselmann v Kralovci, Baranowski v Kovnu a Lamanský v Petrohradě. Navrátiv se r. 1874. z Litvy popsal Geitler svou cestu v „Osvětě" a roku příštího vydal znamenité dílo „Litauische Studien", ve kterém popsal staré památky i nynější stav litevštiny. Také při dalším badání měl Geitler litevštinu stále na zřeteli, čemuž mimo jiné nasvědčuje poslední jeho před nemocí dohotovená rozprava „Příspěvky k litevské dialektologii", která bude uveřejněna ve zprávách vídeňské akademie.

R. 1874. byl Geitler pozván za professora na universitu kijevskou a záhřebskou. Poněvadž hodlal po čase vrátiti se na vysoké učení pražské, v kterémžto úmyslu byl pohříchu sklamán neurovnanými poměry dotyčných kruhů, přijal Geitler professuru slavistiky na universitě v Záhřebě, kdež byl zároveň jmenován řádným členem jihoslov. akademie věd a umění. Maje takto příhodné postavení, pomýšlel na důkladné prozkoumání jazyka bulharského, jehož znalosť pokládal za potřebnou při řešení otázky v církevním slov. jazyku, i byl skutečně přední z nynějších slavistů, který poznal bulharský jazyk důkladně ve všech jeho nářečích. S nemenší pílí zahloubal se do rozřešení otázky o pů-

---

*) O svých zkušenostech psával zesnulý svým známým zajímavé dopisy, o jichž uveřejnění rodina se postará.

vodu hlaholice a kyrillice, hledě vystihnouti jich vzájemný poměr. Na vědecké cestě, kterou za tím cílem podnikl, putoval Geitler po Makedonii s nebezpečím života v průvodu tureckého zaptije. Delší dobu meškal ve Velesu, kde jej tamější Bulhaři srdečně přijali, a na Athosu, odkudž odešel na ostrovy istrijské za poznáním nářečí čakavského.

Výzkumy, které na této cestě učinil, byly Geitlerovi základem k palaeografickému dílu „Die slavischen und die albanischen Schriften“, o němž pracoval až do r. 1883. Tímto spisem ukázal se Geitler býti nejlepším té doby slovanským palaeografem;*) co se obsahu týče, hleděl Geitler rozřešiti otázku o původu hlaholice, a byť kritika zavrhla hypothesu o prostřednictví písma albanského při vzniku hlaholice ze římské kursivy, tož přece uznávala se nestranně nejedna přednosť díla tohoto Ostatně jest dosud a zůstane bezpochyby ještě drahnou dobu otázka tato spornou a podnes není překonaným stanoviskem theorie Geitlera, která je dojista pravděpodobnější než známá „sassanidská“ hypothesa B. Millera, proti níž posléze Jagič vyslovil náhled, že starší hlaholice vznikla z kursivní minuskuly řecké, kdežto pozdější kyrillice je řecké písmo uncialní.

Vrátiv se ze své cesty s bohatou kořistí, jal se Geitler pracovati na srovnavací mluvnici slovanské, kterou nepopřáno mu bohužel dokončiti a jejíž malou časť vydal r. 1877. pod názvem „O slovanských kmenech na U“. Z rozpravy této zřejmo, že Geitler měl náležitý rozhled na poli jazykův indoevropských, i sluší vývodů jeho tím spíše vážiti, že sami přední slavisté, jako Miklošič a j., omezují se nazvíce jen na úzké hranice jazyků slovanských. Zabývaje se horlivě studiem jazyka bulharského, všiml si Geitler blíže písní makedonských Bulharů, jež vydal Verkovič v knize „Veda Slovena“. Nedav se mýliti míněním Jagiče, Jos. a Konst. Jirečků, kteří sbírku tuto prohlásili za falsifikaci, podjal se Geitler podrobného zkoumání i projevil svůj náhled o tom v literarně historické práci „Poetické tradice Thraků v i Bulharů“ (Praha 1878.). Ač souhlasíme s Pypinem, že nelze vysloviti se platně o povaze tohoto nálezu, pokud nejsou vydány na světlo nové ukázky „Vedy“ a neprovedou se jinaká pátrání, přece považujeme spisek Geitlerův za pozoruhodný a dáváme mu za pravdu, že „buď je ta věc falsifikací takovou, že ohromností materialu i smělou, hluboce promyšlenou dokonalostí komposice vyniká nad všechny mystifikace, nad všechna padělání, kterých se sobectví aneb vlastenectví v kterékoli literatuře dopustilo — aneb jsme maně narazili na nový kulturně historický a jazykový material, který daleko přesahuje úzké hranice interessu pro slavistiku“. Dnes aspoň již uznává se, že jazyk písní dotyčných je národní, a sám Miklošič se jich dokládá ve spise „Türkische Elemente in den slav. Sprachen“. Týchže písní týkají se také Geitlerovy rozpravy „Pověsť o Orfeu-Orfenovi rhodopských Bulharův“ a „Juda v mythech národů balkanských“, kteréž uveřejněny byly r. 1880. ve „Zprávách anthropol. společnosti vídeňské“.

Roku 1880. podnikl Geitler památnou pouť do Egypta, doufaje, že mimo jiné nalezne v pravoslavném klášteře sv. Kateřiny na Sinaji žaltář, který tamtéž již r. 1850. viděl archimandrita Porf. Uspenski. Po mnohých útrapách dostal se Geitler k cíli své cesty, kdež mu bylo štěstí nad očekávání příznivo. Podařiloť se mu mimo dotčený téměř úplný žaltář hlaholicí psaný vypátrati jinou ještě drahocennou památku, totiž euchologium (molitvenik), nejstarší to z dosud známých. Nemoha nález tento za žádnou cenu zakoupiti, vyžádal si od tamějších kaluděrů 30 dní k opsání i zjednal si za dobu tu po namáhavé práci hodnověrný opis a fotografické snímky obou památek. Po svém návratu vydal obé pomocí jihoslov. akademie, a sice r. 1882. „Euchologium, glagolski spomenik monastira Sinai brda“, r. 1883. „Psalterium“. Posledního roku vydal také nákladem vídeňské akademie vzpomenuté dílo „Die slavischen und die alban. Schriften“.

Podavše souhrn důležitých spisů Geitlerových, neuvádíme tuto drobnější, neméně zajímavé práce jeho, jakýmiž obohatil hlavně organ jihoslov. akademie

*) Geitler první ze všech slavistů přednášel o hlaholské palaeografii r. 1879.—80. v Záhřebě.

„Rád". Dodáváme pouze, že do poslední chvíle neunavný pracovník náš zanechal ještě několik prací nedokončených; chystalť se zejména vydati objemnou historii jazyka bulharského a slovanskou etymologii.*)

Nadáli jsme se, že ještě nejedno krásné dílo vytvoří bystrý duch svědomitého badatele našeho, kterému nyní mělo se dostati skvělejší ještě postavení, neboť, jak mu prof. Müller sdělil, měl podstatnou naději, že po odstoupení Miklošiče bude mu přidělena stolice slavistiky ve Vídni. Však krutá ruka Morany zasáhla jej při nejlepší síle a dnes už tlí tělo jeho v rodišti Beethovena, Heiligenstadtě, kde za hojné účasti ve Vídni dlícího studentstva chrvatského, českého a slovinského pochován byl dne 5. června. Také na místě jeho dlouholeté činnosti professorské, v Záhřebě, uctěna byla důstojně památka zesnulého při zádušní mši konané dne 13. června. Slavné této mše, při níž ozdoben byl katafalk četnými věnci, z nichž jeden věnovala jihoslov. akademie, účastnili se mimo ovdovělou choť a tři nedospělé dítky zesnulého, četní akademikové a známí nebožtíkovi, zejména professoři záhřebské university a členové akademie se svým předsedou drem. Fr. Račkim.

Již dobojoval šlechetný harcovník vědy, dobojoval slavně. Znamenitá díla, která po sobě zanechal, budou trvalým pomníkem záslužné práce Geitlerovy, který povždy čítati se bude mezi nejlepší pěstitele vědy slovanské. Buď mu nehynoucí paměť!

Ve Vídni, v měsíci červnu 1885. *Václav Kučera.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Polnische Stimmen. I. Ausrotten? Aus Anlass der in der „Gegenwart" 1885. Nro. 1, 2 und 6 veröffentlichten Aufsätze von E. v. Hartmann. Zürich 1885.

Eduard Hartmann, německý filosof (!) a spisovatel díla „Philosophie des Unbewussten", uveřejnil v časopise „Gegenwart" článek „Rückgang des Deutschthums", v němž vyhubení Poláků a pronásledování církve katolické v Poznaňsku považuje za nezbytí státních zájmů německých (Staatsnothwendigkeit), což též vřele d o p o r u č u j e.

Polské časopisectvo důstojně odpovědělo na krásnou theorii této filosofie, praktikované ostatně v Poznaňsku již před tím, bez pokynů učeného filosofa. Aby nyní svět zvěděl, jak veřejné mínění v Polsku pohlíží na řečené vývody, vydán v Curychu jazykem německým malý spisek, v němž obsaženy jsou výňatky z polských časopisův a j., té věci se týkající. Nalézáme tam důstojné ohlasy K. Jarochowského, dra. Świętochowského (Prawda), P. M Morawského (Przegląd Powszechny), dra J. Karłowicze (Prawda), pak úryvky z Kraje, Tygodnika illustrovaného a Kłosů. Veskrze klidný ton těchto statí věcně rozbírá čistou náuku Hartmannovu a činí ji v očích každého člověka, jen trochu blízkého k lidskosti — naprosto nemožnou. Myšlénka „vyhubení" je výkvětem surovosti, proniklé nad to odporováním sama sobě. Taková filosofie je jen hrubým políčkem všeho toho, co nazývá se pokrokem a osvíceností našeho století.

Nelze pochybovati, že spisek výše jmenovaný přichází v čas. Podnikatelé tohoto podniku mohou býti jisti, že prospějí svaté věci národní tam, kde nevyhasla ještě poslední jiskra lidskosti. Také ostatní národové slovanští měli by podobným způsobem ozývati se proti úkladům nové „filosofie". *J.*

Česká bibliotéka rodinná. Výbor nejlepších novel a povídek literatur slovanských i západních. Pořádá Jan V. Veselý. Nakladatel Al. Hynek v Praze.

Větší snad než kdekoliv jinde má u nás povinnosti nakladatel. U nás spekulaci obchodníka klade mez povinnosť národní. Český nakladatel není jen

*) Cennou tu pozůstalosť vydají příbuzní zesnulého po čase tiskem.

obchodníkem: on má úkol mnohem čestnější, totiž pečovati také o zdravý a rationelní rozvoj literatury, která při všech svých skvělých výsledcích nezmohutněla dosud v tak pevný kmen, aby péče o ni mohla býti méně úzkostlivou. Nakladatel český tedy nejen míjeti musí, co by rozvoji jejímu nepřispívalo neb dokonce škodným bylo, ale on musí i vyhledávati, co by rozvoj ten urychlovalo a podporovalo.

K momentu vlasteneckému přistupuje jaksi i moment paedagogický. Okolnosť tuto zejména třeba míti na mysli při překladech. A to je právě úkol, který si vytkla Česká bibliotéka rodinná lišíc se takto programem svým od jiného veledůležitého podniku literarního Ottovy Laciné knihovny, která kromě překladův i původní práce obsahuje.

Vyslovujíce pak hned z předu a bez obalu pochvalný svůj úsudek, činíme to nejen z uznání dobré snahy, kterou nakladatelstvo — ohledně České bibliotéky rodinné aspoň nepopíratelně — na jevo dává, ale i z uznání zdárných výsledků.

Co pak se volby překladů samé týká, tu ovšem různiti se mohou náhledy; ale my za chvály hodnou zásluhu redakce pokládáme, že zamítnula překonané již stanovisko přívrženců onoho směru, kterému se u nás diplomaticky říkalo „národní“ oproti směru, jenž tendenčně byl nazýván „západnickým“ a že vedena jediné snahou podávati spisy dobré a umělecky cenné postavila se na stanovisko liberalnější a rozsáhlejší.

Co se zejména týká literatur slovanských, tu ovšem obecenstvo české, ba ani kritika neukládají redakci velkých povinností, přinášejíce všemu slovanskému nejen všemožnou shovívavosť, nýbrž i vroucí účastenství vstříc, čehož pochopitelný důvod spočívá v tom, že národ český na poli duševní činnosti své více než kdekoliv jinde cítí pevné svazky pokrevenské, které ho spojují s ostatními větvemi mohutného slovanského kmene.

Touto okolností poněkud snad se vysvětluje, ale ovšem neomlouvá, že někteří t. zv. kritikové nazvali na př. povídku Jos. Dzierzkowského „Škola života“ (ročn. I. sv. 10.) velezdařilou a výtečnou a překladem uhlazeným, ač zmíněná povídka je ceny nepatrné a překlad nedosti dokonalý, plný polonismův a neshod. Avšak „Škola života“ je také jediný spis, který nebylo právě nanejvýš nutno v bibliotéce umístiti.

Důstojně repraesentována je polská novellistika dvěma duchaplnými povídkami, slovutnou Elizou Orzeszkovou, která také v Coel. Fričovi nalezla šťastnějšího překladatele. Máme-li stručně naznačiti ráz obou povídek, řekneme, že první z nich, nazvaná „Ztracený“, je psychologickou studií jednotlivce a druhá, „Přeludy“, psychologickou studií celé vrstvy společnosti. Literatura ruská zastoupena je třemi spisovateli. Setkáváme se tu především s genialním u nás známým M. V. Gogolem, jehožto tři (překlad J. Wagnera) kresby: „Starosvětští statkáři“, „Štědrovečerní noc“ a „Výroční trh v Soročincích“ jsou roztomilými obrázky plnými svěžesti a vtipu. Dva svazky zaujal G. P. Danilevskij, který se dříve stal slavným v Evropě nežli v Čechách. Jeho povídky — správněji řečeno obrázky — „Z rodinných pamětí“ (Prababička, Stín praděda, Babiččin ráj) a „Kateřina II. na Dněpru“ vším právem nazvati mohl překladatel (J. Wagner) „skvostnými ukázkami historické drobnomalby“, kdežto „Vesnický malíř“ a „Ves Sorokoparovka“, jež líčí nynější poměry lidu ruského, provanuty jsou onou poetickou svěžestí, kterou jen Gogol ještě dovedl obestříti své plody. Od téhož spisovatele, ale překladem J. A. Voráčka, vyšly dále „Poslední Záporožci“, historická novella, a „Fenička“, povídka ze současného života. Překlad Voráčkův zasluhuje nejlepší pochvaly. Pozoruhodným v mnohém ohledu je socialní román ruský A. Michajlova „Nad propastí“ (přel. J. Wagner), který, jak tendencí, tak i realistickým líčením povah i děje upomíná na francouzské mistry nové školy.

Z ostatních slovanských literatur pouze ještě chrvatská je zastoupena Ferd. Becićem, jehož povídku „Slib“ přeložil Fr. Fahoun — a oblíbeným u nás Aug. Šenoou. Historická povídka jeho „Selská bouře“ přes všechna svá mistrná líčení (na př. obléhání hradu Susjegradu, líčení sněmu a bitev) a přes mnohé jiné přednosti nenáleží sice k nejlepším pracím tohoto chrvatského předáka: vadí jí zejména to, že nemá souvislého děje a že nadto události zevnější až příliš zasahují ve fabuli povídky. Za to ale poutá Šenoa při-

rozenosti a nehledanosti slohu a dialogem plným šťávy a dramatické síly. Pěkný překlad pochází od J. Hudce.

Nedostatek místa bohnžel nedovoluje, abychom podrobněji v rozbor jednotlivých děl se pustili, ale i z toho, co řečeno bylo, může obecenstvo české seznati — ač-li vůbec bylo teprve třeba našeho upozornění — že Česká bibliotéka rodinná, nehledě ani k její láci a elegantní úpravě — je podnikem chvály a podpory hodným. Směr pak, kterým se ubírá, schvalujeme. Vždyť konečně i naše literatura počíná také již cítit potřebu větších nohavic, nežli by jí dopřáti chtěli ti, kteří stále ještě žalují, že odložila již své dětské sukénky.

Dr. *Em. Zítek.*

Slovan 1885.

Zmínivše se na tomto místě o výtečných slovinských časopisech „Zvon" a „Kres", nepravě bychom jednali, kdybychom po zásluze nepovšimli si též illustrovaného listu slovinského „Slovana", vydávaného v Lublani dvakráte měsíčně v objemných sešitech velikého formátu, Ivanem Hribarem a dr. Iva nem Tavčarem za redakce Antonína Trstenjaka. Časopis ten zajisté vhodn doplňuje ostatní pouze krásnému písemnictví a poučení neb vědě věnovan listy, jednak proto, že jest dosti bohatě illustrován (přinášeje až tři velik vyobrazení v čísle), ozdoben jsa hlavně podobiznami slovinských výtečník ů a obrazy výhradně Slovinců neb Slovanů vůbec se týkajícími, jednak pro to, že přihlíží vedle belletrie, básnictví a poučné prosy též k politickým a jiným otázkám časovým, zaznamenávaje všecky zajímavé zjevy ze současného života v národě slovinském a nejvýznačnější úkazy ze světa slovanského vůbec Zvláště pak proniká z každého čísla časopisu ušlechtilá tendence slovanská.

Ač časopis tento teprve druhý rok vychází, vyniká již přece obsahem i formou svých článkův a rozprav, jakož i svědomitým výborem illustrací, které představují čtenáři obrazná díla slovanských umělců, původní podobizny slavných mužů slovinských, sceny ze života různých slovanských národů, jmenovitě slovinského, typy a kroje jejich národní, jakož i různé krajiny ze světa slovanského, zvláště slovinských vlastí. Jmenovitě zajímají nás tyto poslední jakož i původní podobizny znamenitých Slovinců (Slomšek Luka Svetec, Gregorčić a j.)

V letošním ročníku nalézáme v básnické části ukázky z poesie Gregorčičovy („Zpěv velikonoční" a j.), J. Kržišnika dramatickou báseň „Agapiz", a mimo jiné dovedný překlad Hálkových Večerních písní. Z výpravné prosy sluší jmenovati historickou novellu J. Tavčara: „Janez Soluce" a překlad románu Třebízského „Iz sazavskih letopisov". Z poučné prosy jest zvláštní zmínky hodna rozprava: „K odnošajem na Hrvaškem", v níž spisovatel, chrvatský vlastenec, uvažuje politické a národní poměry v Chrvatsku z historického i kulturního stanoviska, počínaje znovuzrozením Chrvatů až po naše dny. Rozprava jeho jest velmi důkladná a zajisté nemálo přispěje k objasnění současných chrvatských snah u Slovinců. — K těmto statím se řadí mnohé jiné drobnější články, příspěvky literarní i umělecké, životopisy, obšírné výklady k illustracím atd. Bohaty jsou rubriky „Književno poročilo" a „Pogled po slovanskėm svetu".

Ze stručného načrtnutí obsahu časopisu toho zajisté zřejmo, že zde máme co činiti s podnikem seriosním, vší podpory hodným, jemuž přejeme i u nás hojných přátel.

J. K.

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga LXXIII. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički IX. U Zagrebu. 1884 — Str. 220.

Obsahuje: Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini Od M. Valjavca (pokračování) str. 1.—76, Nov prilog za istoriju akcentuacije hrvatske ili srpske. Od dra. T. Maretića (dokončení) str. 77.—153. — Řeči slavnostní při sezení akademie jihoslovanské dne 9. listopadu 1884. za příčinou otevření Strossmayerovy obrazárny: a sice řeč předsedy dra. Fr. Račkého a biskupa J. J. Strossmayera (str 154 —185.). — Výroční zpráva akademie a sice řeč před-

sedy dra. Fr. Račkého; zpráva tajemníka dra. P. Matkoviće (str. 186.—203.) Výtahy z protokollů (str. 204.—220.). — Předpokládajíce, že řeči držené při otevření obrazárny více méně jsou známy našemu obecenstvu, zmiňujeme se jen o výroční zprávě, i podáme podle ní několik dat o činnosti akademie v roce minulém. – Ve filologickohistorické sekci měli přednášky: dr. Fr. Rački o Ivanu z Raventy, žáku Petrarkově, kancléři dubrovnickém i předchůdci humanismu v Dubrovníce; M. Valjavec pokračoval ve svých příspěvcích k přízvuku slovinskému; dr. Fr. Maixner o překladech Ranjiny Dinka z latinských i řeckých básníků; Iv. Tkalčić o Ivanu, arcidjakonu gorickém, a jeho době (kapitola z vnitřní církevní historie chrvatské); Nadko Nodilo o náboženství Srbův i Chrvatů na základě epických písní; Tadeáš Smičiklas o vzniku banství u Chrvatů; St. Novaković sdělil některé starší památky; Rad. Lopašić regesta z archivu hradeckého; dr. Iv. Crnčić o falsifikaci v listině papeže Mikuláše V. z r. 1453., stran chrvatského domu v Římě. — Ve filosofickoprávnické sekci měl přednášku Ad. Veber o kathedrale djakovarské; v mathematickopřírodoslovné sekci přednášeli: dr. Gj. Pilar, Ljud. Vukotinović, dr. K. Zahradník, dr. B. Šulek, dr. G. Janeček, dr. M. Kišpatić. Mimo to uveřejnili v publikacích akademie své práce Iv. Kukuljević-Sakcinski, archim. N. Dučić, dr. Bojničić, Iv. Broz, dr. Dr. Gorjanović-Kramberger, V. Vaněček, A. Strnad (oba Čechové), Drag. Hirc, P. Pierling, A. Vučetić a M. Magdić. — V minulém roce vydala akademie přednášky tyto a zbylé z předešlého roku v pěti knihách Rádu a sice v kn. 69.—73., z nichž kn. 70., 71. a 73. sekce filologickohistorické a filosofickoprávnické, a kn. 69 a 72. mathematickopřírodopisné. — Vzpomenuté památky literarní a historické, jakož i pokračování výtahu z denníku Marina Sanuda, redigovaného drem. Fr. Račkým, vydány v XVI. kn. sborníku „Starine“. — Mimo to pokračovala akademie ve vydávání pramenů za jihoslovanskou historii i právo, vydávajíc XV. sv. Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, ve kterém vytištěny listiny z vídeňského archivu vojenského. Připravují se dále nové listiny z benátského archivu, hlaholské listiny, aby se doplnil sborník Kukuljevićův, dubrovnická kronika Ivana z Ravenny, sbírají se bosenské kroniky a zprávy o sněmech chrvatských. — V minulém roce vydána XIV. kn. sborníku Stari pisci hrvatski, která obsahují třetí díl spisů Gjona Gjora Palmotiće redakcí A. Pavića. — Mimo to vydáno i vzácné dílo dra. Gj. Pilara „Flora fossilis susedana“. — Pokračovalo se ve vydávání chrvatského akademického slovníka redakcí P. Budmania i M. Valjavce.

Zajisté usilovná to činnosť, která po celém světě akademii i celému národu chrvatskému musí vzbuditi hlubokou úctu.

Základní kapitál akademie obnášel koncem r. 1883 358.997 zl.

Příjmů měla r. 1883. 19 711 zl., z nichž vydáno 17.340 zl. — Významné, že chrvatská vláda nendělila akademii obvyklou subvenci 2000 zl. na vydávání slovníka a památek historických i právnických. *Dr. J. Polívka.*

В. В. Чуйко. Современная русская поэзія въ ея представителяхъ. С.-Петербургъ 1885. 210.

Jest to řada znamenitě psaných statí o hlavních básnících ruských od let padesátých až po naši dobu. A sice rozebírá se básnická činnosť Polonského, Majkova, hr. A. K. Tolstého, Nekrasova, Feta, Meje, Gareva, Benediktova, Tjutčeva, Chomjakova, Pleščejeva, Slučevského, Sadovnikova, hr. Goleniščeva-Kutuzova, Andrejevského a j.; k tomu připojeny přehledy překladatelské činnosti na Rusi a humoristické literatury. V doslovu pronáší se nepříznivý úsudek o moderní poesii ruské.

Dvě povídky Jos. Sawické. Z polštiny přel. F. A. Hora. V Plzni 1885. „Jos. Sawická (pseud. Ostoja), praví překladatel, teprv před nedávnem vystoupila v Polsce na kolbišti literarním. Její povídky, vesměs rázu realistického, prozrazují opravdové, nevšední nadání.“ Obě krátké povídky „V chaloupce“ a „Po koncertě“, vydané v bedlivém překladě p. Horově přesvědčují

nás o svrchu uvedeném úsudku i jsme rádi, že čtenářstvu našemu poskytnuta je příležitosť poznati nový talent polský. „Dvě povídky" Jos. Sawické jsou vydány ve prospěch „Ústřední Matice školské", což již předem knížku tuto doporučuje.

P. prof. *Čipery „Slovanská statistika"* nabyla rozměrův tak rozsáhlých, že sotva bude možno uveřejniti ji ve „Slov. Sborníku", jak jsme před časem oznámili. V tom případě vyjde p. Čiperova práce jako samostatný spisek. Pan spisovatel nám však laskavě připovídá, že podá ve „Slov. Sborníku" přehledy statistické v skrácení, jakmile bude vše sestaveno.

N. J. Semenov vydal v Petrohradě ve velmi pěkné úpravě překlad některých básní Mickiewiczových s názvem: Изъ Мицкевича. Переводы Н. С. (1885., XVI + 164 str. 8°). Ve svazku zahrnuty tyto básně: „Konrad Wallenrod", úryvek z „Pana Tadeusze", „Farys", veškeré „Sonety Krymskie" a asi 15 rozličných menších básní. Překlad až na některé malé poklesky je velmi lahodný a v celku blízký k originalu.

Známý slavista Petr Lavrovský vydal brošuru s názvem: Былъ ли святый Кириллъ Солунскій епископомъ?" (V Petrohradě 1885. 15 str. Zvláštní otisk z dubnové knížky časopisu minist. vyuč.), ve které hledí mnohými podstatnými důvody stvrditi, že sv. Cyrill umřel jako pouhý kněz a mnich, rozhodně odřeknuv se hodnosti biskupské, nabízené jemu od papeže římského.

L. Š.

Nové sborníky slovanské. Литературный Сборникъ začala haličskoruská Matice ve Lvově opět vydávati. Do roka vyjdou čtyři svazky obsahu vědeckého. Redakci vede Bohdan A. Dědický. Nezameškáme obšírněji promluviti o této uvážení hodné publikaci, jakmile vyjde několik svazků. První, právě vydaný sešit (str. 72.), obsahuje mimo jiné drobnější příspěvky zajímavé „Materialie k dějinám haličskoruské slovesnosti" od B. A. Dědického. — Зора, мѣсечно-литературно списание, zove se nový měsíčník bulharský, vydávaný v Plovdivě. Došlá nás (2 čísla) vykazují obsah velmi zajímavý a pestrý. Také o této nové Zoře bulharské bude promluveno obšírněji.

Nový sešit *„Slovanstva ve svých zpěvech"* (kniha VI. seš. 1. a 2.), vydávaného prací a nákladem vytrvalého Ludv. Kuby v Hoře Kutné, obsahuje překrásné písně maloruské, jichž jest v tomto svazku 23 P. J V. Bohuslav opatřil písně maloruské příslušnými překlady, jakož i úvodem. Nemůžeme jinak, než chvalitebný podnik páně Kubův opět vřele doporučiti všem přátelům hudby slovanské. Obšírněji rozepíše se o celku odborný referent později.

Notes on Slavonic philology and literature during the past year. By W. R. Morfill, M. A., Londýn 1885, zove se zpráva známého slavisty anglického, s níž seznamuje širší obecenstvo s novějšími zjevy téměř všech národů slovanských. Ctěný spisovatel dotýkaje se Čechů praví, že „Čechové se vždy jako nejsympathičtější ratolesť slovanské rodiny ukazovali". Zvláštní zmínka věnována tam novým časopisům českým, jmenovitě „Athenaeu" a „Slovanskému sborníku". K působnosti ct. p. Morfilla vrátíme se zvláště.

Alfred L. Hardy, známý našemu čtenářstvu z několika statí o slavistice v Anglii. a Ondřej Jurtela vydali v Londýně nápěv: „With Slava's Banner, forwards! (Naprej!) the Slovenian National March, or Patriotic Chant of the Slovenes, the South-Slavonic people of the provinces of Carniola, Carinthia, Styria, and Istria etc., in the Austrian Empire. London 1885. Meziřádkový text je slovinský a anglický.

Ve prospěch pohořelých litevského města Grodna vydají v těchto dnech varšavští spisovatelé polskou „Jednodniuvku" na způsob „Národu sobě". Redakci přijal p. Adam Plug, redaktor „Klosů" ve Varšavě.

V Paříži vyšel právě IV. svazek korrespondencí Adama Mickiewicze. Obsahuje mnoho zajímavých zpráv netoliko Poláků, ale i jiných Slovanů se týkajících. Nalézáme tu také jeden dopis Jana Kollára O velezajímavé této publikaci příště více.

Záhřebský „Vienac“ (red. dr. Klaić a M. Maravić), jenž stále pilně si všímá české literatury a českého života, uveřejnil právě obšírnější článek „Šetnja Zlatnim Pragom“ od Milana Grlovića.

V Petrohradě počalo vycházeti nové vydání sebraných spisů veleplodného dramatického spisovatele Ostrovského. K tisku se chystají rovněž sebrané spisy J. P Polonského (9 dílů).

Z Výroční zprávy literarního a řečnického spolku „Slavia“ v Praze za l. 1882—1885 vyjímáme prozatím, že čilý ten spolek čítá členů: 10 čestných, 42 zakládajících, 2 přispívající, 81 činných, dohromady 135. Knihovna čítá 895 děl všech literatur slovanských. V letech 1882.-1885. bylo půjčeno celkem 2900 svazků, což svědčí zajisté nejlépe o všímavosti členstva. Schůze a přednášky děly se pravidelně a vynikaly programem přiměřeným. Přejeme záslužnému spolku „Slavia“ z té duše mnoho zdaru!

Provolání

Spolku pro vydávání písemných památek náboženského a církevního vývoje národa českého.

V oznámení uveřejněném v časopisech šíře bylo vyloženo, jak vznikla myšlénka založiti spolek, který by vydával ty čelnější spisy našeho náboženského ruchu a vývoje, které buď nevyšly vůbec, aneb kterých novější vydání jsou potřebná, jako na př. a přede všemi spisy Tomáše Štítného, Matěje z Janova, Petra Chelčického, Husovy latinské a po případě i české spisy; potom Ondřeje z Brodu, Stanislava ze Znojma, Jana Rokycany, Hilaria Litoměřického a j., Archiv bratrský v Herrnhutu atd.

Teď, kdy stanovy spolku našeho úřadně byly stvrzeny, předstupujeme před národ s provoláním, aby účel tak ušlechtilý a zároveň tak potřebný podporoval co nejvydatněji, a to přistupováním za členy a dary volnými.

Vydání písemných památek našeho náboženského a církevního vývoje nutná jest potřeba Jednak některé skvosty našeho písemnictví, jako na př. Matěj z Janova, posud nevyšly vůbec; k tomu dochovaly se nám namnoze jen v jediném opise, tak že by nešťastnou pohromou drahý takový poklad a svědek velikých časů mohl zaniknouti! Hlavně však potřebujeme pramenů dotčených ke studiu důležité doby dějin našich více než dvoustoleté; neboť tužby náboženské a církevní zabíraly přirozeným způsobem všelikou mravní a rozumovou silu národa, a proto studiem právě těchto památek nejlépe vnikneme v ducha předků svých a poznáme nejvydatněji minulý stupeň naší osvěty. Poznáme netoliko odpůrce církve katolické, ale i její obhájce a vůbec všestranně a nestranně posoudíme onu velikou a smutnou dobu, poznáme mnohé a snad hlavní příčiny našeho úpadku národního a bohdá i poučení najdeme, jakou cestou v budoucnosti se máme bráti.

Vydání našich památek velikou má důležitosť pro jazyk český Spisy Chelčického, Rokycany a j. nejen učencům poslouží, ale i širším kruhům vzdělaným četba spisovatelů tak přesně českých a neporušených ku poznání pravého jazyka českého prospěje. Veliký myšlénkový obzor mužů, jako Štítného, Chelčického a j. řeč naši a pojmy dokonce i rozhojní.

Konečně vydávání těchto našich památek má i politický význam. Čím staršími památkami osvětnými se vykazujeme, tím větší vážnosti získáme sobě u národů jiných; zajisté že latinské spisy Matěje z Janova a mnohé jiné veliký mají interess i pro národy cizí, a proto s jistotou můžeme očekávati, že podnikem svým nejen doma, ale i v cizině podnítíme studium slavných dějin našich. Národ, jehož dějiny všeobecně jsou známy a zajímavy, i ve přítomné práci politické posily nabývá od předků svých a od těch, jimž předkové ti úctu vynucují; a v té příčině právě těchto předků svých důrazně můžeme se dovolávati.

Abychom tedy nezůstali za národy jinými, kteří podobné památky své již dávno s velikou pílí a úctou vydávají, staniž se všeobecné přání skutkem, postarejme se o patřičný fond, z něhož by se náklad na vědecké vydávání důstojně uhrazoval. Vznešeného účelu svého spolek náš bude se domáhati všemi zákonitými prostředky a hlavně tím, že postará se o peněžité prostředky potřebné k dotčenému vydávání.

Spolek vděčně přijímá jakýkoli peněžitý dar; kdo však složí neméně nežli 50 zl. buď najednou neb po lhůtách 10 zl. do 5 let, zakladatelem se stává. Členem přispívajícím je, kdo ročně přispívá pěti zlatými.

Právní osoby přispívají dvojnásobnou summou.

Členové zakládající i přispívající dostanou bezplatně, všecky spisy spolkem vydávané.

V Praze, dne 15. června 1885.

Adv. dr. **Fr. Čížek.** Univ. professorové: **Jos. Emler, J. Gebauer, J. Goll, J. Kaizl, J. Kalousek, T. G. Masaryk, Ant. Rezek.** Starosta akademického čten. spolku: **Václ. Řezníček.** Redaktor Osvěty: **V. Vlček.**

První zpráva a účet
spolku pro vydávání písemných památek náboženských.

V ustavující schůzi dne 7. června t r spolek, dle §. 4. svých stanov zvolil funkcionáře, a to za starostu prof. J. Golla, za pokladníka red. V. Vlčka, a za jednatele prof. T. G. Masaryka.

Usneslo se, že počne se vydáváním Řečí besedních Štítného a postilly Chelčického; Matěj z Janova bude se opisovati. Část už se opsala. O vydavatelích vědeckých stane se usnesení příště.

Za členy a přispěvatele se přihlásili:

P. T. p.	T. G. Masaryk	1000 zl.
„ „	Lubor Jeřábek, stud. jur.	10 „
„ „	Josef Kaizl, prof. univ.	100 „
„ „	J. Vančura, prof. v Kolíně, za člena zakl.	50 „
„ „	Jan Neff, obchodník v Praze, přispěl	25 „
„ „	J. Goll, prof. univ., členem zakl.	50 „
„ „	V. Vlček, redaktor Osvěty, členem zakl.	50 „

Zaplatilo se za opisování Matěje z Janova 100 zl.

Další přihlášky a příspěvky přijímají jednatel a pokladník (Vinohrady, Čelakovského ulice čís. 165.).

V. Vlček, pokladník. **T. G. Masaryk**, jednatel.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. — 1885 — Číslo 9.

Paulina Felińská.

List ze života polské společnosti.

I.

Polské „Pamiętniki". — O rodině Felińských. — Pobyt na Volyni — Život rodinný. — Paní Eva Felińská a poměr její k lidu — Šlechta a usedlí. — Život zborošovský. — Válka — Úmrtí pana Felińského. — Křemenec, poměry tamní. — Vychování dítek — Krádež — Katastrofa. — Vyvezení matky do Vilna — Osamocení dítek. — První list matčin a dceřin. — Nové hospodářství. — Dobří lidé. — Učitel Lacour a jeho dobročinnosť.

Pravým pokladem literarním lze nazvati polské „Pamiętniki", jichž vydáno v Polsce neobyčejné množství. Vedle soukromých dopisův osob vynikajících neb zcela podřízených jsou to bohaté prameny, z nichžto vnímavým pozorovatelům téměř mimovůli vyplývá poznání nejtajnějších a nejjemnějších stránek národního života. V kulturním i ethickém směru doplňují „Pamiętniki" vůbec dějiny všeobecné a vrhají jasnější světlo na dějiny politické, kteréž po většině pojímají jen hlavní proudy událostí rozhodujících o rozličných osudech národův. Jsouce z velké části jen kronikami rodinnými, dotýkají se sice obecných věcí jen potud. pokud s jednotlivci byly ve spojení; ale právě proto, že „Pamiętniki" věnovány jsou domácímu krbu, tomu životu, jenž nikdy není tak dělaný neb strojený, jako život veřejný, schvácený tak často vlivy nevlastními a veskrz cizími, skytají plno zajímavých obrazů, plné prostoty a důvěrné nesevřenosti. Život jednotlivcův jest částí života povšechného — strasť, osud a los jednotlivců stává se tlumočníkem všech těch záchvatův, jimiž národy okřívali neb zmírali.

Vedle této — abych tak řekl — historické ceny „Pamiętnikův" nelze neuznati také značné jejich ceny literarní. Dobré „Pamiętniki" uchvacují čtenáře svým tonem srdečným a důvěrným, a rozněcují v něm tu přirozeně lidskou sympathii, jakou vnitřní život rodin polských, založený na krásných základech slovanské společenskosti, v plné míře zasluhuje. Čím více odpuzujícího mají do sebe politické dějiny polského úpadku a zmatku, do nichžto se zlodějně pletla vždy cizí ruka démonicky dráždíc ve svůj žádostivý prospěch křehkosť, marnivosť a vášeň, tím bezpečněji získá cit náš ten život soukromý, z něhož také se skládá život

národa a jejž jako v zrcadle spatřujeme právě v rodinných pamětnicích a korrespondencích. V konturách ostrých, nezahalených nucenými frasemi, zjevuje se nám tu děj života v plné své prostotě. Jedno s druhým srovnávajíce a uvažujíce, jaké reflexe přirozeně vrhaly osudy jednotlivců na celek, čímž vypěstil se tradicionalní názor vyssátý již z prsou matčiných a přecházející z pokolení na pokolení — což nejlépe v „Pamiętnicích“ se zračí — dospíváme ku přesvědčením i náhledům, kteréž vhodně nazvati můžeme komentářem k dějinám politickým.

Rozumí se však samo sebou, že jen pamětníky střízlivě psané nepostrádají ceny, o nichž jsme se právě zmínili, a ačkoli není nám tajno, že také nejedny polské memoiry oplývají nespolehlivosti neb marnivým chvalořečnictvím sama sebe, což podmiňuje při užívání jich velice bedlivé kritiky, přece s dokonalým vědomím lze tvrditi, že vedle památníků pochybné ceny chová literatura polská v tomto oboru perly přímo neocenitelné.

Život rodiny Felińských stal se podkladem rodinných vzpomínek, kteréž neváháme klásti právě na přední místo Pamiętniků výše vytknutých. Veliká to tragoedie, plná úchvatných scen, krásná nepřestižnou tklivostí svou. Jestliže tedy obracíme se dnes k pamětím o rodině Felińské, jmenovitě ku vzpomínkám o dceři Pavlině, máme v úmyslu podati laskavému čtenářstvu svému obraz věrný, spolehlivý a zajímavý života i lidí, v němžto spatřujeme zajisté správně vydatnou součásť obecně národního života a jeho — utrpení. Poměry, které vlivem svým vně i zevně působily na osudy rodiny Felińských, vrhají jasné paprsky na poměry panující v zemi, z počátku toliko na Volyň, později téměř na celou Polsku. I prosíme, aby čtenář, čta tyto řádky, laskavě a badavě přenášel smysl jejich sám na všecken ostatní život polský. Kdo tak učiní, tomu povyjasní se nejedna záhada nebo křivě posuzovaná stránka polského života jak společenského, tak politického.

Leč vizte již, jak jeví se Pavlina Felińská a rodina její v dopisech matčiných a bratrových vzpomínkách.*)

Ani jmény, ani statky nevynikala rodina Felińských. Obývajíc nenádherný dvorek ve vsi Vojutyně na Volyni, žila velice skrovně, vzdálena jsouc všeho hlučnějšího života a proudu, do něhož strženy bývají rodiny povolané již minulostí svou a statky k veřejné působnosti širšího významu.

Vliv rodiny této působil v ně jen potud, pokud společenský život rozvíjející se na vzorech sám o sobě k tomu příležitosť poskytoval, a nenáležel k těm, které shrnujíce kolem sebe různé živly, řídí jako jednotka změny v národě. Naopak! U Felińských spatřujeme jakousi patriarchalní zachovalosť nepodrážděnou tužbami neb snahami proniknouti nad „obyčejnosť“. Rodina — toť vrchol dějin Felińských. Přes to zasluhují Felińští jako rodina vřaděni býti k nejkrásnějším jménům polským, jichžto pouhé

*) **Paulina, córka Ewy Felińskiéj. Napisal brat jej ks. Zygmunt Szczęsny Feliński. Lwów 1885., str. 320.**

vyslovení povzbuzuje k pocitům úcty a vřelé příchylnosti. Sama Paulinka, dívka vyrostlá jako fialka a nezůstavivší po sobě ničeho, co marnivosť lidská uznává za hodné proslavenství, stkví se ve zracích našich jako zjev neskonalé krásy, jemuž genius ctnosti vždy štědře bude klásti vavříny na skráně. Nepřekonatelný půvab rodinných a společenských ctností, jakož i sběh okolností pronásledující mladý život — toť vše, co je s to vzrušiti nás a nezapomínati na Paulinu a Evu — nikdy. Toť román historický, věrný každou řádkou svou, velebný vším, čím vzniknul.

Paulina Felińská narodila se r. 1819. ve jmenovaném již Vojutyně na Volyni, kdež tehdáž rodiče její, Gerard a Eva Felińských na nevelkém, ale vlastním a přítulném hospodařili záhoně. Toho času povolán otec Pavlinin jako sudí do Žitoměře, kam záhy také celá rodina přesídlila. Leč nepatrné důchody nestačily na městský život pro celou rodinu, aniž by při tom nebylo ohroženo dobré vychování dítek, a proto vrátila se matka zase brzy s dítkami na ves, zůstavujíc chotě svého ve městě, jenž ve volných chvílích, zejména v létě, rodinu svou často navštěvoval i déle u ní prodléval.

Tím ovšem péče o celou rodinu spočívala jediné na matce, jíž arci nemálo byl nápomocen vyvinutý smysl hospodářský. Paní Eva uměla klidnou svou povahou všady vůkol své domácnosti udržovati líbezný soulad a získati si jak mezi sousedy, tak u lidu důvěru i oddanosť. Paní Felińská byla pravou dobrodějkou poddaného lidu poskytujíc mu v každé sudbě pomoci a rady. Tak měla na př. domácí lékárnu, ku kteréž se důvěrně utíkali neštěstím stížení z daleka i široka. Nedostatek lékařů v těchto krajinách a za těchto časů namnoze velmi vydatně nahražovala paní Felińská. K chorým venkovanům, kteří jsouce těžší nemocí stíženi nemohli ji vyhledávati, zajížděla v bryčce sama, spějíc jim milosrdně vstříc radou, léky, ano i lepší stravou. Žadný nečas a žádná psota nezdržely vzácnou tuto paní u vykonávání takových skutků vůči chudému lidu, jehož lásku v nemenší míře získala si též vřelou péčí o veské dítky. Každé selské děcko z vůkolních chat znala po jménu, každé zulíbala bezpočtukráte, jednomu ušila čapku, druhému košilku, třetí zas potěšila něčím jiným. Tím vším ovšem rostla přízeň a láska, kteráž pěkně se spolčovala s rozumnou kázní ve dvoře, docílenou především shovívavou domluvou a dobrodějným poučováním.

Moudré hospodářství panino zakládalo se za daných poměrů jmenovitě na tom, aby co možná nejvíce domácích potřeb doma bylo obstaráno, bez vyčerpání hotového groše, jehož beztoho bylo poskrovnu. Tak přihlížela paní k tomu, aby plátno doma bylo tkáno, svíce, med i domácí arak ve vlastním hospodářství se vyráběl Kromě toho chovali užitečný dobytek: krávy, vepře, ovce a všeliký drob. Také ovoce a zelenin byl doma výběr hojný. Patrno z toho, že veská šlechta polská takto se spravujíc, při všem nedostatku hotových peněz žila ne nádherně sice, ale dosti výhodně a dobře. Ostatně šlo ve dvoře paní Felińské

vše dle starého patriarchalního obyčeje; dvorská služba pocházela z chat a nosila se krojem národním (volyňským). Prádlo, obuv, ano i vrchní šat hotoven doma. Také špižírna vždy tak byla opatřena, že u nich hostům nebylo býti v lačnosti.

Ve společnosti pak vynikala paní Felińská vzácným taktem. Nikdy nikomu neubližovala a vyhovovala i společnosti nejpestřejší, udržujíc na vše strany krásný lad. Nových známostí činila si jen poskrovnu a ostražitě, ke komu však jednou opravdově přilnula, toho milovala do posledního dechu šlechetným srdcem svým.

Blízce k rodině připoutána byla babička Žofie, kterážto s ní sdílela všechny osudy let posledních. Byla to matrona starého datum, spojující v sobě velikou zbožnosť s řídkou pracovitostí. Přes pokročilé stáří kutila pilně v hospodářství, jsouc opatrovatelkou klíčů; sama všechny potřeby vydávala, měřila a vážila. Přišla do Vojutyna z Litvy a vedle hospodářství nejvíce se zaměstnávala s dětmi, kteréž od ní se naučily modliti se. Nebyla to dáma učená, ale zlato ryzí., V létě sbírala trávy a koření pro domácí lékárnu, z večera předříkávala otčenáše a vyprávěla episody z Historie biblické neb životů svatých.

Panské sousedství, ať tak dím, bylo dosti pestré a pěkné. Tu první byla teta Tokarská, sestra chotě paní Evy, vdova se synem Severinem. Hlavou druhého sousedstva byl pan Klement Przewłocki, jenž tím, že měl obchod se pšenicí, dojížděl až do Gdanska. Uměl německy, ba čítal i po německu a to jej učinilo v celé rodině pověstným. Za dvorem Przewłockých ležel dvorek šambelana Obniského, stařečka již šedivého, který však šambelanské klíče nikdy v rukou netřímal. Ale „residuje" u hrabat Tarnovských v Orochově, byl jednou žertem tak nazván a od toho času mu čestný titul zůstal. Nové pokolení, ač o všem již ničeho nevědělo, ctilo v panu Obniském šambelanskou důstojnosť ničím nepokalenou slávou. Z ostatních sousedů ve Vojutyně budiž ještě mimochodem vzpomenut Anselm Przygocki, nejzámožnější dědic v této obci, a Tomáš Olszamowski, zvaný starostou. Nejlepší styk přátelský udržovala paní Felińská s tetkou a s Przewłockými, snad již proto, že děti jejich v dobré přízni „jednu hezkou činily hromádku".

Uprostřed takových okolností vyspěla Paulina z nejútlejšího dětství. Později přesídlili do Zborošova, a sice hlavně za tím účelem, aby dítkám, jichž bylo čtyři, ještě více péče vzdělávací věnovati se mohlo.

Již v tuto dobu byl poměr Paulinčin k matce jiný, než ostatních dítek. Matka a dcera pronikly se navzájem a jediným přáním Paulinčiným bylo „býti podobnou matce". Když ostatní dítky uložily již do lůžka, Paulinka ještě sedávala při matce a mile s ní trávila večerní hodiny. Také na procházkách, když ostatní děti rozběhly se za květinami, neustupovala Paulinka od své matky.

Život zborošovský poněkud jednotvárný a pracovitý, ale plný srdečnosti a vřelosti stižen byl z nenadání zhoubným požárem, jenž dřevěný a slamou krytý dům pohltil téměř úplně. Vše lehlo

popelem. Ztráta hmotná, z tohoto neštěstí vzniklá, nebyla by bývala tak citelnou, kdyby se k ní nepřidružila veliká nesnáz, kam položiti hlavu. Odstěhovali se tedy opět do Vojutyna, ale od té právě chvíle nepřestaly již zmítati nejrozličnější osudy tak pěkně založeným životem vzorné rodiny volyňské. Pohroma šla za pohromou.

Nejdříve uchvátila je hrůza války, která až v tato zabíhala zátiší. Matka prchla s dětmi do lobačovských lesův, a teprv po přemnohých svizelích dostala se do bezpečnější krajiny v Haliči. Brzy vypukla cholera. K dovršení zla roznemohl se nebezpečně otec, jenž po dlouhém zápasu r. 1833 těžké chorobě podlehnul. Rodina osiřela — poprvé!

Vše to snášela paní Felińská s neobyčejnou silou ducha. Péče její čelila nyní hlavně k tomu, aby dítkám poskytla vzdělání, kteréž by jim na dráze života zabezpečovalo samostatný byt. Tím vedena odhodlala se dáti Paulinku na nějaký čas ku příbuzným do Olyku, kde se měla jednak zotaviti, jinak ve vědomostech literních dále vzdělávati. Loučení matky s dceruškou bylo velice těžké, ale nebylo bez prospěchu, tím spíše, ježto ji dobří příbuzní přijali srdečně a všechnu možnou péči jí věnovali. Paulinka prospívala znamenitě.

V tutéž dobu ustálila se již podoba její tváře, kteráž nezměnila se ani později valně: „Nebyla to jedna z těch krásek, jež klassická díla tvary svými připomínají, ale postava její štíhlá, jemné rysy tváře oživené velikýma modrýma očima, též bílá a průzračná pleť při temných vrkočích — vše to tvořilo tak milý a přichylný celek, že každý, kdož se na ni podíval, cítil již ve hlubinách duše své, že jakýs andělský zjev má před sebou."

Úmrtí otcovo způsobilo přirozeně, že v rodině nastal rozruch, matka sama, zdá se, nevěděla z počátku, jakým způsobem na trvalejší dobu ustáliti své hospodářství. Navštívili Litvu a bloudili po příbuzných, u nichžto docházeli ovšem vždy srdečného přijetí. Rodinná tato láska zajisté jediná oslazovala ještě život jejich, neboť i tak přemnohými již byl zkoušen trpkostmi.

Po návratě z Litvy ustanovila se konečně matka na tom, že přesídlí navždy s celou rodinou do Křemence, k čemuž ji nepochybně opět jen to sklonilo, že v tomto znamenitém ohnisku polské civilisace mohla poskytnouti dítkám svým většího vzdělání, než kdekoli jinde v okolí. Jen mimochodem podotýkáme, že zde v letech 1803.—1833. blahodárně působilo slavné gymnasium volyňské, založené osvíceným vlastencem polským, Tadeášem Czackým. Maják tento přenesen r. 1833 do Kyjeva.

A právě tehdáž, kdy paní Felińská s rodinou svou do Křemence zavítala, nesetřena byla ještě sláva neoželené minulosti. Připomínalť Křemenec posud kvetoucí svou epochu a dýchal starým životem volyňským. Kromě toho bylo zde lacino a výhodno v každé příčině. I po zrušení slavného Lycea žilo zde ještě s dostatek vzácných rodin polských, s kterými se paní Felińská již před tím znala a nyní s nimi ještě užší styk udržovala, což bylo

tím možnější, ježto všechny rodiny zde přebývající jednaký prováděly život. Vůbec vyznačovala se společnosť křemenecká velikou jednoduchostí, střídmostí a náklonností ku starým a dobrým zvykům národním, stojíc proti novým modám, zejména proti zavlékání frančtiny do vnitra svého života, což toho času zvláště v rozmarné Varšavě bujelo a kvetlo. Kromě dvou nebo tří rodin neužíval tam nikdo ekypáží, ani lokajův, ano ani navštívenek. Návštěvy děly se bez velkých okolků, prostě a srdečně. Když omladina se scházela — dnes tu, zítra tam — baveno se a tančeno vesele při pouhém pianě neb velice oživenými rozmluvami o věcech národních a společenských.

První starostí matčinou bylo najíti v Křemenci přiměřené „metry" pro dítky. Paulinka, jako nejvyspělejší ze všech, zdatně pomáhala dozírati na mladší své bratry a sestry, sama však při tom doučovala se pomocí učitelů ve frančtině a malířství. V ostatních předmětech vzdělávala se sama díky knihám, o něž nebyla nouze v Křemenci. Tak uplývaly zase dni při práci a učení; večerem celými kupkami chodili za město, do svěží zeleni, na lučiny do boru a výšiny. V zimě navzájem se navštěvovali.

Tu zdálo se, že všecken život jejich přichází opět do klidných kolejí blaženosti. Ano, při práci, rozšafném postupu ve vzdělávání a nevinných zábavách uplýval den po dni, uplynul rok jeden a i druhý rok chýlil se jim šťastně v Křemenci ku konci...

Tu netušená katastrofa rázem rozbila vše štěstí domácí i rodinné, pohubila, pobila, zničila... navždy! Děsná tragoedie rozvíjí se před našima očima. A jako bouře zmítající světem, lámající a drtící vše, co vichru, smršti a přívalům za oběť klesá, tak i tato bouře rodinná není bez úchvatných krás! Zalévá zrak, ale z chmur vyšlehují paprsky plné něžnosti a tklivosti dokonalého krásna lidského.

Vizte již, co se stalo.

Počátkem července r. 1838. ukradena nočního času Felińským malá skříňka, v níž přechovávány peníze, rodinné listiny a jiné důležitější dokumenty.

Přes to, že krádež tato v příčině hmotné nebyla příliš citelna, přece bylo rodině želeti ztráty. Nemeškala tedy učiniti o nenadálé nehodě oznámení místní policii, ač nepředvídala z toho valného prospěchu.

Několik dní potom odebrala se celá rodina Felińských na procházku; dospěvše na návrší nedaleko od města pozvolna se zvedající, spočinuli tam, těšíce se z pěkného rozhledu, jaký se tu očím mile otevíral.

V tom zazněly se strany královského mostu jednotvárné zvuky poštovního zvonku, a brzy na to zjevila se v kotoučích dýmu cválem uhánějící kurýrská trojka, z níž trčely dvě žandarmské přílby. Posupný zjev tento okamžitě zkalil veselou náladu celé rodiny, ale nikdo z nich ještě netušil, kam osudná trojka míří.

Když vracejíce se domů, blížili se znenáhla ku svým prahům, rozvinul se před nimi krutý obraz. Dům Felińských obklopen byl

vojskem a chodby obsazeny byly místní policií. Také žandarmové, postřehnutí ve trojce na královském mostě, rozbili zde již svůj stan.

Jedva překročila paní Felińská práh domu svého, bylo jí od důstojníka žandarmerie oznámeno, že jest mu vykonati domácí prohlídku, kteráž také ihned předsevzata s důkladností neobyčejně přísnou. Skříně, pohovky, knihy a papíry prohlednuty dopodrobna, vše rozházeno a na rub položeno.

Po ostré revisi vzdálila se kommisse, vzavši vše podezřelé s sebou a ponechávajíc v domě zálohu, jejíž povinností bylo, nikoho z domácích nevypouštěti a každého cizího, kdož by tam přišel, před policii předváděti. I služka, jdoucí na trh, byla pod dohlídkou vojáka v plné zbroji, jenž ovšem nepřipouštěl nižádných rozmluv nebo vzájemného dorozumívání se. Kdo na prahu byl postihnut, byl vyslýchán nebo zatknut.

Takový stav trval celý týden, ve trapném očekávání dalších rozkazů ze Žitomíra. Konečně přibylý kurýr oznámil, že paní Felińská má bez průtahu zavezena býti k výslechu do Vilna, kdež prý vyšetřující kommisse nad osudem jejím rozhodnutí učiní.

Stalo se! Druhého dne odvezli ji pod vojenskou eskortou. Šestero dítek a malomocnou, chorobou sklíčenou babičku zůstavili opatrnosti Boží.

Jaké bylo loučení? Zoufalství dětí, naříkajících hlasitým pláčem a zachycujících se v posledních okamžicích o ruce, nohy i šat dojmem omdlévající matky, bylo tak trapné, že mu neodolali při suchých očích ani vykonavatelé rozkazu.

Roztrhli je od sebe a matku odvezli.

Netěžko pochopiti, že od toho okamžiku ohromná nastala změna ve vší domácnosti Felińských.

Jediná dospělá a první osoba v rodině, scházela... citelně a bolestně.

Zůstala jen naděje. Těšili se, že vše stalo se jen nedorozuměním, jež brzy se musí objasniti samo sebou. Čekali, doufali!

Dni a týdny míjely, ale zpráv žádných nedocházelo, opuštěné dítky nevěděly, co se s odvlečenou matkou děje a díti bude. K tomu přidružil se záhy nedostatek nejvšednějších potřeb denních, kterýž tím byl zvýšen, že policie téměř všechny cennější věci, zejména stříbro, zabavila. Stejný osud jako rodinu Felińských stihal i jiné rodiny, čím vzájemná pomoc a péče jednoho o druhého stávala se namnoze nemožnou. Přes tu chvíli zmizel některý z jejich příznivců za širokými zády po kraji se smýkajících žandarmů.

Hle, za takových poměrův ocitnula se jedva rozvitá, slaboučká, jemná Paulinka na čele opuštěné rodiny. Sama matka, paní Eva, tklivě líčí postavení dívčino:

„Od dvanáctého roku již sdílela se mnou péči o vychování mladších dítek, a láskou, nestranným úsudkem tak si uměla získati srdce všech, že dětské blouznění i bouřlivosť chlapecká podlehly této milující duši. V její vlastním chování od samého dětství rozvíjela se v ní povaha krásně vznešená: lež ani žertem ústa její nikdy neposkvrnila, ve hlavě její nikdy myšlénky lživé se ne-

zrodilo, v srdci nebylo marnivosti. V žádné činnosti neměla nikdy sebe na mysli, neuměla ani ničeho užívati sama, jen zároveň s druhými: co měla nejlepšího, bylo zároveň určeno pro jiného... Ve chvíli, kdy stanula v čele rodiny, s kolika obtížemi bylo jí válčiti! Tehdy, kdy její společnice s veselou bezohledností vítaly rozkvět svého života, beze starosti o zítřek, Paulinka, s duší stiženou nejbolestnější ranou (neboť mne milovala nejvřelejší láskou), musila zápasiti každodenně s protivami rozličné povahy, o nichž neměla před tím ani ponětí. Každý list její, psaný v tom čase, byl stenem, v němžto slily se všecky tony bolesti rozedrané duše. Při takové hořkosti mravní bylo třeba podstoupiti boj s trpkými skutečnostmi života, kteréž těžko jest snášeti nezřídka i v síle věku a zkušenosti."

Nad míru trapné postavení, jak matčino, tak Paulinčino, za příčinou stálé nejistoty stávalo se ode dne ke dni strašnějším. Teprve zvláštními oklikami, a sice prostřednictvím častného pristava, jenž paní Felińskou eskortoval, dostalo se dítkám trochu zprávy od uvězněné matky. Tento častný pristav přivezl strádajícím dětem první list, i zdá se, že odtud mezi matkou a opuštěnými dětmi alespoň poněkud byl umožněn styk listový. Však to trvalo řadu let... Korrespondence tato sama o sobě jest nejjasnějším zrcadlem celého dějiště i neváháme proto namnoze doslovně ji zde podati. Záležitosti nám méně důležité vynecháme anebo zkrátíme.

První list matčin zní takto:

„Mé milé dítky! S radostí i zármutkem spatřila jsem častného pristava křemeneckého, s nímž jsem mohla o vás pohovořiti. Pravil mi, že ty milená Paulinko, velice scházíš. Můj živote! Šetři svého zdraví i nesouži se mým losem: pamatuj, žes nyní matkou svých bratří a sester, že jsi pro ně vším, že na tobě spočívá péče o chorou babičku. Zpráva, že trpíš, že tvé zdraví jest ohroženo, kterého máš tak málo, rozmnožuje mé vlastní utrpení. Kolik tu potřebí mužnosti, kolik odtuchy a především kolik dobroty Boží, aby člověk neklesnul pod tíhou útrap, jakými vidělo se Pánu navštíviti nás nyní! Pište mně obšírně o všem, bude to pro mne jediná chvíle příjemná, kdy list váš obdržím. Neuvěříte, jaká to muka, býti cizou všem i všemu, se břemenem na duši, se steskem v srdci, s neklidem nad výraz.

O mé dítky drahé! tisknu vás každé zvláště k srdci svému, k srdci, jehožto vznícení pochopiti nyní nemůžete, a dej Bůh, abyste nebyly nikdy s to je pochopiti. Mé mravní utrpení převyšuje hranice všeho, o čem jsem kdy mohla mysliti. Modlete se, dítky, za mne, vyšeptejte každého dne na moji intenci o hodině osmé z rána otčenáš, a já v ten samý čas modliti se budu za vás; tím způsobem myšlénky a city naše sejdou se v Bohu, a to jest jediná útěcha, která nám nyní zůstává. Pravil mi častný, že maminka stále churaví a já o ni pečovati nemohu! Buďte zdrávy, mé drahé dítky; kéž vám Bůh blahoslaví, kéž vás sílí a potěšuje! K srdci svému vás přitiskuji."

Na tento list odpověděla Paulinka takto:

„Nejdražší matinko! Po tak dlouhém očekávání konečně došla nás prostřednictvím častného první zpráva o Tobě. Hluboký zármutek sevřel mi srdce, takový bol jeví se ve Tvém dopisu. Téměř každé slovo do hlubin mne proniklo a děti plakaly po celý čas čtení. Ó matinko milená! Může-li to býti, aby Bůh nevyslyšel našich modliteb? Což on není Otcem naším na nebi, jako Tys matkou naší na zemi? Nemnoho mám svazkův, jež mne k životu přidržují a možno-li aby mne Bůh pozbavil největšího dobra, jaké mám na světě? Ó ne, ne. S úplnou důvěrou pravím, že to býti nemůže. Ty se nám vrátíš a s Tebou vrátí se štěstí naše.

Hněvala jsem se na častného, že Tě znepokojil a k tomu ještě zprávou lživou, neboť nikdo nepozoruje, že bych špatně vyhlížela. Není divu, že jsem se z počátku trochu změnila, ale nyní jsem úplně zdráva. Teprv po Tvém odjezdě, drahá matinko, spozorovaly jsme, že šátek a modlitební knížka zůstaly na stole. Nyni se vždy z této knížky modlíme všichni společně.

Pravíš, nejdražší matinko, že nejsme s to pochopiti, jak srdce Tvé se trápí z příčiny našeho rozloučení. Může býti, že bol Tvůj hlubší jest ještě našeho, ale i mé srdce stiženo je sevřením, o němž jsem před tím ani ponětí neměla . . .

Kdybys věděla, drahá matinko, jak často sním o Tobě a vždy tak, jakobys byla přede mnou. Proč (ve snění) nikdy Tě nevidím veselou, šťastnou? Což i sny musejí se shodovati se smutnou skutečností? Ó jak bychom si přáli mítí nějaké památky Tvé práce! Snad bys nám mohla poslati něco z vězení. Schovala jsem starý košíček slaměný, jenž Ti v posledních časech sloužil; on mi tak upřítomňuje Tebe. Ale chtěli bychom míti nějaký výrobek vlastních Tvých rukou, a to zrobený nyní pro nás. — Tolik jsem napsala a stále Tebou toliko se zaměstnávám; nepověděla jsem ještě ničeho o rodině a o ostatních záležitostech. Babička má se stále stejně, bratři jsou zdrávi, pracují pilně a nedávají mi žádné příčiny k mrzutosti. Žofka také se má dobře a učitelé jsou s ní spokojeni; Viktorka churavěla několik dní, ale již celý měsíc daří se jí co nejlépe a ona sama žádá, aby ji učili psáti, neboť chce psáti Tobě dlouhé listy.

Co do ostatních záležitostí Prozřetelnosť tak laskavě o nás pečovati ráčí, že netoliko chleba nedostatek nepociťujeme, ale že i učení dosti jde pořádně, tak že právě všechny lekce dřívějším způsobem se konají. Po vyvezení Tvém, přihlížejíc k nedostatečnosti našich prostředků, dala jsem výpověď všem našim učitelům a cvičení měli jsme si obstarávati sami, jeden druhému pomáhajíce. Ale když jsem Lacourovi děkovala za jeho služby a oznámila mu, že nejsme s to nadále koristiti z jeho služeb, tu poctivý ten Francouz se slzami v očích žádal, abychom jej nepovažovali za nájemníka, nýbrž co přítele, jenž ochotněji spěje službou svou v neštěstí než v štěstí. Tak mne zavázal svou upřímnou přízní, že nemajíc odtuchy odříci jeho obětavosť, s vděčností jsem ji přijala a odtud tento vzácný stařeček přichází k nám jako druhdy každo-

denně, vykládaje náuky s větší ještě horlivostí darmo, nežli jiní přivykli to činiti za peníze. Ale není na tom dosti té pravdivě křesťanské účinnosti Lacourovy: několik týdnů později, dověděv se zajisté stranou o ne nejlepším stavu našich hmotných záležitostí, doručil mi padesáte rublů řka s takovou dobrotou, jako bychom byli vlastními jeho dětmi: ‚Přijmete, prosím Vás, tuto malou úsporu mou. Ocitnete-li se někdy v lepších okolnostech, vrátíte mně peníze, a nebudete-li s to peníze vrátiti, tož věřte mi, že šťasten jsem moha tak dobrému účelu zbývající groš věnovati.‘

Leč i jiná srdce Bůh milosrdenstvím nadchnul, tak že stále nových dobročinců nalézáme, kteří snaží se, rozmanitým způsobem nám pomáhati. Nedávno na příklad bývalý professor kyjevské university, pan Wyżewski, jenž již úplně se vzdal vyučování, zvěděv, že bratří musili přerušiti lekce mathematiky, nabídnul jim obětavě tři hodiny týdně darmo, a díky jemu nebude tedy nejpotřebnější jim předmět nikterak zanedbán. Týmže způsobem udílí pan Zarzycki Žofce lekce hudební, beze vší náhrady, ano vlastním nákladem noty jí zjednává. Tak jde vzdělávání svým dřívějším způsobem, ačkoli peněz na učitele nemáme.“

Ostatek listu seznamuje matku s administračními záležitostmi osiřelého hospodářství. Zvláště vděčně vzpomíná Paulinka pana maršálka Tąszewského, kterýž otcovsky ujal se opuštěných dítek, pečuje všemožně o jejich dobro hmotné.

„Líbám ruce Tvé,“ končí list, „nejdražší matinko, jménem všech. Kéž milosrdný Bůh vyslechnouti nás ráčí a co nejrychleji nám Tebe vrátí!“ (Pokračování.)

Z nové poesie ruské.

Překlady **Boženy Kvapilové.**

N. P. Ogarev.

Sousedce.

Zde na vsi, v koutku přítulném,
sním často, jak jsme si tu hráli,
když máj byl, v parku, a šli sem,
když v podzim večer tměl se z dáli.
Pak v město zavezli mne — tam
já vzrostl, vy zde ještě více,
vy rozkvetla jste — a co znám,
jak polní mák jsou vaše líce.
Již neptám se, co se mnou, dál,
ni co kdy stalo se v té době —
leč vašich losův bych jen přál
teď jednu stránku pročíst sobě.
Zdaž měl vás někdo z duše rád
a v noci o něm blouzníváte?
Neb lásky neznajíc vy snad
jste slečnou stala se, a v klaté

pak všedši svazky konečně,
jste bez muky se vdala sladké
tak nevolky, tak bezděčně
dle vůle otce, v době krátké?
Kdo bude ženichem, zdaž dřív
jste hádala? Byl srdci blízký,
či soused, který měl co živ
rád psy, ten zavalitý, nízký?
Ach, v našem kraji, rcete, as
co již tak zbývá kol a kolem,
než hospodařit ženě zas
a muži se psy jezdit polem?

Dítě.

Když bezplodným je nepokojem
má duše k smrti znavena,
a nudný život stesků rojem,
tak chladným, si pak zastená,
a náhodou zřím na to skrytě,
že v spánku dříme růžovém
jak anděl krásné, sladké dítě —
klid znova pučí v srdci mém.
O hledím dlouho v zamyšlení,
jak nožky, ručky zaboří,
jak opět uvolní je v snění,
a šeptem ze sna hovoří!
Teď úsměv rozložil se zase
na pootevřených mu rtech
a nad ně matka sklonila se
s pohledem něžným, tajíc dech. —
A mně tak lehko! — S blahou věstí
já věřím, přes ten útrap vír,
že na tom světě přec je štěstí
a láska — čistota — i mír!

J. V. Kovalevskij.

Bouře.

Listí rozmeteno, větve zulámány,
zavaty pryč vzteklé bouře slinou,
nezvedly již květy kalich rozervaný
k zjasnělému nebi nad planinou.

Přinesla však bouře požehnání za to,
listí, květů pučí stokrát více —
zavoněl dol svěží, zahořel pak v zlato,
svitem jitra ozářiv své líce.

Ó jak žel jest padlých obětí všech v boji,
slunce vysuší jich slzy žhavé —
a přec uznává svět carevnu vždy svoji,
miluje vždy bouře divé, dravé!

Poslední paprsek.

Má duše, miláčku, ó rci, kdes nyní asi?
kruh nebes v růžové již ovrouben je pasy,
v ten půvab poslední dnů krásných, čarovných
Ó pospěš, vzdálená, mé srdce pokud o nich
sní lásky úzkostí a touhou muky sladké,
a chvějný paprsk ten než zajde v době krátké!

Jak v nebi, v duši též svit poslední to vstříc —
pak zhasne v moři chmur bez mezí, bez hranic!

O úředních a rodových titulech v Polsce.

Napsal Josef Łepkowski.*)

Prve nežli počnu vykládati, odkud, kdy a jaké názvy rodové mají původ v Polsce, musím podotknouti. že rozprava má bude pouhým podáním zprávy.

Úřední důstojenství plyne z vlády, počíná se tedy již tenkráte, kdy se tvoří společenstvo. S přibývajícím leskem panujícího dvoru množí se vyznamenání, vzniklá z milosti panovníkovy častěji nežli za příčinou zastávání úřadu.

Že za časů polských Boleslavů dvorské úřady byly četny a vysoky, toho důkazy jsou (kromě svědectví Gallova) v podivení Oty III., jemuž dvořanstvo polské velmi se líbilo, ačkoli jeho vlastní sbor dvořanů, následujících přepjaté obyčeje řeckých císařů, byl měřítkem v úsudku mocnáře, jenž pohostinu zdržoval se v Polsce.

Hodnosti královských radů, stolníků, čišníků, korouhevníků. lovčích, vojských, komorníkův, ano dvorských dám známe již z dávných časů Chrabrého. Tenkráte již byly úřady: slovanských županů, starostů, kancléřů, velkých hejtmanů, vojvodů, náměstníkův a kastelanů, ačkoli z latinského jména nejednou těžko poznati, jakého druhu úřad byl takovýmto titulem označen.

V době rozdělení Polsky na četné úděly po smrti Křivoústého i dvorské hodnosti vzrůstaly, zmenšujice se co do skutečného významu úřadů. Čím nižší byl dvůr panovnický v oboru mocnářů, tím více hodnostáři jeho zvykli si pokládati se za větší a vznešenější. Byli jako velcí páni v malé vesničce. Každý syn Křivoústého měl svůj zvláštní dvůr, a konečně došlo k tomu, že dokonce i malé kraje staraly se pro sebe o plný počet dvorských úředníků. Z té příčiny pak názvy, označující původní úřad, již tenkráte počaly býti pouhými tituly. Do těch dob ve XIII. a XIV. věku vojvodové, kastelani a dvorští sudí měli pro svou

*) V. z Przeszłości. Szkice i obrazy. Kraków 1862.

hodnosť před jinými přednosť; maršálkové však teprv za Jagellonců dosáhli platnosti. Král Ludvík rozmnožil počet starostů na 24, a za času vlády jagellonské tento počet ještě se zvětšil, což bylo nemálo na újmu působnosti kastelanův a vojvodů. Tenkráte také úřady dvorské počaly se měniti v zemské. Úřad starosty za Jagellonců přešel jako mnoho jiných ve druh zemských úřadů.

Zřízením senatu a rozvinutím v Polsce starší nežli kdekoli jinde instituce sněmů stal se úřad zemského poslance a maršálka hodností znamenitou. Podkomorstvo pokládalo se tenkráte za jedno z prvních důstojenství. Pomíjeje mnoho jiných úřadův, jichžto význam je znám všeobecně, zmíním se jen, že Sigmund Starý ustanovil v Koruně hejtmana, jaký stával již ode dávna v Litvě. Ze dvorských: velký maršálek, kancléř, podkancléř a podpokladník stali se senatorskými úředníky Rzeczypospolité.*) Na počátku XVI. v. přibyli: polní písaři, referendáři, kraječi a jiní nižší, a Litva po unii polské zřídila své hodnosti a úřady, majíc kromě toho své civuny,**) horodničí,***) stolniky a t. d

Když v XVII. věku Rzeczpospolita počala se rozpadávati. jevily se hodnosti zemské beze zemí jako ta biskupství ve krajinách národů nevěřících.

Kdo chce lépe poznati věc, o níž jen povrchně se zmiňuji, toho odkazuji k Niesieckému, Lengnichovi, Lelewelovi a ku všeobecným pramenům historickým. Chci nyní pověděti něco o šlechtě, abych co nejrychleji přešel ku zprávám o rodových vyznamenáních.

Pomíjím rozbor náhledův, jež podali Lelewel. Szajnocha a Maciejowski o důkazech počátku polského šlechtictví, ježto by mne to vedlo na pole kritiky přísně vědecké.

Polská šlechta, stará jako Polska, r. 1347. založila své znaky na rodokmenech. Kdo měl erb, zešlechtil tu, kterou pojal za manželku. Kdo měřil loktem anebo vážil librou, pozbýval rodového šlechtictví před právem (r. 1562.). Pluh a meč tedy zůstal ve stavu šlechtickém a privilej působil od kolébky. Sněm horodelský (r. 1413.) udělil zástupu Litvínů polské štíty erbové. Jak šlechta polská oddělovala se privilejem od těch, již neměli znaku, tak zase snažila se, aby absorbovala a přivedla k rovnosti s sebou všecko, co bylo ozářeno bleskem koruny a trůnu. „Spojilť se," jak dí Szajnocha. „celý stav šlechtický v konfederaci vzájemné lásky, a v dějinách není druhého zjevu, jenž by se mohl přirovnati ku spanilosti obrazu, jaký představila světu stotisícičlenná rodina šlechtická, sloučená svazkem pokrevenstva."

V celém světě měl privilej šlechtický váhu v minulosti, měl ji tudíž i v Polsce. Stavíce tedy polskou šlechtu před tribunal dějin, musíme ji stavěti také na půdu věků, v nichžto se rozvíjela

*) Koruny a velkoknížectví litevského.
**) Druh menších starostů.
***) Pečující o hrady.

a kvetla, jakož i v dobách, kdy klesala a pozbývala své aureoly. Otnívá-li někdo šlechtu z časův jagellonských a rozbírá-li jen činy, jež vykonala v XVIII. věku, soudí stranně, neb z kmene zpráchnivělého chce posuzovati strom zelený, a posmívá se lvu, jejž nemoc porazila.

Byť i ne historie sama, tedy literatura polská ze zlatého věku až příliš podává důkazů, že v tehdejších dobách panování privileje vůbec a velmi jasně rozuměno důležitosti a moralní ceně šlechtictví. Často lze čísti slova, kteráž (jako ta, jež uvedeme) velmi důkladně a všem srozumitelně vykládají důležitosť ctnosti a zásluhy, nevyhnutelně potřebné erbu a při erbu.

„Šlechtictví nebylo a nemá býti pouhým privilejem ku svévolnosti, — naopak svévolnosť je protivna šlechtictví. Býti šlechticem a značným, toť jedno, ale značným ctností a statečností. Kdokoli by se jen chlubil šlechtictvím, ale neměl ctností a mužnosti svých předků, nechť děkuje Bohu, že se nenarodil tenkráte, kdy udíleno šlechtictví, ježto by zajisté nikdy neměl znaku. Šlechtictví není nic jiného nežli památka ctnosti a statečnosti předků. Proto každý, kdo se chlubí šlechtictvím, ne svým dobrem ale cizím, ne svou ale cizí chlubí se ozdobou. Třeba míti lepší právo ku šlechtictví nežli cizí zásluhu! Neboť šlechtictví potřebuje konfirmace, stvrzení, ne od krále, ale od vlastní ctnosti naší, bez níž pozbýváme práva k němu. A naopak, nejen že nás nezdobí ctnosti předků, nemáme-li ctností vlastních, nýbrž budou nám ještě k potupě a zahanbení. Nabude špatná herka důležitosti tím, že se narodila ve. značném chlévě a v dobrém stádě? A tak dáš-li špatné herce i zlatou stužku a pozlacené řemení, rod jí neušlechtí, nemá-li vlastní ctnosti. Tak také šlechtictví neušlechtí člověka svévolného a špatného, aniž učiní ho lepším. Cesta ku pravému šlechtictví je tedy, pokládati se za rozšafného tenkráte, vynikáš-li ctností a statečností. Neboť co je po jménu a titulu, nemáš-li v sobě věci, kterouž to pojmenování označuje? Některé zovou zlatníky, ježto otec jejich byl zlatníkem; nerozumějí-li řemeslu, název tento nehodí se jim k ničemu jinému, než jen ku zprávě o tom, že měli otce zlatníka.“ —

Hledajíce látky ku práci této, nalézáme takové náhledy skoro na každém listě v Modrzewském, Orzechowském, Starowolském a ve mnohých jiných. Podobné úsudky jsou skutečně satirou, ale svědčí dobře o časích, kdy byly psány. Leč nejde mi nyní o to. Jediné křesťané měli a budou míti po všecky časy zásady moralnosti; těmi však se měří cena lidská. Vracím se tedy ku věci, ku předmětu své rozpravy, zbočiv z obavy, aby mi někdo nebral za poetickou přesadu těch několik slov, kteráž jsem ze Szajnochy uvedl o šlechtictví.

Nebylo na světě společenstva, k němuž by pýcha neměla přístupu. Proto tituly vždy zněly příjemně při jménech.

C o m e s, pocházející z časů piastovských, ano dokonce z prvých dob jagellonských, nesrovnává se s nynějším pojmem rozeného hraběte. Neboť každý královský pobočník zval se „co-

mes", jakoby poručíkem, t. j. vykonavatelem rozkazu čili poručení. Taký skarbimierz byl tedy comes militiae, a i ti, již vedli správu hradův anebo zemí, jsou ve starých listinách také nazýváni jménem „comes". Za času Piastů, rozvětvených po Křivoústém, titul comes srovnával se skoro s polským pan, a pány radní zváno tenkráte barony. Když pak v polovici XV. v. senat se ustálil, název baronů znikl navždy. Přes to již v XV. v. rádo připomínáno si onoho comes, připojeného ku jménu na základě jakéhosi dávného privileje, a odvozováno z něho jistá práva k názvu „hrabě". Byla to pouhá nevědomosť. V Rzeczypospolité však byla stálá nechuť ku všemu, co kazilo rovnosť šlechtickou. Postačí tu připomenouti známé faktum z r. 1420., kdy král Jagello chtěl uděliti hraběcí titul nevlastnímu synu svému, Janu Granowskému z Pilice. Kancléř odepřel pečeti listině již hotové — a Granowski nepotěšil matku svou titulem, na nějž ona tak toužebně očekávala. A přece byli tenkráte Odrowąże*), Czarnkovští a Latalští, kteřížto si osobovali titul hraběcí, ač zase Kostelečtí Szydłowiečtí nechtěli přijati hraběcího titulu, jejž jim císař udělil. Rafael Leszczyński však přijal hrabství na Lešně od císaře Bedřicha III. (r. 1476.); Lukáš Górka (r. 1518.), Stanislav Ostrorog a Jan Tarnowski nabyli dědičného hrabství císařstva za Sigmunda Starého, a Chodkiewiczi (r. 1550.) psali se hrabaty na Szkłowě a Myszy. V XVI. věku byla také hrabství Tęczyńských, Oleśnických a několika jiných. Za času „kohoutí vojny" (roku 1537.) chtěla šlechta, aby utvořen byl vyšší stupeň šlechtictví. a dorážela ve příčině té na krále Sigmunda. On však nesvolil ani k majoratu.

V Litvě a na Rusi byli tenkráte kniazi. Radziwillům dán (r. 1518.) titul knížat říše německé. Z akt o sloučení Koruny s Litvou (r. 1564. a 1569.) docházejí nás vědomosti o knížecích rodech Czartoryských, Sanguszků, Zbarażských, Łukomských, Wiśniowieckých a Ostrożských.

Ve vesnicích, založených v Polsce se zřízením valašským, kniaz značil tolik jako rychtář; obyčejně to byl sedlák. Rozpravy Alexandra hr. Stadnického obsahují vzhledem k tomu vývody učené.

Ve druhé polovici XVI. a na počátku XVII. věku vzniklo několik majoratův, jako: Radziwillů, Zamoyských, Ostrožských, Myszkowských. Tenkráte Mikuláš Firlej nepřijal hraběcího titulu nabízeného jemu králem španělským, a v Rzeczypospolité přibyl nový druh cti, jakou přinášely svazky s osobami vznešenými. Zamoyští manželstvím se stali pokrevníky s královskou rodinou Báthorých, Wiśniowečti s Mohylami panujícími v Multanech, Mniszkové s cary, a (pomineme-li jiné) Radziwillové spojili se svazkem rodinným s markrabími braniborskými, měvše již dříve česť z Barbory.**)

*) Odřivousové.
**) Dcery Jiřího Radziwilla a královny polské.

Nemůžeme zde uvésti počátky všech knížecích a hraběcích rodin v Polsce; proto také nemyslíme, že někdo bude se diviti tomu, proč jsme pominuli jméno jeho. Za příčinou trochu větší důkladnosti obrazu dodáme ještě, že císař Maxmilian II. utvořil hrabstva na Wiśniči a Kodni, prvé pro Lubomirské, druhé pro Sapiehy. Ferdinand II. vyznamenal hraběcím titulem rodiny Krasických a Dönhoffův, a Stanisl. Sapiehovi nabídnul knížectví, jehož on však nepřijal. Lubomirským a Ossolińským nepochybně týž císař poslal privileje na knížecí klobouky. Ossolińští zdědili hrabství po Tęczyńských. Koniecpolšti měli titul knížecí. Papežové také stvrzovali udílené hodnosti, a bývalo šlechtě předmětem chlouby míti mnoho approbací diplomu. Šlechta v tom nadsazovala; tak na př. Rozdrażewští průběhem osmdesáti let měli hrabství potvrzené ode tří papežů, tří císařův a čtyř polských králů!

Než se zmíním o tom, jak v Rzeczypospolité horšeno se na cizí tituly a překáženo množení se těch důstojností, kteréž ničily šlechtickou rovnosť, promluvím ještě o udílení šlechtictví. Majestat měl v Polsce právo nobilitace, — a přece bylo jednotlivým rodinám dovoleno, aby jiným propůjčovaly jména i erbu svého. Tak ve velkém Polska adoptovala celou Litvu. Konečně šlechta každé země osobovala si právo rozhodovati doma o šlechtictví; knížata-biskupové povyšovali své lidi na šlechtictví. Na Litvě křest a na Żmudi držení statků dávalo privileje šlechtické. Teprve sněm r. 1578. nařídil, že indigenaty potřebují potvrzení moci zákonodárné. Zákon z r. 1607. zostřil ještě konání v této záležitosti.

Za Sigmunda Starého (r. 1535.) hodnosť dosažená vědou získala šlechtictví. Dostali je nejprv doktoři školy krakovské, po tom královecké akademie; konečně přiznáno ten privilej universitě vilenské (r. 1676.).

Kde stávaly feudalní poměry v organisaci království, tam hrabství nebylo pouhým titulem. Ale názvy ty se zachovaly beze skutečnosti věci. Bývalá hrabství v Polsce jsou skoro jako nynější kastelanství, jež posud zůstala na památku z minulosti.

Proč v Rzeczypospolité netrpěno titulův udílených cizinci, jest příliš jasno, než aby mělo potřebí důvodů. Každý vznešený, jenž přijal cizí milosť, byl tím povinen vděčnosti za to vyznamenání. Maje tedy titul zahraničný, zadlužil se jaksi německému císaři, jenž ne vždy byl příznivcem Polsky a jejich záležitostí politických. Za příčinou této dráždivosti poměrů zpěčují se podnes největší aristokrati přijímati tituly od cizincův. Takové dávné tituly mají nyní v Polsce jinou váhu. Poláci nemají vlastní vlády, — proto tomu, kdo je má po předcích, tituly jsou pouhou památkou. Není již privilejí, aniž římsko-německého dvora, jenž je rozdával; znikly a zvětraly tedy povinnosti ku vděčnosti, — pozůstalo jen účtování s vlastí, jíž jako matce náleží za vznešenosť rodu nesplacená a neustálá odsluha. Změna poměrů způsobená úpadkem Rzeczypospolité jinak staví záležitosť přijímání nyní nových titulů rodových; přítomné časy mají v té příčině jiné úsudky, a jiné mívaly věky minulé...

Jak v XVI. věku smýšleno v Polsce o zahraničných titulech, líčí nejlépe list, jejž Jan Firlej, korunní podskarbí, psal synu svému Ondřeji, studujícímu v Ingolštatě.*) Podáme tu výňatky z něho:

„Zpravil mne velebný kněz biskup poznaňský o doneseném jemu z Ingolštatu nedorozumění mezi Tebou a spolužáky z příčiny hodnosti šlechtictví vyznamenaného titulem. Ta zpráva mne došla jak neočekávaně tak ne bez podivení. Neboť kdo by se mohl naditi, že Poláci chtějí se okazovati v cizině šlechetnějšími nežli ve své vlasti, od níž obdrželi nejen život i majetek, nýbrž i své hodnosti? Leč zdá se, že naše vlasť nemá ještě dosti klopoty a neštěstí z různých vad našich, ale že jí třeba ještě toho neštěstí, aby polská mládež, cestující za hranicemi na pohled za tou příčinou, aby si osvojila vědu a obyčeje, na újmu majetku při vyhazování tolika peněz, nakazovala se chorobou zahraničné ješitnosti. Souhlasíš-li tedy s mým náhledem, rozjímej o tom. U nás jest jediné šlechtický stav, jehož práva a svobody rovná společný užitek. A přece rodiny se vespolek liší úřady a hodnostmi, jichžto dosáhly nyní anebo dříve. Odtud pochází chlubné mínění o ctnostech a zásluhách. Často také lesk majetku, jakož i vzhled ku věku, konečně (což často se přihází) přízeň hodnostářů, s nimiž nás slučuje důvěrná známosť, plodí rozdíly. Z toho vzniká všeliký rozdíl stavu mezi těmi, kdož jsou rodem sobě rovni. Kdo tedy z našich krajanův jinými způsoby snaží se přivlastniti sobě prvé místo a stupeň šlechtictví nad spoluobyvateli svými, ten zajisté nejprv sobě, pak právům vlasti a konečně cizozemcům podkládá mylné představy... Jsi-li zvědav, zajisté se mne otážeš: šlechtictví polské tedy nedosahuje stupně šlechtictví jiných národů křesťanských? A polský šlechtic nebude nikdy toužiti po společenství s knížaty anebo barony cizích zemí? Odpovím několika slovy: Ti, již soudí, že takovými tituly šlechetnosť se vzmáhá a zvětšuje, ti, jak se mi zdá, nevědí, co je šlechtictví samo...

(Dokončení.)

List Sreznĕvského J. E. Purkyňovi.**)

Moj nezabwennyj!

Choť my i prožili w Waršawě 16 dnej, no spokojnago wremeni było tak mało, različnoj raboty tak mnogo, čto ja nikak nemog uspěť napisať Wám ni něskolkich strok. Těper' pišu, siďa w diližansě po puti iz Waršawy w Kowno. Doroga prewoschodnaja, diližans kakowy toľko w Rossii, sidiš kak na kreslě w kabinětě. Odno neudobstwo: nadobno deržať bumagu v rukě, no tak kak w diližansach mež Moskwoju i Peterburgom, gdě každoj passažir iměјet i stolik. Wpročem wsě eti udobstwa toľko po gławnějšim dorogam: kak zawernu

*) List tento měl Niemcewicz od Bandtkého, bibliothekáře krakovského. Original byl psán latinsky.

**) Tento ruský list otiskujeme beze změn. Také original psán jest latinkou. Datum schází.

w Bĕluju Rus', tak budu rad i derewiannomu stułu na trech nogach. A chočetsja w Bĕluju Ruś: eto pokamĕsť tera incognita, nadobno izglianuť na nejo choť meľkom. W Poznani byli my okolo nedĕli, poznakomilis' s Lukašwičem, Poplinskim, Cegelskim, Rymarkewičem. U Wojkowskago ja nebył: goworjať čto eto samoje beznrawstwennoje suščestwo, i goworjať wsĕ w odno słowo. W Waršawĕ oddał h. Linde wami posłanuju knižku i on očen błagodariť i za knižku i za pismo, i chočet sam skoro Wam otwĕčať. U Kucharskago tože bywali: žaľ čełovĕka, sowerśenno perestał zanimaťśa.

Dennica iďĕt chorošo, blagodarja błagodarnoj staratelnosti Petra Pawlowiča Dubrowskago; žal čto sotrudnikow mało. Byli my i na literaturnom wečerĕ, gdĕ sobirajutsia Waršawskie Literatory: mysľ prekrasnaja i społńenie nĕskolko skučnoje: čitajut statji za statjami, i potom bałatirujuť. pomĕstiť ili nĕt v Bibliotĕkĕ Waršawskoj; ni spora, ni razgorora.

Granica wowse netak strašna, kak Nĕmcy risujut: wĕšči razsmatriwajut slehka; a s knigami i rukopisami bĕda. ili spŕačte v karman, ili otdajte plombirowať, čtoby potom podať w censuru, čto sojedineno s chłopotami — osobenno rukopisi, daže s poterej wremeni. I meždu tĕm ja neznaju kakich knig neľza dosťať w Waršawĕ.

Polskij jazyk gospodstwujeť; Russkij wwoditsja; odin drugomu ne mĕšajet, choť odin s drugim mĕšajetsia Diwno inogda razgowariwajut soldat i torgowka: tot starajetsja wyworotiť słowa po polski a eta starajetsja k polskim słowam pribawiť choť odno russkoje a uže negoworju o tĕch, kotoryje goworiat každyj na svojom jazykĕ: snačała každetsja trudno, a potom i dla Russkago i dla Poliaka iďĕt kak po masłu. Wse eto wpročem nemĕšajet pro dolženiu nedowĕrčiwosti meždu obrazowanym klassom Russkim i Polskim; i čudnoe dĕło Russkoj Polaka a Polak Russkago uprekajet.

Sdĕlajte odołženie pošlite čerez knigoprodawca knigi moi w Brody na Milikowskago, dlja peresyłky mnĕ v Charkow. Pokłoniteś W. W. Čelakowskomu: jego suprugĕ. — Emanuela i Karla pocĕlujte, Wojtĕcha, Russku i Polku takže. Buďte zdorowy.

Bodjanskij klanjajetsja Wam i Władisławu Wojtĕchowiču.

Обнимаю Васъ

Срезневскій.

Poljice a Chrvaté poljičtí.

Črta národopisná a kulturní.

Od **Ivana Matešana.**

(Dokončení.)

III.

Kněží hlaholští. — Školy. — Osudy hlaholice v Poljicích. — Statut poljický. — Záliba Poljičanů v hrdiuských písních národních. — Bývalá samostatnosť a správa Poljic hodnostáři a úředníci, jich volby i ceremonie při těchto. — Soudní dvůr poljický. — Zánik knížectví Poljického r. 1807.

A víte-li, kdo udržel ty starobylé obyčeje, ovšem spolčené s jejich vírou? Neučení kněži glagolští! Oni opuštěni jsouce moralně i materielně, snažili se toliko vlastními silami povznésti se nad lidem a jemu prospívati. Lid nevědomý, až bůh brání, a pověrčivý nad míru, ctil a miloval své domácí popy, kteří nad něho vynikali, umějíce čísti mši a psáti glagolici. Lid v ně věřil, neboť viděl, jak na jejich modlitby nemocní se uzdravují, vzduch se čistí a ďáblové prchají. Lid nehledal příčiny tohoto zjevu daleko od sebe. Modlitba a řádný, ano svatý život popů byly mu dostatečným výkladem. Věc ta se nám vyjasní t. zv. zápisem, jejž dávali popové. Lid v duševních i tělesných potřebách svých

obracel se k popu, a tento dával mu za důvěru lístek, jenž se měl ověšiti nemocnému kolem krku. Ježto ve více případech tací nemocní se uzdravovali, (?!) lid stále více obracel se ku svým popům o tyto listy, tak zvané zápisy. Podivuhodno je, avšak přece pravdivé, že tato úcta a láska k popům vždy byla neobyčejna, a to tím větší, čím jich i více bylo. A bývalo jich až nazbyt; neboť kde dnešního dne koná službu ve dvanácti farách jen dvanáct popů, bylo jich v minulém století tamže na třicet, kromě oněch, kteří na skutečné místo postaveni býti nemohli. V každém zámožnějším domě byl jeden aneb i více popů, kteří byli eo ipso bratrskými pohlaváry: a tím i prvními rolníky a vzdělavateli půdy. Oni sloužili lidu vzorem rozumného hospodářství a orby, pracujíce sami na poli. Vždyť ještě starci osmdesátiletí vypravují, kterak poljičtí popové po skončené mši chápali se jařma volův a s nimi po celý den orali; aneb jak klestili vinnou révu, ořezávali větve, šlechtili stromy, čistili zahrady atd. I podnes vzpomínají zámožnější rodiny popů, jako zakladatelův a rozšiřitelů svých dědictví.

Ano i zevnějškem svým málo se lišili jedni od druhých. Potvrzuje nám to uzavření církevního provincialního sněmu ve Splětu za biskupa Kosmy 9., 10. a 11. března r. 1688. v kathedralním chrámě: Celý jeden odstavec, a to XXIV., mluví o popech poljických, a hle, co o oděvu:

„Nechať nikdo nenosí okrouhlé čapky jako rolníci, nýbrž černé jako Vlaši, aneb jinak, jak se sluší klerikovi. Ne červené dolmany bez rukávů; ne stříbrné ozdoby na prsou; ne spodky z modrého neb jiného sukna, vyjímaje černé neb tmavé; ne opánky neb ‚nestvy‘ dokud se koná služba boží, nýbrž střevíce. Není dovoleno nositi šavli neb pušku po městě, nýbrž jen malou dýku, schovanou na těle; ještě méně je dovoleno s takou zbraní přítomnu býti mši.“

Jakož se popové nelišili od sebe rouchem, tak ani jinými zvláštnostmi, jak se tyto nyní od kněze požadují. Proto týž sněm doporučuje, „aby popové nevykonávali služby ‚kneza‘ neb ‚kančelira‘ (kancléře); pak nechať nechodí s nimi plenit neb bít se“.

Že i ve vědách byli dosti slabými, již jsem připomenul, a snadno je dovtípiti se příčiny toho. Boj mezi živlem latinskovlaským a chrvatským, který nastal ve světských záležitostech již v počátku, přešel hned v IX. věku, když se zavedla bohoslužba slovanská, i na pole církevní. Pop národnosti chrvatské ve všem vzdělání byl skracován; vytýkalo se mu barbarství; hrozilo se mu vyloučením z církve; nedostávalo se mu vyšších svěcení; jen, byla-li veliká nouze o latinské kněžstvo, byl připouštěn k posvátným ceremoniím. Jedním slovem: proti všem nařízením římských papežů pop chrvatský byl přistěhovalcům latinským vyvrhelem a barbarem. Nescházelo ani pomluv a klevet, aby se zahladila stopa po jazyku sv. Cyrilla a Methoděje. Kdo nevěří mým slovům, nechať pročte zápisník z prvé polovice X. věku z roku 925., kdy ve Splětu zasedal sněm a uzavřel smrtelnou ránu glagolici. Biskupové snažili se jen zničiti každé pučící símě slovanské liturgie, a toho i dosáhli, když byli úplně zanedbali vyučování tomu jazyku.*) Ačkoliv od IX. do XIX. věku

*) Srovn. zprávu prof Jagiće (Archivu díl VI., sv. 4.) o pamětním spise, jímž duchovenstvo dioecese splětské a makarské žádá v Římě, aby v knihách (slovanských) místo hlaholice uvedena byla latinka! Pozn. překl.

tisíc roků minulo, přece žil jazyk beze všeho pěstování a přes neustálé pronásledování i zlobu celý v neporušenosti. Ovšem nežil jazyk ten, než jen živořil. Popové nebyli nositeli ani pravými vykonavateli liturgie, neboť jim nedostávalo se vědění, však nejsou tím vinni oni, nýbrž jich představení, jimž duchovní správa byla svěřena. Popové majíce lásku k věci i vůli pevnou, učinili zajisté seč byli a co mohli. Škola jejich záležela ve čtení missálův a breviářů, v krátké náuce bohosloveckého moralu, a ve psaní glagolice. Všecky ty náuky trvaly čtyři, pět let, leckdy i kratčeji. Učiteli byli jim vlastní faráři, vyučení týmž způsobem: tudíž slabí učitelé a ještě slabší žáci.

I v té příčině dí sněm r. 1688.: „Klerikové nechť znají azbuku, a nechť se vycvičí u znalých kněží v missálu a breviáři — jinak nebudou připuštěni k svěcení.“ Pak „nechť se vybéře šest schopnějších kněží z Poljic k důkladnému vyučování v missálu i Breviáři“. — Nechať se nikdo nediví onomu poklesnutí a nevědomosti popů glagolských, vždyť i církevní sněm v Poreči z r. 1733. ustanovuje šest examinatorů pro „glagoljaše“.

Než jako litujeme starých glagolských kněží, že zanedbáni byli od biskupů, právě tak odsuzujeme mladé latinníky, že v XIX. věku při stolici hlaholského jazyka v Zadře sami nedbají o to, co jim má býti svatým. Kdyby byli bývali staří Poljičané měli to štěstí, jako dnešní klerikové, jak by se bylo jméno hlaholistů proslavilo a se ctí zpomínalo! Avšak dnešní Poljičané nemají ducha starých svých dědů; stydí se za svůj jazyk církevní, bližší je jim dolman než košile! Známo je urbi et orbi, kterak ve středověku slovanští zvukové ozývali se po chrámech, kde dnes pouhá latina vládne. Projděmež v civilním Chrvatsku okres karlovecký, kde před dvěma věky hlaholisté jediní vykonávali službu boží, a spusťme se v přímoří chrvatské i do Istrie, a zeptejme se Kastvanů, Veprimců, Lovriňanů, Moščeničanův a Bršečanů, kterak se u nich četla mše až do r. 1678.? Všichni nám odpovědí: hlaholsky. Jděmež do Dalmacie a zastavme se v zaderské metropoli. Hle tu ▼ XVII. věku podřízená biskupství Rab, Krk i Čres mají výhradně hlaholskou bohoslužbu a tolikéž i Zader; ano r. 1857., tedy před osmadvaceti lety, byla v zaderském arcibiskupství čtena hlaholská mše na devětatřiceti místech, buď od jednoho popa, buď ode dvou, a též ve dvou klášteřích. A dnes?... V biskupství krčském, téhož roku 1857., četla se hlaholská mše v třinácti místech a čtyřech klášteřích. A dnes?...

A kterak bylo v biskupství splětském? Hle, sněm z r. 1688. stěžuje si, že ze šestatřiceti venkovských far, jen osm jich je latinských, a osmadvacet hlaholských. R. 1857. byla čtena na jedenašedesáti místech mše hlaholská. A dnes? Staří umřeli, a mladí, velicí mudrcové, obrátili se zády ku svému bohatství. V šibenickém biskupství četla se mše hlaholská ve dvou farách a v jednom klášteře. Dnes pak není ani toho!

Dnešního dne čte se hlaholská mše v Poljicích jen na dvou místech ode dvou farářův, ačkoliv jest asi deset jiných popů, kteří po různých stranách konají své povinnosti v témž jazyku. Pop zpívá glagolsky, a lid odpovídá chrvatsky. Kde pak pop latinsky péje, nevšímá

si toho lid a neodpovídá vůbec; starobylý obyčej zaryl se mu hluboko do srdce, a není na světě síly, která by mu jej vyrvala. — Právě tak vykonávají se i jiné obřady církevní chrvatským jazykem, a to po starém obyčeji. Dodnes je mnohým známo, kterak staří popové vůbec mívali jakési zvláštní knihy s rozmanitým zaklínáním (zažehnáváním) proti obludám (netvorům), zmijím a všem škodlivým živočichům. Dnešního dne, kdy nastoupila mladá generace, vyučená ve všem, ale nejméně v praktických náukách, převrátila řád chopivši se místo starých pergamenových foliantů — ve zlatě vázaných obřadných knih, aby pokračovala — v díle svých předchůdců. Tyto novoty probudily mezi lidem zprvu veliký povyk a hluk. Tak vešel v obyčej v Poljicích modlitebník jakéhos popa Terziće, jenž se vyznamenával hojným žehnáním a ještě četnějším zaklínáním proti všemu onomu, co může škoditi zemi. Národ uvyklý takovým žehnáním a děsným kletbám, stěžuje si na mladé popy, že zahodili staré knihy a chopili se nových. Zničí-li na př. úrodu krupobití — není pochybnosti, tím vinny jsou nové žehnací formule. Slyšel jsem docela sám, kterak povykovali za jakýms popem: „Nechce ničeho vědèti o Tereziću! Nemáš nad naše staré popy, před nimi prchalo krupobití i bouře! — Však i tomu se časem odpomůže — dobrými školami, a těch je Poljičanům nadmíru potřebí.“

Řádné národní školy jsou v Jesenicích, Srinjinu, Tugarech a v Dolním Dōci, a pomocné školy v Gatech, Zvečeanji, v Horním i Středním Dōci. V řádných školách jsou učitelé světští, vyučení po novém systemu ve všech třiceti předmětech, které musí v opuštěné vesnici přednášeti dítkám od 6—14 roků!

Pomocné školy lepší jsou než řádné, obzvláště kde nespadají pod dozor zemské vlády. Tu učí se dítky čtyřem hlavním základům: náboženství, čtení, psaní a počítání, a z ostatních věcí jen málo neb nic.

Z národní vesnické školy jdou Poljičané do semeniště splětského, pak zaderského a odtud na faru. Velmi jsou vzácni oni, kteří se posvěcují vyšším náukám. Tu lid podivem žasne, slyší-li, že kdo do Vídně na studie odešel, a hned uvažuje: „uvidí krále, bude mluvit s králem, aj ten bude moudrým“ atd.

Staří Poljičané málo co psali, avšak to, co psali, psali toliko jazykem chrvatským, nářečím čakavským a písmem hlaholským, což je ostatně — budiž mimochodem řečeno — bosenská cyrillice. Toto písmo, které ani dnes není vzácné, bylo druhdy všeobecné, vždy panovalo ve veřejném životě, jak v domácích listinách a písmech, tak v dopisování s přejasnou královnou moře. Písmo to zove se hlaholicí, od knih hlaholských, ačkoli jinak není než řeckoslověnskou cyrillicí, kterou psali katolíci v Bosně a Hercegovině až do našich časův a též některé knihy tištěny jsou tímto písmem. Z Bosny přišla hlaholice či lépe cyrillice v Dubrovník. Slavná republika dubrovnická užívala tohoto písma, když si dopisovala s králi, despoty, vojvodami a knížaty srbskými, bosenskými, dalmatskými a přímořskými. Možná že se z Bosny přestěhovala cyrillice do Poljic ještě za doby, když pradědové přistěhovali se do nové vlasti.

Touto azbukou psali Poljičané matriky narozených, biřmovaných, oddávaných, knihy zemřelých, paměti výroční, kroniky, letopisy, životy

svatých, zákony, smlouvy, ohlasy, vysvědčení atd., ano i dnes ještě vyskytují se po domích hlaholské kupní listiny, týkající se pozemků. Tato písmena za nynějších dob stala se hieroglyfy, neb jich mládež neumí čísti. Proto též velmi často slyšeti lze, jak se prostý Poljičan diví a žasne, že mládež nezná toho písma. „Čemu pak se učíš," táže se žáka, „když neznáš ani písma, kterému se tvoji dědové doma naučili?" Kromě těchto obvyklých listin o koupi a prodeji pozemků sluší mezi památkami, jež se nalézají po archivech, t. j. domech poljických, zmíniti se o tak zvaném statutu poljickém, jediném to zbytku svobodné doby a to ze XVI. věku.

Statut poljický obsahuje sbírku zákonů, sdělaných v různých dobách, kterak se Poljičané zachovávati mají. Jak nějaký zákon byl utvořen, byl ihned mezi dřívější umístěn.

Tyto zákony nejsou většinou nic jiného, než národní obyčejové, kteří přecházeli z otce na syna. Z této památky rozeznati můžeme různé poměry rodinného, moralného i socialního života: zde rozestírá se před očima našima obraz národního života se všemi ctnostmi i se všemi nedostatky. — Kromě toho jest statut poljický nevyčerpatelným zřídlem zdravého a jadrného jazyka, znamenitý v historii literatury co vzácný příklad pravé prosy, jakou kdy se honositi mohou Chrvati ze XVI. stol. Lahodí člověku prostota, ráznosť a jadrnosť prostonárodních výrazů, tak charakteristických v obyčejovém právu a primitivném životě selském. O čem také má mluviti prostý lid, než o práci domácí, polní, na vinicích, mlýnicích, o chovu dobytka a rozmanitých selských řemeslech? Divíme se zdravému věhlasu, který všemu dovede určiti případnou míru, osnovanou na národních obyčejích. — Statut psán je novější čakavštinou, t. j. jazykem, který se mnoho přibližuje dnešní štokavštině. Řekl bych, že je ona památka mostem či přechodem z čakavštiny do štokavštiny. I dnes nemluví se jinak v Poljicích. Štokavské nářečí s nějakým drobtem čakavštiny zavládlo všude, kromě u Přímořců, u nichž se za příčinou styků jich s Boduly nejjasněji rozeznávají Čakavci co zbytky oné starobylé, ryzí čakavštiny s pravým čakavským akcentem. Přímořský Poljičan praví na př. v gen. sing. vodé, bradé, Frané, kumé, t. j. všecka jména ženského rodu (*a* — deklin.) dvouslabičná mají takový přízvuk, jenž přitahuje i adjektiva, jež jsou vedle substantiv: „u našega Frané, bilé bradé; jesi bila u našé Maré". Že i tyto zbytky pominou, za to nám ručí jednak škola, a jednak živý příklad metamorfosy u horních Poljičanů.

I statut psán je bosenskou cyrillicí, kterou Poljičané zovou chrvatským písmem. Náslovná a počáteční písmena větší jsou od ostatních, ano často jsou i dvakráte tak veliká. Co se týče čísel, dlužno pamatovati, že Poljičané psávali čísla druhdy číselnými jmény, druhdy arabskými znaky, avšak větším dílem písmeny, kterým je dodáno zakončení jejich jména. I hodnota některých písmen rozličná je od znaků číselných řeckoslověnských. Psán je statut vesměs výslovností ikavskou.

Kromě zpomenutého statutu a několika oněch listin nemá Poljičan jiných knih. Přes vše to lid lne láskou ku knize, jmenovitě když se mu prozpěvuje neb vypravuje něco z knihy. Rád naslouchá popu, když mu předčítá noviny a různé události, i nejraději se poptává: „Bijou-li

se králové? Zdali porazili Turka nekřtěnce?" Ba věru, jestli u popa zahynulo 1000 Turků, u čtvrtého zpravodaje zvýší se již počet do 5—6000!

Jestliže se z novin nejvíce vyptávají po Turcích, tož je očividno, že na ně nezapomenou ani v národních písních. K tomu má Poljičan krásnou příležitosť v prostonárodním chrvatském zpěvníku (pjesmarica) Fra. Andrije Kačiće. Nenaleznete domu, který by nechoval ve schránce „pjesmarici". Není vzájemné návštěvy a schůze, kde by pěvec s průvodem guslí neb bez nich z téhož zpěvníku nezazpíval kterou píseň; není starce ani stařeny, ni muže, ni ženy, ba ani mladšího odrostu, aby aspoň jedné písně z něho neznal z paměti! A přece, ačkoli je ten svět zná, a ačkoliv je slyšel už sto a stokráte, přece vždy vrací se k nim: a toliko známé písně si přeje, aby se mu opětovaly, a to proto, že proti Turkům pějí. Velmi zajímavo je pozorovati náš svět za dlouhých zimních večerů okolo kamen aneb v létě pod stromem, kdy naslouchá onu věkověčnou monotonii, a to s tak napjatou pozorností, že mu ni jediného slůvka neujde. Když je přestávka, diví se junákům a chválí jejich hrdinství: „Evala mu, to je junak! Vesela mu majka! Ala ih je sila bila!" atd. Ideal pak bohatýrství soustřeďuje se v Jiřím Kastriotići, jež jest nejmilejší a nejoblíbenější osobou v celé Kačićově pjesmarici, a též v jiných sbírkách, na př. té, již vydala Matice dalmatská. Přihodí-li se tytýž, že pěvec, jmenovitě žák, mysle, že se zavděčí posluchačům, zazpívá z matičné sbírky některou píseň o kraljeviću Markovi, hned nastane jakés tajemné reptání mezi mužským i ženským světem, jmenovitě mezi posledními, které se vyslovují: „Ach, což je králevic Marko, ten veliký šibal, liška! Není junáka nad Kastriotiće! Zpívej ty o něm, buď o obležení Vídně aneb o sv. Jiří, kterak zabil draka!" — Mají Poljičané i své domácí písně, jsou to však většinou písně příležitostné satirického obsahu. Není jediné vážnější události na vesnici, o níž by mladý svět od 14—18 let nevymyslil nějakou píseň. V tom umění nejoriginalnějšími jsou pastýři. Tu jeden přidá jedno slovo, druhý druhé a třetí vysloví již celou, rýmovanou píseň, která vbrzce stane se obecným dědictvím celé vesnice.

Seznámivše čtenáře ve hlavních obrysech s nynějšími a někdejšími Poljicemi i Poljičany; vytknuvše dle možnosti všecky jejich zvláštnosti jak v životě veřejném, tak soukromém; prošedše se s nimi po polích i vinicích, po horách i dolinách, po řece i moři; vstoupivše i do chrámu a do školy, k latiníkům i hlaholistům, spatřivše i prostý lid na jeho besedách: provedli jsme as úmysl svůj z počátku předsevzatý.

Ovšem žádoucno by bylo říci něco z dějin poljických. Co se nejvíce v té příčině o Poljicích ví, to je něco o formě ústavy, o různých úřednících a jejich povinnostech atd.

Poljičané vedli vládu a správu nad sebou sami, po poljickém zákonu, třeba ne dle jména úplně neodvisle, přece vskutku úplně samostatně. Odvislosť jejich záležela toliko v tom, že musili ohlásiti nově zvoleného velikého „kneza" vrchní správě Benátek. Toto vrchní a ochranné panství zvalo se „gospodstvo" aneb „presvitlo gospodstvo mljetačko", a sám dože „gospodar", kteréhož jména

užívalo se i pro držitele země. V knížectví byl v čele správy poljički stol čili banka. Tu se prvá osoba nazývala veliki knez, jenž mohl tři léta po sobě býti zvolen; musil třikrát do roka obcházeti župu a souditi se „stolem“. Platu dostával 30 beranů. Jemu k ruce bylo tré přísežných soudců ze tří plemen: Tješimírů, Limciův a Kremeničanů. Moc jejich trvala jako knížecí. Po nich následoval „kančelir“, který dle statutu musil býti rozeným Poljičanem, dostával každého roku 20 beranů, aneb za každého berana 38 bolančů (několik gazet = trojníků); vyjímaje harač byl prost všech berní. Za psaní, jež vydával v kanceláři, měl právo požadovati pět bolančů. Týž „kančelir“ byl v čase války též velikým vojvodou, a co taková musil nositi před lidem poljický barjak, na němž spatřoval se sv. Jiří, patron knížectví. Vedle těchto byl nejnižším hodnostářem „pristav obćeni“, t. j. obecní příručí, „po nichž se dějí půhony dle zákona, i právní pře vyšetřují i poroty i svědectví i dlužnosti mezi lidmi“. — „Pokuty, k nimž odsoudí ‚knez‘ a soudci, náležejí z polovice knezu, obci a obecnímu ‚pristavu‘ desátý díl z nich.“

Toť výkonná moc nad celými Poljicemi, nade všemi dvanácti vesnicemi; však i jednotlivé vsi měly své hlaváry, totiž byli to tak zvaní „malí knezové“. Oni byli prvními soudci, každý ve své vesnici. Od katunského soudu jakož i od poroty bylo odvolání na dvorský soud, „poljički stol“, od tohoto na knížete, a od tohoto konečně, a to v řídkých případech, na knížete splětského.

Jest nyní otázka, kdo se mohl státi velikým knížetem? Vedle primitivných Chrvatů, kteří se tam přistěhovali v VII. století, usadili se tamže za nepokojů v Uhersku a za příčinou nájezdů tatarských mnozí maďarští šlechticové, kteří dovedli nevinného lidu tou měrou využitkovati, že si pozvolna osvojili vrchní vládu. Za nimi přistěhovalo se též mnoho „starousedlých“ bosenských didiců, kteří s prvými vykonávali nejdůležitější úřady, zanedbavše a zanechavše nižší lid v podružnickém stavu. Z těch dvou přistěhovalých tříd volen byl „poljički stol“ i „malí knezové“. Potud tradice národní, neboť historie o tom mlčí.

Poněvadž občanstvo mělo právo všecky svrchu zpomenuté hodnostáře voliti, byl ustanoven jeden den v roce, kdy volby se konaly. Bylo to na den sv. Jiří, patrona poljického knížectví. Obraz jeho skvěl se na hedvábném praporu, jenž byl vztyčen o každý veliký svátek. Na tomto místě připomínáme, že posud se zachovalo tré barjaků neb praporů v Poljicích. Z jednoho starého barjaku zachovaly se pouze cáry z jemného červeného hedvábí. Bezpochyby byl tento prapor nesen před branným lidem poljickým v mnohých a mnohých válkách s Turky, neboť ještě nyní prý lze na něm spatřiti stopy krve. Druhý barjak je celý z bílého plátna; na jedné straně uprostřed nese obraz sv. Jiří, a na druhé erb králů chrvatskouherských. Třetí barjak má podobu čtverce a jest hedvábný. Uprostřed má benátského lva s jedné strany, a s druhé sv. Jiří s nadpisy: „Conte Matteo Kružičević collonello“, a „Conte Nicolò Barbarić tenente colonello“. Obraz sv. Jiří byl vyryt i na veliké pečeti knížecí, o níž se nyní neví, kde se nalézá. Témuž světci stavěly se též kostely a svatyně, jmenovitě na kopcích hor a vysočin.

Volba „malých knezů“ konala se v jednotlivých vesnicích před farním domem aneb na jiném místě, a účastnili se jí veškeren lid dotyčné vesnice. Kdo nejvíce hlasů obdržel, ten byl ihned prohlášen za „kneza“ a vrchního soudce dotyčné vesnice. Po vykonané volbě vydali se na cestu „malí knezové“ obyčejně se sluhy, kmety a družinou do hlavního města, v metropoli poljickou, kde se vždy konala volba, totiž do Gata. Volba nastala na „zborišti“ pod Gradcem na obecní cestě, a na úhoru, kde i dnes na věčnou paměť stojí kámen s oporou, na němž zasedával veliký knez, oděn ve skvělém svém rouchu ze sukna, se stříbrnými spínadly, vyšívanými spodky, palašem a velikou čapkou na hlavě. Jemu po boku rozestavil se v okruhu celý „stol“ poljický, a za těmi malí knezové, kteří se dostavili, aby zvolili nové neb potvrdili staré hodnostáře. Někteří sedí na zemi, jiní stojí na nohou; některý přistrčil si kámen, jiný pohodlně se rozložil. Uprostřed stojí skříň s pečetí sv. Jiří, písma, listiny, dukáty, statut, knížecí válečný i míronosný prapor. Tamo vůkol shromáždil se všechen národ, aby pozdravil nového kneza. Vztyčí se starý veliký knez, a vzdávaje díky za udělenou mu hodnosť, odevzdává klíče od skříně „kančeliru“, aby prohledl, je-li vše na místě a v pořádku. Týž je přijme a přehlíží obsah skříně před celým sborem a národem. Když nalezeno vše v pořádku, ujme se slova generalní vikář poljický a uvažuje po pořadu veřejnou činnosť velikého kneza i ostatních úředníků; děkuje knezu i veškeré jeho družině za moudrou vládu a za věrnosť zákonu i vlasti. Nato veliký knez ve jménu svém a celého „stolu“ prosí za odpuštění před celým národem, jestli někoho čím urazil, aby mu prominul, pakli proti němu samému někdo se čím provinil, milerád mu on odpouští. Když se bylo všemi ústy ozvalo „Bog ti prostio“, přistupuje se k hlasování a k volbě hodnostářů. Volenci a jeho nejbližším hodnostářům odevzdávají se znaky správy do rukou, a lid spolu s nimi zpívaje a z pušek střileje odchází na kopec Gradca do kaple sv. Jiří, kde účastni jsou bohoslužby. Tato svatyně, která náleží celému knížectví, ačkoli je na hranici Gat, nechová nic zvláštního v sobě, kromě dvou kamenných stolic pro knížete a hodnostáře. Den voleb byl dnem veliké slavnosti, veselí a hostin; a jmenovitě v oné vesnici, kam skříně přišla. Den po volbách odplavili se dva šlechticové do Benátek, aby se ohlásili dožovi, a aby byly potvrzeny privileje poljické. „Stol“ nastoupiv v úřad svůj, jal se ihned vykonávati své povinnosti, a to s přísností dosti velikou. Zločince pokutovali usečením hlavy, která pověšena byla na veliký kůl na Zborišti několik dní každému k hrozné výstraze. Za jiná menší provinění mohl se vinník vykoupiti buď pohošťuje hodnostáře ve svém domě, dokud by nezaplatil uložené pokuty; aneb strádaje ve vězení, které dodnes spatřiti lze nedaleko zpomenutého Zboriště. Na valném sněmu dávaly se i zákony, činěny nálezy, řešily se spory, a to formulí: „Poljica uzakoniše, ustatutiše ovako.“

Pod touto formou vládní, pod takou vrchností tvořili Poljičané až do r. 1807. zvláštní knížectví. Než převrat francouzský zasáhl smrtelně i Poljičany zničiv jim veškerou svobodu a spoutav ji nesnesitelným jařmem. Marmont, general francouzský a velitel dalmatský, utábořil se v Gatech, aby prachem a olovem zničil odpor knezů; aby je zbavil

pozemkův i příbytkův a uvedl v neskonalou bídu. Vypravujíť starci 80letí, že general Marmont ležel na velikém oltáři ve chrámu sv. Cypriana, a že vojáci jeho rozdělali si oheň uprostřed kostela. Zpustošili a vyplenili svatyně, roznesli roucha i ryzí zlato; z téhož jmenovaného kostela odnesli 900 ok (= 11 centů) žlutého vosku a množství medu. Vyplenili z domů plných dvacet pytlů národního kroje ze sukna, plášťů, kožichů, kamizolí, kabátců s krásnými přezkami, pláty i ponty. Vypravuje lid, kterak Francouz uzmul jim i střelný prach i náboj a pytel plný spon, přezek a knoflíků všelijakých. A tak národní zbroj sebral, hovada i mezky odvedl, pšenici a žito rozmetal, víno a olej rozlil. A více jiných věcí vypravuje lid, avšak co platno toho zpomínati. Ukradené více se nenavrátí! Lépe je starati se o přítomnosť, a chrániti se před cizinci a cizopasníky. Na činitelích povolaných záleží, aby občanstvo zachovalo své dobré vlastnosti i starobylé obyčeje, šířením osvěty pak a náuky bohdá vrátí se zase zlatí časové svobody, po níž Poljičané neustále touží.

Slovanské dojmy z Francie.

Několik z denníku vytržených listů.

Podává **Edvard Jelínek**.

(Dokončení.)

V našem „Slovanském sborníku“ byla již zmínka učiněna o novém obsazení významné stolice řečí a literatur slovanských při Collége de France (1885., str. 324.). Zasednutím prof. L. Legera k jedinému slovanskému „čepu“ v Paříži a zahájením jeho přednášek dán instituci této, pokud se národův slovanských týče, nový, osvěžený a důležitý význam. Muž v plném rozkvětu své odborné činnosti, pracovník v oboru slavistiky od mnoha již let známý a osvědčený, přistoupil nyní ku stanovisku, jež po léta zastupováno bylo věhlasným Mickiewiczem, C. Robertem a stařičkým Chodžkou. Živé slovo jeho povoláno jest, aby šířilo v nejrozsáhlejších kruzích společnosti francouzské vědomosti o světě slovanském, o jeho životě, pokroku i značení.

Ačkoliv Collége de France*) není institucí politickou a jen vědu a šíření její pěstuje, přece nelze popírati, že působnosť její alespoň v některých svých odborech může státi se též činitelem politickým, t. j. působením na živly, z nichžto vyvíjí se proud politických záležitostí. Rozumí se, že „politika“ nevychází z tendencí ct. professora, nýbrž že vyplývati musí z věci samé.

*) Založení Collége de France (prvotně: Collége des trois langues) sahá do r. 1530 a čítá nyní skoro čtyřicet stolic, z nichžto slovanská posvěcena byla Adamem Mickiewiczem. Přednášky zde konané jsou veřejné a bezplatné, nejširším vrstvám obecenstva přístupné. Tím se popularní, ač veskrz věcná forma přednášek sama podmiňuje. Collége de France jest úplně oddělena od university a správa její náleží ministerstvu vyučování. O vzniku slovanské stolice jsou zajímavé zprávy v právě vydaném čtvrtém svazku korrespondencí A. Mickiewicze (Paříž 1885.).

Z vědeckého stanoviska vzmáhá se význam slovanské stolice v Paříži tím výše, čím chatrnější jsou vědomosti o Slovanech ve Francii vůbec. Chatrnosť tuto nepřipisujeme výhradně příslovné v cizině nevšímavosti Francouzů k ostatním, méně snad vyvinutým, velikým a jim důležitým národům, klademe ji zároveň na vrub nedosti vydatnému povzbuzování. Tolik je jisto, že Francie schopnější jest jiných národů porozuměti Slovanům a rozehřáti se pro jejich osudy. Poměr ten žádná zášť plemenná neotravuje, nýbrž celý běh dějin jej spíše přirozeným činí. I osud národa českého, znázorněn Francouzům způsobem přiměřeným, roznítí je zajisté v míře svrchované a získá pro věc cele.

Professor L. Leger všeho toho jest si zajisté dobře vědom, a ačkoli vedle něho má věc slovanská ve Francii ještě několik horlivých a činných pracovníků, posvěcujících se jednotlivým národům slovanským a jednotlivým ratolestem jejich života. přec jest on dnes jediný, jemuž přáno působiti tak vydatně a povšechně. Vyplývá to také samo z postavení jeho při Collége de France.

Tu naskytuje se mimovolně otázka, čeho nadíti se můžeme a smíme od prof. Legera. Literarní činnosť p. professorova, tak dobře u nás známá, že se o tom ani šířiti nemusíme. naplňuje nás nadějemi nejlepšími; zejména náš život zbadal tento muž tak, že nevyrovná se mu nikdo netoliko ve Francii, ale ani v ostatní cizině, ano praktickými vědomostmi svými — jak pisatel těchto řádků měl česť se přesvědčiti — předstihuje i mnohé slavisty slovanské! Ale v úspěchu při působnosti takové, jakou v těchto dnech zahájil prof. Leger, nerozhodují toliko vědomosti, jsouť ještě jiné okolnosti, které dokonalý zdar jediné mohou zabezpečiti. Čím stala by se Collége de France, kdyby po světě se roztrousilo, že pěstuje se tam strannictví, kdyby ozývali se hlasové, že povolaný tlumočník věcí slovanských nestojí nad stranami?

Bohužel! Při rozervanosti a neutěšeném poměru jednotlivých plemen slovanských k sobě, přibývá obtíží slovanské stolici více než kterékoli jiné. Ztratiti vážnosť, lásku a důvěru v bezúhonnou spravedlnosť znamená tolik, jako ztráta všeho. Jest již tak na světě, že sto dobrých kroků neváží se tak jako jediný zlý. V přednáškách prof. Legera naskytá se mnoho příležitostí zabíhati ku vzájemným poměrům slovanských národův, a tu není věru nic choulostivějšího, jak vymknouti se — šťastně. Naskytá se tisíc zdánlivě nepatrných úskalisk, jež překonati lze jen člověku bystrému a — čestnému každou krůpějí krve vlastní!

Nemálo při tom padá na váhu, že posluchačstvo prof. Legera skládá se ze živlů netoliko různých co do povolání, ale i co do národnosti. Také každý národ slovanský má tam svého zástupce, jenž přirozeným během okolností přeje si slyšeti pro sebe to nejlepší a nikdy nic, co by jej k trpkým mohlo vésti výčitkám neb dojmům. Každý z nich hledí napjatě do úst professorových, hltá a váží každé slovo jeho. A známo, jak jsou Slované nedůtkliví a v kritice přísní tam, kde se mluví o nich. Ve

věcech politických palčivosť dostupuje k vrcholu. Tu snadno by se státi mohlo, že by zlí jazykové rozšířili, že slovanská stolice v Paříži jest agentstvím toho neb druhého národa, a velkolepý význam její by byl na velikou škodu zmařen.

Není pochybnosti, že jedinou bezpečnou cestou ku šťastnému vítězství jest státi nad stranami se zásadami do ovzduší idealu blízké spravedlnosti, čestnosti a humannosti.

Kdo zná věci slovanské z vlastního názoru tak dobře, jak prof. Leger, ten nemusí se obávati, že zbočí nechtě. A pak... kdo lépe a snadněji dostihnouti může ke kýženému cíli, než syn Francie, té vlasti proniklé od staletí ideami pokroku, volnosti a lidskosti?!

Tu zastkví se pak stolice řečí a literatur slovanských v Paříži i důstojný zástupce její v plném, přisouzeném lesku slávy, a vše to, čeho ve Slovanstvu dbáti i ceniti sobě sluší jako povolaný jeho živel, pozírati bude k místům těmto s úctou a vděčností. Živé slovo nad Sekvanou nezalehne pak nikdy, ale i mravně vyzní jako hlas, jehož nedbati — nelze.

Leč neprodlévám již uvésti laskavého čtenáře do přednášek prof. Legera a seznámiti jej poněkud s jeho domácím životem.

Vcházím do prostorného sálu, tuším čísla 8. v Collége de France. Lavice od kathedry až ke dveřím, ano i místa po stranách, jsou obsazeny úplně. Proti nám na tabuli visí mapa světa slovanského (vydání petrohradské).

Zbývalo několik okamžiků rozhlednouti se po obecenstvě. Šepotem řeči francouzské pronikaly také zvuky polské, ruské, srbské, bulharské a... české. Právě v nedalekém sousedství svém poznal jsem později slečnu Libuši R-ovou. Podivná směs fysiognomií překvapuje zde mimovolně i najde se jen zřídka v některém učilišti v pestrosti tak sympathické. Vedle mladíka plného ohně a síly, dáma stařičká, v rouše černém, jednoduchém, shrbená již, ale v oku plaje ještě plamen intelligence a interessu k věcem vzdáleného světa. O několik míst dále zase stařec sivovlasý, plný klidu a důstojnosti, okem jeho prokmitá vážnosť a rozvaha, hned podle něho dáma pocházející zjevně ze samého středu společnosti pařížské. Aristokratický svěží pohled její a nádherná toiletta dodává auditoriu pestrosti. Tu zas typ studenta, jinde republikana od kosti! A v každém tom oku jiskra! Slovem, posluchačstvo, jež ve svrchované míře uspokojovalo všeliké představy i přání.

Po chvíli vstoupil prof. Leger. Byl uvítán hlučným potleskem, jenž mile zazněl celým sálem.

Hned na první pohled činí professor Leger dojem — jak v důvěrné naší rozprávce lze snad říci — muže čiperného. Nepřipomíná ničím utesanosť německých professorů. Řeč jeho jest jasná, nerozvleklá, organ sympathický, s dostatek vydatný. Výklad jeho, jako řečníka, dokonale mocného svého předmětu, je plynný a poslouchá se mile. Thema přednášky, ku kteréž tato se nesou slova, týkalo se hlavně geografického popisu balkanského poloostrova. Na základě dobrých spisů, ct. professorem vždy jmeno-

vaných a vlastních zkušeností postupně odkryl hravým téměř způsobem obraz země, která zajisté většině posluchačů byla terra incognita. Vžiju-li se v předpokládanou neznalosť slovanského jihu, nemohu než s potěšením konstatovati, že z této přednášky odnesli posluchači kus vědomosti věcné a užitečné a že rozšířili plastickým se zjevením obrazu názor svůj platně.

Řečníka provázel všeobecný interess, ano mnozí pánové i dámy pilně si činili poznámky, z čehož zajisté nejlépe lze posuzovati interess posluchačstva.

Přese všechnu věcnosť přednášek prof. Legera jest pozorovati, že nezabředá do formy upjatě akademické, ale že spíše hledí k formě všeobecně přístupné, což vzhledem k posluchačstvu francouzskému, zejména tak různému, jaké hledá poučení v Collége de France, nelze než za přiměřené považovati. Kdyby prof. Leger zabřednul ve svých veřejných přednáškách do rozvleklých výkladův o ruském jeříku nebo polských nosovkách, kdyby puntíčkoval slavistiku, rozběhlo by se mu posluchačstvo, a lavice v Collége de France prázdny by byly brzy. Uspokojil by jen několik odborných filologů neb archaeologů zavítavších občas na podívanou do Paříže. Ale přednášky francouzského professora nejsou určeny pro slovanské slavisty, což nikdy nebudiž zapomínáno. Kdo zná zblízka literatury slovanské, přizná, že naše domácí literatury mají Legerů málo. Máme sice již zástup specialních badatelů vnikajících hluboko do ložisk vědy, ale lidí, kteří by se kvalifikovali pro stolici v Collége de France, pramálo. Mnohý slavný učenec slovanský přese všechnu vědeckou vyspělosť nepořídil by v Collége de France ničeho, a sice pro obmezené stanovisko, jaké si z velké části učenci naši zajisté ku prospěchu vědy slovanské na domácí půdě obírají. Jeden zná specialně grammatiku, druhý to neb jiné období dějin, třetí starou literaturu, čtvrtý píseň a jiný zase něco jiného, hodně specialně vymezeného. Slavistika v souborném smysle (tedy ne rozděleně, jak se doma pěstiti musí) již k vůli rozsahu svému zabíhá sama sebou do forem encyklopaedistiky, jejížto zdokonalení závisí ovšem na vývoji a pěstění věd způsobem specialním A to pokud se Slovanů týče, je věcí Slovanů, v dokonale podřízeném však měřítku věcí cizinců, na nichžto žádati jen lze, aby čerpali z toho, co jest nejlepšího.

Leč vracím se opět k osobě prof. Legera. Z přednášky v Collége de France uvedl mne ct. professor do školy orientalských jazyků. L'école des langues orientales jest jediným učilištěm v Evropě, kde se přednáší o jazycích východní otázky; kromě jazyků orientalních vykládá se zde ruština, rumunština a novořečtina. Ještě předloni přednášel v této škole prof. Leger bezplatně staroslovanštinu, srbštinu a bulharštinu.

Zde má prof. Leger pro ruštinu třicet posluchačů, zejména studenty (právníci, filologové), bibliothekáře, obchodníky a ochotníky. Mezi těmito posluchači je též p. D., člen akademie a vrchního soudu v Paříži, stařec již letitý, jenž s mladickým zápalem vrhnul

se v pokročilém věku svém na studium práva slovanského. Jak ruská grammatika francouzským učňům svědčí, nemohu s dostatek posouditi, a to tím méně, ježto vždy rozhoduje jen osobní schopnosť žákův; ale jisto jest, že někteří z posluchačů prof. Legera četli i překládali již dosti plynně rusky, při čem sluší učiniti zmínku, že ruský přízvuk žákům správně opravuje rodilý Rus p. Vladimirov, kterýžto z povolání přítomen bývá každé přednášce prof. Legera. Žactvo jevilo vesměs upřímnou lásku a snahu k studiu ruského jazyka.

Třetí veřejné působiště prof. Legera jest vojenská škola, kdež rovněž učí ruštině. Cizinci přístupu tam nemají. Ve vojenské škole učí se nyní 23 důstojníků z rozličných plukův armády francouzské rusky. K tomu mimochodem podotýkám, že ve francouzském ministerstvě války jsou tři, kteří znají ruský jazyk.

Oko rádo pozírá k zástupům posluchačstva prof. Legera, hrnoucího se ku zřídlům vědomostí o světě slovanském, tkví se zadostučiněním na dámách i mužích vznešených a zástupcích cizích národů — největší však potěšení nalézá (ať se opakuji) na nemalé té hrstce horlivých a bystrých jinochů nového dorostu osvícené Francie, z nichžto nejeden — vím to dobře — dříve nebo později rozhodujícím se stane činitelem na kolbišti vědy, na parketách diplomatických salonův, ano i v ministerstvě věcí zahraničních a války.

To jen zvyšuje v očích našich význam působiště prof. Legera, zejména v Collége de France!

Promluviti o jiných učencích francouzských, kteří šíří vědomosti o národech slovanských prací rozdělenou [Anatole Leroy-Beaulieu, Edouard Marbeau, Davriel, Denis, Dosou a j.]*) hodláme později, až nás dojde více zpráv.

Zbývá nám nyní jen krátce ještě zmíniti se o soukromém zátiší prof. Legera. Překročíme-li přes práh pohostinného jeho bytu (Boulevard Saint Germain 157.), ociťujeme se v ovzduší skutečně slovanském. Knihovna professora Legera náleží zajisté k nejzajímavějším soukromým sbírkám slovanským netoliko v cizině, ale i v zemích slovanských. Kamkoli oko pohledne, všady staří, dobří známí: Šafařík, Mickiewicz, Puškin, Musejník, Glasnik, Rad, Sborníky ruské, slovem starší i novější publikace slovanské ve výběru netušeně bohatém a hospodářem v pořádku pečlivě hleděném. Mnoho vytrvalé a neunavné péče i lásky bylo potřebí, než sneseny z dalekého světa a z nejrozličnějších koutův jeho tyto slovanské poklady, naplňující již dnes několik komnat. I to jsou průkazy ku přednáškám v Collége de France, bez nich by mnohá obtíž byla nepřekonatelna. A čím důležitější jest knihovna prof. Legera jako bezprostřední pramen přednášek jeho, tím více jest si přáti, aby doplňována byla vždy publikacemi novými všech národů slovanských. Vše vlastními prostředky sobě zjednávati, je dnes vzhledem k rozsahu slovanských literatur pro osoby nena-

---

*) Též madame Henri Gréville zasluhovala by zvláštní zmínky.

dané ohromnými prostředky naprosto nemožné. Neváháme tedy vysloviti přání v zájmu dobré věci, aby prof. Legerovi zasýlány byly spisy a časopisy také z našeho nového a současného písemnictví častěji a hojněji, než dosud se dělo. Jen takovým způsobem poskytnuta bude příležitosť učenci francouzskému seznamovati se se vším naším životem pravidelně a důkladně, což lhostejno nám býti nesmí, tak jako to lhostejno není a nemá být Rusům i jiným národům slovanským.

Každý pátek od 2.—6. hod. odpoledne přijímá prof. Leger návštěvy. Ví to již každý a řídí se podle toho. Tím stává se, že v tu dobu soustřeďuje se u prof. Legera společnosť velice pestrá a zajímavá. Tu v přítulném jeho kabinetu při krbu francouzském zní z pravidla několik jazyků slovanských... tak, jako málokde.

A pohostinný hospodář? Rád se baví se Slovany a horlivě rozmlouvá s nimi o všech věcech slovanských — s každým v jeho rodné řeči!

To se člověku nestane tak hned ani ve Varšavě, ani v Petrohradě.

* * *

Povím to upřímně.

Jediné milé sklamání, jakého jsem na půdě francouzské doznal, byla polská — emigrace. Skromný úsudek můj lišiti se snad bude od mnohých náhledův jiných, ale nemohu to než přičísti té okolnosti, že nepřestal jsem ve svých pozorováních na stránkách jen nejasných. Polákům nepřející živlové mluvíce o polské emigraci ve Francii, vědí jen o všelijakých poběhlících a světoběžnících, jakoby emigrace ostatních národů mohla se chlubiti samými Komenskými. Střeštěná nějaká hlava neb osoba bídou a nouzí ztrativší všechnu reputaci tak zvaných „důstojných lidí“ dávána nezřídka za příklad živlu polské emigrace, při čemž ovšem málo dbáno té logické okolnosti, že právě přenešťastné poměry rozbitého Polska samy zrodily takové mlhovité zjevy, bez nichžto by se nebyl obešel snad žádný jiný národ ocitnuvší se se všemi vrstvami svými v osudech podobných. Tu nerozhoduje ani počet ani všeobecnosť.

Polská emigrace — kus historie! A čím hlouběji vzhlížíme do této historie, tím dramatičtěji zjevuje se před naším zrakem tak často kaceřovaná emigrace polská, jejíž minulosť jeví tolik stránek vznešeně lidských, ušlechtilých, dojemných. Do stínu ustupují zástupové střeštěných hlav i poběhliků rozličných, a tím jasněji v popředí stojí v gigantické mohutnosti tisícové olbřímů vlasteneckých, kteří na této zemi volné Francie kráčeli životem utrpení, horujíce do posledního dechu pro to, co jim nejsvětějšího. Není nic snadnějšího, nežli směšným učiniti vlastenecký zápas poražených, zoufalý boj nešťastných a slabých, který sice může zbočiti cestami bludnými, nedobře vypočítanými, ale nikdy nesluší upírati čistotu zřídla, z něhož vše to plynulo.

Ostatně z toho, co níže bude pověděno, ať laskavý čtenář sám posoudí, do jaké míry jsou rozličné názory oprávněny.

Dobře vědouce, že emigrace polská hlavním svým významem i vlivem náleží minulosti, a že nyní representuje se již jen nepatrnými zbytky a tradicionalním zachováním toho, co minulosť zůstavila, neváháme přihlednouti k prvotinám památného ruchu emigrace polské, pokud se stopy její zachovaly až na naše dni.

V samé blízkosti památného velechrámu Notre-Dome jest nepoměrně tišší od jiných ulic a míst pařížských Quai d'Orléans. Ocitnuvše se tam mimovolně se zastavíme před prostým nápisem: Biblioteka Polská. Dům tento označen jest číslem 6. a nevyniká zevně nižádnou okázalostí, podoben jsa spíše vedlejším palácům sousedním, jichž všednosť také ničím oko naše nepoutá. Za to však překročivše přes práh tohoto domu rádi jsme vlídnosti pohostinných hospodářů polských, kteříž ochotně nás provedou nejstarší a nejpamátnější instituci emigrace polské.

Zde sídlí Towarzystwo historyczno-literackie zároveň s velikou knihovnou. Dějiny této společnosti nerozlučně jsou spojeny s dějinami polské emigrace na půdě francouzské, i nebude tudíž snad od místa, jestliže shrneme v několika slovech nejhlavnější její data.

Po úpadku Varšavy táhlo 7000 polských vyhnanců k západu. V počtu tomto bylo mnoho vynikajících osob, též členové vlády polské a sněmu. Toho času byla i Francie officielně při Polácích a sice do té míry, že vláda francouzská udělila svým vyslancům v Berlíně a ve Vídni rozkaz, aby účinně podporovali polské vystěhovalce. Tím se stalo, že do pohostinně otevřené Francie zavítali z vlasti vypovězení jednotlivě i celými zástupy. Také později stále se počet emigrace rozmnožoval, a sice nemalou částí takových lidí, kteří ve vlasti tvořili jádro národa, působíce a rozhodujíce v jeho čele. Z toho patrno, že rozptýlená emigrace záhy postrádala středu, v němžto by skupeně zájmy národní za hranicemi pěstovala a udržovala. Tak vzniklo již r. 1832. pařížské „Towarzystwo literackie“, mezi jehož prvními členy byl general Bem. V čelo mladého spolku postaven kníže Ad. Czartoryski, jenž již před tím v Londýně politicky působil. Členstvo — neveliká tehdy hrstka — skládalo se z vlastenců, kteří vypustivše z rukou ostří zbraní, pérem umínili si válčiti a vlasti prospívati. Účelem „Towarzystwa historycznégo“ bylo především seznamovati západ s poměry polskými a buditi soucit národův jiných. Z toho patrno, že činnosť spolková nebyla přesně vědecká neb literarní, nýbrž že zabíhala značně do kolejí politických.

Spolek rozvíjel se poznenáhla a nemohl záhy vyplňovati úplně svá předsevzetí pro nedostatek jmění, kteréž nepřesahovalo v prvních letech 10.000 franků. Tím se také stalo obtížným vydávání zvláštního časopisu, což za tehdejších poměrů ve Francii vyžadovalo 100.000 franků kauce. Nicméně činnosť spolková zasahovala do veřejného života a měla vliv na veřejné mínění. Každý čtvrtek konalo „Towarzystwo“ obyčejné schůze, na nichžto

se předkládaly ku společnému dobrozdání pro veřejnosť připravené články o Polsce a emigraci. Práce tyto uveřejňovány ve francouzských časopisech, Polákům příznivých a dokořán otevřených. Byly to zejména: Journal des Débats, Courrier Français, Temps, Constitutionel, Siècle, Messager, Tribune, National. Vliv ten rozšiřován též na časopisectvo anglické, německé ani i domácí. K tomu sluší připomenouti, že hr. Vlad. Plater vydával v letech 1833.—1836. francouzský měsíčník „Le Polonais", a že také jednotlivci občas seznamovali cizinu s poměry polskými pomocí zvláštních brošurek a t. pod.

Vedle toho podáván prostřednictvím Towarzystwa až do r. 1848. vždy přede dnem shromáždění poslanců francouzských „polský memorial",*) v němžto připomínán osud Polsky. „Memorial" tento předkládán všem poslancům k uvážení.

Později utvořeny ve spolku zvláštní odbory s přesně vyhrazenou činností vědeckou, a sice historický a statistický, z nichžto zejména první pod předsednictvím slavného J. U. Niemcewicze znamenitě prospíval. Účelem historického odboru bylo sbírání historického materialu (Polska se týkajícího) ze zřídel zahraničních. Do r. 1840. historický odbor mohl se již vykázati 1655 archy důležitých výpisů z archivů pařížských a londýnských.

Konečně r. 1838. dospěla hlavním přičiněním Sienkiewicze myšlénka o založení polské knihovny svého uskutečnění, kteráž, ač válčiti musila s mnohými překážkami, přece dočkala se úspěchu netušeně krásného. Zároveň se však jevila nyní stále citlivěji potřeba vlastního domu, aby bohaté již sbírky trvalý a bezpečný měly útulek. Sbírkami (kteréž vynesly 36.000 fr.) a půjčkou zakoupen již jmenovaný dům za cenu 90.000 franků. Místo, na němžto stojí, jakož i zřízení jest v každém směru praktické. Ovzduší, jež nás zde obklopuje, dýše duchem veskrz národním. Tváře přicházející nám přívětivě vstříc bez oslovení poznáváme. I ti, již shrbeni nad knihami sedí, jakoby teprv před chvílí odložili palaše a standary. Ve druhém patře jest bibliotheka: procházíme komnatou ředitele, síní zasedací, čítárnou, ostatními sály knihovny a všady, kamkoli pohledneme, milc vstříc kynou polské vzpomínky. Tu nade dveřmi znak Polsky a Litvy, tam velká podobizna autora „Zpěvů historických", jinde líbezná tvář knížete Adama Czartoryského, a ještě jinde tvář Adama Mickiewicze. A ve sterých přihradách tisíceré knihy polské — se všemi tužbami, chloubami a protesty národa polského, nikým necensurované a nikým nezamazané. A zase řady ohromných svazků rukopisů. Také jednu přihrádku tam najdete českou . . .**)

*) Titul zněl z pravidla: „Quelques mots sur la question polonaise", neb „La question polonaise devant les Chambres".

**) Z toho patrno, že by si bylo přáti, aby čeští spisovatelé a j. zasýlali knihovně polské v Paříži též knihy české, kteréž dojdou tam vždy užitečného povšimnutí. Adressu podali jsme výše.

Nyní čítá Polská knihovna v Paříži 42.000 svazkův obsahu hlavně Polska a Slovanstva se týkajícího. Sbírka rukopisův obsahuje přes 20.000 archů výpisů z říšského archivu v Londýně (State Paper Office), z archivů francouzských, bibliothek pařížských a j. Kromě toho jsou ve sbírce rukopisné akta sněmu z let 1830. až 1831., diplomatické korrespondence, pozůstalosť Niemcewiczova, památníky emigrantův a j. v. Kabinet rytin má přes 30.000 čísel vedle 614 velkých děl illustrovaných. Podobizen čítá se 5000. Atlasů, map a t. pod. 960. Také nemalá je sbírka mincí.

Ale činnosť Towarzystwa i jinak blahodárně působila. Sluší zejména vytknouti péči její o vydání některých děl obsahu vědeckého a poučného. Vyšla jich celá řada pod dozorem komitetu vydavatelského. Vzpomínám zejména Roczniki Polskie z let 1857. až 1861. (Br. Zaleského). Nejznamenitější však prací emigrantů soustředěných w „Towarzystwu historyczno-literackém“ (tato změna firmy schválena r. 1854. a trvá podnes) jest „Wielka karta geograficzna Polska“, shotovená redakcí generala Chrzanowského. Čítá 48 archů v měřítku $^1/_{300000}$. Podobné mapy vydávaji jen vojenské štáby vládní, a co vykonala emigrace polská, tím nemůže se pochlubiti v tom směru ani každý stát. Je to největší dílo kartografické literatury polské! —

Ale také v jiných směrech pracovalo Towarzystwo způsobem velice vydatným. Při světové výstavě pařížské r. 1878. v Trocadéro připomnělo světu vlasť polskou zřízením zvláštního oddělení „Pologne“, jež všeobecnou po sobě obracelo pozornosť. Veřejně vystupoval spolek při rozličných slavnostech národních oslavujíc důstojně jak vynikající osoby svého národa, tak i osoby zahraniční, zejména francouzské, z nichžto nejedna spolku platné činila služby (na př. Géniu v ministerstvě osvěty).

Vše to ovšem rozvíjelo se vlivem vlastenecké vřelosti takových předáků národa polského, jako byli kníže Adam Czartoryski, J. U. Niemcewicz, generalové Kniaziewicz, Dembiński, Bem, poetové Mickiewicz, Krasiński, Słowacki, pak Ludvík Plater, Teodor Morawski, Karel Sienkiewicz, general Zamoyski, Barzykowski, Ondřej Plichta, Felix Wrotnowski, Fryderyk Chopin, Eustach Januszkiewicz, Bronisław Zaleski a j. v. Ti všichni náleželi k Towarzystwu, a kdo jen trochu obeznámen jest s dějinami posledního století Polsky, dobře ví, že právě tito mužové byli květem národa. Záře nesmrtelnosti padá na nejednoho z nich, duchem posvátného vlastenectví proniknuti byli všichni. Vyhostěni z drahé otčiny nepřestali sloužiti jí — do posledního dechu.

Pročítajíce památní knihu spolkovou setkáváme se tam se mnohými drahými jmény, nám zvláště blízkými. Vynikající Slované neobmeškávali tato místa navštěvovati. Čteme mezi navštěvovateli našeho Palackého, dra Riegra, důst. probošta posvátného Vyšehradu Štulce, věhlasného biskupa Strossmayera a z nejnovějších Jaroslava Vrchlického.

Rozumí se samo sebou, že i nynější správa spolková spočívá v rukách osob vesměs vzácných. Předsedou je kníže Vladislav

Czartoryski, místopředsedou Aleksander Chodźko, ředitelem pan Lubomir Gadon;*) z ostatních členů správy jmenuji: Felikse Michalowského, V. Kazimirského, Vl. Chodzkiewicze a J. Rustejka.

Tito mužové sesivělí ve službách národních udrží bohdá „Towarzystwo historyczno-literacké“ v Paříži ku cti jména polského na cizí zemi v trvalém rozkvětu a nezmenšeném užitku. Za prahem tohoto tichého domu pařížského nalezne Polák, po čem prahne každý národní vzdělanec ocitnuvší se na cizí půdě. Velký to poklad vyobcovaných!

Nedaleko odtud jest známý hôtel Lambert (rue St. Louis 2). Také to jest přítulné ohnisko polské, k němužto lne mnoho vzpomínek národních. Palác ten zbudován byl v XVII. stol. pro presidenta de Thorigny, přebýval tu nějaký čas Voltaire u paní Duchâtelové, a nyní jest hôtel majetkem rodiny Czartoryských. Také tato místa obklopuje líbezný klid, milejší v Paříži více než kdekoli jinde. Šedé zdi mohutného hôtelu Lambert a zeleň prodírající se ze zahrady činí dojem neobyčejně důstojný, vážný. Příbytek rodiny Czartoryských, která tak všestranný měla úděl v tolikerých sudbách vlasti polské, mimovolně vede navštěvovatele k rozjímání. Nynější hospodář, ctihodný kníže Vladislav Czartoryski, kráčí ve šlépějích svého slavného předchůdce, knížete Adama Czartoryského, a stoje v čele nynější kolonie polské súčastňuje se činně jejího života. Spatřujeme jej v čele spolkův i neschází při žádném národním podniku, ať vlasteneckém, ať dobročinném. Druhdy přechovávaly se zde velkolepé sbírky Czartoryských, kteréž umístěné nyní ve zvláštním paláci v Krakově tvoří jednu z nejpřednějších ozdob města podvavelského. V paláci Lambert jest podnes kromě bytů kn. Czartoryských sídlo dvou dobročinných institucí emigrace polské, totiž „Towarzystwo Dobroczynności dam Polskich“ a ústav dívek sirotčích. Jdoucímu tam jednou kolem otevřely se mi náhle brány tichého domu a z něho vyšlo 18 dívek, v jednoduchém, ale vkusném oděvu. Na líbezných tvářích i dle chování nebylo těžko poznati, že to jsou opuštěné dcery emigrantů, kteréž nákladem jedné hraběnky, Działyńské (sestry knížete Vladislava Czartoryského) zde pečlivě se vychovávají a ku příští polské pouti životem se vzdělávají. Dojemný to pohled na tichý průvod schovanek, z nichž nejedna, ač snad nezřela nikdy vlasti polské, přece vypěstí se v dobrou vlasteneckou dceru svého národa. Tím více kořiti se bude vděčnosť národa ušlechtilé hraběnce Działyńské z rodu Czartoryských.

Kromě jmenovaných institucí jsou v Paříži ještě jiné spolky polské, jejichžto činnosť jest téměř výhradně vychovatelská a dobročinná. Druhdy skrovné číslo vypovězenců polských na francouzské půdě samo pobádalo k zakládání a udržování takových společností. „Zaklad św. Kazimierza“, „Instytucya czci i chleba“ a „Szkola polska“ tisíce polských starců neschopných ku práci zachránily před nejhroznějším nedostatkem a tisíce dítek polských,

*) Viz Slov. sborník 1883.

zejména sirotků odvrátily od záhuby hmotné i mravní a — odnárodnění. Vláda francouzská těmto institucím do poslední doby přála a nezřídka jim poskytovala dosti značné podpory.

Ústav sv. Kazimíra, jehož účelem jest vychovávání mládeže (jak hochů tak dívek) a skytání přítulku opuštěným starcům polským, jest v rue du Chevaleret 119 v Paříži a v Invisy (dep. Seine-et-Oise). Ústav má nyní na vychování 56 osiřelých dívek polských (v Paříži) a 18 hochů (v Invisy). Tamtéž poskytuje se 32 veteránům polským bezpečné přístřeší. V minulém roce byl výdaj spolkový 59.165 franků, důchod jen 53.635, vyskytuje se tedy deficit 5530 franků. Francouzské ministerstvo vnitra udílelo do poslední doby tomuto spolku 5000 franků; kromě toho přispívá vláda republ. na vydržování 30 veteránů 14.240 franků. Předsedou jest kníže Vlad Czartoryski, předsedkyní hraběnka de la Redorte.

Ústav sv. Kazimíra, proniknutý velebným heslem lásky k bližnímu, vyniká vzácnou spořádaností. Všady lad a čistota. Nad sirotky bdí pečlivá správa, kteráž opatřujíc je vzděláním pro praktický život potřebným, připravuje je tak pro čestné občanství na zemi druhé vlasti. Tu spatříš dorůstající dívky s mravenčí pilností zdokonalovati se v pracích ženských, tam hochy vzdělávající se ve věcech literních. Také o hudbu, zpěv, tělocvik atd. je postaráno. V malé zahrádce jest nejmladší sirotek emigrace polské: čtyřleté robě. A blízko nich věrný „Rozbój“, psisko poctivé a přítulné...

Přes dobré hospodaření a dosti značné důchody ocitnul se spolek sv. Kazimíra v době poslední v poměrech ohrožujících jeho humanní působnosť. Příčinou toho je stále rostoucí drahota, nutné výdaje vznikající opravami a t. p., jakož i úbytek některých příspěvků. Za tou příčinou utvořena nyní věcná loterie (300.000 losů po jednom franku), kterouž vláda francouzská schválila. Také arcibiskup pařížský J. Hip. kard. Guibert vřele se přimlouvá. Není pochybnosti, že tímto způsobem trvání ústavu sv. Kazimíra znova se zajistí, čehož zajisté srdečně jest si přáti. Dobrodincům otvírá se zde pole záslužné činnosti!

Druhým dobročinným spolkem Poláků pařížských jest „Instytucya czci i chleba“, jehož účelem jest poskytování stálé i občasné pomoci „starcům-veteránům“. Na příspěvcích a majetku sešlo se v minulém roce 30.977 fr., výdaj byl 22.334 fr. Výkaz podpor svědčí nejlépe o blahodárném působení toho spolku; podpory udílejí se hlavně strádajícím starcům z roku 1831. Čestným předsedou „Instytucyi czci i chleba“ jest ukrajinský slavík Bohdan Zaleski, činným předsedou p. Vl. Laskowicz.

Nemenší významem i působením jest posléz Szkola Polska (rue Lamandé 15.), v níž dostává se toho času 70 žákům příkladného vzdělání ve vlasteneckém duchu polském. Výdaj roční činí skoro 50.000 fr. Majetek polské školy obnáší 600.000 frankův a pochází z dobrovolných sbírek, jakož i ze dřívějšího vlastnického domu v Batyňolu. Jen dítky majetnějších rodičů polských platí

školné. Plán učební je týž jako na školách francouzských, jen že připojeny jsou k němu předměty polské, t. j. jazyk, literatura a dějiny polské. Škola jest rozdělena na tři oddíly a sice 1. elementarní, 2. grammatickohumanitní, 3. technický. Druhý oddíl navštěvuje přednášky Lycea Condorcet, jednoho z nejlepších učilišť pařižských.

Ředitelem školy jest plný zásluh p. Stanislav Malinowski, veterán z r. 1831., a sice již od r. 1844. Rada administrační spočívá v rukou mužů vesměs osvědčených; předsedou jest známý ve světě vědeckém dr. Ks. Gałęzowski, ve výboru zasedá vedle jiných vřelý příznivec Čechů prof. V. Gasztowtt. Do r. 1870., tedy až do osudné války, dostávala polská škola od francouzské vlády ročního příspěvku 60.000 fr. V jaké míře zavděčil se ústav tento všeobecnému dobru, vysvítá nejlépe z toho, že vychoval během nemnohých let 2000 občanů z omladiny polské, pracujících dnes téměř ve všech oborech vědy v Polsce i ve Francii.

Nad takovými daty sama klene se palma a komentářův obšírných přičiňovati netřeba. Rozjímajíce o takových sledech polské emigrace nemůžeme než plně uznávati účel ušlechtilého snažení. Stíny ustupují skutečně do pozadí!

Vše, co načrtnuli jsme výše, souvisí bezprostředně s minulostí — s minulostí, ve kteréž emigrace polská byla v plném rozkvětu a v plné síle. Zachovalo-li se tolik stop, lze to jen přičítati přirozenému sběhu okolností. Ani jediná instituce před tolika lety založená nestala se podnes zbytečnou.

Dnešní valně prořídlá emigrace sotva by již mohla klásti takové základy. Tím je také přirozeno, že dnešní život emigrace valně se liší jak zevně, tak vnitřně od emigrace dřívější, ač tu a tam i v životě všeobecném některé zjevy její jaksi tradicionalně se zachovaly. Jako před lety, tak i dnes mají Poláci v Paříži několik rodinných středů, kdež udržuje se přátelský styk jedněch s druhými. Společnosť, scházející se v určité dni v témdni, na př. u prof. G., pí. D. a j., připomíná doby minulé. Jsou to domácnosti, za jejichž prahem bují polský život společenský plnou měrou. Dítky polských otcův a francouzských matek, neb naopak, neodnárodňují se tak zhusta, jak se u jiných národů stává, ano lze říci, že na francouzské půdě narodil se již nejeden horlivý, činný vlastenec polský! A přes řídnutí svrchu již vytknuté podnes representace polská v Paříži je četná a přiměřená. Nejlépe se to jeví při rozličných slavnostech národních, veřejných polských přednáškách neb jiných schůzích všeobecných, odbývaných v poslední době tuším v místnostech geografické společnosti na bulvaru St.-Germain. Při takových příležitostech shromažďují se Poláci vždy ve značnějším počtu, a tu v zástupech těchto postřehne oko mnohou sivou hlavu známou dobře i v širších kruzích dle jména i ze zásluh. Nescházívá ani stařičký Bohdan Zaleski, slavík ukrajinský, jemuž dovolíme si později, rovněž jako jiným čelnějším osobám, zvláštní věnovati vzpomínku.

Mimochodem budiž ještě vzpomenuto, že Poláci mají v Paříži svůj kostelík, v němž občas konají se polské bohoslužby. Polské knihkupectví (księgarnia Luxemburska, rue des Grands-Augustins 3) vydalo již značnou řadu pěkných děl a získalo si zásluhy zejména korrektními vydáními sebraných spisů nesmrtelného Adama Mickiewicze (také korrespondencí), jež rediguje syn zesnulého arcibásníka p. Vladislav Mickiewicz, s rodinou trvale v Paříži usedlý. Tamtéž vydávána do poslední doby u nás dosti známá a rozšiřovaná „Bibljoteka ludowa Polska" (asi 60 svazků).

„Bulletin littéraire et Scientifique", o němž na jiném místě jest pojednáno, vychází nyní čtvrtletně hlavní péčí vzácného přítele české národnosti, prof. Gasztowtta, spisovatele polského i francouzského. Záslužná činnosť tohoto vynikajícího člena polské kolonie v Paříži dojde bohdá na jiném místě zevrubnějšího ocenění.

Poukazujíce ku pěkným stránkám polské emigrace, soudíme, že zadost jsme učinili vytknutému účelu těchto řádků. Nebyl tím nikterak vyčerpán úplný rozhled, jejž skytá i nynější život emigrační v Paříži. I Poláci sice tvrdí, že dnešní emigrace již jen vegetuje a že tvoří jen nepatrné zbytky, nicméně najde v ní podnes, kdo společnosť vyhledávati umí a od ní odmítán není, representanty vzácné a čestné. Ocitnuvše se v jejich kruhu pociťujeme, že nevymřel duch nejlepších jejich zástupcův!

Ale dlužno lišiti a rozeznávati skutečnou, ctihodnou emigraci od dobrodruhů střeštěncův a vrtkých poběhlíkův, o nichž již výše bylo pověděno několik slov! Zjevné řídnutí polské emigrace nelze považovati za zjev Polsku záhadný neb újemný. Naopak. Možno-li přáti Polákům, aby tolik dobrých synův jejich trávilo život soužení za hranicemi drahé své vlasti, plni strasti a nejistoty, dojdou-li snahy jejich úspěchu?

Vždyť emigrace přes vytrvalé snažení své spatřuje mnohé sklamání a nesplacení ohromných obětí svých, vznikajících zajisté z nejčistších pohnutek. Ať však pohlížíme na okolnosti s jakéhokoli stanoviska, vždy stkví se ve krásném světle vše to, co z vlasti násilně vypuzení (tedy ne dobrovolní) zástupové polští pod praporem idey národní a lidskosti učinili v oboru tiché práce a dobročinnosti.

A učinili mnoho! Tisícové dítek zachovávající na cizí půdě jazyk otců svých a tisícové starců daných v šanc bídě a utrpení — nejlepší by mohli podati svědectví. Také činnosť společenská a duševní v užším smysle nezůstala beze stop vlasti prospěšných.

Co nedopověděli jsme tuto, domluvíme ve stati příští.

* * *

Slovanskému poutníku připomínají se na francouzských potulkách tu a tam rodné jeho strany. Mimovolně zastavuje nás některý „náš" kámen, „naše" zeď, „náš" pomník, „náš" obraz. Není toho po ulicích mnoho, ale za povšimnutí to stojí přec. Hned v Nancy, jakoby na prahu Francie, spatříte krásný pomník pol-

ského krále Stanislava Leszczyńského. Zasloužil toho, neboť polský král mnoho dobrého učinil tomuto městu a nemalé zásluhy si získal o jeho zvelebení. Druhý královský pomník polský spatříte ve prastarém chrámě pařížském St. Germain-des-Prés, kdež tlejí kosti nešťastného vladaře Kazimíra V. Nedaleko odtud, v kostele sv. Severina vzruší vás známý obraz Matky Boží Ostrobramské ve Vilně, jehož polský přípisek „O pani, ku ratunkowi naszemu pospiesz się!" jako okřídlené slovo z daleké Litvy dává tklivé pozdravení. Připomenou vám rodné strany též paláce, křtěné jmény předních rodin šlechty slovanské. Zakmitnou vám věže nádherné církve pravoslavné, vklouznete do ulic jmenovaných dle čelnějších měst slovanských, přečtete si se zadostučiněním na façadě bibliotheky svaté Jenovefy mezi jinými slavnými jmény též jména mistra Jana Husi a Komenského... uzříte snad jiné ještě stopy a pomněnky milé, ale co vše to je proti hlubokému dojmu, jaký vynášíme zamlkle z pařížských hřbitovů!

Père-Lachaise, Montmartre, Montmorency! Celé století jakoby z těch náhrobních kamenů mluvilo hlasem těch, kteří zde dřímají snem věčným. Nesečtete jich! Proplítáme-li se sterými stezinami hřbitovními a zastavujeme-li se při tisícerých mohylách, spadá na nás mimovolně vše, co vznikem jejich vříti přestalo. Vše je v Paříži veliké, také hřbitovy a dojmy jejich. Čteme jména, jež otřásala světem, neb svítila září epochalních zjevů v písemnictví a umění. Vedle generalův a ministrů Napoleonských, i republikanů — Mollièrové, Racinové, Lafontainové, Balzacové, božští umělcové i skladatelé... *)

A sotva přejdeš několik těch uliček, zbloudíš samoděk do ulic — polských. Ruská jména (Demidov, princezna Saltykova a j.) jen tu a tam prokmitají svlačcem pnoucím se po chladných stěnách mramorových pomníků. Za to množství polských hrobů, táhnoucích se někdy řadou podél celé uličky, sklenuté ratolestmi vrb smutečních, naplní poutníka pocity, jimž rád zajisté uniká. Jaká to jména, či to mohyly? Nejzvučnější jména osvíceného století v Polsce. Také generalové, také ministři, také geniové. Znáte z nich nejednoho dobře... znáte z vlastenecké činnosti, z horoucí lásky k vlasti, ze slávy literarní i umělecké, především ze strádání, kterému všichni tito synové a dcery polského „tuláctva" na cizí půdě podlehly. Životy jejich podobaly se listům zmítaným bouří a neštěstím. O každém z nich lze říci slovy básníkovými:

Szczęścia v domu nie znalazł,
bo go nie było w ojczyznie!

Ano, svírající jeremiada vyznívá z těch polských mohyl, těch všech, nad nimiž tvrdě vyřknuto: Quem ad finem usque.**) Napsati životy zde odpočívajících tolik by bylo, jako napsati dějiny posled-

*) Z Čechů nalézáme tamtéž: Pražana **Rejcha**, člena čestné legie a professora na konservatoři pařížské, Kašpara **Dvořáka**, pierrota Napoleona I., a Moravana **Winsora**, vynálezce plynu.

**) Nápis na společném hrobě polském na hřbitově Montmartre.

ního století Polsky. Ti, kdo zde z Poláků položili kosti své, přišli sem po pouti dlouhé a trnité. Proto nad mohylami jejich šumí v haluzích tak úpěnlivě a stenavě...

Julius Słowacki leží na Montmartru, Hofmannová Taňská, Szopen a j. v Père-Lachaise.

A Mickiewicz, Niemcewicz, general Kniaziewicz...?

Za městem, mimo Paříž, kde maloměstské hřbitůvky podobnější jsou polským tím, že cesty jejich nejsou jako v Père-Lachaise a Montmartre dlážděny kostkami.

Proto oblíbili si také vzdálenější hřbitůvek v Montmorency, sám Niemcewicz první se tam dal položiti a za ním — přišli ostatní... přišli a přijdou.

Městečko Montmorency, asi 15 kilometrův od Paříže vzdálené, leží na odbočce severní dráhy. Od mnohých již let jest to oblíbené výletní místo Pařížanů, kteří postavili si zde množství vkusných letohrádků. Plno tu zahrad, a když na jaře ovocné stromy pokryjí se květem, rozhled po vůkolí je čarovný. S výšin dostřehne oko mraveniště pařížské v mlhách. Sem zejména rád dojížděl na zotavenou Niemcewicz, jenž ještě za živa vyslovil přání, aby na místním hřbitůvku byl pochován. Ale přívětivé Montmorency i jinak jsou proslaveny. V letech 1756.—1758. Rousseau žil zde a napsal svou Nouvelle Héloïse, obývaje dům všeobecně známý jménem l'Eremitage de Jean-Jacques Rousseau.

Od těch pak dob, co na zdejším hřbitůvku ulehlo k věčnému spánku několik nejpřednějších synův a dcer polské vlasti, konají Poláci pařížští péčí Towarzystwa historycznoliterackého každoročně dne 21. května společnou pouť „k mohylám svých nesmrtelných a neoželených“. Účastenství bývalo vždy velmi četné a obcovali mu druhdy též zástupcové ze společnosti francouzské.

A pouť to skutečně krásná, dojemná. Byl bych si činil výčitky, kdybych nebyl dbal účastniti se této tiché slavnosti Poláků pařížských. Možno-li nepokloniti se popelu nesmrtelného pěvce „Pana Tadeusza?“

Již na nádraží pařížském jevil se neobyčejný ruch polský. Všeobecnou vřavou pronikali hlasové polští, které z počátku rozptýleny, před samým odjezdem vlaku víc a více k sobě se srážely. Ve vagonech zněl pak hovor téměř výhradně polský, ježto společnosť již docela se k sobě skupila. Když pak v Montmorency poutníci vlak opustili a volným krokem nejprv do kostela se ubírali, možno bylo přehlednouti celou společnosť. Byli tu starci jedva se vlekoucí, sivovlasí a shrbení, byly stařenky, byli mužové v plné síle svého věku, byli i mladíci a dívky, jak jara květ. Kdož vypsati by chtěl pouť jejich života? Z království, z Poznaňska, z Haliče, Litvy, Podolí, Podlesí, Ukrajiny, odevšad se sešli, aby pomodlili se při mohylách věrných synů vlasti, vypivších ve vyhnanství kalich hořkosti do poslední kapky.

Kostel v Montmorency otvírá se v ten den rok co rok pohostinně polským poutníkům. Tisícové zbožných vyšeptali tam vroucí modlitby za spásu vlasti. Ještě před bohoslužbou „za duszę

š. p. J U. Niemcewicza a generala Kniaziewicza, oraz wszystkich zmarłych na wychodstwie rodaków“ prohledli jsme si kostel. Svatyně to naskrz důstojná; šedé její zdi již před XV. věkem chránily příbytek Boží. V levo od hlavní brány kostelní, v kapli nevelíké ale vkusné, jest pomník Kniaziewicze a Niemcewicze. Představuje obě postavy vlastenců; na prsou generala spočívá obnažená šavle. Mezi nimi stojí Anděl Strážce, práce to velice umělecká (V. Oleszczyńského). Nad skupeninou vpadá malým okénkem vyzdobeným na skle obrazem Matky Boží Częnstochovské, přitemnělé světlo. Nad oknem stkví se nápis: „Regina Regni Poloniae ora pro nobis“. Ve vazbě klenby vznáší se polský orel. Na zvláštních tabulkách mramorových jsou nápisy latinské a polské.

Po tiché mši svaté, již rušil jen zvonek kostelní, vystoupil na kazatelnu p. P. S., ctihodný kněz polský, životopisec Mickiewiczův, jenž za tou příčinou zvláště přijel do Paříže z Londýna. Neslyšel jsem nikdy podobného kázání! Hlas ctihodného kazatele nebyl sice zvučný, ale každé slovo jeho padalo do duše mohutnou silou idey vlastenecké. Slovům prostým, ale vřelým, prodchnutým křesťanskou láskou, velebným klidem a ryzím vlastenectvím — nebylo lze odolati. Rozuměli mu všichni. Byl to veliký stesk nad osudem Polsky a synů zbavených vlasti, vlasti rozbité a lidí rozptýlených po světě. Řeč kazatelova nenařknula nikoho, dchnula jen vědomím přežitého utrpení a — naději, v lidské právo sama sebe.

S takovými dojmy odebrala se téměř celá společnosť na hřbitov. Prudké peršky a ostrý vichr řádily ten den zběsile a činily cestu téměř neschůdnou. Jindy jasný rozhled k Paříži byl tenkráte mlhami a rozervanými mraky téměř úplně zakalen.

Překročiv přes práh hřbitůvku v Montmorency pochopil jsem ihned, proč ti, kteří za života tak málo měli pokoje, zde si přáli spočinouti. Tak ticho tam a cestičky mezi hroby nejsou jak v Paříži dlážděny! A svěží zeleni tam tolik jako — v Polsce.

První návštěva vede k Adamu Mickiewiczi. Co psáti o tom místě, při němž jen hlavu skláníme a v mlčení pohrouženi vyslýcháme pověsti vlídného šumu nad námi se pnoucích haluzí? Řádka to nezmůže ... ale paměť proniklá ducha velikého básníka vycítí to vše!

Pomník Mickiewiczův jest velice jednoduchý, kromě medaillonu, jména a letopočtu (24. grudnia 1798., 26. listopadu 1855.) neobsahuje nic více. Pomník sám jest dílo Vl. Oleszczyńského, medaillon shotovila ruka francouzská dle masky sejmuté v Cařihradě. Tvář mistrně mluví jemným smutkem člověka, jenž nedočkal se splnění svých tužeb, zmíral však v přesvědčení, že „Polska ještě nezhynula“. Odhalení tohoto pomníku dělo se dne 21. května roku 1867. za velikého účastenství netoliko emigrace, ale i vynikajících osob francouzských a zahraničních, též Čechův a

Srbů.*) Od jiných hrobů Mickiewiczův tím se liší, že na něm věnců nejvíce a zástup při něm největší.

Když jsem pak pozvednul hlavu, rozešli se již všickni navštěvovatelé po svých „přátelích". Vždyť jest jich tu hrstka nemalá. Hned vedle pěvce „Pana Tadeusza" Julian Niemcewicz, básník, přítel Kościuszkův, soudruh zbraně a vyhnanství, a general Kniaziewicz, společník Dąbrowského, dále general Dembiński, Antonín Gorecki, pěvec legionů polských, neunavný Karel Sienkiewicz, pak ještě general Giedrowic a bratr jeho, Hube, Kunatt, Woronicz, general Bystrzonowski, Bronisław Zaleski, Sowiński, Wl. Zamoyski, general Chalecki a jiní. A tam ještě „anděl" Klaudyna Potocká, též Delfina Potocká, na jejímž krásném pomníku čteme tato slova:

Jeszcze kielich mojej doli
wiele kropel ma
muszę cierpieć, pić powoli,
wypić až do dna.

... Smilujte se a nevzpírejte se výroku věštce: „Polska ojczyzna zasłużyła na naszą miłość przez swoje długie męczenstwo; chwała Polski v tem, że więcej cięrpiała nad inne narody."

Když odcházeli jsme ze hřbitova, provázelo nás stlumené skučení a stenání v haluzích. Větřík klátil lehounkými věnci nad mohylami zavěšenými a prudká prška skropila zelené rovy tisíci nebeských slzí. Hřbitov pustnul. Odešli tiše jak přišli: starci shrbení, stařenky sivovlasé, mužové, mladíci i ty dívky polské, aby po roce, v týž den u týchže hrobů se sejdouce, skládali na ně svěží věnce a šeptali při nich vřelé modlitby národního vděku.

---

*) Nebude as nezajímavo podati zde v doslovném znění přípis nedávno zesnulého arcibásníka Viktora Huga, došlý k této slavnosti. Hugo psal takto:

„On me demande une parole pour ce tombeau illustre... Parler de Mickiewicz, c'est parler du beau, du juste et du vrai; c'est parler du droit dont il fut le soldat, du devoir dont il fut le héros, de la liberté dont il fut l'apôtre et de la délivrance dont il est le précurseur.

„Mickiewicz a été un évocateur de toutes les vieilles vertus qui ont en elles une puissance de rajeunissement; il a été un prêtre de l'idéal; son art est le grand art; le profond souffle des forêts sacrées est dans sa poésie; il a compris l'humanité en même temps que la nature; son hymne à l'infini se complique de la sainte palpitation révolutionnaire. Banni, proscrit, vaincu, il a superbement jeté aux quatre vents l'altière revendication de la patrie. La diane des peuples, c'est le génie qui la sonne; autrefois c'était le prophète, aujourd'hui c'est le poëte; et Mickiewicz est un des clairons de l'avenir.

„Il y a de la vie dans un tel sépulcre.

„L'immortalité est dans le poëte, la résurrection est dans le citoyen. Un jour les Peuples-Unis d'Europa diront à la Pologne: Lève-toit! et c'est de ce tombeau que sortira sa grande âme.

„Oui, ce sublime fantôme, la Pologne, est couché là avec ce poëte. Salut à Mickiewicz! salut à ce noble endormi qui se réveillera! Il m'entend, je la sais, et il me comprend. Nous sommes, lui et moi, deux absents. Si je n'ai, dans mon isolement et dans mes ténèbres, aucune couronne à donner au nom de la gloire, j'ai le droit de fraterniser avec une ombre au nom du malheur. Je ne suis pas la voix de la France, mais je suis le cri de l'exil."

„Guernesey, Hauteville-House, 17 mai 1867.

Victor Hugo.

Vzpomínati budu na ně vždy!

Ještě před odjezdem sešla se hrstka účastníků této pouti k malé, ale nad výraz srdečné besedě. Za stolem zasedli vystěhovalci z let 1831., 1849. a 1863. Bez jednoho byli všickni Litvíni. Byl přítomen též syn vilenského filarety, soudruha Mickiewiczova (potom dlouholetý rektor university v San Jago) p. Domejko, jenž nedávno teprv zavítal se stařičkým otcem do Evropy nespatřiv nikdy půdy polské.

Mluveno vlídně a přátelsky o věcech polských a českých.

Tu vzchopil se jeden z litevských hospodářův a vřelostí Litvínům vůbec vlastní proslovil přípitek ku cti českého národa. Vzpomínaje ve krásné řeči, plné srdečnosti a opravdového procítění úspěchů českého snažení a zázračného znovuzrození národního vědomí v zemích koruny svatého Václava, kladl českou práci i vytrvalosť za vzor milené Polsce, kteráž „upřímně a vroucně sdílí všecken pokrok národa českého".

I povzneslo se celé shromáždění těchto mužů vlasteneckých a ctihodných, a poslalo tímto způsobem vřelý svůj pozdrav vlasti české.

Milý vzkaz tento vyřizuji zajisté s nelíčeným potěšením!

K večeru téhož dne, vrátiv se z Montmorency, opustil jsem Paříž. Dojmy mé nebyly tedy pomíchány ničím

Matice chrvatská r. 1884.

Napsal Jos. Kouble.

(Dokončení.)

V belletristické části podává Matice III. díl Šenoových sebraných spisů výpravných (II. díl obsahující román „Zlatarevo zlato" vyjde později), obsahující povídky „Barun Ivica", „Mladi gospodin", a „Čuvaj se senjske ruke", které uveřejněny byly svým časem ve „Vienci" (1874., 1875.) a vesměs také přeloženy byly do češtiny dílem ve „Světozoru" (Barun Ivica, Chraň se seňské ruky), dílem v Lauermannově knihovně pro lid (Mladi gospodin = Velebníček). „Barun Ivica" se svého času čtenářům „Světozora" tak zalíbil, že sami abonenti vyzývali redakci, aby více utěšených novell Šenoových bylo uveřejněno. Zvláště oblíben a horlivě čten byl Šenoa od našich dám, z nichž mnohým popřáno bylo v Praze osobně seznati rytířskou povahu zesnulého romanciéra. Jmenovitě drobné novellistické práce jeho (Pruský král, Karafiát s básníkova hrobu, Přítel Lovro a mn. j.) jsou pravými kabinetními kusy, čtouce se jak nejkrásnější báseň v próse. Zvlášť nadšené chvály dostalo se od italské kritiky povídce „Karanfil sa pjesnikova groba", kterou vydala Akademie boloňská, a v Polsku převodu mistrné novelly „Chraň se seňské ruky". V povídkách Šenoových projevuje se pravý, zdravý realismus, osvědčující se duchaplným kreslením opravdových typů, týž však nevylučuje psychologickou hloubku a bohatou poesii. Za jednu z nejkrásnějších a uměleckou formou nejdokonalejších z drobných prací Šenoo-

vých pokládáme „Prijana Lovru“, jenž vyšel již v prvním svazku. — Matice zajisté koná svou povinnosť vydávajíc sebrané spisy tohoto Slovanstvu tak sympathického básníka, jehož mohutného, nesmrtelného ducha ovál pravý genius národa chrvatského.

Dalším spisem matičním je dramatická práce Ilije Okrugiće: „Šokica“ (Šokac“ nazývají pravoslavní Chrvata latinského ritu). Ilija Okrugić („Sriemac“ dle rodiště svého: Mitrovice v Sremu) znám je zvláště co výtečný znatel lidu slavonského svými výbornými články o životě a obyčejích slavonských z „Archivu pro dějiny jihoslovanské“, a sebranými básněmi svými „Sriemska vila“, vyšlými r. 1863. Veselohra jeho r. 1864. vydaná: „Saćurica i šubar“, vesela igra crpljena iz života bivše irižke sljepačke akademie — dostala od záhřebského divadelního výboru prvou cenu. — Tak jest již Okrugić odedávna znám, mezi přispěvateli Matice však objevuje se poprvé. Drama jeho předloženo bylo svým časem literarnímu odboru Matice, když vypsán byl konkurs na zemskou cenu za nejlepší divadelní kus národní, při čemž Fr. Marković veškeré došlé práce důkladně ocenil (Vienac 1881.) pochváliv spis tento až na některé technické jeho nedostatky, pro kteréž musil býti z konkursu vyloučen. Nyní však i tyto vady odstraněny a dílo záslužné vydáno. Invence, charakteristika a tendence, kromě toho krásný jazyk a spanilý sloh podstatnými jsou přednostmi tohoto dramatu, jehož sujet čerpán jest ze života chrvatského lidu v Slavonii, a v němž jedna část zajímavého lidu toho věrně se zrcadlí. Děj dramatu položen do bouřlivého roku 1848. — Čtenáře zvyklého mluvě štokavské ne nepříjemně překvapí roztomilá ikavština, kterouž drama je psáno, což jest zcela přiměřeno, ježto národnímu kusu dodává se charakteristického koloritu právě oním nářečím, jež v literatuře tak zřídka nalézáme. Podotknouti sluší, že nejen ve Slavonii, než dílem i v Bosně a zvláště v Dalmacii vesměs ikavsky se mluví.

Vedle Okrugiće seznamuje nás Matice s novým spisovatelem rozkošných kreseb „Perom i olovkom“, Sergijem P., v němž shledáváme známého již kryptonyma z „Vience“ r. 1880., kdež týž spisovatel uveřejnil obraz ze života dalmatského „Geranium“. V prosté kresbě, vytvořené na půdě velebné přírody dalmatské a tamějšího života, jenž poskytuje zajímavou směs ryzí slovanskosti s italským nádechem, podal Sergij psychologickou analysu duše „osidjelice“, t. j. staré panny, již příroda sice obdařila srdcem hlubokého citu a po lásce prahnoucím, avšak tělesně macešsky obmyslila. Spisovatel osvědčil tu nevšední talent a v psychologickém líčení subtilnosť takovou, že duševní život jeho bohatýrky a osudy její dojímají nitro naše uchvacujícím a vzrušujícím dramatem. V úvodě pozoruhodné kresby té hlásí se autor k zásadám školy realistické a přiznává se k mocnému vlivu Flauberta na sebe, drže se zásady, že náleží jen to přenášeti na papír, co v životě vskutku se děje. Sloh jeho je bohatý, plný poesie, forma bezúhonná, analyse psychologických momentů velmi trefná, což vše svědectvím o talentu již propracovaném. Soudíme, že spisovatel je mladý Dubrovničan, ježto s patrnou zálibou píše o Dubrovníku a s pýchou vypravuje o některých profilech dubrovnických. Kresby „Pérem i tužkou“ roztomilými jsou plody jeho plného, svěžími silami poesie kynoucího ducha básnického.

Než přes význačné přednosti své v popisné poesii a psychologickém líčení, nevyhnul se vadám mnohých současných slovanských spisovatelů, t. zv. západníků. Autor vymyká se individualisování svých sujetův a názorů, drže se příliš všeobecného stanoviska a nehledě k národnímu rázu a duchu jak v jazyku tak v povahopisu a t. p. V črtě „u magli“ (z mého denníku — mistrné to arabesce) nakreslen je příliš universalní typ, a ostatní [Sirena, Rose Mery (vídeňská idylla), Čemu? (sceny ze života)] vynikají látkou i názory kosmopolitickoaristokratickými. Nehledíce však k tomuto směru básníkově, nemůžeme než upřímně gratulovati Chrvatům k talentu tak znamenitému a mnohoslibnému.

V posledním spise Matice podává nám osvědčený, a též v české literatuře známý Josef Eugen Tomić povídku „Kapitanova dcera“, jejíž děj odehrává se r. 1739. a 1740., vynikající výtečnou invencí a disposicí i jemnou charakteristikou. V ní obrazí se život chrvatského lidu v srdci Slavonie, v Požeze, právě za oné interessantní doby, kdy Slavonie střásla se sebe jho osmanské. Spisovatel, jenž patrně vykonal podrobná historická studia k práci své, osvědčil tu znova vzornou píli a přirozené nadání.

Vedle těchto pravidelných publikací vyšlo nákladem „Matice“ ještě několik jiných spisův, a sice z překladů řeckých a římských klassiků Homerova Odyssea (1882.) a Iliada (1883.), kteréž přeložil, úvodem i výkladem opatřil mladý učenec a nadaný básník chrvatský, dr. Toma Maretić. Tím mají zásluhou Matice Chrvati Homera celého převedeného a krásně vydaného, čímž se mnozí z evropských a jmenovitě menších slovanských národů nemohou honositi. Kromě toho přeložena Sallustiova kniha o Katilinově spiknutí a o válce Jugurtově výtečným filologem klassickým Adolfem Vebrem (1882.). Dále připravuje Matice převod „Ciceronových vybraných řečí a filosofických spisů“, pořízený týmž překladatelem, a převod „Herodotových dějin“ od prof. A. Musiće.

Tolikéž zmíniti se musíme k vůli povšechnému obrazu činnosti matičné o publikaci, která má za účel raziti cestu chrvatské hudbě a zpěvu do salonů. V té příčině jsou Chrvati příliš cizinským zbožím zaplavováni, a proto Matice šťastný učinila počátek obratu k lepšímu vydáním (r. 1883.) rozkošných písní vytečného chrvatského skladatele Ivana Zajce s názvem: „Chrvatské skladby. Sbírka písní pro jeden hlas s průvodem piana“. Díl I. (obsahující 24 písně). Vydání to je velice elegantní, ano nádherné, hledě pak k obsažnosti ($12^1/_2$ notových archů velikého formátu) velmi laciné (pro členy 1 zl.). — Budiž nám tuto dovoleno opětovati, co dí věhlasný theoretik hudební a hluboký znatel národních písní, Fr. Kuhač, o ceně této sbírky a původci jejím: „Zajc je umělec plný tvůrčí fantasie, produktivný, horlivý a pilný; kromě toho vyzná se v architektonice, technice a pravopisu hudby, že je odborníku pravou slastí jeho hudebniny čísti. On chopí se jakéhokoli nepatrného motivu a rozpřede z něho tak mistrně píseň neb jinou hudební formu, že žasnouti musíme nad dovedností jeho.“ Co do ekonomie hudebních myšlének dává mu přednosť před německými, novějšími francouzskými i vlaskými skladateli, dokládaje, že nepřecpává posluchače přebytkem myšlének, a napjatosť jeho nedovršuje k nervosnosti, nýbrž udržuje ho čilého a zdravého. Co do koncepce často vypřádá myšlénku

jako z jedné niti, jedním dechem, hledě k vnitřní spojitosti. Hledě k charakterisování předmětu je Zajc neobyčejným zjevem v hudebním světě. Jemnou charakteristikou a výrazností vynikají písně: Lastavicam (7.), Dobro jutro (10.), Ustaj vilo (21.), Noć je tiha (22.), Zibka (23.) a j. — Co se týká ducha skladeb jeho, dí Kuhač, že v jednotlivostech často trefně uhodil na strunu prostonárodní hudby, jmenovitě v melodii a harmonii. Jinak však mluvě všeobecně o hudbě Zajcově, pronáší přísný úsudek, že se jemu dosud nepodařilo vystavěti hudbu svou na základě ryzí hudební tradiee chrvatského lidu, dodávaje charakteristický výrok o dnešním kulturním a uměleckém snažení Chrvatů vůbec: „Dnes jsme, jako ve všem tak i v hudbě, v přechodním stadiu; den ryze národního obrození ještě se nerozbřeskl, avšak zasvitne zajisté!“ — Nato uvádí některá tradicionalní pravidla chrvatské národní hudby a měří jimi cenu skladeb Zajcových i přichází k úsudku, že snaha umělcova zasluhuje vší cti a lásky, a že Zajc rázně klestí cestu budoucí národní hudbě chrvatské. „Mnohé písně ze skladeb těch jsou neobyčejně krásny, jmenovitě spanilým lyrickým koloritem vyniká píseň pátá, píseň sedmá jednotou a charakterisací, píseň osmá překrásnou dikcí, desátá a dvanáctá velkolepou pravou hudební poesií, jedenáctá a čtrnáctá nejen krásou než i mistrnou znalostí docílení effektu, jedenadvacátá a dvaadvacátá výtečnou charakteristikou a vkusem.“

V řadě krásných publikací matičných jest tato sbírka písní snad nejelegantnější a nejznamenitější nejen výtečným obsahem, než i bohatou výpravou. Krásného-li daru vlasteneckým dívkám chrvatským zpěvu i hudby milovným!

Slova Zajcových skladeb pochodí od nejlepších básníků chrvatských: A. Niemčiće, Ivana Zahara, Frant. Cirakého, Huga Badaliće, Ilje Okrugiće, Augusta Šenoy, Lav. Vukeliće, J. E. Tomiće, P. Preradoviće, J. Hadžiće, V. Nikoliće a Mih. Pavlinoviće.

Ještě zmíniti se musíme o přípravách Matice k objemnému vydání „Sborníku chrvatských písní“, jenž obsahovati bude asi deset velikých dílů, a jehož prvý díl pro budoucí rok se chystá. Abychom si mohli učiniti pojem o rozsáhlosti podniku toho, zmiňujeme se o veškerých příspěvcích a sbírkách rukopisných i tištěných, jichž Matice buď darem neb koupí získala. Ivan Kukuljević daroval všecky své sbírky národních písní, mezi nimiž i celou vzácnou sbírku Tomaseovu, v níž jest na 300 písní z Dalmacie. Dodá-li se k tomu celá sbírka Pavlinovićova, sebraná po Bosně a Dalmacii a obsahující na 1400 téměř samých „ženských“ písní, pak krásná sbírka Ljubićova z ostrova Hvaru, Ostoićova z ostrova Braču a Grgićova ze splětského okolí, pak lze říci, že Matice má Dalmacii již nyní dostatečně zastoupenu — očekávajíc kromě toho ještě slíbené sbírky čakavských národních písní z dalmatských ostrovů a z Istrie. — Z Liky získala Matice sbírku Marjanovićovu a ještě dvé menších (Delićovu a Stipcovu), celkem as 250 písní; z horní Hranice sbírku Rakovcovu a dvě sbírky písní žumberackých. Ze štokavských má ještě z dnešní belovarské županie dosti velikou sbírku, z čakavských, isterských a přímořských přes 300 písní. Krásnou sbírku ženských a junáckých písní z horní Slavonie zůstavil po sobě spisovatel Luka Ilić Oriovčanin. Konečně i kajkavská Kukuljevićova sbírka obsa-

huje as 400 tištěných i netištěných písní. Tolikéž přepustil svou známou sbírku Fr. Kuhač, jíž sebral po všech stranách jihoslovanských; a tak si Matice v krátké poměrně době získala ohromný material pro zamýšlený svůj „Sborník“. Nejméně písní je posud sebráno ze Slavonie, odkudž má pouze sbírky Ilićovu a skrovninké od Markoviće a Kosa, ač Slavonie oplývá drahocennými perlami poesie národní. — Lze však očekávati při píli a horlivosti maticního výboru, že i tyto mezery budou vyplněny, a vydáno bude dílo pomníkové, jež znova rozhlásí krásnou pověsť o poetické povaze Jihoslovanů.

Z našeho přehledu činnosti Matice přesvědčili jsme se, že má ona stále na zřeteli nejdůležitější potřeby národa, a to veškeré třídy a vrstvy jeho, snažíc se spisy svými všemožně uspokojovati každého. Utěšeným je pak zjevem pro lit. rozvoj Chrvatů, že Matice již od dvou let podává tolik původních prací, jmenovitě v belletrii veskrze originály prvého řádu. Z takového pokroku literarního života na slovanském jihu každý upřímný přítel Slovanstva musí se radovati; jeť to bez odporu znakem mocně proudícího národního života a bezpečnou známkou lepší budoucnosti! —

A o budoucnosť Matice neustále se stará. Tak pomýšlela na to, jakého dosahu by bylo pro chrvat. literaturu vydání encyklopaedického slovníka na způsob našeho Slovníka naučného, jenž by zajisté jihoslovanský svět nejkrásněji mohl repraesentovati též před cizinou, a pro osvětu, všeobecné vzdělání a literarní pospolitosť jihoslovanských plemen nezměrné by byl váhy. Ovšem bylo by tu třeba soustředění sil a svorného spolupůsobení slovinských, chrvatskosrbských i bulharských spisovatelův, aby slovanský jih co nejdůkladněji byl představen. Pamatujeme se, že o takovém podniku rokováno bylo již asi v letech sedmdesátých, avšak pro mnohé překážky upuštěno od krásného úmyslu. Nyní pak dovídáme se, že vyšel první sešit díla „Priručni riečnik sveobćega znanja“, jejž vydávají v Oseku professoři Zoch a Mauciu, kterým však původního zámyslu Račkého a nyní matičného ovšem dosaženo nebude. — Mile nás za to překvapila zpráva, že material pro vydání „Dějin literatury chrvatské“ již tak dalece je sebrán, že budou moci tyto co nejdříve spatřiti světlo světa. Na tuto publikaci zajisté bude se těšiti každý přítel slovanských literatur, ano jest tohoto díla tím více potřebí, ježto snad posud o žádné jiné literatuře není v Slovanstvu i cizině tak kusých vědomostí, jako právě o chrvatské. Laskavý čtenář dopustí nám skrovnou exkursi na literarně historické pole, kteráž se nám tuto vhodně namítá. Posavadní práce literarně historické jsou nejvíce buď ku potřebě školní (S. Ljubić a j.), aneb neliší se povahou svou mnoho od knihopisů rozmnožených životopisy dotyčných spisovatelů. Vůbec počalo se pracovati na poli literarní historie důkladně a vědecky teprve v nejnovější době (Jagić, Pavić, Marković, Rački, Kukuljević, Novaković atd.). Stručné, však na ten čas nejlepší a velmi znalecky i po zásadách novověké literarní historiografie provedené dějiny chrvatské literatury (však jen do r. 1860.) nalézají se v našem Slovníku naučném (zvláštní otisk pod názvem „Jihoslované“. Obraz národopisno-literarní. V Praze 1864., str. 361.—407.) z péra prof. dra. Vatroslava Jagiće, z nichž čerpal též Pypin doplniv jen poněkud obraz jimi po-

daný a přičiniv stručné vylíčení politické literatury a vědecké činnosti předních členů Jihoslovanské akademie věd. Tu ovšem byly prameny pro poslední dvacítiletí Pypinovi velmi nedostupny, avšak v českém vydání jeho historie, obstaraném r. 1880., mohla se poslední době věnovati větší pozornosť. — Poněvadž poslední dobou na provenienci spisu „Jihoslované" se zapomíná, pokládáme za důležité, ano to jaksi z předmluvy jeho zcela zřejmo není, objasniti vznik toho velekrásného díla. Při složení jeho účastnili se Kienberger, jenž dodal úvodní historickou stať (str. VII.—XV.), dále nejhlavněji prof. dr. V. Jagić, jenž s ohromnou pílí sestavil vše, co ve spise se nalézá o jazyku a literatuře i prostonárodní poesii Chrvatův a Srbů, pak nedávno zemřelý Slovinec, prof. Ivan Macun, jenž napsal dějiny slovinské literatury, a konečně čeští spisovatelé Perwolf, dr. Gebauer a Černý, kteří vypracovali ostatní partie. Prof. Kořínek byl takřka pomocníkem V. Jagiće a J. Macuna, kterýchž elaboraty šly rukama jeho, byvše přeloženy do češtiny, místy co do obsahu i formy spracovány a přizpůsobeny (skráceny) vzhledem k mezím encyklopaedického díla. Přes to však, že Jagić měl těmito hranicemi ruce příliš spoutány, nakreslil dějiny literatury chrvatské i srbské soustavně a s úplností i důkladností všeho uznání hodnou, takže tento spis jeho jest prvým kompendiem toho druhu dle času i obsahové ceny, a vskutku také prvý proklestil cestu dokonalejším dějinám písemnictví srbskochrvatského dle požadavku nynější vědy.

Stať o jazyku chrvatskosrbském tolikéž pilně sestavena Jagićem (str. 68.—85., 94.—115.), a v ní poprvé všestranně jest označen pravý poměr kajkavštiny a čakavštiny k štokavštině, a pak zajímavě podány osudy jazyka od nejstarších časův až po naši dobu. (Důkladněji pojednal o tom Jagić v rozpravě: „Iz prošlosti našega jezika" v Književniku I., 332.—358, 447.—485.) Dějiny literatury chrvatskosrbské rozdělil Jagić na dva hlavní díly: církevní (146.—195.) a světskou 195.—408.), kterýž poslední zvlášť proveden jest velmi obšírně. Rozděluje tento ve tři doby, položil Jagić mezi druhou a třetí dobu přehled literatury kajkavských Chrvatův, a krásnou úvahu, vší pozornosti hodnou, o národním básnictví Srbův a Chrvatů (str. 285.—306.). — Kromě této práce v „Naučném slovníku" uveřejněné připomenouti sluší mnohé důkladné životopisy spisovatelů chrvatskosrbských od Jagiće, Kořínka, Snětivého a jiných, tamže uvedené. — Prof. Jagić sepsal přísně vědecky r. 1867. „Historii srbskochrvatské literatury" staré doby, ve které pragmaticky vyličuje literarní dějiny obou větví dvoujmenného národa. Že Jagič v úmyslu měl podati i druhý díl vědeckých literarních dějin, obsahující dobu novou a nejnovější, dokazují mimo dotčený již spis v N. sl., též přípravné jeho práce z toho oboru uveřejněné po časopisech (v Književniku, Vienci, kritické příloze Národních listů a j.). Tuto práci svou byl však nucen přenechati jiným, byv povolán na kathedru slovanského jazykozpytu nejprv do Odessy, pak Berlína a konečně do Petrohradu, kdež vzdálen jsa vlasti a tím i nezbytných pramenů, pomůcek a stykův osobních nemohl více pokračovati v zamýšleném díle. — Z jiných děl jmenujeme Novakovićovo (Istorija srpske književnosti II. izd. Bělehrad 1871.), v němž nová chrvatská literatura jen stručně je probrána (str. 294.—320.), a k tomu žel i povrchně a stran-

nicky, místy i věcně nesprávně. — Poněkud podrobněji a pragmaticky se zřetelem k politickým, státním a kulturním dějinám snažil se vylíčiti literarní činnost Chrvatův od r. 1835., t. j. od znovuzrození jejich až do r. 1850. Ivan Milčetić, nyní prof. ve Varaždíně („Hrvati od Gaja do godine 1850." v zábavníku „Hrvatski Dom" za rok 1878. Ročník třetí, str. 152.—217.; též zvláštní otisk), avšak i jeho práce, ač jeví sečtělost a ušlechtilou snahu, jest pouhým pokusem. Též v Smičiklasově díle „Poviest hrvatska", obsahujícím politické dějiny až do r. 1848., dočísti se lze na dotyčných místech stručného sice, však trefného vylíčení kulturního a literarního stavu v Chrvatsku. Tolikéž pro dějiny prostonár. liter. mnoho vykonáno (Jagić, Pavić, Zima, Radetić, Maretić a j.). Avšak dějiny literatury od r. 1860. až po naše dni čekají stále na svého historika z příčin na snadě jsoucích; nejsouť ještě ani všichni novější spisovatelé náležitě probráni, spisy jejich jsou roztříštěny po časopisech, a tak literarnímu historiku jest zápasiti s nepřemožitelnými překážkami: slovem schází dosud mnoho prací přípravných, literarních monografií, biografických statí, krátce veškeren ten apparat, jenž literarnímu historikovi je conditio sine qua non. Nehledě ani k tomu, že kritika v Chrvatsku leckdy nekoná svou povinnosť, čímž historikovi samému nutno vše pročítati, postrádáme též řádné bibliografie od r. 1860., neboť brošurky a seznamy z toho oboru vyšlé nejsou zmínky hodny.

Tím více však vítán bude záslužný podnik Matice, a kdyby i dílo její nebylo na ten čas omnibus numeris absolutum, veskrze dokonalé a všestranně souměrné, ona zavděčí se zajisté všem přátelům slovanské osvěty a ukojí potřebu velmi vážnou dle starého chrvatského přísloví: „bolje danas pile, nego sutra kokoš", aneb: „zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača"!

Zároveň pak tímto dílem nejkrásněji byla by oslavena padesátiletá paměť znovuzrození národního života a literatury v Chrvatsku, která právě na letošní rok připadá!

Kuzovci.

Obrázek z lidu.

Od dra. **Ivana Tavčara.**

Ze slovinštiny přeložil *Jan Hudec.*

Před padesáti a snad ještě před padesáti lety byla polanská dolina na Gorensku opuštěný kout slovinského kraje. O silnici, která se nyní podél vody vine, ani slechu nebylo; u Biskupské Louky upravili posléze také vozovou cestu, do Polan a dál potom k Žirému vedoucí. Tolminští a Čičští lopotili se po ní se svými koníčky. Vysoké duby a husté smrčiny stínily neblahou tu cestu a často zřely, jak se vozy, jež obyčejně sem zabloudily, převrhovaly, a slýchaly také horoucí kletbu kommissara ve vozových deskách se přehrabujícího, jehož úřední osud zavál do tohoto pustého koutu.

Cesta ona bývala za noci velmi nejista a nebezpečna. Houštinami plížili se dotěrní hosté, již byli zároveň podloudníky, zloději, a bylo-li třeba, i lupiči. Cizímu majetku nepřátelská četa ona sehnána byla z vojenských uprchlíkův a jiné nekalé, nezvedené chásky. Řízena byla poněkud po vojensku. Vůdcem zpupně-smělému houfci tomu byl Petr Smuk, tu a tam ještě ve vzpomínkách Polanských žijící; pod ním pak byli Groga Hučák, kulhavý Martin Goščavec a černý Tinač Šust, jenž ctihodnému otci, Marku, svatovolnickému kostelníku, mnoho žalu způsobil, a pro něhož před časem ubohému starci sníh hlavu posypal. Nosili tabák z Přímoří, zastavovali vozy na cestě; zboží zabavovali a tak i jinak pomáhali si k penězům. Časem honili zajíce po pláních a kradli jehňata na pastvách. Opodál podružné fary na Bukovém Vrchu, vysoko nade vsí polanskou, měli své sídlo na úpatí pláně, Psí Roviny, a přebývali v prostranné dřevěné chalupě, kdež posud ještě se říká na „Kuzovsku". A proto Polanští přezdívali jim „Kuzovců".

S polanskými Kuzovci dobře se srovnávali; nezastavovali jich na cestách, nebrali jim bravu ani peněz. Zavdy přišli také do Polan na desátou ku mši. Brali se tou stranou od Hotavel po Županovu mostě a pokaždé za takového šumu a hluku, až všecka ves vybíhala. Nesli se bohatě po selsku; kolem nich povívalo plno hedvábných dlouhých pentlí, až děvčata po nich toužebně pomžikovala. Nejstatnějším z nich byl Petr Smuk, člověk obřího těla a červených lící. Rád sedal si na zeď u hřbitova a to tak, že měl za sousedy celní strážníky, kteří také raději poslouchali slovo boží před kostelem nežli v něm. Klátil nohama a mnohdy tak nerázně přiblížil se jimi strážníkova zadku, že hněvivé pohledy z pobožnosti vyrušeného jenjen se do něho zabodávaly. On pak se jenom usmíval, a kdo bezděky pohleděl na jeho veselou tvář, nemohl nepřisvědčiti, že je to opravdu hezký člověk.

Skoro tři léta Kuzovci byli pány polanských kopců. Hospodařili, jak se jim líbilo. Světská vláda jevila se v dolině pouze pod podobou bázlivých celních strážníkův a plachých revisorův. Ale ti všichni báli se Petra Smuka, že se mu raději z cesty vyhýbali, jakmile jej z dálky jen zahledli. Báli se ho tak, že pro hrůzu ani činů jeho nevzpomínali. Na konec přece tehdejší vládě uzdálo se, že věc ta jest mnohem nebezpečnější, než se jevila z počátku, a proto napjali všecky síly. Jednou za krásného jitra přihnal se do Polan celý pluk Čechů se setníkem v čele. Vojsko rozlezlo se po všech koutech a vskutku pochytalo a rozprášilo Kuzovce a tím snáze, jelikož Petr Smuk byl záhy skončil život svůj. Kosti jeho spočívaly u hlubokého proudu v „Koutech", kdež jej byla voda na břeh vynesla. Když pak proud rozlil se i na břehy a jinou cestu si zvolil, hrob jeho ocitl se prostřed řečiště a den po dni studené vlny splakovaly ubohé lidské tělo, v němž za živa vřelé srdce tlouklo a jež tolik schopností i vloh mělo, že nebohé lepšího osudu zasluhovalo pro svůj rozvoj.

I.

Asi hodinu od Polan, při nynější cestě k louce, leží ves na Luhu. Vedle vsi zvedá se nevysoký kopec. Na úpatí porostlý jest křovím a hložím, a na vrchu, jenž v malou pláň se šíří, bují zelený trávník. Na pláni té vystavěli kdysi naši předkové mohutný kostel o dvou věžích a zasvětili jej sv. Volbenku (Volfgangu), aneb jak Polanští měkčeji říkají, sv. Volniku. Kdo s toužebným srdcem po vinuté cestě k Polanům spěchá, již z dálky zvěstují mu svatovolnické věže, že blíží se domácímu kraji, domácímu vzduchu a šumícím vodám domácím. Buďte tisíckráte pozdraveny svatovolnické věže, milené strážkyně domácí doliny!

Zrovna pod kopcem svatovolnickým měl tehdy prohnaný a vychytralý lišák, Jan Premetovec, bydliště své. Náležel mu starý dřevěný dům, oken tak úzkých, že by jimi nebyl nikdo ani hlavy prostrčil, boje se, že by již jí nevytáhl. Premetovec počal tehdy krčmařiti; prodával kyselé víno a kořalku a pouštěl se i do jiného obchodu, jenž mu nedělal hrubě cti. Chalupa ta stála a stojí podnes (ovšem že v jiných rukách) asi na dvojí dostřel za vsí, od sousedův oddělena. Na vrchní straně pne se kopec volnický a skoro zrovna pod stavením teče řeka, jež se na místě tom zatáčí a tak mělka jest, že snadno lze ji přebřísti. Do Premetovcova domu vcházelo se z cesty a také zadem, a nikoho nebylo tajno, že tudy úkradkou Kuzovci do krčmy se plížili. Rovněž tak lidé věděli, že Premetovec udržoval živé obchodní styky s Kuzovci, čímž ode dne ke dni víc a více bohatl.

V předvečer prvé neděle před suchými dny v září l. 1828. hořela v Premetovcově šenkovně louč se stěny u peci, ač na prvý pohled nebylo viděti ani jednoho hosta v začouzené jizbě. Kdyby se chvílemi nebyla vztáhla ruka z lavice na stůl, nikdo by nebyl věděl, že je tam někdo. Byl uveleben za černým stolem člověk, jenž sáhal rukou po sklence na stole a pil z ní kořalku.

V předsíni však bylo více živo. Jan Premetovec vyřizoval tam se svou ženou všelijaké drobné záležitosti. Když si byl zavedl hospodu, bezpečně věděl, že mu žena potají pije víno i kořalku. Také dnes pletly se jí nohy, když přikládala do peci, div že na zemi nepadla. Proto se muž opět do duše rozhněval, a lál a křičel, jakoby již střecha chytala.

„Zase jsi opilá, stará čarodějnice! Ty mne ještě připravíš na žebráckou hůl! Ty mi propiješ všecko! Ty! ty!“ — A Premetovec pojednou utichl ve svém hněvu.

„A tys mi snědl přípis!“ odsekla mu žena, „věno i přípis, který jsi měl vtěliti do knih!“ Byla to asi citelná výčitka, neboť Premetovec zčervenal jako vařený rak. Díval se zpurně na svou ženu, a v prvém okamžiku nevěděl ani, co by odpověděl. Několikráte zdvihal nohu, aby jí o zemi udeřil. Konečně se mu to podařilo, a vší silou dupl podpatkem na podlahu.

„Ty bys mi v koutě Krista ukradla s kříže, kdyby nebyl přibit! Ty —“ a vztáhl proti ní pěsti, „ty snědla jsi mi — tisíce!“ Pravé slovo bylo vyřčeno. Jakoby se mu byl kámen svalil se srdce, tak si tatík Premetovec oddechl, když hroznou výčitku tu vložil ženě na duši.

Umlkl, umlkl tím spíše, neboť ze šenkovny právě bylo slyšeti hlasité: „Jene!“

Spěchal za hlasem. V jizbě byl právě vstal za stolem ospalý host. Klobouk vtlačil si do čela, a podepřel se o stůl.

„Jene!“ zvolal znova a zasvítil černýma očima.

„Co! co! co!“ přistoupil úslužně Premetovec. Host vážně na něho pohleděl, načež rozhodným hlasem pověděl:

„Tiše buď!“

A opět klesl na lavici. Premetovec udiven stál na místě, po chvíli poníženě odpověděv:

„Když ty poroučíš, umlknu! Ano, ano, umlknu!“

Smuten kráčel opět do předsíně a stěžoval si ženě:

„Vidíš, Maryško, teď ani hádati se nesmíme! On nechce.“

Právě se již stmívalo. Ku Premetovcovu domku blížily se cestou dvě osoby z Polan. Byli to Županův Tomáš z Polan a Matoušův Matěj z Volče, jenž sloužil právě u Kuzovcův a znal dobře okolní kraj.

„Tedy máš pevný úmysl, dáti se k nám?“ ptal se Tomáše. „Budeš se míti dobře.“

„Pevný!“ odpověděl tázaný. „Doma nakládají se mnou jako s dobytčetem! U vás nebudu aspoň dělati nových hříchů, jako posud, když jsem klel, až se mi tma před hubou dělala!“

Vešli k Premetovci do předsíně. Dříve však Matěj shodil do křoví u cesty uzel, jejž na rameně nesl. V předsíni zamžikal na krčmáře, svorně již u peci vedle ženy sedícího, a po tichu se ho zeptal:

„Je tu?“

„Jenom dále, Matěji! Leží v jizbě za stolem, a nezdá se, že by byl přebral.“

Matěj vstoupil do jizby a pokynul Tomáši, aby se bral za ním.

Host zvedl se za stolem a ohledl se po přišedších.

„To jsi ty, zloději!“ pravil potupně, zvedl své obří tělo a jal se choditi po jizbě. „Kolik slepic jsi dnes ukradl?“ za smíchu ptal se Matěje. Potom vážně dodal: „Ty nám děláš hanbu, Matěji! Kdyby bylo po mé, musilo by jich několik z Kuzovska, a ty, Matěji, napřed! Ale což naplat! Ani nejlepší kůň nezbude se dotěrných much!“

Matěj posud mlčel. Po chvíli, teprve když poslední výčitka v uších mu dozněla, chladnokrevně promluvil:

„Tu je Županův Tomáš. Rád by se dal k nám. Jsou to dovedné ruce! Tomáši, tu je Petr Smuk, ať se ho již nikdy nebojíš!“

Ale při vší chuti, jíž mu spoludruh v příštím řemesle dodával, Tomáš bázlivě se krčil před pověstným Kuzovcem a strachem přivíral oči.

„O mouchu víc nebo míň!“ prohodil Smuk. „Zůstaň tedy, chceš-li. Ale to ti povídám, v potu tváři budeš u nás chléb jísti! Kde pak zůstali Goščavec a Hučák?“

A lehce zaklnuv, lehl si opět za stůl. Matěj i Tomáš dali si naliti a sednuvše si za druhý stůl, tiše spolu rozmlouvali. Přisedl k nim i krčmář, Jan Premetovec.

„Tatíku,“ otevřel po chvíli Matěj ústa, „venku před domem odložil jsem kus plátna. Kde jsem je vzal, o to si příliš hlavu nelam. Myslím, že bys je mohl koupiti.“

A Matěj vzav na sebe nevinnou tvářnosť, vypil sklenku pálenky.

„Víš, Matěji,“ odpověděl Premetovec, „kradené věci nejsou jisté věci! A já jich nekupuji!“ dodal mužným hlasem a také vypil sklenku pálenky.

„Vždyť zato koupíš laciněji!“

„Pravdu díš. Snad budu moci něco učiniti. Ale zboží musím viděti. Jsou starosti s kradenými věcmi!“ A krčmář zakryv si rukama tvář vzdychal. Matěj vyběhl z jizby a v okamžiku vlekl kus režného plátna. Poctivci se tak domluvili, že bude loket po čtyřech groších, což byla tehdy cena směšně nízká. S netajenou radostí vzal Premetovec plátno a nesl je do truhlice vedle schodů do sklepa vedoucích. Ve chvíli té, když chtěl zamykati, přiskočil k němu Matěj a vtlačil mu do ruky velikou sklenici, nařizuje, ať ji naplní kořalkou, kterou vypijí na šťastný kup. Tu že zaplatí on, Matoušův Matěj. Premetovec myslil: truhlici zamkneš, až půjdeš zpět; a nechav klíč v truhlici sešel do sklepa. Matěj jako blesk ocitl se u truhlice, otevřel ji, vyňal plátno a opět zavřev, vytratil se jako zlý duch. Krčmář jda ze sklepa, vskutku nezapomněl otočiti klíčem v truhlici; vstrčil jej do kapsy, radostně se usmívaje hnal se do jizby, v rukou velikou sklenku pálenky a vstavil ji na stůl, za nímž klidně seděl již Matěj ku dveřím jenom toužebně pohlížeje. Když si již oba zavdali, pravil opět nevinně se tváře ku krčmáři:

„Tatíku, když jste již jedno koupil, kupte i druhé!“

„Kradené zboží, Matěji, Bůh ví, že kradené!“

„Buďsi kradené, ale dostaneš je laciněji.“

„Tak, tak! Nu přines to, Matěji!“

Matěj pevným krokem vyšel z jizby a položil opět kus plátna na stůl; loket zase po čtyřech groších. Premetovec svinul zboží a nesl je do truhlice u sklepa.

„Jak se mně zdá,“ mluvil stoupaje přes práh, „budou to dva stejné kusy, viď,“ obrátil se zpola do jizby, „že jsi je vzal, Matěji, témuž hospodáři?“

„Asi ne! Však uvidíš, ty, hospodáře!“ zabručel pro sebe Matěj a přitlačil se do kouta.

Krčmář kráčel ku dveřím u sklepa. Otevřel truhlici, a již bylo slyšeti klení a nářku podobné vzdychání. Ani bys byl pět nenapočítal, nahnul tatík Premetovec bledou tvář do dveří u jizby a pravil třesoucím hlasem:

„Mně jsi to ukradl, Matěji!“

„Komu jsem to ukradl neb neukradl, na tom vám, tatíku, málo záleží; jenom když jste lacino koupil!“ zachechtal se Matěj na plná ústa. —

Na Petra Smuka i jeho nohsledy dávno se zapomnělo, a málo kdo ví již něco o nich. Ale jak tatík Premetovec plátno kupoval, o tom se posud hojně povídá; vedeť také na horách humor svou vládu.

(Dokončení.)

Nové vydání všech spisů Vuka St. Karadžiće.

Významno je zajisté, že právě v tu chvíli, kdy jedna část Jihoslovanů chystá se důstojně oslaviti onen velkolepý moment v dějinách svých, kdy znovu plným leskem zaskvěla se mraky zastřená hvězda národního života, a nadějné základy kladeny k jazykové a literarní jednotě Slovinců, Chrvatův a Srbů, že v tu chvíli tolikéž důstojně zpomenuto nesmrtelné paměti Nestora a reformatora jihoslovanského — Vuka Stefanoviće Karadžiće, jenž před 60 lety (roku 1814.) počal svou pro Jihoslovanstvo tak blahodárnou činnost literarní. A zajisté nemůže býti lépe uctěna památka velikého tohoto ducha, jenž rázem dobyl slávy a sympathií jménu srbskému po celé vzdělané Evropě, než souborným vydáním jeho neocenitelných spisů, které žel dnešního dne jsou většinou již bibliografickou vzácností. — Krásné myšlénky této chopila se vláda samostatného srbského národa, neboť nákladem jejím chystá se právě v Bělehradě „Nové úplné vydání všech děl Vuka Stefanoviće Karadžiće". Srbská vláda odkoupila od dědičky Vukovy, dcery jeho Míny Vukomanovićové, všecky spisy Vukovy, a svěřila zvláštnímu literarnímu výboru, aby vypracoval plán pro laciné a v každém ohledě úplné vydání děl jeho. Činem tímto prokázána vědě služba neocenitelná, neboť spisy Vukovy, tvořící nevyčerpatelnou pokladnici každému slavistu, filologu, historiku, esthetiku a jmenovitě badateli národního ducha slovanského, jsou v sadě jihoslávském nehynoucími, věčně svěžími a vonnými květy.

V literarní odbor jmenovala vláda: předsedou Jovana Boškoviće, prof. bělehradské vysoké školy, a členy Svetislava Vuloviće, prof. tamtéž a Ljuba Kovaćeviće, ředitele bělehradské učitelské školy. Výbor ten vypracoval programm svůj tak, že celé vydání obsahovati bude sedmnáct knih. V prvých devíti knihách budou uloženy Vukem sebrané veškeré písně národní, prostonárodní pověsti, přísloví a život i obyčeje národní; v desáté, jedenácté a dvanácté bude obsažen slovník a všechen material, týkající se jazyka; v třinácté, čtrnácté a patnácté knize uvedeny budou historické a zeměpisné spisy; v šestnácté knize převod „Nového zákona" a v sedmnácté obšírný životopis Vukův s jeho podobiznou, prvé pokusy literarní, ukázky, korrespondence a ostatní drobnější spisy.

Tato poslední kniha vzbudí zajisté nejživější interess. O životopis Vukův a vylíčení jeho zásluh sice mnozí již se pokusili, avšak úplné biografie jeho, jakož i všestranného ocenění Vukovy literarní činnosti posud postrádáme. Kratší i delší biografii jeho nalézti lze po různých časopisech a listech srbskochrvatských, ruských i českých (v Nauč. slovn. od A. Rybičky). Zásluhy jeho jmenovitě o jazyk spisovný výtečně a nestranně vylíčil i ocenil Jagić v Književniku I, 1864., str. 457.—485. v rozpravě „Iz prošlosti hrvatskoga jezika" (výtah též o sobě). Nejnověji pak vydal obšírný životopis jeho Risto Kovačić v dubrovnickém „Slovinci" r. 1882. (též zvláštní otisk), a ruský učenec Pl. Kulakovský, prof. v Moskvě pod názvem: „Вукъ Ст. Караджичъ. Его дѣятельность и значеніе въ сербской литературѣ". Moskva 1882. VIII. 250. (Srovn. ve varšavském filolog věstníku 1882., seš. I. spis Makuševův o Vukovi.)

Korrespondence Vukova, bude-li úplná, poskytne zajisté bohatý pramen a drahocenný material pro dějiny literarního obrození na jihu slovanském a k seznání vzájemných styků Srbův a Chrvatů v té příčině. Z veškerých dopisů Vukových, jakož i z oněch, které jemu zasýlány byly, trváme, vyjde konečně na jevo vědecky již dávno dokázaná mylnosť onoho, přednými slavisty věkověčně hlásaného tvrzení, týkajícího se tak zvané školy záhřebské, čili štokavských Chrvatův a poměru jejich k spisovnému jazyku srbskému. Vukova tendence, vyslovená nejdůtklivěji spisem „Srbi svi i svuda", napsaným již roku 1836., dá se pochopiti jen se stanoviska tehdejší doby, kdy národopis Jihoslovanů byl pravým labyrintem, a o dějinách jejich velmi málo se vědělo, a o minulosti jazyka jejich ještě méně. Dnes však opakovati ono heslo, nesvědčilo by o valné lásce k pravdě. Ta zásluha — kromě jiných nesčetných — náleží ovšem Vukovi, že on stanovil epochu národního znovuzrození Jihoslovanů, jemuž dobyl takřka historického práva zvláště vynesením na světlo bohatých pokladů ústní literatury srbsko-chrvatské.

Výbor k vydání spisů jeho shromáždil veškerá stará vydání děl Vukových, a prvá kniha, v níž budou obsaženy nejstarší hrdinské písně národní, již je k tisku uchystána. Dle zpráv z Bělehradu budou v druhé polovici měsíce září t. r. přeneseny kosti nesmrtelného Vuka z vídeňského hřbitova do Bělehradu, aby uloženy byly k věčnému odpočinku vedle výtečného žáka jeho, světoznámého J. Daničiće Tou dobou má vyjíti i první kniha Vukových sebraných spisů. — Šťastnější potomstvo kochati se bude věčně drahocenným literarním darem Vukovým, avšak uznání plného dostane se nesmrtelnému duchu jeho teprv tehdy, když nad hrobem, který se mu právě nyní na domácí půdě otvírá, vzklíčí a prokvétne libovonná růže, jež blahodechem svým osvěží širou Jihoslávii: literarní shoda Srbův a Chrvatů! *Jos. Kouble.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Prace filologiczne wydawane przez J. Baudouina de Courtenay, J. Karłowicza, A. A. Kryńskiego i L. Malinowskiego. Tom I., zeszyt 1.

S tímto názvem vydán byl prvý sešit (268 str.) filologického časopisu, jenž má vycházeti ve Varšavě. Jména vydavatelů, tak chvalně známých ve světě vědeckém, zaručují tomu časopisu skvělou budoucnosť. Lze se nadíti, že „Prace filologiczne" dobudou si brzy velmi důležitého stanoviska v nynější literatuře vědecké.

Budouť obsahovati:

Rozpravy z jazykozpytu vůbec, badání z oboru jazyků slovanských a jazyka polského zvláště, taktéž rozpravy z písemnictví staropolského, příspěvky k historii jazyka i písemnictví polského, konečně zprávy bibliografické, rozbory a posudky z prací v témž oboru.

Prvý sešit prací těch jeví se velmi slušně nejen množstvím leč i jakostí rozprav, jež pocházejí od nejproslulejších představitelů jazykozpytu polského. Je tu především článek vratislavského professora W. Nehringa „o výrazech s úzkou samohláskou vedle l, r, mezi samohláskami", čili o skupinách souhláskových tvarů: trat, trět, trъt. Otázkou tou se zabývali již rozliční učenci, jako: Potebňa, J. Schmidt, Jagić, Baudouin de Courtenay a Brückner. Prof. Nehring rozbírá tu otázku zvláště vzhledem k jazyku polskému.

Velmi zajímavý jest článek prof. Baudouina de Courtenay, jejížto počátek čteme v prvním sešitě „Prací“. Již jeho název: „Z pathologie a embryologie jazyka“ může vzbuditi pozornosť filologů. Prof. Courtenay ode dávna zkoumal mluvu dětí (embryologii jazykovou), jakož i mluvu osob, jež jsouce co do jazyka špatně nadané mají chatrnou výřečnosť, či jak spisovatel dí, částečných afatiků (pathologii jazykovou); podává tu pak posloupně výsledky svého badání. V prvém sešitě varšavského časopisu čteme popis jazykových odchylek částečného afatika Vladislava M., opatřený v úvodě zvláštními zprávami biografickými, anatomickými a fysiologickopsychickými.

Pan Ad. Ant. Kryński otiskl „Powieść o papieżu Urbanie“ podle jednoho z nejstarších tisků polských*) z r. 1516., dnes již bibliograficky neobyčejně vzácného (2 neb 3 výt.).

„Powieść o papieżu Urbanie“ je v jazyku polském (8 str.) a německém (7 str.) na konci knížky, vydané r. 1514. u Hallera s názvem: „Agenda latino et vulgari sermone. Polonico videlicet et Alemanico illuminata incipit Feliciter“ (95 listů v malé osmerce). Tato Agenda byla příruční knihou kněží při udílení svátostí; proto zachovaly se tam také polské formule ke křtu a oddavkám.

Otisk takové vzácnosti bibliografické byl opravdu velmi žádoucí. Pan Kryński nepřestal však na pouhém otisku polského a německého tisku, leč přidal i důkladné vysvětlení jazykové k textu polskému.

Pan M. Kruszewski z Kazaně podává „příspěvek k historii původních samohlásek dlouhých“ na základě práce H. Osthoffa „Morphologische Untersuchungen“, IV. Po úvodě obsahu všeobecnějšího rozbírá p. Kruszewski slovanskou látku shledanou v díle Osthoffově, zejména slova: bodą, boją sę, briją, brŭlog,**) brŭvĭ, by-lĭ, by-ti, by-vŭ, čich-ną, či-tŭ, cis-tŭ, skóra, o-steg-ŭ, čito, čitu, dychną, dymŭ, krŭcha, kyplją, listĭ, livŭ, miną, mĭzda, myšĭ, nynê, pìją, plują, ply-tĭ, proti, protivŭ, py-t-a-ją, ri-ną, smyčą sę, sv-inŭ, sy-nŭ, ši-ją, tich-ną, tú-ma, vis-tĭ, vi-tĭ, vy, vydra, vyk-ną, vyso-kŭ, zŭv-ŭ, zu-ją atd.

Pan J. Karłowicz vystupuje s projektem jazykoznalecké terminologie polské. Toť zajisté věc důležitá — ač bude snad těžko dojíti k jednostejnosti žádoucí v takovýchto příčinách. Také podává návrh značek, jichžto by mělo býti užíváno ve vědeckých pracích filologických, jako na př. # analogie, ↑ tvorba slov z mluvy obecné, † provincialism, ⟩ praefix atd., konečně návrh jednostejné transkripce. (Dokončení.)

Upozorňujeme na velmi důležité dílo professora moskevské university, p. Djuvernua: „Словарь болгарскаго языка“, který počal nedávno vycházeti v Moskvě. Dosud vyšel první díl, obsahující slova od А— Вратичa. Slovník ten je sestaven na základě národních písní, přísloví atd., potom dle nových výtvorů písemnictví bulharského.

V Moskvě vyšel v překladě druhý díl známého díla Miklosičova pod názvem: „Сравнительная морфологія славянскихъ языковъ“. První svazek, zahrnující v sobě staroslovenský jazyk, vyšel loni. Překlad obstarán Nik. Šljakovem a vychází redakcí Romana Brandta.

---

*) Prvý tisk polský z r. 1475. obsahuje Otčenáš, Zdrávas a Věřím v Boha (ve „Statuta synodalia episcopi Conradi“, Vratislav 1475., druhý obsahuje píseň „Bogarodzica“ (ve statutě Łaského, Krakov 1506.), ve třetím tisku z r. 1514. jest „Powieść o papieżu Urbanie“.

**) Osthoff skládá to slovo ze sanskr. bhrûs, ὀφρύς, slov. brŭvь (бръвь), připouštěje význam „jeskyně s okraji podobnými brvám“; p. Kruszewski však soudí, že brŭlogŭ souvisí s bravŭ = divoké zvíře, a značí lože zvířecí. Možná také, že obě slova souvisejí s borŭ, les.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. — 1885 — Číslo 10.

Vznik a důležitosť rozkolu v ruském národě.

Napsal F. Jareš.

Otázka rozkolníků čili sektářů, jedna z nejpalčivějších otázek ruského národa, dnešního dne vystupuje do popředí. Dosud byli sektáři ve velmi smutném stavu; práv občanských nepožívali takřka žádných, jsouce vesměs vyloučeni z veřejnosti. Náboženství své vyznávati nesměli, poněvadž církev panující nepovažovala jich za jinověrce, jakými uznává protestanty, katolíky, mohamedany, buddhisty ano i šamanisty pohany, nýbrž ona viděla v nich kacíře odpadlíky, kteří se musí násilně vraceti v lůno církve pravoslavné. Že takový názor nikterak nejde z učení církve, rozumí se samo sebou, ale nám dobře vědomo, že se tak dálo všude na světě, kde jedna víra se prohlašovala za neomylnou; není tedy divu, že i pravoslavná církev brala se cestou v dějinách obyčejnou, pronásledovala totiž sektáře užívajíc k tomu světské moci.

Jiná však otázka, zdali zavinili stoupenci těchto rozličných sekt své pobloužení, a není-li toto plodem své doby. Nynější vláda ruská dospěla k vysoce osvícenému náhledu, že skutečně jest zcela pochybeno a nespravedlivo, chtíti násilně přivésti do církve syny zbloudilé a že bude lépe, dáti jim svobodu vyznání, jakéž užívají všechny ostatní víry; o napravení jich hlav že bude lépe postaráno vzděláním, jehož se jim, jakož všemu lidu ruskému v hojné míře bude podávati.

Že ruské sektářství vzniklo hlavně z hrubé nevzdělanosti, to pokusíme se poněkud vysvětliti vylíčením kulturního stavu ruského lidu v XVI. a XVII. století. Podotýkáme však napřed, že nevzdělanosť nebyla jedinou příčinou tohoto zjevu. Bylo těch příčin mnoho a závažných, mezi nimi jedna velmi důležitá, a sice vrozený demokratism ruského lidu. Tentokráte uvažovati budeme jen stav vzdělanosti do Petra V. Tatarská pohroma zarazila pravidelný vývoj samostatné kultury na dlouhou dobu a ochromila veškerý pokrok duševní. Známá doba vtržení Poláků se samozvancem Dimitrijem na počátku XVII. věku dovršila tento úpadek. Ruský národ duševně toliko živořil. Mezi lidem vzdělanosti nebylo takměř pražádné; čtenáři se pokládali za mudrce a boží lidi.

Kněží byli namnoze zcela prostí lidé. Obyčejný smrtelník učil se u popa a podle něho několik let při chrámě službám božím na paměť, a pochytiv hlavní modlitby a evangelia, šel k biskupovi a ten jej za dobrý peníz posvětil. Nemnozí z duchovenstva uměli čísti a ti, co psali, již pokládali se za neobyčejné učence. Církevní knihy se rozšiřovaly přepisováním. Ježto však písaři byli lidé nemající ani potuchy o grammatické správnosti, přepisování dělo se velmi nedbale a do přepsaných knih se vkradlo množství chyb a nesmyslů. Takové špatné knihy měly zvláštní název „chudyje nomokanuncy". Časem se vyskytl vždy vzdělanější muž, kterýž upozornil na tyto chyby a hleděl, by se opravily, aneb aby takových knih se neužívalo. Chrámů křesťanských bylo jednak na počet věřících velmi málo, jednak byly často velmi daleko od sebe. Na př. na severu v kraji oloněském jsou i nyní osady rozházeny na veliké vzdálenosti jedna od druhé. Ze 2710 osad jest 1419 samot, 50 osad má 10—30 chalup, 4 osady, 30—40 chalup a jen 2 osady po 50 dvorech. Do nejbližšího chrámu a fary bývalo tehdy obyčejně 100 verst (14 mil) a ostatní přifaření osadníci mívali do chrámu 200 a více verst. K jedné faře patřilo až do 100 osad, a není divu, že z takových dalekých míst mnozí za celý život chrámu nevídali; naopak spíše divno to, že až tam proniklo křesťanství! O cestách v těch krajích není dosud ani nejmenší památky; a jediným prostředkem kommunikačním jsou velké řeky, po kterých obyvatelé těch krajin se pouštějí do nejdálnějších končin na lov a za obchodem.

Ve krajinách hustěji obydlených a s většími městy, bylo naopak chrámů mnoho, ano nazbyt, ale ve válkách s Poláky a Švédy jich mnoho bylo vypáleno, ba i Rusové sami jich mnoho zničili, drancujíce krajinu před nepřítelem. Chrámy byly skoro bez výjimky dřevěné. Co nepřítel nezničil, to sešlo stářím. Časy byly nepokojné, lid neměl kdy, aby si vystavěl chrámy nové, jen když uhájil život svůj v nedostupných lesích. Není tedy divu, že v takovém čase lid zapomněl na bohoslužbu v pěkných chrámech, a dbal jen o své životy.

Ačkoli knězem se státi nebylo tak obtížno, přece nebyl dostatek kněží; neboť kněžský stav nikoho nelákal. Duchovní zůstal namnoze týmže sedlákem, jakým byl do vysvěcení a zároveň se svými osadníky oral, sil, kosil a vázal, neboť důchody z farnosti nebyly velké, a peníze v těch dobách byly vzácny. A co by mu byly také platny? On potřeboval chleba pro svou rodinu a toho si dobýval vlastníma rukama.

Ve městech naopak bylo kněží až nazbyt. Není také divu; ve městech bylo mnohem snadněji naučiti se čísti a sloužiti. Děti duchovních šly obyčejně stopou svých rodičův a nenacházejíce s dostatek far, žily doma bez místa, pronajímajíce se nemocným a lenivým farářům. Tací popi bez místa sedávali v Moskvě u Frolovského mostu u velikém množství, očekávajíce, až někdo přijde jich najmout, budiž to farář aneb světský člověk, za nějakou duchovní potřebou. Z dlouhé chvíle dávali se do rozličných her, a

potom i hádek a rvaček, vyčítajíce si hanebnosti, posmívali se jeden druhému, poráželi se anebo bili se na pěsti. Sotva že však se někdo ukázal, jenž chtěl si z nich někoho najmouti, aby mu na př. přišel odsloužit do domu nešpory, obklopili jej, překřikujíce jeden druhého, nabízejíce své služby a smlouvajíce se přitom o plat jako vozkové, a tak šlapali důstojenství své nohama; věřící vidouce podobné chování sluhů církevních, chladli nejen k nim, ale i k samým službám božím. Všeobecný náhled lidu byl, že služby boží třeba nevyhnutelně navštěvovati, ale zdaliž ve chrámě má se člověk modliti, toho nedbali, nato si najali popa. Samo věřící obecenstvo ve chrámu se bavilo, smálo, hádalo, ano i rvačky se často strhly ve svatých místnostech. O kázání a vykládání sv. písma a evangelia nebylo ani nejmenší potuchy! Jak by je mohl vykládati pop, který sám nerozuměl významu služeb božích a tajemství církevních. O jednom popovi se vypravuje, že biskup navštíviv jej zašel do chrámu a ptal se ho: „Kde máš svaté dary?“ On udiven stojí nevěda, nač se ho ptají. Biskup znova se táže: „Kde máš tělo a krev Páně?“ Pop opět tomu nerozumí. Tu jeden ze sluhů biskupových mu praví: „Kde máš přijímání (pričastije)?“ Tomu teprve pop porozuměl, vyňal z jakési přihrádky kalich, a v něm plovalo ve víně několik již plesnivých kousků chleba.

Věřící se mnoho nelišili od pohanů. Každý jdoucí do chrámu vzal s sebou z domu obraz svého nejmilejšího svatého, anebo kterého právě měl, a ve chrámě si jej postavil u západní stěny (to jest přímo proti ikonostasu — oltáři, neb ten jest na východ), obrátil se k němu obličejem, zapálil před ním voskovici a modlil se před ním, čině nekonečné poklony a nepřetržitě se křižuje; ale modliteb říkati neuměl, ani nejobyčejnější otčenáš! Tak se kořil svému obrazu, nedbaje toho, co pop za jeho zády zpívá a slouží, aniž toho, co robí soused, klanějíci se jen svému obrazu.

Co do článků víry věřící lid přemýšlel (to jest ti nemnozí, kteří byli bystřejších hlav a rozumu) o tom, zdali obřady všechny se zachovávají tak, jak se sluší; skeptikové ptávali se, co se může jísti ve středu, v pátek a co v pondělí, je-li pondělek také postní den. Vzdělání literní bylo velmi pochybné. Neboť, co se četlo, byly většinou apokryfické knihy (otrečennyja knigi), jako na př. Jethova modlitba, žalmy Šalomounovy, evangelium Barnabášovo a Tomášovo, žití sv. Petra v poušti 52 léta, v němž se vykládá, jak prodal Krista chlapce do otroctví, jak křtil archanděla „Michajlu“; pověsť o králi Šalomounovi a kitovrasi; kniha o nebeských zjevech, kde se vykládá o tom, jak tři sta andělů slunce otáčejí, kniha Gog i Magog. Tato apokryfická literatura se nejvíce rozmohla, co ostatní pole literatury leželo ladem, a průběhem XVII. i XVIII. stol. nahromaděno v ní množství nesmyslu, badání a hloubání samorostlých vesnických filosofů: dočítáme se tu věcí pro náš rozum přímo nepochopitelných. Abychom podali jen malý obrázek té spousty nesmyslů, hlásaných v těch spisech, uvedeme jen několik pravd odkrytých těmi staroruskými mudrci: svět stojí na třech velrybách, do stvoření světa Bůh žil ve třech komářích, andělé

jsou stvořeni z božího ducha, světla a ohně (tyto názory se dosud zachovaly v prostém ruském lidě a nikdo se neodváží o nich pochybovati, a kdo to učiní, toho lid prohlásí za nevěrce). V těch spisech čteme rozmluvy Adama s Kristem, evangelisty Jana s Abrahamem; tam se sdělovaly podobné události většinou v podobě otázek a odpovědí. Dáme příklad. Otázka: Když byl Kristus ukřižován, Josef Arim. ho sňal s kříže a nesl ku hrobu, co k němu pravil Kristus? Odpověď: Kristus řekl: Josefe, zpívej: Svatý Bože (t. j. píseň, která se zpívá o pravoslavných pohřbech, jako u katolíků Miserere mei Domine).

Dávali takové ostroumné otázky: Stojí hora na dvou chlumech, v té hoře hluboká studna, na vrchu hory dva samokvětné kameny, a nad nimi leží dva lití lvi. Odpověď: Hora — člověk na dvou nohách, kameny — oči jasné, lvi — černé brvy, studna — jícen a žaludek.

Bylo mnoho knih čarodějných a mystických o travách léčebných a zelinách jedovatých, knihy astrologické a alchymické, které pronikly na Rus ze západu.

Rozličná proroctví a apokalyptické, mystické výpočty hlásaly, že brzy prý se narodí antikrist z jeptišky panny. Před koncem světa bude panovati nad celým světem žena smilnice, za jejíž dob nepravosti a ohavnosti nabudou neslýchaných rozměrů, prznění chrámů, rouhačství, smilstvo bude se pokládati za dobrý skutek, vůbec neřesť zavládne vším; ale tu se zjeví archanděl Michael a udeří ženu smilnici srpem, otočí ji jako žernovem, uhodí svým žezlem a svrhne ji do hlubin mořských. V tu chvíli právě se narodí antikrist. Král Michael zvedne ruce k nebi a podá křesťanské království Bohu a Otci...

Mezi obyčejným lidem koluje dosud mnoho takových podání a legend, a lid jim věří více než písmu svatému. Nedávno na př. pisatel slyšel od jednoho mužíka tento výklad, proč Kristus odpustil lotru visícímu s pravé strany. Když sv. Josef prchal s Boží rodičkou a svatým děťátkem před Herodesem do Egypta, vyšel jim po cestě v ústrety loupežník; dal se s nimi do řeči a mezitím vzal svaté dítě na ruce, pohýčkal je a vrátil opět matce; a když sv. Josefa s rodinou bez poškození opustil, vyskočili z lesa ostatní loupežníci, a počali jemu velmi domlouvati, proč nezabil všechny; vždyť přísaha jejich zní, neživiti nikoho, kdo jim padne do rukou. Loupežník se vymlouval, že jaktěživ neviděl tak krásného děťátka, že se mu jeho zželelo a on proto je všecky propustil. A za jeho útrpnosť Kristus na kříži jemu řekl: „Ještě dnes budeš se mnou v ráji.“

Olearius, který cestoval v XVII. věku po Rusi, píše: „Ils (Moscovites) n'apprement point d'art ni de science et ils n'appliquent point leur esprit a l'étude; au contraire ils sont si ignorens qu'ils croyent qu'il faut être Sorcier pour faire un Almanach, et qu'on ne sauroit prédire les revolutions de la lune ni les eclipses, que l'en n'ait communication avec le Daimon etc.“ Moskevský lid byl

velmi nespokojen a div, že se nezbouřil, když jej car chtěl učiniti svým dvorním astronomem.

Lid nedělal rozdílu mezi obrazem a Bohem. (A tak i podnes; na otázku pisatelovu, jaký jest rozdíl mezi svatým Nikolajem a Spasem, odpověděl mužík: „Inu, abych vám upřímně řekl, na oltáři jsou oba, pop vykuřuje stejně před oběma; Nikoly máme dvakráte do roka, na jaře a v zimě, a na Spasa bývá několik svátků, nejlepší je první Spas, když nám všechno uzraje“ [t. j. dne 1. srpna r. p.], dále nebadal jeho rozum.) Kněží, jak již praveno, přílišně se nelišili od prostého lidu, a ti, kteří byli písmaři, zabývali se malichernými otázkami scholastickými, na př.: Na jakém stromě se oběsil Jidáš? Odpověď: Sirnachij. — Otázka: V jakém měsíci stvořil Bůh Adama? Odpověď: V březnu dne 25. Kněží nerozuměli učení Kristovu a nechápali smyslu epištol sv. Pavla.

Ale právě, že byli takovými čirými nevědomci, zakládali si staří Rusové na svém nepatrném vědění, nabytém z takových apokryfických knih. Cestovatel Ulfeld praví, že Rusové jsou tak hrdí a domýšliví, že všechno, co řeknou, třeba míti za svatosvatou pravdu; odporu nedopouštějí, a kdyby i někdo chtěl odporovati, nevyslechnou, a padnou do řeči, zcela nelogicky přecházejíce na nový předmět. Mnozí ani nechápali smyslu slova — víra!

Hádání, čáry a kouzla byly nejlepšími prostředky ve všech okolnostech života. Čarovalo se pomocí sv. evangelia a církevních nádob; proti každé nemoci byl kouzelný prostředek a modlitba k nějakému svatému neb andělu. K tomu účelu vymýšleli nebývalá jména andělův a svatých, jako na př. anděle Razail, Noil, Rusail, Panfaraon, pomáhajících prý člověku v rozličných okolnostech. Jména tato vzata z jednoho Soloveckého izbornika, jakož i následující zaříkaní pro zabloudilého: Svatí boží vyznavači Gurie, Samone i Javive! jakož jste navrátili zbloudilou děvu do města Edessy, tak i mne (rci jméno) zbloudilého navraťte: Abrahame, svaž, Izáku, žeň, Jakube, cestu mu vymeť a cestu mu (rozumí se běsu, jeho jméno z bázně se nevyslovovalo a i nyní lidem nevyslovuje) udělej matnou, anděle zažeň, ve jménu Otce i Syna i Ducha Sv. nyní a vždycky a na věky věkův amen.

Kolduni (hadači) a čaroději pohanští zachovali se tajně mezi lidem od počátku křesťanství, ale v XVII. věku znova se rozmnožili, ožili, veřejně chodíce a vykonávajíce své žertvy, tak že vláda byla nucena proti nim zakročiti.

Jurodyrije (blázni, idisté, kretini) a kasty (trpaslíci), urody (lidské obludy) jmíny za zvláštní nádoby boží, a ctili se lidem jako „boží lidé“ (což i dosud se zachovalo, vůbec názory lidu v krajinách odlehlých se neliší valně od názoru oněch dob); ano u dvora cařice Paraskevije Feodorovny byla zařízena útulna pro podobné tvory; jurodivého Timofeje Archipova ctili za svatého a proroka.

Na všecky záhady dávala odpověď jediná kniha: Apokalypsis sv. Jana; ona všecko vysvětlovala.

Ve vyšších a majetných třídách panovala chladnosť a indifferentism k víře, obé spojené s nejhlubší pověrou; bojaři a kupci

nedbali povinností křesťanských, neznali svátostí, po celý život ani ku zpovědi a přijímání nechodili, svátků nedbali. Ženili se a vdávali pokrevní nedbajíce zákazů církevních, ano mnozí i po dvou ženách měli, jsouce s oběma oddáni (o kuběnách a nevěstkách v domech bohatých ani se nezmiňujeme). Míti několik souložnic patřilo k dobrým mravům.

Taková mravní zkáza a zpustlosť přiváděla přísné křesťany na myšlénku, že poslední doby nejsou daleko. Protož sami pevně se drželi starých dobrých pořádků, zděděných po otcích, podle kterých žijíce spasili se rušti svatí; vzdalovali se zkaženého světa, a když patriarcha Nikon počal řadu oprav v duchu cizím, ačkoli ve skutečnosti jakožto apoštol osvěty, lid se od něho odvrátil, naslouchaje svým samorostlým prorokům, a v očekávání soudného dne odloučiv se od ostatního pokročilého světa počal uznávati za pravé jen to, co bylo čistě ruským, nenakaženo cizinou, a z této odloučenosti vzniknul rozkol.

Rozkolník tvrdí: my nejsme novotáři, my zachováváme víru a mravy svých otců, žijeme dle svaté pravoslavné víry; ale přívrženci Nikona, ďáblova proroka (t. j. tedy církev panující), jsou novotáři, chytili se latinských a jiných jeresej (bludů). My jsme starověrci aneb staroobrjadci. (Pokračování.)

Luben Karavelov.

Jeho činnosť literarní i politická.

Od J. A. Voráčka.

První bulharský belletrista, v opravdovém významu toho slova, toť L. Karavelov. Jeho zásluhy o literaturu jsou veliké. Prvním svým vystoupením okázal znamenitý talent, který za jiných okolností mohl nabyti evropského jména. Takto zůstal Bulharem v každé řádce. Překladem ztrácí se mnoho a mnohé věci i dobře přeložené zůstávají jaksi nejasnými a nepochopitelnými všem, kdo neznají dopodrobna bulharského života z vlastního poznání. Za to však všechny práce Karavelovy mají tím větší cenu pro Bulhary. Neméně vydatna byla i jeho působnosť politická. Maje za předchůdce Rakovského, dovedl po jeho smrti soustřediti kolem sebe všechny emigranty žijící toho času, ať v Srbsku, nebo v Rumunsku, a přivésti k cíli vše, zač umřeli jeho následovníci, jako Hadži Dimitr, Vasil Levský, Botev a j. — Pokusíme se o vylíčení jeho života, ovšem jen krátce, poněvadž důkladné biografie o něm dosud není.*)

Luben S. Karavelov narodil se, podle udání Z. Stojanova, r. 1837. v měsíci listopadu z rodičů dosti zámožných. Děd jeho

*) Hlavním vodítkem této stati byly nám: článek od S. Bobčeva v Plovdivské Náuce r. 1881. ročník II., sešit 1. a 2. pod názvem „L. Karavelov a jeho literarní působnosť; dále feuilletony od Z. Stojanova ve věstníku „Južna Bulgaria“ r. 1885. a konečně kniha St. Zajmova nazvaná „Minalo-to“.

byl jeden z hlavních beglikčijí (handlířů v ovcích) ve městečku Koprivštici. Prvého vzdělání nabyl ve svém rodném místě, jak se nám o tom zmiňuje v „Zápiskách o Bulharsku i Bulharech". „Když mi zaklepala na rámě sedmá Koleda," píše Karavelov o sobě, „matka má zavedla mne k popovi, jak toho času zvali učitele, který dal mně jak náleží poučení a radil mi, abych se nespřátelil s rákoskou. Po celých sedm let byl jsem nucen odříkávati malé i velké večerní „hory", Davidovy žalmy a mnoho jiných modliteb a říkaček. Toť to první, — sedm let bylo ztraceno zcela na prázdno. — Po těchto sedmi letech nebesa nám seslala učitele s evropským vzděláním, který se postaral o reformu školy, odstraniv životy svatých i žaltář, a prvně nám pověděl, že ‚bulharská mluvnice nás učí, jak máme mluviti a psáti čistě bulharsky' a že ‚zeměpis je náuka o zemi', že ‚arithmetika je náuka o číslech' atd. Rozumí se, že tyto moudrosti počali jsme se učiti zejména v oné době, kdy nám již pod nosem chmýří vyráželo a kdy naši otcové začali pomýšleti, co mají s námi počíti. Avšak nové učení z počátku zdálo se nám směšno a bezúčelno, poněvadž jsme zvykli na žaltáře a jiné ještě knížky. I vskutku, není-li směšno hlásati patnáctiletému jinochu, že dvě a dvě jsou čtyři, že ‚řeka se jmenuje taková voda, která teče od shora dolů'? Není-li směšno dále hlásati osmnáctiletému mládenci, že ‚bulharský jazyk má 32 hlásky', nebo že ‚živočichové se dělí na masožravé i býložravé'? Mimo to, jakž bylo možno, aby vyrostlý žák dokončil aspoň čtyři gymnasialní třídy, když byl učitel sám a sám a k tomu ještě přinucen přednášeti v několika třídách všechny předměty? Nutno, abych vám řekl i to, že jestli na příklad bylo málo žáků ve čtvrté třídě, učitel je vřadil do páté, tak že učenici přeskočili od podstatných jmen ku skladbě, od řeckých dějin ke křižáckým pochodům, od trojčlenky k algebře a od Vídně do Ameriky."

„Když dospěl jsem až po Nerona a Filipinské ostrovy," pokračuje Karavelov, „otec můj změřil si mne od hlavy do paty, zaradoval se nad mým vzrůstem a prohlásil, že je čas, abych opustil všechny Alkibiady a Miltiady i abych pomyslil o praktických potřebách, totiž abych vstoupil do skutečného života."

‚Vím, že učení je dobrá věc', povídal mi otec, ‚ale neuživí tě. Třeba abych tě dal k mistrovi na krejčovinu.'

„Otcovo mínění bylo mi zcela vhod. Po třech nedělích ocitnul jsem se v Odrině (Edirne), seděl jsem s náprstkem v ruce a spravoval jsem různé cáry a záplaty na starých šatech tureckých. S Bohem, Sokratové, Brutové a Karthaginci! Rozumí se, se náprstek vousatému člověku, jako já již byl, nebyl příliš lehký a že kříž a krk špatně zvykaly po celý den, který sestával ze šestnácti hodin, tvořiti polokruh. Ať si říká kdo chce, co chce, já vám řeknu, že osmnáctilému člověku bývá jehla těžší, nežli Suvarovu pochod přes Alpy. Budiž mi dovoleno říci i to, že má krejčovina podobala se školskému učení jako kapka kapce, poněvadž jedno i druhé nebylo v čas a poněvadž obě začaty bez

naznačeného cíle a bez jasného vědomí. Během šesti měsíců, přivedl jsem své řemeslo tak daleko, že byl mistr přinucen, požeIiti svojí stravy a ukázati mi dvéře. A tak jedenáctileté školní cvičení nepřipravilo mne ani, abych mohl býti dobrým krejčím, neb abych chleba si vydobyl.“

„Otec můj se znova zamyslil. Někteří jeho přátelé, vidouce, že léta má ke všelikému mechanickému řemeslu minula, poradili mu, aby mně vybral nějakou lehčí práci, avšak jaká práce byla by pro mne lehčí a milejší, toho ani jeden z nich neuměl určiti. Můj otec zabýval se kupováním skopců, posýlal je do Cařihradu a prodával řezníkům i obecenstvu na svátky (kurbanbajram). Před třiceti lety přinášelo toto řemeslo podnikatelům a bohatým překupníkům dosti zisku, ale po sebastopolské válce počalo padati. Příčiny jsou známy. Ale ať již bylo, jak bylo, otec mi koupil koně s křivými nohami (za 200 grošů), aby mne mohl vzíti s sebou. Obešli jsme sofijské, pirotské a berkovské vesnice, abychom se dostali do jižních krajů srbských a nakoupili levnějšího a lepšího zboží. To bylo 30. března r. 1852.“

Podle Z. Stojanova odešel Karavelov přímo do Plovdiva, kde poznal zblízka řecký živel tohoto města a seznámil se se všemi místy, jak se sám o tom ve svých „Zápiskách“ zmiňuje. Tam podle přání svých rodičů byl dán na učení k jednomu Řeku, aby se naučil řecko-plovdivskému tonu. „Již před městem,“ vypráví Karavelov, „byl jsem přinucen koprivštické ‚potury‘ i kabátec zaměniti řeckými ‚karavanami‘, modrými punčochami a fialovým fesem.“

Nejpřednější prací jeho v domě Janka Ušaklije bylo: 1. kupovati kočkám osrdí od řeckých řezníků: 2. čistiti nargile (tur. dýmku) svému pánu; 3. nositi mu zápalky, choditi za kokonou (paní) Jankovicí po ulicích; 4. kupovati jí trnky k zavařeninám (sladko); 5. býti pohotově k obsluze hostí atd.

Mimo tyto blaženosti býval přece šťastným, zaslechl-li laskavého slova od černookých sousedek kira (pana) Janka, mezi nimiž byla i jeho vlastní dcera.

„Ach, proč jenom neznáš řecky a proč jsi se narodil Bulharem?“

„Tohle černé obočí a růžové rty jsou zvláštností bulharskou, povídaly si mladé Kleopatry, a já seděl u nich jako kohout na smetišti,“ vypráví Karavelov sám o sobě.

Vlastní jeho rodiče vyprávějí, že když se vrátil do Koprivštice, našli mu v uzlíku drahý prsten a několik jiných potřebností zamilovaných.

Plovdiv zůstal důležitým rozhraním v jeho životě. Tam poznal a viděl hlavní rozdíly mezi prostým, nezkaženým venkovem a mezi čarbadžijským Plovdivem. Postačí připomenouti, že kdyby nebyl býval v Plovdivě, nejtypičtější osoby v jeho povídkách byly by zůstaly nepoznány.

Z Plovdiva vrátil se Karavelov do svého rodiště a procestoval pak takřka celé Bulharsko, Makedonii a Srbsko, stý-

kaje se se všemi vrstvami národa. Této okolnosti třeba děkovati, poněvadž z té doby datuje se sbírka bulharských písní, hádanek, přísloví atd., jak je později vydal po rusku pod názvem „Byt Bolgar". Při tom zůstává neobjasněno, kdo probudil v něm onu touhu po bulharských národních stkvostech, když tehdejší škola nijak k tomu ho nenabádala. Zdá se tedy pravdě podobno, že Karavelov v době svého pobytu v Plovdivě poslouchal známého N. Gerova, jak N. Gerbelj ve své anthologii*) o něm poznamenal. K tomu opět C. Bobčev připomíná, že se učil nejspíše ruskému jazyku a literatuře, aby byl snáze připraven pro budoucí studie v Rusku. I tato poznámka podobá se pravdě, protože toho času a sice po krimské vojně odcházelo mnoho mladých Bulharů do Ruska, aby se vycvičili ve vojenských náukách. Jisto je, že i L. Karavelov odešel do Ruska, aby se posvětil Martově umění, avšak záhy, poznav ruskou literaturu, oddal se Musám a stal se literatem. Při tom dal se zapsati jako mimořádný posluchač na filologické fakultě moskevské university. Nemaje však dostatečné podpory, zakusil v plné míře slastí chudého studenta a strastí života ode dne ke dni.

„Nejprve," vypráví Karavelov sám S. Bobčevu, „měl jsem několik žluťáků, které přinesl jsem si z domova; později obdržel jsem ještě několik, avšak to mi nestačovalo. Záhy byl jsem nucen děliti své kopejky s bratrem Petrem. U čerta! Papíry záhy vylétly z kapes a my počali trpěti hlad. Později ještě pustil jsem se do spisování, a když uviděl jsem, že se má práce vyplácí, oddal jsem se tomu tím více, až pomalounku zapomenul jsem university."

Doba, kdy Karavelov žil v Rusku, patří k nejdůležitějším stránkám v ruské historii. Spadá totiž do této periody osvobození 20 millionů nevolníků. Zároveň s nastolením pozdějšího cara Aleksandra II. počal i nový bujarý život v písemnictví, jehož hlavními představiteli byli nadaní kritikové Dobroljubov a Pisarev, dále spisovatelé Černyševský, Turgeněv, Písemský a jiní. Působnost předních spisovatelů ruských nezůstala bez popudu na Karavelova.

Hlavním přítelem byl mu panagjurský rodák a dobrý mathematik Teodorov, avšak mezitím co tento připravoval se k důstojnické zkoušce, Karavelov pracoval o „Památkách národního života Bulharů", které vydal r. 1861. v Moskvě.

Prvou jeho prací byl studentský almanach „Bratski trud", vydaný z úspor tehdejších bulharských studentů v Moskvě. Redakci vedl známý spisovatel K. J. Žinzifov.

Další důležitou prací jsou, jak již vzpomenuto, „Památky národního života Bulharův", obsahující přísloví, pořekadla, legendy, písně a vylíčení hlavnějších svátků s vysvětlením jazykových zvláštností a s malým bulharsko-ruským slovníčkem. Peněžitou podporu dal ku vydání sám J. S. Aksakov.

*) Поэзія Славянъ, poetické překlady ze slov. literatur.

Od této chvíle spatřuje se jméno Karavelovo častěji v ruských věstnících, jako v „Bibliografických zápiskách" r. 1861. č. 9., kde uveřejnil „Přehled bulh. písemnictví", dále v „Ruském věstniku" a v „Petrohradských vědomostech", v nichž umístil celou řadu povídek a obrázků z bulharského života, rozumí se, že rusky. Mnohé z nich byly vydány i bulharsky, jako na př. „Bulhaři za starých časů", „Neda", „Vojvoda", „Nad cizím hrobem pláčou beze slz" atd. R. 1867. uveřejnil v „Ruském věstníku" „Zápisky o Bulharech", jejichž pokračování nalézáme později ve věstníku „Znanie", vydávaném v Bukurešti. Téhož roku objevil se ve „Filologických zápiskách" článek téhož o Vuku Karadžiči. Karadžič byl mu vzorem. Roku 1868. vyšla další stať Karavelova v „Žurnale ministerstva národní osvěty" pod záhlavím: „O jinoslovanské literatuře" (1868., kn. VI. str. 882.—901.).

Takovým způsobem prožil Karavelov v Moskvě devět let, zakusiv zla i dobra, až konečně roku 1867. nebo 1868. opustil Moskvu, buď nespokojen prostým literarním živořením, nebo proto, že cítil v sobě jinou sílu, která naplňovala mu celou duši smělými plány politickými a vèrou v budoucí vzkříšení nejen svého národa, nýbrž i všech Jihoslovanů, žijících v turecké porobě. A taková myšlénka pudila ho z Ruska, kde nemohla se uskutečniti. Svou nespokojenosť s Ruskem vyjádřil Karavelov v básničce, nadepsané: Bratu Ja. K . . ., kde činí srovnání mezi ním a sebou následujícími slovy:

„Tys odešel, aby střádals
ve kupeckém světě,
a já zase? Neptej se mne!
Do Ruska jsem zašel,
abych mezi žitem hledal,
zda bych pšenku našel...
Nenašel jsem. I tam také
professor jen práší,
za něho jsou Tit a August
praví velikáši,
Cassius však, Brutus, Cato
ti jen hnusná špína" atd.

Z toho, zejména z posledního čtyřverší viděti, kam vlastně Karavelov směřoval. Jeho jižní balkanská povaha a mysl nesrovnávala se s nevlastním despotismem. Chtěl život, chtěl vlnící se moře a ne stojaté močály, chtěl zápas, chtěl svobodu a ne mrtvé, neživé lidi kolem sebe, jak sám o sobě pěje:

„Hledám právo, chci svou vůli,
svoboden chci žíti,
nechci déle trápiti se,
nechci hladov mříti" atd.

a jinde zase:

„Ažtě umru, nepohrob mne
mezi mrtvolami — —
tam kde není boje, ruchu
těžko spát, se zdá mi.

Pochovej mne kraj Dunaje,
na svišťovských polích,
kde květiny, keře kvetou
na všech nivách, rolích.
Až zašumí tichý vánek
a s ním Dunaj siný,
radostně pak sobě zvolám:
mrtev nejsem nyní.“ *)

Z Ruska odebral se Karavelov do Srbska, kde to kvasilo již proti Turkům, a kde mohl rozvinouti větší politickou činnosť. Za krátko byl i zde znám a všichni čelnější spisovatelé a politikové přijali ho do svých řad jako domácího. Za nedlouho seznámil se též s literaturou i s jazykem, tak že súčastniti se mohl podniku srbské omladiny při vydávání časopisu „Mladá Srbadija“. —

„Povídky a pověsti Karavelovy,“ podotýká Bobčev, „se čítaly i u Srbů, jako dříve u Rusů. Měl jsem příležitosť poslechnouti pochvalných úsudků o činnosti Karavelově v Srbsku. Lákavý jeho sloh, vroucí jeho duše, vetkaná do jeho spisův i do rozumných myšlének, nemohly nelíbiti se poetickým a od přírody nadšeným Srbům. Ze srbských jeho prací zaslouží zvláštního povšimnutí zejména ‚Je-li osud vinen‘ a vážně náučná stať ‚Z mrtvého domu‘, v níž autor rozebírá otázku vězení.“

Srbská mládež četla s nadšením jeho články. Na důkaz toho podává Z. Stojanov tu zmínku, že když jednou Karavelov ocitnul se v městském parku, obecenstvo ustrojilo mu malou ovaci, volajíce „živio Luben Karavelov“. Avšak demokratický jeho duch nelíbil se valně srbské vládě, která byla vyrušena ze svého klidu a to zejména, když uveřejnil v jednom ruském listu článek nadepsaný „Srbský ministr Cukič“. Od té doby hleděli ho odstraniti. Vhodnou příležitostí k tomu bylo zavraždění knížete Michalja Obrenoviče. Podezření padlo na Petra Karadorděviče a jeho stranu. Mezi podezřelými byl i Karavelov. Prchnuv do Rakouska byl polapen a vězněn po šest měsíců v Maďarsku, a to v Pešti.

Byv propuštěn odebral se do svého domova, avšak zde byl ohrožen opětně řeckým metropolitou v Plovdivě rovněž jako tureckou vládou, která znala již jeho činnosť a záměry. Nezbývalo mu tedy, nežli pustiti se do Rumunska, kde tolik jeho rodáků nalezlo pohostinného krovu. Bukurešť byl již odedávna jaksi hlavou všech Bulharů. Tam odtud šířil Rakovský své politické přesvědčení, tam sebíraly se „volny pomošti“ ke všem politickým podnikům a zkrátka, z Bukurešti vycházely myšlénky pro budoucí povstání. Rumunští předáci věděli o všem, ale chovali úplnou mlčelivosť.

Karavelov přišel do Bukurešti po smrti Rakovského. Bylo třeba nového chefa a tím nemohl býti nikdo jiný než Karavelov.

*) Úryvky zde podané jsou vyňaty ze sbírky „Nova pěsnopojka“, vydané Karavelovem r. 1878. v Trnově.

Bylo to v době pohnuté. Jedna četa za druhou odcházela do Balkanu. Byly to zejména čety: Totěva, Hadži Dimitrova a Panajotova. Čekalo se i pomoci od Napoleona. Ne tak soudil Karavelov. „Bulharsko patří Bulharům," tvrdil tento, „a my sami třeba abychom se osvobodili, naše paže třeba, aby nám vydobyly svobody. Kdo očekává pomoci od druhého, není hoden života." Tak a podobně vyjadřoval se Karavelov ve věstníku „Svoboda".

Prvé číslo tohoto listu vyšlo 7./19 listopadu r. 1869. a bylo přijato s všeobecným nadšením. „Cíl ‚Svobody' je hájiti bulharské zájmy a ukazovati cestu bulharskému národu, kterak by nabyl svobody a politické neodvislosti," tak napsal do svého programmu. Mimo zjevné nepřátely Turky znal dobře i pokrevné nepřátely, kteří byli patrioty jen potud, pokud to vynášelo. Proto obořil se i na tyto a neušetřil nikoho, bodaje ostřím svého péra na levo i na pravo. Všechny klevety, roztroušené o něm z nepřátelské strany, jakoby nebyl pravým vlastencem i že nadržuje Srbům, poněvadž oženil se za Srbkyni, a podobné jiné klepy umlkly záhy. Celé čtyři roky prodlužoval Karavelov novinářský boj a po celou tu dobu vycházel jeho list pravidelně, — zvláštnosť bulharských listů — z počátku dvakráte a později jednou v týdnu. Také programm listu po celá čtyři léta se nezměnil. Vůbec jeho „Svoboda" a později „Neodvislosť" dlouho zůstanou vzorem bulharským novinářům.

Znaje slabosť a nedostatečnosť svých rodáků k svrhnutí tureckého jha, hlásal náuku o spojení se Bulharů, Rumunův a Srbův, ano i Řeků, v tak zvanou balkanskou konfederaci. „Osud těchto národů je naším osudem. Pouze pomocí těch můžeme upevniti svoji svobodu a politickou nezávislosť," hlásal Karavelov.

(Dokončení.)

O úředních a rodových titulech v Polsce.

Napsal Josef Łepkowski.

(Dokončení.)

Jak zajisté církevní politika s civilní se slučuje v zemích katolických, ježto není cíle, jenž by je rozlučoval, tak naopak řády rozličných národů mají různé cíle, z nichžto časem jeden odporuje druhému. Proto podle výroku našeho Spasitele nikdo nemůže sloužiti dvěma pánům, a podle mínění starých filosofů bývá ten pokládán za bezectného, t. j. beze slávy a cti, kdo jest občanem dvou národů. Tážeš se, kam to směřuje? Hle k tomu, abys věděl, že nesláva spadá na ty, kdož nepřestávajíce na šlechtictví a vyznamenávání ve své vlasti honí se za tituly cizozemskými. Třeba ti přitom věděti, že tituly: Ducum, Comitum Palatii, Marchiae, Provinciae, Castrorum, Distinctum, jakož i Baronum (jimž odpovídají německé: Herzog, Phalzgraff, Marggraff, Landgraff, Freyherr) ve starém věku

neznačily stupně šlechtictví, nýbrž úřad. Teprv za nynějších císařů římských získaly význam titulů. Postupem tedy času, kdy klesal lesk říše, úřady toho druhu v některých rodinách staly se dědičnými, a císařové počali je udíleti. To snad zůstane ve spojení s výmyslem, že pásy a řetězy zlaté, ustanovené ku věznění, staly se ozdobou. Ti také, kteříž dostávají tituly od císařů říše římské, jsou zavázáni přísahou anebo mocí privilegii věrnými býti říši anebo panovníku, jenž jim tituly udílí. To tedy jest nepochybně příčinou, proč zákony naší vlasti zabraňují přijímání titulův od cizích mocnářů. Jak totiž nemá býti pokládán za cizozemce ten, jenž děkuje za dobrodiní mocnáři cizímu a naší vlasti častokráte nepříznivému? Proto také naši předkové, svatě zachovávajíce ten obyčej, nejen nežádali podobných titulův, ale dokonce odmítali tituly jim udělené. Vzhledem k tomu podám ti příklad z vlastního rodu. Třeba věděti, že ucházení se o podobné tituly cizozemské vzniklo u nás toho času, kdy král Sigmund sešel se ve Vídni s císařem Maxmilianem I. r. 1515. Tam když mocnáři jak o závod usilovali, aby vlídností a štědrostí převýšil jeden druhého, zvláště před rozjezdem rozdávali různé dary a tituly jeden druhému, a každý své družině. Císař, aby nevydal tolik zlata (jež by našinci zajisté byli zamítli), podle svého zvyku beze všeho vydání nabídnul podobné tituly vznešenějším osobám ze družiny královského dvora. Leč kdy vzhledem k tomu byla svolána rada, ustanoveno poděkovati mu a oznámiti, že přestávajíce na šlechtictví své vlasti chtějí jediné s ním žíti, a král i vlasť že jim hojně dávají ozdoby a vyznamenání. Z té příčiny že tedy nechtějí zaváděti nic nového a nesouhlasného se zákony své vlasti, jakož i s rovností všem společnou. A co dále? Vážnější muži rozešli se tímto míněním; ale mladší a pyšnější soudili, že je třeba kořistiti ze příležitosti, proto mnozí z nich pro sebe a své potomstvo přijali tituly hraběcí, jimiž nyní se honosí. Toť tedy u nás nejdávnější příčina a počátek hrabat. Zůstalo však málo rodin, kteréž by mohly ukázati privilej, jejž ten císař jim udělil; mnohé totiž vymřely anebo zanikly chudobou. Mnozí konečně polehtáni různými příležitostmi, zvláště v poselstvích (s nejhorším příkladem důvěry ve vlasti) přijímali podobné tituly od cizích mocnářů, nejen od císařův, ale i od papežův a králů Francie, Španělska a Portugalska. Snad se mne otážeš, kam to míří? K tomu, abys věděl, že v tom komonstvu Sigmunda I. byl můj praděd a tvůj prapraděd, Mikuláš Firlej, nejen na prvém místě mezi senatory, ježto byl vojevodou sandomířským, ale i znamenitý a proslulý z několika válečných výprav slavně vykonaných.

Kdož by pochyboval, že muž takové hodnosti nebyl by mohl snadno dostati podobný titul, kdyby spíše nebyl zamítl titul dobrovolně jemu nabízený. Skutek tento nejen že mu zvětšil přízeň a česť u krajanů, nýbrž získal mu i tentýž titul ode Lva X. beze všeho přičinění. Mezi památkami naší rodiny je totiž list, jímž Lev X. udílí jemu onen titul hraběcí. Tak se zajisté děje, že i sláva

i chvála jde za ctností jako za tělem stín, jenž honí utíkající od něho, ale utíká od těch, kteříž jej stíhají. A to je vlastně pravdivé šlechtictví, kteréžto velkými ctnostmi předků dlouhým průběhem časů čestně se udržuje a odkazuje potomkům. Nemysli, že toť jediný příklad pohrdání tituly; jakož dělo se v naší rodině, tak v celé Rzerzypospolité. (Tu podává ještě jiné příklady.)

Ale ježto mnoho králův anebo knížat má moc jmenovati hrabata, barony a těm podobné, proč našinci chtiví takých titulů neprosí za ně spíše vlastních panovníků? Či se domnívají, že naši králové mají menší moc nežli jiní mocnáři křesťanští? Snad vědí, že naše zákony se opírají takým titulům? Vzhledem k tomu nikterak dobře nečiní; jednak totiž ponižují krále své pod jiné, jednak však dobrovolně v niveč obracejí zákony a hodnosti své vlasti. Slušnoť spíše, aby zákony vlasti dovolovaly vyhledávati takových titulů ve vlasti těm, kteříž jsou jich žádostivi, než aby naproti zákonům děly se zjevné přestupky. Povinností dobrého občana je totiž, aby až do smrti bránil přede zkázou důstojnosti svého mocnáře, aby bránil své vlasti a zákonů vlasteneckých. Tázal bych se nyní našich akademiků (studujících v Ingolštatě), kteříž tak určitě rozhodují o hodnosti našich rodů, kdyby náš mladý Zamoyski obrátil se k nim, jaké by mu asi naznačili místo? Ani německý, ani žádný jiný privilej neklade ho v počet hrabat, a on sám (podle příkladu otce svého) nepřijal by toho titulu.

Vznešenosť a lesk jeho šlechtictví nedovolí mu totiž, aby stál níže, aniž by zajisté obyčejné šlechtictví stavělo ho níže než osoby poctěné tituly. Totéž lze říci také o Sieniawských a jiných nejstarších a nejslavnějších u nás rodinách, jichžto posud nákaza pýchy se netknula. Ještě jeden skrupul v té příčině musím ti vyvrátiti. Mohl by tam kdosi namítnouti, že rodiny v Litvě a na Rusi jsou vzhledem k tomu šťastnější nežli naše. Členové jich totiž sami se nazývají ve svém jazyku vůbec knjazi, což naši překládají slovem kníže. Zde sluší míti na paměti, že zákonem bylo Unii vyhrazeno: aby každému z těch národů celosť starodávných titulův a obyčejů (neodporujících zákonům) zůstala neporušena. Litevská a ruská knížata liší se však dvojím způsobem: některé rodiny totiž vyvozují počátek svůj ze kmene velkých knížat, některé však pocházejí z pokolení dávných knížat ruských. Nechci je zejména uváděti, abych nevědomostí svou nepřidal někomu, co mu nenáleží, aneb nepominul někoho. Tu dosti na tom, že takový původ má více lesku a vznešenosti ve svém rodě a spíše se blíží k titulům knížat zahraničných, ježto zákony a obyčeje vlasti to dovolují — s tím toliko vyhrazením, že mají postoupiti předností hodnostářům a úředníkům, jež král obdařil výsadami, a že užívají rovného práva s celým stavem šlechtickým ... Národu polskému nescházely konečně podobné rodiny, kteréž pocházely z rodu našich bývalých králů; takové rodiny byly: četná knížata ve Slezsku, Mazovii, v Pomoří a jiných zemích království ... My zatím udržujeme se v mezích, jež jsou nám položeny vlastí a jejími zákony. Je tu pro nás dosti místa k lovu vyzna-

menání, dosti odměn ustanovených těm, kteří se proslaví... Uč se rozeznávati pravé šlechtictví od nadutého, vlastní od cizího, skutečné od prázdného, volné a právní od zapovězeného, prací a ctností nabyté od svévolného a marného. Nechť nevábí tě tituly spíše pochlebné nežli zdobící, a věnuj snahu svou ctnostem nejvyšším, práci a vědě. Toť cesta ku slávě... Následuj včely, které sbírají med z každého květu, a co škodlivé jest, zůstavují." —

Cizí tituly, a snad ještě více rozsáhlý a převážný v Rzeczypospolité vliv těch, kteříž je měli, dráždil a pobuřoval šlechtu, ponoukaje ji k výstupům v té národní záležitosti. Roku 1638. vydán tedy zákon, jímž zakázáno bažení po zahraničných titulech a zabraňováno přijímání těch důkazů milosti císařské. Po několika letech obnoveno a zostřeno zákaz tento. Ano šlechta posunula ještě dále svou nechuť k těm svazkům s cizinci, ježto r. 1673. vydán zákon: že infamis je ten, kdo užívá jiných kromě vlasteneckých titulův, a před soudem že odpovídati má z chování takového.

Někteří magnati také hned se osvědčili podle soudu všeobecného. Ossoliński přestal užívati titulů jemu propůjčených, ano Lubomirski kázal, aby napsáno bylo na jeho náhrobek (r. 1649.), že nechtěl hodností, jež oba Ferdinandové udělili rodu jeho.

Ve druhé polovici XVII. věku Rzeczpospolita se lekala za svou celosť, zákony tedy zůstaly v zákonnicích, a za času válek a domácích svárů ne již zákony ale soukromníci vedli spory o tituly. Cizí rodiny povýšené na šlechtictví spojovaly se se šlechtou v její řád bratrský.

Tenkráte sice ještě Sapiehové odmítli knížecí titul jim nabízený, ale Sułkowski (r. 1733.) přece přijal hrabství a později (r. 1752.) knížectví, Jablonovští pak v době té počali se psáti knížaty. Taktéž Woroniečtí, Czetwertyńští, Massalští, Pałubińští a Ogińští užívají knížecího titulu v polovici věku XVIII.

A není divu. Odmítnouti hodnosť — k tomu třeba býti velkým skromností, aneb jen hrdým. Ostatně lidé kromě vlastních vad mívají ty, jež věk přináší. Pokoru asketickou za pravidlo a vzor klásti nelze.

Šlechta obnovila zase staré zákony (r. 1738.), a kancelářům přikázáno nepřipouštěti, aby v úředních spisech figurovaly tituly. Ale Niesiecki a Duńczewski dodali tenkráte nového lesku erbům. Akta unie lubelské pomohla k legalnímu odvození rodů knížecích; oni tedy jali se dokazovati, jedni že pocházejí od Ruryka, druzí od Gedymina,*) jiní ze Srbska, ano i od chanů tatarských. Odtud vykazují heraldikové polští více nežli 60 jmen vesměs knížecích, ku pravdě podobným způsobem odvozených.

Pakta konventu (r. 1764.) zavázala Stanislava Augusta, aby indigenaty a tituly šlechtické byly udíleny pouze většinou hlasů

---

*) Velkého knížete litevského, jenž nastoupil vládu asi r. 1315. Pozn.

sněmovních, — ustanoveno tedy písemně novopečené šlechtictví. Zabráněno také udílení neofytům šlechtictví, jež i křesť dával, a což přece Litva zachovala pro sebe. Sněmovní konfederace udělila knížecí titul bratřím krále Poniatowského. Takovouto hodnosť přijali také s přivolením domácího sněmu Sapiehové (r. 1768.) a Ponińští (r. 1775.).

* * *

Ačkoli již pouhé zakončení jména slabikou ski dokazovalo, že vzniklo z vlastnictví země, že předek byl nejen bene natus, nýbrž i possessionatus, přece psávali si mnozí nejednou ves i erb, ano i přídomek, na př. Theodor Leliwa Skumin Tyszkiewicz na Berdyczowie i Łohojsku. V takovém označení jména byla jakoby celá genealogie rodu obsažena; přídomky však, jako na př. Jelita, připomínaly nejednou děje a ty překrásné rodinné tradice, jakých množství posud žije v národě polském.

Rod bohatý osobními zásluhami velkou měl česť ve staré Rzeczypospolité. Vlastenecká historie v Polsce úzce se pojila s erbovní knihou a mohylou, s bojištěm a domácím podáním o ctnosti. Ze čtení a znalosti dějin lidé v Polsce rostli. Není víry beze svatých — a každý národ béře slávu ze svých mužů. Jsou to otcové vlasti, jimž i ze synů přibývá slávy. Požehnání anebo klatba splývá na příští pokolení.

* * *

Co do vzájemné pocty osob v řeči a písmě nejen že v Polsce stupňováno vzhledem k urození, ale i podíleno se, abych tak řekl, milostí, a za přijatá dobrodiní vyslovovány díky. V jazyku polském není rozdílů podobných k von, de aneb k německému Hochwohlgeboren.

Latině Gallově a Kadłubkově těžko porozuměti tak, abychom z těch zřídel mohli souditi, kterak se poctíváno v Polsce za oněch dávných časů. Zdá se, že přidáváno slovo hospodin k titulům všelikých úřadů. Kněz byl velebný, světská osoba vůbec pán. Šlechta později se vespolek bratřila, — nižší ji zvali velmožnou, a senatorští mladšími bratry. Pochlebné a dobře o duchu minulosti polské svědčící jest poctívání se milostí, jako: Vaše Milosť, Jeho Milosť, Jeho královská Milosť. Rzeczpospolitou zváno pak Nejjasnější a podělováno se opět tou jasností, kterážto z ní plynula, slovy: osvícený, jasně osvícený a jasně velmožný. Když počato skracovati tyto pocty v písmě, vznikla z nich i v řeči slova rozličně skrácená, jako: Wasza miłość panie skráceno na waszmość, waspan, wasan, z Jego miłość pan vzniklo jegomość, imcipán, mospan, mopan, mopanek a t. d. Titulování starších a kněží slovem dobrodziej, a i ty různé odstíny osvědčených służb

powolnych jsou obyčeje pěkné, křesťanské, a lepší těch, jaké mají na př. Němci. Ale přece sestaveny výrazy tyto tak, že logika tím trpěla.

Ženám dávány tituly a pocty podle mužů, což také připadalo na děti obého pohlaví. Byly tedy paní: wojewodziny, chorążyny, sędziny, miecznikowe a t. d. a opět wojewodzice, starościce, kasztelanki, łowczanki, rotmistrzówny a t. d. Vlastenecké úřady podávaly těch titulů různých stupňů tolik, že nikomu, kdo měl čestný úřad, nescházelo vyznamenání.

Zbývá nám ještě krátkou zmínkou o řádech zakončiti stručný přehled o titulech.

Procházíš-li se v kathedralním chrámě na Vavelu, neuzříš řádů na pomnících královských; nesnášeli se také v minulosti s kontušem aneb s obrázkem Panny Marie, zavěšeným na prsou rytířových.

Kdo by chtěl psáti o řádech, jež Poláci nosili, musil by opět vypočísti jen jednotlivé případnosti, jako na př., že Zamoyski nepřijal zlatého rouna od Filipa III., krále španělského, a Mich. Wiśniowieckému i Sobieskému bylo vytýkáno, že ozdobili prsa svá cizími řady. August II. přijel do Polsky s dánským řádem slonim. Podivno, že pokud zkáza obyčejů nevkradla se do Polsky, řády nebyly tu oblíbeny či vlastně ani trpěny; ti, již je měli, tajili se s nimi ve vlasti, leda za hranicemi zdobili prsa těmi oznaky zásluh svých. Ta nechuť zakládala se patrně na obyčejích a na starých tradicích.

Jinak je s rytířskými řetězy. Již za časů Chrabrého nosili je bojovníci, a králové je rozdávali. Řetězy jsou ozdobou na pomnících králů, kněží a hodnostářů školy jagellonské.

Jiří Ossoliński, velký kancléř korunní, chtěl první založiti řád v Polsce. Byl to projekt ustanovení řádu rytířů neposkvrněného početí Marie Panny. Vladislav IV. svolil k myšlénce kancléřově; Ossoliński sepsal řádová pravidla, a papež Urban VIII. ochotně je potvrdil (r. 1634.). Podle znění těchto pravidel, jichž original jsem prohlížel v sieniawské bibliothece, měl býti znakem rytířů červený kříž s obrazem Marie Panny. Tento řád měl býti dáván za hranicemi pouze panovníkům, a doma osobám skutečně zasloužilým. Pokaždé mohlo býti jen 72 rytířů. Vladislav IV. vysvětluje příčinu ustanovení tohoto vyznamenání, mluví v listině podotknuté: Prsou mužných obhájců Rzeczypospolité, bojujících pro boha a víru, nemůže chrániti tvrz aniž hradba nějaká, nýbrž pouze obraz rodičky boží. Ničím nelze více poctiti zásluhy v našem národě, nežli znakem té králové nebes, v jejímž jménu bitva u nás se počínává. Jaký obraz v mužném srdci se stkví, takový také má se blyštěti na prsou bojovníkových.

Pěkný ten statut končí se pravidly arcibratrstva neposkvrněného početí Marie Panny.

Ačkoli heslo toho řádu neprotivilo se myšlénce národní a tradicionalné, přece za příčinou rovnosti šlechtické zanikl celý návrh, a odloženo jej r. 1638.

Z té myšlénky Ossolińského pochází snad obyčej připevňování křížův a obrázků Marie Panny na pancířích, a Sodalitas mariana, za času barské konfederace tak široko vzrostlá a rozvinutá, snad také nikde jinde neměla počátku.

V posledních válkách vidíme polské rytíře s náprsníky, na nichžto se blyštěl obraz neposkvrněné aneb częstochowské Panny. Umírající vojska hynoucí vlasti zastiňují těmi štíty poslední chvíle království hasnoucího mezi národy. Dívaje se na takový pancíř, nyní obyčejně jako dar visící u oltáře, porozumíš, s jakým pocitem kladla se do hrobův a mohyl ta šlechta, jež s heslem rodičky boží počínala konati skutky hrdinské, a umírala ve chvíli úpadku vlasti, volajíc: O Immaculata conferre fortitudinem inimicorum Tuorum! Heslo to zapsáno jest na náhrdelnících z časů posledních.

Vraťme se ku řádům. August II. v Tykotině r. 1705. rozdal pánům, kteříž byli u něho, medalion s bílým orlem. Nošeno jej na modré stužce. Na přední straně byl vyobrazen orel s nápisem: pro fide, lege et rege, na druhé straně byla písmena A. R.

Roku 1713. změněno ten medalion na skutečný řád, a věšeno jej na pravém boku na velké modré stužce. Byly také hvězdy tomu přiměřené. Velmistrem byl král sám, — na jeho řádu lišil se nápis tím, že místo rege bylo grege. Pro panovníky a knížata vymínil zákon 20 řádův, a rozdáno jich mělo být všech jen 72.

Ježto v Rzeczypospolité netrpěno oznaků toho druhu, musilo býti v ustanovení poukázáno na domnělé dávné obyčeje. August II. osvědčil tedy, že jest jen obnovitelem, vzkřisitelem toho vyznamenání, jež bylo stávalo již za krále Lokietka. A přec i tenkráte šlechta opět silně se postavila proti vůli královské. Nepomohlo to. — Jan Sapieha napsal dílo o novém řádě (Kolín r. 1730.), a Sasici rozdávali jej svým i cizím.

Konečně za času Augusta III. ministr Brühl draze již prodával ten řád, a kupci se přihlásili. Ale za Stanislava Augusta nastaly stkvělé časy řádu bílého orla. Král tento ustanovil ještě druhý řád (r. 1765.) jménem sv. Stanislava. Červená stužka přepásá prsa od pravého ramene, a na ní dole po levém boku visí zlatý kříž tmavočerveně emailovaný. Na hlavní straně jest bílý orel se zeleným křížem, — po jedné straně obraz sv. Stanislava, po druhé S. A. R. Na hvězdě příslušné k tomu řádu jest nápis: praemiando incitat. Kdo neměl oznaků sv. Stanislava, nemohl dostati řád bílého orla. Ač mělo býti jen sto osob zdobených řádem sv. Stanislava, přece — dělo se jinak.

Kříž Virtuti militari založil Stanislav August r. 1791. Ustanovení toto nebylo přijato targowickou konfederací a sněmem ve Grodně; uskutečněno teprv r. 1794. Oznakem Virtuti

militari je kříž uprostřed s orlem, jejž zdobí zelený věnec; stužka je modrá s černou obrubou.

Jaké stupně zavedeny v řády tyto po r. 1815., to již nenáleží k úloze naší rozpravy; tak také vyloučili jsme z ní zprávy o hraběcích titulech, udělených v tomto století, ježto píšeme — z minulosti.

Kukačka v národním životě haličských Rusínů.

Píše **František Řehoř.**

„Oj u sadočku zozula kovala
totu sobji spjivanočku rodina skladala,
ščoby svoho mileńkoho ta nezabuvala."
Rusínská národní píseň.

Nejen po hlase, i po letu a po peří dorostlejší mládež rusínská a starší lid kukačku poznává Národním poetickým ptákem možno ji právem nazvati, není ptáka, o němž by tolik veselých i smutných písní kolovalo. Zvláštnosť kukaččina hlasu vzbuzovala pozornosť lidu a odtud vlastně pochodí, že kukačce v národním životě Rusínů přikládá se tak veliký význam, že kultus kukačky takřka srostl s mnohými obyčeji národními, s kusem národního života. Jak kukačka povstala, seznáme z podání následujícího: Jednou žila velmi bohatá kněžna, majíc hezkou, jedinou dceru, již provdati chtěla za starého pána. Ta ovšem se vzpírala, však nemohouc jinak, matku na konec poslechla. Nadešel den sňatku, v církvi čekali svatebčané na nevěstu, leč ta nepřicházela. Nadarmo ji hledali po všech komnatách starého zámku, a když ustrašena matka běhá po zahradách a volá ji jmény nejsladčími, ozve se na její hrozby a prosby neznámý hlas „kuku, kuku". Rozhněvaná teď kněžna proklíná dceru, by kukala, pokud svět bude, proměnivši ji svým prokletím v kukačku. Hrdá dcera pamětliva vznešeného rodu svého, nechce si hnízdo stavěti a vejce vysedět sama; užívá k tomu sivého ptáčka, který jest jejím bývalým začarovaným služebníkem. Dohlíží jen, by náležitě plnil svou povinnosť, a obávajíc se, by neodletěl, někdy jej k hnízdu za nohu vlasem přivazuje. Sivý ptáček vyhledává a přináší jí potravu a stále věrně jí slouží. Leč kukačka snáší vejce i v hnízda jiných ptáků a ti rovněž je musí vyseděti. Znelíbí-li se některému toto její počínání a vejce její z hnízda si vyhodí, kukačka vyhází mu za to z hnízda vejce jeho vlastní a hnízdo mu ničí.

Tomuto podání odpovídají varianty národních písní, v nichž děje se přeměna dívky v kukačku za týchže okolností, zvláště příčinou matčina nátlaku.

Maty [1]) doňku [2]) vipradała, [3])
tak jeji nakazuvala:
ma luba [4]) ditynočko,
ne čiasty [5]) v hortynočku! [6])

[1]) matka, [2]) dceru, [3]) poučila, [4]) milá, [5]) často, [6]) v zahrádce.

*

Vna ždała [1]) ročok, ždała i druhyj,
ne mohla sia sterpity,
pereverhła [2]) sia syvov zazulkov,
do mamky połetity.
Nadijsia [3]) matinońko!
jde do tia hostinońka,
tvoje luba dytynka!
Oj nadłetiła v tatkiv sadok,
ta vziała kuvaty.
Vyjšov tatičko volim davaty,
chodyt, słuchaje, zazulka kuje!
Ba ščo to za zazulka?
Vijšła matinka ta nadzyraje,
jała piznavaty:
toto zazulka — ma luba dytynońka!
Oj ona chodyt, donečku prosit:
chody dońko do chaty,
dam ja ty obidaty! [4])
„Oj nijak mini, moja matinko,
tvoho obidu ždaty,
v mene svekrucha, [5]) ne matinočka,
ta bude narikaty.“ [Iv. Franko.] *)

[1]) čekala, [2]) proměnila se, [3]) Podívej se, [4]) obědvati, [5]) tchyně.

V jiné podobné písni matka násilně chtěla provdati dceru a když tato se vzpouzela, nakázala jí, by u ní často nebývala. Ale ona nákazu dodržeti nemohouc brzy přiletěla jako sivá žežulka a sedla si ve višňovém sadu, kde kukala a žalostně plakala, až z této její touhy po domově kalina po luzích rozkvétala. Na její nářek vyšla z chaty stará její matka na práh, kde soucitem jata, jala se nad nešťastnou dcerou plakati, volajíc na ni:

„— — — — — — — — —
koli'š zazuleńka, idi v lis [1]) kovati,
koli'š moja dońka,
dońka molodaja, [2])
prošu tja do chaty!“

[1]) do lesa, [2]) mladá.

Vlétla do chaty, kde byli svatové, před nimiž matky se tázala:

„Volila by'š, neńko [1])
mene moloduju
šče [2]) v vjinku [3]) schovati?“ [4]) [J. Holovackij.] **)

[1]) matko, [2]) ještě, [3]) ve věnci (v mládí), [4]) pochovati.

Jiná matka provdala dceru velmi daleko a přísně zapověděla si návštěvu její. Rok mladá žínka touhu po domově přemáhala, déle však nemohši odolati rodné chatě přiletěla proměněna v sivou žežulku. Ve višňové zahradě sedla si na jalovec, čekajíc až matka půjde pro vodu. Zatím shledl ji bratr a rychle nabíjel si zbraň, aby po ní střelil. Vyšed ven pokřikoval na ni:

„vsjahaž, vsjahaž, siva zazuleńko,
myšlju tja strjiljati!“

*) Jeho sbírka národních písní nalézá se posud v rukopise.
**) Narodnyja pjisni halickoj i uhorskoj Rusi. Moskva 1878. Čtyři svazky.

V odpověď mu zakukala a tak bolně zaplakala, že se žal její až sadem rozléhal. Tu zase on tázal se jí a zároveň vyhrožoval:

„Koli'š sestruneňka, prošu tja do chaty,
sli'š siva zazuleňka, budu tja strjiljati?!“

Načež ona se mu přiznala, že:

„oj ne ja ž to zazulja, no tvoja sestrunja
tvoja ridneňkaja [1]) za nelubom [2]) bjidneňkaja,“ [3])

[1]) rodná, [2]) muž, jehož miluje, [3]) ubohá.

a slétnouc na okno prosí bratra, by jí nestřílel, ale pustil do světnice. Vyšla ven i matka a když ji shledla, musila nad ní zaplakat:

„Koli'š moja detinoňka, prošu tja do chaty
a sli'š zazuleňka, leti v sad kovati!“

Kukačka přiznává se k matce jako dcera její, ale nevěřící máti v kukačce dceru hned poznati nemůže, vyptává se jí a zkouší, zejména: je-li její děťátko, kde má své drahé šaty, kde voly a krávy, kde skříně a peřiny. Všecky tyto věci prý má u žida arendáře, prvé a třetí v komoře, druhé v oboře. Než matka ani teď za dceru jí neuznává, kladouc jí ještě několik otázek:

„Koli'š moje detjatko, de ž tvoja rosa kosa?“ [1]) —
„‚Oj v neljuba u ručeňkach, tam moja rosa kosa.‘“
„Koli'š moje detjatko, de ž tvoje bjile tjilo?“ —
„‚Moje bjile tjilo pid nahajkoju [2]) zitljilo.‘“ [3])
„Koli'š moje detjatko, de ž tvoi čorni oči?“ —
„‚Za neljubom vyplakala'm, jak u deň, v noči.‘“

[1]) rulík vlasů, [2]) karabáč, [3]) zetlilo.

Již poznává v kukačce svou dceru a celé to neštěstí, jež jí násilným provdáním připravila, tíží ji samu a proto pozvedá hlasu svého ku kletbě nad nemilovaným mužem (neljubem) jejím:

„Bodaj jeho ruki ta dzjebali [1]) kruki, [2])
bodaj jeho oči bjilyj pjisok točiv!“ (Týž.)

[1]) rozklobali, [2]) krkavci.

Přijeli svati a přísná matka vdá dceru přes odpor její za muže, jehož nemiluje, a zapoví si, by se u ní po sedm let neukázala:

Pryichaly svaty, do našoj i chaty,
ta v že choťať [1]) mene molodeňku,
za neluba, za muž daty!
Mene maty dala, taj nakazyvala,
ščoby ty u mene, moja ridna doňu
čerez [2]) sim [3]) lit [4]) nebuvala!

[1]) chtějí, [2]) po, [3]) sedm, [4]) let.

Zarmoucená dcera již po roce mění se v kukačku, letí v kalinový háj, v pobliž rodné chaty, odkudž smutný její hlas doléhá v uši dříve tvrdé matky:

Ja ne vyterpila, za rik [1]) pryletila,
perekěnula'm ša [2]) v syvu zazuleňku:
v kalynovym haju sila. [3])
Jak vżela kovaty, żalybno spivaty,
až ša vżaly k' zemli, [4]) lisy kalynovi
vid [5]) holosu [6]) rozlihaty.

[1]) rok, [2]) proměnila jsem se, [3]) sedla, [4]) k zemi, [5]) od, [6]) hlasu, zpěvu.

Matka uslyševši smutné kukání kukaččino, vyšla a stanula na prahu, připomněla si svou rodnou dceru a plakala:

Jesliš moja dočka, prošu ťa do chaty,
ale jesliš syva ptaška zażuleňka,
lety v zeleň lis kovaty. (V. z Oleska.]*)

Dle jiného podání povstala kukačka v čase, kdy Pán Ježíš po zemi chodil. Tehdy člověk jeden chtěje Pána Ježíše oklamati, vlezl pod most a počal kukat. Zato jej Pán Ježíš proměnil v ptáka kukačku.

Proč kukačka vlastního hnízda nemá a létá samotna, stalo se takto: Když Matka Boží s Kristem prchajíc schovala se před pronásledovateli v lesíku, zradila ji kukačka kukáním, začež nemá svého hnízda. Na počátku světa kukačka muže měla, ale zabila ho. Proto jí Pánbůh pověděl, že v páru létati více nebude. Od té doby létá po lesích sama a kuká.

V jarní nezasvěcený svátek Blahoviščeně dle rusínského podání pracovati se nemá, neboť začínati v ten den práci jakous, jest tolik, jako nikdy ji nedokončiti. Vhodně pak podání toto přeneslo se na kukačku, jež počavši hnízdo své na Blahoviščeně, nikdy je nedokončila a proto nemůže si za celé své žití uviti ani jediného hnízda, nucena jsouc zanášeti vejce v hnízda cizí a tak toulati se po lesích. Podání tomu zdá se odporovati národní píseň, v níž:

U sadočku zazułečka hnizdo vje, [1])
pid strichov [2]) zazułečka nočuje,
na svoho sokołyka banuje, [3])
ščo jeji hnizdočko rozmetav,
ščo jeji ditoňki rozihnav.
Każe jiji sokołyk:
ne banuj, zazulečko, na mene!
ne ja tvoje hnizdočko rozmetav,
ne ja tvoji ditočky rozihnav.
Rozmetav ty hnizdočky bujnyj viter,
rozihnav ty ditočky droben [4]) doždž. [5])
(Iv. Franko.)

[1]) vije, [2]) střechou, [3]) čeká, [4]) drobný, [5]) déšť.

Že kukačka dostala nynější jméno své a že hlas její podobá se slovem kuku, o tom vypráví se: Sličná dcera schovala se za kamny na peci, kde hrála si na schovávanou a dívčím hláskem volala na matku „kuku, mamo“. Matka považovala její dětské nevinné pokřikování za výsměv, rozhněvala se a proklínajíc dceru

*) Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego. Lwow 1833.

„ščobyś kukala, poki seho svjita“, nevědomky ji proklela v kukačku. Hned na to dcera-kukačka vyletěla do sadu na zelený strom a jala se tam jako na peci volati na matku „kuku“.

Mezi velikonočními zábavami rusínských dívek nacházíme hry zvané „zezulemi“. Dívka jedna se staví v prostřed kola dívek ostatních, jež kolem ní se otáčejí a pějí:

Zazuleňko dubrivko,
ne kuj rano v komorji!
Zakuj sobji v dubrovji: [1]
moja mati staraja,
ljudskim djitem čnžaja, [2]
kazala menji robiti,
na horu kameňje nositi,
a ja teje robila,
na horu kameňje nosila. (J. Holovackij.)

[1] v doubravě, [2] cizí.

Ve všech téhož jména zábavách dívka prosí kukačku, by tak časně nekukala a nevzbudila dříve její nevlastní matku nebo tchyni, jak ji, poněvadž jí těžké práce, jako na př. valiti kámen na horu, ukládají. Když jí kukačka přání její nesplní, chce valiti kámen k místu a přinésti panenkám zlato a hochům šle na koně, na černé koňské šíje.

Dověděvši se, že doubravy shořely a v nich snad i její kukačka, její příznivkyně a ochránkyně před macechou, dívka táže se panen, kde byly v čase požáru? Ty odpovídají, že doubravu hasily, škopky vodu nosíce. Podobně ptá se hochův, starých bab a starých dědů. Všichni vymlouvají se, že doubravu hasiti pomáhali, mládenci vodou v kloboucích, báby v čepcích a dědové v sítech ji nosíce. Však dívka poznává, že se jen vymlouvají a že od nich naditi se lze tolik pravdy, co té vody v škopku, v klobouku, v čepci a v sítu bylo.

Kukačka jest symbolem vdovství, siroty a smutku. Bylať kukačka dívkou milující vřele bratra svého, po jehož smrti stále plakala na jeho hrobě. Její slzy tížily mrtvého, pročež vstal z hrobu a proklel sestru kukačku s přáním, by každého jara plakala. Že kukačka slétá na hroby pohřebním kukáním dávat na jevo žal svůj nad zemřelým, povídá nám tato píseň:

Pomer, [1] **pomer čumočeňko** [2] **v nediłońku** [3] **v ranci,** [4]
pochovały čumačeňka v zełenym bajraci; [5]
nasypały čumakovi vysoku mohyłu,
posadyły [6] **na mohyli Červonu kałynu.**
Prilетiła zazuleňka taj skazała: kuku! [Ž. Pauli.] *)

[1] zemřel, [2] pastýř na Podolí, [3] v neděli, [4] ráno, [5] kamizole, [6] zasadili.

Sirotci užívají kukačky za posla k svým zemřelým rodičům a přátelům. V svatební písni připomíná se sirotku Hanuňce v den věnčení, by se všude rozhledla, není-li jí na blízku ženich. Ona zasteskne si a smutně odpovídá:

---

*) Pieśni ludu ruskiego w Galicyi. Lwów 1840. Dva svazky.

„Oj znaju ž bo ja znaju,
že ja batejka[1]) nemaju;
pišlju [2]) zazulju,
v syruju zemlju
po svojeho batejka.

[1]) zde ženich, [2]) pošlu.

Vyslaná zezule smutnému sirotku ještě smutnější přináší zvěsť:

Zazula łetyt,
visty [1]) prynosit:
ne bude tu tvij batejko.
(Rusalka Dnjistrowa.)

[1]) zvěsti.

Svatebčané táží se sirotka nevěsty, by jim pověděla, nečiní-li se jí křivda? A když jim jemně sděluje, že třeba křivda se jí děla, ona přec nepoví, poněvadž věděti to její zesnulá matka, jistě by podruhé umírala. Leč svatebčané odvolávají se ke kukačce, jež vše jim prozradila:

„Do nas zazulejka priletala
v okonejko[1]) ščebetala,
že ty krivdojku maješ,
a nam ne povjidaješ.“ (Ž. Pauli.)

[1]) v okénko.

Sirotci v rusínské písni národní rozličným podléhají soužením od nevlastních rodičů svých, zvláště macech. Dívka sirotek proti hlasu svého srdce volí ženicha, jen aby hrozbám a prosbám macechy učinila zadost. Však na tom ne dosti, že rozloučiti se musila s milovaným jí hochem, muž stále posýlá ji pro slíbené věno, a ona, majíc přikázáno doma se neukazovati, musí vyhověti oběma stranám. Nepřestupuje matčina zákazu, když v podobě kukačky k rodné chatě zalétá a kuká:

— — — — — — — — —
pryletiła zazułeńka, taj poviła: kuku!
podaj, podaj moja maty myni teper ruku!
oj jakeśmy, stara maty, jakeśmy [1]) žyčłyva, [2])
ščoś ty myni moho vina [3]) nikdy ne vžyčyla,
mene muž zabuvaje: [4]) idy žono do bateńka, [5])
idy žono do matinky, vino vidberaty! [6]) (Týž.)

[1]) jak jsi mi, [2]) přející, [3]) věna, [4]) zanedbává, [5]) k otci, [6]) odebrati.

Jestli sirotku již smutno doma, v rodné chatě, tím spíše zasteskne se mu v cizině, ať si na službě, ať si v novém stavu manželském, buďsi již daleko rodiště nebo blížeji. Dojemně tlumočí takou odloučenosť a sirotčí tesknotu píseň:

Hej łetiła zazułeńka po Ukraini,
hej ronyła sywi pira po dołyni;
oj jak tiažko syvym piram po dołyni,
ješče tiažše syrotońci [1]) na čužyni. [2]) (V. z Oleska.)

[1]) sirotku, [2]) v cizině.

Bratr se sestrou, oba sirotci, přirovnávají se k malému ptáčku a k zezulce:

Ne syva zazuleňka v temnym łuzi kovala,
ne dribnaja ptaška v sadku ščebetala
ale to

sestra s bratrem zdaleka rozmlouvala.

Co platí o sirotku, může se říci o dívkách všeobecně. Ni jedna z nich není ráda, má-li se provdati v dalekou ves, kamž stěhuje se s mladým mužem svým, že jej opravdu miluje. Cítí-li se šťastnou přece, vyruší ji z její spokojenosti hlas kukaččin, probouzejíc v mladé žínce všecky dávné upomínky na krajinu a ves, v níž se zrodila. Lépe seznáme její smutnou náladu hlasem kukačky vzbuzenou, v dumce samé:

Zakovala zazuleňka na chatji[1]) na rozji:[2])
zaplakala djivčinoňka v sjinech[3]) na porozji.[4])
Oj kovala zazuleňka, teper ne čuvati:
„oj de ja sja ne rodila, mušu privykati.
Spjivala by'm spjivanočku, kob[5]) to jej[6]) vdati,[7])
tu čužaja storonoňka, budut[8]) sja smijivati;[9])
tu čužaja storonoňka, tu čužii ljude,
jak ja ne vdam spjivanočki, sorom[10]) menji[11]) bude.
Zakovala zazuleňka na haju, na haju,
a de ž ja sja ne rodila, vmerati hadaju! (Týž.)

[1]) na chatě, [2]) na rohu, [3]) v síni, [4]) na prahu, [5]) kdyby, [6]) ji, [7]) zpívati mohla, [8]) budou, [9]) smáti, [10]) hanba, [11]) mně.

Kukačka ráda létá na ječmen, ráda pije ječmenové mléko a kuká tak dlouho, pokud se neudáví ječmennými osinami, z čehož lid správně soudí, že kuká až do uzrání ječmene, t. j. do ruského sv. Petra, do 11. července dle našeho kalendáře. Tehdy zalétá do chlopských zahrad, odvažujíc se až po samé chaty. Že by kukačka též na podzim a v zimě kukala, lid nevěří, ač potkáváme se s písní, v níž:

Zakukala zazuljica
v zimji na jalicji:
to ne škoda husaš[1]) dati
fajnjij[2]) molodciji.[3]) (J. Holovackij.)

[1]) polibek, [2]) hezké, [3]) mladé žínce.

V jeseni kukačka nekuká, pouze se směje a smích její obyčejně věštívá déšť.

Že kukačka na zimu zalétá v hory karpatské, jak domnívají se Rusíni v krajinách podhorských, s tím zdá se souhlasiti jedna z pijáckých písní:

Poletila zazuleňka v hory zymovaty,
kažut lude ščo ja pjany,[1]) treba ity spaty. (Ž. Pauli.)

[1]) opilý.

Dle jiného podání zalézá do země, v níž zimu přespává a na jaře se opět probouzí, nebo mění se v jestřába a krahujce,

ač proměna tato nastupuje prý jednou za sedm let. V jedné kolomyjce kukačka schovává se teprve, když nastoupí pravá zima. Tehdy i kukati přestává.

Oj kovała my zazułka, kovała, kovała,
jak upała [1]) těžka zyma, ona sia schovała;
jak upała těžka zyma, kovaty zabula, [2])
daleko sia i schovała, aby tu ne bula. (V. z Oleska.)

[1]) nastala, [2]) přestala.

Že kukačka nekuká v osení, poznává samo dítě, jemuž se pečlivé lásky mateřské nedostává a již hledí se prostřednictvím kukaččina zpěvu domoci.

„Oj zozule siveńkaja, ščo ž teper ne kuješ:
mati moja mileńkaja, ščo ž mnja ne žaluješ?" [1]) —
„„Tohdy a tja, moja donju, budu žalovati,
koli bude zozuleńka v oseni kovati.""

[1]) nepolituješ.

A dítě odpovídá:

„Kilka'm zrosla molodeńka, toho'm ne čuvala [1])
ščoby siva zozuleńka v oseni kovala;
oj kovala zozuleńka, ta teper ne kuje:
teper mene moja mati uže ne žaluje." (J. Holovackij.)

[1]) pravdě nepodobno.

Krásná jest duma o třech kukačkách. Vyletěl sokol z lesa na pole a sedl si na vysoké hoře, s níž slétl na vysokou sosnu. Vítr duje, sosna se chýlí a tu k ní sokol zahovoří, by se nechýlila k zemi, že mu je tak dost smutno. V přikvačivší bouři udeřil hrom s vysokého nebe a zabil vdově syna. Není zde nikoho, kdo by matku o tom zpravil, a ona si přišla syna pochovat, až tu:

— — — — — — —
nadletilo dvi — try zazułeńki,
vsi try prosiveńki,
ta vsi try smutneńki.

Jedna slétla k hlavě, druhá k nohám a třetí k srdci zabitého.

Po konec holovki — to neńka [1]) stareńka,
po konec nižočok — sestryčka ridneńka,
po konec serdéńka — to jeho myleńka.

[1]) máti.

Kde pláče matka, povstává krvavý potůček, kde sestra, krvavá stružka a kde pláče milá, je suchá stezička. Matka pláče rok od roku, sestra jak sobě zpomene a milenka pláče málokdy, myslí již na jiného, neboť:

myleńka plače — inšu hadku maje,
o innym hadaje! (Ž. Pauli.)

Dle obžinkové písně jest kukačka špatným počtářem, poněvadž nemůže spočítati půlkopky. Příčin, jež by ji počtářské

umění stěžovaly, může býti několik, z nichž však jedinou jen — nedostatek času — píseň zdá se udávati:

Zazulka kuje
kopojky [1]) rachuje, [2])
nezłyčyt; [3])
hej myłyj že Bože,
ktož jej dopomože
nezłyčyt:
soneňko [4]) nyško
večerejko [5]) błyško,
nezłyčyt. **(Týž.)**

[1]) mandelíky, [2]) počítá, [3]) nespočte, [4]) sluníčko, [5]) večer.

Pastýř jsa o samotě leckdy uslyší hlas kukaččin, při němž vzpomíná si na dívku milovanou:

Zakovała zazuleňka po pid nebesamy,
zapłakavže Ivaseňko bolnymy hołosamy. **(V. z Oleska.)**

(Dokončení.)

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává **František Dvorský.**

Zpráva o vyjednávání i válce mezi carem ruským a králem polským v příčině Livonska a o způsobu náboženského kázání v Moskvě.

Bez datum. Okolo r. 1579. Opis v arch. hrab. Černínů v Jindř. Hradci.

Dokládá se, kterak kníže Moškovitské Ivan Basilius s vyslaným krále polského Štěpána podvodně a falešně zacházel, a král polský jemu se toho zase vymstil a dokládá se o způsobu kázání v Moskvě.

Léta tohoto veliká válka mezi králem polským Štěpánem a velikým knížetem moskevským Janem Basilišem povstala. Jest pak v předešlých letech oznámeno, kterak týž kníže moskevské zemi Liflandskou (která se nejprve králi polskému proti Moskovitům a jiným nepřátelům k ochraně svěřila, potomně pak se jemu dokonce poddala) sobě podmaniti znamenitě žádostiv jsouce, veliký díl její opanoval, kterýžto díl té země, aby tím lépeji zachovati se a ostatek tolikéž dostati se mohl, Magna kníže holštejnské, Friedricha Druhého, krále denemarského, bratra (jenž za díl dědictví svého, jemu v knížetství Holštejnském náležícího, od bratra krále biskupství Osilienské a Kurienské v Liflantu penězi skoupené přijal), člověka mladého a nešetrného za krále v Liflantu deklariroval, aby, jsouce manem jeho, vladařství při témž knížeti Holštejnském, vlastnosť pak a důstojenství v témž Liflantu při moskevském zůstávala. Z čehož pošlo, že větší počet obyvatelů téhož Magna, jakožto Němce a řečí s nimi se srovnávajícího, za pána přijali a jemu se slibem poddanosti zavázali.

Že pak král polský Štěpán toho času válkou proti městu Dancíku zprotivilému zaneprázdněn byl, kníže moskevské znamenaje pří-

ležitost znamenitou býti k obdržení předsevzetí svého, mezitím, když se od strany polské s ním o pokoj traktirovati mělo (kterémuž sebe náchylným býti povrchně ukazoval), veliké vojsko do Liflantu uvedl, a užívaje v tom dotčené kníže Magna za nějakého náhončího svého (kterýž Němce Liflantské, jsouce s ním, jakž dotčeno, jednoho jazyka, navnadil), v krátkém čase celou zemi, mimo města Rigu a Revalu, sobě podmanil. Ale on se témuž knížeti Magnovi velmi zle odplatiti oumyslu byl, nebo dostavše přičiněním jeho větší díl Liflantu, jemu všecko zboží a jmění jeho pobrati, a jej do krajiny Skythie zavésti dáti chtěl. O čemž zvědouce týž kníže Magno časně nevděčného knížete moskevského se spustil a ke králi polskému se utekl, od kteréhož také v ochranu přijat byl, však s tou výminkou, aby na všecky statky své v Liflantu od něho, jakožto krále polského, léno vzal, a podobným způsobem jako jiná pod ním bydlející knížata se právem manským řídil, anebo že by jemu tolik statků jinde vykázati a postoupiti chtěl.

Když se kníže z Moskovy domů navrátil, posly od Štěpána krále polského, již přišlé k němu strany jednání pokoje vyslané, jak vedle zpoury i vysokomyslnosti své přirozené, tak také z pýchy pro obdržané štěstí válečné v Liflantu, velmi posměšně vítati a ničemně traktírovati dal, a ačkoliv potom mezi stranami příměří na tři léta smluveno bylo, však se nicméně v tom týž kníže z Moskvy velikého podvodu a falše dopustil, nebo dadouce instrumentum aneb smlouvu na čisto dvojnásobně shotoviti, jeden exemplář, kterýž poslové zapečetiti měli, beze vší výminky přepsati, ale v druhém, kterýž on pečetil a týmž poslům odvedl, tuto výminku a klausuli doložiti dal, aby král polskej všecken Liflant i s těmi městy královskými a krajinami, až ke končinám země pruské se potahujícími knížeti moskevskému postoupiti povinen byl.

Poslové nemajíce o témž lstivém doložení žádné nejmenší vědomosti, smlouvu podvodnou přísahou svou stvrdili a do Polska se navrátili.

Král Štěpán vyrozuměvše takovému podvodu, vyslav jiného posla, knížeti oznámiti dal, že on tou smlouvou zavázaným býti nechce, dokud ta klausula a výminka beze vší vědomosti poslů jeho, strany Liflantu do ní nenáležitě vzložená, vypuštěna nebude.

Kníže z Moskovy zadržav naschvál toho posla, jakoby o příjezdu jeho nic nevěděl, posly své ke králi polskému vyslal, aby smlouvu učiněného příměří s tou oznámenou kondicí, doloženou, naplniti žádali, z jiné pak strany silné vojsko k obležení města Vendy, v moci polské zůstávajícího, vypravil.

Poslové moskovští přijevše do města Krakova s neobyčejnou pýchou a nadutostí mysli své se zjevně ohlásili: pokudžby král polský při audienci proti nim ze stolice své nevyvstal a se především s hlavou odkrytou na zdraví a způsob života principála, knížete jich nedotazoval, tak jakž se jemu taková počestnosť od jiných knížat děje, tehdy že ani jedinké slovo dále promluviti nechtějí.

Ale když se král knížeti takovou služebnosť prokázati zpečoval, poslové bez audiencí a vyřízení věcí svých do Moskovy se navrátili. Zatím pak vojsko moskevské u města Vendy od Poláků, Liflanterů, Švédův spolčených na hlavu poraženo a potřeno bylo.

Král po obdrženém vítězství učiniv pánu Bohu poděkování, s velikým vojskem Poláky, Uhry a Němci k dalšímu progressu svému, od obležení města Palotia na pomezí Liflantském ležícího, velmi mocného a pevného počátek učinil a je tak, ač s velikou prací, se vší krajinou palotienskou vybojoval, chtíce na druhý rok odtud do Moskovy válku přenésti.

Mezitím pak knížeti Janovi Basiliusovi o předsevzetí svém psaní učiniv, doložil, že toho dokonalého oumyslu jest jej navštíviti a v zemích jeho podobně, jako jest on předešlých časů zacházel, procedírovati. Nicméně při tom protestiroval, že nevyplňuje se vítězstvím a štěstím svým nad zkázou a záhubou, kteréž ubohý nevinný lid následovati bude, veliké utrpení snáší.

Zámek v témž městě Palotě a kostel sv. Žofie, znamenitými poklady, dary, obrazy a ozdobami stříbrnými starých knížat ruských velice vznešený, vojsku k vydrancování odevzdán jsouce, naději jich zmýlil; neb kníže Jan Basilius časně všecky nejlepší věci vybrati a do Moskovy odvézti dal. Byla také na témž zámku bibliotheka aneb sklad knih veliké ceny nalezen.

Moskovité pak co se tkne náboženství, od jiných národů se tím nejvíce dělí, že kněžím svým kázáním jich vlastním lid obecný vyučovati nedopouštějí, nýbrž tomu chtějí, aby kněží výklady starých učitelů řeckých do řeči moskevské přeložené a v knihy sepsané, posluchačům svým obecně přečítali. A to se od nich buď proto děje, že ti lidé uměním literním nevyučeni vtipu svému se nedůvěřují, aneb proto, aby se z žádosti vyhledávání a uvažování věcí nových od starožitností a pravdy neodstupovalo. Způsob zajisté chvalitebný a hodný, aby od mnohých kazatelův našich užíván a zachován byl, zvláště pak od těch, kteříž majíce zření své k marnostem a k chloubě lidské, takové věci začasté přivozují a vyblekají, jimžto posluchačové jich rozuměti nemohou. Nicméně však mnozí lidé tak již nastrojeni jsou, že těch plampačů daremné řeči na místě podstatného kázání slova božího přednášejí, málo aneb nic na užitek a spasení duší svých se ohledajíce, když se jim toliko uši jich lahodnými básněmi naplňují.

Král tehdy podmaniv sobě město Palotiu a chtíc dobrý způsob správy v té krajině upevniti, od náboženství začátek učinil, kostel na zámku dosti prostranný, kterýž kněžstvo moskevské řádem řeckým se řídící drželo, téhož vyznání biskupu ruskému (aby Moskovité příčiny k stížnosti neměli) zanechal, ctitelům pak náboženství katolického podle způsobu církve římské nový kostel vystavěti dal, a jej dědinami a statky důkladnými zaopatřil, kterýžto páterům tovaryšstva Ježíšova (jichž pobožnost a velikou pilnost při vyučování lidu, již prve v knížetství Sedmihradském a království Polském vynaloženou výborně znal), jsouce jim před jinými řeholemi náchylný, docela postoupil.*)

---

*) Z celého vypravování viděti, že zprávu tuto psal tuhý antagonista náboženství a politiky ruské.

Paulina Felińská.

List ze života polské společnosti.

(Pokračování.)

Z dalších dopisů vyjímáme opět, kolik se nám zdá potřebné býti k objasnění vnitřních poměrů tak těžce stížené rodiny. Tak píše zase matka:

„Nejdražší mé dítky! Včera obdržela jsem přece Tvůj list, milená Paulinko... Jak jste se zařídili v novém bytě? Obýváte byt samy, aneb máte již spolunájemníky? Běhají děti po zahradě a líbí se jim to? Ničeho mne o tom nepíšete, jakoby se mne to netýkalo...

O můj los buďte klidny: zdraví mé jest dobré, kromě návalu krve do hlavy, což pochází od samého sedění; položení mé, způsob života, zaměstnání, vše jest v stejné míře, jen večery stávají se stále delšími a délku jejich zvětšuje stále stesk po vás. Potěšují mne slibem, že se k Vám vrátím, avšak nepředvídám, že by se to mohlo uskutečniti před úplným ukončením vyšetřování. Jak mne dojala žádosť Tvá, drahá Paulinko, abych Vám poslala na památku něco ze svých prací. Ubohé dítky! daleky od matky chytáte stín chtíce se těšiti klamem, ale já Vám ani v tom tou dobou nemohu vyhověti, neboť neudělala jsem zde nic takového, co by zaslati bylo lze...

Včera, když noc byla tichá a měsíc ponurým jakýms svítil bleskem, hledíc z okna na uspané město ponořené v paprscích luny, pustila jsem uzdu představám, a ošativši se ve vypůjčená křídla její, letem ptáka přeletěla jsem prostranství rozdělující nás. Spustila jsem se nad břehy Ikvy, vynašla Váš domek, Vaše lůžka, ba zdá se, že oddech Váš jsem slyšela, i nahleděvši se pak, namazlivši se s Vámi, když rozednívati se počalo, přitisknula jsem Vám poslední políbení a učinivši poslední křížek na čela Vaše, vrátila jsem se do vězení svého, se srdcem potěšeným a s duší posilněnou. Ó kdy, kdy, dítky moje, nadejde chvíle, až Vás živé k živému lůnu svému budu moci přitisknouti?...“

Kdo upře řádkům těmto bezednou hlubinu nejkrásnější poesie lásky mateřské? A zas dcera:

„Kdybys věděla, nejdražší maminko, jakého rozkošného sklamání jsem měla včera po několik chvil! Přišli známí a pravili s určitostí, že jsi již svobodna a že každý den vrátíš se k nám. Nevím, co se mnou se dělo... Odebrala jsem se k maršálkovi, tam jsem se však bohužel přesvědčila, že to byla jen prázdná novinka, jak mnoho jiných, kolujících po městě.

Již tři měsíce uplývají od našeho rozloučení se! Nezřídka zmocňuje se mne taková tesknota, že hotova bych byla pěšky jíti do Vilna, jen abych se s Tebou spatřila... Někdy zas tak živě probouzí se v mém srdci naděje brzkého Tvého návratu, že po každém zahrčení povozu, po každém vrat zaskřípání vybíhám ven k Tvému uvítání. Ale čeho nalézám? Vrata větrem

zmítaná neb neznámé tváře cestujících, s nimiž ještě méně mám společného než s tím větrem podzimním, jenž tak bolestně vyje, jakoby bol srdce mého chtěl tlumočiti. V podobných chvílích souží mne taková tesknota, že kdyby úlevy se mně nedostalo, dlouho bych podobného postavení snášeti nemohla. Neboť stále zřetelněji pochopuji, že s Tebou vše jsem ztratila na zemi. Život jest nyní pro mne jen přísnou školou, v níž každý krok nové přináší ponaučení; ale jak jsou ta ponaučení ostrá a jak vše se cítí, že pocházejí od světa a ne od — matky!... Práce a stálé zaměstnání jest jediným účinným lékem na tesknotu... Neznepokojuj se tedy, nejdražší maminko, příliš pochmurnou barvou tohoto listu, neboť pochází to jen odtud, že jej píšu v noci, když zbavena jsem již všeho zaměstnání. Za dne jest docela jinak: tu spatřila bysi mne takovou, jako jsi mne vždy viděti si přála: zaměstnanou dětmi, záležitostmi a hospodářstvím domácím. Večer — to jest něco jiného. Když se děti uchylují k odpočinku, tehdy zbavuji se všech každodenních starostí a jsem již jen s Bohem a s Tebou. Tehdy modlím se volně, pláču a píšu Tobě. O dětech ničeho nepíšu, neboť ony samy o sobě píší... Pamatuješ se, drahá maminko, že kupcová Mendlová byla nám dlužna trochu peněz a že úpis na to ukraden nám byl zároveň se skřínkou. Vzpomínalas té částky jako ztracené. Tu nedávno vrátila se Mendlová z Berdyčeva i dověděvši se o našem neštěstí, sama přichvátala ke mně a prohlásila, že celou záležitosť vyplatí nám do groše. Prosila jen o lhůty. „Mám také děti," vece poctivá židovka, „které mohou osiřeti, nechci tudíž, aby se na nich mstil Bůh za křivdu spáchanou mnou na sirotcích." I shodla jsem se s ní tak, že mně dala ihned deset rublů a že po pět měsíců spláceti nám bude pravidelně po čtyřech rublech týdně. Doufám, že nám to stačí... Kromě toho mám v zásobě dvacet rublů, připravených na činži."

Vizme dále:

„Mé milé dítky! Dvanáctá v noci odbila, nemohla jsem usnouti, odhodlala jsem se tedy vstáti a skrátit bdění psaním k Vám. Váš poslední list přišel velice v čas, aby alespoň poněkud rozptýlil mou tesknotu za Vámi. Od několika dní cítím takové shnětení, tak těžký zármutek svírá srdce mé, že to ani vysloviti neumím. Obávám se, aby to nebyla předtucha hrozícího mně neštěstí...

Děkuji Vám, drahé mé dítky, že jste mně dopsaly všechny a tak obšírně... Ale proč list Tvůj, má Paulinko, tak jest tesklivý a tolik věcí zůstavuje mi k domýšlení? Předvídám, že události se nemilé okolnosti, jichž mně svěřiti nemůžeš aneb nechceš. Či mohla jsem někdy domnívati se, že mezi mnou a Tebou vznikne někdy jaké prostranství, jakás záslona, která nedovolí mi pozírati v hlubiny srdce Tvého? Odervány od matky, ubohé dítky, musíte snášeti všechny útrapy osamocení a sirotství.

Od týdne opustila jsem dům policmistra a přesídlila jsem do malé cely v klášteře Basilianek. Ty mříže, ten zvonek, ty chodby

činí na mne dojem, jakého jsem před tím nepocítila nikdy. Přiznám se, že rozloučení se s paní policmistrovou, od které se mne dostávalo tolik přichylnosti, naplnilo mne skutečným zármutkem. Avšak jest mi popsati Vám svůj nový byt.

Cela má jest malá, neboť od lůžka mohu k stěně učiniti jen dva kroky, od okna ke dveřím kroků sedm. Jedna stolice a lůžko — toť všechen můj nábytek. Jediným oknem jest rozhled na klášterní nádvoří, obklopené vysokou zdí, na němž se žádné živé stvoření nehýbe. Za nádvořím nalézá se ovocná zahrada, v níž procházeti se asi sotva mi bude volno, neboť prosila jsem již o to (bez úspěchu). Obědvám u mnišek, leč nesjídám nikdy ani třetí část toho, co mi posýlají; třeba tedy stravování není nádherné, přece netrpím hlad, tím méně, jelikož dobrá policmistrová často mi posýlá něco jemnějšího se svého stolu. Kromě toho zůstavila mně paní Adamová (Wendorfová) samovar a kdosi z města poslal mi kávový mlýnek. Vidíte tedy, že se mně ničeho nenedostává, a kdyby potřeby mé duše tak byly uspokojené, jak jsou uspokojeny potřeby mého těla, tož by byl stav můj více než snesitelný.

Avšak včerejší den byl pro mne dvojnásob šťastný, neboť odebrala jsem po steskuplném očekávání listy Vaše, což stačilo ku mé potěše; ale ani na tom není ještě konec. Policmistrová chtíc doplniti moji radosť, přijela pro mne a vzala mne s sebou na procházku. Jely jsme na Pohulanku. Slunce svítilo jasně, den byl mrazivý, ale překrásný. Vy neposoudíte, jaký čarovný dojem způsobuje pohled na rozlehlé prostranství svobodné přírody na člověka, jenž nucen jest zamykati život svůj do těsného prostranství několik kroků. Pila jsem celýma prsoma vzduch z té ohromné masy obklopující mne. Požívala jsem v mlčení těchto dojmů, opájela jsem se jimi; pak celý večer trávila jsem u policmistrů, kteří obdrželi svolení přijímati mne občas k sobě.

Pište mi často; Vaše listy — ach, jak jsou potřebny srdci mému! Vidíte, kterak Vám líčím i nejnepatrnější záležitosti. Žádám od Vás rovněž podrobných zpráv a častých listů. Jak se Vám daří? Zošku a Viktorku představuji si bledou a změněnou. Pošlete mi míru na střevíčky, bude to pro mne příjemné zaměstnání kutiti na Vašich potřebách... Co se mých potřeb týče, nestarejte se o ně nikterak. Nemám tu nižádného nedostatku a jaké také mohou býti potřeby mé ve vězení? Pradlena, střevíčky, cukr, káva a čaj — to je vše. Jak jsem vděčna těm, již tak nezištně pomáhati Vám ráčí. Ničím než modlitbou odvděčiti se jim nyní nemohu . . .“

Jak z dopisových úryvků, místy dle potřeby stažených, patrno, bylo položení paní Felińské ve Vilně přese velice bolestné okolnosti rodinné, poněkud snesitelné, zejména proto, že nepozbavovalo nešťastnou vězenku lepších nadějí do budoucnosti. Také výhod bylo trochu a sice díky tomu, že paní Felińská přikázána byla bezprostředně samému policmistru Sërebrakovu, muži zajisté velice lidskému, jehož ušlechtilá, soucitu plná žena všemožně snažila se ulehčovati strádání trpce pronásledované paní a matky.

Litujeme srdečně, že se nám o vzácné této dámě ruské nedostává více zpráv. Poměr její k paní Felińské činí ji zároveň s mužem bezděky nesmírně sympathickou i potvrzuje jen mínění, že i v bouřných dobách nalézali neštěstím stižení Poláci mnoho dobrých, ušlechtilou lidskostí proniklých lidí právě v takových vrstvách ruské společnosti, od které by nejméně bylo možno toho předvídati. Poměr rodiny policmistra k vězence a naopak jest velice významný. Mluví nad jiná osvědčení jak pro Poláky, tak pro lidovou stránku Rusů!

Pozdější přesídlení paní Felińské do kláštera Basilianek zhoršilo poněkud její položení, ale ani tam nepostrádala největší výhody: naděje.

Tu v listopadu nastal náhlý obrat, jenž v zápětí měl celou řadu nových, netušených útrap. K návrhu pověstného generalgubernatora Bibikova utvořena nová vyšetřující kommisse v Kijevě, kamž přikázáni též všichni vězenští příslušníci z gubernie volyňské, podolské a kijevské. Následkem toho nadešel rozkaz transportovati paní Felińskou do Kijeva, kdež pak uvězněna byla ve zdech citadely.

O sběhu těchto přežalostných okolností podávají nám opět matčiny a dceřiny dopisy nejjasnější obraz. Všeliké komentáře stávají se téměř úplně zbytečnými.

„Mé drahé dítky! List tento píšu Vám již z Kijeva, kamž jsem přibyla po dosti únavné cestě. Nezarmucujte se však touto změnou. Pravda, že i mé naděje byly hořce sklamány, ale nejvíce mne souží, že sklamány jsou naděje Vaše. Na útěchu dodán mi byl včera, 5. listopadu, Váš list, jenž mne již nezastal ve Vilně. Vaše trampoty, Vaše starosti, ach, jak rozdírají srdce mé! Mé věznění, u porovnání s Vaším položením, jest mnohem snesitelnější: já mám alespoň zaopatřeny hlavní své potřeby bez starosti o zítřek; a Vy: práce, nouze, nedostatek všeho, nejistota, z čeho žíti budete příští den, vedle toho samého jak já stesku!

Ty snažíš se, Paulinko, skrýti přede mnou podrobnosti nedostatku Vašeho, ale srdce matčino nikdy neoklameš Což nepamatuji, s jakými obtížemi nám bylo vycházeti i při úplných našich důchodech, tož jak nyní to musí býti, kdy z Vojutyna ničeho nemáte, ze Zborošova rovněž a po jiném zřídle stopy není. Leč co ještě jest horší: z posledního Vašeho listu spatřuji, že netoliko o Váš byt hmotný, ale i o zdraví Tvé, Paulinko, obávati se jsem nucena. Patero dětí, chorobná babička, kteráž z lůžka vzchopiti se nemůže, a kuchyně, do níž každodenně potřeby kupovati náleží; pro Boha! přílišně spoléháš se na své síly, přijímáš na se břemena, jichž unésti nebudeš s to. Slovem, zabíjíš sebe a tím zabíjíš můj klid, mé štěstí, ničíš mi vše, kromě života neutěšeného... Zaklínám tě tedy, šetř se...

Ó milé dítky mé, s jakou rozkoší Vás k srdci svému někdy přitisknu! Pro Viktorku bylo by třeba dostati dobrých knížek polských, když ji čtení zajímá. Paní Sovińská má nejlepší dětskou knihovnu, poproste ji ode mne...

Nyní Vám sdělím něco o své cestě z Vilna. Odjela jsem 11. listopadu, a jelikož nebylo ještě sněhu, konala se cesta v povoze. První dva dni nic neposkytly. Ale k Mińsku blížila jsem se s velikým interessem. Tato místa, jichž jsem od tak dávna neviděla a s nimiž se spojuje tolik milých památek mé mladosti, naplnila mou duši řevnou a tklivou náladou. Minuvši městské rohatky spatřila jsem s podivením, že vše se zde změnilo; teprv když jsem vjela do Františkánské ulice, kdež stál druhdy dům Šemešův, začala jsem sobě místa připomínati. Podivným řízením losu zavezli mne k ohlášení právě před ten samý dům, v němž sídlil druhdy gubernator a kancelář jeho. Totéž místo, tatáž budova, než jak se položení mé změnilo!

Tenkráte jsouc mláda, šťastna, obklopena přátelstvím a laskavostí, trávila jsem zde nejpříjemnější chvíle svého života. A dnes — cizí, neznámá nikomu, jako zločinec stála jsem pod konvoyem před branou téhož domu! Nevystoupila jsem ani z povozu, neboť bylo to příliš bolestné...

Z Mińska jela jsem do Bobrujska tou samou cestou, kterou jsme obyčejně jezdily do Boratyče. Nemohu vypověděti, jak mne vše dojímalo při každém kroku, přebíhajíc místa, s nimiž spojeny jsou nejmilejší srdce mého vzpomínky. Téměř třicet let minulo z mého života, vše zdálo se mi nezměněné: tatáž Berezyna, tytéž stromy, vesničky, vůkolní krajinky... Scházeli jen lidé, s kterými jsem zde žila... Tak se mi zdálo býti vše svoje Ano i písaři poštovní, jakoby tušíce stav můj duševní, zacházeli se mnou s dokonale litevskou vlídností a zdvořilostí.

Za Berezynou vše konec mělo, kouzlo zmizelo; vše již bylo cizí. Krom toho vysoko sněhu napadlo a cesta stala se neobyčejně obtížnou...

Přepravení přes řeky bylo velice nebezpečné. Dněpr překročila jsem dvakráte... vlny prudce se zmítaly... nebylo jinak než jíti dvě versty podél koryta, až k místu, kde řeka podél celé své šířky zmrzla a mohla nás udržeti na svých krech. Ale bylo třeba broditi se sněhem po kolena. Dzisnu překročili jsme za Černichovem. Byla úleva, voda plynula po ledě, jeli jsme tedy vozmo; k vůli bezpečnosti jsem vystoupila a brodila se v sněhových roztopech... Buďte zdrávy, mé dítky, k srdci vás tisknu."

Z odpovědi Paulinčiny vyjímáme tento tklivý obrázek:

„Dnes připadají Tvé jmeniny, nejdražší maminko. Den to tak slavnostní, druhdy tak šťastný a dnes — tak smutný... Dávným obyčejem odebrali jsme se společně do kostela, abychom na Tvou intenci obcovali mši svaté a u stupňů oltáře nabyli útěchy pro vlastní duše své. Vždyť jest nyní Bůh jediným našim potěšitelem a opatrovníkem naším. Ale ani tam nemohli jsme se zdržeti tak dlouho, jak srdce žádalo, neboť bylo nám spěchati domů, kdež tolik zaměstnání čekalo...

Štědrý večer měli jsme skrovný, ale zachovali jsme všech starodávných obyčejů, ježto pamatuji, kterak Ty jsi, drahá matinko, dbala, aby i seno bylo pod ubrusem, i houska na stole,

i snopy v koutech i večeře aby podána byla při zjevení se první hvězdy. Pořídila jsem stůl v pokoji sousedním s babiččiným, aby i ona měla účastenství v této slavnosti. K ní šli jsme nejdříve lámat oplatek, jehož kousek i Tobě posýláme s tímtéž přáním, jehož jsme zde všichni jednohlasně vyřknuli, přejíce sobě navzájem nejrychlejšího návratu Tvého. Byly to první jmeniny Tvé v životě bez Tebe zažité...

Převezení Tvé do Kijeva nepředpovídá nám nic zdárného... Proč soužíš se při tolika vlastních starostech a skutečných utrpeních ještě prázdnými obavami o nás?

První myšlénka, jaká mne pronikla po přečtení listu Tvého, byla, abych se jakýmkoli způsobem dostala k Tobě. Tolik osob jezdí na kijevské kontrakty,*) což by nenašla se žádná lítostivá duše, která by mne s sebou vzíti chtěla? Všech obtíží budu ráda snášeti, beze všeho chci se obejíti, jen abych se k Tobě dostala. O jaké by to bylo štěstí! Snad řekneš, drahá matinko, že nemám dítky opustiti? Ale i v té příčině chci se omluviti a ukonejšiti Tebe..."

Nelze nám podati zde celý obsah listu dobré Paulinky, jež snaží se obšírně vyložiti matce, že cesta její jest skutečně možna. Ujišťuje matku, že o dítky i o prostředky s dostatek jest postaráno. Paulinka nevypouštěla již z hlavy myšlénky přiblížiti se k matce a zulíbat její tvář. Činila všechny k tomu potřebné kroky i zdá se, že tomu některé okolnosti valně přály. Stalo se na příklad že jakási dáma ze sousedství chystajíc se na cestu do Kijeva v příčině návštěvy muže tamtéž uvězněného, dověděla se o vřelé tužbě Paulinčině. I nabídla jí místo ve svém povoze. Ano, bylo již vše tak dalece obstaráno, že nezbývalo než čekati na pasovní listiny, kteréž v polovici března šťastně došly. Mezitím byla se Paulinka již úplně na cestu připravila, zavazadla měla již pohromadě — zbývalo sednouti si jen do povozu. Netěžko domysliti si rozechvění, v jakém se nacházelo vroucně milující dítě, kteréž nemyslilo již o ničem jiném, než vrhnouti se do náruči strádající matky. Tu přede dnem obmýšleného odjezdu došel nový list od matky s ohromující zprávou, že matce jest nastoupiti bez odkladu cestu na — Sibiř.

Oko lidského čtenáře zalévá se bezděky slzami.

„Mé drahé, nad život milé dítky! S rozervaným srdcem píšu Vám tento list. Šíří se zvěsť, že ženy jsou odsouzeny do vyhnanství (na Sibiř), neznámo na jak dlouhý čas. V chvíli, kdy list tento obdržíte, budu snad již daleko od Vás. Kéž by Vám Bůh dal sil k snesení siroby Vaší! Srdce mi puká zármutkem, ne nad mým losem, ale nad Vaší sirobou a Vaším opuštěním. Bez rodiny, bez jakéhokoli příbuzného, jenž by o Vás pečoval, otrávena jest vesna života Vašeho...

A což teprv o Vás mám říci, součásti jsoucnosti mé, o Vás, jež jste byly osou všechněch myšlének mých, kolem níž se shro-

*) trhy.

máždily všechny city mé, všechny naděje mé... Rady podrobné uděliti Vám neumím, ale uchylte se k panu Františku Grocholskému. On, jenž mně projevoval tolik důkazů přátelství po celé mé živobytí, nejlépe Vám poradí, kterak máte sobě počínati v nynějším svém opuštění.

V příčině naší budoucnosti také Vám neumím nic podrobného poručiti. Prosím Vás jen, abyste se střežily zahálky a pamatujte, že každý je povinen vlohami svými přispívati k dobru své vlasti. Jestliže tedy chcete vstoupiti do služby veřejné, tož přála bych si, aby to bylo v našich provinciích; jestliže se budete zaměstnávati hospodářstvím, neb jinou soukromou prací, tož i v tomto povolání snažte se býti užitečnými. V každém však případě buďte sobě navzájem pomocni.

Varuji Vás také, milé dítky, abyste při výběru stavu nepočínaly sobě lehkomyslně, jediné pro půvab novosti, neb okamžité náklonnosti. Pamatujte, že první krok v té příčině rozhoduje nad celým životem. Rozvažujte tedy vše s vážným rozmyslem, a nebeřte před se nic rozhodujícího dříve, než jste nezbadali důkladně povinnosti, jaké na se přijímáte. Ale rozhodnuvše se jednou, musíte míti vytrvalosť, neboť kdo jen ustavičně mění rozličné záměry, ten zajisté po celý život k cíli nedojde. Nade vše, milé dítky, kéž láska a jednota řídí všechny kroky Vaše! Potěšujte a podporujte se navzájem. Pamatujte, že každý čin egoismu mezi Vámi vetkne nejbolestnější dýku do mého srdce. Kéž láska matky Vaši, obklopující Vás vždy, ač nevidomě, jest pojidlem spojujícím Vás co nejblíže! Ó mé drahé dítky! Proč bytosť moje nemůže býti v kruhu Vašem tak, jak duše moje úplně jest při Vás!...

Náhlá okolnosť nedovolila mi ukončiti tento list předevčírem. Nyní jsem před samým odjezdem, mám právě vsedati. Poslední chvíle chci ještě Vám, milé dítky, posvětiti. Nebudu Vám líčiti žal svůj, neboť slovy vysloviti toho nelze, nebudu Vám slova útěchy posýlati — ať Bůh Vám je udělí. Snášejte mužně mé vzdálení, neupadejte na duchu. Jsem zdráva, neschází mi ničeho. Pro Boha! šetřte svého zdraví, o to jediné Vás prosím. Ostatek dá Bůh. Pečovati o Vás budou pánové: Grocholští, Modzelewští, Rottamundové, rodina litevská, též Pinińská a Łepkowská. Posýlám Vám věci, které mi jsou nepotřebné. Tisknu Vás k srdci, líbám co nejvřeleji. Z prvního města dopíšu Vám. Dosud nevím, kam mne povezou, dekret (rozsudek) přečtou mi teprv při vsedání. Buďte zdrávy, buďte klidny, spolehejte se na Boha... Již náhlí na mne... Buďte zdrávy, buďte zdrávy! Celou duši Vám přelévám. Milé mamince ruce líbám, drahému blahoslavenství poroučím sebe i dítky. Nesužte se. Všemohoucí Bůh vše změniti může. Jen neupadejme na duchu. Ach, jak bolestně jest říci: żegnam Was."

Vyciťte, laskaví čtenáři, rozsah těch slov, té nezměrné hlubiny ženy vlastenecké a milující nad život opuštěné dítky své a rodinný život svůj! Za mrtvým slovem leskne se a lká tisíc slz, zoufalý zápas zmítá každým škrtem do krve namočeného péra.

Ale nejsme ještě u konce té pouti dojemné, spíše na svahu teprv cesty společné tolika rodinám polským.

Co dělo se v srdcích dítek zastihnuvších smutná zvěsť o zavlečení matky na Sibiř — pochopiti netěžko. Všechny naděje rozprchly se v dým a zůstavily sirobu v položení věru blízkém i přirozeném — zoufalství. Čas jejich bědně míjel ve lkaní a pláči. Stářím a osudy sešlá babička dotknuta novou ranou vzbuzovala všelijaké obavy. Za to Paulinka obdivuhodným klidem snášela vše a heroickou silou vzdorovala návalům sudby. Neklesala na duchu. Lze to přičítati té bezměrné lásce, kterou oplývalo ušlechtilé srdce její.

Výrok, vypovídající paní Feliňskou do vyhnanství, ohlašoval zároveň konfiskaci všeho majetku. Všecka movitosť domácí, již dříve sepsaná, prodána nyní ve prospěch státu dražbou, a dětem zůstalo jen tolik, kolik milosrdenství činovníků uznalo za nezbytné. Pozemky dány jsou pod sekvesturu a užitek z nich dětem neplynul.

Za tak trudných okolností stal se pobyt trpce sklamané rodiny v Křemenci téměř nemožným. Osiřelé dítky hozeny jsou osudu na milosť i nemilosť. Tím větší břímě lehlo na Paulinku.

Ovšem štěstím v neštěstí lze nazvati, že ubohých ujali se lidé dobří. Strýc Julius Wendorff prohlásil, že ochoten jest vzíti k sobě osmdesátiletou babičku, a sice na čas trvalý, pan Modzelewski oznámil, že pan Zenon Brzozowski, zámožný statkář z Podolí, přeje sobě vzíti na vychování jednoho hocha, a hrabě Dziekoński se sestrou svou Stanganiovou žádali, aby jim svěřena byla nejmladší dceruška. Tak si je dobří lidé rozebrali, tak se rodina, druhdy tak úzkým svazkem něžné lásky rodinné k sobě lnoucí — rozešla.

Od okamžiku vyvezení paní Feliňské na Sibiř rostla v srdci dobré Paulinky touha sdíleti los matčin ode dne ke dni víc a více. Toužila býti u ní a děliti s ní trpkosti vyhnaneckého života. Zdálo se jí, že to je přední její povinností a že jen tak usnadní smutný život matčin i — svůj! Víme, že úmysl tento již předtím klíčil v srdci nezkušené dívky, nyní, kdy matka vržena do okolností ještě strastiplnějších, jen mohutněl a stával se téměř neuniknutelným. Přiblížiti se k matce — bylo nyní hlavní její snahou. Sám bratr její, Alois, o rok mladší Paulinky, hodlal usnadniti sestřinu cestu tím, že odhodlal se ucházeti o vládní službu v Tobolsku na Sibiři, jen aby takovým způsobem mohl provázeti sestru svou na obtížné a nebezpečné cestě do kraje „věčného sněhu a slz“. Krom toho nevázali Paulinku k domovu povinnosti dřívější; všechny mladší dítky jakž takž byly zaopatřeny.

„Sotva chápu,“ píše Paulinka, „co se kolem nás děje, co činíme, co činiti máme... Nával rozličných záležitostí, událostí, změny místa, rozmanitosť osob, opačnosť mínění, rada návrhův úplně mne zmámily... Ó maminko, jak těžkou úlohu přisoudil mně Bůh na zemi... Jedinou toliko modlitbu vznáším k Bohu, vždy jen jedinou, v každém čase a v každé chvíli, aby rodina

naše byla šťastna a aby alespoň někdy Bůh dovolil mi spolčiti se s Tebou. K udržení sil svých potřebuji naděje, že se někdy s Tebou spolčím... Víš-li, maminko drahá, že jsou lidé, kteří tvrdí, že kdybych k Tobě přijela, největšího bych se dopustila nerozmyslu, že bys Ty sama považovala krok ten za šílený a že bys mne uvítala s největším neuspokojením? Jest to řeč lidí, kteří nepochopují naši náklonnosť, oni nevědí, jak miluješ Ty mne a já Tebe. Mluví, že Ty nedovolíš, abych mladosť svou pohřbila v Berezově... Maminko nejdražší! kamkoli los nás vrhne, jen budeme-li spolu, tam svět náš, tam otčina naše...“

Jemnosť slov těchto sama mluví za sebe. Dcera naléhala na matku, aby nečinila překážek úmyslu jejímu, ač zajisté dobře předvídala, že starostlivá vyhnanka rozhodně bude proti uskutečnění obmýšlené cesty, kteráž — popříti nelze — rozhodný by stanovila krok v životě dívky sotva se rozvíjející. Leč přese všechnu usilovnosť, jakou Paulinka předsevzetí své chtěla uskutečniti, protahovala se věc mimoděk. Pasy, kteréž za tehdejších poměrů těžko bylo dostati, jakož i jiné okolnosti dlouho byly na překážku. Mezitím však nezanedbávala Paulinka rodiny své nikterak. Naopak, pečovala o ni stejnou, jak předtím láskou a starostlivostí, čehož nejkrásnějším jsou dokladem opět dopisy její psané k sestrám a bratrům. Tak píše bratru Juliovi:

„Jak mi bylo líto, že jsem Tě za Tvého odjezdu ani do Rohatek nemohla vyprovoditi! Ale v našem nešťastném položení nemůžeme ani pomýšleti na potřeby srdce. Jak se ti tam daří, můj drahý Julku, jsi zdráv, není Ti teskno, neschází Ti nic?... Vím, že máš srdce dobré, že bys nechtěl ani maminku, ani nás ničím zarmoutiti. Pamatuj, že jsme sirotky, bez jmění, styků a protekcí, že nic se pro nás nepřimlouvá, kromě našich vlastních vloh; snažme se dokázati svým chováním, že neštěstí nesnižuje člověka, že jej naopak povznáší a ušlechťuje. Snažme se tak pilně pracovati nad sebou, aby vnitřní cena naše přikazovala zapomínati o nedostatku těch výhod, jejichž nabytí nikterak od nás nezáleží... Když jsi odjížděl, nemohla jsem Ti více dáti, než tři ruble na knížky, nyní posýlám Ti ještě čtyři; doufám, že Ti to na nějaký čas vystačí...“

Hle, jaká to sestra! (Pokračování.)

Bratří Slovinci v Praze.

Dojemné, nezapomenutelné slavnosti konali jsme v těchto dnech v Praze. Od pobřeží Adrie, z Terstu, z Istrie i z ostrovů dalmatských, z podúpatí velikána Triglava, z bílé Lublaně i jiných měst Krajiny, Štyrska, Korutanska a Gorice připutovali k nám na Vltavu milí bratří Slovinci, k nimž i několik Chrvatů z Ďakova a Záhřebu se připojilo. Všech poutníků bylo 84. Vydali se na dalekou cestu ze slovanského jihu, aby spatřili zlatou Prahu, kterou rovněž nám Čechům milují a velebí, a zejména, aby pokochali se v nádherném chrámě české Thalie, jejž probuzený národ náš sobě i celému Slovanstvu ku cti a chloubě zbudoval. Přišli shlednout naše probuzení, náš život, naše práce i boje

národní, a na bratrských srdcích českých osvěžit svoje naděje a vzpružit se ku další požehnané práci za blaho milovaného národa.

Srdce česká letěla drahým pobratimům v ústrety. Cesta jejich od Vídně přes Brno územím jazyka českého byla nepřetržitou řadou nadšených projevů vzájemné přítulnosti a lásky slovanské. S radostí a chloubou bylo nám Čechům patřiti na náš lid, který vzácné hosti na všech stanicích srdečně a bratrsky vítal a jim svoje sympathie nadšeně osvědčoval. V Praze shromáždili se ohromní zástupové na nádraží i na ulicích, aby pozdravili milých hostí. Zaplesali jsme, vidouce, kterak nejeden Jihoslovan tímto velkolepým pozdravem českého lidu až ku slzám pohnut byl.

S vděčností sluší vytknouti zásluhy, jež o uvítání a pohostění Jihoslovanů získal si čilý vítací výbor v „Měšťanské Besedě", z něhož sedmičlenná deputace příchozím do Českého Brodu naproti jela. Týž výbor pečoval o vhodné ubytování Jihoslovanů v bytech soukromých i v hostincích, a tu s potěšením bylo nám že četní měšťané pražští ochotně jim nabídli svoje byty i ekypáže. Dále vedl vítací výbor péči o to, aby vzácným hostem našim v Praze se nestýskalo, aby se tu cítili doma, aby po městech pražských byli prováděni a o historických i uměleckých památkách našich poučováni, i aby, jak náleží se tu bavili.

Kromě Národního divadla, jež Jihoslované většinou třikráte navštívili, byla středištěm slavností jim ku poctě konaných „Beseda měšťanská". Po čtyři večery hlaholily tu písně slovinské i české a mluveny řeči provanuté ryzí bratrskou shodou slovanskou. Nezapomenutelným zůstane všem účastníkům zejména první slavnostní večer 17. srpna. Po uvítací nadšené řeči pana Fr. Eckerta objímali se přítomní Slovinci a Chrvaté s Čechy. Byly to okamžiky, jichž rádi i ve stáří vzpomínáme. Ze Slovinců mluvili p. prof. Ant. Trstenjak, p. Jan Hribar a stud. Žnidaršič o myšlénce slovanské a o zlaté Praze, z Čechů ještě pp.: dr. Čihalík (slovinsky), Polívka (chrvatsky), Kronbauer, Beneš a řed. Lepař. Polsky řečnil přítomný host dr. Karłowicz z Litvy, tak že ve veliké dvoraně besední zněla v ten večer slova česká, slovinská, chrvatská a polská. Slavnostní náladu posvěcovaly dumné písně slovinské, jež pělo znamenité pěvecké družstvo lublaňské, i zpěvy české naší výtečné „Kytary".

Druhého dne navštívili Jihoslované Hradčany. Dojem, jejž stověžatá Praha z oken bývalé kanceláře českých místodržících i z galerie letohrádku Ferdinandova na ně učinila, těžko vylíčiti. Viděli jsme mezi nimi kmety, kteří radostí plakali a volali, že nyní rádi umrou, kdy nejkrásnější sen života jejich se jim vyplnil, že spatřili zlatou Prahu, o níž již jako děti horovali. Ve staroslavné Vladislavské dvoraně i ve Španělské síni pěli Jihoslované svoje krásné písně, což na všecky přítomné dojem úchvatný mělo. Ve středu navštívili Staroměstskou radnici, kde byli p. starostou drem. Černým srdečně uvítáni a osloveni, po čemž odebrali se do Rudolfina prohlednout si obrazárnu i koncertní síň, kde prof Jos. Förster jim na počesť na mohutné varhany zahrál. Odpoledne uspořádali Slovinci v hôtelu „u saského dvora" hostinu na počesť svého buditele a spisovatele stařičkého Matije Majara Ziljského, jenž tou dobou v Praze mešká. Pohříchu nemohl se chorý oslavenec k banketu dostaviti. V bujarém ruchu řečnili tu pp.: farář Modic, prof. Trstenjak, Fr. Ekert, pěstitel vzájemnosti československé Lego, J. Hribar, Šnideršič, dr. Hrdlička, ředitel Bradačka, red. Toužimský, prof. Matica, p. Pitrman a kapelník Anger. Po hostině bylo slavnostní představení v Národním divadle. Ve čtvrtek prohledli si Jihoslované české museum a potom dali se všichni fotografovati. Odpoledne byli v klášteře na Slovanech, na Smíchově a v Národním divadle, kde navštívili královskou loži, načež řed. p. Šubert ve velkém foyeru srdečnou řeč k nim konal, ku které p. Hribar odpověděl. K večeru odebrali se mnozí do místností „Sokola", kde je pan dr. Čížek nadšeně uvítal. Po divadelním představení, jemuž Jihoslované opět přítomni byli, konána v „Besedě" slavnosť na rozloučenou, při níž zpívala pražská „Lyra" střídavě se sborem lublaňským.

Přítomný říšský a zemský poslanec dr. Prav. Trojan mluvil v delší řeči o bratrství československém, ředitel Bezouška děkoval jménem Slovinců a Chrvatů „Besedě" a Pražanům; p. Nolli z Lublaně připíjel pražskému „Sokolu", k němuž jako k otci hlásí se „Sokol lublaňský", k čemuž srdečnými slovy

odvětil zástupce „Sokola pražského“ p. dr. Čížek. Slovutný básník slovinský Simo Gregorčič, duchovní správce na Gradišči u Gorice, četl svou báseň, kterou v slavnostní náladě v Praze vytvořil. Vřelá slova na rozloučenou proslovili dále farář Modic velebě Prahu, p. Hribar oslavuje „Besedu měšťanskou“, p. Trstenjak na počesť starosty dra. Černého, prof. Bečič z Ďakova o slavném biskupu Štrossmayerovi, jemuž shromáždění jásavě holdovalo, prof. Matica ze Záhřeba a slč. Kalmusová z Lublaně z vděčnosti ku horlivým členům vítacího komitétu „Besedy“. Za řečí těch opětně pronášena myšlénka, aby Čechové na příští rok Slovincům v Lublani návštěvu splatili.

Staročeského přijetí a pohostění dostalo se Jihoslovanům obzvlášť od pana Vojty Náprstka a spanilomyslné choti jeho, když navštívili průmyslové museum „u Halánků“. I zde konány nadšené řeči o vzájemnosti a lásce slovanské. Vedle p. Náprstka osvědčil i majetník mlýnů p. Jan Trnka ku vzácným hostem našim slovanskou hostitelnosť.

Tou měrou zdařila se nám snaha naše, abychom jihoslovanským bratřím pobyt v Praze co nejvíce zpříjemnili vhodně, a nyní, když krásní dnové, v nichž láska naše k nim znova zpečetěna byla, rychle uplynuli, rádi ještě vzpomínáme si na ně. Byl mezi nimi výkvět vlastenecké intelligence slovinské. Zavítaliť do Prahy slovinští spisovatelé, kněží, professoři, učitelé, obchodníci, úředníci, studující, též několik statných rolníkův, a věnec spanilých paní a dívek. Kromě jmenovaných vůdců celé výpravy, p. Jana Hribara, městského rady i Ant. Trstenjaka, prof. a red. lublaňského „Slovana“, těšili se největší úctě básník Gregorčič, jub. prof. J. Trdina, spisovatel, otec slovinského studentstva, a jub. ředitel záhřeb. gymnasia p. Bradačka. Pozornosť naši poutal ctihodný kmet, farář Čubranič z ostrova Krku, který koná ve svém chrámě bohoslužbu glagolskoslovanskou. Zvláštní radosť způsobili nám bohoslovci mariborští svou znalostí jazyka českého, čehož zásluha přísluší p. sekretáři Legovi, kterýž jest pravým apoštolem vzájemnosti českoslovinské.

Nechať tudíž upomínka na zlatou Prahu milé bratry na jihu tak blaží, jako tato pouť jejich do náručí našeho zůstane nám všem nezapomenutelnou!

F. E.

Kuzovci.

Obrázek z lidu.

Od dra. **Ivana Tavčara.**

Ze slovinštiny přeložil *Jan Hudec.*

(Dokončení.)

II.

Ještě se smál Matěj, když do jizby vstoupili tři muži podezřelého vzezření. Jeden z nich zakopl potmě o škopek na zemi, pohozený v předsíni. Ještě než otevřel dvéře, křičel a hučel, co mu hrdlo stačilo:

„Budeš-li házeti, Premetovče, škopky do síně, zpřetluku ti kosti jako dobytku! A tebe, bábo, pověsím za nohy nad ohnisko, abys polykala kouř jako klobásy, jež se tam dávají udit! Aby vás čert spral!“ Muž mluvil tak spěšně, jakoby slova požíral a řeč jeho slyšela se jako vzdálené hřmění za horami. Proto mu přezděli Hučáků.

Vkročil do jizby. S ním byli Martin Goščavec, chromý, vyzáblý člověk chytráckých očí, a černovlasý, ramenatý Tinač Šust, svatovolnického kostelníka nezdárný syn. Hučák zuřil, poněvadž se byl uhodil v holenní kosť o škopek. Stoupal zhurta po prknech na podlaze, až sklenky na stole řinčely.

„Nebude z toho asi nic, Petře,“ pravil stanuv před Smukem.

„Nic!“ divil se Petr, „a čekám již celou noc. Však uvidíme!“

„Stáli jsme s Hučákem blízko,“ ozval se dále Goščavec, „když v tom uzříme Brentače s koněm a vozíkem po cestě. Skrčili jsme se do dubové křoviny a nechali jej mimo přejeti. Hukáč šel ti to oznámit, já pak plížil jsem se za ním celý den po Louce, kdež nakládal na vozík. Zapřáhl na noc, aby konečně přece zajel — čertu do břicha!“

Smuk vstal, mlčky zaplatil a vyšel z jizby. Venku zahnul po břehu a přebředl vodu v mělčině. Na druhé straně zastavil se u houštiny a lehce zahvízdal. Ze smrčí vysoukala se černá postava a stanula před Smukem.

„Jernači,“ pravil Smuk úsečně, „vezmi Michala, Lovra a Toníka, a čekejte na mne o půlnoci u vysockého mostu. K ránu poveze círknický Brentač plný vůz zboží z Louky a myslí, že spíme! Spali bychom, ovšem, kdybychom byli takové klády jako Goščavec a Hučák!“

Lehce se usmáv zašel s druhem do houští.

V Premetovcově krčmě pilo se pak a nahlas křičelo.

„Co je s Brentačem?“ ptal se bázlivě Županův Tomáš.

„Zradil Smuka za dřívějších let, když dováželi tabák, a finanční zřízenci nadělali mu mnoho škody,“ vysvětloval Hukáč. „Nu, však se záhy shledáme! Škoda jen, že ne v noci!“

„A co my teď?“ hlásil se Goščavec. „Nebude žádného výdělku v noci?“

„Já bych něco věděl,“ bylo slyšeti Šusta, jenž klepal sklenkou o stůl. „Já bych něco věděl, ale vy, ovce, netroufali byste si.“

„Já jsem připraven ku všemu!“ dodával si chuti Matěj.

„Nu, když ty děláš takového hrdinu,“ chechtal se Hukáč, „tu my se také nedáme zahanbit!“

„Tam nahoře,“ počal Šust, „tam nahoře má svatý Volnik pěknou zásobu drahocenných věcí. Ať jen o něčem se zmíním! Je tam zlatý kalich, jehož podstavec je samým drahým kamením vysázen. Ornáty se stříbrnými třapci, stříbrné svícny, kropenky a kaditelnice a jiných také cárů! Stříbrné je to na všechen způsob, neboť to přišlo z Mekinského kláštera, kdež měly jeptišky stříbra až nazbyt. Kdyby se to všecko slilo, byla by hezká hrstka tolárků! Já to vím všecko, poněvadž jsem kostelníkův syn a nanejmíň desetkrát jsem přisluhoval při mši. Také schránky nebudou prázdny! Ale vy si nebudete troufati, vy jste bázlivé kozy! Věc je snadna. Dvéře od sakristie jsou ztrouchnivělé a vstrčí-li se kůl mezi práh, otevrou se jako nic.“

A hleděl upřeně stranou. Ostatní také chvíli mlčeli.

„Kostel okrásti!“ zhrozil se Tomáš.

„Kostel!“ křičel Šust. „Což je to něco zvláštního? Bůh má beztoho všeho dost! A nemá-li, udělá si!“

A zpupně smíchem zasípal; ostatní s ním.

Byly asi dvě hodiny s půlnoci, když náhle procitl Marek Šust, svatovolnický kostelník. Zdálo se mu, že slyšel odněkud hluk. Obrátiv

se viděl, že je v kostele světlo. Honem přehodil na sebe nějaký kus šatu; třásl se po všem těle.

„Budiž pochválena, svatá Rodičko!“ vzdychl po chvíli, vzpamatovav se a bera starou pušku se stěny, „že se odneslo pro bezpečnosť vše do Polan! Ornáty, kalichy, kaditelny a ostatní! Zajisté že je Tinač s nimi! Otče náš...!“ — a stařec jal se modliti. Běžel z domku a přikrčil se k lipám před kostelem. Nahnul se za jednou z nich na peň a naměřil pušku k líci. V kostele bylo posud světlo. Cháska nemohouc ničeho nalézti porozbíjela všecko, co jí jen pod ruku se dostalo. Lajíce a klnouce div se na Tinače nesápali, že je tak na prázdno vyvedl. Jako vosy rozlétli se po svahu dolů. Kolem Marka zamihli se tak rychle, že všecek užaslý nebyl schopen ani rány. Všichni mi utekli, myslil si. Ale je tu ještě jeden. Pomaličku slézal po schůdkách u hlavních dveří a dostav se na volné místo zahvízdl a dal se po svahu dolů podél lískového ořeší. V tom kostelník namířil puškou. Kohoutek cvakl a silná rána se rozlehla. Když se dým rozprchl, nebylo viděti ničeho. Stařec uleknuv se prchal do chýže.

Brentač zatím za neustálého strachu byl přijel již se svým zbožím pod sv. Volnika. Dobře věděl, že jej v Louce Goščavec pozoroval a proto dal se jinou stranou, jakoby jej chtěl splésti. Ale záhy obrátil se zpět na polanskou cestu. Již měl za sebou svatovolnický kostelík a již viděl před sebou věže polanské, když v „Koutech“ zastavilo mu vůz pět temných, neznámých postav. Vyprázdnili mu vůz až na desky a jemu samému naložili jich ještě notně na hřbet.

Druhého dne z rána vstal nejdříve ze všech kostelník Marek a spěchal ku kostelíku. Tu pod sakristií u cesty ležela v lískovém ořeší lidská mrtvola a kolem ní louže uschlé krve. Pohleděl blíž a poznal nešťastný stařec svého syna Tinače.

III.

Smutná novina šířila se po vsi. Nikdo nechtěl věřiti, ale přece se povídalo, že Županův Tomáš utekl svému bohatému otci a že se dal ke Kuzovcům. Z počátku lidé kroutili jen hlavami, ale když viděli, že je v tom přece kus pravdy, smáli se potají a přáli to bohatému Županu, jenž odíral každého a žebráky zaháněl od prahu. Byl to tvrdý člověk, stařec Župan a peněz lakoten. Šeptali si, že měl kdesi v podkroví ve zdi zamčenu železnou skřínku. A když sousedův Michal jednou mimo šel a dvéře byly otevřeny, odmykal právě Župan své poklady. Vše se lesklo samým zlatem a stříbrem. Michal bezděky užasnutím vzkřikl. Župan práskl víkem, zamkl na klíč a hnal se za neočekávaným divákem po schodech, až stoupaly sloupy prachu. Od toho dne se mluvilo, že je Župan tak bohat, že neví ani sám, kolik má. A skoupý byl neustále, jakoby ničeho neměl. Ani synu svému nikdy nic nedal, ač to byl syn bohatého sedláka, a také rád vypil si sklenku vína. Proto bral mu potají a dělal dluhy, což zase otce hněvalo. Neustále se spolu přeli a hašteřili a křik doma ani neutuchal. Konečně syn dal se mezi Kuzovce v předvečer neděle před suchými dny v září a opustil otcovský dům. Asi za dva dni se o tom u Županů dověděli. Starý Župan válel

se po zemi hanbou a vztekem a všemi svatými se zaklínal, že neporučí synu ani haléře. Byl vdovcem a proto syn postrádal měkké ruky matčiny. Otcova pak byla příliš drsna a proto věc až tam dospěla! V domě hospodařila nyní jediná dcera jeho Lenka, dívka dvacítiletá. Každý ji znal pro krásu její a ještě spíše pro sílu. Zdvihala těžká břemena a když bylo odnésti na sýpku nějaký nerázný pytel s žitem, mnohého chasníka zahanbila. Když někdy Tomáš proti otci se hnal, bával se jen jí, neboť věděl, že by mu dobře nabiti mohla. Při tom všem byla Županova Lenka měkké duše, měla ráda celý svět, a ji také celý svět. Bratra Tomáše milovala vroucně a poněvadž byla silnější než on, zacházela s ním jako s hošíkem. Byla to dívka pevné povahy a rychlého úsudku, a smí-li se pravda pověděti, zároveň prvním hospodářem v Županově domě. Jen kolem ní se vše točilo. K Tomáši bývala mnohdy přísna, a neudělal-li jí něco po vůli, mluvila dlaní, až to luskalo jako deskou o vodu. Měla pod svou mocí i bratra i otce. Dověděvši se, že bratr utekl, neměla s radou mnoho potíží.

Jednou z rána na podzim, záhy, když se rozednívalo, kráčela Lenka svátečně oděna vzhůru po stráni nad Hotavlemi k Bukovému Vrchu. Spěchala co jí nohy stačily. Když byla v půli cestě, dralo se právě slunko nad horami a prvými paprsky ozařovalo dívce obličej od chůze rozehřátý. Kousek dále dohnala starého muže, jenž cvachal s nevelikým uzlíkem na zádech. Byl to starý Kosem z Griče.

„Kam pak tak časně?“ ptal se jí.

„Na Kuzovsko, pro Tomáše,“ odpověděla odhodlaně.

„Na Kuzovsko?“ divil se stařec. „Půjdeme tedy spolu. Před čtrnácti dny v noci objednali u mne čtyři Kuzovci zásobu dřevěných dýmek a nyní jim je nesu.“

V Polanech kvetl tehdy obchod s malými dřevěnými dýmkami, o kterémž nyní již ani slechu. Dívka kráčela se starcem opatrně po stráni, chvíli si odpočali a hleděli do hluboké doliny, v níž vznášel se veliký polanský kostel nad nízkými domky jako starostlivá kvočna nad kuřaty. Minuli již Bukový Vrch po levém boku a zahnuli pod Psí Rovinu, až se pod nimi dolina úplně zavřela, že neviděli na levo ani na pravo nic než horská temena a nad nimi jasné podzimní nebe. V bukovém lese skrývalo se téměř zcela stavení na „Kuzovsku“, z něhož se právě mocně kouřilo. Co naši známí nejdříve uzřeli, byla řada pušek na dřevěné stěně zavěšených. Na rohu stála stráž a nehnula ani sebou ranní návštěvu uzřevši.

Dívka se starcem brala se kolem chlívku, v němž chrochtal a kvičel lačný černý dobytek. Za chlívkem švihal prutem Kuzovec po kůži veverku do oka chycenou, kteráž po každéráně silně zapištěla. Na bucích sedělo hejno vran a jako černý oblak vznesly se vzhůru, když ucítily hosti. Kuzovci zahazovali do lesa zbytky masa, jež k vaření se nehodily, a proto měli v sousedství tolik černého ptactva.

„Jsou doma?“ ptal se Kosem poníženě. Zamračená stráž neodpověděla.

„Když nemají huby, půjdeme dále!“ pravila směle Lenka. A vskutku stoupali již do široké síně, z níž bylo viděti pod střechu na začouzené trámy. Po pravé straně bylo veliké ohnisko, z něhož se právě kouřilo.

K ohni bylo přistaveno devět nebo deset obrovských hrnců, v nichž vřelo a šumělo. Za nimi škvařila se pečeně na železném rožni a pod rožněm žhavé uhlí jen praskalo. Před obništěm skákal ušpiněný kuchař a běhal s kolíkem ještě špinavějším hned k tomu, hned k onomu hrnci a volal: „Dobře se to vaří! dobře to vše! To bude dobrá pochutnaná! haha!“

Spatřiv dívku a starce v síni, zavěsil špinavou vařečku, otevřel ústa i oči, a bylo zřejmě viděti, jak jest udiven, poctivá duše. Taková radosť rozlila se mu po tlusté tváři, že hned utřel si prsty o kalhoty a spustil:

„Holka, holka, odkud pak sem přicházíš?“ Sladce se usmál, trochu zamžikal a opět proudilo mu z hrdla na plné kolo: „Holka, holka! pfuit! pfuit!“

Jako střela byl u ní a sahal špinavými prsty po kvetoucí tváři dívčině. Leč v okamžiku tom zaproudil jí hněv po všem těle a dívka splátila mu úslužnosť jeho podobným způsobem, ale jiného výsledku. Vztáhla také ruku po jeho tváři, a než se nadál, kácel se již jako uřezaný dub na znak do rozestavených hrncův a mis. Vše to zachřestilo pod ním a odvážný kuchař stahoval obličej a šklebil se, jakoby již umíral. Dívka stála prostřed síně, rozhorlením a hněvem všecka rozpálena, a pěsti zatínajíc zuřivě třeštila zrak na smělce na zemi povaleného.

„Což ani ženská není u vás bezpečna?“ dodala po chvíli vzrušeným hlasem.

V tom vešel do síně Smuk upozorněn byv nenadálým třeskutým hlukem, a uvelebil u dveří své vysoké tělo. Poznal, co se událo a lehce se usmíval, když kuchař vstával se střepů.

„Nezabij nám ho, Lenko!“ dodal žertovně. „Nevím, kdo by nám pak vařil!“

Ještě více se zlobila, že slyší tu své jméno. Proto zlostně zvolala:

„I nemějte strachu o něho; ačkoliv by nebylo škoda, kdyby vás všecky pobili! A jak pak mne znáte?“

Smuk neodpověděl ani slovem, ani krev mu nevstoupla do tváří při Lenčině nevlídné otázce. Klidně obrátil se ku starci s uzlíkem.

„Právě vhod,“ pravil k němu přívětivě, „že jste přišel. Neměli jsme si opravdu z čeho již zapáliti.“

Vešli do jizby. Lenka mlčky sedla si na lavici u peci. Smuk otevřel skřínku ve stěně, odpočetl peníze za dýmky na stůl před Kosma a odešel z jizby.

IV.

Lence u peci nijak nechtělo se do řeči. Kosem byl spokojenější. Sedě u dlouhého stolu srkal pálenku ze sklenky a Kudlu potápěl hluboko do velikého bochníku chleba, jejž byli mu předložili. Asi dvakráte spočetl peníze a chválil Kuzovce i jejich poctivosť. Ponenáhlu zavanula do jizby líbezná vůně pečeně. Lence to však příliš nelahodilo; měla již hlad, bylať ve spěchu odešla z domu bez jídla.

Kuzovci přicházeli a přívětivě rozmlouvali se starým mužem na to, na ono se ho v Polanech vyptávajíce, ale dívky si nikdo již nevšiml. Skoro každý vzal dýmku z hromádky, chutě nacpával a zapaloval. Na konec přišel také Tomáš ničeho netuše. Nikdo se mu nezmínil, jaká lázeň na něho čeká. Proto veselé mysli zvolal uviděv Kosema za stolem:

„Ej, Koseme, i vy jste k nám přišel? Teď je tu nahoře lépe než tam u vás v těch nahnilých Polanech. Uvidíte-li někoho z Županových, rcete mu, že ani málo nelituji, že tu jsem. Županův dům již mne neuhlídá!“

„Ba uhlídá!“ dodala mrazivě Lenka a jako střela stanula před Tomášem. „Ó ty nezvedenče!“

„Tys tu také, Leničko?“ A srdce se mu zachvělo, tváře zbledly a na čele vyvstával hustý pot. Netroufal si ani pohleděti na sestru.

„Hybaj odtud a to hned! sice povedu tě jako tele na trh!“

„Nu, však půjdu! Ale napřed se najím, mám hrozný hlad,“ odpověděl skroušeně, bázlivě. Sedl si ke stolu. V okamžiku ocitla se opět u něho, aby jí neuprchl, kdyby mu to snad připadlo. Tomáš klidně snášel bezprostřední dohlídku tu a styděl se až po uši, že nedovedl na svou obranu ani slova prohoditi.

Záhy byl všecek stůl obsazen; nešťastný kuchař přinášel velikánské mísy a vstavoval je před lačnou družinu. Plny byly až povrch a příjemně se z nich kouřilo ku stropu. Zařehtaly lžíce a neustále cvakaly po mísách a z mis do úst. Jako když jarní sníh na slunku roztaje, tak rychle vyprázdnily se mísy. Přinesli jiné a na velikých dřevěných plochách pečenou zvěřinu. Smuk seděl blízko Lenky. Jako dřív, tak i nyní měla notné laskominy na jídlo, ale nikdo jí podruhé nepobídl. Byvši podruhé vybídnuta ze vzdoru zamítla. Tím pilněji cpal si žaludek Tomáš, a zvláště když si vzpomněl na malé a téměř poloprázdné mísy v otcovském domě.

Po jídle chystali se Lenka, Kosem a Tomáš na cestu domů. Mladý Župan šel mnohem raději ve společnosti starcově, nežli se sestrou, kteráž o několik kroků za nimi zůstala. Smuk sňal v tom pušku se stěny a volal na Lenku: „Půjdu trochu s tebou.“

Neřekla mu ani, aby šel, ani aby nechodil, ale Smuk bral se mlčky po jejím boku.

Pod kostelem v Bukovém Vrchu kroužil právě sokol vzduchem nad Lučinou, dělal veliká kola, leč ponenáhlu stáhnuv křídla spustil se jako blesk na hejno divokých holubů v trávě. Lapil jednoho a vyletěl s ním opět vzhůru. Jako sníh sypalo se dolů peří z uchvácené oběti; ostatní se plaše kolem rozlétli.

Dívka stanula.

„Vidíš sokola?“ prohodil Smuk chladně. „A když jej Bůh stvořil, pravil mu: Tu máš svou svobodu, žij a snaž se žíti pokud můžeš! Když pak ti jednou křídla zlomí, bude to tvá starosť! — A mně řeknete snad, že sokol má větší cenu než já, jenž jsem člověk?! I mně řekl Bůh: Tu máš svou svobodu! Žij pokud můžeš, pokud ti ji neskrátí. Když sokola zavrou do železné klece, kdo řekne, že nemá práva se zachrániti? A když mne chtěli ukouti do pout na dlouhá léta, kdo

bude jistiti, že jsem neměl práva rozbiti pouta a žíti, pokud mohu? Vy, kteří vyhříváte líné kosti své na peci, domníváte se, že jste lepší než já. Bůh to ví! Až nás někdy bude souditi, vy budete hodně zahanbeni, neboť Petr Smuk neubíjel, nekradl, nýbrž v potu tváře své dobýval si vezdejší chleba. Co počínají moji druhové, není starostí mou. Každý je pánem jenom své duše. A nyní jdi! Tu dole nikdo nebude na tebe dotírati, což by se tam nahoře snadno bylo přihodilo!"

Stanul, postavil pušku na zemi a opřel se o ni. Dívce mocně bušilo srdce. Když mluvil, nemohla mu několikrát nepohleděti do rozjařené tváře — a hrůza — zdál se jí mužem hezkým. Běžela po cestě jako srnka. Opodál musila bezděky, sama nevěděla proč, obrátiti hlavu. Vysoko nad ní stál nehybně Smuk jako nějaká socha z kamene vytesaná a díval se na ni. Rychle se opět obrátila a spěchala dále. Tomáš strachem kopruěl, když objevily se již před nimi bílé stěny rodného domu ovocným stromovím zahaleného. U rohu chtěl jí prchnouti, ale Lenka rychle zpozorovala úmysl jeho a vzavši jej za ucho způsobila dětem na návsi shromážděným nesmírnou radosť, když jej vedla jako školáka do domu. Jen s velikou tíhou setřásl Tomáš se sebe posléze kletbu směšnosti a ještě u vysokém věku do duše se hněvával, když se ho někdo ptal, jak šel domů od Kuzovců.

V.

Jaro vznášelo se na vonných křídlech nad údolím. Kvítí věšelo se po stromech i po skalách. Kvítí rostlo také v srdci lidském, kteréž se mění s jarem. A je-li v polanské dolině krásné jaro, není krásnějšího po všech našich vlastech. V zimě ustály se pod sněhem nesčetné studánky, kteréž nyní se všech návrší spěchají dolů do zeleni. I v nejtmavším koutě kvete každé býlí. Po bystré vodě prohání se tenká bělice a jako blesk míhá zarudlými ploutvemi po bílém písku. Na všecko pak sálají líbezného slunka lahodné paprsky, tráva a obilí jen se žene z trávníkův a zasetých polí jako šťastné, jarem omlazené země šťastné vzdechy.

A právě onoho roku bylo krásné jaro. V jaře tom žilo jen málo zarmoucených a smutných a mezi nimi byla i jediná dcera bohatého Župana. Od té doby, co přivedla bratra z Kuzovska, věsila žalostně hlavu, stávala zamyšlena, málomluvna a zamračena i vůči laskavým slovům. Líce jakoby jí již pobledlo a začasté ptávala se služebná děvčata, proč domácí dcera vzdychá celé noci a proč má každé ráno oči tak uplakané? A vpravdě dívka byla nešťastna. Neustále musila chtíc nechtíc mysliti na toho, jenž byl skoro zbojníkem, a neměl nižádné jiné budoucnosti před sebou nežli zlou smrť.

A ten, jenž ve svém nekalém řemesle nebyl by směl ani očí k ní pozdvihnouti, počínal si ve své zaslepenosti ještě nerozumněji. Ve svátek odpoledne ať šla Županova Lenka desetkráte mimo, desetkrát se tvářil, že jí nezná. V noci však dálo se jinak. Tu jako stín plížil se pod její okno a čekal, až se úplně setmí a vše umlkne. Když se domníval, že všichni klesli již ve hluboký spánek, podpíral se o olivu květem právě obsypanou, bez přestání hleděl k jejímu oknu a sladkým

hlasem volával její jméno. Když jej poprvé slyšela, zastavila se jí krev u srdce; přepodivná sladkosť opojila jí duši, aby se v ní opět krutá žalosť rozhostila. Nikdy se mu neozvala, tiskla si uši prstem, a krčila se pod přikryvkou, aby neslyšela svůdných slov. On stával téměř celé noci pod jejím oknem a odcházel teprve od kvetoucího stromu, když jitřenka vystupovala nad horami. Přivedl ji tak v ústa zlomyslným lidem a navždy zničil její štěstí.

Jedné pozdní noci zbudil Lenku křik na návsi. Slyšelo se klení a nářek. Na konec zahoukla i rána z pušky. Ulekána přiskočila k oknu.

„Svatá Panno! Chytají Kuzovce!“ zabědovala.

Po zahradě vpravdě hnal se Petr Smuk bez klobouku. Stanul pod slívou a zahledl dívku.

„Leničko,“ pravil měkkým hlasem, „neotevřeš-li, dojista mne lapí!“

Rychle otevřela okno. Smuk chytl se stěny a větve a již vyšvihl se do okna. Větev zachrastila a zlomena padla na zemi. Smuk tiše zavřel okno a všecek zoufaje sedl si na chudou židli u stolu. Lenka byla již dávno v loži. Po chvíli přihnali se finanční strážníci a kleli. „Tudy šel, tu zajisté že někde je! Není-li to ďábel sám, chytneme jej!“ křičeli — ale připadli jenom na zlomenou větev na zemi. Hnali se dále po zahradě až zmizeli ve tmě. Smuk opíral se o stůl a zhluboka vzdychaje tiskl si obličej do dlaní. Dívka se ani nehýbala.

„Leničko, zlobíš se?“ ptal se vroucně.

„Snadno bych se mohla hněvati!“ zaúpěla strachem. V okamžiku Smuk byl u ní a prsty přebíral se jí v kaštanových vlasech. Dívka rychle vztáhla bílé ruce svoje, objala jej kolem krku a přitiskla k sobě. Když dotkla se tvář tváře, cítil horké slzy z očí se řinoucí.

„Bůh tě opatruj, děvče moje!“

Otevřel okno a vyskočil na trávník. Nevýslovné štěstí rozlilo se mu srdcem a tak na ně byl hrd, že z pouhého posměchu k celním strážníkům vykřikl na ně ze všeho hrdla. Již svítalo. Prostřed mostu Županova zavýskl si ještě jednou, aby každý věděl, že je to šťastný Petr Smuk. Ale právě v tomtéž okamžiku bylo slyšeti hrubé „stůj!“ a na obou koncích mostu trčely na něho namířené pušky. Strážníci zastoupili mu cestu, ukryvše se do vrbového proutí, kudy věděli, že musí jíti. Voda byla právě dosti hluboka. Před několika dny hojně pršelo a řečiště bylo až po kraje plno. Smuk poznal nebezpečí; pohledl dolů; červenopěnité vlny valily se pod ním pořád dál a dále.

„Nač tu stojím, když snadno mohu prchnouti!“ pravil sebevědomě a již byl s mostu dole. Zahučelo to v kalné vodě, ale záhy objevil se na vrchu, ploval mohutnýma rukama si pomáhaje. Strážníci bojíce se, aby jim neuprchl, vychrlili za ním do vody déšť kulí. S několika stran jej to zasáhlo a potopil se ve vodě jako kámen. — Ovšem dostali jej za několik dní, ale mrtvého a v Koutech na břeh vyneseného. Za Županovou Lenkou chodilo potom ještě mnoho ženichův, ale ubohá dívka nechtěla se vdáti. Zemřela ještě v mladých letech.

Rozhledy v literatuře a umění.

Bulletin littéraire, scientifique et artistique polonais publié par les soins de l'Association des anciens élèves de l'Ecole Polonais à Paris. N°. 20—26. Paris imprimerie, v. C. Zabieha, 1884.—85.

Kulturní a zvlášť literarní život polské emigrace v Paříži až doposud udržuje se v čilosti, jaké bychom v podobných poměrech zřídka nadíti se mohli. Spolek historický, podporovaný bohatě knížetem Czartoryským, vydává několikráte do roka řadu závažných vědeckých studií ve svém obsáhlém historickém sborníku, a polská bibliotheka, velezajímavá a značným množstvím neocenitelného materialu se honosící, je s to nejpřísnějším požadavkům svého způsobu vyhověti. Také na Batignollech, kde až doposud existuje škola polská, literarní i společenský ruch polský ještě neutuchl, a Bulletin, jejž vydává družstvo bývalých žáků polského učiliště, jest jeho věrným obrazem. Spolek sám koná pravidelné schůze, emigranty polskými a jich potomky hojně navštěvované, kde přednáškami z oboru polské historie, polského umění a literatury hledí síliti mezi členy svými vroucí patriotismus a vědomí jejich slovanského původu Bulletin býval druhdy pouhým věstníkem spolku, v němž časem jakožto příloha otiskovány některé z přednášek neb alespoň poutavější výňatky z nich. Teprve v posledních několika letech proměnil se v pravidelný list periodický, který vychází každého čtvrtletí. Jest to revue nevelkých sice rozměrův, avšak články v ní otiskované psány jsou duchaplně, s podrobnou znalostí předmětu a zároveň stručně, bez unavující rozvláčnosti. Mimo polské všímá si Bulletin slovanských záležitostí vůbec velmi horlivě. Pokud české literatury se týče, přinášívá občasné zprávy o nejnovějších její plodech z péra vřelého přítele našeho, professora Václava Gaszttowtta, a jinak bedlivě sleduje každé důležitější projevy národního života českého.

Již roku 1880. nalézáme v Bulletinu pod nadpisem „La poésie tchèque contemporaine“ stručný přehled novověké poesie české. V úvodě zmiňuje se prof. Gaszttowtt o úpadku českého národa po bitvě na Bílé Hoře a jeho znovuzrození. Následuje pak stručné ocenění Kollárovy „Slávy dcery“, básní Fr. Lad. Čelakovského, Erbenovy „Kytice“, Koubkových satir, Máchy, Hálka a Nerudy, Heyduka a Elišky Krásnohorské, Svatopluka Čecha, Jaroslava Vrchlického, Sládka, Zeyera a Rud. Pokorného. Na konec připojeno několik slov o nejnovější české produkci dramatické. Všecky úsudky ve stati obsažené jsou samostatné a skoro veskrz případné. O Nerudovi autor praví: „Neruda est le plus célèbre feuilletoniste tchèque, et c'est à lui surtout qu'on doit le triomphe de la tendance moderne dans la littérature tchèque. Ses recueils poétiques se distinguent par leur originalité et par leur essor extraordinaire. Dans ses feuilletons et ses petits romans, il est un maître presque inimitable: son style est d'une concision admirable et pourtant d'une limpidité et d'une pureté de cristal, et il donne à ses phrases le piquant d'un humour original“. Neméně vhodný jest úsudek o poesii Svatopluka Čecha: „Il a un sens très-développé du plastique et du pittoresque; son expression est forte, son style énergique“. Vrchlického charakterisuje Gaszttowtt takto: „Son vers est brillant et plein d'élegance, ses pensées sont profondes, son imagination est d'une richesse inouïe“, o Zeyerovi dí: „Zeyer est un poète d'un grand style et d'une riche imagination, appelé à un brillant avenir“.

V dalších ročnících vedle hojných zpráv drobnějších nalézáme polské i francouzské ukázky výtečných Gasztowttových překladů z knihy J. V. Sládka „Na prahu ráje“, a ze sbírek Vrchlického „Dojmy a rozmary“ a „Co život dal“. Kromě toho podány jsou zdařilé recense o týchž sbírkách, dále zprávy o „Nových básních epických“ Vrchlického, o jeho „Twardowském“, „Starých zvěstech“, „Pouti k Eldoradu“, veselohře „V sudě Diogenově“ a j., o Zeyerově „Staré historii“, Sládkově sbírce „Světlou stopou“ a Kvapilových „Zpěvech knížecích“. Z našich belletristických časopisů věnovány delší stati „Květům“, „Osvětě“ a „Lumíru“, kdež blíže pojednáno o jich obsahu a směru. Bedlivě sobě všímal Gasztowtt překladů z polštiny do češtiny, o čemž svědčí podrobné a důkladné referaty o překladě „Pana Tadeáše“ od El. Krásnohorské, „Básní“

Bohdana Zaleského od R. Pokorného, „Vybraných spisů“ Z. Krasińského od Fr. Kvapila a v Nečasově sbírce „Květy z polských luhů“.

Nemíníme se šířiti o článcích jiného druhu z ročníků předešlých. Chceme toliko věnovati ještě několik slov Bulletinu r. 1884. a 1885. V čísle 20. nalézáme několik zajímavých studií. Historická stať „Jean Sobieski et Jean Kochanowski“ obsahuje mnoho interessantního a z části i nového detailu, v článku Gaszttowttově „Un gentilhomme polonais à Paris“ pojednáno velmi zajímavě o příhodách šlechtice Stanislava Wierzbowského v Paříži v letech 1679.–1680. Studie „Victor de Laprade et Sigismond Krasiński“ seznamuje nás o vřelých sympathiích francouzského básníka k Polsku. Ve stati C. Gregorowicze „La Pologne et la Ruthénie dans le passé et dans le présent“ promluveno o stycích a vzájemných poměrech Poláků a Malorusů v časech minulých i za přítomnosti. Mimo to nachází se zde ohnivá báseň Gaszttowttova „Morts et vivants“ a delší nekrology „Louis Hitier“ a „Louis Nabielak“. V květnovém čísle téhož roku upoutá nás především studie L. Chodzkiewicze „Voyage en Suisse du comte Michel Mniszech 1662. 1667.“, opřená na dokladech posud nevydaných. Články o polském průmyslu, o polských umělcích v saloně pařížském r. 1884. a o účastenství polském na výstavě elektrické ve Vídni roku předcházejícího doplňují vhodně program listu, přispívajíce jak k jeho ceně, tak k jeho zajímavosti. Číslo 22. věnováno jest celé památce slovutného básníka polského Jana Kochanowského (1530.—1584.), jehož třistaletou památku slavil národ polský právě v loni. Výborná, znamenitým rozhledem a duchaplným projednáním předmětu honosící se přednáška slovutné básnířky Severiny Duchińské o Janu Kochanowském, pak vervyplný, básnicky oduševněný překlad „Thren“ Kochanowského od W. Gaszttowtta jest obsahem této pěkné publikace, kteréž mezi podobnými v literatuře polské náleží jedno z předních míst. Gaszttowtt, který již dříve mistrně přeložil do frančiny větší část básní Julia Słowackého a rovněž celého Mickiewiczowa „Pana Tadeáše“, osvědčil se tu opět jakožto nejpovolanější tlumočník básníků svého národa v jazyk francouzský. Vládne formou svrchovaně a sám básník postihnouti dovede nejlépe každou myšlénku i každý poetický detail originalu. Jeho „Thrènes de Jean Kochanowski“ náležejí ku kabinetním kusům jeho překladatelské činnosti. — Do sešitu listopadového napsal Kazimír Stryjeński pěknou a mnoho nového v sobě zahrnující studii „Les poètes anglais et la Pologne“, v níž zmiňuje se zejména o básníku Tomáši Campbellovi, o Byronovi a Johnu Keatsovi, podávaje ukázky některých jejich prací, které vroucími sympathiemi k Polsku dýší. Z dalšího obsahu připomínáme důkladný přehled polských a francouzských revue, zdařilý francouzský překlad dumky Zaleského „Smutná Krakovanka“ od E. S., a zprávy o nových knihách polských i českých. Z prvých zasluhuje pozornosti referát o překrásném románě Sienkiewiczově „Ohněm a mečem“, v oddíle „Livres tchèques“ činí se zmínka o „Hanumanu“ Svatopluka Čecha, o nových sbírkách Adolfa Heyduka, o „Perspektivách“ Vrchlického a některých jeho překladech Rovněž sympathicky vzpomenuto výletu českých Sokolů do Krakova.

V ročníku letošním, kterýž doposud obsahuje čísla 21.—26., mimo obvyklé přehledy polských a francouzských revue, zpráv a referátů literarních nacházíme věrný a poetickým půvabem obestřený překlad prosou idylly Kaz. Brodzińského „Věslav“ od W. Gaszttowtta, jakož i novell Sienkiewiczových „Janko muzikant“ a „Z památníku poznaňského učitele“ od téhož překladatele. Z článků přednosť náleží zajímavé literarní studii Severiny Duchińské „Casimir Brodziński“, v níž podána výborná charakteristika tohoto básníka, a krásné, obsahem nadmíru interessantní stati Gaszttowttově „Victor Hugo et la Pologne“. Touto prací dodáno povaze velikého básníka francouzského, který vždy pohotově stál k obraně slabších a utlačovaných, nového šlechetného rysu. Zprávy vědecké a umělecké jak hojností, tak i novostí se vyznačují. Pokud se týče literatury české, shledáváme zde recense o Jelínkových „Črtách kozáckých“, o básních Vrchlického „Jak táhla mračna“, „Twardowski“, o jeho anthologii z poesie italské a Vymazalově knize „Počátky slovanštiny a litevštiny“. Rovněž obšírně a sympathicky pojednáno o letošním ročníku našeho „Slovanského sborníku“. Překlady Miriamovy Vrchlického „Vittorie Colonny“ a sbírky „Duch a svět“ podrobeny kritice přísné, ale věcné a závažné.

V celku třeba vyznati, že Bulletin čím dále, tím více soustřeďuje v sobě cenného a zajímavého materialu, jak uměleckého, tak vědeckého. Nelíčené a vřele vždy osvědčované sympathie přátelské ke všemu českému zvlášť našemu vzdělanému čtenářstvu jej doporučují. Roční předplatné činí toliko 5 franků. *F. K.*

Prace filologiczne wydawane przez J. Baudouina de Courtenay, J. Karłowicza, A. A. Kryńskiego i L. Malinowskiego. Tom I., zeszyt 1. (Dokončení.)

Ve druhé rozpravě sebral p. Karłowicz několik polských slov, jež označují hromadná jména, typu bracia, kteréžto slovo odvozené jak známo od brat příponou -ija, bylo původně ženského rodu jedn. počtu (srovn. české bratří = *bratrija atd.). — Pan Karłowicz vyzývá osoby, které se stýkají s lidem, aby sebraly všecka slova dle vzoru bracia, jako na př. księża, furmania, kamracia, muzykancia, studencia, wójcia a j. v.

Pan Karłowicz sestavil také „wykrzykniki z końcówkami czasovymi", jako: na! (tu máš!), nata, neta, nacie, nacież necie, nańcie, cichaj, cichojta, litevské: ticz (ticho), ticzte anebo ticzit...; časoslova utvořená z onomatopoetických kmenův, jako: labozić, niestetać, biadać, helikać (ve Slezsku helokać) a j. v.

Ve krátké poznámce o „Archivu für slav. Philologie" sv. IV. str. 89. zastavuje se p. Karłowicz nad nejasným slovem drat anebo zadrat — a nad rovněž temným „od curdzeya" (?). K této poznámce připojil p. Kryński doplňující dodatek, v němžto rozbírá taktéž některá jiná slova, jako: wozgrzywy, od ochwatu wodnego atd.

Nato přichází krátká poznámka etymologická o slově asyn (*ἄζυμος, ἄζυμα*, azymus?), známém v některých nářečích haličských.

Velmi zajímavou rozpravu „Studyja nad etymologiją ludową", uveřejnil prof. univ. jagiellońské, L. Malinowski. Pojednává tu o značném počtu slov, označujících a) rostliny, b) praeparaty lékární, c) potraviny, nápoje atd., d) zvířata, původu nejčastěji cizího, slova, kterážto v ústech lidu se změnila tak, že připomínají jistá slova domácí. Tak na př. jistý druh zemčat, zvaný anglicky Early Rose, lid v Kujavech Borových nazval líj — rozlíj (= léj, rozléj), rostlinu hyssopus přezvali v jisté krajině jménem józefek (Josífek), v jiné lizop (lizać), německé Zwetschke (čes. švestka) ve Varmii překroutili na szwaczka atd.

Na to podává p. Karłowicz zmínku o rukopise španělského překladu knihy „O wojnie" z díla A. Frycze Modrzewského „de republica emendanda". Rukopis ten jest v knihovně císařské ve Vídni. Překladatelem jest jakýsi Jan Justinianus — jak p. Karłowicz se domnívá, tentýž, od něhož pochází „Commentariolus facti Maximiliani Bohemiae Regis" (Basilej 1554.).

Nyní následují až dvě práce etymologické o Visle od pp. Karłowicze a Hanuše. Obě jsou namířeny proti mínění páně Fierlingerovu, uveřejněnému v Kuhn-Schmidtově „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung" (XXII., 479. č.), že totiž:

1. Germani, Slované a Litvané, když ještě tvořili jediný národ a jedním mluvili jazykem, Vislu nazývali Vīk'sla anebo Veik'sla;

2. že později Germani, oddělivše se od Litvoslovanů, mluvili Vīhslā, Slované však Vīsla;

3. že Visla již tehdáž byla hranicí mezi kmenem germanským a slovanským, když kmen litevský co do jazyka nebyl se ještě oddělil od Slovanů;

4. že již ve stol. V. před Kr. Visla tvořila východní hranici Germanů.

Nemoha tu dopodrobna rozbírati argumentace páně Fierlingerovy, aniž protivné důkazy učenců polských, podotýkám jediné, že pp. Karłowicz a Hanuš bojujíce zbraní, kterouž jim podává věda, rozhodně porážejí mínění páně Fierlingerovo. Zejména p. Hanuš vyvozuje toto:

1. Formy Vistula, Vistla, Viscla představují znění nejstarší formy slovanské Vīs-tla (Wistła). Slovo to značí vodu v pohybu, jako „něco, co se moči, rozlévá, rozplývá".

2. Forma Wisła (Vīslā) vznikla způsobem fonetickým z Wistła (Vīstlā) ještě dříve, než plemena slovanská se rozdělila na zvláštní skupiny. Název ten přijali též Litvané.

3. Slova Weichsel počali Němci poměrně dosti pozdě užívati. Usnadnila to snad dolnoněmecká jeho forma wîssel. Starší germanské dialekty mají slovanskou formu Visla anebo Vistla.

4. Není pevných dat ku tvrzení, že již v době germanskoslovanskolitevské jednoty jazykové nazýváno Vislu: Vistla anebo Veistla, ačkoli kmen toho slova bezpochyby již v době praindoevropské obsahoval pojem vody.

Po tom dočítáme se několika zevrubnějších i drobnějších článkův i poznámek prof. Malinowského, které zasluhují co největšího povšimnutí. Ctěný spisovatel rozebírá nejprve několik výrazů polských, nejen obyčejných, leč i jmen rodinných původu litevského. Patrno, že tu nelze podati úplný obsah té rozpravy, ježto by bylo třeba celou ji opakovati; upozorníme tedy aspoň na nejdůležitější části práce této. Prof. Malinowski soudí, že litevské áitwaras (drak létající) je téhož původu jako polskočeské potvora a staropolské a i v lidu užívané oćwiernica, oćwiara; odvozuje pak slovo brednie = ledajaký tlach, rusk. бредни, бридни, z litv. brėdnė, ės (žerty, úštipky) a časoslovo bredzić (žvaniti), rus. бредить z litv. brėdyju, -yti (klamati atd.), dana (v národních písních: dana moja dana) z litv. dainà, ōs = světská písnička; dryblas = 1. neohrabaný kůň, 2. nemotorný sedlák, z litv. dremblys anebo dramblys (Dickbauch); drygant (hřebec) z litv. drigantas; paskudny (špatný, ošklivý, nečistý) z litv. paskutinis (poslední, srovn. paskuč = potom, později) atd.

Velmi zajímavý je také vývod prof. Malinowského, že polské szpérka szpyrka (škvarek, vyškvařený kousek slaniny) pochází z litv. spirgas, kteréžto slovo značíc totéž jako szpérka, jest v etymol. spojení s onomatopoetickými časoslovy spirgau, spirgyju, spirginu (škvařiti). Učenci již nejednou se zabývali slovem tímto. Nemýlím-li se, tedy již Matzenauer (Cizí slova ve slov. řečech) domýšlel se jeho původu slovanského; p. Karłowicz odvodil to slovo z českého šperk, odvolávaje se na polské okrasa = 1. condimentum, 2. ozdoba (Archiv für slav. Philol. III. 664.). Prof. Jagić měl za to (Arch. V. 664.), že szpérka = něm. Schwarte, upozorňuje na horvatské a slovinské švarkli a šverkli. Konečně sám prof. Malinowski kdysi odvodil szpérka z něm. Speckgriefe (Kuhn, Beitr. VI. 298.). Slovo toto bylo tedy již nejednou předmětem badání, nyní, jak se zdá, původ jeho jest náležitě ustanoven. Po dotýkám zde ještě, že slovo szpérka přešlo též do některých nářečí německých. V dílku Rudolfa Templeho „Historisch-Ethnografisches aus den Trümmern altdeutschen Wesens“ (Pest, 1868.) čteme totiž na str. 33.: „An Kraut an Sperka*) traischta**) ofa Aern...“

Pan Malinowski uvádí ještě mnoho jiných slov původu litevského, jako na př. tarabanić się (nemotorně vejíti) z litv. tarabinù (nemotorně něco zdvihati), tararuszki (šprým potm.) z tarin (povídati, mluviti); więcierz, rus. вентерь = 1. jakási síť na lovení ryb, 2. léčka na ptáky, z litv. wentaris (veliká síť... Kurschat), wentara (síť... Nesselmann), wentere (síť, Voelkel, Brückner). Prof. Brückner pokládal ta slova litevská za přisvojená ze slovanštiny, prof. Malinowski naopak soudí, že byla původně v litevštině a teprve později přešla do polštiny a ruštiny (neboť jiní slov. jazykové, ať živí ať neživí, slov těch vůbec nemají).

Jazyk litevský působil nejen ve slovník polský, leč i ve skladbu Poláků přebývajících na Litvě. Prof. Malinowski podává k tomu několik důkazů.

Ve krátkém článku věnovaném slovům nimam (nemám), nimogę (nemohu), jak totiž slýcháme v lidu a v obyčejném jazyku vzdělaných tříd kromě provincií litevských nie mam, nie mogę, dokazuje zejména, že *i* v nimam nevzniklo vlivem následujícího *m*, ale že jest výsledkem kontrakce; nimam = n'e jimâm, néimâm, ńimâm, analogie tvaru ńimâm měla pak vliv na vznik nimogę.

---

*) Der Speck

**) traischen = postříkati nějakou tekutinou.

Nato probírá prof. Malinowski etymologii slova Skierniewice, druhdy Skwierniewice (Squyernyevicze 1491., Squirniewicze 1502.); -ewic ukazuje, že jest to patronymikum, utvořené od jména osoby, které mohlo míti tvar podstatného jména skwirń (staroslov. skvrъnь = macula) anebo přídavného skwiern, staroslov. skvrъnъ. Prof. Malinowski uvádí pak polská slova, v nichžto ty vzory se vyskytují.

Po té upozorňuje na jisté části složené, jež slouží k utvoření jmen ptáků: 1. ja- (jast-ręb, staroslov. ja-rębъ, pol. ja-rząb-ek, litv. je-rubi, jestřáb); 2 jast- (jaskółka, staropol. jast-koła, jast-koł-ica, laštovka); 3. so- (so-koł, so-wa); 4. -ręb (jast-rębъ, jas-rębъ), 5. -koł, koła (so-koł, jast-koła), jichž etymologický význam těžko určitěji vyznačiti.

„Cizí akcent ve výrazech polských“ jest název krátké poznámky prof. Malinowského. Příklady: rzeczpospólita vlivem lat. res pública; na Litvě: urzędnika, urzędników, urzędnikami, vlivem rus. činóvnik, činóvniku, činóvnikami.

Ve článku „Mucha genitalia“ uvádí pak prof. Malinowski poučný příklad kritiky staropolských textů. V tak zvané „Bibli králové Žofie“ (Genes. IX. 23) jest místo následující: ...przikrigeta nagoszcz oczcza swego muchi gego wiócey nye wydzali... Poněvadž ve Vulgatě jest: „et patris virilia non viderunt“, tedy: virilia = mucha? Hádanku tu rozlušťuje text český. V české bibli Zabłockého čteme: „a otce sweho muzske wieci newidechu“ (?). Ukazuje se tedy, že polský překladatel rozuměje, že wieci = wiece = více přeložil wiócej (plus); mužské však pokládal za dimin. od mucha... Takto vzniklo ono mucha = virilia. Taktéž poučné a zajímavé jest vysvětlení, jak vlivem českého šlapěj a stupeň vzniklo v bibli králové Žofie szłopień.

Prof. Jos. Przyborowski uveřejnil „Urywek kazań dla młodzieży szkolnéj, z „glosami polskimi“ z XV. stol. Poněvadž tisk „Prací“ počal se r. 1884., kdy Poláci slavili památku Kochanowského, je tu též mezi rozpravami filologickými „Pieśń ku pamiątce Jana Kochanowskiego“, napsaná před 80 lety od kněze Nikodema Mušnického, a neznámé z pramenů, zejména ze krakovských sbírek archivalních čerpané podrobnosti o rodině Kochanowských, sebrané Stanislavem Windakiewiczem, žákem university jagiellońské. Je to velmi vzácný příspěvek k životopisu Kochanowského.

Nato následují rozbory a zprávy. Nejprve dr Hanuš rozbírá doktorskou práci Leona Biskupského: „Beiträge zur slavischen Dialectologie“, jejížto předmětem je hláskosloví jednoho z nářečí kašubských v západním Prusku, zejména brodnického. Recensent vytýká sice některé dosti nápadné omyly v té práci, přiznává však, že poskytuje pro jazykozpyt mnohem jistější látku nežli spisy Cenovy, ano i Hilferdingovy a Dendowského.

Dosti nepříznivě vyjadřuje se týž recensent o české knížce Josefa Koláře: Hláskosloví jazyka polského. Na nových základech a z nového hlediště sepsal... (Zvláštní otisk ze zpráv o zasedání král. české spol. nauk.) Věnuje jí však velmi zevrubnou úvahu, „aby přesvědčil spisovatele, že jsme ji četli důkladně“. Dr. Hanuš podává také obsah prvního svazku spisu F. Techmera: Internationale Zeitschrift für allgem. Sprachwissenschaft (Lipsko 1884.), brošury slavného J. Curtia: Zur Kritik der neuesten Sprachforschung (Lipsko 1885.), a oceňuje rozpravu dra. Abela o jazyku velko- i maloruském, přeloženou z angličiny do němčiny od R. Dielitze (Lipsko a Berlin 1885.), vytýká spisovateli značnou neznalosť jazyka ruského, o němžto psal. Mimo to čteme tu velmi příznivou zmínku dra. Hanuše o „The Sanskrit reader“ (Bombay 1884).

Konečně pan Kryński velmi obšírně (skoro na 3 str.) rozepsal se o nešťastném díle „Skarbiec odkryty bogactwa, piękności i wszystkich prawideł zasadniczych mowy i pisowni polskiéj“ od Božydara Ożyńského I., až konečně zahrnul úsudek svůj o této dosti podivné knížce v tato slova: „Naší grammatické literatuře bylo by užitečnější, kdyby ten ‚Skarbiec odkryty‘ byl navždy zůstal ukrytým.“ Zevrubnou recensi věnoval p. Kryński také knížce Ant. Bema: „Zarys wykładu mowy polskiéj według wskazówek językoznawstwa porównawczego“ (Varšava 1883.), díla „stojícího v nejedné příčině výše nežli mnohé grammatiky psané z nadšení“, ač není bez chyb četných i značných. *J. B.*

Dla pogorzelców. Pismo zbiorowe. 1885. Warszawa 1885., str. 48.

Před dvěma měsíci stihla litevskopolské město Grodno krutá pohroma. V dějinách polských přemnohými památnými skutky proslavené a slušně vystavné město lehlo přes noc z dvou částí popelem. Z mnohých památných budov, v nichž odehrával se nejeden obřad slávy polské, nezůstala než příšerná ssutina a tisíce lidí pozbaveno přístřeší i posledního majetku svého. Dobročinnosť polská, tolikráte již osvědčená, učinila i tentokráte po míře možnosti svou povinnosť. Také z vnitřního Ruska nadešla pomoc. — Hned po osudném požáru vznikla ve Varšavě myšlénka, vydati ve prospěch pohromou stižených publikaci na způsob Ziarna, Dla Zagrzebia, našeho Národ sobě a t p. Redakci ochotně přijal p. Adam Plug, redaktor varšavských Kłosů. Máme nyní před sebou výtisk této publikace, obsahující vedle titulního obrazu Andriolliho příspěvky as 130 spisovatelů polských. Jest to utěšená kytice myšlének společnosti velice pestré: básně, kratičké povídky, články povahy poučné a pouhé jiskry myšlénkové. K jednotlivostem obraceti se nelze, podotýkáme jen, že mnohý příspěvek nazvati lze pravou perlou. Účel dobročinného podniku dosažen jest cele i není pochybnosti, že knížka tato ocitne se také v rukách našich pěstitelů polské řeči a literatury.

Litujeme jen, že i na takové publikaci zůstavila místní censura zlověstné stopy. Vědí to též dobře ruští spisovatelé. K neuvěření a přece — pravda! Z příspěvků censurou škrtnutých uvádíme jako příklad tiskových poměrů následující verš, otištěný v haličských a poznaňských časopisech:

W o l ę m i l c z e ć.

Wolę milczeć, gdy nędzny konwenans mi broni,
Abym cale uczucie w jednèm zwarłszy słowie,
Rzekla: „kocham cię“ temu, co tęskniąc w ustroni,
Sam mi pragnień swéj duszy pierwszy nie wypowie...

Zamilknę... tajemnicy mojéj nie odsłoni
Ani dźwięk, ani oko w spojrzenia wymowie...
Wolę milczeć — z skinienia, z uścisnienia dłoni,
Ani nawet z westchnienia nikt sie nie dowie

Gdyby on... Nie!... nim także tá sama przyczyna
Rządzi, ten sam mróz v piersiach slów zamraża brzmienia.
Okrzyki serca głuszy i w lód tchnienia ścina.

Duszom naszym za balsam i za pokrzepienie
Niechaj służy świadomość o sobie jedyna —
Usta niech milczą, ale nich mówi — milczenie.

Podivno! Zdá se, že tato erotická soneta neobsahuje pranic závadného. Ale censuře nešlo o smysl obsahu, nýbrž o to, že p o č á t e č n í p í s m e n y sonety sestavují slova „Warszawa-Grodnu“. A skutečně v publikaci tištěné ve Varšavě ve prospěch Grodna, nebylo dovoleno zmíniti se o — Grodnu.

Zdá se to býti malicherné? Nikoliv. Právě malicherností svou jeví se věc ve světle děsném Taková drobná fakta buďte měřítkem těm, komu milejší jest poznání pravého stavu věci a prosté pravdy, než frase a lež, vynikající ze tmy neb bláta. *K.*

Glasnik družtva za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu. Rediguje dr. Ivan Bojničić, tajemník družstva a adjunkt archaeol. musea v Záhřebě. Ročník I., svazek 1. Záhřeb 1885. Nákladem družstva, tiskem C. Albrechta.

Tak zove se organ chrvatské „Umělecké Besedy“ pro umění a umělecký průmysl, a jest zajisté zjevem pozoruhodným v nynějším národním a kulturním rozvoji Chrvatů, dávaje svědectví o tom, že smysl pro rozvoj umění zasahuje u nich již do širších národních vrstev. Úlohu vytkl si list ten blaho-

dárnou: vzbuzovati lásku k umění vůbec, a domácímu zvlášť, jmenovitě osvěžiti domácí umělecký průmysl v typech národních. První svazek obsahuje tyto rozpravy: red dr. Bojničić uvažuje: „Jak by se povznésti mělo církevní umění v Chrvatsku". — Ć. Truhelka v příspěvku „o dřevořezbářství" rozebírá stilistický rozvoj xyloplastiky a poměr její ku skulptuře, přihlížeje k ní s hlediska figuralného, dekorativného a průmyslového. Dřevořezba je Slovanům od věků, jmenovitě Rusům, Rusínům a Srbochrvatům pravým národním zaměstnáním, jsouc naskrz rázu dekorativného. Nato líčí se historický rozvoj dřevořezby od XIII. věku počínaje až na naši dobu. — Dr J. Kršnjavi přináší resultaty, k nimž dospěl prozkoumávaje „domácí industrii na budapešťské výstavě", načež rozebíraje původ domácí industrie, přichází k úsudku, že ornamentika domácí industrie těch národů, u nichž se dosud zachovala — jest původu římského a byzantského. — Dr. Bojničić ve článku „o umění a průmyslu v nejnovější době", neb zřetelněji, o umění na moderních výstavách, kárá kramářskou povahu dnešních výstav, načež posuzuje jednotlivé výstavy samé v berlínské akademii, v národní galerii berlínské, v monakovském spolku umění atd.). Následují různé zprávy z oboru uměleckého, a dodány v příloze dva obrazy: chrvatský pavillon na budapešťské výstavě a dřevěný oltář v záhřebském museu pro umění a průmysl.

„Glasnik" dostávají členové družstva darem; jinak roční předplatné 5 zl.

Podotýkáme, že činné „Družtvo umjetnosti" v Záhřebě vydalo pro členy svým nákladem r. 1883. krásné illustrované dílo prof. dra. J. Kršnjavého: „Dějiny starokřesťanského umění", a r. 1884. téhož „Oblici graditeljstva u starom vieku i glavna načela gradjevne ljepote" se 111 illustracemi. *J. K.*

Slovenske narod. pravljice in pripovedke. Zbral B. Krek. Vydány v prostonárodní knihovně „Ljudska knjižnica", svazku 13. a 14., str. 1.—117.

Bibliotheka tato teprve od nedávné doby vydávaná nákladem tiskárny Janeze Leona v Mariboru (Šolska ulica 2.), prokázala již valné služby populární literatuře slovinské. Svou téměř neslýchanou lácí přístupna je i nejchudším třídám národa, a proto podnik tento schvalujeme co nejvřeleji, vědouce, že jím mnoho nových přátel písemnictví slovinskému získáno bude mezi prostým lidem. Přinášíť poučné i zábavné spisy starší i novější, a pokračuje velmi rychle i čile. Každý měsíc vychází po dvou sešitech o čtyřech tiskových arších, a jednotlivé svazky stojí pouze 6 kr. V dosavadních sešitech sbírky té, vydávané redakcí Lavoslava Kordeše v Mariboru, nalezli jsme mimo jiné též A. Jiráskovu povídku „Za očin dom", a kan. Václava Štulce „Mati in sin". Než nejdůležitější pro nás spis obsahují řečené již svazky s názvem „Slovinské národní báchorky a pověsti", které z časopisův a jiných publikací sebral B. Krek. Sbírka tato obsahující celkem 50 čísel, určena je v prvé řadě prostému lidu k zábavě a poučení. Z jeho úst ty ušlechtilé plody vyšly, i vracejí se opět k srdci jeho, aby bránily ústní podání záhuby, a probouzely i osvěžovaly památku prostonárodních plodů. Avšak vedle tohoto účelu dosahuje vydavatelstvo i jiného, neméně důležitého, zavděčujíc se oněm badatelům, kteří ku svým studiím této části tradicionalní literatury nezbytně potřebují. Jak známo, jsou pověsti slovinské většinou roztroušeny po nejrozmanitějších časopisech nejen nám, nýbrž i Slovincům samým velenepřístupných, aneb v knihách, které tolikéž dávno již z oběhu vyšly. Proto jsme p. vydavateli velmi povděčni za tento počátek příručného souboru zajisté s pílí a úplnou spolehlivostí sneseného. Z jmen v předmluvě uvedených shledáváme se s mnohými výtečnými znalci ústní literatury, jako jmenovitě s prof. M. Valjavcem, od něhož jest tu celkem 13 pověstí, zasloužilým Ivanem Tuškem, Fr. Erjavcem, J. Jurčičem, Ivanem Macunem, L. Podgoriškým a j. — Matija Valjavec vydal již r. 1858. „Narodne pripoviedke" sebrané ve Varaždínu a okolí jeho (str. 315.); o jiné však samostatné sbírce prostonárodních pověstí slovinských nevíme. V novější době mnoho příspěvků nalézti lze v časopisech „Zvonu" a „Kresu", jakož i jiných publikacích. (Srovn. též dílo dra. Fr. Krausse: „Sagen und Mährchen der Südslaven in ihrem Verhältniss zu den Sagen und Mährchen der übrigen indogermanischen Völkergruppen. Dva svazky, Lipsko 1883.—1884., v němž užito mimo jiné též Valjavcových pověstí tištěných i rukopisných.)

Doporučujeme tuto B. Krekovu sbírku všem, kteří se ústní literaturou slovanskou zajímají, doufajíce, že nakladatelstvo „Ljudske knjižnice“ bude pokračovati v záslužném souborném vydávání těchto národních plodů. — Konečně také rádi vidíme, že i Slovinci po příkladu Srbův a Chrvatů, kteří již četnými periodickými knihovnami se honosí, počínají vydávati spisy své ve zvláštních, laciných bibliothekách (posud víme o dvou podobných podnicích: „Narodna biblioteka“ a „Ljudska knjižnica“), čímž literatuře své velice prospějí. Mnoho výtečných spisů starších leží ladem v časopisech zcela nepřístupných, takže možno říci, že valná část duchovních plodů slovinských i pro užší kruhy čtenářské úplně je ztracena, jak jen ku škodě čtenářstva tak i spisovatelstva. Podobnými lacinými knihovnami zajisté bude tomuto zlu učiněna přítrž, a zároveň bude platněji vydáno svědectví, že literatura slovinská není tak chuda, jak se obyčejně za to má, když se k literarním pracím v časopisech zřetele nebéře. *J. Kouble.*

Zabytki przedhistoryczne ziem polskich. Znamenitého díla tohoto vyšel právě nákladem a péčí Archaeologické kommisse akademie nauk v Krakově části I. sešit 3. Dílo toto, jehož spisovatelem jest p. Godfryd Ossowski, vychází v jazyku polském a francouzském i vyniká vzornou soustavou vědeckou, oplývajíc nad to podrobnými kresbami. Dílo toto může všem anthropologickým a archaeologickým časopisům v plném smyslu slova znění za vzor sloužiti, neboť jen z pouhého pohledu na přiložená vyobrazení lze každému odborníkovi textu domysliti se. — Pan Ossowski požívá jako odborník chvalné pověsti, kterou neméně svými výzkumy jeskyň z okolí krakovského (uveř ve Zbioru viadomości do anthropologie krajowéj) rozmnožil. Upozorňujeme naše domácí pány anthropology a archaeology na práce neunavného badatele tohoto. *Břet. Jelínek.*

Hrvatska omladina, list zabavi i pouci zove se nový časopis chrvatský, jehož první sešit vyšel právě v Záhřebě V časopise tom sejde se literarní omladina čackých Chrvatů. První sešit obsahuje pěknou báseň Harambašićovu (Hrvatskoj omladini) a drobné příspěvky (básně a povídky) od Kirina, Milakoviče, Draženoviće, Kranjčeviće, Langa, Lemana a Milky Pogačićové. Hlídka vyniká pestrostí. Přejeme tomuto novému časopisu mnoho zdaru. H r v a t s k a o m l a d i n a vychází jednou za měsíc, předplatné na rok obnáší 3 zl.

Стихотворенія И. С. Тургенева. Básně I. S. Turgeněva vyšly ve zvláštním vydání, tvořícím velký díl o 15 arších. Čistý výnos jest věnován k zbudování poprsí nad hrobem autora. — Celý díl je rozvržen na čtyři části. První část obsahuje čtyři epické básně: „Paraša“, „Razgovor“, „Poměščik“ a „Andrej“. Druhá část zahrnuje 32 drobně básně. Třetí část má přeložené básně a čtvrtá obsahuje epigramy a úryvky, nalezené v posmrtných rukopisech autora. — Známo jest, že Turgeněv nepřikládal svým mladistvým básním pražádnou cenu. — „Cítím skutečný, téměř fysický odpor k svým básním — i nejen že nemám ani jeden exemplář svých básní — ale i mnoho bych dal, aby jich ani nebylo na světě. V bibliothece Čerkesova na Něvském Prospektu, kde se zachovává všeliké haraburdí, možná že i na toto haraburdí narazíte,“ psal Turgeněv 19. července 1874. panu Vengerovu A dne 10 prosince 1875. psal témuž panu Vengerovu: „Návrh Váš, aby byly vydány mé básně ve prospěch Hercegovinců, pokládal bych za úsměšek, kdybych mohl předpokládat, že chcete se mnou mluvit v ironii. Krátce a dobře, Váš návrh rozhodně zamítám.“ — Přes to všecko je souhrnné vydání básní Turgeněvových velmi vítané všem jeho ctitelům — vidíme v nich, jak se tužil Turgeněv na poli básnickém a jaké idey rozpalovaly jinocha. V epických jeho básních vidíme náčrtky těch názorův a povah, jež T vypracoval s takou úplností a pravdivostí ve svých pozdějších prosaických spisech. Vedle krásných okouzlujících obrazů přírody vyskytují se v epických jeho básních místa mdlá a slabá, nucená a těžkopádná, i lze pozorovati, že Turgeněv z počátku velmi velké nesnáze měl s formou, rýmem a veršem. On nebyl zrozen pro „metrickou poesii“ a těžce si osvojoval tento „způsob, jímž mluví nesmrtelní bozi“ — než konečně po velkém namáhání a cviku přece dosáhl i v řečeném způsobě velké virtuosnosti,

než právě v této době úplně se oddal již básnění v řeči prosaické. Mnohé jeho drobné básně připomínají péro Puškina a Lermontova. Perlami čisté poesie, majícími absolutní cenu, jsou jeho básničky „Na cestě“ (Въ дороги), „Jarní večer“ (Весенній вечеръ), „Bezlunná noc (Безлунная ночь), „Bouře“ (Гроза), „Před honbou“ (Передъ охотой), „První sníh“ (Первый снѣгъ), „Toulám se nad jezerem“ (Брожу надъ озеромъ), „Odkud věje tišinou“ (Одкуда вѣетъ тишиной), konečně několik míst z jeho popisné básně „Vesnice“ (Деревня). Z tří přeložených jím básní vyniká zvláště báseň „Tma“ z Byrona. - Za nejzdařilejší pokládal Turgeněv obsáhlou báseň svou „Pop“, i přál si, aby byla zachována, že prý vyniká neobyčejným vtipem, hravostí a nenuceností veršů. V knize vydané otištěna jest však pouze vstupní část; báseň se nehodí pro veřejnosť z censurních ohledův a bude tedy se šířiti po Rusi v litografovaných spisech, jak se to děje se „Zpovědí hraběte Tolstého“, jak se to dělo s Gribojedovým dramatem „Gorem ot uma“ a s mnohými básněmi Puškina, Rylejeva, knížete Vjazemského a j. *Dr. Durdík.*

Družstvo sv. Jeronyma. Ze zprávy o výtečném tomto chrvatském spolku pro šíření osvěty v nejširších kruzích národa, laskavě nám zaslané p. Fr. B. ze Záhřeba, podáváme pro nedostatek místa prozatím tato velice zajímavá data: Družstvo sv. Jeronyma (Družtvo sv. Jeronima) bylo založeno r. 1869. a vydalo během toho času 56 knih pro lid chrvatský. Obsahem jsou knihy tyto poučně zábavné, z části i náboženské (životy svatých). Zvláštní pozornosti zasluhuje obšírné a důkladné dílo páně Klaićovo: Opis zemlja, u kojih stanuju Hrvati (tři svazky: XXXVIII., XL., XLIX.). — Roku 1868. čítalo družstvo sv. Jeronyma celkem jen 98 členů a jmění obnášelo asi 4000 zlatých, po šestnácti letech (1884.) vzrostl však počet členů na 6242 a veškerý kapitál obnáší 84.389 zl.! Družstvo, které z počátku vedle kalendáře „Danica“ jen leckdy po jedné zábavně poučné knize vydávalo, dává členům nyní každého roku až pět knih a to za 25 kr. aneb za úroky oněch 5 zl., které každý člen jednou navždy položil, aby po celý život knih dostával. — Družstvo má po všech krajích své důvěrníky, kteří sbírají členy a tak jejich počet co den neustále roste. Členem může se státi každý, kdo buď najednou položí summu 50 zl. a to co zakladatel; aneb 20 zl., čímž stává se členem I. stupně, aneb 10 zl., čímž se stává členem II. stupně, aneb 5 zl. a stává se členem III. stupně a to pro celý život svůj. — Kromě toho dostávají členové zakladající a členové I. stupně od každé knihy, co jich družstvo vydá, po čtyřech výtiscích, a členové II. stupně po dvou výtiscích, a ti všichni mají příležitosť všecky knihy, které jsou jim zbytečny, rozděliti mezi chudý lid, čímž se tolikéž knihy mezi lid rozšiřují. — Všecky knihy tisknou se nyní na celý rok již ve 40.000 výt., sama „Danica“ na př. tiskne se v 25.000 výt.

Překlady. Souboj Marka Miljanova s Pekem Pavlovičem. Černohorská kresba od Josefa Holečka. Přeložil do ruštiny prof. Kulakovskij. Русскій Вѣстникъ 1885. V. (Ze Slovanského sborníku 1881.) — Totéž srbsky přeložil Steva J. Radoslavlević. Javor (novosadský). 1885. č. 35. — Kandidat nesmrtnosti Humorist. roman. Češki spisal Svatopluk Čech. Slovenski Narod (lubl.) 1885. č. 191. atd. — У сватовима кодъ лужичкихъ Срба. (Napsal František Máchal.) Přeložil Pavel Padejský (Ze Slovanského sborníku 1885.) Javop 1885. č. 35. — U oči dušnoga dana. Crtica J. Arbesa. Preveo M. Z. Vienac (záhřeb.). 1885. č. 36. — Wczoraj i dzisiaj! Z elegii tatrzańskich Ad. Heyduka. Przełożiła M. Parczewska. Dwutygodnik dla kobiet (Poznaň) 1885. — W noc Rusalek. Przez Edvarda Jelínka, przeł. M. Parzcewska. (Kozácké črty — ze Slovanského sborníku 1884.) Dwutygodnik dla kobiet 1885. str. 235.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. — 1885 — Číslo 11.

Luben Karavelov.

Jeho činnosť literarní i politická.

Od J. A. Voráčka.

(Dokončení.)

Mimo novinářskou činnosť rozvinul Karavelov i organisační. Před jeho příchodem do Bukurešti existovaly tam dva spolky. První založil sám Rakovský a jeho členy byli nejvíce boháči, jako Grudov, Andreolu atd. Avšak když Rakovský vyslovil přání, aby mohli vstoupiti do spolku i někteří mladí ale chudí Bulhaři, starým pánům nebylo to vhod a takovým způsobem byla mládež nucena sestaviti svůj spolek s heslem: „Bratrská láska", jaksi na vzdory „Dobročinné družině", v jejíž čele stál Christo Georgiev a ve které sám tehdejší ruský konsul bral účasť. Ve spolku pak „Bratrská láska" zapsáni byli: D. Cenovič, medikové: Grmnikov, Planinský, Popov, Rusevič a jiní. Levský byl duší tohoto spolku a věrným prostředníkem mezi Bukureští a národem. Tento spolek stal se teprve příchodem Karavelova, Boteva a Stambolova tajným revolucijním komitétem. Stanovy a zákony pro povstalecké čety byly vypracovány již od Rakovského. Odtud rozšířily se po celém Bulharsku a Thrákii místní revolucionářské komitéty, jak je byli Karavelov, Botev a Levský organisovali, tak že se stal bukurešťský spolek centralním komitétem. Odtud rozesýlali peníze, pečeti, průvodní listy, provolání a zbraně. Měli i své pošty, totiž posly. K službě této používalo se nejvíce žen.

„Sám jsem byl svědkem jedenkráte," píše Z. Stojanov ve svých ‚Zápiskách o bulharských povstáních', „jak Natalie Karavelová (žena spisovatelova), přinesla z Rumunska zbraně, které měla pod šaty ukryté. Dvě šavle, připevněné k ramenům tlustými provázky, vpily se jí do masa nežli došla z Bukurešti do Ruščuku. Rozumí se, když člověk viděl tyto slabé ženy (podobně činila i bába Rada a její dcera Petrana), kterak obětují život za obecné blaho, žár nadšení vlasteneckého vzplanul ještě více. Často donášely tytéž vlastenky i některé tajné listy vážného obsahu. V hlavnějších městech měl komitét naznačené chalupy, kam se dopravovali ‚apoštolové' a poslové."

Jináče postavení Karavelovo v Bukurešti nebylo k závidění. Pracoval dnem i nocí, pracoval až do vysílení, a přece naskytovaly se okamžiky, kdy neměl sousta chleba, kdy neměl pořádného šatu, on, který rozdával bulharskému národu diamanty duše své, on, který nose porobu na bedrách, připravoval svobodu svým bratřím. Nejlepšími jeho přátely byli ti, kteří jak on ničeho neměli. V jedné světnici připravcvalo se jídlo, tam stál i tiskařský stroj, tam byla redakce i expedice novin. Žena Karavelova, Natalie, sama po celé hodiny byla nucena točiti kolem u stroje. Noviny pomáhali mu zabalovati a roznášeti na poštu i do domů mladí jeho přátelé — studující. A za takových poměrů psal a básnil Luben Karavelov! Že pracoval a jak pracoval, krom politických děl, o tom dovídáme se z celé řady článkův a povídek. Vůbec činnosť Karavelova v Bukurešti byla blahodárná, a jestli tu a tam ozvala se nějaká dissonance v jeho prsou, není se čemu diviti. Ti, kteří ho znali zblízka, vyprávějí, že Karavelov zavíral se často doma a po celý týden nevycházel, ani se neoblékal a pracoval, a pracoval z rána až do večera. Bez jeho opravy nesmělo se nic vytisknouti. Ano i dopisům od cizích osob vtiskl svoji barvitosť a ton. Žil idealně, ale při tom v bídě, ve zlosti a resignaci. Při tom zůstával hrdým a vzdorným proti všem zevnějším nátlakům, a jestli posteskne sobě, činí tak, aby ukázal svou nezlomnou vůli a mužnosť. Píše-li v takém okamžiku, slov nevybírá a přímo čelí proti těm, kteří toho zasluhují. Rozhořčenosť viděti na mnoha místech, jako na př.:

Ať si chodím odrán,
nemám cervulí (obuvi),
svědomí mé přece
jako ze žuly.
Neskláním své hlavy
buď kdo jaký vůl,
a na podlé duše
bukovou mám hůl.

Jindy zase naříká na cizinu a vytýká svým rodákům mamon a bezidealnosť, jak viděti z následujících řádků:

„Sudbo moje, nevěrnice,
kam jsi mne to vhnala?
V cizí zemi, v cizí chatrč,
tus mne zakopala.
Okolo mne všechno cizí,
nic zde nemám svoje;
i to slunce, které hřeje,
ni to není moje.
Dosti našich lidí tady
cizím na podnebí,
jediný však nepomůže,
když je zapotřebí.“

Roku 1875. zanechal Karavelov vydávání politických novin a věnoval se belletrii. Nový časopis „Znanie“ záhy prorazil si cestu a četl se s pochoutkou. Zmíníme se ještě později o něm. Na jaře

roku 1876. byl nucen opětně přerušiti svoji literarní činnosť, poněvadž na všech stranách hrozilo již povstání a blížila se srbská válka. Karavelov nejprve sebíral povstalce a dobrovolníky v Rumunsku, až konečně byl zatčen a uvězněn v Bukurešti. Z vězení osvobodil ho srbský vyslanec p. Petronievič. V době srbské války zosnoval Karavelov bulharskou četu a sám byl její vojvodou. Po nešťastné srbské válce nastala opět ruská vojna. Karavelov toho času přesídlil se do Trnova a začal opětně býti činným v literatuře. Knihtiskárnu vzal s sebou do Trnova. Odtud navštívil i svou zamilovanou Thrákii a zejména Koprivštici a Plovdivo, kde strávil dni svého mládí.

V zimě r. 1878. přestěhoval se zase zároveň i se svou knihtiskárnou do Ruščuku. Tam konečně r. 1879. našel svůj hrob právě v době, kdy balkánským národům zasvitlo slunce svobody. Svobody se tedy dočkal, ale nedočkal se nezávislosti.

Literarní činnosť Karavelova je značná. Byl jediným opravdovým spisovatelem a je jím dosud. Při vší své fantasii obmezil se tím, co viděl a psal, jak poznal život, jak cítil ve svém srdci a jak naučil se ve škole života. Psal čeho bylo potřebí a potřebí bylo všeho. Tak sluší se vysvětliti jeho mnohostrannosť. Psal pověsti, povídky, básně, satiry, články vědecké, naučné, politické, historické, paedagogické, vlastenecké, kritické, sebíral národní památky, seznamoval s přednějšími plody jiných literatur, překládal články o zdravovědě, káral a napomínal, kde toho bylo potřebí a ve všem stal se záslužným. Povídek jeho je celá řada a všechny jsou vzaty z bulharského života. Znal život, poněvadž sám ho zakusil a líčil drsně i hladce, právě tak, jak se mu jevil. Po různých časopisech roztroušeny jsou tyto práce: „Bohatý ubožák", „Mučeník", „Nešo", „Božko", „Bědná rodina", „Trpký osud", „Vojvoda Dončo", „Turecký paša", „Neda", „Stana", „Sláva", „Po odvetě", „Zde jeho konec", „Nad cizím hrobem pláčou beze slz", „Zápisky o Bulharsku i Bulharech", „Hadži Dimitr" (nezdařilé drama), „Cesta po Staré planině", „Hadži Ničo", „Matčino dítě", „Pokrokář", „Glavčo", „Bulhaři za staré doby" atd. V nich jsou předvedeny muky a útrapy Bulharů, v nich vložena nenávisť proti Turkům, čorbadžijům, boháčům a mnichům. Většina reků, s nimiž sympathisuje, a kteří vzbuzují v něm nadšení, jsou — hajduci. Nečinil tak nadarmo, neboť věděl, že po dobrém jha zbaviti se nelze. Hajduci se svými vojvodami v čele mnohou dobrou věc udělali. Žili v nadšení a měli své ideály. Z nich vyrostla jména, jako: Levský, Botev, Benkovský, bratři Žekovi, Volov, Kableškov a jiná. Kolem Karavelova otáčí se celý tlum událostí od roku 1870.—76.!

„Povídky Karavelovy," píše Bobčev, „popisují obrazně a fotograficky věrně bulharský život; všechny mají rozumnou ideu a všechny bez výjimky zosnovány jsou na některém principu, který hluboko byl vkořeněn v duši básníkově."

„Když pročítáte tyto povídky," píše Bobčev dále, „představí se vám živě úžasné obrazy otrockého národa, který strádal po

celých pět století, národ nešťastný, který hynul pod krutým a vše-ubíjejícím jhem, avšak nezahynul, poněvadž měl svou životní sílu."

Z cizích spisovatelů, kteří měli vliv na Karavelova, byli to zejména rušti belletristé Gogol, Marko-Vovčoková (Markovičová) a D. Grigorovič. Při tom však osoby i povahy v Karavelových povídkách jsou čistě domácí. Nejlepším důkazem těchto je řeč sama, neboť Karavelov psal řečí lidu i se všemi cizími živly. Strojenosti nemiloval, ani nevyhledával. Chtěl, aby mu i nejprostší venkovan rozuměti mohl. Jeho obrazy a básnická rčení vzata jsou z národa. Byl realistou v každém řádku a v celku přece jen idealistou. Proto nesmí nás překvapiti ten neb onen silnější výraz, to i ono slovo, kterého se vysoká poesie štítí, ať již to v poesii nebo prose. Psal jak myslil, a myslil, jak myslil nezkažený národ sám, totiž čistě bulharsky. V politických článcích byl výbojným, v kritice bezohledným a sečtělým, a ve všem všudy satirickým a vážným. Škoda jen, že jeho práce nejsou přístupny, neboť nebyly ještě souborně vydány a staré exempláry po většině propadly hrůzám války, nebo se nalézají v rukou neznámých, zůstavše mrtvým kapitálem. Ze všech jeho spisů dopídil jsem se během tří let pouze časopisu „Znanie“ a knížečky básní s názvem „Nova pěsnopojka“, kterou nebožtík vydal ještě za svého pobytu v Trnově r. 1878. Ze všech básní jeho vyznívá ton povzbuzení, utrpení a touha po svobodě. Verše plynou lehce, třebas nebyly formalně bez úhony. Jde mu všude prvně o myšlénku. V satiře na osobu nehledí, šlehá a mrská, jakoby karabáčem, všechny licoměrce, ospalce a netečníky. Ve svém vlastenectví neodpustil ani našemu P. Šafaříku, který vyjádřil se o svatých apoštolech Cyrillu i Methoději, že jsou „čistí Řeci“, tvrdě naproti němu, že ten, kdo přeložil písmo po bulharsku, nemohl býti Řekem, nýbrž čistým Bulharem.*)

Z písní uvedu zde ukázkou píseň posvěcenou příteli svému Rakovskému. V ní rozpomíná se a zpovídá takto:

Kdy jsem já byl děckem ještě,
děcko něžné, snivé;
a kdy byl jsem pacholetem,
klouče mladé, živé;
i když potom sestaral jsem
a zakusil všecko:
jeden jenom byl můj otec,
jedno jenom děcko:
Svoboda, svoboda!

Byl jsem robem, byl jsem mučen,
zkoušel v denním boji,
ale zcela neklesnul jsem —
měl jsem vůli svoji.
Z vlasti potom odešel jsem,
světem bloudím bolně,
prorokem bych stát se mohl
a pak zvolat volně:
Svoboda, svoboda!

*) Znanie, č. 6. str. 81.

Budím braty, by nespali,
ale pracovali,
svoje statky, svoje jmění
vrahům nedávali.
Vyzývám je, aby zvedli
porobené ruce
a pak se mnou zavolali
junácky a prudce:
Svoboda, svoboda!

Ale každý spí a dříme,
nechce, vymlouvá se.
Jeden říká: „Teď čas není,“
druhý okloumá se.
Každý žádá sobě míti
všechno na hotovo,
aby druhý za něj prones'
ono svaté slovo:
Svoboda, svoboda!

Nuže, aspoň ty mou žádosť
vyslyš, brate milý!
Vím, že bolestním a scházím,
slabnou moje síly.
Přijď ty aspoň v umírání
k lůžku smrtelnému
a rci ono sladké slovo,
ať je s sebou vezmu:
Svoboda, svoboda!

Avšak poslední toto přání nesplnilo se mu zcela, neboť jeho milý brat Rakovský o několik let předstihnul ho do hrobu. Za to však druhé splnilo se mu. Umřel, jak již podotknuto, právě když se „Zora zazořila“. Jindy zase upraví píseň prostou a v ní dává naučení:

Neposlouchej děda,
když ti leckdy řekne,
že „pokorné hlavy
šavle neodsekne“.
Věz, že řezník kolí
ty nejkrotší bravy,
ale diví vlci,
ty jsou živi, zdrávi!

Vzpomínka na robstvo kalí mu pohled i na bulharskou dívku, tak že jí vkládá do úst:

Neroď ty mne, matko,
bílou, černookou,
postavu ať nemám
štíhlou a vysokou;

nebo Turčín, matko,
láskou ke mně vzplane,
tebe někde skolí,
mně se hrobem stane.

Nechtěj, abych měla
růžové rty, tváře,
abych nezemřela
v mládí svého jaře.

Postavu mou štíhlou
starý tisknout bude,
oči moje pláčem
záhy budou rudé.

Vždyť i kvítí roste
nejlíp blízko k vodě
a ta dívčí krása
kvete při svobodě!

Z časopisů Karavelovem redigovaných a také v celku od něho psaných zůstanou nezapomenutými vždy „Svoboda“, „Nezavisimosť“ a „Znanie“. V nich uloženo mnoho materialu a poznámek k současným dějinám. Hlavním pomníkem Karavelovým jest jeho prosa. Na něm učiti se musí i mladší spisovatelé bulharští, ale tak, jak se posud dělo, nikdo ještě Lubena nedostihl. Nepostačí pouze vůle a fantasie, třeba i studií a to studií v národě samém.

Zbývá ještě zmíniti se o smrti Karavelově. Bylo to 21. ledna, čili 2. února podle našeho kalendáře r. 1879., kdy se roznesla zpráva, že Karavelov umřel. Příčinou smrti byla prsní nemoc. Smrť byla nezbytnou. Do poslední chvíle byl při vědomí a ještě na smrtelné posteli neztratil svojí bodrosti a naděje ve svoje síly. Ještě před svou smrtí sliboval, jakmile se uzdraví, že odejde do Trnova, kde mělo se otevříti první Narodni sebrani (sněm) osvobozeného Bulharska. „Tam v Trnově kyne mnoho věcí; třeba práce,“ tak mluvil k těm, kteří ho naposled navštívili. Podrobnějších zpráv o jeho smrti není.

Takovým způsobem stalo se, že všichni skorem členové povstání zemřeli předčasně. Zemřel Rakovský, bratří Miladinovci, Botev, Žinzifov, Levský, Kančev a jiní, kteří měli největší právo k dalšímu vedení osvobozeného Bulharska.

Pohřeb Karavelův byl slavnostní. Aspoň město Ruščuk nevidělo takového pohřbu. Celá tehdejší milice i občané účastnili se jeho pohřbu. Celé město bylo ozdobeno černými prapory, a všechny krámy uzavřeny. Záhy z rána čekalo již před domem nebožtika okolo padesáti Slovanů, většinou Srbův a Dalmatinců, aby vzdali poslední česť a polibek zesnulému. Při průvodu ti byli první. Okolo rakve kráčel jeden oddíl ruských vojínů beze zbraně po obou stranách. Tři muži nesli v rukou po jednom čísle novin „Svoboda“, „Nezavisimost“ a „Znanie“.

Pohroben byl za branami na bulharském hřbitově, kde dodnes trčí černý nízký kříž, málem v trávě zapadlý. Každou sobotu přichází jeho choť, oděná v černých šatech, konat modlitby nad jeho hrobem a polévat hrob vínem.

Blízko Karavelova odpočívá i hrdinný vojvoda Hadži Dimitr.

Od té doby minulo již kolik let.

Na místě Lubena Karavelova těší se zvláštní přízni u knížete jeho bratr, nynější president-ministr. Nevím, zdali řídí se zásadami svého bratra Lubena.

V něčem aspoň okázal se i on jeho dědicem.

Končím upřímným přáním a appellací k bulharské intelligenci a zejména ku předním spisovatelům, aby postarali se záhy o vydání všech spisů Lubena Karavelova, neboť jináče vina zůstane lpěti na nich. Bylo by přečinem, aby upadlo v zapomenutí vše, o čem Karavelov celý život pracoval, trudil se, zakoušel a předčasně zemřel.

Zbývá ještě zmíniti se o tak zvaném „zrádcovství" Karavelově, jak opposicionelní a zpátečnické noviny nepřestávají o něm roztrušovati, tvrdíce, že Karavelov to byl, který vydal písemné dokumenty turecké, respektive srbské vládě, o tajných a revolucionářských jednáních V. Levského, který na základě jich, jak známo, byl v Sofii oběšen. St. Zajmov, účastník povstání a spisovatel knihy „Minaloto" (Varna r. 1884., kn. II.) praví, že existují tři odpovědi na otázku, kdo zaopatřil turecké vládě všechny listiny a písma povstalecká:

a) Hadži Ivančo, Hadži Penčevič, člen soudní kommisse — vypráví, jak St. Hajmov udává, že pytel s povstaleckými tajnostmi byl prodán od St. Karagiozooglu za 800 tur. lir trnovskému viceguverneru a tento pak že ho poslal sofijské vyšetřující kommissi.

b) Mazhar-paša dokládá, že ony dokumenty byly dodány srbskou vládou, která je obdržela z Bukurešti od L. Karavelova, který prý je proto poslal, aby usvědčil srbskou vládu, že v Bulharsku se převrat skutečně hotuje. Ministr Christič poslal prý je zmíněné kommissi, aby prý ukázal, že srbská vláda stojí v přátelském poměru k Turecku.

c) Třetí mínění a sice mínění členů lovečského komitétu je, že dotčené průkazy a svědectví byly skonfiskovány lovečskému, tetevenskému, orhanijskému, plevenskému, etropolskému a sofijskému komitétu, když policie zatýkala předsedy, pokladníky a sekretáře svrchu uvedených komitétů.

Poslední toto mínění podobá se nejvíce pravdě. Jináče nelze si ani mysliti, aby člověk, který organisoval všechny tyto spolky a byl duší všech příprav ku povstání, aby, pravím, tentýž člověk zradil svoji vlastní práci. Podobně odpovídá i „Trnovská konstituce",*) orgán to nynějšího předsedy bulh. ministerstva a bratra L. Karavelova, proti útokům opposicionelního listu „Otečestvo".

Tamtéž dovídáme se, že naskytají se ještě netištěné práce L. Karavelova, které až vyjdou, umlčí úplně klevety a hanobení všech nepřátel a intrikářů.

Těšíme se na jejich brzké vydání!!

Slivno pod Balkánem 1885.

---

*) R. 1885. č. 105, str. 3.

Z poesie slovanské.

Růže moje...

Napsal **Ang. Harambašič.** Z chrvat. přel. **Lad. Tesař.** *)

Růže moje nedotknutá
 s květem v zimě, ve podletí,
kdo bude tě trhat směti,
 růže moje nedotknutá?

Vídám tebe z dálné dáli
 sluncem v zlaté sítě vtkánu,
vlahým větrem zulíbánu,
 vídám tebe z dálné dáli.

Jest tím sluncem — cit můj žhavý,
 který pro tě vezdy plane,
zkad ti prška zlata kane,
 jest tím sluncem — cit můj žhavý.

Jest tím vánkem — vzdech můj plachý,
 jenž se k tobě tajně krade,
by tvé zlíbal vděky mladé,
 jest tím vánkem — vzdech můj plachý.

Neskojen se však zas vrací
 od tebe jak z chladna v hrobě,
já zpět posýlám jej k tobě,
 neskojen se však zas vrací.

Růže moje nedotknutá,
 což mi nechceš pověděti,
kdo tě bude trhat směti,
 růže moje nedotknutá?

Vznik a důležitosť rozkolu v ruském národě.

Napsal **F. Jareš.**

(Pokračování.)

Rozkolníci zjevně se odtrhli od pravoslavné církve v XVII. stol. následkem opravy círk. bohoslužebných knih, vydaných za patriarchy Nikona. Již dříve se tiskly knihy bohoslužebné v Moskvě, ale za velmi bídné redakce. Knihy nebyly přirovnávány k řeckému originalu, ba ani k dobrým slovanským rukopisům; naopak za předchůdce patriarchy Nikona, Josefa, tiskly se knihy pod redakcí lidí úplně oddaných starým zlořádům a hájících je všemožnými prostředky; takovými vydatným prostředkem jim posloužilo vydávání knih. Oni opravili knihy podle své potřeby a rozumu, jsouce pevně přesvědčeni, že taková oprava bude bohumilá. Nejdůleži-

*) Ukázka z „Jihoslovanské anthologie“.

tější z chybných obřadův a zjevů jsou tyto: dvojité alleluja, znamení kříže dvěma prsty, chození „po soloň“ při svěcení chrámův a pravopis jména Ježisova Jcycъ nikoli Jисусъ.

Ještě v první polovici XV. stol. vznikla v pskovské zemi pochybnosť, má-li se při službách božích dvojiti neb trojiti alleluja, t. j. má-li se zpívati: „alleluja, alleluja, sláva Tobě, Bože“, aneb „alleluja, alleluja, alleluja, sláva Tobě, Bože“. O pravosti toho i onoho mínění hádali se dlouhý čas marně, až vyšel životopis sv. Eufrosyna, pskovského divotvorce, napsaný mnichem Vasilijem, a v tomto spise tvrdí se, že jen dvojnásobné alleluja jest pravidelno a trojité alleluja nazývá se židovstvím, latinským bludem.

Znamenání se křížem dvěma prsty, a sice ukazováčkem a prostředním, při čemž palec, malík a prstenik se kladou v hrsť, vyskytlo se v haličské Rusi, kde se usadili mezi ruským lidem v XIV. stol. Arméni — monofysité, dělající takový kříž; a pravý pravoslavný kříž se dělá třemi prsty: palcem, ukazováčkem a prostředním, složenými do špetky, při čemž malík a prstenik se skládají do hrsti; kříž dvěma prsty dělá jen kněz žehnaje lid. Staré obrazy svatých jsou všechny tak malovány, že svatí, žehnajíce modlícímu se, mají prsty složeny tímto způsobem. Zastanci dvou prstů tvrdili, že prý spis o nich jednající napsal sv. Feodorit, spisovatel V. věku. Samo viditelné znamení kříže na chrámech a cirk. nářadí dělalo se osmikoncové ☦ a Nikon zavedl nový vzorek jednoduchého čtyřkoncového + kříže.

Chození „po soloň“ při svěcení chrámů místo pravidelného chození proti slunci vzalo svůj počátek v XV. stol. při Uspenském soboře (chrámě) v Moskvě, a Jcycъ místo Jисусъ dle našeho mínění vzniklo jenom z nedopatření nevzdělaných opisovatelů.

Tato nejhlavnější dogmata starověrců byla jaksi sankcionována při patriarchu Josefovi, který dal výše podotknuté redakci právo vydávati knihy dle svého dobrozdání. Ale když r. 1649. přijeli do Moskvy jerusalemský patriarcha Paisij a vysoce vzdělaný Řek Arsenij, který se vzdělal v Římě a mluvil několikerým jazykem, oni ukázali patriarchu Josefovi a metropolitu Nikonovi na hrozné chyby redaktorův a jich čirou nevědomosť. Samo se rozumí, že Nikon, jakmile nastoupil na trůn patriarchův, vedl si samostatně. Nikon sám byl muž osvícený, milující pokrok a osvětu, povahy nezlomné, takřka stejné povahy s Petrem V. později narozeným. Nikon zkrátka zatočil s těmi nepovolanými redaktory; vyhnav je z redakce, ještě za života patriarchy Josefa povolal do ní muže vzdělané. Tito mužové znameniti byli výše uvedený Řek Arsenij Satanovský, Malorus Epifanij Slavěněcký a Damaskin Ptický. Po smrti patriarchy Josefa stal se Nikon patriarchou; svolal církevní sněm, na kterém vyložil svůj plán o nutné opravě církevních knih, i žádal, aby sněm vyslovil o tom své mínění. Na to byl dán souhlas většiny, ačkoli mezi sněmujícími hodnostáři cír-

kevními bylo již mnoho přívrženců staríny. Nikon poslal Arsenije Suchanova na východ, aby tam nakoupil řecké originaly, podle kterých se měly slovanské překlady opraviti. Arsenij koupil na sv. hoře Afonské (Athosu) 500, a v několika jiných místech asi 200 knih. Mezi nimi byl jeden velmi starý rukopis evangelia ze VI. věku. Když knihy přivezeny do Moskvy, opravování se dělo podle nich novou redakcí, sestavenou Nikonem.

Roku 1655. přijeli do Moskvy patriarchové antichijský Makarij a srbský Michail, kromě nich ještě metropolitové moldavský a nikejský. Nikon svolav znova círk. sněm z ruských hodnostářů, pozval do něho i tyto jmenované již hodnostáře řecké. Makarij na sněmu proklel dvouprstníky a s ním souhlasili i antiochijský patriarcha i přibylí metropolitové. Ale tu se zvedla první bouře proti opravě círk. knih. Dřívější členové redakce, vidouce hrozící jim nebezpečí, zřejmě kázali, že Nikon zavádí latinské kacířství; že povolává do redakce jinověrce, kteří nemohou opravovati slovanské knihy.

Za jinověrce pokládáni byli tehdáž i Řekové i Malorusové, vůbec všichni Nerusové. V tomto mylném mínění utvrzovali ruský lid sami řečtí metropolitové a patriarchové, často přijíždějíce do Moskvy s prosbami o podporu. Řekové, aby obelstili Rusy a co nejvíce darů vymohli, tvrdili, že na východě pohaslo světlo pravoslaví, a jen v Moskvě prý, v tomto třetím Římě, pravá víra září jako svíce, a že do Moskvy třeba jezditi se naučit pravoslaví. Rusové opět dobře vědouce, že východní církev pod panstvím basurmanů silně klesla a že byl učiněn pokus k unii s Římem na konciliu florentinském, nevěřili více ve pravosť víry u Řekův. A když nyní se odvážili proklínati v Moskvě jejich nejsvětější dogmata, zjevně prohlásili všechny přívržence Nikonových novot za kacíře. Sama cařice Marie Iljinišna, z rodu bojarů Miloslavských, první nechtěla přijati novot Nikonových a s ní její duchovní Štěpán Vonifatjev (člen dřívější redakce), pak duchovenstvo Kremlevského soboru, ostatní hlavní členové redakce Nikita Suzdalský, protopop, Avrakum z Jurjevce, Lazar z Romanova, Daniel z Kostromy a Loggin z Muromi.

Když se lid tázal, odkud pošly tyto novoty, dali jemu odpověď: od ďábla a potom od papeže, papež prý pomocí Poláků poučil nepřítele církve Nikona, aby zahubil církev pravoslavnou.

Lidu ruského došly slechy, že někteří Řekové přijali latinstvo, ano, že patriarcha Kyrill Lukaris stal se kalvinistou a má své stoupence již i na Rusi: že Řekové se křtí poléváním vodou a ne potopením, jak se na Rusi děje, a proto nazýval i Řeky, Malorusy a ostatní pravoslavné oblévanci. Arsenij Suchanov, který cestoval tou dobou na východě, popsal veškeru „neřesť" řeckou a všechny zvláštnosti círk. obřadů řeckých. neschvaluje mnohých; obzvláště se velmi hněval na „necudný" oděv Řekyň, kteréž paní a panny odívaly se francky a majíce obnažená prsa, chodily v tomto nestoudném šatu do chrámu. Na Rusi paní a dívky chodily tehdáž pokryté „fatou" po ulici i do chrámu. Nebylo tu divu, že obháj-

cové starých, dobrých obyčejů ruských nalezli hojnosť posluchačův a adeptův. Ale Nikon svolal círk. soud, v němžto protopop Avrakum byl odsouzen do vyhnanství ku břehům Bajkola, Daniel do Astrachanu a Pavel, biskup kolomenský, do vězení do kláštera, a kníže Lvov, který řídil typografii za patriarchy Josefa a účastnil se úmyslného kažení knih vydávaných starou redakcí, do Solověckého kláštera na Bílém moři. Pavel Kolomenský prchl.

Oprava knih, tak rozumně počatá Nikonem a dobře vedená, byla by zajisté úplně se podařila, jen kdyby nebyl Nikon znepřátelil se s mnohými mocnými osobami u dvora. Jejich sočení se podařilo rozkmotřiti caře Alexeje Mich. s Nikonem (neb oni byli dosud „sobinnyje druzja“ — nejdůvěrnější přátelé), a hrdý Nikon ze zlosti odřeknuv se trůnu patriaršího vzdálil se do Voskresenského kláštera, aby vzdoroval caři, který se naň hněval bez příčiny. Hněv Nikonův na caře a navzájem caře na Nikona byl utvrzován intrikami, strojenými Nikonovi, tak že po několika marných pokusech o smíření car Alexej byl nucen svolati církevní sněm, na němžto se měla rozhodnouti pře Nikonova. Sněm tento počal se koncem r. 1666. v kremlevském zámku. Tu byli dva patriarchové, deset metropolitů, osm arcibiskupův a pět biskupův a jiných mnoho osob z duchovenstva vyššího. Car sám se slzami v očích vystoupil před sněm, aby žaloval na svého dřívějšího přítele, že samovolně odešel z patriarchovy kathedry a tak způsobil v církvi nepořádek svým dlouholetým ($8^1/_2$ roku trvala doba mezipatriarší) neplněním svých povinností, ačkoliv car se naň prý nikterak nehněval. Nikon se vymlouval, že se vzdálil ze strachu před carským hněvem, ale nikoli že neodřekl se důstojenství patriarchova. Tu však car ukázal psaní poslané Nikonem cařihradskému patriarchovi Dionysiovi, v němžto si těžce stěžoval do svého pána a caře. Nikon se vymlouval, že si stěžoval Dyonisiovi jakožto bratru, a že on není vinen, jestli takové psaní se dostalo do veřejnosti; 12. prosince sněm vyřkl ortel nad Nikonem, prohlašuje jej za zbavena patriarchatu důstojenství kněžského a ponechávaje mu důstojenství mnicha. Že prý bouřil ruské carstvo, míchal se do občanských záležitostí a opustil patriarchat beze vší takměř příčiny; odřeknuv se však trůnu, svévolně že hospodařil ve svých klášterech, dávaje jim pyšná jména Bethlehema, Golgothy, Jerusalema; že nedovoloval, aby byl vyvolen nový patriarcha na jeho místo, ve psaní poslaném do Cařihradu že obviňoval caře a sněm (dřívější) z latinského kacířství, že nazýval caře nespravedlivým mučitelem, a srovnával jej s Jeroboamem a Oziášem, že samovolně vyloučil z církve a kázal tělesně trestati Pavla, biskupa kolomenského (jednoho z apoštolů starověrců), že v klášteře nemilosrdně trýznil mnichy. Nikona zbavili veřejně všech odznaků bývalého důstojenství a poslali jej z počátku jako obyčejného mnicha do Ferapoktova kláštera, a po té do Kyrillova bělozerského kláštera, kde jej dosti dlouho drželi v tuhé vazbě. Patnáct let vytrpěl Nikon s mužnou a nezdolnou trpělivostí a pevností všeliká muka, a teprve když všichni jeho nepřátelé u dvora pomřeli, car Feodor Alexejevič

dovolil mu. aby se navrátil do založeného jím Voskresenského kláštera; Nikon však živ se tam nevrátil, nýbrž cestou zemřel v Jaroslavi. Pohřben jest ve Voskresenském klášteře jako patriarcha.

Přívrženci starých řádův a zlozvyků velmi se zaradovali, když Nikona stihl carský hněv, ale ještě mnohem větší radosť jim způsobil úplný pád Nikonův. Nikon byl podle jich náhledu původcem všech nemilých novot, a zaváděje je do církve. dbal přísného jich plnění a neposlušné sluhy církve káral nemilosrdně. I naplnilo se srdce mnohého věřícího hněvem. Mezi lidem byla velmi rozšířena „kniha víry", kterou Nikon zatratil. ačkoli si lid vysoce jí vážil; tam se četlo toto místo: „Po tisíci letech od učinění tělem božího slova jest rozvázán satan. a Řím odpadl se všemi západními církvemi od církve východní. V létě 595. po tisíci obyvatelé Malé Rusi přestoupili k římskému kostelu a (zde se naráží na známou církevní unii) poddali se římskému papeži. Totoť jest druhé odpadnutí křesťanův od východní církve. A až se naplní 1666 let. bděme pilně, aby nás nezastihlo veliké neštěstí za staré hříchy!" Číslo 666. jest znak apokalyptického zvířete, s jehožto zjevením nastane soudný den A zrovna r. 1666. svolán církevní sněm, Nikon v něm souzen a ortelován, ale jeho „dračí símě" novoty zachovány! Lid rozumoval tedy, že Nikon byl souzen za úmyslné kažení svatých knih, neboť redaktoři z doby patriarchy Josefa rozšiřovali podobné pověsti tajně v národě. Po odsouzení Nikonově zastanci starých řádů zmuživše se počali veřejně hlásati své náhledy, ano jejich vliv u dvora byl tak veliký, že vymohli amnestii pro nejhorlivějšího hlasatele staré víry, Avrakuma, poslaného do Sibiře. Sám car milostivě přijal Avrakuma a v carském „těremu" byl on nyní stálým hostem. Taková milosť carské rodiny dodala Avrakumovi jen větší ještě odvahy a on napadl Nikona mnohem směleji nežli dříve ve svých spisech, nazývaje jej antichristem, synem Gehenny. zlým kacířem, tak že na konec musili Avrakuma dáti do klatby a poslati z Moskvy. Jeho fanatismus uvlekl mnoho jiných horlivců. Diakon Feodor rozesýlal po městech poslání o pravé víře a zjevení antichrista. Panování antichrista mělo trvati podle apokalypse 2½ roku, tedy r. 1669. musí nastoupiti konec světa a soudný den. Lid slepě věřil těmto slovům hlasatelův a obhájců „dobré ruské víry", počal pilně činiti pokání, hladem a bičováním sebe mořiti, mnozí připravovali se ku smrti. kupujíce si rakve a za živa lehajíce do nich zpívali sami nad sebou žalmy a modlitby za nebožtíky. Soudný den měl nastoupiti prý o půlnoci ze soboty na neděli siropustnou aneb noc před sv. Trojicí. (Tento náhled o konci světa v tyto dni panuje nyní všeobecně mezi ruským lidem. Pozn spis.) Již r. 1668. nepracovali na polích, nezasívajíce osení, a r. 1669. utíkali i z bydlišť svých do lesův a tam si kopali hroby, lehali do nich; očekávajíce ve výše řečené dni soudný den. Avrakum v jednom psaní svém, které se rukopisně šířilo mezi lidem, přímo tvrdil, že sám viděl živoucího antichrista. Vše to mělo pro panující církev velmi smutné následky. Mezi duchovenstvem bylo velmi

mnoho nepřátel novot Nikonových, kteří třeba nevěřili takovým horlitelům, jakými byli Avrakum, Lazar, Nikita a druzí, přece nechtěli přijati knih Nikonových sloužíce ve chrámech podle knih starých, do Nikona psaných a tištěných. Když vláda počala pronásledovati tyto horlitele pro staré pořádky, oni se veřejně odtrhli od víry, řkouce, že pravá víra zhynula, že jen oni — vyvolenci boží — zachovávají starou víru v ryzosti, proklínali Nikona, caře i sněm, v němžto brali účastenství cizí nevěrci — a nazvali církev Nikonianskou a sebe pravověrnými křesťany.

Rozkol se stal zjevným, panující církev proklela staroobrjadce a nazvala je zvláštním jménem rozkolníkův aneb starověrců.

Sněm r. 1666—67. proklel všecky protivníky Nikonovských oprav, a zrušil prokletí stohlavého sněmu, kterým se kaceřoval, a znamení kříže třemi prsty a trojaté alleluja, proklel ještě spis „Žití sv. Eufrosyna" s jeho bájemi o „sug uboj alliluji" (dvojité alleluja). Starověrci rozhodli se žíti docela samostatně a neposlouchali církve, načichlé latinstvím. Rozkol měl své přívržence ve všech vrstvách národa, a když světská vládá počala rozkolníky za jejich náboženský fanatismus krutě pronásledovati, prchali houfně do vzdálených severních krajin a hlubokých lesů. Na severu v Bílém moři byl slavný klášter Solovecký, odloučený ode všeho světa. Zde nalezl rozkol pevný útulek, a když vláda chtěla násilně přinutiti mnichy k novým knihám, mniši se zbouřili, a k nim ještě se přidalo množství horlivců, kteří prchli z Moskvy a jiných měst a zvedli zjevný odboj proti vládě. Jedenácte let obléhala vojska carská nedobytný klášter, statečně hájený fanatiky, a když přece padl (r. 1677.), obhájcové rozprchli se po celém severu, všude hlásajíce starou víru. Za mládí Petra V. zbouřili se rozkolníci v samé Moskvě a s nimi střelecké vojsko pod knížetem Chovanským a apoštolem Nikitou Pustosvjatem; povstání bylo však udušeno a rozkolníci se rozprchli ve velkém počtu do Sibiře, Polsky, na Krym, na Kavkaz a jinam; nejfanatičtější prchali do lesů, vykopávali si hroby aneb vystrojivše si ohromné hranice dříví, upalovali se (samosžigateli).

Apokryfické proroctví se v r. 1669. nevyplnilo, ale prorokové rozkolníků vysvětlili omyl tím způsobem, že prý jako Kristus byl živ na světě 33 let, tak prý i Antichristus bude žíti 33 let a konec světa nastoupí r. 1699. A když nastoupil trůn Petr V., který byl vychován již v duchu pokročilém a počal zaváděti neslýchané dotud novoty, proroci vyřkli, že Petr jest ten pravý antichrist; leč o tom ještě bude řeč později. Nyní třeba ještě ohlednouti se po činnosti hlavních apoštolů rozkolů. Mezi národem chodily rozličné pověsti o jakýchsi zapadlých svatých místech, které zmizely s povrchu země následkem hříšnosti lidské, o Mlěvských neviditelných klášteřích, o Opoňském carstvě, svatém městě Kitěže Velikém na břehu jezera Světlojara v nižegorodském Závolží, makarjevském újezdě, o Žiguljách, čili Žigulevských horách a pod. Slovem, znamení se množila a lid více a více klesal v temnotu pověry.

Kazatelé rozkolů byli většinou lidé velmi obmezeného vzdělání, ano největší prorok Avrakum ve svých spisech se jeví úplným nevědomcem ve vědách bohosloveckých.

R. 1694. založil djaček (kostelník) Danila Vikulin na řece Vygu v sev. kraji poustevnu Danilovskou, jinak zvanou ještě pomorskou neb vygoréckou, budoucí centrum sekty bezpopovcův, a byl hlavou toho kláštera 40 let († 1735.). Jemu pomáhal u vedení kláštera, do něhožto se scházel nábožný lid ze všech konců carstva, znamenitý Ondřej Dmirov, rodem kníže Myšecký, ze šlechty novgorodské. Do svého přechodu k rozkolu Ondřej žil se svými příbuznými v Pověnče, studoval na bohosloveckých školách kyjevských i moskevských a nabyl vysokého vzdělání. On byl blízek k carevně Sofii Alexejevně, podporoval její ctižádostivé plány a dopisoval si s ní; jeho korrespondence se dosud chová u vygoréckých rozkolníků. Vedením Denisova a Vikulina zkvetl vygorécký klášter netušeně; za jejich života se usadilo v klášteře a okolo něho do 40.000 lidí. Denisova sestra Solomija stala se tamtéž igumení (abatyší) ženského kláštera. V obou klášterech zaveden vzorný pořádek a úplná hierarchie; zde se pilně kázalo a poučovalo. Služby boží se konaly přísně podle starého řádu, nábožně, velikolepě, nikdo nespěchal při službě, zpěv byl dobrý, starý a sláva kláštera se roznesla po celé říši. Nábožní lidé spěchali k tomuto svatému místu, aby zde mohli se nevyrušeně modliti podle starého pořádku. Klášterům dávány velké dary majetnými lidmi, mniši pilně pracovali, vzdělávali pole, zabývali se chovem dobytka a obchodem; nezapomínajíce při tom i na duši, sbírali hojně staré knihy, zakládali knihovny, zaváděli školy pro vychovávání rozkolnických zpěváků, malířů, písařův a učitelův. Ondřej Denisov, jakož i bratr jeho Šimon napsali několik spisů na obranu rozkolu. Šimon napsal „Historiju o otcěch a stradalcěch soloveckých“ a „Rossijský vinograd“, a společně s bratrem Ondřejem Pomorské otvěty“ (jaksi, abych řekl, rozkolnická kompaktata neb vyznání víry). I znamenitý Lomonosov, rodem z Cholmogon, byl z počátku rozkolník — pomořec.

Mnich Arsenij založil ve kraji nižegorodském v lesích keržěnských Šarpanský klášter a odtud se rozkol šířil po Černém Rameni dále na jih po Volze.

R. 1685. vydala carevna Sofie Alexejevna úkaz proti rozkolníkům, v němžto se velelo: 1. upalovati odpadlíky, 2. trestati smrtí hlasatele rozkolu, 3. tělesně trestati a posýlati do vyhnanství zatvrzelé rozkolníky. Patriarcha Joakim, který tou dobou vedl církevní správu, byl neuprosným pronásledovatelem rozkolníků.

Pop Kozma prchnuv z Moskvy s dvanácti rodinami na jih do starodubských lesův, usadil se v Ponurovce, kam za ním následovalo množství stejně smýšlejících. Ale když se o nich dověděla Sofie Alexejevna, pronásledovala je i tam; pročež prchli odtud na polské území, ležící na ruské hranici, a založili nové osady na ostrově Větkě, na pozemcích pana Chaleckého. Větka leží dvacet verst od města Gomelja, mohylevské gubernie. Roku

1685. tam byl postaven první rozkolnický chrám. v němžto veškero církevní nářadí bylo z dob donikonovských (nejdůležitější jsou antimins, odikon, svaté obrazy). V krátkém čase zkvetla Větka a okolní osady tak, že se stala druhým hlavním střediskem starověrcův (o prvním jsme již mluvili, byl to Danilovský čili vygorěcký klášter). Až dosud starodubské rozkolnické osady s bývalými Větkovci, kteří se za Kateřiny II. vrátili do vlasti, patří k nejryzejším ochráncům starých ruských mravů a náboženských pořádků, jichžto se přísně drželi.

Rozkol se šířil po celé říši, nejvíce však stoupenců má dnešního dne v jmenovaném již starodubském území (černig. gub.), ačkoliv se rozšířil přese všecko pronásledování po celé říši. Rozkolníci pilně toho všude dbali, aby služby boží se konaly se vší možnou úplností, pozorností a nábožností. V církvi panující odbývaly se služby ve chrámech zcela jarmarečně; protož lid srovnávaje pořádky té i oné církve, konečně přicházel k tomu přesvědčení, že ty staré pořádky jsou lepší a vedou na jisto ku spasení. Apoštolové rozkolu zároveň pilně hlásali ústně i písemně své učení a to s velikým úspěchem. Ač jejich theologická učenosť jest velmi mělká, nalézala dosti zvědavých čtenářů, kteří ve své prostotě poslouchali taková rozumování s největší pietou. Abychom podali jeden příklad jejich bohosloveckého rozumování, stůj zde výňatek ze Solovecského sborníku. Otázka: Pokropíš mne ysopem a očištěn budu, omyješ mne a budu bělejší nad sníh. Odpověď: Až země počne hořeti a vyhoří na 1000 loket do hloubky a nebude již hor, Bůh sešle čtyři větry (takový nesmysl stojí v ruském originálu!): východ, sever, jih, západ, a ony rozvěji všechnu nečistotu se země a bude země čista, jako nevinná panna a zbělí jako stůl a křikne země k Bohu atd. Tou dobou počalo se mezi ruským lidem šířiti kouření a šňupání tabáku; lidé starých pořádků viděli i v tom znamení doby a prohlásili tabák za „pohanoje běsovskoje zelje“. R. 1641. prý sám Spas a Matka boží zjevili se rozličným pomořským ženštinám a poručili jim psaní psáti a rozsýlati po městech, dědinách, „pogostěch i volostěch“, aby pravoslavní křesťané nikterak „nepili tabáky“, a jestliže neposlechnou a budou píti, za neposlušnosť bude na zemi ohnivé kamení dštíti atd.

Lid věřil každému psanému slovu (ba do dnešního dne na ruském venkově tištěné slovo se považuje za neomylnou pravdu, za carské slovo, a nihilisté často hleděli zužitkovati tuto víru lidu, ale nepodařilo se jim to, lid naopak poslední dobu přestal úplně věřiti „pečatannomu slovu“). O vzdělanosti nebylo lze mluviti, nebylo zdravé duchovní krmě, knih vykládajících rozumně a prostě živé, pravé učení církve, a v kněžstvu nebylo vědomostí bohosloveckých, dogmaticky theologických. A když někteří učitelé rozkolu chopili se tohoto nového prostředku, psáti prostě, jazykem lidu přístupným, jakož učinil protopop Avrakum, lid hltal takřka jeho spisy, nalézaje v nich lehce rozřešení všech záhadných otázek, tanoucích jemu na mysli a nenalézajících nikde sobě odpovědi. Spisy výše vzpomenutého Ondřeje Denisova jsou též psány ja-

zykem živým, květnatým, lehce srozumitelným, s velmi průhlednou logikou. Kromě nich psali ještě diakon Feodor o pravé víře a o antichristovi, mnich Feoktist o antichristovi a jeho brzkém zjevení a panování, pak archimandrita Spiridon o pravé víře, pop Lazar, Nikita a znamenití solovečtí „starci“ Azarij i Gorontij.

Zastávajíce ve svých spisech staré pořádky, rozkolničtí spisovatelé brojili proti všemu, co přicházelo z ciziny. Nelíbilo se jim, že cizinci nacházejí milosť u dvora a živili v lidu nenávisť zakořenělou v něm z dob polské invase. V polovici XVII. věku bylo i národní povstání proti cizincům. Když před tím chtěl cař Boris Godunov založiti v Moskvě universitu a povolával k tomu účelu učence z ciziny, duchovenstvo napomenulo caře, aby toho nedělal; neb jestliže nastane mnohojazyčnosť, padne prý stará jednověrnosť. Ale cař dělal svoje, Rusové přece se počali učiti cizím jazykům. Bojarin Ordyn-Naščokin znal latinu, frančtinu a němčinu. Za Alexeje Michajloviče povoláni mniši z Kyjeva, aby učili jeho děti mnohým náukám, a hlavně latinskému jazyku. Lid byl velice rozhořčen nad takovým počínáním caře, maje jej v domnění, že se chytá latinstva. Ale nejen u dvora, leč i u bojarů počínala se cítiti potřeba vyšší vzdělanosti; neboť za Alexeje Michajloviče počali komnaty okrašlovati světskými obrazy a podobiznami, zařizovala se divadla, orchestralní hudba a tance, nastala větší svoboda a volnosť v obcování společenském, zavrhovány již dřívější hrubý formalismus a etiketa byzantinská. Někteří bojaři počali se dle zahraniční mody holiti a vlasy stříhati, kroj byl již mnohými přijat od cizinců; ale lid se pevně držel starého kroje. Ačkoli tabák — bohomrzká a čertovská rostlina — byl proklínán, přece vláda Alexejova z počátku dovolila jeho prodej! V bouřích a povstáních střelců na konci XVII. věku vidíme protest lidu, pevně přesvědčeného o tom, že se na Rusi zavedla nová víra; přikazuje se klaněti se modlám (příčinou toho byly světské obrazy věšené v komnatách vedle svatých), a veleno nositi německý šat, holiti brady, vdávati ruské dcery za Němce (o tom více lze se dověděli v popsání „Bulavinského buntu“ v Astrachani).

Tak vidíme, že ku konci XVII. věku blíží se veliký převrat v dějinách ruského národa: Dosavadní uzamknutosť a nehybnosť znenáhla mizí před vnikající do lidu evropskou vzdělaností a ruský lid vyslovuje především rázný protest proti rozličným zámyslům novotářů v církvi. Že reforma musila počíti od víry, není třeba ještě dokazovati; ze všeho námi řečeného vidíme, že ruský život úplně spočíval na náboženských názorech. Třeba bylo tedy, aby se nejdříve v této příčině poněkud emancipoval. Rozkol tedy jeví se v stol. XVII. protestem hlavně náboženského směru. Teprve za Petra V. stává se protestem demokratického výrazu.

(Dokončení)

Paulina Felińská.

List ze života polské společnosti.

(Pokračování.)

II.

Matka na Sibiři. — První list. — Tužba Paulinčina. — Láska paní Felińské k dětem. — Sibiřské poměry. — Matčino zdráhání — Adam Szemesza. — Milostný poměr. — Car v Kyjevě. — Paulinka u carského povozu. — Bludička. — Paulinka v rodných stranách a její vzpomínky. — Matčino soužení.

Mezitím došel první list matčin ze Sibiře — pravá to útěcha dítek nevědoucích ničeho o losu roditelky své po čas úžasně dlouhý. Byl to vlastně list čtvrtý, ale předešlé tři dopisy zapadly kdesi v závějích a slotách sibiřských.

„Mé drahé dítky!“ počíná list. „Čtvrtý již list píšu Vám, ale posud žádné slůvko, ano ani žádná zpráva boční nedoletěla k mé poušti. Marně snažím se ukonejšiti se myšlénkou, že tolik tisíc mil nás dělí, že nevíte snad ani, kam a jakou cestou listy Vaše adressovati. Kde se nyní zmítáte, milé mé dítky, kde mysl moje má Vás stíhati?... Zdá se mi, že strádáte nouzí, že Vám je již vše lhostejno, že rozptýleni po světě ruku o chléb všední vztahujete a že upír strachu odhání od Vás všech i že srdce před Vámi se zamykají.

Pište mně, mé milé dítky, pište co nejčastěji; toliko listy Vaše mohou rozehnati ty černé myšlénky i poskytnouti mně po trochu pravdivé, jediné již snad pro mne možné útěchy — obcování s Vámi citově. Pokud jste spolu a uprostřed svých, stěží pochopíte, co jest býti úplně cizí, samotnou, opuštěnou — přes to, že se bydlí uprostřed lidí a že se spatřují i příchylné tváře. Zkouším to každodenně na sobě. Nedávno přivedl k nám zdejší felčar, žid z Kyjeva, svou dcerušku, hezounké děvčátko ve věku mé Viktorky. Ruměnec, nesmělosť, vzhled vrhnutý úkradkem zpod skloněného čela, ano i rysy tváře tak mi živě připomínaly Viktorku, že jsem ji vzala na kolena a mazlila se s ní, při čemž mně slzy z oka vytryskly. V tom však počala židovka mnoho mluviti, vyptávati se, vyprávěti, — a celé omámení ihned zaniklo. „Ne, to není ona!“ pomyslila jsem si...

Slýchám zde školní zvonek, vídám hochy valem vybíhající ze tříd. I to mně přináší vzpomínku a slzu v oku, ale žádného soucitu, ani žádného srovnání. Někdy zdá se mně, že bych přilnula i ke psu, ale bylo by potřebí, aby pes ten byl aspoň z pokolení těch, jichž jsem druhdy znala, neboť k novému přilnouti nemohu. Však těch psů je zde v domě několik, ale žádného nemiluji. Slovem, city moje mohou býti jen prodloužením dávných citů, leč jako starý strom, jenž nevyhání již mladých ratolestí, srdce mé nezrodí již nových pocitův... O mé potřeby se nestarejte: zůstalo mi ještě trochu peněz z Kyjeva, a k těm vyplácí mně vláda okolo sedmi rublů měsíčně, což mne úplně chrání před nedostatkem, neboť živobytí

v těchto stranách jest velice levné. Toliko trochu oděvu budu musiti sobě zjednati, neboť jediná má sukně tibetová valně jest již chatrna... Buďte zdrávy, mé drahé dítky. Má celá duše jest s Vámi a s Vámi bude vždy."

Předcházející dopisy matčiny, ztracené kdesi na cestě a nedošlé, obsahovaly popis dvouměsíční pouti saněmi do Tobolska a odtud vodou do Berezova.

Uplynulo zase několik týdnů. Když byly konečně došly průvodní listiny, odebrala se Paulinka nejprve do Słucka na Litvu, kdež ji přijali příbuzní velmi srdečně a vřele. První list, jejž tam obdržela Paulinka od matky ze Sibiře, obsahoval polovičaté svolení, aby ji sledovala na trnité cestě vyhnanství. Netřeba dokládati, že svolení toto bylo spíše nucené, než dobrovolné. Matka chtěla jen vyhověti naléhavé prosbě dceřině, ale varovala ji všemožně:

„Mé milé dítě, má Paulinko! Chci úplně otevřeně promluviti s Tebou o tom, co jest dnes předmětem všechněch mých myšlének, blouznění, obav i nadějí: slovem o Tvém příjezdu ke mně. Ó ty můj anděle! Pokud takové jak Tvé srdce miluje mne tak vřele, pokud spojeny jsme jedním ohniskem, srdce naše jednostejným citem jsou oživena, potud svět není pro mne pouští, potud naděje na šťastné chvíle není prázdným toliko blouzněním... Snad neměla bych přijati té oběti, ale nemám s dostatek síly, neboť obávám se, aby odmítnutí moje neranilo srdce Tvé přílišně... Vzavši tedy péro do ruky, abych Ti odpověděla, zpozorovala jsem, že nejrůznější pocity zmítají srdcem mým. Chci-li odříci, lekám se, abych nezasadila bolestnou ránu jemnému srdci Tvému, a přichylujíc se ku svolení, spatřuji tisíc překážek a nebezpečenství, ale zcela jiná těch, o nichž ty píšeš... A kdybys i šťastně překonala tisíce těch verst nezalidněným krajem, tu jakého losu nadíti se můžeš?... Pravíš, že kamkoli nás osud vrhne, jen budeme-li pohromadě, tam že bude svět náš, otčina naše. Ach, veliká to pravda pro mne, ale Ty... Ty ještě neznáš ze života ničeho, kromě lásky dcery a sestry. Víš-li pak, že dítě, nebo kdokoli z rodiny vyhnancovy, chce-li sdíleti los jeho, nemůže vrátiti se do vlasti své, leč po smrti vyhnancově? Vím arci, že Tě to neodstraší, vím, že Tvá obětovnosť jest bez mezí, tak jako láska Tvá ke mně, ale mou povinností jest upozorniti Tě na to... Rozvaž to vše, mé drahé dítě, poraď se se zkušenou tetou Zubkovou, nedajíc se v záležitosti tak vážné vésti toliko jen popudem svého srdce, kteréž nezná jiných pocitů, kromě oddanosti a oběti."

Zároveň s tímto listem došel též dopis ostatním dětem. Vyjímáme z něho několik řádkův:

„Ubohé děti! Tolik jste již zakusily, ale jaké zkoušky Vás ještě očekávají — toho předvídati ani nelze... Dostala jsem straminu a vlny v Tobolsku, začala jsem tedy hotoviti pro Vás upomínky. Pro Julka pletu téku na papíry, Alois a Čenský nevím čeho by si přáli: snad torby myslivecké neb i podušky? Oznamte mi to... Buďte zdrávy, mé milé děti, mé štěstí, mé naděje. Při-

vijím Vás k srdci mému, líbám Vaše očka, Vaše hubinky... Buďte zdrávy a šťastny, a i já, ve vyhnanství, šťastna budu štěstím Vaším."

Jaké ostatně bylo položení matčino, jež snad ani dosti věrně dítkám svým nelíčila, aby je ještě více nezarmucovala, vysvítá dojemně též z dopisu zaslaného bratru Juliovi. Připomínáť trpící vyhnanka hned ze začátku, že jeden list jeho jí nedošel, což „jest kousek chleba odejmutý žebrákovi, umírajícímu hladem". Kdo chce poznati cenu listu, musí býti vyhnancem.

„Vy, kteří žijete normalním životem, kteří v obklopujících Vás živlech nalézáte dosti pokrmu pro srdce i ducha svého — nemůžete sobě představiti, čím jsou mně listy Vaše. Celý život můj shrnuje se nyní v listech; vše, co mne jinak obklopuje, jest mi lhostejné, jakoby to se mnou žádného nemělo styku. Jediná událosť, která se mne zde dotýká, jest příchod pošty, která však bohužel jen dvakráte za měsíc přichází. Každý poštovní den vycházím s bijícím srdcem ku břehům Sosvy, a oko mé, lhostejné ke všemu ostatnímu, kýží vypátrati na nezměrném prostranství jeden jen bod: poštovní loďku, jež přináší listy. To jest nyní můj svět!"

Zatím činil bratr Paulinčin přípravy, aby mohl sestru svou provázeti do Sibiře. Odebral se nejprve do Miňska, aby žádal tam o službu v Tobolsku a zároveň o vyhotovení průvodních listin. Ale úmysl ten setkal se s tolika nepředvídanými překážkami, že Paulinka odhodlala se v nejhorším případě podniknouti nebezpečnou cestu sama. Mravních překážek vzhledem k její osobě bylo čím dále tím méně; Zošku hodlali příbuzní nákladem rodinné sbírky poslati na vychování do Vilna.

Že neštěstím tak trpce pronásledovaná rodina udržovala v základech svých jakýsi lad, jenž nedal ani jedinému jejímu členu bídně a zanedbaně zahynouti, o to zajisté přední zásluhu měla kromě Paulinky také matka, kteráž, ač vzdálena tak nesmírným prostranstvím od svých dítek, nepřestávala o ně pečovati vším, čím mohla Také pěkné poměry rodinné v Podolí a na Litvě, kde jeden druhého v neštěstí neopouští, nemálo k tomu přispívaly. Kamkoli osiřelé děti přišly, všady předcházely je matčiny dopisy z vyhnanství, orodující, prosící a přimlouvající se za ně. Znamenité tyto listy a matka bděly nade vším.

Vlivem takových okolností a zejména potěchou, že Paulince přece bude možná setkati se s matkou tak vroucně milovanou, valně se zlepšilo opět zdraví její, kteréž v poslední době nemálo bylo ohroženo. Ano i ton dopisů Paulinčiných nabývá barvy poněkud jasnější. Vizme, jak odpověděla na částečné svolení, aby přišla za matkou do Berezova.

„Tys mne pochopila, nejdražší maminko, a ačkoliv jsem to předvídala, nemohu nezulíbati se slzami rukou Tvých... Ano, matinko milená, nepřežila bych zajisté Tvého odmítnutí, neuměla bych se obejíti bez té naděje, že se sjednotíme opět. Neobávej se, že by květy mé vesny vadnuly marně na poušti, neboť poušti jest pro mne nyní celý svět — kromě Berezova. Dechem Tvé lásky

i uprostřed severních sněhů duše má svobodou a štěstím rozkvete... Jak rostlina slunce, tak já potřebuji paprsků Tvé lásky.“

Ze všeho toho jest viděti, že dávná tužba Paulinčina blízka byla uskutečnění. Zbývalo jí již jen sehnati na cestu potřebných peněz. Vzpomněla si na brillantovou jehlici značnější ceny, kterouž nyní zpeněžiti si troufala tím spíše, jelikož dítky dostatečně byly obstarány. Aby vytěžila co nejvíce na dosti nákladnou cestu, uspořádala na jehlici loterii, kteráž setkala se s úspěchem dokonalým Losy rozprodány a ten, jenž jehlici vyhrál — pan Zawisza — vrátil Paulince jehlici — pro matku.

Bylo tedy vše zase připraveno. Tu nade vše nadání stihnul Paulinku nový list matčin, jenž zničil rázem všecky činěné přípravy i tužby. Matka nevědouc si rady — zoufala. Dané svolení odvolala! Aby zpráva tato příliš bolestně nedojala Paulinky, psala o tom paní Felińská nejdříve tetě Zubkové, kteráž ji na vše měla vlídně připraviti.

„...Jen bázeň o život Paulinčin vyrvala ze mne svolení, shodné sice se srdcem mým, ale vždy vzdorné mému rozumu. Ale nyní, kdy vím, že ona jest při Vás, ukonejšila jsem se. Zdá se mi, že ten duch pořádku, práce a klidu, kterýmž ovzduší domácnosti Vaší jest naplněno, účinkovati bude dobrodějně na usmíření bolestí její duše... Tím více cítím se povinna odvolati udělené Paulince svolení, jelikož poznavši ostrosť zdejší zimy, spatřuji veliké nebezpečí příjezdu jejího ke mně. Mrazy dostupují zde 50 stupňů, tak že i tuzemci trpí tím na zdraví, což tedy teprv říci o bytosti mladé, slabé, vychované pod laskavějším nebem, o bytosti, v níž jen síla duše podněcuje slabé tělo... Kromě toho Alois, kterýž ji měl provázeti, setkal se s překážkami a bude patrně nucen zanechati tohoto předsevzetí. Netěžko si tedy představiti, s jakým nebezpečenstvím by se zajisté setkala mladá dívka, pouštějící se na tak dlouhou cestu a to ještě do krajin tak divokých, že cestující postrádají netoliko všech výhod, ale že ani osobní jistoty zajištěné nemají. Jest tedy mým přáním, aby vyčkala změny úspěšné v mém položení. Vždyť ti, již tu byli přede mnou, dostali milosť, snad tedy já se toho též dočkám, ne-li návratu úplného, tedy alespoň přesídlení pod lahodnější podnebí a potom s radostí přitisknu k srdci svému drahé své děcko “

K listu tomuto připojen byl zvláštní přípisek pro Paulinku.

„Mé drahé dítě, má Paulinko! Vím vše, co v duši Tvé se děje, vím, kterak mne miluješ. Ale přenáhlujíc svůj příjezd, mohla bys mi na místě útěchy věčnou přinésti hryzotu v úděl. Jsou věci, s nimiž válka jest šílenstvím, a takovou jest právě válka se živly. Zaklínám Tě tedy pro lásku, jakou ke mně chováš: odlož příjezd svůj do Berezova...“

Těžce v nadějích sklamaná Paulinka podrobila se sice vůli matčině, nepodnikala již ničeho proti jejímu výslovnému přání, ale horoucí příchylnosť její nedala jí přece býti nečinnou vůči osudu dobré matky. Hledala jiné cesty, pomýšlela pomoci strádající matce jiným způsobem.

Carská milosť — toť asi jediné, co zbývalo. Ale jak dostati se k stupňům mocnáře, jak vymoci si výslechu? Protekcí, téměř nezbytně potřebných, nebylo, osob rozhodujícího vlivu též ne. Přes to nevzdávala se chudobná dívka naděje a jako dříve na chystanou pouť, tak nyní na novou myšlénku se vrhla se vší energií, která povzbuzuje k podivu a úctě nemenší.

Ale v tu dobu vmísila se do životního dějiště mladé dívky zcela nová událosť. Zasluhuje povšimnutí i se psychologického stanoviska.

Pan Adam Szemesza požádal o ruku Paulinčinu! V předešlých listech dívčiných nespatřujeme o tom nižádné stopy.

Adam Szemesza byl syn Eveliny z Wendorffů Szemoszové, blízké příbuzné a spoluvychovanky paní Felińské. Adama znala Paulinčina matka od dětství; častokráte jej na rukou laskala a chovala k němu vůbec mnoho důvěry a lásky. Tato sympathie pokrokem času stále rostla, neboť paní Felińská spatřovala v dorůstajícím Adamu mnoho zjevných známek šlechetného charakteru a vzácné pravosti. Časem stalo se, že poměr její k němu stal se více než důvěrným, srdečným, ano i mateřským.

O ženichově minulosti podotýkáme jen tolik, že studoval na slavné universitě vilenské, odkud se vrátil na ves k hospodářství, nezanedbával tam však nikterak již záhy projevovanou náklonnosť k literatuře a umění. První láska jeho skončila se velice nešťastně; dívka, pro niž horoval, otrávila se v den sňatku. Přebolestně tím dojat odloučil se téměř úplně od společnosti, věnuje se výhradně hospodářství odkázanému jemu po rodičích.

V té asi době seznámil se pan Szemesza v Zubkově s Paulinkou. Měl tehdáž 30 let mužného věku Ušlechtilé srdce páně Adamovo nemohlo býti lhostejné k tragickému osudu rodiny Felińské, s kterouž byl ostatně též poněkud spřízněn. Pomáhal a podporoval opuštěnou rodinu se vší vroucností svého srdce nejen slovem ale i skutkem, a to vždy způsobem tak delikatním, že nebylo nikomu těžko přijímati od něho rozličné projevy vzácné dobrodějnosti.

Nebude snad také s podivením, že citlivý pan Szemesza seznámiv se s Paulinkou — vřele ji pomiloval. Spatřoval v ní soustředěno vše, co cenil nade vše: ušlechtilosť a dobrotu srdce.

Přes to však, že milostný jeho poměr k Paulince nabýval den po dni opravdivější povahy, dlouho o tom neměla dívka tušení. Dohodnuv se po zralém uvážení všech okolností s tetou, vyznal konečně Paulince své smýšlení a svěřil jí v důvěrné prostotě, „že by se cítil nejšťastnějším na světě člověkem, kdyby zároveň s její rukou obdržel právo provázeti ji na cestě do — Sibiře k matce“!

Ale Paulinka přes to, že velice si vážila pana Szemesza, ctíc v jeho osobě plnou měrou muže čestného a srdečně oddaného její rodině — odmítla. Srdce její příliš bylo zaujato losem matčiným a ona lásku svou k matce ničím nechtěla vázati.

Pan Szemesza uvažuje zajisté správně výminečný stav rozbárané duše mladé dívky, nevzdal se naděje, že obratem okolností jinak bude pozírati na příští dráhu svého života a že schýlí se cit její k srdci muže, jenž jediný „šťastnou ji mohl učiniti láskou a oddaností muže dokonale čestného“. A skutečně, cokoli víme o lásce páně Szemeszově, vše jeví se nám ve světle půvabu plného idealu, dalekého všeho sobectví a vší malichernosti.

Pan Szemesza nenaléhal již na Paulinku, ale obrátil se přímo k srdci paní Felińské. Máme v té věci jen málo listů, ale ty vrhají na milostný jeho poměr světlo dokonalé.

„Paulinko, mé drahé živobytí!“ píše matka dceři. „Poslední Vaše listy, kteréž mně přinesly tak důležitou pro Tebe i mne zprávu, vyrvaly mou duši z obyčejné apathie a roznítily v ní takou plnosť života, jaké jsem již dávno nepocítila Víš, jakého jsem byla vždy mínění o Adamovi a z listu jemu psaného dovíš se, jaká jsou má nejvřelejší přání. Leč tu jde především o Tvé štěstí, o Tvých tedy toliko citech budu s Tebou mluviti.

Píšeš, že jsi rozhodně odmítla ruku Adamovu a žes tomu ráda, jelikož jak posud tak i v budoucnosti spatříš vždy klid duše a vnitřní uspokojení ve věrném plnění svých povinností; jiného pozemského štěstí ochutnati nechceš krom toho, jež v méni najíti můžeš objetí.

Střez se, mé drahé dítě, aby Tě snad liché představy o Tvých povinnostech nesklamaly. Či jest činiti oběti z vlastního štěstí, když nelze zajistiti štěstí jiných? ... Píšeš, že on, ožení-li se s jinou, bude mnohem šťastnější; připouštíš, že ta druhá, byť i po sklamání, poskytne mu větší rukojmí štěstí než moje Paulinka? Tomu Ty sama nevěříš, chceš-li býti upřímnou sama k sobě. Tvá delikatnosť byla by snad oprávněna, kdyby jím vládly jiné pobudky, šlechetné snad, ale nemající bezprostředního svazku s Tebou! Nepřijati oběti bylo by tehdy povinností Tvou, neboť byla by to almužna srdce, jíž nikterak nepotřebuješ. Že však tomu tak není, o tom přesvědčují mne nejlépe jeho slova, a ty víš, jak jest on upřímný. Dodávám zde několik slov z jeho listu:

„Nevím, co to jest: od času, kdy jsem poznal Paulinku, zdá se mi, jakoby nové síly vplynuly do mé duše. Styk s ní povznesl mne, ušlechtil. Nemohl jsem to říci ještě o nikom, zejména o žádné ženské. Ve mnohých věcech musím přiznati její nade mne povýšení...“

To jsou jeho vlastní slova... Než zraníš nadobro tuto šlechetnou duši, tak plnou vznešené oddanosti, uvaž dříve dobře, nepoložil-li Bůh do rukou Tvých prostředek k oslazení právě toho života, jež odmítkou navždy snad otrávíš. Uvaž konečně komu za oběť vrháš štěstí své a Adamovo! Zajisté mně? Což mne považuješ za netvora, jenž krmí se požíráním štěstí vlastních dítek? Mohla bys mne milovati tak vřele, kdybys domnívala se, že schopna jsem takové ukrutnosti? Ať Ti vlastní srdce odpoví na tuto otázku.

Když jsem Tě viděla opuštěnou v tom sirotství, bez soucitu, bez podpory, bez duše, jež by Tě pochopovala a vnikala ve Tvé

city, tehdy duše má zalétala k Tobě: rozevřela bych svoje objetí, abych Tě k srdci svému přitulila, neboť ze všech útrap nejtěžší jest siroba duše...

Cítím potřebu promluviti s Tebou o tom předmětu s úplnou důvěrou, ne s vážností matky, ale jako přítelkyně, kteráž Tě miluje co nejtklivěji a žádného zájmu, kromě štěstí Tvého, na zřeteli nemá... Co se týče mých osobních tužeb, tož povím Ti upřímně, že by pro mne bylo stokráte větší útěchou, kdybys, spojujíc život svůj s člověkem hodným Tvé náklonnosti, zajistila sobě štěstí do budoucnosti, než kdybych Tě přitisknula k srdci svému ve vyhnanství, vidouc, jakými obětmi setkání to musilas zaplatiti. Čekám s touhou na zprávy od Vás. Buď zdráva, moje Paulinko, mé dítě milené. Kéž Bůh Tě podporuje a osvěcuje v každém Tvém předsevzetí; kéž sešle klid do duše Tvé na aplní Tě skutečnou útěchou! A já blahoslaviti budu Jeho Opatrnosť a umru spokojena — třebas i ve vyhnanství."

K tomuto naléhavému dopisu matky o blaho své dcery nad jiné pamětlivé odpověděla Paulinka mezi jinými asi takto:

„... I já odvolávám se ku Tvému srdci, drahá matinko, tážíc se, zdali bys osobu, kterou nejvíce miluješ a které vším jsi povinna, ve chvíli, kdy pozbavena byla všeho, osamocena, bez útěchy, vržena do cizích krajin mezi cizí lidi — zdali bys v takové chvíli mohla mysliti na hledání vlastních potěch, tehdy právě, kdy bolesť, tesknota a nedostatek otravují nejbližší srdci Tvému bytosť? Nikoliv, drahá maminko: takové opuštění Tebe ani náboženství, ani přirozený cit nedopouští...

Povinnosť pečování o Tebe, zejména v neštěstí tak jest zřetelným a svatým závazkem pro mne, že nikdo na světě, ano ani Ty sama pozbaviti mne ho nemůžeš...

Netajím, drahá matinko, že nemám odporu k Adamovi; naopak vážím si jeho krásného charakteru a šlechetných jeho zásad, ale cítím odpor ku stavu manželskému... Ó matinko milená, chceš-li, abych žila, dovol mně, abych přijela k Tobě, jinak cítím, že mi sil k životu nestačí. Jsou-li všichni proti mně, tož rozuměj mně Ty jediná a slituj se nade mnou. Cítím, že jen při Tobě naleznu odpočinek, že jen při Tobě může mně býti dobře: Co do Adama neobávej se, že by odmítnutí mé život jeho mohlo otráviti. Který z mladých lidí nemiluje, jak se říká, několikráte, než jej konečně losy s jednou spojí... Neklamu se též slibem Adamovým, že mne provázeti bude na cestě k Tobě, neboť vím, že dokud odjezd jest v daleké perspektivě, Adam vše přislíbí, a to zajisté se srdcem nejupřímnějším; ale jakmile bych jednou volnosť svou ztratila, či bude mi možná dovolávati se splnění daného slibu?..."

Docela jiná jest povaha druhého dopisu pana Adama, kterýž přes rozhodné druhé odmítnutí nepozbýval naděje, že překoná zásady Paulinčiny. Spoléhal zajisté v nemalé míře na přízeň paní Felińské.

„Paulinka žije jen myslí na Tebe,“ píše pan Szemesza matce. „Chtěla by jak anděl zalétnouti k Tobě, potěšiti Tě, býti s Tebou stále. Stará se jen o osud své rodiny, pro kterou s posvěcením tak zbožňování hodným zastupuje Tvé místo. Ale nyní, když osud Tvých dětí od nějakého času jest zabezpečen, což mohlo by ji držeti dále? Zabránění jejího příjezdu do Berezova způsobilo jenom jiný směr v její činnosti, ale neodvrátilo ji ani na chvilku od obmýšleného cíle. Na místě jedné cesty podnikne cest několik, ne-li sibiřskými stepami, tedy přece neméně ohrožujícími zdraví její. Bude tak dlouho jezdit, prosit, žebronit, až obdrží milosť pro Tebe, anebo nakloní Tě konečně k tomu, že překonána lítostí dáš svolení k jejímu příjezdu do Berezova...

Jaká to duše, ta Paulinka! Čím více ji v mysli uvažuji, tím více ji velebiti musím... Leč ještě jednou: její štěstí především; pro ni není štěstí, leda býti při Tobě... Ty jediná máš klíč k jejímu srdci, toliko Tvoje rada nevzbuzuje v ní podezření...“

Jest tedy patrno, že se nevzdával naděje a že na matku všemožným způsobem naléhal, aby dceři srdečně domluvila. Položení matčino sběhem takových okolností stalo se zajisté dvojnásob trapným. Viděla jasně, že jen takovým sňatkem dobře zajištěna bude dceřina budoucnosť... a přec, jaký to zápas citový, jaké přemáhání z obou stran! S mateřskou něžností snažila se dítku svému vlídně vyložiti prospěšnosť, radila, přimlouvala se vřele, ale — nenutila! Ale ton rad matčiných byl tak důtklivý, že i vzdorovati mu bylo — těžko.

Paulinka váhala dlouho... chovala se odmítavě, skoro vzdorovitě, přes úctu, jakou k panu Szemeszovi upřímně chovala.

Tu opět nenadálá událosť způsobila zbočení ode všech předešlých úmyslův a předsevzetí.

Na počátku května téhož roku prokmitla jak blesk vší jižní Rusí důležitá zvěsť, že car hosudar zavítá do Kyjeva. Paprsek to naděje pro ty, kteří tolik měli příčin hledati u stupňů mocnáře milosť — ne pro sebe, ale pro strádající na Sibiři otce, syny, matky, dcery... Příležitosť tak vzácnou nezůstavila Paulinka — jak lehce lze se domysliti — bez povšimnutí. Jakmile se o tom dověděla, učinila neodkladné přípravy na cestu do Kyjeva, nedbajíc nikterak tou dobou panujícího nečasu, ohrožujícího nemalým nebezpečenstvím chatrné její zdraví. Ale Paulinku nemohlo zdržeti tenkráte již nic, byla by zajisté šla i jisté smrti vstříc, jen aby vyprosila pro matku svou to, co samo jí bylo „životem“. Mohutnosť vůle sílila ji v činu.

Bez pohromy zjevné dostala se do Kyjeva, kdež k nemalému svému potěšení setkala se s bratrem Juliem a sestrou Viktorkou. Neviděla jich dávno, dávno.

Učinivši pak na místě ihned potřebné známosti, přesvědčila se, že ku slyšení u samého cara nebude jí udělen přístup. což ostatně bylo lze předvídati. Nicméně vyčkala Paulinka příjezdu hosudarova. Ustanovila, že doručí mu psanou prosbu za milosť

na ulici, v okamžiku příhodném, při vsedání nebo vystupování z povozu.

V den carova příjezdu zaujala Paulinka dávno již předtím vyhlídnuté místečko v ulici, kudy carský povoz měl se ubírati... Lid se tlačil se všech stran, policie rozháněla zástupy deroucí se v popředí.

S prosbou v ruce, strkána se všech stran, chvějíc se a umdlévajíc z únavy i rozčilení přestála tak nejednu hodinu. Ale co vše to značilo, když jednalo se o matku strádající ve vyhnanství!

Konečně zaznělo ulicemi bouřné „urá“!

Car se blížil.

Zástupové nepřehledného lidstva jak ohromná lavina draly se opět ku předu, pronikajíce a prorážejíce řetězy policistův a jiných strážců veřejného pořádku. Slabé dívky bývají v takových návalech a při takovém sběhu tlačeny do zadu... Zatlačili nazpět také Paulinku. Každý opíral se jen o svá ramena a svým hřbetem chránil jen sebe. Kdož mohl dbáti dívky jedva neumdlévající, chvějící se...

A přece! Zameškati tento okamžik znamenalo tolik, jako zameškati vše. Vzpružila se tedy Paulinka, napjala a sebrala všechny své síly, jen aby prorazila pevné hráze a dopadla k carskému povozu. Byl to krok zoufalý.

Stal se zázrak... V příštím okamžiku ocitnula se při dvorní ekypáži, kdež klesajíc doručila vladaři prosbu za milosť. Nebyla více s to, nežli šeptnouti hasnoucím již hlasem: „grâce pour ma mère!“

Veliké dílo bylo vykonáno.

Ale síly bohatýrské dívky vyčerpány byly v té chvíli úplně. Klesla bez ducha téměř pod samá kola carského povozu. Smrtelná bledosť zalila její tvář. Litostivé jakés ruce zvedly ubohou dívku a odnesly do nedalekého domu. Zatím zmizel carský povoz v davech a s ním zároveň zanikalo bouřné provolávání jásotu a slávy...

Sotva dívka ze mdlob se zotavila, dostavil se k ní vojenský gubernator. Oznamuje, že car byl dojat a že prosbu za milosť dobrotivě přijal, dal jí na srozumčnou, aby byla nadále klidna o osud své matky a aby sobě odpočinula po tak velkém vzrušení.

Bohužel — vše to bylo jen bludičkou. Všichni přátelé blahopřáli sice Paulince k bohatýrskému jejímu kroku i nepochybovali o úspěšnosti celé té záležitosti, následkem čehož Paulinka záhy zas osvěžila své síly; když však po carově odjezdu, pochopitelnou nedočkavostí soužena a hnána, odebrala se ku generalnímu gubernatoru, aby od něho kýžené jistoty zvěděla, slyšela z úst jeho toliko nejasná slova: „attentez, patientez“.

To byla ovšem malá hvězda... spíše mlha zahalující v šero utěšené naděje vzniklé v prvních okamžicích carova příjezdu do Kyjeva.

Nicméně zdá se, že krok Paulinčin měl jakýsi vliv na pozdější osudy paní Felińské.

Přebolestné sklamání, jaké Paulinka nezdarem prosby své o milost doznala, roznítilo novým plamenem touhu její dostati se k matce a vymoci si od ní svolení. Obšírný list, psaný matce po návratě z Kyjeva přesvědčuje nás, že Paulinka nikterak ve svých tužbách se nezměnila. Sdílí dojemně pobyt svůj na rodné Volyni a dotýká se též jiných okolností. Stůjtež zde některé úryvky:

„... Chtíc pomodliti se na hrobě otcově, zamluvila jsem smuteční služby boží za jeho duši a jelikož cesta vedla na Vojutyn, rozhodla jsem se navštíviti zároveň naše bývalé sídlo, kdež jsem nebyla ode tří let. Když jsem, minuvši Teruki, shledla hacký můstek a uprostřed bělajících se zdaleka vojutyňských dvorků naše vysoké topole, jež nám kdysi vracejícím se z každé cesty blízkost rodinné střechy zvěstovaly, srdce živěji bíti počalo, a duši zaujaly pocity tak tklivé, že jsem se sotva opanovala. Když jsem však vjela do dvora a pohledla na tu slaměnou střechu rozlehlými větvemi topolů zastíněnou, pod níž jsem se narodila, vzrostla a tolik chvil šťastných s Tebou přežila, sil se mně nedostalo a nemohla jsem se již zdržeti slz, neboť lkání tajilo mi dech. K mému uvítání vyšla poctivá Justinka, jež nás v Křemenci svého času obsluhovala. Neměla jsem potřebí ukrývati před ní své pohnutí, zejména proto, že i ona rozplakala se radostí, domnívajíc se, že jsem do Vojutyna přijela na přebývání. Kaktus, poctivé psisko, poznal mne též a vrtě se radostí lízal moji ruku, jako kdysi bývalo, kdykoliv mne vracející se z cesty vítal.

Vcházela jsem do domu — kolik nových vzpomínek se osvěžilo! Tu zelený pokoj, v němž otec stonal a zemřel, vedle pokoj hostinný, v němž jsme přijímaly návštěvy a v posledním roce spolu vyšívaly ohromný náš divan. Dále sál, z něhož byl východ do zahrady a za ním pokoj dětský, oblíbené Tvé sídelko, kdež jsme se z večera mazlily s Tebou a celý den se zaměstnávaly. Každý koutek tak znám a tak čarovný...

Odebrala jsem se do zahrady... Přeběhla jsem všecky stezky a aleje; navštívila jsem pahorek, sádek i divočinu, ale když jsem spatřila tu kamennou lavičku v okrouhlé lipové besídce, na níž jsi tak ráda sedávala poslouchajíc mé předčítání, aneb kde opřena jsouc o Tvá kolena, otvírala jsem před Tebou nejskrytější tajnosti dětinného srdce svého, upadla jsem v pohnutí na zemi a líbajíc sledy stop Tvých, hořkými slzami zalévala jsem ten chladný kámen, jenž tolikráte byl němým svědkem nejtklivějších rozmluv našich...“

Vylíčivši pak krátce cestu svou do Kyjeva, pokračuje takto:

„Matinko nejdražší! Dokud jsem měla naději, že brzy budeš osvobozena, dotud méně mne tížil zákaz Tvůj, abych nepřijížděla do Berezova; ale nyní, kdy znova by snad bylo třeba čekati léta na zdárnou změnu osudu Tvého, znova hněte mne břímě. Opět tedy klesám k Tvým nohám prosíc o odvolání rozsudku Tvého! Neodstrkuj mne déle od sebe, matinko milená, slituj se nad sirotou děcka svého. Což bys mne chtěla odsouditi na věčné tuláctví po cizích domech, kde stanu se břemenem a překážkou, ač při Tobě mohla bych býti ještě šťastnou a užitečnou Ti dcerou?

Jestliže mně ani nyní nedovolíš přijeti, zůstanu, ale jiného štěstí hledati nebudu, neboť nestává pro mne štěstí, pokud Ty trpíš, daleka jsouc od těch, kteří Tě nad život milují.

Co do svazku s Adamem, povím Ti co nejupřímněji, že sama důkladně citům svým nerozumím. Kdykoli o sňatku mém s ním je řeč, myšlénka, že mne to zbavuje práva odjezdu a sloužení Tobě ve vyhnanství, nejdříve se mne dotýká a zahaluje čelo mé zármutkem.“

Prohlašujíc, že nechová nelásky k panu Adamovi, dí: „Když mně teta navrhla, abych mu přislíbila svou ruku po Tvém návratu, nikterak jsem se tomu neprotivila, a když v Kyjevě zvěsť o Tvém vysvobození naplnila duši mou, tak mi bylo lehko a volně sníti o Tobě i o Adamovi...“

Ale když se později věci změnily, změnila se též Paulinka. „Vidím tedy, že ačkoli k Adamovi nechovám odporu, přece s ním nemohu býti bez Tebe šťastnou. Dovol mi tedy přijeti do Berezova... Loterie na Litvě vynesla sto dukátů, kteréž měly sloužiti na cestu, ale nyní, kdy jsem půl naděje na odjezd pozbyla, odesýlám Ti tedy, drahá matinko, polovici této částky. Ostatek stačí na cestu k Tobě, jakmile udělíš svolení; odmítneš-li, zašlu Ti i tento ostatek... Líbajíc stopy Tvé, prosím snažně ještě, abys přitulila k sobě srdce nejoddanější Tvé Paulinky.“

Daleko by nás vedlo, kdybychom do slova chtěli podávati všechny dopisy zachované v pozůstalosti obou paní. Ze všech vysvítá jedno a totéž. Netěžko se ostatně vmysliti v duševní zápas srdcí tak něžně se milujících a tak vysoce osvícených. Lze říci, že pro matku-vyhnanku právě toto období bylo nejstrašnější, plno vnitřních muk a zápasův. Ubohá matka toužila zalétnouti ku svým dětem, přivinouti k srdci svému zejména Paulinku a vše viděti vlastníma očima, neboť nedůvěřovala ve snesitelnosť jejich položení. Každý nový list matčin jest bolestným vzdechem, zoufalým výkřikem, stenem. Ba! Viděla dítky rozptýlené po světě, a Paulinka nemohla se jí jeviti jinak, než jako genius utrpení. Sibiř sama o sobě nebyla proti všemu tomu ničím. Tklivé vzpomínky na neoželenou minulosť plnou posvátné lásky rodinné rozněcovaly každou chvíli strastiplného života jejího. Matka chtěla o všem věděti, ale listy dlouhé a časté nikterak za daných okolností nestačily. Vždyť takové srdce mateřské million má otázek a na million čeká odpovědí! Slzami smáčela každé slovo a slzami zalévala každou tu pracičku svou, již posýlala dítkám svým ze Sibiře na památku. V nejiném as postavení byly dítky. Nebudiž z toho však souzeno, že hmotně bylo matce na Sibiři nejhůře, příčiny útrap pocházely zajisté hlavně ze vnitřních pohnutek vyhnaneckého života vůbec. Ostatně na Sibiři, uprostřed ledu a medvědů jest lidí namnoze více než na uhlazených parketách diplomatických salonův a při zelených stolcích rozličných kommissí. Paní Felińská nestěžovala si alespoň nikdy do svého lidského vůkolí a mohla se aspoň do sytosti těšiti pohlížením na

tvářičky dítek, jež vlastní její dítky jí připomínaly. Postupem času přestala také naléhati na sňatek, a ačkoli nedávala z příčin snadno pochopitelných svolení ku nebezpečné cestě na Sibiř, vrcholila nadále mateřská slova její v odhodlaném již ústupku: „Čiň tedy, drahý živote můj, jak Ti svědomí káže.“ (Dokončení.)

Kukačka v národním životě haličských Rusínů.

Píše **František Řehoř.**

(Dokončení.)

V kolomyjkách vojenských jeví se nám kukačka zasnoubenou dívkou vzdáleného v cizích zemích vojína. Kukajíc zpomíná si kde asi milenec nyní zbraní zápasí. Poslala by mu kraslici, leč nemá na ni prizule a pak on se zmítá někde snad až v Italii. Padne-li v boji, přilétá milenka-kukačka na jeho mohylu s ním se rozloučiti:

Priletjila zozuleňka, ta j skazala: „ku-ku!“
„Podaj, milyj, podaj orle, ta choť pravu ruku!“ —
„„Oj rad by ja moja mila, obydvji podati,
ta naljahla syra zemlja, ščo ne mož pidhnjati!““ [1])
(J. Holovackij.)

[1]) zdvihnouti.

Vojínu věštívá hlas kukaččin smrť. Bez bázně zdá se jí hleděti v tvář popěvaje si, že kde ho matka nerodila, tam musí zemříti, však za to mu zazvoní střelbou všech děl, což vznešenější se mu zdá církevního zvonění rodné vísky.

V některých pověrách lidu a v mnohých písních vystupuje kukačka jako věštkyně. Prorockému hlasu jejímu naslouchají milenec s milou, by se dověděli, kolik let spolu žíti budou. Mládež ptá se kukačky na svou budoucnosť, jež dle kukání jejího nevypadne vždy tak, jak by si přála, proto dívka obeznámená s nešťastným osudem svým, proklíná kukačku k sedmiletému mlčení, že jí pravdy nevyznala. Pověře této odpovídá píseň:

Pryletiła zozułeňka,
z temnoho lisočku;
siła, pała, zakovała
v zełenym sadočku.
Oj jak vyjšła Maruseňka,
v nei zapytała:
„skažy myni zozułeňko,
dovho budu u baťka?“
— Budeš myła Maruseňko,
sej[1]) deň do večora!
„Bodaj — že ty zozułeňko,
sim lit ne kovała!
ščo ty myni molodeňkij
pravdy ne skazała!“
(Ž. Pauli.)

[1]) ten.

V jedné písni svatební z okolí Podhajce družičky při pletení věnečků v chatě nevěstině kukačku také zaříkávají k mlčení, že jim pravdy nepověděla, zpívajíce:

Oj posjijav ja v polju[1]) nivku[2]) lenku,[3])
a na tij nivcji žovtaja[4]) konopelka,[5])
na konopelcji sivaja zazuleňka.
„Oj bodaj že ty, zazule ne kuvala,
a ščo ty minji pravdoňki ne skazala:
doki ja maju panenkoju choditi,
a koli budu zeleň vjinoh nositi?“

[V. Navrockij.]*)

[1]) v poli, [2]) nivu, [3]) lnu, [4]) žlutá, [5]) konopě.

Jindy přiletuje v zahradu nevěstinu a naklonivši hlavu nad lístek, sděluje jí, jak zle se bude míti u tchyně. Seznáváme tak z písně okolí tarnopolského v okamžiku, když vyzdobené stužkami nevěstě tyto zase rozebírají:

Kovala zazuločka v sadočku,
prychylyvšy hołovočku[1]) k' łystočku;
ščož ona kujučy kazała:
ščo ne bude u svekruchy tak jak v maty[2]) mała,[3])
ščo ne bude na jałeňku[4]) puskaty,[5])
jeno[6]) bude v chati deržaty.[7]) (V. z Oleska.)

[1]) hlavičku, [2]) u matky, [3]) se měla, [4]) na pole, [5]) puštěna, [6]) jen, [7]) držena.

Ne menší bolesť hlas kukaččin působí nevěstě, ozve-li se v okamžiku, kdy přistupuje k oddavkám. Maně vytrysknou jí slzy a slzy tyto mají mýti její líce. Pějí tak svatebčané v okolí Zločova.

Zakovala zazuleňka u lisi na dubi.
zaplakala divčynoňka u cerkvy pry šlubi.
Oj! ne plač divčynoňko, dobre tobi bude,
umyješ si slozeňkami,[1]) choť[2]) vody ne bude.

[1]) slzami, [2]) třeba.

Na jaře, kdy začíná kukat, lidé nosí při sobě peníze, by je nezakukala bez peněz a jim se jich potom stále nedostávalo. Koho zakuká bez peněz, ten nebude jich míti po celý rok a bude stále hladový. Ve snu má kukačka veliký význam, zvlášť spatří-li ji snící, ana z jeho obydlí odletuje, zemře mu žena a když je zasnouben, nevěsta. Blízkosť kukačky lidského obydlí nic dobrého rodině jeho nevěštívá. Sedí-li na střeše a třikrát zakuká, buď třikráte stavení obletí a na každém rohu zakuká, pokaždé věřívá se, že hospodář, buď hospodyně nebo kdo jiný z domácích v témž roce zemře. Uslyší-li kdo na jaře kukačku kukat, tolik let bude živ, kolikrát ona zakuká.

Žijíc v přírodě kukačka všímá si některých její zjevů, z nichž dosti přesně umí odhadovati následky. Tak na př. když se vody rozlévají, buďsi již při tání sněhu, jako známky blížícího se jara,

*) Pravda, rok III. 1869.

buď následkem dešťů svatojanských, kdy se počíná léto, kukačka kuká:

Rozłały sia vody
na čotyry [1]) brody:
u druhomu brodi
zozulka kuvala
litečko kazała. (Ž. Pauli.)

[1]) čtyři.

„Litečko" může zde býti teplá doba vůbec, tedy jarem počínající, v užším smyslu zas léto, jemuž předcházívá senoseč s výše udanými dešti svatojanskými. Vidno jen, že zde rusínská kukačka kuká dvojsmyslně.

Co povídá kukačka v písni svatební, kdy sedá si nevěsta na posah (na stoličku v prostřed světnice), o tom by mohla mlčet. Každý ví přece, že v zimě sad se nezelená. Za to pěkný jest její popis zahrady v zimě a v létě. Slyšme ji už samu:

Zakovała zozułeňka
u sadočku,
prychyłyvšy hołovoňku
i k' łystočku:
„Oj ne bude sad zymoju [1])
zełenity, [2])
tilki bude z pid śnižečku [3])
łyst čornity! [4])
A jak bude ta litečko
taj tepleňke,
tak i bude sadovynka [5])
taj rjasneňka. [6]) (Týž.)

[1]) zimou, [2]) zelenati se, [3]) zpod sněhu, [4]) černati se, [5]) zahrádku, [6]) obalena ovocem.

Užitečnosť kukačky jest Rusínům dobře známa, soudím tak z pověry, že prý má kukačka žaludek chlupatý od toho, že chlupaté housenky požírá. Jestli v čase kukání les posud rozvit není, bude týž rok zlý — neúrodný. Kdo se kukačce vysmívá, neb kukání po ní opičí, tomu odpovídá: bodejž bys posledníkráte zakukal, jinými slovy, by při opičení tom zemřel. Mimo již uvedené stromy kukačka ráda lítá na břízu a topol. S topole může daleko vidět a zakuká-li na něm, vzdálený milenec se o tom spíše dovídá a na milou nezapomíná:

Tam na zahumeňu [1]) topola stojała,
a na toj' topoli zazula kovała;
zazułeňka kuje, sołovij [2]) to čuje:
— — — — — — — — — — — (V. z Oleska.)

[1]) na humně, [2]) slavík.

Kukačka má mu vytlumočiti myšlénky, jež duší jeho vyvolené zmítají.

S břízou rozmlouvala zezulka již za časů tatarských vpádů na Červenou Rus, jak píseň asi v této době vzniklá dokazuje:

Oj v łuzi bereza stojała,
a na berezi zazula kovała;
pytała ša zazula berezy:
oj berezeňko, čom' ty ne zelena?
— — — — — — — — — — (Týž.)

Jak má se zelenati, odpovídá, když pod ní Tataři stáli, větve jí mečem utínali a pod ní oheň topili.

V předu této stati bylo nám poznati nepěknou vlastnosť zezulčinu, její snad nevinnou a nezúmyslnou lež, jíž se na dívkách časem dopouští. Tak nechová se zezulka vždy, zvláště k nevěstám bývá plna upřímné pravdy. Užívají-li svatebčané vábných slov, by jen molodyce Mariša je poslechla a vystěhovala se k novému muži svému, slibujíce jí odvézti na malovaných saních, pravda do krajiny cizí, z níž však se jí nikdy chtíti nebude, že tam jsou hory zlaté, tráva hedvábná a řeky medové. Co jí takto k vystěhování přemlouvají, přiletuje jako na zavolání zezulka — jíž sželelo se osudu Marišina — tlumočiti ryzí pravdu a usvědčit svatebčany ze lži:

— — — — — — — — —
Nadletjila zazuleňka:
— ne sluchaj Mariseňko,
ne pokidaj [1]) bateňka!
Jakij ja kraj obljitała,
njikde-m toho ne vidała:
vsjudy hory kamjannii, [2])
vsjudy travy zelennii,
vsjudy rjiki [3]) vodjanii. (V. Navrockij.)

[1]) neopouštěj, [2]) kamenné, [3]) řeky.

Osud provdané jest již spečetěn. Nespomáhá zde výstražný hlas zezulčin, by otce neopouštěla; přeletěla už mnohé země a všude viděla hory kamenné, trávu zelenou a v řekách obyčejnou vodu, a tak naposled odváží Marišu také jen na obyčejných saních.

V písni kozácké kukačka podobně upřímně se zachová zase ke kozákovi. Píseň tato zdá se býti ukrajinského původu, ale že se v Haliči zpívá a Václav z Oleska uvedl ji ve své sbírce, nemohu jí pro pěkný její obsah a řídký případ opominouti. Jeli kozáci, až dojeli k převozu; tu hádali se, kde mají přenocovat. První praví, že mají před sebou velikou řeku, druhý, že řeka není hluboká, by jeli jen dále a třetí chce nocovati zde. Poslechli ho a uvelebili se na dvoře chaty, kde jim brání vyšedší na dvůr matka nocovati z příčiny, by nevzbudili nemocnou Marišu, která toužila míti rostlinu „trojzilo“ ze zámořské krajiny, by se pozdravila. Chtěla stanouti s oním u oltáře, který trojzila jí přinese. Jeden z nich hlásí se, má tři koně ve stáji, jednoho jak holub sivého, druhého jak labuť bílého a třetího jak vrána černého. Posledním prý trojzilo dostane, neboť sivým k moři dojede a bílým je přejede. Jak slíbil, učinil. Jal se trojzilo kopati, než kde se vzala, tu se vzala v zámořské té krajině zezulka radící mu trojzila nekopati a zvěstující mu novinu, že Mariša jde právě od oltáře.

— — — — — — — — — — —
Oj stav kozak trojzila kopaty,
stała nad nym zazula kovaty:
oj ne kopaj kozače trojzila,
Mariša vže jde ze svoho vesila. (V. z Oleska.)

Za tuto zradu jí sťal kozák hlavu.

Kolem zeleného višňového sadu jel mladý Vasileňko a sejmuv čapku poslouchal zpěv, dle mínění jeho zezulčin, ale mýlil se mysle:

— — — — — — — —
ščo zazuleńki kovali,
a to panjanońki [1])
vjinočki [2]) vili i spjivali. (J. Holovackij.)

[1]) panenky, [2]) věnečky.

Píseň tuto zpívají svatebčané na Zločovsku při pletení věnečků.

Snad v jediném jen případě kukačka takřka vtírá se Mariseńce svou radou, o niž tato nestojí a zezulku dle toho odbývá, vždyť má otce a matku, již o věno se jí postarají. Povídá nám tak svatební píseň z okolí Kolomyje:

Oj łetiła zazułeńka čerez sad:
čes tobi, Maruseńko, na posah! —
A ščo-ž tobi, zazułeńko, do toho,
do mojeho posažeńku luboho?
Je u mene otec, maty, do toho,
do mojeho posažeńku luboho! [O. Kolberg.] *)

Vzácnosť neslýchaná, aby kukačka přikukala z hor sníh a mráz a přimrazila hrdého mládence na koni. A přece tomu tak: chtěla sobě čtveračka zažertovati, že snad mládenec nevšímal si družičky tajně jej milující? I zde stává se její příznivkyní, když vyvolavši družičku od stolu, radí jí odmraziti švarného mládence pivem a vínem. Tento její útok, při němž mládenec sličnou její postavu mohl náležitě a o samotě pozorovati, nezůstane ani bez následků na jeho srdce. Dovedla-li ho „odmrazit" nápojem, sličným zjevem svým dovede rozehřáti i jeho nitro a duši k lásce vzájemné. Malebněji nám to tlumočí píseň:

Posijeme my po zahumeniu
žovtyj łen,
a u tim ylni žovta kołopnia
stojała,
na tij kołopny syva zazula
kuvała.
Ta nakuvała snihu morozu
z za vysokoji hory,
ta zmorozyła hordoho [1]) družbu [2])
na kony.
A ty vijdy družečko [3])
z za [4]) stoła,
ta vinesy konov [5]) pyva,
dvi [6]) vina,
ta vidmorož družbočku
vid konia. (Iv. Franko.)

[1]) Hrdého, [2]) mládence, [3]) družičko, [4]) od, [5]) konev, [6]) dvě.

*) Pokucie. Obraz etnograficzny. Kraków 1882., posud dva svazky.

Zosobňuje-li se v kukačce v národní poesii dívka, obyčejně nešťastná nevěsta, mající se provdati za neljuba, zastupuje ženicha sokol, který s kukačkou velmi často se stýká. V níže podané písni stará se ženich-sokolík, kde zimu přezimuje a léto stráví. Zezulka přichází mu radou svou na pomoc:

— — — — — — — —
Każe jemu zazułečka:
ne żury [1]) sia sokolońku!
Je v mene derevečko [2])
tonkoje, [3]) vysokoje,
a v verchu šyrokoje, —
budeme sia zymuvaty
i litečko lituvaty. (Týž.)

[1]) nermuť se, [2]) stromek, [3]) tenký.

V písni svatební na Żolkěvsku nevěsta se porovnává se sivou zezulkou a ženich se sivým sokolem, před nímž má se míti na pozoru:

Syvaja zażuleńko,
ne litaj raneńko,
na jaru pšenyčeńku;
bo tam na tebe,
syvyj sokił zasěde: [1])
zhlane [2]) tia kryłońkamy
zanese v temne lisońki.
Tam budeš kovaty,
nikomu ne słuchaty. (J. Holovackij.)

[1]) vypadne, [2]) zakryje.

Podobná výstraha dává se krásné Mariseńce, by časně na novou předsíň nevycházela, an tam na-ni sám král vypadne, uřkne ji očima, vezme rukama, potom zanese do cizí krajiny, k cizí matce, kde bude jen plakati a nebude nikoho, komu by si požalovala.

V Kolomyjsku zpívají o svatbě tuto píseň:

Łetiat hałočki [1]) — a v try riadočki, [2])
zazuleńka na peredi: [3])
a idut [4]) divočki — u try riadočki,
mołoda [5]) na sam pered. [6])
A vsi hałočki — po łuhach siły,
a zazulka na kałynu;
a vsi divočki — po łavach [7]) siły,
Maruseńka za stołem na posazi. [8]) (O. Kolberg.)

[1]) kavky, [2]) řady, [3]) v popředí, [4]) jdou, [5]) nevěsta, [6]) napřed, [7]) lávkách, [8]) na lávce.

V ní přirovnávají se třemi řady letící kavky k dívkám — družičkám, jež jdou také ve třech řadách a mají za vůdkyni nevěstu, jako kavky zezulku. Usedají-li po luzích a zezulka na kalinu, sedají družičky na lavice a nevěsta Maruseńka za stolem „na věnu“.

Delší hovor kukačka zapřádá s dívkou za jasného jitra v zeleném háji, kamž přišedši trhat bylin sobě za rosy popěvala.

P[illegible] z [illegible] k zezulce a ze-zelenu a [illegible], jež nacházíme v tak mnohých písních, však připodo-[illegible] národní poesie [illegible] s kukačkou mazornitě. Jak [illegible] zezulky a [illegible] s [illegible] a představami [illegible]. Sledujme [illegible] v písni samé, již [illegible] lze i dobře rozuměti:

V zelenym haji jasnoňo zazula
kt'e zazula bez perestanku:
kuku, kuku, kuku, kuku, kuku, ku!

Pěla divčyna tam zile rvacy,
stala z mojeju sobi inkaty:
huka, huka, huka, huka, huka, hu!

„Čoho divčyno, tak rano vstala,
pervšy hukaješ jak ja kuvala,
kuku, kuku, kuku, kuku, kuku, ku!“

„Nyni zaznalo serce ša kraje,
hlaň jak bombka v pari brukaje:
bruku, bruku, bruku, bruku, bruku, ku!“

„Nechaj to tebe nic se vmertvlaje,
i tvij miteňkij vže povertaje,
kuku, kuku, kuku, kuku, kuku, ku!“

Skoro divčyna vijšla do chaty
stala materi rozpovidaty:
štuku, štuku, štuku, štuku, štuku, ku!

Dyvyt ša v okna ščoš ša myhaje,
myleňki v dverij vže svij znak daje:
puku, puku, puku, puku, puku, ku!

Najpervše ji ščastá vinšuje,
potom v bileňku ruku ciluje,
v ruku, v ruku, v ruku, v ruku, v ruku, ku!

Tak to zazule pravdu špivajut
divčata holos jej' vyslavjajut:
kuku, kuku, kuku, kuku, kuku, ku! (Ž. Pauli.)

Závěrek vyznívá jako obrana dívek proti pomlouvačům, vinících kukačku z nepravdy, kterouž nectnosť v stati naší častěji bylo nám u ní poznati.

Už z této písně půjde nám lehce na rozum a vysvětlíme sobě touhu, ovládající mysl dívčinu, kdykoliv zezulku jen spatří. V milostné dumce následující pak poznáme, v čem touha ona vrcholí a proč tak vřele zezulku ke kukání pobádá:

„Zaspjivaj mi, zozuleňko, ku!
zaspjivaj mi, ohorošeňko,
koď ty spjivaš, maj mi lehko,
kuku, kuku, ku!“

Zezulka žádosť její vyplňuje, rozléhá se kukání po zelených doubravinách a rovinách, budící v ní ohlas radosti:

Po zelenych dubrovinach: ku!
po zelenych dubrovinach,
čuti holos po rovinach:
kuku, kuku, ku!

„Koj sja holos tvoj zašibať,
koj sja holos tvoj zašibať,
mene radosť až prošibať,
kuku, kuku, ku!“

Přichází jí při něm na mysl, jak sbírávala a vila kvítí, milému je podávajíc a jak tento důkaz lásky odměňoval lehounkým stisknutím její ručky:

„Bo prichodit mi na hadku,
bo prichodit mi na hadku,
koj izbirala ja rastku,
kuku, kuku, ku!

Izbirala, izvivala: ku!
izbirala, izvivala,
mileńkomu podavala
kuku, kuku, ku!

A on mene jmiv za ruku, ku!
a on mene jmiv za ruku,
ta j istisnuv pomaleńku
kuku, kuku, ku!“

Musí-li na čas vzdáti se milostných snů pro příčiny kterékoliv, prosí Boha, aby aspoň Vesnu příští prožiti mohla v slastech lásky, jako tu letošní, v kterémž období jistě častěji obraceti se bude ke kukačce a těšiti se jejím hlasem, co známkou k návratu zašlého jara své lásky:

Daj mi, Bože, tak prožiti, ku!
daj mi, Bože, tak prožiti,
taki jari iskučiti,
kuku, kuku, ku! (J. Holovackij.)

V dvouveršových kolomyjkách zhusta potkáváme se s kukačkou. Kuká-li na střeše mechem porostlé, dívka chce spokojena býti s tím, co jí Bůh usoudil:

Oj kovala zozuleńka na zelenij hatji:
ta ščo menji sudiv Hospod, to ja budu mati. (Týž.)

Zakuká-li v lese na kolji (strom), vidí v duchu černobrvého chlapce a v něm svůj osud dobra i zla:

Zakovala zazuleńka u ljisji na kolji:
kotryj chlopeć čornobrivyj — toto moja dolja! (Týž.)

Při hlase zezulčině připomíná si dívka lásku svou, o níž přesvědčena, že nesliasla úplně, než na čas nějaký se ztišila:

Oj kovala zazulečka, oj kovala syva —
naša lubov ne propala, łyš si prytaiła. (Týž.)

Neprovdá-li se dívka do času, kdy zezulka počíná kukati v zahradě na zelenině, neprovdá se už toho léta. Kandidatka pak

naše uslyševši ono kukání, jeví velkou starostlivosť o sebe, zejména kde zimu stráví, kam se na zimu poděje a hořekuje vůbec:

Zakovala zazuleńka v horodji na selju:
„oj hde ž ja sja molodaja, na zimu podjiju!"

Milence vyzývá k návštěvě, kuká-li zezulka v zahradě na olši, tehdy nikoho báti se nemusí:

Oj kovala zazuleńka v horodji na vilsji:
„prijdi, prijdi, mij mileńkij, nikoho ne bijsja!" (Týž.)

Nejsou-li poměry milencům příznivy, sdílí svůj bol zezulce:

Oj sivaja zazuleńka, oj sivaja siva:
oj ty odin, a ja druha v svjitji neščasliva! (Týž.)

Letí-li zezulka nízko, pranízko, připomíná si dívka čas, v němž nevěděla, že nešťastný los její byl jí tak na blízku, snad blíže, než letící zezulka v tomto okamžiku:

Oj letjila zazuleńka nizeńko, nizeńko:
ne zrala ja, licha dolje, že ty tak blizeńko! (Týž.)

Jindy letí zezulka a kuká v zahradě; jí v odpověď jaksi pláče dívčina vdavši se za starého:

Letila zazula taj v sad kovajučy;
płakala divčyna za starohu jdučy:
— — — — — — — — — — (V. z Oleska.)

Kukání zezulčino na hranicích haličskoukrajinských věštívalo nepřátelský pochod žoldnéřů na haličskou Rus — býval to obyčejný tehdáž nápad Tatarův:

Kukała zazula od Kałynočki*)
jichały žovnicy z Ukrajinočki,
— — — — — — — — — — (Týž.)

V dumce hospodářské, při kukání zezulky v háji, volá dívka hocha svého k sobě — umírá:

Zakovala zozulejka
u haju, u haju:
„Prijdi, prijdi, mij mileńkij,
bo ja umiraju! (J. Holovackij.)

V dumce pak vojenské kuká-li zezulka v lese nad vodou, může býti děvče jisto, že pláče a touží po ní mladý vojín na vraném koni:

Zakovala siva zazuleńka
v ljisji nad vodoju:
plače, tužiť, žovnjar molodeńkij
na koniku voronomu. (Týž.)

Vhodně stať svou o rusínské zezulce ukončuji kolomyjkou, v níž zezulka na poli kuká a hoch dívce děkuje za píseň:

Oj kovala zazulečka taj na carynočku,
djakuju ti divčynońko taj za śpivanočku. (Ž. Pauli.)

Ve Velkově u Lvova.

*) Město ukrajinské blíže hranic Haliče.

V dvanáctém roce.

Vypravování

P. P. Gnědiče.

Z ruského přeložila *Klára Špecingrová.*

„Ces misérables tiraient sur les Français: on eu sabra quelques uns et on purgea le Kremlin de leur présence...“
Thiers: Vojna r. 1812.

I.

„Milostivý pane,“ začal ***, „povím vám něco o jisté příhodě, která také má na sobě pečeť kouska historie, sdělím s vámi jednu událosť ne nezajímavou, ve které i já jednou měl malé účastenství.

Bylo to asi kolem roku 1812. v Moskvě, v čase těch událostí, o kterých vám váš dědoušek tak často povídával, neb byl očitým svědkem všeho toho, o čem vy jste beztoho také již mnohokráte četl v knížkách. Tehdáž byl jsem arciť teprve takovým výrostkem, avšak všecky ty události byly tak zajímavy, že se mi vepsaly hluboko v moji paměť — zdá se mi, že ještě nyní všecko před sebou vidím.

Žil jsem tehdáž jako daleký příbuzný a sirotek u velmi bohaté, avšak trochu svárlivé stařenky, Kleopatry Nikitičny Kirilové-Krásnokutské. Bydlili jsme na Pokrovku, vedle kostela Vzkříšení Páně v Barašách — ráčíte snad znáti onen kostel, zlatou korunou okrášlený. Měli jsme velký dům, o sobě stojící, s velkým dvorem, který byl tak upěchovaný pískem, že by se na něm bylo mohlo dobře tančiti. Ve dvoře, na zápraží stáli dva lvi s tlamami docela otevřenými a vypadali tak přirozeně, že na ně každý kolem běžící pes zaštěkal.

Kolem dvoru nalézaly se byty pro čeládku — kuchyně a skleníky — u nás všecko bylo drženo v největším pořádku, v přísnosti a u velkém poslušenství.

Kleopatra Nikitična byla velice přísnou, měla tak pronikavé oko, že všecko viděla, a vyžadovala ve všem tu největší, neomluvitelnou pokoru a poslušnosť.

Pořádek byl u ní zaveden taký, že se vše dělo a činilo vždy stejně v určitou k tomu hodinu i v naznačeném k tomu místě. Správce k nám docházel pravidelně v osm hodin, a pakli se někdy jen o pět minut opozdil, nebyl již přijat, ale propuštěn s velkými domluvami.

Když si Kleopatra Nikitična přála po obědě mineralní vody, tu ji měla z pravidla podati Duňka, služka její; přišel-li ale někdo jiný místo ní, tu se paní tak rozzlobila, že se z toho skoro vždy roznemohla. Omluv nějakých nestrpěla, a také již pouhé uvažování či rozvahy se jí nelíbily.

Když k ní přišel z večera kuchař pro instrukce k zítřejšímu obědu, tu se ho obyčejně tázávala sama:

„Nu, Klimeši, co myslíš, jaká bude zítra polévka?“

Klimeš ne bez strachu odpovídal:

„Knedlíčková, matičko.“

Kleopatra Nikitičovna se na to hned tak rozhněvala, že křičela co jí hrdlo stačilo:

„Lžeš, lžeš — ne s knedlíčky — ale zeleninovou uvaříš!“

„Rozumím, matičko,“ povídá na to Klimeš.

„A potom, co k tomu?“

„Snad slaninu s brambory.“

A paní se opětně rozlítí: „Vidíš, jakýs ty kuchař — ne abys uhodl, čeho si paní tvá přeje... Tys mi pěkným kuchařem! Já chci selátko s křenem a smetanou — a ty mně dáváš slaninu!“

A tak to chodilo stále. Byla vám to paní velice přísná. A to jen proto, že byla starou pannou — celý ten svůj život vedla osamoceně, a za to nyní byla tak zlou.

Málokdy vyjížděla z domu. Již po dvacet let asi jezdívala jen na prázdniny k tetičce své Jevlampii Charitonovně do Tverské. Tetince její bylo devadesáte let, a též ona byla starou pannou. Kleopatra Nikitična k ní jezdívala vždy potahem v takové staré rachotině a vždycky se tak bála, aby ji nikdo nepřepadl, nebo aby ji kočí nepřevrhl, a proto křičela vždycky sedíc v ekypáži co jí hrdlo stačilo, zvláště na „Čistých rybníčkách“, kde jest cesta neobyčejně špatná. Křičíc, vinula k sobě malého, bílého psíka, který stářím sotva ještě běhal.

A já konečně — co bylo se mnou! Mně držela na krátké uzdě: já byl jejím dalekým příbuzným, a rodičové moji měli pouze jeden dvorec. Mne si mnoho nevšímala, a to proto, že k ní někdy přijížděli mnohem bohatší lidé, zvláště o velikonocích; mne ani do parádních pokojů nepustila, ani mne hostům neukazovala.

Teprve někdy ve svátek pozvala si mne k sobě do pokoje, do jídelny, nalila mně čaje, dala kousek oplatky, dovolila mně, že jsem jí směl ručku políbiti, dívala se na mne tak útrpně, a mnohdy jen tak maně prohodila:

„Nešťastný!“

Proč mne tak litovala: to vám nepovím. Najedl jsem se u ní do sytosti, posýlala mne všecka jídla se stolu, ale ničemu mne nedala přiučiti. Co vím, z toho jsem díky zavázán zahradníku Flehontovi, který jest vlastně hrdinou celého vypravování.

II.

Flehont byl miláčkem tetiččiným — zahradníkem výtečným, učeným — pět celých let byl v učení u Němce, znal všecka latinská pojmenování, byl člověkem nábožným, ne příliš mladým, vzhledu dosti hrubozrného, choval se vždycky, ano i před Kleopatrou Nikitičnou, velice důstojně. Skleníky měl v takovém pořádku a choval v nich takové krásné květiny, že když se dávaly velké plesy, tu nejednou obracely se k němu i vysoce postavené osobnosti, aby jim upravil kytice.

Zdá se mi, že mnohé z nich seznamovaly se s Kleopatrou Nikitičnou jen proto, aby jim dovolila těžiti ze svých krásných skleníků. Mnohdy uprostřed zimy jinde o konvalinkách neměli ani zdání — a u nás stávaly již v čínských vasičkách po stolech; hosté bývali u vytržení, a dámy — ty se dokonce již rozplývaly...

Flehont neměl skoro žádných známostí; málokdy se dal s někým do řeči z naší čeládky, ano obědvával sám ve své komůrce vedle skleníku. Ke mně se choval vždy velmi vlídně. Když jsem šel kolem něho, sejmul čapku s hlavy a pozdravoval mne vždycky tak uctivě, jako bych byl opravdovým pánem. Já proto k němu přilnul a zašel jsem si k němu někdy do zahříváren: stojím, dívám se, jak dovedně stébla lýkem podvazuje, jak uřezává lístky, je umývá či vodou polévá.

On ani slova, jenom někdy, zřídka kdy poukáže na kvítek — a ohledne se:

„To jest scabiosa. — Zítra ponesu paní kytičku convallarie — a tento exemplárek v ní uvážu.“

„Poslouchejte, Flehonte — co jest to convallaria?“

Ale on se směje a ukazuje na konvalinku. — „Dle učených nazývá se convallaria majalis.“ Botanikové mají takou nomenklaturu.

Jednou uřízl lilii — takovou velkou, víte — takovou, co má ty žluté křížky uvnitř, a povídá mi:

„Šalamoun ve vší slávě své tak pyšně nebyl oděn, jako lilie tato...“

Já na to: „A odkud to víš?“

On se na mne podíval. — „Tak psáno jest v písmu... Což jste nikdy nečetl v bibli?“

„Já neumím čísti.“

„A proč vás tomu nenaučili?“

„Nevím, proč nenaučili...“

Pokynul hlavou. — „Jak jest možno... Kdyby to aspoň nařídili diakonu — pozvali ho...“

Začne povídati o květinách a tak se rozpovídá, že mu z očí blesky září.

„Vidíte,“ povídá, „zařizují si bohaté paláce, dvory, pokladny, pletou drahé krajky a tkaniva drahá, a nevědí, že vše to u pouhém porovnání s kvítkem není nic, pranic. Hle — takováto rostlinka vonící, roste někde daleko na poušti, oko lidské ji ani nespatří, nikdo se jí nepokochá — nemá žádného účelu: dívá se jen přímo do očí Boha a raduje se. Kde najdete tak krásnou barvu? Ani za největší bohatství ji nenajdete — a Hospodin jí obdařil každý kvítek, dal ji tisícům — a po polích je rozsil... Kolik moudrosti jest v každém takovém kvítku! — A člověk se vypíná: já, já vynalezl mechaniku. Ale zkus to takto, hoď žalud do země, a dívej se, co ze žaludu vyroste: dub, a jaký dub! Celé stádo se v jeho stínu může rozložiti... A zde — jaká to vůně — vždyť jest to opravdu pravý ráj nebeský...

A s takou hrdostí se rozhlíží kolem, jakoby by byl carem a vládcem všech těchto květů. Mne, věřte mi, zrovna mráz po těle obcházel...

„Vy si pěkně poproste paní, aby vás dala něčemu vyučiti. Nezavolá-li vám diakona — budu vás učiti sám.“

Já slíbil, že zítra poprosím.

III.

Kleopatra Nikitična se velice podivila přání mému, zvláště když jsem řekl, že se budu učiti u Flehonta; ze tváře její jsem ale vyčetl, že souhlasí.

„On jest pořádný člověk,“ řekla, „důvěřuji mu více než samému diakonu. Chceš-li se učiti — nebráním ti: až se vyučíš, budeš mne čítati po večerech modlitby: Matrenuška má již beztoho slabé oči —“

Matrenuška byla také její dalekou příbuznou a bydlila u ní.

Začal jsem se tedy učiti u Flehonta; chodil jsem k němu do bytu — neboť paní nám žádného místa k učení nevykázala. A tak, milostivý pane, bylo mně u něho krásně a blaze, vždyť si nyní ještě se slzami v očích na ty blažené dny vzpomínám. Vzduch byl v zahřívárně horký a vlhký zároveň: každá ta bylinka rostla, dýchala, rozlévala svoji vůni kolkolem. S větviček krůpěje spadávají, jarní sluníčko dívá se okny na nás, po kvítkách si pohrává. Flehont se zamračí — rozevře evangelium — staré, porouchané, které nám Kleopatra Nikitična dala na učení. Já zkoumám písmenka — ticho mrtvé, hrobové — jen když se větvička nějaká pohne, nebo když venku kohoutek zlehounka zakokrhá...

Na stole leží velké zahradnické nůžky, dole kadečky, loužičky se lesknou na zemi, a opodál leží staré koště: a všecko to jako bych dnes ještě před sebou viděl...

Nebylo nás ale pouze dvé: dosti často přiběhla k nám v zahřívárnu Agnija — panina švadlena. Ach, co to bylo za krásnou ženštinu! Plná, svěží, oči jako uhlí černé, a tak jimi dovedla točiti, tak laskavě i tak smutně. Učila se u madame, u Francouzky, a uměla šaty výtečně ušiti, tak že jí naše paní i plat dávala.

Přiběhne k nám: všecko kolem ní hrá, jest samý život, všecko v ní prozrazuje, že krev jí hraje v každé žilce. Flehontovi se celá tvář mění, vyskočí se židle, odhodí knihu.

„Agnijo Michajlovno, račte si k nám přisednouti. Kousek perníku přinesu — libo-li vám.“

„Ne, ne, přiběhla jsem jen na chviličku...“

A již se usazuje na lavičku podle mne, a i mně, hošíkovi, jest tak příjemno, že se ona, ta krasavice, vedle mne posadila, svoji ručku na stůl podle mé položila. A měla vám to ručky! bílé, okrouhlé, prstíčky malinké, jehlami jen trochu popíchané. Flehont snesl na rychlo perník, ořechy (měl takové sladkosti vždycky pohotově), usadil se proti nám, opřel se o židli a očí s ní nepustil.

„Vy jste taková bohatá růže, jaká by v žádné zahradě nebyla k nalezení,“ řekne nesměle.

Ona se začervená, jest tak pomatena — a čím dále, tím jest hezčí.

Flehont utrhne broskev a podá ji Agnii. Ona se lekne — a máchne rukou.

„Co to, Flehonte Matvejeviči, pro Bůh, co vyvádíte? Vždyť jste ji pro paní vaši schovával — a nyní mne ji nabízíte?“

„Jen si vezměte a jezte: paní tím zkrácena nebude: pro ni jich ještě mnoho zbude. Dejte mně jen pecku, nezahoďte jí na zemi, aby jí neviděla.“

Já též podotýkám:

„Jen jez', Agnijo, to nic neškodí... já to na tebe nepovím.“

A Flehont mně za to též jednu broskev podává.

Nu tedy, jak vám povídám, bývala často s námi. Učení tím pranic zanedbáváno nebylo: času jsme měli dosti, co se nenaučíme z rána — naučíme se po obědě. (Dokončení.)

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává **František Dvorský.**

Rektor universí Pražské, Mistr M. Bacháček, dal zapsati do manualu universitního při roce 1598 prosebný list Athanasia Ryssy, patriarchy celého Bulharska, Srbska atd., kterýž mu byl také podal, když s arcibiskupem Pelagonským v Praze meškal. List latině psaný a zvláště nadepsaný „slovutné a mnohovzáctné poctivosti pánům purkmistru a radě Starého města Pražského“ čte se v tato slova: „Přeslavní, vysoce ctění pánové! Křesťané v Epiru a jiných krajinách řeckých obývající, toužíce se zbaviti krutého, tvrdého panství tureckého, pod nímž stenají, odhodlali se minulého roku se zbraní v ruce zprostiti se takového otroctví: však úkladem ďáblovým a přičiněním některých křesťanů, kteříž měli k osvobození přispěti, zmařen zatím boj svobody. Nechtíce však v otroctví trvati, vyslali křesťané Athanasia Ryssu, patriarchu Bulharského, do Prahy k císaři Rudolfovi, aby pomoc od něho pro křesťany vyprosil. Císař žádosť takovou vyslyšel, uvážil, a poněvadž prosebníkům pro stísněné poměry pomoci nemůže, ustanovil se na tom, že jmenovaného patriarchu s doporučujícím listem císařským vyšle k velikému králi španělskému, aby z království obojí Sicilie, vedle možnosti podporoval ubohé prosebníky; císař pak že chrániti, brániti musí ohrožené a v nebezpečenství již postavené křesťany v Uhrách. Patriarcha sám zatím sepsal spis, v němž vylíčeny útrapy ubohých křesťanů, vypočteno co všechno již dotčení křesťané pro osvobození své byli podnikli a co dále učiniti hodlají. Takový spis jazykem španělským napsaný, kterýž králi španělskému a jeho rádcům pro dostatečnou informací podán býti má, chce již jmenovaný patriarcha v tomto veleslavném městě Praze dáti vytisknouti: ale ponévadž již mnoho, mnoho dní uplynulo, co řečený patriarcha při vládcích křesťanských pomoc pro bídné křesťany vyhledává a v drahném čase tom všechno co měl byl již proutratil, až v těžké bídě se ocitl, protož prosí V. M., aby Jste ráčili almužnou svou tak zbožné křesťanské dílo podporovati, tak aby potřebné vydaje zapraveny býti mohly; čímž všemohoucímu Bohu milý skutek, křesťanstvu pak veliké dobrodiní učiněno bude.“

(MS. v zemsk. arch. král. Českého.)

Patent krále Bedřicha Falckého, kterýmž oznamuje se, že statečný Alexander Sudilovský, jenž s bratrem svým v Uhrách proti nepříteli všeho křesťanstva, Turku, rytířsky bojoval, při takových bojích zajat byv do tureckého zavlečen byl otroctví, z kteréhož jim dovoleno bylo 1100 dukáty se vyplatiti; na kterýž výkup když 600 dukátů složili, jmenovaný Alex. Sudilovský z otroctví byl propuštěn, aby ještě zbývajících 500 dukátů sehnati a bratra svého vykoupiti mohl. Pročež nařizuje se všem obyvatelům v zemích koruny České, aby za takové služby vykonané v bojích křesťanstva proti Turku volno bylo dotčenému Alex. Sudilovskému v kostelích, městech i na jiných místech sbírati příspěvky, almužnu pro odplatu boží, aby křesťanského bojovníka, bratra svého, z mahometského otroctví vysvoboditi mohl. 1620, 5. července.

V stejná slova dán byl otevřený list krále Bedřicha dne 14. září t. r. Štěpánu Fodorovi a Matiáši Pavelckému z Pavelec.

(Opis v zemsk arch. král. Česk.)

Matija Ban.

K padesátiletému jubileu literarní činnosti jeho

podává **Jos. Kouble.**

Svěží jih slovanský odedávna plodil Slovanstvu syny, kteří vynikali vzácnými dary ducha, muže, kteří před cizím světem zvučné pověsti dobyli jménu slovanskému; a v tom ohledu jakoby se bylo obzvláštní požehnání rozlilo na tvrdé stěny dubrovnického přímoří. Jestliže Dubrovník slavnou minulostí svou dobyl si čestného jména „slovanských Athén“, tož zajisté dědicové slávy jeho znají posud zachovávati rodiště své na takové výši, že se posud neobjevuje nedůstojným onoho slavného jména. Dubrovník byl vždy oním svěžím laurem zdobícím skráně duchotvorné Jihoslavie, a zdatní epigoni připínají k starému vavříny nové — bezsmrtná díla ducha lidského.

Mezi syny slavného Dubrovníku, kteří věčně svěžím duchem zachovávají starobylý hrad slovanský v jeho původní ryzosti, slávě a nehynoucím mládí, právem počítati dlužno vedle celé řady jiných také slavného básníka Matiju Bana, jenž 20 září t. r. slavil na letním sídle svém „Banovo brdo“ blíže Bělehradu, obsypáván vroucím vděkem chrvatského i srbského národa, padesátiletou ročnici své básnické a literarní činnosti. Půl století neúmorné duševní práce, půl století nejušlechtilejšího boje a úsilí, i v trudných dobách vlasti ku cti býti! Máť však slavnosť ta i význam dalekosáhlejší; jí neoslavuje se jen život jednotlivce, než národ oslavuje v osobě představitele svého život svůj vlastní, ono půlstoletí osvětového boje, jejž Chrvati a Srbové v družině jiných osvícených národů se šlechetným zápalem a s úspěchem bojovali. Oslavuje se tu i myšlénka slovanská, kterou jako vůbec básníci dubrovničtí, horlivě zastával také M. Ban slovem, zpěvem i skutkem.

Matija Ban narodil se 18. prosince r. 1818. v Dubrovníce. Ukončiv studia v rodišti svém, puzen byl neodolatelnou touhou k cestám do širého světa, takže již v 21. roce svém opustil své rodné město a vydal se na cesty do Řecka a Turecka zkusiv při tom nejrozmanitějších dobrodružných příběhů. V Řecku vyučoval nejprve na škole v Chalkidě vlaskému jazyku a literatuře, načež pudil jej neklidný a neukojitelný duch jeho do Cařihradu, kdež usadiv se působil na jakéms francouzském ústavě co učitel italštiny. Již tenkráte zabýval se Ban literaturou, ač ovšem, nabyv vychování vlaského, také ve vlaštině prvotiny své skládal. Jsou to jmenovitě básně erotického a satirického obsahu. Než záhy rozvinulo se u něho dramatické nadání, čemuž nasvědčují

vlaštině psané drama: „Il terremoto di Ragusa“ (Zemětřesení v Dubrovníce) a tři tragoedie „Tingal“, „Radimiro“ a „Il Moscovito“, z nichž později mnohé úryvky Ban do své mateřštiny přeložil. Vytištěna byla pouze poslední, kdežto druhé Ban zničil. V Cařihradě pojal náš básník za manželku Řekyni a bral nejživější účastenství v tehdejším ruchu Jihoslovanů snažících se dospěti k literarní jednotě. Aby se úplně studiu jihoslovanské literatury mohl oddati, opustil Cařihrad, a odebral se do Malé Asie, kde si blíže Brussy koupil pozemek a svým literarním snahám úplně se oddal Než roku 1844. opustiv Brussu přestěhoval se do Bělehradu, kdež z počátku oddal se soukromému vyučování ve francouzském a italském jazyce. Když pak nedlouho na to povolal jej kníže Alexander Karađorđěvić za vychovatele svých dcer, seznav v novém povolání svém, že v srbském jazyku byl citelný nedostatek paedagogických děl, hleděl jemu odpomoci vydáním trojsvazkového díla „Vospitatelj ženski“ (1847.). Zde v Bělehradě vznikla také r 1847. slavená tragoedie jeho „Mejrima“ ze života bosenských Mohamedanů, kterouž však později básník částečně přepracoval, načež vyšla r. 1851. v Novém Sadě, kdež také od záhřebské divadelní společnosti byla poprvé provozována.*) Paedagogickým dílem svým obrátil na spisovatelské své schopnosti v tom oboru velikou pozornosť, než nemohl v tomto směru dále činným býti, byv v tom vyrušen bouřlivými událostmi r. 1848. Ban opustil Srbsko a odebral se na Černou Horu, kdež však jen krátkou dobu pobyl. Vrátiv se opět do Srbska, vydal téhož roku 1848. dva spisy zasahující do oboru vojenství, totiž „Osnovi ratni“ (Základy válečnictví), určené potřebě Srbů, kteří pod vůdcovstvím Kničanina spěchali ku pomoci svým rodákům v rakouském Srbsku, válčícím s Uhry; druhý spis „Cetnična vojna“ sestaven jest dle brošury polského generala Czarnowského. Oběma spisy těmi přišel Ban velmi vhod, neboť Kničaninovo vojsko srbské bylo téměř beze všeho vojenského vycvičení.

Roku 1849. vrátil se konečně Ban do svého rodiště Dubrovníku a počal tam nákladem „Matice ilyrské“ vydávati spolu s výtečným vrstevníkem svým Orsátem Počićem znamenitý poučný a vědecký časopis: „Dubrovnik. Cviet narodnog knjižestva“. Kniha I vyšla v Dubrovníku r. 1849., kniha II. a III. v Záhřebě r 1850.—51. u Gaje a Župana. R. 1853. vydán svazek IV., načež další vydávání přestalo. Již následujícího roku vrátil se Ban opět do Bělehradu, kdež jmenován byl professorem francouzského jazyka a literatury na tehdejším lyceu. Za svého pobytu v Dubrovníce vydal r. 1853 první svazek svých sebraných básní s názvem „Različne pěsne“, obsahující básnické plody erotické a politické. Jinak uveřejňoval a uveřejňuje dosud práce své v nejrůznějších časopisech jihoslovanských, takže rozsáhlou jeho činnosť v tom oboru, pro nedostatek souborného vydání básní jeho, ani přehlednouti nelze. Také plody dramatické jeho činnosti, v kterémž oboru považovati sluší M. Bana za mistra a nejšťastnějšího dosud spisovatele jihoslovanského — nejsou dosud všecky samostatně vydány, než nutno jich shledávati po různých belletristických listech

Kromě básnických výtvorů Musy své uveřejnil Matija Ban nepřehledný počet historických a politických rozprav, které tolikéž v žurnalech polovice Evropy nalézti lze. Tak na př v časopise „Journal di Constantinople“ r. 1855. jeho „Etudes politiques sur les Slaves en Turquie“; v „Avenire“ studii: „Sulla questione slava“ z r. 1849. a mn. j. Z rozprav v „Dubrovniku“ uveřejněných jmenujeme „Iskrice povjestničke“ a „Zrcalo poviestnice dubrovačke“.

Roku 1854. opustil stolici učitelskou lycea bělehradského. Od toho času žije co neodvislý soukromník na svém venkovském sídle u Bělehradu, konaje časté cesty a bavě se neúmorně literarními pracemi. Těžiště básnické jeho tvornosti spočívá hlavně v dramatu, a mnohé z těchto prací jeho počítají se k nejlepším výtvorům jihoslovanské Musy dramatické. Kromě již jmenované „Mejrimy“, jež byla od divadelního výboru v Záhřebě cenou poctěna (viz kritiku o ní od Adolfa Tkalčeviće v „Nevenu“ r. 1853.), dlužno předem jmenovati výtečnou tragoedii jeho „Dobrila a Milenko“, která ponejprv provozována byla roku 1876. na bělehradském národním divadle, dále dramatické práce jeho

*) „Mejrima“ byla také přeložena do češtiny. Ruský překlad vytištěn byl v „Rus. Věstníku“ 1876., sv. 6. s názvem „Мейрима или Босняки“.

„Uroš V.“, „Car Lazar“, „Smrt kneza Dobroslava“, „Vukašin“, „Zla kob“ a j. V nejnovější době vydal Ban několik vynikajících prací, které by též u nás povšimnutí zasluhovaly; jest to jmenovitě tragoedie jeho z českých dějin „Jan Hus“, vyšlá roku 1884. v dubrovnickém, již zašlém časopisu „Slovinac“, a též ve zvláštním vydání u Pretnera v Dubrovníce, o níž publicistika česká ničeho neví. Z největší části čerpal Matija Ban látku ku svým dramatům z domácího dalmatského života, osvědčiv horoucí lásku k staroslavné vlasti své a její dějinám; než i k předmětům obecně slovanským při své nadšenosti pro myšlénku slovanskou tytýž zasáhl. Tak jmenovitě v posledně dotčeném dramatu a v tragoedii „Marta posadnica ili pâd velikoga Novgoroda“, mající za předmět zánik svobodné slovanské obce novgorodské. — Roku 1881. vyšla tragoedie jeho z dubrovnického života „Kobna tajna“, posvěcená dubrovnickým dámám, a konečně tragoedie „Marojica Kaboga“, vyšlá roku 1880. v „Slovinci“ a též o sobě, kterouž M. Ban objevil neobyčejnou dramatickou sílu a také technickou dokonalosť, postaviv jí rodnému městu svému Dubrovníku nejkrásnější pomník.

M. Ban může s hrdostí ohlednouti se na uplynulý půlvěk svého bohatého duševního života, jejž v neunavné práci literarnímu rozvoji národa svého posvětil.

Rozhledy v literatuře a umění.

Pieśni ludu śląskiego z okolic Cieszyna, zebrał dr. Andrzej Cinciała, notaryjusz w Cieszynie. 1885.

Právě vyšly nákladem krakovské akademie věd „Pieśni śląskie“ jako otisk z IX. sv. Zbioru wiadomości do anthropologii krajowéj. Dr. Cinciała, pilný sběratel prostonárodní literatury, vydav nedávno vlastním nákladem „Przysłowia śląskie“, obohacuje opět znamenitě literaturu slezskou vydáním písní lidu slezského. A je to sbírka velmi hojná; obsahujeť 402 písně! Dr Cinciała podal tím spisem neobyčejně zajímavý a důležitý příspěvek ku poznání lidu slezského, a ježto písně jsou vydány přesně dle výslovnosti prostonárodní, tudíž se zachováním všelikých dialektických zvláštností, jest v nich zajisté hojnosť látky pro jazykozpytce.

Poněvadž písně snadno a rychle se rozšiřují, nebude nám divno, že v této sbírce písní slezských bude dosti takových, kteréž jsou známy též v jiných zemích slovanských, ano snad v celém Slovanstvu.

Ale i za hranicemi Slovanstva shledáváme tytéž písně, které zaznívají z úst Slezanů, jako na př.:

Służyłach u pana na pierszy lato,
A on mi jeny dáł kurzyczke za to!
A ta kurka, złotopiórka,
Po sadzie chodzi, kurczęta wodzi atd. (Čís. 278.)

Krásnou tuto píseň podává také A Schleicher ve své sbírce písní litevských (Handb. der litauischen Sprache. Praha 1857., č. II. str. 50.). Píše tam, že píseň, již podává v hornolitevském nářečí, pochází prý ze Žmudi. Zníť takto:

Szlůżyjau pri sávo póno
ànt pirmo méto;
Użsipelnian visztélę véną.
[: Máno visztá' visztýczus vadżó. :]

což doslovně znamená: „Sloužil jsem u svého pána — na prvý rok — vysloužil jsem slepičku jednu — Moje slepička kuřata vodí“. Prvá časť litevské písně liší se tedy jen tím ode slezské písně podané drem. Cinciałou, že tam tu pěje litevský mládenec, a tuto slezská dívka. Proto také konec písně jest různý, ježto mládenec litevský, vyslouživ prvého roku slepičku, druhého roku kachnu, třetího husu, pak kozu, ovci, svini, krávu, vola, koně, konečně v desátém roce vyslouží si dívčinu:

Pasilikan pri sávo póno
ànt deszimto méto;
Użsipelnian mergélę véną.
Máno mergà sáldzę méilą.

Slezská dívčina vysluhuje si zatím pořadem slepičku, čížečka, kachničku, husičku, telátko, býčka, prasátko, kravičku — až konečně:

Służyłach u pana dziewiąte lato,
A on mi jeny dáł chałupke za to.

Tím končí se píseň... Ale zdali by slezská dívčina neměla si také vysloužiti milujícího mládence? Stalo by se to snad v desátém letě — škoda tedy, že ta krásná píseň již tu se končí.

Písně slezské zasluhují, aby byly rozšířeny; bohužel byly vydány jen asi ve 100 exemplářích!

Končíce tuto zmínku o písních slezských nemůžeme nevyjádřiti radostný pocit z té příčiny, že právě letošního roku vychází tolik publikací týkajících se Slezska. Praha podává nám převzácnou publikaci dra. Slámy: „Vlastenecké putování po Slezsku", a totéž dílo v jazyku německém, v Těšíně vyšla „Przysłowia śląskie", a nyní v Krakově „Pieśni śląskie". Bohu díky! Začínáme ve Slezsku se hýbati — nejlepší důkaz, že žijeme a žíti chceme.

Jan Bystroň.

Полное собраніе сочиненій Я. П. Полонскаго.

Nedávno vyšel první svazek *sebraných spisů Jakuba Petroviče Polonského* (Полное собраніе сочиненій Я. П. Полонскаго), předního ze žijících básníků ruských. Celé vydání bude zahrnuto v desíti svazcích. Prvá kniha obsahuje lyrické básně počínajíc prvními pokusy mládí a končíc písněmi, které vznikly za poslední doby. Básní těchto, které jsou seřaděny dle chronologického pořádku, je více než 300. První pokusy zasahují původem svým až do r. 1841., tak že tu leží před námi obraz skoro půlstaleté činnosti jednoho z nejsympathičtějších básníků slovanských. Nebude zde tuším od místa, zmíníme-li se alespoň několika slovy o básníkovi, který by v naší literatuře zasluhoval větší pozornosti nežli jaké se mu dosud dostalo. (S radostí přivítali jsme zprávu, že náš osvědčený básník J. Sládek hodlá přeložiti nejlepší z básní Polonského.) Básník tento narodil se r. 1820.; studia konal na rjazanském gymnasiu a pak co právník na universitě moskevské. V témž roce, když dokončil svá studia, t. j. r. 1844., vydal první sbírku básní s názvem „Гаммы", která se hned následujícího roku dožila nového vydání v Oděsse. Jsa od roku 1846. spoluredaktorem časopisu „Закавказскій Вѣстникъ", uveřejnil v Tiflise r. 1849. třetí sbírku básnickou „Сазандаръ". Baje gruzinské zavdaly mu podnět napsati drama „Дареджана Имеретинская", které bylo vytištěno v listu „Москвитянинъ" r. 1852. R. 1855., 1859. a 1863. objevily se v tisku nové práce tohoto básníka. R. 1864. byla uveřejněna báseň „Разладъ", obsahující výjevy z posledního povstání polského, a na jevišti objevil se kus „Свѣтъ и тѣни". V r. 1866. Polonský dal vytisknouti sborník poetických prací s názvem: „Оттиски"; vydal také řadu povídek, které znova vyjdou v jednom z pozdějších svazků svrchu dotčeného vydání. Za poslední doby většina belletristických časopisů ruských přinášívá občas výtvory Musy Polonského, i musí se říci, že jsou to jediné veršované plody básnické v současné literatuře ruské, ve kterých se můžeme se zálibou pokochati. *L. Š.*

Sprawa wykopalisk Mnikowskich. Dodatek do Tomu IX. Zbioru wiadomości do antropologii krajowéj. Kraków 1885.

Zprvu připomenouti sluší, že slovutný geolog pan Godfryd Ossowski v r. 1879. vědecké výzkumy své v jeskyních okolí Krakova dokonav, rozličné pazourkové i kostěné nástroje, předměty a drobnosti tuto odkryl, kteréž namnoze neobyčejným svým vzezřením oprávněný obdiv vzbudily; zejména zasluhují povšimnutí kostěné vyřezávané okrasy, podobající se hračkám a představující rozličné podoby zvířecí, ale zvláště lidské. — Mimochodem budiž řečeno, že zasloužilý badatel tento již v r. 1882. na sjezdu českých lékařův a přírodozpytců v anthropologické sekci za přednášky své „o výzkumech v jeskyních v okolí krakovském" značnou část těchto starožitných předmětů na odiv předložil. — Když výkopy tyto v širší známosť rozšířeny byly, počali se ozývati hlasové, jež pravosť předmětů podezřívali, a věc ocitla se konečně

r. 1883. na přetřesu anthropologického sjezdu v Treviru, kde jediný dr. Otto Tischler pravosť jejich hájil, odvolávaje se na podobné jantarové figury nalezené v zátoce kuronské. V zasedání anthropologické společnosti ve Vídni (1884.) byla tuto předložená část předmětů těchto prostě za padělaniny uznána... Vzhledem k tak divergentním náhledům stanovena byla v Krakově zvláštní kommisse, jejímž úkolem mělo býti vyšetření, prozkoumání a ocenění u skutečnosti nálezův těchto i shodnuti se na dvou otázkách. 1. Jsou-li z kosti vyřezávané předměty v mnikovských jeskyních nalezené pravy a po případě pravosti jejich, 2. do které doby je vřaditi dlužno. Kommise tato skládala se veskrze z odborníků na slovo vzatých, a sice z pp.: prof. Altha, dra. J. Kopernického, prof. Łepkowského, G. Ossowského a N. Sadowského, kteříž předměty v mnikovských jeskyních dobyté za pravé uznali, stáří jejich však dalšímu zkoumání k určení zůstavili.

Zpráva o jednání kommisse jest jako dodatek IX. dílu Zbioru do antrop. kraj sepsána, obsahujíc velezajímavé a poučné jednání jmenovaných učenců ve dvaceti zasedáních ukončené. *Břet. Jelínek.*

Die Kärntner Slovenen. Ihre nationalen Verhältnisse und Bestrebungen. — Verlegt und herausgegeben von Filip Haderlap. Celovec 1885., str. 44.

Mezi národy západního Rakouska není zajisté jediného, který by ve svém národním bytu byl tak ohrožen, stíhán, a ve svých přirozených právech lidských tak značně skracován, jako — ubozí Slovinci v Korutansku. Staletým skracováním živlu slovanského dodělali se Němci v této zemi takového úspěchu, že bujarý jinak a skalopevný národ slovinský tam vůčihledě hyne a propadá zkáze. Ačkoli ze 350 000 obyvatelů korutanských jest aspoň 130.000 Slovinců, ne-li více (při posledním sčítání dle obcovacího jazyka (!) roku 1880. napočteno jich 102.000), přece Němci pokládají Korutany dávno za svou zemi, a jmenovitě od r. 1861. promyšleně a soustavně pokračují ve svém díle. Hrůza nás pojímá, čteme-li v svrchu uvedeném spisu, jaké v osvíceném věku neslýchané děje se Slovincům bezpráví, jehož rozmanité detaily úředními spisy a protokoly dotvrzeny jsou; obdivem žasneme čtouce, jak naproti tomu neslýchaně mírné jsou požadavky korutanských Slovinců, aby uhájili svůj jazyk a národní byt, a ještě více se divíme, že i nejuvědomělejší vlastenci korutanští — mezi nimi ctihodný kmet prof. Ondřej Einšpieler, vůdce korutanských Slovinců — v sebezapírání jdou tak daleko, že uznávají potřebu německého jazyka i nedospělým dítkám slovinským na vsích!

O čistě slovinských školách hlavních neb národních není ani řeči v korutanských horách, a školy utraquistické jsou obojjazyčnými jen dle jména, ježto učitelé jsou slovinštiny úplně neznalí, a nadto ještě v germanisační agitaci své zvláštními dotacemi jsou podporováni. Ba ještě více: slovinskému dítku nevykládá se ani náboženství v mateřském jazyku, ba ono nuceno je i — modliti se německy! Vedle této převrácené veřejné správy nejzhoubněji a nejintensivněji působí právě ve krajích, kde Slovinců nejvíce žije, ona zlopověstná novověká hlíza na národním těle slovanském — německý Schulverein! Jediné ještě místo, kde jazyk slovinský má své právo, jest — kostel! Tam jediné ještě slyšeti milý slovinský hlahol, ačkoli tento spolek i do tohoto posvátného místa neštítí se vrážeti své agitace. K tomu pak hrozí nebezpečí, že v budoucnosti nebude slovinských kněží v Korutanech, neboť mládež slovinská v tak úžasně skrovném počtu vstupuje na vyšší školy, že na příklad roku 1883. byl jediný bohoslovec v celoveckém semináři. Toho jest tím více litovati, ježto v Korutansku je duchovenstvo hlavním sloupem národního života, což také dokazuje značný počet slovinských spisovatelů, vlastenců a neoblomných charakterů, vyšlých právě z řad korutanských kněží. Než toť úkaz zcela pochopitelný, že mládež míjí vyšších škol, uvážíme-li hrůzný stav národního školství v Korutanech, kde děti nenaučí se v jazyku mateřském ani čísti ani psáti, a — německy mluviti také ne. Kterak mohou dospěti k návštěvě středních škol, neopatřivše si kromě německých slovíček nijakých věcných vědomostí, a tak vzavše na duchu nezbytnou zkázu?

Vedlo by nás daleko, kdybychom uvésti měli všecky bolestné stesky, které nám spisek Haderlapův s podivuhodnou resignací a chladnokrevností

vypočítává. Přiznáváme se, že ještě nikde nedočetli jsme se zpráv o korutanských Slovincích tak důkladných, žel zároveň tak hrozných a žalostných.

Spisovatel pojednav o počtu a sídlech korutanských Slovinců rozebírá volební řád zemského sněmu, jenž je tak uměle sestaven, že Slovinci v jediném okresu s napjetím všech sil proniknouti mohli; rovněž odhaluje křiklavé neshody ve volebním řádu do říšské rady, na jehož nepříznivém základě přece Slovinci letos aspoň kandidatem — ministrem prorazili. Následující stať věnovaná školství korutanskému, jest nejobšírnější, poskytujíc také nejpříšernější obraz utrpení a strasti národa slovinského, a jsouc zároveň věrným zrcadlem kulturního působení Němců. Další odstavce věnovány jsou úřadům, veřejným ústavům i závodům, a v dodatku vyličují se zhoubné následky nového lesního zákona pro selský lid, a konečně též — kořalečního moru, jenž lidu venkovskému fysickou i mravní zkázou svrchovaně hrozí.

Požadavky Slovinců korutanských uvedené ve spisku tom hledě ku školství, zastupitelstvu zemskému a říšskému, úřední správě a ústavům státním, přesně jsou formulovány, a to s takovou umírněností a sebezapřením, jakého jen holubičí povaha národa slovanského schopna jest.

Doufáme, že i naše příslušné kruhy politické neopominou povšimnouti si tohoto hlasu slovinského, jenž nám poskytuje mnoho interessantního materialu také pro náš kulturní boj, a jenž nám je nejvhodnější informací k seznání poměrů bratrských Slovinců, jejichž lásku a obětovnosť k nám povinni jsme vzájemně splatiti. — Ač spis tento je rázu hlavně politického, uznali jsme přece za dobré o něm i zde se zmíniti, ježto teprv tehdy, seznáme-li dostatečně politické a kulturní poměry národa, nabýváme spolehlivého měřítka k posuzování literarní jeho činnosti, o níž, pokud se týče korutanských Slovinců, hodláme příště šíření promluviti. *Jos. Kouble.*

Z Lužice došel nás tento přípis, jehož obsah vřelému povšimnutí našich čtenářů srdečně doporučujeme:

Kamjenica.

Towafstwo „Serbska studowaca młodosć“, pod sakskim i pruskim knježefstwom, je započała Handrija Zejlerja spisy wudawać, kotrež so njejsu hač dotal ćišćałe. Je to najsławniši serbski pěsnjef a lubušk serbskeho naroda, je to najlěpši předstajićef našeho luda, kotrehož poětiske a musikaliske dary a narodne počinki je šlachotny pólski spisaćel Krasiński z wopravdźitej zahorjenosću překrasnił. Smy sebi wjele prócy dawali, zo bychmy trěbne pjenjezy nahromadźili a w běhu šesćich lět su serbscy studowacy na to dźěłali, zo bychu přez dźiwadłohraće a koncertowanje zakładny kamjeń tutoho narodneho skutka położili. Hač dotal bě z pomocu swěrneho podpěranja našich krajanow móžno, dwaj zwjazkaj wudać, kotrejuž ćišć na 1500 mk. płaći. Nětko su pjenjezy dotrjebane; tola mamy horce žadanje, hišće 3 abo 4 zwjazki wudać a tak naše dźěło dokonjeć. Dokelž pak je naš narod mały a khudy, smy nuzowani, so z próstwu na našich słowjanskich přećelow wobroćić, kiž so woprawdźe za naše narodne rozwiće zajimaju.

Wjelečesćeny knježe! dźiwajo na tute wobstejnosće sebi podpisani dowola w mjenje wšěch serbskich studowacych Was wo pomoc prosyć. Kóždy dar, též najmjeńši, so z wutrobnym dźakom přijima. Kwitować budźemy w našim časopisu „Łužica“ a změjemy česć Wam kwitowanje připósłać.

(Płaćizna je za brošurowany zwjazk: 4 mk. = 2 fl. 75 kr. = 2 rbl., za rjenje zwjazany zwjazk: 5 mk. = 3 fl. 35 kr. = 2 rbl 50 kp.)

Mikławš Žur, cand. theol. Jan Wałtaf, cand. theol. Matej Handrik, stud.

NB. Adressa za listy a za pjenježne posyłki je: Matej Handrik, Chemnitz, Mühlenstr. 42a III. Kgr. Sachsen.

Těšíme se nadějí, že uvědomělé obecenstvo slovanské učiní zadost své povinnosti a že zejména knihovny naše odebíráním jmenovaného díla usnadní vydávání básní předního pěvce neoželené a našemu srdci tak blízké Lužice. Účel jest tak ušlechtilý a oběť tak nepatrná, že rozepisovati se o tom ani netřeba. Podnik doporučuje se sám co nejvřeleji a také již v našem „Slov. sborníku“ byla o něm řeč.

Prof. *Łepkowski* vydal v Krakově (v lithogr. ústavu Pruszyňského) sbírku ornamentů, kteroužto sestavil dle popelnic nalezených na prostranství od Karpat až k moři Baltickému. Ježto čáry, či vlastně komposice ozdob na popelnicích jest velmi důležitým znamením civilisace té doby, z nížto popelnice pocházejí, takové tabulky jako ta, kterou se nám zavděčil prof. Łepkowski, kdyby byly vydávány v různých krajinách, mohly by posloužiti k nabytí důležitých výsledků. Tabulka prof. Łepkowského obsahuje několik set ukázek ornamentiky toho druhu, a sice od nejprostších až do nejsložitějších. Takový přehled zobrazuje rozvoj umění v dobách dávno minulých a znamenitě usnadňuje studia archaeologická.

Nový dvoutýdenník „Новъ", v Petrohradě vydávaný, opatřen a vyzdoben jest již vším, čím vynikají podobné publikace francouzské a anglické. Obsah překvapuje pestrostí a ozdobností dostižitelnou jen nákladností, jakáž se ovšem umožňuje velikým rozšířením „Nov" vychází dvakráte do měsíce o úpravných svazcích v podobě našich „Květů". Do obsahu spadají téměř veliké obory krásné i poučné literatury. Illustrací je v každém svazku hojnosť, původních i cizích. Zvláštní pestrostí vynikají rozhledy. Jest si toliko přáti, aby ct. redakce poněkud více pozornosti věnovala zemím a literaturám slovanským, tím spíše, jelikož podává čtenářstvu také značné množství statí a rozhledův o světech jiných. Předplatné obnáší na rok za hranice 20 rublů (prostř. p Edv. Valečky v Praze).

V měsíci září t. r. počal vycházeti v Petrohradě nový veliký měsíčník věnovaný vědě, umění, kritice, zábavě a politice, s názvem: „Сѣверний Вѣстникъ". Že spisovatelů, kteří už přislíbili účastniti se při tomto podniku, uvedeme jen některé, jichžto jména jsou chvalně známa všem přátelům nové literatury ruské. Jsouť to: M. Bělinký, V. Garšin, Krestovský (pseudonym), Minský, A. Ostrovský, A. Palm, J. Polonský, N. Zlatovratský a j. Redakci převzala A. M. Jevreinová.

Pan prof. L. Leger, tak dobře známý našemu obecenstvu, uveřejnil v pařížském časopise Revue politique et littéraire (č. 14.) velice zajímavý časový článek: La crise bulgare (Les origines; la Roumélie; Aleko pacha et Gavril pacha). Práce tato vyznačuje se ovšem důkladnou znalostí bulharských poměrův a je psána vřele.

P. K. Konrád, ct. náš spolupracovník, uveřejnil ve „Zprávách o zasedání král. české společnosti náuk" zajímavou studii: „Posvátná píseň polská s obzvláštním zřetelem k posvátné písni české" (str. 44.), k níž obracíme zřetel všech, kdož zajímají se o dějiny českopolské hudby vůbec a církevní zvláště. Ct. spisovatel snesl velice bohatý material a podal obraz nadmíru zajímavý.

Známé již čtenářstvu našemu dílo: „Slovanstvo ve svých zpěvech", vydávané vzornou vytrvalostí p. L. Kubou v Poděbradech, dospělo právě k sešitu 14. a 15. Dvousešit tento obsahuje přes 50 překrásných písní moravských. Dílo to doporučujeme opět vřele.

Nechtíce opakovati, co o světodějném a nám tak drahém sjednocení Bulharska všeobecně již známo jest z časopisů denních, neb obmezovati se na bezúčelných slovech, jen maní hozených, oznamujeme lask. čtenářům našim, že jsme učinili opatření, abychom brzy mohli uveřejniti stať věcnou a vřelou té události se týkající, zamluvenou naléhavě v samém Bulharsku. Upozorňujeme při té příležitosti k statím o Bulharsku ve „Slov. sborn." uveřejňovaných, jichž obsah právě nyní velice je časový a objasňuje mnohé současné stránky života na Balkáně.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník IV. — 1885 — Číslo 12.

Vznik a důležitosť rozkolu v ruském národě.

Napsal F. Jareš.

(Dokončení.)

Až dosud jsme viděli, že rozkol pracoval proti církevním novotám. Ale byli bychom velmi na omylu, kdybychom myslili, že vznikl jedině z náboženského popudu. Ukázali jsme již tu a tam na jednotlivé zjevy, nasvědčující tomu, že rozkol byl protestem proti všem novotám vůbec, vtírajícím se do staroruských pořádkův, ať již náboženských, neb občanských neb státních. Stará ruská církev byla založena na základě čistě demokratickém, totéž tvrditi lze o ruském státním ústroji do Borisa Godunova. Ale s osvětou přineseny z Evropy na Rus i nové názory absolutistické, které se víc a více ujímaly ve hlavách panujících a nalézaly stoupenců. Není také divu, neb tito osvícení lidé viděli toho pilnou potřebu silnou rukou působiti v nehybnou massu lidu, aby se mu mohla vštípiti láska k pokroku a osvětě, vzdělanosti a humanitě. Takovým despotou nesoucím vzdělanosť ruskému lidu byl Nikon, proto také jej nejvíce nenáviděli, proklínali. Ale což teprve se rozhněvali tito staroruští živlové, když dosedl na trůn veliký reformator Petr, bezohledně porážející staré zlořády, nedbající na city lidu, a zavádějící neslýchané novoty do občanského života dle své vlastní libovůle — což tu se pobouřila krev starých demokratů, lpících na svých svobodách a volnostech! Již po r. 1666. vidíme v rozkolu některé symptomy demokratického hnutí, ovšem velmi divné, neodpovídající našim názorům, ale přímo vytékající z tehdejšího stavu obecenstva. Tak apoštol rozkolu Avrakum hořekuje, že páni počali nositi nové, zámořské kroje, brojí proti čtení knih latinských, řeckých a vůbec jinojazyčných, nakoupených ještě Nikonem pro šíření osvěty, které se překládaly za Alexeje Mich. na jazyk ruský. Jiní učitelé rozkolu nevražili na ty, již u dvora Alexeje Mich. zabývali se západními náukami, astronomií, filosofií, medicinou, a hlavně, že carevič Petr, jakož i carevna Sofie vychovávají se v neruském, cizím duchu. Diakon Feodor domlouvá caři Alexeji, že prý poslouchá almanašníků.

Dosud lid považoval cizince za bezbožníky, zlověrné pohany a Rusové štítili se s nimi jísti a píti z jedné nádoby. Ještě v I. polovici XVII. věku byla národní povstání proti cizincům. Samozvance Dimitrija za to ubili, že měl okolo sebe mnoho nevěřících cizinců, nedbal ruských obyčejů, nepostil se atd. V konci XVII. věku opakují se stále povstání střelců, poněvadž prý na Rusi zavedena nová víra, přikazuje se klaněti se modlám, nositi německý šat a holiti brady. Vůbec za Petra V. rozkol vzal na sebe ráz nábožensko-národně-demokratický. R. 1700. počalo hlasité reptání lidu proti novotám Petra V.; rozkolníci šířili pověsti, že nyní nastoupilo panování antichrista, že Moskva jest Babylon, a Moskviči-Babylonští, sluhové antichristovi. Pověrčiví lidé utíkali z měst a vesnic v pouště a lesy, zakládajíce tam nové skity (poustevny), aby se tam spasili od bludných novot cizokrajných; lid věřil, že Petr se stal Němcem, a protož odhodlal se rozkotati německou osadu moskevskou, kde Petr rád přebýval, bavě se s Němci za sklenicí dobrého vína, při dýmce, tancem a svobodnou besedou s Němkami, u kterých horribile dictu! i prsa bývala obnažena (Rusové tehdy hlídali své ženy rovněž tak, jako dosud pravověrní Turci). Úmyslem lidu bylo nemilosrdně povražditi a vyhubiti všecky cizince. Neštítili se ani attentátů na život samého Petra.

V knize: Čelobitnja čili historie Petra V., napsané rozkolníky, žalují tito na Petra, že prý se klaní pohanskému bohu Janovi, že zavedl pohanský kalendář, an velel, aby rok se počínal prvním dnem ledna m. (ruský rok círk. i občanský se počínal prvním dnem září m.), že sám sebe postavil v patriarchy, že dal spočítati lidi a béře daň z mrtvých, nazval sebe bohem Rusi, a protož „prchni lide můj (podle slov proroka Jeremiáše) z Babylona“. Petr nenáviděl rozkolníky pro jejich zpátečnictví a tmářství; jejich náboženské přesvědčení jemu bylo lhostejným. Petr byl toho mínění, že každý občan musí učiniti svou povinnosť státu, tedy i rozkolníci; a když tito se vyhýbali plnění těchto povinností, ano i podněcovali jiné k neplnění, Petr je pronásledoval nemilosrdně, stíhal krutými tresty, vyhnanstvím, katováním (na př. hromadnou popravou střelcův); ano i vlastního syna neušetřil; carevič Alexej Petrovič byl odsouzen za svou odbojnosť proti reformám otcovým. A když zemřel Petr V., vyjádřil se repraesentant starých pořádků, kníže Golicyn: „Nač nám třeba zámořských zvyklostí: byli bez nich živi naši předci, a zdaž jsme hloupější našich předků?“ Rozkolníci nemohli pochopiti té nové myšlénky, že stát žije pro sebe a církev také pro sebe, že úlohou státu je dbáti o pořádek a zvelebení občanského života, a úlohou církve je dbáti o mravní pokrok lidu, že občanský zákonník nemůže se výlučně říditi zásadami církevního Nomokanona. Pro tehdejší lid ruský byla pojetí: svůj, národní, ruský a pravoslavný úplně totožnými.

Rozkolníci praví: Nikon nebyl příčinou, že jsme se rozešli s ostatními našimi ruskými bratry, nýbrž Petr následkem své ne-

poměrné lásky k Západu, za svůj protinárodní, antipatriotický směr (Zpráva u Haxthausena). Petr však skutečně chopil se příliš radikalných prostředků k uskutečnění svých reformatorských plánů. Všeobecná konskripce, první rekrutýrka, revise poplatníků, všecko to byly novoty velmi nemilé ruskému lidu. Nejvíce však pomáhali rozkolu „volnica" střelcův a kozáků. Petr V. založil pravidelné vojsko r. 1683. pluky preobraženským a semenovským, aby měl stále jistou vojenskou hotovosť. Přednosť, kterou dával tomuto novému vojsku, pálila stále střelce, až svým vzbouřením Petra přinutili, že je vyhladil. Ale bojovní lidé prchali na jih, na břehy tichého Donu a založili tam nové volné obce kozácké; donští kozáci dodnes jsou rozkolníky. S Donu přišli do soloveckého kláštera kozáci a tam zvedli vzbouření. Střelci vedením Nikity Pustosvjata a knížete Chovanského povstali na obhájení starých práv svých a privilegií, hodlajíce založiti rozkolnickou demokracii. Petr V. je skrotil, ale nevyplenil myšlénky demokratické ze hlav lidu. Za Petra vycházely paskvily na vládu od rozkolníků, v nichžto se ukazovalo, že prý Petr se prohlásil za Boha ruského, a dokazovalo se to ze knihy „Kabinet Petra", kde se o něm praví: on bůh tvůj, on bůh tvůj, o Rossie!

Rozkolníci se zdráhali zapisovati do konskripčních listin, které zavedl Petr k vůli lepšímu způsobu vybírání daní. Do Petra se platila daň ze země, z veškeré půdy, která patřila nějakému okresu neb obvodu, ať již byla zpracována nebo ne. Daně byly velmi nestejně rozděleny, některé obce měly privilegia, a neplatily ničeho, jako na př. kláštery, proto se do nich mnozí utíkali, aby se zbavili dávek. R. 1722. zavedl Petr daň z každé duše (z mužské hlavy) na vydržování vojska, a sice ode dvorových lidí, korunních sedláků, komorních, klášterních a panských po 8 hřivnách za duši, a od posadských 40 altyn za duši. V následujícím roce poručil, aby daň tu vybírali nejlepší jeho sluhové, a pilně se staral, aby nikde se nebralo z lidu nic zbytečného, než bohužel úřadové jeho nemilosrdně odírali lid, obzvláště po jeho smrti.

Zvláště zle hospodařeno za Birona (za panování Anny Ivanovny). Nedoplacené daně se vymáhaly krutými prostředky a potom všechny plynuly do kassy Birona, ačkoli se zapisovaly do summ výdajů na dvůr Anny Ivanovny. Při tom důstojníci posýláni, aby vrhali vojevody do okov, mrazili sedláky dluhující daně na ledu bosými, bili je palicemi po patách. Není divu, že lid rád naslouchal nespokojeným, rozhořčeným apoštolům rozkolu a prchal v davech do Polsky, Valašska a jiných zemí; nejméně 250.000 mužského pohlaví prchlo za Birona za hranice.

Petr V. hleděl šířiti vzdělanosť násilně, což se velmi mnohým nelíbilo. Mnozí šlechtici prchali do hlubokých lesův, aby nemusili dáti své dítky do učení do Moskvy anebo Petrohradu, aneb dokonce do ciziny.

Petr žádal, aby všichni občané bez výjimky sloužili státu, proto zavedl pravidelný odvod k vojsku (jich bylo při něm čtyřicet následkem mnohých válek), a na vojně zacházeli s lidem

*

velmi krutě. Odvedené rekruty vrhali v okovy a do žalářů, hnali je jako dobytek v každé slotě a nepohodě, nedbajíce dalekých cest, na nichžto mnozí hynuli. Uprchlíky trestali nemilosrdně a utráceli. Vojenský uprchlík Filip založiv novou sektu „Filipovštinu“ učil, že není třeba se modliti za caře, naopak, že třeba se mu protiviti, jakožto (vrahu) nepříteli Boha.

Roku 1719. byl vydán úkaz, že každý cestující musí míti průvodní list, ať již se chtěl vzdáliti někam na práci, aneb za obchodem, aneb na pouť. Rozkolníci nechtěli však pasy bráti, neboť pas prý jest pečeť antichristova, „pravého města nemáme, ale budoucího hledáme“. Vláda byla velmi nespravedlivou ve svých výkonných organech, i činovníci i šlechta utlačovali lid. kontrola a dozor byly velmi slaby. Soud byl nespravedlivý obzvláště pro chudého člověka. Vsadili do vězení pro nic a za nic, a jestliže poškozený se nemohl vyplatiti, trpěl nouzi a hlad ve vězení, byl mučen, až tam zahynul.

Petr byl spravedliv, hleděl všem zlořádům sám odpomoci, ale ve své ohnivosti šel někdy příliš daleko, míchaje se do rodinných záležitostí, do vnitřního života lidu svými zbytečnými úkazy o holení brady, nosení německého šatu a pod. Za Petra se rozkol silně zmnožil, neboť nevědomý lid považoval caře za antichrista, o němžto byla již dávná proroctví. Rozkolničtí hlasatelé šířili pověsť, že vládnoucí car není Petr Alexejevič, neboť Petr odejel ve Skleněné carstvo (Stjokolnoje carstvo — t. j. do Stokholmu) a tam nevědomo kam se ztratil. A na jeho místo prý se vrátil žid z kolena Dánova, který se nemodlí ve chrámech, neprosí patriarchu o požehnání a pod. více. Mimo to hlásali, že ukradl osm let u pána Boha. Do Petra se totiž psalo od stvoření světa; r. 7208. přikázal Petr, aby se psalo 1700. od narození Krista — nu a těch 8 let na konci 7208. prý ukradl, aby lid si zmátl počet a nevěděl, kdy přijde čas antichrista! Ó svatá prostoto!

Ale zlé časy nastaly ruskému lidu po smrti Petra i jeho osvícené manželky Kateřiny I., za dob všemocných cizinců Minicha, Ostermana, a hlavně tyrana Birona, vévody Kurlandského. Rusko bylo tenkráte důchodným statkem pro rozličné dobrodruhy, kteří poklady nakradené v zemi vyváželi za hranici, a není divu, že lid hledal útočiště v cizích krajinách před nevázanou rotou vydíračů, že se víc a více utvrzoval ve svém přesvědčení, že pravá víra zhynula a nastaly poslední dny světa. Páni, šlechta a bojaři chytajíce se nejdříve cizích mravů (tak již na světě bývá — viz českou šlechtu za Přemyslovců), neznali mezí své libovůle. Šlechtici nutili své robotníky (krěpostných krestjan), aby se holili, nosili německý šat, a kdo neposlechl, toho trestali, tropíce si z něho posměch. Místo mnohých starých dosti dobrých zvyklostí chytili se rozličných nešvar. Byty dříve okrášlené jen svatými obrazy, okrašlovali nyní nahými postavami (necudnými v očích lidu) mythických bohů. Dříve, když kdo vstoupil do domu, sňal pokryvku své hlavy, pomodlil se před svatými obrazy a potom již se poklonil hospodáři; nyní zaváděli francouzské manýry a špatnosti.

Šlechta brala si učitele ze západu — lokaje, holiče, krejčí a jiné řemeslníky, kteří se vydávali za učence, jsouce namnoze hrubí nevzdělanci, dobrodružní taškáři. A tací učitelé kazili jen mladé pokolení, staří přísní mravokárci dívajíce se na tuto neplechu, klnouce novým zlořádům utíkali k rozkolníkům.

Cizinci přinesli do země karban, hýření, nevěru Ode dvora Ludvíka XIV., Regenta. a Ludvíka XV. zaneseny na Rus náboženský indifferentismus a posmívačnosť svatým předmětům. A pravá osvěta zůstala za barrierou! Šlechta znemravnělá — a lid úpící v porobě a nevzdělanosti! toť obraz Rusův XVIII. st.

Po soloveckém a střeleckém povstání počala vláda systematicky pronásledovati rozkolníky. Již úkazem Jana a Petra Alexejevičů (7. dubna 1685.) se přikazovalo: 1. trestati smrtí zatvrzelé rozkolníky, kteří haní církev, přemlouvají k sebeupalování, znova křtí i vzrostlé i děti; 2. bíti knutem a vysýlati do dalekých měst ty, kteří sami přejdouce v rozkol nechali se znovu křtíti i své dítky: 3. konfiskovati jmění rozkolníků. Po vítězství u Poltavy nade Švédy Petr V. trochu ulevil starodubským rozkolníkům, poněvadž mu ve válce prokázali mnoho platných služeb. Ti, co bydlili v Povolží, nebyli Petrem pomilováni, protože zjevně mu odporovali, vyhlašujíce jej za antichrista. A tak za Petra V. a za jeho nástupcův až do Petra VI. bylo dovoleno rozkolníkům veřejně bydleti v městech a vesnicích, jen když se přihlásili u církevních úřadův jako rozkolníci a platili dvojitou daň. Jestliže však rozkolník se tajil se svou věrou, a potom se to naň proneslo, byl trestán velikou pokutou, která se rovnala dvojité dani, připadající naň za všecka léta od vyjití zmíněného úkazu, anebo byl poslán „na katorgu" (t. j. do dolů sibiřských). Za právo nosení brady (plnovousu) musili platiti zvláštní dávku. Veřejných úřadů rozkolník nemohl zastávati, a svědectví rozkolníka před soudem nemělo platnosti proti pravoslavnému. Všichni rozkolníci byli nuceni nositi šat, na němžto byl přišit kousek žlutého sukna na zádech. (Jako u trestanců.) Rozkolničtí kněží a učitelé neměli práva vykonávati církevní obřady a podporovati rozkol. Za přemlouvání k rozkolu byly tresty práce v sibiřských dolech aneb na galejích.

Chrámy a kláštery rozkolnické nebyly dovoleny. Pravoslavní faráři byli povinni vésti úplnou statistiku víry svých osadníkův a příslušníků; za skrývání rozkolníků kněz byl zbaven fary. Petr III. počal býti milosrdnějším k rozkolníkům. Kateřina II. zvala do vlasti nazpět (1762.) uprchlíky-rozkolníky, dovolila jim nosení vousův, jakož i výbor zaměstnání: dala jim (1769.) právo svědčení, zrušila (1782.) dvojitou daň, dovolila jim (1785.) zaujímati veřejné úřady, bydliti ve městech; a co bylo nejdůležitějším, dovolila jim na přímluvu osvíceného Patjomkina, aby v novorossijském kraji měli své duchovní a mohli vykonávati tam veřejně své služby boží.

Od r. 1827. za císaře Mikuláše nastaly znovu zlé časy pro rozkolníky, mnoho svobod daných Kateřinou II. i Alexandrem I.

bylo zrušeno, a sice nedovolováno rozkolníkům vybírati si nové kněze na místa zemřelých; modlitebnice jim se více nepovolovaly, ani nové strojiti, ani staré opravovati; ano ve případě opravené, rozbourati.

Dále zakázáno dávati jim odměny, zapisovati se do kupeckého cechu; vůbec počali rozkolníky považovati za nepokojný živel, buřiče, a celé okresy rozkolníky obydlené byly dány pod přísnou policejní dohlídku. Ale nejen občanská vláda utiskovala a pronásledovala rozkol, nýbrž i panující církev hleděla je znovu získati namnoze prostředky velmi pochybnými. Tak již moskevský círk. sněm r. 1667. proklel každého, kdo se opováží neposlouchati východní církve a přejde v rozkol. Mnozí církevní hodnostáři psali polemické spisy proti rozkolu, a nižší duchovenstvo kořistilo z práv daných jemu proti rozkolníkům. Missionáři jezdili po rozkolnických obcích, vyhledávali jejich modlitebnice a hrozice jim rozrušením, brali z rozkolníků summy, jaké se jim jen líbilo.

Za Alexandra II., osvoboditele rolníků, oddechnuli si rozkolníci svobodněji, stíhání a tresty kruté přestaly, ale svobody dané Kateřinou II. přece jim nevráceny. Nyní panující car Alexandr III. při korunovaci své dal rozkolníkům takřka úplnou svobodu vyznání. Státní rada pracovala již celý rok nad otázkou rozkolnickou, a resultatem těch prací byl slavný úkaz caře, kterým se dává úplná občanská rovnosť rozkolníkům, právo budovati chrámy a modlitebnice, býti volenu do obecních samosprávných úřadů, míti zvony na chrámech, kněze, vykonávati služby boží ve vlastních modlitebnách a veřejně s obřady církevními pochovávati nebožtíky. Není to všechno, nač by měli právo, ale jest to velmi mnoho na nynější dobu. Vláda tímto krokem odčinila křivdy celých věků, a milliony věrných rozkolníků budou blahořečiti panovníku, který se stará takto o své poddané různých zásad náboženských.

Nyní přejdeme k obzoru hlavních sekt rozkolnických. Oprava knih, provedená Nikonem, zavrhnuta a ustanovilo se mínění, že služby boží se musí konati podle knih psaných aneb tištěných do patriarchy Nikona; kromě toho v symbolu víry článek o svatém Duchu třeba čísti takto: „i v Ducha Svjatago Hospoda i s t i n n a g o i životvorjaščago“ (slova „istinnago i“ jsou přidána ve starých rukopisech); alleluja třeba při službách božích zpívati jen dvakráte, a ne třikráte, a potom hned „Sláva tobě, Bože“; při procesích třeba choditi po slunci, a ne proti slunci; kříž se musí dělati dvěma prsty, ukazovákem a prostředním; kříž se ctí jen osmikonečný ☦; jméno Ježíš se píše Jcусъ a ne Jисусъ; obrazy lze ctíti jen staré. Toto byly hlavní zásady starověrců čili rozkolníků všech na počátku. Ale během času kněžstvo, které bylo založilo sektu, vymřelo, a rozkolníci nemajíce biskupa, počali cítiti silný nedostatek duchovenstva. Co počíti v tomto kritickém položení? Panující církev podle jich názoru utratila milosť boží a dar Ducha

svatého, proto žádná svátosť, vykonaná knězem nebo biskupem „Nikonovské církve“ nemá platnosti; kdo tedy chce býti pravým křesťanem, musí se nechati pokřtíti knězem pravoslavným, ne Nikonovským; ale pravoslaví, jak již víme, podle jich mínění všude vzalo pohromu, tedy mohl jen kněz rozkolnický pokřtíti, posvětiti atd., poněvadž jen v rozkolu se zachovala čistá pravoslavná víra. Přijati pomazání z rukou Nikonovského kněze nebo biskupa bylo jen hříšným bludem. Rozkolníci tedy silně se zamyslili nad touto dilemmou, bráti-li kněze posvěcené Nikonovskými biskupy, aneb zůstati raději bez kněží? Jedni, jsouce sobě více důslednými, zavrhli úplně kněžstvo Nikonovské, zovouce je sluhy ďáblovými, a odhodlali se k tomu, aby u nich služby boží vykonával obyčejný smrtelník — důstojný stařec, totiž jen ty služby boží, které podle církevních zákonů může vykonávati nekněz. Tato sekta se nazývá bezpopovštinou. Druzi, méně důslední, rozhodli se, že budou bráti kněze z Nikonovské církve, ale když se odřeknou Nikonovských bludův a vyznají výše vypočítané artikule starověrců; tato sekta se nazývá popovštinou.

Tyto obě hlavní sekty se rozpadly zase na mnoho nových „tolků“ nebo „soglasijí“; tak sekta bezpopovců se rozpadá na tři hlavní tolky čili vyznání: 1. pomořany, 2. Fedosijevce a 3. Filipovce.

1. Učení pomořanův, jinak zvaných ještě Danilovců čili Vygovců (od kláštera Danilova čili vygorěckého, o němž jsme mluvili výše), obsahuje tyto hlavní články: 1. Od Nikona počínaje panuje nad ruskou církví antichrist, který zničil v ní všechna tajemství a duchovenstvo. 2. Protož lidé, kteří přicházejí od ruské církve a chtějí býti přijati v jejich církevní obec, musí býti znovu křtěni; křtíti, zpovídati a ještě některé obřady církevní vykonávati mohou následkem vyhynutí pravoslavného duchovenstva nekněží, ano i ženštiny. 3. Poněvadž není kněží a nikdo tedy nemůže oddávati, všichni vyznavači jsou povinni žíti v celibatě, a ti, kteříž jsou oddáni v Nikonovských chrámech, musí býti rozvedeni. Ale čas a příroda překonaly tento požadavek; pomořané smířili se s manželskými sňatky, vykonanými v Nikonovských chrámech. 4. Mniši z Nikonovy církve přicházejíce v rozkol, musí býti též znovu křtěni, ale mnišské důstojenství zůstává při nich; oni tedy mají právo i jiné staviti v mnichy, jakož i vykonávati církevní služby, třeba nebyli kněží. 5. Za panující vládu není třeba se modliti. Když o tomto článku jeden pomorec zpravil cařici Annu Ivanovnu, pomorci, aby se vyhnuli všelikému zbytečnému pronásledování, zapsali do církevních knih modlitbu za caře, a od těch dob se modlí za něj. 6. Na kříži nepatří se psáti J. N. C. I. (Jsus Naz. Car Izr.), poněvadž to jest blud latinský, a má se psáti: Car slávy Js. Chris. Syn Boží, jak se psávalo do Nikona. 7. Jídlo koupené na tržišti není hříšné, byť bylo od jinověrce. 8. Vyznavači musí vždy býti připraveni na sebeupálení za pravou víru. Zakladatelem této sekty byl, jak jsme již výše vypravovali, Danilo Vikutin, který založil vygorěcký klášter.

2. Mezitím co rozkol se šířil na severu v krajinách pomořských, on nacházel i stoupence v krajinách: novgorodské, pskovské a polské. Hlavním apoštolem v těchto místech byl podjahen Feodosij, současník Danila Vikulina. On prchnuv do Polsky shromáždil tam okolo sebe velikou obec věřících, založil dva kláštery, mužský a ženský, v nichžto sám vykonával bohoslužbu. Učil většinou totéž, co pomorci; jenom uznával pravým nápis J. N. C. I., poněvadž jej dotvrzuje evangelium; 2. krmě třeba očistiti modlitbami a poklonami. Feodosij ale proklel pomorce za to, že se odhodlali modliti se za caře, a jeho stoupenci úplně se odloučili od pomorců. Feodosijevci stejně nenávidí Nikoniany, jakož i pomorce. Oni jsou usídleni nejvíce v městech Novgorodě, Staré Ruše, Jaroslavi, Pskovu a v Polsce. Dlouho nemohli si utvořiti podobné centrum, jakým byl pomorcům vygorěcký klášter. Konečně r. 1771. podařilo se jim v Moskvě založiti coenobium, známé pode jménem preobraženského hřbitova, kteréž od těch dob stalo se centrem a metropolí Feodosijevštiny. Založil je moskevský kupec Kovylin, člověk chytrý a umělý. R. 1771. vypukl totiž v Moskvě strašný mor. Lidé prchali z Moskvy, vláda však zařídila karanténu u všech bran, aby lid neroznesl mor po celé zemi. Ale karantenní domy vládní byly přeplněny nakaženými morem; tu tedy kupec Kovylin s kupcem Zěnkovým nabídli vládě, že zařídí u jedné z moskevských bran karanténu na své vlastní útraty, aby se mohli prohlížeti všichni prchající z města, a že budou pochovávati nebožtíky ve svém obvodu. Když jim to bylo dovoleno, založili okolo potoka Chapilovky bránu a boudy, aby tu zadržovaly lid vzdalující se z Moskvy. Ubozí, chudí, nemocní, hladoví a umírající nalézali zde ošetření, jídlo a přístřeší, jakož i duševní stravu. Kovylin se svými stoupenci staral se o nešťastné, těšil je a zároveň seznamoval je se svým vyznáním víry. V Moskvě se brzy rozhlásila lidumilnosť Kovylina, a ohromné davy lidu utíkali k němu pod ochranu. Kovylin těše všecky, vysvětloval jim, že mor, řádící nyní v Moskvě, je trest od Boha za Nikonovo kacířství, že třeba činiti pokání, a hledati útočiště ve pravé víře, kterouž on hlásal. Mnozí jemu uvěřili a křtili se znovu. Umírající a nemocní věnovali veškeren svůj majetek jeho obci, a sto koní Kovylinových stále sváželo dary novoobrácených. Když mor přestal, mnozí zůstali u něho a založili tam klášter. Dřevěné boudy byly strženy a vystavěna kamenná budova a modlitebnice, okrášlená starými obrazy. Pohlaví on rozdělil na dva samostatné kláštery. Sekta stále činně pomáhala členům, proto nabývala víc a více půdy v Moskvě, zvláště mezi kupci. Na počátku tohoto století měl preobraženský asyl ve svých stěnách 1500 mnichův a monachyň, a stoupenců v Moskvě přes 10.000. Pořádek a bohatství preobraženského kláštera dodal jemu vážnosti, tak že všichni Feodosijevci hledali v něm svou hlavu a zástupce. Odtud oni všichni berou své učitele a zpěváky, tam kupují církevní knihy a obrazy, tam posýlají všechny větší dary ve prospěch své sekty.

3. Vyznání Filipovců založeno uprchlým střelcem Filipem. On chtěl býti hlavou vygorěckého skitu po smrti Ondřeje Denisova, nebyl však zvolen; to jej rozhněvalo, i přemluvil 50 lidí, s nimižto se vzdálil na 15 verst od vygorěckého kláštera, a založil tam svůj nový „skit". Brzy na to pomorci se odhodlali modliti se za caře. Za to je Filip prohlásil za kacíře a úplně se s nimi rozešel. Jeho učení se rozšířilo a utvrdilo v archangelské gubernii a v Čuchonsku. Filipovci souhlasíce ve všem s pomořany na rozdíl od nich: 1. ctí kříž osmikonečný bez nápisu; 2. obrazům se klanějí jen vlastním, cizí jsou modly; 3. za caře se nemodlí; 4. muže a ženu překřtěných rozvádějí na nevinný život; 5. sebeupálení a smrť z hladu považují za mučenictví za víru. Kdokoli vejde v jich obec, toho přemlouvají k mučenické smrti řečeného způsobu. Sám Filip s množstvím svých učeníků spálil se za živa ve skitu.

Kromě těchto tří hlavních vyznání jest ještě několik sekt bezpopovských:

1. Pastýřovo čili Adamantovo vyznání. Zakladatelem této sekty byl pastýř Denisova. On odsuzuje Filipovce pro vášeň sebevraždy, a pomorce pro jejich nechuť jísti a píti s kým by to nebylo: za to sám učí, že nepatří se choditi po dláždění, poněvadž dláždění je ďáblův výmysl; nelze bráti peněz a průvodních listů, poněvadž na nich jest pečeť antichristova (cís. orel).

2. Spasovo vyznání čili nětovština, čili kuzminovština. Sektu tuto založil mužík Kuzma, kterýž ani čísti neuměl. Jeho vyznání nazváno proto nětovštinou, že tvrdil, že nyní není (nět — po rusky) na světě ani pravoslavného kněžstva, ani sv. tajemství čili svátostí, ani boží milosti; Spásovým nazváno proto, že učil: „poněvadž nyní na světě není nic svatého, musíme se utíkati k Spasu (Spasiteli), kterýž sám ví, jak nás spasí nešťastné." Stoupenci nětovštiny nekřtí znovu nové vyznavače, ba často nekřtí ani vlastní děti, jsouce přesvědčeni, že Spas i bez křtu může spasiti; sňatek manželský, kdekoli uzavřený, považují za nerozlučný. Oni žijí nejvíce v nižegorodské gubernii.

3. „Běguni" čili „stranníci" (utíkanci) Zakladatelem této sekty byl vojenský uprchlík Jevfimij. Poněvadž toto vyznání se zakořenilo nejdříve ve vsi Sopělkách jarosl. gub., jmenují je též sopělkovským. Stranníci, uznávajíce všechna hlavní dogmata bezpopovštiny, považují ruskou církev za bludařskou, odpadlickou, a věří, že antichrist již se zjevil a panuje na světě viditelně. Protož považují za jedinou cestu ke spasení nejen úplné odloučení od ruské církve, nýbrž úplné ignorování a neuznávání nad sebou jakékoli vlády, a poněvadž bojovati s ní nemohou pro nedostatek sil, třeba prchati před ní, jakožto antichristovým nástrojem, třeba odříci se všech rodinných svazkův, odejíti ode světa, skrývati se v lesích a pouštích. Tato sekta má dvě třídy vyznavačů: 1. skutečné stranniky čili uprchlíky, a 2. osedlé lidi čili hostitele. Onino přerušivše veškeré rodinné svazky, toulají se z místa na místo, přebývají v lesích, pouštích, a časem, ale jen tajně, ve městech

nebo vesnicích, zničivše průvodní své listiny. Hostitelé čili osedlí křesťané jmenují se ti, kteří se teprve připravují ku pravému životu „stranníka" a žijí posud v obcích, skrývají u sebe toulající se „stranníky", vyznávajíce jejich víru.

Druhá hlavní sekta popovců vznikla současně na několika místech, hlavně ve krajině Nižegorodské (Balachninském újezdě), na Donu a Kubani, a v Starodubsku (krajiny Černigovské). O starodubských popovcích jsme se již výše zmiňovali, jakož i o založení tamních osad Pomorovky a Větky. poslední již na polském území na statcích pana Chaleckého. Když umřel poslední kněz, mnich Feodosij, z dob donikonovských, který k sobě již povolal dva kněze z ruské církve, a tím ukázal na cestu, jakou si mohou stoupenci této sekty zaopatřiti nové kněze, přemazujíce je znovu, popovci chopili se tohoto prostředku a od těch dob brali kněze z nikonovské církve, a při přechodu do sekty je znovu mazali křižmem (myrom) a tak je očisťovali od bludů na nich lpících. Neboť oni rozumovali jinak než bezpopovci, kteří považovali Nikoniany za pohany, a proto znovu křtili každého nového stoupence; oni chápali nesmysl ležící v neuznávání křtu od ruské církve a uznávání kněžského pomazání z téže církve, proto přijali nový náhled, že kněz, opouštějící ruskou církev a přistupující k jich obci, musí býti jen přemazán, ačkoli se pevně drželi náhledu o neplatnosti výkonů církve ruské.

Potom již nalezli se tací, kteří tvrdili, že kněz musí býti znovu posvěcen, má-li nabyti práva pravověrného kněze jich sekty, a našli východ z tohoto zauzlení ten, že žádali od kněze přestupujícího do jich obce, aby jen proklel všechny bludy ruské církve. Tato nová sekta, odštěpivši se od hlavního kmene popovců má název „Diakonovci" od jahna (diakona) Alexandra, který žil v jednom keržinském skitu v krajině povolžské, a poněvadž počal „kaditi" na nový způsob, nazvána jeho sekta též „Novokadilníci".

Mezitím osada Větka zkvétala od toho času, co v ní vystavěn chrám; kolem Větky vzniklo čtrnáct vesnic, v nichžto bydlilo do 40.000 vyznavačů té sekty. Odtud se rozvážely svaté dary, připravené do zásoby, do těch míst, kde neměli kněží. Jen za souhlasu větkovského pastýře duchovního, přijímaly jiné obce popovců nové kněze. Ale cítíce dobře své lživé položení, berouce kněze z ruské církve, popovci připadli na myšlénku zaopatřiti si vlastního biskupa. Hledajíce našli nejdříve biskupa Epifanije. Tento Epifanij byl z počátku účetním Kozelského kláštera kijev. arcibiskupství. Promarniv peníze klášterní, prchl do Polsky a pomocí falešných listin nechal se vysvětiti na biskupa od jednoho pravoslavného biskupa (valašského neb srbského? nyní se neví jistě). Vrátiv se tajně na Ukrajinu, počal světiti kněze pro ruskou církev, ale brzy byl polapen a odsouzen do vězení v soloveckém klášteře na Bílém moři. Odtud sice prchl, ale opět padnuv do rukou spravedlnosti, odsouzen byl do Moskvy, kde čekal na ortel. Mezitím moskevští rozkolníci se dozvěděli, že ve vězení v Synod-

ském domě sedí odvezený biskup, kterého, kdyby se jim podařilo získati, mohli by míti hlavou své církve. Pomocí peněz pronikli k němu do vězení, a když potom po prohlášení ortele vezen do Sibiře, rozkolníci poslali napřed na cestu ozbrojenou tlupu, a v lese za Moskvou násilně jej osvobodili z rukou stráže a odvezli tajně do Větky (r. 1733.). Tam jej drželi rozkolníci v tajnosti, tak že ubohý Epifanij ocitil se z jednoho vězení ve druhém. Jsa kleslým na duchu i na těle, Epifanij vedl život nepořádný, což velmi se nelíbilo rozkolníkům, a skončil svůj život velmi bídně. Vláda byla však upozorněna na větkovské rozkolníky právě skrze Epifanije. Cařice Anna Ivanovna poslala pět pluků do té krajiny, vojsko obklíčivši Větku, nalezlo tam přes 40.000 lidí; mniši a monachyně rozesláni do vyhnanství do rozličných míst říše, ostatní obyvatelé posláni částečně domů, kde se kdo zrodil, částečně ubytováni v Ingermanlandě. Tak ztroskotána Větka úplně, ale za několik let znovu se zvedla, až r. 1764. znovu padla pohroma na Větku; general Maslov obklíčiv Větku, zajal v ní do 20.000 lidí a deportoval je do Sibiře. Větka se více nezmohla.

Pádem Větky blízké osady rozkolnické v Starodubsku neutrpěly, naopak zkvetly. Když pop Kozma vzdálil se ze Starodubska do Větky (1682.), Starodubsko plnilo se novými uprchlíky, kteří ve hlubokých lesích té krajiny cítili se úplně svobodnými a nezávislými. Sedmnáct vesnic vzniklo v té krajině. Když Karel XII., král švédský, vtrhl na Malou Rus, Starodubští rozkolníci pobili několik set Švédů, mnohé jali a odvedli je Petru V. Petr V. byl velmi potěšen touto věrností, tak že dal úplnou amnestii starodubským rozkolníkům, daroval jim pozemek, na němžto založili své osady, a dal jim rozličná privilegia. Ve věcech víry byli Starodubští z počátku velmi špatně postaveni. Jenom časem přijížděl kněz z Větky anebo mnich a vykonával u nich služby boží; jinak sloužili u nich, jak uměli, svoji starci. Neměli modlitebnic, neměli duchovních pastýřů. První kněz u nich byl Patrikij, člověk velmi chytrý, který netrpěl v celé kolonii vedle sebe druhého kněze, a raději dovoloval, aby obyčejní lidé zpovídali a dávali přijímání nemocným. Než přišel ještě chytřejší Patrikije, mnich Amvrosij, vydávající sebe za kněze-mnicha Afinogena. Tento přijeda do osad, prosil Patrikije, aby jej přijal do církve, což tento s radostí velikou učinil. Skromný mnich si získal důvěru a lásku podezřívaného Patrikije, tak že tento jej posýlal po osadách sloužiti círk. služby. Afinogen založil chrám u města Gomelja, a počal tam býti farářem. Ale to mu bylo málo; proto rozhlašoval nejdříve tajně, potom i veřejně, že prý jest biskup, že však skrýval své důstojenství pro své spasení. Potom se potloukal po jiných osadách, až ve Valachii sebe veřejně nazval arcibiskupem, světil kněze pro popovce, ba chtěl i dobrodince svého Patrikije vysvětiti na biskupa. Ale brzy se jeho lež prozradila, a on byl nucen prchnouti do Polsky, kde vstoupil do vojenské služby, oženil se a stal se katolíkem. Tento příklad Afinogena se zalíbil druhému,

*

obyčejnému mnichu ze selského stavu. Anfimovi. Anfim také se vydával nejdříve za kněze, a za dobrý plat byl vysvěcen na archimandritu Afinogenem. Ale brzy se mu zachtělo biskupství: poslal Afinogenovi peníze, prose jej, aby ho vysvětil na biskupství ze vzdálenosti (in absentia), neboť Afinogen nemohl k němu přijeti bez osobního nebezpečí. Afinogen souhlasil a naznačil dnem vysvěcení zelený čtvrtek, ano i hodinu, aby tedy, až on bude čísti modlitby posvěcující, Anfim i tutéž dobu oblékal se v biskupský ornát. V naznačený den Anfim vykonal všecko podle ritualu především lidem — ale Afinogen, světící biskup, již tou dobou byl polským, švarným žoldnéřem, bezpochyby již ženatým na hezké panně. Leč to nevadilo Anfimovi; ačkoli se dozvěděl, že Afinogen prchl, přece nepřestával sebe vydávati za biskupa, vysvěcoval kněze a choval se úplně jako pravý biskup. Ve Starodubsku mu vsak již více nevěřili, a on bloudě po mnohých krajinách, usadil se mezi kozáky-Někrasovci.*) Anfim byl jimi přijat s úctou; ale jsa svárlivé povahy, nemohl se s nimi srovnati, a když Někrasovci se dozvěděli o jeho úskocích a dobrodružném žití (on žil v konkubinatě se dvěma sestrami-monachyněmi, od nichžto měl potomky), ve hněvu jej zašili do pytle a utopili ve Dněstru.

Z těchto příkladů vidíme, jací byli ti biskupové a kněží u popovců; a není také divu, neboť prchali k nim z ruské církve jenom lidé pochybné mravnosti, nestřídmí aneb docela zlosynové a darebáci.

Vidouce tento nepořádek rozkolníci přemýšleli o tom, jak tomu odpomoci. A když car Mikuláš počal silně pronásledovati běhlé popy, hledali cestu, aby si zopatřili svého vlastního pravého biskupa. Myšlénku tu se jim podařilo uskutečniti v Bukovině u tak zvaných Lipovanů (ruských rozkolníků, usedlých tam) podporou bohatého petrohradského obchodníka se dřívím Gromova, a moskevského kupce Rachmanova. Mniši Pavel Vasiljev, Gerontij a Alimpij ji uskutečnili. Pavel a Gerontij odjeli do Bukoviny do osady Lipovanů, Bělou-Krinicu, okolo staré kolonie rozkolníků Manuilovky, a zůstali tam nějakou dobu v rozkolnickém skitu. Tento bělokrinický klášter měl již od císaře Josefa II. privilegium vyznávání své víry a zvláštní duchovenstvo. Pavel a Gerontij domáhali se u rakouské vlády práva, aby mohli zde míti svého vlastního biskupa-metropolitu. Dne 14. února 1840. podali žádosť na černovický okresní úřad o dovolení Lipovanům, aby směli míti svého biskupa. Když žádosť došla k vyšší instanci ve Lvově, pravoslavný bukovinský metropolita Eugenij Hakman do-

*) Oni se tak zovou od atamana Ignáta Někrasova, který po porážce, kterou způsobil kn. Dolgoruký atamanu Bulavinu, povstalému r. 1708. proti Petru V., prchl na Kubaň pod vládu krymského chána; velmi mnozí z nich se přestěhovali znovu odtud do Turecka s Někrasovem do Dobrudže a Bessarabie. (Vůbec musíme poznamenati, že rozkolníci se roztrousili po celém Turecku, až i v Malé Asii, Kilikii, ano i v Egyptě okolo Kahyry jest osada rozkolnická, rovněž jedna okolo Bagdadu.)

cílil toho, že jim biskup nebyl dovolen; ale Pavel odebral se do Vídně, kde nalezl podporu u vlády, která ho přijala velmi laskavě, ano nejvyšší dvůr jej přijal velmi blahosklonně 6. září 1844. Císař Ferdinand podepsal dekret, utvrzující bělokrinický klášter, a dovolující Lipovanům zaopatřiti si odněkud, jen ne z Rusi, biskupa, který by jim světil kněze, s residencí v Bílé Krinice. Pavel na to odešel do Turecka, hledal dlouho, ale marně; konečně pomocí Poláků, hlavně Čajkovského (Sadyk-paše), nalezl Amvrosije, sesazeného biskupa serajevského, přemluvil jej, nezjeviv mu pravého stavu věcí (t. j. že se musí slavně odříci pravoslavné víry). Odejel s ním do Vídně, aby jej vládě představil a dostal dovolení usaditi jej na místě. Sám císař Ferdinand přijal Amvrosije v audienci, a jemu dovoleno ihned nastoupiti svůj úřad prozatímně, až se jeho osobnosť osvědčí. Teprve když přijel do Bílé Krinice, spatřil, do jakých osidel upadl, ale nouze jej přinutila, že zůstal na svém místě. 28. října 1846. přestoupil do rozkolu a slavně odřekl se pravoslavné víry, prohlásil ji za bludařskou, a běhlý rozkolnický pop „přemazal“ ho falešným myrem (křižmem). O tomto přemazování promluvíme ještě níže. Amvrosij nyní jako skutečný rozkolnický biskup světil jim kněze a diakony, ano i prvního biskupa-suffragana Kyrilla 1847. 6 ledna.

Než toto biskupství bylo trnem v oku caře Mikuláše, a když r. 1848. Rakousko potřebovalo pomoci Rusů, nemohlo neučiniti zadost žádosti Mikulášově o zrušení bělokrinického biskupství, proto byl Amvrosij téhož roku internován do Celji ve Štýrsku. Tam bydlil až do své smrti, hluboce v duši nenáviděl rozkolníky. Po uherském pochodu bělokrinický klášter znovu otevřen a Kyrill uznán rak. vládou za biskupa-metropolitu. R. 1849. Kyrill vysvětil Štěpána Žirova na biskupství simbirské pode jménem Sofronije. Ale Sofronij byl dobrodruh, který chtěl jen peníze těžiti ze svého úřadu a vysvěcoval jen za tou podmínkou, že vysvěcenec bude mu dávati polovici svých důchodů. Rozkolníci jej vyloučili ze své církve, ale on si z toho nic nedělal a světil kněze i na dále. Tu mnich Pavel, který vládl ve skutečnosti místo nechytrého biskupa Kyrilla, nalezl nového člověka na důležitý úřad Sofronije, a pomohl Ondřeji Šutovu k biskupské mitře. Šutov jsa biskupem obdržel jméno Antonij; on byl původně pravoslavným, potom bezpopovcem, načež přešed k bělokrinickým popovcům, stal se jejich biskupem, nepřestávaje uznávati zásady bezpopovcův. Antonij biskup vysvětil rozkolníkům od r. 1853. všechny kněze a diakony. čtyři biskupy (pro Saratov, Kavkaz, Perm, Kazaň) za jeden rok, a vůbec do r. 1880. patnáct biskupů, kteří nyní světí po Rusi tajně popovcům kněze.

Ale mnozí rozkolníci neuznali těchto kněží, vycházejících ze svěcení biskupa-řeka-oblivance, tedy také kacíře; utvořili novou sektu, která se dosud raději drží „běhlých popů z ruské církve“. Oni žijí nejvíce v Starodubsku, po Volze i v Moskvě. Antonij se stal se svolením bělokrinického biskupa i metropolitou moskevským pro rozkolníky. Popovština měla ještě dvě útočiště kromě

Starodubska, na řece Irgizu v samarské gub. a v Moskvě. Na Irgizu se rozšířila přičiněním zakladatele uspenského kláštera — Sergije. V Moskvě se stoupenci popovštiny skrývali do r. 1771., t. j. do morové rány, a od tohoto roku sesílila se sekta a založen nový centralný bod, klášter při rohožském hřbitově čili jednoduše „Rogožskoje kladbišče". Ke konci XVIII. věku žilo v tomto klášteře několik set mnichův, a vyznavačů sekty bylo v Moskvě do 20.000. Z počátku „Rohožci" žili co do víry v úplném souhlasu se starodubskými, ale po šesti letech (1777.) oddělivše se od nich, založili novou sektu „peremazanovštinu" (přemazanců). Příčinou vzniku byli rohožští kněží; oni učili, že třeba kněze z ruské církve vstupující do jich obce „obnoviti" novým pomazáním myra (křižma), a k tomu čili uvařili si své myro (obyčejní kněží, ale to právo má jen pravosl. biskup). Popovci donští, kerženští z Irgizu a mnozí druzí pochválili přemazování, ale Starodubci proti tomu protestovali. Tak vznikli tedy „peremazanci" čili „joržanci". Kromě těchto oddělili se od Starodubcův ještě dvě sekty: Černoboljci a Suslovštinci.

Zakladateli Černoboljců byli tři prostí mužíci, kteří prchli ze ztroskotané Větky do Starodubska, ale vidouce věčné hádky a rozepře náboženské mezi tamními vyznavači, odešli od nich a usadili se v m. Černobolji v Polsce. Oni nenávidí Starodubce, a kromě společných dogmat 1. neuznávají přísahy, tvrdíce, že Kristus zapověděl přisahati, a dovolil jen: ano, ano, neb ne, ne; 2. tvrdí, že se nesluší na vyznavače býti vojákem, a holiti vous — to strašný hřích; 3. za caře nelze se modliti modlitbou utvrzenou sv Synodou ruské církve; 4. průvodní listiny nelze bráti, a 5. jsou pevně přesvědčeni, že brzy nastane konec světa.

Suslovštinu založil kupec Feodor Suslov. Přistoupiv k sektě starodubských diakonovců, nechtěl s některými kupci z Kolomny a Orla uznávati kněze jich, vysvěcené výše jmenovaným biskupem Epifanijem, poněvadž Epifanij byl prý oblivanec (t. j. při křtu polévan jako katolíci, a ne pohroužen, jako pravoslavní Rusové). Oni se usnesli na tom, že budou jen takové kněze uznávati, kteří jsou posvěceni od ruských biskupů, pocházejících z kmene biskupů vedoucích původ z dob moskevských patriarchův.

Jak vidíme, nouze o řádné kněžstvo trápila rozkolníky silně; oni hledali prostředky, kterými by nedostatku tomuto odpomohli, ale všechny jsou, jak vidíme, pochybné. Aby tedy zbavili se těchto starostí, rozkolníci se obrátili docela roku 1783. k sv. Synodě, aby jim dala zvláštního biskupa, jenž se však odřekl ruské církve, a byl tedy samostatný. Synoda s tím nemohla souhlasiti, ale nabídla jim, že jim dá kněze, kteří budou sloužiti podle jejich starého ritualu. Toto nabídnutí přijali s radostí mnozí rozkolníci, a na mnohých místech založeny chrámy pro tyto rozkolníky, nazvané „jedinověrci". Ale jedinověrije se nešíří mezi rozkolníky, poněvadž nedává jim úplné vyznání. Nejlépe by bylo, kdyby vláda dovolila všem rozkolníkům zaopatřiti si odněkud řádné biskupy, a potom dovolila jim všude veřejně spravovati

svou církev; to jsou však ještě pia desideria Poslední manifest carův, darující rozkolníkům mnohé lhoty, jest jaksi první krok na této cestě.

Vylíčivše dějiny všech rozkolnických sekt, nemluvili jsme o sektách, které vznikly z protestantismu, aneb z jiných pramenů. Takové jsou sekty molokamů čili duchoborců, štundistů, potom chlysti, skopci, skakuni, chiliasté a jiné méně důležité. O nich se šířiti nebudeme, neboť oni nemají valně stoupenců. Starověrců čili pravých rozkolníků páčí se na sedmnácte millionů. Z toho vidíme, že tvoří takřka čtvrtinu ruského plemene. O jich kulturní důležitosti jsme již mluvili. Ve jménu osvěty, humanity a pokroku žádoucno, aby ruský národ celý byl duševně svoboden, mohl vyznávati své mravní přesvědčení. Zajisté tím veliký ruský národ jen získá a zmohutní. Svoboda dá proniknouti osvětě, a osvěta vrátí Rusi mnoho millionů přičinlivých, věrných synův a občanů.

Prameny: Ščapov, Ruský razkol staroobrjadčestva; Melnikov, Istoričeskije očerki popovščiny; a jiné.

Marko Miljanov a kníže Nikola. *)

Junácká kresba.

Napsal Josef Holeček.

(Dokončení.)

„Baš tako," přisvědčoval Petar Vukotić, jenž jakožto tchán řečníkův směl mínění své dříve projeviti, než byl vybídnut. „Baš tako, opětoval a mnul si oko, jemuž nebylo do pláče. V bodrém muži k nerozeznání směšovalo se povědomí krevního s knížetem příbuzenství, jež jej opravňovalo k jisté důvěrnosti, s povědomím úplné duševní odvislosti, kterou zvyšoval cit vděčnosti za to, že gospodár učinil jej svým testem, při čemž vojvoda Petar neměl žádné jiné zásluhy (sám u sebe si to přiznával), leda že byl otcem kněžny Mileny.

Přestávky, jež nastala poznámkou Vukotićovou, použil Mášo Vrbica, by se vyjádřil v ten smysl: „V zemích lacmanských, jimž my, Černohorci, rádi se pohrdlivě vysmíváme, lidé jsou chytřejši, a směle tvrdím, že se od nich musíme učiti mnohému, ne-li všemu. Byl jsem v Austrii, byl jsem i v Italii, mohu o tom mluviti. Také v Rusiji jsem byl a pozoroval, že bratří naši vstupují do kolejí, jež položili národové lacmanští. A pravím vám upřímně, hlaváři černohorští, že hlupáků takových není po širém světě, jako jsme my. Lidé vzdělaní všude a ve všem pamětlivi jsou svého prospěchu, jejž my do bláta zašlapáváme. Pracují, namáhají se, ani ve snu pokoje si nedopřávají, aby se dodělali užitku. My nevíme, co je stálá, pravidelná práce míru, a když ve válce vyvíjíme sílu netušenou, nemáme před sebou jiného účelu, než abychom sami před sebou se proslavili, abychom junáctvím překonali druh druha, prapor praporu, plemeno plemene. A tento účel sám jediný vidí se mi malicherným. Proč pak by Černohorci nemohli také míti velké a pohodlné domy, vybraná jídla a nápoje, proč by nemohli měkce spáti a rozkoší užívati, které svět podává svým dětem? Proč odstrkujeme lahodné jeho dary a krušně žijeme všelijak strádajíce, hlad, žízeň a nedostatky všeho druhu snášejíce? Což by Černohorec, jehož

*) Jelikož nám dokončení tohoto článku dodáno bylo pozdě, a místa více se již nedostávalo, byli jsme nuceni vytisknouti jej drobným písmem.

handžár na jedno vytasení tucet Turků skláti, nedovedl v téže pravici držeti stříbrnou lžíci a podávati na ní ústům svým sladké pochoutky? K tomu nás, Černohorci, přivésti hodlá osvícená politika našeho nejmilostivějšího gospodára."

Ivo Rakov ujal se slova. Pochlebný výraz obličeje, jejžto jsme zachytili, když důvěrně se bavil s knížetem, zmizel, když mluvil k těm, nad nimiž kromě toho, že byl milcem panovníkovým, domníval se míti i duševní převahu. Tvář jeho byla hrdá drsná a přísná, ale oko nemělo té troufalosti a zastíralo se hustým, staženým obočím. Chtěje promluviti velmi chytře, počal tak, jakoby se svým druhem, Mášou, nesouhlasil ve všem.

„Mýlíš se, vojvodo Mášo," děl, nedbale po něm pozašilhav, „máš-li Černohorce za hlupáky tak přílišné, mýlíš se a bezdůvodně je tupíš. Černohorci od jakživa bývali čiperné hlavy. Kdyby této vlastnosti nebylo, nebylo by dnes ani Černohorců. Kdybychom neměli vtipu a jen větší silou tělesnou nad přemocí desateronásobnou vítězili, musili bychom býti obry. Má-li Turčín sáh výšky, Černohorec, jenž jich deset podstupuje se zdarem, musil by býti chlapík desítisáhový. Opánky by musil míti toliké, že by obyčejnému člověku jeden mohl býti za lůžko i s rodinou. Palec jeho byl by s ruku a nehet na něm zrovna tak veliký, že by jím Turky mohl mačkati jako blechy. My však nejsme Turků tělesně ani větší, ani silnější. Vítězíme li nad nimi, díkem jsme zavázáni dobrému spojenci, jehož jméno je chytrosť černohorská. Spojenec tento, ačkoli zneuznáván, povždy věrně při nás stál. Jestli pak bychom se byli mohli udržeti, kdybychom nebyli mistry válečné lsti? Nepřítel má zbraní více a lepší, a přece jej náš vtip i s mnoha jeho batteriemi zavede do kozího rohu. Chyba naše tkví v tom, že nemáme náležitého uvědomění, kde je naše nejmohutnější stránka. To-li napravíme, vyplynou nám z ní stokráte větší výhody. Věc jest jednoduchá: zastrčme na chvíli handžár a nechme jednati trochu lstivý vtip. Nebudeme potom s Turky míti dosavadních potíží; nejzkostnatělejšího derviše ovineme si kolem prstu jako nit."

Ivo Rakov skončil svůj výklad a pohledl na knížete, jenž na znamení, že je spokojen, maličko brvou pomrknul Shromáždění vojvodové a hlaváři ztichli jako pěna. Kníže čekal, jak své dojmy a myšlénky na jevo dají. První porušil ticho Miljan Vuković, jenž několika hřmotnými kroky přistoupil k oknu a ke shromážděným zády se obrátiv, díval se ven. Po něm Lazar Sočica usmál se jako člověk, jejž už nic na světě překvapiti nemůže, a přehodil zhurta nohu na nohu, tak že podpatky těžkých okovaných bot o zem udeřily až zaduněla. Starý Bogdan Zimunić najednou zprudka vyskočil a čapku si na témě naraziv rozhlížel se podivně, jakoby byl spadl s jiného světa. Tvář jeho do temna zrudla, brada se zježila, oči blýskaly hněvem a lítostí. Melentij Perović klidně obrátil obličej vzhůru, jakoby očekával znamení, že snad není v tom boží vůle, co tuto dávné tužby ztýraného jeho národa křižuje a maří. Belhavý Petar Filipov cvakl okovanou berličkou a zazíval na celé kolo, jakoby chtěl říci, že za jeho mladých let na Černé Hoře tak se nehovořilo.

Kníže jakoby nepozoroval těchto známek nesouhlasu opět promluvil: „Vidím, že většina vás mi rozumí, a těší mě, že ti, kteří snad nerozumějí, mají dosti skromnosti a poslušnosti, dosti smyslu pro řád a kázeň, aby se jiným podčinili. Běda však každému, kdo na škodu a hanbu země jednal by proti společné naší úradě, kde jste s oddaností tak vzornou přistoupili na moje mínění! Málo nás je, Černohorci, proto musíme jednati nejen opatrně, nýbrž i svorně. Časy, kdy každý Černohorec na vlastní vrub s Turky se měřil, musíme pokládati za dávno minulé a bez okolků zatočiti s každým, kdo by proti naší vůli a dobru země chtěl je do naší doby přenášeti. Kdyby ve spřežení bylo osm koňův, otěže všech musí jedny ruce držeti. Já, Černohorci, přemyšlím o skvělé úloze a budoucnosti naší vlasti dnem i nocí, a doufám i očekávám od vás, že se úplně na mne spolehnete, jaký prostředek vám odporučím. Pravím s důrazem, že na Černé Hoře pro nynějšek nesmí nikdo proti Turkům ani prstem hnouti. Kdyby někdo pozbýval trpělivosti a bujná krev mu překypovala, musí se přemoci, na vyzývavosť neodpovídati, křivdu nespláceti Kdo má stížnosť na Turka, nechť ji soudu odevzdá a sám za žádnou cenu zadostučinění si nezjednává. Je pro nás nade vše důležito, abychom světu podali důkazy, že nejsme hlavy nepokojné a rotivé, nýbrž že ke zbrani sahâme teprve tehdy, když by už i anděl míru uchopil se meče. Tím si získáme

veřejné mínění v Evropě, jež dosud jen proto bylo proti nám, že jsme menší, než náš nepřítel, a nechceme se mu dáti. Kde panuje zákon, že velký proto jest, aby požíral malého, tam jest malý buřičem, staví-li se jako kosť v jícnu vlkově. Anebo jinak to řeknu. Lidem je velice nemilý ten kdo se narodil chud a snaží se zbohatnouti, kdo se narodil z rodu nízkého a snaží se domoci se povýšení. Jeho přičinění a schopnosti nezískávají mu přízeň; naopak, čím je nadanější, vytrvalejší a pilnější k tomu, čím více se podobá, že cíle svého dostihne, tím více lidé ho nenávidí. Za starodávna společnosť byla rozdělena na třídy, které byly tak mohutnými přehradami od sebe odděleny, že nikdo nemohl přestoupiti z jedné do druhé. Čím kdo se narodil, tím musil i zemříti. Dnes už není takových přehrad zákonem určených a postavených, a přece je velmi nesnadno z nižší vrstvy společenské dostati se do vyšší. Překážkou je předsudek všech. Vy sami, kteří jste potomci starých rodů vojvodských, máte takový předsudek naproti těm, kteří nemají předků slavných a znamenitých. Zdá se vám, že zásluhy dědů vašich jsou i vašimi, a že vám postačují za právo, abyste jiné spravovali, soudili, do boje vodili. Tak jest i mezi státy a národy. Který je větším, chce býti starším a mladšímu určovati přítomnosť i budoucnosť. Turecko má naproti nám výhodu většího a staršího. Jeho stejnorodí druzi prudčeji ho nenávidí než my, a přece, kdybychom mu zasadili těžkou ránu, pospíší je omývat, křísit a léčit, a Černé Hoře místo zlatého řetězu hodí na krk oprátku. Když tedy vše uvážíme a s dlaně na dlaň přetřeseme, poznáme, že handžár černohorský musí již ustoupiti s prvního místa, jež dosud zaujímal. Musíme se chopiti pokojného vyjednávání a handžár si nechati v záloze, aby nám pomáhal tlačit. Turecko je starý pán, jehož dědicové již jej obcházejí počítajíce, jaký díl jim připadne a jaký si vezmou. My bychom mocí nemohli mnoho urvati. Nejlepší tedy rada pro nás, abychom se chovali tak obratně na pravo i na levo, aby nám i starec odumírající i nedočkaví dědicové udíleli a tak statek náš rozmnožovali. Aby se vše tak výborně zdařilo, co obmýšlím, je mi třeba vašeho porozumění, spolupůsobení a neomezené poslušnosti. Všecko, co nás druhdy doma oslabovalo, musí býti odstraněno. Bývalo to především, že někteří vojvodové soupeřili s panovníkem a nechtěli se vůli jeho podrobovati. Již můj předchůdce poznal, že vůle knížete musí platiti pro všechny Černohorce bez rozdílu, ať jsou nejpřednější nebo nejzadnější. Doufám, že vás nikdy nebudu musit k poslušenství nutit, jako bylo knížeti Danilovi nevyhnutelno. Avšak pravím otevřeně, že tam, kde by se mi nedostalo poslušenství dobrovolného, ani já bych se nerozpakoval použiti donucovacích prostředků."

Opět se ozval Ivo Rakov Radonjić: „Ze mne si příklad vezměte, hlaváři černohorští. Rod můj rovnával se jasnému rodu Petrovićů. Kdežto v rodu Petrovićů stala se hodnosť vladycká dědičnou, předkové moji bývali světskými správci země a měli titul ‚gubernatorů', pročež i nás národ přezval „Gubernátorovići". Neříkám, že hned a z vlastního rozumu Gubernátorovići poznali, že blaho národa vyžaduje, aby vláda byla soustředěna v jedněch rukou. Já již uznávám svoji odvislosť od Jeho Světlosti tak, že bych ani myšlénkou nezavadil o někdejším našem soupeřství s jasnými Petrovići, kdybych vám nechtěl dáti dobrý příklad. Nechť se rozmáhá moc a sláva Petrovićů!"

„Baš tako," přisvědčoval Petar Vukotić.

Miljan Vuković náhle se měl k odchodu Předstoupil před knížete, jenž potlačiv hněv, že samovolný vojvoda Vasojevićů ruší tuto lekci pokory a poslušnosti, otázal se ho laskavě: „Kam máš tak naspěch, vojvodo Miljane?"

„Musím vzíti od tebe odpuštění, hospodáři. Bav se tu dobře s tímto slavným hejnem sokolím, já již musím bez odkladu domů. Vzpomněl jsem si, že zítra dojde mé příměří s Alim pašou Gusinjcem, a proto se musím starati o to, co bude pozejtří."

„Přičiň se, Miljane," děl kníže, „aby i na tvé straně proměnilo se nynější příměří v trvalý mír. Toť přání mé, jež chrabrým Vasojevićům vzkazuji zároveň s otcovským pozdravem."

„Ku každé smlouvě potřebí je dvou stran: jedné, která podává, a druhé, která přijímá Nemohu dnes říci tak ani onak, neboť neznám smýšlení Aliho paše."

„Až starý Ali paša zemře, budeme míti volnější ruku do Starého Srbska."

„Ó taková stará kůže vzdoruje i smrti! Nedostane-li se mu na hrdlo náš handžár, přežije nás ta šelma všecky.“

„Jen trpělivosť, Miljane!“

„Tobě se snadno řekne: trpělivosť, hospodáři! Ty se tu krásně bavíš, maje před sebou šiky dřevěných vojáků, kteří se obracejí jako na drátkách podle tvých rozkazů. Řekneš-li „ano“, tito stateční hrdinové budou po tobě také „ano“ opakovati jako ozvěna. A zráčí-li se ti říci „ne“, div si krky nevykroutí, jak budou hlavou vrtěti. Ale já na Levé Řece takové ušlechtilé zábavy nemám, moji Vasojevići nejsou ještě tak vycvikovaní. Chci-li se baviti, musím se bíti s Turky, a jsem vděčen té staré šelmě, Alimu paši, že je v té věci jednoho mínění se mnou. Nechci ti odporovati, hospodáři. Dělej si tu na Cetyni co ti libo, ale já pravím upřímně, že bych nepřežil pokoje, který by trval déle měsíce. Větší trpělivosti ve svých žilách nemám.“

Jak ironické narážky Miljanovy, tak i to, že z duše mluvil většině shromážděných, kteří však netroufali si tak se před knížetem vysloviti, způsobily v síni všeobecný ruch. Oči starých hrdin svítily jako oči ochočených vlků, když čenichají čerstvou krev. Černohorci i Hercegovci tlumeně vzdávali vojvodě vasojevičskému pochvalu za smělou řeč.

Kníže, aby zabránil úplnějšímu obratu v myslích hlavárů, podal Miljanovi ruku na rozloučenou, a to nikoli k políbení. Vojvoda Miljan byl už u dveří, když se mu před nosem prudce rozletěly a do sině vstoupil vojvoda kučský.

„Dobra ti sreća, gospodaru! Dobra ti sreća, vojvodo Miljane! Dobra vi sreća, glavari crnogorski! A proč ty, Miljane, odcházíš ze sboru dříve, nežli je skončen?“

„Nebudu ti lháti, vojvodo Marko. Jsem mrzutý, nesnesitelný člověk, který nehodí se do veselé společnosti.“

„Snad neutíkáš přede mnou? Zůstaň, Miljane. Mně již dávno není do žertu, pomohu ti mračiti se.“

„Jednou dva lenoši leželi pospolu. Přišel třetí a tázal se prvního: ‚Co děláš, bratře?‘ ‚Zahálím‘. ‚A co ty?‘ ptal se druhého. ‚Já mu pomáhám,‘ slyšel odpověď. Ctní junáci, kteří zůstanou po mém odchodu, spíše potřebují tvé pomoci, nežli já. A co bych se mračil na vás, Srbové dobří? Půjdu se mračit na Ali pašu a nezasměju se dříve, dokud celou Gusinji a Plavu neseženu do Plavského jezera jako ovčák přede střiží stádo ovcí. A když Ali paša půjde před Gusinjci jako beran před bílým stádem, potom se rozchechtám, až se otřásati bude Kom i Dormitor.“

„Jak mi je sladce a blaze, vojvodo Miljane, že zase jednou slyším z úst Černohorce junácké slovo, a to na Cetyni, v slavné naší prestolnici. Neodcházej, ještě jednou tě žádám, chtěl bych tě poslouchati do soudného dne, a hle, hlaváři černohorští i hercegovští také. Obrať se, podívej se jim do poctivých tváří, jak se vyjasňují a planou žádostí boje. Pojď sem, vojvodo Lazare, Pivský bohatýre, ať se junácky obejmeme a zvíme, komu v čí náruči kosti zachrastí! Tobě, mohutný velikáne, netřeba s druhy zdlouhavý boj bíti, ty je můžeš rozšlapávati, rozmačkávati, a dva bysi ve spaní zalehl. Ej, pope Bogdane, co tak zachmuřen? Zdá se mi, že jsi právě měl s vojvodou Miljanem junácký mejdan o to, kdo víc obočí svraštiti dovede. Nic to, družino moje! Jen bodře, vesele a jaře, na rty zpěv, handžár do pravice! Co to vidím? Také jasná naše koruna se mračí? Co se zde událo, smím-li se ptáti, hospodáři? Ivo, Rakove, Mášo Vrbico, nestydíte se? Vy, kteří chcete platiti za stín svého pána, vy se nemračíte s ním? Dobra ti sreća, gospodaru, ještě jednou buď pozdraven, a slovem mým pozdravují tě všichni Kučové. Zdrávi jsme, chvála bohu, na Kučích, jenom tu chorobu máme, že nás dlaně svrbí. Čekáme na tvé mocné slovo, hospodáři, abychom si je podrbali o turecké lebky a střenky handžáru.“

„Mlč, divoký Arnaute!“ rozkřikl se kníže.

„Děkuji za poklonu, hospodáři. Arnauté jsou moji milí nepřátelé, a nadám se, jasný pane, že tě brzy budu moci nazvati ctihodným Turčínem.“

„Za zuby drž!“

„Lituji do duše, urazil-li jsem tě, hospodáři. Chtěl jsem ti jen za poklonu splatiti poklonou ještě hlubší, jak mi úcta k tobě káže. Tys mne zajisté Arnautem jen proto pojmenoval, že ti na mysli tanou moje s Arnauty zápasy. A proto že co nejdříve vytáhneš do pole proti Turkům —“

Kníže se přemáhal.

„Povím ti správněji, co se stane. S Turky bude pokoj ještě drahná a drahná léta, a kdo jej poruší, bude považován za buřiče a podle zásluhy trestán, jako s tebou bude!“

„Proto jsi mne na Cetyň volal?“

„Proto.“

„Hospodáři, prosím tě, nemluv tak přede sborem hlavárů černohorských i hercegovských! Poslal jsi mi po perjanikovi psaní, pozval jsi mne na Petrův den na Cetyň, a to znamenalo od jakživa nedaleký boj s Turky.“

Milci knížecí se smáli až byli jako krocani. I kníže se pozasmál.

„Bylo to pozvání, ale k soudu. Půhon to byl, milý Marko. Obžalován jsi, že bouříš národ.“

„Věřím ti, že je tak.“

„Vidíš, jaká je to chyba, neumí-li si člověk přečísti ani dvě řádky, které mohou obsahovati tajemství o jeho štěstí aneb ortel smrti. Poznej z toho, jak velice potřebujeme míru, aby tvá dnešní příhoda nemohla se nikdy více opakovati u žádného Černohorce.“

„Nebyl bych dlel dostaviti se, hospodáři, ani věda, že posel tvůj mi doručuje půhon před soudnou tvoji stolici. Nejsem buřič proti tobě, nýbrž věrný tvůj poddaný. Provinil-li jsem co, zasluhuji trestu jako každý přestupník proti právu. Nežádám od tebe, abys učinil se mnou výjimku. Hlaváři jsou strážci práva v národě a musejí býti trestáni národu pro příklad, když úkolu svého zapomněli. Nechci pro sebe milosti ani úlevy, přeji si naopak, aby naproti mně bylo užito vší přísnosti zákona, budu-li seznán vinným. Prve však musím slyšeti obžalobu vina mně musí býti dokázána a spravedlivý soudce můj musí mne vyslechnouti, budu-li moci pronésti slovo na svou obranu. Nuže, jaká jest moje vina?“

„Rušíš pokoj země.“

„Není mi známo, že by Černá Hora byla kdy pokoje užívala. Černá Hora jest vojenský tábor, kde slýchati pouze slovo ‚příměří‘. Až nastane mír, tábor se rozejde a nebude žádné Černé Hory více.“

„I kdyby Černá Hora byla vojenským táborem, já jsem v tom táboře nejvyšším a neomezeným velitelem. Kdo je v něm jako vojvoda nebo jako prostý vojín, každý se musí mými rozkazy spravovati. Bez mé vůle nesmí na nepřítele napadnouti a ze své vůle nesmí ani zvítěziti.“

„Slyším poprvé, hospodáři, že by takové řády na Černé Hoře panovaly. Myslil jsem, že je tu dosud jako bývalo a že hospodář této země nesmí míti vůle, která by odporovala vůli národa. Černohorci každého panovníka svobodnou volbou na trůn dosazovali. Ani ty bys nebyl knížetem naším bez souhlasu národa.“

„Až do mne Černohorci sobě panovníky svobodně volili, avšak vždy je vybírali pouze z rodu Petroviců; za mne pak prohlásili hodnosť knížecí v rodě Petroviců za dědičnou. Nebyli by toho učinili, kdyby se na rod můj nemohli spolehnouti úplnou důvěrou, že jen blaho jejich budeme na mysli míti a vyhledávati.“

„Totiž dokud blaho národa na mysli máte a vyhledáváte, není příčiny, aby vám národ odnímal důvěru svoji a jinému žezlo podával, čímž by vznikaly v zemi zbytečné rozbroje, které by národ oslabovaly a nepříteli brány do země otvíraly.“

„Národ jest rodinou, panovník pak otcem této rodiny. Otec je v rodině nejstarším, každý jest pro blaho celku povinen rozkazů jeho dbáti, i když by hned účel jejich nepochopoval. Bylo by pochybením, které by v zápětí mohlo všem hrubé škody přinésti, kdyby otec pokaždé musil s celou rodinou radu bráti a bez jejího svolení ničeho nepodnikati. Těžko bývá dosíci jednomyslnosti i v malém sboru, a kdyby celý národ chtěl o každém kroku svém sám rozhodovati, nikam by nedošel, tahal by se v pravo i v levo a nikdy by se s místa nehnul. Panovník musí býti duší, srdcem i mozkem národa. Národ má s důvěrou v otcovskou péči panovníkovu konati denní svoji práci, rolník má se starati, aby dobře vzdělal svou roli, obchodník, aby zboží dobře prodal, učitel, aby mládež u vědění prospívala, pop, aby se mezi lidem šířila mravnosť a zbožnosť. Naproti tomu péčí panovníkovou jest, aby všemu národu

a každému jeho členu zjednal a zabezpečil možnosť pokojné práce Každý konej své, jeden druhému se nepleť do řemesla. Jako se černohorský pastýř nepotřebuje obávati, že půjdu jeho ovce pásť, stříhati a dojiti, tak opět vládu nad zemí vyhražuji pro sebe a s nikým se nebudu o ni děliti."

„Rád ti věřím, že neopustíš měkké pohovky svého konaku a nepůjdeš na Komu ovce pást, kde bysi spával na tvrdé zemi, kde by ti kámen byl podhlavnicí a kde by ti noční chlad všecky něžné kosti projímal. Ty se tu věru lépe máš, nežli pastvec na horách, jenž nemá stolu hojného, lůžka pohodlného, roucha skvostného, jenž musí stádo své hájiti proti vlkům, aby mu ho nesežrali, a proti Turkům a Arnautům, aby mu ho neuloupili, a pamatovati, že má prve daně zaplatiti, nežli sousto v ústa vloží."

„To je ta stará píseň Kučů, že daň jest haračem, kterou mému předchůdci knížeti Danilovi tak hlasitě do uší zapěli, že se jim po hlavách rozehnal Odporučoval bych vám, abyste již byli jiného mínění o významu a účelu daně."

„Jsme. Kdo platí, je pánem, kdo plat přijímá, pánovi slouží. Ty jsi placeným úředníkem svého pána, národa. Ty nejsi neomezený a svrchovaný, nýbrž národ. Tys odpověden národu a národ nikoli tobě, nýbrž bohu."

Kníže hněvem zrudlý prudce pokročil naproti smělému mluvčímu.

„Zdaliž kníže Nikola," zvolal, „obdržel půhon od kučského vojvody a on jemu jako hříšníkovi soudí? Nezapomínej, Marko, že v mých rukou je jmění tvé i hlava tvá! Nezapomínej, že by postačilo jediné moje slovo, a hrdlo tvé, z něhož mi rouhavá potupa do tváře srší jako jed z jícnu drakova že umlkne na věky věkův! Dosti toho! Co jsi mluvil jest už nezvratným důkazem, že jsi buřič lidu!"

„Smrtí mi hrozíš? Kníže Černé Hory hrozí ztrátou jmění a hrdla Černohorci, který před ním stojí neshrben a mluví bez obalu tak, jak myslí a cítí? Ubíti chceš Černohorce, který se neplazí před tebou jako had, ale také nehledá, jak by tě uštknul? Odstraniti chceš Marka Miljanova navždy s důležitého místa, na které jej předchůdce tvůj postavil, důvěřuje v jeho statečnosť a poctivosť? Já místa svého neopustil, a byla-li statečnosť a poctivosť moje taková, aby se na ni předchůdce tvůj spolehnouti mohl ve chvíli nejosudnější a nezměnila-li se dosud, kníže můj měl by mne uznáním zahrnovati a nikoli oprátkou mi hroziti. Marko se nezměnil, avšak na trůně černohorském udála se změna. Já tě souditi nebudu, hospodáři, avšak pozdvihni oči a pohleď do tváře svého předchůdce, můžeš-li se před ním zodpovídati!"

„Mlč, mlč, mlč!"

„Nebudu, nesmím! Pravíš-li ty, že jsi mozkem národa a bůh ví čím ještě, oznamuji ti, že já jsem jeho jazykem, avšak ne jazykem prolhaným, pokryteckým, licoměrným, pochlebným, nýbrž pravdomluvným. Chceš-li, aby mlčel, dej jej kleštěmi ze chřtánu vytrhnouti. Učiň tak, máš k tomu moci dost. Já jsem si vyšel na Cetyň v domnění, že budu ve sboru vojvod tázán, jsem-li pro shnilý mír, či pro jarou, veselou, krásnou válku. Tys mne za jinou příčinou volal — nechť si! Připomínám ti pouze, co dobře víš, avšak snad sám sobě nepřiznáš: že příchod můj je dobrovolný, a kdybych ti vzdorovati chtěl, že bys neměl moci mne přinutiti. Ale já nevzdoruji, a rozkážeš-li, abych šel na smrť, půjdu, abych ukázal tobě, že se smrti nelekám ani kromě bojiště, a národu černohorskému, že nemá před Tvou Jasností uši chlípit, nýbrž pravdu tí mluviti ať je ti milo nebo ať se hněvem neznáš. Slyšeli jste, Mašo Vrbico a Ivo Rakove? Pravdu mluviti nevyplácí se již ani na Černé Hoře, a vy, chtějíce žíti v bezpečnosti a ve cti a provalovati se v paprscích přízně panovníkovy jako štěňata na letním slunci, dobře děláte, že jej obkličujete tlustými lžemi svými jako srubem z nejsilnějších trámů. Již je ve srubu lži vaší schován jako sýkořice ve skřínce, a zrak jeho se nepřenese přes okraj srubu, ani kdyby na špičky se postavil."

„Mlč!"

„Nebudu, nechci, nesmím! Řekl jsi, že jsem pohnán před tvůj soud. Nebudu kabát, jejžto jsi ušil, obraceti na ruby, a ty si zůstaň soudcem a já obžalovaným. Rozsudek tvůj podle všeho byl už hotov, když byl pro mne napsán půhon, ale já jsem se na obhajovací řeč připraviti nemohl, nevěda, kam jdu. Rci bez okolků: jakou smrť pro mne vymyslil důvtip Mašův a Ivův?

Mašo dostal od tebe zvučný titul velitele černohorského dělostřelectva, jehož je na Turky málo, ale na jediného Marka Miljanova bylo by zrovna dost. Nuže, vyvezte naproti mně těch několik batterií, to vše mne nepřinutí, abych mlčel, kde je povinností mou mluviti. Chcete-li, abych ustal pravdu hlásati, jiného prostředku nemáte, než usmrtiti mne. A věru bojím se, kdybyste mne rozstříleli na padrť, na prášek rozemleli nebo na popel spálili, že ještě každá nejmenší moje částečka bude vás děsiti pravdou!"

„Dobrá," ozval se s chladnou zlobou Ivo Rakov; „pro přestupníka vždy jest polehčující okolností, je-li pravdomluvný. Přiznáváš, že obvina tvá z buřičství zakládá se na pravdě. Ačkoli tím není zmenšeno provinění, může to přece zmírniti tvůj trest." A po francouzsku dodal knížeti: „Myslím, že Vaše Výsosť může již přikročiti ke druhé části obžaloby."

Kníže se opanoval a pravil chladněji: „Žaluje na tebe turecká vláda, že nepokoje rozsíváš i mezi jejím obyvatelstvem, směle zasahuješ do práv tureckých úřadův, soudíš cizí pře a pokuty ukládáš. Jak se ospravedlníš?"

„Nijak," odvětil Marko suše. „Nebudu se ospravedlňovati z toho, co ne vinou, nýbrž největší mojí chloubou jest. Já tepu Turky i Arnauty, a vznášejí-li přece na mne spory své, abych je rozhodl jak za právo uznám, potvrzují mi, že je spravedlivě biju. Žiju s nimi tak právě po černohorsku. Jsou-li zbojní, utiskují-li slabé a nevinné, naklepu jim, abych je usadil, a přiznávám se, že často je potřebí pořádně jim vyprášiti, protože jsou tuzí a mnoho snesou. Když jiným křivdu činí, já jakožto Černohorec, bojovník za právo, jsem na straně toho, komu křivdí. Ale když sami křivdu snášejí a ke mně se utíkají, abych jim spravedlnosť zjednal, nejsou již mými nepřáteli. Přicházejí-li ke mně s důvěrou jako dítky k otci, mám je od sebe odpuditi? A mají-li k Černohorci větší důvěru, nežli k sultánovým úřadům, tu Černohorci i chytrá opatrnosť káže, aby je přijal. Či snad má se opak díti a Černohorci mají pro spravedlnosť choditi do Turecka?"

„Ani jedno, ani druhé. Pro Černohorce jsou soudy černohorské, pro poddané sultánovy soudy turecké. Tak je po celém spořádaném světě."

„A to by mně byl pěkně spořádaný svět, kde by lidé byli rájou soudců! Myslím, že člověk hledající právo, má míti volnosť, aby se obrátil na toho, komu důvěřuje. Zle by bylo s nemocnými, kdyby se musili o pomoc uchylovati k lékařům předepsaným, třeba by k nim důvěry neměli!"

„Ty vůbec mnoho myslíš, a to za příčinou tvých přestupků. Ty jsi k tomu zde, abys vykonával mé rozkazy, ať jsou ti po chuti nebo nejsou. Nemysli nic, ale buď poslušen, a lépe projdeš. Ty však nejen mnoho myslíš, nýbrž ještě více mluvíš, a mně již nezbývá, než příkladně tě potrestati."

„Myslím po černohorsku a mluvím svobodně po černohorsku. Jako já, myslí každý Černohorec, a jestli nemluví každý tak svobodně, to je pouze důkazem, že tobě na blízku nedaří se svobodě."

„Zadrž! již mám po krk tvého drzého žvastu!"

Marko se pouklonil a ironicky usmál.

„Nehněvej se, hospodáři. Vím, že mne Mašo Vrbica a Ivo Rakov nazývají před tebou divochem. Není mi divu, mezi drsnými a přímými ovčáky na našem Komu nebylo mi možno, abych svůj mrav uhladil. Avšak zde na Cetyni, na tvém konaku, na tři kroky před tebou již i na mne účinkuje. Jsi jako slunce, od něhož jen v ústraní útlý květ svobody dařiti se může. Paprsky tvoje do dálky hřejí, na blízku sžíhají. Hleď, sotva jsem překročil domácí tvůj práh, již mluvím jako Mašo nebo Ivo. Ale národ černohorský nesmýšlí a nehovoří tak, jako tito moji příznivci."

„Co stále na národ se odvoláváš proti mně! Černohorci nemají jiné vůle kromě vůle mé!"

„Vím jen tolik, že z té duše sobě žádají, aby vůle národa byla vůlí tvou."

„Viděl jsi zástupy, které ze všech koutů Černé Hory shromáždily se dnes na Cetyni, aby slyšely vůli moji?"

„Předejel jsem mnoho těch zástupův a slyšel od nich, jakého slova od tebe žádají. A vím i, co ti, kteří zůstali doma, očekávají, že jim přinesou ti, kteří se vydali na pouť na Cetyň. Se všech strání volali na mne Černohorci: Bůh tě provoď, Marko, a přines nám válku!"

„Lžeš!"

Marko se zamračil.

„Toto slovo,“ děl přísně, „neměl jsi sám z úst vypustiti, nýbrž měl jsi uložiti některému ze svých rabův, aby mi je kydl do lice. Rač si to pamatovati pro budoucnost. Až budeš toho neb onoho ohavy syt a přáti si budeš, aby okamžitě dýchati přestali, nave ď je, aby mne nazvali lhářem. Nelhu ti, pane můj, a chceš-li se přesvědčiti, jak Černá Hora smýšlí, čeho si žádá a čeho si nepřeje, sejdi dolů mezi národ a otaž se ho!“

Kníže návrh Markův přijal. Byl si jist, že Černohorcům každé jeho slovo je svato, a že se nikdo neopováží promluviti, čím by na sebe uvrhnouti mohl jeho nelibost. Jednak mu šlo o to, aby takovým důkazem vzdor Markův navždy odzbrojil.

„Souhlasím,“ vece. „Zavřen budeš tak jako tak, nechť aspoň víš proč.“

„Zavřen budu tak jako tak,“ Marko po něm opakoval, „nechť aspoň kníže můj ví, že nespravedlivě.“

Vyšli z konaku. Lid, jenž viděl Marka vcházeti, v houfce seskupen čekal venku na zprávu nebo znamení, na čem hlaváři s knížetem se usnesli. Marko jim příliš dlouho nevycházel. Soudili z toho, že mu jest podstoupiti tuhý boj jazykový, aby knížete přesvědčil, že Černá Hora bez války nemůže se déle obejíti. Ale nepochybovali, že smělá jeho výmluvnost v radě zvítězí právě tak, jako vítězí jeho chrabrost a chytrost na bojišti.

Jakmile kníže v průvodě hlavářů na ulici se objevil, lid jej uctivě pozdravoval, jemu se klaněl a k ruce mu se hrnul. Kníže ruce nastavoval i nadzdvihoval, děkoval a usmíval se. Dav kolem něho a za ním rostl. Kde kdo byl, všeho nechával, a pospíchal, aby zvěděl, jaké heslo bude národu vydáno.

„Kako si?“ otazovali se mnozí hlasové důvěrně.

„Dobro, děti. Když vy se dobře máte, co by mně scházelo?“

Došli na obyčejné místo poblíž konaku, kde pod širokou korunou jilmu kníže odpočívaje přístupen bývá každému člověku z národa. Tu po starodávném způsobu černohorském naslouchá přáním a tužbám Černohorců, radí, kárá, soudí. Černohorcům je toto místo milejší paláce knížecího, kde jest jim vše příliš uhlazeno a při tom těsno. Když kníže usedl, národ utichl jako v kostele a stál před ním, hlavy maje uctivě obnaženy; očekával, že kníže promluví.

„Blaze mi je,“ ozval se kníže zvučným hlasem, „když vidím věrný národ černohorský, an se kolem mne shromažďuje jako dítky kolem otce. Budeme-li se stále tak navzájem milovati, lepší časy zasvitnou naší těžko zkoušené vlasti. Minou doby nejistoty, hlavy i majetky naše budou bezpečny, vřava válečná utichne, handžár černohorský snad v pochvě zrezaví, za to však rádlo vylešti se z půdy úrodu vynucujíc; po horách našich povinou se bílé cesty jako pentle, po nich vesele putovati budou kupci s kapsami zlatem nabitými; kuče naše budou se od rána do večera ozývati zpěvy řemeslníků, pilně práci svou vykonávajících. Válka přestane dítky naše požírati. Pusté naše hory budou třikráte tolik zalidněny, stáda naše pětkráte se rozmnoží Černá Hora dobude si vážnosti vzdělané ciziny a zemím okolním jako byla dosud příkladem statečnosti bude vzorem pokojné práce. Nežádám od vás ničeho, moji Černohorci, než abyste se spolehli na mé vedení a důvěřovali, že bdě i sně na vaše blaho myslím. Pracujte, buďte pokojni a varujte se všeho, čím byste sousedům našim zavdali příčinu nebo záminku, aby si na nás u velkých držav evropských stěžovali a nás před nimi zostouzeli jako rváče a buřiče.“

Kníže domluvil. Lid byl tišší nežli na počátku. Nikdo ani nedýchal. Kníže pocítil trapnost okamžiku, hleděl však využitkovati ho ve svůj prospěch. Povstal, aby opět odešel, prve nežli se někdo v opačném smyslu ozve. Ale nežli mohl vykročiti, Marko Miljanov vystoupil na obezdívku kolem jilmu jako na tribunu.

„Černohorci!“ zvolal, „gospodar se mrzí na vás, že nejste k němu upřímni jako jste bývali a nepronášíte svého hlasu svobodně jako druhdy. Hle, nechce vám déle dopřáti své přítomnosti a odchází! Což nevidíte vznešenou jeho tvář, která byla ještě před okamžikem jasná a blažená, jak se náhle zachmuřila a hněvem zardělá? Usmiřte gospodara, povězte bez obalu své mínění a přání.“

„Mluv ty za nás,“ volal lid, „ty lépe umíš!“

„Nemohu, snad bych tlachal něco, co by vám bylo na odpor.“

„Ty jsi naše srdce i jazyk náš. Jako ty cítíš, cítíme my, jako ty mluvíš, i my bychom mluvili, ale všichni najednou nemůžeme.“

„Snad se mýlíte, Černohorci! Kdybych já promluvil, slovo mé neznělo by mírně jako zpěv dívčí, nýbrž bouřlivě jako hrom, když rachotí od Komu do Lovčenu. Ale tím bych kazil mírumilovné plány Jeho Světlosti. Kdybych já se slova ujal, zvolal bych: Černohorci, vám ještě doba pokoje nenadešla, vy jste svůj boj nedobojovali, a dokud nedobojujete, nesmíte odpočívati. Pro vás není mír, děti černohorské, vaším úkolem je válka. Vy jste bojovníci svobody, mstitelé křivdy a nesmíte ustati, dokud křivda nebude vyhlazena a dokud svoboda nebude požehnáním národů Černohorci, řekl bych, pohrdněte již pouhou myšlénkou na zženštilé bohatství, zůstaňte jako dosud tvrdými a silnými! K čemu nám bohatství? Měkkých podušek nám netřeba, dokud hlavy naše bohatýrsky si hovějí na kameni. Netřeba nám podajného zlata, postačuje nám nepovolná ocel našich handžárův a šavlí. Netřeba nám, abychom se myli voňavými vodičkami, dokud nám dobře sluší pleť od slunce osmahlá a střelným prachem začazená. Netřeba nám uznání ciziny, jíž neznáme, třeba však nám vlastního vědomí, že jednáme, jak Černohorců důstojno. Byli bychom dokonalejšími, kdyby nás cizina chválila a snad velebila, a gusle naše nás káraly? Jsme proto zde, abychom Turky svým chováním přinutili k pochvale: Z těch Černohorců stala se hodná rája? Proč otcové naši po nešťastném Kosovu uchýlili se na tyto hory? Aby z nich zlata dobývali? Nikoli! Aby v nich měli nedobytné hradby, za nimiž by uhájili zbytek srbské svobody a samostatnosti! A nejen aby ji sobě uhájili, nýbrž aby ji všemu srbskému národu nazpět dobyli! Tak by k vám, Černohorci, mluvil bratr váš, Marko Miljanov. A snad by ani tolik nemluvil, ale bez okolků zvolal: „Urá, Černohorci, za mnou!“

Lid propukl v nadšený jásot.

„Urá, Marko, veď nás!“

Milci knížete bedlivě stopovali záchvěv každé brvy svého pána, aby z něho vyčetli, jak by se mu zavděčili a v přízni jeho ještě více se zakotvili.

Ivo Rakov přiskočil k Markovi.

„Vydej šavli, zrádče!“

Marko jej opovržlivě odkopl.

„Jen gospodár může ode mne šavli požádati, neboť jen od něho jsem ji obdržel!“

„Vydej šavli!“ zahřměl kníže, hněvem se neznaje.

„Zde jest.“

Kníže ji přijal a Rakovu odevzdal.

„Odveďte jej kam patří!“ kázal ještě a kvapně se ubíral do konaku, provázen pouze svými příbuznými. Mášo a Rakov chopili se Marka, aby jej odvedli ‚kam patří‘, jak se kníže vyslovil. A kam by patřil nyní, když kníže schválil, že byl nazván zrádcem?

Za monastýrem je ve skále jeskyně, v jejímž pozadí černá se jícen propasti, kam Černohorci metávali zrádce vlasti. Sem, na tarpejskou skálu černohorskou, uvedli kučského vojvodu.

„Pokřižuj se!“ soptěl Ivo Rakov, „ať nezahyneš jako pohan!“

„Oho!“ smál se Marko, „tak daleko ještě nejsme! Dříve bych rád slyšel svůj ortel smrti, a to ze spravedlivějších úst, nežli jsou tvoje!“

„Perjaníci, přineste okovy!“ kázal Ivo.

Ubohým perjaníkům nezbývalo, nežli tak učiniti. Ivo Rakov a Mášo Vrbica sami mu těžké řetězy připjali na nohy i ruce, načež postavili k němu stráž a rychle se odklidili, pozorujíce, že lid je proti nim rozlícen. Uznali za lepší popíliti za knížetem a dmýchati do ohně jeho hněvu. Kníže byl se již zavřel do své komnaty, kam nikdo za ním nesměl. Milci usedli na práh dveří.

Ale před prahem jeskyně bylo živěji. Všechen lid se rozložil pod ní, nad ní a kolem ní. Ti, kteří byli již včera přišli a rozbili si stany na cetyňském poli, přenesli je k jeskyni, jejíž okolí proměnilo se za nedlouho ve vojenský tábor. Přivedly guslary, poslouchali a zpívali junácké písně, a jimi rozněcovali bojovné nadšení, které v nich Marko vyvolal.

Všichni si umínili, že se od Marka nehnou, dokud mu nebude dáno zadostučinění. Očekávali, že hněv knížecí brzy mine, ale v očekávání tom

minul dnešek a nadešel zítřek, a z konaku nepřicházela žádná zpráva, že gospodár Marka k sobě zve, aby mu mezi čtyřma očima pověděl, že nad něho nemá Černohorce.

Marka navštívili ve vazbě nejstarší vojvodové, po nich přišel sám vladyka Hilarion. Tak minul i druhý den a vzešel třetí. Od jeskyně nehnula se živá duše, ale lid byl tichý a vážný. Guslaři nehudli a nezpívali, jeden s druhým nemluvil, každý v dumavém napjetí očekával, jaký bude konec. Nikdo již nedoufal, že by se kníže umírnil.

Bylo již třetího dne pod večer, když kníže zticha, opatrně a nesměle otevřel dvéře svého kabinetu. Na prahu seděli ještě milci jeho, a nevedlo se jim tu špatně. Dali si sem přinésti koberce, víno, kávu, a libujíce si na vonných papiroskách, dorozumívali se více pohledy nežli slovy.

„Co tu chcete," tázal se kníže, jakoby jich neznal.

„Chceme na tomto prahu za Vaši Světlosť umříti, bude-li třeba."

„Kde je Marko?"

„Leží spoután v jeskyni nad monastýrem a čeká na ortel Vaší Světlosti."

Kníže vyběhl z konaku. Zarazil se, vida tisíce Černohorců kolem monastýra. Nevítali ho jako jindy, neusmívali se naň věrným úsměvem, odvraceli se a dělali, jakoby ho nepozorovali.

Kníže došel na práh jeskyně. Marko Miljanov povstal a pokročil mu vstříc tak hbitě, jak mu těžké okovy dovolovaly.

„Dobro došel, gospodáru, v mé nové domácnosti!"

„Jdu ti oznámit ortel."

„Jsem připraven jej vyslechnouti."

„Ale třeba ortel i podepsati a ty neumíš."

„Udělám tři křížky anebo po turecku kaňku palcem."

„Pojď tedy se mnou!"

Kníže sám Markovi okovy sňal a vyšel z jeskyně veda se s Markem za ruku. Národ překvapen šťastným obratem spustil najednou řev, až se na míli cesty rozléhalo. Černohorci se vrhali oběma k nohám a volali: „Jen vy dva buďte svorni a Černá Hora bude spasena!"

Kníže uvedl Marka do konaku a zde teprve, když mu stál samoten tváří v tvář, pojal jej srdečně za obě ruce.

„Marko," počal, avšak vojvoda, vida, že se chce omlouvati, jej šetrně předešel.

„Jsem opět svobodný Černohorec?"

„O nikoli! Zde u sebe tě uvězním a nepustím, dokud tě nenaučím číst, abys uměl přeslabikovati, až opět obdržíš půhon, a psát, abys uměl podepsati si ortel smrti."

Byl pak vězeň knížete Nikoly hostem jeho.

Paulina Felińská.

List ze života polské společnosti.

(Dokončení.)

Zatím děly se v srdci spanilomyslné Paulinky dosti nepředvídané převraty. Nad propastí sřícených plánů procítila trpkou skutečnosť již dokonale. Poznenáhla přestala počítati s nemožností, neštěstím uštvaný cit její počal nabývati rovnováhy s rozumem. Páně Szemeszova ryzosť, otevřenosť a zjevná oddanosť, jakož i domluvy přátel a jen násilně stlumené přání matčino počalo ji myšlénkami přibližovati k Adamovi a smiřovati ji poznenáhla s myšlénkou, že by státi se mohla družkou na dráze jeho života. Takou počala se jeviti po návratě z Kyjeva.

Ostatně sám pan Szemesza choval se k Paulince nesmírně jemně, ano ujistil ji, že hotov jest ustoupiti, jestliže spatří v tom podmínku jejího štěstí. Ton i způsob listu jeho byl takový, že dívka při rovnováze myšlének nemohla již pochybovati o vzácné opravdivosti Adamově, proniklé hloubkou skutečně idealní lásky. Zračilo se to zjevně ve všech jeho listech, ve všem jeho chování.

Zdá se tedy býti na biledni, že vytrvalá ušlechtilosť Adamova zmohla vedle jiných okolností Paulinku, kteráž, jak již výše bylo podotknuto, dávno cítila k němu upřímnou náklonnosť, tlumenou jen zájmem matky na Sibiři strádající. Smířila se tedy konečně a k naléhavému dotazu, jaké jest rozhodné její mínění, odpověděla slovy tklivými, že ochotna jest ráda podati ruky své panu Adamovi, a to tím spíše, jelikož spatřuje v tom splnění jedné z předních tužeb matčiných.

V obšírném listě k nastávajícímu svému choti odhaluje předešlou rozháranosť své duše, zoufalé zmítání myšlénkové a neovládání vlastního svého rozumu. Omlouvajíc se prosí — za odpuštění!

Za nedlouho potom činěny přípravy ku sňatku, kterýž konati se měl v době nejkratší. Matka zpravena o tom ihned a 26. listopadu stanuli snoubenci před oltářem v nepatrné dědině, v Niči Teta Zubková zastupovala matku, k oltáři vedl nevěstu bratr Alois. Hned po obřadech kostelních napsali novomanželé své matce několik slov útěchy, k nimž Paulinka přiložila haluzku ze snubního věnce svého.

„Moje matko!“ píše Adam, „nabyl jsem již úplného práva dáti Ti to drahé jméno. Před chvílí přisahali jsme sobě s Paulinkou věrnosť až do smrti. Jsem nejšťastnějším z lidí, neboť druhé Paulinky hledal bych na světě marně. Dobrý Bůh, určiv mně ji za společnici života, chtěl, aby i můj život, dosud tak smutný a prázdný, zakvetl útěchou a radostí... Přislibuji Ti před Bohem, jenž čítá v hlubinách srdcí, že štěstí Paulinčino bude až ke hrobu předmětem všech mých snah. Doufám, že mně Bůh dopomůže k uskutečnění tohoto nejvřelejšího toužení mé duše. Kéž by mně též dopomohl třebas největší obětí odvděčiti se Paulince, anděli života mého, za štěstí, jehož se mně uděluje, a státi se hodným té, která život svůj s mým spojila...“

Následuje přípisek Paulinčin: „Nejdražší matinko! Pravda-li, že jsi se za nás modlila v okamžiku slavnostní naší přísahy?... Ó jak vděčna jsem Bohu, že mně Adama, a ne koho jiného za muže dáti ráčil, neboť náklonnosť jeho k Tobě jest mi rukojmím, že srdce dceřino se srdcem ženy nikdy nebude nuceno válčiti. Podrobnosti o našem sňatku přislíbila dopsati Tobě pí. Vladislavova, posýlám Ti tedy jen haluzku z dívčího svého vínku a k nohám Tvým klesám ještě jednou prosíc o posvátné požehnání Tvé.“

Matka předvídajíc ve sňatku s Adamem štěstí dceřino, nemýlila se. Jestliže skaleno bylo později, dělo se to jen sběhem smutných okolností, jimž vůbec celá rodina podlehala. Záhy po sňatku usadili se novomanželé v Zalině, dědině pěkně položené

v Polesku. Dvorek jejich dřevěný vězel mile uprostřed selských chat a sosen. Šlo tam vše skromně, bez přepychu, ale to neohrožuje štěstí rodinné, kteréhož se jim nyní v plné míře dostávalo. Přála tomu zejména ta okolnosť, že Paulinka jsouc obeznalá s praktickým hospodařením, vdechla do celého hospodářství vzácný lad. Dokonale pochopovala nyní povolání své jako žena, i není bez významu, že od okamžiku, kdy muži přísahala u oltáře věrnosť, neztrpčovala život jeho vlastními stesky. V jejich listech nenalézáme již ani stopy předešlého výhradního stanoviska jejího k matce. Dotýkala se nyní věcí těch jen zdaleka a jemně, ač nikdy nepřestala blouzniti o přiblížení se k matce. Oddanosť její k muži byla upřímná, vřelá, posvátná. Týž poměr jevil se stále též v citech Adamových k Paulince. O všem tom věděla matka, i nebude tedy s podivením, jestliže podotkneme, že také její dopisy nabraly přídechu jasnějšího — pokud možno bylo dopisům ze Sibiře. Proniká je tatáž dojemná tklivosť jako dříve, jen že více v nich klidu a smíru. Tak píše ve květnu r. 1841.:

„.... Z místních novinek sděluji Tobě, že již přiletěly k nám — vrány!!! Chce se Ti snad do smíchu — ale to nikterak není k smíchu. Jsouť ony první ptáci vracející se s vesnou, a proto jsou zde vítány s takou radostí, jak u nás prvosenky v lesích. Vrána tedy jest prvosenkou berezovskou. Hodný to svého kraje kvítek...

Již tři léta míjejí, co snáším rozloučení od Vás... Co vy nyní činíte, mé dítky milé, nyní, kdy já sedím schoulena u stolku, podkuřujíc stále více své ozáblé nohy? Snad sázíte stromky ve Vaší zahradě? Ale ne; na to již pozdě, jsou zajisté již lístky na stromech. Snad tedy sejete na záhonech, aneb alespoň sázíte květiny? Ale ne: vy spíte ještě, či sotva protíráte si oči, neboť teprve sedmá na hodinkách, a u vás je zajisté mnohem časněji... Přeji Vám tedy veselého jitra, mé milé dítky, chutného čaje, krásného dne, příjemného večera, spokojenosti v domě a klidu v duši. Kéž Vám pěkně zazelenají se lány Vaše a kyprou Vás obdaří sklizní; kéž bohatě rodí Vaše sady...“

Líbezný ton takových listů mluví sám za sebe, i není pochybnosti, že naň měla vliv, vedle urovnanějších poměrů rodinných, také zpráva o carském sňatku, v jehožto sledech po celé Rusi očekávány rozličné projevy milosti — amnestie.

„Dnes oslavujeme,“ píše matka z Berezova, „zasnoubení careviče, modlíme se za jeho budoucí štěstí. Zvony bijí, obyvatelé svěřují sobě rozličné paragrafy manifestu, každý hledaje v něm něco pro sebe.“

Ale v manifestu nenalezla paní Feliňská ničeho, co by splnilo vřelé její naděje, upadla znovu v krutou zádumčivosť. Čekala jen stále na příjezd nové pošty a nové zprávy o udělených milostech...

Tu z nenadání došel list, krátký, ale přeutěšený:

„Mé drahé dítky! Padněte na kolena a poděkujte Bohu za jeho veliké milosrdenství k nám. V té chvíli obdržela jsem papír dovolující mně opustiti Berezov a přestěhovati se do Saratova.

Za tři dni dám se na cestu a stále budu se blížiti k Vám, až konečně zdržím se ve vzdálenosti několika set mil od Vás, ve krajině teplé a oplývající bohatstvím přírody. Hlavu mou proniká taký nelad, že nejsem s to více psáti."

Jak ze slov těchto vysvítá, nebyla dána paní Felińské milosť úplná; ale i to, že směla vyhnanství tráviti blíže své otčiny, pod nebem teplejším, lahodnějším a přístupnějším, bylo změnou, která celou rodinu naplnila dávno, velmi dávno nepocítěnou radostí.

Ale bohužel, ani nyní ještě nebyl dopit kalich hořkosti rodiny Felińských. Paulinka dostala se sice k matince — ale způsobem zcela nepředvídaným, protkaným opět spoustou bolestných sklamání... Kromě toho zkalily i první okamžiky potěšení smutné příhody rodinné Zemřel strýc Wendorff, u něhož byla dobře opatřena babička, roznemohla se Paulinka... Tím pouť dítek do Saratova nemohla se tak rychle uskutečniti, jak si zajisté všickni přáli. Čensný, bratr Paulinčin a životopisec její, spatřil se toho času s ní naposled. Připravovali se tehdáž na cestu k matce, a když s Paulinkou se loučil, pověděla mu srdečně: „do widzenia u mamy!" Ale na této zemi se „u mamy" již neviděli. Čensný nesetkal se již nikdy se svou sestrou Paulinkou.

Leč vraťme se k věci — k epilogu rodinného dramatu Felińských.

V jeseni téhož roku, kdy mysl všech a také Adamova, vřele byla zaměstnána návštěvou matky v Saratově, kdy všechny překážky snažili se co nejrychleji odstraniti, aby padli sobě v náručí po tak dlouhém i bolestném odtržení... zcela nepředvídaná okolnosť podemlela rázem činěné přípravy a dala veskrz nový směr běhu sudby. Paulinka přiblížila se k matce... ale jakým způsobem!

Jednoho dne zatknut manžel Paulinčin a zavezen do Vilna před vyšetřující kommissi! Paulinka nedbajíc své choroby, sledovala svého chotě a přibyla s ním téměř současně do Vilna. Hrozná to katastrofa u přirovnání k tomu, co vše se dělo v jedné a téže rodině již před tím! Nemáme o tom již listů Paulinčiných, ani matčiných, ale tehdáž přebývala ve hlavním městě poetické Litvy Zoška, sestra Paulinčina, kteráž v obšírném dopise líčí nové strasti, vzešlé na pokoseném i tak již životě dívky „zdolané". Aby sama psala dopisy o nových bědách — k tomu se již Paulince sil nedostávalo.

Leč vizme, jak sestra Zoška líčí průběh věcí.

„Záhy po mém příjezdu do Vilna vchází k nám Paulinka. Zjevení její vyvolalo spíše výkřik zděšení než radosti: chvějící se kroky, bledosť sochy, zármutek plný čarovného výrazu klidu a odhodlanosti, čímž se vyznačovala vždy, činily ji podobnější duchu, než bytosti žijící. Po steskuplném přivítání, ptala se, nevíme-li kde jest Adam, neboť chorého jej vyvezli v noci a nedovolili jí ani, aby na cestě mu byla společnicí; jede tedy v jeho sledech, ale slyší jen cestou, že velice onemocněl, tak že pochybují, přivezou-li jej živého. Slyšíc, že ničeho nevíme o losu Adamově, odebrala se k místním úřadům a obdržela svolení setkávati se

s ním na několik minut ve vězení, ve dnech vrchností naznačených. — Podzimní čas stával se čím dále tím citlivějším, Paulinka byla nucena nejednou dlouho čekati ve chladu, než ji k muži pustili, z čehož se nastudila a začala kašlati. Po několika týdnech, když se vyšetřování skončilo, povoleno jí vzíti chorého muže k sobě... Paulinčin kašel krví smísený znepokojoval nás, a jelikož mně jediné dovoleno bylo vcházeti k nim a vycházeti k vůli obsluze obou, odběhla jsem k doktoru Mianowskému, jenž nás ujistil, že kašel pomine... Když Adamovi ohlášen dekret odsuzující jej do vyhnanství do Chersonu a Paulinka rozhodla se, že jej bude provázeti, doporučil jí Mianowski mořské koupele, čímž nás dokonale přesvědčil, že její choroba není prsní.

Po ohlášení rozsudku a když rozhodly jsme se, že obě budeme provázeti Adama do vyhnanství, musila ubohá Paulinka znovu vstáti z lůžka, aby, nedbajíc chladu, vynasnažila se vymoci pasy pro nás a zároveň svolení, abychom v jednom povozu s Adamem mohly cestu konati. Civilní gubernator obořil se na ni pro tento návrh a odmítnul. Znavená a usoužená Paulinka položila se opět, ale mne poslala s touž prosbou hledati štěstí... S bijícím srdcem vešla jsem do audienčního sálu gubernatorova; čekala jsem, zhnětena zvědavými pohledy služebnictva a jiných prosebníkův, jakož i starostliva jsouc o to, jakým jazykem se mám ozvati. Dočekala jsem se konečně výslechu a promluvila jsem francouzsky, ale ačkoliv se na mne nehněvali, odbyli mou prosbu žertíky."

Zoška obdržela svolení teprv oklikami a vlivem cizích osob, načež líčí další události takto: „Od výjezdu z Vilna až ku poštovní stanici, na statku někdy Szemeszů, setkávali jsme se se známými a srdci přátelskými. Dávní služebníci Adamovi, jimž on svým nákladem poskytoval vychování a jež zbavil nevolnictví, čekali úmyslně na jeho průjezd, aby se s ním rozloučili. Na poštách nechtěli přijímati od nás „průhonův", ačkoli na nás bylo dopláceti všady za pár koní, ježto vláda platila pár druhý Sousedé, bratr a přátelé Adamovi čekali již ode dvou týdnů na štaci nejbližší jeho domu... A tolik cestovních potřeb připravili, že se to vše ani do povozu nevešlo. Žandarm jedoucí s námi roznemohl se na cestě z obžerství a pití, neboť nebylo nedostatku ni vína, ni zvěřiny, ni uzenin litevských... Na hranici gubernie chersonské majetník pošty počastoval nás bohatou večeří a vlastními koňmi dále vypravil. Na další cestě až do Kyjeva vše bylo cizí. Paulinka po celé cestě byla nezdráva, ale stále jevila vytrvalosť a trpělivosť, mužně snášejíc obtíže cesty. S bijícím srdcem blížili jsme se ke Kyjevu: tam přebývali Julek a Viktorka!... Dověděli jsme se o smrti babičky, která zesnula v čase pobytu Paulinky ve Vilně. Paulinka, která ctila a milovala babičku, velice byla pohnuta touto zprávou, a nemohouc vstáti z lůžka, aby šla do kostela, dala mně rubl, abych zamluvila za její duši smuteční mši svatou.. Kněz domyslil se zajisté, že to groš vdoví, neboť z vlastního popudu přislíbil sloužiti tři mše svaté.

V Kyjevě, jako v každém gubernijním městě, ohlásil žandarm náš příjezd policmistrovi. Policmistr, nedbaje toho, že jediný Szemesz byl vězněm politickým a že cestovali jsme se zvláštním pasem, poručil nás všecky držeti v arestu, nedovoluje nám s nikým se viděti. Marné byly naše objasnění a prosby... Nazejtří dopsala Paulinka Julkovi, aby také on učinil vše co možná a tak nám konečně dovoleno viděti se s nimi. Ale nepopřáno nám mnoho času a brzy musili jsme se vyrvati z jejich objetí.

Po dlouhé a únavné cestě, jednak saněmi, jednak vozmo konané, dojíždíme konečně do Chersonu v noci..."

V Chersoně činili „nejmladší" vyhnanci ihned potřebné přípravy k trvalému pobytu. Šlo především o to, aby bylo možno žíti ze skrovných prostředkův, jež Szemeszovi po tolika pohromách a tolikerém dobrodiní, jiným lidem poskytovaném, zůstaly. Tu opět hospodářský duch Paulinčin předcházel vše. Uspokojila se nepatrným bytem a sříkala se všeho: šatila se prostě a nevycházela téměř nikam, a to tím spíše, jelikož pro chorobu mnohdy po celé dni v lůžku zůstati byla nucena. Choť všemožně hleděl hmotný nedostatek odčiniti. Byl dovedný malíř, ale mnoho, jak lze předvídati, nevydělal. Budiž podotknuto mimochodem, že vymaloval podobiznu gubernatora Pestela, kterýž choval se k němu laskavě a snažil se býti mu prospěšným, což se později také stalo, zejména též prostřednictvím knížete Voroncova. Bezplatně vymaloval též pro chersonský kostel Matku Boží. Modelem byla mu sama Paulinka.

Paulinka podléhajíc radě lékařově, jakož i naléhání ostatních, odebrala se do mořských lázní při Černém moři, což zdraví její, tak značně sešlé v poslední době, opět poněkud napravilo. Navrátivši se do Chersonu, potěšena byla zprávou, že choti povoleno tráviti vyhnanství v — Saratově.

Tedy posléze stalo se! Paulinka nenechala se již ničím zdržeti, ani lékařovými výstrahami, což konečně změnilo i mínění doktorovo, který správně se domýšlel, že zdržování dítěte tak vroucně milujícího od návštěvy více by mohlo zdraví jejímu uškoditi než cokoli jiného. A odkládati s odjezdem bylo tím nesnadnější, jelikož nedaleko již bylo do podzimních slot. Prostředky na cestu poslala ze Saratova matka!...

Stůjž zde nyní závěrek líčení sestry Zošky: „Konečně 28. října přijíždíme do Saratova, jisti, že matinka příjezdu našeho neočekává, neboť jsme ji o výjezdu zprávu nepodali, nechtíce ji znepokojovati. Leč dobrá paní Fadějevová, gubernatorová Saratovská, dověděvši se cestou úřední o dni našeho příjezdu, oznámila to matce, kteráž již vše k našemu přijetí připravila a již od několika dní nás očekávala.

Proto jakmile jsme stanuli nedaleko matčina domu, doptávajíce se na její byt, ona, hledíc z okna a domyslivši se nás, vyběhla nám v ústrety. Radosť naše neměla mezí: ale matinka vrhajíc se v náruči své chvějící se Paulinky, slzami se zalila. Paulince plynou slzy nezkalené radosti, leč matince utkvěl na ní bolesti-

plný zrak; podpírá ji, aby neklesla, vede ke křeslu, ale spatřuje, že ani seděti nemá sil. Vede ji tedy k lůžku, ruce její slzami zalévá, jak malé dítko ji hýčká a líbá. Paulinka navzájem k lůnu matky své se tulí, ruce i kolena celuje, vyschlá svá ramena na šíje jí zavěsuje... Po tolika letech poprvé zas pocítila se dítětem. Paulinka nevstávala z lůžka několik dní, ale radosť, klid, štěstí rozlily se po její tváři. Znenáhla začala vstávat i zotavovati se, a maminka, čím více zvykala seslabení Paulinčinu, tím více předvídala, že to vše mine a že ji péčí svou oživí. A skutečně! Paulinka přicházela k tělu, omladla, ano vzhledu jejímu vracel se půvab, jak to nebylo již dávno před tím, tak že sama počala doufati, že navrátí se jí zdraví.

A tak den po dni uplynul i měsíc šestý; nám stále bylo lépe, stále šťastnějšími jsme byli. Nadešly svátky velkonoční a stav Paulinčin přiblížil se k rozhodnému okamžiku požehnání stavu manželského. Minula klidně Velká noc a nastala Neděle provodní, kteráž připadala v tom roce na 19. května. Byly to zároveň narozeniny Viktorčiny. Po obědě poslala mne maminka ke známým, odkud pozdě se vrátivši, zastala jsem všechny jak obyčejně v pokoji u Paulinky. Mne tam však nepřipustili, kázali jen modliti se. Paulinka vzdychá bolestně, maminka uplakaná vybíhá, shánějí doktory, běhají do lékárny, až posléz maminka děkujíc Bohu, nese novorozeňátko na rukou a mně je k opatrování oddává. Sama vrací se k Paulince. Ale brzy na to opět rozléhá se pláč a sběh. Slyším Paulinčin hlas: „umieram, umieram!“ Dvě hodiny po zrození synáčka, nebylo již naší Paulinky; ten anděl utrpení — utrpením život zapečetil.

Tělo její bylo tak krásné, že dle slov sesivělého kněze předsvit nebes zářil v její tváři i vyznal, že nikdy tak krásné zesnulé neviděl. Množství lidí navštívilo její pozůstatky a všichni jako na světici s podivením k ni hleděli.“

Žalozpěv doznívá. Nemáme již mnoho dodati.

Od okamžiku, kdy milenou Paulinku položili k věčnému odpočinku, lehl na celou rodinu ponurý, posupný klid. Největší je bolesť tichá! Poumírali jeden po druhém, nenalézajíce ani zbylé dni trpké pouti životem vystlané růžemi. Matce bylo strádati nedostatkem téměř do posledního dechu Aby uchránila potřeby životní, vrhla se na psaní památníků, v nichžto zachovala trvalé památce srdcejmoucí události svého sibiřského vyhnanství. Líčení paní Felińské citu plností svou vyniká nad jiné práce toho druhu. Bratr Paulinčin, Sigmund Čensný, pozdější arcibiskup varšavský a životopisec matčin i sestřin, také strádal ve vyhnanství dvacet let!... Nadešly sice okamžiky milosti s právem návratu k rodným prahům, ale stalo se to — pozdě. Květy života dávno již pošlapány, vše osení útěchy zničeno. Nejdražší dítko utrpení vyrváno ze středu jejich navždy...

„Šest měsíců,“ dí matka k závěrku svých vzpomínek, „kteréž jsme spolu ztrávili po tak dlouhém odtržení, byly jaksi dlouhým rozloučením na dráhu k věčnosti. Těch šest měsíců byly oběti

skolotané bouřemi života jaksi odpočinkem připravujícím k těžké chvíli...

Čas pěkný, sucho, dosti teplo. V domácím našem kruhu, se Zoškou a Szemeszem odebrali jsme se na procházku za město, společně jsouce vedeni — k mohylce!... Toť návštěva k té, již jsme nedávno ztratili z očí. Kdo klečel někdy při mohyle milované osoby, ten jediný porozumí slzám, jež vynucuje sirotenství duše. A přece, zde, na jejím hrobě, lehčeji je než kdekoli jinde. Slza splývající na čerstvou mohylu zdá se, jakoby pronikala až k ní, jakoby byla tlumočníkem srdci, jež bíti navždy přestalo, a ona musí zajisté pociťovati sblížení se pozůstalých srdcí k ní a odpovídati láskou za lásku.

Jak tu ticho, jak klidně!...

Než jsme opustili Saratov navždy, umyslili jsme jakoukoli památkou označiti místo, kde spočívají pozůstatky Paulinčiny, a ačkoliv je známo, jak jsou všeliké pomníky pomíjející, cítí srdce přece úlevu prodlužujíc její památku alespoň několika chvílemi. Sloup z kamene hor zdejších, na nějž položil muž prostý nápis, jméno, den narození a smrti — toť vše, čím vybavili jsme přítelkyni duší našich. Snad někdy příbuzný neb rodák, zahnaný k těmto stranám, přečte to jméno, vzdychne a zašeptá otčenáš za její duši. Brzy spočinou pod hroudami také srdce, v nichž obraz Paulinčin dosud tkví... A snad ušetří motyka, kopající příbytek pro nového příchozího tu zemi svěřenou ochraně kamenného strážce, a kosti její užijí klidu, jehož duše — neměla."

Anděl lidskosti sklání palmu a lká hlasitě... Ale čím jest lkání lidskosti proti štěkání a vytí dravců? I před obrazem takové velebnosti ušklíbnou se jízlivě, radujíce se nad troskami jejich zásadami zhanobené lidskosti! Úděl a povolání lidskosti zvrhnou zlou theorií, vynikající ze surovosti čili tak zvaného „rozumu neschváceného směšným citlivůstkářstvím". Ale to mohou jen tvorové dravčí zvrhlosti, třeba „slavní" a „učení" — nikdy však lidé.

Pisatel těchto řádků rád ukončuje vypravování o rodinných osudech Felińských. Netají se, že jej přemohlo — a to tím spíše, jelikož dobře jest si vědom, že osud Felińských není osamocen ve společenských dějinách polských. Tisíce jiných rodin polských sdílelo osud podobný. Uvážiti to zrale ponecháváme laskavému čtenáři. Jest to bezpečná cesta k poznání tak mnohých záhadných sběhů nových dějin národa polského. Ovšem, na takové studie musí býti člověk — člověkem! *Prav.*

P. Tecelin Mět.

Neděle 30. srpna t. r byla pro národní postup lužických Srbův velmi významnou. V Kukově, malé vesnici poblíž městečka Elstry, odbývána slavnosť, jaké dosud na Lužici nebylo: odhalen pomník lužickému spisovateli! První projev uvědomění národního na Lužici toho druhu — v tom význam projevu toho. Národ, jenž zná se ke svým dobrodincům a ctí je — zná se veřejně i k samu sobě a ctí i sebe sama, národ ten ujme se energicky všech nu:ných záležitostí existence svojí, aby nebyla marnou práce takých mužů, jakéhož právě v Kukově oslavovali. Mužem tím byl P. Tecelin Bosćan Mět, jenž dne 24. října 1759. ve vísce této se narodil. Byla to pro Lužičany přesmutná doba, v níž on se narodil, v níž vyrostl a působil. Národ maličký, se všech stran nepřátelským mořem germanským oblitý, politicky ve dví roztržený, vládami svými zneuznávaný, ba nelidskými příkazy vládními přímo ničený, národ, nemající vlastenecké intelligence, vlasteneckých kněží a učitelův, národ, jemuž jazyk přirozený v jeho kostelích a školách z úst rván, jehož jazyk i samými spisovateli lužickými opuštěn a za cizí buď mrtvý buď nepřátelsky vyměněn, národ, jehož vymření den ke dni očekáváno — byl národem Mětovým. A tento šlechetný mnich, syn „khudoh' bura", národu toho ubohého se nezřekl, on jal se psáti lidu svému jeho jazykem, on choval pevnou naději v jeho udržení. Tecelin Mět byl jedním z oněch několika maloučke srbských vlastenců, kteří lidu lužickému na počátku tohoto století lužické knihy psali. Byly to sice pouze knihy náboženské, jež on psal, avšak tím spíše prorazily si cestu k obecnému lidu, jádru národa, tím více připomínaly tomuto lidu, že jazyk jeho dosud žije. Tecelin Mět, jenž psával se i pouze klášterním jménem Tecelin, vysvěcen na mnišství dne 30. dubna 1785. v Budyšíně, jmenován r. 1793. kooperatorem v Róžantě a byl od r. 1817. až do r 1822. administratorem tamže. Po tomto čase vzdal se úřadu svého, podržev si pouze kázaní, jelikož nástupcem jeho byl rodilý Němec. Dočkal se i padesátého výročí svého mnišství a zemřel 18. července 1835 Knihy, jež lidu svému hlavně v čase odpočinku svého po l. 1822. napsal, jsou: 1. „Stawizné nowoho Zakoňa", Budyšin, 1814. — 2. „Katechismus teje kżesczianskeje kathólskeje Wutżbó za měnsche dżěcżi". Tamže, 1809. — 3. „Pobožnoscz na těm swatém zkkhodżc w Starei-Krupczé". Tamže, 1816. — 4. „Dwě Prěduwańczczé" (Dvě kázaní). 1818. — 5., 6, 7. Tři knihy rozmluv křesťanských 1 1809., 1823. a 1834. — 8 Rukopis: „Duchowne Lěkarstwo za Khoréch ha Wufmaczéch". Je to knih málo a zdánlivě nepatrného zrna literarního — avšak učinily mnoho. Již tím, že rozmnožily chudinký počet tehdejších knih lužických vůbec. Psány jsou starším pravopisem katolickým, jenž ovšem během času mnohých doznal změn. Lid, nezvyklý knihám lužickým, přivykal těmito náboženskými spisy lužickým knihám, tak že mohla mu později do rukou přijíti i díla obsahu mimonáboženského — až konečně díla nejnovější, bohatší a cennější literatury. Že i národ Tecelinův tyto zásluhy uznává, dokazuje pomník, stojící nyní před rodným domkem jeho v Kukově. Pomník sestává z vysokého syenitového obelisku na granitovém podstavci a má nápis: „P. Bosćij Tecelin Mět, měšnik w cisterciskim rjedźe, rodźeny 24. oktobra 1759 na tutej žiwnosći, zemrjety 18. julija 1835 u Róžeńće. K wopomnjeću 50lětneho smjertneho dnja sławneho, njewustawaceho serbského spisowarja, swěrneho a rozhladneho duchowneho wucèrja, postajichu tutón wopomnik k znamjenju njezapomniteje cèsćownosće dźakowni Serbja". Celá okázalá slavnosť odhalení pomníku popsána jest v 10. čísle letošní „Łužice" p P. Michalem Hórnikem. Událosť ta naplňuje nás jen radostí, neboť jí podán nový důkaz způsobilosti sbratřeného národu k plodnému, dlouhému životu. Nechť jen stále tak se Lužičané k své zemi a řeči hlásí — a sesílí sami sebou i obrní se proti všem útokům nepřátelských živlů..

A. Černý.

V dvanáctém roce.

Vypravování

P. P. Gnědiče.

Z ruského přeložila *Klára Špecingrová.*

(Dokončení.)

Kleopatra Nikitična, jak se samo sebou rozumí, o těchto návštěvách nevěděla, vždyť neměla beztoho ani času k tomu, by se o tom dověděla: celý den se myla, modlila, česala sebe, česala svého boloňského psíčka, vykládala si passiance, vadila se se služkami... Viděl jsem, že Flehont Agniju šíleně miluje a ona jeho též, brzy jsem se o tom ještě pevněji přesvědčil.

„Přijďte ke mně dnes večer do zahřivárny, pane," řekl mně jednou Flehont, „jakmile se setmí: ukáži vám něco zvláštního, zábavného..."

Nemohu se již večera dočkati. Co mně asi ten Flehont ukáže? Jsem velmi zvědav...

Kleopatra Nikitična ulehla do postele, políbil jsem jí ručku a již jsem byl venku ze dveří — a pádím přímo ke skleníku; tam kmitalo světélko...

Vešel jsem: vidím, jak Flehont stojí u Agnije, a jak ta mu tak upřímně do očí hledí a bílýma ručkama ho objímajíc praví:

„Tedy to řekneme paní?"

Ten jí místo odpovědi pouze vřele líbá. Zahledli mne — odskočili od sebe — Agnija uhání pryč...

Flehont se zasmušil. Vzal svíčku se stolu a jde po pěšince. Já za nim.

Udělali jsme několik kroků. Flehont se na mne pojednou obrátí a praví:

„Agnija jest nyní mojí nevěstou, poprosíme paní o dovolení k sňatku... Vy jí o tom však zatím ničeho nepovídejte..."

Já ho uchopil za ruku. — „Ach tedy! chtěl bych..."

Vidím ale, že vychází ze skleníku.

„Kam pak jdeš, vždyť jsi mne chtěl nějaký žertík ukázati?"

On se tak vesele zasmál. — „Vidíte byl bych skoro zapomněl, tedy půjdeme."

Dovedl mne k nějakému kvítku, do dneška jsem taký neviděl.

„Podívejte se," povídá.

Dal svíčku až k samému kvítku. Ten jako když jej zapálí. Já div nevyskočil.

„Co jest to Flehonte?"

On znovu přiložil svíčku ku květině, dolů, až k samé hlíně.

„To jest zábavný ohníček, co?"

Ze spodu plamen vyšlehne a celá korunka září, jakoby v ohni... Vzplane a zase jest hned celá.

„Můj drahoučký Flehonte, pověz mi, co to má znamenati, co jest to?"

„Dictamnus Fracsinella.“
„Co jest to dictamnus?“
„Tak se jmenuje jedna květina.“
On se tomu usmál a odešel.
Celou noc mi tento dictamnus a to políbení nedalo spáti, nespal jsem vůbec... Byl jsem snad sám do ní zamilován? Nemohu vám opravdu pověděti.

IV.

Asi uprostřed léta ozývaly se všude děsivé hlasy o blížícím se Francouzi. Mnozí se již chystali z Moskvy odejíti.
Kleopatra Nikitična těm řečem však nevěřila:
„Samé hlouposti! Kam by se jim chtělo? proč pak by chtěli Francouzové zrovna do Pokrovky, což nemají dosti místa tam u sebe? Ale chtějí-li již do našeho carství, ať si jdou na Petrohrad, což pak by u nás, v naší Pokrovce dělali?“
A vyhláška ji ještě více upokojila. Přinesl ji správce a s takovým obrázkem, který byl vytištěn z nařízení samého prvního velitele, a ukazoval za příklad Karla Švédského, který byl silnější Bonaparta, a pod Poltavou se přece utišil, unavil.
„Tak vidíte,“ vyčítala potom Matrenušce, „jaké hlouposti to roznášíte! Co že píše hrabě Fedor Vasiljevič: píše, že Francouz nejen že neuvidí ani zvonici Ivana Velikého, ano ani ve snu horu Poklounu... Jenom tím svoji paní znepokojujete.“
Byla pojednou tak klidnou, že se až Francouzům začala posmívati. Takovéto šťastné chvilky uchopila se jednou Agnija a začala přímo.
„Dovolte, milostpaní, abych se vdala!“
Kleopatra Nikitična samým úžasem byla nucena posaditi se.
„Co, chceš se vdáti? proč, kam; ty že se chceš vdávati?“
„Máme se rádi s Flehontem, nemůžeme žíti jeden bez druhého.“
„Lžeš, lžeš, to jest ten největší nesmysl, rozumíš?“
Agnija žebroní se slzami v očích: „Milostpaní, učiňte nás šťastnými, co živi budeme, chceme se za vás k Bohu modliti...“
Ale Kleopatra Nikitična ji odehnala a šla si postěžovat k Matrenušce.
„Vidíte, matičko moje, chovala a krmila jsem ji jako svoji vlastní, dala jí všemu u Francouzky vyučiti, a zmiji jsem jen tím zahřívala... Všecky jste stejné. Matrenuška vzdychala:
„Vida, vida, vy její dobroditelka; jaké jsou to rychlé dušičky. Chtějí se honem, honem vzíti, a vy, což vy? Žijete také samotna samotinká, co vám schází, celý věk jste již takto prožila. Oni asi dobře vědí, že Francouz jest na blízku, a proto z toho chtějí těžiti...“
Z večera přišel Flehont k paní, mračnější než mrak sám.
„Dovolte mne, milostpaní, bych se mohl oženiti.“
„Co, oženiti? Za Agniju?... A kdo mne potom bude šíti šaty?“
„Ona při vás zůstane...“
„Lesť, samá lesť, nesmysl!“
A Matrenuška šepce: „Klekni, poklekni hlupáku!“

Avšak Flehont nepoklekl, neuposlechl.

„Milostpaní, chci prositi o dovolení na pozdější dobu, nyní jest beztoho půst, a po postě — Bůh ví co se všecko stane?“

„To zase narážíš na Francouze? Víš ty co? Pošlu tě ke hraběti, ten tě potrestati musí za to, že lid jen zarmucuješ a lekáš. Kde že je ten tvůj Francouz, kde?“

„Nu povídá se, že pod Vjazmou.“

„A kdo to povídá?... Táhni již, a ani se mi na oči neukazuj!“

Naší sousedé na Pokrovce začali všecko ukládati, schovávati, odjížděti.

Kleopatra Nikitična pojednou uvěřila.

Přiběhla k ní Matrenuška, celá se třesouc:

„Matičko, matičko drahá — již koule připravují...“

„Jaké koule?“

„Padesát lidí poletí do nebe, a ve vyhláškách povídají, že je Němec ulil, by nepřítele potrestal...“

„Co povídáš, kdo ti to řekl?“

„Nu tak, nepřítel jest jistě na blízku, když naň již koule chystají... Tak to stojí ve vyhlášce: mol letí tak proti i po větru... Nikdo se nyní nesmí z Moskvy stěhovati, jest to zapovězeno.“

„Ty lžeš — co že jest zapovězeno?!“

Kleopatra Nikitična se tak rozhorlila, že hned napsala dopis a schvalním poslem jej poslala hraběti Fedoru Vasiljeviči Rostopčinovi.

Tento nedav žádné odpovědi, k večeru sám s ní přijel.

„Svým životem se vám dokládám, že ten vrah do Moskvy nepřijde, avšak odjedete-li odtud, budu velmi rád, bude méně strachu, méně starostí. Odjezd není nikomu zakázán: všude viděti tisíce kočárů a vozíků na cestách... Radil bych vám, abyste také odtud odjela...“

Po těchto slovech se teprve Kleopatra Nikitična začala báti.

V.

Začali jsme tedy s ukládáním: zlato, stříbro, brillianty, všecko uloženo do beden; mužici naši se právě z trhu z Tuly se zbožím vraceli, paní však přikázala by byli hned všickni tajně odvedeni. Sama byla celá přepadlá, zhubenělá. Všecky své lidi chtěla vzíti s sebou, zde měl zůstati jenom domovník a zahradník Flehont.

Flehont chudák celý zbledl, když se o tom dověděl...

„Dovolte milostpaní, abych šel též s vámi do Tulu.“

„Ach ty,“ povídá paní, „ty nešťastný, jak se jen opovažuješ mně, své paní, odmlouvati... Chtěl bys pěkně vedle Agnije se točiti, ani ti nenapadlo jíti a chrániti svoji paní, viď? Jen si zde pěkně zůstaň za ty své drzosti, budu bez zahradníka, víš že chama vedle sebe netrpím...“

Večer jsem přišel k Flehontovi, a vidím, že leží před ním na stole zbraň.

„Jak jsi k tomu přišel?“ ptám se ho.

„Vzal jsem si ji v arsenalu, tam zbraně rozdávají...“

„A k čemu jí potřebuješ?“

„K čemu? — Vždyť zůstanu v Moskvě a proto musím míti zbraně k sebeobraně...“

„Flehonte, já zde zůstanu s tebou, nikam nepojedu...“

„Proč byste zde zůstal?“

„Proto, mám tě tak rád, nechci žíti bez tebe...“

Zadíval se na mne a vzdychnul. Oči měl plné slz. Poprvé jsem viděl, že pláče; nezdržel jsem se, vrhl se mu na prsa, a hořce, hořce jsem plakal s ním... Plakal jsem tak dlouho, až jsem u něho ve skleníku usnul... Probudím se a slyším hlasy.

Agnija ho líbá... „Buď s Bohem můj milý, drahý, světe můj, radosti má — již se více neuvidíme...“

„Tam se opětně shledáme,“ praví Flehont, ukazuje na nebe.

„Jak jen to zde bez tebe vydržím,“ šeptá zase ona, vinouc se k němu blíže. — „Ty můj drahý, milený, všecku práci svoji v slzách smáčeti budu... Co si zde počnu tak samotinká? Vždyť nikoho v celém širém světě nemám, nikdo mne chrániti nebude, nikdo se mne ujímati nebude, nikdo mne již nepotěší... A ty bys mohl každého tak dobře chrániti... Prosím, prchni též z Moskvy, uteč odtud... Zítra časně z rána odjíždíme, a ty ujeď též hned za námi.“

„To není možné, Agnijo má. Když mám nařízeno bych zůstal, tedy zůstanu. — Zabijí-li mne, budu zabit, sebe nelituji, jen tebe mi líto... Ty kvítečku můj, ty povadneš beze mne...“

Obejmul ji znovu a znovu, tiskl k sobě, jiskry jí září z očí, tváře jen jen hoří, pletence se v černých proudech po plecích vlní: povídám vám, byla tak krásnou, že by i ten největší pán rád seděl na Flehontově místě.

„Jestli se ale dovím, že jsi zde zahynul, pak to té staré čarodějnici nedaruji, musí klnouti tomu dni, kdy ti rozkázala, bys zde zůstal.“

„To mně nesmíš, kráso moje, učiniti,“ odpovídá jí Flehont, „nedá ti potom pokoje... zanech mne již samého mému osudu.“

Tiskne ji stále vroucněji k svému srdci, že se ani z jeho objetí vyrvati nemůže, tiskne ji tak pevně, že již ani dýchati nemůže, štěstím celá září: kéž bych já jen na okamžik mohl tak milovati, tak z celé duše. Bledá svíčka v lahvičku zastrčena svítí na ně, širokolistá palma se nad nimi rozprostírá jako nějaký baldachýn; i to ohromné kapradí, které sem ze zimní zahrady přenesli, svými krajkovými listy je objímá.

V tom Agnija šeptá: „Mladý pán zde leží,“ a ukazuje hlavou na mne.

„Chudák, usnul zde, tolik se vyplakal,“ odpovídá Flehont. „Jest to dobrá, svatá dušička... Trápí se nad naším zármutkem...“

Kolem ticho. Všickni již odpočívají od denních prací, brzy ulehli.

„Poslouchej, Agnijo má, mám nastřádaných dvě stě rublů. Ty ti dnes dám...“

„Co ti to napadá, můj drahý; proč bys mne jich dával, ty jich máš více zapotřebí.“

„Co bych s nimi dělal? Beztoho všecko ti Francouzi poberou... A ty dej sloužiti aspoň mši svatou za moji duši...“

„Prosím, nemluv tak, Flehonte... ne, ty tak nesmíš mluviti.“

„Poslouchej, něčeho si jen od tebe žádám, nevdávej se...“

„Pánem Bohem samým se ti dokládám, jsem jen tvou, nikdy se na nikoho ani nepodívám... Avšak nikoliv... ty živ zůstati musíš, já vím, ty živ zůstaneš... Nyní jsi živ a zdráv, oči máš tak bystré, vlasy kadeřavé, jsi tak krásný, chci tě milovati, milovati jen tebe, a nade všecko ve světě...“

A opět ho objímá, líbá a pláče.

„Ustanovil jsem pevně, že zůstanu v Moskvě... Co bych si počal? Vždyť já jsem také jen bylinkou...“

VI.

Časně z rána... Povozy ze dvora vyjíždějí. Flehont stojí bledý, přepadlý, s očima plnýma slz. Kleopatra Nikitična mu klíče odevzdala, rozkazy dala. Políbil jí ruku. Uplakaná tvář Agnijina posledně ještě se mihla ve vratech, dva psíci vrtíce ocasy, popoběhli za povozy. Domovník uzamkl vrata, všecko bylo tak pusté kolem, jenom okna z kuchyně jsou otevřená, čerstvé koleje na písku vyryté ukazují, že všickni ujeli, že zde nikdo nezůstal, a zde má žíti...

Na mne si nikdo ani nevzpomněl. V tom zmatku nikdo se po mně neohlédl, nikdo se o mne nestaral, nemohl... Jen jediný člověk na mne nezapomněl, to byl Flehont, a ten zůstal zde se mnou.

„A nyní co si počneme?“ ptal se domovník, usmívaje se.

Flehont mu ani neodpověděl a odešel do své komůrky. Nebyl nyní ani k poznání: povídám vám, ani nebyl k člověku podoben. Později jsem si vzpomněl, že tak vypadal jeden voják, kterého jsem viděl než se zastřelil. Ať již chodí kolem, ať se dívá sem nebo tam — není to on, není s námi, vězí někde daleko; jen jeho stín jest na zemi, abych tak řekl, a duch — ten tam někde v prostranství...

Vzpamatoval-li se, ulehl na postel, ani sebou nehýbaje. Sedím vedle něho. Minula hodina, minula druhá. Leží. Zvedne hlavu, dívá se do koutku. Uchopím ho za rameno a volám: „Flehonte, Flehonte, co to jen tropíte!?“ On mne neslyší.

Domovník se k nám v poledne dobelhal, na mol opilý: „Francouz jest již v Moskvě i sám Bonapart stojí již na hoře Pokloumé, a dragomirovskou branou táhnou již Němci; jak vejdou do města všecky domy zapálí a všecky zbylé pověsí...“

K polednímu se Flehont zvedl, vešel do skleníku, zatopil v kamnech, postavil se do prostřed mezi své milované květiny, podíval se na ně, podíval ještě jednou, zvedl rámě a uhodil vší mocí do rámu na okně; to se skácí k zemi v samých třepinách. Uchopil se ručnice, nasadil čapku na hlavu — a byl ten tam...

Já běžel za ním bez čepice. „Flehonte,“ volám, „pec jsi vytopil, a na ni leží lýko a harampátí různé, všecko ti shoří.“

Neslyší, vyběhl ze vrat na levo — bystře uhání.

„Flehonte! Flehonte!“

Ne, neslyší mne. Jdu rovně za ním. Ulice jsou pusté, dva vozy se jen po nich táhnou a na jednom z nich sedí tlustá kupcová a něco

na nás volá. Na náměstí Iljinském ani živé duše, nějaké jen zboží jest zde rozházené, nikdo je nehlídá. Kupci stojí u svých krámů na Iljince, celí jsouce poděšeni, bledí; některé z krámů jsou otevřené... A den jest tak krásný, jasný, sluneční — kopule Ivanovská se celá v zlatě stápí... Na Červeném náměstí zvedá se prach...

VII.

Vešli jsme do Kremlu Spasskými vraty. Lampička zde jako obyčejně hoří, kmitá, vcházející mívají čapky s hlavy... Po pravé straně kláštera stojí tlupa lidí, asi třicet mužů: nějaký pop, stařec, něco vypráví. Bradu má špičatou, tváře stažené, oči jako uhlí. Flehont se zastavil, naslouchá a jde blíže...

„Nastal den božího soudu," volá pronikavým hláskem stařeček. „Trouby nepřátelské jsou trouby archanjela, blízký konec světa vám předpovídám... Dnes přijde antikrist do Moskvy, a jest to ono zvíře, o kterém mluví Apokalypsa, nebo jeho číslo jest číslo zvířecí: šest set šedesát šest!"

Někteří se začali křižovati, jiní pak čapky snímati.

„Celý svět pokořil, všecka carstva zemská, i k nám jde — tvor pekla ohnivého. Jde s mečem a plamenem, jde nám pokálit naše svatyně: oltáře jsou ničemnostmi, svaté kalichy slouží prý k opilství i k posměchu... Přichází, aby z chrámů našich konírny si vystavěl a aby ve svaté rakvice s ostatky svatých oves jako v jesle na-ypal, aby z říz a obleků kněžských houně a čabraky pro koně udělal! Přichází, aby nám ženy odňal, aby svoji podlou krev smísil s křesťanskou krví... Přichází jak proroctví předpovědělo, aby pobláznil, ošálil a znečistil svět..."

„Kriste Ježíši!" šeptá celá tlupa lidí. Stařec vypadá jako nějaký prorok. Kéž by tam byl býval nějaký malíř, aby ho vyobrazil jiným na obdiv...

„Ďábelskými úklady popletl celý svět," volá dále. „Vojsko všecko jest bezbranné vůči němu, jsouc očarováno kruhem ďábla, slouží jen jemu Před tváří jeho odstoupilo a on i do svatyně naší drze se vplazí jako ďábelská zmije... Vzmužte se, bratří v Kristu, lépe jest v plamenu zahynouti, dočasná muka přetrpěti, nežli potom u věčném ohni se trápiti a mučiti. Jen jednoho Hospodin pomazal, jen jednomu máme věrně sloužiti, za něho třeba duši svoji vypustiti... Nevydejte svatého Kremlu v ruce bezbožných, jen po mrtvých tělech vašich ať tam vstoupí. Nelitujte života svého, všecku lásku sobeckou zažeňte z myslí svých, jen jednu lásku nyní znejte, jen lásku k Bohu, dejte ji za chrámy jeho, za lid pravoslavný..."

Velký zvon nám zavzněl nad hlavami. Všickni sebou hnuli, to sezváněj k večerním službám božím. Měděnostříbrný basový hlas zněl dále vzduchem.

„Slyšíte, Hospodin vás vyzývá! Pojďte, pojďte k obraně. Nechť vám ženy naříkají, zhynou, nechť i vy zahynete, dojdete odplaty v nebesích! Svatý Jerusalem chtějí zpřevraceti, milenou moji Rusii..."

„Tam jdou Francouzi, vidíte Francouze!“ vykřikl někdo zoufale z koutku. „Francouzi jsou již na Vozdvižence...“

„Bratři, tam pojďme, tam náš cíl! zavřete vrata, nevpusťte do boží svatyně nečistých, zde máme ostatky patriarchů, zde jsou hroby našich carův...“

Stařec zvedá měděný kříž nad hlavu a utíká ke hradu. Vidím, Flehont jest mu v patách se zbraní v ruce. Od zadu ale lid utíká pryč odtud, a já samotinký běžím za Flehontem. Přiběhli jsme ke vratům, které vedly na Vozdviženku. Vrata jsou zastavena a za barikádou sedí čtvero mužů... Rukami nám ukazují bychom nedělali povyk...

VIII.

„Viděli jsme Francouze,“ povídají, „ale nyní se opět někam skryli, nepochybně že jedou pro pomoc...“

„Umírejte jen,“ šepce stařec, „prolévejte krev svoji, krev vaše jest svatá. Všecky hříchy jí smyjete, a duše vaše vletí přímo do ráje nebeského... Nic nevadí, že jest vás málo, i malý David Goliáše přemohl...“

Vidím, Flehont klesá na kolena, modlí se a líbá kříž... Hrůza mnou lomcuje. Ničemu nerozumím; jak, myslím si, těchto šest má zahnati celé vojsko...

„Všickni se rozutekli, všickni, a jen vy jste zůstali,“ šepce stařec, „vy jste zůstali, vy také zabráníte...“

„Již jdou,“ zvolal jeden, „již jdou...“

Přistoupli jsme ke skulinám. Na náměstí přiletěli Francouzi... v zadu něco již zarachotilo. Ještě jich několik přicválalo. Vezou děla... Postavili se do řady, vidíme...

Svedla se zde bitka, milostivý pane, nevídaná, neslychaná, a já byl při ní, byl jsem očitým svědkem toho všeho. Osm mužů, z nichž dva beze zbraně, zadrželo ohromnou armádu svým udatenstvím.

Arciť že Francouzové nevěděli, mnoho-li jest nás dohromady. A to jest právě to, že jim ani nenapadlo, že by se tak vytrvalí vlastenci našli...

Přímo ke vratům blíží se směle jeden jejich důstojník a s ním několik vojáků. Jdou, jsouce bledí jak smrť sama, — jest jim hůře než nám samým.

Nechali jsme jich, by došli blíže. Jeden, v černém plášti, měří na skulinu a střelil.

Ti v zadu střílí za ním.

„Eh,“ povídá Flehont, „honíval jsem dříve medvědy.“

Postavil se — a koule vyletěla... Zadní voják se jen na zem posadil, čáka se mu svalila s hlavy... Dobře mířil... My voláme „hurá!“ všickni najednou a zní to jakoby celá tlupa vojska křičela, takým mocným hlasem to ze vrat vyznívá.

Vidím poznovu... Francouzi přikládají pušky k líci.

„Umírejte, umírejte!“ volá stařec celý se třesa...

Flehont se chytá za prsa, jest raněn, a třesoucí se rukou podává mně skřínku.

„Odevzdej ji Agniji, jestli se s ní shledáš.“

Poprvé mi dnes řekl „ty“, přitiskl mne k sobě a políbil mne. „Jdi rychle odtud, pospěš, musíš utéci. Jdi domů rychle Spasskými vraty. Jdi, pokud ještě můžeš... Tam jest daleko, tam oni nepřijdou, a přijdou-li, jistě tě nechají na pokoji...“

Co se pak dále dělo, není, pane můj, více v silách mých, bych vše vypověděl, co člověk musí zažiti... Chopili se pušek; Flehont se skrčil na bobek, ale po malé chvíli sletěl horempádem s trámů dolů; já uháněl teprve nyní pryč, vím, byl již mrtvý, v ruce mé jen jeho skřínka zbyla; stařec vystoupil ještě na trám, mává rukou a volá:

„Antikriste, plémě hadí...“

Když pušky zazněly, ohlédnu se... Mareček zmizel, odebral se asi též tam, kam...

* * *

Tak vidíte, pane můj, jaká srážka to byla, a jak zahynul ten dobrý Flehont, udatný zahradník... Proč Flehont asi umřel, abych tak řekl, na barrikádě, proč takou smrtí zahynul, proč se pustil do armády Muratovy, proč toho Francouze zabil, to všecko nevím... prozřetelnosť božská jest nevyzpytatelná... Oproti všemu musím říci, že kdyby se nebyl tak šíleně do Agnije zamiloval, kdyby byl odjel s Kleopatrou Nikitičnou do Tulu, nebyl by se stal hrdinou, byl by jen výtečným zahradníkem a takýmže manželem... Byl-li pobádán k tomu vlastenectvím či něčím jiným... to se mi nikdy nevysvětlilo.

Aby byla má povídka úplnou, musím dodati ještě, že Kleopatra Nikitična měla z toho smrť, když uslyšela, že jí v Moskvě všecko shořelo. — Také vám povím, že jsem skřínku Agniji poslal; ona se pak později dobře provdala za pekaře — Němce, do kterého se nesmírně zamilovala. Tomu se asi divíte: všecko na světě mizí, všecko se zapomíná... A žena, zvláště je-li dosti hezounká, ta si nikdy nic dlouho nepamatuje...

Sláva křisitelům!*)

Druhý z velikých a převýznamných svátků letošních, jimiž četné milliony Slovanstva opět pevněji utvrdily své sebevědomí a svou důležitosť v dějinách civilisace evropské, byla právě oslava padesáté výročnice literarního obrození chrvatského.**) Aby pak slavnostní okamžik i literarně důležitý byl, vydal zvláštní odbor, maje na mysli vzory francouzské, vídeňské, polské a zejména český „Národ sobě“, pamätní publikaci pod nápisem svrchu dotčeným, která téměř veškera vztahuje se ke svátku onomu (17., 18., 19. října 1885.), kdy také těla hlavních literarních a politických zápasníků, která ležela po různých hrobech v Záhřebě, přenesena do společného a Chrvatům na věky posvátného Pantheonu.

---

*) Slava preporoditejlem. Naklada odbora za proslavu petdesetgodišnjice preporoda hrvatske književnosti. U Zagrebu 1885. Tisak dioničke tiskare. Veliký foliový format, str. 48.).

**) Srovn. „Slovanský sborník“ 1885., str. 150.

„Slava preporoditejlem“ vyniká literarním obsahem nad mnohé předešlé podobné spisy pamětní. Je to též maličké zrcadlo, v němž viděti lze téměř všechny žijící spisovatele chrvatské. Ze zemřelých zastoupeni jsou zde ti, kteří působili za doby illyrské od r. 1835.—1850.

Přihledněme však již k obsahu samému.

Důstojný dr. Rački dotkl se vzájemnosti všeslovanské. Napsal (str. 16.): „Hnutí illyrské kromě jiného pro chrvatský národ je té důležitosti a tu má zásluhu, že chrvatskou loďku uvedl v široké moře slovanské vzájemnosti, v němž hnána jsouc vichry z pevniny, může býti zmítána, ale zahynouti nemůže Tím i chrvatské písemnictví stalo se větví onoho velikého kmene slovanské osvěty, z níž čerpá potravu, aby jí navzájem vrátilo plod své duševní hodnoty Dokud národ chrvatský vytrvá na tom vznešeném stanovisku, dotud zůstane činně věren onomu úkolu, jenž mu jest určen historií na slovanském jihu.“ O shodě jihoslovanské píše Srb Matija Ban (str. 14.): „S rozmyslem přistoupili jsme k osvětě; osvětou kráčejme ke svornosti a svorností dosáhneme národního štěstí i síly. Čtvero je nás bratří na jihu, čtvero per i mečů. Vystřízlivme ze snílkování, poctivě dechněme vzájemnou spravedlností, obejměme se vroucí bratrskou láskou, a bude z nás čtvero pevně stojících sloupů, jimiž nižádná bouře nepohne. Nepůjdeme-li tou stezkou, to vám praví sestárlý zápasník z prvé obrozující se doby: ‚Z osvěty naší ničemu se nenaučíme, leč tomu, že nerozumně kopáme sobeckou rukou hrob národu 14millionovému‘.“ Sundečić (na str. 16.): „V práci — nikdy nerceme, že je dosti; pracujíce — mysleme na konečný cíl; čím více pracujeme — pokaždé více osvojujeme si nauku, a cokoliv pracujeme — snažme se, abychom se nikdy toho styděti a hanbiti nemusili. Bůh a blaho národa buďtež nám při všem prvou myšlénkou; a zrovna po Bohu — mějme především na mysli bratrství, lásku a svornosť ve Slovanstvu spasení hledající.“

To jsou jen ony tři ukázky (vyjma poněkud Markoviće), jež vztahují se k širší myšlénce slovanské, a to ukázky cenné. Vizme obsah všechen!

Tadeáš Smičiklas, proslulý historik chrvatský, začíná spis krásným článkem o mladosti Gajově: „Dr Ljudevit Gaj do godine 1835.“. Vzpomíná v něm způsobem úctyhodným o vlivu matčině na příštího probuditele národa. Každý zajisté přečte jej s láskou k thematu.

Milan Grlović popsal stručně 76 důležitějších illyrských spisovatelů vlastenců, mecenášův, umělcův a jiných zápasníků pro věc posvátnou. Jsou tu uvedeni tito mužové a ženy: Vjekoslav Babukić, Matija Ban, Tomo Blažek, Mirko Bogović, Ignjat Alojzia Brlić, dr. Dimitrija Demeter, Špiro Dimitrović, hrabata Janko a Ivan Nep. Draškovićové, Jos. Drobnić, Lavoslav Firholzer, Rudolf Fröhlich, dr. Ljudevit Gaj, Luka Ilić, dr. Stjepan Ilijašević, Stjepan Ivičević, hr. Josef Jelačić, Marijan Jaić, dr. Petr Jovanović, Fra Ivan Franjo Jukić, Antun Pasko Kazali, dři. Ivan Antun a Ivan August Kaznačićové, dr. Stjepan Kočevar, Ivan Krizmanić, šlechtic Ivan Kukuljević Sakcinski, baron Franjo Kulmer, Fran Kurelac, baron Dragojlo Kušlan, Ante Kuzmanić, Vatroslav Lisinski, šlechtic Ferdo Livadić, Šime Ljubić, Josip Marić, Fra Grga Martić, Antun a Ivan Mažuranićové, šlechtic Antun Mihanović, Fra Martin Nedić, šlechtic Antun Niemčić, hrabě Albert Eugen Laval Nugent, hrabě Juraj Oršić, baroni Mirko a Metel Ožegovićové, Ivan Padovec, dr. Božidar Petranović, šlechtic Petr Preradović, kníže Medo Pucić, Dragutin Rakovac, Sidonija Rubido, roz. hraběnka Erdödyova, Ferdo Rusan, Vinko Sabljar, Dragutin Seljan, dr. Matija Smodek, Mijat Stojanović, Pavel Štoos, Josef Jiří Strossmayer, dr. Jiří Matija Špor (Sporer), šlechtic Albert Ognjan Štriga, dr. Bogoslav Šulek, Ivan Švear, Matija Topalović, Juraj Tordinac, šlechtic Ivan Trnski, Ognjoslav Utješenović Ostrožinski, dr. Jakub Užarević, Anna Vidovićová, Franjo Josef a Matěj Volarićové, baroni Ambros a Nicola Vranicani, Stanko Vraz, šlechtic Ljudevit Vukotinović, šlechtic Franjo Žigrović Pretočki. Nejdelší z příspěvků těchto má název „Muževi illirske dobe (1835—1850.)“ a přidán jest k němu veliký obraz (na dvě stránky) obsahující 59 podobizen. Podobizna Bogovićova umístěna jest v textu, poněvadž pozdě dostala se odboru do rukou. Je tu tedy celkem 60 podobizen. Srovnáme-li nákresy životopisné s podobiznami, shledáme, jak již z počtu vidno, že mnoho podobizen do velkého obrazu není vřaděno; tak zejména Blažkova, Ivana N. Draškoviće, Jukićova, obou

Kaznačićů, Kušlanova, Strossmayerova a j. Některých podobizen vůbec není a u mnohých vyskytly se opět obtíže, a odbor nemohl jich obdržeti v čas. Podobizny opět jiných nebyly uveřejněny, jako na př. Strossmayerova, poněvadž dle zdání odboru činnosť mužů těch nenáleží do prvé doby oné.

Z básníků, již podali tu své příspěvky, zasluhují zvláštní zmínky Ban, Bogović, Ilijašević, Kukuljevićové, Sundečić, Trnski, Utješenović, Vukotinović, Arnold, Badalić, Buzolić, Ciraki, Despot, Deželić, Grlović, Harambašić, Hranilović, Pogačićova, Franjo Marković a j.

Aforismův a sentencí nahromaděno přes sto, a v nich leží také těžiště celého spisu. Předložili jsme již úryvky Matje Bana, Račkého, Sundečiće. Stůjtež tu ještě některé důležité! Ivan Mažuranić napsal: „Fanatismus, buďsi přirozenosti jakékoliv — politické, náboženské, národní, sociální — nejen že nepovznáší, aniž cestu razí posvátnosti věci, jíž se klaní, nýbrž ponižuje ji a tím zároveň poráží a ničí. Jest záhubný a sama kletba již původem svým, neboť nevyvírá z bystrého pramene rozumu, srdce, mysli a rozvahy, nýbrž z černého kalu dlouhé řady vášní a nelidskosti: hlouposti, sujety, nevzdělanosti, lži, závisti, zášti a jiných běsů bez konce; hotov jest vezdy, když mu narostou roby i křídla, nešetře ani domoviny pleniti a páliti země a města ohněm i mečem, prachem i dynamitem.“

Z delšího úryvku Metela Ožegoviće: „Buď si šťasten anebo nešťasten, pravý vlastenec nesmí se zpronevěřiti svému národu, a zvláště ne, když se mu štěstí třeba zářivé nabízí rukou nepřátelskou.“

Slavný mecenáš, biskup Josef Jiří Strossmayer: „Cenou krve své, již národ náš po dlouhé věky hojně proléval za kříž svatý a svobodu zlatou, zasloužil si čestného jména jakožto obrance křesťanské osvěty a svobody, dobyv si věčného práva na vzkříšení a život. To mu bylo prvou boží úlohou. Půl téměř století, co národ náš ze sna svého procitati a duševním obrozením svojím zabývati se počal; a ono, co za krátkou dobu a prostřed neslýchaných obtíží na poli umném vymyslil a provedl, ubezpečením jemu jest, že i druhý svůj úkol zrovna tak šťastně a slavně vyplní jako prvý, a že záhy hodným a důstojným se stane, aby jej i nejučenější a nejpokročilejší národové v kruhu vzdělanosti bratrskou láskou a úctou pozdraví a obejmou. Kněžstvo vezdy ze všeho srdce pojímalo lásku v prvém úkolu národním, připravujíc lid na svatou oběť hory Kalvarie a jsouc mu vždycky živým příkladem v každé strasti a oběti. I nyní živě pamatuje, že jest mu svatou povinností ze všeho srdce chopiti se druhého úkolu národního, v každém vědění a umění vedouc lid k onomu nevyčerpatelnému zdroji osvěty, jejž nám ve svaté víře otevřel on, jenž jest věčné světlo světa, a jejž písmo i všechny věky plným právem zovou: cestou, životem a pravdou.“

Dr Bogoslav Šulak: „Malé Chrvatsko dosáhlo toho plno s onou trochou svornosti v pokroku: a jak mnohem více získalo by veliké Chrvatsko, kdyby bylo svorno a dbalo pokroku!“

Ognjeslav Utješenović Ostrožinski: „Národ, jenž nedovede ochrániti národnosti své, nezasluhuje, než aby zahynul; a národ, jenž ji ochránil, zahynouti nemůže.“

Franjo Marković: „Za troje dobrodiní máme my, mladší pokolení, vděčni býti Illyrům; trojí povinnosť odevzdali nám jakožto svaté neporušitelné dědictví: jazyk, samostatnosť, vzpomínku na minulosť a tužbu po lepší budoucnosti. To míti, značí národu: býti; toho nemíti, značí národu: nebýti. Illyrové vrátivše, vzbudivše, vzkřísivše to všecko v nás Chrvatech, způsobili, že jsme opět národem. To je prvé dobrodiní. Člověk ten aneb onen, jenž nenáleží jednomu národu, nemá ani vlasti a jest jako nešťastný, bezejmenný nalezenec bez otce i matky. Illyrové vrátili nám otce i matku; učinili, že každý z nás je synem chrvatského národa, synem matky otčiny chrvatské. To je druhé dobrodiní. Vrátili nám také nesčetné bratry po krvi a po jazyku, upravili nám domov u veliké světové rodině, abychom byli po duchu živým jejím údem. To je třetí dobrodiní. Proto nám odevzdali i trojí svatou povinnosť.“

Pero Budmani: „Bez cizích živlů zajisté nemůže býti kulturního pokroku; potřebí jest však, aby národ přijímaje cizí, přizpůsobil si to a osvojil tak jako stromy, jež ze země organickou i neorganickou potravu ssají a z ní větve vy-

hánějí, listy, květ i plod, a nikoliv aby mu to cizí přirostlo jako kámen ku kameni."

V. Klaić: „Přes padesáte let usilujeme, abychom vstali na své vlastní nohy, ale práce ta nám se hrubě nedaří, poněvadž při všech jiných vymoženostech a prospěších nedovedl od krbu své vlastní rodiny vyhnati cizáctvo, kteréž nás otravuje svou arcikulturou. Chrvatsko zachrániti může a spasiti jen chrvatská rodina. Ta jediné může pomoci naší literatuře: ta byla by nejpevnější tvrzí na zápasišti o naši národnosť. Jakož násilník nemůže v pouta skouti svobodné myšlénky, tak nemůže ani cizinec otravovati národa, jehož rodina — ten svatý asyl — jest svojí, národní."

Franjo Š. Kuhač: „Bez pomoci illyrských davorijí Gaj ani druhové jeho nebyli by dospěli výsledků tak šťastných v boji za svatou národní věc, jak vskutku věc se má. Ba domnívám se, že právě chrvatské popěvky probudily národ ze sna a vznítily ruch illyrský. Proto, bratři, pěstujte národní naši hudbu, kteráž vyvírá z lidového zpěvu vždy a všude, a jen s výjimkami můžete si všímati hudby cizí. Neboť kdo cizí hudbě dává přední místo, že jiní národové mají větší umělce a velebnější výtvory než Chrvaté, bezděky pracuje o tom, že naše hudba ponenáhlu pozbývá své moci na chrvatský národ. Nesmíme se pak odřící naděje, že opět nadejde naší hudbě doba, kdy připadne jí úkol opět divy tvořiti."

Josip Eug. Tomić:

„Vzhůru, rode, s odevzdáním,
osvěta když rodí sílu;
svorností jen, prací, znáním,
Chrvat dobývá svých cílů."

Dr Josip Stadler, arcibiskup bosenský: „Co vděčná Etrurie pýše svého jazyka, Macchiavelimu, na věčnou vzpomínku děla, to i já s vděčným Chrvatskem na hrobu probuditelů jazyka jeho dím:

Quisquis ades, sacro flores et serta sepulchro
adde puer, cineri debita dona ferens:
Croatae regeneratae honos et gloria linguae
hic jacet. Hoc saxum non coluisse nefas.

I mrtví žijí svému národu, a i živí jsou proň mrtvi, dokud nečiní synové, co jej oživuje: dokud nejdou za ctnostmi a vědomostmi. Proto:

Nobilis Matrona Croatia proles suas sacravit virtuti a veritati.

Sentencí a úryvků těch mohli bychom uvésti ještě plnou řadu, ale nedostatek místa nám toho nedovoluje. Proto obmezili jsme se jenom na tyto citaty.

Pěknými příspěvky z oboru novellistického přispěli Nikola Kokotović: „Jabuka", Josef Kozarac: „Priča rodu mome", Jenio Sisolski: „Na morskoj obali (břehu)", a Ksaver Šandor-Gjalski: „Od prvih mučenika", kterouž v překladě také „Slov. sborník" přinese.

Z uměleckých kreseb vynikají práce Nikoly Mašiće, Ferdy Quiquereza a Ivana Rendiće. Ostatní jména umělců zde zastoupených jsou: Alex. Mašić, Narcis Damin, C. Medović, Vlah Bukovec, Dimitrije Marković, Dragan Melkus, D. Weingaertner a E. Kramberger.

Hudební čásť repraesentuje se jmény Ferdy Livadiće (Još Hrvatska nije propala), Vatroslava Lisinského, šlechtice Ivana Zajce, Fr. Š. Kuhače a Gjura Eisenhuta.

Přispěl každý vlastenec chrvatský, mladý i starý, co právě uznal dle svého soudu za vhodné a dal to na oslavu vlasti ze srdce. *Jan Hudec.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Jos. **Jurčiře sebraných spisů** svazek V. Nákladem výboru pro Jurčičův pomník. Tiskem „Národní tiskárny". V Lublani 1885., str. 284.

Vydávání sebraných spisů zvěčnělého Jurčiče postupuje vzhledem k nepříznivým poměrům slovinským dosti rychle. Nejnověji vydaný svazek V. obsahuje šest povídek. Jsou to vesměs práce drobnější, vynikající jak uhlazenou formou a svěžím, jadrným slohem, tak poutavým obsahem. Historická povídka z XV. stol. „Dcera městského soudce", mající za předmět bohopusté řádění zemského hejtmana hraběte Jiřího Auersperga v Kraňsku, líčí nám konflikt mezi lublaňským měšťanstvem, hojnými výsadami obmyšleném, a řevnivou šlechtou, z ciziny přistěhovalou. Na historickém pozadí tomto kreslí Jurčič živými barvami osud slovinské dívky měšťanské, jež stává se obětí zdivočilých choutek zpupného cizince. Postavy zobrazeny jsou markantními rysy a některé z nich vynikají zvláštní typičností, jmenovitě episodicky vložení strážcové lublaňští, kteří s jadrným humorem nakresleni jsou. — Povídka „Nemški valpet" (německý agent) je ze skutečnosti vzatým obrázkem z vesnického života, kde stařec žebrák vypravuje o svých šťastnějších mladých letech, zlým osudem však a cizáckou zvůlí zničených. — Historická povídka „Syn selského císaře" seznamuje nás s dozvuky známé selské bouře (1573.), jež skončila porážkou sedláků a korunováním hlavy sedláků, Eliáše, jenž si dal jméno „selského císaře", do běla rozžhavenou korunou. Syn jeho „Kosoman" zasvětí svůj život pomstě otcově a co náčelník zbojnické tlupy stane se postrachem panstva. Původce smrti otce jeho, baron Jošt Turn, padne mu sice do rukou, avšak v rozhodné chvíli před samou ohavnou smrtí, která jemu i mladému synovi jedva zasnoubenému hrozila, znenadání vyskytne se pomoc a vysvobození, jak na prospěch týraných sedláků, tak trpce pykajícího panstva. — Povídky „Lipe" (Filip) a „Pipa tobaka" (dýmka tabáku) jsou velmi zdařilými psychologickými kresbami, poslední prodchnuta řízným humorem. Zvláštního povšimnutí zasluhuje povídka poslední „Ve Vojenské Hranici", jejíž hrdinou je důvěrný přítel Jurčičův ze studentských let, duchaplný vojenský lékař Jan V., jenž po dlouhé rozluce vypravuje starému příteli osudy nešťastného života svého. — Jako veškeré povídky Jurčičovy, tak i tyto vynikají zvláštním svým jednoduchým slohem, jsouce prosty všech umělých přízdob a hledaných effektů, tím hlouběji dojímají se však čtenáře svou pravdivostí a vážným názorem na svět, spojeným s jakýms nádechem trpkosti, jenž i povahu Jurčičovu vyznačuje. *J. K.*

Rád jugoslavenske akademije. Kniha 74. Třída filolog. histor. a filosof. jurid. X. Záhřeb 1885. Str. 236.

M. Valjavec končí šestou a to poslední část své ohromné rozpravy „Prinos k naglasu u slovenštini" (str. 1.—78.), o kteréž dlužno vyznati, že jest jednou z nejdůkladnějších prací, týkajících se akcentuace slovanské. V novější době věda zajímajíc se důkladně zpytováním této stránky jazyka a držíc se výroku Corssenova, že přízvuk odhaluje nám nejjemnějším způsobem nejvnitřnější city duše národa, dospěla srovnavacím badáním k netušeným resultátům, jmenovitě u slovanských jazyků Na poli tom zásluh si dobyli Miklošič, Masing a jmenovitě Daničić, Budmani a Pavić, nejnověji Maretić, docent slavistiky na univ. Záhřebské.

Prof. dr. Frt. Maixner, jenž podjal se záslužné úlohy, vědecky probadati převody z lat. a řec. klassiků v chrv. staré literatuře, a tak na jevo vynésti účastenství Chrvatů v onom ušlechtilém boji, jímž za času znovuzrození humanismu ostatní národové záp. Evropy tak úsilně byli zaujati a nadšeni — přistupuje na prvém místě (str. 79.—134.) k ocenění chrvatských překladů spisu v celém středověku a dílem i novověku po celé záp. Evropě rozšířeného, totiž t. zv. „disticha moralia Catonis", přeloženého do všech evrop.

jazyků, a známého u nás Čechů jmenovitě překladem Komenského (srv. J.) Fejfalík: „Der altböhm. Cato“ ve zprávách Vídeňské akad. náuk fil. hist. tř. 36. Z chrvat. překladů Catonových „mravných naučení“ jsou známy dosud: hlaholský rukopis na ostrově Krku z r. 1468 s názvem „Knjiga Kata mudroga“, kterýž převod však as o 100 let je starším, dále překlad M. Marulíće, Marina Burešiće a převod neznámého spisovatele z r. 1763. Všecky tyto tři převody M. do nejsubtilnějších podrobností oceňuje, povahu jejich zevnější i vnitřní kriticky probírá, srovnávaje je s lat. originalem, a uváděje i parallely z překladů polských, českých a německých. První překlad jest zároveň nejstarším převodem chrv. z klassických literatur vůbec; největší pak cenu literarní má překlad třetí, jehož skladatel vynikaje lehkým, k národnímu myšlení a pojímání prostého lidu přiměřeným jazykem, místy užívá i výrazů a frasí z prosto národní mluvy. — Rozpravě předeslal spisovatel s veškerým filologickým apparatem provedený, kritický a obšírný rozbor latinského originalu, jeho vznik a osudy ve starých školách, aby způsob a tendence překladatelů objasněny býti mohly. Trváme, že i naši klassičtí filologové příštích rozprav Maixnerových z oboru toho si povšimnou čerpajíce z nich pobídku, aby i u nás ve směru tom k dějinám klassického studia v Čechách a ke studiu vývoje staršího jazyka českého přispěno bylo. Klassická filologie a slavistika i v této příčině podávají si ruce.

Přátelé kulturní historie slovanské zajisté překvapeni budou novým dílem neunavného učence a předsedy akademie dra Frt Račkého, jenž podává počátek rozsáhlého asi spisu: „Příspěvky k dějinám humanismu a renaissance v Dubrovníku, Dalmacii a Chrvatsku“ (str. 135.—191.). Blahodárný vliv vzkříšení staroklassické osvěty dotkl se záhy i jižního Slovanstva, z počátku ovšem jen oné perly dalmatského moře — svobodného Dubrovníku, později i ostatních dalmatských měst, tak sice, že prvý vznik chrvatské literatury v kolébce její Dalmacii v úzké je spojitosti s působením humanistů. Dubrovník již před příchodem a vlivem cizích humanistů v skalnatém sídle svém osvědčil blahosť a civilisaci neobyčejnou vzhledem k učeným mužům a rodinám, prchajícím před tureckými pronásledovateli, v XIV i XV. věku pak za největší čest si považoval, aby slavní mužové jako Ivan Ravenský a Filip de Diversis na jeho učitelských stolicích působili. — Rački pojednává v úvodě o dějinách a významu renaissance a humanismu vůbec, maje zření k nejnovějším spisům o tom předmětu, jako G. Voigta· Znovuzrození klassického starověku. Berlín 1880; L. Geigera: Renaissance a humanismus v Italii a Německu, Berlín 1882, a ku vlaskému spisu C. Cantú-a: Storia universale Ed. VII. Turin 1851, Tom IV. Il triumvirato italiano (t. j. Dante, Petrarca, Boccacio). Na to přechází k líčení života a učitelského i literarního působení Ivana Ravenského, žáka Petrarkova, dubrovnického kancléře a předchůdce humanismu v Dubrovníku. Mnoho v té příčině dosud nejasného duchaplně vyložil a mnohé doplňky přičinil zvláště strany působení Ivana v Dubrovníku (1384 – 87.) na základě úředních listin a spisů obce dubrovnické, jakož i listů Ivanových. Ježto nás zajímá hlavně poslední moment, vzpomínáme i jeho díla v Dubrovníku sepsaného „Historia Ragusii Johannis de Ravenna“, které ovšem nese na sobě ráz humanistické historiografie, nejsouc dějinami, nýbrž spíše jakýms popisem obce dubrovnické: líčiť polohu města, rozdíly obyvatelstva, kulturní a společenský stav šlechty i měšťanstva, správu města, některé domácí obyčeje atd. Svůj tříletý pobyt v Dubrovníku líčí přední tento humanista velmi temnými barvami, pohlížeje ovšem na dubrovnické poměry se stanoviska italského patriotismu a rozkvětu. Nad architektonickou krásou Dubrovníku projevuje obdiv a chválu, ale nelíbí se mu prostoduché, otevřené a ryze slovanské obyčeje Dubrovčanů, jejich touha po bohatství a pohodlí i nevšímavost k vědám, jazyku jejich domácímu nerozumí a italskému nářečí tam obvyklému také ne. Houževnatosť v zachovávání národních obyčejů potvrzuje příkladem, že Dubrovčané nosí starodávný kroj, od kteréhož mužští, ač po celém putují světě, jen zřídka a ženy nikdy neodstupují. — Tenkráte ovšem nemohl proniknouti humanismus, sotva se probudivší, do vzdáleného Dubrovníku; není tudíž divu, že Petrarkův žák, prvý humanista na východním břehu Adrie, nenalezl připravené půdy v městě, které si teprve dobývalo podmínek k vyššímu duševnímu životu.

Článek kanovníka Adolfa Vebera „Posveta stolne crkve djakovačke" (str. 192.—224.) je důstojným dozvukem oné památné slavnosti, jíž celý slovanský západ se účastnil, a kterouž krásně korunoval první slovanský Mecín bezčetnou řadu svých velkodušných a velebných činů Akademie věd, universita, galerie obrazů — toť hlavní čin Strossmayerův, určený duševnímu pokroku národa jeho ve vědě a umění Dobrodinec tak vznešený, jenž již za života svého je zbožňován a miláčkem svého národa, cítí potřebu toho, aby za toto své svrchované štěstí pozemské poděkoval onomu, jenž mu té milosti propůjčil: on staví v sídle svém pomník bohu — skvělou kathedrálu Ďakovskou. — A. Veber vyličuje obšírně průběh stavby, dotýká se i vlastního Strossmayerova výtečného spisu „Stolna crkva djakovačka", načež líčí svou cestu Moravou do Ďakova ke slavnosti ve společnosti s Račkým, Markovićem a j. velmi živě a poutavě vplétaje vhodné episody a tytéž humoristické poznámky, z nichž jedna však úžasem naplňuje, totiž o prelatu dru. Gottfriedu Marschallu, Němci, jenž se spravedlivě vyjádřil poutníkům o mizerném stavu ubohého bosenského lidu pod převrácenou německo-maďarskou správou, která se prý dle mínění samých úředních kruhů nedá dlouho udržeti! — Přecházeje k popisu ďakovského chrámu, této perly novověkého chrvatského stavitelství, přirovnává jej k jiným světovým svatyním, při čemž onen vnějškem i vnitřkem vítězí svou jednoduchou krásou, veskrz přísně provedeným románským slohem, úměrností všech součástí a blahostí svých výzdob ornamentalních i obrazových. Vylíčiv ještě biskupský palác a jeho poklady líčí markantními rysy osobnosť a povahu vznešeného obyvatele jejího, jejž nazývá „zlatoústým", a konečně líčí onu slavnou hostinu, při níž sršely jiskry vznešených duchů jihoslovanských, polských i českých, a ostatní slavnostní dny oné ryzí slovanské slavnosti. *Jos. Kouble.*

Porównanie fonetycznych właściwości kilku gwar polskich.

S tímto názvem vyšla krátká, leč důkladná rozprava Jana Łosia jakož otisk z XI. sv. Rozpraw Wydziału filologicznego Akademii Umiejętności w Krakowie. Přehledným způsobem sestavuje zde spisovatel fonetické zvláštnosti sedmi nářečí polských, a to na základě monografických studií prof. Malinowského (Beiträge zur slavischen Dialectologie. Über die Oppelnsche Mundart in Oberschlesien. Leipzig 1873.), Šimona Matusiaka, Romana Zawilińského, Jana Leciejewského, Jana Bieli, Ad. Ant. Kryńského a dle svého vlastního badání, jehož výsledky uveřejnil dříve v témže svazku Rozpraw pod nápisem Gwara Opoczyńska (Studyjum dyjalektologiczne przez Jana Łosia).

Obě tyto práce páně Łosiovy jsou důležitými příspěvky k dialektologii polské, zvláště však Porównanie fonetycznych właściwości kilku gwar polskich je vzácnou pomůckou těm, kteří se zabývají polskou dialektologií, a slovanskou vůbec. Na 28 stranách podává zde spisovatel přehledně všeliké fonetické zvláštnosti národních nářečí, a rozděluje je ve zvláštní kategorie. *J. B.*

Démon.

(Fantastická opera o čtyřech jednáních a sedmi obrazích. Dle básně Lermontovy napsali Viškovatov a Offermann, přel. Aug. Eug. Mužík. Hudbu složil Antonín Rubinstein.)

V hudebním našem životě živá jest touha po seznání všeho, čím se kterýkoli národ slovanský v hudebním ohledu honosí, ať jest to již pouhá drobná píseň národní, jejíž originalní rázovitosti si vážíme, či velké dílo hudby instrumentalní a vokalní. Specielně co se hudby dramatické týče, z polských oper provedli jsme u nás na př. Moniuzskovu „Halku" a chystáme téhož skladatele jinou operu „Strašný dvůr"; z ruské operní literatury provedeny již byly u nás obě skladby od Glinky „Život za cara" a „Ruslan i Ludmila",

dále od poruštěného našeho krajana Nápravníka, jenž náleží k nejnadanějším ruským komponistům operním „Nižegorodci“ a od Čajkovského „Panna Orleanská“. Vše to již se dálo v době prozatímnosti, kdy jsme byli tísněni na všech stranách; však nyní na velkém, volném jevišti Národního divadla našeho s větším ještě úsilím pokračovati se bude v uvádění významných skladeb slovanských. Z nich „Démon“ Rubinsteinův učinil počátek, a že provedení opery té bylo tak šťastné, v každé části zdařilé, lze se naditi pokračování...

Rubinsteina, přesně vzato, nelze považovati za skladatele určitě vyznačeného rázu hudby ruské a známo též, že národní hudební ruská škola sama Rubinsteina ke svým členům nepočítá. Umělec ten vyučil se v německé škole; vliv školy romantiků, hlavně Mendelssohnův nejvíce jest patrný v instrumentalních skladbách Rubinsteinových, v jeho symfonické a ještě více komorní hudbě; však ve skladbách vokalních, tam, kde látka sama vyžadovala určitou lokalní barvu, používá skladatel velmi šťastně národního hudebního živlu slovanského a orientalního, jako na př. v operách „Kupec Kalažnikov“, „Děti stepi“ a „Démon“, v nichž se přibližuje národní škole ruské. V „Démonu“ aspoň mnohé místo velice živé a důrazně budí v mé mysli vzpomínky na Glinkovu čarovnou, na podiv originalní, operu „Ruslan i Ludmila“.

Libretto Rubinsteinova „Démona“ náleží bez odporu k nejlepším, jež v moderní době byla dle hotového již předmětu básnického upravena. Hlavní momenty, úchvatné obrazy čarokrásné, velkolepé básně Lermontovy jsou tu zachovány co možná v neporušeném znění a obsahují v sobě tolik mohutně vzrušujících podnětů k hudebnímu tvoření, že skladatel opravdu s nadšením se mohl chopiti předmětu tak vděčného.

V hudbě Rubinsteinově vynikají hlavně místa lyrická, vyzdobená exotickým rázem hudby národní: v prvním jednání rozkošná, veselá píseň dívek gruzínských, v druhém jednání dumná, ušlechtilým tonem jímající píseň knížete ze Synodalu, v třetím jednání největší dojem činí brillantní, barvitá hudba baletní; předcházející sbor mužský jest sice řízně založen, však má příliš otřelý zvuk, který upomíná na německý „liedartafelstyl“. V dramatických momentech síla Rubinsteinova nemívá často dosti váhy a místo jadrného tvoření ze slova, ze situace nastupuje tu obyčejná fráse. Výtka ta se však netýká posledního jednání, v němž velký dvojzpěv mezi Démonem a Tamarou má mohutně pohnutou hudbu dramatickou, jež přesvědčivě působí na celou mysl posluchačovu.

Známo, že Rubinstein dosud neměl mnoho štěstí na poli dramatického skládání hudebního; však nedá se zapříti, že „Démon“ ze všech jeho oper má nejpříznivější posici. Myslím, že se zajímavé to dílo udrží na repertoiru našeho Národního divadla.

Úprava novinky je velice nádherná v dekorační i kostumní stránce; režisér p. Kolár pečlivě dílo uvedl ve scénu, taneční mistr p. Berger vkusně uspořádal tance v třetím jednání, a kapelník p. Čech velmi svědomitě nastudoval část hudební. Orchestr jemně odstiňuje a statný náš sbor vždy sklidí hřímavý potlesk po svém effektním čísle v třetím dějství.

V. J. Novotný.

Ostrowského komoedie „Vinný bez viny“ byla představována v těchto dnech v českém překladě dra. Pavla Durdíka na jevišti Národního divadla. Již tehdy, kdy tato uvážení hodná hra na Rusi byla novinkou, přinesl o ní náš „Slov. sborník“ v literarních svých rozhledech přiměřenou zprávu (1884, str. 223.) Poukazujíce tedy nyní prostě k úvaze již učiněné, zbývá nám jen zmíniti se o úspěchu práce předního dramatického spisovatele ruského na jevišti českém. S potěšením lze konstatovati, že úspěch byl velice čestný. Duchem svým není „Vinný bez viny“ obrazem výhradně ruského života a také málo v tom směru podává národního, ale formou vyznamenává se přemnohou charakteristikou ruské dramatické literatury. Jsou to zejména účinně nakreslené figury, kteréž oživují působivou hru. — Co do provedení a režie budiž vzdána správě Národního divadla, jakož i výkonným silám uměleckým všechna česť. Paní Sklenářová-Malá v řadě první, pp. Seifert, Šmaha, Bittner a j. postihli autora dokonale. Také úprava jevila vše uznání hodnou péči. Obecenstvo

přijalo novinku velmi vděčně, o čemž svědčil také značný potlesk po každém jednání – a přeje si zajisté, aby mu častěji byla dle možnosti poskytnuta příležitosť poznávání jihoslovanské literatury dramatické.

P. Jan Bystroň, náš ct. spolupracovník, vydal v Krakově studii „O mowie polskiéj w dorzeczu Stonawki i Łucyny w ks Cieszyńskim" (str. 110.). Práce tato vyšla v XII. svazku filolog. rozprav Akademie náuk v Krakově a ukázala se nyní také ve zvláštním otisku. Upozorňujeme na tuto práci prozatím takto, v souborném referatě o publikacích akademie dojde zevrubnějšího povšimnutí.

Překlady z češtiny. Plovdiv. Putopisne crtice Jos. J. Toužimskoga. S českoga preveo M. Z. Vienac 1885. br. 42., 43. — Pielgrzym. Z pieśni Jana Botta. Przeł Melania Parczewska. Biesiada literacka (varš.) 1885. č 491. — Слава. Прниовѣтка Святоплука Чеха. — Јавор (Novosadský) 1885. č. 42, 43. (Překlad od ?). — Zosia. Napisao Edv. Jelínek, preveo A. T. Vienac 1885. br. 40.

Ve „Verhandlungen der Berliner anthropologischen Gesellschaft" (sedění ze dne 21. března r. 1885.) uveřejnil prof. Łepkowski článek nadepsaný: „Sind nicht einige Aschenurnen-Ornamente eine Schrift?" Jest to neobyčejně zajímavá věc, jež může vésti k důležitým nálezům. Angličtí učenci, zejména však Richard Rolt Brash a G. M. Atkinson zabývali se čtením nápisů na náhrobních kamenech, kteréž nalezli v Irsku a Skotsku. Nápisy ty, skládajíce se ze samých čárek a bodů, sestavených po několika ve skupiny, a to pod anebo nad čarou, jeví se skutečně jako ornament, jsou však písmem, jež bylo přečteno dle jednoho nápisu dvoujazyčného (bilinguis). R. Brash se domnívá, že pomníky s takovými nápisy dostaly se do Irska a Skotska z poloostrova iberského; proto také G. M. Atkinson, ujímaje se myšlénky Brashovy, napsal kongressu anthropologicko-archaeologickému, jenž před několika lety sešel se v Lisaboně, dopis, v němžto podávaje zprávu o výzkumech Brashových, vyzývá archaeology na poloostrově iberském ke hledání podobných nápisů na půdě iberské, a zároveň podává několik ukázek těch nápisů. Dopis ten jest otisknut v „Compte rendu" lisabonského kongressu (str. 465. - 469.) s nadpisem „Sur quelques inscriptions en écriture Ogham" (tak to písmo se nazývá). Ze vzorů přidaných k dopisu Atkinsonovu přesvědčil se prof. Łepkowski, že na několika popelnicích v archaeologickém kabinetě krakovském jsou též ozdoby velmi podobné písmu Ogham, totiž také složené z čárek a bodů. Bohužel není tu nápisů dvoujazyčných, což velmi stěžuje čtení těch čárek a bodů, jestliže vůbec představují písmo. Buď jak buď — je to věc zajímavá, a upozornění na takové ozdoby na popelnicích může vésti k nálezům nejen zajímavým, leč i důležitým. A jak by to bylo překvapující, kdyby k nám promluvila starověkosť slovanská těmi znaménky, jsou-li to skutečně nápisy!

J. Bystroň.

A. F. Rittig vydal ve Varšavě u velikém svazku spis: „Славянскій міръ. Историко-географическое изслѣдованіе". Spisovatel vyličuje dějiny všech kmenů slovanských od nejstarší doby až po tyto dny. Spis jest opatřen mnohými zcela novými zeměpisnými nákresy a mapami. Ku konci spisu přidán „dvojnásobný" seznam, ve kterém vedle nových jmen umístěny nejstarší názvy slovanské. Spisovatel se zvláštní láskou a zručností užil dle možnosti všech prací nesoucích se k tomuto předmětu a dosáhl zajisté toho, že jeho dílo bude mezi prvními spisy o Slovanech. *L. Š.*

Ostatní „Rozhledy" po literatuře a umění byli jsme nuceni odložiti pro nedostatek místa do čísla příštího.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

OBSAH.

Strana

Rejstřík

jmen, míst a věcí III. ročníku „Slovanského sborníku“.*)

*) Tam, kde v jednom článku zmínka jest o jedné a té samé osobě neb věci několikráte, odkazujeme větším dílem jen jednou. Rovněž k vůli úspoře místa nenalézají se z pravidla v rejstříku odkazy celých článků při jmenování jednotlivých národností a t. p. Tak jest na př. literatura polská, ruská atd., školy, divadla a t. p., ne pod „Polsko“, „Rusko“, „Chrvatsko“, nýbrž pod „literatura“, „školy“, „divadla“ atd. Ostatně doplňuje se rejstřík vhodně obsahem. — Jelikož se stránky 553.—560. nemilým omylem opakují, budiž při hledání v několika dotyčných případech zřetel vzat k dvojitému stránkování na konci seš. 10. a na začátku sešitu 11.

G.

H.

Ch.

I.

J.

K.

L.

M.

R. Ř.

S.

Š.

T.

Widener Library
3 2044 094 084 399